

Del Colegio de la Comp. de S. J. de Granada 1540 BBj

IOANNIS PETRI
MAFFEI BERGOMATIS

E SOCIETATE IESV

HISTORIARVM INDI-
CARVM LIBRI XVI.

*SELECTARVM ITEM EX INDIA
Epistolarum eodem interprete Libri IV.*

ACCESSIT IGNATII LOIOLAE VITA POSTREMO
rēcognita. Et in Opera singula copiosus Index.

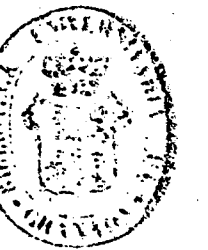

FLORENTIAE,
APVD PHILIPPVM IVNCTAM.
M D LXXXVIII.

EX AVCTORITATE SVPERIORVM.

CVM PRIVILEGIO. 4

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28

Del Colegio de la Comp. de S. J. de Granada 1640 BBj

IOANNIS PETRI
MAFFEI BERGOMATIS

E SOCIETATE IESV

HISTORIARVM INDI-
CARVM LIBRI XVI.

*SELECTARVM ITEM EX INDIA
Epistolarum eodem interprete Libri IV.*

ACCESSIT IGNATII LOIOLAE VITA POSTREMO
rēcognita. Et in Opera singula copiosus Index.

FLORENTIAE,
APVD PHILIPPVM IVNCTAM.
M D LXXXVIII.

EX AVCTORITATE SVPERIORVM.

CVM PRIVILEGIO. 4¹

PHILIPPO REGI CATHOLICO.

VPERIORIBVS annis, cum ad componendas Lusitaniæ res, Olisiponem ipse venisses, Catholice Rex, hortata me tua est Maiestas, vt inchoatam Henrici Regis nomine auunculi tui rerum Indicarum historiam, pari alacritate studioq. persequer. Feci quod iusseras: totumq. contextum narrationis, à primo nauigationum exordio, ad vsque Socerri tui Ioannis eo nomine tertij Regis obitum, pro mea tenuitate perduxi. Quo longius ne progrederer, annalium exinde series, vt in tantis & rerum motibus, & locorum interuallis, partim intercisa, partim etiam neglecta, prohibuit. Neque vero mihi diutius deliberandum fuit, cuiusnam opus hoc quaecunque, recepta iam consuetudine, destinarem. Debat hoc tuis erga se meritis nostra Societas vniuersa. Id ipsum nominatim à me tua de me iudicia, mea q. summa in te pietas exigebant. Postremo res loquebatur ipsa, æquum esse, vt cuius in primis virtute opibusq. Christiana res nititur, huic potissimum, explorati pijs felicibusq. maiorum suorum armis Oceani; aditarum quæ auditæ non erant, gentium; propagatæ vna cum imperio in vltima loca rectæ in Deum fidei, si minus facunda splendidave; certe, quoad eius fieri potuit, sincera atque accurata explicatio dicaretur. Quæ me, Rex Optime & Maxime, perpulerunt causæ, vt i præ cæteris offerre tibi mearum lucubrationum fœtus auderem; eadem, opinor, Clemētiam istam fastigio tam excelso parem adducent, vt eos in lucem, sub Augusti nominis tui præsidio tutelaq. prodijse patiare. Quod reliquum est, Maiestatem tuam Deus immortalis ad sui nominis gloriam, & Ecclesiæ catholicæ firmitamentum, quam diutissime tueatur incolumem.

A

IOANNIS PETRI
MAFFEI,
HISTORIARVM
INDICARVM
LIBER PRIMVS.

ETERNÆ mentis numen, atque consilium, quò ab ipsis mundi primordijs vniuersa pariter & singula gubernantur; fide potius & silentio venerandum, quam argumentis ac disputationibus indagandum, iure præcipiunt sapientes viri. Nihil est enim, cœlesti rerum omnium dispensatione, vel propter ipsius vim atque constantiam illustrius, vel propter humani luminis imbecillitatem obscurius. Veruntamen, quoad homini speculari fas est, quantumq. valet mortalis tarditas ex ipsis duntaxat rerum euentis existimare; Diuinæ prouidentiae ratio videtur eiusmodi, vt ingentium operum quæ molitur, multo ante fundamenta iaciat; eaq. per occultas causas, & incrementa latentia, sensim ad lectum fastigiumq. perducatur. Id adeo, si quis animum aduertat, iam inde ex vltima veterum annalium memoria facile intelliget. Post diram illam totius orbis terrarum eluionem, cum denuo genus humanum in omne scelus atque flagitium rueret; vniuersq. veri Dei cultum cum dæmonum seruitute commutaret; ne paulatim vniuersa interiret pietas, peculiarem sibi populum diuinæ legis custodem, religionis administrum, oraculorum interpretem Deus immortalis tempore definito condendum esse decreuerat. Quot ante sæculis, eam vnam in rem, eximia fide ac sanctitate virum, Abrahamum, ex hominum fæce seuoauit, & propria iustitiam nota ipsum, & prolem eius, tanquam generosi armenti lobolem, & quidem præclara cum testificatione, seposuit! Rursum, hoc ipso populo per summam impietatem atque perfidiam rebellante, lucem veritatis, procuracionem sacerdotum; & ipsamet adoptionis iura Deus alio transferre statuerat. Quam multis ante annis urbem Romam exurgere, & à paruis initijs ad summum in terris imperium euchi passus est! Nimirum, vt Ecclesiæ principatum, ac religionis domicilium

ibi aliquando locaret; atque, ut vnde omnes populi, & nationes tum iuraciuilia, **D** tum nefarios ritus ac superstitiones paulo ante petijissent; inde in omnia regna prouinciasq. sine vilo erroris metu, sacrosancta Pontificum scita, & castissimæ cæremonia, & bene beateq. viuendi verissima præcepta manarent. Denique, superiore memoria, cum ex eadem Vrbe salutarem Christi doctrinam in remotissimas nationes propagare vellet; quæ lumen Euangelij vel antea nunquam acceperant, vel acceptum, incuria seu longinquitate restinxerant; quàmpridem fortium & experientium virorum excitauit ingenia, ut ignotas ad id tempus terras, ignotiora maria, tum ad ortum solis, tum ad occasum, per summam animi contentionem, perq. summa pericula & difficultates pertinaci studio exquirerent! Videlicet, quo per mutua commercia, dum peregrini cum incolis vel terranata, vel manu facta, vel alia quælibet in vsum vitæ, pro locorum & regionum varietate, permutant; interea occasionem nacti sacerdotes & vitæ innocentia, & Christianæ facundia laude præstantes, ex auctoritate Romani Pontificis, verbum Dei longe lateq. disseminarent; errantesq. mortalium greges, ab infelicibus vepretis ac saltibus, ad læta Domini pascea caulasq. traducerent. Cuius tam gloriosi facinoris, tamq. longinquæ navigationis (ad quam neq. fabulosi illi Argonautæ, neq. in cœlestium numerû falso relati Bacchi, Hercules ve vnquam adspirarunt) quàm decus ac titulos partim Lusitania, partim Lusitanicæ finitima Bœtica sibi iure quidem optimo vindicat; quæ a Bœticis ad solem occidentem præclare gesta sunt, scriptores alij persequuntur. Nos, quoniam cuncta completi pæne infinitum esset, Lusitanicæ tantum conquisitionis, præsertim vero promulgati ad meridiem & orientem Euangelij initia progressusq. (quando ita iubemur ab ijs, quorum à nutu discedere est nefas) in vnus Dei gloriam, & solatium Ecclesiæ Christi vniuersæ, latinis maxime litteris consignare decreuimus. Quæ cognitio piorum animos variè, ni fallor, afficiet: lætabuntur haud dubie, tanta iam ex parte vœsanis gentium ritibus, ac derestabili Deorum inanum cultu sublato, punget eos rursus atque adeo terrebit, improborum scelere, & prauis dogmatibus agitata, ex orbe nostro ad insulas longe, ut inquit Esaias, atque ad vltimas terras tanquam indignabunda propalam migrans Christiana religio: ut vel Deo vindice regnum à nobis item auferri; vel, collustrato lucis Euangelicæ radijs toto propemodum orbe terrarum, ex diuinis oraculis, effœtæ iam ac senescenti naturæ finis propediem adesse videatur. Verum hæc summus ipserum arbiter pro sua infinita bonitate ac sapientia moderabitur. Nobis, rem tantam, parendi magis alacritate, quàm perficiendi facultate suscipientibus, illud in primis veniebat in mentem vereri: ne, quoniam permulta cum sacris, tum prophanis in rebus supra naturæ vim atque ordinem facta subinde exponentur, narratio nostra plus fortasse admirationis apud quosdam sit habitura, quàm fidei. Quocirca denuntio profiteorq. iam nunc, me nihil in medium esse allaturum, nisi quod è publicis tabularijs, aut probatis auctoribus, quiue interfuere ipsimet rebus gerendis, accepero. Quæ mihi copia quo promptior & expeditior esset, non subterfugi quominus Olisiponem vsque, commorandi causa contenderem, quæ ex vrbe, quod in Oceani velut imperium peropportuno imminet loco, atque ob id ipsum antiqua regum Lusitanicæ sedes est; omnia ferne Indicarum expeditionum consilia atque acta manarunt. Neque nobis veritate quicquam omnino antiquius vel fuit, vel esse debuit. Nam alioqui, neque Deus immortalis, cui nostra omnis vni desudat industria, commentis ac mendacijs delectatur; & me ipsum mortalibus rebus iampridem valere iussis; fingendi vel adulandi causas omnes procul habere par est. Sed iam ad institutum aggredior.

Orbem terræ vniuersum tres in partes diuisit antiquitas. inuenti demum hi
noui

A nouittractus quartam adiecerit; si quarta appellanda est, quæ vna reliquis omnibus magnitudine ferme par est. Neque tamen hæc recentiora tantummodo, sed veterum quoque finium haud exigua spatia præsci homines ignorarunt. Siquidem & in multis regionibus describendis Ptolemeus vir cæteroqui summus, & alij geographi insignes hallucinati sunt; & Africæ terræ quicquid a Prato promontorio, & interiore Aethiopia, & Lunæ montibus in Austrum extenditur, multæq. & ingentes tum Africæ, tum Indico littori obiacentes insulæ, quamuis accuratam eorum diligentiam, notitiamq. subterfugere. Nauigandi vero, ante centesimum annum, vel apud Hesperios populos tanta fuit incertitia, maritimo videlicet vsu astrolabij nondum excogitato, ut ab ora discedere, & alto Oceano se committere nequaquam auderent: sed littora caute legentes, vbi ad æstus maris, aut breui periculo saperuenerant, quasi repagulis quibusdam a natura seu numine obiectis, reciperent illico sese, & longius tendere quodammodo nefas arbitrarentur. Itaque promontorium ad Atlantis radices, & aquarum impetu & Syrtibus vicinis infame, cui nomen olim fuit extremæ Chaunariæ, rudi sane vocabulo, caput Non, ea tempestate vulgus nautarum appellare solitum est, propterea quod si quis id promontorium superare male sano conatu esset ausus, **B** eum ad suos ultra esse rediturum negarent. Hæc igitur locagentesq. lingua, moribus, superstitionibus adeo distonæ, ut Lusitanorum armis tandem apertæ, & Christi Euangelio collustratæ sint, quo clarius pateat, paulo mihi altius ordiendâ tota res est. In ijs Lusitanicæ Regibus, qui prospero euentu rem & suam, & Christianam auxere, præcipua celebritate est Ioannes eo nomine primus, qui, transmissa in Africam exercitu, Septem urbem (quam Procopius Græce, Septon, alij septem fratrum ciuitatem appellant) de Mauris cepit insigni victoria. Huic è Philippa Alencastria, Eduardi texti Britannicæ regis neptis, filij fuerit, quinque: è quibus, tertio, vel, ut alij affirmant, quarto loco natum Henricum, scriptores merito in cælum vsque laudibus ferunt, quando præter bellicam virtutem, quam in eius vrbis expugnatione cunctis admirantibus explicauit, ea fuit sanctimoniam vitæ, eaq. in Deum & superos omnes, ac beatam præcipue Dei matrem obseruantia; ut in summa corporis firmitate summaq. licentia, illibatum virginis tatis florem ad extremum vique spiritum retinuisse credatur. is, Ioanne patre, post fractam Maurorum audaciam, vita functo, licet perfidum & consceleratum genus hominum porro insectari, nec tantum è Mauritania, sed ex Africa tota exterminare percuperet; tamen, quod ad heredem regni Eduardum fratrem natum maximum eiusmodi expeditio pertineret; ipse interim ad alia non minus præclara sese conuertit, quæ suis & auspicijs aggredi, & sumptibus tolerare se posse confideret. præerat quippe nobilissimorum equitum ordini, quem Dionysius tri-taus Christi nomine contra barbaros instituerat: ex eoq. magistratu non exiguos annuos redditus, & vectigalia capiebat. Hæc illi dies noctesq. apud animum suum agitati, nihil omnino vel ad nominis Lusitani famam illustrius, vel immortaliter Deo gratius visum est, quam incognita scrutari maria, nouas in Oceanum classes mittere, & rectam religionem in omnes partes, quoad eius fieri posset, extendere. Cuius rei perficiendæ eo maiorem veniebat in spem, quo se acrioribus quotidie stimulis in hanc mentem sentiebat impelli: & per eos forte dies allatum erat, quosdam è Britannia, & Gallia mercatores vi tempestatum ad noua loca delatos, quæ a feris & barbaris demonum cultoribus tenerentur. Hæc igitur maxime sententia Henrici animo insedit. quare confestim adhibitis mathematicis, multa de situ orbis, deq. cæli plagis exquirere, multa etiam, ut erat acris & solerti ingenio, partim legere, partim commentari ipse per se; multa præterea de captiuis Tingitanis, & accolis interioris Libyæ sciscitari. Denique, dum cun-

Quæ circunspicit, rei q. magnitudinem ac difficultatem apud se diligenter expendit, intentus interim oppido nouo ad Sacrum promontorium condendo Terzanabile, (quam deinde Villam infantis dixere) fama est, per quietem cælesti monito clementer increpitum, quod cogitata conquisitione tam diu superederet, remque adeo piam & laudabilem ultra differret. Itaque mane vt primum euigilauit, sine vlla dubitatione duas in præsentia naues omnibus rebus ornari celeriter imperat: precatusq. cæli Reginam, vti volens ac propitia cæptis adesset, cursumq. dirigeret, lectissimos è copia Turdetana magistros vtrique præponit, & ingentibus oneratos promissis, quam longissime prouehi, & extimos Africæ tractus, ac gentes accurate explorare iubet. Ii, licet laboris & periculi magnitudinem animo cernerent; tamen principis auctoritate, & insita Lusitanis gloriæ cupiditate permoti (agebatur autem tum annus à Christo nato supra millesimum quadringentesimus decimus) rem alacres fidentesq. suscipiunt. Itaque populo faustis omnibus & acclamationibus prosequente, cum in Austrum vela dedissent, ultra Atlantis radices, quem terminum nauigationis ad eam diem fuisse diximus, leucas circiter sexaginta (recentioris mensuræ nomen id est, quattuor ferme milliapassuum singulæ continent) ad Ganariam promontorium deuenere. quone longius tenderent, partim nouis aquarum ætibus vadisque, partim etiam procurrentis promontorij longitudine deterriti sunt. Eadem causa decennium ferme totum alios deinceps aliosq. prohibuit, quominus è sententia nauigarent. Sed nequaquam idcirco Henricus à suscepto consilio destitit: quippe, tum ex Afrorum sermone, tum ex mathematica ratione certissimis cõpererat argumentis, ab ora Mauritanicæ, continentes ac perpetuas regiones ultra equatorem extendi: quæ si pedibus peragrari, ardores aut solitudines vetuissent; mari certe, modo perseuerantia non deesset, adiri, cognoscique posse consideret. Nec eum spes fefellit. Siquidem anno demum a partu Virginis millesimo quadringentesimo vigesimo, cum sese intrepide nauarchi alto mandassent, multis, & periculosis iactati procellis, varias primum insulas, ac deinde remotiora in singulos annos Africæ littora, ad vique Leænâ (id monti nomen est, leucis a Ganaria trecentis & sexaginta) singulari Deibeneficio cognouere. Quorum è numero viri tres præcipue meriti felicitate virtuteq. sunt, vt eorum nomina litteræ omnes ab interitu vindicarent. Fuere autem Ioannes Consalvus, & Tristanus Vasçus, qui omnium primi longa a continenti recedere, & vasto ac furenti Oceano sese credere minime dubitarunt: ac partim ventis ablati, partim animi robore confilioq. prouecti; in insulas aliquot, in ijs vnâ hodie nobilissimam, ditissimamque, cui a materia nomen est, ad Lusitanicum imperium adiungere: itemq. Aegidius Annus, qui Syrtibus euitatis, & accurate obseruato maris æstu, recessuque, Ganariam promontorium eximia nauigandi arte ac scientia denique flexit; & Christianæ fidei ad Hesperios Aethiopas aliasq. inaccessas antea nationes aditum aperuit. Hos autem, Henricus, & qui deinceps eorum industriam subsequuti sunt, pro cuiusque meritis, ac laboribus ample remuneratus est: ac, ne conquiriti ardor in posteris refrigesceret, a Martino V. Pontifice Maximo impetrauit (quod ipsum ab alijs deinde Pontificibus confirmatum est) vti quicquida Ganaria ad vltimam vsque Indiam patefieret, id quam optimo iure & conditione Lusitanicæ ditiois esset. Quinquaginta circiter annos prima illa nauigatio tenuit: quibus demum exactis, Henricus cum aliquot locis templa construxisset, ac varias in regiones munisset viam Euangelio, plenus gloria, & recte factis migravit in cælum. Huius animi magnitudinem imitatus Alphonsus quintus, vt primum regni potens fuit (nam Eduardus pater eimature decesserat, fuitq. sub tutoribus ad septimum vsque decimum ætatis annum) quamquam finitimis, & domesticis

implicitus

A implicitus bellis, in eandem tamen laudem acerrime incubuit; perq. strenuos duces & gubernatores ab Leænâ monte ad Arfinarium (quod recentiores Viride caput vocarunt) atque inde ad vsque Diuæ Catharinæ promontorium (is locus est ultra equatorem gradus partes ue duas & semis, hoc est leucas circiter duas & quadraginta) Crucis trophæum, & arma Lusitanica protulit. Multæ etiam insulæ per idem tempus inuentæ, quas commemorare hoc loco non est opere præcipuum; & commercia varijs cum nationibus instituta; sed cum Aethiopibus præcipue occiduis, quam regionem hodie Guineam vulgus appellat, ducto nomine ab vrbe celeberrima Genne, ad quam ingenti fluuio Zanagæ impositam, loci opportunitate illecti olim negotiatores vndique confluebant. Patet autem Guineâ latissime: & quamquam zonæ mediæ ferme subiecta flagrantissimo sole torretur; non tamen idcirco (vt falso prisca putarunt) ab incolis est deserta: quinimo plurimos numerat populos: è quibus maritimi pisce; mediterranei partim lacertis, & immundis animalibus, partim, vbi cælum fauit, nonnullis frugibus & lacte vescuntur: mutantq. subinde loca, non per vicos aut oppida, sed per familias plerunque dispersi: eaq. familiæ sæpe inter se propter inopiam, de aqua ratione ac pastione decertant: infelix genus hominum, ac seruituti natum, & cū alijs nominibus, tum vnus veri Dei præsertim ignoratione miserandum. Cum ijs igitur per captiuos interpretes agi cæptum a Lusitanis. & quamquam initio propter suspiciones mutuas, vt in re tam subita, ac noua, turbatum est; atque etiam ex insidijs Christiani aliquot interempti; tamen cognita mox Lusitanicæ Regum iustitia, & nostrorum comitate ac beneficijs deliniti barbari metum posuerunt: & commeandi contrahendiq. libera potestate facta, cum veite varij generis, & varijs domestici vsus instrumentis, ebur, & aurum, & mancipia permutabant, nullius aut ementium aut vendentium æque bona conditione, atque ipsorum qui venum dabantur. quippe ex Aethiopiæ fabuletis in opima Lusitani regni arua, & extugurijs, & mapalibus Olisiponem classe translati, vel ipsa vrbis frequentia rerumq. omnium copia paulatim ad mansuetudinem, & humanitatem erudiebantur: & quod longe præstantius est, mysterijs Christianæ religionis postmodum imbuti, & cælesti lauacro expiati, è peregrinis, demonum seruis, hominumq. mancipijs, Angelorum ciues, & domestici Dei repente euadebant. Hisce rebus ita institutis, admodum expedire visum, ad mercimonia tuenda, atque ad retinendâ cum barbaris amicitiam, opportunis aliquot locis castella excitare.

C Quæ dum summa Aethiopum voluntate extruuntur, interea morbo, laboribusq. confectus Alphonsus emoritur. Dein regni gubernacula suscepit Ioannes eo nomine secundus, lætis admodum auspicijs: quando per idem tempus in Aethiopia Christiano primum ritulitatum est; barbaris ad noua sacra cæremonasq. stupore defixis: Lusitanis vero inter ipsam diuinam rem gaudiolacrymantibus, quod sua potissimum opera verus Dei cultus in longinquas adeo mundi partes gradum fecisset: nempe vt impuris fœdata victimis loca purgaret: breuiq. ingentem animorum vim a possessoribus iniquis in Christi libertatem assereret. Quo nuntio magnam in spem erectus Ioannes, vt erat generosi maxime spiritus animiq. Rex, non modo partâ retinere, sed etiam omni ratione amplificare constituit. atque illud præsertim summo conatu peruestigare; num quis ab Atlantico in Eoum Oceanum vel mari vel terra transitus foret. quippe, iam tum, præter acerrimum propagandæ Christianæ fidei studium, ad beatas etiam Arabiæ gazas, & Indici littoris opulenta commercia mentem & cogitationem adiecerat. Quam ad rem in primis idoneum ratus, cogniti iam littoris dynastas amicitia comprehendere, haud ita difficili negotio id est consequutus; pacemq. & societatem certis legibus fecit cum Bezeguico, & Caramania, Baio Samano, alijsque regulis;

Den, ad vltiora exquirenda, probatæ virtutis fideiq. homines familiares suos dimisit. atque id quo libentius facerent; ac minore cum erroris periculo sece vastum in Oceanum darent; peritissimis ea tempestate mathematicis Rhoterico & Iosepho medicis suis, itemq. Martino Bohemo, qui se Ioannis Monteregij alumnum ferebat, negotium dedit, aliquid communi consilio excogitarent, ad eursum nauium in pelago, quamuis ignoto, regendum: vt vel abductus a conspectu familiarium sibi syderum nauta, quam tamen cæli plagam, quam remota ab orbe nostro loca teneret, aliqua posset ratione conijcere. ij, quam acerrimo studio re diu multumq. agitata, astrolabium denique instrumentum, quod antea ad colligendos stellarum motus duntaxat astronomi adhibere consueuerant, præclaro sane inuento ad vltum rei maritimæ transfulerunt: ac pari soletia declinationum tabulas confecere, quibus hodie nauclerij ad explorandam locorum (quem admodum cosmographi appellant) latitudinem vtuntur: vt non parum, hoc etiã nomine, tota Europa Lusitanicæ debeat. Quod si vt latitudinis, ita etiam longitudinis facili negotio rimandæ regulam prodidissent, nullo propemodum errore perpetuum maris ac terræ cingulum continuo circumactu viatores periti cõficerent. Sed quia ab ortu in occasum, vel contrà, ab occasu in ortum nihil est in perpetua cæli conuersione certum ac stabile, quo dirigere cursum, accessusue aut recessus emetiri possimus (namque illa ex errantium syderum oppositu subtilis ac perobscura collectio, nequaquam est ad hanc quotidiani vltus rationem accommodata) iccirco nullidum longitudinis gradus notari, neque plane perspecta potuit esse ratio itineris. in quo nauium rectores periculosissime sepe falluntur. credo equidem, in hoc, vt plerisque alijs humanis in rebus, ad mortalium vel acuendam industriam, vel coercendas cupiditates, hac tanta difficultate diuinitus interposita. Veruntamen eius instrumenti beneficio mirum quanta nauticæ rei accessio facta sit. quinetiam ex eo tempore Christi disciplina manare longius cepit: plures quippe iam viri, & prudentiæ & pietatis laude præstantes, certim ad huiusmodi expeditiones vltro semet regi offerebant: e quibus Iacobi Cani constantia & virtus in primis enituit. Is, acceptis ab rege nauibus, vltra metas Alphonfi processit ad ostium ingentis fluuij, qui ex ipsis Nili fontibus originem trahens, Zaires ab incolis dicitur: ac tanta aquarum vi, præsertim hyeme, se se in Oceanum infert, vt prodatur in octoginta millia passuum ab eo vinci mare. quod ex dulci nimirum hauitu præternauigantes intelligunt. Columnas aliquot, Ioannis iussu, è Lusitania secum aduexerat Canus: quibus præter Crucis figurã, & regij stemmatis insignia, Latinis & Lusitanicis verbis erat inscriptũ quo quæque terrarum spatia rege, quo duce, quo tempore aperta forent. Ex ijs ergo columnis vnã, ditionis Lusitanicæ testem, in ostio collocat: dein aduerso flumine subuectus, errantes passim Aethiopum greges videt, atro colore vibratoq. capillo, vt ceteros, veruntamen, vt vberiore solo, sic etiam ingenio moribusq. longe mitiores. quippe leuibus duntaxat munusculis, & benigno vultu inuitati, sese aduenis tanta securitate credebant, vt eorum quoque nauigia, sine vllometu vel suspitione, inuisendi gratia conscenderent. Veteres amicos vel consanguineos diceres, si communio intercederet linguæ. sed è multis ac varijs interpretibus inuentus est nemo, qui sermonem gentis teneret. nutibus ergo agebatur. quibus haud ægre cognitum est, præpotentem regem cui cuncti pareant, plurimum dierum itinere introrsum abesse. Quo audito Canus aliquot è suorum numero ad singula propius exploranda incolis ducibus mittit in regiam: ijsq. obsidum loco relictis, præcipuæ indolis quattuor ipse vicissim Aethiopus in Lusitaniã asportat, per sancte pollicitus, quintadecima luna (quæ temporum ibi momenta obseruantur) se se illos incolumes patrio redditurum solo. ij porro, inter nauigandum,

Agandum; & Cani cura, & sua ipsi docilitate, Lusitanici sermonis consuetudinem nacti, de Congi regno (sic enim appellari denique patuit) deq. eius opibus, ritibus, institutis cuncta postmodum ex fide atque ordine retulerunt. Eorum aduentu Ioannes mire lætatus: & collaudata Cani prudentia, nouos iubet hospites in primis benigne & copiose tractari. cumq. ex ijs multa per otium quæsisset; veritus ne longior mora Lusitanis obsidibus aliquid afferret incommodi; mandat Cano, Aethiopus quam optime rursus acceptos quamprimum in patriam reportet, suosque recipiat: tum, vbi vltiora lustrarit, in reditu, ad Congi regem adeat ipsemet; cumq. omni ratione ad Christum allicere studeat. Nec mora: tempestatem idoneam nactus Canus, peregrinos, Congum relatos, cum obsidibus bona fide permutat: ac, ne temporibus excluderetur, continuatò in præsentia cursu, leucas vltra id regnum ducentas prouehitur: & cuius dixi formæ columnas duas duobus ponit locis: quarum alteri a S. Augustino (cuius in diem natalem appulsus inciderat) alteri ab ipso met lapide nomen inditum est. Inde Cõgum reuectus miragētis gratulatione ad Regem ipse cum amplis muneribus, & egregio comitatu contendit. Rex, quod mira quædam de Ioannis munificentia, & comitate a suis audierat, summa cum honoris & mutuæ beneuolentiæ significatione Canum aduenientem accepit. Exinde pedetentim Canus, quemadmodum in mandatis habebat, ex occasione sermonem de rebus diuinis inferre, ac Regem adhortari, vt, spretis inanibus Dijs, vnum Deum cæli terræque conditorem agnosceret. Atque hoc loco vel maxime patuit, ad conuertendos animos, quanto plus in perspecta caritate, quam in verborum apparatus momenti sit. Militaris homo erat Canus, & ferro potius quam litteris innutritus. ac nihilominus rudi eius oratione Rex, videlicet officijs nostrorum ante captus, ad studium veræ pietatis a deo exarsit, vt aures ad Canum semper sitientes afferret, ac multa ipsemet vltro de religione quotidie quæreret. Quinimo in eundem animi sensum familiares quoque suos, & regni proceres, aperte monendo hortandoque pertrahere nitebatur. Accedebat ad hæc, internus auræ cælestis afflatus, qui mentes Aethiopum cœcas ad rectum salutis iter occultis motibus prouehabat. Iamq. agro ad Euangelij semen accipiendum subactò, Cani reuersionis tempus instabat. Quem Rex tametsi aduocatum sibi in Lusitania videbat fore; tamen pro instituta consuetudine perinuitus dimisit: deditq. proficiscenti comites pueros nobiles, præfecto Zacuta, vno ex ijs, qui nuper in Lusitania fuerant. huic etiam atq. etiam mandat primum vt suo nomine, Ioanni pro immortalibus eius in se promeritis, gratias agat ingentes; deinde vt ab eodem suppliciter petat, ipsum oratorem & pueros cælesti lauacro expiatos, & Christianis præceptionibus probe institutos, cum pijs aliquot summi Dei sacerdotibus Congum remittere ne grauetur. vehementer optare se, cum liberis, & propinquis, & regno si fieri possit vniuerso, Christiana iacta suscipere. Addit legationi munera, magnam eboris vim, vestemq. permultam (hec Aethiopum gaza est) è palmarum folijs admodum scite atque artificiose contextam. Ea vero legatione Ioannes, vt erat egregie pius, maximo gaudio cumulatus est, cum tantam pandi portam Euangelio cerneret. Ergo, simul atque maturum est visum, festo ornatu & solenni pompa Ioannes & Eleonora vxor Zacutam; pueros alios alij principes viri vetere Ecclesiæ instituto lustralibus aquis gratulabundi admouere. & Zacutę quidem, Ioannis; ceteris vero, sponsoris cuique sui nomen impositum. Baptismo peracto, confestim idoneis traditi præceptoribus, totum biennium summa cum diligentia Christianismoribus & mysterijs imbuuntur. Ac tum denique per honorificam legationem in Congum decreta cum regalibus donis, & sacrorum apparatu magnifico. neque neophyti modo ad suos remissi, verum etiam è sanctissima Domini-

una familia viri tres probatæ virtutis atque doctrinæ delecti, qui apud eosdem **D** Aethiopus & docendi & initiandi munere fungerentur. accessere ad hos, etiam architecti cum fabris ad templa vero Deo in illis regionibus extruenda. Princeps legationis fuit præcipua nobilitate vir, Consalius Sosa. Huic inter nauigandum pestilentia absumpto, Rhotericus fratris filius omnium voluntate sufficitur. Magna interim apud Aethiopus erat expectatio nouæ religionis. & cum ceteri ferme summi atque infimi Christianorum aduentum valde expetebant: tū vero audissime Regis patruus, qui maritimis Congi populis imperabat: quam Congi partem Sonum incolæ nominant. Is, vt primum naues ad littus applicitas audiuit; ingenti stipatus frequentia, magnoq. cymbalorum ac tubarum strepitu, descendentes nostris obuiam prodijt, vix præ gaudio sui compos. Et quoniam exacta iam ætate erat, ne oblatam sibi diuinitus occasionem frustra elabi sine-ret, baptizari se statim voluit vna cum altero è filiis paruulo, quippe qui per ætatem sibi consulere nondum posset: alterum iam adultum, quamquam eodem studio vehementer incensum, & obsecrantem etiam atque etiam, ne se cælestis illius beneficii expertem vellet; honoris tamen & obseruantie causa, Regi, Regi q. liberis in tanto mysterio anteuertere non est passus. Temporario igitur templo **E** è frondibus ac ramalibus raptim excitato, aræ tres Christiano more adornantur. ac sacris rite perfectis, primus ex omni memoria baptismus ille in ijs terris incredibili omnium lætitia celebratus est anno post Christum natum millesimo quadringentesimo nonagesimo primo. Patrem nouo nomine Emmanuelem; filium vocari Antonium placuit. Nec modo vultu ac veneratione conceptam religionem ac fidem præ se tulit senex: sed etiam aduocata concione ipsemet è superiore loco in simulacra, & nefarios ritus, quibus ad eam diem dediti fuerant, adeo acerbe inuectus, & præteriti temporis errata & flagitia tam grauitè ac dolenter eit detestatus, vt animo plane immutatum, ac Deo plenum haud dubie cerneret. ijs rebus cognitis, maiorem in modum lætatus est Congi Rex: perq. eam gratulationem ad patruum ditionem ac fines munifice adiecit agri quod leucas in longum triginta, in latum decem pateret. Quo tanto de se Regis iudicio magis magisque animatus Emmanuel, ad superiora Christiani animi documenta non minus præclarum adiunxit aliud. siquidem graui edicto conquisita vndique idola, quamquam multis id egre ferentibus, & in cumulum congesta, publice concremauit. Præterea, Christi sacerdotes, quandiu ibi substitere, tanquam è cælo delapsos, omni officio prosequi, & caritate complecti: de fidei mysterijs, deq. varijs virtutum generibus assidue percunctari; Deum vero suppliciter obsecrare, vt quando multo maiorem vitæ partem in cacodæmonis famulatu posuisset miser, quantulumcunque supererat temporis, totum id in Christi Domini cultu, & in vera pietate cōsumere sibi liceret. Iam, rei diuinæ quanto cum silentio, vel tremore potius interesset, ex eo patuit, quod inueniliter interea strepitum cientes ad ianuam templi honorarios ephæbos principum filios, illico mactari imperauit: indignum facinus ratus, augustissimum illud sacrificium, in quo pro salute hominum Deus ipse immolatur, ab hominibus negligi. Itaque dubio procul adolescentes, leuis, & quotidianæ apud nos (quod pudeat) noxæ poenas capite ipso luissent; ni ætatem ac genus miserati, & diuinæ insuper clementiæ memores Lusitani vehementius obstitissent. Iamq. ab Congi Rege nuntij aderant, legatum orantes, ne aduentum vltra differret: Regem in vrbe, cui Ambasse nomen, patruum baptismo & conuersione lætissimum, festos agitare dies: nihilq. illi esse longius, quam vt, elutis toto animo fordibus, ad filiorum Dei cœtum vna cum ceteris aggregetur. Hoc nuntio accepto, moræ nihil interponendum est visum. nauibus modico relicto præsidio, Sosa conitresq. se se in viam dedere. Quibus, in digressu, præter ceteram **benignitatem**

A benignitatē, ducentos etiam stipatores Emmanuel tribuit: itemq. ad onera subeunda, vim hominum ingentem, quis potissimum sacram suppellestem baiularet, admirabili quadam alacritate certantium. Vbi ad medium ferme iter ventum est; præfectus regius vnus, ac postmodum alter, officij causa nostris occurrit. Ad urbem vero appropinquantibus oppidani tripartito agmine obuiam prodire de more gentis armati, Lusitaniæ laudes, & præclaras in se beneficia carmine concinentes: ita structis ordinibus, & eiusmodi gradu, ac symphonie genere, vt supplicantium apud nos pompæ speciem quandam exhiberent. Modos inibat pauci, tum ceteri sequebantur: ac subinde vniuersi plenissimo sonitu elatis in spatia certa vocibus æthera feriebant. Hi nostros ingenti gaudio in medium acceptos, eodem ordine ad regiam vsque perducunt, tanto populi concursu, ac turba ita conferta, vt nostris aditus ad regem vix atque ægre patuerit. is, in edito suggestu, vt ex omni parte conspici posset, eburneæ selle insidebat mitratus infula è palmæ folijs opere subtili, & eleganti perfecta: à capite ad pubem nudus; cetera ad pedes vsque, vestis bombycina contegebat; leuum brachium armilla ex orichalco adornabat; equina cauda pendebat ex humero. id solis regibus datum. Denique introductus legatus, quam honorificentissime excipitur. salutatione peracta, expositisque sui regis mandatis, illico per sacerdotes adstantes, dona, vestem pretiosam, tabulas pictas, aurea vasa & argentea, & omne Christiani ritus instrumentum in conspectu populi totius, petente id ipsū rege, proferrī iubet: tum rex perattente singula contemplari: quem quæque in vsum, quid ue significant, curiosius quæreret. In ijs præfulgidum erat Crucis vexillum, quod solenni precatione consecratum Innocentius VIII. Pontifex maximus Lusitano regi ex vrbe Roma transmiserat. Eo explicando confestim rex & concio tota venerabunda procubuit: namque inter illam sacrorum expositionem Aethiopes adeo intentis oculis gestus motusq. sacerdotum obseruabant, vt eodem pene quo Lusitani momento capita submitterent, iungerent palmas, genua flecterent. A beo spectaculo nostri in hospitia benigne diuisi. tum de regis & reginæ baptismate sedulo agi cœptum. Id quo maiore apparatu, ac cæremonia fieret, templum Christiano more prius ædificari placuit. opus erat sane difficile tum alias ob causas, tum quod lapides & cæmenta longe admodum petenda forent. sed tantus fuit ardor, vt breui comportatis vndique necessarijs, urgente atque instante rege, multis structoribus agi res cœpta sit. Cruci dicanda erat ædes: quare primus lapis est positus V. Nonas Maias: quo die Ecclesia salutaris ligni inuentionem anniuersaria gratulatione concelebrat. Dum hæc maxime fiunt, ecce tibi a regni finibus trepidi nuntij; vastari agros, tecta inflammari, hominum ac pecudum prædas abigi. Lacus in interiore Aethiopia est ingens, ad instar pelagi, prorsus vt leucas centum in longitudinem patere dicatur: ex quo tres nobilissimi totius Africæ amnes, Nilus (cuius ortum tanto studio frustra peruestigauit antiquitas) in mare internum, Cuama, & is, de quo supra dixi, Zaires in externum effluunt. in eo lacu aliquot visuntur insulæ; & ex ijs quædam tantæ magnitudinis atque frequentia, vt triginta hominum millia in bellum cogant. Sed præcipua celebritate populi Mundequeti sunt, qui per eos forte dies ad arma consternati ab Congi rege defecerant, magnaq. manu incursiones in regni extrema faciebant. Aduersus id malum, quoniam & celeritate, & ipsius met regis præsentia opus erat; nequid sibi interim aduersi eueniret, occupat rex baptismi sacramento æternæ saluti consulere. Nec regina rem longius distulit. atque ad indicandum in Lusitaniæ reges grati animi obsequium, ille Ioannis, hæc Eleonoræ sibi nomen desumpsit. Ingens Aethiopum multitudo ad spectaculum vndique affluerant. Ex ijs, proceres aliquot, regis exemplo & prædicatorum **adhor-**

adhortationibus incitati, se per idem tempus ad Christum adiungere. nam **D** duo regis filijs alter ad omnem virtutem, ac pietatem propensus, natu maior, ad regni fines tutandos festine præcesserat: iunior alter, Panfus Aquitimus nomine, nimirum ut esset qui pios postmodum exerceret, a nefaria superstitione, & auitis moribus nullo pacto abduci se passus est. Sub hæc, raptim coacto exercituro rex, admittit Lusitanis aliquot, in hostes tendit. Abeunt, Sola Crucis vexillum de manu porrexit; hortatus pergeret in dimicationem alacer: signi eius beneficio (tantum fiducia ne deesset) hostibus utique superiorem futurum: Nec vana fuere promissa: prælata Cruce fuis fugatisq. rebellibus paulo post victor Ioannes in patriam redijt. Quantem natu maior filius est secutus: qui cum Christianæ doctrinæ diligentem in primis operam dedisset, perducto iam ad fastigiū templo, summa populi celebritate baptismo lustratus est, Alphonsumq. appellari se voluit; quo nomine Ioannis Lusitanæ Regis filium vocari didicerat. Ac ne quid ad lætitiā deesset, baptizati cum eodem insignes viri permulti. Inde profectus in Ifundos, quibus populis iam tum ex parentis auctoritate imperabat, Apostolico apud eos munere ipsemet fungi cepit; ac veritatis lucem admirabili studio promiscue omnibus impertire. Quo tanto Christianæ rei incremento admodum lætus in Lusitaniam reuertit Sola, relictis in Congo sacerdotibus **E** adcepta promouenda. Verum ij partim insolitis caloribus, & cæli grauitate consumpti; partim etiam (quæ vicissitudo est rerum) ab incolis aspera atque acerba multa, absente præsertim Alphonso, perpeffi sunt. Etenim quamdiu de ecclesiasticis cæremonijs, & de mysterijs rectæ in Deum fidei est actum, ea tamen si hominis captum infinitis partibus superant; tamen quia ob id ipsum Deo digna, & rationi consentanea videbantur; haud ita repugnabatur ab ethnicis. Ast vbi de iustitia, temperantia, submissione serio præcipi est ceptum, & Christianæ disciplinae institutis, abijcienda auguria, male parta reddenda, condonandæ iniuriæ, aspernandæ libidines, frãgendæ cupiditates erant; enimvero tum quasi ventilabro ad trituram adhibito, boni viri illico secerni ab improbis: alteri, vel amore virtutis capti, vel pœnæ metu perterriti, æquitate delectari; sectari pacem; voluptates repudiare; duces & rectores animorum suorum honore & benevolentia prosequi. alteri denuo dæmonum laqueis irretiti, ad ritus nefarios, atque ad auaritiā, ac superbiam, & pristinas turpitudines miserandum in modum reuolui, odisse lucem, magistrōs auersari, & a piorum consuetudine longe refugere. Nec vulgo tantum serpebat vitium: notissimus ac ditissimus quisque arduum ac difficile virtutis iter eo magis horrebat, quo maiora sibi malorum irritamenta, & deliciarum illecebræ suppetebant. Rex demum ipse, qui tantum initio ardorem ac firmitatem animi præ se tulisset; vbi a lactis dulcedine ad solidos cibos traduci est ceptus, desiderio pristinæ vitæ paulatim adeo elanguit, vix ut in eo roboris Christiani quicquam agnosceres. Occursabant scilicet eius animo pristina oblectamenta, ludi, computationes, quæq. ebrietatem sequuntur: offerebant sese identidem auspicia, & sortes, quibus ad amentiam omnis ferme barbaria dedita est; titillabat sensum, effundendæ iracundiæ, & doloris puniendi suauitas. quibus quasi machinis, vrgente præsertim dæmone, sensim de statu suo deiecta mens ita obduruit, ut cum internas religionis & officij recordationes obstinate repudiaret; tum salutaria sacerdotum hortamenta ac monita, non modo ad animum, sed iam ne ad aures quidem admitteret. Accedebat, ad res profligandas, acerrimum dæmonis telum, muliebris coniuratio. Quippe, ut ceteræ ferme gentes, ita etiam Aethiopes, præter eam, quam iustæ vxoris habent loco, singuli pellices alere consueuerant plures paucioresve pro opibus. Eæ cum ex inuectis nuper sanctionibus pelli, aut ablegari se a viris

quotidie

A quotidie cernerent, ut est impotens iracundiæ sexus, damnū & ignominiam non tulere: cæteribus habitis consensu per se perque communes amicos cum rege vehementer agere insistunt; aduentitias religiones, durumq. & horridum vitæ genus abijciat; præsentibus bonis & copia rerum quod licet fruatur; ne incertam spem futuræ felicitatis, tanto pretio, tantaq. commodorum & voluptatum iactura sibi emendam existimet. Hæc & alia eiusmodi blandimenta cum neque Rex inuitus acciperet, & eadem tabe infecti permulti, ac præsertim Regis filius Panfus Aquitimus adiuuaret; breui maximum in discrimen adducta Christiana tota res est. Obstabant sceleratis conatibus fideles ac boni, ut numero inferiores, ita diuino præsidio & causa longe superiores. Egregium vero se pietatis vindicem & assertorem præbebat Alphonus: patrisque miseratus infaniã; dictis factisq. neophytos in fide atq. in officio continebat. Ad eum tollendum obicem, proceres aliquot Pansum incensum iam regnandi cupiditate omni ratione fouere; Alphonsum absentem varijs criminationibus patri suspectiorem indies reddere institunt. degenerasse illum plane in externos mores; nihil iam patriæ vel auitæ consuetudinis pati: Regem vero ipsum ita vel contemnere, vel odisse; ut in eius contumeliam artibus magicis, quas à Christianis nuper acceperit; amnes efficeret, vitiet fruges, atque adeo regias pellices vitro ad se ipse pelliciat. Eiusmodi calumnijs atque portentis cum iuuenis innoxii famam ex composito quotidie lacerarent; zelotypum senem, & in affecto iam corpore animi quoque viribus defectum, facile perpulere, ut Alphonsum omni dignitate, honoribus, vestigalibus per summam iniuriam exueret. iacissetq. porro in solitudine & squalore circumuentus & proditus Dei seruus; ni diuino instinctu coorti quidam ex optimatibus, regem aperte increpauissent, quod hæredem regni destinatum, stirpis maximum, eximia virtute ac pietate filium indicta causa damnasset. Reputaret secum illius in arcendis hostibus præclara facinora; in tuenda popularium concordia studium; in ipso Rege colendo pietatem & fidem. dein videret, num tantæ indoli, tantiq. laudibus consentanea essent, quæ ab inimicis ad inuidiam confictæ; nimium patulis auribus in animum demississet. Quin per idoneos viros in filii vitam & actiones inquireret; ac perspecta demum & cognita veritate, quod æquum videretur, & in reum, & in accusatores, pro merito cuiusque statueret. Hicce monitis quasi è veterno excitatus Rex, ac se ipsum leuitatis incusans, per summam dissimulationem quæ sitis iis, quæ Alphonso obiecta erant, cū prorsus vana & commentitia comperisset; maxima bonorum gratulatione infontem filium in pristinum dignitatis & honoris ac gratiæ locū extemplo restituit; consceleratos calumniatores, ne quid tale postea quisquam auderet, perpetua notatos infamia securi percussit. Cuius tanti tamq. insperati beneficii magnitudinem Deo acceptam referens, ut debebat, Alphonus, multo etiam ardentius, ac liberius ad Christianam fidem tuendam atque amplificandam incubuit. ac præter cæteras artes exterminandis gentium ritibus ad eam diem adhibitas; regno toto palam capite sanxit, ne quis inanium Deorum effigiem vllam vel priuatim, vel publice coleret haberet ue. Quo edicto in rabiem efferati aduersarii, frequentes in regiam coeunt; ac tumultu per operas excitato, credulum ac timidum Regem in eam sententiam adducunt, ut, nisi reuocetur illico editum, ingentem seditionem adesse non dubitet. Hoc ille timore correptus, continuo per celeres nuntios admonet filium, videat etiam atque etiam quid agat, quo progrediatur; ne peregrina ac noua religione mordicus retinenda, se suosq. omnes in apertum capitis ac fortunarum discrimen obijciat. Cum ille nihilominus in incepto perstaret, Deumq. multo magis quam homines metuendos

Ducendos duceret; ira percitus Rex iubet Alphonsum ad se quamprimum venire. At ille, cum nascentis eius Ecclesiæ salutem in suo capite verti probe intelligeret; pericula belli excusando, variasq. neſtendo moras, tandiu rem distulit; quoad letali morbo implicitus parens, cum ægrum spiritum per multas curationes in dies aliquot extraxisset; tandem superante medicamenta vi morbi, demortuus est. Interea Pansus, & sua ipse cupiditate, & improborum iuasu, non dubia spe regnandi concepta, sollicitare promissis Aethiopas; blande singulos appellare; viuendi licentiam & libertatem ostendere; denique ad excludendum aperta vi fratrem arma & copias comparare. Quibus de rebus, & de patris obitu, à Regina matre, quæ ab eiusmodi consilijs abhorrebat, certior factus Alphonsum, quam maximis itineribus quam occultissimè noctu Ambassem urbem ingreditur: atque vt primum diluxit, populum magna rerum nouarum exspectatione suspensum ad concionem vocat. Ibi orsus à primo Lusitanorum in eas regiones aduentu; commemoratisq. eorum in se, parentemq. ac totam nationem promeritis; quod tales viros, tamq. salutarem sibi traditam ab ijs doctrinam grato pioq. animo coleret, foueretque; iccirco se à fratre sectatoribusq. ipsius toties insidijs appetitum, & per falsas criminationes fama, fortunisq. spoliatum fuisse conquestus est. Pansum, viuo & spirante etiam tum **E** patre, alienam hæreditatem spe & cupiditate impia deuorasse; eodem vita functo, iustum hæredem, quando per fas nequeat, per vim ac nefas à patrimonio arcere: si quid apud eos gentium ius, si quid vetustus regni mos, si quid etiam æternæ salutis ratio valeat; ne se maiorem natu, Regem legitime designatum, pacis ac beatitudinis omnium cupidissimum; iuniori fratri consilijs impiorum deprauato posthabendum existiment. Caueant vero etiam atque etiam, ne à veritatis oblata sibi diuinitus luce ad cæcas iterum tenebras delabantur: neu Pansi minas, paratasq. ab eodem copias pertimescant: Deum **F** immortalem, cuius in eo negotio agatur causa, pro sua summa iustitia & bonitate, recte sentientibus affuturum. Hæc, & alia ad tempus accommodata, cum ingenti spiritu perorasset; tantus repente motus animorum est factus, vt incredibili consensu Alphonsum protinus Regem æqui pariter & iniqui consalutauerint. Quibus rebus confestim ad Pansum in suburbana castra perlatis; vt quam minimum spatij Alphonso ad comparandum relinqueret, cum ijs copijs, quas habebat, duplici instructa acie continuo infestus ad urbem aduolat. Neque perterritus ea re Alphonsum; tum armatos, quos circa se habebat, pau- **F** ciores quam credi possit (non plus sex & triginta fuisse Rex ipse per litteras publicas admodum religiose testatur) tum cæteram imbellem turbam, quæ ad regiam percussa metu confluserat; bono ac præſenti animo iubet esse. Deum verum, quem spretis falsis dijs venerari instituerint, pro ipsis haud dubie pugnaturum. Nec vana cecinit. vbi ad reli iactum est ventum, Christiani armati, inermesq. sublato pariter clamore, I E S V M Deum, & Sanctum Iacobum, ex disciplina Lusitanica ingeminant. mirum dictu: ad eas voces, tanquam cælesti fulmine afflata prior acies, cum aliquandiu attonitæ similis fluctuasset, terga postmodum vertit: cumq. eandem trepidationem pauoremq. subsidijs intulisset, turbatis eo impetu ordinibus, conuersisq. illico signis, effusa omnes fuga saltus anios & nemora petiere. Hanc tam incredibilem victoriam, ac plane diuinam, alia non minus admiranda subsecuta res est. Cippus erat in syluis, captandæ cuiuspiam feræ paratus a venatoribus. in eum cippum cursu præcipiti cum se Pansus per imprudentiam induisset; corpore toto graui- ter confauciato sic hæsit, vt explicare se inde nulla vnquam ratione valeret. Comprehensus, & in custodiam traditus, frustra nitente Alphonso conseruare

A seruare germanum fratrem, & ad Christum adiungere; in pertinaci mentis duritie, & voluntaria cæcitate miser animam efflauit. Longe melius & saluti, & existimationi suæ consuluit is, qui Pansi ductabat exercitum. siquidem è fuga retractus, cum sibi necem instare minime ambigeret; misit qui Regi demisse nuntiaret; non deprecari se mortem, quam suæ temeritati debitam præclare nosset. id vero omnibus votis expetere, obtestarique, ne se absque fidei Christianæ mysterijs ex hac vita excedere pateretur. ipso congressus initio, circa Alphonsum apparuisse viros humana specie augustiores; ipsius, quam Lusitani adorarent, Crucis nota distinctos, clarissima circumfusos luce, vultu acerrimo præliantes: eo nimirum viso Pansi milites ingenti horrore perſusos, exemplo se in fugam dedisse. itaque sibi non esse iam dubium, quin, præter Christianorum Deum, nemo vel in terris, vel in cælo colendus adorandusq. sit. Neque aspernatus est resipiscentem Alphonsum: quin potius clementer accepto, & per baptismum in Christianos relato, vitam & incolumitatem ea lege concessit; vt purgando in posterum verrendoq. Sanctæ Crucis templo cuius operam daret; & in mystici lauacri vsum, puros latice religioſe conueheret. Ea victoria magnum rei Christianæ momentum attulit. regni possessione **B** adita, & barbaris quotquot postea semet Euangelio opponere iunt ausi, perpetuo felicitatis tenore superatis, Alphonsum quinquaginta ipsos annos (tot enim deinde regnauit) hominibus verbo & exemplo ad omnem virtutem ac pietatem erudiendis, egregium & pastorem populorum, & vincæ Domini cultorem, ad extremum vsque se præstitit. Per idem tempus, quo Christiana sacra in Congum perlata sunt; eadem Regulus quoque Beniensium, Congo vicinus, ab Ioanne per legatum expetiit, Lusitanicæ magis amicitie ac præſidij spe, vt euentus docuit, ad opes imperiumq. firmandum; quam quo de suscipienda Christiana religione serio cogitaret. Quocirca sacerdotes ad eum, summa Ioannis voluntate profecti, & ab auitis erroribus, ritibusque sacrilegis perditum hominem diu multumq. reuocare conati, cum nihil omnino proficerent, Ioannis demum accitu in Lusitaniam irriti rediere. Lætioribus initijs, exitu etiam tristiore fuit alia per eosdem ferme dies Lusitanorum expeditio. In ijs annibus, qui Aethiopiam occidentalem interfluunt, in primis nobiles duo censentur, Gambea, & Zanaga, cuius paulo ante meminimus. Stachirim Daratumq. præſci dixere. Intra duo hæc flumina quicquid spatij longo procurſu in Arſinarium vsq. promontorium desinit, populi tenent ij, quos **C** vulgus Ialophos appellat. Horum Rex, nomine Bemoinus, contracta cum Lusitanis amicitia, & crebris a Ioanne muneribus, nuntijsq. ad stipendia Christi sollicitatus, cum nihil tale ageret animo; Lusitani tamen Regis optima studia & spem varijs promissis ac frustrationibus eludebat: idemq. Christianos aduenas in primis amice liberaliterq. tractabat; quod eorum commercijs ac societate suas opes non mediocriter augeri quotidie cerneret. Sed quod viræ genus vt sequeretur, nullis vnquam rationibus adduci potuit, id ipsum vt vitro exoptaret, denique malo miserisq. coactus est. Siquidem regno pulsus propinquorum insidijs, cum illud frustra sæpe recuperare tentasset, victus aliquoties fugatusque, ad extremum in Lusitaniam exsul cum paucis perſugit; ad expertæ virtutis & beneficentiæ Regem; ab eoq. supplex infimis precibus auxilium petiit, atque id quo facilius impetraret; baptizari cum suis (ij erant viri nobiles ad quinque & viginti) & Ioannem de Regis nomine dici se voluit. Celebratum est mysterium tertio Nonas Nouembris, anno post Christum natum millesimo quadringentesimo nonagesimo primo, mira Pontificum & procerum gratulatione, & frequentia: exhibitq. per eos dies publice ludi, con- **B** uuiua

uilia, venationes, & spectacula equestria: in quibus Ialophi desultoria arte, & agerandi peritia, ita se admirabiles præbuere; vti Numidis ipsis (quorum in celeritate motuq. corporis præcipua laus est) agilitatis palmam omnium iudicio consensuq. eripuerint. siquidem tanta erant membrorum vel dexteritate, vel robore, vt equi incitatissimi ephippiis nulla omnino cursus intermissione tum recti insisterent, corpusq. circumagerent; tum repente infiderent, dispositosq. humi lapillos ad vnum inde colligerent; tum etiam momento desilirent, resili-
 rentq. sub ea Rex neophytus Romano Pontifici per supplices literas rite obedientiam detulit: idemq. in Lusitaniæ Regis ditionem iure beneficiario ac voluntaria deditioe concessit. ac se, modo amissa reciperet, Lusitanis ad interiora Libyæ Reges, & pretiosa metalla ducem fore professus est. Iamq. exulis & nota probitas, & afflictæ fortuna, Lusitanum Regem & regni principes ad misericordiam allexerat. quare idoneo subsidio adiuuandum hospitem ratus Ioannes, & insuper haud negligenda quæ ab eodem ad gloriam diuitiasq. proponebantur; viginti validas naues deduci, & omnibus rebus ornari quam primum imperat. In eam classem, præter nautas & propugnatores, Evangelici quoque præcones impositi, Aluaro Dominicano præfecto, eximiae virtutis ac sapietiae viro, quo Rex ipse ad sacras confessiones vti consueuerat. additi præterea non modo, vt in superiorem classem, fabri, sed etiam, ne materiæ inopia laborandū foret, cæmenta cum reliquo ædificationis instrumento. iam enim Ialophi consensu Lusitanus arcem ædemq. sacram in Zanagæ ripis, opportuno ad merces exponendas, imponendasq. loco, excitare decreuerat. Verum tantus hic apparatus, ac spes non sine causa conceptæ, paulo post in irritum cecidere. Siquidem delata iam ad Zanagam classem, & castello inchoato (cuius etiam num exstant vestigia) Petrus Vasæus, cognomento Bisacutus, qui classi cum imperio præerat, sine metu versantem in prætorianaui Regem Ialophum pugione confodit; vel fraudis ac perfidiæ suspicionibus incitatus, vel pertæsus cæli soli que: quod ibi paucis diebus complures Lusitani perierant. Regis morte cum à barbaris, tum à nostris valde tumultuatum: ac, ne quod grauius acciperetur incommodum. naues non paruo Ioannis dolore in Lusitaniam reductæ. Ita, maximi compendij rem, quæ & plurimos homines Christo conciliatura, & Lusitanis ad interiora commercia, & inclytas Libyæ aurifodinas aditum præbitura videbatur, vnus hominis iracundia momento corruptit. Veruntamen eius classis fama, bellicusq. apparatus, & profugi Regis causa benigne suscepta, non parum ad Lusitanici nominis dignitatem & commendationem in ijs regionibus profuerunt. quocirca & Christianis deinde negotiatoribus maior honos fidesq. haberi cæpta: & à multis dynastis ad Ioannem oratores cum muneribus missi, foederis & amicitiae causa. Itemq. ipse litteras & nuntios destinauit cum ad alios prænobiles Africae principes, tum vero ad reges Tungubutu, Mandingæ, Fullorum, & earum gentium, quas vulgo Mofes appellant, multis in rebus Christiana instituta sectantium, ac præsertim in nominum impositione, quæ ferme à sanctis Apostolis mutuantur. Nam ad Christianorum Aethiopum sub Aegypto, seu Abassinorum Regem, qui Pretejannes dicitur, tenui fama & auditione duntaxat iam sibi notum, propter pestilentes terrarum tractus, & noxia animalia, & vastas solitudines interiacentes, cum id vel maxime cuperet, ex ea parte adspirare non potuit. Cæterum hinc tam lætis rerum exordiis breui tota pene Europa vulgatis, Lusitanum nomē magna vbiq. in admiratione esse: celebrari omnium linguis: nauigandi scientia & gloria Græcis, Phœnicibus, Carthaginensibus anteferri. cuius laudis æmulatione incensus Christophorus Columbus Ligur, ingentis animi vir, & rei nauticæ in primis peritus, ex astronomica disciplina, & nonnullis veterum monumē-
 tis,

tis, eodem fere tempore statuit, trans noti orbis terminos magna terrarum spatia etiam in occidentem patere: dein, experiundi & cognoscendi studio, quod sine magno apparatu ea res tentari non posset; Lusitano ante omnes Regi eam expeditionē suavit; suamq. in id operam & industriam enixe detulit. A quo reiectus tamquam inania & fabulosa afferret, ad finitimum Castellæ Regem Fernandum eodem consilio se se contulit. Ibi cum nihilo magis audiretur; inuicta quadam animi pertinacia, totum ferme septennium, vorando repulsas, vrgendo, instandoq. per se, & per amicos; tandem aliquando peruicit; vt in eam inquisitionem tibi sibi regio sumptu adornata nauigia ad Hispalim oræ Bæticiæ præberentur. Cum ijs in Atlanticum Oceanum egressus, Canarias primum insulas petiit. Inde continua dierum aliquot velificatione in occasum prouectus; insulas aperuit nouas, quas ab re, quod primæ occurrissent, Principes nominauit: & exposito milite nactus aurifodinas, loco idoneo castra communiit: relictoq. ibi præsidio, incolas ferme duodecim, & alia inuentæ eius regionis argumenta secum in Hispaniam reuexit. Ea res, quo minus erat in spe, eo maiorem Fernando Regi, & aulae vniuersæ attulit voluptatem. Ioannes contra, dolorem haud modicum ex eo percepit: vel quod efflorescenti tum maxime ad maritimæ rei gloriam nomini Lusitano, partum ab alijs in eodem genere decus officeret; vel quod relicto sibi à maioribus inclyto nauigationis iure spoliari, & vasti Oceani possessione pelli quodammodo videretur. Ergo ad exigendos è Principibus insulis Bæticis, easq. in Lusitanam ditionem asserendas, de procerum sententia, classem instrue re quamprimum aggressus est. ea re cognita Fernandus mirari magnopere, cur ab Rege socio & amico, ignoti maris inuestigatione, præsertim quam oblatam ille reiecerit, arceatur. cum que super ea re nuntij, & iuris interpretes vtro citroque frustra cum litteris commeassent, postremò Fernandus ad reuocandum ab ea mente Ioannem legatos viros primarios misit duos: & qua erat solertia, si minus ab incepto abducere illum possent, certe per varias causas rem consulto iussit extrahere; dum Columbus, qui in eadem loca maiore cum apparatu renauigauerat; de concepta spe auri, argentiq. & opum aliarum, certiora & exploratoria perferret. Non sefellit Ioannem astus: & dum legati sedulo tempus terunt (vt erat egregie factus) legationem eam neque caput, neque pedes habere dixit: cauillans oratores ipsos; quorum alter è crure claudicaret; alter, ab insito fastu, leuior & elatior haberetur. Interea Fernandus magno suo compendio foedus cum Carolo Gallia Rege pepigerat: secundisq. eius rebus commotus Ioannes, omisso belli consilio, non recusauit quominus disceptatore totius controuersia vteretur Pontifice Romano, qui tum erat Alexander VI. eo nomine. Is, cognita regum causa; ne quando lis ad arma deduceretur; vltra Hesperidum insulas ad trecentiesimam fere leucam & quadragesimam ducto à Septentrionibus ad Australem polum circulo; totum terrarum orbem ex æquo bifariam secuit. Quæ pars vergabat in orientem, hanc Ioannes, facta sibi ob iuris antiquitatem optione, desumpsit: occidua Fernando relicta. Ex eo tempore in peruestigandis ignotis regionibus ab Lusitano, & Castellano mira vtrinque virtute certatum est. & Fernandi Caroliq. Cæsaris auspicijs, idem Columbus, alijq. deinceps immortalitate dignissimi viri, ad occasum meridiemq. immania terrarum spatia, cum incredibili prouentu auri & argenti, subinde patefecere: quo maxime subsidio Castella postmodum tantos tamq. assiduos terra mariq. sumptus prope infinita pecuniarum erogatione sustinuit. At ex Lusitana parte, superiorum ducum laudem non adæquasse modo, verum etiam superasse visus, è Ioannis familiaribus egregia fortitudine & constantia vir, Barptolemæus Diazus. huic, non modo cum ventis & mari, sed etiam cum focijs naualibus diu luctandum fuit, nauigationis longis-
 simæ

A **sim** radio fessis, & reuersionem quotidiano conuictio. efflagitantibus. quorum ille cum ferociam, & exostulationes prudentia ac lenitate sedasset, Cani columnas longo inuervallo transgressus, in lanum terræ proiectum denique patefecit: qui ab interiore Aethiopia per directam longitudinem leucas amplius sexcentas in meridiem excurrit, neque tam portentosa magnitudine, terrentissimaque in super tempestatibus deterritus est, quominus promontorium steteret, ac totius terrarum orbem magnanimis, & experientibus viris peritum demonstraret. **Hoc** tam felici auluperuentum ad insulam, quam sanctæ Crucis à columna ibidem posita nominatur, leucas ultra Cani limites omnino trecentas & quinquaginta, deficientem iam conuictu; sed decem fere mensibus nauigando consumptis, in Lusitaniam reditum est: cumq. in explicado apud Regem itineris totius progressu Diazus ad descriptionem ingentis illius promontorii deuenisset (fronte Africæ nonnulli dixerunt) idq. ob atrocissimas circa ipsam exortas tempestatibus, procellosum caput iure appellandum affirmaret; quoniam, Bonæ spei caput ostio; inquit Rex (quod illi deinde nomen stabile firmumq. permansit) quippe cū tanta ab occasu distantia, ac tam enormi in Austrum prokursu, ad optatas Orientis opes; & Asiaticæ emporia Lusitanis digitum pæne videretur intendere. Sed quoniam commercij orientalis iterum iam incidit mentio, quod Africam maxime & Asiaticæ littoris nauigatione constat; locus postulare videtur, ut de utroque littore breuiter, quoad instituti operis ratio patitur, explicemus. **A** **Ab** **O** **H** **S** **P** **P** **ne** præter Gaditanum hietum in meridiem nauigantibus, ad læuam est Mauritania: inde magno ambitu curuantur littora per Autololas, & Ethyophagos populos (ea regio Guinea est) trans Cancræ tropicum, ad vsque Pagelungos Aequatorij subiectos, & Agelymbam, qui antiquis noti orbis est terminus: hoc vno omnes vocabulo Hesperios Aethiops, sicuti Eoos, qui oppositam Africæ partem tenent, prisca cognominarunt. Deinde per longissima spacia, obliquè trans Aequatorem, & Capricornum exeursu; ora vastam in prominentiam curuat. **id** Bonæ spei (quod diximus) caput seu promontorium est. hinc rursus in Septentriones longissimo tractu per immanes & obscuri nominis populos Obios, & Cafres, & Madagascarem olim, nunc Diui Laurentij insulam, reflectitur: hinc ad nota iam antiquis promontoria Prasum, & Aromata: quorum alterum hodie Mosambicum; alterum à Prasum quingentis leucis & quinquaginta distans, Guardafu vulgus appellat. **is** Africæ littoris extremus in Orientem est **limes**: hinc de præter duos inclytos sinus, Arabicum, & Persicum, quibus in modum peninsulæ felix Arabia cingitur; rectus in eam regionem traiectus est, quæ **Indo**; & Gange duobus clarissimis inclusa fluminibus, India nominatur. **In** hac montes à Caucaaso ad Cori promontorium, quod Comorini caput in eolæ vocant; leucas circiter quadringentas perpetuo in Austrum iugo porrecti, circumfuso Oceano ingentes oras efficiunt duas: quarum altera in Occidentem obuersa, præ nobilissimas vrbes continet, Calecutum Malabarici regni caput, emporiumq. nuper omnium frequentissimum; itemq. Cocinum, Cananorem, Goam, aliasq. complures; altera in ortum spectans, à Comorino tractu per Bengalæ fines, qua Ganges in Oceanum influit, perq. Pegusia, & eius tractus alia ditissima regna (quam terram Ophir, ac Tharlis quidam haud sane absurdis coniecturis existimant) definit in Auream Cherionelum: qua in regione prænobile emporium Malaca videtur hodie. **A** Cori promontorio, ad Siculi freti similitudinem, exiguo admodum spatio auulsa cernitur insula Ceilanum: quam grauis auctor Ioannes Barrius Lusitanus multis rationibus Taprobanam olim fuisse contendit. ab ea obliquè in Auream Cherionelum, & Chersoneso vicinam ingentem insulam Somatram curfus est; quam geographorum vulgus Taprobanam putat. à Somatra porro ad nobilissimas

A nobilissimas insulas plurimasque, Iauas maiorem & minorem, Borneum, Bandam, & Molucas, & Lequios, & Iaponios tenditur. itemq. ad continentem orā Camboiæ, Ciampæ, Caucincinæ, ac Sinarum. vltra, Lusitanis incomperta nauigatio est. Harum autem regionum pleræq., longe alio atque Africa terra situ ac feracitate, plurimis riguis, & sole cæterisq. syderibus mire fauentibus, in omnes mortalium vsus deliciasq. pro sua quæque natura varias fruges, metalla, odoramenta, plantas, lapillos, medicamina prope ad certamen effundunt. quæ paulo ante hanc memoriam, certis emporijs admodum vili coempta, Mahometani ferme, Iudæi ve infitiores, vel sinu Persico in Commagenem, & Syriam, vel Arabico ad urbem Heroum Suezium, atque inde camelis Alexandriam conuehebant; Aegyptio Sultano, qui tum ijs regionibus imperabat, pluribus locis per soluto portorio: quæ res Memphiticum ærarium magnis quotannis pecuniæ accessibus augebat. Hanc adeo quæstuosam negotiationem Ioannes, ducum suorum peritia & felicitate inuitatus, omni spe sibi enitendum existimauit; vt, si qua posset continuato per Oceanum cursu, ab Aegypto, Syriæq. in Lusitaniam auerteret; non solum vt, ingenti Lusitanicæ rei incremento, Christiani nominis hostiū vectigalia quæ maximis afficeret detrimentis; sed multo etiã magis, vt eadē opera pluribus locis Apostolicā disciplinā vel vetustate iam obsoletā renouaret, vel ad id tempus incognitam, Deo adiuuante, per administratos idoneos institueret. constanti quippe didicerat fama, non paucos in Oriente superesse populos, partim qui simulacra ex vetere gentium errore adorarent; partim etiam, qui acceptum à Christi nuntijs Euangelium, & sanctissimam bene viuendi instituta, sed tempore procedente multis deformata vitiis, vt cunque retinerent. In ijs, Aethiopum orientalium, seu Abassinorum, cuius modo meminimus, Regē, Christi cultorē quidē illum, veruntamen à Romani Pontificis auctoritate disiectum, cū Ecclesia Catholica in gratiam reducere vehementer optabat: simul etiã ratus, quod longe lateq. imperaret, fore vt eiusdem opibus auxilioq. aditus sibi ad Regum Indorum amicitiam, & expetita commercia patefieret. Hoc ille consilio certos homines per mare nostrum ad explorandas Indicas, & Aethiopicas res destinauit. qui, ob sermonis incertitiam, rei difficultate deterriti, cum Hierosolymis infecto negotio rediissent; duos denique Arabicæ linguæ bene peritos, Petrum Couillanium, & Alphonsum Paiuam eiusdem rei causa dimisit, cū eiusmodi mandatis ac litteris, vt alter alterius prouinciam, si res ita feret, posset accipere. **ij**, Alexandriam delati, Memphim inde mercatorum habitu petiere. atque ex eo loco per sermonis Arabici symbola cum se Mahometicis viatorum turmis facile miscuissent; ad Arabici littoris urbem Elanam, hodie Torum, transitu Hebræi quondam populi insignem, ac denique Adenum (id oppidum sub ipsas Arabicæ maris fauces est munitissimum, Maddena gens olim dicta) incolumes peruenere. Ibi, cum ad læuam esset India, ad dexteram Aethiopia; sic inter se munera partiuntur, vt alter Abassinum adeat Regem; alter Indica perlustraret emporia; ac rebus demum peractis, Memphim rursus ambo conueniant. hæc inter eos neutro discrepante conducta. verum à digressu longe dispar fuit vtriusque exitus. Paiua in Abassinos profectus, ante quam regiam attingeret, incertum quo genere leti defunctus est. at Couillanius felici nauigatione ad Indos delatus, totam illius commercij rationem probe compertam in commentarios retulit: ipsa vero Indica emporia, Goam, Calecutum, Cocinum, & cætera suis quæque locis in hydrographica membrana ex fide adnotauit, quam à Ioanne Rege in id ipsum acceperat. inde, cum per Arabicum Oceanum in Africam traieisset; ab Aromata ad Prasum promontorium, & Rapti hodie Sengi fluminis ostia, & Melindem, & Quiloam (cui Raptæ olim nomen) & Sofalam littoribus peragratis,

peragratis, partim ex consentiente nautarum testimonio, partim ex incolarum **D** capillatura & colore, Hesperiorum Aethiopum haud ab simili, in eam sententiam est adductus, ut oram ad Bonæ Spei promontorium pertinere, & circumnavigari posse procul dubio crederet, quibus rebus mirum in modum alacer, & reuifendi socij cupidissimus, cum ad præfinitum tempus Memphim se contulisset; repente ab amicis fit certior, Paiuam ipso profectionis initio diem obiisse. percussus tam inopinato nuntio Couillanus, licet in patriam redire vehementer optaret; tamen, quod præclare meminerat quanto Ioannes rerum Aethiopicarum studio teneretur, suas vel rationes, vel desiderium regiae voluntati posthabere cōstituit, in præsentia ad eum de Paiuæ obitu, deq. sua peregrinatione **p** scribit; se India explorata, littus etiam Aethiopicum ad Sofalam vsque, aurifodinis prænobilem terram cum cura iustrasse: nec sibi esse dubium, quin ad Bonæ Spei promontorium ora continens protendatur, id a deo, tum ex fama fermoneq. hominum; tum è cosmographica, & nautica ratione constare. sibi esse in animo, quandoquidem Paiuam in ipso rerum aditu mors oppresserit, eius vice in Aethiopiam reuerti, uti, Deo bene iuuante, inita cum Abissino societate, cognitoq. illius imperio & institutis, cuncta postmodum certa ipse met in Lusitaniã referat. interea ne desisteret Ioannes cæpta, fidenter, ac strenue prosequi. nauarchos **E** circumuectos iam extremum illud Africæ promontorium; haud ita difficili negotio (paululum modo admittantur) ipsis met Quilois vel Melindiis ducibus in Indiam utique peruenturos. rem esse gloriæ pecuniæq. plenissimam. Hasce litteras & commentarios, nauticamq. membranam cum Hebræis notis è Lusitania mercatoribus, qui Memphi negotiabantur, ad Regem perferendas dedisset; ipse confirmato ad rem conficiendã animo, retro in Aethiopiam iter intendit. Imperabat Abassinis tum Alexander, quintus ab Serfadenehil, qui accisis à Turca iã opibus, regium nomen ac maiestatem vix atque ægre tueretur hoc tempore. is venientem ad se Couillanium, quanquam haud plane certus vera ne afferret, magis tamen propenso ad credendum animo benigne accepit, non mediocriter lætus à tam longinquo ac tam Christiano Rege societatem & amicitiam suam per nuntios & per epistolas expeti. cumq. de Ioanne, de q. aliis Europæ Regibus multa didicisset, remissurus iam cum litteris Couillanium, repente demoritur. successit ei longe alius ingenio moribusq. frater Nahu. is non modo Lusitanum Regē dignatus responso non est, sed ne ipsum quidem nuntium ad suos redire permisit. ita Couillanus, cum neque ex Aethiopia euadendi facultas, neque in Lusitaniã scribendi occasio præberetur; ob diuturnam absentiam videlicet pro mortuo est habitus, quoad alijs demum è Lusitania missis eodem legatis (ut in loco dicemus) apparuit. Inter hæc Ioannes occultis virtutum facibus agitari; noctes inquietas exigere; oblatam sibi laudis æternæ materiem in dies attentius intueri; omnes vias rei perficiendæ conquirere. at ubi eorum sermone, qui ex Aegypto venerant, & Couillanij litteris ac rationibus animari se vidit; tum vero inchoatã nauigationem quantois periculo sumptuq. ad exitum perducere sine vlla dubitatione decreuit. Iamq. in talem ac tantam expeditionem, ex ea, quæ tum erat copia, clarissimos destinauerat magistros ac duces; & contra sæuientis Oceani ferocia & impetum naues iusserat ædificari vel materiæ firmitate, vel structuræ genere validissimas; cum tantis interuenit conatibus mors, bonis omnibus atq. ipsi præsertim Emmanueli, quem, Alphonso filio dudū extincto, Ioannes hæredem instituerat, admodum luoctuosa. duplici quippe cognationis vinculo Ioannē attingebat Emmanuel; quod & Fernando Ioannis patruo natus erat; & soror è ipsius Eleonoram lectissimam foeminã Ioannes habebat in matrimonio. sed præter hanc tantã necessitudinē, quod in regia propinquitate perrarum est, ipsum, à quo **regni**

A regni hæreditatem sine controuersia exspectabat, ob singulares eius virtutes Emmanuel diligebat vnice: & annos ei quamplurimos, ac læta pariter omnia precabatur. quo etiam acerbius tulit, multiq. & veris lacrymis profecutus est patruelis obitum. ac iustis demum funebribus illi ex maiestaté regia persolutis, ad omnē regni administrationem, sed ad res præsertim Indicas acriter animum intendit. nã & in ipso ætatis robore, septimum & vigesimum agens annum, alacer in primis erat, & vegetus; & in studio laudis ac famæ nulli antecedentium Regum secundus; & eo maiore studio institutæ conquisitionis ardebat, quod se ad tantorum periculorum, tamq. diuturni laboris, ac diligentia fructus decerpandos ab omni æternitate diuinitus destinatum esse propemodum cerneret. Ac nihilominus, ne sibi, præsertim initio regni, nimium præfidere videretur, in consilium super tali tan- **taq.** re proceres, ac seniores adhibuit. In eo conuentu sententijs valde certatum. Erant qui nauigationes longinquas in vniuersum improbarent. si rem nauticam experiri placeat; sat ampla & nota in propinquo maria patere: sin (quod forte magis è communi re sit) victui ac frumentationi consulere; ex alienis regnis, atque adeo ex ipsa Germania colonos in Lusitaniã in id ipsum accitos. Quin Curucēsis, & Lauranus ager, ac tota illa inter Eboram, Tagumque spatiosa planicies vel vitibus conferenda, vel ubi liceat aratro proscindenda plebi desidiosa atq. inopi diuidatur? sin belli gloria sollicitet animos; hæcere pene in visceribus Mauritanam pestem, ex qua nouæ in singulas horas infidiæ, latrocinia, cædes, calamitates immineant. longe profecto vtilius tutiusq. in proximos Christi hostes, quam in remotos & innoxios populos, certo cum damno, ac periculo, incerto vel exiguo cum emolumento Lusitanica arma posse conuerti. octogesimum iam annum per assidua naufragia immanesq. sumptus tot classes in Austrum nauigare. quid inde nisi vilissimos Aethiopas, Lusitaniæ onera verius quam ministeria, & ebur inutile, & friuola palmæ folia reportari? Nam quod de aurifodinis fama increbuerit, verba profecto regulos dare: quibus importari nouas opes, & solitudines exustas, ac totius illius tractus pestilentiam frequentari vehementer expediat. Proinde ad Lusitanię decus, & rem tuendam augendamque, dispersas regni vires contrahat; finitima remotis anteferat bella; vel, si ad agriculturam domestici pœniteat soli; præpingues potius Mauritanicæ glebas, & frumentarios campos, quam aut Asiæ inaccessa commercia, aut sterilem interioris Libyæ arenam, & squalentia deserta respiciat. Alij contrã: neq. susceptos ad eam diem labores ac sumptus, qua dignitatis, qua compendij nomine, irritos fuisse (quod ipsum frequentes ab ignotis etiam Regibus legationes, & vestigalium incrementa quotidiana testentur) & nouam hanc Indiæ conciliandę diuinitus oblatam occasionem, eiusmodi esse, ut non modo sine magno detrimento, verum etiam sine summo dedecore omitti non possit. scilicet diuini spiritus virum Henricum illum, tanta animi magnitudine, præclarum hoc iter ingressum, ac tanta perseuerantia spretis iniquorum obtreccionibus, tantam gloriæ segetem posteris reliquisse; ac deinde Alphonsum, & nouissime Ioannem ipsum, qua virtute, quo consilio Reges? toto impetu eisdem institisse vestigijs; ut in ipso demum Indiæ pæne vestibulo, Emmanuel successor, viris, opibus, ætate florentissimus repente deficeret. in magnis arduisque negotijs non esse res illico ad calculos reuocandas: ubi conatus ipse, ut votis minime respondeat euentus, apud æquos tamen rerum æstimatores loco successus ac præmij sit. Pergeret porro felix quo numen tantis tamq. apertis significationibus duceret. neque à tam laudabili cæpto abduci se cuiusquã ignauia, seu cunctatione pateretur. Media fuit multorum sententia: quibus non tam dimitti contracta ism, & instituta commercia, quam nouis quærendis instituendisq. modum tandem aliquando

quando imponi placebat. Quid enim à tanti Regis tum prudentia, tum dignitate magis alienum esse, quam partis iam ita multis, vt conseruari vix possint; incertas captantem spes, nouis quotidie ventis, tempestatibus, vadis, ætibus atque recessibus bellum indicere? & inexplebili curiositate alias atq. alias oras nullo p. pemodum fructu vel operæ pretio perferantem, cum rerum natura pugnare, & ipsa denique mundi claustra velle perrumpere? Frequentes procellas, crebra naufragia, imminutam Lusitaniæ sobolem, voraces classium impensas, &, super hæc, infinitam itineris longitudinem reputaret animo. quæ ipsa vt maxime Deo fauente vincantur, & flatibus, vndisq. obsecundantibus, perueniatur in Indiam; ecquid tandem spei sit, occupata iam ab antiquis, ac proximis negotiatoribus mercimonia, ad ignotos & alienigenas traducendi? Quis porro præstet, potentissimos Indiæ, Syriæ, Aegyptiq. (vt de reliquis taceatur) dynastas ac reges, vbi per aduentitios com meatus portoria sua, redditusq. imminui senserint, quietem acturos? quibus, si damno vel dolore irritati ad arma consurgant; vix Europa tota coniunctis viribus, nedum Lusitania sola, possit obistere. Nam quod nonnulli maiorum in hoc genere studium & contentionem opponant; neq. Henricum ad Indiæ regiones adspirasse vnquam, & Ioannem adulatorum blandimentis potius, quam suo ingenio, in hæc vigilantium somnia verius, quam consilia inductum. quæ quoniam intempesta morte oppresserit Deus immortalis; videat Emmanuel ipse, integris etiam tum viribus, quid agat: neu per inanem fiduciam ea suscipiat, à quibus cum leuitate ac damno postmodum cogatur abistere. Hæc & alia id genus cum & ij, qui in consilio aderant, & cæteri, vt fit, pro suo quisque sensu loquerentur; plus tamen apud regem & decoris audum, & fidei propagandæ studio incensum, honestas, & pietas, quæ metus aut dissidentia valere. Cæsa, & conuecta iam ante maria; naues in præsentia duntaxat quattuor ad explorandum agiles, ad tolerandum firmas, delecto milite, nauta, com meatibus, tormentis instrui: &, quantum humano consilio prouideri possit, contra omnes casus quam diligentissime optimeq. adornari iubet. Prætorix inditum est nomen à sancto Gabriele, non sine causa: vt quæ ex orbe nostro ad antipodas viam Euangelio muniebat; sub tutela præsidioq. lateret Archangeli potissimum eius, qui primus è cælo terris olim attulit Euangelium. huiusce nauis cursum regebat Petrus Alanquerius, qui aperiendo Bonæ spei promontorio paulo ante interfuerat. Secundam Archangelo Raphaeli, viatorum duci ac tutori dicarant. Paulus Gamma præerat. nauclerum habebat Ioannem Conimbricensem. Tertiã Nicolao Coelio nauarcho, Petro scholastico gubernatore, incertum vnde, Berrium appellabant. Quarta, sine milite ac sine nomine, vehendis duntaxat in supplementum cibarijs, à Consaluo Nonnio Gammæ domestico ducebatur. Propugnatores in vniuersum & nauæ, centum & sexaginta non amplius explebant numerum. ijs omnibus ab Emmanuele præficitur summa cum potestate Vascus Gamma Pauli frater, singulari prudentia ac fide, &, quod caput erat, inuicti animi robore vir: cuius patrem Stephanum, nuper vita functum, Ioannes Rex ad munus id ipsum iam ante delegerat. Huic, præter mandata & litteras ad Indiæ reges; Couillanij quoque membrana, & commentarius attributus. Agebat eo tempore Emmanuel in oppido Translagano, quem Montem maiorem vocant: huc euocatum Gammam, & socios, in magna procerum corona, magnificis promissis, & pia in primis & graui oratione, ad talem & tantam expeditionem est adhortatus. dein vexillo Crucis per intimum scribam publicè expanso, nixus genibus Gamma solenni ritu in Regis verba iuravit. eodemq. accepto vexillo, plenus bona spe & miro nauandæ Regi operæ studio incensus, Olisiponem vna cum comitibus petiit. ibi in MARIAE Virginis æde,

quam

quam ad fauces portus olim Henricus in id ipsum exstruxerat, sacris omnibus ad propitiandum cæleste numen rite procuratis; præeunte cum hymnis, & canticis agmine sacerdotum, nauarchi, & cætera turba cum ardentibus cereis, eodem ordine supplicantes, nudis pedibus ad scaphas vsque deducti. Mæsta cum fletu loquebatur ciuitas, quasi tam lecta ciuium manus ad manifestum exitum rueret. Ac quandiu lætis de more vocibus, ac vario tympanorum tubarumq. concentu anchoras molliuntur, rudentes expediunt, & reliqua munera cætatim obediunt; miram hilaritatem vultu præ se tulit Gamma, socijque. ubi ubi solacis fœdioris, ac sublatis iam antennis, vltimum signum profectiois infonuit; tum, vto mutuo conspectu partim integræ, partim coortæ omnibus lacrymæ nec modus fuit, quoad vehementior Boreas naues in altum prouectas: ex oculis abstulit. Id accidit anno post Christum natum millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo; ad vij. Idus Iulias; anni tempore. (vt postea compertum est) minime doneo. Verum tamen regente cursu Deo; patris mensibus ipsum Bonæ spei promontorium præteruecti, ad aquationem, quæ dicitur, Sancti Blasij, peruenere. Auctorem habeo, circa id promontorium atrocissima tempestate iactatos nauas reditum in patriam exoptulasse: cum nihil suadendo, rogandoue proficerent; de coercendo per vim præfecto agitalle consilia. Ea re cognita, magis stris vincula iniecta; Gammam ipsum gubernatoris officio egregie functum. Alii minime spernendi scriptores, neque ita periculofam eam navigationem fuisse referunt; nec vllius in Gammam conspirationis meminere. Vt cunque res habeat; ad eum, quem dixi, locum appulsi, vagantes in littore Aethiopas chellapris insidentes bobus opimis; & festiuo tripudio, & fistularum cantu se oblectantes vident. Adhibiti confestim interpretes, cum nullum sermonis communem reperirent, partim auribus, partim æreis crepitaculis, vitreis globulis, alii quæ id genus crepundijs, quibus mirum in modum capitur gens; ad pecora boueque inuicem permutandos alliciunt. Quo in negotio cum se admodum difficiles præberent barbari, rixa (vt fit) excitata, ne gentem plane abalienaret Gamma velaciter statim imperat. Sæua inde procella iactata, ultra Diazij terminos leucas ceter quinque, ad Planas quas vocant insulas processere. Ex eo loco, aduersus æstibus admodum retardantibus, lente rursus ad oram Zanguebaris appulere ipso Christi die natali: ex quo littus id Natale appellatum. Ex eo littore flumen ingens in Oceanum euomit se: quod aquandi causa ingressi festo Epiphaniae Ionenni, Regum flumen ex eo dixere: & quod ab incolis admodum amice benigne tractati sunt, ei Aquationi à Bona pace inditum nomen. Quintum diem Gamma ibi moratus, mira cum barbaris familiaritate contracta, discessit, ac propter concitatioem æstum veritus ne qua in vada ferretur; adeo longe à continenti cursum tenuit, vt & Sofalam regionem, & Fluenta promontorium noctu per imprudentiam præterierit. Inde reflexo iterum ad continentem itinere, cõspicatus nauigia palmeis velis vasti amnis ostium inuehi, subsecutus, aecolas reperit minus iam atro colore, & cultiore vestitu, & Arabici sermonis non nihil peritos: à quibus; Fernando Martinio interprete, accepit, haud procul, eiuudem fere magnitudinis naues, aliosq. homines commeari solitos. quæ res, quod Indiam significare haud dubie videbantur, ob id loco ac flumini, Bona signa, nomen impostum: & amicitia cum barbaris uita, subductæ naues, & multis locis refectæ. Ibi dem columna cum titulo Raphaelis, Archangeli de more fixa. Cæterum, ne nimis læto successu Gamma efferreretur, multos ibidem ex eius comitatu, gingiuis horrendū in tumorem ac putredinem excrescentibus, fæda corripuit lues, quorundam etiam absumpsit: cuius causam tum in cæli grauitatem (quod è crebris æstuarijs terra valde palustris & vliginosa est) tum in corrupta fassamenta, quibus

iandiu

landiu propter inopiam victitauerant; contulere. Mense iam ibi per multa pericula exacto, solutis anchoris littus legentes, quinto die ad Mosambicum accedunt. Id oppidum insulæ Prasæ cum tutissimo portu quamquam exiguo, situm in ipso flectentis se oræ cubito, à dextra Sofalæ aurifodinas, à læua Quiloam urbem habet insignem. & quamquam ob circumfusum æstuarium, sterili & insalubri est admodum cælo, tamen in satis magnam frequentiam loci opportunitate deductum est. Mahometani ferme tum inhabitabant, Abrahamo Quiloæ tyranno subiecti: perq. prætorem (xequem Arabes vocant) ab eo regebantur. Aduersus id oppidum, ad quattuor passuum millia, sunt insulæ, quæ à columna ibidem à Vasco posita, sancti Georgij nominantur. ad eas insulas cum Lusitani steterent, ab ijs, qui à Mosambico explorandi causa prodierant, initio pro Turcis vel Saracenis habiti, facile cum xequæ per munera & vinum, & scitissima saccati condimenta, quorum auidissima gens est, pacem, & amicitiam iniere. atq. etiam duo in Indiam vsque nauium magistri mercede ab eodem impetrati. & omnis generis cibaria abunde suppeditabantur. aut ubi per Abassinos quosdam Aethiops, & pictas Angelorum imagines in Gammæ nauis conspexerant, & cum eo de rebus Abassinis, deq. religione fuerant collocuti, Europæos & Christianos esse vulgatum est, confestim hospitalitas omnis in odium versa, & nostri telis, ac sagittis auatione prohiberi cæpti. simul, accepta iam pecunia, perfidi magistri clam aufugere. Nondum apparuerant gentibus iis, nouæ subtilitatis, & operis admirandi ballistæ, oblongum in tubum, & æqualiter teretem ex ære fusili figuratæ: quæ non funibus aut nervis intentæ singula mittunt spicula; sed inexcogitata prisca ratione, ad applicitos tenui ab tergo foramine igniculos cum incremento multiplici rapiendos, certo primum nitrati ac sulphurei pulueris modulo temperatæ, insertos dein ore patente ferreos ex arte globos, catenasq. & alia obturamentum, fulminum instar flammis eluctantibus cum horrendo fragore contorquent. Eiusmodi tormenta complura Lusitanus de more disposita, & collibrata ad nauium fenestellas habebat. sed ab iis exercendis, ne perterritos metu incolas abalienaret ab se, consulto abstinerat. Verum ubi fraudem, ac vim, & suos pæne circumuentos animaduertit; indignatione commotus, extemplo disploderent, magistris edixit. Illi sine mora exsequuntur imperium. ac primo videlicet fumus aëter, & fumo intermicantia fulgura, & crebra tonitrua cælo sereno, attonitos defixosq. rei nouitate barbaros tenuere. Ast ubi ante pedes prætoris ipse, momento laceri & exanimis quattuor simul viri conspecti sunt; enimvero tum, quasi haud dubie infenso infestoq. numine, correptis vndique ac pæne depressis turba nauigijs, lymphati amentesq. in proximam continentem ex insula sese cuncti proripiunt. Inde prætor, animo vix tandem è summa trepidatione collecto, supplices ad Gammam oratores placandæ iræ, & sui purgandi gratia transmisit. si quid minus amice in hospites consultum sit, id suo consilio nequaquam esse factum. magistris qui mercedem fraudulenter abstulerint, iam non esse in sua potestate, quod alter in auia & interiora se abdiderit; alter subitis machinarum ictibus fæda laceratione discerptus, perfidiæ pænas luerit. Sed & integram mercedem se Gammæ redditurum, & alium ipsorum loco magistrum suffecturum, nauigationis Indicæ peritissimum. Gamma, quod pluribus disceptandi tempus non erat, remissa mercede, magistrum accepit, multo etiam prioribus nequiorum: quippe, ut à Mosambico profecti sunt, ita instituit iter, ut nauigia in periculosas quasdam ac desertas impulerit insulas; facile confusus, ob natandi periclitiam, se noctis silentio, ut alij duo fecerant, euasurum. sed intentius custoditus, fraude comperta, vapulauit egregie. ob id insulæ Verberati appellatæ. Quo ille supplicio magis etiam efferatus, Lusitanos perditum ire omnino constituit. ac

per

A per summam dissimulationem, quasi plane resipuisset, composito ad omnem equitatem ac submissionem sermone uultuque, urbem Quiloam ait esse in proximo, rerum omnium copia refertissimam. & Christianis Abassinis, atque Indis frequentem. quando ad Mosambicum res non conuenerit; ibi Lusitanis, omnium generum cibaria, mercesq. Indicis haud inferiores, summa populi voluntate affatim suppeditatum iri: præterea, cursum ex eo loco in Indiam esse certissimum: Hoc ille artificio mendacisque Gammam in vltimum exitum pæne impulit. iam enim de strage ad Mosambicum edita Quiloam peruenerat rumor: nec dubium erat, quin si eo ventum esset, ciuitas armis virisq. potens, ac Mahometicæ superstitioni addicta, & insuper damno ad Mosambicum accepto irritata, communis doloris graues pænas à Lusitanis exactura esset. auxilio fuit vehementior aquarum impetus, quo præter Quiloam abreptis nauibus portum occupare non licuit. Ea spe deiectus Aethiops, tamen à malitia non discedit. Cum nostros omnium rerum inopia valde laborare intelligeret, quoniam Quiloæ accessu prohibiti sint, Mombazam urbem docet non longe abesse, in qua multi etiam Christiani versentur, & omnia ad victum cultumq. necessaria abunde suppeditant. Si Vasco placeat; propediem se duce naues in optima statione futuras. Nec recusauit Gamma, partim rectoris iussu, partim etiam vltima pæne iam necessitate compulsus. ad urbem appropinquanti, ut nuper ad Mosambicum, sic ibidem obuiam proditum à Regis exploratoribus. qui ab insidiato cursus rectore clam in nostros incitati; simulata beneuolentia, ad Regem redeunt; ingentis prædæ occasionem oblatam demonstrant, modo intra portum aduenæ perducantur. Haud furdus auribus dicta. omnibus blandimentis, muneribus etiam, iubet Christianos ad commercium, & hospitium benigne inuitari. Paschalia tum aderant festa: & paulo ante ad insulam sancti Georgij ara excitata Lusitani, expiatis confessione criminibus, cælesti pane se se munierant. quo etiam maiorem in tempore diuinam clementiam opemq. sensere. quippe ipsas iam portus fauces intrantibus, ex urbe per multi cum ficta gratulatione, & concentu obuiam prodierat; ac sine armis in naues accepti, ouantes lætiq. certo ac præsentis iam lucro, nostros perfida simulatione ad omnem hilaritatem inuitabant; cum nouum subito periculum, parato iam exitio nihil tale suspicantes Lusitanos eripuit. Dum enim ad auram excipiendam, Gammæ nauis tardius circumagitur, veritus, ne illam in proxima vada æstus abriperet, magno repente clamore iaci anchoras iubet. quam ad vocem cum nauibus turba hac illuc præceleri festinatione discurreret; rati proditores detectas insidias, ut est omnis malitia suspicax & meticulosa, illico è nauibus in subiectas litores certatim cuncti cum iplo proditoris magistro desiliunt, & fugam capessunt: ac tum demum Lusitanis fraus ac pernicijs patuit. Gratia ingentes pro tam insigni beneficio superis actæ: & quoniam reliquum littus sat frequens vicis & oppidis esse dicebatur, Gamma cursu in Septentriones directo, postridie Mombazam aduentantia nauigia duo Saracenorum intercipit. è quibus duntaxat tredecim (cum cæteri se in pelagus eiecissent) in potestatem venire. ij, ne locus iterum dolo daretur, separatim singuli interrogati, sine vlla variatione respondent, in eadem ora celebre oppidum esse Melindem, rege in aduenas omnes inire beneficio, in primisq. hospitali. ibi nec instrumenta nautica, neque com meatum optimum, neque duces in Indiam defuros. His rebus auditis, captiui benigne habitii, eisdemque regentibus cum ad Melindis conspectum ventum esset; quidam ex iis, ut videbatur, auctoritate præcellens; munitis ad eundem regis, & conciliandæ amicitia, sibi deposcit: & Gammæ permissu in urbem delatus, Lusitanorum probitate moribusq. extollendis, & alijs ad tempus accommodatis rationibus, regem, satis per se ad officium humanitatemque propensum, facile in aduenarum cupiditatem

cupiditatem & amorem impellit. Dein, biduo nuntijs & xenijs vltro citroq. mit-
tendis insumpto, Gamma, ne regi diffidere videretur, in portum læto nauium
ornatu concinentibus tubis inuehitur. Huic obuiam regis filius natu maximus
(nam pater morbo senioq. implicitus decumbebat) cum honestissimo comitatu
profectus, in scapham, quo Gamma excipiendi eius causa descenderat, hilari vul-
tu transfiliens, peregrinum arctissime familiarissimèq. complectitur. inde cum al-
ter ab altero multa per interpretes amice admodum quæ iijissent; petere atq. ora-
re institit, vt ad parentem iacentem in lectulo adire ne grauaretur. id fore seni
gratissimum. se interea apud naues cum paruo filio pro obside remansurum. Ad
ea cum respondisset Gamma, sui regis mandato prohiberi se quominus exscen-
deret; nobiles duos è comitatu pro se in urbem misit: quibus rex cum cæteris val-
de se comem & honorificum præbuit. Præterea, de perito itineris duce magna
regis voluntate impetratum: atque illi vicissim Gamma tredecim, quos dixi, ca-
ptiuos benigne donauit. quibus officijs, & mutuæ beneuolentiæ significationi-
bus, hospitij noui iure magis magisq. firmato, ea denique lege Gamma discessit,
vt in reditu polliceretur se illac iter esse facturum, quo regis Legatos ad Emma-
nuelem honoris & amicitiae causa transfueheret. A Melinde ad Malabaricum In-
diæ littus leucarum ferme septingentarum traiectus est. id spatium altero & vige-
simo die feliciter emensi, tanta gratulatione ad Calecuti oram accessere, quasi tras-
actis iam rebus incolumes ad patrios lares & incunabula redijissent. Iulio ineunte
Olisipone soluerant: mensibus ferme vndecim in itinere insumptis, circa Maij
exitum in Indiam deferuntur, per incommodum sane tempore. etenim in ijs re-
gionibus cum alia multa admiranda; tum illud in primis omnium physicorū in-
genia superat; quod in eadem cæli plaga, pari solis accessu recessuq. iisdem anni
mensibus, ab ortu trans Gatis iuga, quæ recto ad Cori promontorium excursu,
quem admodum supra demonstratum est, totam Malabaris longitudinem inter-
secant, æstas ac siccitas; ab occasu cis Gatem hyems, & assidua pluuia sunt. vt
in tanta locorum propinquitate, quod ad rationem tempestatum attinet, ijdem
pæne populi sibi mutuo antipodes videantur esse. Quam diuersitatem, quæq.
de æquinoctiali circulo, ac torrida zona antiqui falso opinati sunt, & alia eiusmo-
di permulta, si quis apud se diligentius reputet; profecto intelliget; omnia quæ
in cælo, quæq. in terris fiunt, non ad necessitatem fati, vel ad fortunæ temerita-
tem, verum ad vnus omnipotentis Dei liberam voluntatem ac prouidentiam ef-
se referenda. Quo tempore Gamma ad Calecutanam oram est appulsus, in ea
Malabaris parte, hyemis erat initium; cum altera, quæ ad ortum est, maximis iam
tum caloribus æstuet. itaque licet periculofam admodum in falso stationem ef-
se intelligeret; subeundos tamē portus, nisi ex Malabarici Regis auctoritate, ne-
quaquam existimauit. Is Rex in primis Indiæ clarus perhibetur, ac potens:
quippe quem cæteri eius tractus Reges principem ac superiorem agnoscunt, &
patrio sermone Zamorinum, idest Imperatorem appellant. is, quattuor ordinū
homines habet in suo regno. dynastas ac satrapas, quos vulgo Caimales vocant.
sacrorum antistites & procuratores; ij vetustissimæ originis & nominis Brach-
manæ sunt, rei bellicæ studiosos è nobilitate duntaxat; qui Naires dicuntur. quar-
tum obtinent locum opifices, & agricolæ. reliquum vulgus infortiorum est, ma-
gna ex parte Arabum, Persarumq. & Aegyptiorum ex hæresi Mahometana, &
Iudaica; qui pretiosis mercibus admirabili solertia & peritia permutandis ad am-
plas ferme opes pecuniasq. perueniunt. Cæterum apud omnes præcipuo in ho-
nore Brachmanæ sunt, patetq. ea secta latissime. horum scitis omnia publica &
priuata sacra subiecta sunt. hi cæremonias & iusta funebria suo arbitratu præscri-
bunt: ijdemq. magno suo quæstu prodigia, sortes, auguria, & omina interpre-
tantur.

A tantur. horum disciplina institutisq. Reges ipsi imbuuntur, omnibus magnis par-
uisq. in rebus mirandum in modum illis obnoxij. Sed non vnum est Brachma-
narum genus. quippe alij liberis operam dant, viuuntq. in hominum frequentia.
alij cælibem agunt vitam, quos hodie proprio vocabulo Iogues appellant: Gym-
nosophitas olim Græci dixerunt; ijq. partim longissime peregrinantur, stipem emē
dicantes; & victus vestitusq. asperitate nacti existimationem ac fidem, credulas
hominum mentes portentosis mendacijs, varijsq. superstitionibus in fraudē im-
pellunt; partim in solitudinibus auis, & subterraneis ipecubus durissimo vitæ ge-
nere, inedia, vigilia, nuditate, frigoris æstusq. patientia semet ipsi discruciant, ab-
stinentq. ab omni corporis voluptate ad certum annorum spatium: quo exacto,
in Abditos (id nomen ordini) magna cum gloria referuntur. ij, tamquam huma-
no fastigio celsiores, & omnium rerum licentiam adepti, nullis iam tenentur legi-
bus, & in omni scelerum & flagitiorum genere impune volutantur. est etiā suus
Iogibus rector maximus, qui vectigalia per apla dispensat; vocatosq. ad se certis
temporibus impostores, varias in regiones ad prædicanda impiæ vanitatis delira-
menta dimittit. Hosce omnes, mirum quam densa in caligine, & quanta in veri-
tatis ignoratione demersos diabolus teneat. Parabrammam nescio quem Deo-
rum antiquissimum colunt, & ex eo filios tres: quorum in gratiam terna fila ge-
runt è collo suspensa. Multis præterea non hominibus modo, sed brutis etiā ani-
mantibus cælestes habent honores, & templa ædificant, quibus in prisca illa Ro-
manæ Urbis magnificentia vix quicquam simile existiterit. sane fanum est simio
dicatum: cuius duntaxat pecori in victimarū vsum custodiendo, porticus miram
in longitudinem excurrit, columnarum septingentarum è marmore, tantæ ma-
gnitudinis, vt Agrippæ columnas, quæ in celeberrimo quondam omnium Deorū
templo Romæ visuntur, sine dubio adæquent. Elephantis etiam religionem nu-
minis tribuunt: bobus autem, eo maiorem, quod hominum vita functorum ani-
mos in eam maxime belluam immigrare opinantur. Multos habent suarum super-
stitionū libros, magno labore studioq. conscriptos, quæ non nihil ad veteris Græ-
ciæ fabulas, & auguralem Hetruriae disciplinam videntur accedere. Hi libri ne in
vulgus prodeant, cauent quam diligentissime; sed ex iis arbitratu suo depromūt,
quæ ad populum decipiendum in concionibus, vel in priuatis colloquijs, contra-
cto supercilio, & magna pompa verborum edisserant. Quamquam haud pauca
superioribus annis à Brachmane quodam apprime docto, cum se ad Christum ag-
gregasset, nostris hominibus prodita sunt; inq. Lusitanum sermonem accurate
conuerſa, tandem ad me peruenerunt; meræ nugæ, & anilia plane deliramenta,
quæ hoc loco ne leuiter quidem attigisse operæ pretium duxerim. ex quo facie
apparet, quantum immortalis Deo populi debeant ij, quibus in tanta aliorū cæ-
citate, Christianam lucem aspiciere datum est. Iam, de sacrificijs, libationibus, cæ-
terisque nefarijs ritibus, quibus vel ad placandos commentitios Deos, vel ad
expiandos mortuorum manes vtuntur, singillatim exponere, vt superuacaneum,
ita pæne infinitum sit. Atque hæc in præsentia de Brachmanibus. Naires au-
tem, penes quos totius rei militaris est cura, vt septimum circiter ætatis annum
attigere, teneri corpusculi neruis diu multumq. distentis, laxatisque compagi-
bus, adhibita frequenti vnctione sesamini olei, per aliptas peritissimos ad agi-
litate pæne incredibilem perducuntur. itaque velut exosses artus omnem
in partem arbitratu suo torquere ac flectere; saltus retrorsum æque atque in
aduersum longissimos edere; & in lucta varios nexus pariter implicare atque
explicare condiscunt. Armis vero, à pueritia ad vltimam vsque ætatem,
summa cura exercentur singuli ferme singulis, haud absurda ratione;
C quod

quod ita persuasum habeant, neminem unum simul pluribus posse rebus excellere: arma erant olim, hasta, sagittæ, gladius, clypeus: verum, post inuectas illuc recētiore hęc humani ingenii fraudes machinasque, totam conflandi, temperandi, librandi rationem ita percalluere, ut omnibus maioribus minoribusque tormentis, igneisque missilibus admodum scienter utantur; iamque Indici sclopi, seu ferreæ fistulæ, & sulphureus puluis, longo interuallo Lusitanicis antecellant. Nudi, pube tantum velata, prælium ineunt: neque loricarum aut galearum onera patiuntur. hinc nostro militi pugna longe stabilior; suoque & armorum pondere vehementius in hostem incumbit. contra, illis maior in dimicando velocitas & concursatio. quinimmo plurimum in ipsa fuga præsidii est. obuersantes offerentesque vltro se se, ubi te iam iamque adepturum existimas, momento evanescent. rursus, cum procul abesse credideris, ab tergo se ostendunt. pari celeritate & sequuntur, & abeunt: & (quod vel in primis capitale est) haud incertiore ictu auersi, quam aduersi iacula dirigunt. Quod si ad cominus decertandum vel necessitas cogat, vel inuitet occasio; cæsim plerunque feriunt: bracteolis plurimis ad gladii manubrium annexis, quorum tinnitu numerofo ad Martem pugnamque incitatur: seque celeri vel procurfu in hostem inferunt; vel recurfu, cum opus est, repente subducunt; factaque testudine ita sub scuto se totos condunt, ut locus ad plagam nullus omnino pateat. & cum omnis multitudo Nairum viget in studio rei bellicæ; tum præcipua laus tribuitur certo militum ordini, quos Amocos vocant. iudicis execrationibus caput, familiam, stirpemque deuouent, ni illatas commilitonibus iniurias inuicem puniant. Regis vero necem tam obstinato animi impetu vlciscuntur, ut per media tela flammæque nullo plane vitæ respectu, ad cædem hostium ruant lymphati, amentesque, atque ob id ipsum vel maxime formidandi. itaque Indicæ militiæ id robur est: & pro Amocorum numero magis minusue potentes Reges existimantur. longe miserrima conditio est agricolarum, & opificum: siquidem præter quotidianas operas, quibus ægre se se familiasque sustentant; quod initio quisque sortitus est vitæ genus, in eo ad mortem vique persistere cogitur: nec modo ad altiores vnquam gradus euadendi, sed ne ad alias quidem artes quæstusue se transferendi spes vlla relinquatur. atque id vetus esse institutum, patet ex Arriano, qui res item Indicæ Græco sermone conscripsit. quare adeo contempti abiectique sunt, ut superiorum ordinum homines ne rectis quidem oculis audeant intueri. quod si in turba, ut fit, ad aliquem forte Nairem propius accesserint, male mulctantur; idque ne accidat, per antecedentes famulos turbam submouent Naires; & cum alibi, tum præsertim ad viarum flexus, se adesse clara voce denuntiant: tanta Indicæ nobilitati superbia, tam barbarus inest fastus: atque id est causæ, cur Christianam disciplinam pessime oderint, cuius præcipua laus in hominum caritate, animique moderatione consistit. Quæ Indorum contumacia eo minus videtur ferenda; quo sibi nobilitatis nomen impudentius arrogat: nam præter alia dedecora quantæuis claritati obscurandæ; promiscua etiam inter singulos ordines coniugia sunt, vagique ferarum more concubitus. incerto omnes patre nascuntur, & ad sororum filios, ut minime dubiæ cognationis, hæreditas peruenit. Aedificia, templis Deorum exceptis, & regiis ædibus, & quibusdam pretiosarum mercium apothecis, lignea, & modice ab humo exstantia, palmarum foliis conteguntur: nec vlli omnino, præter dynastas, sumptuosius habitare concessum. Suburbana visuntur plurima cum hortis apprime cultis, quæ ferme incolunt optimates, ne vrbane plebis consuetudine polluantur. ea partim vallum & agger vndique muniunt: partim inflexi enatarum ibidem arborum rami; passim

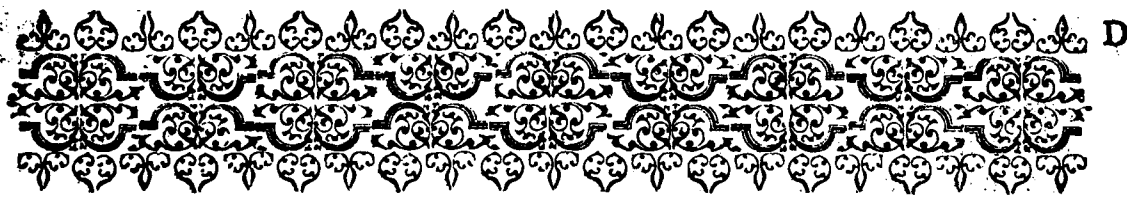
A sim interiectis implexisque. mira densitate viridibus rubis ac sentibus, ad introitum, aspectumque. & ignem arcendum: tantis præterea recurrentium in se viarum anfractibus, ut, inlitar labyrinthi, cæcos errores, & ambages imperitis locorum obijciant: quæ res vel in primis difficilem bellandi rationem hostibus reddit. Zamorinus ipse, quo tempore Lusitani ad Calecutam appulere, ad Pananem (id maritimo vico nomen) haud ita longe ab vrbe, se continebat. Ad eum Gamma cum in anchoris staret, nuntios de suo aduentu præmisit: se, cum Regis Lusitanicæ mandatis ac litteris ex alio pæne terrarum orbe aduenisse; neque tamen iniussu e nauis egressurum. lætus ea re Calecutanus, magnificeque se ipse circumspiciens, quod sui nominis gloria excitam ex vltimis sedibus gentem cerneret; Gammam esse periculosa statione in proximum portum, cui Capocate nomen est, dato in id ducere, iubet inuehi. dein post biduum mittit qui Gammam honorifice ad se deducant. Ille tamen ignotæ fidei, & vanæ superstitionis homini vitam suam credere, comitum, amicorumque monitis ac precibus vetabatur; tamen legationem peragere, & cuncta coram explorare ipse constituit. Paulo fratri, vicario suo mandat, scaphas quotidie ad littus paratas habeat; ac si quid accidat, quo minus ad naues redire possit; ipse nulla eius rei habita ratione Lusitaniam repetat, & Emmanueli Regi inuentæ iam Indiæ, ac totius itineris rationem diligenter exponat. Tum duodecim sociis ex vniuerso comitatu delectis, quæ ornatissimo vestitu, cum scaphas versicoloribus vexillis atque taperibus, & omni tormentorum apparatu adornasset, ingenti omnium gratulatione, strepituque festo ad littus accessit. Descendenti præsto fuit Catuales vnus ex iis, qui iuri peregrinis dicundo præsunt, cum vario cantu, & magna manu militum, baiulisque ad sarcinas conuehendas: nam apud Indos equi, & cætera iumenta per id tempus in vsu non erant. Dein Gammam tetraphoro impositum, ad vibem Calecutum primum, inde Pananem deportauit tanto populi concursu, ut præ turba quidam elisi, non nulli etiam esse spectandi certamine coorta rixa percepti sint. Ut ad regiam esset ventum; à Caimalibus aliquot Gamma cum sociis honorifice primum excipitur. dein Brachmanarum antistes linteatus obuiam prodiit, ac manu leniter apprehentum, longo cubiculorum ordine, denis aulicis ad ostia singula stationem agentibus, in amplum conclaue perduxit. stratum erat pauimentum serico eteromallo viridi: parietes vero bombycina peristromata intertexto auro magnifice vestiebant: ligneis gradibus affabre factis in theatri formam circumquaque eminentibus: ea procei subtellia sunt. Rex in ornatissimo lectulo decubebat, gossipina candoris niuei tunica indutus, aureis conspersa rosis, gemmeis fibulis admirabili splendore connexa. Caput cum pretiosis inauribus pileus aureus contegebat in tiaram exurgens, vario gemmarum vnionumque contextu brachia, cruraque de more gentis nuda, armille ex auro decorabant, baccis distincte clarissimis, pari fulgore lapilli annulis inserti complures e pedum eque ac manuum digitis emicabant. Adstabat ex apparitoribus quidam ætate prouectus, in aureo disco tenens Malabaricum betele, seu Tambul Arabicum: quæ folia principes Indi assidue fere mandunt, commendandi halitus, leuandæ fitis, & educendæ pituitæ gratia. Zamorinus ipse, quamquam colore subnigro, tamen & proceritate membrorum, & toto corporis habitu gestibusque dignitatem regiam haud dubie præferbat. Gamma, salutatione peracta, confidere vna cum comitibus iussus, per interpretem exponit: Emmanuelem Lusitanicæ Regem, Calecutani Regis fama commotum, fædus, & amicitiam ipsius iam pridem expetere. quando coram congregari, & iungere dexteras locorum interualla prohibeant; legatum pro se misisse. Ni rem aspernetur; confidere se eam societatem utriusque non parum ornamentum, commodique allaturam. Dein prolata munera, & litteræ cum Arabico, tum Lusitano sermone conscriptæ. Ad ea Zamorinus breuiter: Emmanuelis fratris voluntatem, ac propensionem erga se, vel ex eo elucere, quod se

tam honorifica legatione, per tot discrimina laboresq. vltro compellendum, & salutandum existimarit. quod ad fædus, & commercium attineat, rem sine controuersia conuenturam. simul edisserit, quas è suo regno merces auahi: quas ad se importari vicissim expediat. Ad hæc, multa de nauigatione, deq. itinere sciscitatus, Gammam, & socios in lauta hospitia benigne distribuit. His rebus, vti fit, extemplo vulgatis, cum cæteri mercatores, tum Saraceni præcipue atq. Arabes magnopere commouentur. ac præter capitale in Christianos odiũ, rati etiã, quod res erat, quantum ad Lusitanorum commercia accederet, tantum de suis lucris imminui; & si præualidus manceps in eam negotiationem se interponeret, nihil sibi ad quæstum, & nauigationem loci relictum iri; institutam & coalescentẽ nouam societatem omni conatu dirimere instituunt; Ac primum, varijs criminationibus ac maledictis Gammam apud Regem consensu proscindunt; specie legationis explorandum piratam aduenisse; ac, nulla prouocatum iniuria, quacunq. iter habuerit, mare infestum reddidisse atrocinijs; emporia cædibus, rapinisq. vastasse. Quod si maxime Lusitanæ Regis missu aduenerit; considerandum tamen Zamorino esse, vtrum fidelissimæ, & plurimæ nationes, quæ iam in eius regno sedes & domicilia fixerint; & præsentem pecunia, certissimisq. compendijs Malabaricam in dies augeant rem; peregrinæ genti, & toto cælo disuncte, ac proferendi per fas ac nefas imperij cupidissimæ, nullo præsertim merito, posthabendæ sint. Ad hæc, venales aulicorum animos, & eorum præcipue, qui magistratus gerebãt, cum cæteris artibus, tum efficacissimis omnium scelerum & flagitiorum administris, argento auroque aggressi, haud ita difficili negotio in suam sententiam perduxere. In ijs, Catuali ipsi, cui hospitem erat cura concredita, facile persuasum, vt Gamme, per summam officij simulationem, extremam perniciem intrueret. Ad quæ facinora, cum Rex ab insita barbaris leuitate, ac perfidia, coniueret; de omnibus consilijs, & imminente exitio, per Tunetanum quendam Monzaidem, Hispanicæ linguæ peritum cui cum Lusitanis in Africa olim consuetudo intercesserat, Gamma repente certior fit; eiusdemque suasu quàm occultissimis itineribus ad naues festine se proripit, eo maiore euadendi spe, quod ab regia classe per hyemem subducta, nullum in præsentia periculum immineret. Igitur è portu in altum euectus; Indo cuidam litteras ad Zamorinum dat; quibus præter acerbas querimonias de hospicio violato, paratisq. sibi nulla sua culpa insidijs, hominem hortatus est, vt repudiatis improbis suavoribus, in pristino consilio permaneret: ac multo plus ex vnius Lusitanæ Regis amicitia, quàm ex vniuersa Mahometana colluie, fructus, & emolumentum sibi promitteret. Ad eas querimonias, etiam atque etiam purgare se Zamorinus, & omnẽ culpam in administratos, vetusto Regum more conferre. Quæsiturum se de insidijs, quas Gamma sibi factas dicat: ac, si quem noxium deprehenderit; in eum ita animaduersurum, vt legationis & hospitij sacrosancta iura esse omnes intelligant. Præterea, ad Emmanuelis litteras breue responsum dat; ipsius amicitia, & gentis Lusitanæ commercium fore sibi pergratum: cum eo tamen, ne quid ob id in suo regno turbatum existat: neu qua veteribus amicis, ac socijs fiat iniuria. Cum eo responso Gamma Anchediuam insulam petijt, leucas à Calecutto circiter quinquaginta, frequentem nemoribus, & pisce omnis generis apprime abundantem. Ibi relictis è longa iactatione socijs, nauibusque; Deum precatus, vti propitius iterum adesset, reducemq. se optimo Regi, propinquis, ac patriæ sisteret; in Europam cursum intendit. atque Indicum & Arabicum Oceanum, propter ventorum inconstantiam, lentissima nauigatione remensus, ad Aethiopiæ primum deuenit littora. Hinc Magadaxo vrbe Saracenorum ex itinere diuerberata, Melindem, vti promiserat, appulit: assumptoq. Regis legato, Zanzibarem inde

inde petijt insulam cum cætera amœnitate insignem; tum felicibus sykis medicis omnium generum mala ferentibus. Inde ab regulo perbenigne tractatus, Mosambicum traiecit; fixaq. ibi columna, ad Aquationem sancti Blasij processit. Ac Bonæ spei promontorium denique circumuectus, Hesperidas primum, dein Tertias quas appellant, postremo Olisiponem summo Dei beneficio tenuit Septembri mense anni millesimi quadringentesimi nonagesimi noni, plus biennio postquam indidem abierat, socijs ferme centum, in ijs Paulo fratre, morbo & labore consumptis. reliquos in terram egressos circumfusa illico turba, concionis instar, tanquam reuocatos ab inferis certatim intueri: de itinere toto, deq. Indicis rebus sine fine perquirere: incolumem aduentum partamq. gloriam gratulari: denique eiusdem peregrinationis & laudis cuncti studio, & æmulatione paulatim accendi. Emmanuel, aduenienti Gamme viros ex vniuersa nobilitate primarios obuiam misit honoris causa: & quamuis incertam atque in fidam

ex India pacem afferret; tamen ob singularem virtutem constantiam, & animi magnitudinem ab omni posteritate celebrandam, & exhausta cum fide mandata, Gammam nouis honorum titulis & vectigalibus auxit: cæteris nauarchis ac socijs præmia tantis laboribus, ac tanto Rege digna perfoluit.

Libri primi Finis.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER SECVNDVS.

DATEFACTA iam India, & incognitæ ad eam diem nauigationis ratione utcunque comperta; primum omnium Emmanuel toto regno supplicationes indixit. Populi circa præcipua templa frequentes iere. Dein, MARRIAE Virgini eius nauigationis præfidi exstructam olim ab Henrico principe ediculam in ipso aditu portus Olisiponenfis, miram in amplitudinem extulit, auitq. ac loco in primis illustri, ut ab omnibus conspici posset, ipsius Henrici militarem statuam collocavit. Ad eius templi custodiam, & cæremonias, & naualis præfertim turbæ ducumq. animos rite expiandos, eximia sanctitate monachi acciti è Hieronymiana familia: quæ Rex præcipua beneuolentia ac ueneratione prosequèbatur. Locus, desumpto à Christi incunabulis nomine, Bethleem dictus: in primis totius Hispaniæ tum structura, tum religione uisendus. Et quoniam Gammæ, comitumq. fama celebratq. & multiplex Indicarum opum relatum in Lusitaniam specimen, omnium animos in rerum ingentium spem, & eiusdem itineris cupiditatem erexerat; tanti consensu ardorisq. bono utendum ratus Emmanuel, nequaquam ultra exploratoriis nauigijs, uerum iustis iam classibus ea maria sibi sulcanda constituit. Nauibus tredécim, quæ aluei magnitudine, & hominum frequentia, & onerum æstimatione, haud exiguas Lusitani regni opes, & copias indicarent, Petrus Aluarus Capralis, claro æque genere ac uirtute uir, summa cum potestate præficitur, Gammæ interim requie ex longa defatigatione concessa. Huic ab Rege mandatum in primis, ut Christianam fidem, religionemq. in ijs regionibus tum serere, tum amplificare omni studio insisteret. dein, ut Calecutanum Regem quanta maxima lenitate ac diligentia posset, ad firmam pacem, & stabile fædus alliceret: ille si durum, & illiberalem, & infidum se se præbere perseverasset; tum uerò barbarum scelus, & illatas Vasco Gammæ iniurias vindicaret; cumq. nefarius Christi hostibus iustum piunq. susciperet bellum. Idcirco, partim ad prædicandum ethnicis Euāgelium, partim ad Christianorum animos procurandos, egregie pius doctusque theologus Henricus Franciscanus, qui postea Septe urbis fuit Episcopus, cum sacerdotibus aliquot in eandem expeditionem est destinatus: & præter uectores, naualemq. turbam, ex Lusitana iuuentute delecti mille & quingenti propugnatores

in

A in classem impositi. Capralis litato profectus, anno millesimo quingentesimo à partu Virginis, Martio mense (quem ad iter Indicum maxime idoneum deinde monstrauit usus) ad Hesperidas tertio decimo die processit. circum eas insulas foeda tempestas coorta classem late disiecit. è præfectis vnus Ludouicus Piræus, cum uentis ac mari aliquandiu luctatus, incertum quonam proprio incommodo non tenuit cursum. conuersis ad extremum uelis, Olisiponem inuitus irrita nauigatione repetiit. Cæteri postmodum ex errore ac trepidatione collecti, ad uiridam Guineæ malaciam, & superandum Bonæ spei promontorium, longiore ambitu capto, cum se in altum dedissent, post mensem circiter, in telluris conspectum uentis feruntur: quam insulam initio rati, continuata dies aliquot secundum littus nauigatione, continentem sine dubio esse comperiunt. Ibi ex longa iactatione classem portus excepit, cui ab egregio situ, ac tuta statione, Securo nomen impositum. Inde ad cognoscenda loca gentemque, descensum in terram; & Christiano ritu in ara subductili sacrificatum, & concio de rebus diuinis ab Henrico est habitata: barbaris, cum nihil planè perciperent, tamen occulto numinis impulsu cælestes cæremonias, & sacram concionem admirabili studio ac ueneratione concelebrantibus. Ex ijs vnus cum Gaspere Lemio in Lusitaniam extemplo missus, Regem ac cæteros omnes ingenti lætitia atque animi uoluptate perfudit. In eo littore Capralis præalta Crucis vexilla, solenni ritu & precationibus consecrata, defixit; à quibus regio sanctæ Crucis in aliquot annos dicta: sed à Brasilo rubro ligno, quod tingendis uestibus inde petitur, superinditum deinde Brasiliæ cognomen, repudiata sanctiore appellatione, tacitus prophani vulgi consensu, & pertinax consuetudo retinuit. Est autem Brasilia noui orbis pars, quam, paulo post Capralis accessum, Americus Vesputius Florentinus eiusdem Emmanuelis auspicijs accuratius explorauit. atque à duobus ab Aequatore gradibus, partibusue, ad gradus quinque & quadraginta in Austrum excurrens, trigoni oblongi speciem refert. cuius basis in Aequatorem, ac Septentriones obuersa, ab Oriente in Occidentem recta protenditur. Angulus extremus ignotas ad meridiem regiones attingit. Latus in Orientem spectans, interposito mari Hesperijs Aethiopijs iacet. alterum latus à prouincia Peruana determinant iuga montium adeo celsa, ut ipsos auium uolatus fatigare dicantur, vno duntaxat, quod adhuc exploratum sit, eoque difficillimo transitu. Regio ferme tota in primis amæna est, cæli admodum iucunda salubrisq. temperies: lenium quippe à mari uentorum comodissimi flatus, matutinos vapores ac nebulas tempestiue disiciunt: solesq. purissimos ac nitidissimos reddunt. Scatet ea tota ferme plaga fontibus, ac syluis, & annibus inclytis: è quibus (ut reliquos taceam) is quem Argenteum uocant, leucarum quadraginta ostio in mare fertur adeo uolentus, ut inde nauæ dulces hauriant latices priusquam tellurem ex alto conspiciant. Terra partim in planitiem exspatiens, partim in colles clementer assurgens, foelix præpinguibus glebis, & riguo solo semperq. uernante, credita femina multiplici redditu foenore: ac facili præfertim est ferax; quod cæleste donum, Attico melli multis partibus præferendum, proceris arundinibus condidit natura: è quibus aquaria mola dulcissimus humor expressus, in ahenis ad purum excoquitur; tum formis in panes cogitur ad metæ figuram: dein rursus, ubi libuerit, eliquatus, artificum manu pigmentis ad imitar cære uarias in effigies indiscreta pæne ueri similitudine trahitur. cuius generis officinæ, priscis ignotæ, hodie. qua præfertim incolunt Lusitani, passim exstructæ uisuntur: atq. ex ea merce negotiatores uel maximum capiunt emolumentum: siquidem nauibus quotannis in Europam euecta, certissimo cõpendio longè latèq. diuenditur. Certis etiam è plantis, quas uulgo Copaiabas uocant, inciso per ætatem cortice, in modum balsami liquor suauissimi odoris emanat:

nat:

D nat: cui, cum ad alios mortalium vsus, tum ad curanda vulnera, & cicatrices tollendas, mirificam esse perhibent vim. ex plantę cernuntur affricu animalium attritę, quę a serpentibus venenatis, aut a feris icta, ad remedium illud ipso natura instinctu se conferunt. At Zabucalę quę dicuntur, admodum excellę, magnos ferunt summa duritie calices, ore in terram obuerso, & quidem admirabili naturę solertia pyxidatim operto. ijs calicibus nuces castanę saporis egregii continentur: quę vbi maturuerint, excusso confestim operculo, paulatim ipse per se in alimenta incolarum ad vnam e calice desluunt. Syluestria etiam sunt Caiusia pyra, apprimę succosa & innoxia; itaque mediis caloribus auide manducantur: cęterum in imo pyro faba quędam extuberat cortice amarissimo, prædulci medulla si torreatur. pyro præterea, refrigerandi vis: faba calefacit. Verum, ex omni genere, palma tribuitur ijs, quos vulgus Ananazes appellat. Planta est humilis, cuius e ramis veluti pinea nucamenta dependent præmollia: hæc suo tempore in frustra dissecta, gratissimo simul odore ac sapore, non recenti duntaxat edulio sunt; verum etiam in longum tempus adseruantur e saccharo. iam verò, illati in eas regiones ex orbe nostro melopepones, cucumeres, malogranata, ficus, vitesq. biferę ac triferę, nec nõ multiformia mala medica suppetunt. Ad hæc, est videre complures alias pomiferas arbores, quas percensere nimis longum sit; piscesque, & aues coloris eximii, & quadrupedia plurima, sed ferme syluestria, partim nota nobis, partim ignota. in quibus vtiq. apparet quędam miris modis, ac variis, diuina sapientia iudat in orbe terrarum. Ex eo nunc ero, vt pauca perstringã, apri sunt amphibii, carnibus optimis ac saluberrimis. ij, quod priores pedes perbreues habent. posteriores autem prælongos; tardiore sũt cursu: itaque deprehensi a venatoribus, quã proximum est, se se aquis immergunt. Antę sunt etiam, gentis vocabulo, ad mulę similitudinę; sed minores, & rostro tenuiore, inferiore autę labro tubę instar oblongo, rotundis auribus, breui cauda, reliquum cinerę corpus. eedem lucifugę sunt, non nisi noctu ad pabulum prodeunt: vbi diluxit, in sua se se condunt latibala. Huius bellę carnes gustatu planę bubulas referunt. Cotias verò nominant, magnitudine, & forma, & sapore leporum: rufo colore, paruis auribus, cauda fere nulla. Maiores sunt eiusdem fere speciei; quas Pacas vocant: rostro tereti ad faciem felis, fusco colore, candidis maculis interstincto: neque carne tantum, sed & corio ipso præterero, atque ob id ipsum in deliciares epulas expetuntur. Cęterum insolito spectaculo Taphraci speciem reddant; ex eo caput duntaxat, ceu testudines exerunt; pedibus contractis; & specubus ferine vti cuniculi sese continent: hæc quoque carnes palato gratissimę. Magna præterea vis tigrum est: quę famelicę, horribili velocitate sunt, viribusq. tremendis: eedem pastę (quod mirere) tanta ignauia dicuntur esse, vt a gregariis etiam canibus confestim in fugam agantur: adeo, cibi potusq. sarietas, non homines tantum, sed etiam feras hebetes reddit. Illud verò mirum in Cerigonibus (id animati nomen, buxio colore, vulpeculę magnitudine) ex eius aluo duę dependent veluti manticę: in ijs catulos circumfert, & quidem adeo pertinaciter suo quemque vberi affixos, vt a perpetuo suctu non auellantur, antequam ad pastum ipsi per se progredi valeant. Valde etiam inusitata & effigie, & natura est animal, quod ab re ipsa Lusitani Pigritiam appellant, Cerigonum fere magnitudine, sed rostro fædiore ad aspectum, & vnguibus ad digitorum similitudinę prominentibus. Huic, ex occipitio existens coma ceruicę veat; lentoq. ipsa ventris adipe verrit humum; neque vnquam, in pedes exsurgit: denique tam tardę mouetur; vt quindecim ipsis diebus ad lapidis ictum continuo tractu vix prodeat. Vicinat arborum foliis, & in earum cacuminibus degit plerunque;

A plerunque: quarum in ascensu biduum circiter, tantundem in descensu ponit. Neque verò adhortationibus tantum aut minis, sed ne plagis quidem fustibus uebestiam vel tantillum de insita ignauia ac tarditate dimoueas. Mirandum est etiã genus earum quas Tamendoas vocant; veruecis altitudine; colore fusco; prælongo ac tenui rictu; neque eo ad malas diducto, sed modice ad imum inciso. Vnguibus instructa est quadrupes mirę longis latisque, nimirum ad victum facilius comparandum: namque formicis alitur, quarum latebras vbi crebro vnguium iniectu ac fossione detexerit, illico exertam trium ferme dodrantium linguam immittit exilem, opertamq. formicis repente contrahit, glutitque deceptas. Huic, vti sciuro, valde promissa & setosa cauda pro tegumento est. sub ea quippe ita se condit, vt nihil ex reliquo corpore prorsus appareat. Neque hæc tantum & alia indidem syluestria, vt dixi, verum etiam nuper a Lusitanis inuecta pecorũ & equorum armenta planę admirabili prouentu foeticant. quod magis mirum, vberimo agro, mitissimo celo, tam fera & acerba esse incolarum ingenia. Nullos omnino colunt Deos. ominibus tantum, & auguriis ad insaniam dediti, & ariolis impostoribusq. miserandum in modum quęstui sunt. nudi æquę viri ac foemine prorsus incedunt, robustis lacertis, fluxo a vertice duntaxat capillo; nam cęteras corporis partes identidem expilant: simis, vti Sinarum populi, naribus: æneaq. ipsi cute, atro insuper succo pomi Genipapi totum subinde corpus inficiunt. præterea insertos habent iam inde a prima etate deliciarum causa quidam inferiore duntaxat labro, quidam etiam facie tota prælongos nullius pretij lapillos, tetro sanę spectaculo. Gregatim peregrinantur ordine simplici, silentio miro. virũ vxor anteit. Carorum aduentum, circumdatis collo brachijs, appresso ad pectus capite, cum effusa comploratione altisq. suspiriis primũ excipiunt, viæ laborem & incommoda miserantes: momento dein siccant oculos, habentq. lacrymas in potestate. Grauidis haud ita multus in partu dolor. a puerperio foeta confestim exsurgit, ac domestica obit impigrę ministeria. eius loco (quod vix credat quisquã) in aliquot dies velut æger decumbit maritus. hic officij causa ab amicis ac propinquis inuisitur. huic forbitiunculę dantur ad refouendas vires. huic, de gentis more, bellaria & delicata munuscula deferuntur. Numerandi rationem, ac literas ignorant omnes. tantum tenui quadam traditione, non nulla de Noe, deq. diluuiio a patribus accepisse dicuntur: vt valde probabile sit, post dissipatos quodam diuino iussu mortales, nullum huic genti cum nostri orbis hominibus fuisse commercium. Vno ac frumento in hæc vsque tempora caruere, satiuã radice victitantes, in farinam redacta, quam mandiocam appellant. sub eodem tecto, ad inuersã modum carinæ prælongo, multæ simul familiæ degunt, noctu ad noxia vitanda animalia cubantes in retibus a terra suspensis: viuuntq. in diem; & quicquid habent, in commune facillimę conferunt, nihil in posterum solliciti. Natandi arte ad miraculum vsque præcellunt. Sub aqua totas interdum horas, vbi quipiam in imo quærendum est, patentibus oculis vrinantur. itemq. laboris & inedia patientissimi sunt. triduum ipsum, vbi penuria ciborum ingruerit, ieiuni traducunt: ijdem, si copia suppetat, a primis tenebris ad lucem vsque in conuiujs & comotatione persistunt. Rectę aut perperam factis, nihil post mortem præmij supplicijue superesse arbitrantur. Qui diem suum obiire, eos perinde ac decesserint, vel integro corpore, vel mancos, aut debiles, vulneribusq. cõfossos, descendere ad orcum putant. ergo incremata condunt humi cadauera, addito rete, cubandi causa. necnon edulis per aliquot dies appositis; quod ita persuasũ habent. & somnũ interim capere, & cibo vesci manes mortuorum. captos in prælio hostes (crebra autem inter eos bella excitantur, ac sagittis præsertim vtuntur egregiẽ) multorum dierum cura saginatos, ingenti cum tripudio macant; vorantq.

rantq. tosta verubus membra. eæ optatissimæ Brasiliæ epulæ sunt. neque, si cui **D** hoc leti genere perire contigerit, malè secum actum existimat: quinimmo ad mortem pergat alacer ac securus: editiq. contra ipsosmet percussores facinoribus, magnificè in ipso necis articulo gloriatur. Sparsis domiciliis habitant, nullo magistratu legibus ue constricti. lingua nec difficilis cognitu, & vna ferme est omnium quotquot adhuc probè noti sunt, exceptis certarum rerum vocabulis, quæ aliter à viris, aliter à foeminis vsurpantur. Trium ex alphabeto elementorum F. L. R. nullus apud eam gentem est vsus: minimè absurda quorundam animaduersione factum id esse diuinitus; eo quòd Fide, Lege, Rege, sicuti dictum est, careant: beneficiorum acceptorū immemores: æquè iræ ac libidinis impotentes: ad pugnas & certamina temerarii præcipitesque: vltionis & humani sanguinis avidissimi: ad summam, bellis quàm hominibus propiores, qui quidem mores patrios retinēt, ac mediterranea incolunt loca. nam post illatum ab Societate I E S V Euangelium, & liberalium artium disciplinas; in vicos & oppida contributi, præsertim qui mare accolunt, ad humanitatem ac pietatem magnis laboribus excoluntur. Verùm hæc suo loco fusius. Capite damnatos viginti homines Capralis è Lusitania secum auexerat, pœna mortis in exsilium commutata. Ex eo numero duobus ad gentis mores linguamq. discendam ibi relictis (quorum vnus deinde ad illa commercia magno vsui Lusitanis fuit) ipse, ne frustra tempus infumeret, ventis in Orientè vela permisit. A Brasilia ad Bonæ spei promontorium immani traiectu leucas numerant fere mille ducentas. Oceani sæuientis ventorumq. furētium ea præcipuè regna sunt. In id spatium audacius quàm feliciter ingressis Maio mense Lusitanis, flammeus Cometes horribili specie in decimum vsque diem continenter apparuit. Iamq. variante sæpius cælo pelagoque, atræ ac sordidæ nubes ad Septentrionem conglobatæ, omnem in se flatum quasi recipiendò collegerant: mare languidum erat; insidiosa tranquillitas; nautæ locorum ac tempestatum ignari, ad auram vndique captandam, totos velorum expanderant sinus; cum ex ijs, quas dixi, nubibus, vniuerso repente impetu se se effundens Aquilo transuersas quattuor naues, quarum ad contrahendum minus aptè fuerant armamenta disposita, inspectantibus cæteris, momento ita euertit obruitque, vt è tanto hominum numero nemo prorsus euaserit. In ijs Barptolemeus Diazus, cuius supra meminimus, rei nauticæ gloria in primis illustris, cum è tot iam, tantisq. periculis antea fuisset ereptus; miserandum in modum interiit. Saluti reliquis fuere vel demissæ raptim antennæ, vel, vbi id non licuit, vela ipsa vento disrupta. **F** Eo tam horrendo spectaculo exanimati qui superfuerant, consanguineos alii, alij caros, amicosque oculis frustra requirere, ad lacrymas & complorationem proni, vtique, ni mœrorem ex interitu alieno, sui cuiusque periculi metus obstupesceret. quippe Borea pertinaciter flante, pelagus identidem intumescere; fluctus modo ad astra ferri, modo ad tartara pœnè ima subsidere; naues cum extremo salutis discrimine propemodum inter se collidi. Ad hæc, atra caligo, & rudentium stridor, & dissonæ voces varia & incerta iubentium, non oculorum modo, sed etiam aurium vsu abstulerant. Quin, & salum ipsum interdiu piceo, noctu igneo colore terrebat. Viginti ipsos dies tempestas atrocissima tenuit. Lusitani milies quotidie morientes, & cælestem assidue implorantes opem, qua maris tulit impetus, hac illacq. dispersi. Prætoria cum duabus nauibus Bonæ spei promontorium per imprudentiam præteruecta, Primas quas hodie vocant, insulas tenuit. ad eam tres deinceps circa Sofalæ oram adiunctæ. Vna, Petro Dia, præfecto per summa pericula & ingentes ærumnas in Lusitaniam rediit. Ita Capralis è tredecim nauium numero, cum sex dumtaxat, ijsq. laceris ac debilitatis ad Mosambicum accessit. Incolæ, prioris anni clade perterriti, armamenta, comæatus,

A ac duces itineris benignè admodum præbuere. Classe refecta, ad Quiloam urbem, atque inde, nequicquam tentata superstitione Abrahami & amicitia; Melindem est ventum: & magna regis voluntate renouato fœdere, hospitioque, & oratore quem Gamma in Lusitaniam auexerat, in terram exposito; in Anchediuam insulam, cuius ante meminimus, Concanio seu Canarino Indiæ littori obiectam, secunda navigatione traiciunt. Ibi rite expiata Lusitanorum crimina, & pane cælesti omnes refecti. Barbaris Euangelium, quamuis, vt videbantur, ad virtutem ac pietatem propensis; tamen ob sermonis incitiam promulgari non potuit. Ad Calecutum deinde naues applicitæ. qua re, contra quam pleriq. putarant, Zamorinus haud mediocrè lætitiæ præ se tulit: ac petenti Caprali haud grauate se in colloquium dedit. in eo colloquio cū pax & amicitia certis legibus conuenisset; ædes in vrbe Lusitanis ad diuersandum ac negotiandum benignè attributæ. iamq. Lusitana gaza exposita; & curatoribus ad commutationem rerum à Caprale institutis; admirabili securitate sacerdotes Euangelio, reliqui mercimonio dabant operam; cum ab iisdem Aegyptijs, & Saracenis institoribus, qui ereptæ sibi & quæstus materiam, & locum apud Regem gratiæ non ferebant; urbana plebs varijs artibus & criminationibus novos in aduenas incitari cæpta. Neque ita **B** multo post, assiduis Mahometanorum stimulis, & Nairum aliquot ac principum auctoritate compulsa; & quod caput est, præsentis prædæ illicta dulcedine, vel incitamento, vel contentiente, certe non prohibente Rege, subito arreptis armis, Lusitanorum diuersorium aggreditur. ibi ingenti clamore ac tumultu excitato, claustra conuellere, fores effringere, per vim conatur irrumperè. Nostri, quamquam improuiso malo perterriti, è fenestris tamè tectisq. fortiter primos barbarorum impetus repulere: sed perfosso demum, dirutoq. pariete, vis ac numerus ultra sustineri non potuit. hostium ad quattuor millia telis ac sagittis instructa conueuerant. Lusitani septuaginta non amplius, in hospitio versabantur. ex ijs ad quinquaginta partim capti, partim interfecti, reliqui malè multati, in ijs Henricus antistes cum sodalibus quattuor, multis acceptis vulneribus, ad classem vix euasere. Fuitq. adeo repentina clades, vt antequàm è nauibus afferri subsidium laborantibus posset, cæto præsidio, expugnata domus, ac momento direpta sit. Capralis, quamuis tam atroci ac nefario scelere, vt æquum erat, valde commotus; animum tamen præclarè vicit, ac sapienter dolori moderatus est, dum aliqua ratione cognosceret, vtrū ad Calecuti Regem aliqua pars facinoris eiusmodi pertineret. **C** Ast vbi super tali tantaq. re nihil sibi neque purgationis, neq. satisfactionis afferri vidit; procul dubio affinem eius culpæ Zamorinum interpretatus, onerarias decem in ipso portu, mercibus & annona refertas, iniectis flammis prorsus incendit; nautis partim igne absumptis, partim captis, & ad clauis ministeria distributis. cui tanto malo ne subuenirent oppidani, horrida pilarum procella deterriti sunt. Dein, obuersis in urbem maioribus tormentis, ædificia complura disiecta, mortales multi fœda laceratione discerpti. ex ijs Naires vnus Regi acceptissimus, cum ad pedes eius repente cecidisset; plenus pauoris in præsens, irarum ac minarum in posterum Zamorinus illico ex vrbe secessit. Capralis verò egregiè vltus suorum cædem, barbaris amplius sexcentis terra mariq. peremptis; nauibus hostium captis, & in ciuitatis conspectu combustis, quòd profectionis tempus instabat, mense Decembri ad Trimumparam Cocini Regem inde se contulit. Cocini regnum à Calecutum leucas fere triginta in meridiem distat. eiusdem nominis regia vrbs ad ostium Mangatis fluminis, mari introrsum æstuatè, ad formam peninsulæ cingitur. Aedificia, mores, instituta ferme eadem quæ Calecutanis. Indicarum verò frugum, & aromatum, ac piperis præsertim, ager longè fertilior. Rex tum alijs de causis Zamorino clam erat infensus, tum quòd

monopolio Calcuti instituto, mercaturam ab suo ceterisq. regnis pene per vim **D** auerteret. Accedebat metus e nimia Zamorini potentia ac propinquitate; cui se, & reliquos Malabaricos Reges multis nominibus videbat obnoxios. Atque ut malus amicitie fideiq. custos est timor; ex ea seruitute ac periculis eripi se vehementer optabat. Capralis, cum e regione Cocini iactis anchoris constitisset, quod omnis Malabarici nominis fidem iure suspectam habebat; neque se, neque suorum quemquam incolis credendum existimauit. Michael erat quidam Christianus e logue, paucis illis diebus Henrici & sociorum opera, ad Ecclesiam adscriptus; Indicæ rei bene peritus, & magna apud omnes estimatione. Hunc, tenandi fœderis & amicitie causa, Capralis ad Trimuparam legat. Rex, qui de Lusitanæ gentis opibus, & rei bellicæ gloria, deq. rebus cum alibi, tum ad Calcutum gestis multa inaudisset; iam ante in eius nationis admirationem ac beneuolentiã excitatus; quasi inopinatam aliquam hæreditatem, sic oblatam eius amicitie facultatem auide arripuit. Datis vltro obsidibus nobilissimis, mira liberalitate de commercij legibus cum Caprali decidit; & singulari diligentia ac sedulitate, per impigros administratos, e quo admodum pretio, mercibus Indicis aduenarum nauesquam primũ onerandas curat: eorumq. procuratoribus propriam in suo regno sedem ac domicilium dat. Dum hæc ad Cocinum geruntur, legati à duobus **E** finitimis Regibus, Colani, & Cananoris (regionum & oppidorum ea nomina sunt) Caprali, si ad eorum portus commeare vellet; commercium & amicitiam longe optimis conditionibus detulere. Quas ille conditiones, quod cum Trimupara iam bona fide transegerat, in præsentia repudiavit: animum & voluntatem accipere se, & libenter vtriusque propensione & officio testimonium in Lusitania daturum esse pollicitus est. Cananoris tamen Regem, quod multo enixius egerat, constitutis Cocini rebus, in reditu sibi adeundum putauit. Ea vrbs abest à Cocino leucas in Septentrionem quadraginta; portu in primis capaci tutoque. oryza importata vtuntur incolæ: carne, pisce, pomis abundant: ac præterea pipere, cardamomo, gingibere, tamarindis, cinnamo, & myrobalanis: ad easq. digerendas merces, non exiguo diuinæ bonitatis argumento, tellus plurimis concisa æstuariis, fluminibusque, nauigia vsquequaque facili aditu admittit. stagna quoque passim occurrunt ingentia, grandibus plena lacertis ad Crocodili effigie: ij tergoris duritie, conchiliorũ instar, impenetrabili, enormi capite, duplici dentium serie, horrendo prorsus hiatu in hominem furenter inuadunt. Eorum habitus oris est suauissimus: at contra in eadem regione serpentium & anguisti adeo **F** teter ac noxius, vt afflatu ipso necare perhibeantur. Vespertiones quoque sunt multi, dentibus & rostro vulpinis, miluii magnitudine: præcipuo in honore mensarum. Aedificia moresq. cuiusmodi cæteris Malabaribus. Rex, inaniũ Deorum simulacra colit: Brachmanica disciplina, & sacris initiatus, vt reliqui. Ab eo Capralis oratorem ad Emmanuelem accepit, & vsurpandi magis commercii, & amicitie causa, quam quod nouis oneribus multum loci superesset; complura frugum Indicarum pondo ibi coemit: inq. Occidentem Ianuario mense cursum instituit. Plenis velis euntem, viginti maioris formæ naues, multis refertæ milibus armatorum, Zamorini iussu frustra insequuntæ. Indico transmissio Oceano, e sex onerariis vna vadis circa Melindem inhæsit. eius armamentis ac spoliis ne Saraceni potirentur, concrematus alueus, instrumenta machinæque bellicæ consultò demersæ: quas tamen Rex Mombazæ deinde expiscatus, in Christianorum damnum perniciemq. conuertit. Inde Capralis itinere solito circumuectus Africam, Iulio denique mense exeunte mistum ingenti dolore gaudiũ in patriam retulit: quando tot vel carorum, vel fortium viroꝝ interitus, quantauis pecunia diuitiisq. compensari minime posse videretur. Eodem anno, incertus quo loco

A loco res esset Indica, Emmanuel Ioannem Nouam Callæcum, notæ fortitudinis & prudentiæ virum, cum nauibus quattuor Caprali subsidio miserat. is paulò infra Aequatorem primus insulam inuenit, quæ a salutare **M A R I A E** Virginis Conceptione denominata est. inde nusquam occurrente Caprali, Melindem delatus; deq. ipsius in Lusitaniam reditu, & Calecutana cæde, & insidis, multo sermone certior factus; Cananorem petiit, regemque honorificis verbis Emmanuelis nomine salutauit. Inde præter Calecutanam oram Cocinum proficisci, classis ingens nauium plus octoginta apparuit: quam Zamorinus haud dubia victorie spe, ad Lusitanos in ipso Cananoris portu opprimendos, celeriter miserat. Neque deterritus tanta multitudine Ioannes, nauibus ad faciliorem circumactum vsuq. tormentorum, in altum euectis; assidua iaculatione prælium ad solis occasum præclare sustinuit: neque vnquam hostibus tanto superioribus numero, locum ad conferendas manus, seque circumueniendum reliquit. Paronibus nouem, onerariis decem depressis, epibatis amplius quadringentis desideratis, Calecutum postridie mœssi Malabares, vniuersa iugente ciuitate, redire. Ioannes, egregia parta victoria, gratulantibus regulis Cocinum adiit; naues per otium oneravit; feliciq. successu ouans in Lusitaniam iter intendit. **B** Transuectus inde Bonæ spei promontorium, aliam insulam patefecit, quæ sanctæ Helenæ, cuius tum dies natalis agebatur, est appellata: modico quidem illa circuitu, sed saluberrimo cælo, aquis optimis, & egregia frugum & carniũ copia: loco præterea ita opportuno, vt ad recreandas e longo itinere Lusitanorum classes, diuino consilio ibidem enata videatur esse. Minus e sententia per idem tempus nauigauit Consalvus Coelius: qui cum sex nauibus in Brasiliam destinatus, amissis locorum ac tempestatum iniuria quattuor, nil nisi rubrum lignum, & simias, psittacosque in Lusitaniam retulit. Interea Emmanuel cognitis rebus in India gestis, classem parauit nauium viginti, rebus omnibus instructissimam: quæ vel amicis præsidio, vel hostibus terrori esse posset. huic iterum Vascus Gamma cum summo totius Arabici, Persici, & Indici maris imperio præfectus, cum Olisipone mature soluisset, ex itinere Abrahamum Quiloæ tyrannum, tanto apparatu perterritum, Emmanueli stipendiarium fecit, imposito annuo tributo, quod duum millium miticalium, vt ipsi appellant, vel aureorum summam haud excederet. Inde cum in Malabares traiecisset; ingentem Saracenorum nauem & militibus & omni telorum genere paratissimam, Calecutò redeuntem **C** expugnat: in ea Mahometani permulti interempti, Mecam ad pseudoprophetæ sepulcrum superstitionis causa peregrinantes. at pueri ex eadem secta complures Christianis præceptis imbuti baptizatique sunt: quos Gamma Olisipone postea templi Bethleemiti ministerio dedicauit. Ab ea victoria Cananorem adiit; Regique & oratorem suum, & ab Emmanuele per ampla dona cum litteris reddidit. ac renouato fœdere Cocinum tetendit. Ibi dum sui Regis negotia conficit; repente legati affuere à Christi cultoribus iis, qui non longe à Cocino Cranganorem habent urbem, e vetustissima illorum stirpe, quos beatus quondam Apostolus Thomas ad sanam religionem ac fidem, à Brachmanarum fabulis, & impura superstitione traduxit. Is Indiam prouinciam in orbis terrarum distributione sortitus, Socotoram insulam Arabici maris fertur adisse primum: dein, multis ibi factis Christianis, traecisse Cranganorem. in ea ciuitate cum multos item Christo filios peperisset; Colanum petiit: neque ibi frustra disseminato Euangelio, trans iuga montium ad oram orientalem ingenti labore contendit: multiq. locis, ac præsertim in Coromandelis regno, Christianare bene gesta, perrexit in Sinas, quorum ea tempestate celeberrimum erat nomen; ac diuini verbi sementem in eo quoque nouali facere instituit. Atq. haud poenitenda

tenda collecta fruge, templisque ad Christi cultum ædificatis, in Coromandelem ad reuifendos & confirmandos in fide neophytos redijt. Coromandelis caput ac regia tum erat vrbs Meliapor; quam vetustate bellisq. dirutam nuper Lusitani, deducta eò militum emeritorum colonia, frequentarunt, ac mutata appellatione, honoris Apostoli causa ab sancto Thoma denominarunt. In ea vrbe sacram ædem extruere aggressus Apostolus, cum à dæmonum sacrificulis, & ab Sagamo rege prohiberetur; res interim insignis accidisse perhibetur ad Christi virtutem, & fidem Euangelii comprobendam. Inusitata magnitudinis truncum, vt fit, in litus eiecerat mare, quod eo tempore leucas fere decem ab vrbe distabat. Eam Rex materiam cum in vsum ædificij cuiusdam vehementer expeteret, robuisti primùm homines incassum funibus ergatisq. amouere conati, dein adhibiti cōplures elephanti, cum toto connixi impetu nihil omnino proficerent; Apostolus Regi conditionem tulisse fertur, si truncum illum sibi ad templū vero Deo edificandum daret, nullis machinis, nullo mortalium adiutore, sese protinus eum ad urbem attracturum. Cū rex, insanire videlicet hominem ratus, per ludibrium annuisset; tum Diuus Thomas zona qua erat præcinctus, ad prominentem e caudice ramusculum annexa, signo tantum facto Crucis, immanem stipitem facili ductu sequentē, vniuersa ad spectaculū effusa ciuitate, in ipso pomœrio statuit: ibidemq. defixa lapidea Cruce; vaticinatus est, cum ad eum lapidem vsq. pertingeret pelagus: tū Diuino iussu e remotissimis terris candidos homines ad eadem quæ ipse intulisset sacra instauranda venturos. Neq. fefellit prædictio. Siquidem sub Lusitanorū appulsum, occultis tot annorū accessibus locus Oceano demum allui cæptus. Verū ab eo signo cæterisq. virtutibus, cum Thomæ verbis maior in dies accresceret fides, Brachmanas autem, fūco & fallaciis parta iam auctoritas, iā sagina deficeret; accensus rabie quidam ex iis, fœdum ac ferum facinus mali dæmonis instinctu consciiuit. Filio admodū puero ipsemet necem intulit, vt haberet vnde peregrino & inuiso capiti, crimen exitiūq. conflaret. Citatus ad Regem Thomas, cum accusator ab eo p summam indignationem & querimoniam pœnas filij extincti repeteret; contra, Thomæ discipuli, affiné aut omnino consciū eius culpæ magistrū negarent; nihil opus esse coniecturis & certaminibus ait Apostolus, ab ipsomet qui occisus dicatur; omniū optime cognosci rē posse. petit ut eius publice interrogandi potestas fiat, nihil recusatū ab aduersario: & cūctis tā inauditæ rei expectatione suspensis, cadauer in mediū affertur. Tū ad exanimem puerum Thomas placido & sereno vultu conuersus: Agedum, inquit, per Christum quem ego Deū prædico, palam & sine ambagibus puer prome, quis nā huiusce tanti sceleris auctor exstiterit. Mirū dictū: ad Christi nomen, frigido & exsangui corpusculo vitales confestim rediere spiritus: & clara voce, vt omnes exaudirent; Thomā certū summi Dei legatū; & ipsius odio, ad struendam illi calumniam, nefarias à parente sibi manus allatas esse confirmat. Hac tam illustri tamq. admiranda testificatione fractus calumniator obmutuit. Sagamus propenso iā ante ad credendū animo, Christianam deinde fidem ac religionem sine vlla dubitatione complexus est. Regem ex amicis & popularibus imitati complures. Brachmanis, quamquam detecta diuinitus fraude, & pulso in exiliū parricida, pertinax tamen & cæca mansit improbitas. cum lætos Christianæ rei progressus, & neglecta Deorum simulacra ferre non possent; facta conspiratione præconem Euangelii e medio tollere omnino constituūt. Tumulus erat non procul ab vrbe: quo Thomas identidē, e Christi disciplina, secedere, propitiandi æterni Regis, & sui recolligendi gratia, consueperat, in eum locum, tempore captato, Brachmanæ armati cum sui similibus impetum dant. ibi Apostolus dum ad Crucem, alienato ab sensibus animo, Deum pro salute hominum, & eius præsertim populi deprecatur; telis primū

ac

A ac lapidibus appetitus, dein ab vno e Brachmanis lancea transossus occubuit. venerandum corpus inde sublatum à discipulis, & in templo nuper ædificato conditum est. Accessit martyrii nomine, & memoriæ causa, fragmentum haste, quæ inheferat costis: & baculus præferratus, quo ille ad peregrinationes utebatur: & vrna fictilis cespice inferto, nempe qui manantem e sacris vulneribus cruorem ebiberat. exinde locus multis miraculis claruit, ac magnus eodem ex omni parte concursus, voti & religionis ergo, fieri cæptus. Hæc ferme Indi sciscitantibus Lusitanis, non e fama solum, sed etiam e veterum annalibus edidere. quin egregias Thomæ laudes, ac mortem pro Christi nomine fortiter obitam, pueris Malabaribus patrio carmine decantare mos est. Sunt qui cum tribus Magis, qui ad Christi liberatoris incunabula cum muneribus adoranda, Sybillæ Indicæ (vt ferunt) monitu, stella duce tetenderant (quo in numero Pirimal Ceilani rex ponitur) Thomam in Oriente congressum: deque immani trunco miraculum non Meliapore, sed Cranganore perpetrasse dicant; ac postremò in Calamina vrbe mactatum regis imperio (qui Sagamo defuncto successerat) ac sacrum deinde corpus Edessam Mesopotamiæ translatum à Christianis fuisse contendat. Vt cūque res habeat (nam ego meam interponere sententiam in tali re, tantoq. locorum & temporum interuallo non ausim) fatis constat, Apostolum in Coromandelio tractu Gangetici sinus, palmam tulisse martyrii. nec dubium est, quin ex diuini viri præceptis atque institutis, ingens hominum multitudo variis Indiæ dispersa regionibus, in hæc vsque tempora, Christi nomen fidemq. tenuerit; quamquam ex Armenii Patriarchæ Nestoriani placitis, à quo Episcopus paulo ante hanc memoriam accipere consueuerant, multis vitiis & erroribus inquinata: alioquin, Apostolicas cæremonias magna ex parte obeunt. altaris mysteria religiose venerantur; eoq. viatico, decedentes e vita, se muniunt. Aduentus Domini, & quadraginta dierum solenne ieiunium diligenter obseruant; quotidianæ psalmodiæ, & sacris insistant: & cum alia Christi Domini Sanctorumq. festa rite concelebrant; tum verò præcipue paschaliū feriarum octauam, quam Dominicam in albis vocamus; quòd eo demū die, incredulus antea Sanctus Thomas, indito in Christi latus ac vulnera digito, Dominum suum, ac Deum suum præclara testificatione confessus est. Alia præterea multa ex maiorum traditione diligenter obseruant; eo maiore fidei & constantiæ laude, quòd ob id ipsum non modo à Mahometanis hominibus acerbe vexantur, sed etiam ab regulis Ethnicis in seruitutem redacti, cum alias indignitates & contumelias perferunt, tum verò sedem ac domicilia iniquis pensionibus redimere subinde coguntur. ius, aduentu Lusitanorum, noua diuinitus affulisse lux visa. Consilio inter se habito qui Cranganoris incolunt fines, ad Gammam in propinquo versantem, legatos (vti orsus erant dicere) destinarunt. quorum summa orationis fuit; se & vetustissimos Christi famulos esse; & hoc ipso Lusitanici nominis cupidissimos: multa se à barbaris indigna quotidie pati: petere & orare, vt Emmanuelis Regis nomine se suaque omnia in patrocinium fidemq. recipiat. Sub hæc, deditiois insigne, sceptrum argento decoratum Gammæ supplices detulere. Quos ille benigno vultu, comiter & amice complexus, bono animo esse iubet: vel in primis mandatū sibi ab Rege Lusitanæ affirmans, vt Christi fideles quotquot in ea regione supersint, omni ope atque auxilio subleuet: nondum id sibi per Calcutanorum insidias, & quotidiana vitæ discrimina licuisse: ac ne tum quidem ob angustias temporis, reditu iam iamq. imminente, posse illis quam vel maxime cupiat operam studiumque præstare. Cæterum, quæ prima se occasio det, enixe curaturum, vt non sine causa Christiani omnes in Regum Lusitanæ pietate opibusque, certissimum suæ salutis commodisq. præsidium esse constitutum intelligant. Interea, si qua

D 2

necessitas

neccssitas incidat grauior, ad Lusitanum confugiant præfectum, quem firmo cū **D** præsidio sit in India relicturus. Is erat Vincentius Sodreus, cui Emmanuelis iussu Gamma sex ornatissimas naues ad maritimam oram tuendam reliquit, vt Saracenos, & Arabas ab Indici littoris accessu & commercii prohiberet. Interea Zamorinus variis artibus atque fallaciis Gammam ad se perlicere & circumuenire conatus cum nihil ei procederet; Trimumparæ per litteras ac nūcios alternis rogando minādoq. suadere etiam atq. etiam institit, Gammam & comites vel sibi proderet, vel certe e suis finibus in perpetuum exterminaret. Cui tam impudenti postulato, fortius ac liberius quàm à barbaro exspectari posset, semel iterum q. respondit ille: se nullis neque promissis neque terroribus adduci posse, tantum vt in se facinus admittat, iulq. naturæ simul ac gentium violet. Siquid ab se petat, quod saluo officio præstare possit; id verò se libenter ipsius causa vel cum damno facturum. Qua viri constantia vehementius irritatus Zamorinus, in Lusitanos primùm, deinde in Trimumparam ipsum aperte grassari constituit. Rebus iam tranfactis, Gamma reditum in patriam maturabat. certior ea de re ab exploratoribus factus Zamorinus, ad Calecutanam oram appropinquanti classem opposuit nauium vnderiginta, eò certiore victoriæ spe, quòd Lusitanicas naues ipsis oneribus impeditas, prorsus inhabiles ad pugnam putabat fore. Sed **E** eum longe fefellit opinio. Siquidem in barbaras duas reliquum agmen aliquanto spatio antegressas, Christianæ tres eximia celeritate velis inuectæ, tantum primo congressu terrorem intulere; vt nauæ militesque tentata vix pugna illico se in mare deiecerint. quorum ferme trecenti e scaphis inter enatandum occisi: cætera nauigia eodem metu percussa, qua cuique proximum fuit, turpi fuga litus petiere. nec fugientibus institit Gamma, propter grauitatem onerum, veritus ne qua in breuia per imprudentiam incurreret. in captiuis duabus haud spernendæ merces inuentæ, in iis pretiosa fictilia, & argentea vasa permulta; itemque simulacrum aureum librarum ad sexaginta, horribili admodum specie: huic, luminum erant vice, duo primæ notæ smaragdi: e pectore autem, claritatis eximie pyropus, castaneæ pæne magnitudine, radiabat. amiculum aureum plurima & varia de more gemma distinxerat. rebus hisce raptim flamme subductis, aluei cum armamentis in conspectu omnium incensi. Gamma, rebus terra marique ex animi sententia confectis, cum ex itinere Cananoris Regem denuo salutasset; Mosambicum ad naues reficiendas, atque inde Olisiponem læto cum reboatu cantuque incolumis appulit. Egre dientem in terram, excepere, Emmanuelis iussu, principes nobilesque viri quàm plurimi: qua ille **F** celebritate ac frequentia, cunctis ordinibus maiorem in modum gratulantibus, regiam petiit. Auxere illius diei lætitiā, cum naues permultæ variis e regionibus eodem tempore in portum inuectæ; tum in pompa faustis ominibus & magno populi applausu prælatum aureum in argenteo disco vectigal, quod Abrahamus Quiloæ tyrannus eo primum anno pependerit. Ex ea pecunia Emmanuel auream pyxidem in Sacrosanctæ Eucharistiæ vsum faciendam locauit: ac miro artificio perfectam, pretiosisq. ornatam lapillis, in æde Bethlemitica posuit. At Zamorinus interim aduersis rerum suarum euentibus quotidie magis in rabiem accendi: & quòd Calecutanas opes in dies imminui, Cocinenses maiorem in modum augeri conspiceret, assiduis inuidiæ stimulis agitari: Trimumparæ verò libertatem in respondendo, pertinaciam in Lusitanis omni ope tuendis, ferre nullo modo posse. Quibus rebus per se iam satis egrum & exulceratum animum, egregii scelerum omnium artifices Mahometani facile perpulere, vt ipsi Trimumparæ bellum inferret: ac quoniam preces ac minæ parum prodesse, vi armisq. ad Lusitanos tradendos hominem cogeret.

Qua

A Qua de re consilio principum indicto, plerique, vt fit, quò inclinatum Regis animum sentiebant; eò præcipitem sua sententia impellere nitentur. vnus Naubeadarinus Zamorini sororis filius, & successor designatus, omne consilium belli suscipiendi gerē diq. discutere frustra conatus est: quandoquidē Zamorinus non nihil eius oratione & auctoritate cōmotus, reliquis tamē instigantibus, dolori potius & iracundiæ, quàm recte rationi, ac salutaribus parere consiliis, vt pleriq. mortales, animum induxit. Igitur, vt Lusitanicæ classis præsidio Trimumparam exueret, qua illum vna re potissimum niti præclare nosset; bellum terra maxime sibi gerendum existimauit. Eoq. consilio exercitum omnem ad Pananem, cuius ante meminimus, vicum, sexdecim à Cocino Leucas, coegit. Ea fuere armatorum ad quinquaginta millia. Cuius tantæ molis tantique apparatus nuntio Cocinum allato; fremere plebs, aduenarum gratia se in capitis ac fortunarum discrimen impelli: nomen Lusitanum diris omnibus execrari: ipsos ad cædem inquirere, ac sustulisset proculdubio, ni Rex eorum vitam firmissimo Nairum præsidio munisset. Principes verò ac dynastæ eodem perterriti metu, Trimumparæ supplices etiam atque etiam precari hortarique, tempori cederet: Zamorinum placaret: denique ignotæ amicitie & incertæ dispendio, regni salutisq. aleam sine cunctatione redimeret. Quibus cum Trimumpara obfirmata resisteret mente, nihilq. sibi tanti esse vel vnquam fore affirmaret; vt legationis & hospitii violaret ius, fidemque datam Regi Lusitanicæ falleret; dynastæ plerique, desperata Cocinensi re, ad Zamorinum vnà cum amicis & clientibus transfugere. Quos imitati postmodū Europæi duo, Christiano indigni nomine, quos alii Illyricos, alii Insulares fuisse perhibent; deserta fide ac religione, tormentariam fabricam, & æris conflandi scientiam, cuius erant peritissimi, sane graui Christianæ rei dāno barbaris prodidere. neque impune cessit eis perfidia. siquidem post annos aliquot, agnoscens errorem ac scelus, cum ad Lusitanos reditum pararent, à Malabaribus illico deprehensi, & concursu populi crudeliter interempti sunt. Dum hæc à Zamorino parantur, Sodreus, ora Calecutana vastata, Cocinum peropportune cum sociis appulit. Eius aduentu Rex & Lusitani paululum respirarunt. Sed, ille simul edoctus quanto in periculo res esset, simul infimis precibus rogatus vt milites in terram exponeret, seq. cum Trimumparæ copiis mature coniungeret; contra omnium expectationem animo prorsus obdurato respondisse traditur: Sibi maris custodiam ab Emmanuele commissam. Si maritimum intraret bellum; se officio præclare functurum: quandoquidem terra gerenda res foret, Rex cum suis ipse sibi consulere. Ab hoc responso, gementibus Lusitanis, percusso Rege, ad fauces Erythræas obsidendas recta contendit: Arabumq. sex nauibus in itinere captis, præda ditatus ingenti, ad Curiam muriam insulam haud longe ab Aromata promontorio, quā in Septentriones obuersa est, in anchoris constitit. ibi dum in Mahometanos porro imminet excubatq.; Maio mense ineunte atrocior Boreas vehemēti procella naues allisas ad saxa cōminuit: ipseq. Sodreus vna cum Blasio germano fratre, tum spreti Lusitanici sanguinis, tum destituti Regis amicissimi ac fidelissimi, pœnas horribili naufragio, & repentina morte persoluit. Fertur, antequam id accideret, ab incolis identidem admonitus, vt statim & anniuersariam eam tempestatem caueret; quamquam obtemperantibus aliis nauarchis, & in tuta secedentibus loca; ipse tamen contumaci vultu, verbisq. insuper contumeliosis optima consilia respuisse. Hæc ferme de Sodreis fratribus aduerso rumore vulgata; quamquam eos admodum locuples auctor Ioannes Batrius liberare culpa videtur, affirmans non ab Sodreis desertum Regem, sed enixe operam deferentibus, instante iam hyeme remissum ab Rege. De vtriusque tamen exitu Batrius idem haud sane discrepat. Cæteri, qui **D** murata

mutata paulò ante statione periculum euitarant, ad placandas celestes iras Cocinum repetere, & laborantibus suis opem ferre sine mora constituunt: sed incensæ officio voluntati haud ita respondit euentus. Petro quippe Ataidio duce, cum Indicum pelagus traiecissent, aduersis tempestatibus ad Anchediuam insulam hyemare coacti. Interea Lusitani, qui Cocini versabantur, tum de sua, tum de Regis optimi salute solliciti, ac singularem viri constantiam atque animi magnitudinem valde admirantes, ab eo magnopere petiere, vti se ad Cananoris Regem nauigare permetteret, ibi sine cuiusquam periculo tutos ad nouæ classis aduentum futuros. Quibus ille respondit, bono essent animo, ac diuinæ providentiæ fiderent; quæ bonas causas, cum in extremum discrimen venissent, tum maxime subleuare consueffet: de profectioe verò minime cogitarent. neq. enim se permittendum, vt quos semel in tutelam atque amicitiam recepisset; i, se viuo & consentiente, ad alienam opem supplices ac vagi confugerent. Simul cæteros, ne despondeant animū, hilari vultu, & accommodata ad tempus oratione adhortatur, ac quanta maxima potuit celeritate, copiis ex vniuerso regno contractis, opportuna loca præsidii firmat, fossas repurgat; nouas circa urbem munitiones vallūq. perducit: in primis verò, quoniam Repelini vada (is locus abest à Cocino leucas non amplius quattuor) ad exercitum traducendum hosti erant petenda; Naramuinū tororis filium, eximia spe summæ virtutis adolescentem, hæredem regni destinatum, ibi cum Nairum quinquemillibus & quingentis opponit. ad eū Laurentius Morenus, & aliquot Lusitani spectatæ fortitudinis viri vltro se adiungunt. Zamorinus, per vates & sacrificulos ad proficiscendum omnibus diu captatis, signa denique ad Repelinum promouit. ac priusquam traicere conaretur, noua ferri flammæ denuntiatione Trimumparam aggreditur, ni Lusitanos relinquat. cum ille minas omnes terroremq. præ officio ac fide contemneret, copiæ traduci à Zamorino, quacunq. vada patebant, illico ceptæ. Sed resistentibus acriter Nairibus, non sine magna suorum cæde, semel iterumq. repulsus, ab innata mobilitate animi reditum cogitare apud se cepit; atque, vt initia se se dabant, rei difficultate deterritus procul dubio signa retro vertisset; ni pertinax Brachmanarum & Mahometanorum in Trimumparam & Christianos odium acriter obstitisset. Eorum adhortationibus animatus ad cæpta profectuenda; per occultos internuntios quæstorem Trimumparæ ingentibus præmiis, promissisq. corumpit; vt per occasionem stipendii numerandi, quamplurimos e Naramuini præsidio ab signis abducat. eam sibi ad transitum occasionem fore. ille per speciem aduersæ valetudinis in castra venire se posse dissimulans, quamquam ægre ferente Naramuino, dimidiam ferme Nairum partem in urbem euocauit. quos cum sub vesperum Naramuinus ea lege misisset, vt ante lucem castra omnino repeterent; Quæstor extracto in multam diem negotio, tota de re Zamorinū per eosdem nuntios admonet. ille, ne tantam opportunitatem frustra elabi pateretur; omnibus connixus viribus, non sustinente iam impetum Naramuino, exercitum, sarcinas, atque tormenta partim actuariis, partim vado traduxit; ac Naires vigiliis fessos, & infrequentes, facta impressione in palmeta Cocino proxima compulit. ibi Naramuinus, multis acceptis vulneribus, magna vicissim edita strage, fortiter dimicans vnà cum duobus aliis regibus iuuenibus cadit; reliqui fuga dissipati, variis itineribus in regiam conuenere. Calecutanus, iam se intendentibus tenebris, vltra cedenti hosti non institit. Postridie, tam insigni parta victoria, Trimumparæ fidem iterum per communes amicos, mistasq. precibus ac terrore literas, tentat. ille, quamuis e tanta clade, ac præsertim ex amissa regia sobole, insigni dolore accepto; tamen (quod vix credibile videatur) stetit animo; conditiones pacis reiecit, collectis reliquiis Nairum, & omnis generis vndique coacta multitudine,

A tudine, aduentanti Zamorino se rursus obiecit. Ea quoque pugna victus profligatus, accepto insuper vulnere, nihil habuit prius antiquius ue, quam Lusitanos, eorumq. res omnes à cædis & direptionis periculo eriperet. Vaipinum est insula Cocino proxima, sacri & inuiolati apud barbaros soli, ac præterea, situ & operibus munitissima. in eam insulam aduenas cum eorum gaza rapinam transferendos curat. dein cum egregia manu armatorum subsequutus ipse celeriter: vt si minus loci religione, certe munimentis armisq. hostem arceret. Omnes fere proceres, vt supra dictum est, ad hostes turpi defectione transferant. Vnus Vaipinensis dynasta Trimumparæ se se fidum comitem amicumq. ad finem vsque fortiter præbuit. At Zamorinus, haud segniter vsus victoria, Cocinum penetrat; urbem flammis iniectis vniuersam incendit; Vaipinum contempta religione haud semel aggreditur; sed cum ignominia semper ac damno prohibitus, aduentante iam hyeme, in proximum ver distulit bellum. Interea, ne Trimumpara Cocinum repeteret, castella in vrbis ruinis nonnulla excitauit, & cohortes aliquot in eo præsidio statuit. ipse tam secundis rebus elatus ac tumidus, Mahometanis ac Brachmanis effuse lætantibus, ad gratias inanibus diis agendas Calecurum reuertit. ibi, æraria officina instituta per duos quos diximus, fidei desertores, & alios quorum industriam magnis præmiis fouebat incitabatque; omnis generis tormenta machinasq. ad vrbium excidia comparabat; cum e Lusitania subito nostris admodum laborantibus affuit Franciscus Albuquerque, omnibus belli adiumentis instructus. is, Petro Ataidio cum cæteris qui ad Anchediuam hyemauerant, ad suas naues adiuncto, Vaipinum recta contendit, ac Trimumparam Emmanuelis nomine tum verbis amicissimis erectum animatumque; tum ad regiam tuendam personam præsentem pecunia sublenatum, cæso & fugato Calecutano præsidio, in regnum Cocini summa omnium gratulatione restituit. Inde, populando vrendoq. perduellium tecta saraq. non vno loco hostes vel inuitos in certamea extraxit; multisq. minutis præliis exiguo admodum suo detrimento cæcidit. postremò oppida quoque aggressus, primo Chiriuai pinum, dein Cambalanum, tum alios ignobiles vicos, dynastis qui ad Zamorinum defecerant, vel interfectis, vel in fugam actis, ingenti ardore militum expugnauit, incenditque. Ab ea expeditione, maximo gaudio & infinita cum actione gratiarum à Trimumpara exceptus, pro amicitia petiit, vt quoniam inter eas nationes adeo infesta ad eam diem vita Lusitanorum fuisset; castellum ad eorum corpora & res tuendas ædificare sibi Cocini liceret. quod Rex adeo prolixè liberaliterq. concessit; vt e suis etiam palmetis, quoniam cæmenta non suppetere; præcipua firmitate materiem in eam ædificationem excidi quamprimum iusserit: dein loco in primis idoneo area dimensa, & inchoato iam opere; dudum expectatus e Lusitania cum iuuentutis robore superuenit Francisci patruelis Alphonfus Albuquerque is, qui rerum deinde gestarum gloria Magni cognomen est consecutus. Eius accessu, Lusitanis Indisq. certatim insudantibus, breui consummatum castellum, & in eo templum Diuo Barptolemæo dicatum est: vt magno vtrumque consilio ac pietate, sic modico sumptu elegantiaque. Sacrarum ædium & arcium, quæ variis Indiæ locis per alios aliosq. præfectos deinde per orium absolutæ sunt, lignea illa prima ædificia, quasi typos ac proplasmata iure quispiam dixerit. Eo munimento perfecto; supplicatio à Lusitanis habita: signum pendens e Cruce Domini sub umbella pretiosa per multas instauratæ iam vrbis partes, præcinentibus tubis cum religioso tripudio ac festa saltatione prælarum pompa ad arcem vsque perducta, & cum arx ipsa, tum in ea templum precatatione solenni à sacerdotibus consecratum eo maiore lætitia, quòd illo primum die Romana Ecclesia diuinis in rebus, Lusitana gens in humanis, Indiæ possessionem adire quodam-

quodammodo videretur. Post hæc, Albuquerqueus vterque ad perdemendam Zamorini ferociam nouas excursiones fecere. vastatus in primis Repelinensis ager. pagi ac villæ complures inflammatæ ac dirutæ. nauigia capta ac direpta permulta. denique bello passim circumferendo, tantum terrorem omnibus circa populis intulere; vt Zamorinus ipse, præsertim suadente Naubeadarino eodem, qui bellum antea dissuaserat, oratores pacis & cõmercii petendi ad Lusitanos miserit. cui conditionibus ijs datum est fœdus, vt & cædem Calecuti factam, & direpta mercimonia æquis æstimationibus compensaret: itemq. ab incessendo armis Trimumpara in posterum abstineret. In hæc ferme leges pax conuenit, ac rursus cum Zamorini popularibus amice agi, & contrahi cæptum. Eadem fama permoti iam dudum tutores Colani Regis (nam ipse per ætatem potens regni nondum erat) per legatos item fœdus & amicitiam petiere. Quibuscum eo libentius iunctæ dexteræ, quo maiores in omnem partem opportunitates habere visa res est. Etenim Colanum vrbs, quattuor & viginti leucas à Cocino in meridiem sita, in primis totius Indiæ antiqua & opulenta censetur. ex ea Calecurum, & aliæ Malabarici soli olim ductæ coloniæ. abundat mercibus; portum facili præbet accessu. ac præterea, multis familiis veterum Christianorum incolitur: quæ res longe etiam vehementius Lusitanos ad societatem gentis allexit. Igitur illis præcipue caurum in fœdere: multis & grauibus iniuriis liberati, eorūq. fortunis ac dignitati consultum. Instituta communi consensu amicitia, tabulisq. commercij rite confectis, domicilium proprium Lusitanis in vrbe Colano attributum. eò confestim negotiatores cum scribis & custodibus immigrarunt. Accessit rei diuinæ procurandæ causa Rhotericus Dominicanus. is, & morum integritate, & doctrinæ præstantia paucis diebus multos mortales partim in recta fide confirmauit, excoluitque: partim ab stipendiis dæmonum ad Christi signa traduxit. Eodem anno quo hæc in India gerebantur (is fuit à millesimo quingentesimus tertius) nauarchi aliquot ad comæatus Arabicos prohibendos Olisipone profecti, Zanzibaris regem malis coactum, stipendiarium Emmanuelis fecere. itemq. Brauæ liberæ ciuitati, leucas cis Melindem centum, annum vectigal impositum. ipsi verò Melindensi Regi, cum à Mombazæ tyranno valde premeretur, sane opportuno tempore latæ suppetiæ. tyrannus ab armis discedere, & prope iam victo Melindensi pacem dare coactus est. Cum terra mariq. negotia Lusitanica prospero admodum procederent cursu, & simul in varias regiones aditus Euangelio patefieret; tranquillam iam à Calecutanos, vnus hominis cupiditas & amentia perturbauit. is, Cocinensi apothecæ præpositus, cum nauem Malabaricam pipere onustam præteruehi cognouisset; repente vel auditate prædæ, uel priuato in Malabares odio incitatus, mittit qui captam sine mora Cocinum pertrahant: nautæ cum se Zamorini amicos & populares clamarent; Deumq. & hominum fidem testarentur, se ipsius missu Cranganorem petere; nihilominus Lusitani in incepto persistunt. coorta pugna, sex Malabares interfecti, complures vulnerati: nec Lusitanis incruentum certamen fuit. Expugnato nauigio, in Cocinensem apothecam piper omne conuectum. Ea re cognita Zamorinus confestim ad Franciscum Albuquerqueum mittit, qui tantam iniuriam exoptulente. ille cum rem negligeret, nec modo ablata reddere, sed ne factū quidem vlla ratione purgare dignaretur; enimvero Zamorinus continuo exarsit iracundia, coalitamq. recens amicitiam indignabundus abrupit. Hanc ego diremptæ pacis ac societatis causam, Damianum Goesium & Hieronymum Oforiū sequutus, in medium attuli, haud sane ignarus, in hoc etiam ab iis dissentire Barrium: culpamq. omnem in Zamorini mobilem animum vtcunq. transferre. Sed regis chronographis à me, præsertim in re tali tantaque, temere fides abroganda

da non fuit. Cæterum Zamorinus, uti dicere institueram acri, dolore succensus, primum edicta omnia, decretaq. in rem Lusitanorum facta, extemplo reuocat. dein armatos parones ad intercipienda onera circumquaque dimittit. postremo ad euertendum Trimumparam, Lusitanosq. ex India pellendos. maiore quam vnquam antea conatu copisq. se comparat. Et quamquam inexplorabili in vtroque odio ferebatur; bellum tamen distulit consultò, quoad Albuquerquei fratres onustis iam non vno loco nauibus, ex India abscederent. Quibus de consilio Trimumpara litteris amicorum ac nuntiis mature certior factus, cum Francisco (namis præerat summæ rerum) egit etiam atque etiam, vt adeo difficili ac periculoso tempore quam firmissimum sibi suisque præsidium in discessu relinqueret. Sed neque proximæ calamitatis memoria, neque imminens Lusitanicæ rei discrimen, neque optimi, & constantissimi Regis obtestationes precesq. flectere Francisci animum valere, vt naues plus tres cum centum & quinquaginta dumtaxat propugnatoribus daret, præfecto Eduardo Patieco viro fortissimo: nimirum, vt in tanta deinde paucitate, cum militum virtus, tum verò diuinæ opis præsentia clarius appareret. Post hæc, Albuquerquei fratres vterque simul, verum exitu dispari in Lusitaniam vela dedere. Franciscus, incertum qua clade, quoue infortunio, vna cum sociis in itinere periit. Alphonsus, quamuis magnis iactatus procellis, tamen circa finem Iulii mensis, non minore quæstu quam gloria, sospes in vrbem Olisiponem introiit. Post eorum profectionem, solutus metu Zamorinus, palam terra mariq. bellum ciebat. ducenta amplius nauigia, magnam tormentorum copiam, elephantos complures, armatorum millia circiter sexaginta contraxerat. Eo terrore Cocinum allato; multi confestim in Malabaris interiora dilapsi: ac vix capitis pæna proposita cohiberi populus potuit. Ex reliquis copiis ægre milites ad millia triginta conscripti. quorum tamen paucitatem numerus partim transitionibus, partim effugiis vix ad decem millia rediit; nec ea quidem admodum forti animo, vel integra in Trimumparam fide. Ergo tota pæne belli moles in Lusitanos incubuit. Solennes tum forte agebantur feriae, quibus cælestes iras in omne genus humanum intentas olim suo potissimum capite Christus excepit. Ea recordatione ad omne decus ac pietatem incensi Lusitani, vicissim vitam pro Christi nomine effundere gestiebant. Itaq. tanto inferioribus copiis, nullum periculum recusare, caput libenter in discrimen offerre, & periculosissimas expeditiones certatim sibi quisque deposcere. Eduardus, quoniam multis partibus vno tempore dimicandum fore non dubia coniectura prospexerat; primum ad Repelini vada nouas munitiones obiecit: dein Cocinensi arce multis locis instaurata; nouum insuper propugnaculum ad portus introitum excitauit. ad hæc, naues & scaphas maiores, vt ad subita occurrerent, omni genere telorum ac tormentorum instruxit. At Zamorinus, uti proximo bello fecerat, Repelini transitum, & vado, & actuariis longo ordine confertis tentauit primum: dein magna suorum cæde bis terue repulsus, cum in angusto loco se multitudo impediret; & à nostris in confertam turbam irrita nulla iacula inciderent; Repelinensis dynastæ monitu ad loca minus vadosa, verum patientiora descendit. ea re cognita Patiecus cum expeditis celeriter anteuertit: ratusq. paucitatem consilio adiuuandam; noctu sudas præacutas toto passim vado figendas curauit: postridie hostes magno impetu transire conati; partim se præustis cuspidibus induerunt; partim accedente æstu obruti; partim assiduis missilium nimbis vulnerati, occisique: pars etiam, quæ vel nandi peritia, vel beneficio linteum in vteriolem euaserat ripam, acriter dimicantibus Lusitanis, aut cæsi, aut in flumen detrusi. Zamorinus, vbi aperta vi parum proficere se intelligit; ad insidias de more conuersus, percussores, transfugarum specie, in Eduardum oc-

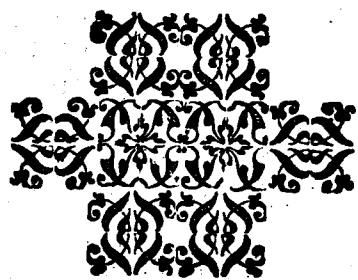
Deulte summittit: hosce ille diuinitus deprehensos conuictosq. Trimumpare tradidit, in quos arbitrato suo consuleret. pretio dein conducti, qui veneno inficerent aquas: eo item scelere per indices patefacto, excubiæ ad fontes intenta cura dispositæ. Rumor ad hæc de industria dissipatus, Cocinense præsidium cæsum, naues captas & incensas: ac sollicitati circa populi, vt in nottorum stationes, & apothecas impetum facerent, nomenq. Lusitanum omne delerent, ea quoque fraus Dei beneficio patuit. Quo tam infelici rerum euentu cum valde angeretur Zamorinus; tum ad infringendos eius conatus, dira morbi lues accessit: qua multi ex ipsius exercitu fæde absumpti; multi etiam & contagionis metu & belli difficultate perterriti, diffugere. Iamq. susceptæ expeditionis auctores execrantem, ac desperatis pæne rebus, de pace ac de reditu cogitantem, iniecta repente spes confirmauit expugnandi Lusitanicas in ipso Cocinesi portu naues; quo vno subsidio, vt supra diximus, Trimumparam vel maxime niti non ignorabat. Mahometanus quidam erat, Coiesalles nomine, machinarum peritus. is ad Christianorum nauigia superanda, Malabaricis multo celsiora, eiusmodi artificium ingenti omnium approbatione commentus est. Binis paronibus, valido & à puppi & à prora tigno inter se commissis, turres erigebat; e quibus deni amplius homines in subiectas onerarias tuto eiaculari possent. Huiusce generis machinas octo cum adornasset; Zamorino ignaro talium rerum, & adulatorum turba circumfluenti, tanta victoriæ fiducia subito accessit; vt Eduardum ad se victum perducere sine mora imperauerit. Verum ille per exploratores tota de re præmonitus, nouas vicissim in onerariis machinas excitat. ac quo die commissum est prælium (is erat in cælum ascendenti Christo Domino sacer) nauium puppes, ne à tergo circuiui possent, ad littus applicuit: præterea, ad arcendum congressum, prominentes à prora malos obiecit: precatuq. immortalem Deum, vt in ea quoque sibi pugna, sicut in cæteris propitius adesset; inuicto animo, perexigua manu, ducentorum ferme nauigiorum impetum excepit. Ardentes primum pyræ ad Christianas naues inflammandas immissæ: quibus accessu prohibitis, & in conspectu omnium frustra consumptis; tum demum turrata nauigia nequicquam admoueri cæpta. Siquidem præter ipsam machinæ formam, duplici præsertim clauo, ad regendum inhabilem, æstus quoque maris tum forte rapido accedens tractu, gubernandi arbitrium nautis ademerat. ergo & magistri gubernacula huc illuc frustra torquere; & remiges irrito conatu in aduersum maris impetum tendere; & infesto rostro in nostros directa nauigia repente modo in obliquum, modo in contrarium sisti: nihil iam loci consilio vel arti esse: neq. moderatores inter se constare; nec remigium clauo, neque clauus magistris parere: aliò naualis turba, aliò duces & propugnatores vocare, aliò cuncta simul æstus abripere. in eo tumultu, cum sagittarum multitudo cælum pæne inumbraret; & crebris hinc inde fulgetris horribili cum strepitu radiantibus, omnium generum vsquequaque tela volitarent; è turribus octo vix duæ ad onerarias ægre tandem appulsæ, in quas destinato ictu maiores globi à nostris subinde contorti: laxatisq. compagibus, partim auulsa è suis sedibus tabulata, cum ipsis epibatis in aquam magno sonitu decidere; partim, dissilientibus vndique fragmentis, consauciati permulti, ingentem pauorem ac trepidationem cæteris intulere. Ad eum casum clamor à nostris terra mariq. sublatus; & integrata pugna tanto militum ardore; vt Calecutani, multis passim occumbentibus, attoniti pauentesque certatim terga conuerterint. neque vllis, ducum Regis ue ipsius, aut minis aut hortamentis sisti fuga potuit. contento cursu remotas Malabaris insulas; & intima penitus æstuaria petiere. quinque circiter ab initio belli menses effluxerant, eo toto tempore Zamorini copias valde imminutas esse constabat. pestilentia, mortalium

Atalium ad tredecim millia absumpserat: totidem ferme huc illucq. distulerat metus. variis præterea certaminibus, magna parte nauium ac tormentorum amissa, ex ipso militum robore millia plus quinque ceciderant. Zamorinus infelicitatem toties in arma coactus, cum & hyems immineret, & noua insuper è Lusitania classis adesse diceretur; abiectis belli consiliis, ipso Diui Ioannis Baptistæ natali die vasa collegit, ac retro ad Pananem tristissimus abiit. Brachmanæ huguræque, quod belli suafores & impulsores semper fuissent, veriti ne in ipsorum caput calamitas verteret; culpam tantæ acceptæ cladis in male obseruata auspicia, neglectas religiones, & vota minus fideliter persoluta, cuncti ex composito reiecerunt. Hisce artibus mendacisq. sacrilegi impostores existimationem suam egregia simulatione natati. Zamorino, vanis superstitionibus misere obnoxio, ingens dirarum iniecta formido: regni administratione vicariis tractata, ipse interim æger animi, ac mœrore pæne confectus, in auiam solitudinem cum exiguo comitatu, ad placandos commentitios Deos, & expianda peccata secessit. At Lusitanorum, eo toto bello, cum omnium, tum verò Eduardi præcipue Patieci virtus enituit. Is, & ante prima signa fortiter dimicando, & insidius mature præcauendis; & disponendo milite, & muniendo vbi res postularer; & omnia militaria munera impigre obeundo; acerrimi simul bellatoris, & ducis eximii laudem omnium testimonio est consecutus. Quamquam attentius belli progressum & euentum æstimantibus, diuina potius, quàm humana tota res visa. quando tam multis Malabaribus ex vtraque parte cadentibus, Lusitanus tot præliis desideratus est nemo, ac nauium insuper atuei non semel traiectione ac perforati sine vllius damno feruntur; & fulmineo excussæ rotatu ferreæ pilæ, irrita plaga (quis credat?) obuiis quorundam exceptæ pectoribus. Quas ob res, Christo salutis humanæ parenti, supplicationes habitæ, & solenni ritu, pro ea quæ tum superpetebat copia, sacrificatum est. Reduentem è prælio Patiecum Trimumpara perquam arcte comiterq. complexus, immortales eius virtuti ac fortitudini gratias egit: nec modo regnum, sed vitam, salutemq. Lusitanis haud vno iam nomine acceptam ingenue tulit. Interea multorum litteris & nuntiis certior factus Emmanuel, quanto in periculo res Indica versaretur; Lupam Soarium Aluarengam cum nauibus duodecim subsidio suis laborantibus miserat. is, quamquam ab Eduardo parta iam ante victoria, magnum tamen ad Cocinense regnum & Lusitanica negotia stabilienda, momeptum attulit. Siquidem Zamorinus & quotidiano matris conuitio, & assiduis popularium precibus in patriam reuocatus, bellum eadem qua deposuerat leuitate, reparare terra mariq. instituerat. Iamq. ad Cranganorem oppidum terrestres naualesq. copias intentiore delectu habito contrahebat. Eius rei fama Cocinum allata, Lusitani circiter mille, Naires ad duo millia confestim eò profecti, recens ædificata ab hoste nauigia primùm expugnant, præfecto rei maritimæ cum duobus filiis interempto: dein exscensione facta, eodem impetu Naubeadarini pedatam fundunt fugantque. tum Cranganori oppido iniectæ flammæ; Christianorum tamen tectis, ac præcipue sacris MARIÆ Virginis, & Apostolorum ædibus temperatum est. Per idem tempus Rex Tanoris (ea quoque Malabarica est regio) cum finitimis bellis admodum premeretur, à Lusitanis auxilium petiit; seque, ni aspernarentur, Emmanuelis vectigalem fore professus est. missi extemplo aliquot Lusitani manipuli: quo ille subsidio, cum breui superior hostibus euassisset; certis, vti receperat, legibus, in Regis Lusitaniæ societatem, ditionemq. concessit. Inter hæc, Indico mari ab Lusitanis vehementer infesto, Calecutana commercia magis in dies immiui. negotiatores & inquilini partim ad suos lares, partim in aliena regna migrare. In ijs mercatores Arabes omnium ditissimi, cum ad Mecam reditum para-

rent;

rem; pecuniam & pretiosissima quæque in naues imposuerant, sub Lusitanicæ classis discessum illicò vela facturi. Non fefellit ea res Aluarengam. Continuo Pandaranæ portum scaphis audacter inuectus, onerarias Arabum septendecim instar muri inter se colligatas, omni telorum genere ornatissimas, & propugnatoribus refertas, vi cepit, ac direptas incendit. Pertinacibus animis vtrinque certatum est. è Mahometanis duo millia; è nostris viginti quinque, non amplius, interfecti: vulnerati ad centum & triginta. Inde, relicto cum tribus nauibus ad Cocinum tuendum Emmanuele Vasconcelio, opimis spolijs onustus Aluarenga Lusitaniam perijt, comite itineris Eduardo Patieco: cuius egregiæ virtuti, immortalibusq. erga se promeritis, Trimumpara debitum testimonium scriptis ad Regem litteris tribuit. Ei testimonio cum aliorum etiam litteræ sermonesq. astruerent fidem; Emmanuel talem ac tantam indolem in obscuro latere nequamquam est passus. ac præter cæteros honores aduenienti Eduardo publice priuatumq. habitos, præclara quoque viri facinora pro concione diligenter exposuit ornauitq. Regis iussu Iacobus Ortizius Vifensis Episcopus. idemque cæteris in oppidis Lusitanicæ factitatum. dein, vt in communi causa commune gaudium esset; ad Christianos omnes Reges principesque, ac Romanum præcipue Pontificem, Emmanuel in eandem sententiam accurate perscripsit. diu celebrati sermone omnium nationum tam noui tamq. admirandi rerum euentus; gratiæ ubique ingentes actæ Deo; nec parum inde Lusitanico generi ac nomini dignitatis accessit.

Libri secundi Finis.

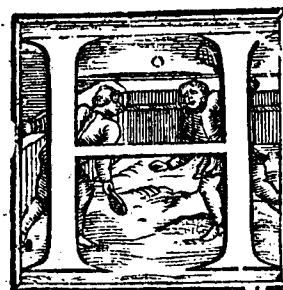

HISTO

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER TERTIVS.

HOC tam secundo successu rerum, Emmanuel Orientis opes imperiumq. animo & spe in dies maiore complexus, percunctando à regionum peritis, & nauigationis tabulas, quæ ex India depictæ subinde referebantur, attentius contemplando, ita comperiebat: Indicæ negotiationis præsidia & quasi claustra præcipua esse tria: Adenum Arabiæ, & Armuziam insulæ Geru (Ogyrim olim fuisse quidam haud absurde coniiciunt) prænobiles vrbes, quarum altera Arabici, altera Persici sinus ostium obsideret: itemq. Malaçam, Sincapurano impositam freto; quò, propter loci opportunitatem, Sinarum, & Lequiorum, & insularum pæne innumerabilium mercimonia commearent. ergo, ad ea loca vel fœdere sibi adiungenda; vel armis, vbi res exigeret, occupanda; studium omne cogitationemq. conuerterat: ratus, id quod res erat, eam vnam expeditissimam rationem esse totius maritimi quæstus ac mercaturæ ab Aegypto, Syriaq. in Lusitaniam transferendæ. Non fefellere eiusmodi consilia Saracenos, & Arabas, viros & in suis occultandis voluntatibus, & in alienis odorandis explorandisq. admirandæ sagacitatis. Itaque Zamorino per aulicos & Brachmanas persuadent, vt quoniam Indicas classes Lusitanicis & robore nauium, & armorum apparatu inferiores tot iam euentus ostenderint; ab Aegypti, & Arabiæ, ac Syriæ Rege Campsone, quem Sultanum appellabant, aduersus communem hostem auxilia accerlat. Missus in eam legationem cum amplis muneribus Maimames, Mahometanæ superstitionis cultu notissimus. is, miscendo consiliû precibus, modo Campsonem obsecrabat, vt religionis auitæ causam susciperet, ac prophetæ sepulcrum, & populares, amicosq. & consanguineos à quotidianis Lusitanorum iniurijs ac latrocinij vindicaret: modo suadebat, vt sibi quoque, vegetigalibusq. suis mature consulere. Centem ab vltimis orbis terræ terminis in partem Indici commercij vix ante quinquennium precario admissam, tantos iam sibi sumpsisse spiritus, vt leges Orienti dare, iura publica inuadere, Asiaticas opes

E per

per summam audaciam interuertere, quibus denique visum sit, navigatione ipsa **D** interdicere minime dubitet. Qui tam longinquis, ac periculosis expeditionibus talia moliantur; quid tandem, si domicilium ac sedem in Asia fixerint, non auros? orientem flammam vel exiguo latice, adultam iam & grassantem. non nisi ruina opprimi, & extinguere. Proinde nascenti malo pro tua pietate ac prudentia quamprimum occurreret. Ad extremum petebat: vt classem aduersus Lusitanos quantam posset maximam, remige ac milite instructam, ad Indiae littora mitteret. Calecutanum commeatus, pecuniam, portus, ac caetera necessaria affatim praebiturum. In eandem sententiam orator etiam ab Adeni regulo, vir clarus e pseudopropheta stirpe, disseruit. Haud vana asserbant. etenim Campson, & Mahometici dogmatis se praecipuum assertorem, ac Mecanæ domus, quæ in eius erat imperio, praesidem ac tutorem ferebat; vt imminutum eius cultum negligere salua dignitate non posset: & post Lusitanorum in Indiam aduentum, ac merces in Occidentem auersas, maiora in singulos annos rei pecuniarum damna sentiebat. igitur & Regum sociorum suasu, & sua ipse voluntate ad pellendos ex India Lusitanos vehementer incubuit. In praesentia, legatos quam optime sperare iussos, & promissis ingentibus regio more operatos, dimisit. **E** Caeterum mox de apparatu bellico, deque ratione perficiendæ rei delit eranti, multa occurrebant, quæ quamuis incitatos hominis impetus admodum retardarent. primum communis Mars, & incerti bellorum euentus: dein periculum ne Lusitano oppugnando, totius Europæ arma in se conciret: postremo ædificandæ instruendæq. classis difficultas: quod & materia cædua, cum in Aegypto non suppetat, longissime petenda: & informes triremium aluei membrarum à Cairo seu Babilone, quæ inter fluo Nilo Memphæos obiacet antiquæ ruinis, Suezium vsque rubri maris emporium per solitudines arenosas, & auias transuehendi forent, atque ibi demum compactis carinis ornandi deducendique. Quocirca, antequam ancipitem belli subiret aleam, sibi tentandum existimauit, num quid denuntiatione magni alicuius periculi, ac minis apud Christianos proficere posset. Primum igitur, per idoneos homines rumoribus dissipatis, omnium aures bellicis terroribus complet. dein artificiose submittit, qui Maurum monachum Hispanum, antistitem templi eius, quod in Arabia monte Sina reliquias Diuæ Catharinæ virginis martyrisque conseruat, metu, ne quid in sacram ædem grauius consulatur, supplicem ad se compellant. Hunc ergo, simplicitatis antiquæ virum, qui regum ignoraret artes, pauentem ac trementem, Campson cum minacibus litteris ad Alexandrum eo nomine sextum Romanum Pontificem mittit. in quibus erat; se à duobus Christianis Regibus Fernando, & Emmanuele iam dudum intolerandis iniuriis affici. ab altero Mahometanos omnes Bæticiæ finibus, nulla ipsorum culpa, per summam indignitatem exterminatos. alterum, Africae, & Arabiae, & Indiae oram annuis classibus infestam habere; nautas & mercatores in seruitutem abducere; aditu religiosissimæ ædis, quæ ad Mecan sit, plurimos omnium nationum mortales arcere. quod hæc Rex vterque, focer ac gener, nulla prouocati iniuria, contra ius naturæ ac gentium audeant; se quoque vicissim Christianos quotquot in suo imperio sint, ad Mahometica sacra metu proscriptionis & exsilio compulsurum: ac præterea antiquissimarum religionum Christianas ædes ac monumenta; quæque in Aegypto, & Arabia; quæque in Iudæa ac Syria visantur, cum ipso Christi sepulcro euerfurum & concrematurum esse. Quæ si Pontifex salua cupiat, ac suorum incolumitatis curam gerat; Regem vtrumq. pro sua potestate quamprimum ab ea mente consilioque deducat. Has

ergo

A ergo querimonias minasq. Campson ad Pontificem Max. detulit, haud dubius eas magni vtique apud Hispaniæ Reges fore momenti, quibus prope hæreditario iure nihil Christiana religione prius aut potius esse didicerat. Alexander, Senatu super tali tantaque re habito, monachum ipsum ad Emmanuelem, ex quo coram fusius cuncta cognosceret, mittit. Hunc demisse præcantem, vt ab laceffendo Aegypti Rege desisteret, ac tot Christianis mercatoribus, tot religiosi hominibus, tam venerandis Christi Sanctorumque reliquiis pro sua pietate consultum veller; bono animo esse iubet Emmanuel. neque enim Campsonem studio Mahometicæ superstitionis, aut abominandi monumenti cura, sed imminutis portorii retribusque torqueri. quæ detrimenta quando ita vehementer hominem excrucient; nequaquam commissurum, vt Christianis negotiatoribus e suo regno pellendis, & celeberrimis templis, ad quæ ingens quotannis hominum uis, religionis causa, magno cum ipsius emolumento confluat, euertendis; nouam insuper iacturam certissimi quæstus & vectigalium faciat. Nam quod Fernandi focerini iniurias, de quibus ad eam diem quæstus non sit, quartodecimo demum anno (tot enim ferme à pulsus e Bætica Mauris effluxerant) adeo acerbe, tam dolenter expoſtulet; cui non apparere causas quæri accusationum & criminum; & sordidissimæ cupiditati auaritiæque inanem speciem caritatis religionisque prætendi? Proinde Christi famulus poneret metum, nec barbari fremitus iras ue tantopere perhorresceret. Hisce verbis confirmatum antistitem, pecuniisque ad exornanda Orientis templa, ac pauperes alendos copiose instructum, Rex Lusitanus Romam remittit; ac simul ipsum Pont. Max. per litteras omni sollicitudine liberat. Ipse verò, qua erat prudentia, & animi magnitudine; tam dira Sultani comminatione adeo non exterritus est, vt magnam etiam voluptatem inde perceperit. præclarum quippe sibi Emmanuel ducebat, immanem belluam, quæ ad eam diem Lusitanica arma superbe contempserat, quasi adactis ad vitalias relictis, denique commoueri. Quocirca ad cæpta prosequenda, duplo præne maiorem quam superioribus annis classem instruxit. eique præfecit Franciscum Almeidam, virum cum caetera illustrem; tum quod fortem ac fidelem operam in Bætica expeditione Fernando nauarat. Huic magnopere in discessu præcepit, vt quoniam ad ea quæ iam dudum agitabat animo, & assiduitate copiarum ac ducum, & spatio temporis opus esset; arces aliquot oppor- **C** tunis Africae, Asiaeque locis exstrueret, quæ Lusitanis & facilem in remotas regiones excursum; & tutum, quotiescunque res postularet, receptum darent. Præfectus, cum ad VIII. Kalen. Aprilis, qui dies caelestis ad Virginem nuntio est sacer, nauibus duabus & viginti faustis omnibus Olisipone soluisset anno millesimo quingentesimo quinto, Franciscanis aliquot fratribus, & clericis aliis rei Christianæ causa in eam peregrinatione assumptis; octauo Idus Aprilis ad Hesperidas processit. inde cum ad superadū Bonæ spei promontorium nauarchi in meridiem cursum extendissent; vehementi Aquilone vsq. adeo in remotas ab Sole regiones prouecti sunt; vt classarijs præ nimio frigore manus propemodum obriguerint. Inde ad Orientalem Africae oram extemplo flexere, & secunda navigatione paucis diebus Quiloam est ventum. ibi Abrahamum tyrannum callide tergierantem, & annum stipendium Emmanueli recusantem pendere; Almeida cum armatis descensione facta, ex vrbe per vim exegit: eiusque loco Mahometem Anconinū, acceptū incolis virum, & expertæ in Lusitanos fidei, Regem, solenni cum apparatu imposita capiti aurea corona, constituit. Dein situ ad maritimos aditus, & que ac terrestres in primis commodo, arx ædificari cæpta ingenti alacritate

E 2 nauticorum,

nauticorum, & militum. cumque labor in orbem iret, ipseque Almeida & ceteri principes, ad exemplum, suam obirent vicem; non die non nocte intermissum opus, vigesimo die absolutum est: arcique ab Diuo Iacobo inditum nomen, quod eius Apostoli die ipso natali urbem expugnassent, ac tyrannum inde expulissent. Constitutis Quiloæ rebus, & firmo præsidio arcis imposito, itemque nauigijs ad oram tutandam relictis, Mombazam petiit classis. Ea vrbs in parua eiusdem nominis insula, quam æstuarium efficit, excelso ad conspectum tumulo posita, portum habebat duobus propugnaculis munitum: in quibus tormenta è Lusitanico naufragio nuper extracta, vt supra diximus, barbari collocarant. Ijs cum aduentantem classem aditu prohibere conarentur; nostrorum ictibus breui dissectum vtrumque castellum, ac liber introitus Almeida patuit. missis deinde ad tentandi reguli animum nuntijs, cum nihil pacati responderetur; Almeida trifariam adortus urbem, Assumptæ in cælium MARIÆ Virginis die festo vi cepit, ac direptam incendit. multi ex hostibus interempti, multi in seruitutem abducti. Regulum, inter ipsam dimicationem desperata victoria fugientem syluæ texere. Transmisso inde sexdecim diebus Oceano, Anchediuam insulam tenuit classis. ea insula quod in littus imminet Indicum, ac tutam stationem nauibus præbet, ibi quoque ex Emmanuelis præscripto castellum excitatum. Hinc Almeida Cananorem traiecit; ac summa Regis voluntate ad tuenda mercimonia optimo loco arcem exstruxit, præsidioque communiit. Per idem tempus Lusitani qui ad Colanum agebant, contracta temere cum incolis & Arabibus rixa, ad vnum omnes interempti sunt. Eius rei cognoscendæ, ac sedandi tumultus causa, Laurentius Almeida Francisci filius classe profectus, cum superba responsa tulisset, commisso prælio, Arabum onerarias ad viginti magno ardore militum captas incendit. quo item in prælio illud in primis accidit memorabile. pila è maiore tormento in scutum Ioannis Homini Lusitani contorta, ad ipsius pedes sine vlla prorsus læsione defluxit. Interea grauis iam ætate Rex Cocini Trimumpara, de gentis more deposito gubernaculo, se in solitudinem ad colendas Brachmanarum superstitiones receperat, ac sororis filium Naubeadoram natu minorem hæredem reliquerat regni, maiore præteriro quod nuper in bello Calecutano ad Zamorinum vna cum alijs principibus defecisset. is dolore incensus amissi patrimonii, cum nouum deinde Regem vexaret, exerceretque, ac popularium sollicitare animos non desisteret; profectus Cocinum Almeida, Trimumparæ iudicium ac voluntatem ratam voluit esse: donatum pretiosis muneribus Naubeadoram in fidem recepit, ipsiusque patrimonium ac regnum, Emmanuelis auctoritate opibusque constituit. dein impositis mercibus naues duodecimo anno insequente in Lusitaniam remisit: ipse ad res Indicas administrandas, regeque socios tuendos (quod ita in mandatis habebat ab Emmanuele) Cocini permansit. Plures tum è Lusitania classes, nondum exploratis ad plenum tempestatibus, eodem anno deinceps, vt quæque parata erat, in varia cogniti nuper Oceani littora mittebantur. Itaque paulò post Almeida profectio, vir egregie fortis, Castellano patre natus, Petrus Gnaia, nauibus sex ad Sofalam venerat, vt arcem in eo tractu, si qua posset, ædificaret; ac simul in auri pretiosa commercia Lusitanos induceret. Tenebant ea loca tum Saraceni ab vrbe Magadaxo primùm, dein à Quiloa profecti: & ingenti lucro cū finitimis Cafribus, qui in Monomotapæ Regis imperio varijs locis aurum effodiunt, Indicas vestes, & alia mercimonia cõmutabant. Sed inter Quiloanos tumultus Prætor eò missus Izufus, vir astutus & audax, defecerat nup ab tyranno Abrahamo; perque fraudem in eius

terre

terre possessionem inuaserat. Ad hunc, iam ætate confectum, & luminibus captum Gnaia cum adisset; primùm ostendit, quantum ex Lusitanorum societate & commercio vtilitatis capere posset. dein petiit, ob eam ipsam rem, vt ad merces custodiendas castellum in iis finibus ædificare sibi liceret. id non magis aduenis, quam incolis præsidio contra finitimorum incurfiones futurum. ac simul de Regis Emmanuelis benignitate opibusque multa disieruit. Ille, non tam ratione societatis adductus (quippe qui nec Lusitanorum mercibus indigeret, & graues accolos fore procul dubio cerneret) quam fama perterritus eorum, quæ ad Quiloam ac Mombazam erant gesta, perhonorifice accepit virum, ac postulatis in speciem libenter annuit: quamquam acriter obsistente Mengo Mufaso genero, viro acri, & bellicoso: quem senex ea potissimum ratione leniit, fore vt Lusitanos insolita cæli intemperies, & loci grauitas, ac paluitres humores paulatim absumerent, vel certe sic afficeret, vt à paucis armatis deleri sine periculo possent. Gnaia dynastam spe liberaliorem nactus; locum quæ flumen in mare effunditur, ædificationi designat. & quod cæmenta non suppetere, casas è robusta materia raptim exstructas, duplici vallo, & propugnaculis, & fossa circumdat. Neque ita multo post, vt prædixerat Izufus, aduersa valetudine tentari aduenæ cæpti: paucisque diebus adeo peruagata vis febrium est, vt ex vniuerso præsidio vix quadraginta superessent, ad arma ferenda, & vigilias obeundas idonei. Quam occasionem ratus Arabs de medio tollendæ inuitæ nationis, extimulante præsertim assidue Mufaso genero; tamen suis duntaxat opibus rem aggredi non est ausus. Mocondes erat Caser, vicinis locis pro Monomotapæ Rege præpositus. Hunc per nuntios Izufus admonet, Europæos piratas, qui maritimam oram dudum infestam habuerint, denique ad se delatos; intra lignea septa, quæ sibi ipsimet circumdederint, fame & squalore pæne confectos teneri. Si in partem prædæ venire animum inducat, se rem in eius aduentum integram seruaturum. Haud frustra missa legatio. Mocondes, omnis humani expertus iuris, aduentitij lucri nec opinata spe illectus, ingentem trahens popularium turbam, celeriter affuit, neque tamen Lusitanos fefellit, ab exsulibus Saracenis tota de re festine præmonitos. itaque & ænea tormenta, ignotum Cafribus ad id tempus machinæ genus, idoneis locis occulte disposita fuerant; & cum à valentibus intentiore cura excubiæ agitabantur; tum ipsi met ægri, quippe quibus periculum & indignatio præter spem adderet vires; sese ad defensionem forti animo comparauerant. Mocondes, artis bellicæ prorsus ignarus, ac numero maxime fretus (hominum autem ad sex millia secum adduxerat) Arabum ductu monituque fascibus farmentorum, ex agro collatis, ad castellum copias incomposito agmine admouit: completisque fossis, nostrorum paucitate contempta, Cafres alii vallum scandere, alii conuellere nitentur; cum in confertam multitudinem, ac nihil tale timentem emissa repente ferrea procella, tantam edidit stragem, vt relicta oppugnatione attoniti, pauentesque barbari se in proxima nemora confestim abdiderint. ac ne ibi quidem tuto esse licuit. siquidem continuatis bombardæ ictibus, magno impetu disillantia arborum fragmenta, semiermes, incautoque misere lacerabant. cui tanto malo cum nullum, præter fugam, remedium occurreret; rabie ab Lusitanis in Arabas versa, vulgo fremere quod se fallacibus promissis ad bellum cum ipsis Dijs gerendum euocassent. atque, vt est rapacissima gens, ne prorsus manes abscederent, Izufi agro vastato, & oppido ipso magna ex parte direpto, in patriam reuertere. Ac ne Lusitani quidem inultam passi perfidiam. Post Cafrum profectio, cognito Izufum eiusque satellites, nihil minus quam nostrorum eruptionem timentes, negligentius agere; noctis intempestæ silentio, Gnaia, strenuis cum aliquot viris aduerso flumine in regiam subuectus, Izufum ipsum, & pau-

E 3

cos

cos familiares occidit. dein, priusquam populi concursus in regiam fieret, in-
 gnifacinoze perpetrato, ad suos eadem nocte incolumis rediit. Postridie, cum
 res emanasset, ira odioq. incensi barbari quam maxima coacta manu, denuo ca-
 stellum adorti; & eodem quo nuper euentu, plures & integri à multo pauciori-
 bus & imbecillis, cum cæde & ignominia repulsi. Post hæc, inter eos certari de
 successione cæptum. Cumq. Musafus præpollens viribus, & popularium gra-
 ria; Izusi liberos patrimonio exturbare niteretur; & satis appareret, ius in armis
 fore; alter ex iis, nomine Solimanus, ad Gnaiam confugit salubri vtrisque consi-
 lio: siquidem Lusitanorum ope Rex declaratus, fidelem se vicissim illis amicum
 ac socium ex eo tempore præbuit. Interea Zamorinus, tametsi cum lætis ad-
 modum promissis ab Sultano redierant oratores; tamen, imminente Lusitano ve-
 ritus ne lera essent Aegyptiaca auxilia; contracto ingenti fabrum naualium nume-
 ro, maiorem quam antea classem omni studio ædificabat, dispositis circa omnes
 portus custodiis, ne quid rumoris de tanto apparatu ad hostes efflueret. Namque
 Laurentium, dispersis nauibus Malabarica tenentem littora, & Aegyptios Ara-
 basq. negotiatores magno intercipientem rei Calecutanæ damno, quam maxime
 incautū & imparatū placuerat adoriri. Verū ex vrbe Calecuta clā elapsus Ludo-
 uicus Patritius Romanus (qui cognoscendi studio, vt sit, mercatoris habitu in In-
 diam penetrauerat, idemque hæc ipsa deinde litteris consignauit) Almeida
 vtrique, & filio & patri cuncta ex fide retulit. Neque ita multo post, e va-
 riis oræ Malabaricæ postibus in vnum coacta Zamorini classis ad Lauren-
 tium rectā contendit. ea fuisse dicitur celsarum nauium amplius sexaginta; lem-
 borum, ac paronum, biremiumq. ad centum & triginta, omni telorum genere, &
 numero militum instructissima. Ad eius famam, Laurentius, patris iussu naues
 non plus vndecim admittis triremibus paucis raptim adornauerat, Lusitanis, præ-
 ter nautas, impositis octingentis. Vt adictum bombardæ ventum est, conspicu-
 tus Laurentius tantam hostium multitudinem, expiatis de more noxis, primum
 omnium ædem M A R I A E Virgini Victrici vouit, si ea pugna barbari fusi ac
 fugati essent. dein, paucitati subueniendum ratus arte, ne à Malabaribus circū-
 ueniri posset; tormentis, qua parte visum longe præstabat, eminus rem gerere in-
 stituit. atque ob id ipsum ex alto directis in prælium nauibus, leni Austro flante,
 simul & venti beneficium; & congregiendi arbitrium hosti præripuit. Ac primo
 statim certamine, cum in syluam adeo densam irrita nulla propemodum ab Lusi-
 tanis incideret plaga; neque ex tanto interuallo vel tormenta ferrea, quibus tum
 vtebantur hostes, vel sulphurei pulueris ollæ, vel sagittarum imber nostros admo-
 dum læderent; multæ passim omnis generis naues hostium aut depressæ, aut in
 litus electæ. Ac, dissipatis demum ordinibus, quod antea consulto vitarat Al-
 meida pugnam è propinquo conferuit. Prætoriam nauis erat hostium, tum al-
 uei magnitudine, tum armatorum frequentia insignis. In hanc harpagonibus fer-
 reis comprehensam Almeida cum fortissimis aliquot bellatoribus incredibili pe-
 ne ausu transiit; tantoq. ardore animi & corporis dimicatum est; vt è sexcentis
 propemodum armatis, quot eam tuebantur, superferit nemo, exceptis iis, qui
 nandi peritia freti, se in pelagus præcipites dederant. Pari conatu, verum suc-
 cessu dissimili, Nonnius Valcus, modica nauis, & exigua militum manu, multo ma-
 iorem, & propugnatoribus instructam ferme quingentis, inuaserat. cumq. pauci
 à pluribus circumuenti premerentur, extremo iam in discrimine laborantibus vi-
 ctor Almeida subuenit; nec modo suos è periculo eripuit, sed etiam nauis ho-
 stium, trucidato vel depulso præsidio, potitus est. Inde iam certa victoriæ in-
 clinatio ad Christianos facta, & Laurentius haud cunctanter insequutus trepidam
 ac pauentem hostium classem, aliquot insuper naues partim expugnauit, partim

tormen-

A tormentorum ictibus perforatas demersit; palatæ aliæ contento cursu Galecutā
 maxime repetentes, cum longinqua fuga, tum quod eas terror ipse longe lateque
 distulerat, ex imminente clade euaserunt. Almeida, tribus circiter hostium mil-
 libus cæsis, sex tantum è suorum numero desideratis (quæ res diuinum auxilium
 sine vlla dubitatione monstrauit) captiuas trahens onerarias nouem, ingenti par-
 ta præda simul & gloria, Cananoris portum, cuius vrbs in conspectu res erat
 gesta, magna cum totius populi, ac Regis ipsius gratulatione, sospes introiit. ac
 primum omnium, M A R I A E Virgini Victrici, quam initio prælii vouerat
 ædem, faciendam locauit. deinde Cocinum ad Franciscum patrem cum aliis na-
 uarchis iter intendit. Per eos dies Sabaius, qui Idalcanem genuit, præcipuus
 Decaniorum tyrannus, qua in regione Goa vrbs est, opportunitatem nactus dū
 ad Cananorem distinetur Almeida, sexaginta actuarias naues ad Lusitanos ex
 Anchediua insula pellendos misit, præfecto classis, & auctore totius consilii An-
 tonio Fernando Lusitano exsule ex ijs, quos ad cognoscenda loca gentesque Pe-
 trus Aluarus Capralis, vt supra dictum est, Quiloæ reliquerat. Is, ad spem v-
 berioris stipendii transmissio Oceano, cum se ad Sabaium contulisset, eiurata per-
 summum nefas Christiana religione, Abdalæ nomen assumpserat: & quod rei ma-
 ritimæ, & naualis fabricæ peritus esset; apud Goanos, talium rerum adhuc rudes,
 magno in honore habebatur. Igitur ad Anchediuam exscensu facto, nuper ædi-
 ficatam à Lusitanis arcem omni conatu oppugnare institit. Præerat arcis præsi-
 dio Emmanuel Passianus, spectata fide ac virtute vir, ex vrbe Italicæ Genua claro
 genere oriundus. Hunc, in subita re, quamquam ab aliis rebus imparatum, non
 defecit animus. ac dierum aliquot oppugnationem, cum vrgeretur vndique,
 præclare sustinuit. ac demum Abdala, victricis classis iam iamque aduentantis
 perterritus fama, quam celerrime sese irritum incepto ex Anchediua proripuit.
 Sed ea postmodum arx, quod valido præsidio propter hostium propinquitatem
 indigeret, ne Lusitanicæ res in tanta paucitate distraherentur, ab ipsismet Lu-
 sitanis est diruta. Inde, ad Franciscum affertur, Saracenos mercatores, à Mo-
 lucis, & ab aurea Chersoneso redeuntes, ne in Lusitanica præsidia inciderent, lon-
 giore ambitu capto, per Maldiuas insulas in Arabiam tendere. Quocirca Lau-
 rentium filium ad eos insectandos proficisci iubet. Is cum incognita fulcaret
 maria, æstus impetu primus omnium Lusitanorum ad insulæ Ceilani littora ab-
 ripitur, quam insulam, vt supra dictum est, veterem esse Taprobanam Ioannes
 C Barrius multis argumentis affirmat. hæc, ouali maxime figura ducentarum cir-
 citer & quadraginta leucarum ambitu, leucas in longitudinem septuaginta octo
 patet; in latitudinem, quattuor & quadraginta. atque à Cori promontorio, vt
 supra diximus, auulsa freto vadoso, Piscariæ, quam appellant, oræ prætenditur,
 ea cæli clementia, soli vbertate, & copia fluminum aquarumq. perennium, vt pri-
 morum parentum sedes olim perhibeatur fuisse. varia pecorum armenta, nec non
 elephantos gignit egregie bellicosos ac dociles: cæteris metallis caret, ferrū in-
 colæ effodiunt. plurimas fert gemmas, verum præcipua claritate sapphyros,
 chrysolithos, pseudopalos, ac pyropos: itemq. aromata pretiosa, cinnama, car-
 damomum, piper, ac palmas eximie bonitatis. Ad hæc, vel in primis iucun-
 do spectaculo syluosi montes ad effigiem theatralem inflexi, vastam planitiem
 oblongo circuitu in caueæ formam includunt: quorum vnus in arduam & sub-
 rectam altitudinem pæne septem leucarum exsurgit; habetq. in summo æqua-
 tam agri planitiem, ex cuius medio bicubitale saxum eminens ad instar mensæ,
 vestigium demonstrat impressum inclyti sanctitate viri, quem ex Indiæ regno
 Deli quondam in ea loca venisse tradunt, vt gentem superstitionibus deditam fa-
 bulosis, ad vnus Dei cultum religionemq. traduceret. ergo tantæ venerationis
 est

est locus, ut à leucis amplius mille, omnium ordinum peregrini, ac præsertim **D** Logues, illuc pietatis causa contendant ingenti labore: siquidem, præter ceteras itineris difficultates atque pericula, in eius etiam montis cacumen, non nisi per adactos clauos ferreasq. catenas ascensus est. Haud absimile verò videtur quod aiunt quidam, in eo, quod dixi, vestigio, quamquam extincta iam nominis antiqui & peregrini memoria, coli Eunuchū Candaces Aethiopum Reginæ, quem cum alii scriptores, tum verò Dorotheus Tyri Episcopus (qui, Constantino Magno imperante, & sanctitatis & doctrinæ laude præcelluit) in Arabia Felice, totaq. Erythra, & in Taprobana, Christi Euangelium promulgasse testatur. Porro insula vniuersa, nouem in Satrapias vel regna diuiditur: estque ad omne commercium, vel frequentia portuum, vel ipsa loci regione in primis accommodata. Laurentius in Calles portum inuectus, cum regulo per legatos inita societate, columnam, cum inscriptione, testem sui aduentus, in littore posuit: dein omissa propter incommodum anni tempus Maldiuana profectio, cum lætis admodum nuntiis ad parentem reuertit. Inter hæc, Tristanus Acunia, Alphonso Albuquerque comite, cum valida classe in Indiam destinatur: quem ex itinere inuasit cupido Madagascaris insulæ naturam ac regionem explorandi. itaque vel **E** contra sententiam Albuquerquei (qui, ne temporibus excluderetur, maturandum aiebat) appulsis ad insulam nauibus, cognitum est, maritima ferme ab Saracenis; interiora a Casribus incolis: terram esse gingiberis, cariophylli, & argenti feracem. quæ dum Tristanus curiose perquirat, aduersisq. subinde tempestatibus nec opinato subsistere cogitur; interea (quod Albuquerquei præclare monuerat) idonea transmissionis Indicæ tempestas effluxit. certis enim & anniuersariis ferme flatibus orientalis nauigatur Oceanus, quos hodie vulgus, ut ego quidem interpretor, ab ipso ventorum impulsu, motiones appellat. Eæ si quo casu præterlabantur, dum denuo recurrant, multorum mensium sæpe mora cæptis interuenit. Igitur, ne frustra interim tempus absumeretur; a Madagascare Melindem est ventum: & Oienensis dynasta Melindio Regi ob Lusitanicam societatem admodum, ut ferebatur, infestus, eiusdem Regis rogatu ab Lusitanis prælio victus, & Oia vrbe pulsus occiditur. quo terrore percussus Lamensis finitimus regulus, in Tristani fidem ultro concessit, & stipendiarius Emmanuelis Regis est factus. Ex eo loco ad Brauam ciuitatem classis accessit. ea cum pactum superioribus annis tributum pendere abnueret, capta est à nostris certamine haud leui. Sex armatorum millia barbaris animos fecerant. Verum ubi descensum **F** à Lusitanis, & collato pede res geri cæpta est, ferociam posuere. Magna edita cæde fusi, & fugati plerique. Decurionibus tamen fides in patriam ad extremū vsque spiritum egregie constitit. acriter dimicantes in vestigio cuncti mortem oppetere, quam occidenti reipub. superstites esse maluerunt. Vrbs deinde congestis dudum diuitiis opulenta, à militibus fæde crudeliterq. diripitur. Quæ in re vindex rapacitatis atque sæuitiæ euidenter apparuit numen. auaritate prædegregarii milites aliquot, mulierum manus ad armillas annulosq. extrahendos incilio duce præciderant. ij, dum spoliis onusti scapha onerarias repetunt, ad unum omnes in portu ipso demersi, repentina morte crudelitatis & auaritiæ poenas dedere. Scapha, cum sub aquis aliquandiu latuisset, quasi perfuncta debiti supplicij ministerio, rursum emerit. Tristanus & cognitum scelus valde improbauit, & cæteros graui edicto ab eiusmodi immanitate compescuit. A Braua post hæc ad Socotoram insulam maris Erythræ transmissum est. Christiani iam inde ab Apostoli Thomæ aduentu incolebant: sed ipsa locorum asperitate, & diuturno pastorum desiderio pæne efferati. Subterraneos inhabitant specus: in bello fundis eminus certant, cominus gladiis è mero ferro, quod mortuum vulgus ap-

pellat.

A pellat. victitant milio, careotis, & lacte. cum mercatoribus poma permutant; itemq. cinnabarim, & aloen omnium laudatissimam. Quod ad cultum diuinum attinet, ex Iacobitarum hæresi, propter vicinitatem Aethiopiæ, vitia multa traxere. nam & a Romani Pontificis auctoritate seiuncti sunt, & circuncisionem, aliosq. ritus Iudaicæ superstitionis vsurpant. neque tamen nulla retinent vestigia sanæ religionis: nam & ieiunijs anniuersariis placant Deum, & precandi stata quotidie tempora obseruant, & sanctam Crucem eximie venerantur: huius imagines cuncti gerunt è ceruice suspensas: huic pro ipsorum tenuitate sacras ædiculas exstruunt: quo vbi conuenere frequentes, Hebraice concepta precationis verba præit vnus; tum instar chori cætera turba subsequitur. Quo tempore Tristanus ad eos venit, annis iam sex & viginti Rex Fartacum ex Arabia missis cõ militibus mille, Beninum portum per vim occuparat: validaq. arce imposita, Christianos admodum sæuo premebat imperio. Ad eos liberandos, atque ad Catholicam Ecclesiam adiungendos, ab Emmanuele Rege missus Tristanus, cum Beninum attigisset; Fartacas, qui in eo præsidio erant centum circiter & triginta; comiter ad colloquium euocauit. ij, cum ab insita genti ferocia, omnem cū Lusitano pacis conditionem aspernarentur; scapha circumuectus, & cõtemplatus loci naturam Lusitanus Imperator, duobus locis armatos exposuit. neque præfecto **B** Abrahamo cum suis ad erumpendum defuit animus. Verum ubi mox inter primores fortiter ciens pugnam ipse dux cecidit, extemplo fusa reliqua acies: ac nonnulli ad incolas, è quorum stirpe vxores, liberosque susceperant, confugere; ceteri ad octoginta pernici velocitate arcem adepti, portas occludunt. tum à Lusitanis ad motum certatim scalæ: transgressiq. mœnia, ex interiore parte claustra perfringunt. inde patentibus portis admissum agmen, & inclusi intra turrium penetralia Fartaces, nequicquam ad spem veniæ salutisq. inuitati, cum pertinacissime se defenderent, omnes, præter vnum, occisi. è Lusitanis, dumtaxat vnus in ipso certamine occubuit. sex postmodum è vulneribus periire. Arce capta, nuntij ad incolas missi, qui nouæ classis metu in auios montes vna cū coniugibus liberisq. perfugerant. ij, cognito aduenas Christianos esse, ad arcem accurrunt, & Fartacum iniurias grauius questi, ad pedes Tristani cum lacrymis acciderunt, per Christum I E S V M obsecrantes, ut è tam acerba feruitute, ipsedem sacris deditam, eiusdemq. consortem spei nationem eriperet. Quibus ille, se vel ob id ipsum ab Emmanuele Rege, salutis eorum cupidissimo, in ea loca destinatum esse respondit; quamobrem & præsidium ad Mahometanos arcendos, & sacrorum antistitem curandis incolarum animis libentissime relicturum. itaque fano Arabum expiato, & in cultum Virginis M A R I A E conuerso, arcis custodia cum idonea manu Alphonso Noroniæ Lusitano concredita est: rei verò Christianæ præpositus eximia sanctitate vir, Antonius Laurerius Franciscanus: qui tollendis vitiis, quæ in hominum mores ac religionem irrepserant, incolisque ad veram pietatem ac virtutem erudiendis, aliquot annos plane Apostolico munere est functus. Inter hæc, elapsi è prælio Fartaces, criminando Lusitanos, & imperitum vulgus instigando, varios motus ciebant. ad eos comprimendos motus, Arabicumque, & Persicum Oceanum pro Emmanuele obtinendum, Tristanus, quod ita in mandatis habebat, Albuquerquei cum nauibus dumtaxat septem, propugnatoribus ferme quadringentis & septuaginta, reliquit: ipse, circiter Idus Augusti, nactus tempestatem idoneam, cum reliqua classe in Indiam cursum intendit. Inter hæc vertente iam anno, cum non optata modo classis, sed nullum prorsus nauigium è Lusitania adesset; magnus Christianos omnes, qui in India versabantur, metus incessit, mœrorque. Acuebant curas, pæne in religionem versa prodigia, quod per eos dies & soltanta ex parte defecerat, **C**

ut circa

vt circa meridiem stellæ apparerent; & ingenti motu ex interuallis concussa terra tremuerat. Iam Zamorinus, tempus aduenisse ratus, nominis Lusitani tandem aliquando extinguendi; haud segniter instaurabat bellum, sollicitabatq. legationibus & promissis cum alios, tum præsertim Cananoris Regem, sibi priuatim obnoxium; quòd mortuo Rege qui cum Lusitanis pepigerat foedus, ipsius præcipue studio & opibus in regno successerat. Et per eos forte dies, odiù Indorum in nostros, temerarium cuiusdam Lusitani factum vehementer accendit. Aethiopici, Arabique, & Indici maris possessionem, Lusitani adeo pertinacibus animis occuparant, vt nemini prorsus nisi ex eorum auctoritate, & quidem patentibus consignata litteris, ea nauigare liceret maria; ducesq. in id ipsum dispositi totam eam oram nauium præfidiis tuebantur. Ex iis vnus, Malabaricum mare pererrans, cum in Cananorensis onerariam incidisset; Calecutanos esse homines, & prolatum à nautis Lusitanicum diploma, nonnullis indicibus falsum & surreptitium suspicatus, confestim aggressus nauem expugnat; nautas, vectoresque, in iis vnum è prima nobilitate, in velum infutos, haud longe à portu Cananoris in mare demergit. verum disrupto mox linteo, cum nota ciuibus corpora ad ipsam urbem pelagus eiecisset; tanta ciuitatem repente comploratio, luctusque compleuit; tantæ in eius facinoris auctores, quos haud lenibus argumentis Lusitanos fuisse coniecerant, excitatæ sunt iræ; vt cuncti consensu ad Regem adierint; iamq. per se inclinatum eius animum perfacili momento ad oppugnationem arcis impulerint. Nec pro tam atroci iniuria satisfactionem accipere, quòd nauarchum Almeida multis rationibus factum excusantem, ac deprecantem ignominiam, grauibus verbis increpitum, ac præfectura priuatam, in ordinem redegit. At Laurentius Brittus, arci præpositus, ex propinquo in omnes barbarorum conatus excubans animo, vbi de eorum consiliis per exploratores cognouit; illico ab Almeida subsidiis & comætu accersito, arcem firmat, intendit vigilias, stationesq. disponit, ac præsertim spectantia in urbem propugnacula, nouis insuper additis munimentis, diligenter instaurat. Rex item, fossa valloq. à portu ad apertum mare perducto, oppidum ab arce intersepit, exiguo transitu ad procurfationes relicto. Cumque multos iam dies, suspecti inter se, vitandis inuicem ac fruendis insidiis exegissent; tandem expectata ab Calecutano auxilia Cananorem adueniunt, hominum ad viginti millia. Inde nulla oppugnandi mora est facta. Puteus inter oppidum arcemq. medio fere spatio intererat: vnica Lusitanorum aquatio, circa eum puteum minuta prelia, prohibentibus aquatores hostibus, fieri cæpta. Cumq. è Lusitanis aliquot ferme quotidie aut caderent, aut vulnerati discederent, & aqua modica sanguine multo constaret; Laurentius, Thomæ Fernandi architecti monitu, specum opere subterraneo ad ima putei occulte perduxit; fistulaq. ac statumine appposito, locum ita concameravit, vt ne quid superne latentes vlla ratione posset inficere. dein per speciem aquandi, eruptione facta, nostri glebas certatim iniiciunt; ac puteum, ne hostibus vsui esse possit, obturant. Cuius rei miraculo attoniti barbari, nouescaturiginis aliquid intra arcem existisse videlicet rati, munitiones aliò transtulere: dein quies vtrinque fuit, dum orbiculari forma ingentes gossipio faccos inferciunt, quibus contra tormentorum ictus ante se prouoluris, virgultorum fascibus implerent fossas, vallumque rescinderent. ea machinatio extremam pæne perniciem obsessis attulit, quippe contortos è bombardis globos gossipinum tomentum excipiebat adeo lente, vt eorum impetus ipsa mollitie frangeretur. hinc, pone latitantes armati, magno sublato clamore prope iam ad fossas læti peruenierant; cum in obliquum agmen, ex arce, diuino prorsus instinctu directa maiora tormenta, conceptis momento faccis, & gossipium ipsum, & gossipio fretos

Malabares

- A** Malabares fæda cum laceratione disijciunt. simul etiam Brittus cum delecta manu portis erumpens, dissipato ac territo hosti acriter instat, magnaq. edita strage cæteros in præcipitem fugam auertit. Ex eo barbari segniores facti, cum neque aperta proficeret vis, & in eiusmodi congressibus promptissimum quemque, vt sit, è suis amitterent; omissa oppugnatione, operibus & munitionibus claudere nostros insistant, eo maiore fiducia, quòd non terra, non mari, noui comætus in arcem subuehi possent, clausis itineribus, & hyeme per eos dies admodum sæuiente. Interim crebræ à nostris eruptiones haud exiguo cum hostium detrimento fiebant. Quo in genere præcipuum decus tulit omnium consensu Guadalaiara, natione Castellanus. is turbidam ac perfrigidam tempestatem nactus, cum eximiis centum & quinquaginta viris nocte concubia in hostium stationes imperu facto, partim sopitos imbre cadente vigiles, partim algore nocturno torpentes oppressit. cæsi in eo tumultu Malabares ferme trecenti, & ferrea aliquot tormenta capta, & comætus aliquantum. Intentiores inde custodiæ haberi ab hostibus cæptæ. boues etiam interdum ad obsessos in insidias illiciendos propulsæ, quas felici conatu cæsis insidiatoribus cum in arcem nostri semel iterumque abstraxissent; ea spe frustrati delusique Malabares artem desiere, ne duplici pecorum hominumq. iactura, hostes insuper alerent. Iisdem ferme diebus, per famuli negligentiam accensa noctu lucerna casus aliquot Lusitanorum ex arida materia, foliis, paleisque momento combussit. eo incendio, multò maxima pars comætus absumpta. quæ res tam aspero ac difficili tempore Brittum grauius admodum perculit. ac ne cæteri desponderent animos, omni arte damnum celare conatus est: sed & longe arctior solito in diuidendis cibariis parcimonia, & ob id ipsum crebra seruitiorum transfugia, rem & Lusitanis, & hostibus prodidere. itaque omnibus pæne consumptis, ad extremam ventum erat inopiam; neque iam muribus fædisq. aliis animalibus abstinebatur; cum diuinitus (vt sæpe alias) oblatum nec opinanti Lusitano remedium est. Templum in extrema arce erat Virgini Victrici, vt supra diximus, ab Laurentio Almeida exstructum. Ad id templum, desperato pæne omni humano subsidio, Lusitani quotidie confluebant, openi cum à Deo, cælitibusque, tum præsertim ab ipsa Virgine Dei matre enixe petentes. Ne se, in alieno ac barbaro solo, tot vndique cinctos angustijs, tot pressos malis; fame ipsa denique enectos, Christianos ipsos, & à Christo filio sibi commendatos clementissima Regina cæli despiceret: suis peccatis noxisque, quas ipsi innumerabiles faterentur, ab irato Deo veniam & pacem exposceret; neque iam de corporis modo, sed etiam de animorum salute perichitantibus, in tempore subueniret. Haud incassum missæ preces. Ipsomet festo Assumptionis die, ne quid miraculo rem posset eximere, solito vehementius intumescens pelagus, ingentem locustæ numerum ad ipsas templi radices eiecit. quæ à Lusitanis gratulabundis auide collecta, in multos dies abunde suffecit: nec validos tantum sæua fame, verum etiam (vt salubris est cibus) ægros diuturno morbo leuauit. Iamq. appetebat ver; nec dubium erat, quin suis laborantibus primo quoque tempore suppetias laturus esset Almeida. quocirca ratus anteuertendū Cananorius, omni conatu rursus oppugnationem simul terra mariq. experiri constituit. & Zamorinus vrgebat assidue, segnitiam incusans, & noua auxilia subinde submittebat, prorsus, vt Cananore iam sub signis numerarentur militū ad quinquaginta millia. Actuaria etiam facili appulsu coacta ad ducenta. in quibus erant turrata nonnulla, cuiusmodi nuper aduersus Patiecum Calecutanus ornauerat; itemq. alia inter se iuncta, & constrata ratibus; quo plures simul armatos in terram exponerent. Hæc omnia, vt Lusitanos fallerent, quàm occultissime comparata, & stationes interim quietæ erant, quòd facilius ad socordiam obsessos adducerent.

ducerent. Sed è regis propinquis vnus, & que acerbo in Zamorinum odio incensus, ac propensâ in Lusitanos voluntate, quòd eorum opibus ac studio crescere se posse confideret; non solum commeatus furtim ex occasione summitterat interdum, verum etiam per idoneos internuntios circumsessis arcana cuncta nudabat. Ab hoc igitur Brittus cognitis opportune consiliis hostium, pro eâ copia, quam habebat, aditus omnes maritimos terrestresq. sepsit quàm firmissimo præsidio militum, & propugnacula tormentis, & omni genere telorum instruxit; nec vigilias custodiaq. remitti per negligentiam vel defatigationem, vnquam est passus. Ergo vbi destinata oppugnationi affuit dies; prima luce Cananorius terrestribus copiis magno sublato clamore quàm tumultuosissime vallum aggreditur, haud dubius fore vt ad eam partem tuendam ex omnibus locis Lusitani concurrerent; ita ex altera parte libero nauium accessu expositis repositis militibus, nullo prope certamine arcem in potestatem esse venturam. Sed eum longe fefellit opinio. Siquidem vnde victoriæ principium putabat futurum; inde fugæ turpis initium exstitit. quippe classiarum primo audacter ad terram appulsi, vbi secus ac promissum fuerat, frequentes in portis valloq. armatos videre; subito pauore perterriti, & missilium variæ magnitudinis nimbo disiecti dissipatique, multis paronibus ac lembis momento dilaceratis aut depressis, vix tentata descensione terga verterunt. ac tunc deniq. à Lusitanis ad terrestres aditus tuendos omni ex parte concursus est. Ibi atrox prælium fuit: scandentesque iam vallum pluribus locis audacissimi quique Malabares cominus trucidati; tormentis verò eminus longe atrocior edita cædes est. inde turbati hostes: & nequicquã increpante ignauiam Rege ducibusque, acies vniuersa fugam arripuit. cælorum ea pugna hostium numerus relatus non est: magnum procul dubio fuisse constat. e Christianis (quod vix credibile videatur) plane desideratus est nemo. Atque is dies vltimus oppugnationis fuit. tentatæ dein vtrinque per mutua colloquia voluntates, & de pacis conditionibus agi cæptum: quas Laurentius ipse sibi suisq. perhonorificas tulit: neque Cananorius reicere est ausus, partim diuturni bellitæ radio fessus, partim etiam Tristani Acuniae metu perterritus, qui per eos ipsos dies Oceano secunda navigatione transmissis, Cananorem incolumi classe tenuerat. Eius maxime aduentu soluta obsidio est: cuius ad quattuor menses forti animo toleratæ, decus eximium Laurentius & commilitones tulere: quamuis adeo lætos & insperatos euentus, periti rerum æstimatores Diuinæ Bonitati sine vlla dubitatione tribuerent: cuius beneficio & vltimæ inopiæ subsidiû præter expectationem fuisset oblatum; & Cananorius princeps tanto suo periculo, Regis affinitate posthabita, contra consuetudinem gentis, in Christianorum causam ac partes plane diuinitus inclinasset. Renouato fœdere, obliuio præteritorum indicta; iunctæq. iterum dextræ, & Malabares in suas quisque domos fremente Zamorino dilapsi. Inde ad Cocinum processit Acunia. eius aduentu Lusitanorum animi confirmati recreatique, & vario aromate ex conuecta iam copia in naues imposito, infestis classibus duplicato nauium numero, ab vtroq. simul imperatore Pananem est ventum. In ea tum statione complures onerariæ pretiosis refertæ mercibus hyemabant. institores erant Saraceni, furtiuo cursu per intermissa custodiis Lusitanorum loca in portum illapsi. & Zamorinus præparatis iam ante copiis, si quid ab Cocino moueretur, locum præclare munierat vallo circumdato, & duobus ad introitum castellis magno cum tormentorum apparatu excitatis. cohortes præterea quattuor in eo præsidio collocarat. Noliti sub vesperam in Pananis conspectu cum in anchoris constitissent; insolita classis magnitudine permoti barbari, totam eam noctem in renouandis augendisq. munitionibus posuere. Delecta verò Saracenorum manus, Mahometis fanum ingressi,

gressi, de gentis more coniurant, se non nisi victores è prælio redituros. Si secus faxint, se se caputq. suum diris omnibus deuouent. Vt primum illuxit, communitato iam ante consilio Lusitanus imperator vterq. adolescentes filios Laurentium, & Nonnium cum scaphis & actuariis iubent præcedere, quòd ea nauigia, propter humilitatem, minus ad obliquos bombardæ ictus paterent. ipsi mediâ aciem cum triremibus aliquot sibi deposcunt. agmen clarescere onerariæ. Ac iuuenes quidem, obseruato maris accessu, per mediâ tela globosque inter vtrumque castellum audacter inuecti: eo minore detrimento, quòd & ex præscripto milites interim strati iacebant; & librata in excelsas maxime naues Malabarica tormenta irritis ictibus aera feriebant. Vt nostros iam intra portum illatos videre, deuota præcipue capita Saraceni, alienatis ab omni periculi sensu animis, certatim in prælium ruunt, seq. vltro in aquas immittunt, ac nauigia maxime ducum conferti circumuenire nituntur. Paululum moræ fuit, dum lymphata cohors, gladiis, contisque, & incitato remorum pulsu perrumpitur. tum raptim in terram descensum. iamque sub ipso vallo variis locis eo sætius pugnabatur, quòd vsum oculorum intermicantibus fulgetris densus è sulphureo puluere fumus abstulerat. diffoni tantum clamores, & morientium gemitus passim exaudiebantur. Simulatque euanescente atra nebula redijt lux; Lusitanus signifer cum strenuis aliquot viris in vallo conspectus, reliquorum animos ad emulationem decoris & gloriæ vehementer accendit. & imperatores ambo, testes cuiusque virtutis, & hortatores aderant. cum deuotis maxime Saracenis atrox erat pugna. Ex ijs, vnus, notæ fortitudinis Centurio, Laurentium conspicatus, & è procerâ statura, totoque corporis habitu, ratus, id quòd res erat, principem virum esse; condito subter clypeum corpore curuus ad eius genua succidenda profiliit. ille, pedibus leui momento reductis (vt erat in primis exercitatus, & agilis) elatam vtraque manu machæram in hostem demisit ijs viribus; vt barbari caput ad ipsum vsque pectus horrendo prorsus hiatus diffiderit. Inde non dictis magis quam factis prælium ciens, obuios aliquot sternit. Nec segnius ab Nonnio cæterisque res geritur. Cum aliquandiu barbari præter solitum restitissent; victa demum ardore Lusitanico Indorum pertinacia est; nec impressionem nostrorum vltra sustinere. A Malabaribus maxime fuga cæpta, cæteros traxit. Deuoti duntaxat Arabes, cum pauci iam, & vulneribus fessi trucidarentur; obnixi corporibus (tanta vis est nefariæ superstitionis) ad vnum omnes addictas æternis ignibus animas profudere. Interim, pari ex alia parte conatu hostium naues oppugnabantur. nauatæ propugnatoresque, quandiu ad castella æqualibus viribus certatum est; egregie dimicauerunt. vbi inclinatum terrestrem aciem, & incolas fugatos videre; ipsi quoque certatim in mare defiliunt. complures inter enatandum occisi. Ac tum denique ambo castella imperatorum iussu disturbata, & euerfa. nec modo naues cum ipsis oneribus inflammatae, sed oppido quoque diuitiis inclyto subditæ faces, demirantibus barbaris, tantam tamq. paratam opunitim ab hoste contemni: militibus verò, tot periculorum præmia eripi sibi, perquam indigne ferentibus. Verum Almeida consulto exercitum à præda continuit, ne in occupatos rapinis palatosque, repentinus aliquis, vt sæpe contingit, è vicinis locis impetus fieret. Magnus vtrinque eo prælio fauciorum fuit numerus. desiderati ex hostibus ad quingentos; è nostris duodeuiginti non amplius. Eius cladis nuntium Zamorinus ægerrime tulit. Duces Lusitani coniunctis classibus Cananorem petiere. atque ibi demum ingenti cum amoris ac beneuolentiæ significatione digressi, Acunia vela fecit in Lusitaniam; Almeida retro vnde venerat Cocinum tetendit. Dum hæc apud Indos geruntur; interim

Alphonsus Albuquerque, pacata Socotora, Arabicum & Persicum Oceanum
 origua, vt dictum est, obtinebat classe. Is ab oppido Adeno, & Arabicis faucibus
 (nam ea quoque littora explorare placuerat) aduersa tempestate repulsus;
 ad Armuzianas res Diuina magis ope, quam humanis viribus fretus, animum
 adiecit. Armuziæ regnabat eo tempore Zeifadinus hoc nomine secundus,
 admodum puer, stipendiarius Ismaelis, cognomento Sophi, Persarum Re-
 gis: eratque in tutela paterni mancipii Ataris eunuchi, eximia sagacitate viri:
 cuius omnia consilia eo spectare videbantur, vt, quoad viveret, penes pu-
 pillum diadema & regium nomen; penes vnum se arbitrium ac potestas re-
 rum omnium esset. iamque per eam tutelam, cunctis inuisus, ad intole-
 randam superbiam, opesque peruenerat. Hoc tam impotenti dominatu Al-
 buquercius Regem, & populum liberare; & Emmanueli vel in primis id cu-
 pienti, omni ratione conciliare decreuit. Igitur Lusitanorum animis in re-
 rum ingentium spem & cogitationem erectis, ad ostia Persici sinus iter cape-
 sit: ac prospere circumuectus Siagram promontorium quod Rosalgarum ho-
 die vocant; ad Calaiatum nobilem urbem Armuzianæ ditionis applicat na-
 ues: missoque nuntio, ciues ad colloquium euocat. illi repentino metu com-
 pulsi (iam enim inclytum erat apud eas nationes Lusitanorum nomen) ne quid
 acerbius paterentur, non modo aduenientem Alphonsum benigne excepere;
 verum etiam conscriptis pacis & amicitiae conditionibus, abeuntem largo
 com metu, & omni officii genere prosequuti sunt. Longe dissimiles animo-
 rum habitus ad Curiatum Lusitanus offendit. incolæ, dum hostis in vici-
 no moratur, & copiis & operibus ita sese munierant, vt omnem pacis men-
 tionem superbe respuerent; ac propius nihil est factum, quam vt interpre-
 tem ab Albuquerque de foedere ac societate missum, iaculis ac sagittis obue-
 rent. Ad eam ferociam reprimendam Albuquerque illico bombardis ignem
 admoueri, & omnia circa magnis concuti fragoribus iubet. Cum nihil ne eo
 quidem terrore oppidani commouerentur; postridie urbem iusta oppugna-
 tione adoriri constituit. Tumulus erat ad insulæ modum ex aqua paululum
 eminens; qui æstu recedente adiri ex vrbe pedibus poterat. In eo tumulo
 barbari tormenta aliquot cum firmo præsidio collocarant, vt in auersos in-
 tentosque in vrbe oppugnationem nostros impune iacularentur. Eo pericu-
 lo animaduerso Albuquerque Alphonsum Lupium Costam, & Antonium
 Campensem cum expeditis militibus ad exturbandos inde barbaros celeriter
 mittit. Neque illi defugere periculum. ingenti conatu stationes aggressi; ali-
 quot Mahometanis occisis, cæteris in oppidum actis, haud tamen sine suo-
 rum cæde vulneribusque, locum occupauere. Tum verò Albuquerque ne-
 quicquam prohibentibus oppidanis, ad litus cum robore copiarum exscen-
 dit. ac valida impressione facta, proruto vallo, euulsisque cancellis, intra ipsam
 urbem prælium intulit. Ac primo, quamquam iniquo iam loco positam rem
 oppidani animo atque audacia sustinebant. dein, cum acrius vndique Lusita-
 nus instaret; non tulere diutius impetum. effusa omnes fuga, per auersam vr-
 bis portam, de gentis more syluas ac nemora petiere. Albuquerque ad aliorum
 terrorem vrbe direpta & incensa, Mascatum octo leucas inde processit. Is locus,
 quò iam ab Armuzia propius aberat; eò tum operibus firmior, tum viris armisque
 erat instructor. itaque Albuquerque, magnam videlicet ratus dimicationem
 instare, se suosque parabat ad prælium. Cæterum misso ad tentandos ani-
 mos internuntio, præfectum vrbe vel in primis mitem ac liberalem, con-
 tra quàm putarat, expertus est. Igitur instituta certis legibus amicitia, præ-
 fectus magnam pecoris, & oryzae, & careotæ numerum, tributum quo-

A dammodo nomine, in classem exhibuit. is com meatus dum in naues imponitur,
 & securi lusitani ad Littus aquantur; ecce tibi repentinus armorum strepitus,
 & dissonæ voces. Pridie sub noctem Arabes ad duo millia oppidum ingressi;
 præfecto non sine contumeliis ac probris increpito, quò locum adeo propin-
 quum regiæ, & opere præsidiiq. munitum, per ignauiam ac metum vagis latro-
 nibus prodidisset; frustra nitente eo factum excusare, populum ad arma concibe-
 rant; atque vbi illuxit, infesti mare petebant; quò Lusitanos oneribus & aquatio-
 ne occupatos, in ipso littore opprimerent. Præfectus, Arabas ab ea mente reuo-
 care conatus, cum nihil omnino proficeret; Deos, hominesq. contestans viola-
 ri ius gentium, vrbique exitum imminere; vt fidem pro virili parte præstaret, ad
 littus accurrit, nostrosq. præmonuit, vti se se in naues extemplo reciperent. Vix
 inde tumultuario consensu abduxerant scaphas; cum infensi adsunt Arabes, ac
 missilibus primum è littore nostros abeuntes lacesunt: dein è propugnaculo clas-
 sem ipsam tormentis maioribus impetunt. Ad ea vel capienda, vel occæcanda
 tormenta, missi aliquot è classe, cum male multati redissent; postridie Albu-
 quercius copias omnes ad urbem exposuit. Ibi verò, accensi ira Lusitani, quòd
 interposita pactione per fraudem oppugnati fuissent, ingenti ardore prælium in-
 eunt; perfidos Arabas, ruptores foederum appellant; magnam vbique edunt cæ-
 dem; factisque simul ac dictis iniuriam puniunt. Cum obfirmatus hostis aliquan-
 diu restitisset; ad extremum renouato impetu Lusitani acriter inferunt pedem, ac
 nouas munitiones ea ipsa nocte perductas magno ausu transfiliunt: cumque intra
 mœnia confugeret hostis, hærentes in terga prius quàm portas occluderet, velut
 vno agmine irrumpunt; turbatamq. ac pauentem Arabum aciem toto oppido ex-
 pellunt. Fufis fugatisq. hostibus, ad prædam permissu ducis discurret miles, de-
 in subditis ignibus, non oppidi tecta modo, sed naues etiam in portu arserunt cõ-
 plures. In eo tumultu, cum aliis ipse quoque vrbe præfectus per impruden-
 tiam occisus. quam rem Albuquerque ægerrime tulit; & quando viuum pro
 meritis tueri & ornare nequuerat; defuncti ædibus cum cura conquisitis, ne di-
 riperentur, custodes apposuit. Cæterum vrbe excidium comprobari diuinitus
 quodammodo visum est. Excella Mahometis conspiciebatur ædes, egregio in
 primis opere perfecta. Ad eam disturbandam inflammandamque immissi fabri
 dum columnas demoliuntur, totum repente ædificium corrui. Cum elisos
 ruina & pondere nemo non crederet, intacti præter spem & incolumes cuncti
 euasere. Inde ad Xoarem urbem eiusdem oræ progressus, incolas alieno doctos
 malo sine certamine in fidem ac deditorem accepit. Biduum ibi moratus, cum
 ad Orfazanum adisset, oppidum incolarum fuga desertum reperit. Exhausta
 inde præda per triduum. ab incendiis, quòd regiæ propinquus admodum e-
 rat locus, honoris causa temperatum est. Ex eo loco, classe instaurata & refecta,
 ad caput belli Armuziam est ventum. Ad famam Lusitanicæ classis Atar eunu-
 chus præter urbanas copias, magna insuper auxilia è Perside Arabiaque contra-
 xerat, & noua exspectabat in singulos dies. Ingentem præterea nauium numerum
 habebat in portu: minoris formæ actuarias amplius ducentas, maiores onera-
 rias ad sexaginta. in iis duas inusitatæ magnitudinis; quarum alteram Princi-
 pem, alteram nomine Merim vocabant. octingentas amphoras capiebant sin-
 gulæ. Hasce duas, præter naualem turbam armati mille, cæteram classem
 duo circiter millia tuebantur. Albuquerque tormentorum genere, & virtute mi-
 litum haud dubie præstabat; cæteris rebus longe erat inferior. verum ad ostentandam
 animi fiduciam, fulgentibus vndeque vexillis, cum horrifico bombarde reboa-
 tu (ea maritima salutatio est) porrum inuectus, sub ipsas quas dixi maximas na-
 ues iaci anchoras imperat. Ibi cum aliquandiu frustra exspectasset, præter-

insitum in Mahometanos odium insuper irritatus, quòd nemo ad se, vt fit, resalutandum accederet; Zeifadino puero, tutoribusq. palam nuntiari iubet: Emmanueli Regi Lusitanix contra nominis Christiani hostes, ac Mahometanos præsertim, funestum ac perpetuum bellum hæreditario pæne iure susceptum. id non nisi alterius partis deditioe posse finiri. Si in fidem eius ac potestatem venire animum inducant, & vectigal annuum pendere, multorum Africæ, Asiæq. Regum exemplo; se inde cum bona pace abiturum. sin iugum recusent; pro certo habeant, secum ad internecionem vsque certandum. tertiam conditionem esse nullam. Atar, tam acri denuntiatione suspensus, tametsi terrestribus naualibusque copiis abundabat, vt dictum est; tamen quo magis ex tuto rem gereret; blandis verbis & calida tergiuersatione rem extraxit, dum expectatæ in singulas horas nouæ sociorum cohortes adessent. iis proxima nocte in urbem admissis; tantum spei & audaciæ barbaro accessit; vt quasi exploratâ iam victoria, Lusitanos mox captiuos futuros, ad supplementum nauarum & remigum in suam ipse classem præpropera gratulatione describeret. itaque ob id ipsum suis accurate præcepit, darent operam, vt quamplurimi ex hostibus viui in potestatem venirent. Dein omissis ambagibus Albuquerque respondit: Armuzianos Reges non pendere aduenis vectigal; sed ab ijs exigere consueisse. Si pari cum cæteris negotiatoribus iure Lusitani esse velint; fore illis agendi contrahendiq. in eo portu potestatem, & copiam; sin vim, & iniuriam moliantur; seniuos quantum armati Arabes, Persæq. seminudis Cafribus, & inconditis Aethiopicis antecellant. Plus viginti hominum millia sub signis habebat Eunuchus. iamq. minime dubius adesse certamen, & multo milite instruxerat classem; & curulia tormenta, ac mercenarias cohortes ad terrorem littore toto prætenderat. oppidani ad spectaculum intenti, non moenia modo turreseq. in mare verfas, verum etiam tecta, & fenestras opleuerant. Albuquerque, vbi & ex apparatu hostium; & ex Eunuchi nuntio præceptam animo dimicationem instare perspexit; naues primum suas mediocribus interuallis ita disposuit; vt neque circumueniri a pluribus facile possent; & leni circumactu singula deinceps tormenta in hostes obuerterent. Dein precatus immortalem Deum, vt sibi pro nominis Christiani gloria prælianti propitius adesset; nauarchis iam sua sponte sat incensis cupiditate victoriæ præcipit; eminus initio bombardam rem gerant; congressu abstineant. quoad ab se primum confertum ex propinquo prælium sit. vbi tormentis disiectam & dissipatam barbaram classem, ac se cominus iam dimicantem viderint; tum demum in proximas quisque hostium naues fidenter inuadant. Sub hæc, ingenti clamore, concrepantibus buccinis, tympanisque, pugniæ signum vtrinque propositum: ac simul tormentis passim ignes admoti. eodemque pæne momento & aciem oculorum coruscantes vndique flammæ perstringunt; & aures exsurdant horrenda tonitrua; & meridianæ luci cæcas tenebras noctemque atra nubes obducit. Necdum caligo euauerat; cum speculatoriæ hostium naues destinato pro cursu in nostros imbrem sagittarum effudere: dein, cum propter agilitatem momento refugerent; ac rursus incitato remigio interiores telis hostium fierent; haud exigua improviso malo clades Lusitanis illata, confixiq. non pauci. At barbaris læto successu, muruisq. adhortationibus in tantum creuit audacia, vt iam conferre pedem, & naues Christianas certatim scandere niterentur. Tunc verò ex omni parte contis mucronibusq. repetiti audacissimi quique præcipitantur in mare; dein minoribus machinis ad libellam aquæ dispositis; nauigia complura merguntur. Hunc maxime in modum ea pestis auersa. Atar, multitudine maxime fretus, & oculis vtramque metiens classem, primo contemptim prælium inierat; & egregie instructo parone ordines interuectus, militem

ad

A ad prædam verius quam ad pugnam hortabatur. Sed mox volitantium pilarum stridore perterritus, tuto loco se ad littus post onerarias abdidit, quòd simul suis, & fugientibus in terram obstaret, & noua identidem subsidia laborantibus oportune submitteret. Inter hæc, fumo iam abscedente, onerariæ remulco propter inopiam venti attractæ concurrerant; iniectisq. ferreis manibus, quam quisque indeptus erat nauem, in eam transilire, ac nudare propugnatoribus conabatur. Ante alios Albuquerque, Principe nauis, itemq. alia crebris ictibus perforata, ac depressa, ingentibus animis Merin inuaserat. Non vigore animorum, aut corporum, nec naualis belli scientia par Lusitano erat Persa. tantum abundante multitudine cum anceps aliquandiu stetit pugna; tandem à nostris in hostilem nauem ingenti ardore transcensum est: obtinebatq. iam cædes omnia; cum desperatis deniq. rebus barbari, in aquas ex omni parte defiliunt. Hinc reliquis terror iniectus; vt eximiam armamentis, & alui magnitudine, ac militum numero nauem expugnatam videre. fugientesq. passim, seq. in mare mittentes, partim è scaphis occisi, partim fluctibus hausti; multi etiam increpante nequicquam Eunuchus in terram euasere. Albuquerque victoria vsus, complures naues in potestatem redegit; multis ignes iniecit: quas præcis anchoralibus vehementior venti coorta vis, toto pelago collucescentes Carmanicum ad littus abripuit. Eodem impetu naualibus etiam faces illatæ, magno periculo, ne suburba-na, & ipsam denique urbem, ædesq. regias flamma peruaderet. Hisce tot malis fracta demum Ataris contumacia est. ac metu percussus ancipiti, ne simul externam vim, & domesticam inuidiam sustinere non posset; oratores pacis veniæq. petendæ confestim ad Albuquerque misit. Parceret iræ; cædibusq. & incendiis temperaret: sat iam magnas temeritatis & pernicitatis poenas exactas. quicquid præterea damni Armuzianæ rei intulisset, id Lusitanæ illaturum; quandoquidem Zeifadinus se suaq. omnia in Emmanuelis fidem permittere paratus esset. Respirandi tantum daret spatium, dum sedatur militaris tumultus, dum muliebris ploratus, & pauida concursatio vulgi reprimitur. postridie Albuquerque ipsum victis quas vellet pacis leges omnium consensu dicturum. Hæc trepidus orator, & supplex, per interpretem exposuit. Albuquerque, qui nec in perniciem urbis pugnaret; & milites diuturno labore fessos, quiete reficere cuperet (certamen à meridiano ferme diei tempore in vesperam extenderant) partiam victoria, receptui canit. Eunuchus per eosdem interpretes renuntiari iubet;

C se, quamuis captam pæne urbem sine controuersia posset euertere; tamen Zeifadini gratia, cuius ætatem à culpa abesse intelligeret; incitatos Lusitanorum impetus de industria reuocasse: insequenti luce Atar ad conditiones pacis adesset, fidemq. promissi præstaret. in præsentia licere illi subditos naualibus ignes extinguere, veruntamen caueret etiam atque etiam, ne fallendo postmodum, longe sæuius in Lusitanorum pectoribus excitaret incendium. nihil eos æque ac perfidiam, & fraudem, ac dolos odisse. Cum hoc responso oratores dimissi; & in stationes è prælio reditum est. Inter paucas, præcipue memorabilis hæc fuit victoria. Desiderati ex hostibus mille sexcenti; è nostris non amplius decem. ac præsentis è cælo subsidij haud dubiam fidem cum alia multa fecere; tum verò fluitantia mox Mahometana cadauera, sagittis (cum eo teli genere Christiani carerent) pectore aduerso transfixa: vt ab illis missæ, in ipsomet retortæ diuinitus viderentur fuisse. Albuquerque, ducibus militibusq. pro merito cuiusque collaudatis, ne quid ea nocte repentini ab urbe motus existeret; acriter intendi vigilias iussit. Postero die, vti conditum erat, de conditionibus agi cæptum. Pax ita conuenit, vti Zeifadinus, alter eo nomine Armuziæ Rex, in Emmanuelis Lusitanæ Regis clientelam, ac ditionem quam optimo iure concederet: eidemq.

F 3

demq.

deniq. Emmanuelli Serafinum (is nummus aureus est) millia quindecim tributi nomine penderet in singulos annos. Præterea, locum Albuquerque ad arcem edificandam, ipsius Albuquerque arbitrato, assignaret; ædificationemq. adiuuaret præsentem pecunia, cæmentis, & operis. denique, dum exstruitur arx, ædes interim in vrbe Lusitanis ad negotiandum ac diuersandū idoneas commodaret. Emmanuel vicissim Zeifadinum in fidem ac patrocinium benigne susciperet; & ubi necesse foret, ab hostium incurfibus omni ope tueretur. In hæc, solenni ritu data fide acceptaque, primum omnium locus ex ædificandæ arci deligitur, ex altera parte in mare versus, ex altera ad ipsam regiam pertinens; quo simul ad maritima subsidia libero esset aditu, & ipsa propinquitate Regem regiofque in officio contineret. Cæterum, quæ res Lusitanici imperii firmamentum fore videbatur; ea vel in primis omnia labefactauit ac perdidit. Aedificio quippe inchoato, succedentibus inuicem classarijs, cum Albuquerque parceret nemini, quin etiam ipse ad cæteros animandos, operi manus interdum admoueret; nostrorum paucitas, quamquam artificiose obtegente Albuquerque, facile patuit. Duo millia bellatorum, vt minimum, esse barbari putarant, cum vix ad quingentos, vt supra dictum est, summa pertingeret: dein, Atare magnis præmijs clam sollicitante, transfugia maxime fabrum ac nautarum fieri cæpta. quos cum Albuquerque minaciter ab Eunucho repeteret; ille subinde variis mendacijs, & frustrationibus eludebat. Per idem tempus è Perside legati duo ad Armuziam appulsi, vt ab Zeifadino vectigal annuum Ismaelis nomine exigerent. Ea seu vera fuit, seu ad metum Lusitanis incutiendum, ab Atare in tempus ficta legatio; confestim ad Albuquerque à Zeifadino defertur. ille, præsentem animo, & hilarivultu, Regem sine cura esse iubet: se secum legatis illico transacturum. dein globis aliquot è ferro liquato, hastarumq. cuspidibus, & missilibus varijs in ferculo impositis, cum eo ferculo mittit qui suo nomine Persis aperte denūtiat; ab ijs, qui in Emmanuelis fide, & imperio sint, alienis Regibus, si laceffant, tributum ex ea moneta persolui. qua ludificatione vehementer offensi legati, re infecta, pleni minarum irarumq. in Persidem rediere. Interea cum arx, quamquam acriter instante Albuquerque, tamen tardius cupiditate omnium cresceret; Lusitana ipsa pubes atque nobilitas indignari ac fremere; se tot iam dies in seruili opere detineri; cum interim Aegyptiæ naues contra Emmanuelis edictum impune toto ferantur Oceano, quarum opibus ditari omnes nullo negotio possint. Nam quod ad ipsam arcem attineat; cui non apparere ludi operam, vel potius prodi sanguinem Lusitanum? quippe, simul atque ab Armuzia soluerit classis, metu omni sublato, & arcem, & præsidium ipsum Persis, & Arabibus illico prædæ futurum. Ergo, per tot miseras & æruminas id agi, vt Lusitanorum humeris & sudore, castellum aduersum ipsosmet Lusitanos in barbaro solo exstruatur. Hæc, & alia id genus, quæ in tali re segnities & auaritia suggerit, occultis primum inter paucos agitata sermonibus, paulatim in vniuersam classem manarunt. Nauarchi, qui alienæ leuitati & licentiæ moderari debuerant, vltro se tumultuanti militi duces, & auctores præbent. Denique, ipsorum nomine, libellus singulorum chirographo subscriptus, ad Albuquerque à publico scriba defertur: in quo erat; nautas & milites omnes iamdiu profectionem ex eo loco postulare. frustra ibi teri tempus, finitimasq. nationes, quibus nulla ope resisti possit; atque Ismaelem in primis Persam, eo facto irritari; cui ad eam diem Armuziani Reges tributa persoluerint. Qui vt maxime sileat; & impostam suis ceruicibus arcem incolæ æquo animo patiantur; minime tamen expedire, omissa Indica nauigatione, marisq. custodia; tennes adeo copias in tot, ac tã longe disiuncta præsidia dissipari, carpique. Proinde classem vel ad Arabicam

oram tuendam reduceret; vel in Indiam traiceret ad Prætorem Almeidam adiuuandum. Id ni faceret; minime ex Emmanuelis re, & boni ducis officio facturum videri. Hæc a minoribus præfectis Imperatori proposita. Verum ea denuntiatione Albuquerque, & natura minime blandus aut in milites ambitiosus; & regere non regi, a suis præsertim, assuetus; adeo deterritus ab incepto non est; vt lectum mox libellum in ipsas muri compages per contemptum includi à fructore imperauerit: id vero perquam indigne passi Nauarchi: non modo nihil se tam benemeritos impetrasse, verum etiam ludibrio fuisse consentientem omnium voluntatem atque iudicium. itaque ipsis met sine intermissione instigantibus; nautici, rerum nouarum cupiditate, plerique, & in Imperatorem odio magis ac magis accendi; paucos ingenita probitas, aut metus, aut verecundia continebat. cæteri desidia, negligentia, prauitate certare: si ad tesseras & accipienda imperia vocarentur; vix ad nomina respondere: si maturandum quippiam esset; operam consulto remittere: sin caute & considerate agendum; vniuersa præcipitare, miscere, confundere: præsentem Albuquerque contracto vultu intueri; absentem exsecrari, & proscindere maledictis: denique, ad apertam pene seditionem res haud dubia animorum inclinatione spectare. Nihil horum Eunuchus interea nesciebat: quippe, & ab infensis omnia vulgabantur; & ipse discordiæ ferendæ alendæq. artifex mirus, præfectorum plerisque donis ac promissis priuatim sibi habebat obnoxios. itaque nostrorum dissensione fretus, iugum excutere, ac bellum reparare sine mora constituit: grauitèr semet ipsum accusans, quòd Christianis hominibus adeo & numero paucis, & voluntate dissentientibus, regnum Regemq. præceleriper desperatione prodidisset. Igitur officinis in proximo per transfugas institutis, ænea clam tormenta conflare; noctu armatos in urbem admittere; naues in tutam ab incendio stationem occulte subducere; coniunctos arci parietes perfodere pluribus locis, vt in nostros munientes repente imperum faciat. iis rebus per Abrahamum quendam Ataris inimicum ad se delatis, Albuquerque intestinæ prius fraudi, tum externæ obuiam eundem ratus, Nauarchos alloquitur. docet quanto in periculo ipsorum culpa res sit. Atarem, Christianorum maxime certaminibus odiisq. subnixum, extremam cunctis moliri perniciem. discordiæ mala, sacramenti religionem, Emmanuelis Regis præcepta commemorat. caueant, ne gloriosam adeo victoriam, ac pæne diuinam, cuius fama iam longe lateq. manauerit, perfidis coitionibus, ac detestabili animorum obstinatione corrumpant. Hisce castigationibus, minisq. insuper exterriti præfecti, cū sese purgarent, & in officio fore promitterent; Lusitanos quique in vrbe, quique in arce versarentur; illico in naues cum omni instrumento Albuquerque renocat. Inde patefacta sua consilia sensit Eunuchus; neque vltra iam distulit bellum. Nauis actuariæ carina erat ab Albuquerque in littore posita: in eam primum iniicit flammam: deinde in classem nostram ex vrbe varii generis tela contorquet. Albuquerque, nequicquam Rege, regisq. præmonitis, vt fœderis & iurifurandi memores, pacta fidemque seruarent; applicitis ad terram nauibus, urbem continuis octo diebus pergit quaterere. Ea diuerberatione quamquam ciuibus luctuosa; tamen cum haud ita multum ad summam vniuersi proficeret belli; ab oppugnanda ad circumfendendam Armuziam vires, & consilia transtulit. Neque admodum difficultis fore videbatur obsidio vrbis in arido ac sitienti solo pæne cunctis non modo ad cibum, sed etiam ad potum importatis vtentis; & vna sitis opportunitate, vt supra dictum est, in admirabilem celeritatem, frequentiamq. perductæ. Siquidem, paucis exceptis oleribus, nihil fermetota insula feritur. Cisternæ aliquot intra ipsa mœnia cadentem è cælo excipiunt imbrem, idq. perrarò. Ad Turumbacum (quattuor ab vrbe millia passuum is abest locus) aliquot numerantur putei; cætera mirum in modum squalent, arentque.

que. Albuquerque Nauarchis ad opportuna loca dispositis, scaphas etiam remi-
ge ac milite instructas insulam dies noctesq. circuire iubet. multa paucis diebus **D**
nauigia cum ipsis comitatibus intercepta, nautæ militesq. ad terrorem decisis
naribus, auribus, manibusque, in littore expositi. Præterea Turumbacū Geor-
gius Barretus Castrius cum expeditis octoginta viris noctu profectus, circa quar-
tam fere vigiliam, quod tempus altissimo somno merfos homines tenet, nec opi-
nato aduentu sopitos palatosque custodes oppressit. sagittarij ducenti; equites
quinque & viginti in eo præsidio erant. cæsi cum ipso præfecto plerique, & cæso-
rum corporibus peditum equorumque, & alia materia oppleri putei. ac, ne ape-
riri denuo possent, cum delectis non amplius viginti viris in ea statione relictus
Laurentius Syluius Castellanus egregia virtute Centurio. Aduersus eū manipu-
lum cohortes aliquot ex vrbe cum erupissent; circumuentos Lusitanos, & in or-
bem pugnantes, ad vltimum iam discrimen adduxerant. ac superfuisset nemo,
ni Albuquerque in omnes hostium motus intentus, cum centum & quinquaginta
armatis celeriter affuisset. eius aduentu integrata pugna. & ex altera parte Atar,
& Rex ipse hortatores aderant: ex altera, inter primos ordines Albuquerque præ-
lium ciebat acerrime. ad extremum, superante hostium multitudine, pluribus iacu-
lis frustra petitus, cum ictus omnes impenetrabile scutū, & egregia lorica respue- **E**
ret; haud tamen exiguo cum vitæ discrimine, plerisque suorum laucis, vno tan-
tum desiderato, sese ad scaphas in proximo stantes recepit. Ex hostibus cecidere
complures. in ijs princeps iuuentutis Amis (qui honoris vocabulo xa dicebatur)
manu promptissimus, cui nuper ob coniurationis crimen exsulanti, reditū in pa-
triam Albuquerque ipsemet impetrauerat; ac tum ex cataphracto equo in libe-
ratorem suū impia tela torquenti, missus in incertum è tormento globus femur
alterum abstulit. Acriore inde custodia cum omnes vndique commeatus ab vr-
be arcerentur; inopia primum, dein fame sitiq. vrgeri ciuitas cæpta: quæ mala cū
diutius ferri natura ipsa non sineret; concursus quotidie plebis in regiam fiebat
detestantium bellum, sibi que, & vxoribus, ac paruis liberis alimenta precibus ira-
tis efflagitantium. Atar interea per idoneos viros tumultum sedare vix poterat:
& incassum propinqua Persarum auxilia, & explorata victoriæ spes iactabatur: in-
gens quippe rerum desperatio populū ceperat; iamq. in eo res erat, vt Albuquer-
cius vrbe malo subactam rursus in potestatem acciperet, legesq. denuo impone-
ret victis; cum nihil tale merentem, in ipso articulo rei ad exitum perducendæ, Na-
uarchi fere omnes repente destituunt; & passis velis in Indiam consensu transmi- **F**
tunt. neq. id modo, verum etiam ad suam ipsi leuandam infamiam, vt fit, infontē
Albuquercium fictis criminibus vltro apud Almeidam Prætorem insimulant. Ab
ijs tali tempore desertus Albuquerque, Quexomen tamen insulam subita incur-
sione vastauit; ac subsidio venientes Armuzianis duos Larecij Regis propinquos
cum sagittariis quingentis cecidit; & in conspectum vrbis cadauera vtriusq. pro-
iecit. Sub idem tempus, è captiuis est cognitum, ab Lara Carmanix vrbe, & Baha-
reno insula Perfici sinus, classem aduentare nauium septuaginta, rebus omnibus ad-
dimicandum paratam. ac simul ab Socotora nuntii tristes venire; arcem Lusitanā
præsidiumq. in summo versari periculo. Fartaces, post Christianæ classis profe-
ctionem, concitatis denuo ad arma incolis, acriter Lusitanos premebant. Harum
rerum fama permotus Albuquerque, nouis comitatibus ex hostico duas, quæ
solæ supererant, naues instruxit. ac dolore tantæ ad irritum cadentis victoriæ
fremens gemensque, Socotoram Ianuario mense repetijt. Eius aduentu soluta
statim obsidio est; fugati denuo Fartaces; & Socotoranis, quod iterū defecissent,
multæ nomine, grauius vectigal impositum.

LIBRI TERTII FINIS.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER QVARTVS.

SEQVITVR annus octauus à sesquimillesimo, infi-
gnis graui clade Lusitanorum, & acerbis Laurentii Al-
meidæ eximij bellatoris interitu. Is, cum ad Cocinum
è Ceilano insula reuertisset; ad custodiam inde Malaba-
rici maris nauibus octo prodierat. Interea Calecutanus,
& Arabs, suæ vterque gentis ac sectæ populos Regesq.
ad arma instigare; accusantes ignauiam, quod abditis in-
tra mœnia & portus, alienigenas homines, natura, set-
mone, legibus, institutis multo magis quàm maris atque
terrarū interuallo disunctos, tamdiu vagari toto pæne Oriente populabundos,
neque classes modo, sed iam, si Diis placeret, colonias quoque in Asiam arbitra-
tū suo mittere paterentur. Huiusmodi castigationibus monitisq. cum alios prin-
cipes ac dynastas, tum vero Mamudium Cambaix Regem, præpollentem eate-
m pestate opibus armisq. in causam traxerant. Est autem Cambaix regnum, quæ
bicornis Indus in mare fertur, soli vbertate, finium amplitudine, fluminum, vico-
rum, vrbiūq. frequentia inlytum in primis. Ab Oriente Mandoam terram;
C ab Occidente Nautacos, seu Gedrosios attingit: à Septentrione Sangæ, ac Dul-
cindæ regnis; à Meridie mari, & limite Decanio terminatur. Ipsa regio, Cam-
baia: populi, incertum vnde, Guzarates appellantur: superstitionibus, & merca-
turæ apprime dedita gens, bello admodum inutilis. itaque externo fere milite Re-
ges vtuntur. Ac Mamudius, quod erat ex hæresi Mahometana, Aegyptium
Campsonem eiusdem superstitionis præsidem per litteras ac legatos vrgeri non
desistebat, vt promissa Zamorino auxilia tandem aliquando summitteret. Idip-
sum Zamorinus, & Aegyptij negotiatores assidue flagitabant. Hisce tot stimu-
lis actus Campson, quamquam suo opte ingenio pacis quàm belli cupidior; tamen
cognita ex Mauro monacho ferocia Regis Emmanuelis, Christianæ quidem rei
in suo regno pepercit, quod ita futurum Emmanuel sagaci coniectura prospex-
rat; cæterum ad exturbandos armis ex India Lusitanos, quando nihil profus
minæ valuerant, animum & curas intendit. Igitur ad materiam nouæ classi pe-
tendam, onerariæ quinque & viginti cum valido præsidio Mammalucorum (ea
erant Aegypti robora) in Ciliciam destinatæ. In eas cum oneribus redeuntes di-
uinitus

finitus factum est, ad vniuersi deinde omen euentus, vt Andreas Amaralius Lu-
 sitanus, qui tum erat in principibus Rhodiæ militiæ, cum nauibus egregie in-
 structis decem, incideret. Is audacter commisso prælio, Mammalucis ferme
 trecentis occisis, onerarias sex depressit, quinque captiuas abduxit; cæteras in
 fugam actas fœda coorta postmodum tempestas lacerauit, ac distulit: decem
 tantum quassatæ fluctibus Pelusium tenere. inde aduerso Nilo Cairum sub-
 uecta materia, & a naualibus fabris particulatim elaborata, tridui itinere camelis
 Suezium maris rubri deuehebatur. ibi demum intextæ, & compactæ carinæ cū
 necessariis armamentis deductæ sunt. Eæ fuere in præsentia triremes tantum-
 modo sex, celsiores onerariæ quinque; ad quas Calcutanus orator Maimames,
 de quo supra diximus, Mahometicæ prauitatis antistes, cum vna longa naui se
 adiunxit. In eam classem, præter nauas remigesque, Mammaluci mille & quin-
 genti propugnatores impositi. Expeditioni præerat Hocenus Perfa, qui patria
 lingua Mir, hoc est dux sine præfectus, honoris causa fuerat appellatus, rei naua-
 lis gloria per id tempus admodum illustis. Hunc, Maimames regionum peri-
 tus, præter littus Arabicum, superato Persico sinu, ad insulam & oppidum oræ
 Cambaicæ seu Patalenæ Dium adduxit: quam regionem priscis Carmaniam
 fuisse nonnulli recentiores falso putarunt. Huic insulæ imperitabat eo tempore
 Iazius, natione Sarmata, quem olim finitimi Turcæ, prædam è Christianorum
 agris agentes, à nutricis vberè auulsum vna cum aliis infantibus puerisq. in serui-
 tutem abduxerant. Mahometanis inde sacris initiatus, vt erat lacertoso corpo-
 re, ac viuido in primis ingenio, ad summam sagittandi scientiam quotidiana e-
 xercitatione peruenit: ac per manus, vt fit, aliis aliisque diuenditus dominis, in
 regnum denique Cambaicæ defertur, & Regi Madrafaxo Mamudii parenti pro
 amicitia dono datur à mercatoribus. Apud quem, auguriis mire deditum, cum
 sagittariæ artis egregium specimen præbuisset, imthunda inter volandum aue
 destinato confixa; ab ea primum laude commendatus, dein aliis quoque muneribus
 prudenter ac dextere obeundis non vulgarem gratiæ locum breui tempore
 nactus est. Cum in dies familiaritas cresceret, libertate donatum Rex in præto-
 rianorum ordines cum largo stipendio adscribit. dein, virtutis ergò, Melicum vo-
 cabulo gentis appellat. postremo vicum ei maritimum, & insulam, de qua dice-
 bamus, Dium, iure beneficiario attribuit. Eam insulam, vestigiis tantum diru-
 tæ quondam vrbs nobilem, cæterum eo tempore tectis & incolis infrequentem,
 Iazius, tum loci opportunitate (quòd medio veluti è spatio facilis inde vel in
 Arabica littora, vel in Decania regna decursus est) tum vigilantia solertiaq. pel-
 liciendis vndique mercatoribus, ad insignem celebritatem breui perduxit: sepsit-
 que insuper mœnibus, & propugnaculis. Ad hæc, trans euripum, seu fretum,
 quod insulam facit, in orientali continentis plaga oppidum condidit, recepta-
 culum aduenis militibus, maxime Turcis; vt ab Diensibus freto diuisi, rixandi
 cum iis ac tumultuandi causas procul haberent. id oppidum primo Gogala, dein
 Rumeopolis vocitatum ab ipsa re. Duplicis quippe generis Turcæ versantur apud
 Indos, militiæ causa mercede conducti: Asiatici, & Europæi: illos æquè In-
 dus ac Lusitanus proprio nomine Turcas; hosce, quod à Byzantio ferme euocan-
 tur, quo translatum ab vrbe Roma quondam imperium est; corrupta Græca vo-
 ce Rumes, quasi Romæos appellant. huic ergo nationi Iazius, vti dicebam, se-
 paratum ab incolis locum ad commorandum attribuit. Tum etiam pecuniis in
 dies auctus, prædatoriam classem haud contemnendam instruxit. Hic aduenien-
 tem cum expectatis iam pridem auxiliis Hocenum gratulabundus accepit. ac se-
 se, quòd ita Cambaicæ Regi cordi esse intelligeret; adiutorem illi & socium ad om-
 nia fore professus est. Communicatis inter se consiliis, dum de ratione gerendi
 belli

A belli deliberant; à speculatoribus afferunt, Laurentium Almeidam cum pauca
 nauibus ad Ciaulum stare, expositis in terram copis. nihil minus quam de aduen-
 tu classis Aegyptiæ cogitantem. Ultra Dium leucas circiter quinquaginta id
 emporium est; duas recedit introrsus à mari. Præterlabitur eiusdem nominis
 fluius, quem, vt cæteros ferme Orientis amnes, longo tractu æstuarium in-
 fluens, capacem ac patientem omnis generis nauium reddit. Ei tum oppido im-
 peritabat Nizamalucus, vnus è Decani regni præfectis, qui Rege in custodiam
 incluso, totum eius imperium sibi nefaria conspiratione diuiserant. Quæ por-
 tio Nizamaluco obuenerit, in eius ora maritima Ciaulum est. ipse mediterraneis
 maxime se regionibus continebat, ac licet ob diuersitatem religionis, ac generis,
 Christianos odisset; quæstus tamen, & commercii causa, mandauerat præfidi-
 bus loci, vt cum aduenis Lusitanis amice ac liberaliter agerent. Ergo, dum ibi
 securus moram ducit Almeida, vt Cocinensibus onerariis quæ ad Ciaulum sta-
 bant, præsidio redeuntibus esset, incerto auctore affluxit rumor, Aegyptias na-
 ues complures cum egregio militum armorumq. apparatu in Indiam penetrasse.
 Primo nihil eiusmodi sermonibus commouetur Almeida: increbrescente dein
 fama, concilium aduocat. omnibus incredibilis visa res. quibus enim machinis,
B naues, maioris formæ præsertim, ab interno in externum mare, tanto continen-
 tis terræ spatio transfusi, aut quomodo nouam in Arabico intimo sinu classem
 ædificari, ornariue potuisse, locis circa siticulosis arenis, nulla ferme, cæ-
 terum nulla sylua, nulla ferramentorum, nulla fabrum, ac nautarum, aut remigum copia.
 Scilicet annuarias à Meca naues maiore fortasse quàm soleant præsidio. Difi-
 appulas, id vulgo cuncta in maius attollenti classis inusitate speciem præbuisse.
 Ad hæc, inanes sæpe iam ante rumores ad Lusitanos terrendos consultò dissipati,
 & vana ac fallacia incolarum ingenia memorantur. Hisce aliisque id genus argumē-
 tis eleuata nuntii fides: & Laurentius, de more, certaminibus ludicris militariter
 tempus terebat; cum ab iis, qui carchesia speculandi causa tenebant, aduentans
 repente conspicitur classis, incerto, propter distantiam, numero & genere nauium.
 Hocenus is erat, dum suam Iazius quoque classem expedit, ad opprimendum,
 vel certe distinendum Almeidam celeriter antegressus. Initio, Albuquerqueus,
 quòd ex Arabia dudum expectaretur, adesse creditus à nostris. Mox, vbi pro-
 pinquitas ipsa Mahometanas naues peritis talium rerum aperuit; repente nuntius
 alius super alios missis, Almeida vagos in littore præfectos, & milites raptim na-
C ues conscendere, arma capere & aptare ad prælium iubet. Vix dum iussa pere-
 gerant, cum Aegyptii demissis antennis ad pugnam instructi portum inuehebantur.
 Trepidus inopinata re Lusitanos, metuq. percussos, in potestatem haud
 ita magno negotio venturos putauerat barbarus. ast vbi præsentiore quàm ere-
 di posset animo frequentes armatos ad margines nauium, & pro tabulatis & ca-
 stellis aspexit; ex tuto rem aggredi, & Iazium omnino opperiri constituit. in ag-
 mine tantum eo die leuiter dimicatum est, neutris vniuersi certaminis aleam sub-
 ire ausis. Hocenus, ad vitandum congressum ordine simplici præteruectus, pau-
 lo supra nostrorum stationem, ad ripam fluminis loco vadoso naues applicuit;
 quòd eæ plano alueo de industria fabricatæ, multo minorem quam Lusitanæ a-
 quarum altitudinem postularent. Proxima nox animando vtrinque milite, &
 corporibus curandis insumpta. Postridie, ignarus Hoceni consiliorum Almei-
 da, venturique, mox ab Dio subsidii, vltro sublatis anchoris ad hostem subit infe-
 stus. Maxima Lusitano spes victoriæ in dextris erat, si naues Aegyptias iniectis
 harpagonibus comprehendere, ac pugnam ex propinquo conferere potuisset.
 Vbi eos ab exoptato congressu natura loci prohibuit; tormentis admoti confe-
 ram ignes, & missilibus vndique certari cæptum. Inde Ianari subito corpora
 & nauium

Nauium latera atque armamenta perfringi, & horrendo fragore, varijsq. clamoribus, ac misto vulneratorum & morientium gemitu cuncta perstreperere. Barbari, & multitudinē defensorum, & omni telorum genere ex præparata in id ipsum copia; & numero ac forma ipsa nauium superabant, quippe, præterquam quod erant testæ picatis funibus à puppi ad proam vsque reticulato opere pertinentibus; tanta erat insuper earum celsitudo, vt in nostras apertas, libratiōra superne iacula, & certiore ictu pleraque inciderent. Verum iniquitates omnes vincebat audacia Lusitanorum, & inexplebilis quædam gloriæ laudisq. cupiditas. Multi eo die ex vtraque parte interfecti, plures vario telorum genere laesi. Laurentius ipse, conspicuo loco prælium ciens, duabus deinceps sagittis haud sine acri doloris sensu configitur. Sacrificulus quoque Maimames, dum infra puppim abdito loco Mahometem adorat, misso temere globo discerptis, obitæ eum tanto labore legationis, & concitati aduersum Christianos belli præmiū egregium ruit. Hoc maxime modo pugna propemodum æquo Marte in vesperam extracta, lazius cum actuariis circiter quadraginta superuenit. Ad eius aduentum index lætitiæ clamor ab hoste sublatus, & incerta victoria prælium, lassitudo, & appetentes iam tenebræ diremerunt. Lazius Lusitanam classem perumpere nequaquam ausus, ad ostium fluminis anchoras iacit, demum silenti nocte diuersam abradens ripam, quam longissime à nostris potuit, sese cū Hoceno coniunxit. Ea re animaduersa, extemplo ad Almeidam duces Lusitani conueniunt. Sat iam decoris ac laudis ex vtriusque diei certamine partum demonstrant. nunc tanto incremento auctis hostium copiis, cedendum aliunt tempori, & nulla interposita mora naues ex arcto & impedito loco in altum explicandas. Hæc pro sua quisque parte suadere præfecti. Almeida, vt est existimationis ac dignitatis nimio plus retinens, nocturnæ fugæ ignominiam veritus, cedendum vtique, sed sensim, & oborta demum luce, respondit. neque vllis cuiusquam obtestationibus demoueri se de sententia passus est. Vbi dixit, accersitas iam à Ciaulo sociorum onerarias Lusitanicis intermissas, retrorsum æstu secundo iubet ad mare tendere. ipse, quod periculosissimum erat, antecedentium tuenda terga sibi desumpsit. Barbari nostros conspicati abeuntes, illico subsequuntur; telisq. ac tormentis morari ac retinere contendunt. In eo tumultu forte ita accidit, vt inscis omnibus, maioris formæ ferrea pila sub ipsum clauū adacta perincommodo loco nauem Almeidæ perforaret. inde accepta clam aqua paulatim alueum degrauabat: ac tanto denique pondere in piscatorios cancellos, transuerso anæ prætentos, impexit; vt iniectis à Pelagio. Sofia thierachio loris, quamquam acerrime concitato remigio, nulla inde vi vnquam auelli potuerit. Cum vndique instaret hostis, & iam progressi nauarchi, animaduerso periculo frustra in aduersum æstum (& est ibi ad instar euripi rapidissimus) ad opem Almeidæ ferendam toto impetu, niterentur; egregia velocitate lembus à nautis imperatori ad fugam offertur. Hortari omnes, & orare, vt confestim illuc e nauis desiliat, seq. Francisco parenti, ciuibusque, & Emmanueli Regi seruet incolumem. At ille, fortibus oculis, Deus, inquit, ac superi omnes, tale flagitium auertant, vt carissimos commilitones meos, adeo de me, deq. parente meo, ac de communi patria benemeritos, in extremo discrimine derelinquam. Dein, reiecto nauigio, propugnatoribus ad loca idonea distributis, quæ maxime parte laborari animaduertit, eò celeriter aduolat. Tam insigni virtutis & caritatis exemplo reliqui mirum in modum animati. Nulla, quamquam in tantis angustiis, mentio deditiōis, aut pacis. Cuncti sese ad vitam præclaro exitu decorandam intrepide comparant. At ex altera parte barbari, in eo verti victoriam rati, si duce hostium aut viuo aut mortuo potirentur; omissis cæteris nauibus,

A nauibus, vnâ prætoriam circumstant, neque tamen ad inuadendum, vel ad rem propius gladio & cuspede gerendam est animus: tantum ex intervallo incendiarias ollas, & sagittarum examina, & plumbeam procellam in nostros effundunt. Cumbiremibus maxime iniquum certamen erat. Eæ, ne respirandi spatium hosti daretur, prope ad Numidarum equitum speciem in turmas diuisæ, cum in orbem pugne succederent, agilitate incredibili procurrentes inuicem ac refugientes, immobilem, & hærentem vno loco prætoriam, haud tamen impune eludebant: quippe non pauci, & promptissimus fere quisque, dum incautus subeunt, destinatis e superiore loco iaculis figebantur. Inter hæc, Laurentio, propter magnitudinem & animi & corporis in primis ad ictum opportuno, excussa e tormento pila dimidiatum femur abripuit. Eo vulnere debilitatus, cum sese ad tellam matam oppositam reclinasset, suos ex eo ipso loco ad gloriam ac decus inter mortuis vocibus adhortanti; ac proposita morientibus pro Christi nomine referenti præmia, globus alter, auulsis à pectore costis, foedo & horribili aspectu præcordia patefecit. Corpus lacerum, quo minus conspici posset, raptim à stipulatoribus e superiore loco detractum in tabulata proiicitur. & nostros iam sanguis, iam tela defecerant: reliquis ex omni numero duntaxat viginti, & iis quidem ipsis perpetuo labore ac defatigatione confectis. Tum demum hostes ad Prætoriam succedere, in eamque nudatam propugnatoribus transilire ausi. Duorum hinc Lusitanorum perditis in rebus facinora memorantur egregia. Vernaculus erat alter Almeidæ, Laurentium Frerium Catum vocabant. Is inter pugnam lumine captus ictu sagittæ, cum ab heri cadauere auelli non posset altero cruorem, altero lacrymas oculo sine fine profundens, ab irruentibus repente Mahometanis opprimitur. neque se tamen circumuentus abiecit, sed præsentis strinxit animo ferrum: ingentique edita strage, & hostium corporibus domino tumulato; super eam denique stragem, præclare seque & Imperatorem vltus occubuit. Speculator & carchesii custos erat alter, Andreas nomine Portuensis: hic plumbea glande facius humerum, & insuper vsu læuæ manus amisso, nihilominus dextra plus biduum ex ipso carchesio dimicans, barbaris in tantæ virtutis admirationem adductis, accepta demum incolumitatis fide se dedit: ac suis potestæ restitutus, & honore (vti erat æquum) & stipendiis auctus est. Cæterum potiti Prætoriam Mahometani, traditis in custodiam iis quos in potestatem viuos acceperant, partam tanto sudore & sanguine victoriam inter se gratulantur: per eos quippe dies e suis omnino sexcentos amiserant, cum e Christianis cecidissent haud amplius centum, & quadraginta. ergo ad humandos commilitones de more conuersi; & Mahometano antistiti Maimami, quod inter adorationem obierat, quam ipsi vulgo zalam appellant, vtpote sine controuersia in cœlestes relato, fanum cum perpetuis luminibus posuere. adeo vel adumbrata virtus, & ficta religio, in admiratione, & honore etiam apud barbaros est. Almeidæ corpus, quæsitum ad sepulturam, quantavis adhibita cura dignosci non potuit. Lusitanicæ naues, quæ mature discrimen effugerant, cum in oculis pæne duces amississent, opitulandi facultate præcisa; inde ad Cocinum plenæ luctu ac mœstitia reuertuntur. Cladis eius nuntium, Prætor Almeida, vt dignum erat illa persona, sapienter tulit: præclare, vt in malis, cum Laurentio filio actum affirmans, quod nulla accepta ignominia, contra nominis Christiani hostes egregie dimicans, extremum obiisset diem. Simul, eum insolita victoria elatos barbaros intelligeret, ad eam ferociam reprimendam, contractis vndique nauibus militibusque, sese impigre comparabat. Inter hæc, Albuquerqueis compositis ad Socotoram rebus, nauibus tribus e Lusitania nuper eò delatis, & epibatis ferme trecentis, Armuziam repetit, inspi-

ciendi magis causa, quam quod tantulis copiis urbem recipere se posse con-
 sideret. Calaiatum ex itinere primum, cuius ante meminimus, Armuzianæ di-
 tionis emporium, quod ab Emmanuele Rege descivisset, improviso adventu ce-
 pit, ac præda exhausta, ignem tectis iniecit. Inde prouectus in Armuziæ urbis
 conspectum, haud modico auctam incremento arcem offendit, ac turres ad alte-
 ram usque contignationem Ataris cura perductas. præterea, nouum aggerem,
 & vallum urbi circumdaturum, æneis tormentis ad opportuna loca dispositis, in-
 gentem deniq. commeatus, & aquæ vim, per eos menses inuectam, Rege regisq.
 de infesto Lusitanorum reditu haud sine causa sollicitis. Albuquerque, nauibus
 tantum aliquot interceptis, ne tentata quidem oppugnatione, ad Nabandem con-
 tinentis oppidum è regione Armuziæ repente descendit. Validum erat ibi Zei
 fadini præsidium: & locus tortuosis ad obliquum ictu munitioibus Indico mo-
 re cinctus. omnia tamen Lusitanus felici conatu perripit; cæsoq. præsidio, oppi-
 dum direptum incendit. Vastatis dein circa agris, cum litteras ab Emmanuele ac-
 cepisset, quibus iuebatur Almeidæ Prætori in administratione succedere; Ocea-
 no transmissis Cananorem venit, quo Prætor item paulo ante sese ab Cocino cõ-
 tulerat. Ab eo cum Albuquerque prouinciam ex Emmanuelis decreto repeteret;
 nondum, ait Almeida, maturum eius rei tempus aduenisse. Pulsis ex India
 Mammalucis, & pacata prouincia, sese tum denique magistratu abiturus. Ar-
 debat cupiditate Prætor; filii necis, antequam è prouincia discederet, vici-
 scendæ. præterea, exulcerato fugitiuorum calumniis, & criminationibus ani-
 mo, male iam pridem de Albuquerque sentiebat. itaque, vt sunt nimium acu-
 ta ad suas confirmandas, & fouendas opiniones hominum ingenia; interpreta-
 tus, neque è Lusitana re, neque ex Emmanuelis maiestate esse, tantum impe-
 rium, temerario, & impotenti, & dubiæ sanitatis viro committi; nequicquam
 exoptulans Albuquerque, per speciem capiendæ quietis, & relaxandi à tot
 laboribus animi Cocinum ablegat. ipse nauibus vnde viginti, & milite, & instru-
 mento bellico præclare ornatis, Cananore profectus circa initium anni infe-
 quentis (qui fuit seculi huiusce nonus) ad Anchediuam insulam tenuit. ibi dum
 nautici aquantur, alloquendos præfectos ac milites ratus, concione aduoca-
 ta, ita disseruit. Quando peccatis factum est meis, vt mihi, vobisq. Laurentium
 & comites ex vniuersa nobilitate delectos, in medio cursu ætatis, honorumq.
 casus magis aduersus (quod scitis ipsi) quam hostium virtus eriperet; non igno-
 ro, fortissimi viri, quiddam insuper à me piaculi contractum esse, quod insolita
 victoria tandiu exultare Mahometanum, & nefaria passim vexilla gratulabundum
 explicare sim passus; ac non protinus ab tristi nuntio, quamuis parua & subita-
 ria manu, ad expetendas ab his pœnas, vna fretus immortalis Dei præsentia du-
 xerim. quid enim, tali præfide ac duce, non audendum nobis fuit? Ille, gentem
 nostram ex remotissimis regionibus, ad Liberi, & Herculis, & Alexandri vesti-
 gia melioribus multo auspiciis, & fructu longe solidiore calcanda, subditis eterne
 gloriæ facibus incitauit. ille, nobis, aduersus impuros nominis Christiani ad-
 uersarios, & pia toties arma induit, & de tot tamque opulentis nationibus cla-
 rissimas terra mariq. victorias peperit. ille, paucitati nostræ vires atque animos
 dedit, hostium multitudini formidinem ac terrorem iniecit. ille, nobis, in a-
 dio pæne terrarum orbe rerum omnium preiis inopia, diuinitus opem ac sub-
 sidium tulit: Afrorum, Arabum, Persarum, Indorumque tam sæpe conspi-
 rationes, machinas, apparatus momento discussit, vt optimo iure, nunc etiam, vel
 exiguis copiis ad retundendam insolentis barbari audaciam proficiscens, vnica nū-
 minis diuini fiducia secundos mihi rerum euentus non sine causa polliceri po-
 tuerim. Quid ergo tam laudabiles impetus, & digna viro consilia retardauit?

Fatebor

A, Fatebor ingenue id quod res est, Lusitani humano quodam timore sui veritatis
 ne si ad hostes ita multos, & recenti victoria feroces, non prouisis antea
 commeatibus, non euocatis Regum sociorum auxilijs, non iusta classe, &
 instructa hoc militum robore, extemplo tetendissem; in aliquam fortasse rem
 prehensionem incurrerem, quod iracundia præceps, domestici doloris cau-
 sa communem rem in apertum discrimen obijcere minime dubitasset. ita
 dum summam rationum mearum tacitus apud me subduco, nimium fortasse
 cautus, quam parum prudens aut amans reipub. videri hominibus malui.
 Nunc, quando & Deum ipsum, cuius agitur causa, propitium, vt spero, & clas-
 sem ita ornatam habemus, vt nihil merito desiderari à quopiam possit; est fa-
 ne, cur cæso, & erecto animo ad vlciscendam Laurentij, & popularium necem
 sine mora pergamus. veruntamen, antequam iniuriam hanc bello persequi-
 mur, delenda nobis est macula, magno meo cum dolore iam ante susceptam
 quod Sabaium hunc, Decanum tyrannum, tot menses impunitum esse permit-
 timus. Hic, qua impudentia atque audacia cum Nizamaluco, & ceteris Decani
 regni præfectis, commissum sibi ab Rege suo imperium, per scelus, fraudemq.
 possedit; eadem & cum hostibus Lusitanici nominis consociavit arma; & die
 tentis ad Cananorem nostris, ædificatam hoc ipso loco à nobis arcem, nequis
 simo transfuga duce non dubitauit inuadere. Quas ob res, equidem caput ip-
 sius regni Goam aggredi cogitabam. sed quod ab alto retractior, (vt audio) &
 ab hisce nouis hostibus nimium remotus est locus, rem in tempus aliud differ-
 remus. Dabulum æque nobile eiusdem ditionis emporium, atque à mari, &
 Aegyptijs stationibus haud ita seiunctum, in præsentia petere est animus. id ubi
 prope in conspectu urbis Dijs ceperimus; tum, percussis recenti pauore barba-
 ris, in Cambaianum, & Aegyptium signa infesta vertemus; & gloriosum, Christi-
 sto fauente, de vtriusque agemus triumphum. Quod vt ita futurum esse pro cer-
 to habeam, cum alia multa, vt dixi; tum vestra in primis, Lusitani, egregia virtus
 & alacritas facit. cui, quoniam ita de me, deque sanguine meo meremini, ego
 quoque (sic me Deus bene iuuet) pro mea parte non deero. Magno silentio,
 maiore cum assensu auditus est Imperator. atq; ad non dubiam victoriæ spem in-
 credibilis ex omnium fronte, oculisq. animorum ardor emicuit. Inde magistri
 Dabulum dirigere naues iussi. Id oppidum oræ Decanæ, eodè ferme quo Cia-
 lum situ, magnifico impositum flumini, duas ferme leucas recedit à mari. ac tunc,
 assiduo concursu negotiatorum, & cumulatis longa pace diuitijs erat insigne.
 Quocirca Sabaius, præclare conscius cuiusmodi se in Lusitanos præbuisset, ca-
 stello ad portus aditum exstructo, urbem insuper aggere, & vallo munitur, præ-
 sidioq. firmarat militum varij generis sex circiter millium, in quibus erant mer-
 cenarij Turcæ quingenti. Itaque ex tanto apparatu Saracenus loci præfectus
 adeo erat animo soluto, & securo, vt ad Lusitanicæ classis rumorem, non mo-
 do quicquam ex urbanis apothecis, vt fit, in remotiora loca asportari vetuerit;
 sed etiam oblectationis causa, uxorem è villa, foeminasque alias nobiles ad
 spectaculum euocarit. Erant in Almeidæ classe Lusitani bellatores mille, &
 trecenti: & è socijs urbibus quadringenti Malabares, quorum singuli de mo-
 re seruos in armis exercitatos plures paucioresue pro censu in expeditionem
 eduxerant. Vt in conspectum Dabuli ventum est, nocte in explorandis va-
 dis insumpta, postridie Almeida triremes ad oppugnandum castellum præ-
 misit. ibi dum tormentis, & iaculis vtrinque certatur, ipse interim cum ce-
 teris copijs absque vlla trepidatione in terram egreditur. Ad aggerem sub-
 eunti, patentibus portis vndique sese hostes offundunt. Quandiu missili-
 bus agebatur, æquis viribus dimicatum. dein, cum sese Lusitani acius in-
 tulissent,

G 2 tulissent.

missent, & collato pede aduersa corpora gladiis hastisque confoderent; com-
 mota primum hostilis acies; deinde, vincente pudorem metu, in fugam
 auersa. Et Lusitanos, præter insitam virtutem & audaciam, illud etiam non
 mediocriter iuuat, quod conferta iam pugna, oppidani è turribus ac propu-
 gnaculis tela necessario sustinebant; ne ambiguo ictu in suos nostris permi-
 stos inciderent: ita, dum intra urbem sese effuso cursu barbarus recipit; eodem
 impetu tergis insistens Lusitanus irrumpit. Ibi vero, quantam vim adiefferan-
 dos homines habeat ira, perspicere potuit. Siquidem externi, qui prælio super-
 fuerant, cum se per auersam oppidi partem eiecissent, in oppidanos, nullo se-
 xus vel ætatis discrimine, ab Lusitano sæuitum est. dein tectis publicis pri-
 uatisque subditæ faces: ac prædæ magna pars raptim ad mare auecta, multo
 plus tamen voracissimus ignis absumpsit. & mortales plurimi, cum se metu
 mortis varias in latebras abdiderunt; aut ruina oppressi, aut enecti fumo, aut
 ignibus hausti sunt. Neque vrbe tantum se se flamma continuit: naues quo-
 que in portu aliquot eodem incendio conflagrarunt. Ab hoc tam claræ vr-
 bis excidio, cuius fama confestim longe lateq. manauit, Diu victrici clas-
 se prouectus Almeida, ante ipsas portus fauces, parato ad pugnam agmine
 contitit. Hocenus, cum de hostium progressu per exploratores in singula
 pæne momenta certior fieret, obuam ire nostris, & in alto collatis viribus
 dimicare decreuerat. Sed Iazii suasu deinde mutato consilio, intra portum
 sese continuit, vt vno tempore maritimis, atque terrestribus auxiliis contra
 Lusitanum vteretur. Nam præter Aegyptias, & Dienses naues, & parones fer-
 me octoginta, qui ab Calecuta per eos dies accesserant; in muris etiam ac lit-
 tore toto, varii generis tormenta erant locis idoneis collocata: & Iazius co-
 hibendi à fuga militis, & nouas identidem copias è terra submittendi provin-
 ciam sibi delumpserat. Almeida, vbi præter opinionem inclusos intra munim-
 enta vidit hostes; id ipsum victoriæ omen interpretatus, reliquum diem
 contemplanda natura loci, & consultando consumpsit. Hoceni prætoriam si-
 bimet inuadendam ipse delegerat. Sed prohibitus consensu ducum, quod
 in eius capite salus omnium verteretur, gloriosum facinus nauarcho egregie
 forti Nonnio Vasæo Feneriæ delegauit. Nocturnum dein tempus, partim
 stationibus ad pugnam diuidendis, partim curandis corporibus, & quod ca-
 put erat, animis rite expiandis est datum. Postridie, vt maris accessus appa-
 ruit, & meridianus ventus ex alto vela percussit; æstu simul & flatu secun-
 do, classis instructa, portum audacter inuehitur. Agmen præibat Nonnius
 cum ducentis ferme propugnatoribus aut vincere paratis, aut mori. Tum ce-
 teri singillatim propter angustias, & vadi pericula sequebantur. Postremo lo-
 co substitit Prætor ad hostium actuaria distinda, ne in nostros certami-
 ne occupatos, repentinis de more incursionibus ab tergo impetum facerent.
 Dein, edito pugnae signo, sublatus vtrinque clamor; & buccinarum captus,
 ac tympanorum sonitus ex omni parte perstrepuerunt; mox tormentorum fra-
 gor, ædificiis intrementibus, pelagoque vibrante, omnium aures longo re-
 mugitu compleuit. Tum, intrepide procedenti Nonnio, globus ab hoste
 contortus, nautas ipsos decem, demittendis antennis intentos, vno impetu
 lacerauit, ac perdidit. ac nihilo segnus ille in medios barbarorum ordines in-
 ferre se se, quoad comprehensa ferreis vncis Hoceni Prætoria, prælium a-
 trox vtrinque commissum est. nec prohiberi Lusitana vis potuit, quomi-
 nus in hostilem nauem ingenti transcenderent saltu; disiectisque aut ruptis
 retium tegumentis, cominus hasta gladioque rem gererent. ibi acerrime dimi-
 canti Nonnio guttur sagitta confixum, quo ex vulnere post triduum periit.

Neque

A Neque ad casum ducis, vt fit, percussi cæteri: quin irritati potius, ardentibus
 animis integrant pugnam. Pari fortitudine ab cæteris nauarchis vbique certa-
 tur. Neque barbarus, militibus quàm gladio melior, flagrantes Lusitanorum
 vultus, collatumq. pedem, & micantes vndique mucrones ferre diutius valuit.
 Hocenus ipse, vt inclinatam haud dubie pugnam animaduertit, quàm occultis-
 sime sese in lembum, tales ad vsus paratum, demisit. atque, vt venalis & fluxa
 est barbaris fides, veritus, ne Christianis ab Iazio postmodum proderetur, in
 terram egressus, equos arripuit; ac, ne salutato quidem hospite, confestim ad
 ipsum Cambaie Regem plenus cladis & ignominia peruolauit. Calecutani quo-
 que, cum depressas iam, aut expugnatas aliquot sociorum vidissent naues, multi-
 tis etiam ipsi paronibus amissis aut laceris; insulam circumuecti, ex altero euris-
 pi ostio, humilibus tantum nauigijs propter vada & scopulos peruio, Calecu-
 tum trepida fuga reperiuere. Triremes Hoceni duas, in fugam versas, Rhoteri-
 cus Soarius infecutus, epibatis exiit, ac puppi religatas ad Almeida victor attri-
 traxit. iamque desperatis omnino rebus, cum sese hostes passim in mare præci-
 pites darent, instante vndique è scaphis ac triremibus Lusitano, cæruleos flu-
 ctus atro sanguine infecerant. ac nequicquam Iazius littore toto discurrens, fu-
 gam stricto mucrone sistere nitebatur. Vna restabat eiusdem Iazij nauis, & robo-
 re, & celsitudine, & numero defensorum instar egregie muniti castelli: tecta insu-
 per crudo boum corio, ad repellenda iacula duro, ad fallenda vestigia lubrico, ad
 prohibenda incendia madefacto. Ea nauis, cum ausos non semel innadere Lusi-
 tanos, magno semper eorum damno ac vulneribus repulisset, ad extremum cre-
 bris tormentorum ictibus repetita, pluribusq. perfracta locis, tandem aliquando
 subsidit. Illud verò non sine miraculo à peritis animaduersum. Nonnij nauis,
 dudum vetustate fatiscens, trahensque sentinam adeo, vt antlias binas pæne sine
 intermissione requireret; ea tota dimicatione, quæ à meridie in vesperum vsque
 protracta est, haud vno loco pertusa, nihil tamen aquæ profus admisit. eadem,
 finito mox prælio, multis partibus plures vno tempore vndas accepit. Cæsa eo
 die feruntur hostium ad tria millia, & Mammaluci fere omnes aut capti, aut in-
 terfecti. è nostris duo, & triginta cecidere: vulnerati, missilibus maxime, plus tre-
 centi. Qua in re durities, & frugalitas eius ætatis Lusitanorum euidenter appa-
 ruit. Siquidem ad obligandum Nonnij vulnus, adeo linamenta defuere; vt in
 id ipsum, è suis tunicis vnâ (leuis dictu res, ceterum haud quaquam negligen-
 da) Prætor ipse protulerit. Vt iam, pæne portenti simile videatur, adeo ma-
 sculum nuper ac durum in armis genus, ad tantos tam breui deflexisse vestium
 apparatus, conuiuiorum elegantiam, & exquisitæ ac lautæ suppellectilis instru-
 menta. Sed nimirum, quæ soli vbertas, & affluens copia rerum omnium, ad
 Capuam Pænos; in Græcia Syriaq. Romanos emollit; eadem in Oriente, per
 Indorum, Sinarumque commercia, variis captos voluptatum illecebris Lusi-
 tanos infregit. ac primò paupertatis contemptus in mores eorum inuectus: in-
 de luxus, otiumq. succisis industriæ ac parcimonie neruis, priscam seuerita-
 tem, & disciplinam, ingenti bonorum dolore labefactauit ac soluit. Verum eo
 quod expositum est prælio, hostiles naues, vt dixi, variae magnitudinis demer-
 sæ complures. rostratae maiores quattuor, onerariae totidem in potestatem
 venere. in ijs, præter machinas, & bellicum instrumentum, auri, argenti que vis-
 ingens, & multum pretiosæ vestis inuentum: è quibus Almeida nihil omnino at-
 tigit. militibus ea cuncta largitus est. regia tantum Sultani vexilla tria in Lusita-
 niam missa, & in templo Christi ad Nabantiam, seu Tomarium, ab Emmanuele
 Rege suspensa: quorum in vno, ad contumeliam nominis Christiani, captæ &
 occupatae Hierosolymæ argumento, in modum trophæi depicta sacrosancta al-

G 3

taris

oris, mysteria visabantur. Ita, Christo superisque fauentibus, præclate dempti
 cladis proximæ, si quod erat, dedecus; & Aegyptijs cum fœnore multo repensa
 Laurentij cædes est. neque id optimum eius pugnae fuit; sed quod vna expedi-
 tione territis late nationibus, Regibusque, Indici maris imperium in multos de-
 inde annos Lusitano firmatum. Quo magis demiror, insignem adeo testatamque
 victoriam silentio prætermittam à Paulo Louio æquali eorum temporum scri-
 ptore: præsertim cum diserte ipsemet, belli huius initia causasque tradiderit.
 Ex eo die Almeida, iuctu & squalore deposito, cū Deo immortalis gratias, vti de-
 bebat, egisset; Iazio quoque erroris veniam suppliciter petenti, spondentique
 se enixè daturum operam, vt omnes Indiæ satrapas, Regesq. fide in Emmanue-
 lem & obsequio superaret, pacem dedit ijs legibus, vt naues Aegyptias, quæ præ-
 ho superauerant, traderet cum vniuerso apparatu. itemque Lusitanos ad Ciau-
 lum captos illic restitueret: postremo, vt multiplici comœatu Christianam in-
 strueret classem. omnia sedulo, & obedienter facta. neque illi quicquam in præ-
 sentia grauius imperatum est, & ab oppugnanda vrbe Dio, quamuis præclara sese
 daret occasio, temperatum à Lusitanis, non tam in Iazii gratiam honoremue,
 quam ne Cambaie Regem, cuius vel in primis Emmanuel amicitiam expetebat,
 eo facto lacefferent. Inde ouans Prætor ingenti cum gratulatione Cocinum
 reuertit: & ex itinere, Nizamalucum ipsum tantæ victoriæ perterritum fama, ad
 persoluendum Lusitano Regi annum vectigal, quod antea semper abnuerat, ne-
 gotio nullo perduxit. Eandem fœderis conditionem, eodem percussus terrore
 subiit regulus Baticalæ: quod oppidum oræ Canarinæ, vltra Goam est leucas
 quinque circiter, & viginti. Interea Emmanuel ab Andrea Amaralio (cuius vir-
 tute redeuntem è Cilicia Sultani classem in Rhodio mari fusam ante docuimus)
 de hostium apparatu, consilijsque præmonitus, nondum tamén cognita Lauren-
 tij nece, Fernandum Cotinium è prima nobilitate virum, cum nauibus quinde-
 cim, & tribus armatorum millibus, in Indiam destinarat, vt pulsus inde Sultani
 copijs, & remisso in Lusitaniam Almeida, sese cum Albuquerque Prætor con-
 iungeret, ipsamque totius belli originem fomitemque Calecutum urbem invade-
 ret, deleteretque. Cocini tum inter Almeidam, & Albuquerque, instigantibus v-
 trinque peruersis hominibus, de successione fæde admodum certabatur. Cotinij
 aduentu ea controuersia statim sedata est; & Almeida, quippe cui nihil esset
 obseruantia, & fide in suum Regem antiquius, deposito sine mora magistratu, re-
 pudiatifque improbis suatoribus, cum Albuquerque in gratiam rediit. Ducis
 huiusce, oppido miserandum scriptores exitum tradunt. Cum circiter quadrien-
 nium Indiæ præfuisset, Lusitaniam repetens, circa Bonæ spei promontorium,
 ad reficiendos è diuturna iactatione comites, & simul aquandi & petendi com-
 meatus causa, in terram exscendit. mox, dilapsis ad proxima tuguria Lusitanis, in-
 ter emendum, vt sit, rixa cum incolis, quorundam temeritate cooritur. Ad eum
 sedandum tumultum, suosque tuendos, Almeida, raptis quæ fors obtulerat, ar-
 mis, cum aduolasset; concursu repente ex vicinis pagis facto, priusquam ad
 naues receptum haberet, præusta fude transfigitur: nixusque illico genibus, ma-
 nus oculosque in cælum attollens, ingenti omnium dolore excessit è vita. Circa
 eum veterani complures, in ijs egregij bello duces duodecim, dum instabili vesti-
 gio in arena iuctantur, ab hostibus mira corporum agilitate, petiti eminus iaculis,
 eodem leti genere periire. Ita, clarissimus Imperator, & vir integerrimus, cum
 Europam, Asiãque victorijs peragrasset, in Africæ demum ignoto littore, ad lu-
 dibrium rerum humanarum, ab nudis ac teterrimis Aethiopibus interfectus, &
 spoliatus, non modo paratis ab Rege præmijs, verum etiam sepulture honore, &
 supremis exsequijs caruit. Per idem tempus, haud absimilis casus ad Calecutum
 Lusitanos

A Lusitanos afflixit. Profectus ad excidium eius vrbs triginta nauium classe Co-
 tinus, Prætor Albuquerque eiusdem expeditionis adiutore socioque, quam-
 quam acriter obsistentibus oppidanis, copias tamen omnes ad littus exposuit.
 Inde expugnato castello, quod portus faucibus imminebat; Albuquerque ad
 vrbs incendium, Cotinus ad regiam ipsam occupandam, ac diripiendam præ-
 marura festinatione contendit. Et Albuquerque quidem, incolis metu pertreb-
 ritus, haud ita difficili negotio tectis ignes iniecit: quorum pars magna (quippe li-
 gno folijsque constabant) illico flammis absumpta. Cotinus regiam, absente per
 eos dies Zamorino, audacter aggressus, magna ex parte cæso præsidio, claustris-
 que refractis, per vim irrupit. hostes, ex composito simulata desperatione fuga-
 que, se se per possicum in sylvas eiciunt. Cotinus, potitus iam ædibus, quasi
 nil vltra periculi superesset, ex longa defatigatione, æstuque vehementi, & noctis
 proximæ peruigilio, quietis aliquantulum capiebat; cum subita conuersione re-
 rum fors belli immutata est. Multa erant in regijs ædibus diuturna cura studiosq.
 congesta, quæ, subiecta præsertim oculis, cupiditatem incenderent. Ad ea cor-
 tatim rapienda, suisque ipsimet humeris auhenda Lusitani, dum auide huc illuc,
 ab re bene gesta soluti, palatique, discurrunt; interea spatium datum Nairibus ad
B auxilia conuocanda, quæ ex vetere gentis disciplina, ad certas significationes,
 momento conueniunt. dein conglobati, hortatique se mutuo ad sui Regis iniu-
 rias fortiter vindicandas, repente in regiam impetum faciunt; nostrosque oneri-
 bus impeditos, & deprehenso errore viarum, sub sarcinis passim obruncant, in-
 culisq. conuulnerant. Cotinus ipse, dum serò suos à præda reuocat, ab hostibus
 intra septum regium oppressus, ac trucidatus, occubuit. Et Albuquerque, ad o-
 pem laboranti ferendam trepido nuntio excitus, cum refugientem, & confertam
 in angustijs turbam frustra perumpere niteretur, vulneribus duobus acceptis, ad
 hæc, graui saxo in eum superne deiecto, semianimis cadit: ægreque ad naues rela-
 tus, ancipiti aliquot dierum curatione conualuit. Periere eo die Lusitani partim
 hostium telis petiti, partim in fuga à suis obruti, amplius octoginta. sauciorum
 numerus relatus circiter trecentorum. Eius cladis culpam scriptores in vnum
 Cotinum conferunt: quod is palmam euerfi Calecuti cum intemperantius ad-
 amasset; non expectatis Albuquerque subsidij, quo gloriam rei geritæ præcerpe-
 ret, ignoto itinere, caloribus maximis, ad regiam antecedens, temere se se in a-
 pertum capitis discrimen obiecerit; neque Emmanuelem Passanium audierit spe-
C ctata eque prudentia ac fortitudine virum, in ipso rei gerendæ articulo sapien-
 ter monentem caueret insidias, militemque à præda & discursu quam diligentis-
 sime contineret. Neque tamen incruenta fuit hostibus victoria. Plus mille, vel
 igne consumpti, vel in pugna desiderati. Eadem æstate, qua hæc ad Calecutum
 gerebantur, Antonius Laurerius, Franciscanus, cuius ante meminimus, è Socoto-
 ra Indiam petens, ad Surratum oræ Cambaie facto naufragio, cum aliquot Lusi-
 tanis ad Mamudium Regem captiuus abducitur. Et Didacus Lupius Sequeria ad
 ineundam cum Malacensibus amicitiam, è Lusitania missus, cum ad Cocinum ap-
 pulisset, supplemento in naues accepto, in Orientem porrò cursum extendit. ac
 superato Cori promontorio, præter Gangeticum sinum alto vectus Oceano, ad
 Somatram primus (quod quidem exister) omnium Lusitanorum accessit. Ea in-
 sula, pari ferme ac Ceilanum genere loci, à Septentrione in Austrum oblique
 porrecta, ab continente in qua Malaca vrbs est, angusto & periculoso diuiditur
 mari. atque ob id ipsum peninsula quondam credita est, quod ob frequentia vada,
 syrtesque nondum interiore patefacta nauigatione, isthmo quodam annexa conti-
 nenti procul intuentibus videretur: cuiusmodi errore ad Siciliam captus olim
 est Annibal. Sed nostrorum temporum audaciæ, vt nihil imperium; sic multo
 plura

plura iam cognita & explorata sunt. Longitudo insulae, ducentas leucas, & viginti; latitudo, qua maxime patet, septuaginta non amplius colligit. Auri est apprimè ferax (ex quo Chersonesum auream prisca appellarunt) necnon stamno, ferro, vitro, sulphure abundat. insignis insuper fonte perenni, ex quo naphtha instar olei manat; & excelso conspecta monte (Baluanum incolæ vocant) qui ad similitudinem Siciliensis Aetnæ, fumum, & flammam horribiles euomit. Regio est, ob frequentiam fluminum, ac paludum, nemorumque densissimorum, graui admodum cœlo, ac præsertim aduenis vehementer infesto. E syluis, inter alia, primæ notæ sandalum album, agallochum, & exsudans in modum resinæ caphura legitur, quam ignari Arabicæ linguæ camphoram vocant; itemque vulgare piper, & piper oblongum, zingiber, casta. super hæc, magnam bombycis quoque, ad vestes delictiores, copiam mittit. Incolæ, milio ferme, & oryza, & syluestribus vitant pomis. Frumentum, & ceteram orbis nostri sementem terra non patitur. Interiora, indigenæ tenent dediti simulacris: littora, Mahometani: quæ pestis ante ducentimum circiter annum inuicta, per vim compulsis ad montana incolis, maritimam planitiem, & loca maxime opportuna commercijs, occupauit. Ditio tota, complura in regna tribuitur, quæ recensere hoc loco non est operæ pretium. Sequeria igitur in ea loca delatus, cum Pedirensi primum, dein cum Acenorum Rege pacem, & societatem æquis legibus iniit; & eius rei monumento columnam in utroque littore statuit. Ab Somatra cum breui traiectu Malacam venisset, tentata prius per interpretem Mamudij alterius tyranni voluntate (is erat ex Arabia oriundus, & sensim collectis viribus, à Sionis seu Sabanni Rege, qui trans Gangem latissime dominatur, per summam fraudem iniuriamque deliquerat) Hieronymum Texeriam ab Emmanuele Rege legarum quam ornatissimo comitatu in terram exposuit. Ei frequenter ab aulicis obuiam itum; & magnifice instrato impositus elephanto, ad regiam ingenti celebritate deducitur. Dein prolata munera, & litteræ Emmanuelis, Arabica lingua conscriptæ. Societatem & commercium postulabat Emmanuel. & sibi magnificum Malacensis ducebat, secum ab Rege tam inclyto, ex vltimis terrarum finibus expeti fœdus. itaque peracto primæ salutationis officio, pax, & amicitia, magna partis vtriusque voluntate conuenit. Sed hæc tam læta initia eundem videlicet exitum habere, quem Calecutana sub aduentum Vasci Gammæ decem ante annis habuerant. Saraceni, & Arabes Malacæ negotiabantur: Lusitanis præter causam religionis, ob accepta insuper ab eis incommoda, & ademptam maris possessionem, infestissimi. Fij, quemadmodum antea Zamorinum, sic tum Mamudium hunc, insigni perfidia ac leuitate virum ex nefaria pseudoprophetæ disciplina, per coemptos pecunia calumniatores, ac præcipue præfectum vrbis quem vocant Bendaram, fictis criminibus in Lusitanos quam acerrime concitant. Gentem ab extremo Occidente, omnium quæ sub cœlo sint, sæuitia & rapacitate maxime detestabilem, exitio natam Orientis, quocumque sese specie societatis insinuent, ibi arce confestim ædificata, incolis acerbissimæ seruitutis iugum imponere. Testes eius rei Cocinum, Cananorem, Armuziam, Sofalam citant. proinde, quod optimum est, alienis doctus euentis Rex pacem caueat insidiosam, ac funestam; rebusque suis mature prospiciat. non plus quinque latronum naues, valde imminuto & nautarum, & militum numero, intra ipsius præsidia & portum inclusas teneri: si paululum modo, in id quod est opus, animum & cogitationem intenderit; nullo prope certamine cunctos ita opprimi ac deleri posse, vt ne nuntius quidem cladis vllus omnino superfit. Hisce igitur, & aliis id genus argumentis, licet ius gentium, & fœderis religio non parum obstaret; tamen improvidum viri fallacis animum, & suapte natura Christianis infensum, Arabes in suam sententiam facile pertrahunt.

Infandi

A Infandi sceleris in præsentia talis ratio initur. Per summam officii simulationem tyrannus Sequeriam, & præcipuos ex eius comitatu ad conuiuium inuitat; suggestu præcelso ad cænaculi amplitudinem exstructo, & pretiosis tapetibus ac peristromatis adornato regium in morè, & quidem in ipso littore, scilicet honoris causa, ne Lusitanus dux, in tanta peregrinorum colluione, longius ab suis abscedere cogeretur. ibi inter epulas incautum hospitem, comitesque pro palam trucidare, eodemque momento naues adoriri placuerat. Sequeria, quamuis ad eam diem consulto pedem è naui non extulisset; tamen multis precibus inuitatus, ne fidem hospitii suspectam habere videretur; se ad festas dapes venturum promisit. dein, coniurationis indicio ad eum delato (neque enim in vrbe deerant, qui facinus improbarent) sociorum hortatu, sub ipsum conuiuij diem per internuntios morbum excusat. Ea spe delusus Mamudius, aliam fraudem, ipsidem architectis & suasoribus, machinatur. Mos erat Malacæ, qui & in alijs emporijs; vt primus quisque emptor ad urbem accessisset; ita eum ante alios cum oneribus missum facere. Ea lex quoniam si obseruaretur, Lusitanis qui recentes aderant, diutius erat in portu commorandum; ostendit tyrannus, se, cum Emmanuelis, quem plurimi faceret; tum ipsius etiam Sequeriæ causa, qui ex tam longinqua regione venisset; extra ordinem aromata & merces exhibere Lusitanis decreuisse: veruntamen, quoniam id periniquo passuri sint animo cæteri negotiatores; qui iam dudum onera præstolentur; curandum esse vt quamprimum, & quanta maxima diligentia res transigatur. Ad certum diem quattuor seorsum locis quamplurimos Lusitanos cum scaphis præsto iubeat esse. mandaturum se, vt, quæ maxime cupiant, ab apothecæ curatoribus nulla mora interposita proferantur. Lætus ea conditione Sequeria, & gerendi negotij causa dissimulatis ijs quæ de conspiratione cognorat; Mamudio, pro tam propensa in Emmanuele voluntate, gratias agit ingentes. Inter hæc, à tyranno classis lemborum aliquot silentio comparatur; & impositis sagittarijs, in occulta statione post suburbanum promontorium collocatur. Vt imutis erat ex insula Iaua, quem honoris vocabulo Raiam appellabant: secundum Regem opibus & clientelis longe princeps Malacensis emporij. Huius filius, Patiacus nomine, cui paucis illis diebus eum Lusitanis contracta familiaritas erat, conscendendi ad præfinitum diem pro amicitia nauem Sequeriæ cum aliquot armatis, & iugulandi repente ducis negotium suscipit. stationes præterea armatorum locis idoneis disponuntur, vt in Lusitanos, quique in vrbe versarentur, quique emendi causa scaphas ad littus appulissent, ex omnibus locis impetus fieret. simul etiam subornati, qui eo die, per speciem vendendi comæatus, ad Lusitanicas naues accederent; nauiumque custodes, ignaros imminentis exitii, distinerent. Edictum omnibus, vt nihil mouerent antequam è loco excelso editum fumo signum aspicerent. Ad eam vero significationem, & classis parata, subito ex insidijs in semiplenas inuaderet Christianorum naues; & cæteri pro sua quisque parte rem terra, marique impigregerent. Vbi dicta facinori dies affuit, Sequeria, cui nihil erat longius, quam vt ad Emmanuelem nuntios aperti Malacensis commercij perferret; scaphas aliquot cum mercaturæ administris ad loca destinata dimittit. Ipse interim oblectandi animi causa, vt fit, latrunculorum lusu tempus terebat; cum Vt imutis Raiæ filius cum aliquot armatis per causam salutandi superuenit. Aduenti, cum omisso ludo Sequeria prodiret obuiam officii causa; Quin tu, inquit ille, cæpta prosequeris: nam & apud nos quiddam haud absimile genus oblectamenti est; & quibus potissimum rebus ab isto vestro discrepet; discere vehementer aueo. Cum Sequeria ad certamen ludicrum, moris amico gerendi causa reuertisset; interea Patiacus expectans quam mox fumus attolleretur: varia sciscitando animum tegere:

tegere: ac licet ab infita genti fallacia simulationem vultu egregie sustineret; tamen sensibus intimis e concepto scelere æstuabundus, modo residere, modo consurgere, tum sicæ manubrium identidem stringere. & is quidem, quamquam ad cædem paratus, præclare sibi temperauit, quo minus præpropere consilia patefaceret. Non eadem cæteris patientia in præstolando fuit. Nam & qui venalem annonam ad naues admouerant, & qui in scaphas ex vrbe imminabant, per tumultum ac trepidationem, furiis intigantibus, non expectato signo coorti ante tempus in Lusitanos irruunt: iamq. pluribus locis, incio Sequeria, cædes fiebat; cum nauta e summo carchesio & gestus eorum, qui cum gladius aderant, specularus, & rixa eminus animaduersa, confestim ducem inclamat, Deum, hominesq. contestans paratam fraudem; mucrones in caput eius instare; Lusitanos ad urbem circumuentos occidi. Ad eas voces quasi e profundo veterno excitus Sequeria, abiecto alueolo ferrum capit; idem comites, & nautæ faciunt. Sicarii, conscientia exanimati, in subiecta nauigia momento desiliunt. ille, missis propere ad littus armatis, qui suos laborantes protegerent, & ad naues festine reciperent; ad omnia prouidenda, quæ in tali re opus essent, extemplo discurret. Et iam edito signo, lembi hostium ex alto aderant. id vbi Sequeria nuntiatum est; ne loco arcto & impedito repente oppressus, tormentorum vsu, quibus in tanta militum paucitate maxime nitebatur, amitteret, præcis raptim anchoralibus, e portu se proripit; & obuiam hosti procedit. dein e tormentis æneis ferrea missilia horribili fragore contorquens, barbaros ita conterruit, vt ne tentato quidem certamine, velis, remisque se se in fugam præcipites dederint. ijs dissipatis, ad suorum reliquias colligendas in pristinam stationem reuertit. neque ausus deinde quisquam ei negotium facere. In eo tumultu cæsi Lusitani ferme triginta; paulo plures in vincula abrepti. in quos ne grauius a tyranno consulere; ab vrbe quatienda, & ab incendijs nauium Sequeria se se continuit. Cæterum temperare non potuit; quominus Mamudio renuntiari iuberet, Lusitanos tam insignem tamq. atrocem iniuriam, fauente Deo foederum teste, propediem esse vindicatos. in præsentia, quod stata reuersionis tempestas adesset, quæ motio in ijs locis non nisi tertio quoque redit mense, ne apud consceleratos, & perfidos homines diutius ageret; velis in Occidentem datis, obuios aliquot barbarorum iuncos (onerariæ nauis id genus est) pretiosis mercibus refertos expugnat; tum nauibus duabus Cocinum missis, quæ de statu rerum Malacensium Prætozem Lusitanum docerent; ipse India, & Arabia ad dexteram relicta, Bonæ spei promontorium præteruectus, ingenti labore ad Tertias insulas, atq. inde in Lusitaniam recta contendit. Et Sequeria quidem nauigatio hunc habuit exitum. Albuquerque interim valetudine recuperata, & refectis e Calecutana clade suorum animis; in id maxime operam dabat; vt, quæ contra ipsius existimationem ab iniquis ad Emmanuelem Regem delata essent; re ipsa magis & factis, quam litteris aut oratione refelleret. In primis, ad Armuzianum bellum, quod ille iam diu coquebat; nauales copias, & omnia machinarum genera, quam acerrimo studio comparabat: ac breui, non die, non nocte intermissa cura, nauium vnus & viginti classem omnibus rebus instruxit. in eas Lusitanorum duo circiter millia, præter auxiliares, imposita. Dein oratoribus principum, & regulatorum auditis, qui ad eum initio præturæ officii causa confluerant, cum ijs, quas dixi, copiis in conspectu oræ Decanæ prouehitur. parantique porro in Arabiam tendere; nec opinata spes commodi propioris affulsit. Goa est vrbs (cuius haud semel iam est mentio facta) in Ticuarino insula, quam, & ignobiles alias complures, angusto interfusum eurippo efficit mare; illa quidem, & soli vbertate, & egregii portus amplitudine, & ædificiorum,

A ædificiorum, incolarumque frequentia in primis Indiæ totius visenda; Ab ea non longe distat Onoris regnum: cuius regni paruam insulam, haud contemnendam classe obrinebat egregius virtute nauali dux, nomine Timoia. Is, tyranno Sabaio, cuius ante meminimus, & Mahometanis Goæ inquilinis cum aliis de causis erat infensus; tum ob auocatam illuc ab Onore, & Baticala, inclytis quondam emporijs, mercaturam. itaque & Saracenis, Aegyptiisque negotiatoribus Goam petentibus plurima damna inferebat; & coniuncta cum Lusitanis causa, miro quodam ardebat studio, de Emmanuele Rege benemerendi, quocirca iam dudum Francisco Almeida suam operam enixe detulerat; & tum ab Albuquerque ad colloquium euocatus, confestim accurrit; atque inter cætera nuntiat, ab euerso Dabulo Sabaium prorsus implacabili in Lusitanos ira concepta, naues ædificantem, magnis præmijs veteranos vndique milites contrahentem, ingenti machinarum omnis generis comparato iam numero, cum bellum primo quoque tempore Christianis inferre cogitaret; in ipso conatu rei aggrediendæ letali morbo consumptum. Eius morte & multos e subiectis populis rebellasse; & finitimos Reges ad veteres vlciscendas iniurias repente coortos, hinc, Idalcaneum filium, exiguo rerum vsu, vixdum locatum in solio, cum domesticis, tum externis bellis vehementer implicatum atque districtum teneri: Goam ciuitatem, magna ex parte dilapso tyranni exercitu, intestinis præterea discordijs laborare. Pro certo se habere, si Albuquerque, omissa interim Armuzia, ad Goam recta contendat; fore, vt opportunam ad omnia insulam, & urbem in primis opulentam, aut metu, aut armis in potestatem accipiat. Ac ne verbis duntaxat captare gratiam videatur; semet, ni Lusitani reiiciant, cum suis omnibus copiis an partem laboris periculiue venturum. Albuquerque, collaudata Timoia fide atque constantia, concilium vocat. Nemini ipernenda res visa. quippe, Armuzianam expeditionem in alia tempora differri posse; Goæ potiundæ, si tam commoda præteriret oportunitas; reuocari non posse. Cum hæc sententia magno cum assensu plerisque insedisset; Timoia, per speciem Armuziani belli, ad conscribendos in vicino milites dimissus, paulo post cum peditatu, & longis nauibus quattuordecim ornatissimis affuit. Sub eius aduentum, Albuquerque, mutata repente nauigatione, Goam peterent, magistris edixit. Cum in ipso ore portus in anchoris constitisset, Antonium Noroniam sororis filium, & Timoiam cum actuarijs præmittit ad oppugnanda castella duo, ex vtraque parte aditus posita. quorum alterum in ipsa insula Panginum, alterum in continenti Bardesum appellabant. ijs feliciter euentu captis, cæsoq. aut fugato præsidio, mittit qui oppidanis denuntient, si voluntate urbem tradere, & Christianam clementiam, quam vim experiri malint; se & legibus ipsorum passurum eos viuere; & tertiam partem tributis, quod tyranno pendere soleant, remissurum. sin minus; obsidionis mala, & omnem belli cladem expectent. Goani, dissipatis fuga militibus, & absente Idalcane ad fines regni tuendos, iam antea trepidabant. Tum vero, non modo expugnatis arcibus territi, sed etiam benignitate promissorum illecti, pulsus aduersæ factionis hominibus, Albuquerque & Lusitanos ingenti gratulatione patentibus portis admittunt; eique, deditiois insigne, clausas oppidi, & arcis in qua erant ædes regie, porrigunt. Albuquerque, cataphracto equo summa omnium ordinum frequentia urbem inuectus, Crucis vexillum pietatis causa præferente quodam ex Dominicana familia, primum omnium, Deo immortalis, partem sine cruore victoriam gratulatus, promissi fidem ciuibus egregie præstitit: urbem, & arcem diligenter inspexit; grauique ante omnia edicto milites a præda, iniurijsq. continuit. In nauibus, partim inchoatæ, partim absolutæ varii generis naues inuentæ non paucæ. armamentarium, telis, tormentis æneis, sulphureo puluere, & omni apparatu

statu bellico refertissimum. & in stabulo regio militares equi permulti, quos ē Per
 de aduectos (nam India eiusmodi armentis caret) Malabarici, & Canarini, &
 Narfingæ Reges impenso parant pretio. Ad hæc, locandis publicis vectigali-
 bus, tollendis ex insula latrocinii, & componendo ciuitatis statu, reliquum æsta-
 tis infumptum. Iam enim urbem illam, Albuquerqueus, propter eximiam (vtri di-
 ximus) agri bonitatem, & opportunitatem loci, (quod quasi cardo inter Cori pro-
 montorium, & Cambaiæ littus interiaceret) ad continendas in officio cunctas eas
 nationes, caput ac sedem Indici imperij destinarat. Dum igitur componendis
 insitit rebus, ac potissimum conciliandis incolarum animis, haud ignarus vim ac
 metum, exclusa beneuolentia, malos diuturnitatis esse custodes; interea Idalcan,
 a missæ Goæ percussus nuntio, pacem vel iniquis conditionibus cum hoste in-
 terno pariter & externo componit. dein, auctis maiorem in modum copijs, ad
 Goam extemplo contendit. Ducem habebat in castris, eximia rei militaris peri-
 tia, Camalcanem nomine. Hunc, ad tentandum æstuarii transitum, quo insula
 cingitur, cum expeditis octo millibus peditum, equitibus mille & quingentis præ-
 mittit. ipse cum cætero exercitu (ea erant equitum quinque, peditum plus qua-
 draginta millia) tardius propter machinas, & impedimenta subsequitur. Camal-
 can, celeritate vsus, ad ipsum littus applicuit castra. Eius aduentu, præfertim
 quod Idalcan cum reliqua copiarum mole propediem affuturus nuntiabatur, ma-
 gnus tota insula motus animorum est factus. Duo incolarum genera Goam ha-
 bebant. inquilini alteri ē secta Mahometana, qui dudum ex Arabia profecti, vt
 supra dictum est, magnam Africi, & Asiatici littoris partem infederant. alteri in-
 digenæ, deorum inanum cultores. Illi, ab insito in Christianos odio, eiusdem
 superstitionis hominem, Sabaii filium, Regem expetebant: hi, metu ne deditæ si-
 ne sanguine urbis pœnas postmodum luerent; eius flagitij turpitudinem & cul-
 pam redimere insigni aliquo promerito nitentur. Ergo inter se se clam officijs
 in Camalcanem vtrique certare: omnia Albuquerquei consilia (quoad possent) per
 occultos internuntios patefacere; ad transitum hostes non hortari modo, sed e-
 tiam in idipsum naues ex occasione summittere: denique nulli rei deesse, quæ ad
 Idalcanis aut placandam iram, aut gratiam ineundam facere videretur. Neq. ad
 barbaros modo pertinebat hoc malum. ipsos etiam Lusitanos quadam ex parte
 furor inuaserat; atque vt ad Armuziam nuper, sic tum dementiæ & imperitiæ
 Prætores accusabant, quod Idalcanis maxime absentia fretus, urbem tot tamq.
 potentibus vndique nationibus cinctam, adeo parua manu inuadere esset ausus; &
 inanis gloriæ cupiditate, relictis non minus quæstuosæ, quam honoratæ mer-
 caturæ compendijs, Lusitanicas opes, & parta ad eam diem decora in apertum
 periculum temere coniecisset. Albuquerqueus, in tantis rerum angustijs, tamque
 multiplici discrimine, tamen neque animus, neque consilium ad omnia defuit.
 Ac Lusitanos quidem, quando animaduertendi non erat locus, admirabili qua-
 dam lenitate, ac patientia sustentabat. Ex incolis, capita coniurationis, per spe-
 ciem consultandi in arcem euocatos (ij fuere amplius centum) repente vinciri
 iussit. Miracenum ē principibus ciuitatis, quem ille demerendi causa quadrin-
 genariæ cohorti præfecerat; interceptis eius ad Camalcanem litteris, continuo
 stipatoribus sui corporis tradidit, sparis, haud inusitato mortis genere, fodien-
 dum. laqueo insuper, aliquot ē turba suspensi, cæteri ad incertos rerum euen-
 tus in vinculis adseruati. Iam uerò, ad arcendum insula Camalcanem, idoneis
 locis tormenta cum præsidis collocata, propter Lusitanorum paucitatem, inco-
 lis necessario admittis, quos quidem Albuquerqueus minime infidos, aut ab se alie-
 nos existimauerat. Subductis præterea in tutum leuiores nauigijs, ne hosti ad
 transitum vsui forent, nobilibus trierarchis circumeundæ sine intermissione in-
 sulæ

A sulæ negotium est datum. Camalcan variis locis haud semel conatus traicere
 cum tormentis vndique pelleretur; ad extremum silentio noctis tempestatem in-
 stans turbulentam ac pluuiam, cuiusmodi multæ per autumnum exitunt; ratibus
 peditatum; vitilibus nauigijs, corio circumfuto, equitarum traicere instituit. ne-
 que ita difficilis transmissio fuit, tenebrarum & imbrium iniuria, prospectus &
 ignium beneficio Lusitanis adempto. Ac nihilominus inter tumultum aliquot
 abreptæ rates, cæsiq. ex hostibus, aut demersi non pauci. Sed ingruenti omni ex
 parte multitudini vltra obsisti non potuit. Primi agminis ductor erat Zufolari-
 nus, notæ audaciæ vir. is, cum duobus ferme partim equitum, partim pedi-
 tum millibus primum in sicco statuit signa: dein, cum iam dilucesceret, Camal-
 can illico sublequutus. iamq. passim armati in terram exponebantur: & è statio-
 nibus incolæ, mutata repente fide, cum se se ad hostem adiungerent; Lusitani ab
 suis deserti effusa fuga urbem vndique repetebant. cæterum ne ibi quidem tuto
 consistere licuit. oppidani conspectis intra insulam Idalcanis insignibus, in Lusita-
 nos tota vrbe dispersos adeo vehementer se intulere; vix vt illis in arcem confu-
 giendi spatium fuerit. eodem ij etiam qui mare tenebant, saluis nauibus, tormen-
 tisq. recepere se se. Interea Camalcan cum cæteris copijs per otium transgref-
 sus, ad duas arbores (ita locum appellant) haud longe ab vrbe confedit. Atque
 vt receptæ Goæ decus Idalcani præriperet; per Lusitanum exulem Ioan-
 nem Machiadum, qui specie desertoris apud Idalcanem stipendia faciebat, Al-
 buquercio pacis condiciones obtulit; magnopere suadens, vt appropinquante
 iam hyeme, tam arctis com meatibus, tanto inferioribus copijs, ante Idalcanis
 aduentum vrbe excedere, quam belli fortunam temerario aulæ periclitari mallet.
 Haud inania proponebantur: & cum aliæ multæ Albuquerquei difficultates
 angebant; tum nihil magis, quam hyemis imminentis incommodum: quod à
 Maio mense, qui tum agebatur, ad vsque Septembrem, in Oceano Indico sæ-
 uissimi turbines, ac fædissimæ exitunt procellæ: quarum impetu fauces Goani
 portus, aggestis arenæ cumulis, per eos dies ita obstruuntur, vix vt minoribus
 nauigijs, & magno cum labore transitus pateat. Ac nihilominus, Albuquerqueus,
 cum tanta rerum ac temporum iniquitate premeretur, existimationis ac dignita-
 tis rationem antiquissimam duxit. Idalcanem expectare, oppugnationem, quo-
 ad posset, sustinere; & vbi demum cedere necessitas coegisset, in ipso portu inui-
 tis hostibus hyemare constituit. Camalcan, Albuquerquei pertinaciam demiratus;
 experiendi magis vires causa, quam certa victoriæ spe, machinis nondum adue-
 ctis, multifariam Lusitanos aggreditur. à quibus cum egregie propugnantibus,
 haud sine detrimento recederet; interea cum vniuerso exercitu bellicoq. instru-
 mento Idalcan affuit, omnemq. late regionem tabernaculis occupauit. Deser-
 tis propter paucitatem nostrorum Pangino, & Bardesio castellis, præsidia cū tor-
 mentis imposuit. Dein, cognita Lusitanorum peruicacia, vt rem quam minimo
 suo damno conficeret; intercluso vndique exitu, veluti indagine cinctos, fame ac
 desperatione compellere ad deditioem decreuit. id quo facilius adsequeretur;
 misso caduceatore simulatam pacem offerebat obsessis. ipse, dum de conditioni-
 bus agitur, paulo infra urbem, quæ in angustias cogitur æstuarium, multa saburra
 grauata onerariam ad instar molis demergit. dein, cum alteram eodem modo
 suppressere maturasset, animaduerso periculo trepidi nauæ rem ad Albuquerquei
 deferunt. consilium habetur extemplo. neque vlli dubium fuit, quin proxima no-
 cte priusquam plane interseptus euripus esset, se se ex letalibus iis cancellis eriperent.
 Igitur, luminibus crebris in speciem relictis, quarta vigilia ex arce sensim ex-
 cedunt. neq. tamen licuit fallere intentos ad cuncta oppidanos. fugam ignis ma-
 xime prodidit, armamentario iniectus. Ergo confestim in abeuntes ex vrbe fit im-
 petus;

perus; & Albuquerqueius cum agmen cogeret, equo suffosso vix tutum ad naues receptum habuit: inde, sublatis per magnam trepidationem anchoris, cum vndiq. tela volitarent, præmissi qui transitum diligenter inspicerent: ac vix iam singulas angustiae capiebant naues. itaq. ægre admodum traducta classis, remotiorem ab vrbe locum hybernis cepit. Hoc defunctos discrimine tam graui, alia deinceps atque alia incommoda Lusitanos excipiant. primum ipsa loci natura, multiplici & anguloso littorum flexu; vt inter nauigandum, quotiescunq. res id exigeret, aperta iaculatoribus identidem præberent latera. dein adempta facultas aquandi, omnibus circa ab hoste insecis: vt ex ipso æstuario, hyemalibus pluuiis non nihil temperata salugine, amaros latices, & lutulentos haurire sitis intoleranda compelleret. omnis deniq. commeatus tanta paulatim inopia premi cæpti, regis equis quos in frustra dissectos sale condierant, quamuis accurata dispensatione consuptis; vt vulgo mures, & putria animalia, pro cibo nautis ac militibus essent: quidam etiam, detracta seriniis coria, cacabis vtcunq. mollita commanducare niterentur. Inde vagari passim morbi: & squalentia tæbe ac macie corpora, miserandum in modum absumi. Sed cum tot vndiq. instarent mala, nihil tamen æque Lusitanos vrgebat, ac disposita in vtroq. castello, de quibus antea demonstrauimus, maiora tormenta: ea cum à fronte, à latere, à tergo pæne assidue nostros impererent; maximo incòmodo captam relinquere stationem, & latebras mutare subinde cogebant. Aduersus eam perniciem Albuquerqueius aliquid ex Lusitana consuetudine audendum ratus; consilium cepit prima specie temerarium, & anceps; ceterum exitu paruit, extremis in rebus fortissimos quosq. conatus esse tutissimos. Valido præsidio Idalcanis ambo castella tenebantur, sed tanta barbarorum ab secundis rebus erat negligentia, quod à Lusitanis fame ac lue dira pæne confectis, deditioem in singula momenta expectarent; vt non vigiliarum ordo, non stationum locus, aut numerus teneretur. Soluti ac securi milites, quasi nihil omnino timendum esset, somno & perpotationibus tæpus terebant. Ea socrdia satis còperta, Albuquerqueius, acerrimos viros ex vniuersa classe trecentos deligit. hos, & sua sponte incensos cupiditate vindictæ, & magnis insuper pollicitationibus incitatos, bifariam diuidit, cumq. egregiis ducibus noctu diuersos ad vtrunq. castellum dimittit. Profecti silenti agmine, cuncta neglecta & soluta, custodes ante vallum inermes, ac sopitos inueniunt. Cùm hisce tam imparatis, ac nihil tale opinantibus, ab Lusitano ex vltima desperatione feroci, multis simul partibus prælium initum. Indi repentino tumultu attoniti, & ignari quid esset, velut alienata mente passim cæduntur: pauci captis armis resistunt. Sed iis quoq. momento dissipatis, intra vallum & portas prælium infertur. neq. vltra sustineri Lusitana vis potuit. in fugam auersi hostes: & memorabili autu ab obsessis ac circumuentis vna nocte duo castella expugnata: machinæq. ac tormenta (quæ vnâ Lusitani adamarant prædam) raptim ad naues auecta. Quo tantum insigni facinore ictus Idalcan, veritusq. ne tale quidpiam in suum ipsius caput Lusitani consciscerent; tabernaculum ab vrbe dicitur longius transtulisse. Post hæc, ab hoste, malleoli, & aridi virgultorum fascies oleo resinaq. perfusi, ratibus imponuntur, quos igne concepto in Christianam classem æstu secundo repente demitterent. Ea re per exploratores cognita, Albuquerqueius anteuertit; vltroq. ipse ad eam inflammandam materiam idoneos viros ad vrbe occulte summisit. subiere quam maxime furdo remigio: veruntamen intentioribus iam vigiliis sensit aduentum barbarus; & cum aliquot actuariis confestim occurrit. ibi læuissimo contracto certamine, cum hostis multitudine superaret; Antonio Noroniae crus læuum sagitta transigitur, quo ex vulnere paucis diebus exspirauit. Is casus Albuquerqueium grauissime perculit; non domestici tantum incommodi causa, verum publici quoque damni, quod eximia spe summæ virtutis adolescentem, ac singularibus

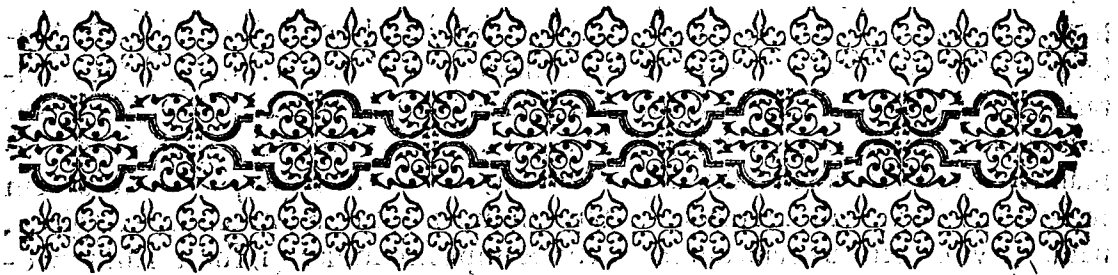
animi

A animi & corporis præditum ornamentis, Emmanuele approbante, successorem sibi in eo imperio designauerat. Neque tamen incruentum fuit hostibus prælium: multo plures ex iis, quam è nostris desiderati. & nisi mors Noroniae interuenisset, Lusitani egregie vicerant. Inde, vitandis vtrinque infidiis, aliquot dies per summas Lusitanorum ærumnas exacti. iamq. magno eorum gaudio ver appetebat: mariq. nondum plane aperto, læua necessitas, & extrema rerum omnium inopia, nostros ad profectioem adegit. aliquot nauigia in transitu amissa. reliqua classis cum deniq. in altum euassisset; ægri, quorum erat ingens multitudo, in Anchediuam insulam deportati; vt ibi desiderato cibo, potuque, & insuper amænitate loci, & cæli clementia sese reficerent. Albuquerqueius Cananorem delatus, instaurandæ institit classi: dein Calecutanæ opis fiducia, & adempti Cocinensis regni dolore tumultuantem denuo Naubeadoræ propinquum; celeriter eo profectus, cæsis aut fugatis Zamorini auxiliis, mature compefcuit, Regemque socium sollicitudine liberauit. Per eosdem dies Narfingæ Rex ingenti exercitu comparato, præcipuam Sabaii ditionis vrbe Taracolum aggreditur. Ad eam tuendam Idalcan sine mora profectus; armatorum nouem millia Goæ reliquerat; nouis munitionibus, quod mœnium infirmitati diffideret, circa vrbe intenta cura perductis. Et Albuquerqueio, de Goa repetenda assidue cogitanti, quod in ea re dignitas, & existimatio Lusitanici nominis ageretur; noua classis è Lusitania decem nauium cum eximio flore nobilitatis ac iuuentutis in tempore superuenit. His aditus copiis, purgato exercitu missione turbulentorum, nauibus triginta quattuor, in quibus erant bellatores egregii Lusitani mille quingenti, & Malabares auxiliares trecenti, magno & erecto animo ad Onorem rediit. ibi cognito rei Goanæ statu ab Timoia, quem propter loci vicinitatem nihil ferme latebat; tres ab illo naues insuper accipit; eumq. denuo ad conducendos mercatores milites proficisci iubet. ipse cum iis quas habebat copiis interea rem aggredi statuit. omnino ingentis erat audaciæ, non expectatis auxiliis, tam exili apparatu vrbe & operibus, & præsidis, adeo munitam inuadere. Sed si vnquam alias, tum vtique fortibus cæptis affuit Deus. quandoquidem tantus è prioris belli memoria terror non oppidanos modo, verum etiam externos inuasit; vt licet ab omnibus rebus essent paratissimi, tamen præ metu vix mente animoq. constarent. Duo primum castella, sub ipsum classis introitum, a custodibus, Lusitanicum horrentibus ferrum, extemplo desertæ. Inde Albuquerqueius, directis in frontem ex vrbe tormentis nequaquam exterritus, descensione facta, multis simul partibus oppidum oppugnat. neque ita magno certamine superatis munitionibus, cum intra mœnia se se Mahometani reciperent; permitti refugientibus Lusitani pariter irruunt: & omnibus viis armatos iuxta & inermes cædunt. Atrox maxime prælium ad arcem fuit, dum fideles aliquot ex Idalcanis familia, regias ædes pertinaci tuentur pugna. sed iis demum in vestigio trucidatis, turpem in fugam cæteri omnes effusi: alij ex muris pauidi se se præcipitant; alij ad aquas compulsi vel obruncantur in littore; vel degrauantibus loriceis, vulneribusque merguntur. maxima pars per agros insula tota dispersi. ita Albuquerqueius incredibili felicitate rursus vrbe potitur v. Kal. Decembris, quo die Diuæ Catharinæ sacra natalitia celebrantur. Finito iam prælio, cum tribus peditum millibus Timoia superuenit; ferius omnino, si rem confectam spectes; cæterum ipsius victoriæ celeritas (non plus sex horis pugnatum est) socium ab omni vel negligentia, vel perfidia crimine vindicauit. quod equidem diuinitus crediderim factum, ne scilicet è Christiana victoria, & singulari Dei beneficio parta, quicquam ethnicus homo sibi decerperet. Dimissi dein circum insulam equites, ad Mahometanos è latebris eruendos, magnam denuo stragem dedere. Ita, variis cladibus absumpta septem circiter hostium millia, è Lusitanis,

quod

quod credi vix possit, desiderati non amplius quadraginta. Post hæc, Albuquerque ad firmandum Emmanuelis nomine imperium toto pectore incubuit. ac primum, defectionis auctoribus, exilio & bonorum proscriptione damnatis, perfidæ ciuitati ex ipsamet Idalcanis formula vectigal indixit. dein, ad sobolem in vsum militiæ propagandam, sacro fonte expiatis Indicas puellas cum Lusitanis in matrimonio collocabat, fouebatq. omni genere caritatis: tum aduersus imminentis belli pericula resecti celeriter muri turesque, & arx ipsa nouis propugnaculis aucta. In id opus dum idolorum fana, & sepulcra ethnicorum, & alia ædificia diruuntur; in domus cuiusdam parietinis æneum Crucis, pendente Christo, simulacrū apparuit: euidenti plane argumento, in iis olim regionibus non modo Christianam fidem, sed cum ea salutarem quoq. vsum imaginum (quem recentes isti scilicet pietatis antiquæ assertores ac diuinæ voluntatis interpretes funditus extirpare conantur) ex Apostolica traditione viguisse. magnū vero Albuquerque, & boni omnes inde gaudium percepere, præfagentibus animis, eam urbem ecclesiamq. principem Indiæ religionis aliquando futuram. itaq. signum illico purgatum, nec sine lacrymis, & cum solenni pompa & apparatu, pro ea quæ tum suppetebat copia, exstructo nuper Christianorum templo illatum à sacerdotibus: atque ad Emmanuelem deinde, talium rerum plus multo, quam auri gemmarumq. sitientem, muneris amplissimi loco transmissum est. Neque huic tantum signo acceptam eam victoriam Lusitani ferebant; quod eius ope quodammodo introducti in urbem fuisse viderentur; sed etiam Diui Iacobi Apostoli Hispaniarum præsidis euidenti auxilio: quod amissa iterum Goa barbari sine fine requirerent, quismam esset egregius ille dux, punicea cruce, & fulgentibus armis insignis, qui tantam edidisset stragem, ac Mahometanas phalanges Christianorum paucitati cedere coegisset. Neque Albuquerque, cœlesti promeriti sese immemorem ostendit. siquidem, pietatis causa, inclusum vermiculati operis auro scipionem cum capulo ex pyropis & margaritis; & bombycinum petalum addito aureo gemmatoque conchilio; itemq. pertufos in linea globos aureos (ea peregrinantis olim Apostoli insignia sunt) in Palmulano Iacobæ militiæ contubernio (qui locus Olisiponensis agri notissimus est) poni iussit. ac deinde moriens, Compostellano eiuidem Apostoli templo terræ Callicæ, pensilem ingentis formæ lychnuchum argenteum cum perpetui luminis alimento legauit. Circa id tempus, quo hæc in India gesta sunt, Emmanuel duodecim fratres Cæruleos (vt appellant) è Lusitania in Congū vnâ cum architectis, & fabris, & splendido sacrorum apparatu, & liberali viatico destinauit: vt nouum templum vero Deo exstruerent, ornarentque: & erudiendis porro ad pietatem incolis, & augendæ per baptismum Ecclesiæ sedulo insisterent. Princeps eius legationis ex eadem familia fuit Ioannes Marianus, insigni virtute ac pietate vir. Omnes ab Alphonso Rege sanctissimo perquam benigne, & honorifice accepti. Eodemq. Rege vel in primis adiuuante, per aliquot deinceps annos in catholica religione promouenda egregie operam posuere. Cumq. ex facta diuini verbi semente aliæ subinde atque aliæ segetes ad messem inalbescerent; supplementum in easdem regiones ab Emmanuele sæpius deinde submissum est.

Libri quarti Finis.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER QVINTVS.

RECEPTA vrbe Goa, prouisisque ijs quæ ad insulam retinendam maxime necessaria videbantur; Albuquerque, quippe qui spe & magnitudine animi plura in dies & maiora conciperet, variæ simul torquebant curæ. Cauendum erat in primis, ne tot vndique circumfusæ nationes, nimium lætis Christianorum successibus, ac tantæ crescentis in medio molis metu compulsæ, positis intestinis inimicijs, contra communem hostem armaviresq. coniungerent. Occurrendum Zamorini, & Saracenorum consilijs artibusque, intento semper animo in perniciem Christiani nominis excubantium. Consulendum præterea Lusitanis ad Socotoram, in agro male pacato, inter infida semper, & effera incolarum ingenia destitutis. Pungebat insuper animum, iniuriæ Malacensis atrocitas, & popularium salus è Sequeræ comitatu, qui à Mahometanis admodum sæua custodia tenebantur; erantq. nonnulli ex ijs de Albuquerque priuatim optime meriti. Iam, de Arabico freto obsidendo, ac Mecana, & Aegyptia tollenda nauigatione, haud leuis erat sollicitudo. sed ante omnia, ingentis spiritus virum, Armuziani belli corrupta victoria, & amissæ tam opportunæ, ac munitæ arcis dolor angebat. Cum hæc igitur, & alia multa vndique instarent; in præsentia, contra Calecutanam fraudem, insidiasque, Malabaricum littus intentiore custodia, & maioribus copiis placuit obtineri. Porro ad aliarum gentium vim, & consilia præcauenda, ac partim conciliandos, partim exterrandos multitudinis animos, Albuquerque, orientaliū Regum, aut populorum legatis, qui Goæ bis captæ fama vndique exciti, ad Prætorem, vt sit, seu fide, seu ex animo gratulandi causa conuenerant: ea grauitate simul & moderatione cum aures, tum responsa dedit, haud inepto artificio magnificæ cuiusdam ostentationis adhibito; vt incertum in omnium existimatione relinqueret, plus ne Lusitanæ iustitiæ fideique, an opibus ac maiestati iure tribuendum putarent. Ad hæc, Iacobo Fernando Pacensi, quem vulgi sermone Beianum vocabant, cum nauibus tribus in Socotoram misso, arcem ab Acunia conditam, quando ea tanti non esset, deducto præsidio diruendam, & so-

lo. æquandam curauit. Reliqua erat deliberatio: è Malacensi, Armuziana, & Arabica expeditionibus, quam capefferet potissimum ac primum. Ea quoque dubitatio exempta recentibus è Lusitania litteris: quibus aperte iubebatur Albuquerque classe in Arabiam proficisci; & Adeni regulū aut voluntate, aut armis ad Emmanuelē adiungere: id si minus processisset; tum idoneo quopiam loco arcem ædificare; quæ Mahometanis classibus omnino transitum intercluderet. Igitur, nauibus vigintitribus celeriter instructis, & imposito milite: (i) fuere Lusitani octingenti, sexcenti Malabares) mare rubrum, sicut imperatum erat ab Rege, petere intendit. Neque ita multum processerat; cum ab Occidente, & à Septentrionibus aduersi præter expectationem obstitere venti. quibuscum aliquandiu frustra luctatus Albuquerque, ad extremum, ne cum aperto salutis discrimine tempus & operam perderet; de minorum ducum sententia, quod iidem flatus in Orientem, ac Meridiem erant secundi, ad viciscendum Mamudii scelus atque perfidiam, & eripiendos è seruitute Lusitanos, retro ad Malacam vela fieri iussit. & eodem ferme quo Sequeria cursu ad Somatram appulit primum. Inde renouata cum Pedirensi, & Paceno regulis amicitia; dum ad Sincapuranum prouehitur fretum; aliquot barbarorum naues haud leui certamine expugnat. Qua in re illud vel in primis accidit memorabile. Vehebatur quadam è nauibus ijs Naodabeguea Malacensis, vnus ex eorum numero, qui nuper in Sequeria exitium conspirauerant. is in itinere oppressus ab Lusitanis, cū egregie dimicans aliquandiu restitisset; multis demum confossus ictibus ita corruit; vt è patulis vulneribus nihil omnino cruoris manaret. Mox, inter spoliandum corpus, vt primum detracta eius brachio est aurea armilla; (mirum dictu) tamquam vase confraeto, ita sese cum anima vniuersus repente sanguis effudit: cuius rei stupore defixi Lusitani, cum de captiuo causam quæsisissent; cognouere inclusum esse in armilla os animalis cuiusdam Sionij (Cabim incolæ appellant) cuius, in sistendo sanguine virtus efficacissima sit. id ipsum os deinde cum in Lusitaniam deuehendum esset, vna cum pretiosis alijs rebus naufragio periit. Atque in hunc modum barbarus ille concepti in Sequeriam facinoris pœnas acerba persoluit morte. quo quasi quodam totius belli prologo lætus Albuquerque, Malacam recta contendit. Ad eum rumore Mamudius armatorum copias, & maximam tormentorum vim, vulgata iam arte, summo studio comparauerat, mediocris fere magnitudinis: vnum etiam ingentis habebat formæ, ab Zamorino per eos dies dono sibi transmissum. Verfabatur eodem tempore Malacæ Panensium regulus, cui Mamudius filiam paulo ante desponderat: ædificata in vsu nuptiarum ambulatoria domo per ampla, rotis triginta subditis, vt in ea elephantis iuncta, & aulaeis ac peristromatis adornata, cum solenni tripudio cantibusq. comessabundi principes tota vrbe veherentur. Albuquerque ad Malacam anchoris iactis; primum omnium institoribus & nauarchis variarum nationum, insolitæ classis metu perterritis, & parantibus fugam, circummisso nauigio metum omnem ademit: sese nullius in damnum iniuriæ, sed ad suorum salutem, qui Malacæ vincti per fraudem tenerentur, eò aduenisse. ij ni bona fide sibi a Mamudio restituantur; tū suum ius persecuturum armis: neque sibi esse in animo quenquam eodem illigare bello. Ipectatores duntaxat otiosos alieni periculi sese præberent: ac peracta demum re, virtuti Lusitanicæ testimonium apud suos quisque Reges ex fide tribuerent. Hoc officio ac denuntiatione conciliati Lusitanis fere omnium animi eo facilius, quòd præter insignem inuidiam facinoris in Sequeriam admissi, priuatis etiam de causis erant infensi tyranno plerique. Postridie Mamudius, ab inata fallacia, per speciem amicitia ad Albuquerque mittit Bandoniū quendam è proceribus, salutandi causa, & simul quærendi quas potissimum merces ex eo

emporio

A emporio cuperet: enixe curaturum Mamudium, vt Lusitani Regis, & procuratorum eius præcipuam ab se rationem habitam esse appareret. Ad ea Albuquerque; nullas in præsentia merces nominatim expetere sese: captiuos tantū, quæque per fraudem ablata Sequeria sint, à Malacensi reposcere. vbi ea sine dolo malo receperit; tum de commercii conditionibus, si ita videatur, acturos. Hoc accepto responso tyrannus, quod eo tempore aberat classis, in eius aduentum varijs artibus rem differre decreuit; quo simul ab tergo & à fronte, nihil tale suspicantes Lusitanos opprimeret. ita, præteriti sceleris culpam in alios transferendo; captiuos è custodia elapsos causando, aliisque super alia mendacijs de more eludebat. inter hæc, Albuquerque, fraudis haud ignarum, anceps cura agitare. nolle impunitam tyranni perfidiam: nolle exacerbata rursus amentiam: ne, aut ex dilatione ac lenitate hosti fiducia cresceret; aut ex damno ac dolore, barbara immanitas in captiuos innoxios, carissima sibi capita, defæuaret. stat sententia, præsertim id ipsum captiuo clam per codicillos hortantibus; quoniam expoſtulo nihil proficeretur, malitiam ac peruicaciam ferro ignique subigere. Nec mora. ducentos fere mittit armatos, qui diuersis vrbs locis incendium excitent. Eo incendio, nam & ventus, & materia ipsa adiuuabat, tecta oppidi, & negotiatorum **B** apothecæ aliquot momento consumptæ. cumq. porrò vagaretur flamma, confternati ciues, Mamudii opem frequentes implorant. ille metu maloq. coactus; extemplo captiuos ad Prætoriam silit incolomes: tarditatem purgans; oranique Albuquerque ignes patiatum extingui; & secum haud iniquis legibus pacem ac societatem instituat. Albuquerque ingenti lætitia suos recepit, ex quotidiano mortis metu ac miserima seruitute, in pristinam dignitatem ac libertatem assertos: & in eorum gratiam, sæuientes flammæ ab incolis cohiberi permisit. dein, quod ad commercium & amicitiam attineret, ita respondit: Locum in vrbe confestim sibi Mamudius attribueret ad ædes ac diuersorium firmo opere aduersus tempestatum, & incolarum iniurias exstruendum: cuiusmodi aliquot iam Rex Emmanuel haberet in India. Ablatas per tumultum Sequeria res (ni eæ comparent) æqua æstimatione rependeret. æquum præterea censebat, impensas ab eo præstari, classem in vtramque factas à Lusitanis, quandoquidem illius damni & incommodi penes Mamudium ac suos culpa resideret. Hæ pacis leges ab Albuquerque dictæ: ac, si minus placerent, legati vltra vetiti ad naues redire. Mamudius, tam acri denuntiatione perculsus, concilium cogit. ibi, simul ira metuq. **C** sententias variante, diu multumq. certatum est. magna pars, & prudentissimus fere quisque, fauere otio: & palam hortari, ad periculosi belli aleam quamuis magno auri pondere redimendam. Alii contra, & Regis Mamudii dignitate, & Malacensis nominis gloria indignum affirmare; si ad vnus ignoti aduenæ fremitum, ac tantuli exercitus terrorem, quantus ea classe vehi possit; per speciem societatis atque commercij, teterimæ seruitutis iugum scientes ac volentes accipiant. Huius sententiæ principes atque auctores erant, præferuido ingenio adolescentes regii duo, Panensis gener, & filius Alodinus. atque horum vel auctoritate, vel gratia res pæne inuito Mamudio ad bellum inclinauit: intentioreque inde cura ad arcendam vim omnia apparari a barbaris cæpta. & Albuquerque, cognita re, in diem tertium, qui patrono Hispaniarum Iacobo Apostolo erat sacer, oppugnationem suis edixit. Malaca vrbs, ad maritimas commoditates, littore plano, in longitudinem vnus ferme leucæ porrigitur. Hanc fecat amnis ex interiore Asia defluens, in quem plus minusue, pro varijs Lunæ momentis, exæstuat mare. idemq. ponte iunctus egregio, vtramque partem oppidi peruiam facit. Tecta, Indico more. lignea, folijs & frondibus arcent pluias. neque tum vrbs vlli aut mari, aut fossæ cingebant. populus ipse bellica laude, vt apud eas gentes, insignis (& erat

(**E**rat eo tempore ingens multitudo) sua latera, more Spartano, pro mœnibus **D**
20 propugnaculis gloriabantur esse. Tantum Mamudius ad loca maxime periculosa tumultuarias munitiones raptim obiecerat. & cum alias vrbs partes adiutusque, tum vero pontem ipsum magno tormentorum apparatu, præfidiisque firmarat. Hisce ita prouisis, filio, ac genero, vt omnia circumspectantes ad subita occurrerent, expedita armatorum aliquot millia sub signis attribuit. ipse sibi cū turræ elephantis, ad hostium terrorem, subsidiarias cohortes, & reliquum robur iuuentutis deposcit. Vt timetis Raia, licet in speciem tyranno suam operam, & copias enixe deferret; tamen partim occulto in eum incensus odio, partim in omnes rerum euentus incolumitati suæ prospiciens, per fideles internuntios clam sibi suisque pacem ac veniam à Lusitano impetrauit. Albuquerqueius, non sine causa lætus tanto auxilio in tempore hostibus dempto, ad contemplandam loci naturam, & exploranda tyranni consilia totus incubuit. breuique comperit, maximū vrbs firmamentum in ipso ponte constare; quod arcis instar, in omnes partes aditum, & prospectum haberet: eoq. si potitus foret, non modo opportunam ad omnia stationem ibi collocari posse; verum etiam dirimi barbaris auxilii mutui societatem, qua, vt quisque locus maxime premeretur; ex composito inter se vti decreuerant. Vt igitur Apostoli natalis illuxit dies; Lusitani clamore sublato Sanctū **E**
 Iacobum ingeminant: ac volitantibus vndique globis, cum pæne obruerentur; tamen talium periculorum assuetudine intrepidi bipartito in terram exscendunt. Quæ pars vrbs, regiam, & Mahometanum habebat delubrum, ea cum robustis cohortibus Ioanni Limæ expugnanda tribuitur: Albuquerqueius, frequentiore alteram vrbs partem ipse cum suis inuasit; condito prius, vt hostibus vtrinque summotis, illico ad pontem omnes accurrerent. eodem scaphas aduerso flumine cum tormentis militibusq. submisit, vt simul omnia circa hosti infesta redderent; & ad nostros, vbi res id exigeret, recipiendos præsto essent. Lima, descensione facta, dum ad pontem festinat, in Alodini copias incidit. vixdum cum ijs initum erat certamen; cum à tergo repente Mamudius instat. is turræ ac phalerato cum propugnatoribus aliquot elephantis in prima acie vehebatur; alij duo eodem ornatu præbant: tum reliquum sequebatur agmen. Nostri, ancipiti circumuenti malo, fortem ac præsentem nihilominus animum in re subita præstiterunt. Lima, iussis interim cæteris Alodino resistere, ipse Mamudio cum manu fortissimorum iuuenum pleno gradu obuiam vadit. & arte contra vim vsus, patefacta repente acie, aduersos elephantos in medium accipit: ac pilis certatim in **F**
 eorum latera ac terga coniectis, cum ex propinquo cuncta inhæssissent; consternatus ante omnes regius elephas rectorem excussus proculcat. inde conuersi cæteri cursu præcipiti in suos ruunt; editaq. late strage, non modo turbant ordines, verum etiam in fugam auertunt. Mamudius, periculo animaduerso, confestim è turre defiliit; acceptoque iam vulnere, suorum concursu, receptus in tutum est. neque alterius agminis impressionem Alodinus ultra sustinuit; & ex diuerso iam Albuquerqueius ingenti certamine pontem occupat. quo, cum ex composito cuncti aduolassent; partem alteram pontis, materia, doliisque, & aggere muniunt: alteram cum peræque firmare niterentur, venenatis è proximo sagittis, & assiduo barbarorum incursum prohibiti sunt. iamq. longa inedia, & lassitudine simul æstuq. fatigati, cum à prima luce in pomeridianum tempus acerrime depugnassent; vix arma sustinebant. Itaque Albuquerqueius sat eo die periclitatus hostium vires, neque parum se profecisse ratus ad vniuersæ victoriæ spem, consilio statim habito, receptui canit. ac simul peractas magno labore munitiones, ne hostibus forent vsui, succendi iubet. quo incendio coniuncta quoq. ponti ædificia, & mercatorum aliquot apothecæ; & ornatissimæ, de quibus antea demon-

strauimus,

A strauimus, nuptiales Regū ædes arere. Magnus Malacensium numerus eo die desideratus, & è nostris interfecti aliquot, complures vulnerati sunt. Regulus Panis, Lusitanica ferocia exterritus, & rei Malacensi diffidens; per causam adducendi noua auxilia, relicto focero & sponsa, in patriam discessit, neque postea rediit. Mamudius, quamquam aduersa ictus pugna, tamen omiſsa pacis mentione, vallum, & stationes ad loca idonea duplicat; pontemq. præsertim, valido præsidio firmat. Viam insuper latam, qua in urbem intimam, ædesq. regias, ac Mahometis fanum, Lusitano patebat introitus; veneno infectis tribulis occulte conspergit; actosque sub terram cuniculos, certam in hostium perniciem, sulphureo complet puluere. At Albuquerqueius, ex eo prælio ingenti fiducia concepta, dies paucos reficiendo milite, & faucibus curandis insumpsit. interea celsioris formæ iuncum, obiectis extrinsecus culcitris atque centonibus, ad hostiles ictus molliter excipiendos, omnitelorum armorumq. genere diligenter instruebat. id opus vbi absolutum est, exitiæ fortitudinis dux Antonius Abreus cum promptissimis Lusitanis impositus. & obseruato nouilunio, cum plenissimus maris æstus accedit, nequicquam prohibere conantibus barbaris, iuncus ad pontem applicitus est. & Albuquerqueius per media hostium iacula cum cæteris copiis in terram egressus, viamque latam, **B**
 qua diximus, petens, ad manifestum vtiq. ruebat exitium. siquidem ad viæ caput Mamudius cum exercitu multiplicatis in arcto ordinibus stabat; vt cum primum spatia viæ nostri occupassent, cuniculis iniiceret ignem; ac dissiliente solo, & erumpentibus vndique flammis, gratissimum è fædo Christianorum interitu spectaculum mente oculisq. perciperet. Sed plane singulari Dei benignitate fraudis indicio per conscios ad Albuquerqueium delato, nostri modica declinatione in hostium latus ex transuerso impetum faciunt. Anceps aliquandiu fuit certamen, dum in angustiis conferti se se barbari opponunt; proq. aris ac focis & ipsi acerrime dimicant; & è fenestris ac tectis pro sua parte adiuuat imbellis multitudo. sed ad extremum, redintegrato clamore cum Lusitani gradum acrius intulissent, cessere primum loco barbari; dein prorsus terga vertere. & eodem impetu fanum, cæsis pulsive custodibus, ab Lusitano occupatum est. Inde, relictis ad fani tutelam armatis, Albuquerqueius ab insequendis hostibus metu insidiarum abstinuit. cæterum in primis de ponte sollicitus, ne transitum subsidiis Malacensium daret; eo celeriter aduolat, & deiecto iam præsidio, expugnatum ab Abreo magna omnium lætitia reperit; expositaque ferramenta, & cæterum muniendi apparatus, quem è superiore prælio explorata loci natura per eos dies accurate prouiderat. itaque collocatis ad vtrumque cornu stationibus, veliq. nauium supra caput obductis, quæ simul leuiores hostium iacula, sagittasque, simul radios flagrantissimi solis arcerent; totum eum diem in ponte muniendo consumpsit. & ex vtraque parte vallum, & cupas inter se reuinctas constituit ingesta gleba, tutoque aditu ad flumen relicto, ac dispositis circa scaphis, quæ valli vtriusque frontes ac latera telis ac tormentis abraderent. sic ille transactus est dies. postera luce ad hostium delendas reliquias, & regiam ipsam oppugnandam Lusitani audacter progressi, ædes, præter spem, vacuas & inanes ostendunt. Mamudius quippe, desperatis rebus, noctu collegerat vasa, & in saltus vicinos ac nemora sese cū paucis abdiderat. ibi Alodinum, & cæteros belli auctores nequicquam execratus, paucis diebus mœrore amissæ vrbs extabuit. Alodinus, diuerso itinere, cum haud longe ab vrbe munitionibus excitatis, profugos è pugna colligeret, bellumq. renouare tentaret; missis ab Albuquerqueio celeriter cohortibus, iterum fufus, in Bintanum denique insulam, & eiudem nominis oppidum è regione Sincapuræ confugit; perq. vim ac fraudem exacto dynasta, locum natura tutum, operibus insuper egregie munit. Interim vrbs Malaca, pulsus vndique armatis, militi **C**
 ripienda

ripienda permittitur. Ibi quanta vis opum fuerit, vel ex eo conijci potest; quòd, **D** præter ea quæ vel à mercatoribus inter tumultū auecta, vel à militibus per fraudem suppressa sunt, ex quinta duntaxat eius quæ apparuit prædæ parte (hæc ad Emmanuelem pertinebat) aureorum nummum ducenta millia in regium situm redacta dicantur. Inde ad constituendam, ac firmandam eius vrbis possessionem se se Albuquerqueius contulit. negotiatores primum, qui aut varias in partes metu diffugerant; aut commere in id emporium verebantur; benignis promissis inuitati, & cum fide clementiaq. tractati sunt. ita, veterem frequentiam ac celebritatem id emporium breui recepit. Simul etiam, è vetustis Regum sepulcris ac monumentis eruto lapide, templum Salutationi Angelicæ sacrum ex manubiis positum; cuius mysterii Albuquerqueius præcipua quadam religione tenebatur. & loco opportuno arx ædificata, impositumq. vrbi pariter & arci fidele præsidium, Rhoterico Patalino præfecto. Portoria insuper, & vectigalia, & scripturæ magistris certis legibus instituti; simul iuri inter Mahometanos dicundo præpositus Vtimutis: inter cæteros autem inquilinos ciuesque, Ninachetus indigena, vir & antea de captiuis Lusitanis, & tum in vrbis expugnatione de Albuquerqueio ipso in primis optime meritis. Ad hæc, Albuquerqueius de re gesta, victoq. Mamudio, Sionis Regem per litteras & interpretes docuit. ille, & factū probauit; & victoriam gratulatus, amicitiam cum Lusitanis instituit; & ex eo tempore vltro citroque legati cum pretiosis muneribus commearunt. atque aliis item ex regnis Lusitanorum fama commoti, oratores ad Albuquerqueium, ineundæ societatis & officii causa, conuenere. Præterea, quod de Banda, Molucisq. insulis, & earum mira fertilitate, opibusque ad Albuquerqueii aures dudum fama peruenerat, ad eas insulas cognoscendas, iungendamq. cum incolis amicitiam, egregia fortitudine, ac maritimæ rei scientia vir, cuius modo meminimus, Antonius Abreus, cum nauibus tribus, Albuquerqueij missu discessit. Inter hæc Vtimutis, quod spreta nostrorum paucitate, consilia de tyrannide occupanda cum hostibus ageret, litteris eius ad Alodinū deprehensis, quæ manifesto viri perfidiam coarguerent, in ipso illo pegmate, quod nuper ad ferale conuiuium, Sequerix, comitibusq. in littore exstructum fuerat; recidente in capita auctorum pœna scelerati consilii, vna cum Patriaco filio, octogenarius ipse propalam securi percussus est, frustra nitente vxore supplicibus verbis, & ingenti auri pondere, quod aureorum centum millium excederet summam, suorum capita salutemq. redimere. Per eosdem fere menses, quibus hæc ad Malacam agebantur, Idalcan absentiam Albuquerqueij suam occasionem ratus, ad Goam recuperandam, Narsingano bello distentus ipse, strenuos **F** duces minime contemnendo cum exercitu miserat. ij transmissis pluribus locis, vt olim, æstuario, insulam & agros haud ita magno labore occupant: cæterum vrbis ipsius oppugnatio non eundem exitum habuit. cum clade & ignominia repulsi non semel, ad obsidionem consilia verterant, iamq. omnes ferme circa aditus barbarorum custodia tenebantur: & cum alibi fossas & aggerem duxerant; tū vero ad Australia vada, loco in primis idoneo, munitissimū castellum excitarant; quod a vici nomine ibidem positi, Benestarinum hodieq. appellatur. Quibus operibus cincta ciuitas, breui cum aliis incommodis miserisq. tum vero fame vrgeri vsque adeo cæpta est, vt Lusitani complures (de numero nominatim affirmare nil ausim, cum alij septuaginta ipsos, alij non plus vnde viginti tradant) in hostilia castra fæde transfugerint; perq. summam impietatem eiurato Christi nomine, Mahometicam superstitionem induerint. Atque hoc ipso tempore Ioannes Machiadus memorabile facinus edidisse fertur. is exsul è Lusitania, vt supra dictum est, cum apud Idalcanem Turcæ habitu mereret, varijs contra finitimos Reges expeditionibus, magnam sibi & fortitudinis, & prudentiæ pepererat laudem: &

splendidum

A splendidum militiæ gradum adeptus, in consilium de rebus maximis adhibebatur. Idem, in bellis quæ cum Christianis fierent, egregiam nostris operam occulte nauabat: quod eo erat illi facilius, quo maior apud barbaros eidem auctoritas erat ac fides. Hunc ergo, perfugarum misericordia cum cepisset, quod vesano consilio exiguam huiusce lucis vsuram æternitati anteferrent; non verbis modo, sed etiam exemplo factisque, si quo modo posset, eos ad sanitatem reuocare constituit. Duos ipse paruulos habebat filios, lustralibus aquis ab semet Christiano ritu expiatis. hosce primum, de destituti, Mahometanis postmodum sacris inquirentur, diuini iuris ignarus, clam intempesta nocte præfocat. mox, vbi diluxit, captiuos Lusitanos, & transfugas, per speciem relaxandi animi, longius ab hostium castris, prope vrbem Goam, secretum in locum, sensim, vt fit, fermocinando perducit. Ibi sese Christianum aperte professus, ornatuq. Turcico abiecto; de contemptu rerum humanarum, de breuitate huius vitæ, de sempiternis illius alterius æque præmijs atque supplicijs, incredibili quodam animi ardore disseruit: hortatusque est omnes, vt secum in vrbem intrarent; cum Ecclesia & Christianis in gratiam redirent; ac Diuina freti clementia, corporis incommoda præ animorum salute contemnerent. Ac scelerati quidem desertores, tam salutari oratione vix ad aures admissa, retro vnde venerant obstinata mente rediere. Machiadus, neque famis, neque atrocissimorum suppliciorum, si Goa caperetur, metu deterritus, accepta à nostris fide, vna cum captiuis in vrbem introiit. Ea transitio, ingentem non modo lætitiâ, sed fiduciam quoque attulit obsessis: vulgoq. ita interpretabantur, non sine causa, tam asperis temporibus, tali viro mentem eam diuinitus datam, vt, stipendijs opimis relictis, ex honorata libertate, & commodorum affluentia, sese in arctam adeo custodiam, penuriamq. sponte conijceret. Neq. eos frustrata spes est. quippe mitescente iam hyeme, varijs è regionibus, atque adeo ex ipsa Lusitania naues cum commeatibus & militibus aduenere. quarum accessu non leuata solum inopia; verum etiam ita nostrorum auctæ vires, vt quotidianis eruptionibus vltro fatigaret hostem: propioresq. iam obsessis, quam obsidentibus essent barbari. Et Albuquerqueius, circumactò iam anno, compositis Malacæ rebus, ad Sincapurani maris custodiam Fernandum Petreium Andradium, insigni virtute ac prudentia virum, cum nauibus decem reliquit. ipse de ceterioris Indiæ statu anxius, quamquam inuitis Malacensibus, & propter externos metus omnistudio tantum apud se ducem retinere conantibus, cum cætera classe in Malabares cursum intendit. Vt in conspectum Paceni Somatræ littoris ventum est, noctu fœda tempestas oborta, & Albuquerqueii nauem saxis allisam infregit; & ceteras pæne cum omni turba dæmersit. multi mortales hausti fluctibus; multj varias in terras eieci. pretiosissima quæque è spolijs Malacensibus, & Regum donis amissa. Albuquerqueius per tenebras à nautis magno labore in scapham acceptus, cum ipse periclitantem puerum inter manus prope sustulisset; collectis reliquijs naufragii Cocinum deuenit. ibiq. magna sui cum animi voluptate, præter spem incolumes repperit eos, qui, vt supra dictum est, ab Socotora redeuntes, in Cambaicū littus eieci, atque ad Cambaix Regem pro captiuis abducti fuerant. ij, secundū Deum vni maxime Antonio Laurerio Franciscano salutem ac libertatem debebant. cum enim iamdiu in eo seruitio degerent, atque ad eos eximendos accederet nemo; Laurerius omnium consensu delectus est, qui Goam de redemptione contenderet; ea lege, vt, si nihil transegisset; intra certum diem bona fide rediret. atque eius reuersionis quasi obsidem & pignus ille sacrum cingulum reliquit Regi: testatus, professionis suæ ritibus atque institutis, haud minimam sanctimonix partem horrido in illo fune consistere. Vt Goam peruenit; absente per id tempus Prætoze, nihil decidi super tanta re potuit. ita, infecto negotio, protinus, vti

recepe-

repperat, in Cambaiam reuertit. Quæ res tanta admiratione Regem affecit purpuratosque, vt confessim sine vlllo pretio, quin etiam ornatos lautosq. Lusitanos benigne dimiserint. neque id modo Laurerii virtus & sanctitas consecuta est; verum etiam apud illas nationes non parua cum vtilitate egregiam probitatis existimationem, & famam nomini Lusitanico peperit: sane quam egregio documento, non solum ad conscientia fructum, & officii religionem, sed etiam ad opes & gloriam, constantia promissorum & fide nihil in rebus humanis esse præstantius. Magna Cocini tum erat, nondum condita, quæ nunc est, Lusitana ciuitate, rerum hominumque colluies. Quippe sub eodem tecto misti Christianis Mahometani ethniciq. nullo discrimine debebant viri ac mulieres: multaque passim flagitia & fraudes admittebantur. Huic malo occurrendum ratus Albuquerque, cū Rege Naubeadora transiit, vt certo limite Malabaricam ab Lusitana commoratione dirimeret. id vbi factum; capitali pœna proposita, omnes sexus vtriusque mortales, qui à Christiana religione abhorrent, è finibus Lusitanis demigrare iussi. quæ res non ad purgandas modo nostrorum ædes ac domicilia, sed etiam ad augendum numerum fidelium valuit: quandoquidem eo edicto permoti circiter quadringenti, abiecto idolorum cultu, se se ad Christianam Ecclesiam sponte aggregarunt. Ab horum complexu Albuquerque Goam summo omnium gaudio, quod pro mortuo putaretur, processit incolumis. Eius aduentu, multo vehementius vrgeri hostes capti; & à Lusitanis castra ad Benestarinum admota. ibi dum missilibus ac telis vtrinque certatur; missus ab hoste globus agentem cū Albuquerque quendam ex turba ita discerpit; vt Albuquerque ipsum fœdo cruore consperferit. Quo ille tanto ex periculo diuinitus ereptus, globum deinde ipsum argenteis bracteis coopertū, vna cū affabre facto monili ex gemmis & margaritis, in celeberrimo templo MARIAE Virginis, ad Aquas Lupias veteris Lusitaniæ, ponendum curauit; reditu insuper annuo in vsum perpetui luminis Hieronymianis eiusdem templi custodibus attributo. Atq. eo casu, nihilo segnior factus Prætor, nouis operibus, & oppugnationibus crebris cum inclusum mœnibus hostem in dies magis ac magis premeret; variis cladibus denique fessi Roztomacan præfectus, & Turcæ, qui in eo præsidio erant; flexere ad deditiōem animos: pactique vt naues, tormenta, ac perfugas traderent; cum cæteris rebus incolumes Benestarinum excessere. Albuquerque, recepto castello, impositisq. militibus, quassata, & strata ruinis accurate refecit: impios desertores, amicorum precibus exortus, viuere quidem passus est, sed grauiore multo circuncisione decurtatos, quæ quæ se nuper ipsi ex initiis Mahometicæ superstitionis affecerant. siquidem a fribus, naribusque, ac dextris abscissis, & sinistrae insuper cuiusque pollice; per totam urbem ad puerorum ac plebis ludibrium ignominiose traduxit: dein, vt apud Indos, quoad eius fieri posset, omnem sceleris tanti memoriam obrueret; in Lusitaniam eo ipso anno remisit. Tum in gratiarum actionem, ob hostes ex insula pulsos, Christiano ritu supplicatio decreta. composito ad pietatem agmine venerabundi Lusitani cum sacerdotibus, infulisque, ad templum Beatæ Virginis adire. valetudinarium quoque publicum curandis ægrotis & faucibus institutum. Hisce tam secundis Lusitanorum rebus valde commotus Zamorinus, vltro per vltros principes ab Albuquerque pacem petere induxit animum: locumq. arci ad Calcutum ædificandæ tandem aliquando assignauit. Et Rex Maldiuarū aliquot insularum, (eæ frequentia plane mira non longe ab Cori promontorio in Meridiem distant) ob id ipsum in Emmanuelis ditionem, ac fidem iure stipendiario sua sponte se contulit. Tum ab aliis quoque Regibus legati cū donis ad Albuquerque gratulandi causa conuenere. Quin etiam Idalcæ ipse, missis oratoribus, pacem & amicitiam æquis conditionibus impetrauit. Earundem rerum

rerum constanti fama compulsi Abassinorum quoque Aethiopum Rex, cum Emmanuele denique societatem ac fœdus vehementer expetiit. is tum erat, patre Nahu defuncto, David admodum adolescens, atque ob id sub tutela degens Helenæ auia, virili animo & consilio foemina. legati in eam rem fuere; insigni probitate ac prudentia vir, Matthæus Armenius, & alius ex Abassina nobilitate primarius. ij, quo arctius iungerent amicitiam, fidei pignus ad Emmanuelem ferebant sacrosancti ligni fragmentum eius, in quo salus humani generis olim ingemiscente rerum natura pependit. Hunc ergo Matthæum ad se recta cum sortio venientem, vt in Lusitaniam ex India transueheretur, Albuquerque cum cetera benignitate, tum vero propter sacras quas afferebat reliquias, exquisitis ceremoniis, & sacerdotum occursum gratulabundus accepit; & accurate commendatum nauarchis, in Europam à Cocino transmisit. Per idem fere tempus, Emmanuelis hortatu, Alphonfus Congi Rex Henricum filium, ac præcipuos ex eo regno, in Lusitaniam, vbi ferme alti educatiq. fuerant, atque inde cum honestissimo comitatu Romam vsq. religionis ergo proficisci iussit. vbi magno totius Ecclesiæ Romanæ gaudio excepti (augebat lætitiā ipsa longinquitas) summum in terris Dei Vicarium Christiano ritu supplices adorarunt. Sub idem tempus, Malacæ magni & periculosi motus repente exstitere. Quitirius inquilinus erat pollens diuitiis, & rerum nouarum apprime cupidus. huic, Vtimutis Raia vxor, quod maritum filiumque nec prece, nec pretio seruare valuisset, ex dolore in rabiem versa, per magna cum dote filiam ea conditione desponderat, vt suorum vlcisceretur necem; ac perpetuum bellum cum nomine Lusitano capefferet. Ille contracto clam milite, clientum mancipiorumq. circumfluens turba, paucis diebus ad urbem castra communiit: inde furtim in præsidia Lusitanorum incurfando; cædes edere; captiuos abducere; ciuitatem vniuersam trepidatione ac tumultu complere. Ceterum, haud ita diu impunita illi fuit audacia. Coorti repente Lusitani castra multis simul partibus inuadunt; conuulsoq. vallo, & superatis munimentis, trepidantem barbarum in lucos magna edita strage compellunt; dispositisque vigiliis, referata omnibus diuitiis castra diripiunt. Eo die captiuus quidam, ignoto nomine, Lusitanus, egregium qua roboris animi, qua fidei Christianæ specimen præbuit. is, librandi peritus, cū in nostros obuerso tormento eiaculari extremi supplicii metu proposito iuberetur; intrepidus abnuuit: ac fortiter datis ceruicibus, ex hostium simul manibus & corporis custodia in cælum euolauit. At Quitirius, nequaquam ea clade fractus, bellum omni conatu renouabat: & statuis alibi positis; urbem, & omnia circa, latrociniis & excursionibus habebat infesta. Lusitani ad eum inde quoque exturbandum nauibus profecti, dum facta descensione progrediuntur incautius; in insidias præcipitauerunt, & fortissimi aliquot viri loco iniquo à barbaris interfecti. Sed ad extremum nouis ab Goa copiis Malacam aduectis, iterata oppugnatione; & Quitirius non exutus modo castris, verum etiam è Malacensium finibus cū ignominia & damno est eiectus. & Lacamana Mamudianæ classis præfectus; cū Quitirium maritimis copiis adiuuaret, ab Andradio fusus, & intra Muaris fluminis ostia fæde coniectus est. Ea depulsa molestia, multo grauius discrimen aliunde Lusitanis instabat: quod item ipsum Dei benignitate in perniciem hostium vertit. Iauæ sunt insulae duæ (maiolem vnā, alteram minorem appellant) vltra Somatram in Meridiem sitæ, eadem ferme qua Somatra soli vbertate; sed longe ferocioribus inoolatum ingenijs. Maioris maritimam oram obtinebat: Omnius Saracenus, viris, armisque; & omni bellico apparatu præpollens. is, ingenti classe adornata, quam dudum aduersus Mamudiam admirabili silentio ac dissimulatione inchoarat; vt exactum illum è regno cognouit; ipso met qui exegerant, ex improviso adoriri constituit. Nauigia leuiora ducebat plurima: maioris

vero formæ iuncos circiter sexaginta, rebus omnibus ad bellum instructos. Non latuit Malacenses, Onuzij aduentus. & à Lusitanis, nauium non plus sexdecim numero, Christi maxime fiducia, obuiam Saraceno est itum: contractoque certamine, quod, propter incredibilem pertinaciam gentis vtriusque, biduum tenuit; multo maxima parte nauium amissa, denique Onuzius lauam turpi fuga repetiit. supra octo millia hostium, ea pugna, aut ferro, aut igni absumpta dicuntur; cum è Lusitanis plurimi quidem vulnerati sint, verù haud amplius triginta ceciderint. Ita, multiplice paucis mensibus parta victoria, non exiguum militaris glorię decus Lusitani tulere. Cæterum, contra vim externam feliciter defensa res, domestico scelere propemodum periit. Maxelizius erat quidam, è Bengala oriundus, is, cù Lusitanæ arcis custodibus ad Malacam, & Alphonso Persona præcipue regiõ Questore, per summam simulationem amoris, & obseruantia, magnam familiaritatem breui contraxerat. Hunc, Bintani regulus Alodinus, ad occupandam fraude arcẽ Lusitanam ingentibus promissis induxit, militibus habitu mercatorũ occulte summissis, qui in tanta hominum colluione haud ægre latebant. Hisce etiam ad loca idonea distributis, Maxelizius, per speciem salutandi Quæstoris, vti solebat, in arcem admittitur. A prima salutatione, & mutui sermonis officiiis, Personę, tũ forte meridiandi causa cubanti, cum sese in alterum auertisset latus; repente Maxelizius ab tergo letale vulnus in capur imposuit. inde ad distinendas fores, aduocandosq. suos accurrenti, quamquã in extremo spiritu Persona profiliens, vt erat maximis & corporis & animi viribus, anteuertit: clausoq. per vim ostio, cum custodes ad arma excitasset, in ipso munere tuendæ arcis efflauit animam. Illi barbaros, ad murum subeuntes cum cæde magna repellunt; & Maxelizius intra arcem deprehensus, cù sese acriter aliquandiu defendisset; multis ad extremũ ictibus repetitus occubuit. Ita, summo Dei beneficio, & eximia Quæstoris virtute, arx, & vrbs reuerentia, & quod ita res postularet, Bintani regulo pax, petenti, postmodũ data. Et ex alia parte, Antonius Abreus, & focii, ad Molucas paulo ante ab Albuquerque destinati, inter varios casus atque pericula, regente Deo, haud exiguum operæ pretium fecere. Ad oppidũ Agacinum Iauæ insulæ ventum est primũ. Inde leucas ad sexaginta in Amboinũ insulam delati, quę ad Molucarũ ditionem pertinet; positis vtrobique columnis, ad Bandam eiusdem ditionis processere: ex qua, quod principem teneat locũ, vicinę aliquot insule denominantur. Hę, totius orbis terrarũ solę (quod constat) sponte, lautiores in epulas, & medicamenta mortalium, ex vna eademque arbore, macim, & nucem myristicam fundũt. Arbor, ad pyri similitudinem accedit. fructus, mala persica quadamtenus imitatur. floret quo tempore ibidem alię quoque plantę, & herbę varii generis: e quibus vniuersis mirificus odor, incomparabilis cuiusdam suauitatis existit. Vbi defloruit, maturescens pomũ, paulatim è viridi, tum ceruleas luteasque, tum purpureas & igneas transit in maculas; quales in arcu cælesti cum voluptate miramur: atque eo ipso tempore psittaci & alię nobis ignotę aues eximie pulchritudinis, ad gratissimum sibi pastum aduolantes, augent oblectationem; cum folia, & fructus, & alites ipsę variis colorum picturis in certamen vsque luxurient. Hac amenitate cum reliquas insulas, tum in primis Bandam conspici affirmant: quippe, & maritimum habet tractum sylua felicissima viridantem; & ex insula media mons accliuus attollitur; cuius in ipso vertice lucus eodem & frondium vestitu, & frugum copia, satis amplum patescit in campum: atque inde splendidi aquarum riuus ad subiectam planitiem irrigandam leni murmure defluunt. Insula tota, ad equinæ solę speciem, à septentrione in Austrũ excurrens, tres non amplius leucas in longitudinem, vnã in latitudinẽ obtinet. qua sinus introrsum recedit, ibi emporium est. Gens æneo colore, fuso capillo, robur in membris, in animis feritatem ostentat. viri mercaturam, fœminę agriculturam

agriculturam exercent. Nullum habent Regem. suis institutis ac ritibus viuunt & vbi consulto opus est, ad seniorum cætus refertur. In cultu Diuino, illata non ita pridem fabulosa Mahometis dogmata vulgo sectantur. Locus ad inuehendas & euehendas merces admodum est opportunus. Igitur Abreus eo delatus, vti è Malacensi victoria omnes eas nationes Lusitanici nominis fama peruaferat; haud ita difficili negotio fœdus amicitia hospitiq. cum incolis fecit: ac lapideũ eius rei monumentum in littore posuit. dein, magna vi frugis pretiosæ coempta, Molucis omissis, Malacam reuertit: atque inde cù Andradio Lusitaniam repetens; vt apertæ Bandæ nuntium ad Emmanuelem ipse perferret; inani spe delusus, itinere periit. Longe diuersum habuit exitũ nauigatio Francisci Serrani ex eiusdem Abrei comitatu. Is, post Bandam relictam, ipso profectiois initio ab focis fœda tempestate distractus, ad infames & scopulis, & latrocinis Lucopinas insulas ultra Bandam, allisa oneraria, saluis corporibus, armisque in terram euasit; fame sitique, ob solitudinem ac siccitatem loci, vna cum focis vtique moriturus; ni, quæ res exitio cæteris consueuerat esse, præsentem eis opem diuinitus attulisset. Prædonum erant in proximo stationes, in eiusmodi casus intenta cura excubantium, vt eiectos in littus aduenas improviso aduentu caperent. Serrani infortunio, ad prædam alacres piratico nauigio uehebantur, quam vulgo caracoram appellant. Non latuit scelus magistris & nautas Malacenses, è Serrani turba. quocirca præmonitus ab iis, vt sibi consuleret; insidias prope littus occulto loco disponit. prædones in terram egressi, dum naufragos venantur, interim exorti ab tergo Lusitani caracoram inuadunt. qua re animaduersa barbari, metu, ne abducto nauigio, in deserta insula destituti perirent; confestim ab latrocinio versi ad obtestationes, culpæ veniam suppliciter petere; ac se, polliceri, si in caracoram accipiantur; duces nostris ad commodum hospitium haud procul inde futuros. Neque absuit dictis fides. iis moderantibus cursum, ad Amboinum rursus delati Lusitani, ab incolis Rucutelli emporii admodum benigne tractantur. Erant Rucutellanis veteres inimicitia cum finitima ciuitate Veranula insulæ Batochinę Mauris: ac tum, inter vtrumque populum exorto certamine, Rucutellani aduenarum maxime ope superiores fuere. cuius rei cum rumor longe lateq. manasset; ad Molucarum etiam insularum Tidoris atque Ternatis regulos fama peruenit, quorum alteri Almanfori, alteri Boleisi erat nomen. A patriis ritibus paulo ante ad Mahometicam superstitionem ambo transferant. ac de finibus inter se contendere soliti; cognito Lusitanorum ad Amboinum appulsu, tam inclytæ gentis auxilio contra hostem augeri cupidus vterque certatim naues ac præsidium ad inuitandos ac deducendos ad se peregrinos dimittunt. Diligentior in eo officio fuit Boleifes, celeriter instructis in id ipsum nauibus decem, & custodia mille ferme armatorum imposita. à quibus abducto iam ad Ternatem Serrano, Tidorenses ab Rucutello irriti rediere. At Serranus cum focis magno apud Boleisem in honore habitus; multa de Molucensium natura, commerciis, moribusque per otium cognouit: neque Emmanuelem modo de rebus ijs accurate per litteras docuit; verum etiam, commeantibus deinceps eodem Lusitanis, non mediocri vel solatio, vel adiumento fuit. Sũt autem, quę communiter Molucę vocantur, complures numero, subiectę Aequatori, & à Borea in Austrũ vicinis ferme leucis inter se disiunctę: quarũ nulla plus leucas sex ambitu colligit. Hisce plurimæ circumfusæ alię sunt: verũ ad Occidentem in sexaginta leucas tota fronte prærenditur altera Batochina, Mauricam appellant: ita naturæ muneribus Diuina providentia distributis (nempe ad conciliandam per mutuos vsus humanam societatem) vt Molucæ, cum ingentis pretii frugem caryophyllon vnæ omnium ferant; reliqua pæne cuncta ad victum & cultum aliunde mutuari cogantur, quarum magnam partem.

partem ea, quam dixi, Batochina suppeditat. Arbor autem caryophylli, & stipite, & foliis lauro similis est, flore in primis odorato, qui est viridi in rufum immutatus, ubi obduruerit; caryophyllon Arabibus; at Hispanis, quod capitatus est, clauus appellatur. arbor, est decidentibus caryophyllis citra culturam nascitur: annuas fert fruges: quæ tamen propter flagellorum & acrioris decussus iniuriam, non nisi altero quoque leguntur anno. solum infra, putum est: arbore in semet omnem attrahente succum: ipse vero fructus, potentiorum præcipue mensis ac dapi- bus expetitus; ab institoribus ingenti lucro & in Asia, & in Europa diu editur. Tel- lus arida est, & in modum pumicis fistulosa, itaq. non modo cadentes est coelo im- bres momento combibit; sed etiam est montibus manantes absorbet aquas, ante- quam directo aluco ad mare perueniant. Eadem aliquot locis cum infano reboat- tu ignes eructat. Sed præcipua camino Ternatensi nobilitas. Mons in nubes assur- git excelsus, & arduus. cuius inferiora, densis nemoribus vestiuntur; superiora, ex incendiis glabra & horrida sunt. in vertice, crater, hiatu vasto, in plures circulos cir- cumductos maiores minoribus, ad speciem amphitheatri discedit. inde, per æqui- noctia maxime, certis flantibus ventis, cum horrifono fremitu flamme atro miste fumo & fauillis erumpunt, & omnia late loca cineribus complent. Videndi annuæ sunt vices: nec nisi per funes, aut ferramenta, quibusdam locis ascensus est. Inco- læ etiam sulphur alicubi optimum legunt. fulco ipsi colore, fluxo capillo, ad belli- ca studia strenui, cetera mirum in modum inertes & pigri. Medulla quarundam arborum victitant: sagum vocatur. ea lente purgata, & testaceis incocta formis, non solum in quotidiana alimenta, verum etiam in usum nautici panis egregie sufficit. Et ex eiusdem plantæ ramis, artificii manu concisis, leuandæ sibi, mirifico sapore simul & sa- lubritate candidus liquor exsudat, quem vulgo tuacam appellant. In ipsas insulas, olim desertas, & quæ planities est, mari mersas fuisse; testantur conchilia, & arenæ, quæ fodientibus passim occurrunt: atque ob id ipsum ab indigenis incolis negant. Conueniunt sunt est Sinis, lauis, & aurea. Chersoneso, & aliis regionibus: origine di- spares, & sono linguæ; cæterum contumacia, scelere, perfidiaque simillimi. quippe, nec nisi malo coacti recte facere norunt; & non ferro solum, & aperta vi, sed calum- niis, fraudibusque, & veneno grassantur. Neque Molucensium tantum id inge- niū est, cæteræ quoque eius tractus insulæ eadem infamia ferme laborant. Ex ergo, ad quem dixi modum, cum antea Græcis ac Latinis prorsus ignotæ fuissent, nostris hominibus denique patuerit. Dum explorantur, Albuquerque interim, firma- to maris imperio, ad interruptam toties Arabicam expeditionem, rursus animum F adiecit. eoque consilio ad Goæ custodiam, præter Malabarica auxilia, Lusitanos pe- dites quadringentos, equites octoginta Petro Mascarenia præfecto reliquit. Be- nestarini præsidio Rhotericum Pereriam, oræ maritimæ cum sex biremibus, Ioannem Machiadum præposuit. ipse, viginti nauibus, epibatis Lusitanis mille septingentis, Indis vero circiter mille ab Goa profectus, malacia diu remorante, ad Socotoram aquandi causa primū; dein Adenū incolūmi classe traiecit. Vrbs est præclara ad aspectum, edificiisque, & incolis admodum frequens; non solum natura (quippe inuectis omnibus vitur) sed loci opportunitate, ut supra dictum est, in eam celebritatē adduc- ta. omni fere ex parte ad peninsulam modum alluitur mari. qua continenti annectitur, præruptus imminet mons: mœnibus præterea, & propugnaculis egregie cincta est. at tamen Albuquerque, repente iactis in portu anchoris; magnam trepidationem ciuibus pariter ac peregrinis incussit. nauæ, & institores ex onerariis in urbem ex- tēplo confugerit. Amirianus oppido præerat, Abassinus genere, puer olim captus à Saracenis; & à religione Christiana per fraudem abductus. Is, tentatus ab Albu- quercio, non vulgari solertia vir, blandis verbis muneribusque spem deditiois facie- do, rem ditulit, dum est propinquo milites euocaret. ij cum celeriter conuenissent, ignarus

A ignarus eius rei Albuquerque, experiundi causa in oppidum ad nauicularios mit- tit; qui eos metu deposito ad naues redire iubeat. illi vero negare se redituros, aut capita sua toties iam expertæ Lusitanorum crudelitati, & auaritiæ permissu- ros. Simul Amirianus per internuntios cum Albuquerque exposulat, quod im- perium vsurpet in aliena terra; & super tali re cum inquilinis & aduenis potius quam cum legitimo magistratu, penes quem summa sit rerum, suo iure sibi agen- dum existimet. ad extremum addit, eum non pro amicitia facere, qui talitempo- re defensoribus urbem nudare conetur. Eo nuntio facta patefacta Amiriani consi- lia. & Albuquerque vim adhibendam ratus, ubi postera dies illuxit, ut hostem an- cipiti distineret prælio; partem copiarum in ipso littore exposuit; partem ad isth- mum, quæ à tergo inuaderet, circummisit. Vtrobique à Saracenis acerrime re- pugnatum est. & cum scalis diffractis pauci Lusitani, qui iam in muros euaserant, cæderentur, & frequentes apparerent in oppido armati pedites equitesque, Albu- quercius iactis ad pinnas funibus, per quos nostri sese demitterent; receptui cani- iussit: omittitque oppugnatione urbis & natura, & opere, & valido præsidio muni- tissimæ, Mahometanas naues in portu ferme triginta succendit. inde sublatis an- choris, dum Luianum inuehitur sinum, cum extremo salutis discrimine in fyrtes impactus est. Saluti fuit, imploratum Beatæ Virginis auxilium: cui deinde, ad perpetuam beneficii tanti memoriam, in vrbe Goa templum exstruxit: & inde, San- ctæ MARIÆ Vada, Luianæ fyrti nomen impositum. Ex eo periculo ere- ptus, ad Camaranum insulam intra fauces Erythræas cum vniuersa classe proue- hitur. Ad eius famam, incolæ in proxima continentis, metu diffugerant. Locus haud inamænus est. perennibus aquis, & pecorum armentis abundat. ad hæc, in- gentes ædificiorum ruinæ, celebrem olim tectis & opibus fuisse testantur. Albu- quercius in explorandis circa regionibus, & maris eius natura noscenda hyemem posuit. quo tempore, duo in primis admiranda euenerit. Ad Solem occidentem, qua Regis Abassinorum imperium est, purpureæ Crucis in cælo signum præful- gens aliquandiu apparuit. quo viso Lusitani omnes venerabundi procubuerit: & Albuquerque, ut erat eximia pietate, sublatis ad eam manibus, clara voce fufus in preces: O Crux, inquit, nostræ redemptionis argumentum: o signum Christianæ victoriæ: o decorata pretiosissimo sanguine Domini IESV: o Diuina arbor, cuius vitali fructu, letalis quondam plantæ repensus est fructus: in te, te inquam, spes nostras omnes habemus repositas: te profitemur, agnoscimus, adoramus; ac suppliciter petimus, nobis inter tot pericula, terra marique præsidio sis. Ab ea pre- catione obortæ omnibus lacrymæ: & index fidei ac religionis clamor ad astra sublatus. tū confono clangore hinc inde tuba concrepuit, & omnia tormenta di- splosa: dein candida nubes conditam Crucem, sine fine defixis in cælum oculis Lusitanorum eripuit. Neque Albuquerque prætermisit, quominus rem, sicuti acciderat, testatō conscriptam, ad Emmanuelem Regem primo quoque tempo- re mitteret. Per eosdem dies, vel ex intemperie cæli, vel ex insalubrium ciborum succo, atrox morbus naualem turbam inuasit. vulgo inter lusum, aut quotidiana ministeria repente exspirabant. In iis, miles vnus in mare proiectus, ingentem terrorem omnibus attulit. noctu quippe, infra sentinam pulsus frequentes exau- diri cæpti: quem ad strepitum cum arrepta scapha vigiles descendissent; implexum earinæ sub ipso gubernaculo defuncti militis corpus offendunt. scilicet pilus cum- ctis inhorruit. ubi expauore collegere sese, res ad nauarchum delata: nec dubium fuit, quin cadauer translatum in litus humo contegerent. quo factō, postridie su- per ipsum sepulcrum rursus inhumatus apparuit. Ea re attoniti cuncti cum apud se causam exquirerent; Franciscus denique, incertum ex qua familia, monachus, qui concionatoris munereungebatur; sagaci coniectura suspicatus est, hominem aliquo

aliquo interdicti, vel anathematis vinculo constrictum, è vita excessisse. itaque in terram egressus, sanctissimi viri Benedicti Abbatis exemplo, è Pontificia formula conceptis verbis, animum demortui rite expiauit; eique veniam à Deo precatus est. Mirum dictu, ab eo mysterio reddita mortuo pax; & vaga ossa tandem in suo tumulo quievere. Inde, transacta iam hyeme, Albuquerqueus retro ad insulam Mehum reuertit. in ipsis faucibus sita est; locusq. exstruendæ arcis commodissimus visus: sed quod maiore apparatu indigeret, differri opus placuit. Præcelsatantum Crucis trophæa ibi defixa, quæ à quattuor passuum millibus conspicui possent; & ab eadem sacrosancta Cruce nouum insulæ nomen impositum. Ex eo loco profecta classis, cum iam tempus reuersionis instaret, aduersa tempestate rursus in Adeni portum infertur. ibi dies aliquot mutua iaculatione consumpti; & quæ prima sese dedit occasio, in Orientem Albuquerqueus iter intendit. ab Adeno Diu accessit primum. ibi ab Iazio perhonorifice acceptus, commercij procuratorem consensu reliquit. Ab Dio Ciulum ventum est; & exactum à Nizamalu eo tributum. Ac nulla admodum memorabili re gesta, Mahometanis tantum lex nauibus apprime opulentis, ex itinere captis, Albuquerqueus ad Goam deniq. saluis rebus applicuit. Eodem tempore Zamorinus, post factam cum Lusitano pacem, emoritur. Regnum excepit sororis filius Naubeadarinus, qui suo opte ingenio nostris enixe fauerat semper; auctorque auunculo fuerat Lusitanos, omni officio demerendi. itaque ipso statim initio imperij, non modo pacem firmavit, sed etiam stipendiarium se fieri voluit Lusitani Regis, certo vestigali sponte instituto, quod in singulos annos Emmanueli persolueret, ac simul, arcem ad Calcutam exstruendæ magna eiusdem voluntate admoti cum machinis fabri & opus, adhibita diligentia breui surrexit: impositoque præsidio commercium cum Lusitanis fremente Saraceno renouatum est. Aegre id passi veteres quoq. socij Cocinensis, & Cananoritis; veriti ne per eam societatem negotiatio Calcutam vniuersa transfret. quos tamen Albuquerqueus adiit, & multis rationibus lenitum utrumque, operam dedit vt ab studio rerum nouarum auerteret. Hoc tam felici statu rerum Orientis, Emmanuel decretis Lusitania tota supplicationibus, gratias Diuinæ Bonitati agendas diligenter curabat. ac per id ipsum fere tempus Julio I. Pontifici Max. vita functo, Leo X. magna omnium approbatione successit huic Pontificatum ineunti, Emmanuel per legatos non obsequium modo, mox maiorem rite deferendum, sed etiam Indicas opes religionis causa libandas existimauit. Princeps legationis fuit Tristanus Acunia, qui, vt supra demonstratum est, res præclaras in India gesserat. Munera fuere, complures ingentis pretij gemmæ, & Pontificalia vestimenta cum aræ bene magno frontali, cuncta in varias Christi & Sanctorum effigies ex auro primo, & vnionibus, atque lapillis admirabili splendore contexta: quorum, qui in eiusmodi rebus intelligunt, simile nihil in Vaticano sacroario visum affirmant. Accessit è Perside animal, priscis Romanorum ludis ac venationibus mirabiliter expetitur, panthera tremendæ pernicitatis; magnifice instrati equi clunibus insidens, ad equitis nutum in syluestres feras inuolare iam pridem assueta. Conspiciebatur etiam, cum Indo rectore, militibusque, turritus elephas, aureo strato, cum alia egregie doctus, tum vero ad certa symbola principem flexo poplite venerari, & inconditos edere ad tibiam motus; & haustam proboscide ingentem aquæ vim, repente in spectatores effundere. Neque ita multo post, rhinoceros quoque, non visum in Italia multis iam seculis animal, Romam deuehebatur; vt cum elephanto commissus (quicquid implacabiles gerit inimicitias) veteris magnificentia spectaculum populo Romano repræsentaret. Sed qui ab vltimis terrarum terminis in Europam incolumis venerat; ad Ligusticæ demum oræ scopulos facto naufragio, cum impeditus catenis enare nequisset, exoptata plebem

plebem urbanam oblectatione priuauit. Ea munera cum ipsa per se, tum vero propter illustrem eximie cuiusdam pietatis, & obseruantia significationem summo Pontifici, & patribus mire grata accidere. Inter hæc, annus iam se circumegerat: cumq. in omnium ore ac sermone Lusitanica religio, & egregia belli facinora versarentur; Abassini quoque legati ex India in Lusitaniam deuehuntur. ij, quod contra Albuquerquei præscriptum male accepti a nauarchis in itinere fuerant; nauarchos illico Emmanuel in vincula coniecit; nec nisi Matthæi precibus fatigatus absoluit. ipsis vero legatis, magni honores ab Rege habiti, aduentibus primum frequenter obuiam itum est; ædesq. magnificæ ad diuersandum attributæ. dein, Petro Valseo Igæditano episcopo, & Martino Villanouano, Comiti negotiorum datum, vt eos, quam honestissimo comitatu in regiam vique deducerent, autromissis, Emmanuel è solio comiter in amplexum occurrit. post salutationem, à legatis extractæ ex arundine aurea litteræ, & dona prolata. Ea dona fuere primum aurea quinque numismata Abassinis inscripta notis, quæ octonos ferme scutatos penderent singula. dein pyxis, auro solida, fidelibus claustris adieruans Crucis adorandæ fragmentum, de quo supra docuimus, Abassinis Regibus è Hierosolyma ipsa transmissum. Eam vero pyxidem Emmanuel nixus genibus, & præ gaudio lacrymabundus accepit, immortales Deo gratias agens, quod è tam remotis ab Europa regionibus, ab Rege tam inclyto, per legatos compellari se, beariq. insuper tam salutari ac pretioso munere voluisset. Post hæc, Helene, ac Davidis recitatæ per idoneos interpretes litteræ, tum Arabico, tum Persico sermone conscriptæ, quarum erat summa: si virgere bello maritimo Saracenos, & cæteros nominis Christiani hostes Emmanuel pergeret, terrestres Abassinorum copias, quandoquidem re nauali parum admodum valerent, & comæatus quantævis clauis non defuturos: ac Lusitanum hortabantur, gloriosis adeo captis fidenter insisteret: postremo, si ad hospitij vinculum, affinitatis quoque iura, vellet adiungere, filiorum nuptias ac filiarum cum regis dotibus offererent. Ad ea, pari benignitate ab Emmanuele responsum est: ac multa deinde ex legatis de Abassinorum ingenio, institutis, ac ritibus quæ sita per otium, quæ à pluribus postea fuisse ac diserte perscripta, inculcari à nobis hoc loco necesse non est. Dum in Europa Emmanuel Rex legatis mittendis accipiendisq. dat operam; interim in vltiore India ab Lusitanis non Malacense modo stabilitum imperium; sed locus quoque Regibus latum opportune subsidium est. Rhotericus Patalinus (vt supra docuimus) præfectus erat Malacæ. in eius locum è Cocino cum nauibus aliquot missus Georgius Albuquerqueus, cum ad Somatram deuenisset; domestico implicitum bello Regem Pacenum offendit. Factiosus quidam è popularibus coacta manu erat in armis: atque is quo maiorem ciebat tumultum; eo letior fuit Regi nostrorum aduentus; eique dubijs in rebus non inanem fiduciam præbuit. si quidem post minuta aliquot prælia cum ad summam vniuersi certaminis ventu esset; Georgius cum suis primam sibi depoposcit aciem. Neque commissa pugna subsidij opus fuit. studio laudis incensi Lusitani tanto ardore se se in hostem intulere, vt primo impetu pullos loco rebelles, magna cede, maiore cum trepidatione in fugam auerterint. Quo facto, Georgius, & amicam Regem præsentis periculo ereptum, arctius Emmanueli deuinxit; & ipse nouo decore genti Lusitanæ parto, victor Malacam processit. in ea vrbe, Prætorio munere aduersa fama fugebatur is de quo demonstratum est, Ninachetus indigena; multis magnique in Lusitanos officijs cum gradum ab Albuquerqueo Imperatore promeritus. Eundem forte honorem, acceptus nuper in fidem Abdala quoque dynasta Camparis adamarat: præclarum sibi ad celebritatem nominis ratus, in Malacensi emporio tot tamq. variis nationibus è superiore loco ius dicere. huic, Albuquerqueus gratificari

Macaricum admodū cuperet; eam tamen distulerat rem, verecundia prohibitus coram super tali negotio Ninachetum alloqui; tamque veteri amico (quamquam alioquin improbo viro, perque veneficia ac scelera magistratū exercenti) repente magistratū abrogare. Sed quod præsens non erat ausus, absens postmodū non omisit. Proficiscenti Malacam Georgio, in cæteris mandatis illud etiam dedit, Prætori Ninacheto Abdalam sine mora sufficeret; perductumque Malacam, in eo tribunali quam honestissime collocaret. Ille, quam difficili ac periculoso loco Campana res esset, ignarus, Georgium Botellium eum nauibus non amplius tribus, incio Ninacheto, ad Abdalam aduehendum proficisci iubet. Cæterū Linguæ Rex, qui Regis Bintani filiam habebat in matrimonio, tum maxime terra marique circumfessum Abdalam premebat. id ubi Lusitanis nauarchis in itinere cognitum est; confestim à Malaca subsidium per litteras & nuntios euocant. Missi à præfecto Lusitani bellatores egregij centum, Malacenses ferme septingenti. Cum ijs copijs Botellius initio, Campani æstuarii fauces audacter inuectus; mox retro flexit iter, propterea quod æstuarium ad instar fluminis longum & angustum, depresso alueo, marginatis vtrinque ripis, non sine causa metum afferebat, ne pretereuntes nostros barbari ex tuto superne iaculis ac telis obruerent: igitur eo periculo animaduerso, portus aditum custodire, & mare comeatibus infestum reddere statuit; vt hostem vel extra munitiones eliceret ad pugnam, vel victoriæ pæne iam parta inuitum ex obsidione detraheret. Neque inanis fuit coniectura. Linguanus, cognito nostrorum consilio, quod multitudine militum abundaret, in apertum prouehi, ac sese ad prælium offerre decreuit. ergo relictis ad operam statoribus, ipse cum sex armatorum millibus; actuariis octoginta, quas vocant Lanciaras, in Lusitanos mouit æstu secundo. Classem præibat ipse cum nauis maioris formæ, crassioribus munita pluteis, & machinis varii generis; ac, præter naualem turbam, propugnatoribus ferme ducentis. in eam conspectam Botellius hortatus ad pugnam suos, extemplo vim iaculorum tormentis emisit, adeo perire librat, vt remiges ad transtra complures vno ictu discerperint. quo metu perterriti qui in eo laterè curabant nauæ; partim in mare sese præcipitant, partim infra scalmos occulto loco se condunt. ita, ministerio destituta nauis, in obliquum intorta vorticibus, adeo tenaciter ad vtramque fluminis ripam inhæsit; vt neque ipsa moueri posset loco, & pone sequentibus reliquis transitum intercluderet. Tum, ex propinquo initum certamen, & Botellius cum suis in regiam nauem egregio conatu transcendit. Aquis viribus aliquandiu dimicatum est, dū Regem satellites obnixè tuentur. Sed ubi cæteri Lusitani ipso tormentorū strepitu exciti superuenere; tum demum percussi nouo terrore barbari; & Rex metu ne opprimeretur, è nauis desiliit; perque auia & lutulenta cum paucis diu errabundus denique in tutum euasit. at Lusitani regia naue expugnata, in cæteras gradum illico faciunt. eæ cum obstructo, vt diximus, exitu clausæ tenerentur, & in angustiis confertæ atque implexæ remis, atque armamentis, neque explicare se possent, & contra vim æstus reciprocantis frustra niterentur; naualis turba, tentato vix prælio, sequuta Regis exemplum, qua cuique licuit, se in terram eiecit. ita, multis primo impetu cæsis, vacua pæne classe Lusitanus potitur. Et Abdala, præter spem obsidione exemptus, Malacam ouantibus Lusitanis ingenti pompa defertur. Ibi iussus Ninachetus magistratu se abdicare; non tulit ignominiam, veri honoris, & solidæ virtutis ignarus. confestim ex aloe, & sandalis odoratis exstructo rogo, quadratum iuxta suggestum nobilibus aulæis & alia pretiosa veste constructi. ex eo suggesto, aurea ipse toga gemmisque præfulgens, ad circumfusam concionem de rebus ab se gestis, totoque vitæ suæ cursu disseruit: expositisq. beneficiis, quæ in captiuos primum Lusitanos, tum in Albuquerqueium ipsum difficillimo

A cillimo tempore contulisset, nullo suo delicto spoliari se dignitate, dolenter admodum, & acerbe conquerebatur. Tum Lusitana ingenia detestatus (adeo funestas humano pectore subdit faces ambitio) è pulpito se se in ardentem pyram furibundus iniecit: mortemque paulo post sponte affuturam, deuexa iam ætate vir antecapere, quam vel ad exiguum tempus, minus inter suos honoratus conspici maluit. Verum, ne Abdalæ quidem diuturna felicitas fuit. Iniquorum criminationibus in suspicionem vocatus, quasi de vrbe Alodino prodenda clam ageret, per speciem consultandi, in arcem, Georgij præfecti iussu deducitur. ibi, nihil minus metuenti, diuinamque & humanam imploranti fidem, catenæ subito iniectæ. ac ne ex ipsis quidem vinculis facta dicendæ causæ potestate, paulo post in foro palam iugulatus est: quæ res propter spectatam viri æquitatem, & amabiles mores, magnam apud eas nationes Lusitanico nomini conflauit inuidiam. Inde minus iam multi Malacam institores adire: nec regia modo vectigalia in dies minui; sed etiam ciuitas annonæ caritate primum, tum etiam inopia laborare. Ob id à præfecto ad reconciliandas circa nationes missus Botellius, notæ probitatis ac prudentiæ vir, ciuitates ac regulos adeundo, virtute ac lenitate paucis diebus

B Malacam intermissa commercia reuocauit. In ea legatione cum ad Siacanum dynastam Alodini vectigalem venisset, vltimum pæne salutis periculum adijt. Siquidem Alodinus pacis immemor post Maxelizii cædem factæ, Siacano cum alia, tum filix nuptias offerebat; modo Botellium sibi viuum, aut mortuum traderet. processissetque haud dubie fraus; ni Botellius, incolæ monitu, quem captum libertate donarat, mature insidias præcauisset. Ea expectatione delusus Alodinus, lanciaras ferme sex & triginta ad eum insequendum protinus misit. Eæ in Lusitanicos lembos nouem cum incidissent; quibus Franciscus Mellus præerat, atrox diu prælium, & incerta victoria fuit, dum hostes multitudine maxime freti nostros circumuenire nituntur. Sed ad extremum, acrius instante, atque ad omnes occurrente impetus Lusitano, impares viribus ac dimicandi peritia barbari, magno suorum amisso numero, terga vertere. Neque nostris incruenta victoria fuit: è sociis multi, è Lusitanis triginta quinque desiderati. Huius pugnx fama tranquilliores in vltiore India fecit res: & Botellius, annona leuata, rebusque ex animi sententia confectis, auro pretiosisque aliis onustus mercibus, Malacam reuertit. Neque segnius interim ad Goam Lusitana res ab Albuquerque Præ-tore administrabatur. Intentus omni cura constituendo & propagando Emanuelis imperio; nullam eius rei occasionem elabi sinebat è manibus. Ante omnia, captus opportunitate Diensis emporij, legatos ad Mamudium Cambalæ Regem cum donis misit, vt munitum de more diuersorum Lusitanis, negotiandi causa, in eadem insula certis legibus exstruere sibi liceret. Neque abhorrebat à conditionibus Rex, commercij spe illectus adeo fructuosus. Cæterum Iazij, qui nihil minus, quam Lusitanos accolat cuperet, opibus artibusque discussa tota res est. Cum Idalcane præterea, & Narfingano Rege confirmata per mutuos nuntios amicitia, actumque de communibus commodis. Verum nihil tenacius in Albuquerqueii mente, quam Armuzianæ reuocata infidebat: cuius tum regni status erat eiusmodi. Post Albuquerquei discessum, & arcem scelere nauarchorum amissam, ingens rerum perturbatio erat. Armuziæ consecuta. Primum, Atar eunuchus grandi iam ætate, detestabatur. Dein, Zeifadinum susceptis iam liberis regni potentem, Nordinus vrbis præfectus per Abassina mancipia veneno sustulerat: inq. eius locum præteritis

teritis filiis, fuffecerat Zeifadini fratrem, nomine Torum. hunc, multis ante officijs, ac tum recenti beneficio sibi deuinctum, quo insuper magis haberet in potestate, fidis priuatim sibi ministris, ac satellitibus cinxerat. Ex ijs, tres germani fratres, Mudofar, Hales, Hamedes, quod Nordinum arcto affinitatis gradu contingerent, præcipuum dignitatis, & gratiæ locum obtinebant: sed ante omnes longe eminebat is, quem è fratribus tertium posui, Hamedes: vir & manu promptus, & libidine dominandi, & solertia in rebus gerendis, Atari eunucho perfimilis. Is callide conciliando sibi militum animos, & obnoxios sibi sensim in urbem introducendo, & grauissima queque in se vnum trahendo munia, paulatim eo potentiæ viriumque peruenerat, regnum vt omne suo arbitrato ageret versaretque. Quocirca & Nordinus iacere, & præ illo pæne ciuilibus ac modestus videri; & gemebundus Torus nusquam eodem inuito commouere sese, nedum maioris momenti quippiam aggredi. Iam vero, quod ad Emmanuelem Regem pertinebat; Lusitanis quidem ducibus illac iter habentibus patebat hospitium; & Emmanueli annum stipendium ex Albuquerqueij formula pendebatur: veruntamen ea erat conditio rerum, vt Hamedes nullo frænatus præsidio, vbi vellet, ab Lusitano Regem regnumque posset abducere; & Emmanuel, per fraudem arce deiectus, precariam quodammodo eius insulæ ditionem habere videretur. Hisce rebus probe compertis, Albuquerqueus, Torum teterrimo seruitio domesticorum eximere, & in fide ac patrocinio Emmanuelis omnino stabilire decreuit. Ea res quod in primis egebat silentio, ne se Hamedes ad obfistendum instrueret; per speciem Adeni repetendi, magnis nauibus duabus & viginti, & minorum nauigiorum ingenti numero comparato, circa initium insequentis anni Goa profectus; in medio itinere cursum ab Arabia repente in Persicum sinum auertit. Armuziam vt est ventum, nauigijs confestim circumdat insulam, ne quid aliunde subsidii, vel comiteus eo subuehi posset. dein misis vltro citroque nuntiis, de nouis amicitia legibus agi ceptum. Summa postulatorum Albuquerqueij erat; præter stipendium Emmanueli bona fide soluendum, vt arx, ac diuersorium Lusitanis ad urbem daretur negotiandi causa. Neque Torus abnuebat; cessit quin etiam arce protinus: cæterum, quo minus reliqua explicarentur, maxime obstabat Hamedes, continuandæ scilicet dominationis avidus; & si alteri cedendum foret, in Ismaelem Persam, quam in Lusitanum Regem longe propensior. Ea incensum cupiditate, cum ad saniora consilia reuocandi nulla esset spes; molientem insuper insidias, Albuquerqueus immisissis per occasionem percussoribus, anteuertit è medio tollere. Hamede interempto, cætera expedita fuere; ac facile deinde omnibus de rebus communi consensu transactum est: & in arcem absoluendam eum Albuquerqueus diligenter incubuit, tum ipse quoque Torus materiam, & alia necessaria large subministravit. Dein tormenta omnia, quæ ad rebellandum animos facere possent, Armuzianis adempta. & Lusitani regni stemmata, & vexilla in turribus cum ingenti clamore & plausu publice posita. Viri ferme triginta è stirpe regia, ob regni æmulationem, à tyrannis candenti ferro occæcati, regio sumptu in vrbe alebantur. Hos quoque, Albuquerqueus, ne quid eorum causa tumultus existeret; Goam amandauit, dato Quæstoribus, & præfectis negotio, vt cuncta eis ad victum, cultumque liberaliter Emmanuelis impensa præberentur. Inter hæc, Ismael, non modo sibi de Armuziano stipendio bellum cum Emmanuele suscipiendum non existimauit; sed etiam admiratione captus rerum, quas à Lusitanis per-

exigua

A exigua manu gestas, consentiens fama toto pæne terrarum orbe vulgauerat; legatum iungendi fœderis ac societatis, ad Albuquerqueum destinauit. is vero in gratiam tanti Regis ingenti apparatu ab Albuquerqueo exceptus. Missi ad eum deducendum, è Lusitana iuuentute præcipui. Pompæ autem ratio fuit eiusmodi. Præbant in equis, cum venaticis pantheris, Persæ rectores duo: tum equi cataphracti sex nullo fessore sequebantur: dein equites, in argenteis ferculis regalia dona, vestem magnificam varii generis, itemque nativas & factitias primæ notæ gemmas, cum tiliarum ac tympanorum hilari pulsu gestabant. Postremo legatus ipse cum suo comitatu, Lusitanisque incedebat. is in ornatissimum solium, adstante procerum corona, ab Albuquerqueo perhonorifice acceptus; cum muneribus litteras ad Emmanuelem, & ad Albuquerqueum reddidit: expositisque mandatis, omni genere comitatus honorisque tractatus est. Ac demum redeunti, vicissim legatus ad Ismaelem adiunctus Fernandus Lemius: & missa pariter dona: affabrefactæ lorice duæ cum galea inaurata, ac thorace quam optimo, armillæ aureæ quatuor, & nobiles pyropi complures: itemque alia pretiosa ex auro gemmisque monilia: necnon è singulis Indicorum aromatatum generibus aliquantum. Accessere, optatissimum Ismaeli munus, aliquot variae magnitudinis ænea tormenta cum Lusitanis ballistis, æreque Cyprio, & stanno, ac postea magistri quoque eius fabricæ cum peritis libratoribus missi, vt quoniam ab Turca nouæ illius terrore procellæ nuper acie victus fuisset; ea quoque virium parte communi hosti esset par. Dimissa legatione, & rebus ad Armuziam ordinatis, Albuquerqueus Torum hortatus est, vt Emmanuelis amicitiam cum fide coleret; certissimumque in eius maiestate præsidium suis fortunis repositum existimaret. Inde Goam classe renauigans, cum iam sexagesimam tertium annum ætatis ageret, fluente sensim aluo consumptus, legat ad Goam portas fluces animam traxit. ibi, cum sese è lectulo mouere non posset; in ipsa naui per confessionem elutis animi sordibus, & sacro ad supremam luctam oleo inunctus; Christum, cuius Cruci affixi in sinu fouebat effigiem, suauiter alloquens, inter carorum manus & lacrymas exspiravit, prorsus inuicti ad laborem ac patientiamque corporis animique vir: & cum quolibet suæ ætatis ducum, vel naualis rei scientia, vel expediti consilii magnitudine comparandus. Facinora duo apprime gloriosa vasto dudum agitabat animo. alterum, vt Nili fluentia, nouo & spatii longe breuioris albedine, Abassinis adiuantibus, in Arabicum sinum auerteret, ac totam Aegyptum Turcis redderet prorsus infructuosam. alterum, vt ab Armuzia vectos hippagibus equites velocissimos ad trecentos, in intimum repente littus eiusdem Arabici sinus exponeret: qui, ante quam è vicinis regionibus concursus fieri posset, Mecam non amplius septendecim Leucarum interuallo aduolarent; & ex inlyto apud eas gentes fano, abominanda Mahometis ossa raptim auerterent: scilicet in perpetuam teterrimi impostoris & hæresiarchæ ignominiam Christiano ritu publice concremanda. Talia meditati, iniquorum obtrectatio primum, dein mors interuenit, vt seni matura, sic rei Christianæ atque omnibus bonis acerba. Elatus est quam amplissimo funere, & comploratione tanta; vt sacerdotum Christiano ritu psallentium voces nequaquam exaudirentur. Conditus est in ædicula MARIÆ Virginis, quam Goa capta, vt supra dictum est, ipse construxerat: ac deinde Alphonsus filius (qui Olisipone hæc ibidem scribentibus nobis octogenarius agebat animam) suis impensis auxit, ornauitque. Oræ Indicæ imperium, quæque illo imperio continentur, Albuquerqueus de-

dens

OTAIN

gens pacata Emmanuelli reliquit; & bellicam rem (vt ijs locis ac moribus) D
egregie constitutam . Paulo ante ipsius obitum , è Lusitania cum nau-
bus decem Cocinum appulerat Lupus Soarius prætor ab Emma-
nuele designatus . is cum iniisset magistratam ; anno qui Albu-
quercii mortem est insequutus , renouata cum finitimis
Regibus amicitia, Fernandum Petreium Andradium
cum nauibus octo misit in Sinas , ad instituen-
dum cum ea natione commercium , & re-
giones è proximo cognoscendas .

Vna profectus etiam Thomas

Petreius, Emmanuelis no-

mine, cum donis ac

litteris legatus

ad Regem

Sinarum : quorum nobis mentio quando nec

semel facta est iam ; & sæpius , vt vide-

tur, in posterum incidet ; aliqua hoc

loco de gentis natura , mori-

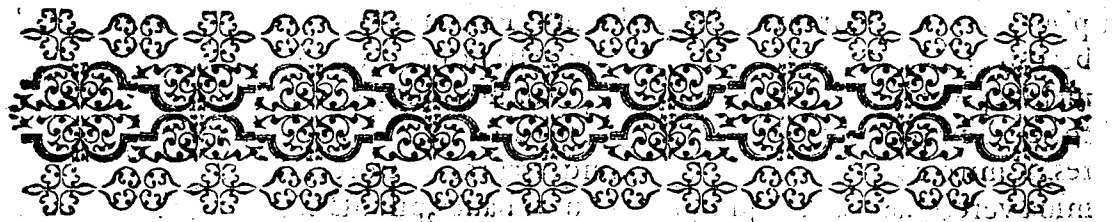
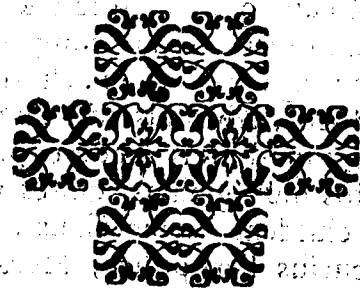
bus, opibusque posuif-

se, non incom-

modum fue-

rit .

Libri quinti Finis .

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER SEXTVS.

SINARVM regio, quam hodie Cinam vulgus appel-
lat, vltima terrarum Afia, ab Oriente, & à Meridie,
alluitur Oceano quem Sericum, vel Eoum præci dixe-
re: ab Occidente Indiam vltiorem attingit: à Septen-
trione, cingitur Massagetarum, Scytharumq. limitibus.
Multo latius quondam imperasse gentem, annales ipso-
rum, ac litteræ, & veterum ædificiorum illustria monu-
menta, & complures, in India præsertim, ab ijs denomi-
natæ nationes, haud obscure testantur. Sed cum sua ipsi
mole viribusq. fatigarentur (quod à Carthaginensibus in re simili factum legimus)
sponte misso veluti sanguine, & castigata luxuria, intra hosce fines recepere se se;
gravi proposito edicto, ne quis iniussu magistratum excederet. Regna, seu pro-
uincias vastæ magnitudinis, numerant quindecim cum sua cuiusque metropoli:
ad mare sex, mediterranea reliqua. Tellus, quod maxima ex parte intra tempera-
tæ plagæ terminos continetur; radiosq. Solis, suapte natura vitales puro ac paten-
ti excipit sinu; sic fit, vt saluberrimo cælo, & purioris auræ dulcedine perfruatur;
ac simul inclytæ fertilitatis gleba, frugum omnis generis fundat copiam biferotri-
feroq. prouentu. Accedit ad eximiam foli fecunditatem, summa cultorum
industria. Et infinita est multitudo, quippe subolescente in dies prole, & in
alienas regiones migrationibus interdictis. Neque in tanta mortalium turba
cessare cupiam licet. non priuato dedecore tantum, & proximi cuiusque pro-
bris ac iurgiis; verum etiam publicis moribus legibusque desidia plectitur.
Itaque rustici homines nullam agri partem incuria squalere patiuntur. Saltus
& colles; pinu vitibusque: campi & planities; oryza, hordeo, frumento,
cæterisque segetibus nitent. quamquam è vitibus more nostro non expri-
munt merum. vvas quodam condimenti genere in hyemem adseruare mos
est. cæterum ex herba quadam expressus liquor admodum salutaris, nomi-
ne Chia, calidus hauritur, vt apud Iaponios: cuius maxime beneficio, pi-
tuitam, grauedinem, lippitudinem nelciunt; vitamque bene longam, sine
vilo ferme languore traducunt. oleis alicubi carent: sed earum vice non desunt
K plantæ,

plantæ, quæ humorem vinctui præbeant. Pascua sunt etiam gregibus alendis vberissima; & in hortis egregie cultis cum alia nostri orbis poma, tum lapidissimos melopepones, suauissima & optima pruna ficusque, & medica citreaque variaz formæ ac saporis, apprime generosa mala conspicias. Ad hæc, perspicui fontes, & miro colorum decore odorumque, fragrantia flores ac rosæ perennant. flumina vero, quæ magnas quoque patientur naues, piscola & amena, viridissimo riparum vestitu, pinguis aruis interfluunt. Quin, & ora maritima pluribus introrsum estuarijs ad omnium rerum copiam inuehendam, euehendamque, facili patet accessu. Ingentem præterea volucrum & ferarum vim, ad aucupium ac venatum, paludes, luci, saltusque suppeditant. Metalla auri, & argenti, & ferri probatissimi, & alia, incolæ effodiunt. Margaritas, & præcipuæ nobilitatis vasa fictilia, quæ vulgo porcellana dicuntur; pretiosas pelles ad frigus arcendum; itemque gossipij, lini, lanæ, bombycisque, & serici fila, vestemque omnis generis mittunt innumerabilem. Saccari, & mellis, rhabbari, casuræ, minii, glastique tingendis vestibus expetiti, prouentus ingens odoramentis cum aliis abundant; tum præcipue mosco (cuius nullam apud Latinos Græcosue scriptores mentionem inuenio) è feris quibusdam, vulpecularum effigie, crebro verberere enectis, dein putrefactis. Denique, nihil aliunde, non ad victum modo cultumque; sed ne ad delicias quidem ac voluptates requirunt. ac proinde nulla sub Sole gens est, apud quam aliarum gentium opes æque consistant. quippe vendentibus cuncta Sinis, nihil invicem redimentibus, nisi forte in usum tectorii cuiusdam odorati, piper ex India. Neque erat externo commercio locus; nisi Sinam infinita quædam teneret argenti cupiditas. id præferunt auro; & cum indidem effossum, tum è remotis regionibus illatum, avidissime accumulant. Iam de ædificiis, priuatique ac publicis operibus explicare, infinitum sit. Vrbes præcipuæ magnitudinis celebrant ferme ducentas; inferioris autem ordinis, longe plurimas. porro castella & pagi, quorum nonnulli tribus familiarum millibus incoluntur; vicique passim ita multi se se offerunt, vt summa iniri vix possit. sunt autem egregio situ plerique: scærent aquis, præcæta circumdati sylua; ex qua turritæ prædiuitum aratorum eminent domus. Porro, dispersæ in æstiuos maxime secessus nobilium villæ, opere in primis eleganti; vel ad opacas amnium ripas garrulos auium concentus, & fugientis aquæ lenæ murmur excipiunt; vel è montium iugis verticibusque, subiectos vallium anfractus; & vastæ maris ac terrarum spatia, longe lateque despectant. Sed ipsarum præcipue urbium pulchritudo mira. Navigabilibus impositæ fluviiis, admodum profunda & lata fossa, mœnibusque cinguntur quadrati ab imo lapidis, lateritiæ ad summum structuræ. lateres autem, ex eodem argillæ genere quo porcellana vasa, confecti, & calce optima interliti, in eam duritiem ac firmitatem breui tempore coalescant, vt ferramentis postmodum labefactari vix possint. crassitudo mœnium, quattuor, & alicubi sex capit homines: additis ad prospectum pergulis, ac mœnianis, & occultis ambulationibus, qua præfecti oblectationis causa pererrent: pomœrium, intra extraque, libero ad circumspatio, senis in ordinem equitibus patet. Ad obliquos autem ictus, modico interuallo, turre & propugnacula prominent, artificiosis connecta fastigijs; & podiis elegantibus adornata. Ex ijs mœnibus cum quædam ante bis mille annos constet extructa; nullam tamen in eis rimam, aut sinum, aut labem aspicias. adeo seuerè acriterque facta tecta ab regijs curatoribus exiguntur. Urbis vero totius, ea ferme dimensio est. Latissimæ viæ duæ se interfecantes, perpetuo tractu qui lastrari oculis possit, præcipuas quattuor portas aperiant, præferratas, ornatu magnifico, adituque ad aspectum præclaro. Ab

hiscæ

A hisce rectis viis, aliæ dein aliæque transfusæ, priuata & publica ædificia, vicisque distinguunt. Et ab utroque latere viarum, excurrunt porticus, quæ commoventem plebem, & fabrum atque insitorum apothecas ac tabernas, à tempestatum iniuria vindicent. iam vero, è lapide trifores vt plurimum, & quidem summo artificio perfecti cum inscriptionibus fornices passim visuntur; quæ monumenta, magistratu abeuntes, regii præfecti relinquunt. magistratibus autem ipsis, celeberrimo loco stant ampla & operosa prætoria, cultissimis hortis, capacibus piscinis, fontibusque pellucidis, & variis aquarum deriuationibus ad omnem animi remissionem instructa. Nec desunt auaria, & ferarum septa, & operis topiarii tonsiles syluæ, lucique densissimi, & distincta floribus prata: vt singule præfectorum domus oppidi propemodum instar obtineant. Priuatorum ædes, circa maritimam oram humiles. mediterraneis vero locis, multiplici contignatione tolluntur, vel pictura decoratæ, vel opere albario candoris eximii. A primo ingressu panditur atrium, armariis circumquaque dispositis: in quibus inanum Deorum statuæ collocantur. accedunt lacus pleni piscium, ac pensiles horti; materia in ædificationes vtuntur mire læuigata, & certo lenocinii genere in auri colorem ac splendorem adducta. Pari læuore tegulum est, calce spissatum atque commissum ad pluias arcendas: durantque seculis tecta talia, extremis imbricibus è marmorato pereleganter elaboratis. ad singulas vero ianuas, viridi opacitate arbores ad lineam directæ conflunt: quarum gratissimo aspectu, quasi pabulo quodam, oculorum acies quamlibet fatigata reficitur. Porro vrbes; præterquam quod magnis, vt dixi, fluminibus plerique alluuntur; sunt etiam quæ, ad subuectionis euectionisque commoditatem, canales nauium capaces introrsum admittant. quales multis locis apud Belgas, & alicubi etiam in Italia cernimus; marginatis vtrinque semitis ad terrestre iter adstructis. lapidei quoque pontes egregie facti, non ad oppida solum, sed etiam in agris plurimi. quæ flumina propter altitudinem pilas arcusque reiciunt; ea, confertis & contabulatis nauibus pro ponte iunguntur. sin ex imbri vehementius intumuerint; sortibus interim ordinibus, viatorem, gratuite cymbæ, Regis impensa transmittunt. Iam, voraginibus, & hiatibus terræ, & stagnantibus aquis, quæque alia ad iter impedimento sunt, publice occurritur. quin etiam, asperrimis locis ad montium latera excisis cautibus, viæ patefcunt, ea molitione sumptuque, vt Romanam in eo genere magnificentiam non requiras. Tempia etiam cum turribus, culminibusque spectantur (licet alioqui Deos contemnant Sinæ) pulcherrima, & maxima. Trans pomœrium dein, præsertim ad mare, suburbia, eodem ornatu, & laxitate viarum, aduenas ferme ac negotiatores frequentissimis diuersorijs, & cauponis accipiunt; in quibus, præter delicatas de gentis more potiones, omnium etiam generum cocti, crudique prostant cibi, & exquisita cupedia. Sunt autem Sinarum populi (quemadmodum eiusdem plagæ alii) prout ad Septentrionem, vel ad Meridiem vergunt; magis aut minus æneo colore, vel candido: simis naribus, exiguis admodum ocellis, rara barba, longis crinibus, quos accurate comptos, & in verticem coactos illaqueant, & oblongum ex argento clauum in laqueum inferunt. neque tamen vna est omnibus capillamenti ratio. quippe, cælibes, comam a fronte discriminant; mariti, confundunt; atque hæc præcipue nota, ordinem vtrumque distinguit. Primarii, ac diuites, quique militiam exercent; versicolore serico: plebei ac pauperes, lino, seu gossipio tegunt corpora. nam apud Sinas lana, cum maxime suppetat, minime textitur. Sagis ad veterem Hispaniæ consuetudinem vtuntur, media sui parte crispis ac rugosis; cæterum fusa & explicata lacinia, & laxis manicis: ipsum vero sagum,

K

2

ab læua

lœua parte confibulant. Accedit talaris tunica, quam qui è regia sunt stir-
 pe, vel superiore aliquo magistratu funguntur, circa baltheum maxime; cæte-
 ri limbo tenus acupingunt. Caput operiant præcelso ac rotundo pileo, è te-
 nuissimis virgulis atro filo prætextis. Caligas induunt affabre factas, & elegan-
 tes cothurnos, aut calceos bombycino obstragulo perpolitos. Vestimenta per
 hyemem pretiosis murium Scythicorum pellibus, quas vulgo martas, vel sabelli-
 nas vocamus, calore admodum suavi, & ventis impenetrabili densitate suffulciunt;
 iisdemque separatim pellibus circumfouent colla. Molestias flatuum, munitis e-
 gregie fenestris, ac specularibus prohibent. Per æstatem vero, ad reliqua reme-
 dia caloribus leniendis, illud etiam accedit. Subterraneos idoneo loco effo-
 diunt specus: inde conceptam auram, intensiorem aut remissiorem, prout libue-
 rit, per omnes ædium partes admirabili machinatione dispensant. Mulieres,
 circa curam capitis multæ sunt. crines diu pexos concinnatosque in summo cir-
 cumligant vitta gemmis auroque distincta. reliqui corporis ornatus, minime la-
 sciuius. Præcipuam decoris ac formæ laudem, in pedum breuitate & exilitate con-
 stituunt: atque ob id ipsum, tenellos ab infantia fasciis perquam arcte constrin-
 gunt. Magnus apud nobiles matronas honos pudicitæ. raro visuntur: nec in pu-
 blicum prodeunt, nisi gestatoria sella, prætentis ex omni parte velis, & occultæ
 speculationis causa, reticulatis ex ebore fenestellis ad latera appositis. luc-
 collant serui, magna vndique stipante familia. Deprehensum adulterium æque
 viri ac foeminae, capite luitur. Ad nuptias, dotem non viro foemina, sed vir foe-
 minæ defert. Singulæ vxores in matrisfamilias numerantur loco: pellices pro-
 cul à conspectu variis locis aluntur. Prostitutis ac meretricibus (ea fere manci-
 pia sunt) proprium ac separatim in suburbiis domicilium est. Annum è lunari-
 bus periodis duodecim ita conficiunt, vt tertio quoque anno ad duodecim vnam
 addant. Principium, à Martii mensis nouilunio auspicantur. Eum diem pu-
 blica hilaritate, natalem quisque suum priuata gratulatione concelebrant. mune-
 ra sibi & sportulas inuicem mittunt. apparatus deinde epulis, noctu præsertim;
 exquisitissimi interponuntur ludi. Comœdias, ac tragœdias exhibent sumptuo-
 sas, vel fabulis in præsens à poeta confictis, vel actionibus è vetere historia repe-
 titis. petoristæ, aretalogi, præstigiatores, mimi non desunt. parietes fornicelq.
 viridi fronde, micantibus rosis, & pretioso peristromate vestiuntur. fragrant
 odoramentis ac floribus viæ. accensis funalibus ac laternis, arbores, pergulæ, fe-
 nestræ collucent: neruorum pulsu; tibiarum vocumque concentu omnia per-
 fonant. Conuiuorum autem ratio est talis. Inuitantur multi. propria singulis
 mensa, aut summum binis, apponitur ex ligno ad instar ebeni splendidissimo,
 variis syluestrium maxime rerum figuris, ac certis linearum ductibus (quo in
 genere Sinæ admodum excellunt) capreolatim ex argento, vel auro discurren-
 tibus. Ea pictura nitorque pro mappa est. serica frontalia dein ad humum vsq.
 dependent. Conuiuæ fucatis confident cathedris, præmolli, vt apud nos, culci-
 tra ad gratiorem quietem obductis. Inde elegantissimi primum canistri fertis re-
 dimiti, onusti baccis pomisue, toto margine disponuntur. Intra id veluti se-
 ptum, admirabili structura cæteræ exsurgunt dapes. cumque sagina omnis ge-
 neris, ferina æque ac domestica, & piscibus, ostreisque, & cunctis ferme illæcebris,
 & condimentis abundant; foilla tam è præcipue caro summorū pariter & infimorū
 expetitur mensis: neq. ex alio villo animali copiosior ganea. Cibos digitis atre stare
 (vt sunt vulgo munditiarū diligentissimi) rusticitatis putant. bractearis paxillis, vel
 argenteis aureisque fuscinulis, cōcisa minutim frusta in os inferunt. Exiguus pocu-
 lis crebro haustu sedant sitim: & magno cū honore verborū mutuo sibi propinant.

Miro

A Miro interim silentio atque ordine lancès ab armenibus inferuntur: & in singu-
 la fercula mensæ instrumentum omne mutatur. Hæc separatim viri. ac ma-
 tronæ itém seorsum (quæ maritorum zelotypia est) eodem apparatus in pe-
 netralibus conuiuantur. Salutandi ritus, inter plebeios, eiusmodi: læuam
 in pugnum compressam obtegunt dextra. ambas dein pectori sæpius admo-
 uent; & simul, accommodato ad gestum sermone demonstrant; amicum si-
 bi conditum hædere in medullis. At primores, brachiis arcuatim extensis,
 ac digitis vtriusque manus implexis, identidem se se ad terram vsque sum-
 mittunt: certantque verborum officiis inter se, vter posterior; alterius ho-
 noris causa quiescat. Opificum ac sellulariorum, ingens vbique numerus; &
 certus ordini cuique vicus est. sculpendi ac pingendi artem, itemque plasti-
 cen, toreuticen, encausticen, necnon fabricas, ærariam, ferrariam, cæterasque
 que metallicas, ac materiarias egregie callent. neque ad conflandos ignes (quod
 vel in primis mirere) cuiusquam egent opera. quippe, certa ratione ita libra-
 tis tubulis quibusdam, atque ad caminum aptatis, vt acceptam è cauernis au-
 ram perpetuo reddant. mechanica quælibet, vel ibidem excogitata; vel ex a-
 liis terris inuecta, celerrimè arripiunt. Aenea tormenta conflare; litteras ima-
 ginesque subiectis prælo typis excudere (quibus commentis Europa recentibus
 adeo gloriatur) vetustissimo in vsu apud Sinas esse, compertum est. Acces-
 dit ad artificium tormentorum, quod ex iis quædam solutilia faciunt; perque
 partes imposita baiulis, aut iumentis; quocumque opus est, sine vexatione cir-
 cumferunt. Ad scribendum autem, arctas & oblongas adhibent è leui admo-
 dum ac tenui papyro pagellas. neque versus ab læua ad dextram, vt Græci; ne-
 que ab dextra ad læuam, vt Hebræi; sed ad imum ab summo perducunt. cuius
 generis impressum volumen, atque inde transmissum, Romæ in Vaticano, i-
 temque in Laurentiana Philippi Regis bibliotheca videre me memini. Litteris
 vtuntur velut Aegyptiis, quas hieroglyphicas Græci dixerunt. Eæ singulæ sin-
 gulis nominibus seruiunt; atque etiam integris interdum sensibus. Ita fit; vt
 cum Sinæ, varia lingua, quippe tam multis regionibus tamque distans, vt
 rantur; tamen, quæ litteris consignata sunt, peræque omnes intelligant. Præ-
 ter suum cuiusque nationis atque prouinciæ, certus insuper & communis eru-
 ditorum est sermo. Latinæ apud nos linguæ respondet. vulgo Mandarinum
 appellant. hoc aulici, scribæ, iurisperiti, iudices, magistratus vtuntur: huic
 impensa cura dant operam. Qui per plateas erret otiosus, vt supra docuimus;
 vel manum supplex ad stipem porrigat, ferme est nemo. Mancæ, vel aliqua
 parte corporis debiles, vel morbo impliciti grauiore, quam vt sibi parare vi-
 tam villo modo possint; cognatis affinibusue alendi attribuuntur à magistratu.
 si propinqui desint; vel propter inopiam alendo non sint; causa probe cognita,
 ne quid subste fraudis, in regia valetudinaria deportantur. Luminibus capti;
 si premar egestas, pitirino ac molæ; manci, aut quoquo modo mutili dum
 suppetunt vires, alijs alij ministerijs affiguntur. Denique nullus inertitæ; vel
 ignauitæ locus est. Itinerum spatia, hoc pacto distinguunt. Minimam omnium men-
 suram patrio nomine vocant Li. hæc, interualli continet quantum æqua planitie;
 die puro ac sereno, vox humana percurrit. Li decem, vnum explent Pū; quod
 Hispaniensi feruæ leuææ respondet; siquidem Pū dena, dici vnus iter effi-
 ciunt; quod vulgo yeham appellant. Peregrinationibus autem non iumenta
 modo, sed etiam vari generis, cista, lecticæ, pileta deferuntur: accedunt
 rhedæ ac vehicula partim equis iuncta, partim etiam, vbi camporum æquora pa-
 tiuntur, velis euntia. Nec verò minus perite, ac scienter aurigæ quam nauaræ;
 & gubernacula moderantur; & varia velorum inflexione, pro lato vel redacto;

K 3

prout

prout opus est, pede, ventos excipiunt. Pretia rerum (vt quondam in Latio) non moneta nummisue; sed, ne locus adulterio pateat, concisi maxime argenti ponderem meriuntur: atque in id ipsum, forfices, & habilem trutinam ligneam inclusam thecæ, in sinu circumferunt. ad maiora vero pondera, cum lancibus libram, publice probatam obfignatamque habent domi, reuertios duntaxat ex ære publica forma percutiunt, gestantq. pertusos in linea, suppleendis argenti pretiis. vel etiã ad quilibet coemendas. Nihil quod vili vsui possit esse, perire per incuriam sinunt. excrementa sordisque ad stercoreandum agrum; vilissima seruta, in charitarias officinas; ipsa denique canum ossa, in cælaturam & sculptilia conferunt. Fœneratores, vt pote reipub. noxii, cum aliis pœnis, tum pecunia multantur in fœnore deprehensa. debilibus tantũ aut cæcis ex infima plebe, ad sustentandam inopiam, aliquid vsuræ nomine exegisse impune est. Suarum quisque mercium institor, descriptum indicem; pharmacopœiæ etiam singulorum simplicium quæ appellant, specimen ipsum coguntur pro tabernæ foribus habere propositum. Ea sæpe ab ædilibus inspiciuntur: neque componendi, miscendiue, nisi præsens necessitas vrgeat; neque composita diutius adseruandi, cuiquam omnino ius est. Vocales & gesticatorias aues enutriunt impensa cura, venduntque, præter naturales colores, vario etiam vestitu ornatuque distinctas. Iam, naualium copia, ac totius rei maritimæ apparatus, pæne incredibilis: adeo large, materiam & omne instrumentum, cædura syluæ, & ferri optimi venæ, & lini gossipiique frequentissimæ textrinae suppeditant. Maximas naues, vento duntaxat mobiles (quarum supra meminimus) vulgo iuncos appellant. ex iis partim ad bellum parantur, eminentibus ad proram puppimq. castellis: partim deprelliores, ad mercaturam & onera. Sunt quas Lanteas, quas Bancones vocant: illæ, sex remis ingentibus, hæc tribus tantum, quaterno vel senno in scalmum remige ad vtrunque latus instructæ. Longis etiam, triremium instar, vtuntur; sed sine rostro; & ad amnes, ac vada sulcanda plano alueo fabricatis. Aliæ conspiciuntur, maxime peragrandis animi causa littoribus, auro & argento cælata puppi, cubiculis, reticulatis fenestris, porticibus, pensilibus hortis pæne in maris contumeliam exornatæ. Ad summam, varis magnitudinis ac formæ nauium tanta copia est; vt præfecti oræ maritimæ, si quid vrgeat subitæ rei, militares iuncos à quingentis ad mille contrahere momento dicantur. Neque vlllo tempore anni defunt classes, ad tuenda & purganda piratis maria pluribus locis paratæ. Hæc, magno totius regni bono, mercatoribus, & nauiculariis omnium nationum præstare conantur non modo tuta, sed etiam securam commercia. Carinas oblinunt certo bituminis genere mire fideli cum ad explendas rimas, tum ad teredinem & noxia lignis animalia prohibenda. Purgandæ vero nauis, pluribus confertam vasculis antliam, ad latera introrsum applicant eoque artificio; vt vnus quilibet sedens, alterno pedum ac perleui motu, paucis horis quantamlibet sentinam exhauriat. Nauigiorum fluuiialium, incredibilis copia. quippe, in iis magna pars hominum cum coniugibus, & liberis, degunt; & quibus alii vecturam exercent; alii pro cauponibus & institoribus, in perpetua statione sunt: nec solum in cibos, verum etiam in cultum, ac vestitum, ipsasque delicias habent cuncta venalia; vt in ipso itinere ac fluuiis, urbana commoda & copiam non requiras. Sunt qui intra eas naues, attilium, atque anatum præsertim, ingentes alant turmas: & facillima est soboles; propterea quod ex ouis, non matris incubitu, sed leni tempore ex ignibus temperatis adhibito, quotquot visum est pullos excludunt. Nocturni animantes eas intra septa nauium cohibent, mane vt diluxit, in campos oryzae feraces emittunt: ibi, non paruo agricolarũ compendio, noxias frugibus herbas, mira quadam aueritate depastæ, sub noctem ad cymbali, seu tympani pulsam, in suas quæque chortes ac receptacula redeunt. Minute ves-

ro cymbæ, non fluuiatilem modo, sed ne marinum quidem saporis egregii piscem interioribus incolis deesse patiuntur. Verno tempore anni, tumefcentibus mæbre ac niue fluminibus, cum ad ipsas maxime fauces foetificandi causa æquorales greges ex alto succedunt; confestim è vicinis regionibus haud ignara prouentus magna hominum multitudo cum retibus & verriculis aduolat. ingens capta nullo negotio fit: inde amnici maura à maritimis quam optimos pisces vili coemptos pretio, & vimineis conditos corbis, peruncta charta ad continendum liquorem intactis; mutata subinde aqua, & pabulo iniecto, quamuis intima in loca incolumes vehunt. ibi ex angustiis in ampla transfusi viuaria, & latas vrbium fossas, ad lautiora conuiuia popinasque toto anno sufficiunt. Capiendi autem, cum aliæ sunt artes; tum illa vel in primis iucunda. Pregrandes, ac domesticos habent coruos; eiusmodi prædæ affuetos: horum colla nodo ita laxo constringunt; vt nequaquam interclusa respiratione, cibos tamen transmittere, ac deglutire non valeant. ita è caueis dimissi, admirabili solertia se se in aquas immergunt: pisciculos minutos ore conceptos, maiores autem rostro apprehensos, domum, vnde habere, identidè referunt; quoad solutis omnino faucibus, ad satietatem ipsi quæque pascantur. Ea magistratuum oblectamenta præcipua. Rei litterariæ magna pars hominum vacat: Medicas artes, & physica; & astronómica attingunt pauci: iura legesque habent ante annos bis mille scripta, neque vnquam (vt ferunt) exinde mutata. his vero, quod ferme ad honores ac magistratus aditum patefaciant; plerique certatim insudant: de quæ politicis rebus, regnorumque administratione & quærunt ipsi inter se, & vbi licet, è peregrinis auide sciscitantur. Gymnasia cū egregiis doctoribus ferme oppidatim ample, & copiose sustentat Rex. in ea gymnasia è ludo litterario primisque rudimentis pueri & adolescentes leguntur. studiorum præfecti, quos cessatores, vel tardos animaduertent; obiurgant primum: dein plagis afficiunt: ad extremum ignominia notatos expellunt. ceteros, pro cuiusque profectu ac diligentia, tollunt laudibus. Ad hæc, regii censores tertio quoque anno gymnasia publice recognoscunt. ab iis, ingenii & doctrinæ hoc fere modo specimen sumitur. celeberrimis in regni cuiusque gymnasijs, ad eam ipsam rem, mensis & subfellis instructa visuntur ampla & spatiosa conclauia. In ea ex alijs prouincijs (ne quid gratiæ detur) euocati adolescentes, prætentato sinu ne quem secum inferant librum; mane cum pugillaribus includuntur. ibi a censoribus theses de repub. & regno, itemq. de priuatorum controuersijs, ponuntur ex tempore. in eam sententiam, clausis ostijs, adhibitisque custodibus, pro sua quisque copia & facultate scribunt eo intentiore studio, quod in eiusmodi certamine non dignitas modo, sed etiam res vniuscuiusque disceptat. sub noctem, a pertis foribus, pensa exiguntur, adscriptis auctorum nomine, origine, & patria. dein dimissa iuuentute; censores per otium ea scripta perpendunt: & ex vniuerso numero tria primum millia; rursum ex hisce, trecenta; postremo ex trecentis, nonaginta quam optima seligunt. atque is demum habetur sapientiæ flos; neque vltra subcernitur. quippe, totidem iuris peritos, ad supplementum, in singula regna describi solenne est. Post hæc, edicitur dies, quo die victorum nomina voce præconis pronuntianda sunt. Fit denuo ex omni parte concursus. qui palmam rulare, ij cum exquisito verborum honore magistri appellantur: atque is dies magna conuiuiorum ac ludorum pompa & celebritate peragitur. Noui magistri, phaleratis in equis, ingenti omnium ordinum studio & comitatu, per urbem iteunt. dein missos in regiam, referri Rex iubet in Loytias; quo maxime titulo nobilitas vniuersa censetur: & annum singulis honorarium ad eam personam tuendam attribuit. ac tum denique inter se amplexantur, eiusque collegij necessitudinem persanctam existimant. Porro, ex Loytiarum corpore iudices, & consilia-

ios, & magistratus creari mos est. neque per ambitionem, aut corruptelas, nullo
 D. qui dato in imis documento, raptim ad summa transfiliunt: sed in inferioribus pro-
 bati spectatique, gradatim ad superiora conscendunt. Magistratum minorum
 ingens vbique numerus. maiores in vnaquaque metropoli, cum amplissima pote-
 state quinque: neque ij indigenæ, quo magis inter ignotos, odio & amore vacui,
 rectam in administrando rationem sequantur. Inter hosce, omnium consensu,
 primum dignitatis & imperii locum obtinet Tutan. is, quasi vicario Regis nune-
 nere, vniuersæ prouinciæ præpositus est; ac dignitatis causa, proprio ac separato
 à reliquis præfectis habitat loco. ad hunc grauissima quæque & maxima referun-
 tur; pleraque decedit ipse, ac de toto rerum statu subinde Regem per litteras edo-
 cet. Proximus huic honore habetur Ponchasius, penes quem vectigalium & fi-
 sci regij est cura. is cum ingenti scribarum & custodum copia, tuetur ærarium;
 rationes & codices recognoscit; annua stipendia, salaria, mercedesque distribuit.
 Sequitur Anchasius, qui cum consilio delectorum virorum, non de civilibus mo-
 do controuersijs ac litibus iudicat, sed etiam rei capitalis quæstiones exercet: atq.
 ad hoc tribunal toto eo regno in causis grauioribus prouocatio est. Porro Aitan
 rem bellicam administrat, conscribit exercitus, comparat classes; ac præcipue in id
 excubat, ne peregrini in vrbes ac mediterranea sensim irrepant. Aitani subest po-
 E. strems omnium Luitisius, vir, militaris item rei peritus, qui ad Aitanis arbitriū,
 prout opus est, varias in expeditiones cum exercitu proficiscitur. Sunt qui præ-
 fectorum alia quædam tradant nomina, & plura: sed vtique magna omnium spe-
 cies: mira maiestas. ac singulis, excepto Luitisio, à consilio sunt viri decem lectif-
 simi, verum impari dignitate. superioris ordinis quini ab dextra sedent, quod
 apud Sinas honori ducitur: aureo baltheo, & (qui regius est colos) croceo ga-
 lero: inferioris classis ab læua totidem, cingulo argenteo, & cæruleo galero distin-
 cti. Si præsidem in prouincia mori contigerit; antiquissimus è consiliariis in lo-
 cum defuncti succedit. Ex eodem numero, ad obeundam, ac lustrandam Regis
 iussu prouinciam, legati mittuntur. Cæterum cuncti peræque præsidēs & con-
 siliarii, regium insigne gestant ad pectus humerosque; serpentem ex auro textili.
 Neque minoribus præfectis, aliisue, magistro custodiarum excepto, quemquam
 E. superioribus: hisce nisi de genu alloqui, aut compellare fas est. Euntibus in pro-
 uinciam, præter vestimenta, & famulos aliquot; nihil omnino vel ad iter, vel ad ho-
 spitium, vel ad cæteros vitæ vsus parandum. in singulis oppidis regij sunt paro-
 chi. ab iis cuique pro dignitate cuncta benigne præbentur. quod si priuatis ami-
 F. corum hospitij vti malint; pro cibariis numerantur pecuniæ. Ineuntibus ma-
 gistratum, obuiam primum sub signis peditum cohortes, & equitum turmæ; tum
 reliqui ordines cum insigni pompa; & vario symphonix cantu procedunt: ea fre-
 quentia per vicos vrbis, magnifico peristromate ornatos, non sine honore florum
 odororumque, nouus præfectus in prætorium vsque deducitur. Præsto sunt re-
 gij famuli & curatores, qui sine vlla ipsius molestia cibos, instrumentum, & suppel-
 lectilem ex maiestate suppeditent. intra eandem ædes propriis conclauibus ac cœ-
 nationibus, assellæ, scribæ, accensi, lictores, & forense ministerium omne alitur-
 vnus Regis impensa: quo plures omnium actionum & vitæ quotidianæ arbitros
 ac testes habere se magistratus intelligat. Iura autem, hoc fere pacto redduntur.
 à primo mane ad vesperam, paucis horis ad meridiandum intermissis, præcelso in
 tribunali confidet prætor. cingunt latera iudices. cohors ad imperium parata cir-
 cundat: qui ad ius petendum accedunt, intromissi ab ianitoribus, procumbunt
 illico, & vellemus ipsi, quid velint, elata voce pronuntiant; vel supplicem libel-
 lum recitandum propalam offerunt scribis. Prætor, agitata re, de consilij senten-
 tia responder, ipsumque responsum litteris consignatum à scriba, ipse dein ru-
 bricato

A. bricato pigmento sua manu confirmat. Ex aperto administrantur omnia. sollicito
 do, & secreta colloquia, & arcani suscipi verantur, quo minor flagitiis & fraudibus,
 quæ oderunt lucem, aditus sit. Capitalis noxæ reos, identidem comperen-
 dinant: nec nisi lente quæ sita, & ad liquidum cognita causa, condemnant. itaque
 oppido pauci in tanta hominum multitudine carnificis manu finiunt vitam. Cæte-
 rum interea, vincti, quam diligentissime adseruantur loco amplo, instar oppidi,
 cellis admodum parietibus circumsepto; eodemque rerum venalium copia, ta-
 bernis, & opificiis, nequid extra petendum sit, ad omnes vitæ vsus instructo
 carceri, cum magno vigilum numero præest non leui auctoritate vir. is per se;
 perque suos, custodiarum feriem quotidie recognoscit: & quam intentissima ex-
 cubat cura, ne cui, delinitis pretio minitris, vel perfosso pariete, suspensive ali-
 cunde funibus, aut alia quapiam ratione effugium pateat. Fori vero ipsius, & præ-
 toriæ turbæ seuera admodum disciplina. graui malo, erratum, atque adeo mur-
 mur omne compescitur. qui deliquere; iis, quo conspectior ignominia sit, vexil-
 lum quoddam in manus datur. cum eo vexillo, ad conuentum vsque dimissum;
 genibus nixi persistunt: ac demum ad Prætoris arbitrium verberibus acerbe mul-
 tantur. ac multos passim videas (neque id propter aduetudinem probro est)
 B. vibicibus liuida, & medicamentis oblita facie. Porro præfectis, cum in pu-
 blicum prodeunt, multo cum satellitio, gregibusque clientum & amicorum, sel-
 la, vti dicebamus, magnifica gestari mos est: & quidem defixis in vno obtutu o-
 culis (quo in genere à prima ætate exercentur) ac toto vultu ad seueritatem tristi-
 tiamque composito. Frænati sequuntur equi; variæ umbellæ circumstant: lictor-
 um antèit manus: quorum, hi regia vexilla; arundines illi tostas ad verbera; alij
 clauas argenteas ferunt; alij, pendente ex humeris tabella gypsata cum fericis flo-
 cis, inscriptum magistratus imperium ac potestatem ostentant. Hi omnes, in or-
 dinem bini, magnis clamoribus submouent plebem, quæ vel in domos festina se-
 proripit, vel etiam honoris causa vias euerrit. in transitu vero, mirum silentium:
 non modo interpellare præfectum, sed ne contra quidem intueri fas est. Rem mi-
 litarem, non tam audacia vel firmitate, quam numero, & machinis, & egregia in-
 primis disciplina sustentant. Præter extraordinarias copias, quæ variis locis, vbi
 res postulat, comparantur; in singulis vrbibus, firma ac certa præsidia sunt. pro-
 muris aguntur excubiæ, quas identidem obit circitor: itemque validæ stationes
 ad portas. earum fores, præter alia repagula feræque, impresso chartæ, & com-
 missuris agglutinato signo, quotidie muniunt: nec nisi eodem à ministris inspe-
 C. cto ac probe agnito, aperire concessum est. Ad limites regni, crebræ & minutræ
 visuntur arces. qua vero Scythæ contigui sunt, insanæ substructionis murus in-
 ducentas amplius excurret leucas, quantum inter duos admirandæ altitudinis mon-
 tes interuallum est. Ea regionis claustra firmissima. Vbi ex illa parte increbuit
 belli rumor; confestim à custodibus dato signo, è vicinis castellis & oppidis con-
 cursus ad munimenta fit; quoad ab Rege duces iusto cum exercitu superueniant.
 Equites, elegantissimo ornatu armatuque prælium ineunt, quaternis ex ephip-
 pio pendentibus gladiis, quorum simul duobus perquam scienter vtuntur. pedi-
 tes item egregie armati pugnam capeunt. largum vnicique stipendium opti-
 ma fide persoluitur. spectatæ virtuti certus ab imperatore honos: contra, ignariæ
 perfidiæque supplicium. Qui ad militiam adscripti non sunt; ijs arma priuatim
 nulla: quæ maxime res ab intestinis tumultibus otium præstat. Atque vt cæteri
 magistratus, quo magis caste repub. administrant, ferantque incorruptam in iu-
 dicando sententiam; è longinquis petuntur locis: ita, ordinum ductores, ac mi-
 litares præfecti, ea de causa leguntur indidem, vt eos ipsamet caritas liberorum &
 coniugum, ad lubeunda belli pericula, & acrius pro aris ac focis dimicandum ac-
 cendat.

cendat. Porro, hisce tot præfectis, iudicibus, populisque, cum regio nomine
 ac potestate vnus præest vir, necis ac vitæ omnium dominus. huius, vel è stiparor-
 rum & apparitorum frequentia, vel ex ædium admirabili ornatu & laxitate; vel ex
 ipso genere domesticæ disciplinæ; veneranda maiestas. Octo habet a consiliis,
 & toto Loytiarum ordine lectos viros: is ab Rege secundus dignitatis est gra-
 dus; summūq. totius gentis oraculum. sexaginta circiter alit vxores. fœminæ
 tantū, vel eunuchi ministrant. ipse, nisi mutandæ sedis causa, vel cum ad bella pro-
 cedit; fere nunquam excedere solet è regia. De omni statu prouinciarum, & præ-
 fectorum actis, certior assidue fit; veredariis seu cursoribus ita distributis; vt in
 singulos menses ex qualibet prouincia litteræ in regiam perferantur. ij, per equos
 paribus ferme interuallis in via dispositos, celerrime peruolant; suumque in sin-
 gulas positiones aduentum, quo recentes equi, seu ad flumina traicienda naues
 illico expediuntur; vel tintinnabulis perargutis è belluæ ceruice pendentibus; vel
 etiam, vt apud nos, cornu sæpius inflato prænuntiant. Super hæc, statis ipse tem-
 poribus idoneos viros ad cuncta coram inspicienda, per omnes regni partes cum
 ampla potestate dimittit. quin etiam, extra ordinem certos è suorum fidelium
 numero in eam ipsam rem destinare consuevit, sacramento priuatim adactos mu-
 neris cum cura & cum fide fungendi. id vt quam occultissime fiat; multa Rex ha-
 bet apud se diplomata, suo notata chirographo & signo; nominibus tantum spe-
 culatoris, & locorum, & personarum, ne quid emanet, consulto suppressis. **E**
 Inde, vbi tempus est, clam accepto diplomate inspector idem & censor, quæ Rex
 iusserit verbo prouinciam, tanquam vnus de populo circuit; præfectisque, ac
 prætoribus, inter publicæ rei administrationem, ac præsertim inter dicendum
 ius, dissimulanter assistit. Vbi quæ voluit, probe cognouit; tum demum adit
 consilium; & prolato repente diplomate; mira omnium veneratione summus
 totius consilii iudex & arbiter in folio collocatur. Inde, prout exigit res, alios
 ornat laudibus, atque ad altiores extollit gradus; alios, nulla cuiusquam tergiver-
 satione, vel in ordinem cogit, vel etiam suppliciis grauioribus afficit. Atque eo
 præcipue metu magistratus ac iudices in officio continentur. In singulis prouin-
 ciis aurea tabula velata inscripto Regis nomine custoditur. Eam tabulam singu-
 lis nouiluniis velo reducto, Loytiæ, & præfecti omnes honoris causa inuisunt, &
 eque ac Regem ipsum adorant. Demortuo Regi, è filiis maximus natus; sin de-
 sint liberi (quod in tanta vxorum turba perrarum est) proximus è regia stirpe suc-
 cedit. cæteri, ne quid eorum causa tumultus existat, remotis inde palatiis ad in-
 star oppidorum incredibili magnificentia, regio cultu apparatuque, in libera cu-
 stodia detinentur; proposita capitis pœna, si extra eos fines iniussu pedem extu-
 lerint. Legatos Regum, qui vel amicitiam expetunt, vel equo iam ante fœdere
 iuncti sunt, missa obuiam nobilitate Rex comiter accipit: ac legatione peracta,
 Loytiæ appellatos honoris causa, cum amplis muneribus domum remittit. Iam
 de thesauris, & coaceruatis auri & argenti laminis, admiranda narrantur. nec de-
 sunt qui ad nostræ monetæ supputationem; aureorum annua millies ferme ac du-
 centies centena millia Regem capere pro certo perhibeant: quantū vix moriens
 Imperator Vespasianus, & quidem pecuniæ diligentissimus, in ærario Romano
 reliquit. Ingens omnino summa: & in cuius contemplatione haud immerito la-
 boret fides. veruntamen satis constat, in vno Cantonis emporio, quod aliis eius
 plagæ multis & celebritate, & diuitiis inferius est; ex annonæ salariæ vectigali, cen-
 tum circiter & octoginta millia coronatorum; & in mediocri quodam oppido e-
 iusdem oræ Cantonis, è decimis oryze duntaxat, amplius centum millia per-
 cipi. vt minime dubitandum sit, quin ad fiscum perueniant immanes pecuniarū
 acerui quorannis: imperii magnitudinem, frequentiam populorum, exactiones
 capitum

A capitum & ostiorum, portoria mercium; frugum omnium decimas, fructus nra
 tallorum, & cætera vectigalia reputantibus. Accedit non mediocris ad summam
 opulentiam momenti res: quod more Turcico & sectæ Mahometanæ totius, in di-
 tione finibusque Sinarum, tributa & stipendia, præter vnum Regem, nemo pro-
 fus omnium imperat. nulli, vt apud nos, Comites, nulli Duces, Marchiones, Ba-
 rones, vel dynastæ censentur. Magistratus ac præfecturas, non tam in beneficii,
 aut præmii, quam in laboris ac muneris loco tribuit Rex: neque splendida hono-
 rum vocabula, & opimi reditus, heredem sæpe degenerem sequuntur. suas sibi
 quisque diuitias ac dignitatem, studio ac diligentia parat: nec virorum fortium &
 vigilantium loca, per nobilitatis fucum, ignauia & segnitie occupat. Hæc fer-
 me Sinarum bona laudesque: quas tamen easdem grauioribus malis vititq. su-
 perari non dubium est. Religionis, quæ iustitiæ prima & præcipua pars est, cura
 genti postrema. Sacrificulis (quos patrio sermone vocant Hoxiones) exiguis
 admodum honos. templa vulgo adeunt consuetudine magis & instituto quodam
 quam quod mortalia curari ab Dijs; vel humanis dictis, factis, cogitatis interesse
 cæleste numen existiment. Sane Euangelium accepisse olim ab Apostolo Tho-
 ma creduntur, ut supra dictum est: & imago testatur id ipsum proceræ mulieris
B puerulum in sinu fouentis, cui ardentis hodieque lychnuchos more nostro su-
 spendunt. Sed nec Apostoli vlla iam ibi mentio: & cuiusnam ea sit effigies, pro-
 fus ignorant. adeo, vel ipsa regionum longinquitate, vel diuturno cultorum de-
 siderio, in ea terra semen omne Christianæ pietatis interiit. Qui sapientiores ha-
 bentur, ij arcanis & quæ non temere vulgent decretis, Pythagoræ ferme somnia
 de transmigratione animorum sequuntur: & pro meritis actæ vitæ, sua cuiq. præ-
 mia & supplicia, ex communi omnium gentium opinione constituunt; sedesque
 fingunt refertas cunctis ijs, quæ vulgo vel ad felicitatem prima, vel ad miseriam
 extrema ducuntur. Capillum tam diligenter iccirco nutriunt, quod credant ea-
 se tamquam ansam in cælum aliquando sublatū iri. sacrificuli contra (qui quidem
 coenobiticam agunt vitam) abraunt capita, quod sine tali adiumento sydera se-
 conscensuros esse confidunt. Mundum vniuersum ex aqua initio conditum af-
 firmant, quæ vehementius agitata, è spumis ampullisque, cælo; ex imis partibus
 & crassioribus, materiam terræ præbuerit; reliqua reseruarit sibi. Interrogati,
 quisnam initio aquas agitarit: sponte ciendi vim ijs inditam fuisse respondent.
 Rursus, vbi queritur, à quo eam ipsam vim ac virtutem acceperint; subrident;
C quasi plane ibi sistendum, neque sit ultra procedere. Primos homines vna cum
 cæteris animantibus ac plantis, aiunt è terra exstitisse: ac sine legibus, aut vilo iu-
 re, vagos ac feros, arborum baccis, & crudis carnibus initio vesci, & sanguinem
 potare assuetos, ipsa dein ratione duce ac magistra, frugibus ali, tecta moliri, vr-
 bes condere didicisse: adhibitoque studio, paulatim à barbara & agresti vita, ad
 cultum & mansuetudinem fuisse traductos. Non pauci, muta simulacra, vel etiam
 informes adorant lapides; namque ij ferme Dijs gentium sunt. Ad hæc, artis cu-
 iuslibet inuectores, aliosque priuatim aut publice benemeritos, quidam etiam pa-
 rentes, carosue, in numina referunt. ijsque & statuas ac templa ponunt, & vota
 faciunt, & adolent thura, non mortuis modo, sed interdum etiam (quod magis de-
 testere) viuentibus. Alii Solem, & Lunam, ac stellas, cælumque præcipue ipsū
 vnde cuncta in terras bona promanent, omni studio colendum existimant. Sunt
 etiam, qui inferna venerentur monstra succincta colubris, & igneo vomitu, cuius-
 modi cacodæmones in Europa depingimus. neq. id tam impetrandi cuiuspiam
 commodi, quam depellendi malefici causa. quippe obuersantia interdum eius-
 modi visa, maiorem in modum extimescunt. Sed qui simulacris diuinos habent
 honores; ij inter cætera illo vel in primis ridiculo genere superstitionis vtuntur.
 Ad

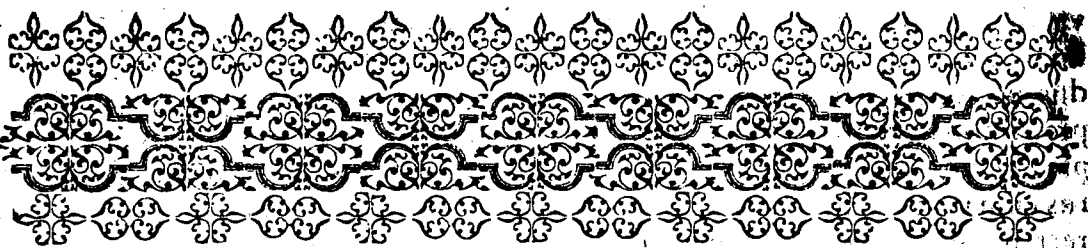
Ad captanda itinera, vel grauiiores quaslibet auspicandas res, adhibita ad statuam
 precatione, sortes obseruant: quarum est ritus eiusmodi. Dimidiatos globulos e li-
 gno duos, ad iuglandis fere magnitudinem, filo traiectos; coram simulacro ipso te-
 mere ac fortuito iaciunt. Si ambo supini, vel etiam alterno confederint situ (quod
 vulgo infaustum putatur) idolum verbis ac iurgiis male admodum accipiunt: **D**
 dein, quasi contumeliam poeniteat; rursus delinimentis, votisque, ac supplica-
 tionibus propitiare contendunt. Si nihilominus aduersae appareant sortes; ido-
 lum videlicet acerbius plectitur. ad verba accedunt verbera; in aquas proicitur;
 amburitur igni: dein blanditiis denuo, ac promissis placatur. atque in hac vicif-
 situdine tandiu persistunt, quoad iacta in sortes ambo missilia prona consistant.
 Tum vero, modulato carmine grates laudesque agunt inani Deo. mox etiam, e-
 gregie conditas coctasque gallinas, anates, anseres, oryzam, &, quod praecipuo est
 in honore mensarum, offerunt suillum caput, & cantharum uini. Ex iis ubi sin-
 gulis aliquid in disco; porcini capitis imas auriculas, reliquarum altitium vngues,
 vini guttas aliquot in ara simulacro apposuerint (qui vetus est libandi mos) caete-
 ras ipsi dapes magno cum tripudio, & effusa laetitia comedunt. Mortuorum ex-
 sequia celebrantur in hunc fere modum. Patrem familias, ut expirauit, quam-
 optimis vestimentis indutum, in cathedra collocant. huic ad genua procumbens **E**
 vxor primum, dein filij, tum reliqui deinceps propinqui & amici cum lamentis &
 lacrymis vltimum dicunt Vale. Postea corpus in arcam includunt, ex odorata &
 minime putri materia: commissuris cum alio spissamento, ne faetor emanet; tum
 lamina ferrea diligenter obstructis. eam arcam in amplo conclauis, vestitis lino pa-
 rictibus, a terra suspendunt, ac linteo tegunt, in quo picta imago defuncti conspi-
 citur. Ante id conclauis, aut in ipso edium vestibulo, stant mensae opiparis onu-
 stae dapibus. quindecim ipsos dies arca domi adseruatur: cognati & noti
 locum officii causa frequentant; sacerdotes vero, noctu praesertim, piacula-
 ria sacra Diis manibus faciunt; ac pictilem chartam vel super demortui cadauer
 cum certis carminum praefationibus cremant; vel praetentis toto conclauis funi-
 bus appensam agitant; vociferantes, eo motu animum defuncti ocyus ad astra tol-
 li. post quintumdecimum diem, arca in campum sepulturae dicatum solenni pom-
 pa deuehitur. ibi cadauer inclusum, paulatim absumit dies. interea sese identi-
 dem Hoxiones ingurgitant cibo: eaque illecti sagina, locupletum praecipue fune-
 ribus inhiant. Mortuos, proximi biennium, vel etiam triennium lugent. quo tem-
 poris spatio crassiolem tunicam apprimunt carnibus, & horrida se se recte praecin-
 gunt. filij, si personam gerant publicam, illico se abdicant magistratu. Haec de se-
 pulcris. Ac ne maritimae quidem res suis carent superstitionibus. Quae naues
 primum deducendae sunt, hasce Lunae, vel cuiuspiam fabuloso dicatas Deo, variis
 expiammentis & supplicationibus lustrare mos est. Ac caeteris item in rebus alias
 alii caeremonias ac ritus obseruant. Sunt qui omnem de Diis ac spiritibus opi-
 nionem plane & impune derideant: vnum esse interitum hominum ac iumentorum;
 neque post mortem restare quicquam omnino, arbitrentur. Huic de superis per-
 suasioni, consentanea hominum ipsorum inter ipsos est fides: quam eatenus col-
 lunt, quatenus commercii necessitas, & fructuosa existimationis ratio postulat. ea
 remota, nequaquam iij sunt, quibuscum in tenebris mices. quin etiam, totius hu-
 manitatis multis in rebus videntur expertes. alienigenam ferme auersantur, & in-
 teriore (ut dictum est) vsu & hospitio prohibent. Aere alieno pressi, liberos vel
 mancipio & nexui dant; vel etiam (quod multo flagitiosius est) adhibita omni le-
 nociniorum arte, prostituunt. Vngues enormem in longitudinem excrecere pa-
 tiuntur: quasi vero id (quemadmodum apud Graecos olim & crepidis uti, & co-
 mam alere) ingenui hominis, & fordidis operibus nequaquam occupati indicium
 sit.

A sit. Cognitores capitalium rerum, amplianda toties causa, per speciem lenitatis,
 diram crudelitatem exercent. quippe rei, quorum magna semper est multitudo,
 interim onusti catenis, noctu praesertim, arctissimeque inter se constipati & constri-
 cti, adeo faeva ac terra custodia detinentur; ut dilatam a iudicibus mortem haud
 pauci quotannis accersant, sibi que ipsi afferant vim. Interea, in conspectu comeffan-
 tis ac ludibundi saepe iudicis, feriae quaestiones per tormenta exercentur: quorum
 cum alia sunt genera; tum illud quotidianum. Pro virgarum fascibus cubitali aru-
 dine vtuntur, cuius antememinius, lata digitos quattuor, crassa vnu; & quidem
 igne tosta, quo grauiorem faciat plagam. hoc saeuitiae instrumento, humistratorum
 ac saepe infantium artus ac plantae adeo acriter & acerbe caeduntur, ut qui non ro-
 bulatissimo sunt corpore, vel fracti ac debilitati discedant; vel etiam inter ipsa ver-
 bera nonnunquam expirent. Cum hac gentis immanitate, profusa libido coniun-
 cta est. abdomini caeterisque indignis homine voluptatibus intemperanter indul-
 gent. Leges & edicta magis ad seruitutem & abiectiorem; quam ad virtutem &
 animi magnitudinem, informant populos: atque ob id ipsum, etiam in bellica re na-
 tionibus aliis inferiores haud immerito existimantur. Externum ad grauiiores ex-
 peditiones conducunt militem. Id firmamentum est belli. Rex, barbara & stulta
 quadam arrogantia, se se dominum mundi, caeli filium appellat. Priuatorum fortu-
 nas, & partem sudore & vigilantia rem, per publicanos & exactores durissimos at-
 terit: ex ipsis etiam capturis impudicarum, quod a Caligula olim factum legimus;
 faedisimo ve stigali instituto. Externorum Regum oratores, quos quidem iure
 beneficiario sibi habet obnoxios (sunt autem plures variis impositi nationibus, qua-
 rum olim imperium deposuit Sina) per summum fastum & superbiam tractat. Non-
 nisi humili equo insidentes, qui pro habenis vili regatur fune; in regiam urbem de-
 spicatiissimi introeunt. dein pedites intra palatii aditum accepti; ad partem eam in-
 qua latere audierint Regem (nam ipsius quidem aspectu profus arcentur) cum quie-
 na ex interuallis adoratione procedunt. tum elata voce, legationem, nixigenibus
 peragunt. adest regius apparitor, qui cuncta per scribam excipiat; idemque, velu-
 ti numinis internuntius, ferat ab Rege responsum. eo accepto responso, cessim
 orator, & subinde flectens genua, plane inhonoratus abscedit. Inter haec, & alia
 longe turpiora, quorum vel mentionem bene morata horreat mens; nihilominus
 elato supercilio Sinae reliquas omnes gentes praese contemnunt: rudes, inertes;
 barbaras putant. de suis tantum ipsi rebus magnifice & gloriose non sentiunt mo-
 do, sed praedicant. Nostris tamen hominibus tribuere non nihil videntur. quippe
 Sinas utroque oculo praeditos aiunt, Europaeos altero, caeteros neutro. In hoc ce-
 mores & instituta, Christi disciplinam inferere, quantae sit molis, quilibet non im-
 peritus rerum existimator facile iudicauerit. obitant regia edicta, & difficultas in-
 troitus. Obstant conspirationes antistitu, qui peregrina in eas terras inferri sacras;
 & extorqueri sibi nefarios quaestus, & coargui mendacia minime patiuntur. obstat
 regionis feracitas, & libidinum illecebrae, & caetera malorum irritamenta; &, quo
 nihil caelesti philosophiae inimicius est, fastus & superbia, & suarum omnium re-
 rum amor quidam infinitus. accedit educatio puerilis, & fabulae, & opinionum hau-
 sta cum ipso lacte peruersitas. Verum nihil plane maiori est impedimento, quam
 nostratum Christianorum (quos ethnicis praelucere ad omnem iustitiam & casti-
 tatem oportuerat) tanto nomini ac professioni minime consentanea quotidianae
 vitae documenta. neque enim tantam spectata paucorum innocentia & virtus ad-
 struit Euangelio fidem; quantam insignis multorum, & notissimi fere cuiusque,
 auaritia & improbitas adimit. Hactenus de Sinarum moribus: quo in genere varia,
 tamen nondum ad plenum explorata, subinde in Lusitaniam perferuntur: quae
 ego si persequi velim, immemor propositi mei sum, quo mihi praecipue nostrorum
 L hominum

hominum acta, non aliarum gentium ritus, vel instituta, litteris mandare decretū d
est. Nunc ad institutum reuertor. E Sinarum prouinciis, maxime occidua est Can
tonia. Eo priusquam peruenias, multæ occurrunt insulæ; quas præfecti regii præ
sidiis & classibus tenent: neq. ipsorū iniussu progredi aduenas Cantonem est fas.
Fernandus Andradius, vt exponere cæperam, cum ad Tamum insulam peruenif
set; post diuturnam moram, transitu ægre tandem impetrato, cum duobus expedi
tis & egregie ornatis nauigiis, cætera classe ad Tamum relicta, Cantonis portum
inuehitur; ac magistratuum permisso Thomam legatum exponit; cui ædes & lau
tia de more attributa. ibi Fernandus, mira lenitate ac iustitia contrahendo cū in
eolis; haud ita difficili negotio aditū ad ea commercia nostris aperuit: auxit pro
bitatis existimationem, quod sub tempus reuersionis, de suo discessu per præco
nem tota vrbe denuntiari iussit; vt si quis quid vel ab se, vel ab suorum quopiam,
vel crediti, vel commodati, vel quouis alio nomine repetere vellet; mature proffi
teretur. Ea res videlicet magni & innocentis animi visa. & ex vnius viri moribus,
de totius nationis virtute nimirum existimabant: apparebatq. maximo cū rei Lu
sitanae incremento societatem hanc institutam; nisi post Fernandi profectionem,
aliorum deinde nauarchorū cupiditas ac licentia, qui Malaca ad spem ingentis lu
cri, in eadem loca venere, opinionem Lusitanicæ iustitiæ fideique propemodum E
sustulisset omnem. Siquidem ex iis quidam ad Tamum in terram egressi primò
ne appellatis quidem magistratibus, castellum excitarunt. ibi tormentis viginti que
dispositis, imperium vtiurpare, negotiationem communem interuertere; ac sibi
proprie vindicare; externos æque atq. incolas iniuriis & cõtumeliis intolerandis
afficere; virginibus vim inferre; à plagiariis ingenuos ingenuasq. coemere; non po
pularibus modo suis, & optimo Regi, verum etiam, quo nihil atrocius est, Chri
stianæ disciplinæ, sanctissimisq. parentum institutis, dedecori ac probro esse ita
que paucis diebus, instigante malo demone, meriti sunt; vt non pro sociis amicis
ue, sed pro immanibus piratis atq. hostibus haberentur. neque vero sum nescius,
hæc ipsa minuere Barrium & eleuare dicendo. cuius ego auctoritate fretus, mul
ta reticuissem; nisi eadem illa Goësius primum, dein Olorius plane disertis verbis
arguerent. Igitur Lusitani, à præfectis regiiis valida classe circumfessi, cum in eo
iam esset vt caperentur; seua tempestas repente coorta Sinarum naues dissipauit,
ac distulit. Per eam occasionem elapsi, pecunia, quam gloria conspectiores Mala
cam rediere. Tristior multo fuit Thomæ Petreii legationis exitus. is magno labo
re quadrimestre amplius iter emensus; cum ad regiam deniq. peruenisset; præoc
cupatas cum aliorum; tum vero Cantoniorum magistratuum litteris & crimina
tionibus, Regis & satraparum offendit aures. ita, non modo Regis conueniendi
potestas legato facta non est; sed etiam de consilii sententia pro exploratore com
prehensus, & Cantonem remissus, in carcerem conditur: vbi omnibus incommo
dis paulatim absumptus, inter maleficos furesq. nocturnos vitam miserabili fine
conclufit. Hunc maxime in modum, paucorum scelere alienati Sinarum animi, &
famæ fideiq. inestimabile damnum est factum. ac deinceps, quotquot ex orbe no
stro in ea loca vel suis, vel alienis nauibus deuenere; pessime accepti multatque
sunt; & complures in annos, nomini Christiano, ac Lusitano præsertim, ora nulla
fuit infestior.

Libri sexti Finis.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM

LIB. SEPTIMVS.

NTEREA Sultanus Campson, ad abolendam acce
ptæ ad Dium cladis maculam, & arcendos Arabia Lusi
tanos, classem omni conatu ad Sueziū reparabat, au
ctore maxime Hoceno Persa, de quo supra docuimus.
Is, cū ex Dienfi prælio, Campsonis iram non sine causa
pertimescens, ad Mamudium perfugisset Cambaie Re
gem; placandi Campsonis, & recuperandæ pristinae di
gnitatis & gratiæ, tale consilium inuit. Gidda est empo
rium in Arabico sinu, diei ferme itinere à Meca; idemq.
portus peregrinis, qui praua inducti religione, ad falsi prophetæ sepulchrum vn
dique confluunt. Ea vrbs, quod nullis clausa mœnibus, nullo præsidio vel arce te
neretur; & aliquoties iam à Campsone defecerat, & Arabum campestrium, quos
vocat Baduinos, incursionibus repentinis erat vehementer infesta. Porro Lusi
tani si frequenti nauigatione ijs regionibus aduenerent; metuendum erat, ne Gid
da nullo negotio occupata, eodem imperu Mecanam euertent ædem; ac Ma
hometis reliquias, ad solatiū interceptæ ab Saracenis Hierosolymæ, dissiparent.
Eo animaduerso periculo Hocenus, totam rem cum Cambaiano Rege primum,
dein cum satrapis & principibus contulit. publicamque iactando causam; & reli
gionem ac pietatem (vt sæpe fit) priuatis rationibus prætexendo, facile obtinuit,
vt contra vim Lusitanam; cingendæ muris Giddæ magna sibi cum à Rege, tum
à priuatis, pecuniæ subsidia præberentur. Cum ijs subsidiis Giddam delatus,
ingenti oppidanorum lætitia excipitur. Inde primum aulus Campsonem com
pellare per litteras, culpa cladis nuper acceptæ, neglectas in religiones, & iustam
numinis iram artificiose collata; docet, sibi esse in animo, ad sacrarium Ma
hometis ab omni tuendum iniuria, & Lusitanos Arabico littore prohiben
dos, Giddam vndique apertam firmare munimentis; id vbi summa ciuium
voluntate perfecit; tum etiam, in Campsonis gratiam, nec opinantibus ijs
arcem imponere; ne, quod antea fecerint, in posterum ab eius imperio atq.
auctoritate desciscant. In eam rem affatim sibi pecuniæ aliunde suppetere: tant
tum à Campsone sibi peritis munitioribus opus esse. postremo hortabatur;

L 2 vt

ut aduersum conatus nostrorum, classem sine mora reficeret: accensisque ad Ma-
 hometanam tuendam rem, Christianosque pellendos, Indorum principum stu-
 diis, ne deesset. Ea satisfactione, tamque enixo studio religionis delinitus Cam-
 pson, non iras modo posuit; sed etiam structores & architectos Giddam exem-
 plo deportandos curauit: quorum assidua opera, & Hoceni sedulitate, breui mu-
 rus cum propugnaculis vrbi circumdatus est. arcis exstruendæ, quod maturū eius
 rei tempus nondum esset, cura in posterum dilata. Simul etiam, comprehensis in
 Alexandrino portu naualibus fabris Italici maxime generis, & cum noua materia
 transmissis, vt ante, Suezium; classis ædificata maiorum nauium, quæ partim re-
 mis, partim velis agerentur, septem circiter & viginti. In eas epibatæ impositi
 ad tria millia, misti Mammaluci Arabesque; & ex aliis nationibus Christianæ fer-
 me fidei desertores. Omnibus iis præpositus cum summo imperio nobilis archi-
 pirata Solimanus Mitylenæus, qui tum propter latrocinia Turcicis finibus exsu-
 labat, adiuncto legato eodem Hoceno; quem pro Mir Hoceno, Amirasen, voca-
 buli similitudine decepti, dixere nonnulli. Erant tum Arabicæ fauces, quasi vi-
 ctoriæ præmium, Aegyptiis ac Lusitanis in medio positæ: neque erat dubium,
 quin vtri priorès ea claustra custodiis occupassent; Arabicum pelagus, totam-
 que eam navigationem essent in potestate habituri. itaque iisdem vtrinque ar-
 ribus & consiliis certabatur. vtrisque propositum erat Adeno potiri: sin id mi-
 nus è sententia cederet, vicinum aliquem locum permunire, atque obtinere præ-
 fidiis. Quod cum Albuquerque iam ante frustra tentasset; tum Solimanus
 quoque aggressus, cum vniuersa classe primum omnium Adenum accessit. &
 initio conatus oppidanos ad voluntariam deditioem allicere; cum ferocia re-
 sponsa tulisset; urbem summa vi oppugnare constituit, ignarus, præter muros
 turresque præualidas, quam illa firmo ac fidelis præsidio teneretur. Si quidem ad
 primos Aegyptiæ classis nuntios, Amiriani præfecti accitu, non è vicinis modo lo-
 eis magna auxilia conuenerant; sed ipse quoque Rex, ab Elach vrbe, quæ ca-
 put est regni, cum haud contemnenda militum manu raptim eo se se contulerat.
 Igitur admotis ab Solimano triremibus, vario genere tormentorum vrbs acriter
 quati cæpta. iamque crebris ictibus labefacta non exigua muri pars cum in-
 genti fragore prociderat: & Solimanus Mammalucos ad ineundam forti ani-
 mo pugnam hortatus, veteremque militiæ gloriam nouo decore augendam;
 copias ad littus exponit. perque patefactum ruina iter ausus in urbem irrum-
 pere; præter opinionem acerrime resistentibus oppidanis, cum magna suo-
 rum cæde vulneribusque repellitur. Ergo, tum ex propugnatorum frequen-
 tia; tum ex vnius temere tentati prælii euentu coniectans, quam non suarum
 viminum ea oppugnatio esset; conscensis trepide nauibus, retro ad Camaranum
 auertit iter. Ibi, exposito omni fabrilis instrumento, idoneus arci exstruen-
 dæ locus eligitur. ac positis fundamentis, intenta cura & labore murus du-
 cebatur latus pedes duodetriginta. Cæterum, superante in id multitudine, So-
 limanus, ne otiosa interim haberet statua; Hocenum cum nauali maxime tur-
 ba ad opus promouendum reliquit. ipse cum expedito milite in continentem
 egressus; oppidum Arabiæ Felicis, Zebitum, duodecim ferme leucas à ma-
 ri, improuiso aduentu cepit. Locus erat cum refertus opibus; tum etiam
 elegantia & cultu visendus. ibi dum Solimanus partim amœnitate regionis,
 partim dulcedine prædæ retentus, moram trahit; interea ad Camaranum tri-
 ates nuntij incerto auctore afferuntur, Campsonem cum omnibus copiis ab
 Selymo Ottomano deletum. Hocenus, qui & ab innato Persis in Græcos o-
 dio; Solimanum auersaretur; & antelatum eum sibi in maris præfectura
 periniquo pateretur animo; oblatam occasionem auide arripuit, ab eius
 auctoritate

A auctoritate clasarios abducendi. concione aduocata, cunctos hortatur, vt qua-
 niam Aegyptia res in extremum sit adducta discrimen; operosa & inuiti abiecta
 munitione, secum ad urbem Giddam è vestigio redeant; oppidumque in primis
 opportunum, ac recenti firmatum opere; itemque classem tanto impendio & la-
 bore paratam, Aegyptio imperio seruare nitantur. Neque in id, consulto im-
 peratore opus esse; qui & incerta fide vir, & natura Ottomanico addictus nomi-
 ni; quæ prima se dederit facultas placandi ac demerendi Selymi, nulla iuris-
 iurandi religione rem Aegyptiam sit hosti teterrimo proditurus. Ea oratio-
 ne gratus nihil ad aures Aegyptiorum accidere potuit. nam præterquam quod
 cæli, & aquarum grauitate, valetudo maximæ partis tentari erat cæpta; frem-
 bant insuper, se in sordido, ac laborioso, & nullius emolumentis ministerio reli-
 ctos; cum interim cæteri, partim vrbis opulentæ spoliis ditarentur; partim etiam
 ad satietatem se se in somnum, ac cibum, aliasque voluptates immergerent. Inde,
 omiſſa ædificatione, vnanimis Giddam extemplo traiciunt; nauigijs aliquot ad
 Arabicum littus non tam in Solimani gratiam, quam ad Mammalucos depor-
 tandos relictis. Id vbi rescivit imperator; ictus atrocitate facinoris, perfidum
 ac seditiosum Hocenum increpitans, cum ea quam habebat manu sine mora sub-
 sequitur. Ad urbem Giddam appropinquanti portæ ab Hoceno clausæ. tum
 verò accensus rabie ac furore Solimanus palam se ad oppugnationem accingere,
 cruentaque inter ipsos Mahometanos haud dubie pugna imminabat; ni Paraca-
 res, Mecanæ præsul ædis, cognito periculo, confestim aduolasset. Eius aduen-
 tu sedata certamina, patuitque Solimano introitus, ea lege, vt dum de Campso-
 nis voluntate vel obitu certiora afferrentur, ijs quas tum habebat copiis dux v-
 terque separatim præesset. Cæterum intromissus Mitylenæus, fide nimirum
 egit Aegyptia. Comprehensum fraude Hocenum, vti opibus imperioque plus
 poterat, in vincula conijcit: dein silentio noctis prouectum triremi in altum, flu-
 ctibus mergi iubet. Ita, ad vnum Solimanum, rerum omnium potestas, & arbi-
 trium rediit. Ac paulo post, explorato & cognito exitiali Campsonis exitu; vt in
 gratiam cum Selymo rediret, trahendis in Ottomanicam ditionem omnibus cir-
 ca nationibus populisque, operam deinde nauauit egregiam: ac demum ab Soli-
 mano Selymi filio Cairi præfecturam adeptus est. At Emmanuel, de Sultani com-
 paratione rursus ab Rhodiis certior factus; ad Prætorem Lupum Soarium de re-
 bus ijs mature perferpserat; mandaueratque vt contra eum apparatus summa
 ope instrueret se se: ac quanta maxima posset classe vltro ad Arabiam tenderet;
 neu Aegyptios cum Indis coniungi (nam id erat ijs initio constitutum) vlla ratio-
 ne pateretur. Soarius, ab dimisso in Sinas Andradio, statim ad eam expeditionem
 omnes curas, & cogitationes intenderat: adhibitaque diligentia, naues, quot an-
 tea nunquam, septem & triginta, cunctis rebus ornat. Cuius profectus ab Goa,
 præter Cambaiam Armuziamque, repente ad Adenum applicuit. Percussus ino-
 pinato aduentu, & classis magnitudine Amirianus, qui magnam muri partem è
 recenti Aegyptiorum oppugnatione stratam adhuc ruinis haberet; excidium
 metuens, tempori paruit; & clauis vrbis confestim ad Lusitanum suppliciter mi-
 sit: & cur sibi minus cum Albuquerque conuenisset, causatus præfractum & aspe-
 rum ingenium viri; se se ad urbem dedendam, accipiendū intro præsidium, & im-
 perata faciendâ paratum ostendit. Omnino præclara erat occasio tam opportu-
 na potiundæ vrbis; & maximo rei Lusitanæ compendio; Saracenis & Aegy-
 ptis Indicis mare in omne tempus intercludendi. Verum Soarius, antiqui mo-
 ris homo, qui nimirum alienam è sua æstimaret fide, nequid copiarum in ea cu-
 stodia relinquere cogeretur; atque vt quam integerrimas ad hostem afferret vi-
 res; prauo, quin potius nullo consilio, rem in posterū distulit: in præsentia, com-
 L 3 meatu

meatu multiplici in classem exacto, ad Camaranum processit. At Amirianus, & incolæ, ingenti leuati metu, nulla mora interposita reficere muros, alimenta conuehere, custodias augere, nitique certatim, ut tam eximiam, tamque insperatam superum in se se indulgentiam, pro sua quisque parte respondeant. Interim ad Camaranum foeda tempestate naues Lusitanæ amissæ quattuor; quibus, præter validam iuuentutem, omnis etiam vehebatur ædificandi apparatus. dein, cum nusquam appareret hostis; dimissæ ad explorandos maris recessus aliquot actuariæ. In eas cum incidisset excussum ex Aegyptia classe nauigium, in quo erant Italici fabri ferme triginta, cognitum ex iis est, Solimanum Giddæ se continere, subductis in tutum nauibus: magnam ibi sollicitudinem, magnum esse terrorem; quod Lusitani ad dimicandum parati omnium virium mole aduentare dicantur. proinde, si percussis quamprimum instent; urbem haud dubie vel armis, vel conditionibus, in potestatem esse venturam. Hoc nuntio erectus Prætor, exemplo Giddam iter edixit. Ut in conspectu fuit classis, primo in vrbe usque adeo trepidatum est, ut desperata defensione oppidani vulgo pararent fugam: Prætoris dein mora, & Solimani adhortatio restituit animos. Et copiæ ab eodem extra mœnia productæ, ad ostentandam hosti fiduciam, instructo agmine deterrere. Addebat audaciam ipsa loci regio: quod vrbs à mari, admodum insidioso accessu, cæcis & humilibus circa vadis, vno tantum, & eo sinuoso ac perangusto aditur euripo. cuius cum in ipso flexu castellum excitarent, tum etiam alijs locis tormenta in hostes opportune direxerant. Quæ omnia non tam ad reficiendos ex timore oppidanos, quam ad absterrendum à congressu Prætorem valuerunt. Ergo, ne Lusitanam rem in discrimen obiceret, nequicquam exposcente pugnam milite, & minoribus præfectis tantam ignauiæ notam iniri nomini Lusitano querentibus, Prætor oppido abstinuit; paucas tantum naues in portu succendit: ac tanto apparatu nulla re gesta, explodentibus & exhibentibus de more barbaris, ineunte iam hyeme ad Camaranum reuertit. Ibi, quod nulla ad ædificandum camenta suppeterent, inchoatum ab Aegyptijs opus institit demoliri. Quo in opere dum dies noctesq. naualis turba veritatur, ex aeris intemperie grassatur morbus in classiarios cepit: ac paucis mensibus tetra lue absumpti permulto accedebat ad grauitatem cæli, magna annonæ difficultas, ut in deserto loco, & hostili circa regione. Tantum è Ceilifo proximo vico Arabes venalia cibaria ad litus comportare ceperunt. sed care Lusitanis id subsidium stetit. Lembus vnus è classe ad commercium quotidie commeabat. Is, cum nihil tale nostri timoreno; ab duobus speculatorijs Aegyptiorum nauigijs, indicio & fraude Ceilifanorum excipitur. Lusitani septendecim in eo lembo nauigabant. Comprehensi omnes, & minime tum vulgari munere, ad Selymum ab Solimano transmissi sunt. Inter hæc clades & ærumnas, hyberna transacta. & aperiente se iam vere, Prætor, ne nihil omnino egisse videretur; ex Arabico sinu ad Africum littus traiecit. Anallites ibi est emporium olim nobilissimum: nunc, ut humanæ sunt vices, negotiatoribus infrequens; ac vulgo Zeila appellatur; nullis vallatum mœnibus, aut propugnaculis: ac tum, propter finitima cum Abasino bella, magna ex parte deterrum, modico, tantum in speciem, reguli præsidio tenebatur. Id oppidum, quod Solimano Adenum petenti enixe fauerat, omniaque necessaria benigne suppeditarat; Lusitanus Prætor oppugnare ac delere constituit. Expositis rohoribus aliquot, per minores duces haud ita magno certamine confectares est: et æsisque custodibus, in ipsa tecta facibus & incendijs adeo acerbè se uitum, ut ne alimentis quidem, quibus vel maxime egebant, Lusitani pepererint: nimirum Adenica freti copias; quo Prætor tamquam ad certam possessionem tota spe & cupiditate ferebatur: sed cum improvida longe fecerit, opinio siquidem

A ab Zeilana clade transfuctus Adenum, cum ab Amiriano fidem promissi reperiret; magno suo dolore denique sensit; quam fugacia sint occasionum momenta, & quam irreuocabilis rerum bene gerendarum præteruolet opportunitas. Amirianus quippe, dum rabro mari Lusitani vagantur, non modo nouis operibus militibusque firmarat urbem; sed etiam per exploratores, de naufragijs interituque nostrorum, ac turpi ab Gidda recessu didicerat. Itaque rediens quassata classe & imminutis copijs Prætor, adeo non mouit oppidanos, ut iis etiam ludibrio & contemptui fuerit. In summa rerum inopia, portu exclusus, modica vix aquatione impetrata, plenus damni ac moeroris, Indiam irrita expeditione repetiit. Quietæ dein ab Aegypto res per aliquot annos fuere, dum Ottomanus, extincto Sulthano, & sublatis ab radice Mammalucis, Alexandrinum imperium, & Africa noua regna sibi constituit. Per eosdem ferme dies, quibus circa Arabiam naualis afflicta res est, ne Goa quidem vrbs multum ab extremo periculo abfuit vnus hominis temeritate, quem arcta sibi affinitate deuinctum discedens Prætor, Goæ Præfectum per ampla cum potestate reliquerat. Huic similitas vetus cum Calderia quodam intercedebat, Albuquerquei alumno, viro egregie strenuo. qui post Prætoris profectionem, vbi summam rerum omnium penes aduersarium vidit; veritus, ne is pro magistratu exerceret inimicitias; ex insula in continentem profugit Pondam, quo nomine portus vicusq. abest ab Goa passuum circiter octo millia. Pro Idalcane Ancostan ijs finibus præerat. Ab eo, propter fortitudinis famam Calderia comiter acceptus, in honore habebatur. Id vbi Goanus rescuit; per internuntios inimicum exsulem ab Ancothane vehementer expetiit. Ancostan, qui ad rem ac dignitatem Idalcanis pertinere arbitraretur, tutum ad se cuiuslibet esse per fugium, præsertim cum in fœdere nihil eiusmodi nominatim cautum fuisset; adduci se non est passus, uti receptum in fidem Lusitanum exposcenti proderet inimico. Ea re accensus Goanus, per interpretem contumacia primum & minas in Ancostanem iacit; dein, specie transfugæ, per efflorem Calderiæ submittit Ioannem Gometium, virum audacem, & ad eiusmodi promptum facinora. Is à Calderia in hospitium benigne acceptus, & in Ancostanis amicitiam ac familiaritatem breui per ductus; cum inuitatu Ancostanis, oblectandi animi causa, in campum vna cum cæteris primoribus prodisset; per causam secretioris colloqui seductum paulisper à comitatu Calderiam, pene in Ancostanis conspectu, nihil minus opinantem interficit, ac subditis equo calcaribus inde se proripit. Enimvero indigna res omnibus visa: & dimissis continuo equitibus, è fuga retractum insidiatorem sua ipse manu Ancostan iratus obruncat. Tum vero amens furore Goanus, omnibus modis amicum vlcisci, ac priuati odij causa, publicam rem in discrimen vocare non dubitat. Paschales tum forte agebantur feriæ; & instabat quinquagesimæ diei celebritas, quam Græco nomine Pentecosten appellant. In eum diem Præfectus, per simulationem ludorum atque certaminum coacto milite, Fernandum fratrem, & Ioannem Machiadum, de quo supra commemorauimus, Pondam quam occultissime iubet inuadere, & Ancothane ipso interempto, vicum prædæ exhausta delere. Octoginta non amplius equites in eam rem vtrique attributi, & pedites Lusitani septuaginta, & Indorū maior aliquartot numerus. In noctu vado transmissi, cum si maturatū foret, hostes alto sopore mersos in tenebris opprimere potuisset, atq. id ipsū enixe Machiadus hortaretur. Fernandus, penes quem erat imperiū, lucem opperiri, & que stolido ac pertinaci consilio malum in quibus ducis ipsius, illa militum fuit culpa. Campum, in quo Pondam iacet, ab Goa petentibus, & strictior & impeditior, saltus intrandus est; cuius fortes vel pauci homines facile teneantur. Ad eas obtinendas angustias, quo tutum, si res politeret, copias receptum haberent; prouido Machiadi monitu pedites relinqui

complures. ij, vt agmen præcessit, ne prædæ postmodum expertes forent, statio
 ne per summum scelus deserta, protinus antecedentium vestigia subsequuntur.
 Vti Pondam appropinquatum est; obscura nox & quies vtrinque texit inceptum.
 Aduentante dein luce, fremitus equorum, & armorum fulgor insidias prodidit.
 Conclamarum ergo confestim ab incolis ad arma est: & primo ignari quanta Lu-
 sitanorum esset manus, Ancoftane duce, fluium qui Pondam præterfluit, ra-
 ptim transgressi, in tutum se se recipiunt. mox, paucitate nostrorum animaduer-
 sa, collectisq. è repentino pauore animis, denuo traiciunt flumen; & in hostes pa-
 latos, atque ad rapinam potius quam ad pugnam intentos, conferti ipsi & conglo-
 bati dant impetum. Vix primam impressionem sustinuit Lusitanus; &, paucis
 exceptis, cæteri cursu angustias repetunt, loci difficultate, si minus virium præ-
 stantia, sese defensuri. verum eas quoque nudas custodibus, barbari iam intede-
 rant. ita, in medio deprehensi Lusitani passim cæduntur. Machiadus, egregia
 corporis & animi fortitudine cum aliquandiu restitisset, neq. vllam cerneret spem
 salutis; ad Fernandum conuersus, erumpe tu, inquit, si qua potes, dum hostem e-
 go vtcunque sum moueo: & Goam vbi perueneris, fratri tuo renuntiato; dum ira-
 cundiæ doloriq. intemperanter indulget, quam expetenda ad præmia opimam-
 que prædam præcipuos è Lusitano præsidio miserit. His dictis, miro animi ar-
 dore se rursus in hostem concitat; & egregie dimicans, multis confossus vulneri-
 bus ipse & circa eum quinquaginta ferme Lusitani pedites aut equites cadunt. è
 reliquo numero capti septem & viginti. in iis nobiles & honorati viri aliquot ex
 Emmanuelis familia. È fociis Indis, amplius centum aut occisi, aut in seruitutem
 abducti. cæteri notis callibus trepida fuga latebras ac nemora petiere. Fernan-
 dus, inter hostium tela, stragemque suorum, perniciousi equi beneficio præter spem
 euasit. Ad eius cladis nuntium, ingens luctus & mœror in vrbe fuit. ac vulgo li-
 beris, aut cognatis orbari æque viri ac mulieres, præfecti temeritatem & furorem
 execrabantur. Idalcan vero, non tam eo successu, quam violata ab Lusitanis pa-
 ce lætari; oblataque sibi occasione, quam dudum expetiisset, Goæ bello recupe-
 randæ. quippe tum prælio custodibus imminutis, tum etiam ineunte per eos dies
 hyeme, quæ in aliquot menses clausum externæ opi mare esset habitura. Adde-
 bat fiduciam, deletæ in Arabico mari Lusitanæ classis quamquam incertus ru-
 mor; & quod induciis nuper cum Narsingano Rege Crisnarao pactis, vniuerso
 apparatu ac totis viribus in bellum Goanum sibi liceret incumbere. Hisce addu-
 ctis rationibus Idalcan, primum è suis ducibus, Ancoftane adiuncto, Zufola-
 rinum, cum sex & viginti peditum, quattuor equitum millibus ad Goam profici-
 sci iubet. Eo terrore in urbem allato; Præfectus quotquot per ætatem ferre ar-
 ma possint, custodire muros, & locis opportunis stationes agere iubet. ad Benefa-
 rinum præcipue intendit vigilias: & quoniam in eo publica salus verti videbatur,
 ne hosti pateret introitus; quicquid naualium copiarum fuit, partim vada obfi-
 dere, partim circumire interdum noctuque insulam imperat. ad hæc, paganos, &
 agricolas, ne, vt olim, iter barbaris aperirent; intra urbem euocatos, vel in opera,
 vel in præsidia mature distribuit. Zufolarinus, admotis ad littus copiis, cum ali-
 quoties transitum frustra tentasset, ad extremum operibus insulam cingere; &
 quoniam à mari (vti dictum est) nihil eo anni tempore subuehi posset; terrestri-
 bus quoque comitatibus omnino institit prohibere. Ita, præciso omni vindi-
 que aditu, penuria primum, dein fame laborari tota insula cæptum. ventumque
 ad vltima foret; nisi, vix dum hyeme exacta, singulari Dei beneficio primùm à Qui-
 joa Ioannes Syberia cum vario comteatu, & quadringentis armatis; tum ex vl-
 teriore India Raphael Perestrellius cum fortibus viris; ac demum ex ipsa Lusita-
 nia cum nauibus Ilex Antonius Saldania subuenissent. Huius noui subsidii fama,

non

A non abstinere modo obsidione Zufolarinum coegit; sed etiam Idalcanis nomine
 pacem ab Lusitano petere: quæ ex vetere formula Idalcani est data; cum eo, si
 nuper ad Pondam capti restituerentur; & eius pacis Prætor adueniens auctor fieret.
 sequutum vtrumque. & captiui cum fide redditi, & Prætor Goam delatus;
 ratam habuit pacem. Hoc maxime modo Goa tertium ab Idalcane obsessa, & in
 summum adducta discrimen, ex hostium faucibus præter opinionem eripitur;
 Eodem fere tempore, foedioribus etiam de causis, dum nihil minus Lusitani præ-
 fecti, quam de officio cogitant, amissa Malaca propemodum est. Georgio Albu-
 quercio, qui Abdalam summa populi inuidia damnarat indicta causa, Georgius
 Britus in vrbe præfectura successerat. Is, vix dum sanatis ijs, quæ exulcerata
 per alios erant; Malacensibus æque incolis ac peregrinis admodum grauis esse; &
 insitam ingenio violentiam in omne genus hominum cepit expromere. Mamu-
 dianæ familiæ seruitiis, quæ portoriis vel munitionibus, Alphonsi Albuquer-
 cii decreto, operam dabant; mercedes quotidianas, & alimenta subtrahere; alios
 à calumniatoribus circumuentos, in ergastula condere; ereptas iustis possessoribus
 villas & prædia, quasi ad fiscum deuoluta, amicis aut affinibus pessimo exemplo
 donare; iunctorum magistris, qui antea nostrorum merces quoquoerius bona fide
 vectare consueverant, non modo custodes apponere Lusitanos; verum etiam, vultu
 lo eorum delicto, ipsas nauium præfecturas adimere; denique, crudelitatis & auar-
 itia, nefaria passim edere documenta. Iis rebus territi qui nuper ad urbem redie-
 rant, cum denuo diffugissent; ac nihil ferme vlla ex parte subueheretur; tanta rur-
 sum Malacæ solitudo, & rerum omnium caritas consecuta; vix vt magnis propo-
 sitis immunitatibus præmiisque, & præcone circumquaque dimisso, turbata ho-
 minum mentes sedari, atque ad modicam celebritatem frequentissimùm nuper em-
 porium redire poterit. Cum in peius quotidie cuncta inclinarent; accessit ad res
 propemodum ex toto euertendas, intestina discordia. Primum eo tempore & ma-
 ximum erat Malacæ munus, arcis præfectura; quod nimirum tam recenti domina-
 tu, tamq. infestis circa nationibus Regibusque, Lusitanorum salus in eius arcis tu-
 tela consisteret. ac proinde, omni contempto periculo, reliqui duces ac magistra-
 tus, eum honoris gradum certatim expetebant. Georgius Britus per eos forte
 dies dolore corporis animique confectus, cum supremam sibi horam adesse intel-
 ligeret; Præfectum vrbe Nonnium Valsam Pereriam, vxoris fratrem sibi substi-
 tuit, Regis decreto; quod ita mandarat Emmanuel, vt si arcis præfecto diem obi-
 re contigisset; in eius locum vrbe præfectus extemplo succederet. Britto igitur
 defuncto, arcem Nonnius occupat. enimvero id nullo modo ferre Antonius Pa-
 tiecus maritimæ rei præpositus; quod eam præfecturam ad se pertinere affirma-
 ret; præiudicata iam ante re Alphonsi ipsius Albuquercii sententia; qui Rhoterico
 Patalino ea lege tradidisset arcem, vt eam postmodum ipse relinqueret. Fernando
 Petreio Andradiò, penes quem eo tempore naualis item rei erat summa. itaque
 nullum esse dubium, quin Georgio demortuo, protinus ea sibi vigilia debeatur.
 Hoc certamine accensis animis, cum suos vterque sectatores haberet; nulla publi-
 cæ rei cura, duas in partes discessit nomen Lusitanum; ac veritus Patiecus ne quid
 ex ea concitatione tumultus oriretur; classem omnem, & quicquid naualis erat tur-
 bæ, paruam ad insulam recepit è regione Malacæ. Cum dies aliquot obstinati am-
 bo suspectique inuicem, in prauo consilio perstitissent; neque demoueri se de sen-
 tentia vltius precibus vel auctoritate paterentur; festo die quodam Patiecus in co-
 ninentem exiit, è sacrificio causa. ac præter ipsam arcem cum honesto comitatu
 ad templum eunti. Nonnius (edicto prius suis quid fieri vellet) in ipso limine ap-
 paruit; hominemque blanda compellens voce; Quin, ait, Patiece, nostrorum litium
 ac dissensionum cognitoribus vtimur, communibus amicis ac popularibus nostris,
 eorumq.

horumq. arbitrato redimus in gratiam: cum ad ea audienda Patiecus propius ad D
portam appropinquasset; è latebris repente profiliens præualidis lacertis Tho-
mas Nonnius elatum inter manus Patiecum in arcem rapit. Patieci comites, no-
uitate rei primum attoniti; parumper hæserunt: dein stupore in iram verso, cum du-
cis caritate vim pararent; partim præsidii metu; partim regis minis ac denuntia-
tionibus territi, destiterunt. Ea res momento vulgata, non modo nouam furoris
& amentię labem Lusitanis adspersit, quod omisso concordię bono, tot vndique
cincti periculis, inter se se contenderent; verum etiam locum Alodino dies no-
ctesque in id ipsum intento, ad regnum omni conatu repetendum, aperuit. Ciri-
biges erat apud eum Raia, inter suos clarus bellica laude. Is, valida longarum
navium classe ab Alodino accepta; Muaris fluminis ostia petiit, leucas à Malaca
non amplius quinque: aduersoq. amne subuectus, in terram egreditur; ac loco
peropportuno, è robusta materia densatoq. aggere permunit castra: inde, vti nu-
per Lacfama, repentinis excursionibus mare prorsus infestum habere; & in con-
spectum vrbs Malacę identidem prouehi, & mox recipere sese; vt, siqua posset,
irritatos certamine Lusitanos, ad paratas intra flumen insidias de more perlice-
ret. Harum rerum nuntiis Goam per Verissimum Patiecum Antonij fratrem al-
latis; Prætor Soarius, qui ex Arabia paulo ante redierat, Alexium Menesium cū
navibus tribus, in quibus erant bellatores trecenti, Malacam celeriter misit. ac sub
idem fere tempus illuc è Sinis etiam Fernandus Andradius, non exiguo cum ap-
paratu & copiis appulit. Horum aduentu atque auctoritate, gliscens denuo Lusi-
tanorum intestina discordia, quamuis ægre sublata: & simul, à Menesio ad Sio-
nis Regem, quicum ab ipso iam Albuquerque instituta erat amicitia, legatus Em-
manuelis nomine, Eduardus Coelius mittitur; partim eius amicitia firmandę
causa; partim etiam vt eadem opera colonos ab Rege peteret frequentandę Mala-
cę, & quæstuosissimo eius orę commercio Mahometanis eripiendo. Coelius ad
vrbs Hudiam, quod regni caput est, Sionia nauis delatus; Emmanuelis litteras
ac dona reddidit Regi. dein iureiurando vtrinque renouatum est foedus: cuius
foederis testem Coelius celeberrimo vrbs loco præcellam ligneam Crucem sum-
ma Regis voluntate defixit. Ita Coelius, rebus admodum ex voluntate transac-
tis; ac duarum insuper nauium præsidio adiutus ab Rege, lætus Hudia soluit. &
Camboianam oram pene præteruectus, quod à Patanis accessu tempestate prohi-
beretur; dū ad Sincapuram necessario cursum intendit, transfuerso repente Euro
in littus Panis eiicitur. Potiebatur eius terrę, vt supra demonstratum est, regulus
is qui Alodini sororem habuerat in matrimonio: ac tum forte ab Alodino ipso,
incertum quibus de causis, grauiter dissidebat. naufragos igitur Lusitanos haud
immerito sibi disidentes, metuentisque, non modo non pro accepta olim ad Ma-
lacam ignominia damnoque tractauit; sed etiam contra gentis morem benigne
& comiter excepit hospitio. Quin, proposito Lusitanę societatis commodo si-
mul & ornamento, ac Malacensis præcipue commercii vberissimo quæstu; facile
sibi persuaderi à Coelio est passus, vt multorum exemplo dynastarum & Regum,
se se cum honorario vectigali ad Emmanuelem adiungeret. ita, vas aureum libra-
rum circiter sex, in annum tributum est pactus. quam tamen deinde fidem, ab in-
genii mobilitate non diu coluit. Inter hæc, Alodinus de Menesij Andradijque
aduentu per exploratores certior factus, tot in vnum coactis Lusitanis vtiq. aper-
ta vi se se imparem ratus; ad solitas artes dolosque confugit: simulato bellii tedio,
pacem eo consilio petiit; vt nuntiis vtro citroque mittendis rem in discessum v-
triusque ducis extraheret: quippe quos & reuersionis auidos, & secum vna florem
Lusitanę iuuentutis deportaturos esse non ignorabat. Neque sagacem asturiam
viri, frustratus euentus est. Deceptos iam aliquoties Lusitanos, improba ne-
gotiandi

A gotiandi cupiditas, & nimius reuiscendę patrię amor, nouam in fraudem impulit.
Lactatis vtrinque conditionibus; atq. ita approbatis, vt nihil ad firmam stabilem-
que concordiam, præter Soarii Prætoris auctoritatem, deesse videretur; eius au-
thoritatis impetrandę suscepto munere, quę prima nauigandi facultas data est,
Menesius, & Andradius cum egregio comitatu Goam petiere. At Alodinus à
Bintano progressus ad Pagum (id vico nomen; alij Pagodem appellant) oecum
paratam interea classem, ad eas quas habebat naues adiunxit: auditq. ducem Lu-
sitanoꝝ discessu, ad arcem oppugnandam ex templo copias omnes æque ma-
ritimas ac terrestres admoit. Nihil tam inopinatum nostris accidere tali tempo-
re potuit. oppressi, vix ad arma capiendã spatium habuere: itaque eo die defen-
sa ægremocenia sunt. Inde, cum sapius vrgerentur; nec vigiliis tantum, sed etiam
omni vndique comœatu prohibito, fame laborarent; longe peiore quam antea,
loco res Lusitana esse caperat: actumque de ea procul dubio foret; nisi plane in spe-
ratum subsidium Deus rebus iam perditis attulisset. Iuensis quidam erat in ho-
stium castris vir cum pecuniosus & clarus, tum etiam consilio manuque prom-
ptissimus. Is, grauib; ab Alodino acceptis iniuriis; quas salua dignitate ferre
non posset; accensus vlciscendi cupiditate, ad Lusitanos capta occasione transi-
git, eo duce atque adiutore, vt erat locorum ac temporum bene peritus, Lusitani-
fidis aliquot Malacensibus in expeditionem assumptis, agmine silenti profecti, in-
bito vicissim impetu castra hostium cum magna cæde expugnarunt. prædę haud
ita multum in eis inuentum: tormenta, pleraque ex ære, aucta ad trecenta: quol-
minus, Pagum victrici classe porro contenderet, ipsumq. Alodinuꝝ oppugnarent;
obiecis transfuerso flumine munitionibus, custodiisque passim in ripa dispositis,
in præsentia prohibiti sunt: cæterum eo facto repressa interim tyranni ferocia, ad-
que ad leuandam annonam, in aliquot menses laxamenti nonnihil nostris est dacti.
Dum in hac rerum vicissitudine Malaca vrbs fluctuat, Soarius Prætor ducibus æ-
liis alio missis ad maria tutanda; ipse cum septingentis armatis ad Ceilanum siue
Taprobannum, nauium vnde viginti classe contendit. Cum Callensē regulo ante
multos annos (vt supra memorauimus) Laurentius Almeida pacem ac societatem
inierat: Soarius, Columbanum præcipue reguli amicitiam & commercium expete-
bat, quod in eius potestate laudatissimi cinnamomi syluas esse non dubie compe-
risset. cuius item rei fama commotus Emmanuel, id ipsum per litteras accura-
te mandauerat. Igitur delato in conspectum Ceilani Soario; & Columbanum
C præcipue oram oculis perlustranti, locus occurrit ad nauium appulsus; & artis
edificationem idoneus. hami figura littus in mare procurrit; curuoque anfractu
capacem efficit portum, in quem ex insula nauigabile flumen illabitur. huc appli-
cita classe, nuntii confestim ad regulum missi, foederis & amicitia causa; postu-
larumq. de more, vt in vsum diuersorum; merciumque custodiam contra insidias
maxime Saracenorum, castellum ibi liceret extruere, non tam Lusitanis, quam
incolis & regulo ipsi, præsidio ac munimento futurum: E Brachmanum disci-
plina, vt cæteri ferme Indi, erant regulus, atque adeo Brachmanis ipsemet. neque
ita pollens habebatur ea tempestate viris armisque. quocirca, & patriis institutis
peregrinas religiones auerfabatur; & in tam tenera insula haud immerito Lusita-
nam extimescebat vim. Attamen, reputans apud animū suum, quam ex tenui for-
tuna vicinus Cocini Rex, post initam cum Lusitano amicitiam, ad quantas opes
breui tempore peruenisset; eiusdem successus, & emolumentum cupiditate ac spe
captus; & de foedere, & de castello, non tamen sine aliqua sollicitudine assensus est.
Cæterum haud ita diu in sententia persistit. Saraceni ex continente profugi, vel
in primis vtiliter in ea insula negotiationem paulo ante instituerant. ij, morte tri-
stius rati, inde quoq. ab Lusitanis pelli se; toto connixi impetu, regios consiliarios
pecunia

pecunia muneribusque; regulum ipsum adhuc fluctuantem, cum aliis rationibus, dum proposito miserimæ seruitutis metu, facile ab ea mente deducunt. neque id modo, sed etiam ad arcendos aditu Lusitanos, vltro suam ipsi nauant operam: iisque præsertim instantibus operi, hortantibusque insulanos, munitiones raptim excitantur. ibi ferrea nonnulla tormenta disposita; & simul, ad nouam societatem plane dirimendam, Lusitani pauci, qui, vt in pacatam regionem securi descenderant, intercepti. Soario ad opus inchoandum in terram egredienti, obiecta munitione præter expectationem apparuit. missi protinus ad rem cognoscendam aliquot expediti, renuntiant, milites insulanis Saracenos in statione versari. ita Mahometanum scelus haud dubie patuit. & Soarius, omiſsa interim ædificatione, copias ad pugnam exponit: magnoque vsus militum ardore, quamquam assidue iaculantibus contra barbaris, ad ipsa tormenta succedit. Aliquantum laboris ac periculi fuit, dum telis eminus dimicatur. ast vbi ad manus ventum est, momento dissectis munitionibus, hostes in fugam auersi: tum fugientibus acrius instare Lusitanus; neque aut ignotis callibus, aut occurrentibus fluuijs ab insequendo desistere, quoad Prætor signo tuba dato, palatos iam ac dispersos ab effuso impetu reuocauit. Magnus hostium numerus cæsus eo prælio. nec Lusitano gratis victoria stetit. vulnerati iaculis ferme sagittisque complures: nonnulli etiam desiderati, in iis Verissimus Patiecus, qui Malaca paulo ante redierat. Ab ea pugna, Soarius, vnus diei quiete militibus data, postridie prima luce rursus cum omni fabrici apparatu descendit; ac fossam à portu vastam ad mare duxit prohibere nemine. intra eam fossam vallum erigitur, tormentis in hostem obuersis: dein modico interuallo additur murus, barbarorum terrori magis, quam operis firmitati. propter calcis inopiam interlitis argilla cæmentis. Hæc ingenti classiarum certamine confestim peracta. & regulus, cum aduersa iactus pugna; tum surgentis operis necopinata molitione perterritus; misso confestim legato, veniam petit eorū, quæ alieno suafu, inconiulte ac temere, egisset: atque ad iungendam ex integro societatem hospitiumque se se paratum ostendit. At Soarius grauitèr questus non opera tantum sibi cum armatis opposita, sed etiam comprehensos interposita pactione Lusitanos; præcise negauit, se pro tam atrocibus iniurijs aliter satisfactionem accepturum, quam si regulus ipse in Emmanuelis fidem ac ditionem cū annuo vectigali concederet. Neque abnuuit Columbanus, Lusitana horrens arma. cūq. super ea re præfectus regius aliquoties non sine interprete cōmeasset; ad extremum ita conuenit: vti regulus Emmanueli quorannis persolueret stipendij nomine, cinnamomi pondo centum & viginti millia; annulosque duodecim, sapphyris, aut pyropis ex eadem insula inclusis: & elephantos præterea sex. Emmanuel autem, receptum in fidem Columbanum, ab hostium vi conatibusque, ipse & successores ipsius, terra mariq. defenderent. His maxime legibus data pax: & nulla interposita mora, Soarius destinato loco arcem condere aggressus est. opus, adiuuantibus etiam regius, breui absolutum. in eius arcis custodia Prætor Ioannem Sylueriam valido cum præsidio collocauit. oram maritimam nauibus quattuor tuendam Antonio Mirandæ Azeuedio tradidit. ipse, rebus ex animi sententia confectis, & Arabicæ nauigationis magna ex parte compensato damno, circa initium Decembris ouans Cocinum est reuectus. Hæc ferme in vtraque India cis Gangem & vltra, Soario Prætoze per triennium gesta. Prouinciam dein ab Soario accepit Didacus Lupius Sequeria is, qui primus Emmanuelis missu Malacam adierat. Huic, magna Indici exercitus parte variis casibus absumpta; naues nouem cum bellatoribus mille quingentis Emmanuel in supplementum attribuit, cum quibus anno seculi huius decimo octauo profectus Olisipone, Cocinū secunda nauigatione deuenit. in eo cursu, circa promontorium Bonæ spei, conti-

git

A gie res minime prætereūda silentio. Magnitudinis vastæ piscis est in Africo Oceano, quem piscem, à figura videlicet, acum appellant (Xiphiam ego fuisse crediderim) prælongo rostro, & in mucronem desinente; eodemq. ita duro atq. hispido, vt ferrum deterat in modum limæ. Ex iis belluis vna, dum subterfugientem prædam furibunda persequitur, in aduersam onerariam plenis euntem velis, toto impetu illata, in imas compages, pertuso alueo, acutissimum caput infixit. Ex eo laqueo dum se se per vim conatur excutere; quamuis libraram suis ponderibus nauē adeo quatefecit, vt se in Syrtim impactos nauæ non sine horrore putauerint. Quo dein ex foramine, cum, ignaro quidnam esset rei magistro, sentinam traheret nauis; Cocini demum subducta, insertum in carinam, vt dixi, plane cubitale rostrū ostendit: quod illico extractum, & in Lusitaniam argumenti & miraculi causa, deinde transmissum est. At Sequeria, inito magistratu; primū circa omnes arces præsidia noua disposuit. dein regulum Baticalæ, detrectantem iugum; pactumq. nuper Emmanueli stipendium persolueret (vt sunt leuia barbarorum ingenia) recusantem; misso ad eius portus fauces obsidendas cum nauibus aliquot Alphonso Menesio, subsequuturus ipse mox, ad fidem officiumq. aut minis, aut malo redegit. Simul etiam, cognito Malacam rursus ab Alodino grauitèr premi; Antonium

B Corream cum onerarijs ad comæatus petendos, eoque importandos, proficisci iubet in regnum Pegu. cuius regni, vltra Gangem positi non longè à Malaca, Triglypton olim urbem, caput fuisse quidam existimant. Correa, prospero cursu ad Martabanum emporium Pegusiorum delatus; ne in terra adhuc ignota longius ab suis nauibus ipse discederet, Antonium Passanium, & Melchiorem. Caruallium cum honesto comitatu muneribusque misit ad Regem in vrbe Pegu (ex qua tota regio denominatur) inde aliquot dierum itinere commorantem. Magna tum erat (vt sæpe diximus) toto pæne Oriente, gloria nominis Lusitani: magna cum bellicæ virtutis, tum opum ac diuitiarum existimatio. neque minor, si per Lusitanos licitum esset, omnes circa nationes tenebat, in Malacensi emporio negotiandi cupiditas. Itaque Pegusianus Rex, quamquam in primis tum potens ac nobilis; tamen haudquaquam indignatus, Antonium Corream nuntios pro se misisse; comiter iis acceptis, duos vicissim ad eum ipse cum donis remisit, stabilien dæ societatis & amicitia gratia: satrapam vnum; alterum pontificem; hunc, Raulinum; illum, Samibeleganum, Pegusiorum vulgus appellat. Vt Martabanū est ventum, post mutuæ salutationis officia, conscriptæ communi consensu, pacis & fœderis leges. tum, ad eas solenni iureiurando firmandas, in celeberrimum vrbis fanum Antonius Correa regique, summa populi frequentia conuenere. totius autem cæremonia ordo fuit eiusmodi. Samibeleganus prior, in aurea plagula diligenter inscriptas eius amicitia leges, tum Pegusia, tum Lusitana lingua; vt & populares, & hospites intelligerent, elata voce recitari iussit. idem à nostris vicissim est factum. lectis, & subscriptis conditionibus, Raulinus, seu sacrificulus, quædam ex ritualibus Pegusiorum libris de more pronuntiat. papyracea dein segmenta crocei coloris (qui colos apud eam gentem cultui diuino dicatus est) & aliquot simul arboris odoratæ folia certis notata litteris, igne subiecto comburit. Tum, suis insertam manibus, manum vtramque Samibelegani, cineribus iis imponit, pauca ex eo percontans, quibus ille ita respondebat; vt sui Regis nomine ratam & fixam eam societatem fore, iureiurando promitteret. Hæc omnia, summa attentione miroque silentio peracta. Dissimiles animorum habitus Antonius Correa comitesque in eam cæremoniam attulerant: quippe, qui vano errore ducti, Christianam fidem ethnicis iureiurando obligari fas esse vix ducerent. itaque Antonii accitu, linteatus antistes, qui nauticis præerat sacris; diuini humaniq. iuris haud multo quam cæteri Lusitani peritior, in medium pro-

M

dit.

dit. sacrae paginae, Christiano ritu, erant ab Antonio cum solenni imprecatione tangendae. atqui sacerdos pro Euangeliis bibliisue, librum ex composito protulit, eleganter & artificiose compactum; in quo varii generis lusus & cantica Lusitanico sermone scripta continebantur; nonnullis tamen immixtis, ut sit, sententiis moralibus, atque diuerbiis. Huic ergo libro dum Antonius fallacem admovent manum; diuinitus factum est, ut in ea verba ex Ecclesiaste incideret: **VANITAS VANITATVM, ET OMNIA VANITAS**: quod ille ubi praeter omnem expectationem animaduertit, subita percussus religione cohorruit; ac preclare sensit, quam integram & inuiolatam foederum fidem, vel cum ipsis barbaris ethnicisque; esse caeleste iubeat numen. ergo apud se perinde iustum atque legitimum id iusiurandum Antonius habuit, ac si pro vulgari eo libro sacrosancta vtriusque testamenti volumina contigisset. Sancito in hunc modum foedere; impositisque in onerarias mercibus, & omni genere commeatus; Correa peropportune Malacam defertur. Eius aduentus, non modo ex diuturna fame & squalore obsessos refecit; sed etiam animos iis addidit ad Alodinum ipsum vltro laceffendum, & si qua fieri posset, ex tam vicinis sedibus tandem aliquando exturbandum. Quod ille quasi praesagiens, ad omnes eiusmodi casus multo ante se se parauerat. transuersis primum cancellis non vno loco intersepterat flumen, angusto dumtaxat singulis paronibus lembisue transitu relicto. dein, sub aquas passim fistuca stipites praecutos adegerat. ad haec, densissimas vastae magnitudinis arbores, quae ripas fluminis dextra laeuaque praetexunt, ad radicem ita incidi preceperat; ut perleui momento impulsae, nauigantes obruerent. Denique non longe a Pago, qua sinuoso fluminis ambitu longiorem in cubitum prominet ripa; confibulatis est valida materia trabibus, & cespite ingestis, nouum caestum excitat; idque non modico praesidio, nec paucis ex aere tormentis ad hostem ex obliquo feriendum instruxerat. His rebus cognitis (neque enim decerant quicuncta renuntiarent) Correa, & Eduardus Mellus, contracta minorum nauium classe, quarum plerumque remis agerentur, & bellatoribus circiter quingentis impositis; Muaris fluminis ostia petiere. inde praemissi cum securibus dolabrisque, & summo praesidio militum fabri ad hostiles munitiones amoliendas. in quo validiores, ac peritiores talium erant artium, eodem celerius confecta res est. discissi cancelli; euulsi ex uno stipites; insidiosae arbores in diuersum proiectae. ita sequenti agmini tutus ad castellum usque fuit accessus. neque ita magno negotio, admotis nauibus machinisque, deiectum inde praesidium. Hinc, magna concepta fiducia, Lusitani ad Pagum victrici succedunt classe. Ut in conspectum oppidi ventum est; dispositae extra vallum Alodini copiae cum elephantis, & sublatus de more ingens clamor, & emissae tormenta, nonnullam cruenti praelii speciem praebuere. sed ubi egressus est nauibus Lusitanus in sicco signa constituit; & cominus gladiis contisque dimicari ceptum est; tanta plane diuinitus formido (veterum Hebraeorum victoriam diceret) tantus terror hostes inuasit, ut oppido ad praedam relicto, se se in proximos lucos, & nota latibula foedo cursu coniecerint. nec pauci ex iis in fuga verius quam in pugna cecidere; cum est Lusitanis (quod praesenti diuiniae opi acceptum sine controuersia referas) ne vnus quidem desideratus sit. Fusis fugatisque hostibus, ad spolianda castra raptim discurret miles. exhausto quicquid erat pretiosum; oppidum concrematum. dein Alodini parones, & varii generis nauigia in vnum coacta ferentur; quorum erant aliquot, puppi prorsaque regium in morem caelatis inauratisque ex eo genere nonnulla in triumphis speciem seruata. caeteris ignes iniecti. Haec tam insigni victoria parta Lusitani cum summa gratulatione redeunt in urbem accepti. Alodinus, fracta, sed nondum perdomita ingenti ferocia; ad recolligendas est tanta clade vires, Bintanum insulam fremens gemenisque repetijt.

Interea,

A Interea, vicini Malacae barbari, alienas angustias & incommoda suam rati occasione; multis & grauibus iniuriis nostros affecerant: ac Pacenorum praesertim tyrannus, qui nuper in id regnum inuaserat; delatosque in Pacenum portum negotiatores aliquot Lusitanos partim exuerat mercibus, partim etiam per summum occiderat scelus. Ac ne Acenus quidem, quamquam societate ac foedere iam pridem nostris obstrictus, in ea rerum difficultate se pro amicitia gesserat. Ad eas vindicandas iniurias, regulosque ab instituto latrocinio deterrendos; Garzias Sala Malacae Praefectus, Emmanuelem Patiecum, vnica, verum egregie instructa naui dimisit. is, praecipuo in Somatranos odio instinctus, quod Antonium fratrem paulo ante in vincula coniecerat, cum alia Somatrae littora, tum vero Pacenum, Acenumque breui adeo fecit infesta; ut non peregrini modo institores multi ab ea nauigatione desisterent: sed etiam incolae, piscatu, quo maxime alimento victitat ea gens, intolerabili cum dolore damnoque abstinerent. Neque praecelsam Patieci nauem, atque a machinis ac milite paratissimam, semiermes ipsi, minoribus nauigijs aggredi satis audebant: tantum ad opportuna insidijs loca excubare instituerant, si quos, ut sit, in terram egressos, per occasionem excipere possent. Forte ita accidit, ut Patiecus, aquandi causa, Malacensi quam exercitissimum remige instructam scapham intra Iacaparini fluminis ostia mitteret. abest ea aquatio a Paceno portu millia passuum ferme quattuor. neque ad remigum praesidium propugnatores plus quinque attributi, Antonius Veranus Portuensis, Antonius Passianus Alanquerianus, Franciscus Gramaxius, Ioannes Almeida Quintelanus; postremi nomen intercidit. Aquatione per otium facta, priusquam ad suos Lusitani se se recipiant, a barbaris agniti. Et Pacenorum Praefectus, Raia Sudamicinus, rei subitae nuntio excitus, lanciaras tres confestim expediri iubet; correptisque quae fors obtulit telis, in singulas, aptas instructasque remigio, centum & quinquaginta armatos imponit. Ea dum parantur, coorti repente ab vtraque fluminis ripa barbari, sagittis & iaculis abeuntes nostros detinere non desinunt. & ea quidem mora non admodum Lusitanos retardat. quippe hostium tela, densatis vtrinque scutis excipiunt. grauius aliunde malum instabat; quod vno eodemque tempore contrarius ventus & aestus accedens, exitum intercluderet: neque ab socia nauis, procul in salo iactis anchoris, erat in re trepida cur opis quicquam expectarent. iamque raptim instructae lanciarum haud dubiam ad praedam cum ingenti clamore festinant. longe tamen reliquas antecedit ea, qua Sudamicinus ipse cum iuuentutis flore vehebatur. Ea re animaduersa Lusitani, tot vndique pressi difficultatibus, consilium ab ipsa desperatione capiunt, vltro in aduersum hostem eundi; ut, quemadmodum sit nomine Lusitano dignum, fortiter dimicantes occumbant prius, quam per metum mortis, in teterrimam seruitutem abducantur. Hoc ergo consilio scapham repente circumagunt: validoque remorum impulsu vix dum concurrerant prorsae, cum Lusitani salutari IESV nomine pariter inuocato, strictis gladiis aut hastis, priores in nauigijs hostile magno ausu transiunt: ac ferro primum summovent barbaros: dein conglobatos in vnum, ipsaque audacia obstupefactos, haud tamen incruenti ipsi ad satietatem trucidant. Nec in longum extracta est pugna. Paceni, cum ad vehementes gladiatorum & cuspidum ictus nuda praebuissent aliquandiu corpora, & emicantem est Lusitanorum oculis ardorem ferre vltra non possent; qua cuique commodum est; certatim se se in flumen eiciunt. Sudamicinus, perterritos ne quicquam precibus minisque cohibere conatus; denique se ipse quoque de nauis precipitat; doloreque ac rabie accensus, ut quem suorum nando adeptus est, elato pugione confodit. Caeteri duabus lanciaris ex intervallo sequentes, cum, si acrius iustitissent, nostros vulneribus affectos ac pro-

M 2 pemodum

pemodum ex sanguine nullo negotio conficere potuissent; nec opinata suorum
 clade percussi, terga verterunt. Ita, I E S V adiuuante, è rebus perditis repente
 Lusitanus victor euadit: ac nullo è suis amisso, captiuam ipsius Præfæcti lancia-
 ram in altum abducit: eo maiore omnium gratulatione ac lætitia, quo propior exitio
 fuerat res. Eius tam præclari facinoris fama cum cæteris circa populis, tum
 præcipue regulo ipsi Paceno magnum terrorem incussit. Missis extemplo ad
 Patiecum, mox ad Garziam Salam legatis, demisse petiit pacem; eaque condi-
 tione impetravit; vt cuncta per scelus ac fraudem ablata Lusitanis cum fide red-
 deret. Hoc rerum Malacenticum statu, Sequeria nouus Prætor enixe operam
 dabat, vt pedem, si posset, in Maldiuus insulis figeret. Eæ, vt supra docuimus,
 Canarino, & Malabarico littori obiectæ, numero plus mille censentur. Mul-
 titudinem hanc, intercurfantes euripi faciunt, adeo angusti, vt alibi nauium an-
 tennæ iubas arborum deterant: alibi etiam, qui valentiores sunt viribus, ramo
 quopiam manibus apprehenso, ex vna in alteram insulam saltu transmittant.
 Multis rebus ad victum necessariis carent incolæ: sed pro iis omnibus: vna est
 palma (sic enim appellant) Iudaicis & Africanis, careotas ferentibus, longe præ-
 stantior. quippe, non proceritate solum & pulchritudine excellit; verum etiam
 tota prorsus in viū est ita multiplici, vt vulgo, si quem frugi & industriū lau-
 dibus efferre volunt, palma vtiliorem appellent. Prima dos, in fructu ipso. Ten-
 gam Narlemue Indi; cocum, seu nucem Indicam Lusitani dixerunt: humani
 ferme capitis magnitudine, duplici operimento: quorum exterius, in summo
 læue, stupea intus densitate (cairum vocant) netur ac textitur, cannabis & spar-
 ti modo, cum alios in vsus, tum præcipue in vitilium nexus, & anchoralia:
 neque materia vlla ad nauticos funes & maris impetus obsequentior. nam-
 que, vt falsuginem amat ea planta; cairum quoque ex ea prognatum, & ma-
 rinis aquis immersum, identidem reuirescit: & anchoris illigatum, fluitantes
 in salo naues egregie continet, non tam ab innata duritie, vel operis firmitate,
 quam viriditate ipsa, & lentitia quadam ad instar corii: vt se se vel in altum elato
 nauigio, miram in tenuitatem extendat; vel residente, rursus in crassitudinem
 contrahat. quod secus in nostris euenit rudentibus: quæ nimirum ipsa vi ac
 pertinacia sæpe rumpuntur. interior autem calix, rufo colore, & globosa ro-
 tunditate prædurus, addito auro vel argento, in pocula figuratur. ipsa verò
 pomi caro, amygdalæ in modum, pinguedine quadam & grato sapore lacte-
 scens, non per se tantum in cibo grata est, ac salubris; verum etiam, vbi vi-
 dum fuerit, exhausto lacte, paulatim in oleum eliquatur. totus autem racemus,
 dum ex eo tener adhuc emicat fructus, nodo constrictus, ac leuiter incisus, in
 obdita oris angusti vascula opimum instillat succum, ex quo variis artibus co-
 ctionibusque, veteri, vt Strabo ipse testatur, inuento, mel seu saccharum, vi-
 num, acetumque perficitur. iam folia, cum & librariis pro papyro sint, & lo-
 co regularum imposita domibus, arceant imbres; tum etiam in vestis formam
 facili simul ac spisso contextu nectuntur. Denique, vna eademque arbor, om-
 nia prorsus ad rem nauticam instrumenta ac materiem præbet. quippe tuncum
 & ramos; in malum, assamenta, clauosque: comam in vela: cairum in funes (vt dictū
 est) omnium optimos, filaq. ad laterum suturas: postremo cocum ipsum, quæq.
 ex eo conficiuntur, in onera. ita, non sine miraculo quodam, omnibus planè rebus
 ex semet ipsa & instructa nauigat palma: eademq. discissa per hyemem, viuaces ad
 prunas, lenta igniū alimenta suppeditat. Incolæ importato lino, sericoque, talaris
 corpora. Piscantur etiā palmeis verriculis minuta conchylia (sunt qui Venereæ cō-
 chæ genus putent) miro splendore, & colorū varietate. hæc, faburræ loco in onera-

A rias indita, ac diuersas in regiones euecta, apud Gangaridas & Sionios, vilioris mo-
 netæ explent vicem ad res parui pretii coemendas: apud Hesperios autem Aethio-
 pas, cum rebus etiam cariōribus permutantur. Insularum omnium caput est Mal-
 diua; ex ea cæteris cognomentum. ibi frequenti emporio domicilium est Regis &
 quicum inita iam à Soario per Ioannem Sylueriam, vt supra demonstratum est,
 amicitia; ad eam stabiliendam, locumq. munitæ apothecæ de more petendum Se-
 queria deinceps Ioannem Gometium destinauit. Neque magnæ contentionis
 fuit res. Ab homine donis ac promissis illecto; & cum Lusitanæ felicitatis opūq.
 haud ignaro; tum vectigalibus nouis rem augendi percupido, facile non de loceri-
 tate modo, sed etiam de castello impetratum. id castellum ad mare Gometius,
 quod lapidibus & calce careret; è lignea materia glebisque raptim extruxit, &
 munit. Eius deinde operis, & quadam nominis Lusitani fiducia, vix quin-
 decim armatorum custodia septus, cum iam non pro inquilino vel hospite
 sed pro tyranno ac domino sese gereret, & commeantes in id emporium pe-
 regrinos variis vexaret iniuriis; repentina conspiratione Saracenorum oppres-
 sus, vna cum suis occiditur. arce, & iis quæ intra arcem asseruabantur, Maho-
 metanus potitur. ita Lusitani, quam facili aditu in eas irreperant sedes; tam
B leui negotio mox deinde sua culpa deiecti sunt. Nec leuiore alibi plagæ per eos
 dies acceptæ. Goana oneraria commercii causa Ciaulum petens, in Saracenorum,
 qui Dabulum incolunt, biremes illata, prælio commisso deprimitur. In easdem
 biremes Lusitana carauela postmodum incidit (rotundæ nauis genus, cum ad
 onera, tum ad militiam vtile; dromonem Græco vocabulo haud incommode for-
 tasse quis dixerit) contracto mox certamine, dum tormenta exercentur, ignea
 scintilla in sulphurei pulueris cadum illabitur. inde sæuum repente coortū in-
 cendium, nautas vectoresque omnes, vna muliere excepta, protinus hausit.
 Ad earum rerum nuntios, ira percitus Christophorus Sosa, qui cum nauibus
 aliquot Canarini maris custodiæ præerat; nocte sublustris, Calasinum (is locus
 est agri Dabulensis) inuasit. Sosæ aduentu præcognito, incolæ paulo ante
 diffugerant. Lusitanus ad prædam versus, quamquam erat barbarica viliq.
 suppellex; tamen ab ea dulcedine auelli non potuit; quoad, illucescente de-
 mum die, Saraceni circiter quadringenti, sagittariæ artis peritissimi superue-
 niunt. Aduersus eam multitudinem Sosa cum centum & quinquaginta arma-
 tis egreditur: quorum erant sclopettarii seu fistulatores non pauci. Accen-
C sis vtrinque animis, atrox pugna coorta. Saraceni arcibus tantum instructi,
 primam hostilium glandium procellam submissis corporibus excepere: tum ad
 sagittandum ipsi consurgunt. tamq. densus ac perpetuus fuit spiculorum im-
 ber; vt Lusitano, ad fistulas replendas nihil vnquam temporis aut loci reli-
 querint. Inde cum, sensim cedendo, ad mare se se reciperet Sosa; minime
 fessellit hostem. circummissus illico iuuenum globus, reditum interclusit. ita-
 que Lusitani vndique vrgeri cæpti: nec sine multo sanguine, vix tandem ad
 naues effugium paruit. Soluentibus dein oram simul, & iaculantibus. adeo per-
 tinaciter insistere Saraceni, alienato ab sensu periculorum animo, vt semet aquis
 vmbilico tenus immergerent, nauigiūque, remorandi causa, propemodum in-
 iicerent manus. Ex eo discrimine Sosa deniq. elapsus, Ciaulum ad faucios cu-
 randos, minime secunda fama se contulit. Eodem fere tempore quattuordecim
 nauium classis, cui Georgius Albuquerque præerat, Olisipone profecta, male admo-
 dū nauigauit. quattuor tantū eo anno in India peruenere. è reliquis vna è medio
 cursu in Lusitaniā vento reiecta. aliam in ipso itinere Castellanus quidam nauar-
 chus ab Indicis commerciis ad latrocinia piraticamque conuertit. tertia, su-
 perato iam promontorio Bonæ spei, circa Quiloæ, & Mombazæ littora, magis

Etiam miserabili genere cladis interit. Mahometani eas incolunt regiones. hi, An-
 tonino Rege interfecto, iam pridem ab Lusitana societate defecerant. Cum di-
 ra necessitas cogeret, aquandi gratia, ad Matuam, eius oræ vicum, quadragesima
 viri ex nauis Lusitana appulerant scapha; in quibus erant primarii duo: præfectus,
 & gubernator. Dum egressi ad fontes doliola complent, interim scapham, remi-
 gibus vacuam, recedens æstus in sicco destituit. Ad eam deducendam, aptandis
 que remos, rempennis vasibus illico Lusitanus accurrit: nec segnius barbari, ani-
 maduersa re, duo circiter hominum millia infensis animis aduolant: nauisq; par-
 tim sub oneribus, partim à terra molientes, ad vnum omnes occidunt. Nequicquam
 cæteris Lusitanis, cum ad bombardæ actum accedere propter vada non possent,
 indignam suorum cædem ex alto spectantibus. At ne ipsi quidem letiorem exitum
 deinde fortiti, quippe, urgente freti, dum alias aquationes in vicino conquisitæ,
 æctore vacua nauis haud longe ab Quiloa in fyrtes impingitur. Ad conspectam
 eminens prædam, ingens repente affuit hostium vis. momento spoliata oneraria:
 & quotquot ea vehebantur cæsi, vno duntaxat relicto adolefente, quem tyranno
 Mombazæ muneri mitterent. Albuquerque, dispersa classe, ignarus, ex iis quæ
 non comparebant, quo quæque delata esset, cum cæteris nauibus ad Mosambicū
 exegit hyemem: atque inde, transmissio mari, Goam insequenti demum æstate per-
 venit. Circa idem fere tempus, Prætor Sequeria, toties tam ab aliis infeliciter
 cessu tentatam Arabicam expeditionem aggredi statuit. Contractis ex omni ora
 nauibus maioris formæ quattuor & viginti, bellatorum tria millia imposuit, quo-
 rum erant Lusitani mille & octingenti: cæteram summam, e Malabaribus & Ca-
 narinis expleuerat. Cum iis copiis Goa profectus Februario mense, in octidies
 huiusce vigesimo, ad Aromata promontoriū Africæ, secunda nauigatione transi-
 misit. Ibi cognito ad Giddam stare sex Turcarum triremes; matuit, se armatorū
 cogi ad fauces Aden occupandas, intra ipsas fauces inuehi, & longitudine sinus
 ementa, circa Giddam lacessere bello Turcas decreuit, vt si se occasio dedisset, si-
 gnis collatis de rubri maris possessione decerneret. Hoc animi proposito legens
 oram, ad Meten vicum, aquandi causa, applicuit, meru desertum ab incolis. Vna
 tantum vetula inuenta: cuius iudicio in summa siccitate aqua patuit. amnis erat
 alueo glareoso. sub eam glaream, ætate, cursu tacito se se ita latices condunt; vt
 nihil humoris in summo prorsus appareat. Anum indicem remuneratus, & in eius
 gratiam flammis ab eo prohibitis vico, Sequeria in Arabiam non longe ab Ade-
 flo traiecit. ibi dum ad Aram (id loco nomen) anchoras iacit; in scopu sub aqua
 latentem illata Prætoris, solutis incussu compagibus extemplo diuellitur. quæ in
 summis tabulatis erant, cum parte machinarum ægre seruata. cætera demerso al-
 teo periere. naualis turba (quadringenti numerabantur) in cæteram classem di-
 tributi: à Sancto Antonio nomen erat Prætoris. ex eo, Diui Antonij saxa, locus
 appellatus. Ab hac statione cum ad Giddam recta contenderet Prætor, adeo per-
 tinaci complurium dierum Aquilone prohibitus est; vt interim aduentante hye-
 me, idoneum rei gerendæ tempus effluerit. Itaque omisso bello, ad pacem cum
 Dauide Abasino Rege firmandam animum adiecit. cuius Regis imperium, cæ-
 tera mediterraneum, modica tantum ex parte ad rubri maris littora pertinet. Eam
 gram Dauidis nomine tenebat Præfectus maximus, quem honoris titulo Barnaga-
 zium vocant. oppidis ac vicis, Præfecti minores præerant. Cum hisce Præfectis
 de societate agendum erat Sequerie, & legati duo in terram exponendi. alter, Mat-
 thæus Armenus, is, qui ab ipso Dauide Helenaque ad Emmanuelem cum donis
 ante decennium venerat: atque ob suspectam eius legationis fidem, ab Lusitanis
 iniusto suo merito multa indigna & acerba pertulerat. alter, Emmanuelis ad Abasi-
 num erat legatus, Rhotericus Lima, successus in locum Eduardi Galuan, qui su-
 perioribus

A prioribus annis in ipso itinere, nondum peracta legatione, decesserat. Simul etiam
 erat ei Mazua insula (quæ Ptolemæis ferarum olim fuit) haud procul à Camarito
 visenda, si forte locus arci ad eius regionis custodiam ædificandæ idoneus foret.
 ea insula Arquico oppido maritimo Abasini littoris obiecta, perangusto freto ab
 continente dirimitur: & lunato sinu in idem littus obuersa, in primis tutam ac pla-
 cidam stationem nauibus præbet. ad hæc, cisternis, armentisque varii generis, in
 vltimū classium & præsidiorum abundat. Prætor, totam insulam per otium con-
 templatus, tamen si Mahometani incolebant, tamen, vitandæ inuidiæ gratia, suorum
 ab incendiis ac præda continuit. Mahometis vero sanum rite expiatum, interme-
 rata Conceptioni Deiparæ Virginis dedicauit: ibi per eos dies Christiana sacra
 peracta non temel. Interea ab Arquico Præfecto oratores affuere cum donis &
 comiteat: quibus, vt pote Christi cultoribus, sericum vexillum Cruce insignitū,
 amicitia cauta, datum est. illi, cognito Christianos & Lusitanos aduenas esse, cuius
 gentis fama iam pridem eo tractu increbuerat, mirum in modum gratulati; pri-
 mum omnium de Mattheo Armenio cum cura perquirunt. hunc ipsum vbi ad
 se præter expectationem audire, & mox in conspectum est productus veneran-
 da canitie senex; obortæ cunctis præ gaudio lacrymæ. & vulgata eius rei fama;
 certatim ad optatos viri amplexus, & manuum oscula confluebant. Ea demum ce-
 lebritas, & Mathæum omni suspicione liberauit; & Lusitanis, quod in fontem a-
 deo aspere & inhumane tractassent, dolorem simul ac pudorem iniecit; eo magis,
 quod etiam aliquot e sacra Visionis æde monachi (multa autem cœnobia, ex Di-
 ui Antonii ferme institutis, eo toto regno visuntur) salutandi eiudem Mathæi
 causa, ad classem accesserant: qui ab Lusitanis sacerdotibus linteatis, cum sympho-
 niæ & psalmis accepti, magnam animi voluptatem præferrebant, non e Mathæi
 solum, sed etiam ex ipso Lusitanorum aduentu: quod verus oraculum sibi à ma-
 ioribus traditum ferrent; ex occidentis aliquando regionibus, Christianæ religio-
 nis homines in ea loca venturos. Eius vaticinationis promissa, tantæ classis appul-
 su, tandem esse confecta; & in illo sacratorum hominum cætu, Hesperiam cū Eo
 Ecclesia, tanto locorum intervallo, dextras quodam modo miscuille; magnopere
 lætabantur. in sermonem dein cum Arquicano Præfecto ventū est; & paulo post,
 ad itabiliendam societatem (quod ita Dauidem velle non ignoraret) Barnagazius
 cum peramplo comitatu Arquicum processit. Paululum ibi altercationis fuit, dū
 dies locusque colloquio constituitur: littus ipsum aduena: Arquicum oppidum
 Barnagazius præoptabat, nonnulla fraudis ac periculi suspitione ab Saracenis in-
 iecta. Ad eam suspitionem tollendam (quando per obsides transigi, indignum
 Christiana amicitia & hospitio videbatur) cum sinceri animi pignus Crucem nu-
 dari & porrigi ab sacerdote iuberet Antonius Saldania, Lusitani Prætoris inter-
 nuntius; se uero vultu Barnagazius confestim exurgens obstitit; negans, tam leui
 de re, tam augusta atrectanda mytheria. Quin ego potius, inquit, de iure meo de-
 cedam, meque vltro in omne discrimen obiciam. ita, mediæ regionis c. mpus,
 inter oppidum & mare, consensu deligitur. Barnagazius cum equitibus ducentis,
 peditum duobus millibus ab Arquico; Sequeria cum sexcentis non amplius arma-
 tis e classe descendit. iis copiis in statione vtrinque conspecta relictis; cum lenis
 ambo comitibus in medium prodire. Primus congressus fuit, mutuo blande &
 amice consalutantium: & Regis vtriusque in alterum, benevolentiam studiū-
 que accurata oratione resuscitantium. dein societas ac fœdus hoc maxime modo
 sancita. Classarius sacerdos argenteam Crucem in medium attulit: ea Barnaga-
 zius prior apprehensa, nixus genibus: Quam, inquit, pacem IESVS Chri-
 stus, generis humani Redemptor, discipulis reliquit suis; eadem esto inter nos,
 qui eiusdem Christi cultum profitemur, ac fidem. Hanc ego pacem (quantum

in me fuerit) Regis mei nomine spondeo; atque ita iuro per hanc sacrosanctam no-
 stræ salutis effigiem. In eandem ferme sententiam conceptis verbis iuravit Præ-
 tor. dimisso dein colloquio, per triduum ex vtraque parte donis officiisque cer-
 ratum. & ingens omnium fuit lætitia, quod opulenti duo Reges terra marique,
 contra Christianæ rei aduersarios arma iunxissent. Post hæc, Sequeria Rhoter-
 icum Limam legatum Barnagazio commendauit; ac tradidit, ad regiam vsque tu-
 to mittendum. cuius in comitatu cum alii honesti viri complures fuere; tum verò
 Franciscus Aluarus sacerdos: qui dein reuectus in Lusitaniam, eius peregrinatio-
 nis seriem patria lingua descriptã edidit: eodemq. postea auctore, Paulus Iouius
 gentis ritus moresque latino sermone diligenter eit persecutus. Per eisdem fere
 dies quibus in Arabico sinu Lusitanus agebat Prætor, è Paceno Somatræ insulæ
 regno, summus Mahometicæ superstitionis Califa seu antistes, nomine Molana,
 supplex illuc vsque contendit. puerum adducebat duodecim ferme natū annos,
 Paceni Regis filium: cuius parente occiso, Geinal tyrannus, ab Alodino socero
 adiutus, regnum inuaserat. huic si contra communem hostem suppetias Lusitani
 tulissent; restitutum in patrias fortunas puerum, in Emmanuelis auctoritate cum
 annuo tributo Molana spondebat futurum. Et pupilli orbitas, & Califæ obesta-
 tio apud Sequeriam valuit. Ad Geinalem ex ea possessione pellendum, sex naues
 cum valida manu armatorum, Georgio Albuquerque attributæ. Cuius rei, & iun-
 ctæ cum Davide amicitia nuntios qui ad Emmanuelem afferret, Petrus Vasæus
 in Lusitaniam à Prætoze missus. magna toto regno omnium ordinum gratulatio
 fuit; & in singulis oppidis mirò populi studio supplicatum est. Prætor, cum egres-
 sus freto Calaiatum petiisset, Armuziam inde processit. ibi, clauso iam mari, cū
 magna nauium partē hyemare coactus est. Dum hæc ad Arabiam, & Persidem,
 fiunt; Goæ Præfectus interea Rhotericus Mellus Lusitanam rem, haud contem-
 nenda, si crimen abesset, vectigalium accessione ditauit. Idalcanem inter, & Cris-
 narum Narisingæ Regem, atrox ac funestum per eos dies exarserat bellum; dum
 reconciliatæ nuper amicitia leges ambo parum syncera fide custodiunt. Idalcan
 perfugas & noxios è Narisingæ regno contra ius & fas clam admittere, grassari oc-
 cultis latrocinis, ac repetentem res Narisinganum, dolis fallaciisque frustrari.
 Crisnarus vicissim, otii impatiens, bellum denuo optare; & in Raciolum urbem
 Decani regni munitissimam, spe atque auiditate imminere: quam sibi maioribus-
 que adeptam, Idalcanis accessisse regno ægre ferebat. Eius ergo repetendæ
 urbis, & Idalcani arma rursus titulo specioso inferendi tale consilium inuit. Sa-
 racenus erat in ipsius aula, Cides Mercar, Mahometano cultu ingenioque, indu-
 strius vir, & experiens. Hunc, ad Arabicos equos in vsum belli coemendos ma-
 gno cum auri pondere Crisnarus Goam misit: & quo testator esset res, ad Goæ
 Præfectum super tali negotio separatim litteras dedit, haud dubius, quin per De-
 canios fines necessario iter habenti bene nummato viro, Idalcan, prædas eiusmodi
 sagaciter odorari assuetus, de more structurus esset insidias. Quod putarat, eue-
 nit. Ingressum Decanios limites Cidem, utpote eiusdem sectæ hominem, quin et-
 iam è Mahometis, vt ferebatur, stirpe genitum; Idalcan benignis admodum pro-
 missis ad se per litteras inuitauit. Cides, vel societate superstitionis, vel vberio-
 ris stipendii ostentatione adductus; vel etiam interuertendæ regis pecuniæ spe;
 haud grauate ad Idalcanem sese contulit. ille, comiter acceptum, per speciem ho-
 noratæ præfecturæ, Dabulum extemplo amandauit. ibi, nequid rumoris emana-
 ret, pecunia spoliatum, per idoneos talium facinorum ministros è medio sustu-
 lit. Crisnarus interea, speculatoribus clam appositis, cum rei gestæ seriem haud
 magno negotio comperisset, lætus oblata belli occasione; missis quoquo versum
 ad Reges, ac dynastas epistolis, manifestam Idalcanis perfidiam, & violatas pacis le-

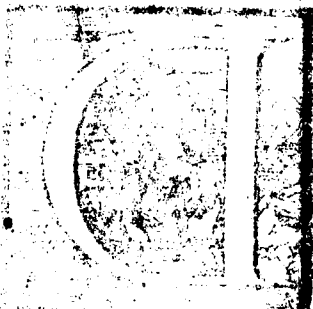
A ges minaciter & acerbe conquestus est: dein, maximis equitum peditumq. con-
 tractis copiis, Raciolum urbem obsidione cinxit. Ad eam soluendam obsidione
 Idalcan profectus; commisso prælio, magna parte suorum amissa, cum paucis ela-
 bitur. Crisnarus victor, non castris modo Idalcanis est potitus; sed etiam Ra-
 ciolum urbem valido instructam præsidio, crebris iam oppugnationibus frustra
 petitam; metu denique in deditioem accepit. Idalcan interea, remotis oppi-
 dis, quo propter siccitatem Crisnarus cum exercitu peruenire non posset; amif-
 sa in præsens renouandi belli fiducia, se se inglorius continebat. Ad eius cladis
 famam, cum alii ab Idalcane defecere; tum Gini, gens in Decano regno. præno-
 bilis. Eius gentis principes, germani duo fratres, Comus, & Appa, contractis
 octo ferme armatorum millibus, in subiectos Gateis iugis agros impetū fecerant:
 inde sine dubio in oram maritimam transgressuri, crebris portubus & vectigali-
 bus questuosam (Concanum vocant è regione Goæ) quam Ginorum olim fami-
 liæ Mahometani eripuerant. Eius oræ Præfectus, Idalcani hero auaritia & frau-
 de non absimilis, magna pecuniæ summa è vectigalibus portoriisque collecta;
 id vnum laborabat, quo pacto, inter eos tumultus, domini rem ad suum pecu-
 nium adiungeret. Omnia circumspectanti, commodissima ad fugam, Goa Lusi-
 tanorum vrbs visa. id quo tutius faceret; Lusitanum sibi præfectum ante concili-
 andum ratus; ad specimen probitatis ac fidei petiit ab eo per nuntios, primum
 vt Idalcani contra Ginos tumultuantes opem pro amicitia ferret. id si facere gra-
 uaretur (quod ita fore haud erat nescius) tum libero mendacio suadebat, vt ipse
 potius in eos portus & vicos, Emmanuelis nomine inuaderet. æquiore animo
 Idalcanem in afflictâ fortuna laturum, suas opes & vectigalia in Lusitanorum,
 quam in perduellium potestatem venisse. Hoc nuntio accepto Mellus Præfectus,
 rem ad consilium detulit. ac tali tempore nemini dubium erat, quid ius, quid æ-
 quitas, quid amicitia postulare. verum apud homines lucra pensantes, vtilitas va-
 luit. Mellus cum octingentis ferme Canarinis peditibus, Lusitanis equitibus du-
 centis & quinquaginta, euripo traiecto, Concanum sine certamine vilo occupa-
 uit, non ausis Gini aduersus Lusitanos arma ferre: & Rhotericum Lusitanum cum
 modico præsidio ei regioni præfecit. At Idalcanis procurator, domino prodi-
 to voti compos, Goam plenos argento auroque loculos tulit: & quo res occult-
 tior esset, amico Lusitano cuidam æque fallaci custodiendos initio tradidit.
 Dein, cum hic depositum ex occasione repeteret; ille alter se quicquam accepit-
 se impudentissime pernegaret, neque chirographum extaret vllum; ex dolore ac
 desperatione Mahometanus in furorem & insaniam versus, mentem simul cum
 pecunia perdidit. Fraudator vero, dum thesauris male partis incubat securus;
 inopinata morte postmodum, ab eo quod carissimum habebat in terris, auellitur.
 Quin etiam ipse Crisnarus deinde malis artibus receptam urbem Raciolum, bel-
 lo vicissim superatus, amisit. quæ bella, & numero peditum equitumque, & vni-
 uerso apparatu (alioquin fides Barrium, & Oforium, & alios rerum Indicarum au-
 ctiores appellet) orbis nostri expeditionibus longo interuallo præferenda, enarra-
 re nostri instituti non est. Postremo, ne Lusitanis quidem ipsis, vt in loco expo-
 nemus, diuturna stetit, minus honeste quæsitâ possessio. Ita, per omnes eorum
 scelerum affines peruagata cælestis ira, breui tempore pœnas à singulis improbæ
 cupiditatis exegit. Per eisdem fere menses, nouum & multiplex aliud in mari mi-
 raculum exstitit. Classis nauium nouem duce Georgio Britto dum ex Lusita-
 nia Indiam petit; rostrata celsior Rhoterici Vasæi Pererix, in medio cursu, res-
 pente, veluti fræno equus adducto, ita substitit magno, cum aquæ sonitu ac mo-
 tu, qualis, vbi in vada & Syrtes incurritur, edi consuevit. Eo ipso terrore per-
 culsi nauatæ, demissa vtrinque bolide, profundum sine dubio mare comperunt.

Cum inflatis vento velis hæeret nauigium nihilominus; dispiciendi causa (quod D
 esset nox) admotis ad marginem luminibus; implexam aluco ingentem belluam
 vident. Carinæ centum & quinque dodrantium longitudine, applicuerat corpus;
 cauda gubernaculum illigarat; alis immanibus latera ad summum vsq. cingebat:
 quas iam in alas per imprudentiam nonnulli manus iniecerant. Ad spectaculum
 adeo tetrum, ingenti videlicet horrore nautæ militesque perfusi. vt vero, dolii
 magnitudine, vasto hiatu nouissime caput extulit; metu exanimati pæne omnes,
 infernum profecto monstrum diuinitus immisum credere, ad viuam tot noxiorum
 corpora glutienda. Pauci, quibus in tanto discrimine mens animusque constite-
 rat, consultandi gratia in vnam partem secedunt. erant qui contis, & iaculis, balli-
 stisq. depellendum suaderent cetum: alii contra, nihil magis tali tempore vitan-
 dum aiebant; ne tantæ molis animal vulneribus irritatum, concussu ipso & agita-
 tione violenta nauem euerteret. in summa inopia consilii, cum nihil explicaretur;
 & maior in singula momēta terror instaret; suppliciter ac demisse veniam pacem-
 que Dei & cœlestium exposcere, atque ad vota precesq. confugere placitum est.
 Neque ea irrita fuere. Sacerdos cum linteo, & stola, & signo Crucis in medium
 prodijt. ab eo, sacris carminibus, & exorcismis delinita bellua (mirum dictu) nul-
 la cuiusquam noxa relicto nauigio, cum e portentos narium fistulis ingentem E
 reflasset aquæ vim, sese admodum placido lapsu in mare demisit. Lusitani, tam-
 quam ex orco præter spem erepti, debitas diuinæ clementiæ laudes & grates age-
 bant. Circa idem fere tempus, in Somatram Georgius Albuquerque cum or-
 bo extorriq; delatus est puero. Ante eius aduentum, tyrannus Geinal, Paceno-
 rum erga se voluntati diffusus, non longe ab vrbe munerat castra; seque intra id
 munimentum cum tribus millibus armatorum tenebat. Albuquerque, missis
 qui tyrannum iuberent iniusta possessione decedere; cum denuntiatione minisq.
 nil nisi verba & frustrationes eliceret; fauente Aruano finitimo regulo, castra cum
 trecentis dumtaxat Lusitanis aggressus, non sine sanguine suorum expugnat. ac
 Geinale interfecto, & prædæ parte Aruano concessa, qui inter oppugnationem
 auersas castrorum portas obsederat; pupillum magno populi assensu plausuque
 Regem acclamatum, & cum annuo tributo in verba Emmanuelis adactum ex fœ-
 dere, in patria sede ac domicilio collocat. Eius pueritię regendæ, Molana præ-
 positus is, qui pupilli susceperat causam: & rei maritimæ cura, Lusitanorum a-
 mico Ninacunapani concredita: dein ad Mahometanos in officio continendos,
 castellum ipso in aditu portus exstrui cęptum. Quæ ne res, adeo secundæ, nimum F
 Lusitanos efferrent; quo die Geinalis capta sunt castra, ipso die ad Acenum oppi-
 dum, leucas à Paceno fere viginti; dein ad Bintanum longe dispari successu pu-
 gnatum est. Georgius Brittus, nauibus quinque ab Cocino Molucas petens; cum
 ex itinere Acena littora tenuisset; auri occæcatus auuiditate, cuius vim ingentem
 in proximo delubro esse audierat; cum centum & viginti armatis in terram egre-
 ditur. Huic Abrahamus tyrannus obuiam cum sex elephantis, peditibus mille
 progressus, pugna commissa, Lusitanos complures temere inuectos, & in ijs
 Georgium ipsum interficit; cæteros grauius faucios retro ad mare compellit.
 Inde in Georgij locum Antonio fratre suffecto, Lusitani Malacam traiciunt. quod
 cum item Albuquerque paulo post à Paceno superuenisset; duodecim amplius
 coactis in vnum nauibus, & propugnatoribus ferme sexcentis, Alodino, infestum
 de more Malacense litus habenti, arma inferre denuo placuit. Is nuper ad Pa-
 gam victus, vt supra demonstratum est, in Bintanum haud longe à Pago recepe-
 rat sese. Ea insula, Sincapurans obdita faucibus, nobili secatur amne; qui ponte
 iunctus, dein se in mare euomens, portum nauigantibus præbet. Huic imposi-
 tam anni urbem, insulæ cognominem, Alodinus, pulso, vt supra docuimus,
 vetere

A vetere domino, præclare munierat. ad pontis caput propugnaculum excitat; a ge-
 teris partibus, serratæ structuræ, ad latera ferienda, vallum & aggerem obiecit.
 Portum ipsum, & fallacia vada, & adacti fistuca flexuosi de more stipitum ordi-
 nes; & in assidua statione paratę lanciarę seu lembi egregie tuebantur. Lu-
 sitani, prope certa victoriæ spe profecti, nondum probe explorata re-
 gione, descendunt; duabusque simul partibus ad mœnia subire
 conati, cum neq. scalas attulissent, & stagnantibus circum
 aquis ac voraginibus impliciti tenerentur; destinatis
 vndique hostium telis ac tormentis; promptissi-
 mi quique sternuntur. Nec felicius mari
 tentata oppugnatio est. cum & inco-
 gnita obstarent vada; & hosti-
 lium nauigiorum agilitas,
 onerarias Lusitanas,
 magnitudine
 ipsa in-

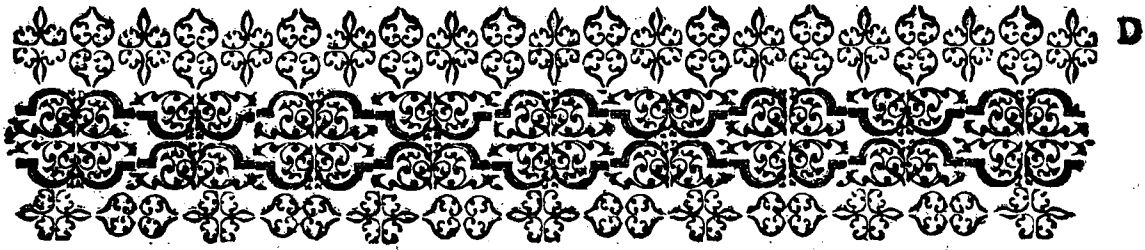
habiles, crebris detrimentis afficeret. Ita, omisso
 incepto, & præcipuis e suorum numero de-
 sideratis, diuersi duces; Albuquer-
 cius Malacam rediit: Brittus ad
 Molucas, quò intende-
 rat, nauigare
 perrexit.

Libri septimi Finis.

[Faint, mostly illegible text in the right margin, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

HISTORIARVM INDICARVM LIB. OCTAVVS.

DVM hæc aptud Indos alterna succedunt vice; interim ex alia quoque parte, atque adeo plane diuersa, perquam insigne ab homine Lusitano facinus editum est. Fernandus Magalians agebat Olisipone, ingenti animo vir, & rei naualis apprime callens. Is, quod in India sub Albuquerque duce stipendia multa fecisset; nequaquam pro ipse præmiorum (vix in suis plerumque meritis æstimandis nimium sibi fauet humana cupiditas) ab Emmanuele tractari se questus, ad opulentiozem Caroli Cæsaris Castellæ Regis aulam transit. ibi, cum astronomis aliquot communicato consilio, & implacabili odio in Emmanuelem accensus, Cæsarem & consiliarios docet; Molucas insulas, quarum celeberrimis toto iam terrarum orbe diuitiis Lusitani fruuntur; intra Castellanae conquestionis limites haud dubie contineri. idq. non pluribus tantum argumentis e mathematica supputatione contendit; sed etiam acceptis inde litteris à Francisco Serrano, de quo supra commemorauimus; in quibus de admirabili quadam eius regionis cum opulentia, tum ab aurea Chersoneso longinquitate dissereret. Profecto, si à fortibus & peritis hominibus tentetur ex Occidente iter; haud ita magno negotio e Peruana terra in easdem insulas penetrari posse. opem dein addit monitis. ac se, modo in eam expeditionem necessaria præbeantur; in omne discrimen, experiundi causa paratum ostendit. Mouit Cæsarem & magnitudo promissi, & Fernandi auctoritas cum testimonio Serrani coniuncta. Quinque compactis egregie nauibus, eximio & nauta & milite ad Hispalim instructis (quo in numero exules erant Lusitani complures) vnus Magalians cum summo imperio ac potestate præficitur. Cum iis nauibus, Bæti fluuii in altum Oceanum euectus; Canarias primum insulas, tum Brasiliam certo iam pridem itinere petiit. inde, velis in Austrum datis, cum ignota littora diu legisset; ad magni fluminis ostia ventum est; quod Sancti Iuliani vulgus appellat. is locus quinquaginta gradibus ab æquinociali abest circulo. neque inde longe, infesto rigore, & æterno pressa gelu, niuosa montium cacumina in cælum exsurgunt. **te** **on** **ing** **clapt** **hom** **in** **es** **im** **mani** **duodecim** **am** **plius** **do** **d** **o** **d** **r** **a** **n** **t** **i** **u** **m** **s** **t** **a** **t** **u** **r** **a**, **e** **f** **f** **e** **r** **i** **s** **m** **o** **r** **i** **b** **u** **s**,

A moribus, crudis in cibum carnibus adsueta. e quibus duo ad classem attracti, blaudimentisq. ac muneribus à Magalians deliniti, intra paucos dies ex insolita victus consuetudine periere. Ad eam oram explorandam missa nauis vna, cui præerat Ioannes Serranus; in scopulos illata, saluis tamen hominibus, frangitur. Hisce rebus conterriti classarij, & præter alia maris incommoda, sæuissimo frigore eneati; incerta vitæ, & perueniendi quo intenderant spe; reuersionem plerique suadere, quidam etiam conuitio efflagitare institerunt. Hosce Magalians, obfirmato ad omnem patientiam animo, benignis adhortationibus aliquandiu sustentare conatus; comperta demum coniuratione; partim capite, partim exilio punit. qua supplicij ac minarum acerbitate, obstupescitis interim ab omni rerum nouarum conatu reliquorum animis; vltra eum locum tres ferme gradus, hoc est leucas circiter quinquaginta, processit. atq. ibi demum sese ostendit euripus, sinuoso meatu Oceanum vtrumq. coniungens. Ea re tum ex incitatissimo aquarum æstu animaduersa; tum ex cetorum ossibus in littus eiectis; quasi peracto iam itinere, gratulatio ingens à Magalians facta; & euripo ipsi, ab inuentore, perpetuum ac nobile nomen inditum est. ibi, com meatibus valde imminutis, cum denuo fremitum vel querimonias quorundam inaudisset; capitis poena proposita, vetuit ea de re sermones inferri.

B Tum alia nauis ad inquirendum exitum præmissa; ducem frustrata per tenebras retro vnde venerat, Hispalim reuertit octauo mense quam ex eo portu discesserat; Eam nauem missis qui quærent, incassum dies aliquot præstolatus, cum reliquis tribus audacter ipse progreditur; perq. varios mæandros, & cæcas ambages, crebro velorum flexu tandem ex altera parte vastissimum rursus in æquor euasit. & quoniam sub equatore ipso positas Molucas esse didicerat; in eam partem proras dirigere magistros iubet. Leucas mille quingentas procul ab omni terræ conspectu proeucti, in desertas aliquot insulas incidere; quas ex aduerso Italiae oppositas nonnulli arbitrantur. inde continuato in Septentriones itinere, ad Subum intulit leucarum ferme duodecim ambitu, auri feracem, frequentem incolis ventum est. Ibi Magalians labores exitu necopinato conclusi. quippe insule regulus, quod armis eo tempore cum finitimo Rege Mathani contenderet; oblata recentis auxilij spe, aduenas non solum hospitio libenter excepit; sed etiam in eorum gratiam sese cum uxore, liberisque, & popularibus circiter octingentis, Christianum fieri voluit; & honoris causa in sacro baptismo Fernandi nomen assumpsit. Hisce necessitudinum vinculis magis magisque Lusitanus obstrictus, petenti opem & Christiano, & hospiti, negare non potuit. Descensione cum præstantibus aliquot facta, Magalians, cum semel iterumq. fudisset hostes; tertio denique ex insidiis ipse circumuentus occiditur. Ceteri, partim, circa eum interfecti, partim elapsi vix ad naues cum tristi nutio peruenere. Neque hic finis miseriarum fuit. ex quo facile existimari potest, quam non temere, nec sine diligenti preparatione, barbaris Christiana sint impertienda mysteria. Regulus, qui vix adhibito catechismo, vel antea vite sceleribus cum salutari detestatione damnatis, amicitie & temporis causa, peregrina sacra suscepisset; qua mobilitate Christum induerat, eadem paulo post & Christum ipsum, & vna cum Christo ius foederum, fas, humanitatem, fidem penitus exiit. Oblatam ab hoste pacem, cum eo si aduenas e medio sustulisset; recentia merita & iunctas nuper dextras oblitus, minime recusauit. Tam scelerati dein facinoris perpetrandi, cum in aperta vi nulla esset spes; primarios e classe ad viginti, per officij ac benevolentie speciem ad ferale conuiuium inuitatos, repente inter ipsas dapes & pocula contrucidat; vno Ioane Serrano vel ad ludibrium, vel ad lucrum se referuato; quod ex redemptione se partem aliquam sulphuris pulueris, & aliquot generis tormenta (cuius machine in ijs locis nihil vnquam simile visum fuisset) capturum esse consideret. Atq. vna hæc spes salutis afflictio quoque Serrano restabat. Verum vtrumque postmodum euentus fefellit. namq. produ-

stus in vinclis ad mare Serranus; noua clade exponenda primò socios ad miseri-
 cordiam lacrymasque commouit: eodemq. interprete, per consuetos iam nutus
 ac symbola, cum incolis agi de pretio captum. Paciscebantur vtrinque pecuniæ
 loco, duas minoris formæ bombardas, & pulueris aliquantum. Ea cum lintribus
 ad terram nauæ admouissent; subito pretium augere insulani, & recedere à con-
 ditionibus, ac redemptorem variis artibus detinere. Inde altercatione cū iurgiis
 orta, cum maior maiorq. hominum frequentia ad littus afflueret, veriti fraudem
 & insidias classarii, se se ad naues re infecta subducunt: anchorisq. sublatis, miserū
 Serranū, frustra fas religionis, amicitie, patriæ, lamentabili vociferatione obtestan-
 tem, in barbara & crudeli terra destituunt. ad insulam decem leucas inde proue-
 ſti, variis casibus imminutas recensent copias. fuis ac laceris magna ex parte ar-
 mamentis, centū & octoginta nō amplius homines in vniuersum inuenti. Cum in
 tres ipsas naues, neq. nauæ, neq. funes, neq. vela sufficerent; alueo vno, qui præ-
 cæteris quassatus erat, incendio; turbā cū instrumento omni in alteram transferūt.
 ita, duabus tantum reliquis nauibus ex eo loco discedunt: ac proris in occidentē
 Solem obuersis, diu errabundi, ad Molucas insulas tandem aliquando perueniūt.
 ibi cū Tidoris regulo haud ægre societas iuncta. Lusitana tum aberat classis: eo fa-
 cilius corrasis vndiq. frugibus, regulo enixe adiuuante, per tot ærumnas & peri-
 cula petitum ex insula specimen auerunt. ac trito inde itinere vtraq. primum in-
 stitit nauis. dein Lusitanarum classium iniecto metu; altera fluctibus quassata, cū
 omnibus compagibus aquam acciperet, ad Molucas recurrit; ibiq. egressis in ter-
 ram hominibus, ad scopulos allisa diffringitur. altera Indis ad dextram relictis; im-
 mani ausu protinus altum præcidere, & recta Bonæ spei promontorium petere
 intendit. eo superato, cum ad Hesperidas vsq. insulas processisset; inaudito post
 omnium seculorum memoriam cursu totum orbem emensa, & æmulis classibus
 illuc vsque feliciter euitatis; ab Lusitano demum Limenarcha in eo portu deten-
 ta est; & pauci qui superfuerant semianimes in custodiam traditi: è quibus tamen
 aliqui, nauis deinde recuperata, in Hispaniam, vnus etiam, patria Vicetinus, obstu-
 pescentibus cunctis miraculi nouitate, in Italiam rediit. Huic nauis non sine causa
 Victoriæ inditum fuerat nomen. Nauclerus erat Ioannes Sebastianus Canus, ex
 oppido Guetaria Vardulorum, ad Pyreneum; vir animi fortitudine, peritia gu-
 bernandi, & inaudita felicitate sane promeritus, vt ipsius ac patriæ nomen, nullus
 vnquam casus, nulla temporum longinquitas obruat. Neque me fugit, hæc ali-
 ter ab Iouio æquali eorum temporum tradi. Sed nos rem totam ex fide retuli-
 mus: haud mediocriter locupletem huiusce narrationis auctorem sequuti Io-
 annem Barrium Lusitanum: ad quem, præter cæteram notitiam, & habita-
 cum superstitibus ex ea classe colloquia; conscripti insuper ab ipsis guberna-
 toribus eius peregrinationis commentarij peruenere. Ex eo deinde tempo-
 re sæpius in Molucas è Bætica primum, ac postmodum è noua Hispania na-
 uigari captum. quæ res ingentem discordiarum molem inter Lusitanos ac
 Bæticos peperit; nec sine magno motu, cum in Europa legibus, tum in Asia
 ferro, de illius maris & commercii possessione certatum est. Magalianes è
 Bætica Septembri mense anni vndeuigesimi soluerat. biennium circiter in ea
 nauigatione consumptum. Inter hæc, de rebus in Ceilano gestis nuntii ac lit-
 teræ in Lusitaniam venerant. Ad ea tam opportuna & fructuosa tuenda
 commercia, & fluxa fide Regem in officio continendum; arcem instaurari,
 & aucto præsidio diligenter custodiri Emmanuel iussit. Eius rei causa Lu-
 pus Britus cum supplemento fabrū ac militum in Ceilanum profectus, accepto à
 Ioanne Sylueria castello; primū omnium concharum vim ingentem è proximo
 petiit; è quibus Indico more calce confecta; novos muros prioribus iam colla-
 bentibus

A bentibus ex arte perduxit; ac fossam probe purgatam statumine munijt. Ea se
 offensi vehementius insulani, quos communi vocabulo Cingalas vocant: quod
 contra ipsorum salutem ac libertatem, cuncta parari haud absurde suspicarentur.
 Et Saraceni inquilini de more suspicionem ac metum augebant, in conciliabulis
 dictitando, veros videlicet vates initio se fuisse; cum exitialem Columbanæ ter-
 ræ Lusitanorum aduentum fore prædicerent. Per speciem societatis illapso inau-
 dita avaritia & crudelitate homines, paucis diebus male mulcato hospiti Regi
 pendium imposuisse, post hæc, aliarum gentium homines, nullo iure aut exemplo
 ab iustioribus arcere cepisse: non quieturos, quoad iniecto ad arbitrium fræni,
 populis perinde ac iumentis abutantur; nec eorum fortunas modo, sed etiam sum-
 cum & sanguinem hauriant. Habere Columbanū digna facris & moribus præmia
 qui, spretis fidelium sociorum consilijs; nouam & incognitam veteri & experte ar-
 micitie prætulisset. Huiusmodi facibus ad execrabile odium nominis Lusitani
 accensa plebs; venalia primū alimenta cibosque castello subtrahere; deo eò auda-
 cia ventum; vt Lusitanos longius ab arce vagantes, vel iaculis minus petentes;
 vel iniquo loco circumuentos occiderent. ad hæc tam atroces iniurias; princ-
 pio, pacis & concordie causa, leniter agere, & conuiuere Præfectus. Sed conuicia
B militum, segnitiam & ignauiam increpantium, diutius ferre non potuit. meridie
 nis horis, quod æstiuæ maxime quietis est tempus, cum centum & quinquaginta
 armatis Columbum oppidum arce pane coniunctum, quam tumultuosissime in-
 uadit. Barbari, qui vt in summo otio, nullis cincti mœnibus, neq. stationes; neq. vi-
 giliis agerent, metu perculsi repente capeffunt fugam; re familiari, pauidis cogi-
 tibus, paruisq. liberis in tanto periculo destitutis. Britus sine certamine oppidū
 ingressus; militem à direptione cædibusq. continuit: tantum fœminas puerosque
 ad fores ædium alligari iussit; vt cum in sua potestate omnia fuisse redeuntes
 Cingalæ cernerent, ex eo ipso, quam non hostiles in Regem populūq. animos ger-
 reret, existimare facile possent. Simul etiam ad retardandam eorū ferociam; si ab
 tergo instarent, patentioris viæ quæ ad castellū fert, tectis ignes iniecit, salutari sa-
 ne consilio. quippe barbari, non celerius, attoniti metu, se se ex oppido eiecerant;
 quam isti desiderio & solitudine pignorū, conglobati furentesq. in prælium re-
 diere: instantesq. Lusitanis iam se recipientibus, eodem impetu in arcem irrupere
 potuissent; nisi eos cū demendi vincula suis; tum restinguendi incendii detinisset
 mora. Inde nostris ad arcem mature adipiscendam, occludendasq. portas spatij
C est datū, cum extremi tamen agminis ferme triginta faucij redissent. Neque is ter-
 ror (vti putarat Britus) ad pacandā valuit gentem. quin, exasperati potius animi;
 signoq. dato per agros, armati ad viginti millia conuenere. ea multitudine freti;
 cū temere ad arcis mœnia subiissent; magna cū cæde vulneribusq. repulsi, castris
 communiunt. in exitu iam estas erat: eo maiorē in spem venerat regulus, si minus
 oppugnatio procederet; interclusis propter anni tempus maritimis com meatibus
 auxiliisque, obsessos ad vltimam inopiam redigendi. Neq. tamen interea quies ab
 armis & ab operibus erat. aggerem ali duo labore ad mœnia Cingalæ profere-
 bant. missilibus dies noctesque fatigabant hostem: inferiores vtrique Lusitanis
 tormentorum magnitudine, & artificio; sed molem supplebat numerus: fer-
 reas contraxerant ballistas ferme sexcentas. eæ vel brachijs collibratæ, vel in-
 nixæ canteriis, indita in fistulam plura simul veruta decem palmorum longitu-
 dine, aprugno aduersus ignem pennata corio, ita excusse emittebant; vt ad
 passus ferme ducentos obuia quæque perfringerent. hisce veruris interdum im-
 petebant inclusos: noctu ignitis iaculis militares intra arcem casas & diuert-
 foria, ramis & frondibus raptim extracta, incendere conabantur. Lusita-
 no, in magnis rerum angustiis nihil erat æque difficile, atque aquandū erat

io, quod puteus extra arcem non sine cruore adendum esset; neque eo per
 D hunculos, ut olim Cananore, penetranti loci natura permitteret. Accedebat ad-
 uersus tantam hostium multitudinem, mira defensorum paucitas; ut sine vlla in-
 terdum vicissitudine iidem peritare in stationibus & exiliis cogentur. Vna
 tantum fiducia restabat venturi ab continente subsidii, si rem vsque in aestatis in-
 tium extrahere potuissent. Verum ea quoque spe excidere, postquam exactissima
 per ingentes labores hyeme, Antonius denique Lemius ab Cocino cum vna
 tantum trireme, neque plus quinquaginta propugnatoribus, affuir; & iis qui-
 dem egre coactis, quod & Sequeria eo tempore cum maxima parte copiarum
 abesset; neque e praesidiis, in tanta insensarum circa gentium propinquitate, de-
 duci milites expediret. Interea barbari diurnis nocturnisque operibus promo-
 to vallo; turres insuper e palmea materia, cespite ingesto, duas erexerunt; ut
 superiore loco, dum fossae complentur, sagittis & iaculis hostem in muro con-
 sistere prohiberent. Eo periculo animaduerso Britus, antequam allati subsidii
 tenuitas emanaret, vltro in hostem erumpere statuit. Concilio conuocato, Le-
 mium trierarchum postera luce circa meridiem repente a mari oppugnatio-
 nem ostendere, & maioribus tormentis quatere iussit; ipse intento in
 eam partem hoste, cum trecentis & quinquaginta Lusitanis ex alia parte,
 semiplenas & incautas stationes aggreditur; turbatoque ipsa audacia barbaros
 vallo deturbat; inde transgressus munitiones, eodem impetu simul vnamque
 que turrim inuadit; auersosque hostes, e propugnaculis deiecit. Turribus
 ab Lusitano captis, clamor extemplo circa vicus & palmetum perfertur; palati
 in vnum coeunt barbari; ut omni conatu Lusitanum expellant. Iamque in-
 structa acies tota Cingalarum, Saracenis immixtis, admovebatur. Centum &
 quinquaginta erant equites, haud spernenda in iis regionibus ala; pedum
 ingens numerus; elephanti quinque & viginti praebant. ex iis erant prima or-
 dinis quattuor; non turres modo cum sagittariis dorso vectare assueti, sed
 etiam in decussim alligatis ad proboscidem falces, tanta vi ac dexteritate vi-
 brare, ut quicquid ab latere vel a fronte se obiecisset, anticipi ferro profren-
 derent. is terror Lusitanis offusus, primo referre pedem coegit: mox, quod
 saepe fit, in ipso met recidit hostes; cum densis icta glandibus bellae, spreto
 rectoru imperio, terga vertissent. Vrentes dein magis magisque introrsus plumbea
 peste, doloris impatientes, quacunq; ruerent; late stragem edere; ac simul
 cuspidibus iaculisque ab tergo Lusitanus instare. Ita finimet auxiliis cum in-
 genti clade barbari dissipati fusique. Britus fugientem hostem aliquandiu per-
 secutus; ubi ad lucos & nemora ventum est; contentus eius diei victoria sub-
 stitit; & priusquam se barbari ex pauore ac trepidatione colligerent, non si-
 ne multo suorum sanguine se in arcem recepit. Atque is dies obsidionis
 hinc finem. Amissis ex amicorum numero praecipuis, regulus Mahometana
 hortamenta stimulosque execratus, vna cum arcis potiunda spe, consilia bel-
 li deposuit: missisque ad Brittum oratoribus, veniam erroris & pacem demuo
 petiit: atque ab Lusitanis, vel quietem ex longa defatigatione desiderantibus,
 vel absente Praetore Sequeria nullam expectantibus opem; haud grauate
 concessa. Ceilani res in pristinum rediere. At Praetor ineunte iam aestate
 ab Armuzia profectus, Cambaia legens oram, ad Diu applicuit. ea vrbs,
 quod magnas (uti diximus) habet opportunitates; & furtiuis Aegyptio-
 rum & Saracenorum navigationibus tutum ab Calecutu receptum dabit
 Lusitano praesidio locum aliquem ubi obtineri ad hostes arcendos magno-
 pere cupiebat Emmanuel. itaque inter cetera Sequeria mandarat in pri-
 mis, ut Cambaiani Regis, & Iazii dynastae voluntate, si fieri posset, sin-
 minus,

A minus, vi atque armis arcem ad Diu aedificandam occuparet. Et Cam-
 baianus quidem Rex, haud multum ab ea societatis conditione abhorrebat. Iazius
 vero, summa vi, cum apud Regem, tum apud satrapas nitebatur, ne
 Lusitanis in eiusmodi possessionem pateret introitus; & simul, quantum ex tur-
 & occulto poterat damni praeternaugantibus inferebat: miro inter haec artificio
 eximiam quandam in Praetores, ipsumque Emmanuelem obseruantiam ac be-
 neuolentiam simulans. Neque tamen eos plane fallebat: ergo pari vtrinque furo-
 ac fallacis agebatur. Sequeria cum ab Armazia rediens Diu applicuisset, ut
 dicere institueram; bona cum pace in speciem acceptus est. nec modo commea-
 tus in classem benigne praebiti, verum etiam ipse & nauarchi donis egregie culti.
 Verum appellatus de potestate aedificandi Iazius, ita se ad id propensum osten-
 dit; ut rem interea totam sui arbitrii negaret esse. legatos necessario mittendos
 in regiam (vrbs erat Madaba, sexdecim ferè leucas a mari) magnoperè confiden-
 se, cum Emmanuelis honori; tum etiam suis ipsius precibus ac suasionibus id fa-
 cile ab Rege datum iri. ita, blandis promissis, ac singulari comitate extrahenda
 rem. At Lusitanus fraudem sentiens, ut verbis transigi nihil vidit; ad vim at-
 que arma adiecit animum: neque ita difficilis videbatur futura oppugnatio.
 B quod cum a militibus imparata eo tempore vrbs erat; tum in eo ipso litore sta-
 tionem habenti Sequeriae noua ab Emmanuele auxilia superuenerant. Sed tanta
 fuit Iazii in agendo lenitas, tanta in ostentandis viribus & omnium rerum
 apparatu solertia; ut Praetor, mitigata in praesens ira, neque ausus tali tem-
 pore summam rem in discrimen adducere; sine vlla noxa recesserit: maioribus
 videlicet copiis anno proximo rediturus. Sequeriae profectio, duplici volun-
 ptate Iazium & amicos affecit: quod non modo praesentem arcis apparatus
 consiliumque sine cruore discusserat; sed etiam ad urbem nouis operibus mu-
 niendam, & externo, quo maxime nitebatur, firmandam milite, spatium erat na-
 ctus. itaque in neutro cessauit: idoneis locis propugnacula exstruxit, instaurauit
 moenia, & in iis tormenta vigiliisque disposuit. Castellum est in medio ferè
 me introitu atque ore portus. ab eo castello catenam ingentem ex ea parte qua
 latius patet, ad oppidum vsque perduxit. ab altera, tres onerarias collocavit por-
 deribus adeo degraatas; ut perforato, cum opus foret, atque, repente subside-
 rent. a fronte autem, ne subire triemes ad murum possent, praegrandia taxa &
 cautes in mare deiecit. tortuosos praeterea cancellos, & variis ad errorem flexi-
 bus in se recurrentes, obliquo amne defixit. ita omni aditu terra marique inter-
 cluso, lembos biremesque centum & octoginta, & aliquot insuper negotiato-
 rum naues in portu cohibuit. Arabes denique, ac Turcas, Persasque, & ex aliis
 nationibus Christianae maxime fidei desertores, mercede conduxit: ac, nequid
 interea de aedificatione per legatos Praetor Lusitanus ab Rege impetraret; om-
 nem per se perque suos conatum adhibuit. Neque segnius eodem tempore, dif-
 fisus legationi Sequeria parabat bellum. Ab Dio Goam, atq. inde Cocinū delatus;
 veteres naues, & quassatas refecit, nouas deduxit, complures nauarchos, quibus
 in beneficii loco Emmanuel questuosos ad Malacam, vel in Molucas, aut in Sinas,
 alioque dederat commeatus, pro imperio ac potestate, Cocini detinuit. ita, sum-
 mo studio adhibito, duodequingenta maiorum nauium classem vari generis,
 cum caetero instrumento machinisque, tum validis militum centuriis adornauit
 e Lusitana sobole tria millia; ex Indica impositi Canarini, ac Malabarum octing-
 genti. Cum iis copiis Sequeria, praetextu Armuziae repetenda, quod Rex To-
 rus tributū Emmanueli soluere distulisset, rursus ex itinere Diu accessit. sub eius
 aduentum Iazius, per exploratores iam ante de Lusitanorum apparatu certior
 factus, ne coram agere cū Sequeria cogere, tamquam euocatus ab Rege magnis
 N 3 itineribus

ineribus eò contenderat; Saca filio cum idoneis rectoribus eius adolescentiæ tri-
 bus, firmoq. militum præsidio ad urbem relicto. Is, de area blande per internuntios
 ab Lusitano appellatus; e seniorum sententia benigne respondit: Si comætu, vel
 re quavis alia in classem opus sit; se affatim pro amicitia & pro cõsuetudine præ-
 biturum: neque id, in tanta rerum omnium copia, quanta vrbi tum supererat; in ma-
 gni obsequij loco numeraturum esse: quod vero ad aream arci designandam at-
 tineat; se in potestate parentis esse: nec super tali tantaq. re sibi licere quicquam eo
 absente decernere. mirari, cur ad eam diem Sequeria nullos ad Mamudium procu-
 ratores aut nuntios miserit. integram etiamnum esse rem: & Iazium patrem, ab
 Rege accitum, eo etiam aduolasse libentius, vt præfens, auctoritate, studio, gratia,
 postulatis Lusitanorum adesset. simul, quoniam Sequeria per interpretem ambi-
 gue intulerat, Lusitanos in eo genere iam dudum exercitatos, modo se se in id ip-
 sum intenderent, arcem nullo negotio excituros; ipse vicissim obscure iecit;
 non vnam omnium locorum esse naturam; haud æque facilem in eo emporio stru-
 cturam fore, atque in aliis Indiæ, vel Africæ littoribus existisset. Sequeria, vbi Ma-
 hometanos non minus artibus ad eludendum, quam munimentis ad propugnand-
 um instructos videt; de summa rei præfectos in concilium aduocat. ibi, senten-
 tiis in diuersa tendentibus, aliquandiu certatum. Erant qui non diutius ferendâ
 ludificationem, atque admotis vndiq. machinis mœnia protinus quatienda cen-
 serent: in iis, tormentorum magister; circumuectum speculatoria nauicula se, ad
 dextram oppidi partem, quæ in mare imminet, animaduertisse haud ita firmi ope-
 ris muros: si placeat; se celeri strage illac transitum in urbem esse daturum osten-
 dit. alii contra, & ij præcipue, quos Prætoris iussu ad Cocinum substituisse docui-
 mus, nunc oppidi vires, & armatorum frequentiam; nunc ipsius Regis opes,
 quem bello prouocari non expediret; nunc naturæ gentiumque memorabantur:
 quod vtrique magno piaculo violatum iri, si non ante explorata Mamudii volun-
 tate; inter ipsa beneuolentiæ & caritatis officia, oppidanis repente vim attulissent.
 quin Prætor, vt Saca & Iazius ipse hortarentur, legatum & litteras ad Regem
 protinus mitteret: à quo si nihil æqui impetratum foret; tum denique armis de-
 cerni posse: neque vnaquam Iazii oppugnandi honestas Lusitano causas defutu-
 ras. Hæc à nauarchis propalam iactabantur: illa tacita suberat cura, ne, si dimica-
 ri cæptum esset; crescente in dies mole belli; interim ad optatos cuique portus
 & commercia nauigandi facultas effugeret. Eo vrgebant acrius, & aliis aliquot
 in eandem sententiam adductis, facile tenuere, vt ab armis abstineretur, quoad
 legationibus tentata res esset. Id vbi manauit; classarios, victoriæ simul ac præ-
 dæ incensos cupidine, & pugnæ signum in singula momenta expectantes, ma-
 gnus repente dolor incessit: vulgo, se deceptos delusosque fremebant: nec modo
 querelæ, sed etiam probra & maledicta in Prætores exaudiebantur. atque etiam
 præfecti, se bellum suasisse per summam impudentiam mentiendo, assentandoq.
 militibus, in Sequeriam ducem (cui vel in primis parci oportuerat) omnem de-
 creti eius inuidiam transferebant. Ea re Prætor cognita, rursus eosdem in con-
 silium vocat: & Quandoquidem viri nobiles, inquit, e vobis audio esse complu-
 res, qui sese militibus venditent, totamq. dilati huiusce belli causam in me con-
 ferant vnum; & aliter in consilio, aliter in circulis ac cœtibus disputent; denuo
 perrogare sententias placet; nec verbo solum, sed etiam tabulis publicis confi-
 gnare, vt quid quisque senserit, dixerit, suaserit, palam extet: neu quis post hæc
 ex mea alterius infamia, vel inuidia, splendorem ad vulgus, & gloriam querat.
 Sub hæc dicta, rogati præfecti, eadem illa de belli difficultatibus, de Cambaiani
 potentia, de spe legationis, deque amicitia legibus iterarunt; cunctas deinceps
 in codicem scriba publico referente sententias. Hisce ita peractis, communi de-
 creto

A creto missi à Prætores qui Sacæ nuntiarent: Quando nulla super tali negotio ha-
 beat à patre mandata; nihil, ipso inconsulto, nedum inuito, Lusitanos de arte
 conaturos. pacem eius, & Mamudii Regis, & sibi, & iis qui ante se pro Emma-
 nuele Indiam rexerint; antiquissimam semper fuisse: & quoniam ita omnibus vr-
 sum fuerit, se duos e classe primarios ibi relictorum: Rhotericum Fernandum,
 qui ad Mamudium ea ipsa de re contendat; & Didacum Pacensem Beianum sic
 cum nauibus paucis, & fabrilis instrumento; vt simul atque cum Rege conuen-
 rit; sine vlla cuiusquam iniuria in optatam, & vtilem vtrisque ædificationem in-
 cumbat: interea se Armuziam, vt instituerat, perrecturum: petere ab Saca; &
 rogare, vt procuratores Emmanuelis pro conluera humanitate, & hospitij neces-
 situdine tractet. Ad ea cum Saca, non exiguo leuatus metu, liberaliter admouit
 respondisset; ex condito Rhotericus legatus in terram expositus; Beianus cum
 nauibus tribus responsum ab Rege ibidem expectare iussus. aduentij nauarum
 ad viginti, mercaturæ causa alio dilapsi. Prætor cum cætera classe Carni-
 niæ oram legens, Armuziam venit. ibi cum Rege Toro, & Lusitano præfido
 collocutus, dilatæ ab Toro pensionis causam reperiebat eiusmodi. Baharenum
 est, cuius ante meminimus, insula & vrbs in Persico sinu (sunt qui olim Icharum
 dictam putent) cum fertilis agro, tum vero margaritarum piscatu prænobilis. Hæc
 insulam iure beneficiario possidebat Mocrinus Arabs, vectigalis Regum Armu-
 zianæ. Is, cum viribus & ingenio contumax, tum etiam Mecani antistitis affinitate
 subnixus, cuius filiam habebat in matrimonio; indignari cepit, seruire se Armu-
 ziano Regi, qui à paucis Mahometanæ sectæ aduersariis, ex vltimo occidente
 profectis, regnum defendere paulo ante nequisset. Non esse verum, aliis impera-
 re, qui sua seq. ipsum tueri non valeat. Ergo, non modo iugum aperte detrectare
 instituit Arabs; verum etiam prædatoriis nauibus omnes circa regiones infestas ha-
 bere; & comæantes Armuziam vndique negotiatores auerrere. e quibus incur-
 sionibus, tantum paucis mensibus Armuzianæ rei damnum illatum est; portoris
 magna ex parte imminutis; vt Regi ad ruendam vix personam, nedum ad vectigal
 Emmanteli soluendum, nummi suppeterent. Hæc querimonias Torus cum
 ad Sequeriam ante per litteras detulisset; tum vero coram vrgeri acrius institit,
 vt sibi aduersus rebelles auxilium ex fœdere præberetur. Neque abnuuit Prætor.
 Virum eximie fortem, ac bellicæ rei peritum, Antonium Corream expeditioni
 præpo sicut cum septem egregie instructis nauibus, & Lusitanis militibus quadria-
 gentis. quorum, e prima nobilitate centum numerabantur iuuenes ad omnia prom-
 pti, laudisque ac decoris apprime cupidi. Ad eas copias, Torus, lembos, quos
 vulgo terradas vocant, ducentos adiunxit, Xaraso ex amicis præfecto, cum tri-
 bus circiter Persarum, aut Arabum millibus. ex altera parte Mocrinus, ipsa meri-
 torum conscientia monitus, haud dubie tali apparatu peti vnum se; tamquam in-
 dicto iam bello, sic omnia ad oppugnationem arcendam summo conatu parauerat.
 ac primum, ex insula vicinisque locis, armatorum coegerat millia ferme duo-
 decim: in quibus erant equites trecenti Arabes, e Perside sagittarii quadringenti;
 fistulatores præterea Turcæ, & ex ipsius Mocrini ditione, perpauci. reliqui, de
 gentis more, gladio & iaculis utebantur. Ad hæc, qua in Baharenum oppidum
 est descensus, vallum aggeremq. perduxerat; passim obuensis in mare tormentis;
 & suis cuique præfecto stationibus ordine distributis. Correa, mense Iunio pro-
 fectis Armuziam; aduersa tempestate diu retentus est; ac demum in Baharenum con-
 spectum delata classe; & extra ictum bombardæ anchoris in salo iactis, habitoque
 consilio; placuit duabus simul partibus aggredi urbem: & hinc Armuzianos, in-
 de Lusitanos in terram exponere; non modo ad hostem ancipiti prælio distinen-
 dum; sed etiam, quod Correa, in tam exiguo Lusitanorum numero; diffusus Arabum

hum ac Mahometanorum ingeniis, separatim & ex diuerso rem gerere tutius pu-
 tabat; præsertim cum contra Baharenios eiusdem & sectæ, & sanguinis gentem,
 inuitos arma ferre non dubiis iudiciis comperisset. Neque cum prouida fefellit
 opinio. Xarafus, infra hostiles munitiones: facta descensione, copias proximum
 in collem subducit, & explicandis per tumultum ordinibus, & imperia turbando
 imperiis, data opera tempus terit, spectator interea futurus alieni certaminis, &
 consilium ex partis alterius euentu capturus. Correa, ne ipse quidem ausus
 in aduersum vallum recta subire, & militem in mari fluctuantem destinatis ho-
 stium iaculis ac tormentis obicere; paulo supra urbem perincommodo loco
 descendit; cum exspatiantibus late vndis, alibi femore, alibi genu tenus a-
 qua pertingeret. expositis tandem sine vlllo certamine armatis; Correa, vt nul-
 quam nisi in virtute spes esset, Tristanum Castrum, nauali turbæ præpositum, sca-
 phas procul ab terra iubet abducere. Nihil inde temporis acie instruenda consu-
 ptum, quippe Lusitani vel à præferuido ingenio impatientes moræ, vel è nauis
 bus ferme viritum depugnare assueti; si quando terrestri Marte certandum est, in
 his vtique regionibus, ad signa atque ad ordines ægerrime continentur; sed vagâ
 sibus manipulis, palati, ac dispersi qua tulit impetus, in prælium ruunt; & cum de-
 nis interdum singulos concurrisse, egregiam laudem ac decus existimant. quæ au-
 dacia, vt aduersus tumultuarium & concursantem valet hostem, cuiusmodi Nu-
 midæ, & Arabes, Indiq. censentur; ita, vbi cum ordinatis equitum turmis, ac pedi-
 te veterano res est, circumuentis plerunque, vel in medium acceptis, perniciem
 extremam afferre consuevit. Igitur ab Lusitano tum quoque de veteri consue-
 tudine immutatum est nihil. Arius erat Antonii Corree frater, ætate ferox, &
 celebritatis ac nominis præter modum appetens. hic prior in hostem cum nobili-
 bus tendit. raptim Antonius cum reliqua manu subsequitur. ac tantus fuit ardor,
 vt barbaros cum cæde primum vulneribusque intra munimenta compulerint: de-
 in, eodem impetu illati, longe summoerint. Ita, pæne iam concessum ab iis de
 victoria videbatur; cum effuso repente omni equitatu, Mocrinus elatum successu
 hostem repressit; & sensim cedentem, vallo, & munitionibus pepulit. Ibi, patientio-
 re campo, affluente rursus ex oppido multitudine, recruduit pugna. cuius, non
 ex numero tantum, sed etiam ex ipso genere armorum, prorsus erat iniqua con-
 dicio: cum Arabes è superiore loco prælongis triginta dodrantium hastis aduer-
 sa hostium ora crebris ictibus foderent, priusquam ij venabulo gladioue succedere
 ad vulnus inferendum possent. ac nihilò secius obnixa animis Lusitani persta-
 re; ballistisque præsertim ac fistulis equitem se se audacius inferentem arcere. in
 eo tumultu dum Arius temere in hostium cateruas inuehitur; duabus primum
 ictus sagittis, dein aliquot acceptis vulneribus concidit. eius cladis nuntij mæro-
 re pleni, cum ad Antonium aduolassent, Vos vero pergite, inquit ille, vt cæpistis:
 nam frater quidem meus, præclare vitam in suo munere posuit. His dictis, accen-
 si rursus ad prælium animi: sed lassitudo & vulnera grauabant. Medium ferme
 erat diei: & feruentissimo desuper Sole, arenaque infra æstuante, cum intole-
 randa siti mistus cruore manabat ex artubus sudor. Quæ cum defatigatio simul
 hostem cepisset; quasi tacitis induciis, paululum vtrinque fuit quietis & spatii ad
 faucios è prælio subtrahendos. Inde, renouato impetu Lusitani priores in pugna
 redeunt; ac sublato pariter clamore, Sanctum Iacobam appellant. Audiit Apo-
 stolus voces, ac suis de more propitius, repentinè hosti metum ac trepidationem
 incussit. Mocrinus, inter prima signa, duobus iam equis insidenti, suffossis; dum
 tertio arrepto restituere pugnam conatur; acerrime dimicanti femur plûbea glan-
 de traicitur. ex eo demum ictu, cum sanguinis copiam funderet, fracta viri fero-
 cia est: & elatus ex acie, præcipuis ex amicorum numero prosequentibus, cum sese
 desperatis

desperatis rebus in latebras abdidiisset, intra tertium diem emoritur. Barbari
 vt seminecem Regem prælio excessisse vulgatum est; armis passim proiectis mo-
 mento diffugiunt. ac tum denique Xarafus, deducto in campos exercitu, ad Lu-
 sitanos, victoriam gratulaturus, ac tarditatem purgaturus, accessit. Correa;
 tametsi perfidiam præclare senserat; tamen, ne res, alieno tempore, in iurgia
 dein, vt sit, incertamen excederet; in præsentia, dolori & iracundiæ modera-
 tus; fugienti saltem perduelli Xarafum instare, & parta iubet vt victoria. Mox
 ipse quoque, refectis parumper ex lassitudine & calore militibus, aderat. Cum
 nusquam apparerent hostes, ad prædam victores illico versi; quæ non contem-
 nenda ex ædibus præsertim regis exstitit. Simul etiam, centum & quadragin-
 ta nauigiis ignes iniecti: & Xaraso ad custodiam urbis relicto, Correa se, ad cura-
 dos maxime ægrotos ac faucios, quorum magnus erat numerus, in classem re-
 cepit. At Mocrini cadaver, dum ex insula in Arabiam sepulchræ causa traieci-
 tur; ab Sadradino Xarasi propinquo interceptum, summo cum gaudio in ur-
 bem asportatur. ibi abscissæ ab trunco ceruices; & corium è caluaria perquam
 artificiose detractum, Arabes gossipio inferciunt. id certum victoriæ signum.
 Toro missum munere, & cum ingenti gratulatione, in medio Armuziæ foro
 conditum est, addito titulo, qui Arabica & Lusitanica lingua rei gestæ seriem
 contineret. Ab ea clade, cognatus Mocrini Hametes, pactus vt omnis generis
 mercenarij, relictis armis equisque, in continentem sine fraude transportaretur,
 quod reliquum erat insulæ, cum Catifa oppido, in potestatem Regis Lusitaniæ
 tradidit. Mercenarij cum fide transmissi. & proposita venia, in suas domos in-
 colæ reuocati: iurique inter eos dicundo præpositus notæ probitatis fenex, no-
 mine Bucatus, natione Arabs; quæ res ad pacandos gentis animos haud medio-
 eriter valuit: siquidem Persas præfectos, populi Arabes ægerrime patiuntur. In-
 sula dein à Lusitanis Regi Armuziæ restituta; & ab ipso mox Rege tradita est
 Bardadino cuidam, Xarasi propinquo; cum eo, vt serafinum quadragesima millia
 quotannis tributum nomine penderet. At Correa, insigni parta victoria, & com-
 positis ad Baharenum rebus, Armuziam reuertit. Aduenti, vt æquum erat,
 magni cum a Toro, & omnibus ordinibus; tum à Sequeria Prætoris habiti hono-
 res. Inde Rhotericus Botus, cum Antonio Abulæo scriba, & Lusitanis præ-
 terea septem, Baharenum petere, & ibi Emmanuelis negotia procurare iussi. Et
 Sequeria, cum Torum externo malo ac metu leuasset; intestinis præterea
 suorum fraudibus eripere aggressus est; quod certis auctoribus iam ante audis-
 set, regia vectigalia & rationes, a ministris & Quæstoribus interuenti. Ergo, præ-
 ter Mahometana mancipia, Lusitanos quoque iudices, & scripturæ magistrōs;
 magno Arabum dolore, in portu constituit. dein, confirmato Regis animo, &
 arcis præsidio inspecto, classem ab Armuzia soluit. ac Diu recta petenti, Be-
 ianus cum tristi occurrit nuntio; Rhotericum Fernandum à Mamudio irritum
 rediisse: & Sacam, haud dubie patris imperio, infida cum Lusitanis amicitia tan-
 dem abrupta, magno lemborum ac biremium numero in suas naues fecisse im-
 petum: circumuento & oppresso, pæne sibi vix ad fugam exitum patuisse: bellum
 atrox ab Iazio aliisque piratis instare. Hisce rebus cognitis Prætor; amissis nu-
 per bene gerendæ rei occasionibus nequicquam ingemuit, suam ipsius leuitatem
 accusans, quod omnibus rebus ad dimicandum intractus, semel ab imparato Iaz-
 zio blandimentis infringi, rursus mercatorum consiliis auferri se passus fuisset.
 Cum simul ita pudorque verberarent animum; in præsentia ab Dio tentando
 copiis adeo immitturis abstinuit: vltra Diu est locus millia passuum, circiter quin-
 que & viginti, fat. capaci portu, & ad mercaturam exercendam idoneo: Madrafam
 appellant: ibi Sequeria, Dienfibus inuitis, repente castellum excitare decre-
 uerat.

nerat. Sed Iazius, de nuper captis Lusitanis cognito mature consilio, eam ipsam **D** regionem firmis præfidiis occuparat. Igitur, ea quoq. spe deiectus Prætor, Ciaulum inde se contulit; & ab Nizamaluco tyranno potestatem petiit arcis ibidem extruendæ. In societate cum Lusitanis dudum erat Nizamalucus, vt supra docuimus. ac tum forte aduersus Idalcanem gerens bellum, equis præcipue militariibus indigebat, quos neque India fert, & ab Armuzia capta venales ad vnũ Goanũ emporium Albuquerquei decreto deuehebantur. Quocirca Nizamalucus, de potestate arcis ædificandæ à Præto appellatus, ea in primis lege annuit; vt trecentos quotannis equos è Perside, vel Arabia, Ciaulum importari liceret; atque vt ab institoribus, quantum in Goano portu, quadragenos in capita pardaos (nummus aureus est, denarium circiter octo æstimatione) Lusitani procuratores exigerent. Conscriptis conditionibus, expositi à Sequeria in terram fabri: atque ad ipsas fluminis fauces dimenso ædificio, confestim opus fieri cæptum. Ea re vulgata, Iazii quidam præfectus ab Dio celeriter quinquaginta biremes ad opus impediendum adduxit. cum ea classe ab Lusitanis vario euentu certatum. ac nihilominus interea dies noctesq. continuato labore, ad iustam altitudinem, muri & propugnacula excreuerant. Ad ea diruenda, pellendoq. Lusitanos, cum longe **E** maiore apparatu opus esset, Mahometana classis in periculosa statione multis acceptis incommodis, tandem irritò conatu discessit. Et Sequeria ad custodiam loci præsidio terra mariq. relicto, Cocinum reuectus, Eduardo Menesio successori prouinciam tradidit: vna re maxime memorandus. quod ab insita pietate primus in vrbe Goa Diuo Francisco templum; & coniunctas templo ædes cœnobiũque, sodalibus Franciscanis extruxit. At Eduardus inito magistratu, quod contra piraticas classes leuioribus nauigijs opus esse intelligeret; biremes duodecim ædificari iubet. cum iis ad oram arcemq. Ciaulanam Simon Andradius obtinendam profectus, in itinere audit, duas Turcarum triremes ab Dio Dabulum delatas (Mahometanum id emporium est dextra Ciaulum à Goa petentibus) intra eius portus fauces metu nostrarum nauium delitescere. haudquaquam negligenda res visa. Confestim ad vim ac pugnam paratus, Dabulum accessit. oppidanisq. primo tergiversantibus, dein terrore commotis, nō modo triremem extorsit vtraque; sed annum infuper vectigal imposuit. iisdem fere diebus, graues & periculosi ad Armuziam motus fuere, initio à scribis & Quæstoribus orto; qui Lusitanos custodes ac præfides ad scripturam appositos, instar mortis ducebant. Xarafus eo **F** tempore plurimum Armuziæ poterat. Hoc maxime patrono ac fautore, Mahometani qua veris qua falsis criminibus Torum in Lusitanos accendere; superbum & immodicum peregrinæ gentis, & cuncta paulatim in se trahentis, imperiũ conquiri; furto surreptos ingenuos ingenuasque, & per vim ad Christiana sacra compulsos; & super omnia, destinatos ab Toro legatos ad Emmanuelem, fraude Præfecti retentos, indignari. Hæc, & alia id genus identidem deplorando, Regem ingenio mobili adolescentem, ac libertatis avidum, adduxere tandem, vt acerbissimæ seruitutis iugum excutere; & regnum Armuzianũ in pristinam dignitatem omni ratione vindicare decerneret. Iam tum in exitu erat autumnus anni seculi huiusce vigesimi primi: & commodum Sequeria Prætor omnem fere classem ab Armuzia abduxerat, Emmanuele Sofa cum paucis admodum nauibus ad oram tutandam relicto. Ergo, secretis inter se colloquijs habitis Persæ, ficto primum rumore disseminant, Arabicam oram, quæ ditionis Armuzianæ sit, à Balochiis prædonibus è Perside maritima deuastari. hoc mendacio consequuti quod vet in primis optabant, vt Sofa, ad eos piratas fugandos, ab vrbe discederet; certam & inter se, & cum cæteris oppidorum magistratibus noctem occulte condicunt, qua ad Lusitanos vbique delendos vno temporis momento confurgant. Vbi ea

NOX

A nox aduenit, regiæ classi præpositus, quem Xebandaram vocant, cum terradis octo, duas in portu reliquas Lusitanorum naues, triremem ac dromonem agmine silenti circumuenit. ac trireme quidem à custodibus pæne vacua extemplo potitur: & flammam illico tabulatis, arida palmarum fronde conspersis, iniicit; qui tamen ignis, paulo post ab latitante puero extinctus est. dromonem vero, quod iusto nautarum numero tenebatur, ne aggredi quidem est ausus. Cæterum, vt ex triremi splendor emicuit (id conuenerat signum) confestim è turribus, dein ex omni vrbe parte, cum ingenti æris crepitu, cuiusmodi Saturnalibus à plebe cieri solet, ad arma, necemque Lusitanorum conclamari cæptum. multi ex iis, ad maiorem laxitatem ædium, & liberio rem negotiandi facultatem, extra muros arcis, domicilia comparauerant. ergo, in semisopitos, vndique imperus ab hoste factus, quibusdam etiam circumdati ignes: & simul exitus itinerum stationibus occupati. exinde cum clamor, & discursus, & nocturna trepidatio, nec audire, nec prouidere quicquam sinerent; Lusitani partim intra domos oppressi, partim cursu protinus arcem petentes, aut flammis hausti, aut insidiis armatorum excepti sunt. nonnullæ tamen familiæ conglobatæ, cum per media tela ferro sibi viam fecissent; intra arcis portas cum tristi nuntio penetrarunt. Pari audacia eodemque **B** tempore, ne mutui subsidij vlla esset facultas, ad Curiatum, Soarem, Baharenum, quotquot agebant Lusitani, vel trucidati, vel in vincla coniecti. vnus etiam fuit memorabilis exitus, Rhoterici Boti: variis quippe tormentis discruciat, vt ab auita religione deficeret; constanti ad extremum vsque spiritum animo, Christũ vnum Deum Dominumque contestans, gloriosi martyrii palmam adeptus est. Desiderati in eo tumultu, præter seruos seruasque, Lusitani centum & viginti; numerus in tanta præsidii tenuitate non modicus: & apothecæ omnes ac diuersoria momento direpta. Hisce noctu ferme patrat, vt primum illuxit, emissi raptim ex arce qui residuos è cæde conquirerent; nauesque frustra tentatas, intra iactum teli reducerent: simul etiam, oneraria Lusitana, cum iam esset in cursu referta caricis, peropportune retenta; & onera in cibum, & solutis de industria compagibus, asseres trabesque in munimenta suffecit. aliquot etiam hostilibus nauigijs in ipso portu ignes iniecti. hæc omnia ingenti cum ardore, nec sine sanguine multo peracta: & prius quam arx ab hoste cingeretur, Ioannes Meria dromonem expedire, & Goam petere iussus ad opem à nouo Præto implorandam. At Sofa, per Mascati Præfectum (qui vnus Tori mandata aspernatus, in fide manserat) de hostium fraude certior factus, ad Armuziam extemplo iter intendit. **C** Verum ab eius cursu foeda tempestate diuulsus Tristanus Vasæus Vega prior ad urbem decurrit, ac noctu per medias hostium stationes, deceptis ipsa audacia classarijs, cum quempiam è suorum numero putarent esse, felici conatu ad arcem ipsam applicuit. Solennia Dei natalitia tum forte agebantur; & sacrificio nocturno dabant operam Lusitani, eo attentiore obsecratione, quo vehementius erant de communi salute solliciti: itaque inter ipsas preces Tristanus Vega repente superueniens, cunctos ingenti spe læritiaq. perfudit, quod vel ex eo miraculo, sua vota salutemque Deo cordi esse haud dubie cernerent. Sofæ dein expectatione suspensis, & è specula identidem, vt fit, omnes circa regiones oculorum acie collustrantibus, tertio die, qui Diuo Ioanni Apostolo est sacer; duas procul ab arce leucas, anchoris in salo iactis apparuit. Rostratam onerariam ex iis quos galeones vocant, & vnã dumtaxat biremem ducebat, easq. propugnatoribus, valde infrequentes; compluribus, coniuratorũ scelere, ad Calaiatum nuper amissis. cæteram aquæ, cuius maxime inopia laborabatur, & variis commeatus, petitam è proximo vim attulerat. Eius rei non ignarus Vega, suadere Præfecto arcis Garziæ Corinio institit vehementer, vt Sofæ, priusquam opprimeretur, opem ex arce sine

mora

mora submitteret. Res erat periculi plena in tam exiguo bellatorum numero, & Armuzianis in proxima statione ad omnes eiusmodi casus intentis. Attamen, id sibi periculum, is ipse qui suaserat Vega magno animo depoposcit: neque fortius obtulit, quam præstitit operam. Spectato milite crebrisq; tormentis in paronem impositis egregie velocem; præter hostium & Regis ipsius ora oculosque incitato remigio ad Sofam tetendit. Interea, qui remanierant, supplices ad cælum manus pro felici euentu cum precibus tollere. hostes audaciæ magnitudine attoniti, propemodum hæere. Regis dein imperio, terradis octoginta raptim insequuti, cum aliquandiu ab tergo allatrasent; duce & triginta viris amissis, & laucis aliis, male mulctati rediere. Vega, è summo discrimine elapsus, ingenti suorum gaudio se ad Sofam adiunxit. Ad id spectaculum percitus ira & furore Torus, domo se proripit; pauoremq; & molliem territis ac mœrentibus exprobrans, reuerti cunctos in prælium iubet. atque vt pro meritis quisque sibi aut præmium, aut ignominiam paratam esse non dubitarent, mensas in littore collocat duas: quarum in altera fulgentes conspiciantur aurei nummi; in altera muliebres mitellæ, ac delicata velamina, quo notæ genere apud eas gentes acerbius nullum esse consuevit. Equum dein conscendit propere, fusteque arrepto, promiscuam insuper multitudinem cogit in naues: postremo cum stipatoribus in editum subit collem, vnde, singulorum virtutis aut ignauitatis testis, conspici simul & conspici posset. Ac Lusitani pariter custodes, è pinnis fenestrisque prospectant. commilitonum vicem anxii; quippe quorum in virtute dextrisque, non modo imperium, sed vita omnium verteretur. Aucta classe nouis copiis, terradæ omnino centum & triginta infestis in Sofam rostris citato cursu feruntur. Sofæ, in summa rerum iniquitate, illud etiam accedebat incommodum: quod omnis tum forte occiderat ventus: vnicum onerariis nauibus, quæq; velis dumtaxat aguntur, aduersum frequentes actuarias agilesque, remedium. Deprehensus, cum nulla nisi in cælesti auxilio, & vltima necessitate esset spes; Deum enixe precatus, vt extremis in rebus, quemadmodum antea sæpe, sui numinis præsentiam ostenderet; fortiosque ad honestum & Christianis dignum exitum paucis adhortatus; exiguas copias magno animo ad pugnam instruxit. Ac primum, ne impune circumiri ab hostium multitudine posset; neu quis casus, inter pugnandum, suos ab se diuelleret; paronem ac biremem, epibatis ac libratoribus ad idonea loca dispositis; demissisque armamentis, ad onerariam ita reuinxit; vt cum ad opem, vbi res postularer, ferendam, facilis ex alia in aliam nauim transitus daretur; tum, ad arcem dos vndique hostes, libera in omnem partem esset ei iaculatio. dein ad auram, si quid afflaret, excipiendam, antennas tantum onerariæ sustulit; quod eæ, propter celsitudinem, nihil ad expeditum certamen obessent. Vbi propius ventum est; missilium nubes atro mista fumo tantam caliginem exciuit; vt mutuû hostibus conspectum prorsus adimeret. Certius tamen Lusitani è superiore loco figebant, cum in adeo densa nauigia vanum prope nullum incideret telum. Ausi dein Mahometani aliquot, ostentandæ fortitudinis, & Regis demerendi gratia, è propinquo certare; adhortati inter se, magno impetu in Lusitanam biremem è terrada transiunt. Eo successu elati, cum onerariam porrò scandere niterentur, concursu ad periculum facto, partim contis ac ferro detrusi; partim etiam abscissis brachiis interempti: quæ res cæteros ab eiusmodi temeritate deterruit. Inter hæc, cum imple maris aestus accedens, tum etiam lenis ex alto flatus vela vtriusque perueniens, onerariam per medios Armuzianorum ordines paulatim ad arcem aduocauerat. inde maioribus tormentis ex destinato summoti hostes: ac demum octoginta desideratis, vulneratis plurimis, cum ingenti luctu ac dedecore se in portum, vnde prodierant; recepere. è Lusitanis, triginta laucis, occisus puer vnus duntaxat

A xat è nauali turba: spiculorum vero tanta vis intra onerariâ & actuarias alligatas apparuit; nauiumque fragmenta collecta ita multa; vt complures dies materiam igni præbuerint. Sofa & Vega, cæteri que victores, insigni parta gloria, gratulantibus ostantibusque cum effusa lætitia focus, in arcem accepti. Ea re maiorem in modum exterritus Torus, concessio Lusitanis mari, arcem à terra oppugnare constituit. Tormentis librandis, regia & valetudinariæ Lusitanorum edes electæ. inde continuis aliquot diebus arcis mœnia quatiebantur. inclusi, nouas ita pro dirutis obieciabant inoles; vt spei multo plus in virtute, quàm in muro fossisue reponerent. Ergo, post editam locis aliquot stragem ausos ad mœnia succedere Mahometanos, & icalis appositis in summum eniti; cum alio armorum genere, tum superne vibratis ponderibus ac trabibus vndiq; deiecere. Multi in eo congressu, & fortissimus quisque, exanimati. Neq; ad iterandam vltra oppugnationem Tiro affuit animus. Et, circumagente se hyeme, ictus conscientia admisi facinoris, & Lusitanæ classis aduentum extimescens; consilium formidine ac desperatione plenissimum cepit. Queixome insula distat leucas tres ab Armuzia. eò, cû vniuersa ciuitate, congestis raptim in terradas ijs quæ tolli poterant, ingenti populari dolore migrans: tectis vrbs, quorum erant complura egregio opere & picturis ornata, vltro subdidit faces: hinc, toto quadriduo peruagatum incendiû, cuncta propemodum hausit. Lusitani, rei nouitate defixi, primo igni contagia, dein hostiû insidias timere. postremo, vt flammæ quæuerant; satis comperta vrbs solitudine, ad reliquias fumantis Armuziæ diripiendas egressi, paucis tantum exceptis com meatibus, omnia ferme in cineres & fauillam redacta comperiunt. Inter hæc, Eduardus Prætor, de suorum cede, & arcis periculo certior factus; Ludouicum fratrem cû nauibus decem & firmo præsidio, Armuziam proficisci iusserat. Eius rei timore perterritus Xarafus, ne vulgata postmodum consilia rebellionis in suû reciderent caput; incautum & obnoxium sibi Regem, opibus ipse & auctoritate præpollens, per satellites ad scelus omne paratos, è medio sustulit; eiusque loco substituit è Zeisadini liberis Mamudiû, tredecim circiter annos natum. Ludouicus; tetro spectaculo Armuziæ incensæ commotus; & cognitis ijs, quæ nouo Xarafi scelere ad Queixomen accidissent; fluctuauit animo, vtrû com meatibus interceptis (quod erat per facile) deprehensos intra desertam insulam hostes, omnium rerum inopia & fame subigeret. dein, ex ijs quæ ab exploratoribus deferebantur, non sine causa veritus, ne si afflictos vrgere acrius instirisset; malis coactus Xarafus cum regia gaza, Regeque ipso secederet in Persidis interiora; leniter agere, & ostentanda veniæ spe, rebelles ad pacem & concordiam allicere statuit. Neque difficilem habuit exitum res. quippe, Lusitanis, emporij quæstuosi; Armuzianis, patrii soli desiderio laborantibus. Pax ergo in has ferme conuenit leges: vt Mamudius cum suis Armuziam inhabitandi causa rediret. debita ad eam diem stipendia; & ex ea die in singulos annos vicena serafinum millia Emmanueli persolueret. Ciues, ablatas inter tumultum Lusitano res, captiuosque omnes cum fide redderent. Lusitani, autem, neque iuri inter oppidanos dicundo, neque administrandis vectigalibus, exigendisue portoriis, vlla ex parte sese immiscerent. vtrique amicitiam & societatem recte & ex animo cohererent. Per hunc modum compositis rebus, læti Armuziani in patriam rediere; instauratisque edificijs, & restituto commercio, propter eximiam loci opportunitatem, Armuzia breui in veterem celebritatem est restituta. Dû hæc ad Persicum geruntur sinum, in Africo item Oceano rei & existimationi Lusitanæ præclare consultam est. Reguli duo, Zenzibaris, & Pembæ, aliarumque circa insularum, vectigal annuum pacti, sese in Emmanuelis amicitiam fidemque iam ante contulerant. Id ægre passus Mombazæ tyrannus; magnum earum insularum numerum, & in his prænobilem vnam, Querimbam nomine, ab regulatorum imperio

varijs artibus ac promissis auertit. reguli, cum à tot simul populis destituti, vedigali soluendo non essent; à Lusitanis ducibus, qui ad Mosambicum aduersa tempestate hyemem exigere coacti erant, per nuntios opem rebus afflictis implorant. Digna Lusitanis institutis & consuetudine visa res est. Et Petrus Castrius, ne otiosa hyberna traduceret, paucis nauibus ad Querimbam appulsis; bellatores non amplius centum in terram exposuit. oppidum erat littore peramæno; & cum diuitiis celebre, tum etiam incolis, & inuecto nuper à Mombaza præsidio frequens. Castrius multitudinem haudquaquam exterritus, bifariam suos diuisit. Cum vna parte Christophorum Sofam occulte circumire; seq. ab tergo ostendere iubet; ac simul ipse cum cætera manu à fronte hostem aggreditur. Certaminis aliquantum ac periculi fuit; dum eminus barbari iaculis de more pugnant. vbi cominus geri cæpta res est; micantes Lusitanorum gladios, & præpilata hastilia non tulere. Ac paucis nequicquam resistentibus, cum proximum quemque hostis cæderet; omnes, qua pauor tulit, per stragem corporum in agros effusi. Lusitanus, haud contemnendis egestis opibus, oppido flammam iniecit. Eius rei fama rebellium fregit animos. & confestim legati dederunt insulas, & in regulorum ditionem redeuntium, affuere. Castrius, minime vulgari (si paucitatem militum spectes) relata victoria; & regulis nouo beneficio obstrictis; ineunte iam ætate Indiam petere intendit. Interea Antonius Brittus, vti narrare institueram, ab Georgio Albuquerque digressus; ad Molucas longa ac difficili nauigatione peruenerat. Bacianum inter cæteras illius regionis insulas est. ea tum Laudino dynastæ parebat. Ibi, quod è Simonis Correx iunco, Lusitani aliquot paulo ante per occasionem interempti fuissent; eam fraudem necemq. protinus vlcisci placuit; & exposito milite Brittus, insulæ agros ferro igniq. vastauit; abegit prædas; ac documento non leui sanxit, ne quis Lusitanos homines, vel tempestate, vel quouis alio casu in ea loca delatos, quamuis paucos & inermes; opportunos ad cædem & iniuriam duceret. Inde Tidorem progressus; ab incolis comperit, Boleifem Ternatis Regem, Almanforis filia in matrimonium ducta, ac deinde Franciscum Serranum, è vita migrasse. Boleifis maxime accitu Brittus ab Cocino fabros & edificandi instrumentum aduenerat; cum vltro non Boleifes modo, sed Almanfor etiam, in sua vterq. ditione, Lusitanis, quo potissimum vellent loco, arcis exstruendæ optionem deferreret; & avaritia cæci ambo, dum peregrina commercia, & noua lucra sectantur; certatim in multas indignitates, & in ipsum pæne seruitium ruerent. Veruntamen in Boleife præcipua quædam nominis Lusitani caritas eminebat. Is, vti supra docuimus, & Lusitanis, cum primùm in eas regiones delati sunt, hospitio inuitandis, Almanfor præuerterat; & Franciscum dein Serranum, aliosq. diu apud se detentos, mira comitate officioq. tractarat; & cum se suaq. omnia Emmanueli per litteras amicissime detulisset: tum etiam nuper ab Indiæ Prætoris classem & structores castello apud se Lusitanis ædificando per legatos admodum enixe petierat. Denique, morbo confectus, cum hæredem regni tenera etiamnum ætate relinqueret filium, nomine Boahatem; vxori, tutoribusque, & cognatis præcepit moriens, vt Lusitanam societatem summo studio retinerent; neq. alias quærerent amicitias; sed in vnus Emmanuelis fide opibusq. sat firmum sibi fortunisq. suis præsidium constitutum arbitrarentur. Hæc præcepta, defuncto iam Rege, infixam in reginæ & propinquorum animis, ad continendam aliquot annos in fide gentem, haud mediocriter valere. Ac proinde vbi nouam diuq. expectatam ex India classem, Britto duce, Tidorem aduenisse cognitum est; Aroezius illico, Regis tutor, cum nauibus festoq. apparatu, ad eum sociosq. in hospitium deducendos accurrit. Nec leuem interea voluntatem Almanfor detinendi apud se Lusitani, & renouandæ societatis ostendit. Verum Brittus insulam vtrâq. peroptum contempserat; Ternatè Tidori ad ædificationem & domiciliū antetulit; non modo loci natura adductus; quod aliquanto commodior è Ternates habeat portum; sed etiam

A etiã haud obscure infensus Almanfori; quod post iunctas cum Serrano dextras; nouis Bæticorum se se fœderibus illigasset. Ergo Ternatem ab Aroezio perductus in hospitium Brittus, ingenti reginæ, regulique, & oppidanorum gaudio excipitur; dein locus ad ædificium, contiguus vrbi delectus; materiaq. & cæmentis eo conuectis; Brittus, lætitiæ causa, caput perinde ac cæteri, fertis ac floribus redimitus; primus omnium & rastello fodit humum, & lapidem in fundamenta coniecit viii. Kal. Quintileis, anno seculi huius altero & vicefimo: qui dies eò etiam maiore cum iucunditate transactus est, quod in eum ipsum diem Diui Iohannis Baptistæ solennia inciderent: cuius felicem lætumq. humano generi exortum, è cælestis oraculi promisso, totus pæne orbis terrarum exquisitis ludis, & anniuersaria gratulatione concelebrat. In hunc fere modum, perpetua (uti rebantur) ac propria Lusitano cum iis gentibus commercia constituta. Eadem tempestate funestus in Indiam nuntius allatus de Emmanuelis Regis obitu. Circa finem prioris anni decesserat, duos & quinquaginta natus annos; cum sex & uiginti regnasset. Huic, vt maiestas ipsius ac merita postulabant, plurimis Europæ, Africæque, atq. Asiæ locis cum sumptuoso apparatu iusta funebria perfoluta. Neq. Christiani modo Reges luxere defunctum, verum etiam ethnici, Cocinensis, Cananorius, Armuzianus; iidemque, posito luctu, postmodum Iohanni successori per nuntios, litterasque, obsequium & operam officii causa detulere. Iohannes, anno ætatis vigesimo acceptis regni gubernaculis; ad propitiandum cæleste numen, ac populos in officio continendos, illud curabat in primis, vt studium Christianæ religionis antiquissimum sibi esse cuncti perspicerent. Idcirco, & in Lusitania salutariter in eò genere multa decreuit; & per litteras Eduardo Indiæ Prætori mandauit; cultui diuino, & sacerdotum commodis enixe prospiceret; ac nominatim, diuini Apostoli Thomæ sepulcrum in Coromandelio littore, peruestigandum curaret: daretque operam, uti sacrosanctæ illæ reliquæ (quamquam easdem, vt supra dictum est, vel earum certe partem Mesopotamia sibi vindicat) cum dignitate custodirentur. Iohannes, Eduardus, Emmanueli Friæ, præposito Coromandelicæ oræ, cum sacerdotibus aliquot, & architecto id negotium dat. Profecti Meliaporem (nam ibi situm Apostoli corpus audierant) æquatam solo ingentis amplitudinis urbem offendunt. Pauca tantum pyramides, turreisque, & columnæ, miserabili è strage supererant; necnon varii coloris lapides, ac veluti porphyretica peregre sculpta fragmenta, quæ antiquum vrbis ornatum & elegantiam satis arguerent. In ijs visabantur, operosa magnifici cuiusdam templi vestigia, vno tantum superstite ad orientalem plagam sacello, crebris intus forisq. lapideis Crucibus è vetere disciplina consperso. Sub eo tecto latere Apostoli ossa cum accolæ pro certo affirmarent; primùm omnium sarcire ipsum ædificium placuit; quod testudinis pondere pressi parietes, aliquot locis uitium fecissent. Ad eos ergo fulciendos, ac renouanda fundamenta, conductis è vicino operis, dum effoditur humus; ad quintum ferme dodrantem apparuit locus lapidea tabula tectus: in quam ab interiore parte incisæ prisca gentis lingua (vti à peritis cognitum est) litteræ testabantur; templum id ab Sancto Dei Apostolo Thoma quondam exstructum: et templo tuendo colendoq., mercium quæ in urbem importarentur, decimam ab Sagamo Rege attributam, accesserat obtestatio ad posteros, ne quid ex eo vestigialiac donatione imminutum vellēt. paulo infra eam tabulam, ipsius Regis (vti ex prisca traditione Indi asseuerabant) cadauer inuentum. Altus dein molientibus terram, quadratum, primo lateritio, postremo lapideæ structure septum apparuit, multiplici experimento, pedum circiter nouè altitudine: ibi quod sepulcrum haud dubie corpus Apostoli dicebatur esse; adhibiti ad amouendum operculum Lusitani duo (nam lucis rem eiusmodi committere non est visum) non minus per se confesionem exptatis, & reconciliato per Eucharistiam Deo, aggredi rem anstulo cum aperit. Immissa calci & arenæ, candidissima specie ossa, & apposita lancea et

spis, & uiatorii baculi frustū, itemq. ias fictile, fidē inuenti demū sacri thesauri Lu-
 sitanis fecere. Sub hęc repertū aliud cuiusdam ē Thomę discipulis cadauer; cete-
 rum tetra ac terreo aspectu, quemadmodum & Sagami Regis. ut, si alia argumen-
 ta defuissent; ex ipso propemodum colore dignosci Apostoli ossa potuerint. Eo
 maior gratulatio fuit Christianorum: & affabrefactas, arte Sinarum, areulas duas,
 ē proximo emporio Paleacate confestim afferri placuit: quarum in altera eximii
 operis argento celata, ipsius Apostoli; in altera, discipulorum eius reliquię inclu-
 sę: & commune gaudiū solenni supplicatione pompaque, & priuatis omniū qui
 aderant studiis celebratum est. Propositis deinde in ipso altari arculis, adhibitoq.
 custode; clauis vtriusq. Emmanuel Frias Cocinū Prætori Menesio detulit. Hoc
 maxime modo, per eos dies, & sacellō, & religioni consultū. Biennio deinde post,
 eadem ossa intra ipsam aram occulto loco, duobus tantum consciis Lusitanis, ab-
 dita; ac postremo Goam, Constantino Brigantio Prorege (qui Diui Thomę tem-
 plum in ea vrbe exstruebat) à fratre quodam Franciscano translata fuisse compe-
 rio. Circa idem tempus, quo nuntij de Emmanuelis Regis obitu in Indiam allati
 sunt; Idalcan otium à Narsingano bello nactus; recuperando Concano littori ani-
 mum adiecit: quod ei Rhotericus Mellus, per occasionem, paucis ante annis ade-
 merat. Exiguus admodum copiis ea loca tū Lusitani tenebant, ceteris vel ad Per-
 sicū & Arabicum sinum; vel ad Molucas obtinendas paulo ante profectis. Eius rei
 non ignarus Idalcan, misso præfecto cum quadringentis equitibus, & quinq. mil-
 libus peditū; Lusitanos custodes, haud tamen sine cruore ac certamine, pepulit:
 portusq. & agros opimę fertilitatis recepit. Et in Somatra insula, tyrannus Ace-
 norum Abrahamus, ab cęde Georgij Britti & comitū ferocior factus, orę totius
 maritimę iam haud dubie affectabat imperiū: nec ferro solū, sed etiam (quo nul-
 lum acrius telum est) auro muneribusq. pugnabat. Ad hęc, mistę blanditiis accede-
 bant minę, & vbi commodum esset, fraudes ac doli. Nullus amicitię fœderumue
 respectus: nulla affiniū caritas: nulla fidei vel iurifurandi religio. Exacta iam etate
 patrem, à nefariis moribus & consiliis abhorrentem, oneratū catenis in caueam
 incluserat: ibidemque, veluti nouum & inusitatum animal, illuue & squalore cō-
 fecerat. Pedirensē Regem, opibus & auctoritate præcellentem, cui & cognatio-
 nis vinculo, & iure beneficiario erat obstrictus, pellectis ad se popularibus, exegerat
 regno. Simili scelere Daianum dynastam, cuius sororem habebat in matrimo-
 nio, per summum scelus, omnibus fortunis euerterat. Inde magna eius orę parte
 in potestatem redacta, infestis signis ad Pacenum urbem, quō pulsī confugerant
 Reges, pergit ducere. Peditum millia quindecim habebat in armis, & complures
 elephantos. ij pro equestribus copijs genti sunt: nam equos non alit insula. Cum
 hoc exercitu castris duo millia passuū ab vrbe positis, primum omniū, ad tenta-
 dos oppidanorum animos, per præconem edixit; qui ciuis Pacenus intra sextum
 diem ad se transisset; huic nihil, ipsi, familię que, & bonis ipsius damni illatum iri:
 ceteris non eandem veniam & clementiam fore victis, quę ante dimicationē pate-
 ret. Hoc edicto vulgato, magna pars ciuiū transit. alij clā elapsi, in saltus auios re-
 fugere. ita, infrequentē defensoribus urbē tertio adortus Abrahamus expugnat.
 Restabat arx, in quam Pacenus regulus, & exules duo Pedirensis, Daianusq. cō-
 fugerant: lignea quidē illa, & multis iam locis præ nimio Solis ardore fatiscens: ve-
 runtamen haud leui præsidio Lusitanorū ferme trecentorum & quinquaginta, &
 maioribus minoribusq. tormentis instructa. Abrahemo nullē dū eius generis ma-
 chine suppetebant. tantū ingentem vim sagittarū, quas letali inficiunt iucco, & sar-
 mentorū faces, oblitos naphtha, ad excitandū, vbi res ferret, incendiū, scalasq. pluri-
 mas ex arundine crassiore, leues gestatu, ascensu stabiles; necnon ferramenta ope-
 ribus faciendis aduexerat. Ergo, vt sine certamine, si fieri posset, rem confice-
 ret; Lusitanis per interpretem iusserat nuntiari: arcem eam ad suum imperium

D

E

A pertinere: proinde cum bona pace abirent; secumq. suas res, dū liceret, auferrent.
 Ad ea cum ferocius responsum inclusi dedissent; apparetque armis rem geren-
 dam; summa vi, priusquam auxilium iis alicunde ferretur (mare autem liberū, vi-
 cinamq. Malacam, & amicos Reges nonnullos habebant) arcem aggredi statuit.
 Atq. ad viranda hostium iacula, qua maxime virium parte erat inferior; cuniculos
 agere ad arcem cępit. nocturnum præterea tempus ac pluuium, ad oppugnatio-
 nes captabat; vt neque per tenebras nostri collineare possent; & madefactus impre-
 sulphureus puluis plane inutilis fieret. ad hęc, arietis loco elephantos ipsos ad ar-
 cē admouebat: qui, rectorum instinctu valida impressione facta, munitiones euer-
 terent; sublatoq. interdum ingenti clamore, interdum summo silentio arcem co-
 rona circundabat; scalisq. erectis, ex omni parte simul transcendere nitebatur. &
 obsessi quidem, hostium opera nequaquam extimescebant. excepti obstructiq. ex
 aduerso cuniculi; nonnunquam etiam felici eruptione certatum est. Sed crebras
 ac repentinas oppugnationes diutius ferre vix poterant: cum Abrahamus, in ma-
 gna copia militum, identidem alios aliosq. summitteret; ipsi, propter paucitatem,
 assiduis pæne stationibus circa munimenta dispositi, dies noctesq. in armis tradu-
 cere cogentur. Accedebat vulgata graui cælo vis morbi, & extreme inopię me-
 tus; quōd per intestina de more dissidia, dum suę quisq. intentus rei, publicam ne-
 gligit; ad tolerandam obsidionem cibaria segniter ac maligne conuexerant. Præsi-
 dio præerat Henricus quidam. Hoc demū, auctore, quod relatas nuper ē capti-
 ua nauis pretiosas merces, in Indiam venū alportare gestiret; non expectato subsi-
 dio, fœdum consiliū ineunt arcis deferendę: cuius flagitii, post patefactam armis
 Indiam, Lusitani ad eam diem nihil simile admiserant. Id vt quam occultissime
 fieret, minora primū tormenta inuolucris obtecta, ne ab hoste dignoscerentur, in
 naues imponunt. maiora, quod amoliendi in tanta hostium propinquitate nō erat
 spes, ita ad plenū inferciūt, vt, si flammam conciperent, ipsa (vt fit) boli magnitudi-
 ne ruperentur. Sulphurei dein pulueris exiles humanas quoquoersum, ac præ-
 fertim ad ipsius pulueris cellam, atq. ad muralia tormenta perducūt: iussis agmen
 claudere magistris; & cum iam omnes extra arcem essent, ignes iniicere. Vix dum
 euaserant, sarcinis quisq. suis dissimulanter elatis; cum, exorta repente flamma cū
 ingenti fragore fugam hostibus prodidit. Pars ad incendium extinguedū auda-
 cter accurrunt (& incertum qua de causa, nondum ad sulphureos cados, ac mura-
 lia tormenta peruaserat) pars ad littus effusi, turbatos auersoq. Lusitanos cū cę-
 de insequuntur: ac deniq. appulsi ad terram naues, perculsis ac trepidantibus, ma-
 gna parte impedimentorum amissa, vix atq. egre effugiū præbuere; dū in magni
 tumultu, ne simul hostis irumpat, alij confestim anchoras orasq. præcidūt; alij ad
 naues adipiscendas, collorens sese in aquas immittunt. Abeuntibus cum oneraria
 vna, nauis tribus, per ludibrium barbarum inter fugam ereptas, tū superstitēs
 ex incendio res, machinasq. præsertim ostentant: plenumq. cladis & ignominię ag-
 men cū probris & cachinnis exhibant. Auxit pudorem, in ipso pæne portus exitu
 socię classis occurfus. naues triginta cū omni copia rerū ab Aruano Rege aderāt;
 ipsumq. Regem terrestri itinere cū quattuor millibus peditū auxilio venire nun-
 tiabant. Eę naues, cognita præpropera desperatione abeuntium, retrō, vnde vene-
 rant, in patriam reuertent; & Lusitani Malacam delati, Antonium in super Mirah-
 dam, & Lupum Azeuedium, cum recenti milite, & bellico instrumento iam in
 cursu ad opem ferendam paratos inueniunt. Eo magis & suum factum ipsi dam-
 narunt, & omnium copijs & maledictis excepti sunt. E regibus tribus, qui
 comites fuerant, fuga, Pacenus cum rectorē matreque Malacam mansit preli-
 qui duo se in hostiorū manibus ad Aruanū Regem supplices contulere. Lusitanicę
 Somatra insula in perpetuum exacti. Et Abrahamus, pulso mox etiam Aruano, re-
 gnis quatuor auctus; æneisq. tormentis (qui vel maxime rector, gentem præme-
 bat)

per-

O 3

bat)

bat) omnibus circa nationibus, atque ipsis adeo Lusitanis formidandus euasit. **D** Alodinus item, elatus nouo successu rerum, & à Bintano reiectis Georgij Albuquercij copijs; classes denuo ad vexandam Malacensem oram institit mittere; & cum Lusitanis obuiam ex vrbe progressis, aliquot secunda prælia fecit. Iam apud Sinas, in Lusitanum nomen acerbior etiam odio & immanitate sæuitū est. Martinus Alphonfus Mellus cum sex nauibus eo contenderat, confirmandæ amicitie, & statuendi commercii causa, nondum probe gnarus, quid Thomæ Petreio legato, de quo supra diximus, accidisset. Lusitanos adesse vbi Cantonem allatum est, extemplo præfectis oræ maritimæ à magistratibus imperatum, nefarios prædones vel comprehenderent, vel ad internecionem delerent. Nihil tale meuebat eo tempore Mellus, quamquam à peritis rerum semel iterumque præmonitus. eò facilius repentino Sinaram aduentu cum suis opprimitur. & initio quidem, vt se se concordie & societatis cupidos probarent Lusitani, vel pluribus iaculis appetiti, certare supersederunt; dein, cum vndique instaret hostis, ac nullam pacis mentionem admitteret; iniquissimo loco & conditione committitur pugna. Multitudine tormentorum ac nauium, vt in suo regno, longe superabant Sinæ. itaque circumuentos aduenas partim bombardis è tuto discerpunt; partim fessos ac sese dedentes, in potestatem accipiunt. Mellus, cum aliquandiu egregie sese defendisset, ad extremum, singulari Dei beneficio, per mediam hostium classem male multatus elabatur. In captos, magistratum iussu, grauiter acerbique consultum. in carcerem conditi omnes; & pro latronibus piratque damnati, aut pedore ac tabe in vinculis exspirarunt, aut ad supplicium producti summo plebis concursu, vel sagittis confixi, vel in frustra dissecti sunt; præconibus vetera gentis piacula, & recentem insuper audaciam referentibus; quod in regios portus ac fines armata manu non dubitassent redire; in quibus omnium flagitiorum ac scelerum paulo ante vestigia reliquissent. Hæc, & alia id genus, elata voce de scripto subinde recitabantur, ad tollendam è vulgi animis opinionem, quam de Lusitani olim generis virtute ac probitate conceperant. Dum hac tam repentina rerum inclinatione tot simul regionibus Lusitani exercentur, ne ad Molucas quidem insulas otium fuit. Rerum ibi summa penes Aroezium erat. Hunc, Lusitana amicitia opibusque subnixum, & immodicos gerentem spiritus, regina cæteri que primores minime concoquebant. Arx insuper, eodem in primis adnente, non parum excreuerat: disposita que in muris tormenta, longe lateque terrorem inferebant. Id sibi suisque iugum, per causam hospitii ac societatis impositum, **F** regina sero ingemiscens; clam communicatis cum Almanfore parente consilijs; fugam vna cum liberis ac præcipuis amicorum parabat: vt per eam occasionem popularibus paulatim abductis, urbem desertam ac nudam Lusitano relinqueret. Ea re per indices comperta, Brittus arcis præfectus, adiutore Aroezio, regias ædes militibus repente circumdat, elatumque inter manus Boahatem regulum, & paruulos fratres Aialum, & Tabariam, in arcem asportat. Regina, per occultos exitus inter tumultum elapsa. Inde consternatus Regis desiderio populus, cum frequens ad arcem accurrisset, Aroezij auctoritate, & Britti accommodata ad tempus oratione sedatus est, cum inter cætera per sancte ambo affirmarent, consilium ad publicæ salutis causa necessario susceptū fuisse, fidemque obligarent suam, Boahati Regi diadema regnumque mansurum incolume. Tum pluribus in æmulum diuitiarum ac dignitatis Almanforem inuerti, barbaros natura cupidos belli cædisque, ad inferendum ei bellum haud magno negotio perpulere. Inde, inter vtramque gentem paruis, nec dignis relatu prælijs vario successu certatum est. superior tamen ad extremum Ternatensis fuit res. Mariacum oppidum in summo editi montis vertice, quod insulæ Tidoris olim caput fuerat; Lusitanorum ope ab Aroezio cum multa cæde captum incensumque; & Maquienum insula,

quam

A quam reguli ambo æquis portionibus obtinebant, metu coacta, in Ternatensem ditionem vniuersa concessit. Hæc ferme Eduardo Menesio Prætor per triennium gesta. Successit Menesio Vascus Gamma, dux cum alijs laudibus, tum aperta præsertim India clarus, ac memorabilis. Huic, pro trienni trimestre imperiū fuit. ornatissimas naues è Lusitania sexdecim, in ijs tria millia delectæ iuuentutis ac nobilitatis abduxerat. Vt in Cambaiana littora ventum est (nam eam in primis regionem explorare placuerat) in summa repente malacia, silentibus ventis, ab imo fluctus intumuit; inde naues inter se nutare; crepitare compages; tabulata concuti cæpta. Nautæ, subito pauore icti, cum in Syrtis illatam haud dubie classem crederent, in summa perturbatione rerum omnium, alij bolidem demittere, alij ad exhauriendam sentinam, vel ad clauam tenendum accurrere. Sapientiores alij, circumspicere fugam, atque doliola ac tabulas ad enatandum arripere. ipse imperator, initio nequaquam expers timoris ac solitudinis fuit: sed mox comperto eum esse terræmotum (quem nauigantes quoque sentire non dubium est) ad socios hilari fronte conuersus; Adeste animis, inquit, viri, aduentu nostro perterritus Cambaianus Oceanus intremit. Atque hoc periculo defuncti Lusitani, Cocinum incolumes deuenere. Vascus, accepta prouincia, dum à Cocino varios huc illuc præfectos dimittit; nomenque Lusitanum in pristinam dignitatem conatur asserere; graui morbo implicitus, in ipso impetu mouendarum rerum, excessit è vita. Vrbi Goë tum Henricus Menesius præerat, eximia virtute & integritate vir. is continuo in Gamma locum successus è successione, vt appellant: quarum est ratio eiusmodi. Transmissos è Lusitania regios codicillos, minimum tres, olim apud Quæstorem, aut scribam, nunc apud Goanum Archiepiscopum, diligenter complicatos obsignatosque, custodiri mos est. quibus in singulis, quasi per gradus, ad rem cautius celandam, adnotatum regio ipso chirographo latet nomen illius, qui, si Prætorem in prouincia diem obire contigerit; è Regis auctoritate substituendus est. ijs autem codicillis, ordine superscribitur, prima, secunda, tertia, vel quarta successio: ita. vt, si eius qui primo loco nominatur, copia fuerit; secundum codicillum resignare, vel aperire sit nefas. Ergo, vbi Prætor morbo, aliove quopiam casu decessit; consilium cogitur. ibi, coram Archiepiscopo, & magistratibus; qua diximus obseruatione, vt nullus aut fraudi aut erroris sit locus, codicilli & signa soluuntur: cuius primum exierit nomen, huic deferunt imperium; reliqua nomina, rursus occulta, ad Regis nutum arbitriumque adseruantur. Id, ne per summi magistratus obitum prouincia diutius orba periclitaretur; neu ob id ipsum inter præfectos certamina existerent; sapienter in tanto locorum interuallo prouisum est. Per hunc modum renuntiatus Prætor Henricus, ad regia negotia conficienda, Cocinum petiit: & ex itinere multos Arabum parones, Malabarica onustos fruge, vel cum ipsis oneribus cepit, vel dissipatos in littus eiecit. Tumultuantes præterea ad Cananorem piratas, socii Regis rogatu compescuit, & vicos aliquot eorum exussit. Inter quæ, ad Calecutum, ab Lusitanis ac Malabaribus denuo turbata pax est. Odiosæ primum controuersie inter negotiandum exortæ; & partis vtriusque animi suspitionibus irritati: dein vltro citroque facte iniuriæ: postremo, instigantibus è consuetudine Saracenis, bellum exarsit. Hisce rebus cognitis Henricus Prætor, quinquaginta varie formæ nauibus, in quibus erant duo armatorum millia, Cocino Pananem oræ Calecutanæ contendit. ibi, cum ablatas res nequicquam repetisset, munitum denuo locum & celebrem, terra marique simul adortus, pulso aut cæso Mahomerano præsidio cepit, ac direptum incendit. Multa inde relata tormenta: quorum aliquot antea Lusitanorum apparebat fuisse. Lusitanus desertor ac transfuga præfuerat vniuersis: huius proiectum humi cadauer, densis concisa vulneribus facie,

vix

vix ut agnosceretur, inuentum est. A Panane in conspectum vr̄bis Calecuti pro-
 uectus Prætor, haud mediocrem hostibus terrorem inculsit. Naues erant ibi com-
 plures: in eas flammæ confestim iniectæ; & simul, qui arcem tenebant, suorum ad-
 uentu animati; eruptione facta, variis locis ignem suburbii intulere. Inde Præ-
 tor, confirmato arcis præsidio, percussisque hostibus; leucas in Septentrionem fe-
 re lex ad Couletum emporium eiusdem oræ processit. curuo in theatri modum,
 & accliu littore is portus est, ac mire facto ad iacula certis in omnem partem icti-
 bus dirigenda. eo cliuo aggerem ac munitiones Mahometani perduxerant; infra,
 stationem habebant parones fere centum & quinquaginta, prorsus longo ordine in
 altum obuersis, ut duplici vallo, tormentisque apte dispositis, & ingenti armato-
 rum numero (viginti hominum millia conuenisse dicebantur) contra omnes in-
 cursiones oppidum egregie tutum videri posset. Henricus, comperta hostium
 multitudine, sub ipsum portum anchoras iacit. inde contemplatus naturam lo-
 ci, & genus operum, ac lintribus ad vada exploranda præmissis; tribus e partibus
 vno tempore, distinendi hostis causa, oppidum aggredi statuit. Simonem Mere-
 sium cum bellatoribus trecentis in terram egredi iubet; ac læuum cornu munition-
 um inuadere. ipse cum centum & quinquaginta, non amplius, descensu facto;
 ad læuam ducit: classariis imperat ad hostium naues recta succedant. ira, clamor
 re sublato, simul à fronte ac lateribus pugna committitur. Non exigua tum ho-
 sti, officinis iam pridem institutis, tormentorum copia suppetebat. eo maiori te-
 nebantur spe, Lusitanum congressu arceri, & iaculis eminus obrui posse. quippe
 seminudi ipsi, patente ad plagas corpore, Hispanientes gladios, & ingentia pila,
 galeæque, ac thoraces horrebant. Verum eos longe fefellit opinio. Siquidem in-
 ter iaculandum coortus è tormentario fomite fumus ad instar nebulae, subeunt
 audacter Lusitanum egregie textit. & flammæ intermicantis indicio, hinc parones
 iniectis ferreis manibus nostri apprehenderant; inde in vallum erepterant, & intra
 munitiones coniecerant signa, prius pæne quam eos appropinquare sensisset bar-
 barus. Lusitanis, tum Saracenorum aspectus; tum pax à Caletutano toties per
 fraudem violata acuebat iras. Nec diutius tulere dimicationem hostes. Pauci
 tantum coniurati ad extremum usque spiritum acriter obstiterunt. cæteri, quibus
 patrio more nihil erat pudoris ad fugam, strage suorum exterriti, terga uerterunt.
 Henricus, in magna hostium cæde, non plus quindecim è suorum numero amif-
 sis; vulneratis duodequingenta; & oppido, & classe hostili potitur. Inter cæ-
 teram prædam, tormenta variæ magnitudinis aucta trecenta & sexaginta; & mi-
 norum siuularum ingens numerus. parones abducti quinquaginta tres, Indico
 aromate onusti plerique: reliqui flammis absumpti: ac postremo, totum oppidum,
 subiectis per iram ignibus, conflagrauit. Lusitanus gemina intra paucos dies vi-
 ctoria lætus, ouanque; Cananorem, inde Cocinum reuertit. Et Zamorinus,
 confecto quod per id tempus cum mediterraneis populis gesserat bello, omnibus
 dein viribus ad Lusitanam arcem expugnandam incubuit. Arx ea Calecutano
 erat imposita littori, quod, ut initio diximus, insidiosum asperumque, vix in sum-
 ma malacia, paruis nauigiis accessum præbet. Iamq. hyems aderat. eo acius Za-
 morinus, ne id anni tempus elaberetur, militares copias, & omnem oppugnandi
 apparatus vndique contrahebat: ut interim vel operibus ac vi arcem caperet;
 vel necessitate ac fame Lusitanos in deditioem acciperet. itaque exemplo præ-
 fectus cum duodecim fere millibus peditum, ad urbem præmissus, quorum nume-
 ro Siculo quidam erat perfuga, non ignobilis architectus, qui Rhodiæ expugna-
 rioni cum Solimano Turca interfuerat. hoc maxime artifice ac præceptore, bar-
 bari vallo & fossa lata pedes fere octodecim, ad dimidiatæ Lunæ figuram, ample-
 di arcem instituunt. & ex vtraque parte, qua vallum in mare definebat, arcendo
 nauali

A nauali subsidio castella erigebantur duo, quæ obliquis ictibus totum littus abra-
 derent. dein, per ambitum fossæ, modicis interuallis, propugnacula quinque exci-
 tabant; vnde maioribus tormentis ad idonea loca dispositis arcis mœnia quatres-
 rentur. Hæc opera, licet in munitores crebri ex arce impetus fierent; tamen abun-
 dante multitudine, adhibitis pluteis vineisque, & instantibus præfectis; breui ad
 exitum peruenere. Arcem, Lusitani haud amplius trecenti obtinebant. præerat
 Ioannes Lima, vir & militiæ callens, & gloriæ in primis audax. is, cum nulla su-
 peresset nisi ab Oceano spes; duplici doliorum ordine; ingesta arena; & lorica
 extrinsecus addita, brachium ad mare protenderat; alternis inter dolia torment-
 tis, ad arcendum ab latere hostem, apte locatis. & per expedita nauigia Præto-
 rem Henricum de statu rei Calecutanæ fecerat certiore. Sub hæc, ineunte Iunio
 mense, cum hyems in ea regione sæuiret; Zamorinus ipse cum reliquo belli appa-
 ratu, & nonaginta millibus hominum affuit. Arcu & sagittis plerique; alij gladio
 & parma; alij etiam ferreis fistulis instructi conuenerant. in speciem despicabiles;
 cæterum vsu armorum, & corporum agilitate metuendi. Ut eæ copiæ confedere;
 Siculo architectus Zamorino perfecta opera diligenter ostendit; rudiq. ad eius-
 modi commenta barbaro, certam cum admiratione fiduciam iniecit, arcis breui
 B tempore potiundæ. atque id ipsum uti quam minimo Indorum damno fieret, Si-
 culus, petito colloquio, Lusitanos cum aliis rationibus, tum hostilis exercitus
 magnitudine proponenda, institit ad deditioem hortari. Verum eiusmodi ora-
 tione tantum abfuit ut Limæ constantia moueretur; uti etiam ad laceffendum ho-
 stem vltro cum paucis eruperit. sed magna fuit merces audaciæ. Concursum ab
 hostibus facto, pæne circumuenti Lusitani, multis acceptis illatisq. vulneribus;
 ægre ad suos receptum habuere. Inde exasperatis vehementius animis; magno
 conatu & oppugnari, & defendi arx cæpta. Tormentis vtrinque certabatur: qui-
 bus erant Calecutano, quæ dodrantali diametro emitterent globos. Sed iaculan-
 di erat dispar admodum ratio. Ab Indis libratoribus, quippe nondum fabrice ge-
 nere exercitatis, ictus languidi, infrequentes, incerti; & si qui muris inciderant, e-
 gregia laterum & structuræ firmitate respuebantur. Ab Lusitanis, crebri, destina-
 ti, vehementes; & ubi hostis arci succederet, confertæ ac feminudæ multitudini
 certam stragem perniciemq. afferebant. Multos etiam squamis arborum & frag-
 mentis (sunt autem ibi palmeta frequentia) repente carpi, vel exanimari conspi-
 ceres. Verum ea damna hostes, ut in tanta militum copia, facile sarciebant: cum
 C deserta stationum loca alij subinde alique supplerent; faucis ac fessis integros
 recentisque submitterent. Longe iniquiore conditione erant Lusitani: quos;
 præter cæteras belli difficultates, ipsa qua laborare semper solent, paucitas fatiga-
 bat. Præfectus, idoneis ad propugnandum locis, notæ fortitudinis viros cum
 suo quemque manipulo collocauerat. ipse reliquos è præsidio circa se habebat:
 cum quibus circumspicere, & obire ad repentina pericula posset. Verum & mili-
 tem conficiebant, præter certaminis laborem & plagas, diurnæ pariter ac noctur-
 næ vigiliæ; & præfecto, ad subitos ac diuersos clamores, prout res exigeret, occur-
 rendi vix erat facultas. Interea Henricus Prætor, cognita obsidione, duas na-
 ues cum propugnatoribus centum & quadraginta subsidio miserat. quarum alte-
 ram Christophorus Iufartes; alteram Eduardus Fonseca ducebat. Iufartes feli-
 cior cursu paulum antegressus, propius ab Calecutano littore constitit. Fonseca,
 quod tardius aliquanto nauigasset, ventis repente cadentibus, ab longiore spatio
 anchoras iecit. Ad eas, conspectas naues, erecti partis vtriusque animi infusorij
 optati auxilij spe, obsidentium; metu, ne tot iam exhausti labores in irritum cede-
 rent; & locis ipse suspectus; iam dudum mentes Indorum curasq. conuerterat;
 ne quid falleret tale. Lima, cum ad littus accurrisset, animaduertit paucitate eo-
 rum.

Dum qui aduenerant (non plus octoginta milites eo nauigio uehebantur) ne de-
 fensionem cū euidenti periculo tentarent; nutu & significationibus admonebat .
 & ex ipso auxilio plerique, conspectis Indorum castris & frequentia, subeundam
 eiusmodi aleam pernegabant. Verum Iufartes cupiditate gloriæ omne discrimen
 impauido vultu contemnens, cum triginta quinque voluntariis in paronem desi-
 lit; cæteris custodire nauem, & vbi primum terram attigisset; missilibus procul
 hostem arcere iussis. Inde contento remigio ad ipsum lorice os, actuarii prora di-
 rigitur; quo subeuntes facilius protegeret statio Lusitana. sed illuc nauæ dum pa-
 ri conatu enituntur; interea (vt fit) paronem paulo infra eum locum vehementior
 æstus abripuit. Eo ferocius progressi extra vallum barbari complures instare: at-
 que, vt erant nudi, se se ad prohibendum accessu hostem aquis immergere. Nec
 Lusitani segnius e parone se certatim eicere. ibi conferta in vadis manu, quam
 acerrime dimicatur. Cæteri ad spectaculum intenti, propter ancipites ictus, ne
 suos imperant hosti permittos; iacula cohibere coguntur. Cum aliquandiu dubia
 steteret pugna; Lusitani ad extremum deprimentibus vestimentis ingenti labore
 eluctati, quatuor e suorum numero desideratis, pluribus faucis, cum magna ui-
 cisim hostium cede, intra lorice fauces audacissime penetrarunt: ac nihil propius
 factum est, quam vt instantes ab tergo Indi simul irrumperent. In eo tumultu ex-
 imia Emmanuelis Cernicii constitit fortitudo. is, cum iam introisset munitiones,
 & fatigatus, & faucis; circumuentum respiciens præcipuum e commilitonibus
 quendam; recurrit protinus: ac laborantem, summotis acriter Indis, recepit in tu-
 tum, magna vel mercede, vel gloria; quippe, omnium consensu ciuicam promeri-
 tus coronam; ipse post dies aliquot e vulneribus expirauit. Sed interim dum ad
 mare Lusitani præsidarii suis adiuuandis atque intromittendis insistent; ex alte-
 ra parte frequentes barbari desertas rati stationes, arcem scalis inuaserant. Eo nū-
 tio excitus ab littore Lima, cum promptissimis aduolat: & pluribus locis conante
 scandere Malabarem; contis, gladiis, telis, igne deturbat. Erant Lusitano varia no-
 uæ artis iacula, ad hostem cominus eminensq. impetendum. Sed e propinquo ni-
 hil Indos æque terrebat, atque incendiariæ bolides. quod est inuentum eiusmodi.
 Ollam ex argilla semicocta, quo facilius deinde rumpatur; circumdati ansulis
 tribus quatuorue, sulphureo complent puluere, & osculum diligenter obturant.
 tum ad eas ansulas igniti funiculi e gossipio vel stupa alligantur. vbi ad coniectum
 eius teli ventum est; contorta brachiis olla repente diffringitur; & simul arreptis e
 fomite adalligato fauillis, ingenti circumstantium damno, flammam edit inuitabi-
 les. quod missilium genus, in præliis duntaxat naualibus primo vsitatum; ad ter-
 restria quoq. certamina exitiabili commento deinde translatum est. Hac maxi-
 me pernicie repulsi a mœnibus Indi vltulati cum insana trepidatione se se intra
 munimenta recipere. Interea præfectus nauis alterius Fonseca, quamquam pro-
 be animaduerso discrimine eorū qui in littus exscenderant; paratus tamen eandem
 aleam, si res ita postularer, subire; per litteras ad sagittam reuinctas quaesit ab Li-
 ma, quid sibi tali tempore faciendum censeret. Ille vero, eadem vsus arte sagitte,
 de consilii sententia respondit: Nequaquam se Fonseca suosq. in apertum adeo
 periculum objiceret: tutum in arcem introitum haud minus quingentorum Lu-
 sitanorum præsidio posse obtineri. Proinde rediret Cocinum propere; ageretque
 cum Prætoře diligenter (ad quem simul ipse in eandem sententiam scriptas litte-
 ras dabat) vti militum quingentorum spectata virtute subsidium, & sulphurei pul-
 ueris vim, & ad obsidionem tolerandam alimenta submitteret. Cum hoc respon-
 so Fonseca per infensos infestosq. fluctus hyeme summa Cocinum reuertit. &
 Prætoř, cognito suorum periculo, Antonium Syluium ad opem obsessis feren-
 dam cum aliquot nauibus, & viris quot Lima perierat, extemplo proficisci iubet.

ipse

A ipse interea classi ornandæ operam dabat; vt cū primum se aperuisset mare, cum
 maioribus copiis eo contenderet. Hæc vbi per exploratores Calecutum allata;
 confestim Zamorinus, antequam inclusis accederent vires; omni conatu rursus
 oppugnare arcem aggreditur. Neque Siculus architectus, egregie se se barbaro
 venditans, incitatisimæ deerat ipsius cupiditati. aggerem ex Turcica disciplina
 promouendo, mœnibus adæquarat. Cuniculos præterea sub terras agebat; locis
 etiam quibusdam statuebat oris vasti mortaria; e quibus in sublime iacta ingentia
 pondera cum horribili strage in arcis tecta deciderent. Sed operū eiusmodi, quæ
 Zamorinum inani fiducia inflarant, vbi ad pugnam ventum est, haudquaquam
 exspectationi respondit euentus. Indi telis ac missilibus ex aggere deturbati: cun-
 niculi excepti cuniculis; & mortaria, quemadmodum, vbi a perito magistro loca-
 tur, magnum hosti detrimentum important; ita, si artificium abfit; in eandem pæ-
 ne regionem recidente globo, machinatoribus interdum ipsis exitio sunt. Quo-
 circa Zamorinus, haud mediocri suo malo peregrinas artes expertus, reliquum
 spei in sæuitia hyemis, & fame reposuit. neque ea spes fefellisset hominem, si ad
 arcendos commeatus vel modicam classem instructam in proximo tenuisset. Ex
 quo verum apparuit Themistocleum illud: Qui mare possideat, omnia possidere.
B Lusitani, Syluio duce ab Cocino præmissi, quamquam atroci tempestate disiectis
 nauibus; tamen vt sese ex iactatione refecerant, alii subinde atque alii Calecutum
 accedebant. Lima, fatigatis iam, & ab oppugnatione deterritis hostibus, vnam in o-
 piam metuens; modica militum auxilia recusabat: affuturum mox cum iustis co-
 piis Henricum exspectans. Tantum sulphurei pulueris & commeatus præsentem
 expetebat copiam. Vtraque, noctis intempestæ silentio, scaphis paulatim in ar-
 cem inuecta. & vulgo iam e muris, Lusitani, suadenti deditioem hosti, recentes
 carnes, aliaq. cibaria, & ipsum denique in delicias betele ostentabant. Ea res Zam-
 orini contudit animos. & circumacta iam hyeme, cum nauibus viginti, bellatoribus
 mille quingentis aderat Prætoř is, tum a mari, tum ab arce tormentis hoste sum-
 moto, cum ingenti clamore pluribus locis armatos in terram exposuit: immisitq.
 intra hostiles fossas audacissimis e suorum numero, cum ex aliis quoque partibus
 alii ad vallū intrepide subissent; ad tria Indorum millia partim ferro, partim igne
 deleuit: in quibus ipse quoque architectus, proditæ ac desertæ Christianæ fidei
 noxam luit incendio. e Lusitanis eo die paulo plus triginta cecidere. faucii retrati
 amplius ducenti; & Henricus, prorūto Indorum vallo, fossisq. oppletis; idoneo
C prope arcem loco castra communit. Inde Zamorinus & suorum territus strage,
 & simul veritus, ne in proxima palstra Lusitani seuirent (quo detrimentō, vt su-
 pra diximus, nihil genti grauius aut acerbius est) missō caduceatore inducias pe-
 tiit. in quatrduum datæ. interea de pacis conditionibus actum: neque conuenit,
 eo maxime quod Zamorinus insignem quendam e Cocinensi ditione perfugam
 tradere abnueret. Ac denum Henricus peræsus Indicæ leuitatis, & Mahometæ-
 næ perfidiæ; præsidium abducere ab Calecutō, & arcem a fundamentis excindere
 statuit: præsertim quod ita velle Ioannem Regem e commentariis Vasce Gammæ
 didicerat. ergo, muris & propugnaculis, opere subterraneo, sulphurei pulueris de-
 more copiam subdi iussit. dein militibus, & machinis, omniq. instrumento raptim
 in naues imposito (cuius rei facultatem & naturam loci, & nautica turba præstabat)
 ignes cauernis iniecti; & barbaris illico, siquid forte præde relictum esset, stolidam
 temeritate in arcem ingressis (taba inest hominibus rapiendi libido) interim e spe-
 cubus cæcis erumpentes momento flammæ plerosque hausere: & cum horribili
 strepitu mœnium structura dissiuit. Atque is finis & arcis, & obsidionis fuit.
 Henricus, incolumi classe & exercitu Cocinum reuectus; alios alio præfectos di-
 misit. ipse inde septendecim nauibus Cananorem petiit. ibi, dum expeditionem

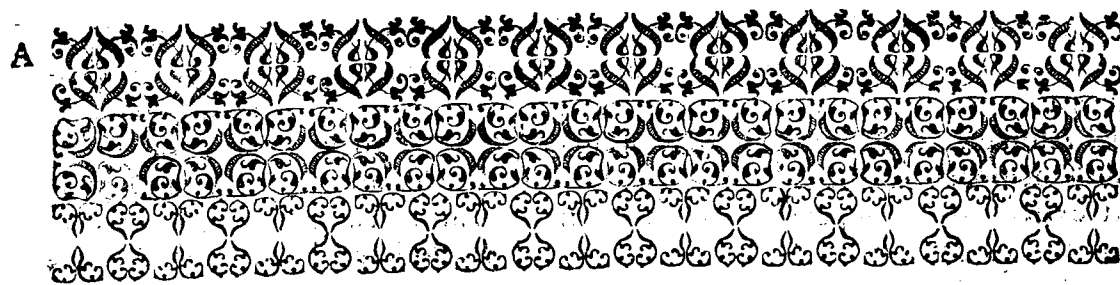
O T R I A

in

In Cambaiam, Diumq. medicatur; cū non toto biennio rem Indicam administra- **D**
 set, graui oppressus morbo, paucis diebus ē vita migravit anno post Christum na-
 tum M. D. XXVI. Hoc Prætorē, fama nominis Lusitani, reflorescere visa
 quodammodo; reque ipsa comprobatum est; tanti militem, quanti ducem esse.
Atque in ciuilibus etiam rebus non vulgari prudentia fuisse dicitur; & quod per-
 rarum in eiusmodi prouincia est, ab auaritia, & à fordibus alienus. Sub idem
 tempus ad Malacā pariter bene gesta res est. Alodini copix, cum urbem terra
 mariq. vehementer vrgerent, per paucis egressis obuiam Lusitanis, cum ignomi-
 nia fusæ & fugatæ. Et ex acri obsidione, Linguanus regulus, parua manu Lusi-
 tanorum exemptus est. Raia Nara, gener Alodini, Linguam obsederat. ex eius
 exercitu cęsi sexcenti, & plurimi vulnerati feruntur, vno tantum ē nostris dēside-
 rato. Et ē Molucis aliquot Lusitani ad Celebes populos auri causa profecti, cum
 littoribus arcerentur; fœda tempestate ad insulam trecentas inde leucas abrepti
 sunt. incolæ, moris antiqui homines, mira simplicitate ac securitate sese per nutus
 & nonnulla Molucensis linguæ commercia, in consuetudinem extemplo dedere.
 Egregio in primis habitu, & amabili vultus hilaritate sexus vterque est. promissa
 barba & capillo sunt viri. præmollibus storeis tegunt corpora. Ad fabriles vsus,
 spinis piscium pro ferramentis vtuntur. Ignoti ad eam diem & nominis, & regio-
 nis erat insula. tum primum, à nauclero Lusitano, dimensis cęli plagis, nauticam
 in membranā ex arte relata est, deq. ipsius naucleri nomine Gometij Sequerix
 insula exinde appellata. Non eadem erga Lusitanos comitas eo tempore in Ara-
 bici maris accolis exstitit. Hector Sylueria cum aliquot nauibus Erythræas angu-
 stias tuebatur. Hunc, in Arabia, qui Dofarem urbem incolunt, accessu prohibere
 conati, audaciæ pœnas dedere. profligati qui cum armis ad mare prodierant: op-
 pidum captum, & direptum est. & insulæ duæ, Mazua, & Dalaca, quod sese ij po-
 puli infestos prætereuntibus Lusitanis præberent; ab eodem Sylueria domitæ,
 & annuo stipendio imposito, in ditionem redactę. Simul, Aethiopica legatione
 perfunctus, anno sexto quam ad Arquicū exscenderat Rhotericus Lima, in clas-
 sem acceptus. Accessit ab Aethiopico, seu Abasino Rege legatus ad Lusitanum
 Regem nomine Zagazabus: itemq. cum donis ac litteris ad Romanum Pontifi-
 cem Franciscus Aluarus, cuius supra meminimus, Rhoterici comes. Is in Lusi-
 taniā reuectus, Italiam deinde petiit, ac Bononię, in celeberrimo conuentu, cum
 Cęsar coronatus adesset; Clementi VII. vti Ecclesię vniuersę Pastori, & sum-
 mo in terris Dei Vicario, paratam ad omne obsequium voluntatem Abasini Re-
 gis ac studium, solenni cum adoratione, & pedum osculo detulit.

Libri octauī Finis

HISTORIARVM INDICARVM

LIB. NONVS.

HENRICO Menesio vita functo, à primoribus Lusita-
 nis ventum in curiam est: ibi apertus alter codicillus, inscri-
 ptum ostendit nomen Petri Mascarenix, qui Malacæ urbi
 tum præerat, vir bello fortis, & natura munificus, atque ob
 idiplum apud omnes ordines gratosus. Verū illud erat in
 ea successione incommodi; quod, nisi vertente anno, Malca-
 renias à Malaca, propter tempestatum rationem, adesse nō
 poterat: cum interea simul a Calecutano, & Cambaiano
 Regibus, & quod magis erat formidandum, ab ipso Turca bellum immineret:
 minimeque expediret, eiusmodi rerum itatu, parente ac præside tandiu carere
 prouinciam. Ob eam maxime causam, Alphonfus Mexias regius Quæstor, cu-
 ius tum erat summa in Senatu auctoritas, censebat, nulla mora interposita, tertiu
 deinceps codicillum aperiendum: neque exspectandum ē tam longinqua regione
 Mascareniam: quem, quo melior esset ciuis, & Regis reiq. publicæ amantior; eō
 æquiore animo ferre oporteret, in tanto talique discrimine, salutis communi po-
 tius, quam proprio ipsius honori consultum. Aduersus hæc, amici Mascarenix
 tendere; tam insignem iniuriam deprecari; ac postremò denuntiare, haud leuio-
 ri quam quod in præsentia proponatur malo, geminam successionem intestinis
 odis ac certaminibus materiam vtique præbituram. nec vero dubitandum, quin
 ipsa dulcedo imperij, & ratio dignitatis, ē duobus Prætoribus alterum ad reuicē-
 dam; alterum ad repetendam omni conatu prouinciam, postmodum esset inci-
 tatura. Cum hisce aliisque difficultatibus non inueniretur exitus; multis alterca-
 tionibus diu agitata, eō deniq. deducta res est; vt tertium codicillum inspicerent,
 prouinciamq. nouo successorī mandarent ea lege, vt ipsam, quisquis ille esset, ad-
 uenienti Mascarenix confessum redditurum se iureiurando promitteret. In hanc
 sententiam conuenerunt omnes: & resignato palam codicillo, Lupi Vasæi à San-
 cto Pelagio (contracta vt assolet voce Sampaium appellabant) nomen ap-
 paruit; qui per id tempus Cocini præfecturam gerebat. Is, cum solenni ad-
 iuratione

P iuratione

iuratione pollicitur, sese Mascarenia, vt primum adesset, honore cessurum; Præ-
 turam interim inuit: cognitoque prouinciæ statu, alios atque alios duces, ad ob-
 tinenda præsidia maria, destinauit. ipse cum nauibus aliquot, in quibus e-
 rant Lusitani circiter mille; Malabaricam oram sibi tuendam desumpsit. Profe-
 ctus Cocino, circa initium Februarij mensis anni millesimi quingentesimi vicesi-
 mi sexti, Cananorem petiit. ibi, dum comæatus in classem imponit, subito cer-
 tior fit, Mahometanos è Calecutano emporio ad duodecim hominum millia, in-
 tra Bacanoris fluminis ostium cum nauibus onustis latere, paratos ad exitum, quæ
 prima se se occasio nauigandi obtulisset. Ea re cognita, non dubitauit Prætor,
 quominus in angustiis deprehensos quamprimum inuaderet. Ergo sublatis an-
 choris eo contendit infestus. Res erat difficultatis ac periculi plena, non modo
 in tam dispari numero copiarum; sed etiam quod contra omnem eiusmodi casum
 egregie se se Mahometani munierant. Fluminis alueum de more fixis vtrinque sud-
 bus atque cancellis, in arcum ita coegerant; vt singulis tantum nauigijs aditus pate-
 ret. cæcos præterea sub aquam, veluti laqueos, idoneis abiderant locis; in quos il-
 lata ex alto nauigia sese induerent & munitionibus in vtraque ripa excitatis, crebra
 tormenta locauerant. Ad hæc, ex oppido fluminis cognomine, qui locus erat Nar-
 singanæ ditiois, omnia illis ad victum necessaria suppetebant. Hæc, Prætor, cum
 partim ab exploratoribus accepisset, partim speculatorijs nauigijs obeundo per se
 nocte sublustri notasset; submissis primùm vrinatoribus, laqueos funesque prætentos
 ab imo præcidi iussit: dein, sublato ingenti clamore, concinentibus vndique tubis,
 aduerso flumine subit: præibant obiectæ centonibus, & maioribus tormentis in-
 structæ aliquot scaphæ; tum cætera nauigia simplici propter angustias ordine se-
 quebantur. In ea conspecta, illico barbari vim omnis generis telorum emisere: qui-
 bus propter assuetudinem haud quaquam exterriti Lusitani, cõtento remigio ad
 ipsa munimenta succedunt. Ibi atrox & ambiguum aliquandiu certamen fuit, dũ
 conferti & obnixi corporibus Mahometani hostem descensu prohibere nituntur.
 Sed postquam impetu ex omni parte capto sese Lusitanus in mediam aciem saltu
 mittebat, & dextris gladiisque res geri cępta est; tum verò iniecta formidine pulsi
 vndique barbari, & magna cum cęde præcipitem in fugam auersi. ac Prætor veritus,
 ne ab ira & cupiditate miles oppidum diriperet; & Narsinganũ Regem, cuius tum
 in ditioe Lusitani complures negotiabantur, alieno tempore prouocaret; vallo
 potitus, recepti cani iussit, suosque à præda, & ab insequendo ultra hoste cohibuit.
 Apotheca & diuersorium erat Mahometanorum in ipso portu, frugibus, & merce pre-
 tiosa refertum. Eam apothecam, Prætor, & hostiles vna lembos incendi iussit, octo-
 ginta fere tormentis, quorum erant ænea pleraque, ex incendio ad classem abreptis.
 Neque, in magna hostium strage, Lusitani desiderati plus quatuor. quo tristior, ac-
 cerbiorque Calecutanę ciuitati, atque ipsi præsertim Zamorino cladis nuntius acci-
 dit: vt, non retentę quacunque conditione cum Lusitano pacis & amicitie, magis
 in dies hominem pœniteret. Ab ea victoria Prætor ad excidium Dabuli perrexit:
 quem in portum Mecanis negotiatoribus receptum dari contra fœdus cum Idalcane
 icum; & præterea, armatas inde triremes ad oram infestandam egredi pro certo cõpe-
 rerat. Appropinquant, nouus præses loci, quem Indi Tanadarẽ appellant, vnico
 nauigio prodiit obuiam supplex: & culpas omnes in eum cui successerat, transferendo;
 seq. affirmando, vti oporteret, in fide officioque mansurum; haud magno negotio Lu-
 sitani Prætoris mitigauit animum: & renouata pax, ita, si Dabulanę biremes
 cum tormentis à præside traderentur. Educæ extemplo omnes, ac traditæ. Et
 Prætor ex animi sententia gestis rebus, Goam victrici classe contendit. Inter hæc,
 Ioannes Rex, Henrici Menesij morte nondum audita, quatuor miserat in Indiam
 naues, & cum ijs noua successorum nomina, ac separatim ad Mexiam Quæstorem
 litteras,

A litteras, quibus erat in extremis, vt superioris temporis codicillos irritos duceret,
 & clausos obsignatosque, vt erant, in reditu ad se perferret; recentibus hisce vte-
 retur si forte Menesij è vita discedere contigisset. Eam clausulam Mexias, quod
 Mascareniam sibi minus propitium fore suspicaretur, ad res nouandas arripuit. B
 regis litteris ad concilium refert, quandoquidem vetera inania fecerit Rex; de
 nouis diplomatibus aperiendis: quemcunque illa iusserint, hunc denique iustum
 ac legitimum India Prætorẽ fore. Hæc, præter omnium expectationem, a
 Quæstore dicta, magnos animorum motus fecerunt: ac ferme aduersis curibus
 (vti par erat) accepta relatio. Inter cæteros, Vascus Deza, Cocinensi archipræpo-
 situs, aperte disseruit, non modo superuacaneam, sed etiam perniciosam eam in-
 spectionem futuram. Nuper declarato Prætorẽ Mascarenia, per causam absent-
 tiæ, dignitatem optimi & clarissimi viri haud obscure impugnatam; superinducto
 contra omne ius fasque nõno successore. Cum inde certamen ac periculum in-
 gens non sine causa timeretur, iureiurando ac promisso reddendæ aduenient
 Malacæ prouinciæ, id periculum Dei benignitate discussum. Quid opus esset, cer-
 tis & constitutis iam rebus, denuo solui codicillos: & pessimo publico labefacta-
 ri concordiam & pacem; cum tantum belli pæne in manibus sit, cum tot vndique
 B terrores immineant? Nam quod huic actioni regia prætexantur mandata; profe-
 ctõ si in tanta regionum distantia, cum Ioannis ipsius consulendi facultas desit; ad
 interpretationem regie voluntatis atque iudicij referenda sint omnia; nulli du-
 bium esse debere, quin Mascarenia delatum è prioribus codicillis honorem, nõ
 quietis modo, sed etiam hominis causa, ratum, inuiolatum, ac proprium esse Rex
 iubeat. Id, vel ex eo aperte intelligi; quod veteres codicillos ad se clausos at-
 que obsignatos referri mandauerit. quos ille si vel apertos irritos omnino esse
 voluisset; id ipsum vtiq; disertis verbis adscripturum fuisse. Proinde superse-
 dendum hoc successõis male auspicate periculo; noua Regis expectanda re-
 sponsa; atque interim cõiunctionem animorum atque consensum, quo vnõ
 xime inter hostilia circa omnia Lusitanæ stent res, omni studio & cura fovendũ.
 Maiori & meliori parti eorum qui aderant, admodum grata fuit oratio Deza:
 quinimmo ex oraculo missa videri quodammodo potuit. Siquidem patulo an-
 te, Ioannes Rex à nauarchis qui ex India illo ipso anno redierant, audita morte
 Menesij, & Mascarenia successione; veritus, è missis ad Mexiam quas dicebamur
 litteris, nequid controuersiarum existeret; Petrum Annium Gallum cum
 C nauigio expedito submiserat ad ea reuocanda mandata; & Mascarenia nomina-
 tionem sua auctoritate firmandam. Sed Annius, nondum tempestiuo ad nau-
 gandum mari profectus, superato iam Bonæ Ipei promontorio, circa sancti Lau-
 rentii insulam naufragio periit. Inde, non ad liquidum explorata Regis volunta-
 te; cum plerique ex æquo & bono agendum, & cauendas omnes discordiæ cau-
 sas prudenter monerent; Mexias tamen, paucis assentientibus, omne id pericul-
 lum in se recipiendo; premendoque verbis iis quæ retulimus ex epistola Regis;
 peruicacia & obstinatione tenuit, vt nouissimi codicilli consulerentur: ij primo lo-
 co Prætorẽ declarabãt Lupum Vasum ipsum, qui secundum in priore nominatio-
 ne tenuerat. itaq. elatus hoc de se iudicio Regis; pro fiduciaria legitimam ac pro-
 priam sibi vindicare Præturam; & ad arcendum honoris aditu Mascareniam, si pro-
 missa repetere instaret; omnia premoliri constituit. Ea re multorum animi grauitèr
 offensi: nonnulli etiã Vasæi imperium detrectare palam ausi. Interea de interregno,
 & Mascarenia successione, deq. vicario Vasæi munere, Malacam littere hantiq.
 peruenerant. Et satis comperta re, vtriusque India Prætorẽ Mascareniam ite
 consalutauerant loci, colonique. Proinde, nequid se absente re publica in com-
 modi acciperet; maturandum ratus Mascarenias, Malacæ Georgium Capralium
 præfecit:

præfecit: ipse, non expectata morione quam vocant, reclamantibus naucleris ceteriorem Indiam petere intendit. neque impune cessit illi temeritas. ad Pulopuarem insulam tenuit primum. ibi dum stat in anchoris; subita procellæ vi, malo diffracto, lacerisq. armamentis, pæne submersus, Malacam retro vnde abierat, redire coactus est. Natus ad res gerendas, & gloriæ in primis appetens erat Mascarenias. Ergo, dum anniuersarius recurrat Eurus; ne frustra interim tempus absumeret, quod parum feliciter Georgius Albuquerque ante tentarat, hærentem lateri tyrannum Alodinum oppugnare, & receptaculum piratarum insulam oppidumque Bintanum, omnibus modis parat excindere. Forte tum Malacæ subliterant præfecti aliquot Lusitani, Borneum insulam alij; alij Molucas, alij Somatram ipsam Regis iussu petentes. Hisce non approbantibus modo expeditionem, sed etiam operam suam in idipsum enixe offerentibus, Mascarenias variæ formæ naues vnde viginti contraxit: & Lusitanis trecentis, Malacensibus ferme sexcentis impositis, ad Bintanum vela fieri iussit. Alodinus ad eius classis famam, portum urbemque nouo præsidio & munitionibus auxerat, venenatis tribulis circumquaque dispersis; plurimisque tormentis ad idonea loca dispositis. præterea, quam acerrime defixis in imo longuriis, tignisq. in lapides molares impactis vt pondere ipso detinerentur, obstruxerat portum: & super hæc, opem à propinquo regulo Panensi petierat. Lusitana classis, ob naturam vadosi maris, & frequentes iniulas, cum tarde admodum nauigasset; ante ipsam Bintanum denique in anchoris constitit. Inde præmissus ad omnia contemplanda cum speculatorio nauigio Eduardus Coelius, retulit, fauces portus, nisi euulsis cancellis, omnino esse impenetrabiles. porro descensum ad urbem plane exitabilem fore: adeo, locum & prælati munitionibus, & crebris tormentis, & omni apparatu bellico tutum videri. Hisce rebus permotus Mascarenias, vallum omittere; portum ipsum (vti Albuquerque olim in expugnatione Malacæ) admota celsiore nauis, & repagulis per vim extractis, adoriri decreuit. Ad eam rem, eximia fortitudinis nauarchus deligitur, Franciscus Serranus Eborensis; Lusitani propugnatores cum magno tormentorum numero additi quinquaginta: & nauis, partim validis asseribus pluteisque, partim etiam culcitris, & gossipio, queq. alia sunt missilibus eludendis, egregie lecta. Hisce mandatū, vt ostio repurgato, & faucibus vtcunq. patefactis, pontem inuaderent: laborantibus in tempore subsidium affuturū. Tum, ad breuia vitanda, cæpures duo, biremiū instar, prætentatis canalibus, nauem remulco trahere iussi. Primus labor aperiendi aditus fuit. adacta ad imū tigna, immisis ductariis funibus, ergata conuellerent nitentur, eo quidem impetu, vt nonnulli præ nimia contentione sanguinem euomerent: atq. vt initia sese dabant; multorum dierum id opus proculdubio fore apparebat. Dum huic vni rei, in orbem succedentes alij alius, dies noctesque dant operam; noua repente ab alto conspicitur classis. tres & triginta erant lanciaræ à Panensi regulo missæ: quibus, præter varios comæatus, duo circiter hominum millia vehebatur. Ea re animaduersa Mascarenias, ne si proprius accessissent, elatus recenti subsidio Bintanum confestim eruperet, ancipitiq. prælio Lusitani postmodum vrgerentur; anteuertere, & cum parte copiarum ipsamet quam longissime obuiam ire Panensi decreuerat: sed præfectorum dein precibus victus, ne se temere in discrimen obijceret; Eduardo Coelio cum lanciaris quatuor, calaluziis quinque (eiusdem fere magnitudinis vtraq. actiua sunt) id negotii dat. ipse ad exitum portus tuendum cum cætera classe subsistit. Barbari, quamquam multitudine superiores; tamen, & oneribus impediti, & à tormentis imparati aduentabant; semnuado corpore, sagittis maxime freti. Ergo, vt propius ventum est; primum bombardæ fragorem, & radiantia fulgetra non tulere. Perterriti, aliquot suorum amissis, turpem in fugam extemplo auertuntur; & hærentibus tergo Lusitanis, lanciarum viginti

A Viginti tres, ad proximam insulam directis proris, in litus eiectione: & certatim exsilientes barbari; nullo nisi vitæ respectu, omnibus ferme relictis rebus, hac illacque dispersi. reliqui, cum insulam tenere nequissent, contento cursu prælati, nocte iam imminente, per tenebras euaserunt. Coelius, haud parua sine vllorum sanguine parta victoria, relictas ab hoste lanciaras cum ipsis oneribus ad Mascareniam cum ingenti gratulatione perduxit. Inter hæc, quod ad transitum satis esset ostio patefacto, Serranus, attracta remulco nauis, ad frontem valli processerat. hic vero longe acrius desudandum Lusitanis fuit: dum ingruentem ab latere missilium vim excipiunt: atq. alij recentia foramina raptim obturant, alij conceptas exhauriunt aquas, alij pauentem ad præternolantium globorum sibilos, abdentemque se remigem, adhortantur. Magnus in primis usus centonum & gossipii fuit: nec dubium, quin alioqui nauem, quamuis firmis compagibus tabulatisq. munitam, creberrima pilarum grandio pessumdatura fuerit. E tanto periculo elapsi diuinitus, quintodecimo instituti operis die ad pontem appropinquant: iactisq. idoneo loco anchoris, in modum propugnaculi nauem ex omni parte stabiliunt. Tum vero indignatione atq. ira percitus Alodinus furere, & suos incusare, quod in omni conspectu claustris effractis, hostem ad interiora penetrare sint passi. Confestim e gentis consuetudine submissi, qui nando clam oras præciderent, vt ipso fluminis impetu nauis in vada ferretur. Sed Lusitani, fraudem, iniectis ad anchoras ferreis catenis elulerant. Ea quoque spe destitutus Alodinus, euocatum est statione Laqueximenam præfectum, lanciaras vndecim raptim deducere, & cum quingentis armatis interclusam à cætera classe nauem inuadere iubet. Simul, ne quid interim Serrano auxilij superueniat; custodibus edicit, quam intentissimas pro vallo excubias agant; & vbi postulet res, tormenta sine vlla intermissione in prætereuntes exerceant. Vti imperauerat, factum. Laqueximena lanciaris momento deductis instructisque; nauem petit infestus: ac nequicquam arcere conante Lusitano, circumuentam barbari à prora maxime ascendunt: cumq. abundante multitudinis integri succederent fessis, & paucitate, & labore, & vulneribus fatigatos Lusitanos, capta iam prora, ad malum vsq. summouerant. Ibi Serranus grauius faucibus, egregie dimicans cadit; & pro mortuo habitus, collectis dein vtcunq. viribus, aërior in pugnam resurgit. Verū libero introitu, irruentibus aliis super alios Mahometanis; nulla ope obsisti iam poterat. Cū in eo statu res esset; conspicatus Mascarenias e prætoria discursum hostium, & circumfusas nauis lanciaras; atq. ex ipso numero & vociferatione, haud absurde coniectans, præsidium in extremo versari discrimine; confestim Eduardo Coelio, & strenuis aliquot assumptis, in balancū, quod leuoris nauigii genus est, ad fallenda missilia, desiluit; ac nulla deterritus vi, pertinaci remorum pulsu, præter ipsas munitiones, nequicquam eiaculantibus barbaris, ad locum certaminis appropinquat: discitq. ignifera bolide lanciaris, qua proximū est; conscendit nauem; atq. vt prope serum auxiliū suis iam iamq. captis, ita vniuersum gaudiū & requiem attulit. neq. ascendentem (adeo certamine occupati erant introrsus dimicantium animi) sensit quisquam. recentes dein, respirantibus ceteris, pugnam capessunt: neque ea diuturna, vel ambigua fuit. Exterriti necopinato aduentu hostes cessere primum; dein, cum dolor cadentis ad irritum rei, ad rabiem atque ad iterandum certamen accenderet; cæsi ad vnum quotquot nauem intrauerant; & e Lusitanis (quod pæne fidem excedat) in tanto lauciorum numero, ne vnus quidem amissus. Mascarenias, per summam fortitudinem præsidio seruato; magnam sibi ad omnes laudem & gloriam peperit. dein festinandum ratus, ne denuo barbari nauem adorirentur; vel rates, vt solent, secundo flumine ac vento cum ignibus ad incendium immitterent: adiuuandi ratione vires, & rei sine mora perficiendæ, tale consilium expedit.

dit. Dux, præter amnem, ferebant ad pontem viæ: alteram, qua vrbs con-
 dita est; munimentis & custodiis obtinebat hostis: altera, propter vligines & palu-
 des, inaccessa & clausa putabatur. hoc ipso itinere, quo minus erat suspectum,
 Mascarenia noctu pontem aggredi statuit, atque vt ab eius rei sensu quam ma-
 xime Mahometanos auerteret; quasi à vallo urbem inuasurus; ab ea parte pluteos
 erigi, vineas agi, & tormenta aliqua collocari iubet: inque hac statione primis te-
 nebris Sanaia præfectum Malacensium, cum quadraginta Lusitanis, & cum au-
 xiliariis collocat. ijs mandat, vt cum primum à ponte micantes viderint flam-
 mas; confestim clamore sublato, concinentibus tubis, tormenta displodant, &
 quam tumultuosissime ex eo loco oppugnationem ostendent; hostemq. inde om-
 ni ratione distineant. ipse cum cæteris Lusitanis, obseruato maris recessu, primæ
 vigiliæ silentio, tria millia passuum à ponte, diuersum in littus egreditur, inde per
 tenacem limum atque voragines ingenti labore eluctati, cum alibi vmbilico, alibi
 humeris tantum exstarent; integras tamen ac recentes haud sine miraculo vires
 ad pontem attulere. Quarta ferme erat vigilia, quæ gratisimæ quietis hora est:
 & peruigil in naui Serranus, ad incendium ollas è composito paratas habebat. ijs
 Mascarenia iussu in castella coniectis, simul ex arida materia splendor eluxit, & in
 id ipsum intentus è condicto Sanaia, clamorem tolli, canere tubas, & cum horren-
 do fragore, globorum vim in munitiones emitti iubet. Dum simulato prælio Ma-
 lacenses Laqueximenam egregie cohibent, & in eum vnum locum ex omni vrbis
 parte concursus fit; interea Mascarenias cum suis, castelli portas & claustra perfre-
 gerat. Inde prælio in urbem illato, cum cædes multis iam locis fieret; trepidi ad
 Regem conuolant ciues: hostem intra mœnia grassari cum fletu renuntiant. ille,
 inania videlicet ex inconsulto metu ratus afferri; pauidos ac tumultuantes cum
 iurgiis increpat. Neque fuit fides, donec ipsa lux vniuersam aperuit cladem.
 Tum vero Alodinus, conscenso propere elephanto, fugam arripuit; & mox inse-
 quentem à tergo hostem extimescens (namque Lusitani, omnia in præfens præ-
 da, vnum tyrannum petebant) ad pedes, ne dignosceretur, degressus, densas pri-
 mum petiit sylvas: dein, parum tutam ratus insulam, occultis itineribus ad mare
 se contulit, atque ad Vgentanam continentis oræ transmisit. ibi, diuturna ægritu-
 dine & morbo, vti Mamudius olim pater, absumptus est. Lusitani interea, dimis-
 sis per omnes insulæ partes, qui tyranno indagando, & comitibus ipsius excipien-
 dis insisterent; Bintanum oppidum, cæso aut dilapso præsidio, diripuerant. iure
 belli; neque contemnendam, cum è reliquis tectis, tum verò è regis ædibus præ-
 dam exhauserant. tormenta insuper, & quidem ænea pleraque, reuecta omnino
 trecenta, quorum non pauca Lusitanis Alodinus ademerat. Propugnaculis de-
 in ac munitionibus ignes iniecti, triduoq. omnia prorsus absumpta. Sub hæc,
 pulsus quondam ab Alodino dynasta Mascareniam victorem adiit supplex: ac ty-
 ranni questus iniurias; non modo pacem impetrauit; sed etiam in soliu restitutus
 est legibus ijs, vt Ioanni Regi annum persolueret vectigal; arcemque aut propu-
 gnacula, non nisi ex auctoritate Lusitani Prætoris exstrueret. Per eisdem fere
 dies, haud contemnendæ rei spes, cæterum inani successu, Lusitanis affulsit. Sun-
 da est oppidum Iauæ maioris, ad Borealem plagam, Somatranis littoribus obia-
 cens. id oppidum, præter maritimas opportunitates, agro est etiam cum aliarum
 frugum feraci, tum vero egregii piperis. ei tum oppido Mahometanus dynasta im-
 perabat. is, finitimo bello cum valde premeretur; coactus inops ad potentiores
 confugere, oratores opis implorandæ ad Mascareniam destinarat: ac simul ido-
 neum Lusitanis apud se locum & exercendo mercimonio, & arci ædificandæ
 promiserat. Mascarenias, legatis comiter acceptis & confirmatis, peracto demum
 Bintanensi bello, Franciscum Salam cum aliquot nauibus, & præter aliam turbā,
 Lusitanis

A Lusitanis trecētis misit, nimis lentū perditis iam rebus auxiliū. quippe hostes inte-
 rea Sundam expugnant, locūq. operibus nouis, & valida militū custodia septe-
 rant. At Lusitanos à Bintano profectos, in conspectu pæne Sundæ atrox tem-
 pestas oborta disperfit. Lembo etiam vno ad terram alliso, circumuenti à barba-
 ris & cæsi triginta, nequicquam inspectante ac miserante procul Eduardo Goelio
 trierarcho. inde, hostilia esse omnia patuit. Et Sala, collectis in alto nauibus, cū
 ad Sundanum littus tandem appulisset; vi armis que descensione prohibitus, Ma-
 lacam re infecta redire coactus est. Cæterum capti Bintani fama, in primis laeta
 eum vniuerso nomini Lusitano ac fociis accidit; tum iis præsertim, qui Malacæ-
 sem oram incolebant. magno quippe eorum detrimento, Bintani prædones, non
 mare solum infestum, sed omnes circa agros iam diu fecerant. Et Mascarenias,
 insignis gloria militari, Malacam reuectus, maturo iam ad eam navigationem O-
 ceano, citeriorem Indiam petere intendit; ignarus quid, post priorem successio-
 nem, è regis litteris accidisset; ac minime dubius, quin aduenienti sibi, Vasæus,
 vti receperat, illico prouinciam traditurus esset. Ergo, Malacensi re constituta, &
 iuncto vel renouato cum vicinis Regibus foedere, Mascarenias à Chersoneso cū
 aliquot rostratis maioribus profectos, præter Gangeticum sinum; Cori promon-
 torium superat; flexoque in Septentriones cursu, Colanum applicat primum. ibi
 à Lusitanis negotiatoribus Prætor honorifice salutatus, acta Mexiæ, & occupatā
 à Vasæo prouinciam graui cum dolore cognoscit. Neque tamen iccirco despon-
 det animum. Experiundi causa Cocinum prouectus, qua tum in vrbe Mexias
 agebat, cum egressum è naui, & introitum in urbem peruicacius tentasset; concit-
 tante populū Mexiæ; vi & armis ad naues, haud sine damno vulneribusque, re-
 pellitur. Perculit grauius ea res insolentem iniuriæ virum. nec deerant suafoe-
 res, qui ad contrahendas vndique copias, & vlciscendam iniuriam accendere ni-
 terentur. At ille, de communi salute sollicitus, ac memor moderationis eius quam
 Alphonfus olim Albuquerque in re simili præstitisset; iracundiæ temperare, &
 iure potius quam ferro cum inimicis disceptare constituit. Ac primum repofcen-
 ti Regis nomine classē cū nauali instrumento Mexiæ tradit: vno dromone con-
 tentus: inde ad Cananoris arcem delatus, cum à Simone Menesio præfecto non
 nisi priuatus admitteretur; omni non modo vi, sed etiam minis ac verborum a-
 trocitate sapienter abstinuit: ipso quineriam dromone fociisque relictis, cum ca-
 ture vnico, amicis duobus, totidem pueris, Goam ad Vasæi colloquium recta
 contendit. Vixdum eo perlatum erat, aduentare Mascareniam, cum ab amicis &
 necessariis ipsius, magna & inter ipsos & cum aliis gratulatio facta: facileq. appa-
 rebat, simulatque præfentis Mascarenia copia foret, consensu maximæ ciuū
 partis, coactum iri Vasæum vel magistratu sese abdicare, vel certe rem totam bo-
 norum cognitioni arbitrioque permittere. Id ipsum veritus Vasæus, Antonium
 Sylueriam, & Simonem Mellum propinquos suos, cum magno numero nauium
 ad custodiendas fauces Goani portus celeriter mittit: iubetque, appropinquanti
 Mascarenia denuntiare, in Cananoris arcem extemplo se se recipiat; ibique se ad
 Vasæi nutum in libera custodia fore cū iureiurando promittat: atque inde Goam
 sua postulata litteris consignata transmittat: id si voluntate abnuat facere; constri-
 ctum vinculis Cananorem asportent. Nil recusatum à Vasæi cognatis. Perinde
 ac si hosti occurrendum foret, ita quam maximis coactis copiis, maritimos aditus
 occupant. vbi Mascareniam adesse nuntiatum à speculatoribus est; præmissi con-
 festim qui missilibus vela submittere cogere: dein Vasæi exposita mandata cū
 minis. Et Mascarenias quidem, quominus antennas honoris causa demitteret;
 non recusauit: vt vero Cananorem se rediturum, atque ibi in custodia sponderet
 futurum, adduci non potuit. Vnum illud enixe petebat, vt inermi sibi urbem intra-
 re,

& cum Vafæo coram difceptare permitterent. Hæc identidem expoſtulant; **D** Regifque imploranti fidem clarifſimo viro, per ſummam indignitatem iniecti compedes: atque ad Cananoris arcem aſportatus, Simoni Menefio præfecto adſeruandus cū iureiurando committitur. duo item comites Mafcareniæ, ab eius complexu Goam abſtracti, & pariter in vincla catenasque coniecti. Hiſce actionibus, quod magnam partem ciuitatis admodum offenderent; Vafæus publicæ ſalutis & otij cauſam prætexebat; videlicet, ne per Mafcareniæ introitum, ab reſum nouarum cupidis & factioſis hominibus, tam alieno tempore tumultus excitaretur. Sed frequentes hominum cætus & voces cohiberi nequibant commemorantium Mafcareniæ cum egregia merita virtutesque; tum vero cauſæ bonitatem, qua fretus nihil niſi ius poſceret: cum Vafæus interea, nimirum ex conſcientia ſibi diſfidens, graſſaretur armis, omnique ope iudicium ſubterfugeret. Eiuſmodi ſermonibus (neque enim erant obſcuro) permotus Vafæus, inſignes aliquot è Mafcareniæ fautoribus in carcerem trudit. Nihil tam aut infirmum, aut fallax, quam humana conſilia. Quod vnicum remedium opprimendæ ſeditioni putarat fore, hoc ipſo vel maximum excitauit incendium. Namque vt eius rei fama peruafit Indiam (adeo lenibus medicamentis gaudēt homines; triſtia, & acia, & alpera deteſtantur) extemplo alienati à Vafæo multorum animi: & Mafcareniæ occasione capta, per litteras & coram deplorando calamitatem ſuam, memorando æquitatem poſtulatorum, querendo iniuriam, & vim, & ſæuitiam inimici; non Simonem modo cuſtodem; ſed alios quoque complures in cauſam traxit. Ita, paucis diebus, non ſine extremo diſcrimine rerum, duas in partes Luſitanū nomen omne diſceſſerat; vltimamque dimicationem dubio procul ad eſſe apparebat. Hic è ſpectatoribus, amici ſociique, miſerari gentis vicem, quod in tanta paucitate, quas vires ad imperium vel tuendum, vel proferendum conferre oporteret; eas per inſterna diſidia in ſuam ipſi cladem perniciemque conuerterent. iniqui vero atque inuidi, ridere amentiam, quod remotiſſimis in regionibus, cum tot vndique pericula circumſtarent, adeo certamen prauum imbibiffent animis; vt neque patrii ſoli recordatione (quæ populares homines peregre deprehenſos, admirabili quadam ſuauiſſime coniungit) neque communi metu, quod firmiſſimū amicitia vinculum eſt, ab letali peruicacia ſecti ad æquitatem & concordiam vilo modo poſſent. Hoſtes verò, tam præclaræ occaſioni delendi funditus Luſitani ſanguinis, haud quaquam indormiebant. Inter alios Calecutanus, tum veteribus odiis, tum recenti incitatus damno; nouam claſſem habebat paratam, vt vbi ſeſe vnus corporis duæ acies ciuili bello attriuiſſent; ad reliquias ipſe conficiendas accurreret. Neque ſefelliſſent hominem cogitata; niſi propitiatus piorum prece Deus, Vafæi mentem ad ſaniora conſilia reuocaffet. Quippe cognito præter cæteros, Simonem quoque Menefium, & Soſam Ciauli præfectum, ſe ſe ad Mafcareniam aggregaſſe; tandem extimuit; ſecumque agi de iudicio eſt paſſus. prima conditio diſceptationis fuit, vt ad cauſam vſque cognitam, vterque pro priuato ſe gereret. dein, commeantibus vltro citroque internuntiiſ (namque ipſi cōgreſſum inter ſe, ne mutuo conſpectu recrudelcerent iræ, conſulto vitabant) arbitri electi tredecim. qua item in re Mafcareniæ haud parum de ſuo iure decerſit. ſiquidem cunctos è Cocinenſi colonia creati eſt paſſus, quam ſibi vel in primis aduerſariam ſenſerat. eo conſeſſu, neminem ſefellit quorſum euafura eſſet res. arbitri, tum conſcii ſibi quid de Mafcareniæ meriti eſſent, tum etiam Mexiæ priuatis de cauſis obnoxii, intra paucos dies adiudicata Vafæo Prætura, Mafcareniam primo quoque tempore in Luſitaniam redire iuſſerunt. Inſigni infamia id iudicium fuit; neque ex altera factione moderatius præne quiſquam eam rem uulſiſſe ferrur, quam ipſe cui facta erat iniuria. Sed non diuturna Vafæo lætitia manſit.

Nam-

A Namque Ioannes Rex, coram audito Mafcareniæ, Cocinenſium acta reſcidiſ; liſteque inſuper ætimitata, Vafæum Mafcareniæ aureorū millibus fere viginti damnavit, quantum ex honorario Præture per biennium ceperat. Simul, ne quid in poſterum ſimili de re controuerſiæ oriretur; ab Rege decretum; vt in codicillis, vbi res poſtularer, aperiendis; cuius nomen exiſſet, hunc, ſi per id tempus vltra Cōri promontorium, vel cis Diu (qui vltioris Indiæ ferme ſunt limites) vel publicæ, vel priuatæ rei cauſa abeſſe cōtingeret; eius, in eiufmodi ſucceſſione, ratio nulla haberetur. Hunc exitum habuit liſ, quæ Luſitanam rem in extremum præne diſcrimen adduxerat. Interea Vafæus, vir, ſi commune malum, imperii cupiditatem demas, haudquaquam improbandus, amoto æmulo, ad componendas res, armandamque aduerſus imminenti bella prouinciam, intendit curas. ac primum, omnibus qui Mafcareniam ſecuti erant, veniam & obliuionem præteritorum indulſit. Dein Antonium Mirandam cum ſex roſtratis maioribus, vna longa nauis, & biremibus aliquot, & armatorum mille præſidio, ad Erythræa oſtia; Simonem Mellum cum modica manu ad Maldiuas inſulas; Ioannem Dezam cum vna trimi, lembis ſexdecim, ad Malabaricam oram obtinendam; & alios, prout exigebat res, in alia loca dimiſit. Dum apud Indos, quas dixi turbæ ſedantur; ad Molucas interim, haud minus atrox ac deteſtanda incidit res. In eius emporii præfectura Garzias Henricus Antonio Britto ſucceſſerat. Is, & belli tædio feſſus, & paucitate ſuorum adductus; Tidoreniſi regulo expetenti pacem dederat in has leges; vt intra ſex meſes, tormenta, & alias res omnes per bellum Luſitanis ablatas, necnon fugitiua mancipia redderet. Lætus optata pace Tidoreniſis, id laborabat vnū, quomodo perpetuam eandem ac ſtabilem faceret. In hac deliberatione verſanti, optimum viſum eſt, Cacilem Aroezium Ternatenſem, cuius ſupra meminimus, quam artiſſimo neceſſitudinis vinculo ſibi coniūgere; quod is cum apud populares opibus, tum apud Luſitanos gratia & auctoritate plurimum valeret. Ergo per fideles internuntios, cum egregiæ cuiuſdam voluntatis reſtitutione Aroezio filiam in matrimonium offert. Id Garzias interpretatus ad labefaſcendam ipſius potentiam haud dubie pertinere; omni conatu dirimere atque impedire nouam affinitatem inſtituit. Ad eam rem aptius occurrit nihil, quam arrepta qualibet occaſione recentia fœdera ſoluere; & eodem Aroezio adiutore, quæ natura leuiſſimum, & quietis inimicum noſſet; Tidoreniſibus arma quamprimum inferre. Cum hæc ſententia placuiſſet, extemplo per legatos ab Almanfore ex conditionibus eſſlagitare inſtitit cum cæteras res, tum vero tormenta; quippe quorū partem ex inſula abeſſe, atque haud ita facile reſtitui poſſe intelligeret. Ad hæc regulus benigne reſpondit; necdum exiſſe diem in fœdere præſtitutum; & ſibi nihil maiori eſſe curæ, quam vt omnia ſua Luſitani recipiant. Et cæteris quidem in rebus, non magnam fore cunctationem. tormenta ſe aliquot Baſciano regulo cōmodaſſe: ad ea exigenda reuendaque ſpatio eſſe opus. veruntamen daturum ſe operam, vt ad condictum tempus Ternate cuncta ſiſtantur. interim ſe, præter cætera incommoda, morbo etiam implicitum teneri. petere ab Garzia, & rogare pro reconciliata gratia, moram eam boni conſulat, ac ſimul, vt medicum aliquem ad ſe mittere ne grauetur. At ille, minime patriis artibus, cum ſe excuſationem accipere ſimulaſſet; medicamentarium neſcioquem è ſuo comitatu ſummiſit. is, è condicto videlicet, nihil minus metuenti ægroto venentū pro pharmaco miſcuit; ex quo, paucis diebus, per ſpeciẽm ægrotationis fraude vtcunque celata, decerſit. Deſuncto regulo, magnus in vrbe luctus fuit, magna perturbatio rerum omnium. Eo acrius Garzias mœrentibus ac percuſiſ inſtare; & niſi tormenta extemplo reſtituant, denuntiare bellum. Ad ea Tidoreniſes coacto ægre concilio reſpondent: orbem ciuitatem in ſumma triſtitia & mœrore verſari: Almanforis inſepul-

tum

tum adhuc iacere corpus: id ubi terræ mandarint, ac iusta suo Regi persoluerint; D
 nihil habituros antiquius, quam ut Lusitanis omni ratione satisfiat. Hæc demisse
 ac suppliciter agebant ciues: & status erat rerum, qui vel ferrea pectora lenire ad
 clementiam posset. At vero Garzias, vno tantum interposito die, nauibus ad Ti
 dorem accedit, paratas ad eadem & rapinam copias confestim exponit: oppressi
 oppidani extemplo diffugiunt. Ille desertam inuadit urbem; contra omne fas diri
 pit, direptam incendit. Nihil eo facto grauius ad vicinorū aures accidere potuit.
 Ex eo tempore cum à cæteris littoribus, tum à Baciano præferrim, Lusitani mi
 nis armisque procul haberi cæpti. Sub idem tempus, ab Hispali naues quinque ad
 Molucas intenderant iter, ducibus iis, qui Magalianis e comitatu supererant. Eas;
 nondum probe explorato cursu, variis casibus dissipatæ sunt. optatos portus vna
 tantummodo oneraria tenuit. Martinus Ignatius Carquicianus præerat, homo
 Cantaber, cum propugnatoribus ferme trecentis. Is cognita Tidorensium cla
 de, destitutam insulam summa accolarum voluntate occupauit, ac muniit. Inde
 inter Ignatium & Garziam, cum contestationibus minisq. nuntii commeare. Mo
 lucense emporium ambo sibi iure finium asserebant, & alterum vterque excedere
 ex iis locis, ac nihil eius negotiationis iubeat attingere. Ex hoc, iurgis primum,
 tum etiam prælio leui certatum est. Postremo induciæ factæ, quoad ea de con
 trouersia suum vterque consulere Regem. Vix dum externi quienerant motus,
 cum inter ipsos Lusitanos tetra visu, foeda relatu exorta dissidia. Georgius Me
 nesus, successor Garzias, Ternatem aduectus, inter cætera illud habebat ab Indis
 Prætoze mandatum, ut Garziam in reditu per Borneum insulam cursum tenere,
 iterque illud explorare iuberet; quod multo compendiosius Molucas à Malaca
 perentibus esse diceretur. At Garzias, qui ad Bandam insulam (quæ vetus erat na
 uigatio) vna cum aliis instituta mercimonia dudum haberet; perculsus nec opina
 to Georgii præcepto; varias excusationes afferre, tergiuersari, deniq. omnia mal
 le, quam negotia priuata relinquere. Et Georgius, ne contra virum pertinacem cū
 suæ dignitatis iactura diutius tenderet; Garzias loco Vascum Laurentium, virū
 egregie fortem ac fidelem, cum vna caracora, quod nauigii Molucensis est genus;
 ad ea compendia perquirenda proficisci iussit. Hoc inter Garziam & Menesium
 simultatis initium exstitit. Per eosdem dies, Ioannis Regis nomine edictum est,
 quoniam in stipendia militum, & arcis munitionem magni sumptus fierent; ne cui
 omnino, præter apothecæ regiæ curatores, aut coemendi ab incolis caryophylli,
 aut externis venundandi esset ius. Inter ipsos autem curatores, & magistratus vr
 bis, conuenerat pretium, quo ne plus vel optimæ fruges Regi constarent. Id mo
 nopolum ægre admodum passi Lusitani, quippe qui mercaturæ impensius mul
 to, quam militiæ insisterent. Ergo, per summam impudentiam contemptis edi
 ctis, vnusquisque venditores ad se priuatim allicere; vberiore offerre mercedē;
 nullam regiæ quæstus, aut publicæ utilitatis rationem ducere. Aduersus ea Me
 nesus, monitis, precibus, minis aliquandiu niti: sed posteaquam se frustra conari,
 & cupiditatem imperio potentior animaduertit; suo periculo sapiens esse diu
 tius noluit: remissa paulatim seueritate, cæterorum exemplo suam ipse quoque
 rem agere aggressus est. Inter hæc, Martinus Ignatius Castellanorum dux è vita
 migravit. in eius locum suffragio militari suffectus Fernadus Turrianus indigna
 ri cæpit, suæ cohorti leges dictas à Lusitano; virosq. fortissimos, emenso per tot
 pericula tanto pelagi spatio, in aliena terra sedere otiosos. Cum eadem alii fre
 merent, & aperte vociferarentur, vi atque armis hostem inde pellendum; Turria
 nus de communi sententia rupit inducias; exstructaque & ornata biremi, hostiliter
 inspectari Lusitanos instituit. Contra hoc malum Menesius vti pari magnitudi
 ne actuarium sine mora pararet, cum aliunde, tum ex inchoato Garzias (nec dum
 enim

A enim ex ea regione discesserat) iunco, fabros pro imperio accersit. Id Garzias
 non necessitate, sed odio ac maleuolentia factum ratus; extemplo ad amicos re
 fert. in iis erat mysta quidam, consors eiusdem negotiationis (adeo sacratas quoq.
 mentes amor pecuniæ de recto sensu detorquet) cui, modo ne sordidum lucellū
 amitteret, nihil erat pensi quid faceret diceretur. Huius maxime instinctu Gar
 zias, indignum facinus clamitans, profectionem iuam sine causa impediri; naua
 lia, ubi tum præfectus agebat, petit infensus: abductas operas reposcit; iniuriam a
 cerbe ac vehementer exposulat. Menesius contra; & iure factum tueri, & ipsas
 temporum difficultates obtendere. Eam excusationem cum alter haudquaquam
 acciperet; magis magisq. accensi ambo: & inter altercationem prouectus intempe
 rantia linguæ Menesius Garziam insanum appellat. Ad eam vero vocem Gar
 zias adeo exarsit; ut stricto gladij capulo audacius quam priuatum hominem de
 cet, præfecto cum maledictis intenderet minas. Concurſu dein hominum facto,
 sedata rixa. tum verò Garzias sectatores laudare constantiam viri; suadere ut in
 incepto persistat: suorum laterū, si periculum imminet, oppositus polliceri. Cō
 tra Menesiani, Garzias facinus & impudentiam exaggerare verbis; pessimi exem
 pli rem nulla mora interposita vindicandam; & seditiosi vnus capite fanciendū
 B imperium dicere. Hisce rationibus adductus Menesius, misso viatore Garziam
 citat. quo ille spreto cum insuper vim pararet; iusto dolore commotus Menesius,
 tormenta ex arce ad ædes Garzias diruendas obuerti iubet. Minuit nonnihil ea
 res ferociam viri. & abiectis in præsentia pugnae consiliis (sic tamen ut in voce
 vultuq. contumaciam cerneret) contemptim obit vadimonium, atq. inde semet
 in custodiam dat. Hic amici & fautores Garzias, licet factum ægerrime ferrent;
 tamen quiescere aliquandiu, rati fore, ut ea satisfactione lenitus Menesius iras po
 neret; solutoq. Garzias tandem aliquando cum suis proficiscendi faceret potesta
 tem. Sed longe eos fallebat opinio. Vim sibi propemodum illatam, & imminu
 tam in sua persona maiestatem regiam fremens præfectus, aperte iactabat, sibi cer
 tum esse, primo quoque tempore victum Garziam ad Prætorem Indiæ mittere.
 Ab ea sententia cū à familiaribus deduci non posset; deprecator adhibitus Aro
 zius ipse, ex quo vel maxime tum Lusitani pendebant, nihil omnino impetrauit.
 Tum Garziani, præcipites iracundia, conspiratione facta, consilium capiunt amen
 tiæ plenum; ut hostes vltro ad urbem aduocent, iisque vtantur adiutoribus ad or
 pem victo ferendam. Eo terrore perculsus Menesius, ne per domesticas dissen
 siones portam externo aperiret hosti; occupat eam ipsam rem sui beneficii facere.
 C Garziam per communes amicos leni castigatione monitum ne pertinaciam ad
 deret culpæ; hortatur ut condonatis Regi optimo inimicitis, bona fide secum in
 gratiam redeat: quo in summa rerū difficultate, communi animo viribusq. rem
 pub. à Castellano defendant. Haud incassum hortatio adhibita. Victus necopi
 nata clementia & comitate Garzias agit gratias præfecto: siquid vel aliorum im
 pulsu, vel animi perturbatione deliquerit, ignosci postulat sibi: & in posterū non
 Regis modo, sed etiam ipsius Menesij causa in eius potestate se se futurum esse
 confirmat. Iunctæ dein dextræ, & demptis compedibus extemplo Garzias in
 pristinum splendorem est restitutus. Læta ea res coniuratis accidit: atque ob id
 ipsum à prodicionis incepto nefario destiterunt. Pungere mox cæpit eosdem
 arctior in dies Garzias cum præfecto concordia: nam ut ad Garziam tegendum
 adiuuandumque, ubi discrimen ingrueret, parati erant omnes; ita familiare eum
 cum Menesio consuetudinem oderant, & consensum in bello ceterisque rebus ad
 ministrandis: quippe quibus, militiæ deserendæ, atque ad suas cuique nundinas
 abundi spes erat vna, turbidæ res, & obstinata ducis vtriusque dissensio. Ergo
 communicatis iterum consiliis, reconciliatam nuper amicitiam denuo labefacta
 re

re & conuellere omni ratione conantur. Varias primum causas offensionum se-
 rere aggressi; & ad alterum alterius confictas vel querimonias, vel maledicta defer-
 re. Vbi artibus hisce parum proficiunt, ad nouum scelus adiiciunt animum. Aethiops erat quidam, præualens viribus, e Menesij domo. hunc ingentibus pro-
 missis adducunt, vti se ab hero ad Garziæ cædem sollicitatum esse mentiatur: ipsi
 dein rem per arcanos susurros quasi mysterium tradentes alii aliis, ad Garziam
 denique detulere. Qua ille criminatione tametsi commotus est; tamen adduci
 nequibat, vt inter mutua quotidiani conuictus officia, tam recenti præfertim ac-
 tam illustri gratiæ reconciliatione, tantum nefas a Menesio conceptum existima-
 ret. Ast, vbi testis idem & index mandati malefici accessit Aethiops; enimvero,
 quasi certa iam re; Garzias & vultu & animo penitus crimen accepit. ac ratus in-
 eo rem verti, vter facinus antecaperet; primo coacta manu interficere Menesiu
 cogitabat: dein veritus ne cædis eius inuidiam sustinere non posset; comprehen-
 dere hominem, & vicissim in carcerem condere statuit; hortantibus id ipsum a-
 micis; & asseuerantibus haudquaquam defutura postmodum crimina ac testes;
 quibus premi reus, ac detineri, atque ad extremum obrui posset: interea Garziæ,
 pro ipsius auctoritate, compositis ad arbitrium rebus, quæ primum nauigandi fa-
 cultas daretur, ex residua copia non defuturum quæ ad nouum vsque Regis de-
 cretum arci præponeret. Hisce ita constitutis, in omnem occasionem rei bene-
 gerendæ cuncti excubabant. Ac demum Garzias nactus opportunitatem, quod
 Menesius partem suorum ad Maquienum insulam cum Aroezio miserat, vt Cas-
 tellanum ab eo commercio prohiberent; alios insuper ipse ad conuiuium in diem
 certum inuitandos curauit à Francisco Castrio quodam ex suis intimis, ad Tolo-
 eum, qui vicus à Ternate distat ferme quatuor millia passuum. Vbi ea dies adue-
 nit; circa pomeridianas horas, quod remissionis & otii ferme tempus est; satis co-
 perta custodum infrequentia, certos e suorum numero in arcem præmittit; qui
 præfectum iusu facerisque detineant. dein cum audacissimis aliquot ipse paruor
 interuallo subsequitur. Nulla in introitu difficultas fuit; quippe, assueto quotidie
 admitti; & tum desertis plane stationibus, & ex patente ianua clauibus incredibili
 solcordia & securitate suspensis. Eas coniuati detractas immittunt seræ, foresq.
 silenter occludunt. Inde ad penetralia familiariter intromissi, accepta & reddita
 salutatione confidunt. Neque ita multo post Garzias Menesium aleę intentum
 repente medium corripit: reliqui, pars duobus, qui forte ibi aderant, præfecti ad-
 munitis, ne vociferando tumultum excitent, ora manibus obstruunt; pars heren-
 tem in tergo Menesij Garziam adiuuant. Erat Menesius insigni corporis firmitate,
 ac tum vires addebat dolor. itaque per summam indignationem exclamantis
 lacertisque, & morsu, & calcibus diu multumque eluctanti, ægerrime tandem vin-
 culis iniecta; & quo tutius adseruaretur, detractus in imam arcis turres in cludie-
 tur. Garzias denuo præfecturam usurpat. Ceterum neque eius rei sat probabile
 sem in vulgus causam afferre poterat: & reputans apud se atrocitatem facinor-
 ris, iudicia nimirum, & offensionem Regis extimescebat. Augebat sollicitudinem
 quod Menesiani ad Maquienum, cognita præfecti iniuria, fremere, atque ad eam
 vindicandam propediem affuturi nuntiabantur. His anxius cum Garzias, haud
 inepto consilio venundandum ratus quod mox amissurus erat, Menesium alio-
 quitur; iacentique & afflicto quas vult condiciones imponit; in eis, vt sibi ad pro-
 sectionem (quando iuncus nondum esset absolutus) Petri Botellii natem attri-
 buat; liceatque sibi quos velit à Molucis abducere. Ita Menesius e carcere missus,
 cum libertate gubernaculum recipit. Conditio dem ab eodem vocatur. In ea con-
 ditione quæstus Garziæ perfidiam & latrocinium; condiciones omnes quippe co-
 actas expressas, reseidit: Garziam etiam ipsum comprehendere, & eius bona publi-
 care

A care cupiit. Verum ille tormentis in arce confixis, ne in abeuntem exerceri pos-
 sent, arreptaque naui, iam vela fecerat. Absentem ergo Menesius (quod re-
 liquum erat unum) perduellionis crimine condemnauit; totamque causam te-
 stato descriptam, ad Prætozem vrbs Malacæ transmisit; ac simul, feisis rebus
 auxilium ab eodem expetiit. Dum ad Molucas in tam variis ac peruerfis homi-
 num voluntatibus, alterno tanquam accessu recessuq. estuant negotia Lusitana;
 interim ab aliis in alia regione præfectis multo commodius acta res est. Ad Lon-
 gum oppidum non longe à Malaca, Mahometani incolæ paucos primo Lusita-
 nos, dein missum à Malacæ præfecto ad eam rem cognoscendam Aluarum Brit-
 tum, triremi quam ducebat, exutum, vna cum focis occiderant. Ad eas vici-
 scendas iniurias denique profectus Martinus Correa, triremem recepit; ac ma-
 gna cum hostium cæde captum oppidum concremavit. Et Ioannes Deza, præ-
 positus oræ Malabaricæ, secunda aliquot prælia fecit. Zambucis aut paronibus
 quadraginta octo cum magna Mahometanorum cæde potitus est. Idem, aliquot
 locis descensione facta, prædas abegit: vicos & villas exussit. atque exunte de-
 mum æstate Chinacutiales Calecutanæ classis præfectus, quæ sexaginta paroni-
 bus, & magna armatorum copia constabat, ab eodem Deza memorabili pugna
 victus, cum sese in mare eiecisset; inter enatandum e fuga retractus, haud parua
 dein mercede in libertatem est restitutus. Eadem æstate præter spem fuit otium
 ab Turca. Et Antonius Miranda custos Arabici maris, classe in stationes ido-
 neas trifariam distributa; alias atque alias Mahometanorum naues cum oneribus
 pretiosis excepit; Armuziamq. profectus, prædam in eo emporio vendidit.
 ex eadem classe Mirandæ, scapha vna Ciulum petens, in manus latronum Dien-
 sium incidit. Lusitani septendecim ea scapha vehebantur. Comprehensi omnes,
 gratum in primis donum Gambaiano Regi sistuntur. Ille Didacum Mesquitam
 ex eo numero, apprime generosum ac strenuum, à Christo ad Mahometem alli-
 cere blanda oratione conatus est. Id verò Didacus cum fortiter ac præcise ne-
 garet; quinetiam vltro in pseudopphetam probra & maledicta ingereret; horri-
 bile dictu, in os hiantis bombardæ totus inferitur, cum grauib; minis, ni exem-
 plo pareat, ignis ab tergo applicandi. Cum ne hoc quidem terrore de fide con-
 stantiaq. decederet; variis tormentis excruciatu, in asperum denique ergastulū
 vna cum cætero comitatu coniectus est. Circa idem tempus ab Cocino profecta
 classis nauium ad quattuordecim, repentina procella, circa ostiam Catuæ flumi-
 nis oræ Malabaricæ, ad terram alliditur. Laceris nauibus Lusitani, cum egre in
 litus euassent; à barbaris aut capti, aut hostiliter trucidati sunt. Eo successu in-
 flatus Zamorinus, ad pellendum maris possessione Lusitanum, nouam classem or-
 nauit nauium varii generis centum & triginta. hisce præpositus Curiales, vir &
 militiæ peritus, & magna insuper sanctitatis existimatione, quod paulo ante à Me-
 ca redierat. is intra portum Termapatanum copias continebat; vt in prætereun-
 tem cum exigua manu Simonem Mellum, e ducibus Lusitanis vnum, ex occulto
 impetum faceret. Ea re cognita Vasæus Prætor, quam intentissima cura intra
 sextū diem rostratas maiores sex; lembos tredecim instruxit. Et Antonio Miran-
 da, qui ex Arabia venerat, ad custodiam insulæ Goæ relicto; ad Termapatani ducit
 infestus. Tum Curiales, pro certo putans adesse Mellum, e portu raptim egre-
 ditur. Concursum, acriter initio est: procedente dein pugna, Calecutanis (vt sepe
 alias) mira diuinitus incussa formido, tanto superiores numero nauium militumque,
 nulla parte certaminis pares Lusitano fuere. Interfecti aut capti duo, circiter mil-
 lia, parones triginta quinque, abducti, aut depressi; tormenta relata quinquaginta, cir-
 citer. e Lusitanis, diuina scilicet, protegite clemētia, plane desideratus est nemo.

Q. Inde

Inde magno suæ genti decore parto (in conspectu enim Gananoris vr̄bis hæc ge-
rebantur, omni ad spectaculum effusa multitudine) Prætor ad populandum Ma-
labaricum littus victrici classe contendit. multis ibi nauigiis repentino aduentu
subditæ faces; palmeta succisa; mortales variis locis aut cæsi, aut aucti. Sed in
Catuam præcipue vicum, impositum eiusdem nominis flumini, ab ira male acce-
ptæ nuper naufragæ turbæ, sæuitum est. ferro flammisque cuncta delera. Ab ea
strage, classis ad Porcam eiusdem oræ procescit. Locus erat opportunus, & æ-
stuariis à mari præclare munitus. Et dynasta, qui patrio nomine Arel uocatur;
prædatoriis nauibus haud exiguas opes eo congesserat. Huius auaritia simul &
inconstantia, quod ab Lusitanis paulo ante ad Zamorinum defecisset, Prætor
incensus; exposito militi prædam edixit. Ea vero mercede proposita, nullæ pa-
ludes, nullæ voragines militari cupiditati obstiterunt. per vias & inuia cuncti eni-
tuntur. Et quod per eos forte dies Arel cum iuuentute in expeditionem abierat,
sine vlllo certamine, quod vix optare essent ausi, potiuntur oppido, atque ad
prædam securi discurrent. In ædes Arelis præcipue impetus est factus. ma-
gna inde signati vis auri, & argenti, gemmarumque, & pretiosæ ac peregrinæ
vestis exhausta. ac prænobiles fœminæ duæ, Arelis vxor, & soror, moni-
libus & margaritis regium in morem excultæ, detractis ornamentis, in serui-
tutem abreptæ; quibus Arel postmodum ingenti summa redemptis, ad Lu-
sitanorum societatem & amicitiam precario rediit. Ab ea populatione nauibus
Goam reductis; à Francisco Pereria Ciauli præfecto nuntii trepidi cum
litteris affuere; Diensem classem bene magnam in eo tractu vagari: Ciaula-
nam arcem perexiguo teneri præsidio: ni propere subuentum sit, ingens ab
hoste periculum imminere. Aduersus eum terrorem extemplo Prætor naues
variæ magnitudinis quinquaginta duas, & in iis duo millia bellatorum eduxit.
Vbi Ciaulum est ventum; per exploratores cognoscit, hostem ad quatuor in-
de leucas abesse. biremes erant quatuor & sexaginta, milite, remige, tormen-
tis instructæ. Mahometanus Hali præerat. Contra eas copias Prætor, in-
tentus vitimæ dimicationi, ab Ciaulo sub vesperam prodiit. Hectorem Syl-
ueriam actuariis præpositum, oram quam proxime legere iubet: ipse cum
maioribus nauibus altum tenuit, classe diuisa, quo minus hosti pateret effu-
gium. Atque illo die, tenebris iam imminentibus, nihil est actum. pugna
tantum in diem insequentem edicta. & quoniam præcipua in dextris erat spes,
mandatum nauarchis, ne tormenta in hostem emitterent, priusquam e pro-
pinquo manus conferere se posse diffiderent. Præmium pronuntiatum, qui
primus nauem hostilem inuaderet, aurei centum. Simul, quo magis propitium
haberent Deum, peccata Lusitani per confessionem expiarunt. Vbi postera il-
luxit dies, ad Bombainum sinum, applicita promontorio Mahometana clas-
sis apparuit, cognito iam Prætoris aduentu, ad certamen parata. Triplex
erat agmen. primum & medium minores præfecti, postremum Hali ducebat.
Inde mutuo conspectu irritatis animis, vti ad bombardæ ictum est ventum;
tormentis, quibus iam tum abundabant Mahometani extemplo rem gerere. Lu-
sitanus, quemadmodum imperatum erat, superfedere iaculis; perque volitantes
globos ac fumi nebulas omni conatu ad hostem appropinquare. Inter hæc, ne
barbaro, si de more fugam arriperet, ab tergo receptus daretur, circumuecti silen-
tio nauarchi octo, Maini fluminis ostium occupant. & ex altera parte commisso
prælio, primus Antonii Fernandi lembus in hostilem biremem incitato remi-
gio illatus, durioris materiæ repercussu longe resiliit. ex eo lembo vnus Franci-
scus Barrius Pava in ipsam biremem transfilerat primo statim incursu: destitu-

tus,

A rus, cum telis vndique peteretur; tumultuosa pugne procellam, ad suorum vsq.
reditum, summa cum omnium admiratione sustinuit. Certatim dein transcen-
sum ab aliis est. ac Barrio seruato, dum instant percussis, inter ipsam forte dimi-
cationem sulphurei pulueris olla ex ipso carchesio decidit; conceptisque repen-
te flammis, tabulatum omne à malo ad puppim cum superstantibus in mare pro-
iecit. inde sine labore, femiusta biremi Lusitanus potitur. Neque minus acriter
interim à Sylueria cæterisque conferta manu res geritur. Multi è barbaris,
aut intra naues, aut in ipsis fluctibus, cæsi. Cæteri, vt inclinatam rem videre,
passim in fugam effunduntur. neque multum in ea præsidii fuit. Maxima pars,
invento ad Mainum amnem cursu, in stationem hostium incidunt: ita, ex vni-
uerso numero biremes in medio deprehensæ quadraginta sex, cum omnibus
tormentis in potestatem venire; flammis absumptæ tres; quatuor à Maino ex-
clusæ; cum Nagotanem oræ Ciaulanæ subissent; ab accolis Indis oppressæ. Har-
si dum ipso pugne initio, posteaquam collato pede certandum animaduertit;
diffusus suorum virtuti, præceperat fugam; ac primo flectere promontorium in-
stitit; dem segni vento æstuque reciprocante detentus, leuiore arrepto nauigio
Tanaham, atque inde Bazainum oppidum petiit. fugientem biremes alia sex in-
ter tumultum adeptæ. E Lusitana classe, iterato miraculo, non modo nauis, sed
ne vir quidem vllus amissus. Quod si cui forte incredibile videatur; Fernan-
dum Lupium historicum interroget (nam alii auctores nondum exstant) quip-
peis non solum æqualis eorum temporum fuit; sed etiam ad hæc ipsa commen-
tanda Indiam sese consulto peragrasse testatur. Equidem, & ex aliis id genus e-
uentis, quæ multa iam ante retulimus, facile adducor vt rem ita se habere con-
cedam; & quæ in diuinam haud dubie potentiam referuntur; non est cur huma-
nis laudibus afficta videri cupiam debeant. Cæterum Diensibus audita cla-
des, multum pauore laetum ingentem fecit; constansque opinio est, si propius ab
Hali fasset, Prætor Diem procescit; primo aduentu capi oppidum potuisse.
Neque in eam rem Vastato consilium aut animus defuit; sed partim successoris
aduentantis fama retardans, partim intercessione minorum, ducum atque ob-
trectatione deteritus, somissa re, naues cum ingenti præda Goam reduxit inco-
lumes. & quando foris aliorum culpa non poterat; domi certe, Lusitanam rem
omni conatu promouere perrexit. Atque e portorio & scriptura multis iam an-
te fraudibus ac rapinis, magno comitantium bono sublati, deinceps in admini-
strationem rei naualis toto pectore incubuit, vt paratas haberet successoris
C mas copias, si, vt pro certo putabatur, ad expeditionem Diensem animi adie-
cisset. Ergo, adhibita diligentia, paucis mensibus classem ornauit, quantam raro
alias habuit Lusitanis, nauium centum & triginta sex, in quibus erant rostratæ
celliores; quatuordecim biremes, quas vocant regias, sex; celoces octo, dro-
mones sex; biremes aut lembi, duo supra centum. Inde ad ædificia & larva tecla
conuersus, in Armuniana orce nouum e regione portæ propugnaculum extru-
xit; murosque templum instaurauit. Ciauli, in cinam turrem, vbi præcipua quæ-
adseruantur, maiorem multitudinem extulit; portum, qua de gentis; ut oppi-
dum est, quadrato lapide manit, & duo armentaria faciendæ curauit. Quæ
partem theoniam ad mare æstram expluuit; & eadem vr̄bis maximam dudum
inchoatam absoluit. Euphrascanum coarctatum nouo regulo operuit. Gana-
note, puerum de quodam obsidionem, beuiter dimicatum fuisse, docuimus;
perducta fossa, in bello quæ ad labrum fossæ exortato, iura munitionum con-
plexus est. nec non in breuis mobilia labefacta restit; & præfecti domum & apo-
thecam amplificari iussit. Idemque Cocum, quæ pars ad mare argit, arma-
uissimis armis, turribusque; & alia, in bni pauca, per opportune ad eas munitione-

us,

Q 2 nes

nes adiunxit. ac demum, debitis militi trecentorum millium aureorum stipendiis cum fide & cum gratia persolutis; prouinciam optime constitutam explicatamque successori Nonnio Acuniae tradidit. Is, anno priore, magnis nauibus undecim, & Lusitanis epibatis ter mille Olisipone profectus. magna parte nauium infortunis amissa, circa Melindem aduersis tempestatibus hyemare coactus erat. asperum littus & importuosum habet Melinde. tutior longe ad Mombazam statio. Ea statione prohibitus ab tyranno (ad quem ob id ipsum oratores praemiserat) exposito milite se se ad oppugnationem parabat. Neque ausi certaminis aleam subire Mahometani; raptim defosso quod pretiosum erat, vna cum tyranno profugiunt. Lusitani sine sanguine oppidum ingressi, quod reliquum erat e suppellectili cibariisque, diripuerunt: atque exacta demum hyeme, ac refecto milite nauibusque, Nonnius Armuziam venit. Ibi, ex Ioannis auctoritate Rarus rector olim Zeifadini pueri; vir facinorosus ac subdolos, in vincla conijcitur. Ea re commotus Bardadinus Rasi cognatus, is qui Baharenum insulam beneficiario nomine obtinebat, ab Armuziano Rege desciuit, probabilem causam nactus, quod Rarus intra aedes regias fuerat comprehensus. quae res tametsi plane initio acciderat Rege; tamen id ipsius iniussu Lusitanos ausos persuadere sibi non poterat. Ergo iracundia in Torum accensus, intra arcem egregie munitam sese cum coniugibus, liberis, pecuniisque receperat: ac stipendium Armuziano palam abnuebat. Ad eum opprimendum missus ex foedere Simon Acunia cum nauibus sex, & militibus haud plus trecentis; aduerso vento diu detentus, ad portum denique Bahareni defertur. Sub eius aduentum Bardadinus non tam praesentis clasficulae metu, quam ne in posterum aduersus se Lusitanica arma conciret; candidum vexillum petendae pacis in muro statuit; ac simul per interpretem Acuniae nuntiari iubet, se ab Armuziano iustis ac piis de causis disfidere: cum Lusitanis vero nullas exercere inimicitias; quinimmo, quoniam ab Toro stent, paratum se in Ioannis Regis gratiam cum suis rebus abire, arcemque iis vacuam tradere. Haud aspernabatur conditionem Acunia: sed militum clamoribus, qui praedae spe illecti, coercendum utique rebellem, & saltem pecunia multandum fremebant, ab salutari sententia abductus; vnam pacis rationem esse respondit; vt Bardadinus & caeteri cum singulis duntaxat vestimentis excederent. Tum ille candido vexillo apposuit rubrum: vt se atque ad bellum atque ad pacem (quando ita vellent) animatum Lusitani sentirent. Erat Acunia, praeter paucitatem copiarum, a bellico etiam instrumento flagitiose imparatus. Ergo suorum conuiuiis coactus exscendere, cum admota bombardam muros quatere instituisset, vix toto vertente mense tormentarius cum puluis defecit & Arabes, cum pro muris dimicando, & obstruendo obmolendoque vbi quid perforatum aut dirutum erat, acriter obstiterent; tum verbis insuper Lusitanorum temeritatem, & conatus irritos eludebant. Bardadinus quidem, adeo se metu omni vacuū praebuit; vt Lusitanis perquam amico suaderet animo, integris rebus abirent: quippe & oppugnationem infeliciter experti, & si obsidione inclusos vrgeri persisterent, ab ipsa regionis & caeli intemperie; grauiore etiam quam ipse vellet, pertinacis poenas daturi. Neque vana fuere praedicta. & loco graui, & caloribus maximis, cum arena uehementissimo Solis ardore estuaret, ad haec odore tetro, ingruere morbi in milites caeperunt. breuique adeo grassata pestilentiae vis; vt ex omni numero vix triginta ad arma sustinenda sufficerent. Neque haec Bardadinum fallebant: qui si vti occasione voluisset; stratos passim opprimere ac delere facili negotio potuit. Sed partim Ioannis demerendi gratia, ab eruptione continuit suos; partim etiam ne Lusitanorum clades, propinqui sui Rasi capite iureretur. At Simon Acunia, in summa rerum desperatione, cum aliquandiu haesisset;

ad

A ad extremum, omisso incepto proficisci constituit. Non longe a mari posuerat castra. ac nihilominus tanta erat lues, vt cum baiuli & iumenta deessent; aegrotos, iniecta pedibus recte, veluti cadauera ad naues pertrahere valentiores paucicogerentur. ac Simon ipse, impositis admodum aegre tormentis, cum vela fecisset; ab dolore male gestae rei paucis diebus extabuit. Circa idem tempus, Hektor Sylueria; dum Cambaianos agros circa Nagotanem flumen effusa vastat; ac vicinos incendit; ab Regis praefecto qui cum sexcentis equitibus, & duobus millibus peditum propinqua oppida tuebatur; retro ad naues compulsus est. Caeterum nihil turpitudinis in receptu fuit. Tenorem pugnae seruantes Lusitani, cum agmen Sylueria clauderet, ad littus peruenerunt. Vnius etiam (cuius immerto intercidit nomen) in eo tumultu insigne facinus exstitit. Is, parma hastaque extra ordinem pugnans, infestum conspicatus equitem in se venientem; mansit intrepidus: tollentique ad vulnus brachium, utro ipse ferrum in axillam adegit: ac fuso ex ephippiis hoste, victor equo potitus est. Nec mora; nouus repente eques e pedite, cum alio item, haud ab simili euentu, concurrat. per mediu pectus, nequicquam obstante lorica transfixum, humi praecipitat. apprehensum habenis equum, ad Sylueriam praeter omnium ora sine vlla trepidatione perducit. Neque, ad incitamentum aliorum, tam strenuo bellatori praemium defuit. Equestribus insignibus ab duce, virtutis ergo, donatus, atque a Praetoribus Indiae praecipuo deinde in honore semper est habitus. Ab ea populatione Sylueria legens oram, ad Bazainum oppidum aduerso flumine subit. is locus tria circiter millia passuum distat ab aperto mari; ac tum sine arce aut moenibus erat vllis. tantum ad flumen, qua e nauibus in terram exscensus est, lignea munimenta & aggerem cum propugnaculis tribus, tormentis sexaginta; barbari obiecerant. Praesidebat e praefilio nauali nuper elapsus Hali cum tribus peditum millibus, & equitibus grauis armaturae quingentis. atque ad eas tuendas munitiones parte copiarum relicta, cum reliquis ipse intra oppidum occulte confederat, vt si vallo superato Lusitani ad frequentia tectis loca prouherentur; nihil arcto deprehensos, vel etiam ad praedam palatos opprimeret. Sylueria, ad motis ad littus nauibus, cum ex omnibus locis pugnam posceret miles; Canarinos ducentos ad primum hostium impetum frangendum praemisit. subsequuti mox Lusitani cum ingenti ardore, obulis in aduersa tormenta pectoribus, ad ipsas munitiones celeriter euasere. ibi atrox fuit praedium: dum saxa partim ac sagittis, partim etiam contis & gladiis barbari obstinate resistunt. Sed ad extremum vndique pulsi, ad tecta refugiunt; & Lusitanus vallo potitus cum tergis fugientium instaret, eodem impetu ad urbem defertur. Tum Hali dux caeterique ex insidiis praepropera festinatione consurgunt. neque Sylueriae in re subita defuit animus, dato repente signo, milites ex vrbe in campum eduxit. ibi densaris ordinibus in pauidi hostem excipiunt. Et Hali ratus fugere Lusitanum, cataphractus primum inuenit: quae res barbaris fuit exitio. si quidem Lusitani fistulatores plumbeo mimbore in equitatum effuso (quo tum missili barbaria carebat, maiora tantum tormenta conflare didicerant) equi & ad fistularum bombos pauore consternati, & vrentibus introrsum globis in rabiem acti, domitis fraenis in suos auertuntur; atque in perturbata peditum acie tanto maiorem stragem dedere, quanto magis in orbem sine intermissione fistulas exercens ab tergo Lusitanus instabat. inde haud magno certamine cuncti fugam arripiunt: neque pugnam instaurare deinde quicquam est ausus. Tum Lusitani direpto oppido flammam iniiciunt: ac deinceps omnem circa regionem ferro atque igne peruastant. eo metu, maris accolae ad interiora compulsi: Tanahensis vero dynasta finitimus, annuo stipendio imposito in fidem acceptus. Per eosdem fere dies, intra ostium Ciales amnis orae Malabaricae, Calecutana

OT 21 H

Q 3

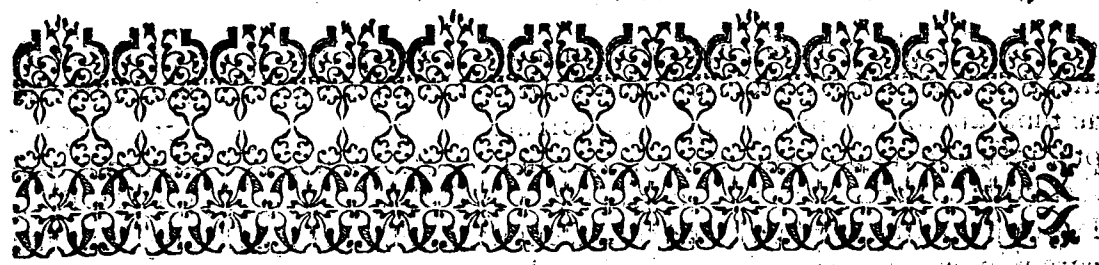
ingens

ingens navis latebat, opimis onusta mercibus, cursum ad Mecam expectans. hanc D
 parones duodecim, triplici ordine, validis retinaculis inter se conferti, & crebris
 a fronte. & utroque latere tormentis instructi, pro muro atque aggere tuebantur.
 Ea re cognita Antonius Miranda, qui eam regionem classe obtinebat, adiuncto
 Christophoro Mello, qui cum vna triremi & sex lembis ab Goa nuper accesserat,
 duplici agmine ab utraque parte fluvij ad hostem subijt. Tormentis primum emi-
 nis utrinq. certatum, dein cum primo paronum ordine congressi cominus Lu-
 sitani, tanto ardore prælium iniere, vt non ferentes impetum barbari se se partim
 in mare præcipientes darent; partim in secundum ordinem haud magno interuallo
 se se reciperent. Sed ne ibi quidem territis consistere licuit. Circumuen-
 ti extemplo omnes, vel incendio exusti, vel ferro cæsi, vel in servitu-
 tem abducti sunt. è paronibus item arsere quatuor; reliqui simul
 cum oneraria mercibusque in potestatem venerunt. Inde
 Miranda populatus agros, nemine obuiam armato, o-
 nustum spoliis militem in naues recepit. Fama
 dein repente accidit, Calecutanos aduen-
 tare parones circiter quinquaginta.
 Cum ijs haud procul à monte
 Formoso quem appellant,
 prospere dimicatum
 est. Paronibus

quatuor-
 decim non sine magna hostium cæde captis, fu-
 gatis reliquis, cum ingenti æque terrestri
 ac navali præda, Christophorus
 Mellus Goam, Antonius Mi-
 randa Cocinum in hy-
 berna concessit.

Libri noni Finis.

HISTORIARVM
 INDICARVM

LIBER DECIMVS.

T Nonnius Acunia cum solemnibus cæremonijs & sup-
 plicationibus inito magistratu (is fuit annus apertæ In-
 diae trigessimus secundus) novos de more præfectos, ad
 obtinenda præsidij maria destinavit. In ijs Antonium
 Sylueriam cum nauibus longis quinquaginta tribus, &
 Lusitanis epibatis nongentis, è quibus erant fistulatores
 quadringenti, Cambaiam bello vrere, atque omni clade
 vastare iussit. Hædori Sylueriæ, ad Arabici freti custo-
 diam, rostratas celsiores quatuor, dromones duos, qua-
 tuor lembos attribuit. Oræ Malabaricæ, Didacum Sylueriam cum duabus bi-
 remibus, dromone vno, sex lembis præfecit. itemq. alijs alia munera ex regijs
 commentarijs delegavit. Ab ijs vario euentu gestæ res. Antonij Sylueriæ præ-
 cipuum decus inter omnes fuit. Is, cum ea quam dixi manu profectus ab vrbe
 Gda, Cimulum tenuit: inde Rainelum Cambaiæ petit infestus. Mahometani
 oppidum habent, ex eorum genere quos Naiteas appellant. Campestris est locus,
 quatuor circiter à mari seculis, anni adiacens tortuoso, qui, propter tenuitatem,
 leuiora duntaxat nauigia patitur. Ager circa, frumenti & oryzae ferax, multa in-
 super in lautiores dapes abundat alite; & incolæ, accipitrum genere, quos vulgo
 falcones vocamus, aucupium scienter exercent. Oppidum, ædificiis è polito
 lapide, & multiplici contignatione frequens, non modo propter soli vbertatem,
 sed etiam propter opulenta Sinarum commercia, scatebat ea tempestate omni-
 bus diuitijs, & egregiam bello iuuentutem iuxta in terrestres, ac nauales expedi-
 tiones præbebat Regi. Præcipuum tamen (vt in plana ac fertili regione) robur in
 equitatu, quo ferme cataphracto, more Persarum vtuntur. & cum nulla pars cor-
 poris ad vulnus patet; tum ad ferendum hostem pugione præcincti equites, bina
 vel terna spicula gestant manu; & præter hæc, ex ephippijs arcus & pharerra. In spe-
 ditur à Sylueria ad faucès fluminis classe delatus, maiores naues cum ducentis
 armatis in salo reliquit. Ipse naturibus cum cætera manu subiectus; Surrarum
 oppidum, metri incolarum desertum, ex itinere incendit; ac Rainelani, tum agre-
 stium fuga, tum sumantibus rectis admoniti, quod mœnibus carerent; ad amnis
 ripam

nam atque ad omnes viarum aditus munitionibus raptim excitatis, maiora tormenta & militum stationes opponunt. Inde in Lusitanos cum ingenti clamore ac tubarum sonitu appropinquant, horrida vis telorum emissa: cæterum propter ipsam nauigiorum humilitatem nocuit nemini. Simul, ad prohibendum deiectione hostem, equites prodierant circiter quadringenti. hos, præmissa fistularum cohorte, Sylueria, territos facili negotio intra oppidam repulit. Tum egressi in terram cæteri, submissis identidem ex arte corporibus vitabundi, nemine prorsus amisso, ad ipsa tormenta succedunt; ac pede collato, ardentibus animis ineunt pugnam: quam aliquandiu ancipitem oppidani fecere, dum in arcto conglobati, pro relictis ac focis egregie dimicant. Sed ad extremum valida impressione facta Lusitanus intra munitiones irumpit: neque sustineri ultra impetus potuit. pulsi e statione barbari, & decumanæ viæ faucibus captis, ex omni dein parte fugam capessunt. Sylueria victor, hoste profligato, suos ignaros locorum ab insequendo cohibuit: custodiisque contra subitos incurfus ab continente dispositis; diripiendi oppidi signum dat. in omnes partes extemplo discurritur. nitidissima suppellex; &, præter pecunias, multum eboris nobiliumque vasorum, & varii generis prætiosæ mercis egestum est. Expleri quamuis audis prædæ miles potuit, si catures oneri ferendo fuissent. sed veritus Sylueria, ne immodico pondere mergerentur; cæteris opibus ac relictis iniici flammam, & hostilia tormenta, ex ære omnia, in medium fluminis alueum proiici iussit. Ad hæc, naues incensæ viginti, & cotiæ, quas vocant, multæ, mercibus & comœtu, cæsaque materia in ædificationem onustæ. Neque minus atrociter in villas, hortosque, & fata læuitum est. Pleraque, vt ne vestigium quidem exstaret, ignis absumpsit. Ea clades omnem late regionem terrore compleuit. & Lusitanus, uictoria usus, imperu eodem oppida vicina, Damanum, & Agazinum, vicisque ignobiles complures quasi procella peruasit. Inde cum ingenti prædæ & magno captiuorum numero, in Bombainum insulam recepit sese: atque ibi, dum à Tanahensi dynastia, aliisque exigit tributum, aliquandiu subsistit. Hæc ea ætate ab Antonio Sylueria gesta. Eodem tempore Cambaiæ Rex cum Nizamaluco per præfectos gerere bellum. is, cum è Ciaulanis maxime finibus agerent prædæ, aduersus eam pestem, oppidani, à Pereria Ciaulanæ arcis præfecto, ex fœdere opem efflagitant. ille cum paucis equitibus peditibusque inconsulte prouectus, multo maiores ac paratiores in hostium copias incidit: & plerisque suorum amissis, dissipatis aliis, ipse trepida fuga vix in arcem euasit. ob eam rem à Prætoris Nonnio præfectura deiectus, inque ordinem, haud leui apud Lusitanos animaduersione redactus est. Interea Malabaricæ regioni præpositus Iacobus Sylueria Calecutum perierat iussu Prætoris, vti coram commodius ageret de conditionibus pacis; cuius haud mediocriter cupidum sese denuo Zamorinus ostenderat. Vbi eò peruentum est, immutato repente animo barbarum, nouis aliorum fœderibus illigatum, & à societate Lusitana prorsus alienum offendit. Ea ne impunita esset seuitas, ignem Sylueria relictis immitti, & oppidanos qui ad extinguendum accurrerent, missilibus è classe impeti iussit. vtrumque impigre factum. & incendiariæ ollæ in proxima coniectæ ædificia, & è nauibus tela in concursantem ignis opprimendi causa multitudinem mittebantur: atque vt aridam simul & valentem materiam flammæ occupauerant; deleri pæne tota vrbs potuit, si modo paulù adspirasset venti. Cæterum per aeris tranquillitatem præcipue sterit, quo ne plus ducentæ edes arderent. Inde Sylueria populabundus, ad omnia maiorum fluminum ostia nauium stationibus collocatis, quod è Lusitana re in primis erat, egregie obtinuit; ne quid eo anno Malabaricæ frugis Mecam transuehi posset; & Mahometani mercatores, exclusi temporibus, imposita iamdudum in naues onera

magno cum detrimento ibidem exponere; nauesque propter hyemem subducere sunt coacti. Hisce rebus peractis, Sylueria, nouis ab Goa copius auctus; Mangalorem, oræ Narsinganæ opulentum emporium, arcemque emporio coniunctam, vi atque armis adortus, expugnat. Prædiues negotiator eum locum habebat in potestate. is, cum iamdudum lateret sub vmbra Lusitanæ amicitia, occultum cù Zamorino percussisset fœdus; ac mutua collusione Calecutanas merces, cù ius ab Lusitanis nauigandi impetrasset, suo nomine in Arabiam transmittere contulerat. Ea fraude comperta Lusitani captum oppidum arcemque diripiunt; ad sexaginta maiora tormenta, & æris Cyprii, coralli, argenti viui, purpureæ & bombycinæ vestis, itemque tormentarii pulueris, & varii generis comœtu, quantum nauigia pati poterant, auctum: cæteræ gazæ, vna cum ipsis relictis murisque, subditæ faces: quod flammis absumi nequiuerat, ferramentis excisum: naues tredecim concremata: nihil in agris frugiferum, nulla felix arbor in hortis relictæ; multi mortales aut capti, aut occisi. Dynasta ipse, desperatis rebus, cum inter tumultum elaberetur; plumbea glande traiectus occubuit. Per eisdem fere menses quibus hæc in India gerebantur, in Arabico littore noui motus exorti. Turcica mancipia duo, Mustafa quidam peritus rei bellicæ, & Sofar Chius natione, sed oriundus ab Italia, Quæstor Aegypti, Solimano præfecto per fraudem interempto, & grandi interuersa pecunia; cum militibus ferme sexcentis Suezium petunt; comprehensisque in eo portu nauibus, in Arabiam, expugnandi & obtinendi Adeni causa traiciunt. Castris loco idoneo positis, maior in dies multitudo ad famam belli, ac prædæ spem, è vicinis regionibus affuebant. Inde, cum quintum iam mensem tormentis Adeni moenia quaterent; & intenta custodia comœtus arcerent; Lusitanæ demum classis aduentu deterriti, quam Hector Sylueria ducebat, irrito incepto ab obsidione discedunt. & Sylueria, circa Aromata promontorium, onerariis aliquot haud inuenito certamine captis, postremo Adenum accessit: liberoque mendacio abusus, Regi nuntiarum iussit; sese, cognito vrbis discrimine, sine mora, ne Turcæ pedem in Arabia figerent, instructis egregio militum nauibus, aduenisse, paratum prælio dimicare; Turcasque inde per vim expellere; ni sponte ipsimet, eo percussi metu, abscedere maturassent. Dein pluribus exsequendo, post occupatam à Turcis Aegyptum, & finitimas Adeno terras, quantum ab immani & inexplebili gente periculum vniuersæ instaret Arabia; ac simul in posterum Lusitanas opes & auxilia pollicendo; Regem & recenti obsidione fatigatum, & suis in præsentia diffidentem rebus, haud magno negotio perpulit, vt aliorum exemplo in Ioannis Tertii fidem solenni cum iureiurando veniret. Fœderis conditiones fuere, vt Adenicis nauiculariis institoribusque, omnes in partibus, vna Meca excepta, comœtare liberum esset; Regemque ac regnum, Lusitanis, quoties tempora exigere, ab hostibus tuerentur. Rex Adeni vicissim, Lusitanæ Regem patronum ac defensorem agnosceret; eique tributum nomine in singulos annos dena serafina millia Armuzianæ monete persolueret. In has maxime leges iuncta societas; & serafini millequingenti extemplo ab Rege curati ad coronam auream Ioanni in Armuzia vrbe fabricandam, quæ stipendii primitiæ in Lusitaniam primo quoque tempore mitterentur. Cæterum profecto inde Sylueria, barbarus metu solutus, ad ingenium rediit. & coalitam nuper amicitiam, ac fœderum ius, inexplorabili facinore violauit. onustam pipere nauem Lusitanam, quæ in Adeni portum secura decurrerat; cæcus avaritia, & veterem Christianos odia, circumuentam repente diripi, & Lusitanos omnes, quique ea vehabantur nani, qui in Adeni emporio relictis ab Sylueria fuerant, per summam nefas spoliarum, & interficiu sibi, magnamque sibi pecuniæ summam eo scelere peperit. Cum hæc res Gori promontorium fierent, in Molucis insulis hoc pacto se habebant res. Eger-

Am ab Garzia urbem, Tidorenses, adiuuante Castellano, haud magna mole, quippe e lignea materia foliisque, refecerant: & in defuncti Almanforis locum suffecerant adolescentulum (quo nomine, quibusue parentibus, nihil traditur) is dum ad puberem perueniret ætatem, tutela regni penes Radem erat Cacilem. in eadem insula Castellani exstructum iam ante ab Ignatio ad portus fauces propugnaculum, arcis instar, vallo & fossa munierant. Cæterum e trecentis bellatoribus ad centum ferme variis redacti cladibus, cum aliis, vt in tam longinqua regione, difficultatibus, tum paucitate maxime laborabant. Eadem Lusitanos quoque premiebant incommoda; verum eo meliore conditione, quod & ab suis ipsi colonis emporiisque aberant propius; & Boleifis demortui Regis liberos omnes (vti supra demonstratum est) obfides insulanorum fidei, inclusos intra arcem habebant. Sed huic locorum opportunitati, hominum industria, & publicæ rei studiū deerat. siquidem neque à Malaca iam dudum, neque ex India, quasi nullæ iam essent insulæ Molucæ, quicquam vel in supplementum, vel in alimenta, vel in stipendia militum aduehebatur; ipso vel in primis eam negligentiam demirante Aroeziō: & Georgius Castrius à præfecto Menefio ad Bandam insulam missus, vt in eo emporio, quod Molucensi diocesi erat contributum, pecunias mutuas ab Lusitanis qui ibidem negotiabantur, & militares viros aliquot Regis nomine sumeret; spernentibus iussa mercatoribus, nihil omnino impetrauit; ac per id ipsum tempus Tidorenses pauci admittis Castellanis eadem loca petierant ad sollicitandos populos, atque ab commercio Lusitano avertendos. In circuitibus coëtibuscque magnitudinem Castellani imperii viresque iactando; Lusitanæ vero ditioris fides & copias elenando verbis; & utraque regna comparando inter se; haud paruos ad præoptandam potentiorum amicitiam in ea gente motus animorum fecere. Castrius æmulos ac seditiosos comprehendere casso laboræ conatus; Ternatensem, vacuus nummis & comitatibus, desertissimo comitatu reuertitur; Menefio quoque, in magna rerum inopia, fluxaque gentium fide, ex omnium numero paulo plus centum & triginta Lusitanos supererant. Delecti à barbaris utraque ratio potuit; si compuncti consilio ad facinus conspirassent. Sed sordida lucricupiditas, & ciuile odium ad mutuam perniciem præcepit, ad tutelam publicæ libertatis incautum, adeo distrahebant animos, vt discordes infensique inter se, domesticis certaminibus externa fouerent arma. Ab Lusitano Ternatensis; ab Castellano Tidorensis iam diu stabat; porro ad Ternatensem Bacianus, incertum quas ob causas immutata in successorem Almanforis voluntate; ad Tidorenses Garabrunus Geiloli regni procurator, puero admodum eo quoque Reges, se adiunxerant inter utranque partem, ducibus Europæis minuta prælia seruebantur. Sed ex omnibus maxime bellum ciebat Geilolius, spe concepta inter eos tumulus imperii proferendus; cum rei facultatem quietis rebus cernebat nullam. Mauricie sunt aliquot insulæ, de quibus ante dictum est, Morum vulgo omnem eam tractum appellant. Harum partem cum singuli obtinerent Reges, quod iam primis populenta est terra, mutuo se se inde pessere conabantur. Ea res, ad euerendum Tidorem, ne receptum ultra æmulis daret is locus, aditum denovo Lusitanis aperit. Quippe in eam ipsam expeditionem, vt fines Ternatensium invaderent, Rades & Geilolius cum sua uterque classe in Mauricas profecti, Castellanis adsumptis circiter quinquaginta, Tidorenses urbem arcemque cum imbelli plebe, & præsidio Castellanorum haud amplius quadraginta reliquerant. Eam rem comperta Menefius, confestim in arce Gomezio Amio concredita, centum & viginti Linfranos eduxit ad iunctisq; Aroezijs, & Bacianis auxiliis, per speciem occurrenti hostium manibus, cum à Ternate soluisset, repente ad Tidorem flexit iter. & opus bipertito in terram expositis, urbem & male munitam, & defensoribus paucis vacuam,

ant

primo

A primo impetu cepit. Oppidani cum regulo dilapsi. vrbs iterum direpta & incensa. Inde ad Castellanos, qui se se in arcem vrbe capta receperant; missi à Menefio codicilli, cum clementi adhortatione, vt rerum suarum statum agnoscerent; captiuos & cætera per bellum ablata redderent; & incolumes ipsi cum suis rebus abirent; neu barbaricum solum respergi ultra Christiano sanguine paterentur. Quod si Cæsarem respicerent, gratiorem illi haud dubie lenitatem in disceptando, & animi equitatem in complectenda concordia; quam in perditis iam rebus, improba partium studia, & pertinaciam in bello extrahendo, futuram. Ad ea ferocius primo responsum à Castellanis. dein, vbi admoueri tormenta scalatque videre; Fernandus præfectus, accepta fide, ad colloquium prodiit. In eo colloquio, post multam altercationem, denique pax ita conuenit. Castellani, captiuos & cætera ablata Lusitanis cum fide redderent. inde ad Zamafum oppidum oræ Mauricæ cum suis rebus abirent. nullas præterea plagæ illius adirent insulas; neu quam eius mercaturæ aut negotiationis partem attingerent. Ternatensi Regi ereptam paulo ante Maquienū insulam restituerent; neu illi, neu Baciano, aut aliis Lusitanorum sociis arma inferrent; nec Tidorenses, aut Geilolium, ceterosue illorum hostes, vlla iuuarent ope: sed ibidem quieti responsum ex Europa super commercij controuersis, vt cum Ignatio ante conuenerat, expectarent. Menefius naues iis præsidiumque Zamafum vsque præberet; neu Castellanos, Tidorenses aut Geiloli Reges dein lacefferet bello. In hæc leges iusiurandum utrinque exactum: & datis qui prosequerentur, Castellani Zamafum sine mora transuecti. Sub hæc, Tidorensi quoque Regi data pax, & instaurandæ rursum vrbs potestas facta, cum eo vt Ioanni certum quotannis tributum penderet, neque Castellanis in posterum, aliisue nationibus contra Lusitanos adisset. Additum etiam, vt Lusitanos aliquot haberet apud se, ad gentem Europæis institutis & moribus imbuendam. Per hunc fere modum compositis in præsentia rebus; adulta iam ætate Boahates intra arcem emoritur. Neque absuit veneri suspicio, in Aroeziū vulgo collata, quod vereretur (vt est sollicita offitii ambitio) ne maturo ad imperium adolescente, dominari postmodum ipse desineret. Suffectus in Boahatis locum germanus frater, natus minor, Aialus. Is vero vt sibi tandem aliquando restitueretur, summa ope orare infelix institit mater. sed apud surdas aures nihil ea deprecatio valuit. Aroezius, continuandi imperij cupidus, obstabat in primis: sentiebatq; in ea re cum Menefio, quamquam alioquin grauius eidem infensus, cum alias ob causas, tum vero, quod Cacilem Vaiacū, e primoribus vnum, plus æquo fouere, sibi que palam antefere videretur: quæ res non Aroeziū modo prorsus alienauit à Lusitanis, sed etiam ipsi Vaiaco exitium attulit. quippe, non ferens æmulum Aroezius, fictis primis criminibus hominem insectari cepit; dein etiam, cum parum criminatio procederet, necem inuiso capiti aperte moliri. Vaiacus, cum se imparem opibus aduersario cernebat; vndique insidiis appetitus (quod vnicum erat præsidium) in arcem ad Menefium confugit supplex. Verū ne ibi quidem tuto esse licuit. inclusum, Aroezius, quasi maleficum & facinorosum, extemplo ad supplicium à Menefio expetiit. Menefius, cum neque Aroeziū exacerbatum, & amico inopi afflictioque consultum vellet, suos in consilium vocat. Ibi dum sententiis certatur; Vaiacus interea, metuens, ne postmodum noxæ dederetur inimico; sese præceleri desperatione e turri præcipitat. Huius viri interitu, Menesium haud mediocriter inuasit terror. Accessit ad iras acuendas, parua dictu res, sed quæ in iis gentibus magnos animorum motus exciuerit. Peritiam e Sinis paulo ante fuculam (vt fit) Menefius habebat in prætio. hanc extra muros forte pascentem, oppidani aliquot ex insidiis occidere. Causa occidendi fuit, partim praua religio; quod Mahometicis & Iudaicis

Dais additi superstitionibus, eam pecudem vulgo execrantur; partim etiam **D**
 odium Menesij ipsius; quem id peracerbe laturum non ignorabant. & sane maior
 quam pro re dolor hominem pupugit; ac proinde quam intentissima habita que-
 stione, affinem eius culpæ comperit Cacilem Vaiduam, qui & princeps tum erat
 sacrorum, & Aroezius Regemq. ipsum arcta affinitate attingebat. Hunc, nulla
 vel personæ, vel affinium, vel publicæ quietis habita ratione, in arcem arripi ius-
 sum, Menesius in carcerem condidit. Vulgata dein re, concursus ad Menesium
 factus ab Aroezio & primoribus ciuitatis; quorum vel auctoritate, vel precibus
 utcunque placatus, acceptis vadibus Vaiduam è custodia emitti imperauit. id
 ministerium Petro cuidam Fernando mandatum, infimæ fortis homini; qui, vt
 est proçax hominum ingenium in alienis miserijs, inter soluendum Vaiduam, os
 eius ac faciem, frustra quiritantis ac diuinam humanamq. implorantis fidem, pe-
 talone pingui perunxit: qua ille contumelia adeo accensus est, vt lacrymas non
 teneret. Producto dein ad arcis portam, præstò fuit honoris causa Aroezius cū
 magistratibus, & magno ciuium numero. quos, Vaidua, suam fortem miserans
 eiulansq. cum appellaret, aruina succulenta madentibus genis; Lusitani quidem
 adstantes, ingenti sublato cachinno, vrbani Fernandi factum efferre laudibus:
 at vero Ternatensibus, ad eam deformitatem lacrymæ pariter obortæ: atque ita **E**
 superbum & indignum id ludibrium uisum est; vt nisi arx atque tormenta cerui-
 cibus imminerent; arma extemplo capturi, iniuriamque summi apud eos antisti-
 tis vlturi haud dubie fuerint. Sed præsentī metu ac dira necessitate coerciti, quie-
 nere. Vaidua, ignominia ac doloris impatiens, voluntarium sibi in aliquot annos
 consciiuit exilium: ac vicinas interim insulas cum querimoniis & obestationibus
 obeundo, gentem vniuersam contra Mahometis contemptores omni arte solici-
 tare non destitit. At vero Ternate, incolis iam sat superque irritatis; longe etiam
 atrocior ad exulcerandos omnium animos consecuta res est. Intra arcem, vti su-
 pra demonstrauimus, & pecuniæ, & commeatus penuria erat ingens. Inde mili-
 tes cum è tabernis atque è macello alia atque alia, vt fit, non præsentibus num-
 mis, interposita fide coemerent, ac postea soluendo non essent; concursus à ple-
 be cum expostulationibus ad Aroezius fieri cæptus. ille, quando Lusitanos ne-
 que in ius vocare poterat, neque ad satisfaciendum creditoribus cogere; quod re-
 liquum erat unum, annonam in vrbe comprimi iussit. Ex eo Menesius, milites
 increpare, quod ipsorum improbitate atq. auaritia, nihil iam venale proflaret. illi **F**
 contra, in Menesium Prætozemque Indiæ conferre culpam; ac simul ferociter
 stipendium exposcere. Cum nihil eiusmodi altercatione proficeretur, & ino-
 pta cresceret in singulos dies, Gomezium Arium ad conquirenda cibaria cum ar-
 matis aliquot insulam peragrare placuit. Haud longe ab vrbe Ternate vicus est,
 Tabonam appellant. Eò progressi pauci ex Arii comitatu, quasi ad populandū
 non ad precandum venissent; ita in ædes irrumpere, cibos efflagitare; si mora fie-
 ret, per vim egerere. Cum maior quam pro numero & loco audacia esset; non
 stulere diutius insolentiam incolæ: arreptis quæ fors obtulerat telis, Lusitanos
 minis deterrere à rapina institerunt. inde rixa cum iurgiis orta: & Arius procul
 clamore suorum audito, ad opem ferendam & sedandum tumultum accurrit.
 Neque segnius, ac maiore cum manu affuit præses loci, vir egregie fortis; accen-
 sisq. ad iracundiam animis, cum nihilominus in temerario incepto Lusitani per-
 starent, pauci à multo pluribus circumuenti, multis acceptis plagis, quidam etiā
 armis exuti, in arcem ad Menesium reuertuntur. Horum conspectu & vocife-
 ratione ostentantium vibices, & se se fustibus indignum in modum acceptos ab-
 aggressi plebe querentium, commotus haud satis cognita causa Menesius; per iram,
 auctores eiusmodi facinoris ab Aroezio postulat. graues additæ minæ, ni extem-
 plo

A plo dedantur. Aroezius, licet malum id sibi met Lusitanos cōtraxisse non ignora-
 ret; tamen urgente metu inuitus obtemperat. Tabona citati præses & duo è prima-
 riis, Menesio sine mora sistuntur. è quibus ille duos præcisīs manibus domū remi-
 sit. Præsidē verò brachiis post tergum reuinctis, in littore destitutum, ferocissimis
 duobus molossis obiecit. quorū impetū ac dentes, varia corporis declinatione, a-
 liquandiu frustra euitare conatus; horrente supplicii fœditatem effusa ex oppido
 multitudine; circumspectare primo cæpit fugam: dein, cū terrestres omnes exitus
 milite obsessos cerneret; in mare se (quod supererat vnū) ad incertam spē salutis
 immisit. neq. canes, quippe iā inescati, ab insequendo abstitere. pedibus tantam
 nanti, pone cū adhererent; dolore ac desperatione in rabiē actus, repente se se cō-
 uertit; dentibusq., horrible dictu, certare cū belluis institit: atq. ad extremū, vnus
 aure mordicus apprehensa, cū iam sanguis viresq. deficerent; moribūdu, molos-
 sum vna secū ad ima detraxit. Atrox & inhumanū id pœnæ genus haud immerito
 visum, eo magis quod Lusitano ex patriis institutis ac legibus gloriari licet; nullā
 gentiū in homines damnatos mitiora exercere supplicia. Et Aroezius eo facto; ad
 implacabile Menesij aduenarūq. odiū efferatus; de tollendis è medio Lusitanis
 pariter & Castellanis agitare cæpit. Ac per fideles primū internuntios placatū sibi
B Catabrunū facile adduxit; vt simulatq. cæsos ad Ternatē Lusitanos audiret; Ca-
 stellanos ipse vicissim ab Toloco ad Geilolū allectos, ad vnū interficeret. Additū
 magno vtriusq. consensu, vt sublaris peregrinis, regulū vterq. suū necaret, ac re-
 gnū inuaderet. Hisce de rebus dū occulta consilia ineuntur; atq. ad fraudē, quā-
 do in apertaui spes nō erat, tēpus & ratio exquiritur; iudiciū interim conspiratio-
 nis ad Menesiū defertur. ille, per summā dissimulationē Aroeziū in arcem (vti so-
 lebat) accersit, itemq. ex Aroeziū amicis, quos ille in sceleris communionē ascie-
 rat, præcipuos duos, Tamaranū & Boiū: quorū hic iudiciis capitalibus; ille rei ma-
 ritimæ præerat. Hi separatim interrogati de coniuratione, primo satis constanter
 negabant: dein tormentorū admoto terrore, seriē totius rei sine cunctatione prō-
 ptere. Hoc tanto periculo Menesius ictus, dānatū de consiliū sententia Aroeziū,
 in elato suggesto (vti principes viros moris est) toto spectante populo securi per-
 cussit. Reliqui duo quo genere leti perierint, incertum est. Eo casu perterriti pri-
 mores vrbs, ad locum natura munitum, cui Turoto nomen, simul cū Regina, libe-
 risq., & cōiugibus effugerūt. Inde Regina denuo per legatos Aialū filiū à Mene-
 sio summa ope repetere aliquandiu perseuerauit. Postremo, vbi clausas aures frū-
 stra tentari perspexit; Aroeziū exēplo venale quicquā ex agris ad vrbe deferrī ve-
C ruit, adeo vt pene obsessi non modo penuriā, sed etiam famē Lusitani sentirent.
 Interea Consalius Pereria successor Menesio destinatus, cū dies aliquot Malacæ
 ex itinere substitisset; idoneā nactus tempestatē, in Borneū traiecit; pacemq. & ho-
 spitiū cum Rege libentissimo instituit. Ea insula est per ampla. ducentas circiter &
 quinquaginta leucas ambitu colligit. Mahometē colūt populi: carnis, oryza, &
 variis alimentis abundant; & super hæc, laudatissimā caphurā, & primæ notæ ada-
 mantes, agallochū; itēq. apprime expetitū vicinis gētibus factitii vini genus quod
 patrio vocabulo tampoi dicitur, cū veste Cambaica, ere, argento viuo, rubricamini-
 oue permutant. Portus & oppida numerant multa: sed præcipua nobilitate Borneū
 regia est vrbs. hæc nomen fecit insulæ, lateritiis mœnibus; & sumptuosis
 ædificiis mirum in modum exulta. Inde Pereria Ternatem delatus, perturba-
 ta omnia; Lusitanos macie ac fame luridos ac deformatos offendit. Accepta
 dein præfectura, Menesium ab Regina oratoribus pro atrocitate facinorū do-
 lenter & grauitè accusatum, in custodiam dat. habitaque rite quaestione; sicut à
 Prætoze Nonnio in mandatis habebat, testata omnia crimina; & litteris consignata;
 ipsumque Menesium vincum remisit in Indiam. Tum, iuste ac leniter agendo
 cum incolis, Regemq. puerum laxius & liberalius habendo, Reginam & cæteros
 profugos

profugos cum omni rerum copia ad urbem reduxit. Simul etiam arcē (quippe ali-
 cubi aggere tantum exstructo murus & propugnacula deerant) absoluerit aggressus
 est: quam rē quo enixius ipsimet oppidani adiuuarent; cū solenni iureiurando pa-
 lam Reginæ promissit; ædificatione absoluta, se se confestim ei filiū incolumē fi-
 de optima redditurū. Post hæc, ad Lusitani Regis negotia procuranda, & prohi-
 bendū mercatura militē, toto pectore incubuit. Neq. solū edicto graui, vti Mene-
 sius antea, cauit ne cui præter ministros regios contrahere cū incolis liceret; sed e-
 tiā circumisso conquisitore, mē suras omnes atq. stateras ē priuatorū ædibus abla-
 tas aut concremauit, aut fregit; certam præterea caryophylli partē eius quod sibi
 quisq. iā emerat, pretio dominis perfoluto, in regiam apothecam conuehendū cu-
 rauit. Id verò acerbissimū accidit Lusitanis: militiæ quippe munia perosi; vetito
 commercio dudū assueuerant, coemptisq. frugibus, tanquā serpentes thesauris,
 incubabant. Ante alios Fernandus Lupius pro Episcopo (vicarios tū, sacerdotes
 eiusmodi, vulgo appellabant) qui cæteris exemplū omnis disciplinæ ac sanctitatis
 deberet esse; interdicit sibi negotiationem, & ereptū ē faucibus nefariū quæstum,
 pati nullo modo poterat. Proximus huic Vincentius erat Fonsæca, vir seditiosus
 ac turbulentus. Atq. hunc quidē, Præfectus, arrepta occasione, quod exigenti vi-
 giliis circitori ferocius & contumacius respondisset; in vincla coniecit. Verū cæ-
 teros ex eadē factione coercendi, haud æque expedita erat ratio: quippe complu-
 res, & paratos ad facinus; & incolarū, quibus tolli edictū pariter expediret, opibus
 ac fauore subnixos. Hisce rebus elati pleriq. milites, primò arcem præfectūq. de-
 serere; ac partim ad Castellanos, partim etiā ad Mahometanos transfugere cogi-
 tarunt. dein, veriti, ne si adeo aperte nudassent animos; periculū affinibus ac liberis
 in Lusitania relictis crearent, sibiq. receptus à tam præcepti consilio non daretur;
 tutius ac satius fore statuūt; per ipsosmet Ternatenes exitiū necemque præfecto
 moliri. Nec mora. mutuis adhortationibus inflammati; non modo plebē, sed etiā
 magistratus, atq. adeo Reginam ipsam in præfectū accendere. Venisse nouū ex In-
 dia non hospitem aut amicū; sed dominū ac tyrannū: qui, dū à Prætoze Indiæ, &
 regis Quæstoribus gratiam ineat; gradūq. sibi ad opes & imperiū struat; aliorum
 omniū rationes & commoda negligat; & iniquissimis edictis, contra naturæ & gen-
 tiū iura, totū commerciū interuertat. Neq. verò blanditiis & fucata eius comitate
 decipi se patiantur. Simulatq. arcē absoluerit, certū esse illi, non Regē modo ē cu-
 stodia nullo pacto dimittere; sed etiā Reginā ipsam vnacū proceribus repēte cō-
 prehensam, in eundē carcerē includere; quo pluribus obsidibus obnoxios ad om-
 nia sibi habeat insulanos; nec tantū alimēta subtrahere, vt antea, sed ne hiscere qui-
 dem in posterū audeat quisquam. Ni talia machinantē occupent ē medio tollere;
 non modo grauiā fortunarū damna; sed etiam teterrimam haud dubie seruitutem
 omnibus imminere. Hęc, & alia eiusmodi, quæ in tali re praua cupiditas & malitia
 suggererat; secundis auribus cum à populo, tum à Regina in primis accepta. ac
 leta mulier, quicquid irarum ac simultatum cum aliis fuerit, totum id in ipsos ver-
 tisse Lusitanos; tam præclaram occasionē vlciscendi acceptas iniurias, delendiq.
 gentē insociabilē, ē manibus elabi passa non est. Vocatis ad conciliū affinibus ami-
 cisque, demonstrat; agitados partim conscientia scelerū; partim intercepti lucri do-
 lore Lusitanos, capitali inter semet odio disidere; atq. ipsius maxime præfecti
 necem omnibus votis expetere. Collata in eos à Boleise coniuge beneficia, dex-
 trasq. iunctas, & hospitii sanctissima iura in memoriam reuocat. Pro iis quam ma-
 le relata sit grātia, reputare apud se quemque iubet. Vixdum vita functo Boleise,
 paruulos liberos fraude in arcem abreptos; se se egre ex impiorum manibus elap-
 sam, relicto folio, vagam inopemque tamdiu tolerasse vitam; maiorem natu fi-
 lium, vt primum ad capeffenda regni gubernacula pubescere inceperit, veneno
 sublaturū. hunc qui sibi afflictæ superstiti vnus, per quotidianos dolos & cal-
 lidam

A lidam frustrationem in custodia detineri: adhæc, intolerandas contumelias,
 & inaudita post hominum memoriam infantium supplicia cruciatuq. comme-
 morat. Hortatur, quandoquidem ipsimet Lusitani ad facinus adeo gloriosum
 inuident, ac dexteras quodammodo porrigant; sese ad tyrannum interficiendum
 ingenti animo parent. Vbi eam belluam, adiuuantibus vel certe approbantibus
 inimicis, in ipso cubili mactarint; tum subito aucti subsidiis quæ in tempore sunt
 affutura, occæcatis intestina rabie ipsos ad vnū omnes occidat; arceq. occupata,
 & excusso impotentissimi dominatus iugo, innoxiiū Regem orbē parent; ciuibus,
 urbi tandem aliquando restituant. Haud magni negotii fuit cunctos in sententiam
 adducere; quippe Lusitanis & natura cultuq. dissimiles, & publice dudū infensos,
 & propriis insuper damnis atq. offensionibus irritatos. Cū certatim in id operā
 sumum deferrent, dies rei peragenda condicitur. Interea Regina ad omnem suspi-
 cionē auertendam, officia in præfectū intendere; operas in arcis ædificationē vlt-
 ro suppeditare; hortari vt munimentis perficiendis insistat; scilicet quō sibi opta-
 tis vnici filii amplexibus quamprimū perfrui liceat. Vbi destinata affuit dies; dele-
 cti viritum in Mahometis fano sub arcem, tū etiā in proximo luco, eoq. densissi-
 mo; clam in insidiis collocatur: qui vbi ē turri signū editū sit, extēplo per inchoa-
 ta vel intermissa opera in arcē irrūpant: dein coniurati cū gladiis, idem ferre qui
 familiariter ad Regē ire consueuerant; circa meridiē de more intrōmissi, ad in-
 timam turrē sine vlla interpellatione perueniūt. ibi cū Rege collocuti, simul expe-
 diūt ferrū; & colligunt animos. Maxime opportunū erat diei tempus: custodibus
 ac ministris, vti solebant, meridiandi causa dilapsis; & præfecto per summam se-
 curitatem intra cubiculum quiescente. Vnus Vincentius Fonsæca vincitū vigilā-
 bat in proximo. Is, ē corporum motibus vultuque confuso rem haud obicure
 coniectans, cunctantes hærentesque, nutu ac verbis instigando perpulit. tandē,
 vt in cubiculum præfecti impetum facerent. Ergo strictis gladiis hortati inter se,
 alii fores effringunt; alii gypatos arundine intertexta parietes, calcibus pro-
 ruunt. Pereria, arreptis armis cum se se acriter defendisset ac diu; transfixo
 denique duobus ictibus pectore, moribundus occumbit. Interea qui sub arcem
 in delubro latebant, gestientes cupiditate cædis & sanguinis, non expectato si-
 gno teneri non potuerunt, quominus in prætereuntem forte Lusitanum irruer-
 ent. Eo argumento, nec non clamore ex præfecti ædibus vociferantis ancillæ,
 patuit fraus. Tum excitati Pereriæ famuli aduolant: ad arma vocatur: atque, vt
 in communi metu, ab vtriusque factionis hominibus ad turrem extemplo con-
 curritur. ibi, mira celeritate, antequam signum ederent percussores oppressi
 partim cæduntur; partim ē muris fenestrisque sese præcipites dant. Ab Lusita-
 nis, vt in re trepida, occlusæ portæ; & pro mœnibus & propugnaculis vigi-
 liæ stationesque pæne sero dispositæ. Ac per hunc modum eo die seruata non
 arx modo; sed, vno Pereria excepto, vita omnium ac salus; euidenti profectō
 Dei benignitate, credo propterea quod futuræ postmodum in iis locis Christianæ
 messi consulere. Sub hæc, inter Lusitanos de successore, vt consueuerant;
 ingenti contentione certatum est. Atque ad extremum, adnitente Vicario, per
 seditionem ac tumultum, præteritis iis quorum habenda erat ratio more atque
 instituto maiorum, ē vinclis ereptus Fonsæca in locum defuncti pessimo exemplo
 sufficitur. Ab hoc, tamen non tam voluntate, quam vi, quod alioquin ex om-
 ni circa regione commeatibus arceretur, commodius factū est nihil, quam quod
 exoptulanti Reginæ Aialum filium reddidit. Cæterum, militari neglecta disci-
 plina, & contempto Ioannis edicto, liberam negotiandi potestatem atque licentiā
 Lusitanis indulgit. Et ipse postmodum apud Indiæ Prætozem accusatus (incertū
 tum quibus artibus) omnium criminum & flagitiorum impunitatem adeptus est.

Aialo regnante, nihilo quietiores, quam antea, res fuere. Quippe dum seuerius **D** exercet imperium, & à magistratibus cæterisque, quos ad eam diem publici peculatus pauperant, acrius rationes reposcit; principum sibi odium similitateque irritauit. ij probabilem nacti materiam criminandi, quod per eos forte dies vagi ad rapinam aliquot ex arce ab agrestibus interfecti fuerant, eius cædis culpam in Regem conferendo, aliasque comminiscendo calumnias, Fosecam adduxerunt, vt insonem Aialum vi atque armis pelleret regno, eiulque loco Tabariam spurium substitueret, è stirpe regia minimum natu. Ea res multitudinis animos vehementer offendit: ac vulgo Fosecæ diras omnes imprecabantur. atque etiam **E** Lusitanis nauarchis minime deerant, qui cum eo palam exercerent inimicitias, & indignam Consalui Pererix necem, amissamque propemodum arcem, & summa iniuria occupatam ab eo præfecturam exprobrarent. Ita, domesticò simul & externo sollicitus metu, peræque omnibus adeo diffidebat, vt non die non nocte arma deponeret, nihil ab vllò porrectum, nisi sinistra acciperet manu; quo alteram ad stringendum gladium expeditam haberet; &, quod in conscientia magnorum scelerum accidit, vmbra horreret. Interdum etiam, congressus hominum vitabat, ac lucem; & in solitudinem abditus; statum rerum suarum tacitus apud se deflebat. Eo libentius de successoris aduentu muntium accepit (is erat **F** Trifanus Ataidius) eique sine vlla tergiversatione claves arcis & gubernacula tradidit. Hoc præfecturam gerente, haud contemnenda occasio amplificandæ in eo tractu Christianæ religionis affulsit. Momoia est vrbs in Moro. Simulacra colebat gens, atque inde Mahometani quotannis prædas agebant. eam iniuriam & calamitatem querenti Momoiano dynastæ, Consaluuus Velofus qui tum ibi negotiabatur, spem fecit, si Christiana suscipere sacra in animum induceret; auxiliũ contra eas incursiones à Lusitanis impetrandi. Haud aspernatus conditionem barbarus, auctore Consaluo legatos ad Ataidium mittit. ij, dies aliquot à præfecto comiter habiti, sacro fonte abluuntur: dein muneribus culti ac Lusitano vestitu ornatuque; in patriam reuecti, plenam promissis legationem dynastæ renuntiant. Ille, tam læro successu, magnam in fiduciam erectus, Ternatem extemplo contendit. Ibi iuncta cum Lusitanis amicitia, magnifico pro copia loci apparatu, ipse comitesq; baptismo iustrati, atque aliis quidem alia de more imposita nomina: dynasta in Lusitani Regis videlicet gratiam, Ioannes est appellatus. Momoiam redeunti, comes additus Simon Vasæus sacerdos. huius opera, præsertim Ioanne adnitente, multi paucis diebus ad Ecclesiam adscripti. Cumq; in dies cre- **F** sceret numerus; laboranti Vasæo Franciscus Aluarus item sacerdos paulo post ab Ternate succurrit. Tum verò summi infimique, credo magis imitandi principis causa (vt euentus postea docuit) quã quo necessaria Christianæ fidei capita probe tenerent, relictis in speciem simulacris vni Deo nomina profiteri institerunt. Simul; delubra non pauca, statuis dæmonũ comminutis atq; sublatis, rite expiata, & cultui diuino dicata sunt. & ab Ataidio, vti receperat, Lusitani milites aliquot Momoia transmissi, qui urbem munirent; ac nouellos Christianos à Mahometanorum incursu rapinisq; defenderent. Dũ hæc ad Momoiam fiunt; Ternate ab improbis cupidisq; rerum nouarum, Tabariæ nomen ad Ataidiũ defertur, quasi de occupanda per dolum arce consiliũ iniret; ipsiusq; præfecti vitæ in primis moliretur infidias. Ea criminatio, innoxio adolescenti, vt initio calamitosa, ita exitu salutaris fuit. Quippe ab Lusitanis fraude in arcem illectus, repente in vincla conicitur. dein crimina diluere, atque iras lenire præfecti frustra conatus, cum valida custodia in Indiam ad Prætorem est missus. atque ibi demum causa cognita, verbis honorificis absolutus, repudiato Mahomete Christianus efficitur. Inde patriam repetens, cum ad Malacam ex itinere substitisset, extinctus est morbo. Cæterum

Ataidius,

A Ataidius, præiudicata re, neque Nonnii expectata sententia; Cacilem Aeriũ eius loco fecerat Regem, Boleifi pariter ex pellice natum Iaua: quæ, filii salutem non sine causa metuens, cum acrius tenderet ne tam infauitæ successibus aleam subiret; satellites puerum à complexu parentis auulserant; ipsamque mulieriter vociferantem, vafano perciti furore, ex ædium fenestra præcipitem dederant. Hoc tam atrox facinus, non Ternatensium modo; sed omnium eius plagæ Regum ac populorum iras denuo in Lusitanos accendit. ac vulgo in cœteribus conciliũque, præter cæteras querimonias & maledicta, fremebant, indignã atque intolerabilem esse rem, ab iis qui pæne precario nuper in eas regiones irrepserint; Reges incolis ex libidine dari adimique. Id verò in primis pro suo quisque sensu & ingenio deplorare. Ac per eos ipsos dies, ad cumulandam inuidiam, fædum Pinti cuiusdam factum accessit. Is ad explorandum Mindanaũ, & alias circa insulas, ab Ataidio missus, à Mindanao ad Siriagum deuenit. Ibi elementer acceptus, cum Rege hospitium ac societatem mutuo sanguinis haustu sanxit. is genti solennis foederum ritus inde, cum securi insulani quasi ad amicum & socium, vel contrahendi, vel etiam vitendi causa familiariter in ipsam nationem adirent; Pintus, aliquot ex iis repente correptos, abdito loco infra tabulata coniecit; asportandi causa. Non latuit ea fraus incolis. quippe, dum se ad iter expediunt nauitæ; sensim vnus è captiuus in mare desiliit; nandoque cum ad suos peruenisset; rei gestæ seriem exposuit Regi. Ille accensus ira, extemplo celoces deduci, & in eas armatos imponi iubet. ab iis Lusitanus prope inter molendum oppressus, sæua postmodum coorta procella pæne submergitur. Inde ad leuandam onere nauem iactis in mare tormentis, magna cum formidine ac trepidatione Ternatem applicuit. Hæc ob res, omnium animis maiorem in modum exasperatis; Molucenses Reges ad extinguendum nomen Lusitanum; missis vtroque nuntiis, cū Ternatensi populo conurauerant; in eandem societatem regulis quoq; Papuarũ insularũ assumptis, Vaigamano Vaigeo, Quibibio, & Mincimbo. Consiliũ erat; sparfos variis locis Lusitanos, ad internecionem delere: Ternatensis arcis præsidium, quando muralia tormenta deerant, subtractis vndique alimentis fame conficere: si id minus è sententia celsisset; felices omnes arbores vltro succidere, & cum familiis longe inde migrare; vt quoniam noxia & inuisa natio armis ex ea terra pelli non posset; certe solitudine ipsa, & inopia rerum omnium; excedere cogeretur. Hisce rebus ita constitutis; initium belli factum à Ternatensibus: ij, quam occultissime suis rebus in tutum egestis, nequid hosti ad prædam reliquum esset; postremo, ante lucem omnes ex vrbe profecti sunt. frustra que **C** Ataidius; vt primum id reseuit, abeuntes omni ope reuocare; eorumq; iras pollicitationibus & blanditiis permulcere tentauit. Maritima primum loca procul ab arce petiere: dein cū à Lusitanis nauibus vexarentur; in abditos saltus ac præaltas rupes recepere se se. inde furtiuis expeditionibus, in aquatores maxime & lignatores Lusitanos fiebat impetus. quinetiam, vt nullam secum pacis conditionem esse Ataidius intelligeret; patriam ipsam Ternatem, ubi erant aliquot domicilia Lusitanorum, subito aduentu iniectis ignibus concremarunt. Eodem fere tempore cæteræ quoque gentes in arma coortæ: & Lusitani, qui aliis aliisque in regionibus, vt apud amicos agebant, repente circumuenti cæsiq; . Et in Moro, præter alios, Simon quoque Vasæus sacerdos occubuit. Franciscus Aluarus, multis vulneribus acceptis, ægre nauicula Ternatem euasit. Pessimũ verò ex ea coniuratione illud accidit, quod Carabumũ veneno ad adolescentulum Geiloli Regem sustulit, regnumq; per scelus inuadit. de in ad occupandas in eo tumultu Mauricas insulas magna classe profectus; neophytos Momoianos, vt pòte Christianis præceptis leuiter admodũ institutos; ab recta

R 3 in

in Deum fide, metu minisque deduxit, vno incassum reclamante dynasta Ioanne: quippe qui Christianæ disciplinæ præcepta, & Euangelii veritatem, in pectus alte demiserat. is, vbi obstinatos ad deditorem, atque ab suscepta religione per summam leuitatem atque perfidiam auersos populares animaduertit; locum extra urbem tumultuario opere munit; frustra que hortatus Lusitanos aliquot quos circa se habebat, ne asperis in rebus desponderent animum; ipse cum paucis familiaribus oppugnationem hostilem à matutino tempore ad vesperum præclare sustinuit. Nocte dein, desperata corporum salute, ad animos præsertim domesticorum quacunq; ratione seruandos incubuit. Vxorē habebat Christianis nuper sacris initiatā; hanc vnā cum paruulis liberis, ne propter infirmitatem naturæ vel ætatis, de baptismi præmiis periclitarentur, in opinionis errore optimo, utens animo, sua ipse manu peremit: inde cum sibi quoque manus pararet asferre; domesticorum interuentu prohibitus, & non sine magno animi dolore, Catabruno traditus est. Ab eo cum interrogaretur, cur tam triste consilium cepisset, immeritam coniugem cum innoxia prole occidendi per summum nefas; vxori quidem ac filiis egregie ab se consultum esse respondit; quorum sexus ætasque ab salutari Christi confessione abduci facile potuisset; at se se, vt virum deceret, nec tyranni minas horrere, neque extrema supplicia cruciatuque Christi causa defugere. Hac orationis libertate Mahometani sæuitiam acrius concitauit: cumque in eo iam esset, vt carnifici traderetur, amicorum ac procerū deprecatione seruatus est. Dignus profecto qui non in vltima barbarie, sed in Europa media nasceretur. quippe, tam generosum ingenium, cultoribus peritis adhibitis, ad eximiam virtutum omnium frugem haud dubie peruenisset. Et Ioannes quidem, quam dixi constantiam ac fortitudinem præstitit. De cætera neophytorum turba vtrum vel vnus in fide manserit, nihil comperti est: adeo (vt est in sacris litteris) male fundata ædificia, ingruentibus ventis atque procellis, facili momento soluiuntur. Hæc, & alia eiusmodi audienti Ataidio peracerba erant; sed acrior & præsentior erat sensus quotidianæ penuriæ, omnibus circa populis insensis infestisque. itaque ingrauescente in singulos dies annona, oryzae præciū in modios à sestertiis binis ad quadragenos ferme peruenerat: iamque fames vrgebat; actumque de summa rerum procul dubio foret, ni per id ipsum tempus cum commeatibus & modico militum supplemento; Simon Sodreus à Malaca, & à Mindanao Pintus, cuius paulo ante meminimus, affuissent. Hoc auxilii subsidio Lusitani, variis eruptionibus Turutum castellum egregie munitum, itemque Palatiam, & Calamatam, & Gicum haud sine certamine capiunt. quibus victoriis laxare duntaxat in præfens angustia sunt. deficiente dein rursus commeatu, immutatoque variis cladibus præsidio, premi denuo longe vehementius capti, utique postquam commisso nauali certamine cum Tidorensibus, præter consuetudinem, semel iterumque male pugnatum est. Ex eo tempore de maris possessione delecti, egredi ex arce nusquam audebant: & diuina magis benignitate, quam viribus humanis, in aduentum Antonij Galuani extracta obsidio est. Eduardi, cuius supra mentio est facta, filius erat Antonius, in Abassina legatione ad Camaranum insulam vita functi: vir excellenti cum in Deum superoque pietate ac religione, tum erga homines æquitate, & incorrupta in Regem suum fide; & super hæc, admirabili quadam nauticæ rei scientia: quippe gubernatorum, in scyrtibus euræpæ & dirigendo cursu errata corrigere; desperantes, vt sepe fit, de salute vectores nautique confirmare, & morbo laborantes mira sedulitate suis etiam, vbi res ferret, impensis curare iam diu solitus. Is, cum in India priuatam rem ageret, ex regis repente litteris Molucarum præfectus ab Nonnio declaratur, ac tamen non ignorabat, quam affecta atque adeo exulcerata Molucensis esset res;

tamen

A tamen obsequio in Regem, & studio rei communis adductus, plenam laboris ac periculi præfecturam haud grauate suscepit. cumque ei, e sitco regio, in stipendium & sumptus necessarios nummi tarde admodum ac maligne præberentur; ipse pecunia (habebat autem in numero non exigua, qua negotiari si cum in moluina pergeret, ad opes ingentes peruenire breui tempore potuisset) & militem conduxit, & varios commeatu, & molas, & plumbum, & omnis generis feruamenta, quibus rebus carent Molucæ, cocmit. itemque ad propagandam Ternate sobolem, hostesque de spe deiciendos eius coloniæ vel præfecturæ extinguendæ; Christianas mulieres aliquot secum auxilij, quas ibi cum Lusitanis in laboribus vnio collocaret. Cum hoc apparatu à Cocino profectus, Malacam venit, quod per Borneum insulam ad Ternatem in eolumis appulit. Descendit, non præfectus modo, & vulgus militum; sed etiam sacerdotes cum hymnis & sacris carminibus obuiam prodire, quasi ad certam eius præsidii salutem ac libertatem e celo descenderet: Neque eos sefellit spes. quippe, expositis à Galuano commeatibus y annona primum leuari cæpta, ædilesq; macello præpositi; & in singulas res præcæritium statutum, quo ne plura quæque veniret. Præter hæc, ad clericorum disciplinam regendam, curandoque popularium animos, recentia Alphonsi Castellanis Lusitani decreta, seu constitutiones ecclesiasticas Viario tradidit. dein ad militiæ munera, & arcem vbi opus esset instaurandam, curas intendit: iustitiaque in suos; fortitudine & vigilantia in hostes, cum arma nunquam exeret, & pro vallo excubaret, & ad subita ac periculosa primus accederet; enixe operam dabat, vt omnes in salutari concordia atque in officio contineret. Ad Tidorem eo tempore consisterat moles belli, quo coniurati Reges, Aialo exsule assumpto, armatorum millia plus quinquaginta contraxerant. neque urbem tantum cinxerant muro fossaque, sed etiam, in præalta supra urbem rupe, castellum; arcis instar, exstruxerant. Inde cum Ternatense infestum haberent littus, & produnt res ad piscationem & quotidiani victus ministeria Lusitanos exciperent, venit Galuanus ne per belli moram in pristinas recideret rerum omnium difficultates, missis primò Tidorem legatis, Reges ad superioris temporis offensiones voluntaria obliuione delendas, atque ad renouandum cum ingenti quæstui commercium eblandiri conatus est. dein, cum inflati nouo successu barbari omnem pacis mentionem asperrarentur, atque adeo in Lusitanum nomen conuitia & probra iactarent; Galuanus, fufis ad Omnipotentem Deum precibus, & cælestium vniuersorum ope suppliciter implorata; rem est ausus portentis similem, & merito caritativam fide; ni alia complura id genus euenta, hoc etiam ipsū omni suspitione mendacij apud æquos rerum æstimatores eximerent. Naues habebat in portu maiores, non amplius quatuor: & præter eas, aliquot leuiora navigia. in classiculam hanc impositis circiter quadringentis armatis, quorum erant Lusitani centum & septuaginta, reliqui, Aerio & paucis exceptis, infimæ fortis homines, ac Lusitanorum fere mancipia; Tristano Ataidio cum eius familiaribus amicisque ad custodiam arcis relicto, Tidorem petit vltro; & nullis (incertum quare) hostibus obuiam egressis, idonea statione extra ictum teli anchors iacit. inde obsidentem littora multitudinem, & situm vrbis, ac totius circa regionis naturam uterente perlustrat. Aduocato dein concilio, optimum uisum, imminetentem vrbem rupem arcemque, vt in tali nullo metu ab hoste neglectam, inuaderet. Ad eam rem Lusitani delecti centum & viginti; hæc additi è reliqua turba qui recentiorum summam explerent. cæteri, classem tueri, & ad hostem distinguendum hæc luc circumagere naues, & variis locis descensionem ostentare iussit. Galuanus interea, die qui fuit Indorum præsidii & Apostolo Thomæ sacer, anno à patre vrbis ginis supra sesquimillesimum trigesimo septimo, quendam è captiuis natus per-

ricum

nitum itineris ducem, remotiore ab vrbe loco, circa quartam noctis vigiliam cū
 ra quam dixi manu descendit; silentique agmine & expedito, per syluēres ma-
 xime semitas ad montis verticem occulte succedit. Iam itineris magnam partem,
 lento gradu, lassitudinis vitandæ causa, confecerat; cum orta lux, & micantes
 procul galeæ, rem hosti prodidere. extemplo ad arma conclamatum horrenda cū
 vociferatione: quam, repercussu multiplici, nemorum densitas, ac sinuosi con-
 uallium anfractus augebant; & omni ex parte, quasi ad prædam haud dubiam,
 concursus illico fieri cæptus. Ante alios Aialus, quem ex amisso regno præcipuus
 vocat dolor, ad præoccupandos transitus cum parte copiarum accurrit; & mo-
 dica in planitie Lusitano e syluis egredienti fit obuiam. ibi contracta repente pu-
 gna Aialus casside armatus, & maculis ferreis, prælongam vibrans vtraque ma-
 nu romphæam, in hostes furibundus inuehitur: ac dum hastatis & fistulatoribus
 incautius obiicit se se, cum vndique peteretur, vulneribus aliquot acceptis, in ar-
 ma procumbit; & simul, vt erat egregius viribus, momento resurgit; ac dissi-
 mulato aliquandiu dolore ne suis trepidationem iniiceret, ante prima signa præ-
 lium ciere perrexit: dein, cum latius manaret sanguis, quippe nullo medicamento
 suppressus, linquente iam artus animo, & oculis offusa caligine, rursus occubuit;
 tantum ad stipitatores effatus, vt inde se quam ocyssime tollerent; ne canes (sic e-
 nim Lusitanos vocabat) optato ad ludibrium corpore potirentur. Vti iusserat,
 non sine periculo factum. & ipse quidem elatus ex acie, paulo post efflauit animā:
 reliqui attoniti casu Regis (vt est fugacissimum genus) extemplo terga verteunt;
 ac per inuia cautesq. præruptas passim arma iactantes, pars nota nemorum lati-
 bula; pars urbem trepidi repetunt, ac venientem subsidio alteram aciem, per an-
 gustos calles vna secum auertunt; pars montis cacumen contento cursu occupare
 nituntur; horum maxime tergis insitit Lusitanus; cæsisque compluribus, vno
 tantum amisso mancipio, immixtus fugientium turbæ in arcem irrupit. Ibi Gal-
 uanus tam insignem victoriam, ac plane diuinam, Christo domino superisq. gra-
 tulatus, ignes arci confestim iniecit prudenti consilio. quippe oppidani pariter
 & externi, vbi supra caput grassantes flammæ videre, subito pauore perculsi,
 cum imbelli plebe se se certatim e portis ac propugnaculis in apertum effundunt:
 Lusitanus interea, collectis vtcunque viribus; cum incitato clamore, ac tubarum
 cantu, ex arce decurrit; ac sine certamine vacuam defensoribus, refertam diui-
 tiis urbem ingreditur. ad quas cum extremo periculo diripiendas ne cæca præ-
 ceptis auditate discurreret miles, ædificiis omnibus iussu Galuani subditæ faces: F
 magnoq. omnium dolore, quique vt in tutum suas opes eo congefserant; quique
 subiectam oculis adamauerant prædam; cuncta, exceptis com meatibus, intra pau-
 cas horas arserunt, & ex ea quæ tardior ad fugam fuerat, urbana multitudo, ca-
 pti plurimi, iuncusque in portu vnus, & actuaria nauigia permulta. Minutis de-
 in præliis terra mariq. fatigari hostis cæptus: quem ad huiusmodi machinas rudē
 adhuc, nihil æque ac tormenta Lusitana terrebant. simul etiam, prægrauante
 multitudine, in tam parua insula cibariorum difficultas vrgebat. Super hæc, ad-
 uenit Regibus non sine causa iniectus timor; ne Lusitana classis aucta nauium nu-
 mero, in eorum fines impetum faceret. ac proinde (vti omnis ferme coniuratio,
 vbi proprii periculi incensit metus, quamlibet leui de causa dissoluitur) Tidoren-
 si valere iussu, foederati Reges domum quisque suam repente dilapsi. Eam oc-
 casionem Galuanus denuo tentandæ cum Tidorensi pacis idoneam ratus, si forte
 rebus aduersis ferociam exuisset; legatos ad eum & litteras misit: neque ita diffi-
 cile fuit, desertum à tot auxiliis, & recenti clade perterritum, ad æquitatem &
 concordiam reuocare, adnitente præsertim Cacile Rade, Regis fratre germa-
 no, qui inter cæteras causas, vulgata Galuani virtutum fama commotus, amici-
 tiam

A tiam & societatem cum eo vehementer optabat. Pacis condiciones fuere; vt Ti-
 dorensis ablata Lusitanis arma & machinas omnes redderet: caryophyllum insu-
 læ totum Lusitani duntaxat Regis procuratoribus e Ternatensi formula ven-
 deret: neminem contra Lusitanos aut armis, aut villa iuuaret. ope Lusitani prætiū
 sine dolo persoluerent; & vrbi reficiendæ vna cum insularis instarent. Hæc in
 Reges renouata societas est: eaq. magis in dies mutuis deinde congressibus donif-
 que, & egregia in primis Galuani fide ac liberalitate coaluit. Inde aduersus Gei-
 lolium, minitantem adhuc, & de Christiana religione in primis pessime meritum,
 Galuanus classe profectus, Ternatem sæuæ tempestate reicitur. Ibi, quod statim na-
 uigationis Indicæ aderant dies, nefaria militum seditio rursus exorta. & misio-
 nem, & frugis priuatim auhendæ potestatem ferociter postulabant: eos, Galua-
 nus, quando per vim coercere non poterat, tum verbis, tum exemplo ad officium
 reuocare conatus est. quippe, non solum ipse, contra aliorum consuetudinem, ab
 omni negotiatione prorsus abstinuit, sed etiam vltro sibi collatum à Tidorensi
 Rege proceribusque magnam caryophylli numerum, in Regis Lusitani apothec-
 as a scribis & custodibus iussit inferri. Sed videlicet nullum in rebus humanis
 remedium efficax est, vbi mentem, de cælestium bonorum contemplatione deie-
 ctam, sædus auaritiæ morbus inuaserit. Facta conspiratione permulti collectas
 fruges furtim in naues imponunt: tum intentantes arma palam, si quis eos retine-
 re aggressus esset, non modo contra leges amicitia, sed etiam contra iurifuran-
 di fidem, inter infestas gentes ducem repente destituunt, & impia velificatione in
 Indiam intendunt iter. neque tamen de facinore tam atroci vlla dein quæstio ab
 Indiæ Prætoribus habita. At Galuanus, quamquam asperis in rebus à magna
 suorum parte desertus; consilio tamen atque animo stetit. Ac primum, quod om-
 nes in partes magnopere interesse cernebat; profugos & ipsa desperatione in fu-
 rorem versos Ternatenses mitigare, & in patriam reuocare adhortationibus, mo-
 nitis, ac præsertim illustribus iustitiæ & sanctimoniam documentis instituit. quam
 ad rem, Tidorensium quoque suasiones haud mediocris momenti fuere. Pau-
 latim ergo positis odiis, relictas dudū sedes & incunabula repetebant. Quominus
 frequentes redirent; Tabariæ desiderium (quippe nondum defunctū audierant)
 Aialo præsertim extincto, erat in causa. Aerium, inter cætera, quod & ætate mi-
 nor, & e peregrina pellice natus esset, auersabantur. Galuanum orabant, vt inno-
 xium Tabariam ab Indiæ Præto re deposceret: atque ipse interim arbitrato suo re-
 gnum administraret. Neq. conditio erat spernenda, quando quidem ex huiusmo-
 di procuratione, præter cæteras utilitates, nullo prope negotio Galuanus ditari
 affatim poterat. Sed partim, credo, incertus vtrum ea res Ioanni Regi grata esset
 futura; partim haud ita decorū ratus, Christianum hominem in parentis pastoris:
 que loco Mahometanis præesse; oblatum sibi honorem opesque, magno animo &
 excelfo repudiavit: omniq. arte ac studio, muneribus etiam e sua pecunia conse-
 cutus est, vt in patriam cuncti remigrarent, & communis concordia salutisq. gra-
 tia, Tabaria interim omisso, Aerium Regem volentes agnoscerent. Hac maxime
 ratione Galuanus rem Ternatensem diu multumque iactatam, haud sine magno
 labore ac difficultate restituit. Cæterum ab Geilolio, & Baciano adhuc restabat
 bellum. Nec dubitauit Galuanus Regem vtrumque ad singulare certamen pro-
 uocare; vt vnus, aut alterius capite potius, quam multitudinis damno & vexa-
 tione, certamina finirentur: & in arenam haud dubie ventum esset, ni Rades, citius
 modo meminimus, pro amicitia intercessisset. Hoc vel in primis adiutore & se-
 questro, non prouocatio tantum oppressa; verum etiam inter Lusitanum & Re-
 ges ambos reconciliata pax, & longo interuallo renouata commercia. Post hæc,
 ad reficiendas vrbes per bellum dirutas, curæ conuersæ: qua in residem Tido-
 rensi

rensi Galuanus egregie præstitit. dein, calcariis institutis, Ternatensem ipse ar-
 cem augere ædificiis & propugnaculis aggressus est: portuque aditum, antea in-
 fidiosum & perangustū, scopulo qui medium occupabat, ferramentis exciso, red-
 didit ampliores. Ad hæc, Lusitanos colonos, contractis ad sobolem nuptiis, hor-
 tando perpulit, priuatas & des pro arundineis cœmentitias facerent; puteos fode-
 rent; hortosque, & allatas ex India vites, & poma fererent; quam ipsam ad rem &
 ad cætera vitæ ministeria, largas aquas à duodecim ferme passuum millibus ad ar-
 cem vsque perduxit. Insuper Aerio Regi, ducta iam ad propagandam stirpem
 vxore, consulenti popularibus suis, & ædificandi æmulatione vehementer incen-
 so, rectas vias atq. transuersas, & cæteram vrbis dimensionem summa eius volun-
 tate descripsit. neque ipsum modo Regem, sed omnes peræque incolas, omni of-
 ficio & humanitate demerebatur. Ex quo apud barbaros tantum huic viro bene-
 uolentiæ & venerationis accessit; vt eū æque ac parentem cuncti obseruarent: ip-
 se quoq. Rex, & magistratus; nihil fere grauioris negotii, nisi ex eius auctoritate
 susciperent. Per idē tempus, in Mauricis insulis archipirata quidam, haud contē-
 nenda classe non modo gentem importune vexabat; sed etiam Ternatensibus atq.
 adeo Lusitanis aperte minabatur. Aduersus id malum Galuanus caracoras ali-
 quot ab Tidorensi Rege commodatas, cum paucis Lusitanis & auxiliariis aliis
 misit, Fernādo Vinagrio sacerdote, viro impigro, expeditioni præposito. is, Chri-
 sto duce ac præside, insignē ex hoste victoriam tulit. Archipirata, & ipsius frater;
 aliique multi occisione occisi; cæteri turpem in fugam auersi. Inde Vinagrius
 ad Mauricas res componendas adhibito studio: cum plerisque ex iis, qui per me-
 tum à Christo paulo ante descuerant, in gratiam cum Ecclesia reduxit; tum alios
 quoque non paucos ad fidelium numerum aggregauit. Hanc lætam adeo victo-
 riam, alia mox neque magnitudine, neque fructu inferior subsequuta. Iunci com-
 plures ab Iaua, Banda, Macazare, & Amboino insulis ad coemendū caryophyl-
 lum Molucas petebant. Ea recognita Galuanus, ne per huiusce classis aduentum
 Lusitana commercia turbarentur; caracoris viginti quinque, Lusitanos haud am-
 plius quadraginta, & auxiliares circiter quadringentos imposuit. Cum ea manu
 profectus Iacobus Lupius Azeuedius, Molucensi mari præpositus, ad Amboi-
 num occurrit hosti; neque vlla pugnandi mora est facta. fusi fugatiq. magna cum
 cæde barbari; & ex ipsis iuncis, aliquot in potestatem venere. in iis tormenta com-
 plura; telorum vis ingens; & pecuniæ non parum inuentum est. Inde territis late-
 nationibus, victor Azeuedius Amboini oram legens, accolas maris vniuersos
 aut voluntate, aut vi ad nomen Lusitanum adiunxit: iis qui Atiuam, Mantelum,
 & Nuciuelem præcipua eius littoris habent oppida, enixe petentibus, Christiana
 sacra per sacerdotes impertit. ac demum rebus e sententia gestis; magna cum
 præda Ternatem reuertit. Iisdem fere diebus, Galuani missu, Ioannes Focatia
 ad Papuas insulas delatus, cōsilio ac lenitate magis quam viribus, regulos omnes
 ad societatem atque amicitiam perduxit Regis Lusitani: præbitamque ab iis ma-
 gnā comæatus copiam, incolumi classe Ternatem aduexit. Hoc tam secundo
 rerum progressu; nequid ad gloriam Galuani præfecturæ deesset, ex alia quoque
 parte ostiū repente ingens Euangelio patuit. Macazar est insula, cuius modo me-
 minimus, leucas à Molucis in Orientem quinque circiter & quadraginta. Eadem
 ab Aquilone in Africum perpetuo tractu leucas ferme ducentas excurrit: atque,
 vt alia ferme vicina, plura in regna diuiditur. Abundat in alimenta mortaliū ory-
 za, sale, carnibus, pisce; in reliquos verò vsus atque delicias, candida veste, sanda-
 lo, ebore, auro, margaritis; & quæ corporum firmitas & studium est gentis, valen-
 tissimo in primis & exercitatissimo remige. Super hæc, omnibus ad euectionem
 subuectionemque scinditur multis; qui e montana introrsus regione decurrunt.

Ex hac

A Ex hac insula germani duo fratres, Ternatē nuper baptismi sacramentum, spon-
 sore eodem & hortatore Galuano, susceperant; nouisq; de more nominibus An-
 tonius Galuanus alter, alter Michael vocabantur: ambo deinde cum in patriam
 reuertissent; Euangelio vtcunq. prædicando, magnam populariū partem ad con-
 temptum fictilium Deorum, ac miram in cupiditatem nouæ ipsi quidem, ac pere-
 grinæ religionis impulerant. Ea re permoti, legationis munus iisdem ad Galuanū
 gentis nomine haud ita grauate recipiunt; atque ad conciliandam facilius societa-
 tem, vario genere mercium, quas terra fert, in naues imposito, nobiles insuper a-
 liquot adolescentes baptismi causa Ternatem adducunt. Periuicanda Lusitanis
 ea legatio fuit. Macazares confestim sacro fonte lustrati, & Franciscus Castrius
 notæ probitatis & industriæ vir, ad firmandam cum ea gente, & ineundam cū vi-
 cinis Regibus amicitiam, haud sine muneribus à Galuano missus, ex itinere pri-
 mum ad insulam Celebiorum appulit Cetiganum. ibi clementer acceptus, Regem
 vna cum fratribus tribus, coniuge, ac filio; itemque e nobilitate ad centum & tri-
 ginta, & e plebe non paucos ab idolorum seruitute, ad vnius Dei cultum, ingenti
 omniū animi voluptate conuertit: & elutis baptismate maculis, neophytos alios
 aliter; ipsum Regem nouo nomine Franciscum appellauit. duo & viginti dies in
 tam salutari negotio positi. dein, magno sui desiderio relicto, Castrius ad Minda-
 naum insulam accessit; ac legens oram, denique ad insigne oppidum Siliganum
 haud frustra delatus est. quippe Regem (quem Antonium exinde Galuanum vo-
 carunt) Reginamque, & filias duas, & e populo centum circiter & quinquaginta
 ad Euangelicam veritatem ab impia superstitione traduxit. In eadem insula ba-
 ptizati cum vxoribus, fratribus, liberisque, & magna popularium turba Reges alij
 tres, Butuanus, Pimisanus, & Camiguinus; illorum vtrique Ioannes; huic Fran-
 ciscus inditum nomen. His rebus peractis, à Mindanao Castrius cum ad Maca-
 zares vela fecisset, aduersis repente ventis, ac sæua tempestate pæne submersus,
 Ternatem necessario rediit, Macazarensi expeditione in aliud tempus dilata. In-
 terea Galuanus magnopere lætus relatis in horreum Domini, quamquam oppido
 paucis ex infinita messe, manipulis; ad nouas operas comparandas diuino prorsus
 instinctu seminarium puerorum instituit. quod vnicum labenti Christianæ disci-
 plinæ remedium, tanto deinde post Tridentina Synodus approbauit. In id Semi-
 narium adlectos e variis nationibus adolescentulos indolis bonæ, qui matura
 dein ætate, in sua quisque patria Euangelio insisterent; summa cura, ac diligentia,
 quoad permitterent occupationes, per se, perq. suos, Christianis & litteris imbue-
 bat, & moribus. quin etiam, parentes barbaros, quo facilius desiderium ferrent; &
 verbis, & vbi res posceret, etiam donis, admirabili quadam benignitate ac mun-
 suetudine leniebat. Hic Molucensis rei cursus. Nonnio Indiam regente per no-
 uennium fuit. Eodem Prætorē Nonnio primus ex Episcoporum numero ad ec-
 clesiasticam rem inspiciendam ordinandamque, Fernandus e Franciscana familia
 in Indiam venit: ibi cum cæteris functionibus; tum sacramentis præsertim Confi-
 mationis, & Ordinis rite ministrandis, necnon per sacras conciones & priuata col-
 loquia Lusitanis ad disciplinam atque ad officium reuocandis; ethnicis ad Chri-
 stianam alliciendis fidem; Episcopale munus egregie præstitit. nec dubium, quin
 multa & ab hoc viro, & ab aliis in eo genere digna relatu & præconio, gesta sint.
 Sed admodum raræ tum quidem in iis locis fuerunt literæ: & si qui exstant scri-
 ptiores; iij. ferme institorum peregrinationes atque commercia, & duæ commeres-
 lo gestas, ac domesticas plerunque dissensiones per otium explicant. Christiani
 rei (quod caput erat) progressum, & in erudienda barbarie piorum labores so-
 cia facta, quasi ab instituto aliena, vel omnino prætereunt, vel mirā breuitate ger-
 stringunt. Inter cæteros, multa est mentio Zufolarini, quem ad Colam obedi-
 dam,

dam, Albuquerque Prætor, venisse docuimus. Is deinde, honoris, & gratiæ cau-
 sa Azedecan ab hero Idalcane appellatus, & aliquot insuper auctus vicis atque ca-
 stellis, ad amplas breui peruenit opes: ac Pondam vicum, de quo supra diximus,
 ad multa opportunum, & vrbi Goæ imminentem, lata fossa & egregii operis mu-
 ro circumdedit. Veritus deinde propter interpositas offensiones (qui Mahome-
 tanis Regibus ac tyrannis est mos) ne ab Idalcane per calumniam omnibus bonis
 ac fortunis euerteretur; occultum fœdus cum Nonnio Prætor percussit; atque
 ad Lusitanorum animos demerendos, Bardesiana, & Salsitana portoria opimi &
 propinqui reditus, Ioanni Regi sponte assignauit. Missi confestim ab Goa ex-
 actores & scribæ, fixo in iis locis domicilio, aduentitiæ & insperatæ pecuniæ non
 exiguas colligebant summas. Haud ita multum dein effluxit temporis, cū Aze-
 decan, vel purgatis, vt fit, suspicionibus; vel deprecatoribus apud Idalcane ad-
 habitis, pristinum gratiæ locum recepit: demptoq. metu, pœnitere cœpit homi-
 nem, proiectæ sine causa tantæ partis fructuum; & præualidæ gentis in eas terras
 inductæ. Multa visuntur apud Indos fanis dæmonum adiuncta domicilia, non
 modo virorum, sed foeminarum etiam; præsertim quæ defuncto marito sese cre-
 mandas eundem in rogam inferre non aufæ (quam vetustissimam esse consuetu-
 dinem, & Propertius, & Strabo demonstrant) metu deinde ignominie, lucem &
 celebritatem hominum fugiunt; & remotis ab vrbe locis intra septa quædam in-
 clusæ, quod reliquum est vitæ, in execrabili Satanæ famularu consumunt. Ex hi-
 sce vnum commodo situ, Lusitani Quæstores inuaserant. locus, de nomine caco-
 demonis cui dicatus erat, Bardor appellabatur. Eos inde, facta manu, duce Soli-
 mano barbarus pellere, & vectigalia sibi vindicare frustra conatus, occasionem in-
 super Lusitanis præbuit, arcis egregiæ, quam Raciolum appellant, in iisdem fini-
 bus extruendæ. Tum vero Azedecan, auctis externo milite copiis, nouem cir-
 citer millium summam expleuit: in quibus cataphracti erant equites quinquagin-
 ta, leuioris armaturæ ducenti. Cum hisce copiis idem Solimanus Raciolum acces-
 sit primo: dein ad eliciendum in insidias Lusitanum reducto exercitu, duas inde
 leucas, circa montis cuiusdam flexum, occulte confedit. Interea excitus à Ra-
 ciolanis Ioannes Pereria Goæ præfectus, absente per eos dies Nonnio Prætor,
 cum Indis mille, & Lusitanis quadringentis; quorum erant equites non amplius
 centum, extemplo Raciolum accurrit. inde, cupiditate certaminis ad hostem pa-
 rum explorato proeucti Lusitani, iniqua repente cernunt omnia, numerum pedi-
 tum equitumque; naturâ loci; corporum habitus. quippe, longe ab arce subsidio-
 que, non modo cum multiplici, sed cum recenti aduersario, fessis ac paucis præ-
 lium instabat. Solimanus interim, ad circumeundos Lusitanos extenuata maio-
 rem in sinum acie, pedites ab lateribus; cataphractos in medio; expeditos equites
 centenos in vtroque cornu locauerat. iamq. promotis agminibus, ad iactum mis-
 siliū, quæ ignea erant pleraque, ventum erat; cum ex imminente periculo tur-
 bati Lusitanorum, præsertim auxiliarium, mentes; & insolitus quidam oculis
 animisq. terror offusus. Ea re animaduersa Ioannes confestim aciem interequi-
 tans; Quæ vos (inquit) noua formido, commilitones, quis præter consuetudi-
 nem horror inuasit? scilicet ex longa defatigatione, incommodo loco deprehen-
 si, necopinatam hostium multitudinem extimescitis. quasi verò nunquam adhuc,
 ex eiusmodi periculis ac difficultatibus, Dei benignitate, cū incolumes, tum victo-
 res etiam euaserimus. Nonne, qui rebus in asperis ad hanc vsque diem nobis ma-
 ioribusq. nostris affuit Christus, nunc quoque præsens ac propitius fore putan-
 dus est? aut non idem hic est hostis, quem antea sæpe fudistis? cuius toties in
 terga pugna distis? cui per hosce dies inuito ac repententi munitissimam arcem im-
 posuistis? Præinde, stare animis viri, & omnem salutis spem, secundum immorta-

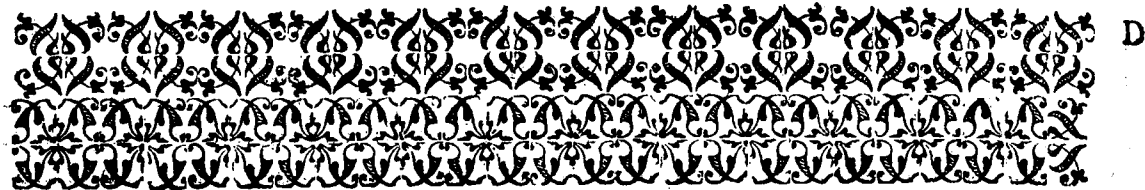
lem

A
 lem Deum, in dextris ac virtute reponite. Nam de receptu, ne deliberatio qui-
 dem reliqua est vlla. Cædetur patenti campo fugacissimus quisque, prius quam
 fractis metu viribus ad moenia Raciolana tanto intervallo perueniat. Inter hæc
 dicta, conspicatus intentos ad orbem claudendum hostes; Iordanem Freitam cū
 delectis equitibus triginta, in cataphractos immittit. ipse cum pugnacissimis no-
 uem (nam reliquos tardabat metus) antequam hostium cornua inter se coirent,
 in alferum, ardentibus animis impetum dat. Et quamcunque in partem sese fe-
 rox iuuenum concitat globus, perturbant hostium signa, & maiorem quam pro
 numero edunt stragem: atque instantibus nuper, vltro ipsi pauorem ac trepida-
 tionem incutiunt. Eo spectaculo Solimanus accensus, ex altera parte cum suis
 in auersos incurrit. ita abruptum ab reliqua acie cornū; & solutis ordinibus, pro-
 miscue geri cæpta res est. Et Lusitani sociique, cum inter pugna fugæq. con-
 silium aliquandiu trepidassent; pudore demum per ignauiam deserendi ducis, &
 mutuis inter se adhortationibus incitati, densata acie, & pariter clamore sublato,
 medios in hostes inferunt signa: & corrigendæ tarditatis ac demendæ ignominie
 studio, valida facta impressione, hostem impellunt primo: dein redintegrato im-
 petu prorsus auertunt. Fufos inde passim Pereria cum equitibus, ad proximum
 vsque flumen acriter insequutus, late cæcidit; cum quidem Canarini & Decanii,
 ne in fuga dignoscerentur, virentes ramos, quod sociorū Lusitani nominis erat
 insigne, capitum tegumentis infererent: ex hostibus, eo prælio, præter captiuo-
 rum turbam, mille & septingenti desiderati. è Lusitanis & auxiliaribus, icti, sa-
 gittis ferme, complures; ne vnus quidem (quod portenti simile videatur) occisus.
 Tum castra, plena omnis opulentie, momento direpta. & Pereria, euidenti pla-
 ne Dei superumque auxilio, cuius maxime fiducia inierat pugnam, memorabili
 parta victoria, spolijs diues & barbarica suppellectili, Goam reuertit; omniq. ob-
 uiam effusa ciuitate, cum laudibus; & cum solenni supplicatione ouans urbem in-
 troiit. At Azedecan, quamquam tristi nuntio percutus, non tamen iccirco abiecit
 belli consilia: quin, Solimano dimisso, cuius ductu iam toties male pugnatū
 erat, Carnabecum Turcam Asiaticum, virum & corporis robore, & armorum ar-
 te præstantem, & sub eo præfectos octodecim ex eadem natione conduxit. ij
 cum octingentis equitibus, & peditum quatuor millibus ad eadem vectigalia recu-
 peranda profecti; rursus ab Lusitano vincuntur. Carnabecus ipse inter alios, ac
 Turcæ præfecti, eo prælio ad vnum omnes occisi. Neque tamen incruenta Lu-
 sitanis victoria fuit: promptissimi aliquot, partim profundis foueis hausti, quas
 consulto occæauerant hostes; partim etiam ipsius Carnabeci manu perempti
 sunt. Ea pugna fractus tandem Azedecan, ab armis abscessit: & pacata in aliquot
 annos regione, Lusitanus traditam sibi vectigalium possessionem, haud sine ma-
 gno prouentu retinuit.

Libri decimi Finis.

S

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER VNDECIMVS.

DVM hæc à minoribus præfectis geruntur, ne ipsi quidem Nonnio Prætori fuit otiosa prouincia. Is ingentē nactus naualem apparatus, quem decedens Lupus Vassæus partim Goæ, partim Cocini reliquerat; ad expeditionem Diensem, quam Lusitani dudum coquebant, animum adiecit. ac primum, idoneos homines, magnis præmijs inuitatos, mercatorum specie Diem ex vrbe Goa præmisit: qui cuncta probe cognoscerent; ac Lusitanas vires augendo verbis, Tocanem dynastam, Sacæ demortui fratrem, ad vitanda certamina, & componendam quauis conditione pacem impellerent; ac demum appropinquanti sibi omnia explorata clam ex vrbe renuntiarent. In horum opera & fide, quam multis rebus perspectam habebat; magnam rei perficiendæ spem collocauerat Nonnius. Dein, satis prouisis omnibus quæ ad rem pertinebant; diem ad conueniendum nauticis omnibus Ciualū edixit. Ab Ciualo profectus cum ornatissimis nauibus variæ formæ trecentis, in quibus erant Lusitanorum tria millia, Malabarium totidem, & Canarini bis mille; Damantum oppidum oræ Cambaicæ processit, metu desertum ab incolis. ibi, solenni peracto sacrificio, Antonius Petronius Franciscanus, pro concione cunctos ad obeunda fortiter militiæ munera, pellendosque ex vrbe Dio nefarios Christiani nominis hostes, Mahometanæ sectæ cultores, hortatus est. Ab Damano classis, præciso Cambaico sinu, Betelem tenuit. Hoc nomine insula est, per exiguo circuitu leucæ ferme vnus, angusto admodum freto à continenti disiuncta, difficili accessu, pæne vndique septa præruptis haud modicæ altitudinis rupibus. Ea, quod leucarū octo non amplius traiectu peropportune imminet in urbē Diem, & circumdato muro inexpugnabilis reddi facile poterat; ad eum locū muniendum paulo ante Cambaicæ Rex quendam è suis præfectis, Turcam natione, cum duobus millibus armatorum, & structoribus operisque circiter mille transmiserat. Sed nondum eo peruenerat opus, vt arceri munimento externa vis posset. ac proinde repentino tantæ classis aduentu perterriti milites, & præter cæteras difficultates etiam nauigijs ad transmittendum, vel accersenda è propinquo auxilia destituti; consilio habito, de arce honestis conditionibus

Aditionibus tradenda consentiunt. Dux ipse, quo plus auctoritatis inesset legationi, accepta fide, ad colloquium prodijt. Petebat vti sibi cæterisque insula excedere, suaque secum exportare tuto liceret. Cui Prætor, insolito ferox apparatus, & audis rei gerendæ; ipsi quidem id petenti dare, se dixit: cum reliquis, nisi permittentibus omnia, negauit vllam pacis conditionem esse. Hoc tam triste responsum in arcem relatū, mistam desperatione iram in militum pectoribus accendit. Extemplo regius Quæstor, ex obuuis trabibus raptim conferta rate, per tebras pecuniam regiam in continentem auexit. hunc, nando subsequuti ex umbelli turba qui poterant. cæteri, fero & infando consilio, vxores, & liberos, & quæ habebant carissimæ, in vnū congesta cumulum, ea ipsa nocte, succendunt. & ex vniuerso præsidio septingenti ferme, certo deuotionis genere, monachorum in stativertice capitis ad coronæ seu diadematis figuram abrafo (adeo is ritus apud barbaras quoq. nationes defunctum humanis curis animum, & ipsius prodigum vitæ significat) ad mortem, fortiter oppetendam obstinata mente coniurant. Inde cæci furore & amentia, non sine probris conuitiisque, Lusitanum vario telorum genere superne laceffunt. Ea commotus audaciæ Prætor, non expectato, vti decreuerat, Solis ortu (& forte nox erat Lunæ radiis admodum illustris) exposito milite, à quatuor simul partibus adortus inchoatam arcem expugnat. Varius inde locis, vti se se passim conglobauerant hostes, atrociter dimicatum est. Dux ipse, cū egregijs aliquot, eques primo, tum pedes ingenti animo prælium ciens, haud inutilis occubuit. Cælo duce, fuga in omnes partes illico fieri cæpta. cumq. hinc infestæ cuspides; inde vastæ crepidines, & obsessum nauibus mare ad salutem obstarent; urgente metu alij per saxa cautesq. se se deuoluunt; alij specus & latibula circumpiciunt: multi eminus traiecti missilibus, multi cominus gladio hastæ confossi, pauci admodum in seruitutem abducti. Cæterum vnus memorabile in primis exitium fuit. is, in angustiis deprehensus, cum adhærentem lateri comitem interfectum, & in se deinceps intentam Lusitanæ lanceam cerneret; nulla cunctatione in vulnus ac ferrum vltro semet impellens; ad corpus aduersarij per ipsum hastile furibundus affluxit; & stricta fida, necopinantis abscidit femur. ita, mutuis ictibus, alterius vterque sanguine expleti, in eodem pene vestigio corruerunt. E Lusitanis desiderati nobiles viri septendecim. vulnerati centum & viginti, quorum nonnulli postmodum expirarunt. Post hæc, euersis, aut incensis Cambæorum operibus; eorumq. tormentis in classem acceptis, Prætor circa eandem insulam octo ferme dies in anchoris stetit; nuntium ab exploratoribus de statu rei Diensis ibidem expectans. Ea mora salutis Diensibus fuit. Siquidem per eos ipsos dies Mustafa, & Sofar, qui nuper ab Adeni obsidione recesserant, fugitiua, vt supra demonstratum est, Turcarum tyranni mancipia, nouam & conditionem & sedem quærentes, Diem classe deuenere; secumque sexcentos Turcas, Arabas mille & trecentos, & præter minora tormenta, basiliscos æneos egregiæ formæ tres in urbem inuexere. Hoc tam insperato subsidio magnopere confirmatus est Tocan, cum paulo ante, Lusitanæ classis fama conterritus, ad deditionem haud dubie inclinaret. Exinde, Mustafæ suasu, emissa extra oppidum cum pretiosis rebus puerorum ac mulierum turba; reliquos oppidanos recensuit. inuenti qui arma ferre possent, præter novos auxiliares, vndecim fere millia; & omnes graui edicto vetiti egredi ex vrbe. Tum, eodem hortante atque adiuuante Mustafa, stationes ad portas, in muris tormenta vigiliæque dispositæ: & sub præcipuas vrbis vias acti, & sulphureo puluere completi cuniculi; quibus, si in urbem irrupissent hostes, in extremam eorum perniciem ignis applicaretur: & intra ostium portus, quod ferrea catena claudisolutum esse docuimus, tres & septuaginta biremes instructæ: denique, nihil

omissum, quod ad urbem, præsertim à mari, firmandam tali tempore pertineret. Nonnius, vti dicebamus, consulto ad Betelem interea trahebat moram. dein, cum ij quos ob id ipsum ab Goa præmiserat, neque ipsi venirent, neque nuntium aut litteras mitterent; quippe custodibus ad exitus omnes appositis; ignarus omnium quæ apud hostes fierent, ad incertum euentum à Betele Diu ire perrexit; haud dubie ratus, ad conspectum tantæ classis, motum aliquem in vrbis futurum. Vbi eo peruentum est, vixdum in salo iecerat anchoras, paratus per colloquia tentare animos incolarum; cum ex omnibus repente propugnaculis in classem vis ingens pilarum emissa; è quibus, inspectante Nonnio, in ipsam pæne Prætoriam tres illatæ, magnam consternationem fecere. Inde subducta extra ictum clasie, & omni spe non voluntariæ deditiois modo, sed etiam pacis abscissa; cum speculatoriis nauigijs missi qui è proximo quoad liceret lustrata oculis vrbis, certi quippiam referrent. ij, abrafo ad iacula vitanda littore, sensim progressi, ingentem aspiciunt pro muris hominû frequentiam, & nauium multitudinem in portu paratam, & omnia telis, atq. tormentis, micantibusq. cû ingenti sono flammis horrentia. Simul animaduertunt; non æque ab terra atq. à mari difficilem oppugnationem esse; & sibi descensio facta sit; à Septentrionibus maxime succedi ad mœnia posse. Hisce rebus cognitis Prætor, quod in vnam rem naualem intentus, terrestris pugne machinas & instrumenta nequaquam aduexerat; portus claustra perfringere; classemq. adoriri, & simul è nauibus mœnia diuerberare decreuit. In eam rē postridie cum tormentis maioribus promotæ, centonibus & pluteis rectæ, scaphæ cōplures; triremibus ab tergo & ab latere adiuctis; quæ simul atq. per stragem aliquis aditus daretur, ad irrumpendū inter volitantia tela militem audacter exponerent. Hæc, turbatis inexpectata hostiū vi plerisque, aduerso insuper æstu, per metū ac trepidationem egre fiebant; & simul periniqua erat verberandi conditio; quippe cû oppidani, è fixo & immobili, ad ictus destinatos tormenta librarent; Lusitani, è fluxo & instabili, prope in incertū mitterēt tela. Ergo, vt in huiusmodi conditione, alteris nihil ferme illatum damni; ex alteris, propugnatores & nauæ non pauci pæne momento discerpi sunt; & quod vel in primis oppugnantium fregit animos, omnia ferme tormenta, maioribus quā quos paterentur bolis, & nimia defatigatione disrupta. Hoc tam infelici successu perculsus Nonnius; ne simul ad procellas ac tempestates expositam in salo classem haberet, simul milites remigesq. tanto cû detrimento densissimis hostium globis obijceret; sublatis anchoris, frendens gemensq. irritato conatu ad Betelem rediit. Inde, Antonio Saldania ad peruastandam Cambaicam oram cum parte copiarum relicto, cæteras ipse Goam reduxit incolumes. Eodem paulo post Saldania quoq. rediit, inter cæteras clades euerfa Goaga (id oppidi nomen) & onustis Indica fruge quinq. & viginti paronibus vno incendio absumptis, Cabaici sinus custodia viro egregie forti Iacobo Sylueriæ tradita, Goæ hyems iure dicundo, & nauibus reficiendis exacta, deinde vbi sese estis aperuit; Cialē Prætor classe contendit, is locus vltra Calecutū duas leucas apprimè nauigabili estuario impositus, mire factus erat ad Arabū infestanda cōmercia; & Zamorini consilia exploranda, conatusq. opprimendos. Ibi ergo Prætor, quieto Calecutano, neq. ad impediendā ædificationē auso inire certamen, arcē egregiā opere militari paucis diebus extruxit. In eā rem agri pars cû palmetis ab Cialēnsi regulo præsentibus nummis coempta; & regulus ipse, ne Zamorini vim extimesceret, in fidē ac societate acceptus est. Eadē estate, Iacobus Sylueria, Tanahensē dynastam Diensis auxiliū fiducia tributum pendere recusantem aggressus, oppido exegit; ipsumque oppidum egesta præda cremavit. In eodem tractu Bandoram, qui locus erat in Tocanis ditione, & opere magno, & valido præsidio munitus, vi cepit, ac diruit. Multos præterea Cambaicæ oræ vicos euerit;

A euerit; naues partim subductas exussit, partim cum oneribus Diu petentes excepit, aut depressit. ad hæc, in remigum supplementum, quatuor millia captiuorum abducta; & clausis vndiq. maritimis com meatibus, Diensi portorio & annonæ, ingens eo anno detrimentum illatum est. eadem pæne vastitas, eodem Sylueria duce, anno insequenti propioribus etiam vrbis Dio littoribus atque agris inuecta. villæ, vici, nauigia passim incensa. multi mortales abducti. opulenta emporia duo, Pate, & Patane, haud sine certamine capta & direpta. Mangalor oppidum insigne (quo item nomine emporium est in ora Malabarica) dilapsis metu Mahometanis, delerum: ditati præda milites; nec parum pecuniæ in regios quoq. fiscos redactum: impune cuncta: cum & nouo Cambaicæ Regi Badurio interioribus implicito bellis, haudquaquam vacaret opem ferre quamuis adeo laboranti oræ maritimæ; & Melicus Tocan, circumferenti bellum Lusitano occurrere nec posset; nec satis auderet absente Mustafa, qui post repulso ab Dio Lusitanos, in regiam cum læto nuntio ad præmia petenda, & venditandam in posterum operam suam Regi, haud sane magna Tocanis voluntate contenderat. Eo adiumento ac præsidio destitutus Tocan, omnibus circa populis ob recentia damna terrore nominis Lusitani percussis, quicquid habebat copiarum ac virium, partim ad vrbis Diu custodiam, partim ad muniendū Bazainum summo studio conferebat. Et Nonnius, ardens dolore susceptæ ad Diu labis, ad eam eluendam, excidium Bazaini tacitus dudum apud se voluebat. Ac maturandū ratus antequam ab terrore populationum reficerentur hostium animi; cum nauibus amplius octoginta, & bellatorū quatuor millibus, quorum dimidia pars Lusitani, cæteri Malabares aut Canarini erant, Cialū accessit. inde præmisso cum expeditis nauigijs Emmanuele Albuquerque ad portus introitū occupandū, ipse Iacobo Sylueria trans Diu accito, cū cætera classe subsequitur. Bazaini tum agebat Tocan magnæ equitū peditumque numero ad famam clasie Lusitanæ contracto. Munitionis autem ratio erat huiusmodi. arcem idoneo loco edificatam habebant. præterea, ad euripi fauces, qua descensuros putabant hostes, propugnaculū excitant. inde perpetuam fossam immisso mari, itemq. aggerē cum crebris turribus, magna tormentorū imposita vi, ad oppidum vsq. perduxerant. neq. oppugnari, nisi eo munimento superato, arx poterat; & frequentia tectis, loca protinus petenti hosti, nullis circa syluis aut colibus, turres ab latere minabantur. Nonnius, duce transfuga locorū perito, paulo supra id quod dixi propugnaculū, tripartito exposuit copias. Primo agmini Iacobus Sylueria, secundo Fernandus Deza, & nauarchi aliquot præerant; postremum ducebat ipse. Vbi propius ad munitiones ventum est, Lusitani, tentata dein omiffa propter altitudinem fossa, præter hostium oculos, ad oppidū recta contendunt. Scilicet in prætereuntes, confestim ex aggerē sæuus imber telorum, perpetua incultatione coniectus. quacumq. audax incedit agmen, igniferæ bolides, plumbeæ ferrei globi, spicula densa circumuolant. Mirum profecto, & quod, nisi in potentiam Dei referatur, plane fidem excesserit. Puro & patenti littore, cum è turribus ac fenestellis vndiq. peterentur, nemo prorius omnium ictus est. quo miraculo eorum moti auxiliare, multi, sponte deum Christianam fidē amplexi, cū ita affirmarent: angustis in rebus nullum omnino æque atq. Lusitanorum Deū suis cultoribus esse præsentem atq. propitium. Ad extremas munitiones cum decē amplius millibus armatorum sese Tocan ostendit. Ibi acrior concursu primo, quam perseuerantior pugna fuit. Inuehant è se magno impetu Lusitani, gladijsq. & hastis aduersa ora & pectora fodientes, diutius non ferentes Mahometani, transmissis per pontē euripo, ad proximos montes geleri fuga succedunt, eodemq. loco castræ omnium. Neq. maior inclusis intra arcē, ad sustinendā oppugnationē animus fuit. Erant conspicuè suos abeuntes, & hostiū aduentans agmen, exte plo sese per altera arcis partem

partem omnes eijciant; traiectoq. pariter euripo; Tocanis vestigia subsequuntur. **D** Per huc modum arx oppidūq. minore quam timebatur certamine in potestatem venit. ē Mahometanis, tum in praelio, tum in fuga, caesi quingenti & quinquaginta. ē Lusitanis, desiderati non amplius sex. Multum ibi sulphurei pulueris & globorum inuentum; & maiora tormenta circiter quadringenta. Praetor, collaudato praecipue Sylueria & iis qui in primo agmine dimicant (nam ad secundā aciem & subsidia praelium non peruenerat) donisq. militaribus de more distributis, in ipso littore castra posuit; inde quicquid erat fertile in agris, ferro igniq. corruptum; oppletae hostium fossae; prorutum vallum; & arx ipsa, quod ad tam tuendam copiae non suppetere, a fundamentis excisa. & Nonnius, per se perq. suos egregie repenso barbaris quod ad Diuum acceperat damno, incolumi classe Goam hyemandi causa repetiit. Circa idem tempus, Vgentanæ Rex, Malacensem oram crebris excursionibus habebat infestam. Aduersus eum cum quadringentis Lusitanis a Malaca profectus Stephanus Gamma, qui tum urbi praerat, aduerso flumine ad hostem subiit; ac munitiones primum in itinere obiectas, exposito milite per vim cepit; dein, fugato Rege, desertam arcem & urbem Vgentanam incendit; tormenta complura, nauesq. captiuas cum insigni laude victor Malacam reduxit. Sub hac, ē Lusitania cum onerariis quinque Martinus Alphonsus Sosa, praefectus maris Indici designatus, Goam defertur. Is, accepta a Nonnio classe, nauibus quinque & triginta, in quibus erant Lusitani sexcenti, ad Damaniū duxit oppugnandum. Cambaici littoris id quoque oppidum est, supra Bazainum leucas ferme quattuordecim. Carebat mēibus, atq. ob id ipsum oppidani cognito classis aduentu diffugerant. Sed firmi operis arcem Turcae admitti Resbutis, quae gens Iarrociniis dedita Carmaniae fines attingit, quingenti numero tuebantur. ijdem, urbis aditum a portu, tumultuariis munitionibus crebrisque tormentis obseperant. Sosa in conspectum hostium delatus, leui primum nauigio ad contemplandam loci naturam & opera circunuectus est; dein vitato portu, nocte intempesta in asperum litus nō sine periculo repente descendit; ac partim scalis ad muros appositis; partim, dum pauidi quidam elabuntur, portis raptim occupatis, in arcem irrupit. Intra moenia, cum Turcis praefertim, intercluso exitu, atrociter dimicatum est: ac, paucis exceptis qui inter primum, vt dixi, tumultum euaserant, caeteri ad vnum omnes occisi. ē Lusitanis, decem desiderati non amplius: grauiter icti complures. Arx triduo diruta, & solo, vix vt vestigiū extaret, equata est. Inde victor Sosa totam Cambaicam oram, non sine magno terrore, Diū vsque percurrit. Capti & euersi Damani fama Badurium valde commouit; praefertim quod eo ipso tempore graua ex aliis partibus bella imminerent, in quae dum totis incumbit viribus, ne interim acrior ab tergo Lusitanus instaret; orationem petendae pacis ad Nonnium misit; scriptisque & ob signatis conditionibus, Ioanni Regi Bazainum, vicinasque insulas, quo in numero Salfetanæ sunt, & partem insuper continentis attribuit. Pace cum Lusitanis facta, sese ad caeteras expeditiones accinxit. Duo tum a Septentrione hostes in primis urgebant: Crementina vidua, Sange Regina, eximia specie, caeterū praeferoeci & plus quam viri ingenio mulier; a prima etate militie rudimentis imbuta, pugnamq. inire, Amazonum instar, intrepide solita. itemque Mogores, Scythica gens, praepollens viribus; & cum finitimis Persis bello certare assueta. horum Rex Miramudius, a magno Tamberlane originem trahens, Mandoo dynasta sollicitante (cuius auunculum Badurius pepulerat regno) paulo ante in Cambaiae fines valido cum exercitu iruperat. Inde sublatis animis Crementina, filii gerens tutelam, statutum orlim vestigal Badurio abuebat pendere; coactisque duobus equitum, triginta peditum millibus, in regia se se continebat urbe, cui nomen Citor. Hae duae maxi-

A me Badurium eo tempore distinebant curae. Super ijs cum aliquandiu apud se deliberasset (nam alienis consiliis admodum raro utebatur) Sangam edomare quamprimum, dein Mogoribus omni conatu obuiam ire constituit. Apparatus autem huiusce expeditionis erat eiusmodi, quemadmodum a Christianis cognitū est, qui in eo ipso bello Badurii stipendia meruere. Equitum sub signis habebat centum & quinquaginta millia, e quibus erant grauis armaturae triginta; peditatus quingentorum millium explebat summam; in ijs, externi variarum nationum ad quindecim millia. id erat exercitus robur. Fartacas & Abasinos, alii praefecti; Turcas trecentos Mustafa ducebat. accesserant Christiani captiui, demptis admilitia vinculis, non plus octoginta; quorum erant quinquaginta Lusitani, Galli reliqui, incertum quo casu, Dobriga quam vocabant nauis, ad Cambaicas regiones appulsi. Armorum telorumque omnis generis vim ingentem, curulia tormenta mille admodum ex aere cuncta parauerat: in ijs, vastae magnitudinis quatuorbas siliscos, intremente solo, centena singulos bouum iuga trahebant; Hisce addita sulphurei pulueris pilarumque plaustra quingenta, & libratores, ac fusoriae artis magistri complures, cum omni iaculandi & conflandi instrumento. ad haec, turriti elephanti amplius ducenti; quaternas alii minores fistulas, maiusculas alii binas; totidemq. milites dorso vectabant. Signato in stipendium auro argentoque, vehes onustae quingentae, & super haec omnia, Satrapae ac dynastae permulti cum suis quisque thesauris, & magno comitatu sequebantur. iam vero mercatorum, opificum, lixarumq. & calorum summa iniri vix poterat. Cum hisce copiis ē Mandoo regno, quod nuper inuaserat, profectus in Sangae fines Badurius ad Citorem castra posuit. Ea urbs edito loco duodecim millia passuum obtinet ambitu, sumptuosissimum admodum aedificijs publice ac priuatim ornata, moenibusque ac propugnaculis egregie cincta. itaque propter maiestatem ac pulchritudinem, quamquam arroganti vocabulo, Mundi umbella (id enim Citor gentis lingua significat) appellatur. & quoniam, si vel ad muros ex inferiore loco succedere Cambaeus, vel fame subigere inclusos instaret; cum anceps oppugnatio, tum lenta fore videbatur obsequio; consilium cepit hosti plane exitiale: magnis operibus machinisque ex toto urbem adoriundi. neque difficilis erat ei molitio quantauis, nimium exsuperante ad omnia multitudine. Ergo ad urbis radices, densum ordinem trabium, qui manentes ab tergo protegeret, pluteorum vice defixit. post hosce p̄fiteos breui tempore duas turres, quae fastigio altitudinem aequarent moenium, lateras pedes quinquaginta, ē lapide & argilla excitauit; gradusque ad ascensum adstruxit. in ijs turribus delecti bellatores, & muralia tormenta disposita cum neque in aduersis propugnaculis quenquam consistere paterentur; & tectis ac delubris vltimū haud dubie minarentur excidium; Regina, alioquin ad defensionem parata; admoto hoc tanto terrore despondit animum; perq. notos calles, cum liberis & paucis familiaribus clam ex urbe profugit. oppidani frustra hostem aliquandiu arcere conati, ad extremum perditis rebus, in auri, argentiq. & pretiosae vestis aceruos (quos in id ipsum ex publico priuatoq. collegerant) ad Betelanam conuersi Arabiam, subditis ignibus iniecerunt sese. tres ipsos dies incendium tenuit. ad septuaginta millia sexus vtriusque mortalium per eam desperationem absumpta. Sultanus urbem ingressus, ingenti letitia, purpuratos amicosque nouis beneficiis ac vestigalibus auget; militi stipendia duplicat; se ipse adeo magnifice & clare circumspicit, vt omnium Regum vini sibi, qui Citorem expugnasset, umbellae honorem deberi haud absurda quidem allusione iactaret. Verum, quae sunt humanae vicissitudines, non diuturnum Sultano eius victoriae gaudium fuit. aduocantibus copiis auctis Mogor robur iam progressus, ad Docerem urbem semel, ad Mandoom iterum profligatur; & castris exiit, inde cum ab alijs; tū ab ipso Mustafa defertus;

tus, barba, ne dignoscere tur, abrasa, gregali cultu, per paucis comitibus Dium vsq. D
 contendit. Ibi, a concepto pauore, de asportandis Mecam thesauris qui supere-
 rant, & regno relinquendo agitate dicitur. Sed suorum hortatu retentus, dum ho-
 stes populando agro, & egerenda e desertis vrbibus præda morantur, & ditari
 spolijs, vt fit, patriam cogitant; interim ad opem a Solimano Turcarum tyranno
 petendam oratores misit: iis dona ad ipsum Turcam data, quorum æstiniatio ad
 sexcentorum millium aureorū summam ascenderet; ad milites vero quam exer-
 citatissimos (nam id vnum ab Turca implorabat auxiliū) mercede conducendos,
 magna pecuniæ vis. Hoc in præsentia reparandi belli consilium Badurius cepit.
 Veribus deinde, ne ferum afflictis rebus id remedium esset; fracta demū superbia,
 Sofam ab Ciaulo (nam in ea tum statione classē habebat) dein ab Goa Prætorē
 ipsum Nonnium ad se per legatos ac litteras inuitauit: iisque, modo partem ca-
 pesserent belli; potestatem arcis ad Dium ædificandę (quod frustra iam toties om-
 ni arte quæsierant) vitro detulit. Hisce nuntiis allatis, ab neutro in tam præclara
 occasione cessatum est. Sosa prior, tum Nonnius Dium instructa classe contē-
 dunt. Ibi nouis vtrinque fœderis & amicitia legibus in publicas tabulas testato
 relatis; designati cōmuni consensu fines arcis, in extremo insulæ promontorio,
 qui locus imminet in ipsum introitum portus, vt claustra maris haud dubie Lusi-
 tani tenerent. Annus tum agebatur seculi huiusce trigesimus quintus. Arca di-
 mensa; confestim ad structuram admotæ manus, non fabris tantum & nauali turba,
 sed ipsis etiam militibus & præfectis enixe rem adiuuantibus. Triquetra, vt po-
 te in promontorium desinens, loci est figura. iactis fundamentis, ab aperto mari
 ad interiorem tumulum, e regione oppidi, murus est ductus pedum septendecim
 crassitudine, altus ad coronam vsque viginti. in eo tumulo, rotunda, vt rimbs tū
 erat, cespice ingesto erigitur ante omnia turris dodrantium nonaginta diametro.
 Thomæ appellata, quod eius Apostoli festo die exordium sumpserat: inde rur-
 sus ad alterum insulæ marginem continuata mœnia sunt; qua rupes abscissæ por-
 tum attingunt. ibi turris altera instructa diametro dodrantium sexaginta. Hæc
 ab Diuo Iacobo Hispaniarum præfide inditum nomen. Muris fossa circumdant
 quoad cautes & præcipitia tulere. Inter duas turres medio ferme spatio, porta
 cum lorica in urbem aperiunt. intra mœnia sacellum, & præfecto præsidii militi-
 busque testamilitariter excitant. Per hunc modum in præsentia duntaxat arx ab
 urbe intersepta est; laterum munitio, quod ea mari alluuntur, in aliud tempus re-
 arda. Cæterum opus vnde quinquagesimo die, non sine Sultani admiratione per-
 fectum. Simul, ad recuperandum in Cambaiæ finibus Variuenem pagum, arcemq.
 oppositam Indo flumini, missus rogatu Sultani Vascus Petreius a Sæcto Pelagio
 cum Lusitanis ducentis & quinquaginta; Sofare adiuncto cum Turcis trecentis.
 Mogores centum & quinquaginta, incenso pago, arcem obrinebant. ij, quando le-
 uioribus missilibus dimicatum est; hostibus egregie resistere. Ast vbi proiectis e
 classe maioribus tormentis mœnia quati cæpta; diffisi viribus arcem deseruere.
 Ita Variuenes denuo in Sultani potestatem redigitur. Præterea in maritima Câ-
 baiæ oppida præcipua Lusitanorum manipuli aliquot præsidii causa profecti.
 cuius auxilij fama e longinquo, vt fit, in maius aucta, retardatus Mogor; spolijs
 Cambaiæ grauem exercitum trahens, instante iam hyeme, domum reuertit. Is
 Mogoriorum belli finis Badurio fuit. Inde Sultanus ad refouenda quæ recentibus
 cladibus afflictis & prostrata iacebant, itemq. ad continendos in fide populares in-
 tendit animū. quippe, non pauci ea tempestate, Sultani tyrannidis iugum ex-
 cutere conabantur. Per eosdem sese dies, ad naualem nominis Lusitani gloriā, v-
 num huiusmodi ac felicitate haud mediocri accessio facta est. Iacobus Botellius
 vrbis huiusmodi egregio strenuus, idemque maritimæ scientiæ laude præcellens.

A is, cum aliquot annos in India & Emmanuele & Ioanni Regibus operam fortē ac
 fidelem nauasset; in Lusitaniam deinde rediit ad præmia de more petenda: ibi dū
 suam agit causam, resque, vt fit, ab se gestas exponit; ab inuidis in crimen repente
 vocatur; quod fretus nauigandi peritia, Magalianis exemplo, res nouas cum re-
 gni periculo moliretur; atque ad Regem Gallie, qui tum erat Franciscus eo nomi-
 ne primus, transfugere cogitaret. Per eam criminationem oppressus, relegatur
 in Indiam. in eo exilio, non tam de patria, quam de existimatione sollicitus, id ma-
 xime laborabat, quo pacto iniquorum calumnias refelleret factis; ac suam in Regē
 obseruantiam & fidem, insigni aliquo documento probaret. Iuncta per id tem-
 pus inter Lusitanos, & Sultanum amicitia, locoq. ad arcem Diensem dato, quod
 Ioannes dudum ardentem optabat; pergratum se Regi facturum existimauit, si
 omnes tam lætæ rei nuntios celeritate præuerteret. Modicam biremem pedes
 minus octodecim longam, sex latam habebat, ære suo in bellicos vsus exstructam.
 In eam egregijs aliquot nautis, ignaris consilij, assumptis, (quos in itinere deinde
 tumultuantes partim donis mitigauit; partim metu minisque coercuit) tam paruo
 nauigio protinus Lusitaniam petere intendit. Dabulum ab Cocino prouectus,
 præciso Indico mari, ad Arabia littora vehitur; & aquatione facta, cum ex eo loco
 ad Bonæ spei promontorium incredibili audacia processisset; inter flectendū ali-
 quoties pænemerso actuario, caligine tum obiectam insulā Sanctæ Helenæ præ-
 teruectus, contento cursu Tertias, ac demum Olisiponem per summos labores
 atque pericula tenuit: resque ad Dium gestas ab Lusitanis, libentissimo narrauit
 Regi: quam narrationem ab Nonnio Prætorē mox nuntij & litteræ, deflorata iam
 eius nouitatis gratia, comprobarunt. ita, non modo purgatus Ioanni, sed etiam
 præmijs donatus, patriæ redditur. Per multos dies in ore omnium ea nauigatio
 fuit. Quod si paria tam fortibus ausis vir sortitus esset scriptorum ingenia, scili-
 cet Argo illa, tot poetarum carminibus inclyta, præ Botelliana biremi haud im-
 merito rideretur. Compositis utcumque ad Dium rebus (nam inde diuertit ora-
 tio) Prætor ad arcis tutelam relicto cum octingentis militibus, & idoneo tormē-
 torum apparatu, Emmanuele Sosa, Goam hybernandi causa reuertit. Eodem tem-
 pore bellum atrox inter Zamorinum, & Cocinensem exarserat. Cocinensi, pro
 amicitia missus confestim auxilio, cum virtutis expertæ militibus, Martinus Al-
 phonfus Sosa, is, conantem ingenti exercitu in Cocinensem agrum irrumpere
 Zamorinum, ad Repelini vada, Eduardi Patieci quondam nobilitata victorijs,
 parua item manu, magna cum laude repressit. Repelini regulum, Zamorini so-
 cium, ex oppido per vim exegit: dein ad naues reuersus; Calecutanā classē ad
 Couletem oræ Malabaricæ fudit, fugauitque. ac rebus terra mariq. præclare ge-
 stis, Lusitani nominis gloriam apud eas gentes non parum auxit. Inter hæc, Sul-
 tanum Badurium, vel ab ingenij leuitate; vel quod Prætor non pro spe copias ad
 persequendum bello Mogorem misisset; pœnitere cæpit indomitæ gentis in suū
 regnum admittæ. Ninarao Diensi præfecto mandat, vti extemplo per speciem cin-
 gendi ex omni parte oppidi, & includendi quod in extremo patebat regii stabuli;
 modico interuallo murum arci Lusitanæ prætendat. Id cum se Lusitani passu-
 ros negarent, quod ex eo munimento periculum ingens immineret arci; elatus
 iracundia Sultanus, conuitia in eos, & minas intemperanter effudit: dein, simula-
 ta rursus amicitia; incautos adoriri, atq. adeo Prætorē ipsum, vt ferunt, simul-
 atque rediret, ad epulas inuitatum opprimere statuit. Super hæc, ad distingendas
 quam maxime Lusitanas vires, missis clam litteris nuntiisque, Zamorinum cæ-
 terosque eius oræ dynastas in Lusitanum instigabat nomen. Prætor, pluribus ac
 minime obscuris indicijs fraude comperta, ineunte seculi huius anno trigesimo
 septimo; nauibus triginta, in quibus erant Lusitani quingenti, Dium iter edixit.
 Eodem

Eodem cum sua classe Martinum Alphonsum ex ora Malabarica subsequi iubet; **D** paratus, ubi res facultatem daret, Sultani insidias antevertere. Ea facultas opinione celerius oblata. Cum enim in Dienfi portu sub arcem iactis anchoris Prætor morbum egregie simulans, Regi salutem nuntiari iussisset; ac se, quominus ad eum adiret, valetudine prohiberi; Sultanus, nimirum ad sua regenda consilia, vitro ipse parua biremi ad inuisendum in prætoriam Nonnium accessit, venatorio amictu viridi, atro capitis diademate, gladio inaurato succinctus. Vehabantur eodem nauigio, præter Emmanuelē Sofam (quem ipse pro amicitia ex arce euocarat) Sātrape vel amici non amplius tredecim; præterea pueri duo, regium pugionem alter, pharetram alter & arcum de more gestabant. Lembi quatuor cum cætera familia sequebantur. Vbi ad prætoriam applicuit, conscendenti, Nonnium aperto capite obuiam ad scalas magna cum obsequij significatione progreditur; acceptumque perhonorifice, in puppim instar cubiculi, regio apparatus exornatam induxit. intromissi cum eo, præter interpretem & puerum vnum, præcipui Sātrape tres. in prætoriam Lusitani milites erant ducenti. Scilicet ingrediens Rex, à consocijs arcanorum illico morti destinatus: intentique ad imperia exsequenda, suspensio omnes exspectabant animo, quam mox Prætor ad occidionem vocaret. Sed apud Nonnium, tantisper dum in naui moratur Sultanus, hospitium valuit. **E** Taciti ambo, & alter concepti facinoris, alter aditi periculi magnitudine confusi, aliquandiu perstitisse dicuntur. ad extremum Sultanus, cum à suis Persico sermone quæsisset, num in pergula quæ ad gubernaculum est, armati laterent; responsumque esset, nihil videri tale; tandem, prosequente officij causa Nonnio, ad scalas rediit, suamque in biremem saltu se misit, defunctum periculo vana opinione confidens. At Nonnium, uti abeuntem vidit, quasi omni religione solutus, confestim suos aspera voce vultuque, cessatores increpitat. Illi, dudum ad eundem instructi, in expedita nauigia extemplo defiliunt; contentoque remigio Sultanium intra Lusitanam præsidia classemque deprehensum inuadunt. Emmanuel Sosa cū promptissimis in regiam e sua naui transcendit. Alij ab lateribus circumstant, Atrox circa Regem pugna cooritur. multi vtrinque vulnerantur, aut cadunt. in iis Sosa, ab Sofaris genero, quem Tigrem mundi à virtute appellabāt, gladio confossus, in mare proiicitur; & puer is, qui pharetram & arcum Sultani ferebat, artis sagittariæ peritissimus, octodecim spiculis totidem Lusitanos, nullo profus in irritum misso, confixit: atque ipse ad extremum glande traiectus occubuit. In eo tumultu, armatae celoces regiae tres à Mangalore superueniunt; in quibus erant mercenarii Turcæ complures. ij, ut Regem in extremo discrimine circumuentum videre; haudquaquam exterriti, ad eum eripiendum per media hostium tela nauesque perumpunt: neque à prælio abstinere, quoad affluente in singula momenta maiore Lusitanorum numero; ad vnum omnes interfecti sunt. interea regiam nauem promiscua cædes vacuam epibatis fecerat. Rex ipse, vulnere accepto, nautis ac remigibus omni ope adhortandis instabat. iam prope littus erat natis, cum è remigibus duo tresue, vno tormenti ictu discerpti sunt. inde biremis, præsertim æstu recedente, transuersa repente vadis inhæsit. neque segniter Sultanus ad vicinam salutem in mare defiliit. sed nimirum frustra eluctanti extremus aderat dies. inter enatandum, affecto corpore, cū in aduersos fluctus aliquandiu tetendisset; denique ad Lusitanum actuarium, cui præerat Tristanus Paiua Scalabitanus, ipso aquarum impetu abripitur. ibi, spem inter ac metum, cum ingentibus promissis ac precibus ut reciperetur, qua Regem, qua Sultanium se clamitans miser, dum illi remum ad euadendum porrigit Paiua; præter expectationem, à quodam e nautis in fine fortis homine, conto seu hasta conficitur. Exanime corpus cum diutius fluitasset, subsidit deinde, neque vnquam apparuit. Ita, opulentus in primis Indiae

A diae Regum, cum nuper maria terrasque sui nominis terrore complectet; ab iisdem quos magna mercede conduxerat, teterrimo genere leti, suorum in conspectu peremptus, cæcitatem humani consilij, & vanitatem eorum quæ vulgo solida ac præclara putantur, exitu comprobauit. Ex iis qui pugnae superfueraut, femineces aliquot in classem accepti: quo in numero Sofarem Nonnium clementer habitum, curatis vulneribus, misit ad comprimendos in vrbe tumultus. namque omnis multitudo (& erat eo tempore frequentissima) ut in eiusmodi perturbatione rerum, incendij ac direptionis metu perculsi, ad portas ac muros, fugæ causam ruebant eo impetu, ut, præ conferta in angustijs turba, elisi aut obruti sint aliquot; is pauor ac trepidatio, Sofaris demum aduentu atque auctoritate sedatus. Badu-rij mors, non tam intersectoribus gloriosa, quam læta ijs gentibus fuit: scedam quippe in populares tyrannidem exercuerat: vitiis omnibus à pueritia deditus; numinum contemptor; æque sui prodigus, & rapax alieni; potentia virumque per libidinem & sæuitiam ostentator dirus: multos per calumniam omnibus fortunis euerterat; multis beneficia dederat idem, ademeratque; multos etiam ex amicis, in iis duos Iazii filios, ut Dium inde reciperet, omnibus tormentis excruciatos necarat. Ergo, tot scelerum sibi conscius, adeo omnes homines, omnia loca ter-
B poraque suspecta habebat; ut cibum suis ipse sibi pararet manibus, perque summam indignitatem, principis simul & coqui munere fungeretur. Quo magis mirandum est, ad inuisendum Prætozem venisse tam exiguo comitatu. Sed illum videlicet vltices furia in eam amentiam impulerunt; ut quibus perniciem extremam haud obscure machinabatur, eorum potestati semet vel nimis callida simulatione, vel stolidam temeritate permetteret. Sublato Sultano, tota insula in Lusitanam ditionem extemplo concessit. Custodes ad castella tuenda, itemque vectigalibus in portu exigendis ad Dium atque ad Rumæpolim (nam eo quoque facili appulsu commeabant naues) scripturae magistri à Prætoze dispositi. In regijs thesauris haud ita multum pecuniæ inuentum: in horreis vero & armamentarijs; commeatum & instrumenti bellici omnis generis ingens copia. in naualibus etiam haud exiguis nauium variae formæ numerus. omnium ratio in codicibus à Quæstoribus relata. Neque multo post, contra omnes belli casus arx ab vtraque parte, qua in mare vergit, muro circumdari cæpta; & euasto specu, in quem medio ferme spatio tellus recesserat; admodum capax effecta cisterna; & euerfa Rumæpoli; quod ad eius præsidium copiarum non suppetere, eius loco nouum propugnaculum excitatum est. Dum hæc parantur, quidam è Gangaridum gente, quam hodie Bengaliam vocant, ad Prætozem adiit, natus, ut ferebatur, annos trecentos triginta quinque. neque mendacii suspicio suberat: nam & seniores qui tum erant, se de hoc eodem grandæuo aiebant à maioribus accepisse; & ipse filium habebat nonagenarium; & cum litteram nosset nullam, quæ referebantur ab eo de veterum gestis rebus, ad fidem annalium optime congruebant. Huic aliquoties iam deciderant dentes, alijs continuo subnascentibus: & barba vbi profus incanuisset, in atrum denuo colorem, idque paulatim, semet ipsa vertebat. ante centesimum annum idola coluerat: inde æque miserabili errore ad nefariam Mahometis transferat sectam. is propter miraculi nouitatem Sultani stipendijs ali consuetus, idem vitæ subsidium ab Nonnio petiit: Nonnium haud grauate assignauit: dein arcis custodia cum sexcentis fere militibus Antonio Sylueriæ commissa; Goam, uti solebat, in hyberna se contulit. Vltimo Sultani casu, Cambaiæ principes Marmudium puerum, eius sorore genitum, creant Regem: rectores pueri, idemque tutores regni, tres, Driacan, Madremalucus, Alucan adiuncti. Ad hoc post Nonnii profectioem, Sofar, vel ob nouas offensiones, vel Christianæ religionis odio in Lusitanos accensus, omnibus suis rebus iniro silentio induta que-
tis

Dis (& erat totius ciuitatis longe ditissimus) triginta ferme leucarum itinere ad urbem Madabam ab Dio contendit. iamque ad bellum sponte inclinatos, facili negotio perpulit, ut omni conatu ad pellendos ex arce Lusitanos incumberent. Confestim habito delectu, conscripta decem peditum, quinque equitum millia. Alucan dux iis copiis datur. Præterea Sofar, egregiæ virtutis pedites ter mille, equites mille suo ære conduxit. Pari ferme imperio vterque ex vrbe Madaba Iunio mense profecti, non longe ab Rumæpoli castra locant. Ex recentibus eius loci ruinis, continuo Lusitani in nouum necdum omnino absolutum, de quo dixi, castellum sese recipiunt. Id castellum Sofar, Alucane interim operibus occupato, cum suis magno impetu adortus, dum muros incautius subit; altera manu plumbeo globo transfixa, prælio excessit. Eo vulnere spatium Lusitanis datum perficiendo castello; itemq. cisternæ intra arcem, conuectis è vicino aquis, ad iustam altitudinem implendæ. ac primo consilium Antonij Sylueriæ fuit, totam insulam tueri, atque ob id ipsum nauarchos aliquot, cum suo quemque manipulo, ad loca idonea toto freto disposuit, qui transitum hostium ex continente impedirent. Simul, quoniam Diensem populum aliena ab se voluntate, multosque institorum habitu peregrinos milites in vrbe versari didicerat; eorum coetus aliquoties viminisque discussit; arma plerisque ademit; & mercatores quatuor, in primis pecuniosos, qui obsidum loco essent, repente in arcem arripuit. Dein, cum promotis munitionibus Alucan fretum omne tormentis infestum faceret; nec possent sine pernicie Lusitani diutius in ea statione perstare; nauibus insuper aliquot tormentisque, alieno sane tempore, subitæ procellæ impetu amissis; Antonius, de suorum sententia denique relicta insula, nauarchos in arcem recepit. Rumæo castello Franciscum Patiecum, adiunctis ex vniuerso præsidio militibus ad septuaginta, præposuit. in marino propugnaculo, quod in ipso aditu portus olim lazius extruxerat, Franciscum Goueam cum delectis locauit. itemque in arce, prout res postulabat, alijs alias partes custodiendas attribuit. Relicta ab Lusitanis insula, confestim hostes libero transitu summa ciuium gratulatione in urbem admissi. Alucan regis in ædibus procul ab hoste confedit: neque in aleam pugne, grandi iam ætate vir, sese facile committebat. Sofar, prope arcis mœnia locum cepit, atque communiit. Inde per occasionem leuia certamina feri cæpta, quibus ferme superior Lusitana res erat: duce plerunque Lupo Sofa Cotinio, qui cum præsidio signatoribus aderat, idemque postea totam hanc obsidionem duobus libris diligenter est persecutus. Dum hæc in Cambaia geruntur; Ottomanus inter cetera alijs aliisque Badurii nuntijs precibusque fatigatus, ac demum de eiusdem cæde ab vxore vidua & profuga coram edoctus; non tam ad lacessendum bello Mogorem, quam ad pellendos ex India Lusitanos, & Orientis regna ad suum imperium adiungenda, conatus omnes adhibuit. Classem ad Suezium, cura Abrahami purpurati ædificatam & instructam habebat maiorum nauium (quarum pleræque remis agebantur) ad sexaginta quatuor: ad quas accedere deinde Cambaicæ septem, Malabaricæ tres. Ei classi cum summa potestate præposuit Solimanum Peloponnesium, præsidem Aegypti, virum enormi non minus adipe, quàm auaritia & crudelitate notissimum. huic, remigum ad septem millia, bellatorum sex attributa; in quibus erant Ianizari seu prætoriani mille quingenti: Turcæ bis mille; aliarum gentium cæteri, maritimæ ferme rei callentes; qui & militum, vbi opus esset, & nautarum partes obirent. Solimanus, lustratis ad Suezium copiis, cum remigum pars imperium detrectaret; ducentos vno imperio iussit occidere: merito seditione compressa, profectus, ad Giddam appulit urbem ab incolis mendaciter in dynasta; cui Solimani rapacitas & immanitas haud erat ignota, cum popularibus in aua loca secesserat. Ab Gidda ad Camaranum, inde ad Zebitum

traiecit

A traiecit classis. Nocoda Hamedius Turca oppido imperabat. is, large & munifice accepto Solimano, eiusdem iussu repente securi percutitur. oppidum Mustafæ Mammaluco donatum. Ab Zebito Adenum superatis faucibus ventum est: præmissis iam ante legatis, qui ab Rege com meatum, vacuasque in vrbe ædes curandis ægrotis pro amicitia peterent. vtrumque cum cura præstitit Rex. & alimenta in classem, & hospitium laborantibus datum. in id hospitium, simulato morbo, singuli milites à quatuor valentibus à mari transfuehebantur, armis in lectulo sub veste contextis. per eam fallaciam, nihil eiusmodi suspicante populo, quingenti paulatim intromissi. Tum Solimanus ex composito per satellites Regem ad naues accersit. ille, cum suæ dignitatis haudquaquam oblitus, indignabundus abnueret; confestim insidiatoribus quod iam ante conuenerat è classe proponitur signum. ij cum armis extemplo coorti, stupente ad inopinatam rem ciuitate, regiam circumstant, comprehensumque Regem ad Solimanum vi pertrahunt. Ibi superbe interrogatus ab eo, cur tertium iam diem ad se officij causa venire distulisset; cum liberius responderet, quam prædonis aures ferre consueissent; arreptus propalam ex ipsius prætoricæ nauis antenna suspenditur. Vrbe dein crudelem in modum direpta, præsidioq. imposito, Solimanus ex eo portu soluit. ac tametsi ex Ottomanis mandatis Goam primo intenderat cursum, tamen mutato postmodum consilio, Diu flexit, haud dubius quin facili negotio Lusitanam esset expugnaturus arcem; ac simul potiturus insula magni ad vniuersam Indiam obtinendam momenti. qua tota de re cum litteras ab Sofare iam dudum accepisset, Sofarem deinde ipsum in itinere ad leucas ab Dio circiter quindecim obuium habuit. Interea de Turcarum aduentu & ante rumor, & ipsi postremo speculatores ad Antonium Sylueriam attulerant. Ille tam multis variisque terroribus minime fractus; pro ea quam habebat copia vigilias intendit; custodias auget; munitiones instaurat: simul, ad petendum à Prætoze subsidiū nuntios Goam cum epistolis mittit. iam Turcæ appropinquabant, in hunc fere modum instructi. dextrum cornu è quatuordecim triremibus, quas regias vocant, in altum Solimanus extenderat. sinistrum, è triremibus non amplius septem, propius ad terram admouerat. medium locum tenebant onerariæ, totum agmen reliquæ triremes & rostratæ claudebant. Ut in conspectu fuit classis; ad nobiles qui ad spectaculum ex arce conuenerant, Sylueria per quam serena fronte conuersus; En, inquit, viri, tempus, acceptam à maioribus bellicam gloriam, debitamque tum Deo, tum Regi nostro fidem nobis ob oculos proponendi. horum vtrūque, si attentis animis intuebitur, profecto labores omnes atque pericula, quæ ex hostili tanto tamque multiplici apparatu nobis impendent, præ officij ac pietatis fructu leuia ducemus. Equidem, & ex ipsa quam agimus causa, & ex vestra virtute commilitones, magna in spe sum, fore ut de immanibus hisce barbaris illustrè intra paucos dies victoriam reportemus. qua vos eadem fiducia quoniam teneri certo scio; superuacaneum reor hoc loco trophæa recensere, quæ toties iam ex cõmunibus & Christianæ religionis, & Lusitani sanguinis hostibus, Deo bene iuuante, retulimus. Ab hisce dictis, ad stationes disponendas animum intendit. Fessis in tutum receptis, alios de more substituit. Cespitis & materiæ ad renouandos aggeres, iteque lanæ & centonum ad protegenda mœnia vim sedulo comportari iubet. ad hæc, seruitijs, ne quid eorum perfidia occultæ fraudis erumpat, custodes apponit. in primis vero annonæ diligens habita est cura: ut salubri temperamento ac dimensione per idoneos ministros erogaretur. Super omnia, propitiando immortalis Deo diurnæ pariter ac nocturnæ supplicationes adhibet. At Solimanus, in salo anchoris inchois; ad tetandam arcis oppugnationem septingentos prætorianos in proximam littus exponit. ij, missi sagittarij egregio ornatu fistulatores, cum ad mœnia subissent; repentina missilium vi, sex è Lusitanis occidunt; viginti confauciant. Neque segniter ab

T inclusis

inclusis reddita iaculatio est. Ianizari quinquaginta interfecti, vulnerati complures. Cæteri, minoribus quam venerant animis, ad Sofaris munimenta se receperunt. Per eosdem dies, transuerso cum sordidis nubibus Austro, classis propemodum ad terram alliditur. Eo metu Solimanus, & quod telis ex arce peteretur, ad Madrafabæ portum, leucas ultra Diū quinq. processit. Descendenti, paratus iterum ad omne obsequiū præsto fuit Sofar. Cum eo Solimanus consilia de totius belli ratione, atq. adeo de ipsius Cambaïæ occupando regno communicat. Exposito dein milite, muralibusq. tormentis, Diū terrestri itinere accedunt. Eodē ferè tempore Alucan, haud leuibus argumentis suspectum habens Turcicū scelus, ac dominandi libidinem; cū parte copiarum (nam reliquas promissis & auctoritate Sofar apud se retinuit) omissa obsidione, in mediterranea loca secedit; Regēq. Mamudiū & rectores de suo consilio per litteras edocet. Rex & factū probauit; & missis circum populos & dynastas edictis, ne quicquam exostulante Solimano, commeatus in castra subuehi vetuit: quæ res non paruo Turcis impedimento ad victoriā fuit. Inter hæc, operibus, ad statuenda maxime tormenta, instabant barbari. Illud etiam incendiariæ machinæ genus ab iisdem excogitatū. Vastæ magnitudinis, ad onera transuehenda, nauis erat in portu. Huic naui præcellam ex arida materia pyram, pice, sulphure, nitro, alijsq. ad fœtorem simul ac fumū excitandū rebus, imponunt. Consiliū erat, ardentem struem in marinū propugnaculū estu reciprocante demittere, vt vel præfidiarijs flamma tetraque vapore spiritū includeret; vel certe, dū extinguendis ignibus occupantur, inter eam trepidationem atque caliginem, Turcæ traiecto celeriter euripo, scalis in muros euaderent. Verum ad eam molitionem, quo tanti ponderis machina innatare fluctibus, & muris applicari posset; nimirū expectanda erant summa per pleniluniū incrementa maris, quas vulgo nautici aquas viuas appellant. Ea re animaduersa, Lusitani, vltro nauem ascendere, Albuquerqueij ad Goam exemplo, & illud vtcunq. seu exitiale commentū, seu inane ludibriū amouere constituunt. Ad eam rem Franciscus ipse Goueanus eligitur, qui maritimæ rei, & propugnaculo præerat, insigni constantia vir, is proxima nocte duobus egregie armatis caturibus eò sensim accedens, non fefellit excubias. continuo è stationibus densæ pilæ in prætereuntes emissæ. at ille nihilo fecius in incepto persistit; perq. media tela, fauente Deo, ad locū sine damno prouectus; in pyram multis simul partibus ignes conijcit. custodes ad viginti confestim in mare desiliunt: ij è caturibus pleriq. confossi. Vbi materiam flammæ tenacius occuparunt, quam vt opprimi facile posset; pari audacia & felicitate, Goueanus, volitantibus vndiq. globis retro vnde venerat, cū suis incolumis abiit. Ea spe delusi Turcæ, haud omissa interim arcis Diensis obsidione, sese cū magna parte exercitus ad Rumæi castelli mœnia quassanda conuertūt. Inde cū vtrinq. sūma vi pugnaretur, & multi quotidie occūberent; in Lusitana muliere (Barbarā nomine appellabant) inuictū animi vere Christiani robur enituit. Huic, amisso coniuge, duo iupererant filij, ætate viribusque florentes, Aloisius, & Christophorus. illè ad Rumæopolim, hic in eadem arce Diensi agitabat excubias. Forte ita euenit; vt Christophoro, cum pro muri corona staret armatus, contorta ab hostibus è transuerso pila partē ventris vna cū intestinis abriperet. extemplo semianimis domum relatus, vti erat de æterna salute sollicitus; parentem optimam interrupta compellans voce; Peto, ait, abs te, quæ loque mater; vti mihi prius ad expianda crimina sacerdotem, quam ad prosequendum obitum, lacrymas ac suspiria præbeas. Vereor enim, si te ingemiscentem audiero; ne dolor tuus ac mœror, meam ad supremum hoc iter necessariam exigui temporis præparationem impediatur. Cui patrens, inter adstantium singultus & complorationem vna siccis oculis, & placido vultu; Ego verò quod doleam, inquit, fili habeo nihil, nisi noxæ aut piaculi quippiam

A quippiam tibi superesse, quod eluas. Nā alioqui probe intelligo; is qui istud obierint leti genus, præclaram esse mercedem paratam in cælo. Tu modo clementis Dei pacem ac veniam fidenter implora: teq. in hoc transitu virum præbe. Id vñ in hac orbitate maximo mihi solatio fuerit. Inter hæc adhortationes, labentia moribūdi viscera manu suffulciens, fugientis animæ reliquas tandiu fouit; quoad accito in id sacerdoti peccata cum salutaris detestatione confessus, & absolutus; in sinu parentis animam efflauit. Vixdū demortui corpus vidua terræ mandauerat; cum de alterius filij nece nuntius affertur. in propugnatione Rumæi castelli paulo ante ceciderat. scilicet nemo fuit, quin geminato intra paucas horas vulnere, confectum iri foeminam pro certo putaret. At illa, in tam acerbo casu, tantū absiit. ut quicquam Christiana spe & grauitate indignū admitteret, vt etiam vententes ad se doloris leniendi causa notos ac familiares vltro consolaretur. Huius mihi matronæ sensus; & in liberos caritas, laudabilior haud paulo visa, quam eius, quæ ad primum de morte filij nuntium exanimata est; aut illius, quæ læticia conspectu repente nati quem mortuum crediderat, expirauit. Cæterum Patiecus Rumæo castello præpositus, magna parte muris diruta, cum hostium multitudini vltra obsisti non posset; saluis, præter arma, rebus atque corporibus, deditioem fecit. Vix ea facta deditioe, hostes ex omni parte in castellum irrumpunt, Syluerianis qui freto diuulsi rem ex arce ipso cernebant, ad spectaculū adeo triste collacrymantibus. inter eam irruptionem, plane memorāda contigit res. Vexillū erat Christi Domini in summis mœnibus de more defixū. id vexillum Turca signifer contemptim raptū abiecit, & Mahometanū eius loco substituit. Nō longe inde aberat Ioannes Petreius, exacta iam ætate vir; cæterum egregie pius idem, ac strenuus. is, vbi strata humi diuina trophæa conspexit, generoso quodam ardore succensus; eos qui circa se erant, ad illam vna secum vindicandam contumeliā inuitat. Sex ferme sequuti. Cum iis ad locum intrepidus vadit; euisiisq. pseudoprophetæ, Christiana reponit insignia. id conspicati extemplo victores accurrunt; Lusitanis intermiserantur; Mahometana restituant: nil valuerunt minæ. Turcis vixdum digressis, pari constantia Petreius & socii ad locū aduolant; Mahometis afflictā natus imagine, Crucem extollunt. hoc ipsum tertio vel quarto, Lusitanorum incredibili perseverantia factum est. neq. certamini modus fuit, quoad exasperati & perciti rabie barbari, obtruncatos Christianæ dignitatis assertores in mare deicerent. Hinc mira visu dictuq. res. Militum Christi cadauera, diuino scilicet nutu, ne honore sepulcri carerent, obliquo euripo, contra vim æstus rapidissimi, sponte ad ipsam arcis Lusitanæ portam euasere; haud obscuro sane documento, cum tanta sit corporum diuinitus habita ratio in terris, quam gloriosa fuerint eorum animis in cælo premia perfoluta. reliqui deditiij, cum honestæ morti antetulissent exiguæ lucis visuram; initio comiter accepti ab Solimano, atq. adeo donis culti, sed iisdem postea, in reditu, ab ira male gestæ rei, capita ad Zebitum præcisa dicuntur. Capro Rumæo castello, in vnam Diensem arcē tota belli moles incubuit. ac simul terra mariq. oppugnatio cepta. Maioribus primum tormentis per dies aliquot sine intermissione muri quatuebantur; Lusitanis, vbi quid procidisset, impigre obmoilentibus. Aspera dein prælia, promoti ab hostibus aggere vineisque, commissa. acti vtrinq. cuniculi: sæpe eruptionibus, sæpe in ipsa mœnium strage pugnatum est. Verum atrocissima omnium postrema dimicatio fuit. Triplici acie deinceps ad mœnia successerāt Turcæ, quatuor ipsas horas mira contentione certant. actantus fuit ardor animorū, vt Lusitanus fistulatos, assidua neq. irrita iaculatione iam loculis pilas exhaustis, dentem excusserit sibimet: raptimq. in fistulā multū plūbi loco in hostes emisit. E Turcis quingenti eo die desiderari: vulnerati circiter mille. è Lusitanis fortissimi viri cecidere quatuordecim; è reliquo numero par-

tim ambusti, partim grauer vulnerati adeo multi, vt nō plus quadraginta idonei ad sustinenda arma superessent. iamque ad extrema ventum erat. vna cū vinctis annona quoque, & tormentariis puluis, & pleraque instrumenta belli defecerant. Vicin nihilominus pertinacia Lusitanus, quod nulla vi, nullis cladibus, non modo ad arcis deditionem, sed ne ad pacis quidem mentionem adduci potuit: ipsius quoque foeminis puerisque, supra sexum & ætatem, omni ope adiuuantibus viros, eosque ad certamen, ac decus, & opperendam in Christiana causa mortem adhortantibus. Inter hæc, ab Nonnio, dum ad subsidium inclusis ferendum reliquam ornat classē, celeriter præmissæ liburnicæ sexdecim, ad Madrafabam accesserant noctū, quaternis in singulas puppes luminibus ad speciem augendam haud frustra sublati. eo quippe terrore Turcæ percussi, tribus iam millibus furum amissis, & super alia damna, arctioris etiam in dies comæatus, & imminētis hiemis pauore perterriti, Sofarem execrantes, urbem incendunt; & noctis in tempestatē silentio conscendunt naues, duobus circiter mensibus in obsidione consumptis: ac vela dant in Arabiam tanta cum trepidatione, vt faucios quingentos, & magnam tormentorum partem fæde reliquerint. Is dies fuit festus Sanctorū omnium: quo etiam pulchrior lætiorque, Lusitanis, exitii metu præter spem liberatis, illuxit. Turcico amoto auxilio, Sofar quoque cum suis in loca remotiora discessit. Insulam dein totam Lusitani sine certamine recepere. Incluta per gentes ea fuit victoria; bonamque Asiæ atque Africæ partem, Europamque pene totam noua cum nominis Lusitani laude peruasit. quippe, non cum incondito ac semiermi Aethiope, vel cū fugacibus Indis, sed cum paratissimo & exercitatissimo milite & imperatore, in summa propugnatorum inopia fuerat res. Ergo Franciscus ipse Rex Galliarum, magnus virtutum æstimator, captus admiratione Sylueriæ, pictam eius imaginem in Lusitania postmodum expetiit, præstantium virorum ac ducum tabulis inserendam. Dum Lusitani obsidentur, paranti Nonnio quamprimum inclusis auxilium ferre, præter opinionem successor in Lusitania venit Garzias Noronia. Huic, ob Turcici belli famam, naues vndecim, armatorum septem millia tribuerat Rex. Qua in expeditione atque apparatu minime silenda res accidisse ferrur. Ad maiorem delectus copiam, vt in tanto periculo, Ioannes, insuper natura misericors, facinorosos, ac noxios, & rei capitalis damnatos qui ad militiam idonei viderentur, conscribi & centuriari imperauerat. ij, quo notior eorum esset opera, separatim vnā in nauim impositi: Callaicā appellabant. Hæc Regis clementia diuino iudicio haud satis comprobari visa. Cæteræ quippe naues, Olfipone profectæ, cursum tenere omnes: vna duntaxat, qua cœnū illud atque colluuius vehebatur, incertum quo infortunio quoue loco, prorsus in itinere periit. Ac ne reliquarum quidem magnus in publicum vsus fuit; quippe soluta, vt dictū est, obsidione Diensi, profectisq. iam hostibus. Præter militares autem copias, episcopo Fernando iam vita functo, virum egregium qui eo munere fungeretur, secum Garzias adduxerat Ioannem Albuquerqueium in Franciscana familia, Castellanicum, eiusque comites atque adiutores, Vincentium ex eadem familia, catechistam eximium; & clericum quendam, nomine Iacobū, ex oppido Lusitanicæ Borba, notæ facundia concionatorem. Horū vero, cum in episcopatu administrando, tum in excolendis atque ad Christum alliciendis hominibus, fructus pietatis & industriæ constitit. Vincentio etiam memorabile quiddam contigisse perhibetur. Cum enim Episcopi iussu in Malabarica regione iuuentutem Christianæ doctrinæ rudimentis imbueret, pueris aliquot vel tardioribus, vel aliud forsitan agentibus colaphos infregit, quæ res apud eas quoque nationes probro vel maximo ducitur. Inde ira parentibus mota, cumque furore perciti, ad eam, vt ipsi rebantur, ignominiam demendam, arreptis armis in Dei famulum irent;

quamuis

A quamuis læsa puerilis ætas, tantum abfuit vt patrum facinus adiuuarent, vt etiam facta manu lapidibus eos arcere non dubitauerint. Cuius rei miraculo stupentes barbari, gradum illico retulere, & suam quisque domum re infecta dislapsi sunt. At Nonnius tradita successori prouincia, cum circiter decennium ladiæ præfuisset, in patriam deinde renauigans, graui correptus morbo, circa frontē Africæ moritur. Defuncti corpus, nequaquam tanto viro dignis exsequiis, in mare piscibus esca proiectum est. Noronia, vt primum iniit magistratū, ad admi-ponendas maxime res Dienses, iniuria belli profligatas ac perditas adiecit animum. Id quia non nisi pacatis Guzaratibus fieri poterat; tentatis ante proestrum voluntatibus, legatos de pace ad Mamudium misit. Aegre impetrata, nam et si re-ctores iam tum propensi ad quietem & otium erant; duæ tamen faces Regē adolefcentem assidue ad vlciscendam auunculi cædem omni arte incendebant. Badurij mater, & Sofar: quanquam is quidem occulte ac dissimulanter, vt spatium ad reparandas interim vires, ab Lusitanis haberet. Pax in has maxime conuenit leges. Vti portum arcemque Lusitanus; reliquam insulam & oppidum Cambæus, haberet, dimidiumque portorii caperet. Eidem quancumque libuisset, murum in regione arcis liceret ducere; veruntamen remoto ab arce, & nequaquam suspecto præfidiarijs loco. ij. fines communi consensu præscripti. Iacobus Lupius Sofar, loco Sylueriæ, cum nongentis militibus arce præpositus: & otium, quod ita vtrique parti expediret, in multos annos fore videbatur. Cæterum inquietus adolescens, auia præsertim stimulis agitatus, ad recuperandum ab Lusitanis Bazainum, vicinasque insulas, quod nihil in nouo fœdere caurum de iis diceret, præfectos cum modico exercitu misit. Cum iis ab Rhoterico Laurentio Tauora, qui Bazaino præerat, minutis aliquot præliis prospero fere semper euentu pugnatum est. Guzarates ad extremum fessi bellicis incommodis, vltro pacem ab Laurentio petiere. Neque ea concessa, per vim omnes haud sine magna cæde ex iis locis exacti. Circa idem tempus, Ceilani Regem Zamorinus acri bello præmebat. Missus à Prætorē ad auxilium socii Regis & amici cum haud magna classe Michael Ferreria, Calecutanos commisso prælio superat: cæsi ex hostibus ferme notissimi, in iis Patemarcas ipse classis præfectus: plerique naues cum magno tormentorū numero in potestatem venerunt. Michael, defuncti ducis caput abscissum, manus gratissimum Ceilano misit Regi. ob eam rem cum grandi pecunia donaretur; pecunia reiecta, contentus victoria, domum ouans reuertit. Ea clade, Zamorini matitimæ vires accisæ: pacemque dein à Prætorē haud æquis conditionibus impetravit. Dū hi duces in India Lusitanas opes ac nomen armis amplificant, in Molucis interim Christianam rem pietate ac iustitia Galuanus augebat. Post Celebios dynastas ac Reges ad veri Dei cultū adductos, magnus in Molucensibus quoque populis, ac Ternatensi præsertim, ad eadem sacra motus animorum exstiterat. Ea re animaduersa, Mahometani Cacizii, quippe quorum priuata res ageretur, omnes insulas circumire; proceres ac Reges obiectis religionibus admonere, orare, obtestari, vt orienti quamprimum occurrerent malo: ne tam insignem summo prophetæ contumeliam imponi permetterent. Horum precibus ac denuntiationibus fatigati Reges, minaci edicto, si quis Mahometanos ritus atque instituta desereret; exsilium, & omnium fortunarum proscriptionem intentant. Eo edicto, aliorum studia Christianæ disciplinæ restincta; aliorum, vt sæpe fit, multo magis accensa: in iis Colanus Sabia ex intimis Aeri Regis amicis, & consiliarijs, nullo terrore de sententia demoueri se passus, in arcem Lusitanam repente confugit, ac mox ipse cum suis baptismo expiatus, Emmanuelis Galvani sibi nomen desumpsit. Post hunc, Geiloli quoque Regis consobrinus, Mahometica superstitione contempta, Christianam religionem

T 3

plexus.

amplexus. Accessit quin etiam e Caciziorum ordine primarius quidam, natione
 Arabs, ex ipsa Mahometis progenie: quod summum apud eas gentes nobilitatis
 est decus. Huius vero conuersione, nequicquam incoerentibus collegis atq. fre-
 mentibus, maiorem in modum plebs vniuersa commota: atque adeo Aerius ip-
 se Rex parum absuit, quin patriis ritibus relictis, illico se se ad Christum adiun-
 geret. Alii certe complures auctoritatem Arabis aperte sequuti. quos omnes
 Galuanus in fidem ac patrocinium benigne receptos, opera, consilio, pecunia
 tuebatur. Neque tamen iccirco quicquam apud alios ipse vel de existimatione,
 vel de gratia perdidit. Mira quaedam erat caritas & veneratio viri, nihil magis æ-
 que summum que infimi, quam ne sibi Galuanus eriperetur, timebant. Ergo, re-
 sepit, & permittit, permittit denique magis quam voluntate Galuani, legationem
 communiter ad Ioannem Tertium decernunt cum litteris, in quibus exposita prio-
 rum prefectorum auaritia, crudelitate, superbia; itemq; commemoratis ex altera
 parte Galuani beneficiis, integritate, prudentia; enixe petebant, salutis & pacis om-
 nium causa, uti proprium ac perpetuum, quoad viueret, Galuanum Ternatis
 prefectum esse pateretur. Addita, si hoc petentibus daret, promissa, que ad Lu-
 sitani Regis dignitatem & commodum magnopere pertinerent. Hæc à Regibus
 proceribusque, communi omnium nomine missa legatio. Ceterum tanto loco-
 fu interuallo satis mature peragi ac renuntiari non potuit. iam Georgius Castrius
 erat in cursu, designatus Galuano successor. Huic Ternatem appulso, at inde que
 experenti prouinciam, Galuanus nondum spatium sui magistratus exacto, minime
 peruectæ vel ambitiosus, extemplo concessit. Nihil tam acerbum aut calamitosu
 nis nationibus euenire tali tempore potuit. Vix dum abierat prefectura Galua-
 nis, cum tota Molucensis res, illius viri lenitate atque consilio quam optime co-
 stituta, iisdem ferme quibus olim de causis, in pristinos fluctus ac perturbaciones
 eam inestimabili detrimento Christianæ fidei recidit. Quæ quoniam vulnera
 sine acerbis dolore tractari non possunt, consulto faciam ut ea possit ac veti ac-
 gant leuiter, vel etiam silentio prorsus inuoluam. Dabit, opinor, haud grate
 pius mihi lector hanc veniam: contentus videlicet ijs quæ superioribus libris
 ad genus indicandum, inuiti retulimus. Hoc rerum Molucensium statum, Gar-
 zias Indiæ Prætor, letali correptus morbo, sesquiannum circiter administrata
 prouincia, anno seculi huius quadragesimo e vita migravit. Garzias statim e re-
 gio chirographo substitutus est Stephanus Gamma, qui Malacæ vrbi paulo ante
 præfuerat. Martinum Alphonsum Sofam multis rebus præclare gestis insignē,
 primo loco nominauerat Rex: sed cum is nuper in Lusitaniam redisset, ad Ste-
 phanum, qui proximum ab Sofa gradum in ea nominatione obtinebat, omnium
 consensu delata res est. Per idem fere tempus, nouo Lusitanorum beneficio cum
 Thoma (quem alii Tamasum vocant) Persarum Rege firmata societas. Reixel-
 anus tyrannus, de quo supra demonstratum est, ab Ismaele defecerat. idē e Per-
 sicis finibus magna cum incolarum trepidatione ingentes agebat prædas. Ad eū
 coercendum plectendumque missus ab Thoma Cazican præfectus cum duode-
 cim millibus equitum, & magno peditatu, ad Reixelum locauerat castra. sed op-
 pidi præclare muniti neque facilis erat expugnatio, & in obsidione spes erat
 nulla, quoad mare liberum tyrannus haberet. iccirco, ad com meatus vndique
 prohibendos, nauale subsidium Persa iure amicitiae ab Lusitano, arcis Armuzia-
 næ præfecto, per legatum ac litteras petiit. In eam expeditionem profectus ab
 Armuzia cū celocibus aliquot Martinus Alphonsum Carualialius, adhibita cura,
 vigilijsq. dispositis, breui maritimos omnes ad oppidum aditus intersepsit. Ty-
 rannus, inopinato ictus malo, cum in singulos dies inopia cresceret, magno pri-
 mum auri pondere Lusitanum aggreditur, ut oneratis duabus alimenta vehenti-
 bus

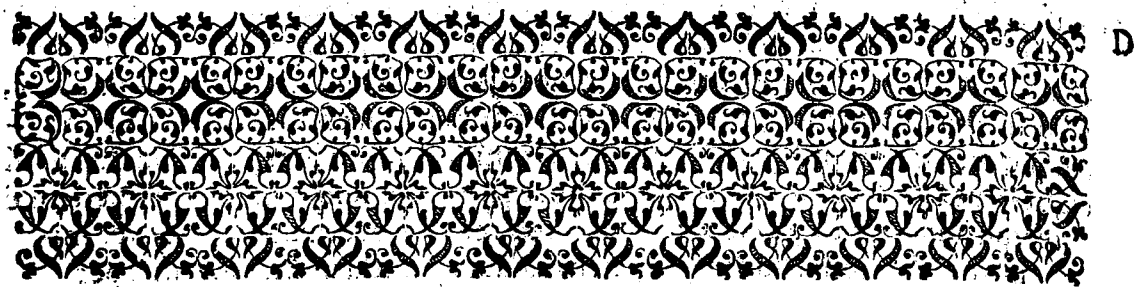
A bus transitum dissimulanter ad se permittat. dein, ut iniunctum ab auaritia sensit
 animum viri, desperatis iam rebus, in eius maxime fidem concedere voluit: sed
 Caciziorum verbis ab ea mente deductus est: cum ita disserent, multo iacius,
 ut in malis, esse, Persarum quam Lusitanorum arbitrio sese committere. quippe
 si in potestatem Mahometanorū veniret; corpori duntaxat imminere discrimen:
 sin impijs magni prophetæ aduersarijs vltro se dederet; non corporis modo, sed
 animi quoque damnus dubio procul esse facturum. Ea superstitione obiecta,
 miser, ad cruciatu ac necem sese Cazicani permisit. Capti latronis nuntio val-
 de lætatus est Thomas, eamque victoriam Lusitanis præcipue tulit acceptam.
 At Carualialius, hoc facto Persis maiorem in modum nomini Lusitano deum-
 ctis, non minus integritatis ac fidei, quam rei naualis ac bellicæ decus Armuziam
 retulit. Dum hæc in sinu Persico fiunt, Stephanus Gamma interim & viribus
 ferox, & paternæ gloriæ stimulante, haud leuis momenti rem, cum à Vasco paren-
 te olim, tum nuper a Garzia Prætoze cogitatam suscepit; uti subductas ad Sue-
 zium Mahometanas trirèmes, ingenti eam Turcicæ rei detrimento combureret.
 In id classe instructa ornataque, per speciem Diensis reuiscendæ arcis, vel Aden
 mox oppugnandi; ad Arabicum fretum recta contendit: & successissent vota, si
 B protinus ab sinus introitu Suezium petisset. Sed visendi studio applicita ad dex-
 trum littus classe, dum agros vicofque maritimos, & veteris Arabiæ monumenta
 perlustrat; interim de ipsius aduentu, & male tecto consilio, ad regionis præfecti
 citatis equis nuntii perferuntur. Neque ille cunctandum ratus in tali re, validas
 equitum ac peditum copias ad loci custodiam extemplo submisit. Ea re seges
 Lusitanorum conatus elusi. Appropinquanti Suezium Stephano, à præcirfo-
 ribus nuntiatum, Turcica naualia magnis firmisque militum præfidijs obtineri.
 Non plus triduo (tantum in celeritate momenti est) Suezium Turcæ præoccupā-
 uerant. Lusitanus Prætor, magna spe deiectus, & grauius semetipsum inicu-
 fans; in Arabem ac Saracenum effudit iras; totamque oram nullo obitu late valla-
 uit: Philoteræ, hodie Aleocetis portum, itemque Elanam seu Torum, & Sua-
 quenum olim Aspidem, vrbes; nauesque permultas incendit. inde abiturus, cū
 ad Mazuam applicuisset insulam, Lusitanæ classis fama excitus Barnagazius, &
 vna orator Abasfalagaris Abasini Regis (que alio nomine Claudiū appellabant)
 cum ipius Regis, & Elisabethæ matris litteris affuit. Fessis rebus auxilium con-
 tra communem aduersarium ex foedere postulabant. Gradaametes Adels ac
 Zella tyrannus, Solimani Turcæ stipendiarius, infestissimus nominis Christiani
 C hostis, in Abasiam dudum cum exercitu irruerat: multisque cladibus Regem
 penitus in intima Aethiopiæ compulsum; magna parte finium exuerat; religiosis-
 sima templa eum sacris monachorum cœnobijs euererat; prædas pecorum ho-
 minumque adentidem agebat. Hæc Abasini cum miserabiliter exposuissent, in-
 digna, uti parerat, visa Prætori Lusitano res. confestim aduocato concilio, sup-
 petiæ Christianis contra Mahometanos communi consensu decretæ. Reliqua
 erat consultatio, quem potissimum expeditioni præficerent. in magna compe-
 titorum rãba, cum id pietatis & officij munus certatim sibi quisque deposceret;
 Christophorus Gamma Prætoris frater, acri ac præferendo ingenio adolescens,
 cæteris antefertur. Huic, ex vniuersis copiis, Lusitani cum armis duplicibus
 quadringenti, & magnus tormentorum numerus attributus. Cum hæc manu
 Gamma profectus Iunio mense, anno seculi huius quadragesimo primo, ad pu-
 teos quosdam fallos prima nocte confedit. Inde caloribus maximis per tota die
 a feris infessa, partim etiam confragosa & arenia, summo labore herceptum
 iter est pedibus. tormenta, com meatuque, cameli ac mulæ vehabant; Barnagazij
 cura contractæ. vbi angustia occurrerant, qua transitus vniuerso inmento non
 esset;

esset; detracta belluis onera Lusitani, atque ipse ante alios Gamma, subibant hu-
 meris. ita, septimis demum castris peruentum ad præalti montis iugum, ex quo
 in vberes & irriguos Abalsiæ campos longe ac late prospectus est. Abaugo de-
 gressi, aliquot annibus facile superatis, tertio die Baroam procedunt. Vbi est
 in ditione Barnagazii ampla, & exornata ædificiis; pisciolus præterlabitur flu-
 uius, circa ripam vtramque frequens vicis pagisque; sed per id tempus Mahome-
 tanorum iniuria desertis. Appropinquanti Lusitano, sacerdotes & monachi ob-
 uiam prodire cum infulis, Dei primum, tum Gammae & commilitonum implo-
 rantes opem: quartumdecimum annum premi se se dura atque intoleranda Zei-
 lani tyrannide. oppida euersa; incolas miserrimam in seruitutem abductos; anti-
 quissimæ religionis ædes atque cœnobia nefarie spoliata ac diruta: iam sibi ne-
 aras quidem quo supplicandi aut sacrificandi causa confugiant, superesse. Fere-
 rent porro alacres, ad salutem eius gentis e cælo demissi: ac violatæ religionis,
 contemptique Christi Domini pœnas, ab impio & sacrilego tyranno repetentes.
 Hæc, monachi, & alia quæ in tali re iustus piusq. subiicit dolor, cum stibili vo-
 ciferatione conquesti, adeo confudere audientium animos; vt in tanta rerum in-
 dignitate lacrymas nemo teneret. Gamma, seruis Dei bene sperare iussis, ad pro-
 ximi templi parietinas adorandi causa concessit. nobiles erant columnæ, & lapi-
 dis elaborati fragmenta: neque ausi Christiani ædificium instaurare, temporarium
 facellum rei diuinæ faciendæ, uili desuper tegete paleisq. operuerant. A preca-
 tione, Gamma cum suis in statua extra urbem locata se contulit. ad noui auxilii
 famam, Abalsini subinde aliquot in castra affluebant. Mox, duobus eorum præ-
 fectis & Barnagazio in consilium ab Gamma vocatis, de ratione gerendi belli de-
 liberari ceptum. Victoriæ spem in eo verti censebant omnes, si cum reliquis co-
 piarum Abalsini Regis mature se se coniungerent. Sed, quod is bimestri ferme
 itinere ab eo loco distabat, nemini erat dubium, quin sapius interea cum Zeila-
 no certandum foret. in præsentia, cum ad Lusitanorum existimationem, tum ad
 com meatum facultatem & copiam expedire visum in primis, vti Elisabetham Re-
 gis matrem in castra perducerent. Eam si apud se haberent; & maiorem hominū
 concursum ad signa futurum; & audacius multo ac libentius alimenta ab agrestibus
 vndequaue subuectum iri. Elisabetha non longe inde sese munitissimo te-
 nebat loco, quo Regum filij natiu minores, nequid eorum gratia seditionis exi-
 stat, Sinarum more includuntur. excelsa & vndique abscissa est rupes; quæ ab sa-
 tis lato fundo paulatim fastigiatur ad summum. inde ad fungi maxime speciem, E
 circumquaq. prominet labrum, mille fere passuum ambitu, ex quo subiecta que-
 que ita lustrantur oculis; vt nullus circa latebris insidiusue sit locus. Intra eius
 proiecturæ planitiem, regia tecta, cum capacissimis duabus cisternis, & ornatis-
 simo templo cœnobioque visuntur: accedit agri, quod probe cultum, in annua
 quingentorum fere hominum alimenta sufficiat. Vno duntaxat, eoq. per angusto
 ac tortuoso anfractu ad certum vsque spatium ascensus est. ab eo spatio ita arre-
 cta sunt saxa; vt funibus corribusq. extollantur demittanturue homines, quæq.
 alia vel importanda, vel euehenda sunt. ac demum ea natura est loci, vt prorsus
 neque vi, neque fame sit expugnabilis. Gamma lætus propinquitatē Reginae,
 litteras primum ac nuntios ad eam officii causa; tum ad ipsam deducendam arma-
 tos præmisit centum. Elisabetha, ne publicæ rei pro sua parte deesset, ex diutur-
 no veluti carcere haud grauate descendit, liberis & arce, parenti quæ ibidem age-
 bat exacta iam ætate, concreditis. Instratæ mulæ (nam equis minime vtuntur Ab-
 balsini) ad saxi radices, opera Barnagazii præsto erant. Regina, præter Lusitanæ
 centuriam famulis quinquaginta, ancillis non amplius triginta sequentibus, in viâ
 se dedit hoc ferme ornatu. Vestes erant ex Indica tela quæ, tenuissimo textu
 hæc

hæc bombycina penula contegebat cinerea; ramis floribusq. subtiliter ex auro
 conspersa. Caput Hispanico more velatum, faciem etiam, nisi qua cerneret, lin-
 teo obductam habebat; phaleratæ, & ierico ad pedes vsque vestitæ mrisdens multo
 quam Barnagazius ipse, obsequij causa, nudo exerto brachio, tygridis exornatis ha-
 meros tectus, loro ducebat: cingebant latera linteati dynastæ pedes duo. Pro vna
 bella, pellucidum conopeum ingens, ita omnia contegebat, vt nisi reducto lineos,
 nequaquam introspecti posset. Aduentem, Gamma festo vestitu, ac densis tor-
 mentorum bombis, quibusque aliis rebus læticia significari solet, venerabilis
 accepit: idemque quod ante per litteras, coram per interpretem deuotè a Ste-
 phano fratre Indiae Prætorè, quod ita velle Ioannem Lusitanæ Regem intelli-
 gerent, cum ea manu missum ad ipsam filiumq. adiuuandos. proximo anno ma-
 iores, Deo volente, copias affuturas. interea paratum se cæterisq. qui aderant,
 pro Christiani nominis dignitate, & Abalsini regni salute mortem oppeteret. Ad
 hæc Regina paucis ita respondit; vt magnas Lusitano primum Regi, tum Gamma-
 mæ cæterisque gratias ageret. sperare se tam firmo præsidio collapsas Abalsiæ
 res in pristinum statum breui esse reituras. Inde, transacta iam ad Baroam hye-
 me, castra mota; certusque & in castris & in agmine locus Reginae assignari ce-
 ptus; eidemq. custodes corporis, Lusitani fistulatores centum attributi, Michael-
 le Castanosio præfecto, qui hæc ipsa in commentarios retulit. Aduentu Reginae
 vulgato, Abalsini frequentiores adesse, & e sua inopia, quippe finibus ab hoste va-
 statis, certatim cibos in castra conuehere. Per hunc modum Gamma, dicrum ali-
 quot iam iter emensus, munita loco excelsa castella duo, haud incruento certa-
 mine cepit. complures populos, qui ad Zeilanum metu defecerant, ad Abalsini
 fidem imperiumque reuocauit. Maturanti dein cum Rege sese coniungere, &
 quo binas iam in itinere acceperat litteras, compendiis viarum antegressus Zei-
 lanus occurrit, multitudine copiarum longe superior, cæterum armorum ac ve-
 lorum genere minime par. ducentos non amplius ferreis instructos fistulis. Tur-
 cas auxiliares habebat. cæteri, leui armatura, sagittis, hastisque, & gladiis uteban-
 tur. Vbi propius ventum est, neque iam vitari congressus poterat; in aciem dux-
 uterque copias educit. ac primum Lusitanorum paucitas contemptu Mahome-
 tanis esse. dein, vbi tormentis geri cæpta res est; equi flamma & fragore conter-
 nati, domitis plerique frænis, in fugam seque & sessores auertunt; tum sagittarū
 destinatis ictibus toto passim campo sternuntur. Denique Gradaameti in præ-
 mis ordinibus restituenti pugnam, femur, vna cum equo plumbea pila transfigi-
 tur. inde super moribundum equum ad terram corruens, concursu suorum ex-
 acie in tutum effertur. Ad casum tyranni, fuga Mahometanorum ex omni par-
 te fieri cæpta. instant Lusitani, & quoad vires tulere, ferociter hostem insequunt;
 magna edita strage, non plus vndecim suorum amissis, victores in castra reuertun-
 tur. Idem, iterati paulo post prælii euentus fuit: hoc etiam lætior, quod nuda
 præsidio castra Mahometana direpta sunt. deleri eo die hostis potuit, si ad perse-
 quendum equi Lusitano fuissent. grauis adhuc ex vulnere Gradaametes lectica
 in aciem exierat. non nisi transmissio vicino flumine, ab effusa constitit fuga. Lu-
 sitani, gemina intra paucos dies victoria gratulabundi, onusti manubiis, in statua
 rediere. ibi dum faucis curandis operam dant; Barnagazius eum popularibus
 quingentis, & paucis insuper Lusitanis e maritima ora superuenit. Inde terro-
 tus barbarus, magna suorum parte dilapsa, retro ad Mangadafum præcessum mon-
 tem, qui fauces in Arabicas imminet, hyeme iam aduentante concessit. nuda Lu-
 sitani a vestigiis absistere: cumque se se Gradaametes tum loci natura, tum Indi
 tempore tueretur, Gamma item vicinum montem, Ofalam nomine, ad hyeman-
 dum elegit. ibi dū Lusitani partim intercipiendis com meatibus; partim finitimis
 pagis

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER DVODECIMVS.

P **L** V R A iam hinc, & vberiora, de progressu Euangelij, deque rectæ in Deum fidei propagatione dicentur. Quippe, ad hæc vsque tempora, constituendis emporiis, arcibus exstruendis, tuendo mari, & propulsandis finitimorum annis dissentij Lusitani duces ac proceres, in magna illustrandi nominis Christiani voluntate, humane tamen magis quam diuinæ rei operam dederant. Et è Franciscana familia fratres, cū domicilium in India pridem constitutum haberent; essentque amplificandæ religionis Christianæ percupidi, tamen quotidiana psalmodia, funeribusque, & cæteris diurnis pariter ac nocturnis cæremoniis impediti, satis otij nequaquam suppeditare poterant peregrinationi, catechismo, alijsq. muneribus, quæ ad conuersionem gentiũ, & curationem, & cultũ haud dubie requiruntur. De cæteris, neminem illorũ temporũ, ego quidem cū Antonio Galuano, vel prudentiæ laude, vel caritatis ardore contulerim. Proximi Galuano habebantur, Michael Vasæus, totius Indiæ pro Episcopo; (Vicariũ generalem appellabant) & Iacobus, de quo supradixi, Borbanus, Episcopi comes; itemq. Cosmas Annius, regius scriba. ij, communi consensu, Stephano Gamma prætoris, & Fernando Rhoterigio Quæstore approbantibus, cuiusmodi Ternate Galuanus, collegiũ seu Seminarium in vrbe Goa instituerant puerorum è variis nationibus, ad fidem Christianam (si fieri posset) vsque quaque disseminandam: atque ob id ipsum, ei collegio ab Sancta fide nomen indiderant. Sed mox, in stadio equestri (ita enim vocatur is vicus) attributa huic operi noua Diui Pauli conuersionis ædícula, priore appellatione antiquata, cognomen collegio fecit. eidemque alendo, prædia & redditus qui paulo ante in Ticuarino, Diuare, & Ciorano insulis, dæmonum cultui deseruierant; fanis eorũ ac delubris Vasæi cura disturbatis euersisque, ex Regis auctoritate assignati. Per eosdem fere dies, haud contemnendum etiam aliunde incrementum Christiana res cepit. Parauæ sunt populi ad Comorini seu Cori promontorium, imbelles

A ac mites, piscatui margaritarum præcipue dediti. Inde Piscarium, quinquaginta ferme leucarum spatio, littus appellant. idque ab ipso promontorio initium ducens, meridiem spectat primo, tum in septentriones reflexum, ad vsque Remanacoris vada, & Manarem insulam, fronte in orientem solem obuersa protenditur, tanta in tam breui locorum intervallo cœli varietate, quemadmodum supra demonstratum est, vt iisdem anni mensibus, cis promontorium, æstas & calor; trans idem illud, hyems & frigora læuiant. pagis vel oppidis quinque circiter, & viginti, ora ea tota censetur. ij ergo populi ab inquilinis Mahometanis adempto piscandi arbitrio, cū grauioribus in dies afficerentur iniuriis, pacto concilio, de re communi consultant. Forte in iis tum locis negotiabatur Christianis Malabaribus quidam Ioannes Cruceius; qui nuper in Lusitania fuerat, eumq. Ioannes Rex comiter acceptum, honoribus ac beneficijs auxerat. Hoc maxime auctore, Parauæ, in summa consilii inopia, rerumq. difficultate, legatos opes petendæ Cocinum mittunt magistratus ac decuriones (Patangatini patrio sermone dicuntur) hisce imperatum, spondeant, si rebus afflictis auxilium latum sit, paratos Parauas omnes. publico gētis decreto, Lusitana sacra suscipere. Ei promisso quomaior esset fides, Cocinũ delati Patangatini, mandatis suorum expositis, confestim salutaribus abluuntur aquis, & Christo dant nomina. Hoc veluti pignore cæterorum voluntatis accepto; non dubitauere Lusitani suppetias laborantibus ferre. Classis ab Cocino ad Piscarium littus missa, non modo Mahometanorũ audaciam repræssit, sed etiam Parauis erepta piscationis iura magno cū ipso emolumento restituit; & sacerdotes aliquot eadẽ classe delati, lustrandis baptismo Parauis æque summis atq. infimis, nemine repugnante, institere. Ac per hunc modũ, paucis diebus, voluntaria conuersione, in Christi fidem gens pæne vniuersa concessit. Ad huiusmodi veluti subitarios fidelium greges, aliqua subinde mancipia, vel focij & auxiliares Indi temere adiungebant sese (certorũ hominũ testatũ & illustrem vocationem excipio) magis quo dominis aut Lusitano prætori gratificaretur, quam quod suis ponderibus religionũ discrimen ac momenta perpenderent. Ergo, multo maxima neophytorũ pars, præter intincti lympha corporis, & nominis immutati memoriam, Christianæ disciplinæ retinebant nihil. Id autem, partim socordia gentis fiebat; partim etiam cultorũ inopia, quippe qui, propter paucitatem, nec probe subacti sererent solo; neq. sata deinceps ab initio vsq. ad extremũ, æquali cura prosequerentur. Ita, labores in semine destituti, optatam segetem virtutis ac pietatis ferre non poterant. Inter hæc, è quotidiano commercio nationũ quæ ignorant Deũ, multa & graua in hominum nostrarium mores irrepserant vitia: propiusq. aberat, vt Europei aduenę aliquid in singulos dies ex Asiatico traherent luxu, quam vt indigenis ipsi Christianæ sanctimonie & seueritatis quicquã impertirent. Ad hanc morũ contagionem, accedebat ingenium soli cœliq.: mirum factum ad corrupendam vel generosam indolem; quodq., ni summa cautio adhibita sit, quamlibet Martium vigorem animorũ, otij dulcedine, & variis voluptatum delinimentis extinguat. Hæc, Ioannes Rex, cum & litteris multorum, & sermone didicisset;angebatur intimis sensibus, quippe cui salus hominum, ac præcipue popularium suorum, carissima semper fuisset. præterea, stimulabat animum illa quoq. religio, quod ex decretis Pontificijs, & iure communi, non nisi tuendi augendiq. diuini cultus, & promulgandi Euangelii nomine, si promulgationem eam impedirent, bellum ignotis inferre gentibus, & Indicarum frugum opumque decimas, & vectigalia capere sibi liceret. In tanto autem reliquarum artium studio, tantisque diuitijs, & copia rerum, languere Christianam industriam, & adeo paucos existere, qui mortalibus inani spe & praua cupiditate decerpis, rectum viuendi monstrarent iter, haud immerito nefas arbitrabatur. Ac

proinde, quo pacto hisce occurreret malis, dies noctesque agitabat animo. **D** Sed in summa rei expediendæ voluntate, nihilominus hærebant consilia Regis: quippe, ad tantam hominum vim in arctam & angustam ab lata & spatio-
sa via traducendam, tot peragrandas terra marique regiones, tractanda tam
variarum nationum ingenia, multorum inimicitias atque odia subeunda, re-
fellenda iam inueterata, & penitus infixæ captis errore mentibus, Brachmani-
cæ vanitatis aliorumque mendacia; & numero magistrorum, & spectata in-
nocentia vitæ morumque, & egregia corporis animique firmitate, & sana
multiplicique doctrina, & super hæc, non vulgari prudentia, magnoque re-
rum vsu opus esse non ignorabat. Huius autem generis magna per id tempus
erat in Lusitanæ regno penuria. Sacri concionatores è finitimis regionibus
accersebantur. Liberalium artium studiosi, Complutum ferme aut Salman-
ticam adibant. nonnulli etiam, Regis impensa Parisijs alebantur. Vnicum
erat regni totius Olisipone gymnasium infrequens, ab Dionysio Rege inchoa-
tum. ibi, pars iuuentutis iuri maxime civili operam dabat. atque id sane
gymnasium, nuper ipse Ioannes, in posterum longe prospiciens, ex Olisipo-
nensi tumultu Conimbrigam transtulerat, in urbem antiquam, & Musarum
otijs iam ante dicatam; ac tum quidem, castigato præterlabentis Mondæ flu-
minis alueo, salubris pariter & amæni secessus. **E** Eo clarissimos dicendi magi-
stros, ac mathematicæ rei ac medicæ professores, & humani diuinique iu-
ris, & sacrarum litterarum interpretes, non ex Hispania tantum, sed etiam ex
Gallia, Germania, Italia, magnis præmijs euocabat: scholisque ex Parisiensi
formula & disciplina institutis, aliquot insuper adolescentium collegia in ea-
dem vrbe fundauerat. Sed necdum ad maturitatem ea peruenerat soboles; &
Indicæ necessitates præsentem efflagitabant opem; & domesticis hisce præ-
fidijs, ad excolendam Lusitaniam ipsam, & supplendos magistratus, & sacer-
dotia tuenda, egebat Rex. Neque porro verum erat, quo remotæ fouerentur
partes, intestina ac vitalia membra destitui. Hisce anxio curis, atque ad
Indicam subleuandam rem, externa circumspectanti auxilia; tale remedium
haud obscura Dei prouidentia oblatum est. Ignatius Loiola Cantaber agebat
Romæ, qui paulo ante, cum eximijs aliquot eiusdem propositi viris, affla-
tu diuino se se ad vineæ Christi culturam, atque ad Euangelij prædicationem,
sine vlla profus aut temporum aut locorum exceptione deuouerat. **F** Ea so-
cietas I E S V ab ipso Pontifice Maximo, qui tum erat Paulus hoc nomine
Tertius, postmodum appellata. Iamque varijs Europæ locis haud obscurum
egregiæ cuiusdam pietatis ac doctrinæ specimen dederant. Id Ioannes cer-
tis auctoribus vbi cognouit; Petro Mascarenæ, suo apud Pontificem oratori,
mandat, etiam atque etiam agat cum Ignatio, vti alumnos disciplinæ suæ mi-
nimum sex mittat ad se, quando generis humani salutem, & Christi Domini
gloriam vsque adeo sitiant; non defuturas in Asia atque Africa scaturigines, qui-
bus eam aliqua saltem ex parte releuent sitim. præterea, nullam in eas terras nauigandi
moram fore, simulatque commoda tempestas affuerit: quæq; ad nauigationem
necessaria sint; ea ab suis procuratoribus large & copiose præbitum iri. Hoc
accepto mandato Mascarenias Ignatium appellat. Ignatius ex auctoritate summi
Pontificis, quod alijs quoq; regionibus pro sua parte consultum vellet, expe-
renti sex oratori duos tantum assignat, Simonem Rhoterigium Lusitanum (quem
Ioannes ipse Lutetiæ in studio litterarum aluerat) & Franciscum Aspilcoram Na-
uarrum claro inter suos genere natum, cognomento Xauerium. Ac Simon quidem,
mature præmonitus, quod quartana tum laborabat febre, in Lusitaniam naui trans-
misit comite Paulo Camerte, egregia probitate fideque viro, qui se se cum alijs
ad

A ad Ignatium per eos dies adiunxerat. Xauerio autem, quo maiorem videlicet in
re subita ferret obsequij laudem, non nisi pridie quam illi cum Mascarenia itinere
terrestri abeundum fuit, denuntiata res est. Ac, tametsi, confirmata nondum
societate, nihil in cæteros iuris erat Ignatio; Xauerius tamen ad imperium vsu-
que adeo durum, ac repentinum, non modo tergiuerlatus: vlla ex parte non est,
sed etiam incelsit omnibus lætitijs: acceptoque spatio vix quod saluandis
amijs, & resarciendæ attritæ ac laceræ tunicæ satis foret, postbrachia cum
oratore discessit. Huius mihi profectioem viri (nam Rhoterigius, Regis
æ procerum deinde rogatus in Lusitania substitit) paulo fusius persequi uult
animus: ut promulgandi Euangelij studiosis hominibus, recens propositum
sit Apostolicæ peregrinationis exemplar. Quamquam huiusmodi narrationem
extequenti mihi, subit illa suspicio; fore ut quæ de piorum hominum in æs-
grotos, ac pauperes, & insanam plebem officijs, vel prodicijs, vel in po-
sterum prodentur a nobis; aut frivola, aut etiam sordida videantur ijs, quorum
rum videlicet aures, magnificis de republica; de moribus; de natura dispu-
tationibus; vel sumptuosis bellorum apparatus, terrestribusque ac nauali-
bus prælijs, & indytarum urbium expugnationibus adlucere. Sed hæc
B ber hoc vtrique philosophia Christi nihil primo aspectu contemptius; nihil in
recessu diuinius. quippe; animos, non ad sitim cædis ac sanguinis, vel ad
inanis gloriæ cupiditatem; sed ad humanitatem ac mansuetudinem, atque
ad amorem solidæ ac veræ virtutis inflammat: quæque ab alijs de officijs
vel ostentationis vel etiam animi sæpe causâ quærentur, ea rebus ipsis se-
uere quam verbis multo libentius explicat. Ergo Christianæ documenta vult
ris; tanto & ad bene viuendum aptiora, & ad narrandum, grauiora cen-
da sunt; quanto facta dictis; & pacis munera bellicis artibus antecellunt. Xa-
uerius igitur; vbi profectioem affuit dies (annus tum agebatur huius seculi
quadragesimus) ira ex vrbe decessit, nihil ut secum præter simplicem coty-
pori regendo vestitum, & in quotidianas preces Romanum breuiarium intulerit.
Vt fieri captum est iter, illud ante omnia mordicus tenuit, ut rogatum
sui custodiam; & certâ precandi commentandique spatia non omitteret, inde
vegetior in dies atq; robustior, ad opem alijs ferendam semet acriter incitabat.
Hi quo libentius curationem vbi opus esset acciperent, cunctis interim offi-
ciosis demerendis, atque omni ratione sibi conciliandis insistere: deposita se-
C ueriores persona, comiter alloqui singulos ahalari ac sereno respondere, vult
faciles ad se cuiuslibet præbere accessus; contemnere omnino neminem; gloriam
æque fugere, atque alij caprant: nihil in victu cultuque sibi præcipuum sume-
re; minimis vilissimisque contentus esse: vti quisque pessime se acceptum a
prodromo quereretur, ita huic libentissime suo lectulo rectoque cedere; vbi
quis perniosa, ac lutulenta, & prærupta itinera laboretur, ad eum subleuandum
raptim; ad pedes vel cum periculo desilire: alio quouis casu periclitantibus;
vbi non posset manu, prece votisque succurrere. Inter cæteros, ipse primarius
quidam, contra omnium sententiam ausus tumentis flumibus ad transitum se se
committere, cum aquarum impetu vorticibusque ad exitum raperetur, pia (vbi
affirmant) Xauerij supplicatione seruatus est. ad hæc, lassos & imbecilles om-
ni obsequio ac sedulitate refouere: postremus cubitum ire, primus exturgere: il-
deniq; famuli dum quiescunt, ipsis operam dare iumentis. Hæc ille summo in
officio; suauitate, clementia, ceterisque artibus; quas ei spiritus celestis haud
dubie suggerebat; breui omnium animos ita sibi deuinxit; vti deinde nihil ad
iustitiam reprehensionem ab eo profectum; aut acerbum vlli videretur, aut nimium
Neq; ipso dūtaxat qui in comitatu erant legati, meliores quorundam reddere non
batur;

batur; sed etiam in cauponis ac diuerforiis, cum se occasio daret, promiscue cunctos docendo, monendo, iuando, excellentis cuiusdam virtutis & caritatis relinquebat impressa vestigia. Per hunc modum superatis iam alpibus & Pyrenæo saltu, in Pompelonis veniunt fines. cumq; inde Xauerius ad suos facillimo negotio posset excurrere, nunquam adduci se est passus, vt quicquam omnino carni aut sanguini daret; atque ad patriæ saltem incunabula reuifenda, quamuis medico diuericulo de via deflecteret. Inter hæc, sagaci viro Mascarenæ, cognoscendi noui comitis, atque introspectiendi penitus eius animi sensus, maxima dabatur facultas; nihil enim vitia virtutesque hominum ita explorare consuevit, vt bene longi itineris diurna pariter, & nocturna consuetudo; quippe quæ simulationem quamlibet callidam & artificiosam, diu sustineri non patitur. eo liquidius Mascarenæ de Xauerio ferre sententiam licuit. cumque in dies notitia pariter & admiratio cresceret viri; præmissis ex itinere tabelario, de ipsius laudibus ad Ioannem ita multa perscripsit, vt Rex miram in eius videndi ornandique cupiditatem incumberet. Olisiponem denique tertio mense peruentum. ibidem agebat Simon, huius quartana vetus, cuius accessum eo ipso die expectabat, Xauerij demum læto ac salutari amplexu discussa. Post triduum Xauerius euocatur in regiam. accedenti, sese Rex perhonorificum præbuit, ac verbis amplissimis, quid de illius meritis ac sanctitate sentiret, in amicorum ac procerum corona testatus est. At ille, peracto salutationis officio; cum ei lauta ad diuersandum hospitia non desissent; ab regia protinus ad publicum valetudinarium, quod Misericordiæ sodales procurant, vna cum Simone, & Paulo Camerte se confert. ibi, dum naues ad cursum parantur, de more tempus ita distribuunt patres, vti nocturnas horas, breui duntaxat excepto somno, sacris carminibus, & rerum diuinarum contemplatione; diurnas, ægris omni ope refocillandis, confessionibus quam plurimorum excipiendis, & quotquot ad se venirent, aut consilio, aut reuiuandis insumerent. Hisce ferme occupationibus, quod reliquum erat hyemis, summa populi Olisiponensis approbatione transactum. Iamque Indicæ navigationis apperebat tempus, cum regij œconomi, & Castanerianus in primis dynasta, iussu Regis instare Xauerio, vti, consultis hominibus peritis, indicem ederet eorum, quæ vel ad iter tam longum, vel ad prouinciam adeo remotam necessaria duceret. ita sibi etiam atque etiam ab Rege mandatum, vti prorsus nihil, ipsi vel sociis; neque ad valetudinem, neque ad commodum cultumue deesse pateretur. seorsum dein illi Ioannes totam Indicam rem accurate commendat: conuertendis ad Christum ethnicis, neophytis in fide firmandis insistat; Lusitanæ ditiois arces atque præsidia lustrer; deprauatos corrigat mores; deque omnibus rebus quam diligentissime ad se perscribat. Postremo, quo sibi apriorem & expeditiorem fore prouinciam intelligat, transmissum ad se ex vrbe Roma diploma litterasque Xauerio reddit; quibus eum Summus Pontifex Nuntium Apostolicum in regionibus Indicis ampla cum potestate creauerat. Et Xauerius Regi quidem paucis ita respondit, vt cum leximæ illius benignitati gratias ageret immortales; tum vero, quod ad procurationem Indicæ rei pertineret, se se, quantum liceret ac posset; serui fidelis officio functurum esse reciperet. Regis vero curatoribus, & Castaneria no præsertim, complura in vsum navigationis identidem offerenti; aliquantulum obfirmato restitit animo; dein, ne per contumaciam superbiamue cuncta respuere videretur, percelli se tandem est passus, vt sibi comitibusq; duobus (nam ad Paulum Italum, paucis illis diebus, studio pietatis incensus accesserat Franciscus Mansilia Lusitanus) singulas crassiore textu lacernas ad arcenda circa Bonæ spei promon-

A promontoriū Antarcticæ plagæ frigora, itemq; sacros aliquot libros, cuius generis inopia laborare India dicebatur, in nauim imponi permitteret. reliqui vero comatus atq; viatici genus omne reiecit, cum ita diceret: suscepto paupertatis voto, & vnus Deicaulam agenti sibi nequaquam esse de crastino laborandum. Hortante dein dynasta, vt puerum saltem vnum adsumeret, victus quotidiani ministrum; Mihi vero, inquit Xauerius, dum pedibus manibusque vti licet meis, opus ministro non est. Cum ille nihilominus vrgeret ac premeret; indignum ea fore persona quam gerebat, affirmans, si in tanta vectorum ac naurarum turba palam conspiceretur, aut vestem ad nauis margiue abluens, aut cum cæteris ollam foco in quotidianos cibos imponens; Atqui clarissime vir, Xauerius inquit, dignitatis tuendæ, artes istæ & præcepta quæ narras, quo uides loci Christianam rempublicam adduxerunt. itaque mihi, & ollas, vbi res postulauerit, inspectante populo, non atrectare solum, sed etiam tergere; & lauare pannos, & infima quæque, modo peccatum absit, obire ministeria certum est. Cuius veritate responsi, & in præsentia œconomio vocem inlusit; & magnam apud eum de se in perpetuum præclaræ cuiusdam ac diuinæ sapientiæ opinionem reliquit: quam Castanerianus postea prædicare libenter solebat; illudque crebris vsurpare sermonibus; in clausis discessu, non minus cum Xauerio sibi certaminis fuisse, vt plus acciperet; quam cum alijs hominibus, vti ne plus exigent. Ab eo colloquio, & Simonis deinde amicorumque complexu, Prætoriam nauim Xauerius Regis iussu conscendit. ibi vero, quam in omnes partes fructuosa eius caritas & industria fuerit, quo facilius possit existimari; pauca de vniuerso genere classium Indicarum hoc loco præfari est necesse. Præter nauigij permulta, quæ varijs anni temporibus ex Olisiponensi portu ad alia atque alia commeant noui orbis emporia; quatuor ferme vel quinque in Indiam onerariæ destinantur, magnitudinis adeo vastæ, vt cum inflatis, aura secunda feruntur velis, oppidi propemodum instar obtineant. Harum singulis, præter commeatu, instrumenta, mercesque, complures hominum ordines vectari mos est. Primus ordo, nauticæ multitudinis, ij certis inter se legibus ac disciplina restricti, cursum ex arte moderantur. Secundus est præfectorum ac magistratum, qui vel ad obtinendas arces ac maria; vel ad ius dicendum, & curanda publica negotia, in orientem ab Rege mittuntur. Tertius militum, quique ad naues tuendas, quique ad Indica præsidia supplenda conscripti sunt. Quartus est mercatorum, qui cum vxoribus interdum ac liberis, in colonias Indicas migrant. Accedit famulorum ac mancipiorum ingens numerus. Nec desunt medici seu quos vulgo physicos, seu quos chirurgos appellant. Populus vnus onerariæ, in vniuersum capitibus modo sexcentis, modo octingentis, interdum etiam plus mille censetur; &, obuersante plurima leti specie; cubilem e sparto, & linteum quisque secum in nauim infert, quibus insatus, si diem obire contigerit, deieciatur in mare. Porro, cunctorum expiandis animis & rei diuinæ procurandæ, mercenarius plerunque præest: qui morientium vbi confessiones audierit; & mittendos in pelagus, iustralibus aquis & piaculari precatione fuerit profecutus; nimirum sat suo muneri, sat legi factum existimat. Ab Olisipone Goam; inde Cocinum, coemendi maxime piperis causa, nauarchi petunt. is curius, vt nullus gravior interueniat casus, quinto haud citius mense conficitur. inerea, pro locorum ac temporum varietate, modo cadentibus ventis, malaciæ lentissima, modo feruentibus procellis, iactatio vehemens, sæpe sine exitu nauis, fastidium xi-

bi, terror assiduus, diuturna insomnia toleranda. adde maligne diuisa, & sapentia D
 mero vitata cibaria; vicissitudines immoderati caloris & frigoris; grauitate coe-
 li sub æquinoctiali maxime plaga, quæ superando Bonæ spei promontorio, se-
 mel iterumque traicitur. Ad hæc, non leue incommodum in ipsa quoque ha-
 bitatione consistit. ab imâ carina ad summam nauis oram, contignationes quatuor
 vel quinque attolluntur. in infima, nautici faburram ad æquilibrium sternunt. in
 cæteris, tormenta constituunt, vasa disponunt, mercimonia capsasque constipant.
 vectoribus, admodum exigua sub iis tectis agendi spatia relinquuntur. à proa pup-
 piq. gemina in pugnam surgunt castella: in horum vtroque, & simul ad gubernacu-
 lum, ligneas casulas ac tuguriola fabri concinnant. hæc, qui sunt pecuniosi,
 magno in breue tempus conducunt pretio. cætera turba, ni fauiant venti, prout
 cuiq. datur, sub dio in angustiis cubant. sin atrocior tempestas discursum nautarum
 adrepentina imperia potulet; pauidi confertiq. sub tabulata coguntur: ibi, con-
 cluso halitu æstuque, teterrimus odor sentinæ, pædorque, & illuies afficit cor-
 pora. Inde cum graues alij morbi; tum vero lethargi, apotemata, febres, variæ,
 foeda oris vlcera, & purulenti gingiuarum tumores existant: & ipsos etiam haud
 raro sacerdotes, medicosque corripunt. Iam, in tanta plebis colluione, militum-
 que licentia, quot quantæque sint labes animorum ac vitia; enumerare superuaca-
 neum est. tacitus ea sibi quisque subiiciet. Omnem hanc benemerendi syluam,
 & sempiternæ gloriæ segetem, in sua navigatione Xauerius habuit: Maximus Al-
 phonfus Sosa cum summo imperio præerat classi, Prætor Indiæ designatus: qui
 in eius maris præfectura paulo ante præclaras gesserat res. Huic primum, Xau-
 erius, & alicuius eius apparitoribusque, ad iustitiam colendam ac fidem, plenam pru-
 dentiam, plena salutis monita per occasionem dabat: tum ad aliorum animos pari-
 ter sanandos & corpora, omnes conferebat vires. excitare afflictos, consolari mee-
 rentes, adsidere ægrotantibus, interdum etiam iisdem sua manu condire & coque-
 re cibos, præbere sorbitiunculas, atque vitalem instillare succum, sternere lectos,
 ac sordes euerrere: quibus esset spes vitæ, hisce, auertendi coelestes iras, & mo-
 res in posterum corrigendi præcepta inculcare. quorum deplorata esset in terris
 salus, iis æternæ vitæ facere spem, & simul ad supremam pugnam arma contra de-
 monum incursum ac petitiones induere. valentes, ad officia pietatis & humanita-
 tis hortari, detrahentes de aliorum fama, ferentes iurgia discordiasque, vel impia
 in superos verba iactantes, vel rem alea dissipantes, leni simul & graui oratione
 compescere; plurimam diuinæ tum iustitiæ, tum clementiæ mentionem & recor-
 dationem inferre; controuersias rixasque dirimere; lenire odia; religionis ignaros
 ac rudes, Christiana doctrina instituere; omnibus omni ratione prodesse. inter
 hæc, se ipse inuictum ab omni perturbatione præstare, cibo potuque vti parcissi-
 mo; nec dies modo totos exerceri, sed etiam noctes: & fatigatos vigilia cadentes-
 que oculos, tandiu in opere continere, quoad somno & lassitudine oppressus, vbi
 vbi sors ferret, tandem aliquando succumberet. Atque ex hoc tam abiecto, tam in-
 speciem seruili genere vitæ, tantum abest vt quicquam vel de auctoritate, vel de
 existimatione deperderet; vt eum, summi infimique, tamquam salutis omnium
 præsidem, & è supernis demissum sedibus, intuerentur. Inde primum & patris,
 & sancti cognomentum inuenit: sic enim in oriente postea semper, & vocitatus,
 & habitus est. Cæterum in hoc itinere, Xauerij virtus, eo maiorem habuit cam-
 pum; quo tardius illo quidem anno ab Lusitanis nauigatum est. non nisi Augusto
 mense exeunte ad Mosambicum deuenere: ibi ad Aprilem vsque hyemare coacti
 sunt. & ægris, qui permulti erant, in regium nosocomium è classe deportatis; in
 eorum famularum pater tanta denovo cum assiduitate vigilijsq. versatus est, vt præ-
 sui

A sui corporis negligentia grauem & periculosum in morbum inciderit: in eo mor-
 bo cum maxime arderet febris, teneri non poterat, quin, vacillante corpore, pe-
 riculans tamen ac moribundis adesset. in iis, nauticum infimæ sortis adolescentem
 tæ, cui exitiale exitum haud sine causa metuebat, è faucibus tartarijs si qua posset, e-
 riperere statuit. iacebat miser humi, destitutus ab omnibus; eiq. per extremam phre-
 nesim (quod erat in primis dolendum) ad detestanda & confitenda crimina tali tem-
 pore neque mens, neque sermo constabat. Hunc tolli à valetioribus iussim, in
 suomet cubili Xauerius collocat. ad eum contactum (mira dictu res) confestim ad
 se iuuenis rediit, & peccata Xauerio rite confessus, magna cum salutis æternæ spe
 sub vesperam excessit è vita. Inter hosce labores exhausta iam hyeme; Prætor
 Sosa, quod certis de causis præuenire cuperet; quæ prima facultas nauigandi
 fuit, rostrata maiore celeriter antecessit, neque Xauerium, viribus utcumque re-
 ceptis ab se diuelli permisit. Paulus & Mansilia, in nosocomii procuratione, quo-
 ad classem abiret, iussi persistere. Xauerius interim, de instituta vitæ consuetudi-
 ne remisit nihil. certam ei nauis particulam ibi quoq. Sosa in hospitium assigna-
 uerat. hanc item pater alijs egentibus vltro concessit. ipsi pro culcitra funis an-
 chorarius inspiram conuolutus, pro cervicali fuit ipsamet anchora. Ex itinere;
 B primum ad Melindem; tum ad Socotoram nauis appulsa. vtroque, in erudien-
 dis ac subleuandis hominibus, pro temporis breuitate, Xauerij nauitas ac diligentia
 consistit. Goam denique anno seculi huius quadragesimo secundo peruentum
 est, pridie nonas Maias, quo die Romæ quondam sanctus Ioannes Apostolus ex
 olei feruentis dolio illæsus emerit. Descensione facta, pater ad Regis valetudinari-
 um, vti solebat, ex templo se confert. Eodem paulo post cum clasarijs ægro-
 tis Paulus & Mansilia comites magna omnium gratulatione succedunt. Goanæ
 tum Ecclesiæ præerat Ioannes Albuquerque (de quo supra commemoratum
 est) præstanti sapientia Pontifex. Ad hunc, Xauerius, antequam vllam reipu-
 blicæ attingeret partem, adiit honoris & obsequii causa: eique sine ambagibus id
 quod erat exposuit: se Pauli Pont. Max. & Ioannis Regis Lusitanæ missu, ad im-
 pertiendum ethnicis euangelium, stabiliendos in fide neophytos, Christianos ad-
 uenas & inquilinos pro viribus adiuuandos, in ea loca venisse. attam è, ita sibi cer-
 tum esse fixumque: communis rei nihil omnino, nisi ex ipsius Episcopi auctorita-
 te ac sententia gerere. Simul, Pontificias litteras, quibus Nuntius Apostolicus
 fuerat declaratus, eidem offert venerabundus: ac profitetur, se se iure illo ac po-
 testate nequaquam vsurum, nisi quatenus episcopus ipse permiserit. Hac seu alti-
 tudine animi, seu modestia captus Albuquerque, illico ruit in amplexus viri: per-
 lectum probatumque diploma restituit: postremo, etiam atque etiam Dei seruum
 adhortatur, vt animo soluto ac libero Christianam rem è præscripto summi Pon-
 tificis administret; valde confidere se se, illius aduentum, ad Indiæ ecclesiæ vel
 tutelam, vel amplificationem magnopere profuturum. neque in præsentia modo
 Xauerium comiter ac libenter accepit; sed etiam in posterum præcipuo temper
 in honore, tum in amore cunctis approbantibus habuit. Ab ea salutatione regret-
 sus in domicilium hospitale Xauerius, consueta pietatis & caritatis munia cum
 suis obire perrexit. Præter hæc, salutarem publici catechismi ritum, in regionibus
 iis vtiq. primus instituit. Quotidie ferme prodibat ipse cum tintinnabulo, &
 ingentem promiscuæ turbæ numerum in templa cogeat. ibi rectæ fidei capita, &
 Christianæ vitæ præcepta, vulgi sermone breuiter ac dilucide comprehendit (quæ
 ipsemet postea certioribus ad modulandum adstrinxit numeris) decantabat
 hoc fere pacto. Verba præibat pater, inflexis ad aures populi demulcendas leni-
 ter vocibus. easdem voces reliqui extemplo reddebant. id cum pro populi capti-
 bis terue ac sapius fieret; sequebatur, vt sonus ille, ad aures blande ac suaviter ac-
 cidens,

videns, integra paulatim sensa, totasque periochas penitus in pectora demitteret **D**
 vulgi. Ad extremum, vt silentio indicto symphonia conquieuerat; certos ex
 eadem institutione locos, Dei famulus fufe ac populariter explicabat. Ita, pue-
 ruli, foeminaeque, ac tarda plerunque mancipia, paucis horis ac pæne ludibundi,
 multo plura percipiebant de rebus altissimis atque diuinis, quam illa noua ac ve-
 tus Academia, lycæumque illud inclytum, & omnes antiquæ philosophorum
 scholæ, tot seculis, tanta contentione, tantis lucubrationibus extundere value-
 runt. Hæc tum in vrbe Goa per hycem à Xauerio gesta: & simul, optimatum
 rogatu, Paulus Camers, Diui Pauli seminario collegioue, quod iam paetorum
 numero haud paruo constabat, administrando regendoque præpositus. At Xa-
 uerius, quod per eos dies de recenti Parauarum & Piscariæ gentis conuersione
 cognorat; Mansilia comite ad eos edocendos & confirmandos vere ineunte pro-
 fectus est. ij populi, vti supra docuimus, magna Michaelis Vafæi & sociorum a-
 lacritate, salutaribus illi quidem abluti fuerant aquis; ceterum eius mysterii vim,
 & reliqua ecclesiæ sacramenta, itemque precandi formulas, & Christianæ fidei
 articulos, & legis diuinæ præcepta penitus ignorabant. Neque sacerdotibus
 Europæis quicquid Goæ, quicquid Cocini degerent, vlla ostendebatur facultas barba-
 riæ illius erudiendæ: quippe in magna distantia locorum, & nullo propemodum **E**
 linguæ commercio. ex quo nimirum facile conici potest, dum peregrinus ho-
 mo Xauerius ignotum sermonem addiscit, cæcamq. ignorantiam noctem ex iis
 mentibus conatur expellere; quam graues illi miseræ, quantus molestiarum cu-
 mulus fuerit perferendus. Cum Brachmanis præcipue magna seruo Dei fuere
 certamina. Abduci à se populum, fraudesque suas ac mendacia detegi, mortis
 instar ducebant. cumque à vi cædibusque eos turbarum abstereretur metus, fru-
 stra Euangelici præconis linguam donis ac mercede alligare sæpe conati sunt.
 Interea, vicino quodam in oppido, quod tyranni meti in patria superstitione
 perstabat, foemina quartum iam diem ex partus difficultate grauissime laboran-
 ti agentique animam, Xauerius accitus interuenit. fidei summam exponit: cer-
 tum ad salutem iter ostendit. assensa est mulier; baptismum expetiit: illico pe-
 perit. ea re adducti propinqui, dein populares vniuersi, tyranno mitigato, repu-
 diatis idolis, Euangelio credere: quos omnes probe institutos pater sacro item
 baptisate proluit. Hæc & alia plurima Xauerium mire districtum habebant:
 atque vbi quod in præsentia satis esset, eodem substiterat loco; delectos ex om-
 ni Christianorum numero hypodidascalos (ij patrio sermone canacapoli vocan- **F**
 tur) & probitatis, & ingenii laude præstantes, in ea locabat specula, qui ceteros in
 officio continerent, sacras tuerentur ædes, baptismate fungerentur; & si quid
 accidisset grauius aut difficilior, consignatum interea litteris memoriæ causa,
 postmodum ad se referrent. Hisce vicariis commendato grege, ad aliud ipse a-
 liudque deinceps oppidum aut pagum, pedes, & quidem sine sacco semper ac-
 pera, transibat. Vbi oram omnem ijs quæ dixi caritatis officiis, & prædicatio-
 ne Euangelij peragrauerat; orsus iterum à capite eandem pari diligentia provin-
 ciam obibat, pensum cum à cæteris Christianis, tum vero à canacapolis exigens.
 Atque huic hominum ordini, quo commodius tam piæ ac necessariæ functioni
 vscarent; certum auri pondus impetrauit quotannis in Lusitanæ Regiæ soc-
 culos ab Indis conferri solitum; cum quidem ad Catharinam scribens, Ioannis
 uxorem, insigni virtute ac pudicitia foeminam, haud inepte iussisset; nullis eam
 foccis æque facile scansuram in coelum, ac precibus neophytorum, in quos Chri-
 sti causa id opis ac beneficentiæ contulisset. Amplius annum Dei famulus in Pa-
 rana regione traduxit; eumque Domini agrum adeo reliquit probe cultu & con-
 situm, vt hodie in primis totius Indiæ felix ac fertilis habeatur. Harum rerum

fama

A fama commoti Macoæ finitimi populi è Trauancoris regno ad Comorini latu
 occiduum, Parauis multitudine ferme pares, Xauerium ad se baptismi causa per
 supplices nuntios ac litteras euocant. ille profectus, eodem & institutionis, &
 peregrinationis ordine, plus decem hominum millia vertente mente ad Christu
 adiunxit. noui dein ad eum concursus quotidie fieri, atque ubi patrio sermone
 proposita principia Christianæ doctrinæ didicerant; cum alia suspicere, & laudi-
 bus in coelum ferre; tum vero ipsa præcipue decem diuinæ legis præcepta, mi-
 rari quam illa æquitatis plena essent, quam vera, quam rectæ rationi consentan-
 nea. oblatam sibi è coelo haud dubie lucem gratulari inter se; deplorare suam, &
 maiorum suorum amentiam, qui ad eam diem in tam densis errorum tenebris, ac
 tanta vitiorum fœditate iacissent. inde se mutuo ad Christianam religionem ad-
 hortari: mox cateruatim ad fontem æternæ salutis accurrere. Hisce abluendis
 cū maxime instaret Xauerius; noui à Manare legati superueniunt, id ipsum oran-
 tes: hoc nomine insula est, extremæ Ceilano ad septentriones apposita. eam quo-
 que gentem, ne ipse ab inchoato opere abduceretur, missis interea pro se idoneis
 vtcunque viris, inquit. Is vero ager, non fidelium modo, sed etiam martyrum
 vberem segetem paucis diebus effudit. Si quidem Isanapatani Ceilaniæ terræ ty-
 rannus, cuius in ditioe erant Manareses, idolis ad insaniam deditus, audita re,
 insitam ingenio feritatem nouellos in Christianos exercuit. inmissoq. satellite, par-
 tim eorū occidit, partim variis suppliciis per summam indignitatem affecit. pau-
 ci ex insula in continentem elapsi (in ijs regibus quidam adolescens) terrestri leu-
 carum amplius ducentarum itinere Goam vsq. se contulere. ibi rite instituti om-
 nes, & mystico partu renati sunt. Neque hac tantum regione se se tenebat ani-
 morum ardor. Macazares quoque, leucas in ortum quingentas ab Cocino dis-
 iuncti, Christianos doctores maiorem in modum expetebant. ij legatos primū
 ea de re ad Antonium Gasuanum (vti supra commemoratum est) miserant. Gal-
 uani iussu cum ad eos tenderet Franciscus Castrius; aduersa tempestate prohibi-
 tus, Ternatem redierat, infecta re. Felicius deinde nauigauit, cum Sola Indiam
 regeret, Antonius Pajua, coemendi sandali causa missus in easdem insulas ab
 Rhoterico Vafæo Pereria, Malacæ Præfecto. Iam ante, in illis emporijs negotia
 gesserat Pajua, ac proinde multos ibi notos habebat; neque erat Macazarici ser-
 monis ignarus. Vt in Supanos deuenit (hoc nomine gens est) Rex ipse, iam se-
 ptuagenarius, in primis totius Macazaris potens & bellicosus, vltro (quæ facili-
 tas Regum illorum est) ad inuisendum aduenam accessit. Filium ducebat secū,
 annos quindecim natum; itemque adolescentulas, aureis armillis ornatas, trigin-
 ta. **C** Eo comitatu cum ad portum venisset; accepta salutatione redditaque, varijs
 de rebus, vt fit, cum peregrino mercatore sermonem instituit. inter cætera que-
 siuit ex eo, quid ita, Lusitani Mauris (sic vulgo Mahometanos appellant) infen-
 si infestique potissimum essent. Ea occasione arrepta, Lusitanus, in hæresis Ma-
 hometanæ vitia, & ipsius auctoris ambitionem, fraudes, auaritiæque pro ea
 quam habebat sandi copia inuectus; iis dein vitiis fraudibusque, veritatem, ius,
 fasque Christianæ religionis opposuit: deque ipso Christo Dei filio, generis hu-
 mani liberatore, nonnulla subiunxit. Inde affirmavit, nomini Christiano cum
 sceleratissima & corruptrice animorum secta, proprium ac perpetuum bellum es-
 se susceptum. Omnia Regi probabilia admodum visa; &, quod iam aduerspera-
 sceret, domum regressus, Pajua xenia misit ad nauem. Postero die, ac sæpe de-
 inceps, multa ex eodem sciscitari perrexit. in iis, illud etiam; quisnam esset Iacobus
 quidam, quem in præliis inuocari ab Lusitanis, ad se Mauri detulissent.
 Ad hæc, Pajua, de Christi discipulis ad Euangelium prædicandum à magistro
 dimissis, pauca perstrinxit, in ijs, præcipua sanctitate meritisque fuisse Iacobū,
 qui

qui primus lætissimum Hispaniæ, patefacti hominibus cœli, nuntium attulisset: atque idcirco in eius præcipue Apostoli tutela ac patrocino Hispanos latere vniuersos. ac proinde, inter dimicationem ab iis inuocatum contra Christianæ fidei hostes adesse fulgentibus armis horrificum, igneo equo insidentem eius rei, vel Mauros optimos esse testes, qui conferta cum Lusitanis pugna, plures ipsi ac paratiores, tali viso non semel cæcam in formidinem, fugamque præcipitem acti sint. Sub hæc Paiua è Christianis institutis, de inuocatione præsidioq. cœlestium pauca diseruit. Cum hæc & alia id genus complura, mira quadam approbatione per eos dies audisset Rex, neque tamen de capeßenda peregrina religione staretur quiequam; Paiua, quod in eo emporio tempus ultra negotiandi non esset, ad Siani regnum leucas inde quinquaginta processit. Cum Siano Regis familiaritas intercedebat Paiuæ; quippe apud quem ægrotus olim in hospitio fuerat, multaque eum eo de Christianis initiis egerat. Hunc ubi adesse cognouit Rex, confestim ad eum, iactis procul à portu anchoris in salo stantem, prior visendi gratia transmisit: & mirifica quadam ex eius adpectu voluptate perfusus, post mutuam salutationem; Auguror, inquit, faustum ac felicem mihi meisque tuum esse aduentum, ò Paiua: quandoquidem, ex quo te aspicio, tanta ac tam noua me gaudia pertentant. multo dein ac suauis cum peregrinis habitò sermone, digreditur. Insequenti luce, cum ad eum salutandum honoris causa vicissim in urbem Sianum Lusitani venissent; conuersus ad Paiuam Rex, Causæ, inquit, putes excidisse mihi, quæ, hic apud nos cum esses, de vestra nationis in unum Deum fide ac pietate narraßti. hærent ea mihi penitus infixæ; neque unquam ex eo tempore voluntas mihi eiusdem amplectendæ ac profitendæ fidei defuit. Sed hæcenus, me, popularium me us, si ab auitis institutis abscederem, nec non existimationis ratio, si, grandi iam natu, repente immutatus viderer; ab hoc tam honesto consilio retardarunt eadem ob causas adhuc animi pendere: neque pro amicitia consulo, quid mihi faciendum putes: ac simul quæso, ut eorundem hæc proceribus (adstant autem plures) aliqua de fidei vestra mysterijs, deque hominis Christiani officio diseras. Tum Paiua, se indoctum præfatus, ac minime dignum qui tam sublimia tamque diuina tractaret, ac nihilominus incenso pij Regis studio pro sua parte non defuturum, orsus à primo decalogi præcepto, cætera singillatim deinceps quam planissime potuit explicauit: eaq. cuncta summatim ad illa duo capita redigi ostendit: amoris erga Deum, & proximum. Magno assensu, Regis præfertim, ea oratio audita. sic ille abiit dies. Postero, eadem scholæ pari auiditate repetuntur. Paiua, ad ea quæ tradiderat, sermonem adiunxit de officiis operibusque misericordiæ, quæque ad corporis, quæque ad animi auxilium pertinent; iisque operibus præcipuas Christiani muneris partes docuit contineri. Ab ea peroratione dimissus Paiua, proximo die reuocatur in regiam. ille, Deum enixe precatus, uti mortalibus cœcis lumen aliquod æternæ veritatis offerret; ad urbem properauit, in rerum diuinarum cogitatione ita defixus, ut viæ laborem, ac tempus omnino fefellerit. Vbi ad Regem peruenit, adstante nobilium corona, rursus de Christianis præceptionibus verba fecit. exinde quæsiuit ab eo Rex, num quid de mundi creatione cognosset: ille, totam eius creationis seriem, à sanctis hominibus & prophetis conscriptam esse respondit. Cum, Sanctus quid nam sibi vellet, rursus interrogasset Rex (id enim verbum Paiua reddere Macazarice nequierat, propterea quod ij populi, ut sanctitatis ipsa re; sic etiam vocabulo carent) sanctos esse, inquit, eos, qui proposita nuper ab se præcepta feruarent; ac se quam maxime à corporis contagione feruarent. huiusmodi fuisse rectæ religionis interpretes, Dei plenos; ac proinde nullum in eorum scriptis inesse mendacium. Tum Rex, quid est, ait, mendacium?

Atqui,

A Atqui, ut ad hoc respondeam (inquit Paiua) liberali venia est mihi abs te opus, Rex. quod si nihilominus acerba & aspera mea tibi visa erit oratio; peto quæso, que, uti omnem in me unum iram exerceas: Lusitanos meos cum suis rebus incolumes abire permittas. Cum ille continuo quidlibet expromendi potestatem fecisset, Scire aues, inquit, mendacium quid significet. Ego vero, nulla comparatione huiusce tibi vocabuli vim facilius aut clarius demonstrauerim; quam ista ipsa quam vos agitis vita. Cum enim IESVM Christum, Dei filium, totius veritatis auctorem, penitus ignoretis; sic fit, ut erroribus infinitis impliciti, à veritate semoti, in ipso mendacio volutemini. Cum hæc & eiusmodi maxime dicerentur, subito coactæ nubes, magno cum cœli fragore, tonitribusque, & procellis, ingentem vim imbrium effudere. quæ res eo & mirabilior visa est, & gratior accidit, quo maiore cum detrimento frugum, diuturna siccitate laboratum in iis regionibus fuerat. Cum dein Regem vrgeret Paiua, ut in Christi verba sine dubitatione iuraret; ille nouem insuper dies ad deliberandum sumpsit. Obstant egregiæ ipsius voluntati, maxime sacrificuli, quos vocant Becos, teterrimum genus. ij, quemadmodum Satanæ ministros decet, ipso amictu ornatuque corporis, muliebrem sexum certatim ementiri non dubitant, expilant faciem, crines alunt comuntque: dentes artificio quodam inaurant: denique fractis motibus gestibusque, luxum atque mollitiem produnt. iidem foeminam attigisse capitale est: ardenti viuis crematur pice qui tale quippiam admiserit. at vero ipsi (quod uix auditu fas sit) certis inter se legibus nubunt: & praua insuper vulgo ferentes dogmata, miseram gentem nefariæ turpitudinis ac superstitionis implent. igitur hi præcipue, ab noua religione absterrebant Regem; quippe qui omnibus aduersari flagitijs, Christianæ seueritatis & castimonix nomen horrent. Accedebant ad labefactandum, si qua possent, Regis propositum Mahometani quoque complures, qui mercaturæ causa in eius regnum ex Vgentana, Pane, Patane conuenerant. Horum sceleri & conatibus dum obuiam itur, Supanus interim Rex, bene comitatus, ornatissima classe, necopinato superuenit. ac primum omnium interrogat Lusitanos, num Sianus Christo se addiderit. Cum ab iis responsum esset, Sianum cunctari deliberandum adhuc; Supanus, in re adeo salutari, tam longa deliberatione quid opus est? inquit. ego quidem, nulla interposita mora, Christianum me volo fieri. Tum Paiua, quod sacerdotibus careret, ipse per se perque suos raptim ara excitata, quam maxime festo apparatu, Regem sacro baptismo rite lustrandum curauit à quodam è comitibus, cum cætero corporis habitu, tum ipsa canicie venerando. post Regem, alij quoque complures amici & propinqui eodem sacramento expiati. Regi, Ludouici nomen impostum. cætera cohors, alij aliter appellati. Summa dein cum lætitia, & gratulatione bombardæ perstrepuerunt; reique gestæ fama longe ac late manauit. eo exemplo incitatus, tandem aliquando Sianus omni contempto periculo rupit moras à Paiua ipso cum primoribus aliquot baptizatus, Ioannem appellari se voluit. Bonorum ingenti gaudio celebratus hic item dies: & Reges ambo præter veterem amicitiam ac vicinitatem, nouo insuper sacræ necessitudinis ac societatis vinculo magis magisque constricti. Abeunte dein Paiua cum suis, veriti, ne duce, ac magistro destituta gens, breui pristinos in errores ingeniumque recideret; oratores ad Malacæ præfectum implorandi tam necessarij subsidij causa miserere. Hic admodum Euangelij cursus (quod quidem exstet) gerente Prætorum Sosa, per triennium fuit. Interea Prætor ipse, tuendæ atque administrandæ prouinciæ diligenter operam dederat, Is, ut primum Goam est delatus, inito magistratu, hyemem totam ferme iure dicundo consumpsit, atque illud ab eo in primis laudabiliter institutum, ut sexta quæque feria valetudinarium publicum ad

consolandos

consolandos ægrotos inuiferet : ibidemque rei diuinæ palam interfecer. custo- **B**
 dias præterea singulis hebdomadis adibat: victorum cognoscebat causas, cura-
 batque vt salua æquitate ac fide, quamplurimi soluerentur. idque toto præturæ
 tempore solenne seruauit. Exacta hyeme, præfecturas de more distribuit. ipse ad
 Baticalæ Reginæ ferociam edomandam arma conuertit. Hæc mulier, stipendia-
 ria Lusitani Regis, non modo vectigal dudum abnuebat pendere; sed etiam pira-
 tis & hostibus nominis Christiani tutū in suos portus dabat receptum. Sosa, qua-
 draginta nauibus, in quibus præter auxilia Lusitani erant mille quingenti; ad Ba-
 ticalā profectus, in ipso portus aditu consistit. inde missi ad Reginam, qui debi-
 tas pensiones, & præterea piraticos parones ad vnum exigent. illa, metu repen-
 tino icta, quatuor in præsentia mittit parones. inde cum varias ad frustrandū ex-
 cusationes afferret; descensione facta Prætor instruit aciem. Mahometani, pri-
 mo e palmetis in hostem intrepide subeuntem, varii generis tela comiciunt. dein,
 vbi ea sperni sensere, ad urbem citato recedunt gradu. ibi rursus conglobati in cō-
 spectu liberorum, & coniugum (nam Regina tum aberat) prælium instaurant. an-
 cept aliquandiu dimicatio fuit, sed inferente se acrius Lusitano, fusi per agros,
 fugatique omnes: oppidum nullo defensore captum & incensum est: e Lusitanis **E**
 desiderati duodecim, vulnerati complures. e barbaris maior multo numerus ce-
 cidit. Cæterum in ea pugna insigne traditur facinus Francisci Almeida Scalabi-
 tani. is, conspicatus commilitonem in extremo discrimine, hostiles manipulos
 impetu capto perumpit: circumuentum Lusitanum egregie protegit: & in eodē
 hærens vestigio, intentos in se mucrones ac tela tandiu iustituit; quoad suis ad o-
 pem vtrique ferendam spatium datum est. ita, coronam is quoque ciuicam popu-
 lari seruato: præcipuam victoriæ laudem, absterrito Mahometano promeruit.
 exinde Prætor, succedentibus in orbem centurijs, Baticalanos fines, non inter-
 missa dierum aliquot clade vastauit. ac, metu malisque demum, Reginam, & con-
 siliarios, ad piraticas tradendas naues, pernumeranda stipendia, & pacem reno-
 nandam adegit. postremo victor incolumi classe Cocinum petijt: ab Cocino di-
 missis varia in loca nauibus, in vrbe Malaca primus portorium & scripturæ magi-
 stros instituit: ex quo, ad regia vectigalia non mediocris accessio facta est. Inde
 Goam in hyberna reuectum, cupido incelsit Tremelani delubri exspoliandi, cre-
 do, quod eo cultu ac donariis indignum idolum duceret. in Coromandelio tra-
 ctu delubrum id est; cum cætera superstitione, tum auro ac diuitiis inclytum. in **F**
 eam rem, Sosa, permultis iisque aptis remigio nauibus quo facilius esset ad ter-
 ram appulsus, & tribus fere armatorum millibus, ineunte vere cum ab Goa soluis-
 set, vixdum in altum euectam classem atrox tempestas oborta pæne demersit. ma-
 ximo in periculo prætoria ipsa triremis fuit. dispersæ cæteræ, Cocinum deniq.
 tenere. Inde ad insulam processere, quam a vaccis appellant. ibi ab exploratori-
 bus cognitum, Coromandelium littus omne, contra quam Prætor ab alijs audie-
 rat, asperum & importuosum esse: nullam ibi tutam stationem fore. Hoc nuntio
 reuocatus; ne nihil omnino tali apparatu egisse videretur, ad Colanum repente fle-
 xit. ibi arcem, vti docuimus, Lusitani habebant. Rex erat focius: ac tum ab vrbe
 cum exercitu aberat, bellis finitimis occupatus. ab arce leucas circiter quatuor, a
 mari non plus vna, distabat fanum, in quo magnam item pecuniæ vim asseruari
 ferebat fama. Prætor in terram egressus, per speciem amicitiae paulatim ad locū
 progredi. populus mirari quid in pacata regione sibi vellent armatæ Lusitanorū
 cohortes. vbi templum intrantem vident Sosam; tum demum sensere quid pe-
 teret. extemplo reliquias militum ex agris euocant: atq. ad naues redeuntem Lu-
 sitanum angusta ac depressa via (quod ad Calecutum olim Albuquerque euene-
 rat) e superiore loco, syluisque ac sepibus, Naires minus centum adorti; sagittis

A ac fistulis magno detrimento affecere. Sosa, cum agmen clauderet, ex equo de-
 gressus quo minus ad ictus pateret; ferme triginta suorū amissis, vulneratis com-
 pluribus, ægre ad mare peruenit, haudquaquam satis magno operæ pretio. sequi-
 dem effolis templi penetralibus, auream ollam extraxerant nuntulis argenteis
 plenam quos Indi fanones vocant, neque festertium plus vnum continent singu-
 li. Eam ollam Ioanni Regi dono missam, consulti Pontifices reddendam. E
 lanio censuerunt. reuectā quamprimum in Indiam, & eodem loco Regis iussu
 reposita est. Per idem tempus, crescendi ex aliorum malis, præclara se Lusitanis
 dedit occasio. Inter Azedecanem & Idalcanem (vbi sunt ea gentes ad omnem
 flatum spæi vel timoris mobiles & infide) noua odia & similitates exstiterant. Idal-
 can Azedecanem, beneficiarium & vectigalem suum, in regiam pro potestate e-
 uocabat. Ille capiti metuens; pariterq. thesauris quos diuturna parsimonia rap-
 nisque congeserat; palam imperium detrectabat. Inde muro sibi struere insti-
 dias, mox etiam bellum aperte moliri: ac demum in eius belli societatem pro se
 vterque muneribus ac promissis Lusitanos allicere. Inter cætera; Azedecanem
 exturbandi e male parto imperio Idalcanis, consiliū cepit eiusmodi: E stirpe De-
 canii Regis, quem a satrapis ducibusq. circumuentum & captum fuisse memo-
 rauimus, Meales erat quidam. is, ad otium magis quam ad arma natus, & saui-
 tiam Idalcanis haud sine causa pertimescens; veniam ab eodem impetrauerat, vti
 religionis ergo secedendi Mecam. ibi cum vxore liberisque aliquandiu commo-
 ratum; Solimanus archipirata, de quo supra diximus, Indiam petiturus, auo-
 xerat, iniecta quidem spe auri regni recuperandi: sed, quod multo similis veri
 est, quo per eum, si res ita ferret, seditiones ac turbas in iis regionibus excita-
 ret. Hisce ergo promissis inflatus Meales, & comiter in classem acceptus; vbi
 Cambaiæ deuenerat fines. Cæterum a Lusitanis paulo post victo & fugato So-
 limano, haudquaquam suis viribus fidens, ibidem in exilio sponte subititerat. ea
 re cognita Azedecan, ex vrbe Bilgano leucis ab Goa quatuordecim, per occultos
 interpretes ac litteras instare Garziæ Castrio Goæ præfecto (nam Sosa tum aber-
 rat) vti Mealem e Cambaia quamprimū accersat. is vbi Lusitano præsidio septus
 in terra Decania pedem posuerit, concursum ex agris vicisque, ab importuni ty-
 ranni odio, ad iustum ac legitimum Regem extemplo futurum. se quoque in id
 ipsum paratis habiturum copias: & Lusitanos, Meali tum inopi egentiq. quibus
 velint impositis legibus, si eum in patria locauerint sede; pro insidioso & rapaci
 accola, vicinum Regem ad omnia fidum atque opportunum habituros. Hisce
 atq. alijs rationibus facile persuasum præfecto, vti magnis pollicitationibus Mea-
 lem cum vxore liberisque Goam euocaret. Eo vbi peruenit; confestim admoni-
 tus Prætor, qui tum erat Cocini, Goam repetit. ibi in concilio dies aliquot an-
 cept deliberatio tenuit. nam & pacem cum Idalcane factam, repente violare, ne-
 fas, & Mealem vltro accersitum repente deserere, turpe non sine causa videbatur.
 Variantibus inde sententijs, cum aliquandiu hæssisset Prætor; tandem e digni-
 tate fideq. nominis Lusitani statuit esse, Mealis afflictas fortunas omni ope ex-
 citare; & cum Azedecane, iamdiu id exoptante, vires atq. arma coniungere. Ha-
 bito delectu, clam dies ad reducendum Mealem præfectis edicitur. iam ad primos
 Decanii regni fines præsto erat populariū manus, Meali excipiendo submissa. Vbi
 dies affuit, Prætor ipse cū armatorū copijs Mealem sine fine gratias agentem ad-
 litus honoris causa deducebat. vix ad arcē Benestarini peruenierant, vnde in o-
 tinentem ex insula traiectus est; cū seuocatum Prætozem Petrus Faria Lusitanus
 vir bello egregius, & magno rerū Indicarū vsu monere etiā atq. etiam instat, in-
 tegris rebus videret quid ageret: perfida barbarorū ingenia inconstantiam rerum

humanarū apud se reputaret: neu florentes tū Lusitanas opes cū perditis misce-
ret exsulū rebus; neu Idalcanem tanta potentia Regem, amicū ac locū, sine
causa lacefferet. mittendi Mealis, quādo cūque sit opus, arbitriū penes Præ-
torem fore: sedandi belli, si temere moueatur, non quoties libeat facultatem
fore. Hac oratione, & simul auctoritate viri permotus Prætor, qui adhuc flu-
guare animo, repente, quasi noua res aliqua maioris incidisset momentū; redire
vna cum Meale cunctos in urbem iubet. id cum initio sermonem æque ciuibus
atque aduenis præbisset, sapienter dein factum apparuit. siquidem quintode-
cimo ferme post die, nuntius venit, ab Idalcane debellatum esse. Profectus ma-
gno cum exercitu ab Vrbe Visapore (ea distat ab Goa leucas circiter sexaginta)
Bilganum acri obsidione cinxerat. Azedecan inclusus, vrgente animi ægritu-
dine senioque, extremum obierat diem. eo demortuo, Idalcan urbem facili ne-
gotio captam diripuerat. magnas ibi opes, ingentem rei bellicæ apparatus in-
uentum aiebant. Hæc vbi Goam allata sunt, Prætor necessitatem in consiliū
vertit: celato quid nuper egisset; legatū victoriæ gratulandæ ad Idalcanē mit-
tit. Mire opportuna ea fuit legatio. Idalcan, inter ipsam rei tantæ lætitiā,
vel Prætoris officio, vel ipsius legati dexteritate captus; Bardesios & Salfeta-
nos vicos agrosque; & extra suam ditionem quicquid Azedecanis fuisset; Lu-
sitans attribuit; cum eo tamen, vti Mealem cum coniuge & filijs Malacam aman-
darent, ibique custodiendum curarent, ne ad novos tumultus ciendos redire pos-
set in patriam. Prætor, ea donatione gaudens, misit extemplo qui possessionem
locorum adirent, & vectigalia nomine Lusitani Regis, vt olim, exigent. De
Meale incertis implicans responsis, callide rem extraxit, neque ab Goa dimisit
hospitem; verbo, vti in oculis populi Goani tutius adseruaretur; re vera, vt in
tanta locorum vicinitate, hoc metu Idalcanem in officio contineret. ex eo tem-
pore Meales nequicquam è proximo auita intuens regna, & Lusitani præfecti fi-
dem implorans, Goæ in libera custodia dissimulanter est habitus. Hæc ferme ab
Sofa Prætoze gesta; quem deinde virum, in Lusitaniā secundo cursu reue-
ctum, & auctoritate florentem & opibus, præcipuo in honore semper habuit
Rex. Cæterum eius præturam vna res maxime fecit insignem; aperta per id tem-
pus, & primum cognita nostris hominibus terra Iaponia. cuius de terræ & cul-
torum ingenijs ritibusque, tametsi non pauca dudum à nobis alibi tradita sunt; ta-
men hic etiam exponi quædam aut ex eo tempore allata, aut etiam liquidius com-
perta, locus haud dubie postulat. Quæ igitur vulgo Iaponē vocant, eæ præcipuæ
tres insulæ sunt, circumfusis alijs minoribus inter fluo euripo disiunctæ. Prima &
maxima, in satrapias aut regna tria & quinquaginta diuiditur: eius caput est vrbs
Meacum; inde insula tota denominatur. alteram Ximum appellant. hæc satra-
pijs regnisue censetur nouem. nobilissimas habet vrbes, Voluquim & Funaium
regni Bungenis. Tertia dicitur Xicocum: satrapias aut regna continet non plus
quatuor; insignis maxime Tosa vrbe regni cognominis. ita Iaponis vel regna,
vel satrapia. (sunt enim complures in quas vocabulum regni minime conuenit)
in vniuersum numerantur sexaginta sex. Totius terræ longitudo ferme in du-
centas, vt ferunt, leucas excurrit. huic nequaquam responder latitudo: decem
tantum alicubi patet; summum triginta non amplius. de ambitu nil dum certi
proditum est. iacet ab Aequatore in Arctum à trigésimo gradu ad trigésimum
fere octauum. Ab oriente obuersa est nouæ Hispaniæ, centum & quin-
quaginta leucarum interuallo. A Septentrione, Scythas vel Tartaros,
& alios ignotæ feritatis populos, ab Occidente adspicit Sinas, varia pro lit-
torum flexu excursuue distantia: siquidem ab vrbe Liampo, qui Sinarum
regnis

A regnis in ortum est limes; ad Iaponis insulam Gotum, quæ prima inde nauis
gantibus occurrit, leucas numerant sexaginta: ab Amacano autem, occiduo
Sinarum emporio, vbi Lusitani ferme negotiantur, ad eandem Gotum, leuca-
rum ducentarum nonaginta septem traiectus est. A meridie, vasto mari inter-
fuso, inexploratas habet terras, e quibus casu nautas olim quosdam in Iaponem
delatos fama est, neque inde soluisse. Tellus, maxima ex parte, niualis ac frigi-
da, neque admodum ferax. Septembri mente oryzam (is cibus est communis
omnium) quibusdam etiam locis Maio triticum metunt: neque ex eo panes mo-
re nostro, sed genus quoddam offæ, seu polentæ conficiunt. Salubris cœli tem-
peries: aquæ bonæ: calidas etiam alicubi, medicos in vsus emicare cognitum est.
Editi præruptique montes cum alii passim, tum duo præcipua nobilitate visun-
tur, quorum alter, incertæ appellationis, assidue flammæ euomit; inque e-
ius cacumine, certis hominibus, postquam voti causa diu se macerauerint, splen-
dida circumfusis nube se se cacodæmon ostendit; alter Figenoia nomine,
leucarum aliquot ascensu trans nubes attollitur. E terræ visceribus incolæ
varia effodiunt metalla: & longinquas nationes ea merce pelliciunt. Arbores
vel ad amēnitatem, vel ad fructum serunt haud absimiles nostris. vnius tamen,
B quæ palmam imitatur, ignoto nomine, admirabile prorsus ingenium. siqui-
dem (vti perhibent) humorem quemlibet reformidat: si forte maduerit, con-
trahit illico sese, ac veluti pestifero contactu marcescit. remedio est, auulsam
radicitus, in sole siccare; & in vacuum scrobem scoriam ferri contusam, vel si-
cientem arenam infundere: ibi, postquam aruerit, rursus depacta, reuirescit,
ac pristinum nitorem decoremque recipit. rami quoque decidui seu defracti, si
clauo ad truncum affigantur, velut insiti coalescunt. Plurima vero varijs locis
exurgit cedrus, tantæ proceritatis, & crassitudinis, vt inde, fabri, basilica-
rum columnas, & cuiuslibet quamuis capacis onerariæ malos efficiant. Ex ani-
mantium genere, oues, porcum, gallinam, anserem, fædasque alias domi haud
quaquam alunt Iaponij: si caro gustanda sit, ferina vescuntur. Campos, boum
& equorum militarium armenta: saltus atque dumeta, lupi, cuniculi, apri, cer-
ui pererrant. è volatilibus, phasiani, anates amnicæ, palumbes, turtures, co-
turnices, ac syluestres gallinæ cernuntur. Pisce cum alio abundant incolæ,
tum vero fluuiali trutta, seu silare, & marina tamquam alofa; huic honos plu-
rimus. Butyrum nesciunt: oliuo carent: factitio vtuntur, è cetis ad littus e-
iectis: pineas tædas ac faces, alicubi etiam paleas ad lumen adhibet vulgus. Pro-
cera statura, si cui contigerit, & decoro corporum habitu gloriantur. lenta pleris-
que viuacitas; firmæ vires: in sexagesimum vsque annum militaris ætas exten-
ditur. Barbam alunt modicam: in capillo varius est mos: vossella depilant, pueri
sinciput, plebeij ac rustici dimidium caput, viri nobiles totum ferme, paucis
ad occipitium relictis capillis, quos attigisse quempiam, contumeliæ loco vel
maximæ ducitur. Mortalitatatis incommoda, famem, sitim, æstum, algorem,
vigilias, laboresque admirabili patientia tolerant. in lucem editi, vel hyeme sum-
ma, protinus lauandi ad flumina deferuntur. ab vbere auulsi, venatu exercen-
tur, & procul à matre ac nutrice locis habentur asperis, quod ita sentiant, nulla
re magis infringi animos, quam molli ac blanda educatione. Storis, culeitræ in
modum tumentibus, nitidissq., pauimenta consternunt. in iis & somnū, iubeat
ceruicibus lapide vel tigillo, & cibū capiunt genibus nixi, cruribus insidentes. Mun-
ditiarum apud eos haud minor quam apud Sinas cura. paxillulis item ipsi duo-
bus inter edendum ita scienter vtuntur, vti neque excidat quicquam, nec digi-
torum tersu opus sit. cænationem intrant excalceati, ne cataltromata calcando

coinquinent, tenuiores, ad mare præsertim, victitant herbis, oryza, pisce; diuites, ad consuetudinem Sinarum, ornant splendide atque apparate conuiuium, in singula fercula, sine linteis aut mappis mutatur sua cuique conuiuæ mensa è cedro pinu ue, palmi fere altitudine, binum dodrantium quadro, nitidissima, lectissimisque distincta coloribus. cibi confecti, in pyramidem exstruuntur, auro conspersi, cupressinis ramulis ad gratiam prominentibus. nonnunquam etiam, rostro pedibusq. inauratis aues integræ nobilibus patinis inferuntur. Hospitem & conuiuam hilare ac libenter accipiunt. conuiuandi ac propinandi multas habent leges cum ritibus exquisitis: hæc cuncti diligenter obseruant. Vsum vitis ignorant. oryza expriment vinum: sed ipsi quoque ante omnia delectantur haustibus aquæ pene feruentis, insperfo quem supradiximus puluere Chia. circa eam potionem diligentissimi sunt; ac principes interdum uiri suis ipsi manibus eidem temperandæ, ac miscendæ, amicorum honoris causa dant operam; certasque habent cdiu partes, huic ministerio dicatas: in iis focus assidue stat, cortina è ferro liquato superimposita inde, venientibus & abeuntibus amicis pocula porrigunt: hospitibus vero, in digressu, contemplandam etiam offerunt gazam quæ apud eos maximi fit. ea ferme sunt illius quam dixi potionis instrumenta, focus & olla cum tripode, infundibulum, figlini calices, cochlearia, & vascula tum herbæ ipsi, tum pulueri qui ex ea conficitur, adseruando. Hæc, utique certi generis, quod non nisi peritus eiusmodi rerum inspector intelligat, haud inferiore apud Iaponios habentur loco (quandoquidem hæc opinione gentium constant) quam apud Europæos anuli gemmati, & baccata monilia. Mira etiam dignitas, omni ornatu remoto, nudis gladiatorum laminis certorum opificum. prorsus, uti nonnullæ aureorū quinq. circiter millibus æstimentur. Magnus insuper honos papyri plagulis quibusdam seuoris eximii, in quibus, atro monochrome singulæ tantum aues, arboræ, nobilium artificum penicillo pictæ retinent oculos. Hæc igitur, ut dixi, Iaponii; dynastæ præsertim, & auide sibi comparant, & aliis ambitiose proponunt. Ligneis plerique ob crebros terræ motus, quidam tamen ab imo lapideis utuntur ædibus, elegantia atque arte visendis. magna item exstruunt templa, & sacerdotum vtriusque sexus ampla & sumptuosa cœnobîa; quamquam ingentem eorū numerum, hæc scribentibus nobis, præpollens tyrannus Nubunanga, non tam Christianæ rei studio, quam execrabili quodam omnium religionum ac superstitionum odio, nuper euertisse nuntiabatur. Sermo Iaponiorum, vnus & communis est omnium; sed ita varius idem & multiplex, uti plures haud immerito videantur esse. quippe vnus cuiusque notionis ac rei, multa vocabula sunt, quorum alia contemptus, alia honoris causa; alia apud principes, alia apud plebem; alia denique viri, alia foeminæ vsurpant. ad hæc, aliter loquuntur ac scribunt; & in ipsa scriptione, aliter epistolas, aliter volumina librosque conficiunt; habent autem plurimos, tum soluta oratione, tum elegantissimo versu conscriptos. porro notis utuntur eiusmodi; quarum singulæ, singulas, vel etiam plures dictiones, Aegyptio ac Sinensi more, contineant. ad summam, à nostris haud imperitis rerum estimatoribus, Iaponica lingua, Latina, vel genere ipso, vel vbertate præfertur. Itaque ad perdiscendum, & magni laboris, & longi temporis indiget. Armis vero apprime dedita gens est. ea sunt, præter ferream fistulam, arcumque & sagittas, gladius incuruus, & pugio (queis ab duodecimo ætatis anno se se præcingunt) tam egregia chalybis temperatura, uti ferrum nostrum acie propemodum illæsa diffindat. accedit pilum auro argentoue bracteatum; falce præfixum: nanguinatam appellant. hastis item egregie utuntur, quæ nostras & leuitate, & longitudine superant. Amictus ab infantia ad iuuentutem

A ritum fununt varios, idque cum cæremoniis, & solemnî apparatu. Cæterorum, qui adulti iam sunt, talarem gestant versicolore tunicam. hanc domi demittunt; prodiruri autem, in caligas insundunt, ad imum æqualiter laxas; easque circa renes leui subligant nodo. Tunicæ amiculum superinduunt breuiorem (quimonem vocant) manicis non ultra cubitos eminentibus. hæc vestes per ætatem gerunt simplices, ac subtilissimo textu: per hyemem scilicet densiores ac duplices, inserto item serico tomento; easque, ne incommode tumeant, perquam artificiose perpungunt. Calceis crepidisue sine obstragulo, sandaliorum instar, utuntur, corneo ad extremum exstante hemicyclo, quem, firmitatis causa, præimum inter & secundum inferunt digitos. Flabella gerunt, tum ad velandam faciem, tum ad auram colligendam, auro sericoque intertexta. sub umbella ferme proceres, alioquin aperto capite, in sole pariter ac pluuia vterque sexus incedit. e coloribus festum habent nigrum atque puniceum: albus in luctu est. Ac plurimis quoque aliis in rebus, credi vix potest, quantopere à nostro, victus eorum & cultus abhorreat. In olfactu, suffitus nostros minime ferunt; alia ipsi quædam odoramenta succendunt. In gustu, nostras illi epulas, nos vicissim illorum condimenta aspernamur. Aquam nos gelidam, illi calefactam æstate pariter & hyeme potant. In auditu, symphoniam eorum, nostræ aures omnino refugiant. Nobis, dentium, in candore; illis, quod mirere, in ipsa nigritie decor est. itaq. atro quodam eos pigmento identidem inficiunt. foeminas in publico viri & cognati præcedunt, famuli subsequuntur. equum nos ab læua, illi ab dextra conscendunt. Inter salutandum, nos caput; illi, per leui crepidarum vel sandaliorū excussu, pedes aperiant. aduentanti amico nos adsurgimus, illi subsidunt. nobis gemmæ, & ferrea vel fictilia vasa in honore sunt. Iam, in curationibus, nos dulcia & beneuolenta, illi salsa, & acida, & eruda ægrotis apponunt: nos, pullos & alticia, illi pisces atque conchylia. pharvacis nos ferme olidis & amaris: illi perquam suauibus & odoratis utuntur. nos crebro sanguinem, illi nunquam eliciunt. Atque alijs item in generibus ita multa obseruant eiusmodi; ut si minus plantis (neque enim id probe dum exploratum est) moribus certe orbi nostro plane oppositi videantur esse. Neque vero, cur ita faciant, probabilem plerunque rationem afferre non possunt. ut illa: sidere quam attolli, maioris venerationis indicium; cuiuslibet vsus vasa, quam nullius commodi lapillos, quantauis mercede, sapientius emi: frigida cõprimi fibras, irritari tussim, & pectoris vitia, restingui natiuos ignes: feruida foeneri caloré insitū; laxari meatus, eoq. facilius leuari sitim; egro, quas appetat natura potiones, non quas horreat, propinari: sanguini, quippe vehiculo vitæ, parci oportere defendunt. & alioqui, non minus illis Europæi, quàm Europæis illi ridiculi sunt. ac, si quando per munditiarū aut elegantia contentionem, ut fit, cauillis agatur; par pari nobis egregie referūt. Sed cū in eiusmodi rebus tã vehementer à nostra consuetudine discrepent; iidem tamen in constituendis hominū classibus ordinibusue, haud ab simile nostro discrimē ac rationem sequuntur. ordines ij, quinq. præcipui. Primus, eorum qui cum imperio sunt, rerumq. potiuntur: hosce communi cunctos nomine Tonos appellant, quamquam inter ipsos Tonos alij deinceps existant dignitatis gradus, uti apud nos Regum, Ducum, Marchionum, & Comitum. ij omnes, non tam auro pecuniaue: quam cæteris opibus, & clientelis abundant. quippe ad regnum euecti, militibus amicisque agros (iure fundi sibi retentorū ac nullo imposito vectigali) diuidunt ea lege fruendos, ut & in pace, descriptis ordine ministerijs appareat Regi; & in bello, suis ipsi cibariis ac reliquo sumptuum litiam obeant. sic fit, uti dynastæ, quamquam in magna numerorum inopia, tamen & multitudine bellatorum, & aula frequentia cæteroque apparatu, vim imperij,

ac speciem regię maiestatis obtineant. Illud vero præclarum, quod animo excel-
 so, non morte demum aut vltima necessitate cogente excedunt gubernaculo, sed
 vbi vrgeri cepit senium, certis ad victum cultumue sibi prædijs reſeruat, sibi
 aut si quem alium ſucceſſorem deſtinant, artibus regnandi ac præceptis imbu-
 tum; plerunque ipſimet in ſolio collocant; ac iuuenilem eius ætatem exinde ppi-
 dentia rerum vſu, conſilijs iuuant, quod ipſum apud nos ab Carolo Quinto Car-
 ſare, quo latius ac feliciter imperabat, eo maiore moderationis ac ſapientiæ laude
 factum animaduertimus. Altera Iaponiorum claſſis, eorum eſt qui nefaria gen-
 tis illius procurant ſacra, capite ac mento proſuſ abraſo, inter quotidiana & oc-
 culta flagitia & ſupra, cœlibem nihilominus ac ſobriam profeſſi vitam, atque ad
 mortales decipiendos, conciliandæ pecuniæ cauſa, in omne argumentum ſancti-
 moniæ grauitatiſque compoſiti. ijdem nobilium ac diuitem exequias ducunt;
 & æternantibus in odæo choris, carmina ſuo more decantant, & dicendi copia &
 facultate præſtantes, concionibus populum arbitrato ſuo circumagunt. Variæ
 ac multæ numerantur eorum ſectæ: nec deſunt qui ad quandam Rhodiorum e-
 quitum ſpeciem (Chriſtianos quippe ritus hæc etiam ex parte malus effingit dæ-
 mon) bellicas vna cum religione res tractent: ſed communi omnes appellatione
 Bonzii uocantur, honeſto loco nati plerique: nam proceres, multitudine liber-
 rorum, & anguſtia rei familiaris vrgente, ex iis aliquos ad Bonziorum inſtituta ac
 familias aggregant. Multa inſuper variis habent locis gymnafia, quas Academias
 dicimus, copioſis inſtructa vectigalibus; atque ob eas res præcipuum, ante hanc
 hominum ætatem, toto Iapone obtinebant honoris ac dignitatis locum; ſed poſt
 illatas in ea loca faces Euangelii, fraudesque vulgo nudari & coargui ceptas, mul-
 tum videlicet vniuerſo generi de auctoritate atque exiſtimatione deceſſit. Ter-
 tius ordo, ciuium ac reliquæ nobilitatis eſt; e quibus, in cultu Regum plurimi, ac
 ſimal in militaris gloriæ ſtudio conſeſcunt; nec pauci, artibus iis quas ipſi li-
 iberales exiſtimant, atque inter cætera pangendis carminibus delectantur. Se-
 quuntur inſtitores, ac ſellularij, & variarum opifices rerum, egregia ferme ſoler-
 tia. Multas armorum habent fabricas; atque ipſi etiam typis ad impreſſionem v-
 tuntur. Poſtremus eſt agricolarum locus, & eorum qui propter inopiam, in di-
 tiorum famulatu ac miniſterio viſitant, quorū longe maior quam apud nos mul-
 tudo cenſetur. In vniuerſum, acuta, ſagax, ac bene à natura informata gens eſt:
 iudicio, docilitate, memoria, non Eois modo, ſed etiam Heſperijs nationibus an-
 tecellit: quæ res in ruſticis ac pueris liquido cernitur. illi, vrbanos pæne mores,
 vegetum ingenium, ac minime agreſtem indolem præſeferunt. hi, celerius multo
 quam Europæi noſtri, latinæ, & litteras, & artes arripiunt. Paupertas dedecori
 aut probro eſt nulli: uix etiam in multis agnoſcitur, adeo accurate familiarem di-
 ſpenſant rem, & pro ſua tenuitate concinni ac nitentes incedunt. Maledicta, fur-
 ta, impiam temere iurandi conſuetudinem, alæ genus omne auerſantur. Famæ
 gloriæ que auidiſſimi, dignitatis vero ſupra quam credi poſſit retinentes æque
 ſummi atque infimi ſunt, nullam non modo contumeliæ ſpeciem, ſed ne dictum
 quidem paulo aſperius ferunt. ergo reuerentur inter ſe, præcipue nobiles, cer-
 tantque officijs & honore verborum. quin, ipſi rerum viliffimarum artifices, qui-
 que ſe in diem locant, comiter appellandi, ſi eorum vti velis induſtria. nam alio-
 quin irritantur, ac ſpreto luſello, ceptum opus abiiciunt. Conſtantiam ac deco-
 rum ita cuſtodiant vulgo, vt vel ab imminente ruina, ſenſim ac ſine trepidatione
 ne vlla recedant. cauentque diligenter, ne quid abiectum, aut timidum, vel in di-
 ſtis vel in factis appareat: atque ob id ipſum, animi perturbationes, egritudines,
 imperus, in ſpeciem cohibere, atque iræ præſertim notas omnes obruere, vel po-
 tius

A tius in contrarium ſlectere didicerunt. tuſ enim & gradus ſentior, & frons hila-
 rior eſt. intemperantiam vero linguæ, maximo animo minime dignam putant. ac
 proinde, vociferationes ac iurgia, neque inter populares in publico, neque domi
 inter maritum vxoremque, parentes ac liberos, herum ac famulos, audiuntur. Sc-
 date grauitate quod agendum eſt, agitur. ſiquid odioſius accidit, internuntij
 comment: quin etiam, inter ipſas noxiorum pænas, conuiſia remouentur, &
 verborum acerbitas, prouocationes autem ac rixę, contra quam apud nos, admo-
 dum raræ. ferociam illi minaque in tempora belli reſeruant. Iam vero (quæ
 haud poſtrema amicitia lex eſt) mutuis in congreſſibus, domeſtica incommoda,
 neceſſitates, ærumnas, amicis haud temere impertiunt: triſtitiã & curas egregie
 condunt; neque alienam pacem & iucunditatem, ineptis querimonijs, & ſuper-
 uacaneo mœrore ſollicitant; ab alijs interrogati, rem totam vel reſidentes eleuant,
 vel certe modica ſignificatione perſtringunt. denique aſperis atque aduerſis in rei
 bus, plane incredibilem animi æquitatem oſtendunt, ac velut in gradu peſſant, &
 quicquid euenit, ſine gemitu excipiunt: credo, ipſa varietate caluum edocti. & in-
 conſtantia rerum humanarum, que in iis regionibus vel maxime viger. in fine lo-
 tis homines ad regiam ceſſitudinem euehi repente, alios e ſummo ſaſtigio ad ima
 præcipitari, pæne quotidianum eſt. hæc illi viciffitudine ſcilicet eruditi, lætiſſima
 que ſic optant, vt interim, difficillima cogitent. Firmus autem eſt animus ad
 quæ diu meditatus ac præparatus accedit. Neque prouectæ ſolum ætatis læ lau-
 des: in puerorum conſuetudine, atque adeo in ipſis luſibus & remiſſione animo-
 rum, ſenilis prope maturitas, & moderatio quædam elucet. Hæc ferme Iapo-
 niorum bona: quæ tamen eadem, ingenti malorum cumulo compenſari nibam-
 bigas. Ac primum, in Dei cultu, quod potiſſimum iuſtitia munus eſt; & in ſi-
 nibus bonorum ac malorum, vna cum cæteris quæ Chriſtum ignorant gentibus,
 miſerandum in modum errant. Magiſtris religionum ac ſapientiæ vtuntur iis
 quos dixi Bonzii. hi, vario alioquin dogmate mendaciſq., omnes tamen (quod
 facili negotio deprehendas) in tollenda pariter Dei prouidentia, & animorum im-
 mortalitate contentiunt. Inter docendum intereſt, quod impietatem hanc pau-
 ci palam & promiſcue cunctis hominibus; alij non niſi nobilibus ac dynaſtis ex au-
 cano tradunt; vulgus ac multitudinem, tartari metu in officio continendam aſſu-
 mant. Duobus hiſce generibus interiecti ſcelere & amētia ſunt, qui veteres, quos
 dam impoſtores, Amidam, & Xacam ſuppliciter adorandos inculcant plebi, ver-
 bisque conceptis deprecandos identidem, neq. id per hæſitationem angoremue
 ſed animo plane ſecuro; certa que, ſi tantum hi rite inuocentur, ſalutis æternæ
 fiducia; quippe quorum vtriuſque, dum in terris agerent, tanta durities & aſperitas
 vitæ fuerit ad generis humani luenda peccata, vti vltra ſollicitum eſſe de ſuper-
 rum pace veniaque, aut hoc nomine corpus diuexare quenquam, vel quoquo-
 modo pænas delictorum ab ſemet exigere, non modo ſtultum & ſuperuacaneum,
 ſed in ipſos beatæ vitæ parentes contumelioſum ac nefarium ſit. hoc Bonzii mul-
 ti & priuatim & publice iuadere non deſiunt, nequitia Lutherianæ perſimilis
 vt vnum vtriuſque auctorem facile agnoſcas. Porro, quos dixi, Amidam, &
 Xacam, & ſi qua ſunt alia primæ notæ numina, à quibus futuræ vitæ bona expec-
 tantur, patrio cognomine Fotoques vocant. alios dein habent veluti minorum
 gentium Deos, bonæ valerudinis, liberorum, pecuniæ, & eorum que ad corpus
 attinent, largitores: hoſce Gamis appellant, Reges olim ipſos, Regumue filios, aut
 inuento quopiam, inſignie alio facinore, falſæ diuinitatis gloriã conſequu-
 tos. horum de vita rebusque geſtis, vt de Ioue, Saturno, Libero, cæterisque
 inanibus Dijs Græci poëtæ, abſurda quædam, & ridenda, & turpia fabulantur.
 Inde Iaponij paulatim extinctis que Deus indiderat, veritatis igniculis, concien-
 tiæ

tia magisterium exuunt, effractisq. pudicitiae claustris, in choreas, ludos, compositiones, ac venerem intemperanter effusi, caeci cum caecis ducibus viatores ad sempiternum interitum precipiti celeritate festinant. iidem, per causam retinentis grauitatis atque constantiae, dum animorum sensa motuque à primis annis obtegere ac celare adfuescunt, facili deflexu, à prudentia ad astutiam, calliditate, perfidiamque degenerant. inde prauum simulandi studium, & fallendi certamen. vti quemque pessime oderunt, ita familiarissimis oculis intuentur: bona fides, & aperta simplicitas, & candor illuditur. Accedit sauitia morum, & immanitas dira: leuissimis de causis, & quidem nec opinantes & auersos inuadunt homines, unoque aut altero acuti ac ponderosi acinacis ictu conficiunt; dein, composito ac securi vultu, quasi facinus ad se nulla ratione pertineat, ferrum vaginae reddunt. insuper, nacti occasionem ex tuto, gladii acumen in capite humerisque infantis cuiuspiam interdum experiri non dubitant. In bello, captis per vim oppidis, aut pagis, certum exitium; cuncta ferro flammisque vastantur: non aetati, non sexui parcitur. in praelio victi, si palantes effugiant, nullo discrimine ciues hostesne sint, spoliatorum causa plerumque ab agrestibus opprimuntur. aliena, vt diximus, furto subducere dedignantur; caedibus rapinisque grassari non item terra latronibus, mare piratis vehementer infestum. praegnantis foeminae, partum haud raro medicamentis abigunt, idque Bonzijs auctoribus ac magistris, vel etiam editos in lucem infantes, alendi tædio, inopiae, crudeliter iniecto praefocant pede. egentibus aegrotis, aut peregrinis publica & gratuita diuersoria nulla: sub dio pernoctant, miseramque trahentes animam, deserti ab hominibus, vel ipsa die sanantur, vel extincti morbo, abiiciuntur in sterquilinum. Eo maiore cum approbatione Japonij Christianam caritatem erga destitutos & calamitosos, itemque sepulturae ac funerum instituta mirantur. Sontibus quolibet nomine, haud leuiora quam exsilij, aut proserptionis, aut capitis supplicia constituta sunt. gladio ferme trucidantur improvidi. nam alioqui se haud inultos cadere patiuntur: quibusdam tamen locis comprehensos latrones, certoq. ad ignominiam vehiculi genere per ciuium ora transfectos, extra urbem cruci, ab ignaris quanta signo illi veneratio debeatur, affigi mos est. In seditiosos etiam, qui quidē potentes ac principes uiri sunt, ex antea condito interdū animaduerti solet in hunc fere modū. Aedes noxij, Rex, vbi visum est, milite armato circumdat, eidemque facit liberū aut pugnae aut mortis arbitrium. Si pugnam optarit, commisso protinus certamine, cum familia plane tota deletur, ac perpetua in omnem posteritatem notatur infamia. si voluntariam elegerit necem, vltro sibi ventrem alta plaga in obliquum, nonnulli etiam animosiores duplici in decussim incidunt. vbi effluere intestina capere, parato in id ipsum famulo ceruices amputandas praebent; & ex amicis praecipui illatis pariter sibi manibus, supra mortuum corruere sibi gloriosam putant. Atque idem facinus, in aliis quoque periculis, praesertim vbi agitur existimatio & fama, valde vsitatum est, & obductis densa caligine mentibus honestissimum ducitur. quin, ipsi interdum pueri vel à parentibus exacerbati vehementius, vel grauiore aliqua indignatione concepta, genus id leti palam sibi met ipsi consciscunt. Forensis res, nulla propemodum: non iuris ciuili formulæ; non responsa prudentum; non vadimonia; non carcer: non iudicum testiumue reiectio; non citatio reorum, aut causæ dicendæ potestas. ius totum in armis, aut principum placitis; horum in procères ducesque; ducum in ciues; ciuium in suam cuique familiam formidabile vitæ pariter ac necis arbitrium: neque ab inferioribus acta pro potestate, à superioribus in cognitionem reuocari, aut rescindi consueuere. ipsi autē dynastæ Regesue, quamquam ab externo ac mercenario milite plane imparati, atque ob id ipsum indigenis vehementer obnoxij, tamen barbaro quodam fastu,

A vti de Sina rerū sumus, adorari colique se volunt: stipati armatorum caterua, diffidiles aditus, delicatas praebent aures: adductoque vultu, nutibus ferme vel scriptis agunt: sermonem grauate confociant: nil opis habent in populi caritate repositū; regit omnia metus: huic adiunctum est odium: inde crebrae, & occultae conspirationes ac seditiones erumpunt: excussoque rectore, sceptrum ad alios alioque, in summa rerum omnium perturbatione transfertur. vetusta imperia, & principum longa serie deductas imagines, oppido pauca reperias. Sane Iaponium omne nomen vni quondam parebat Imperatori, cui titulus Vo, seu Dairi: quoad is diuturna pace in delicias atque focordiam reuolutus; praefectis, & satrapis, ac praecipue Cubis (sic enim duo primarij vocabantur, quorum alter deinde extinxit alterum) contemptui cepit esse. Viri ergo militares, talem aliquandiu perpepsi, mox indignati dominum; tandem abruperē frænos, & suam inuasere quisque prouinciam: ita, momento vnitas illa, & maximi contextus imperij, multas in partes ac veluti fragmenta dissiijt; ius tantum Dairi mansit in hunc vsque diem, honorum vocabula proceribus diuidendi, quæ pro graduum varietate mutantur identidē, certisq. characteribus designantur. inde haud spernendas cogit pecunias: alioqui pæne precariam obtinet dignitatem. Summus vero & potentissimus Iaponiorum omnium habetur ille, quisquis Meacum, & Meaco finitima nobilissima regna (quem tractum communi cognomine Tensam appellant) armis atque arcibus occuparit. Ea loca nuper obtinebat Nubunanga, quem dixi, tyrannus. huius in solij à coniuratis ante hoc biennium interempti; liberis eiusdem aut pulsis aut occisis, per factionem ac vim praecipuus è ducum numero Faxiba successit. Haftenus de moribus institutisque Iaponiorum, quod adhuc in tanta locorum longinquitate cognosci potuit. Cæterum aditæ primum eius terræ titulum, decusue, & alij quidem Lusitani ad se trahunt: sed ego Antonio Galuano crediderim, in eo libro quem de inuentoribus orbis noui conscripsit, aperte narranti, Antoniū Motam, Franciscum Zeimotum, & Antonium Pexotum, cum ex vrbe Sionis Dodra peterent Sinas, pertinaci vento ad insulas Iaponiorum abreptos anno seculi huius quadragesimo secundo, cum Sosa (vti dicebamus) Indiam prouinciam regendam accepisset. Is, eo perfunctus munere, Ioanni Castrio successori gubernacula tradidit, qui felicissima vsus nauigatione, praeter militum supplementa, egregios tres uiros è Societate I E S V ad Xauerij labores adiuuandos aduexerat: Hispanum vnum, Ioannem Beiram è Ponteuetere (id oppidi nomen, orę Calicae) Italos duos, Nicolaum Lancilotum Vrbinate, & Antonium Criminales.

C Parmensem, qui deinde, vt explicabimus, praclaro martyrio coronatus est. Hisce comitibus Goam delatus Praetor, forensi primum composita re, nouisq. magistratibus & scribis cum cura suffectis, in reficiendam exinde augendamq. classem, & reuocandam omni studio militarem disciplinam incubuit. Circa idem tempus, Moluci Rex Aerius, Goam vinctus defertur. Solio deturbatum nulla ipsius culpa; ferroque & criminibus oneratum Iordanus Ternatensis Praefectus cum armatis custodibus ad Praetorem Indiae miserat. Aduentem, Castrius, detrahit catenis, regio apparatu exceptit; & in separato hospitio liberaliter habitum, causa probe cognita, de consilij sententia clementer absoluit; ornatum inde laudibus & honesto comitatu, in regnum haud sine tacita Iordani suggillatione restituit. Hoc item Praetore feliciter administrata Christiana res est. Michael Valsaus, de quo supra commemorauimus, eximia virtute sacerdos, deque Ecclesia Christi optime meritis, consilijs cum Francisco Xauerio communicatis, sub adventum Castrij nauigauit in Lusitaniam; Indicae rei vitia demonstrauit Regi; vt ea tollerentur; omni ope curauit; ab eodem Rege, anno sequenti litteras ad Castriam Praetorem eiusmodi retulit: Ioannes Rex, Ioanni Castrio Indiae Praetori, amico

amico S. Quod non ignoras, idololatria tam graue piaculum est, vt ea in meis re-
 gnis villo pacto ferenda non sit. delatum est autem ad nos, in Goanis finibus, tum
 publice, tum priuatim coli facella idolorum. præterea ludos, ritusque ethnicos
 celebrari palam. Ac proinde, tibi etiam atque etiam mando ac plane iubeo, idola
 omnia per idoneos administratos inuestigata, & vndique sublata comminuas, com-
 burasque, & cum grauibus edicas minis, ne cui prorsus vllum eiusmodi simula-
 crum aut signum ex ære, ligno, argilla, gypso, aliove metallo, materia, massa,
 fundere, ducere, sculperè, fingere, exprimere, figurare: aut aliunde importa-
 tum habere, seu sacra ludosue ethnico more facere, aut Brachmanas concio-
 natores magistrasue, terribimos Christi aduersarios, vlla ope iuuare, vel tecto
 recipere liceat. Qui secus faxit, pœnis in edicto propositis nulla remissione mul-
 ctator. Et quia gentes ad legitimum vnus Dei cultum, non modo spe futuræ
 beatitudinis, sed etiam præsentibus interdum præmiis inuitandæ sunt; curabis
 enixe, vt redempturæ vectigalium, curationes publicæ, & alia munera quæ-
 stiuosa, in homines ethnicos ad hanc diē conferri solita, in ipsos Christi neophy-
 tos primo quoque tempore transferantur. Ad classes meas deducendas audio
 promiscuum cogi vulgus Indorum. Placet excipi Christianos. quod si necessi-
 tas, eorum quoque operas interdum exegerit; videbis omnino posthac, vt quoti-
 dianam illis merces ac iusta soluatur. Atque hoc toto de genere. Michaelis Va-
 sæi sententiam exquires: quem nos uirum & publicæ rei bene peritum, & Chri-
 stianæ religionis apprime studiosum animaduertimus. Ad hæc, certis auctori-
 bus magno mihi meo dolore compertum est; ab Lusitanis hominibus vili pretio
 coempta mancipia, quæ apud Christianos dominos perfacili negotio ad baptis-
 mum adduci possint; Mahometanis ac barbaris mercatoribus, ad non dubium a-
 nimorum interitum, vberioris quæstus causa venundari. Id piaculum ne admit-
 tatur in posterum, neu seruitia vlli nisi Christiano emptori aut licitatori addi-
 cantur, item graui cauebis edicto. Fœneratorum licentiam, quam certo capi-
 te Goanarum legum ali didicimus, fac imperio atque auctoritate coerceas: id-
 que caput è legum serie quamprimum expungas. In oppido Bazaino tem-
 plum Diuo Iosepho exstruitur, idoneumque stipendium alendo Vicario, & be-
 neficiariis aliquot, de meo adsignator. Annua porro tria pardaum millia, in im-
 puras Mahometis ædes, & nefarium cultum, ab eius sectatoribus impendi ante-
 hac solita; euangelii præconibus, & conuersionis adiutoribus in posterum nu-
 merantur. In agro Cialensi, neophytis à Michaelis Vasæo institutis, & si qui præ-
 terea ad Christum accesserint; è meis vectigalibus trecenti quotannis oryzae mo-
 dij ab ancistite diuiduntur. Pondera, pretia, pactiones, olim cum Thomæis
 Christianis initas, qui in Cocinensi ditone diuendunt piper, à nostris mercato-
 ribus labefactari violarique cognouimus: nec non subtrahi corollaria, quæ ad
 pretium addi ex pacto conuento consueuerant: idque magno cum eorum damno
 pariter & offensione, quibus multas ob causas præcipue consultum oportuerat.
 Ac proinde curabis quam diligentissime, vt in hisce commerciis, Thomæi prorsus
 incolumes indemnesque seruentur: eosque cæteris etiam in rebus, vti Chri-
 stianos & socios æquum est, liberaliter comiterque tractabis. Ages etiam cum
 ipso Cocini Rege, vti ritus quosdam ethnicos ab ipsius auguribus in piperis ven-
 ditione adhiberi solitos (quandoquidem nihil ipsius ea res interest) è nostro cõ-
 mercio tolli permittat. Ab eodem Rege aiunt Indos ex eius ditone, qui relictis
 idolis Christiana suscipiunt sacra, fortunis omnibus illico spoliari. Ab eiusmodi
 immanitate & tu omnibus neruis amicum Regem niteris auertere: & nos ipsi
 quoque in eandem sententiam ad eum litteras dabimus. Socotoranam causam di-
 ligenter ipse tu mihi, coram & per litteras commendasti. eos ego populos, è

miserrima seruitute ereptos admodum cupio; sed cum eo, ne Turca, cuius
 imperio sunt, acrius irretetur; classesque in isthæc maria mittere paulatim ad-
 suescat. Hoc totum, adhibito Michaelis Vasæo, tu pro tua prudentia rerumq.
 istarum vsu, videbis cuiusmodi sit. Piscarij littoris incolas, cum alijs inuicem af-
 fici à meis ducibus ferunt; tum vero cogi ad ea quæ piscantur, sibi tantum, ini-
 qua conditione vendenda. Cauebis igitur etiam atque etiam, ne populis iis li-
 berum vendendi arbitrium adimatur: ducesque mei in commercio eiusmodi ne
 quid sibi proprium arrogent. atque ad cæteram quoque tollendam vexationem,
 videbis num ea littora sat custodiri, meaque vectigalia sat commode exigi sine
 classibus possint. quæ res si facultatem habuerit; non est cur illuc in posterum
 nauigent. Præterea, cum magistro Francisco Xauerio consultabis atque di-
 spicies, vtrum ad eius Ecclesiæ incrementum expediat, fasue sit; piscandi po-
 testatem patere duntaxat iis qui Christum induerint: cæteros; quoad sapiant, eo
 quæstu & commodo prohiberi. Qui ex ethnicis ad Christum se se conuertunt,
 eos audio tanquam sceleratos & sacros, à parentibus, cognatis, amicisque tecto
 eijci, bonis euerti, ac summa protinus in solitudine atque egestate versari. Ho-
 rum tu inopiæ subleuandæ, communicata cum Vasæo re, annuam è meis redi-
 tibus pecuniæ summam decernes, distribuendam à sacerdote, qui eiusmodi neo-
 phytorum institutioni præfuerit. è Ceilano insula, regius vt fertur, adolescens
 tulus, impias auunculi ne an parentis? effugiens manus, Goam baptisini gratia
 se contulit. Huius in persona quando ad aliorum conuersionem haud leue mo-
 mentum est, dabis operam vti doctrina quidem ac moribus, in Diui Pauli colle-
 gio cum alumnis cæteris imbuatur: quod vero ad victum cultumque attinet, latis-
 simo separatim hospitio, impenfa mea copiose ac liberaliter habeatur. Significauit
 is ipse mihi per litteras, ad Ceilani regnum, sibi ius actionemque competere: vi-
 debis quidnam hoc sit: totamq. rem probe exploratam & cognitam ad me per-
 scribes. Quod autem tyrannus in suos populares qui Euangelio crediderunt, tam
 crudeliter sæ uiit; seras quidem illas, veruntamen debitas tanto sceleri pœnas ab
 eo per te quamprimum exigere volo: & grauem audaciæ mercedem status; quo in-
 telligant omnes, nihil esse mihi antiquius, quam vt omni ex parte integri incolu-
 mesque seruentur, qui à dæmonum castris ad Christiana signa tranfierint. Ab
 ethnicis artificibus, Christi Domini, Virginis Matris, & sanctorum imagines
 pingi, atque adeo circumferri venales; minime decorum est nomini Christiano.
 Tu ergo, cum proscriptionis ac virgarum minis edices, ne cui profano tabulas
 eiusmodi pingere, aut vendere quoquomodo in posterum liceat. Parociale Co-
 cini templum, itemque Colani, dudum inchoata, patere imbribus putrefacien-
 da, turpissimum est. Vtrunque tu, architectis ac fabris adhibitis, quamprimum
 regendum ac perficiendum curabis. Placet etiam, in vico Noroa templum Di-
 uo Thomæ Apostolo fieri; Calapore captam sanctæ Crucis eadem absolui; item-
 que in Ciorano insula templum excitari. præterea, locis idoneis auditoria &
 scholas institui, ad quæ stans diebus non Christiana modo plebs catechismi causa,
 verum etiam ethnici ad Euangelium audiendum vel inuiti conueniant. Quan-
 doquidem in ista mea ditone mihi primum omnium & maximum est obsequi
 Dei, & Christianæ religionis amplificatio; cupio vehementer è Salfetanis quo-
 que & Bardesii finibus quibus mihi nuper Idalcan celsit: idolorum cultum, ac
 profanas gentium superstitiones prorsus euelli. Id quo citra tumultum ac vim,
 hoc præsertim initio fiat; expedit, rationibus ac disputationibus quam lenissime
 populos edoceri, quanto in errore, ac veritatis ignoratione versentur; quamque
 vel peruersum vel impium sit, cultum, vni debitum Deo, simulacris lapidibus-
 que ab homine tribui. Porro, ad eas pellendas tenebras, cum alios viros adhibe-
 bis

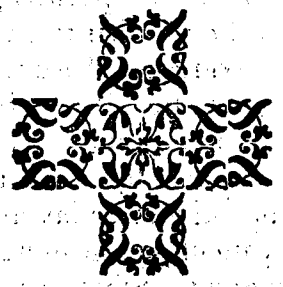

bis virtute & eruditione præstantes; tum vero ipse tu primarios gentis euocare, alloqui, monere non desines, atque omni ratione ad Christum allicere. Qui se dederint; hosce, in fidem receptos, non tueberis modo, sed etiam pro suo quemque captu fouebis ornabisque. Hæc omnia scito nobis maiorem in modum esse cordi: quæ singula, te pro tua industria & probitate sedulo curaturum esse confidimus. Almerini .viii. Idus Martias M D X L VII. Epistolam igitur hanc, indicem regie pietatis ac sapientie, Valæus in Indiam pertulit plenus optima spe. Cæterum salutaria principis mandata, itemque Prætoris edicta, non quantum spâr fuerat ponderis habuere, obseruata & exhausta ferme facillima quæque reliqua, partim quod priuatis obstarent commodis, haud æquo animo in vulgus accepta, partim, nondum maturis ad agendum rebus, in aliud tempus dilata. Eiusdem Regis decreto, ad reditus quos antea capiebat Diui Pauli Collegium, auroreorum in super annua bina millia Goanis è vectigalibus accessere. Xauerius interim, Parauana Ecclesia constituta, Molucas (quam Domini vineam à Galuanî discessu secundum in modum squalere didicerat.) Parais illam apud se retinere summa ope conantibus, petere nihilominus intendit. Meliaporem ex itinere primum, inde Malacam à Malaca in Amboinum, & Mauricas insulas, postremo Ternatam defertur. Omnibus locis bene ac feliciter gesta re. plantariis de more institutis pro copia præsentis villicos atque custodes apposuit. Hinc ad reuiscenda quæ liquerat; operasque in Christi latifundia diuidendas (quippe recentes interim ex Europa cultores aduenerant) haud sine magno Molucensium fletu Goam renauigare est coactus. Interea Tolanus Mauricæ terræ dynasta, in Ecclesiam Dei (& erat ibi neophytorum ingens numerus) odium exprompterat nominis Christiani: multos acerbè torserat, quosdam occiderat, plerosque omnibus fortunis exuerat. Ad ea facinora puniendâ profecti ab Ternate Lusitani, locum tum cætera munitione, tum sudibus præcuris, ac tribulis ferreis vndique septum offendunt. adeo, conscius quid meruisset Mahometanus, oppidum ad hostes arreptos omni quidem arte, veruntamen irritò conatu firmarat. siquidem eruantibus è vicino verticibus montium, tanta repente cecidit cinerum vis, uti munitionibus cooperitis obrutisque, liberû ac tutum Lusitanis ad urbem accessû daret. hinc, non solû exitu læta, sed etiam miraculo insignis parta victoria. Circa idem tempus Meliapore item insignis ad memoriam accidit res. Lusitani, suburbano in colle, vbi mactatum à barbaris Apostolum Dei Thomam fuisse docuimus, nouum eidem Apostolo sacellum extruebant. Aperiuntibus fundamentum, insculpta quadrato lapidi, sanguineis & in speciem recentibus conspersa guttis apparuit Crux, lapideo item circulo inclusa; repandum in lilium desinens: insidet in summo columba: lætæ ab imo herbæ luxuriant: in eo circulo incise notæ cernuntur, quas propter vetustatem legi adhuc potuisse negant quidam; alij, seorsum ad legendum adhibitos diuersarum nationum Brachmanas duos præcipua eruditionis fama; haud paruo quidem labore, veruntamen congruenti ambobus interpretatione respondisse ferunt, notas eas, plurium litterarum singulas obtinere vim. ijs Apostoli Sancti martyrium, quale nos è vetere traditione descripsimus, breuiter contineri: atque illud nominatim (quod ipsæ testentur guttæ) Christi famulum, inter eius Crucis adorationem & oscula cecidisse. Extractam ergo tabulam ac probe purgatam, Lusitani confestim in ara gratulabundi constitunt: intentiore cura sacellum absoluunt. Noua inde loco frequentia, nouus honos accessit, sed miraculo mox euidenti maiorem in modum aucta religio. octo ante Christi Domini, tribus ante Apostoli natalem diebus, cum ab Ecclesia celebratur expectatio Virginei partus, in eam ædiculâ Christiani rei diuinæ causæ conuenerant. Mirum dictu: simulatque ab sacerdote captum Euangelium est;

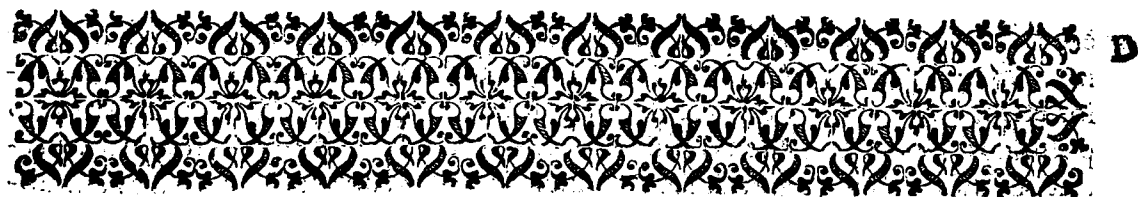
A est; vniuerso inspectante populo Crux ea modicis primo stillis, largo dein sudore manauit. admota hinc tersui linteola sacra, liquido cruentas ebibere maculas. Color etiam Crucis, è candido sensim in pallidum, è pallido in atrum celsit: grato posthæc splendore cæruleus effulsit: ad extremum, sacrificio peracto, natiuus rediit. Scilicet, res tam noua & illustis, ineffabili quodam gaudio delibatis adstantium animis, altos gemitus, pias acclamationes, vim lacrymarum exciuit: neq. vero proprium illius duntaxat diei cœtusue, id spectaculum fuit. ex eo tempore, singulis ferme annis, eadem festa luce, eodem non modo sacrificio, sed etiam Euangelii momento recurrit. si quando intermissum est, ipso doctus euentu dirum aliquid portendi populus putat. Ac, ne quis apud nos in tali tantaque re dubitandi foret locus; totam dein & facti seriem, publicis consignatam litteris, & operis effigiem è lapide ipso diligenter expressam, Cocinensis Episcopus in Europam sub initia Concilii Tridentini transmissit. Cæterum thesaurus

B ipse, reperens Castrio demum obrinente prouinciam; & Euangelio adtruxit fidem, & opportune Prætori ad omne periculum ac dimicationem pro Christi nomine subeundam, animos addidit.

Libri duodecimi Finis.

C HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM

LIB. TERTIVSDECIMVS.

RANQVILLA tum Lusitano res erat Indica, finitimis tyrannis dynastisq. partim vi ac metu subactis; partim etiam æquo foedere in amicitiam ac societatem adscitis; cum repente periculosum & graue bellum, vnde minime putabatur exortum est. Eius belli concitator ac princeps fuit Sofar, qui post foedum ab vrbe Dio Solimani discessum, pacemq. redditam Lusitanis, nunquam animum remiserat à colligendis per otium viribus, quibus, vbi maturum esset, ad eorum perniciem vteretur. Sex

amplius annorum spatium liberum in omnes apparatus habuerat. quo tempore ita sese in Mamudij adueta iam ætate Regis gratiam infudit, ut omnium arcanorum non particeps esset modo, sed pæne moderator & arbiter, ac simul animum adolescentis, & suo ipsum dolore, & muliebribus iam sat incensum facibus, ad viciscendos auunculi Badurij manes, delendumque ex India Lusitanum omne nomen, miris artibus incitaret. In eam rem, præter veteres copias, novos quotidie varijs è nationibus milites, ducesque belli peritos, ingentibus præmiis euocabat Rex. iis in disciplinam tyrones & collecti tradebantur; fabrum, artificum, ac munitorum multitudo quam maxima cogebatur. ac præter cæteros, architecti etiam & machinatores egregij quinque à Byzantio vrbe conduceri, menstruo in singulos trecentorum aureorum pacto stipendio, armorum ac tormentorum omnis generis officinæ locis idoneis per amplæ institutæ. sollicitati occultis legationibus Indi Reges ac principes ad puniendas iniurias, & recuperandam maris possessionem, quam latrones pauculi, specie mercaturæ subreptam, aliena magis ignauia, quam sua virtute obtinerent. Sibi esse certum ac fixum, primo quoque tempore Diensem arcem inuadere. si vna cuncti consurgant, libertatemque ac dignitatem, qua nihil prius debeat esse, tandem aliquando respiciant; tam exiguam profecto manum, tot sparsam præsidis, ab ope domestica toto pæne terrarum orbe disclusam, mutui demum inter ipsos auxilij communione sublata, nullo negotio prorsus obrui & extinguï posse. Cum eiusmodi fere mandatis dimissi quoque uersum legati, Et omnia hæc interim clandestinis agitata consiliis, alto silentio tegebantur. Vniuersæ cõparationi, tantisq. delectibus, probabili sane cõmento præ-

tende-

A tendebatur imminens in singulos dies à Patanio Rege bellum, quicquid propter vicinitatem, quotidianæ discordiarum causæ non deerant. Sofar, simulandi æque ac dissimulandi magister, tum vel maxime cum Lusitanis, honore verborum, officijs, humanitate certare. Neque vero callidi veteratoris fucum astutiamque inscite Mamudius imitari: quippe, tum suo ingenio tectus ac perfidus; tum domesticis disciplinis ad omnes dolos atque fallacias eruditus: adeoque se per id ipsum tempus in Lusitanos bene animatum ostendere; ut noxios etiam perfugasque, si qui ex eorum ditio in suos transissent fines, magna cum benevolentia significatione eisdem ad supplicium redderet. Porro, artificium hoc dupliciter proderat Cambaianis: quod cum suas ipsi cogitationes vario obtentu celarent; tum Lusitanos (ut est omnis incauta securitas) ad cuncta quæ nosse cuperent de viribus ipsorum opibusque, de numero militum ac nauium, deque omni statu prouinciæ palam & sine ambagibus promenda perlicerent. Erant autem, siue superiorum temporum vitio, siue inani fiducia diuturnæ pacis, tum eiusmodi res, quæ vel quietum hostem & otij cupidum, pæne explorata victoriæ spe irritare facile possent. Disciplinæ bellicæ studium, ad mercimonia quæstusque conuersum. regius fiscus, vario sumptu & fraude multorum exhaustus. classis in naualibus, interna vermium labe ac situ corrupta. nauæ remigesque, neglectis custodiis infrequentes. milites, è statuis atque præsidis, caulati sibi stipendia non pernumerari, plerique diffugerant, atque arma flagitiose vendiderant. in ipsa Diensi arce, quæ maxime omnium erat, propter loci naturam, subitis ac variis belli casibus opportuna, è defensoribus nongentis, quos ibi Garzias pace constituta reliquerat, ad ducentos circiter & quinquaginta redierat summa. atque hos ipsos, Ioannes Mascarenias præfectus, priuata magis munificentia & comitate, quam auctoritate imperii, vel sacramenti religione retinebat. ibidem adseruabatur pulueris tormentarij, si acrior instaret necessitas, quod vix vnum in mensem esset satis. ac, ne frumenti quidem, vel oryzae, & reliqui comæatus, ex anteconueto atque seposito copia suppetebat. Hæc Sofar, in primis, & alia id genus, ab Lusitanis, qui in Cambaia negotiabantur, separatim ac læpius pro familiari consuetudine percunctando, probe cognorat. Inde Regum exterorum, præsertim qui mare accolunt, pertentari animos denuo placuit. missi rursus legati. iis auditis, Reges alij pecunia & milite iuuere Mamudium: alij, quominus eandem coirent societatem, intestino ac propius vrente bello dissentii sunt. apud quosdam etiam, rei euentum expectantes, composita nuper cum Lusitano pax & amicitia valuit. At Cambaianus, posteaquam sat sibi copiarum viriumque paratum ad omnes conatus animaduertit; gerendi belli hanc maxime rationem instituit. Sofarem, ingentibus in flatum promissis, summæ rerum amplam cum potestate præfecit. Rumeçani Sofaris filio, rei tormentariæ procurator nem attribuit. hyems ad obsidionem arcis delecta, cuius initiu, uti supra demonstrauimus, in iis locis est à Kalen. Aprilis: ut ipsum anni tempus, præclusa navigatione, Lusitanos maritimis, quæ vna supererant, auxilijs prohiberet. Rebus ita constitutis, ad earum suspensionem quoad fieri posset auertendam, rumorem insuper è composito dissipant; urbem Diem Sofari pro amicitia donatam ab Rege; in eamque possessionem breui Sofarem esse venturum: nec sine magno comitatu; reuocandæ veteris frequentis causa. quæ res eo propius ad veri similitudinem accedebat, quod & plenus certaminum & controuersiarum esset is dominatus, ut non multum ex ea largitione Rex damni facere videretur; & huic eidem Sofari oppida nobilia duo, Surratum, & Reinelum paulo ante concesserat. ea fama vulgata, Sofar, Surrato, vbi tunc agebat, litteras ad Mascareniam dat; in quibus erat scriptum: Ad cetera loca, quæ Mamudij Regis benignitate obtineret, nouissime Diem urbem accessisse. id munus eo sibi accidisse iucundius, quo maiorem inde facultatem sit habiturus, optata Mascarenia

niæ

niae tanti viri consuetudine perfruenti. simul sibi esse in animo, urbem superioribus belli cladibus magna ex parte dirutam & euerfam instaurare, & in pristinam, si fieri possit, celebritatem reducere; tumultus ac rapinas arcere; aduenis ac mercatoribus, quo libentius affluant, pacem, annonam, fidem omni ratione praestare: neque id sua tantum, sed etiam ipsius Regis Lusitaniae causa. haec quoniam in tanta hominum perfidia, tamque seditiosis incolarum ingenis fieri sine magno apparatu copiarumque non possint; petere se & orare, si armatus, & cinctus amicorum frequentia, Diem aduenerit; nequid idcirco aduersus Lusitanam rem aut amplitudinem ab se, vel à Mamudio cogitatum interpretetur. id adeo reapse daturum operam, ut equi pariter & iniqui omnes intelligant. Si fallat; diras omnes in se, caputque suum, fortunas, ac liberos, imprecatur. Haec per summam impudentiam à Sofare in praesens tempus de more confecta. Mascarenias haud ita pridem in eius arcis praefectura successerat Emmanueli Sofae (alteri ab eo qui à Badurianis est caesus) cognomento Sepuluedae atque is initio praefecturae, cum in Cambaiae finibus multa misceri ac parari contra Patanium Regem audisset; haud sane commotus est. quippe nec sine causa, Mamudio, rebus iam à Mogore accisis, emuli atque opulenti Regis insidias omni conatu precauendas putabat; & quo minus temere Lusitanum, constituta iam pace, Cambaiae lacerent, vel sibi obnoxium ducerent; sat magna ipsorum mercede recentibus euentis edoctos arbitratur. Haec ferme principio Mascareniam sollicitudine liberabant. At ubi, tempore procedente, Patanius nihil mouebat; ac nihilominus Cambaia erat in armis; & militari concursatione, machinarum opificio, carisq. ac iumentis omnia perstrepebant; eniuero tum suspicari Mascarenias cepit, subesse fraudem, atque ad Lusitaniae arcis excidium ea cuncta spectare. suspicionem auxere commeatus atque tormenta, in pagos Dio propinquos paulatim subuehi cepta. Postremo dubitationem exemere omnem, Sofaris ipsius litterae, tanta praesertim adulatione blanditiisque conspersae; necnon magna calorumque turbae cum plaustris & impedimentis in urbem ingressa; itemque sub signis cohortes armatorum aliquot subsequuta. Annus tum numerabatur seculi huiusmodi quadragesimus sextus: & exacto iam autumno Martius mensis erat in exitu. Mascarenias, quamquam atroci ac subita percussus re, tamen extemplo colligit animum; sequitur in omnes firmandae arcis, & seruandae praesidii partes intendit. Prima fuit propitiandi praepotentis Dei cura. caelestem opem & supplex implorauit ipse; & aliorum precibus iussit exposci. Tum per expedita nauigia Castrii Indiae Praetorem, itemque Bazaini & Ciauli praefectos Hieronymum Menesium, & Antonium Sofam; de hostium apparatu & conatibus edocet: ni suppetiae quamprimum ferantur, vltimum haud dubie sibi suisque imminere discrimen. In eadem loca mox nauibus institorum amandat imbellem turbam, exceptis aliquot usus quotidiani mancipijs, & paucis insuper matronis, quae sexus oblitae, ne desererent viros, societatem periculi, & diurnae obsidionis incommoda minime recusabant. Lusitanos praeterea negotiatores, quibus erat arctior cum Diensibus amicitia, hortatur tum publicae salutis, tum priuati compendij causa, ut coemptam frumenti & oryzae vim, carnes piscesque sale duratos, & alia id genus alimenta militibus deinde vendenda, celeriter in arcis apothecas importent. id, uti potuit in tanta temporis angustia, & Diensium iniquitate, sedulo factum. Simul, tecta & tabernae in vestibulo arcis euerse. tigna, tabulae, ferramenta, mali nauium introlati. Inter haec, Mascarenias pari dissimulatione, & iisdem quibus peti se videt artibus, ad Sofaris epistolam ita rescribit: Quod Sofar, praeter caetera in eum à Mamudio collata ornamenta, honoresque, nuper etiam Diensi toparchia decoratus auctusque sit; neque mirari se, qui praecleara eius in Regem regnumque Cambaiae merita dudum norit; & magnam cepisse animo voluptatem, non ipsius modo Sofaris, verum etiam reipublicae causa;

quod

A quod bonorum omnium interfit, fortibus & industriis viris laborum premia pro dignitate persolui. Quod ad ipsius aduentum in urbem attineat, nequaquam se illi concedere, uti maiorem fructum, e mutuo conspectu & familiari consuetudine Percepturus sit. De copiarum numero, quas ad urbem variis de causis cogatur adducere; neque pudoris, neque arbitrii sui esse, definire quicquam: tantum admonere pro amicitia, videat etiam atque etiam, ne quid in tanta hominum colluue, & Lusitani praesidii vicinitate turbetur. Hisce litteris acceptis, magnopere laetari Sofar, tam belle tecta sua consilia; tam laeta initia dare sese. neque diutius morandum ratus; instante iam hyeme, Diem alias identidem aliasque submittit manus. interdum milites ac lixae cum sarcinis, noctu maiora tormenta cum reliquo instrumento oppugnationis intrabant. Postremo Sofar ipse ad xi v. Kalen. Maias cum Rumeane filio urbem inuehitur. millia quinque Turcarum ducebat. ij erant exercitus nerui. sequebatur longe maior e variis gentibus multitudo. Nouus dominus, vetus inquilinus, ingenti gratulatione & plausu ciuitatis exceptus, diuertit in regionem. inde per causam Mascareniae salutandi, speculatores in arcem mittit. à Mascarenia vicissim ad eum, honoris & officij causa destinatur Simon Pheus Lumenarcha, notae prudentiae vir. Hunc Sofar aduenientem primo comiter accipit: mox, variis de rebus instituto sermone, deliberatum esse, ait, sibi, ad rixas vitandas, muro urbem ab arce diuidere; valde optare se, ne Lusitani, ut olim, adeo salutare impediunt opus. dein eorundem iniuriam institit queri, quod paene precario in eas regiones admitti; totum sibi vindicent mare; & cum alios populos ac dynastas, tum vero ipsum quoque Cambaiae Regem iniussu nauigare prohibeant. Sat iam peregrinos & aduenas veteribus incolis insultasse: tantam indignitatem ferri non posse diutius. haec Pheum renuntiare suis, ac simul reputare iubet quemque apud se, quam pauci, quam procul ab domo, quam à rebus omnibus imparati, quam incommodo anni tempore, tot tamque infensis nationibus ad praedam obiecti sint. ad ea si prudenter animum aduerterint; profecto fore, uti, vel cum iactura, paci atque otio consulant, nedum in tanta rerum iniquitate deprehensi, validiorum opes atque arma ultro laceessant. Cum hisce mandatis Pheus in arcem regreditur. Mascarenias ad consilium refert. ac tametsi liquido cunctis apparuit, à Sofare non certamen iuris quaeri, sed vim; tamen, ne furendi materiam hosti armato praebuisse viderentur; de caeteris rebus placuit responderi, nihil ipsorum iuris aut potestatis esse. haud longe distare Praetorem Indiae Catrium. si ad eum legati mittantur, sperare pro eius iustitia, quod fas equumque sit, facile impetraturos. Quod vero ad murum attineat extruendum, in Garziano foedere diuersis verbis cautum esse de limite, si intra id spatium edificare Sofar animum inducat; se non modo non prohibituros, verum etiam adiuturos manu. Sin terminos transilire, & quod Ninaraus ante frustra tentarit, arci obmoliri atque officere cogitet; daturus operam uti denuo Cambaia atque India omnis intelligat, Lusitanos nullo terrore, nullis difficultatibus, vel de iure finium, vel de gradu constantiae demoueri. Haec Pheus idem referre iussus in regiam, & vna exemplum foederis, testato descriptum. Ad ea denuntiata, nimirum Christi desertor excanduit: traditumque sibi à Pheo libellum, incensus ira, discerpit. id Sofari, & committendi belli principium; & finis alienae gerendae personae fuit. confestim iniectae legato catenae; & ambulantes in proximo Lusitani alii duo repente comprehensi, & in custodiam traditi: nimbus telorum in arcem subito procursum coniectus. Per hunc modum hostili scelere patefacto, Mascarenias, quo propius cernit periculum, eo in speciem erectior celsiorque; suos omni ratione confirmat. hortatur ne improviso malo isti contrahant animos. proprium esse Lusitani generis & sanguinis, demonstrare quidnam diuino fulta praesidio, neque tamen idcirco in socordiam resoluta, paucitas possit. Eius rei multa eaque illustria variis orbis terrae partibus edita;

Y 3

docu-

documenta. Sed ne longe abeant, nuper hanc ipsam arcem, Antonio Sylueria præfecto, maioribus etiam copiis terra marique oppugnatam obsessamque. Lusitanos per exiguo numero ad ultimum inopie redactos, multo maxima parte suorum amissa; tamen stetit celesti subnixos ope; & quæ pati in iis angustiis possit humanum corpus, omnia pertulisse, quoad fracti metu aduentantis ab Goa subsidii, Turcæ pariter & Guzarates, atque adeo Sofar idem ille, relictis per summam trepidationem impedimentis, abscesserint. Inde, prædicatione omnium & fama, nomini Lusitano ingens additum decus. haud disparis exitus, in simili causa, nunc quoque præcipiendum animis gaudium. nam & aduersus ruptores foederum, contemptores diuini atque humani iuris, teterrima dæmonum mancipia, pro infontibus & circumuentis, & quod caput est, rectæ fidei defensoribus, haud dubie superos bellum esse geturos: & accita iam ab Goa, Bazaino, Ciaulo, & aliis oppidis fidelissima suorum auxilia propediem affutura. Neque vero, quod ad timorem vel maxime proponatur, extimescendam esse hyemem. Lusitanæ pietati, virtuti, nauigandi scientiæ, non regionum interualla, non ventos, non tempestates, quominus vltima experiantur, obflare. Tantum interea se ipsi viros præbeant: omni conatu enitantur ad laudem; neu committant, vti vel Christiana fiducia, vel duritie militari, Syluerianis aut aliis inferiores vlla ex parte finisse videantur. Eiusmodi vocibus publice priuatimque obfirmato ad omnem patientiam milite; Mascarenias, pro tenuitate præsidii, stationes vigiliæque disponit. Septem, instauratæ paulo ante arcis erant propugnacula: in iis totidem duces cum vicenis fere militibus collocat. Marinum castellum Fernando Caruallio committit. huic defensores triginta attributi. Cambaicam oram Iacobus Lacteus duobus caturibus rueri iussus, & hostem, quoad liceret, maritimis com meatibus intercludere. Reliquam manum sibi Mascarenias ad subita belli reseruat. Duces ad sua quisque digressi loca, se se alacriter ad opus accingere: centonibus ac molli tomento protegere muros: aggerere cespite: facta glebis dolia inter pinnas locare: arma, contos, machinas, & quicquid ad repellendum hostem opus est, pro copia præsentis raptim expedire: ad nominis Christiani gloriam retinendam; iubeunda pericula; famem, sitim, vigiliæque, & vltima perferenda; mutuis adhortationibus incitari. Inter hæc, Sofar, omnibus iam rebus in proximo comparatis, qua parte ex oppido est aditus, aggerem vineæque ad arcem agere instituit. apertam quippe oppugnationem, & repentinum ad moenia successum impediēbat, præter defensorum virtutem, ipsa quoque altitudo & latitudo fossæ; quam post Sylueriæ discessum, Emmanuel Sola duplo quam antea capaciorem effecerat. Sofaris autem, muniendi ratio fuit eiusmodi. Ab utroque insulæ margine vallum arci adtelia actum obiecit: in eo vallo turres locis editioribus excitantur è soluto lapide, a frontibus duntaxat ad lineam exæquatis. ab tergo baiuli atque operarii terrâ adaggerant. in summo, prætentis golsipij sarcinis, muralia tormenta; in medio atque imo, relictis ex arte fenestellis, minores fistulæ collocantur. Hæc omnia paucis diebus admirabili celeritate perfecta. noctu fere muniēbant, quo minus ad certos Lusitanorum ictus paterent. interdiu, sicut ab opere cessabatur, ita ab arce diuerberanda, & fatigando præsidio nulla dabatur quies. A vallo dein multiplex murus: rursus ceptus duci, flexuosis Indico more mæandris: quo & oppidani rursus ad arcem subirent, aggeremque protruderent; & præsidarii, si forte erupissent, non modo ad transversas ex occulto iaculationes præberent corpora; sed etiam ignotis anfractibus & errore viarum impliciti tenerentur. Dum hæc fiunt, Sofar optimum statuit, ex alia parte marinum ad oriri castellum: vt eo capto, & portum haberet in potestate, & arcem ab latere tormentis impeteret. Eius rei causa ingente onerariam in recessu intimo. procul ab hostium telis, ad castelli fastigium adæ-

quan-

A quandum, pluribus tabulatis attolli iubet; multoque bitumine ac pice diligenter oblini: quam deinde ad castellum ad motam æstu secundo, succendant; conceptibus igne, in scaphas desiliant armati; auctoque tumultu inter fumum & clamorem quæ scalis ascensum in muros obtineant. Hæc res, priore bello frustra tentata, eundem rursus habuit exitum. quippe, tabulata paulatim in sublime crescentia conspicatæ è turribus Lusitani, rem ad Mascareniam deferunt. Extemplo negotium datur: Iacobo Lacteo, qui captiua iam aliquot nauigia ad arcem traxerat, vti quamprimum occupet parato ad incendium pegmati necopinatos ignes inferre. Noctu profectus cum fistulatoribus haud plus viginti, quamquam tectis sub manus vola funiculis, lenissimoque remorum pulsu, non latuit Sofarem ipsum, ea forte hora circumuectum excubias. ille confestim ad arma litusque dat signum. tollitur clamor ex omni parte concurratur. Lacteus, ad similem casum præparatis iam ante suorum animis, rectum cursum rectaque proras in periculum tenet. nec minus feliciter quam antea Goueanus, circumfremetibus ferreis globis atque sagittis, ad onerariam penetrat, vt in nullo tali metu, minime custoditam. Confecta iam vltima debatur esse res, cum in ipso (vt fit interdum) articulo, ingens præter omnem expectationem difficultas oboritur. hostilis pyra, quam vel è longinquo concepturam ignes crediderant Lusitani, aduersum coniectas è proximo tectas ardentesque ollas, repente contumax & inuicta perflare: iteratis vndique iaculis nihilo magis lædi: iaculantium oculos animosque ipsa rei nouitate confundere. Tum Lusitani, ancipiti urgente malo, quod & in mora exitium, & in irrita incepto deformitas foret; consilium à cupiditate gloriæ mutuuntur audax ac pæne temerarium. incisus momento anchoralibus, nauem ipsam remulco ad castellum vsque per media tela perducunt. ibi demum facibus per otium ingestis, in hostium conspectu, relucetibus late flammis absumpta. Id euentum, sicuti eximiam in suos Dei benignitatem, & pristina miracula retulit, nullo, ne tum quidem, è Lusitanis in itu redituque inter tantam missilium procellam desiderato; vno tantum leuiter faucio; ita Sofarem, primo indignantem, dein stupore defixum, ab consilio maritimæ oppugnationis auertit. eo acius ab terra munitiones vrgeri ceptas, & abundabat multitudo, vt si quid tormentis ab Lusitano dirutum esset, Mamudiani extemplo rescicerent; & mortuorum loco (plurimi autem quamquam per tenebras fixi cadebant) fustuario coactos alios aliosque submitterent. inclusis contra, neque ad erumpendum copiæ, neque ad perpetuos & temerarios ictus iacula suppetebant. Per hunc modum, vertente mense, ad arcis pæne fossam agger vineæque perductæ. huic rursus aggeri lapideum præstruunt murum, tredecim pedum latitudine: & in eo noua castella, crebraque stationes, & varia tormenta constituunt. Hanc ferme circumvallandæ quacunque licuit, arcis formam sequutus est Sofar. Interea Castrio Prætori, ad classem, vt dictum est, reparandam sat per se incitato, acres addiderant stimulos, Mascarenia: nuntij ac litteræ. Confestim, è duobus filiis Fernandum natu minorem, egregiæ indolis adolescentem, cum nauigijs compluribus, & vario com meatu, cadisque sulphurei pulueris, & nobilium manu, Diu quam celerrime iubet præcedere. Hostes, dubio profectos cælo, atrox in medio cursu tempestas adorta disiecit. pars Bazainam & vicinialittora petiere: Fernandus cum octo caturibus instando & remigando peruenit, vti Diensem teneret arcem; inuitisque, & inspectantibus Mamudianis, militem, & com meatus, & omne bellicum instrumentum exponeret. Ingenti Lusitanorum gaudio id subsidium acceptum: ac minime dubia spes victoriæ consequuta. bellatorum numerus ad quadringentos & quinquaginta peruenit. Suppletæ deinde auctæque custodiæ, & Fernando infirmisimum omnium propugnaculum Diu Ioannis (suum cuique propugnaculo ferme ab cælestibus patronis indiderant nomen)

men) cum fortissimis iuuenibus est datum. Per eosdem fere dies, Mamudius, **D** ad visenda opera militesque animandos, cum nouo exercitu Diu aduenit. id suspicatus est concursatione plausuque Mascarenias, Fernandum Caruallium est marino castello rem per exploratores iubet cognoscere. Transmissi multa iam nocte nandi periti & spectata fortitudinis viri sex, ad vicinam hostium stationem adrepunt; & est custodibus vni manus iniiciunt. ad cuius vociferationem concursu facto, Lusitani duo tresue inter tumultum occisi. reliqui, tenaciter apprehensum vigilem, praeualentes ipsi viribus, ad suos illico transtulere. Ex eo, de Regis aduentu cognitum est, itemque de consilijs hostium nonnulla comperta. quibus rebus adeo non exterriti sunt Lusitani, vt etiam per tenebras, crebro igne, bombisque, & tubarum cantu signa effusae cuiusdam gratulationis ediderint. Inde cum admiratio cepisset hostes, ausi est proximis vigilijs percontari quidam (est diuturno commercio haud ignari linguae Lusitanæ) quænam esset causa tantæ ac tam repentinæ læritiæ. Responsum ex arce est: efferri gaudio Lusitanos, quod Mamudium ipsum in castris versari didicerint. quippe, hætenus cum fugitiuis & desertoribus, mistis ex omni colluuiione, turpiter dimicatum. deinceps, cum Rege regniq. proceribus multo honestius fore certamen. eo responso irritati vigiles inuicem probra Lusitanis ingerere, seruitium Sofaris, æternas compedes, acerba supplicia minitari. Verborum iaculationem, ferrea vtrunque sequuta missilia. Per continuos dein dies, inspectante atque adhortante Mamudio, arcis mœnia quæiebantur. Sub testudine basiliscos (noxiorum plerunque nominibus animantiũ hodie ballistas appellare mos est) & alia id genus tormenta Mamudiani promouerant. ijs Thomæum, & Iacobæum propugnacula, & quantum inter vtrumq. erat muri, cum ruinæ minis, ac terribili fragore feriebant. Minora vero tormenta, in ipsas potissimum fenestellas ac pinnas obuenterant ita scienter, vt sine præsentis exitio se vix quisquam propugnatorum ostenderet. Inter cæteros nobili viro Iacobo Gnaia (a quo multa de his rebus accepimus) in hostem collineanti globulus in fomitem fistulæ illatus; fracto impetu, oculum ipsum quo collineabat, excussit. Puluis autem, eo erat artificio ac subtilitate perfectus, vt est flammis emittentes ouales pilæ, dolia cespite plena transfigerent. Mortarium etiam idoneo statuerant loco (& peritissimus aderat librandi magister) inde immani ambitu globi triginta paucis diebus in arcem immissi, maiore tamen inclusorum trepidatione, quam damno: quod tum est genere sonitus, tum est magnitudine impendentis est sublimi pestis ac ponderis, plerique spatium ad præcauendum habent. tecta ferme perforabantur, & disilientibus lapidum fragmentis nihil erat in proximo tutum. magister dein fortuito ex arce telo perimitur. successit huic artifex, nequaquam vsu vel scientia par. huius culpa recidentibus in castra globis, tres est Mamudianis obriti: neque vltra exerceri machinam placuit: ita is terror amotus. Cæterum ex alijs partibus haud intermissa verberatione aliquantum prociderat muri & propugnaculum Diui Thomæ, solutis compagibus, metuendo hiatu discesserat. Aduersus id malum interior murus latitudine pedum viginti mature perductus. diruta prius ædificia materiam & faxa variæ magnitudinis præbuere. A præfecto ipso cum nobilissimis primum ad motæ operi manus: horum industriam cæteri deinceps acriter subsequuti: magnoque certamine continuata structura, intra septimum diem murus absolvitur. Sub hæc Mamudius, longiorem quam præcipue obsidionem, & sine vlla pacis mentione obstinatos cernens Lusitanos, est suo comitatu Iusarcanem ducem impigrum, & bellicæ compotem laudis, cum Abalsina legione in castris reliquit. ipse, procerum hortatu Madabam vndecimo quartidie regressus: verbo, ad expediendos commeatus nouumq. subsidium: re vera, præter moræ tædium, metu quoq. perfusus, quod est cognatorum numero

A numero quidam hostili glante traiectus, ad ipsius pedes exanimis corruisset. **A** Sofar, incensus dolore & rabie, quod nullam admodum insignem operam præsentis nauasset Regi, præcellam aliam struem est saxo terraque, interstratis ad firmitatem ramis ac frondibus (vnde Ramosa appellata est) erigebat; vt libero in arcem prospectu, Lusitani præsidii discursum ad bellica ministeria, destinatis est superiore loco ictibus impediret. Aduersus eam perniciem, Mascarenias, opportunitatem captans iaculandi, tormenta identidem alio atq. alio transferebat. turrim dein est regione crescentis machinæ raptim excitauit. in eo præsidio positus Antonius Passanius cum fistulatoribus quadraginta; quot ipse quamquam arctis in rebus priuato sumptu propter diuitias ac splendorem alebat. ij summa contentione opus impedire iussi. id quo commodius facerent, nocturnis horis (quo maxime tempore munitur hostis) ferrea candelabra permagna, crebræque faces ad idonea loca dispositæ: quæ, fuso longe lateq. lumine, cum situm castrorum, genus operum, multitudinem hominum veluti diurna luce nudarent; magnus videlicet, vilium præfertim operarum interitus consequutus. Sed ea erat agrestis turbæ copia, is ab tergo instantium atque vrgentium præfectorum terror, vt plagis coacti miseri sese volitantibus palam telis obicerent; ac preceptorũ **B** loca noui subinde recentisque supplerent. ita, nequicquam conantibus prohibere Lusitanis, ad summum perducta moles, & omni bellico apparatu confestim instructa. Inde, cum arcis interiora in dies magis infesta fierent, Mascarenias ante sacram ædem edito loco tumulum extollit: collatisque eo tormentis, & ingenti præcipue basilisco, Ramosam ita quatefecit, vt magna cum superstantium clade prosterneret. neque stratam rursus exaggerare ausi Mamudiani. Conatus dein omnis ad fossas opplendas, & opera mœnibus ipsis iniungenda conuertitur. iam ad marginem vsq. perduxerant vineas. accessere validis ex asseribus musculi, quam durissimo corio tecti, sub quibus operæ sine periculo commearent. Ex iis musculis tabulæ decliues ita prominebant, vt per eas deuoluta ex occulto saxa; trunciq. arborum, & glebæ vltra mediam fossam impetu ipso ferrentur. Inter hæc Mamudiani per tenebras clara voce maledicere obfessis, quod more sceminarum intra septa latitantes, non hasta gladioue, sed missilibus tantum est longinquo remgerent. at non hisce artibus qui primi est Lusitania ad Indos venerint, gloriam quæsiisse: non ita nuper Syluerianos bellum exercuisse: verum in dextris & pede collato repositam habuisse victoriæ spem: neque se mœnibus, sed armis mœnia tutari solitos. attamen sibi non esse dubium, quin eius desidiam, non tam penes militem, quam penes præfectũ resideat culpa. quippe qui communem salutem proprio timori prætexat: virosque (siquidem eius dissimiles sint) vitæ prodigos, laudis appetentes, ad conferendam cum hoste manũ paratos, fame postmodum & omnium rerum inopia perituros, exemplo segnitæ, & imperii vinculis intra munita cohibeat. Hæc & alia eiusmodi ad excitandam seditionem, vel ad prouocandos ad temerariam pugnam Lusitanos, iactare sub muris ac portis identidem barbarus, nimirum Sofaris iussu: quod magna esset in spe, si apertum ad certamen elici possent, paucis prælijs absumptum in omnes præsidii vires. Sed neque milites, in id vsque tempus obedientes duci, neque ducem, minime leuem, aut bellicæ artis ignarum, admodum mouebant importuna & quotidiana conuitia. Magis illa cunctos angebat cura, vt ingruenti à musculis damno quamprimũ obuiam iretur: quæ res magnas habebat difficultates. nam & coniectos est muris ignes coria respuebant: & maiorum ballistarum vsu, quo vel maxime inclusi valebant, spatium ipsum propinquitatis ademerat. His rebus anxio, multa que aquo animo suum agitantis præfecto; remedium tale in paucos tamen dies oblatum. Fornix erat in imis mœnibus, simplici lapidum ordine in speciem obstructus. Eo animaduerso,

uerso, locum aperiri ac repurgari Mascarenias imperat; postibusque validissimas imponi fores. Immisi dein qui perpetuo egelii, succedentes inuicem alii aliis, fossam latentes exhaurirent: ac tradita per manus rudera silentio in arcem asportarent. ij deciduam vndequaue materiam ita subducebant, vt quam integerrimum cumuli fastigium, fallendi hostis causa, relinquerent. Quatriduum totum nocturnus diurno continuatus est labor. interea Mamudiani munitores fabrii bolide fundum subinde explorare. ac primo admirari cur minime cresceret, neque responderet operi acerius. dein, posteaquam magis etiam ac magis immiui sentiebant (extenuatus quippe, demum assidua subtractione corruerat) nocendi causa, periculo contempto, capita proferunt. Lusitanos, quæ iaciebantur, impigre amolientes cernunt. confestim & e musculis in fossam, & e muris in musculos tela coniecta. Et Sofar à præfectis fabrum admonitus aduolat. is, dum ad oram valli, in dextrum innixus cubitum, Lusitanam cryptam attentius contemplatur, suspenso & cogitabundo, nequaquam in spem tantæ rei missus ex arce globus, manum simul & sinciput abstulit. Ea vulgata re, tantus exercitum incessit pavor, vt parum abfuerit, quin desertis operibus vineisque, obsidio solueretur. Obstabat maxime Rumezan, ferox ingenio viribusque, & odio nominis Lusitani à primis annis imbutus. Is, domestico luctu minime fractus, celebratis more Mahometano paternis exsequiis; tum vniuersos, tum singulos appellare: hortari ad perseverandum: tot iam exhaustos labores; tantæ molitionis opera tanto sudore perfecta; ex hostibus in ipsa paucitate periisse non paucos; & qui supersint, vulneribus, fame, vigiliis, defatigatione confectos, hominum simulacra non homines, vix iam sustinere arma, latitare in angulis, desperato nouo subsidio fugam haud dubie meditari. sed & maritimos exitus, aduerso anni tempore, & terrestres, vallo & stationibus intercludi; immanes belluas indagine cinctas teneri; victoriam esse in manibus; tam propinquæ spei exitum nullo pacto deferendum: tot nationum salutem, tantum discrimen opinionis in hac obsidione verti: si paulum adnitantur Mamudiani; & liberatæ Indiæ decus æternum, & nauatæ Regi suo operæ mercedem opimam laturos. Hisce dictis animati plerique, Rumezanis consilium approbant; in tanta tamque recenti clade tantam animi magnitudinem vulgo admirantur. deniq. dum à Mamudio veniant mandata, summam belli administrandi consensu militari ad eum deferunt. mittuntur ad Regem legati. ille per litteras iubet duces oppugnationem vrgere; noua identidem supplementa, confecti belli præmia pollicetur amplissima: prærogatiuam suffragij militaris de Rumezane confirmat. Lusitanis interim, cognita è fugituo quodam Sofaris nece, magna videlicet spes tranquillitatis affulserat: ac, veluti pactis induciis, dum sedatur in castris timor, vtrinque otium fuit. Sed mox necopinato recruduit bellum, nouo imperatore adeo impigre obeunte munia; vt Sofarem deesse, neque hostes, neque ciues vlla ex parte sentirent. Ad fossam præcipue aggerandam, ex patris destinatione curas intenderat. itaque præter eam turbam quam in castris habebat, alia insuper ex agris oppidisque multitudo contrahitur: ac turmatim diuisa, ad tintinnabuli pulsus in orbem subit: neque iam e musculis tantum, sed propalam e vallo, cū interea missilibus certaretur, variæ magnitudinis lapides, arbores totas, virgultas, cespitem iactant: occisorum cadauera, ne ceteri spectaculo terreantur, obruta ruinis accumulant. postremo, vineas ac vallum ipsum vndiq. prorutum, cum ingenti fragore deuoluunt: neque iam vlla ope resistere Lusitanus valebat. Fornix primū assiduo iniectu materiæ obstructus: dein, quod supererat spatij, quotidianis incrementis occupat moles. Inter hæc, Mascarenias, tot vndique cinctus angustijs, nouum à Castrio Prætoze auxilium efflagitare per litteras nuntiosque, quos in apertum vitæ discrimen speculatorijs nauigijs hyeme sæuiente mittebat. Rumezan

A mecan verò, quamquam libero iam ad mœnia successu, cruentam nihilominus dimicationem prospiciens; Simonem Pheum sub muros misit, qui variis conditionibus popularium tentaret animos; Mamudii, & Rumezanis clementiam prædicaret; obselsisque, si abire incolumes animum inducerent, naues ad profectio-nem offerret. Ad ea cum ferocius responderetur, negaretque Mascarenias, cum violatoribus fœderum atque periuris, vllam sibi pacis conditionem esse; confestim Pheus e conspectu subtrahitur: coniectisque per iram telis, Lusitani duo qui ad colloquium pinnas muri fidenter ascenderant, occiduntur. Postridie sub vesperam e Mamudianis promptissimi, excessos nauium malos transuersis iunctos rigillis, ad Sancti Ioannis propugnaculum erigunt: elatisque super capita scutis, in summum enituntur. Ferme triginta iam ascenderant, cum Lusitani ad periculum propulsandum, ac demendum dedecus mutuo se cohortati, impetu capto, alios e corona præcipites dant; alios in scalis obnixos, contis detrudunt; detruos, iaculis, & flammaram alimentis, & saxorum ponderibus obruunt. in horum locum succedere conantes alij, pari defensorum constantia repelluntur. pauci incolumes, magna pars amussi, aut vulneribus confecti recedunt. neq. vltra tentari pugnam ipsa patitur nox. Paulo dein segnior obsidio fuit, dum ad summum certamen Mamudiani se comparant: accensisque vrbe tota luminibus obeunt templa, suumq. Mahometem inani prece sollicitant; multi etiam solenni vouent coniuratione, se non nisi victores ab arce redituros. In diem viij. Kal. Augusti certamen edixerant. is Diui Iacobi Apostoli natalis est dies: quod ipsum victoriæ mox omen Lusitanus accepit. Vbi tempus affuit, Mamudiani instructis ante lucem copiis, ad arcem silentio primum, vt fallerent; dein, postquam vigilare hostem sensere, magnam cum vociferatione succedunt. Lusitani præsentibus animis corripunt arma, Sanctum Iacobum ingeminant; tentantes ab omni parte aditum hostes, igne, ferro, lapidibus prohibent; vbi plurimum periculi ostenditur, ibi frequentiores obsistunt; Rumezan interea suis hortator adesse; alios castigationibus, alios promissis ac laudibus incitare, aliis voti ac iuristurandi religionem incutere; acerrime vtrinque prælium cieri; confusus imperiis, minis, gaudio, metu clamor, itemq. tremendus tormentorum sonitus ad astra ferri; subeuntium audacissimi quiq. passim occubere. in Thomæum præcipue & Diui Ioannis propugnacula ingruerat belli moles. Eo dum intenti propugnatorum oculi pariter animique sunt, e Mamudianis interim eximia corporum agilitate complures, obseruato æstus recessu, ad maritimum arcis latus, antequam dilucescat, accedunt: perque præruptum, eoque defertum ab hoste saxum, partim brachijs humerisque, partim qua cautes patiebantur, scalis innixi, in arcem scandunt, inq. ædium tectis Mahometana vexilla constituant. dein, stolidi capti auiditate, armorum atque hostium obliti, ad prædam illico dilabuntur. Mulierculæ quædam, aliis omnibus ad pugnam digressis, in ea parte curabant. ex iis nonnullæ virili animo arreptis hastis, prædatores locorum ignaros, & incerto concursu nocturnoq. pauore perterritos, intra tecta coercent; aliæ ad opem à præfecto exposcendam ad mœnia prouolant. Mascarenias trepido nuntio excitus, ne pugnantium frangantur animi, silentium imperat; ipse cū expeditis ad locum accurrit: ibi hostes partim in ædibus inclusos; partim in angustibus errantes obtruncat. triginta ferme, cum sese conglobassent, ad vnusq. ceteros ex arce deiectos, tum altitudo præcipitii, tum prominentes e rupe scilices acuti dilacerant. intentiore dein cura locus custodiri ceptus: & Mascarenias, ab ea parte victor, in prælium festine regreditur; suis laborantibus omni arte animos addit; neque verbis tantum, sed etiam corpore miscet certamen; ducisq. perititer ac militis partes egregie sustinet. Sex ferme horas dubia victoria pugnatum est. Ad extremum Rumezan suorum clade percussus, receptui cecinit. Lusitani

tantis defuncti periculis, primum omnium Deo superisque, ac patrono præfer-
D rim Diuo Iacobo laudes, gratæque agunt: cætorum deinde ineunt summam. è
 suis tantummodo septem; ex hostibus comperiunt amplius mille & trecentos. ca-
 pta etiam militaria signa non pauca. Christianorum funus magno omnium stu-
 dio celebratum est. Laudati pro cuiusq. merito milites ac præfecti. Ludouicus
 Sosa, & Fernandus Castrius, quorum alter Thomæo, alter Sancti Ioannis propu-
 gnaculo præerat, præcipuum fugati hostis, arcisque seruata decus tulere. Anto-
 nius quoque Passianus, interiorum aggerem turremque magna cum hostiũ stra-
 ge tutatus est. Ac, foeminarum etiam, illo potissimum die conspecta virtus: è
 quibus aliæ furtiuo, ut dicebamus, ascensu transgressum munimenta hostem Ma-
 scarenia trucidandum obiecerant; aliæ ad mœnia dimicantibus viris arma & sa-
 xa, itemque fascias & medicamenta suggererant, versatæque inter ipsam dimi-
 cationem erant adeo pertinaciter, ut faucibus nonnullæ constanti dextra sibi spicu-
 lum euellerent, plagisque obligatis ad institutum redirent. Is, bene iuuante Deo,
 pugna illius exitus fuit. Secundum eam pugnam, obstinatis vtriusque partis a-
 nimis, aliæ deinceps haud absimili euentu pugnata. in iis, præter cetera tormen-
 ta ferrumque, ardentibus maxime iaculis certabatur, maiore oppugnantium, quam
 defensorum pernicie. quippe gossipio, quo Indi ad vestem vtuntur, ignis tena-
 citer adhærescens, momento excitatum incendium per confertos manipulos cu-
 neosque late fundebat. quos autem flamma comprehendisset, ij, abiectis armis,
 cum simul vestimenta proicere non valerent, cæterosque ab iis adiuuandis exu-
 endisue, sui quemque periculi metus auerteret, cæci amentesque crebro cum ge-
 mitu, incerto vestigio, extra ordines ferebantur. Hinc, deformatos vultus; exusta
 lumina; pendentem è nudatis artibus cutem, ac velut in lora dissectam; horrendo
 spectaculo cerneret. At Lusitanum multo minus lædebat ignis; amictu laneo, &
 insuper ocreis & chirothecis ac thorace munitum. & corio deficiente, præfectus;
 in eundem usum, è pellibus inauratis peristromata pretiosa militibus diuidenda
 curauerat. Ex eo tempore Mamudiani cum aperta parum proficerent, vi, subter-
 raneis operibus (& suppetebat ad omnia multitudo) occulte grassari constituunt;
 Cuniculos plures ad arcem agunt. interea, ut ab sensu operis Lusitanum abducant,
 fabros cum dolabris ad suffodiendos muros quam tumultuosissime subigunt è
 maiores globos cum fragore terrifico ac densa fumi caligine iaculantur. Porro
 cuniculorum dispar, neq. vno tempore fuit exitus. alij specubus puteisque, quos
 Mascarenias mature in id ipsum effoderat, inutiles facti: alii non interrupto suc-
 cessu ingentibus detrimentis rem Lusitanam affecere. Longe perniciosissimus
 omnium fuit is, quem ad Sancti Ioannis propugnaculum præcipua contempla-
 tione direxerant: is ut infra fundamenta peruenit, locum tormentario complent
 puluere: eiusdemq. pulueris tanquam insitas ad cuniculi os perpetuo tractu per-
 duunt. Posthæc, veluti ad vltimam oppugnationem instructi, iub signis ad eam
 maxime partem subeunt arcis; ac vix tentato conflictu se se recipiunt: dein rursus
 accedunt receduntque simulato metu, nimirum ut è Lusitanis quamplurimos,
 propugnandi spectandique studio in fraudem illiciant. Tum Mascarenias, ratus
 id quod res erat, hostem dolo non metu pedem referre; mittit extemplo qui Fer-
 nando Castrio & reliquis præfidiarijs nuntiet, quamprimũ ex eo loco. secedant &
 hostilem trepidationem in tempus fictam: aliquid profecto occultæ machinatio-
 nis subesse. illi, & vigore ætatis, & superiorum dierum victorijs nimium sibi præ-
 fidentes; qua Indorum ignauiam irridere, qua præfecti seu monita seu iussa con-
 temnere: Graue piaculum contumaciæ dedit nobilium cohors. nam simulatque
 frequentes in turri conspecti sunt; ignem cuniculo Mamudiani raptim iniiciunt.
 is à primo aditu ad interina momento perlatus; multiplicatis in arcto flammis; &

A in apertum impetum vasto enitentibus, euulsam ab radicibus turrem cum terribili
 strepitu qualis ex Aetnae cauernis interdum cieri solet, in altum sustulit, longe-
 que ac late disiecit. è superstantibus alios, volitantia saxorum fragmenta dilace-
 rant: alii, sublime quantum prope oculorum sequi acies posset elati, dein ad ter-
 ram afflicti, suo & armorum pondere conteruntur. alios, dira ignium vis, tam-
 quam tormento excussos ad hostem vsq. proiecit: quorum interitu nequaquam
 expletis odiis barbari, inanima & mutilata cadauera tum incessunt probris, tum
 sparis & gladiis crudeliter fodicant. Viginti ferme ex ea statione tantæ cladis su-
 perfuere: ad centum extincti, in Ioannis Regis familiam adscripti plerique, &
 claris ordinatilibus. quo in numero Fernandus Prætoris filius fuit. corpora de-
 in conquisita mulieres terræ mandarunt. Cæterum vixdum resederant flam-
 mæ; cum per stragem ac ruinas Mamudiani conantur in arcem irrupere. ad-
 uersus eum impetum quatuor è superstitibus raptim opposuere sese: nam reli-
 qui incendio afflati, & recenti malo attoniti ac sopiti iacebant. & cum pugnaci-
 simis aliquot Mascarenias confestim accurrunt. huic manipulo sacerdos effigiem
 Christi Domini è Cruce pendente intrepide præferrebat. eius admodum piis ad-
 hortationibus, & occulta nimirum è cælo vi, non dubie confirmati erectique
B Lusitani, tumultum ac periculum pugnae sustinere, quoad opere tumultua-
 rio murus interim ab tergo ingenti aliorum sudore ac certamine obiectus est: &
 imminente iam nocte, Mamudiani, multis item è suorum numero amissis &
 faucibus, incepto irrito recesserunt. Eius diei casu admoniti reliqui præfidiarii,
 exinde cautius in muris agitare, atque ad primas talium incendiorum notas ab-
 sistere: itaque & Iacobæa & Passania turris, item subditis ignibus, nullo defen-
 sorum interitu prociderunt. Thomæa vero (nam eo quoque cuniculus pene-
 traerat) procumbentibus in fossam ruinis, paratos atque imminentes in irru-
 ptionem trecentos è Mamudianis oppressit. Atque huiusce machinationis in v-
 niuersum ferme hic erat euentus, ut Mamudiani introitu exclusi, spatia saltem
 obsessis eriperent, & intra mœnium excidia subitarias munitiones raptim exoi-
 tarent: Lusitani contra, & per patefactam ruina iter conantem transcendere
 hostem, virtute atque armis arcerent; & nouum introrsus pro diruto murum
 summa contentione resicerent. Inde angustior in dies arx fieri, & vix ad ex-
 plicandos ordines relinqui locus. Quatuor iam menses obsidionem pertulerant
C Lusitani, cum ex adeo paucis aliqui ferme quotidie aut vulnerarentur, aut ca-
 derent. Accessit inopia & fames, frugibus carnibusque consumptis: & præter
 foeda animalia, quicquid etiam erat fruticosum aut herbidum, in alimenta con-
 uerso. hinc vulgo ingruerant morbi: fessisque & animis & corporibus, qui arma
 tractare possent, vix centum & quinquaginta supererant. atque ij admodum
 ægre continebantur, quominus in hostium stationes vltro impetum facerent, vi-
 tæque miserias & ærumnas honesta morte finirent. In hoc rerum discrimine
 diu expectatum ab Goa subsidium aduenit. naues quinquaginta Bazainum fa-
 cili tenuerant cursu. Aluarus Castrius Prætoris item filius, & Franciscus Me-
 nescius præerant. inde Aluarus cum meliore parte classis Diuim protinus anteces-
 sit. reliquæ, carptim, prout agilitate vel robore quæque præstabant, captatis
 tempestatibus, ante Septembris exitum subsequuntur. armati supra nongentos cū
 omni rerum copia in arcem expositi. quæ res Lusitano maiores quam pro viri-
 bus animos fecit. Auxit ferociam, basiliscus, qui demersis in ruina rotis inhe-
 rat, cum eum ad se iniectis funibus Mamudiani attrahere niterentur, prospera
 pugna retentus. Ex hoc indignari postremus quisque, & accusare primos, quod
 hostium conatibus non statim ex arce obuiam ierint, quod opera mœnibus ap-
 plicari, munitiones transferri, se se in tantas angustias cogi permiserint. recen-
 sere

fere victorias (vt de Europa & Mauritania fileatur) ad Sofalam, Quiloam, Goam, D Malacam, Armuziam, Calecutum, ad Repelini vada, ad Diu denique partas; ingentes barbarorum exercitus parua sæpe manu fugatos; peruagatum Africa atque Asia tota nominis Lusitani terrorem; scilicet quo tanta decora, tantæ que laudes, in vno demum præfecto atque in vno præsidio pereant: tuendum omnibus viribus quod à maioribus acceperint patrimonium dignitatis ac famæ, viriliter tandem erumpendum in hostium castra, & dignum aliquid rebus olim gestis & vetere gloria perpetrandum: quicquid ad eam diem acceptum in arce sit damni, id fraude, cuniculis, tormentis illatum: si vera virtute, manu, & gladius decernatur; Lusitanum impetum, & micantia ex propinquo arma Indos haudquaquam laturos: hæc initio pauci; dein velut ex contagione plures quotidie palam in circulis & contuberniis fremere; & in Mascarenia cunctationem qua vera, qua falsa iactare. Postremo ad eundem conuenire frequentes; pugnam efflagitare; minari, si diutius torpeat, se quemlibet alium vel ex argilla ducem haud dubie suffecturos. Mascarenias contra, lenire furentes; de hostium genere numeroque differere; iam nunc abundare com meatu arcem; custodes vti ad hostem lacessendum paucos, ita ad prohibendum sat multos adesse; hyemem maxima ex parte circumactam; vniuersas ab Goa copias propediem affore; tum demum certioribus victoriæ præmijs, & minore suorum detrimento prælium inuros. Hæc E & alia in eandem sententiam, furdus canere Mascarenias: adeo certamen penitus imbiberant animis plerique; nec deerant qui ab infito liuore, soluta obsidionis gloriam præreptam Ioanni Castrio cuperent; atq. ad profligandos Guzarates egressi Prætoris ipsius auxilio nolent videri. Mascarenias, vt in flatos inani fiducia, fixosq. in audaci proposito animaduertit; Aequum fuerat (inquit) ciues, militem ab duce regi, non regere; exspectare signa, non extorquere; scire, que ad rationem gerendi belli pertineant, præfecto & consiliarijs curæ esse. Nunc, quando mihi prope manus iniicitis, & seditionem vultu verbisq. præfertis; vincat sane maiestatem imperii, inconsulta spes, & libido, ite, quod superi bene vertant; virtutem istam, lacertosque, & armorum scientiam expromite ego, quos agere debueram, sequar; & quamquam alieno tempore, tamen partem periculi ac laboris vobiscum vna capeffam. Vos modo videte, vt quos ante pugnam spiritus atque ardorem ostenditis; eosdem in ascensu valli postmodum, atque in ipso conflictu præstetis. Cum hæc dixisset, prout in arcto licebat, copias instruit: primam aciem Alvaro Castrio; alteram Francisco Menesio dat; cum cæteris ipse, modica manu ad custodiam arcis relicta, subsequitur. Facta secundum euripum eruptione (nam ex ea parte latior patebat exitus) ferocissimi quique vallo succedunt; ac defensoribus primo impetu percussis aut deturbatis, ingenti ardore transfiliunt. dein, signo ab hostibus dato, cum noua identidem subsidia e castris affluerent, atrox esse prælium cæpit: & qui nondum transcenderant Lusitani; cum proculcatæ priorum pedibus lætiores herbæ, altitudinem nudassent valli, quod ex arce prospicientibus nuper humiliter apparuerat; icti re subita, primo hæsitare, dein, hoste imminente, fugam aut latebras circumspicere. Tum Mascarenias: Hæccine pugna est quam poscebatis? increpitans; ante discrimen feroces, in ipso discrimine timidos & ignauos appellans; ad opem laborantibus ferendam frustra conatur accendere. Inter hæc Menesius intra vallum acriter dimicans, & circa eum aliquot principes Lusitanæ iuuentutis occumbunt. Alvarus Castrius saxo percussus, cedente ad ictum galea cum attonitus cecidisset, Mascarenia interuentu seruatus est. Neque vltra sustineri superfundens se ex omni parte castrorum, poterat multitudo. Lusitani cum vndique pulsi transfigerentur, & oppugnari E diuerso

A diuerso latere arcem; seu consilio seu temere sublata, nutriaret vox; nequam quam obsistente Mascarenia; nullius nisi vitæ memores ad moenia portassent que præcipiti cursu vertuntur. cupientem simul intechi Mamudianum mentis e muro deterrent. Hic temeraria eruptionis cunctus summi Eundem suo ipsi conatu legiores facti (vt in comparium sæpe migrant vitæ) vix promuris obire stationes, vix recentis successu, elatis & subinde arcem aggredientibus Indis obsistere, quoad refectis tandem ex pauore animis, rudibus alacres, & obliteranda ignominia cupidi, ad consueta munia redierunt. Ab Marti mudiani, quo se magis magisque obfirmatos ad continuandam obsidionem ostendebant; atque vt expeditiores ab continenti com meatu habere, euripum ad Romæopolim, iactis vtrinque molibus; alterum pontem imponunt capragu rithne de firmitate, vt quamlibet onustas, vehes tuto ac latgetransmittentes, pignoral, dies noctesque fatigare ac premere Lusitanum; stantes muros succentil verberatione conputere; quæ minus commode ballistis labefacta, q. q. sunt, vna subteris ignibus calcata, syphonibus acetum immittere; putrefacta continuo exindere ferramenois; igniferos e stupa, gossipio, & sulphureo puluere globos infecta conijcere; denique cuniculos; quod ea res prospere celsisset, ad arcem vniuersam euertendam pluribus simul locis agere. Aduersus ea, Mascarenias operari ausus; non vna regione item obliquas aduersasque excavato fossa, tormentis ac missilibus ab omni parte hostes impetere; intergehinos adum partietes perforare; quæ recti milites & incipia commearant. Hisdem fere diebus quibus hæc ad Diu fiebant, Goam de Fernandi & com militonum clade nuntius affertur. inde grauis inbestitia simul & metus civitatem incessit. Prætor, quamquam acridoloris morsu perstrictus, tamen ad cæteros animandos; liggeri filium vetuit ipse nitens purpura & ornatu alio sumptuosos, in campum vna cum proceribus; velut animi causa, processit. ibi, cum in gyros flexo, vna cura & altibus incitator milititer equo, palum subinde Mamudianis intemans, cunctos vultu & oratione confirmat. mox in classis apparatus omnes ibi integro curas ac neruos intendit. ac matrescente iam hyeme, Aquarum Aquarum nambus quinque; in quibus præter magnam instrumenti bellici vim; fistulatores erant quadringenti, prout iubet obfessos adire, ac suo nomine prohibere quominus ante onuerse classis adventum, pedes e munitionibus efferant: sese paratis omnibus ad pugnam rebus breui affuturum. Cum ea manu profectus, ad uatus; circa Diu in aliquot naues Arabicas incidit. his mercenaria variatub gentium auxilia propinquas Sofaris quidam ad exercitum subuehebant. Aluarus, commissio feliciter prælio, naues expugnat. captum ducem in arcem infert. hunc magnum auri pondus ad redemptionem frustra offerenti; vna cum primoribus absicissæ ceruices, capita in euripum consulto projecta; vt in conspectum vrbis æstu accedente ferrentur. perlata atque agnita, iram in Lusitanos ac rabiem hostibus acere. At Prætor, appetente vere, Bazainum oppidum nauarchis & militibus ad conueniendum edixit. atque ad cæteros excitandos eodem ipse confestim celocibus circiter quadraginta contendit. Coactis omnibus copiis quæ contrahi e vicinis regionibus potuere (si fuere prætor nauarchem & illam turbam, Lusitani bellatores mille quadringenti, Cananni auxilia res trecenti) Cambaicam oram ferro ignique perpopularis; ad Montezurum insulam nauibus eltoer octoginta peruenit. Huc euocato Mascarenia mandati, vt ad exlesionem cuncta quamprimū expediat, ac sine intermissione tormentis vndique vallum hostium, & denos aggeres quariat, ruinaque patefaciat in vibem iter. Dictis obtemperatum; & paulo post Prætor incolum classe subsequitur. Ab duersa parte arcis per triduum sine quomultu expositus nilos

naues portum inuectæ, quam maxime tūto ab hostium telis recessu confi-
 stunt. Prætor, omnium postremus in terram egressus, vti munitiones intra-
 uit; mirari faciem loci: solo æquatas turres ac propugnacula; alicubi nullum fos-
 sa vestigium; inædificatos mœnibus ab hoste muros, duasque propemodum ex
 vna arces factas. contemplatus dein, quatenus licuit, hostilia castra, ad habitis pro-
 ceribus, de summa belli consultat. Erant qui differendam eruptionem, & reser-
 ciendum æ maritima iactatione suaderent militem: ipse, ratus ad nominis Chri-
 stiani dignitatem pertinere, ne vno quidem die Prætores Lusitanum ab Indis
 clausum teneri; nulla interposita mora certamen experiri constituit. militibus e-
 dit, curatis mature corporibus tertia vigilia præsto sint. Arcem, detractis val-
 uis, ne qua in receptu spes vlli foret, Antonio Corrae cum idoneo præsidio in-
 ter prælii tempus tuendam adsignat: consilio dein adiuuat rem, quod consilium
 haud dubie victoriam peperit. Turris erat ad dextrum vrbis latus, qua in aper-
 tum mare prospectus est: Syluerianam appellabant. ad eam quatiendam, quasi
 ex illa parte descensio quæreretur; dromones pridie missitres, è salo eminus
 muri partem vehementi iaculatione diruerant. id vbi cognouit Prætor, Nico-
 lao Consaluo, impigro viro, & rei maritimæ in primis perito, mandat, vt na-
 ues quæ remis agantur, præter nautas ac libratores, imbelli turba, laxis & calo-
 ribus impleat: ij pariter ac nautæ hastas erectas singuli binas: remiges altera
 manu remum, altera accensos funiculos teneant: libratores tormenta in hostem
 veluti ad oppugnationem exercent. Hoc modo instructam classem iubetur
 Consaluo ad insulæ alterum latus, de quo dictum est, paulo ante lucem admo-
 uere; vociferatione, bombardâ, tympanis, tubis, quam maximum strepitum
 ac tumultum ciere; alijs alijsque subinde locis descensionem ostendere, multi-
 moda arte hostiles distingere copias. Hæc mandata Consaluo, cæteris item præ-
 fectis, prout quæque res postulabat, sub vesperam edita imperia. Rumeçan,
 haud satis certus qua potissimum ex parte Lusitani essent erupturi; ad omnes a-
 ditus æque terrestres atque maritimos, tormenta vigiliasque disponit; telorum
 omnis generis ingentem copiam in muros aggeresque comportat: auget muni-
 tiones: & qua ex euripo descensus ad oppidum est, præaltas fossas leui super-
 iniectu ramorum ac terræ latenter occæcat. Externi selectiq. militis (præter Gu-
 zaratas Indosque, quorum maior multo erat numerus) in eam curam ac sumptum
 acriter incumbente Mamudio, viginti milia in armis habebat. Ex ijs ipsa robora
 ad primos impetus excipiendos in fronte castrorū locat, firmatq. ab tergo subfi-
 diis: Rumeçan pontem septingentis militibus infidet; reliquam multitudinem,
 quo clamor, quo signa aduocant; paratam ad omnia occurrere iubet. Rebus ita
 prouisis, tanta virium suarum Mamudianos cepit fiducia, vti Lusitanorum pau-
 citatem conatusque irriderent, vixque vniuersæ pugnae subituros aliam cre-
 derent: Lusitani contra, vti Christianos decet, vno Deo maxime freti, nihilo-
 minus expediunt arma: atque ad condictum tempus ante Prætorium armati
 conueniunt. Dies erat iij. Idus Nouembris, Diuo Martino sacer. Tum
 loco excelso, vt vndique conspici posset, Antonius Casalius Franciscanus in-
 signi pietate sacrificat: Deumque precatus, vt in hostes Ecclesiæ sacrosanctæ,
 formidinem ac terrorem auerteret; Christianos, quo alacrius capebant pugnam,
 noxis omnibus Pontificia potestate expiatis absoluit. Eisdem, Prætor, quod
 pluribus agendi spatium non esset, paucis adhortatur, vti Christo duce, cuius tue-
 antur causam, forti ac fidenti animo prælium ineant. Ioannem ipsum Regem, vniuersi
 cuiusque virtutis vel ignauitæ primo testem & spectatorem, mox remuneratorem
 aut vindicem adesse putent. Indici totius imperij summam in eius diei certami-
 ne verti nil ambigant. postremo sciant, præter naturam loci, ab se quoque
 diligenter

A diligenter prouisum, vti seignibus timidisque nullum neque terra, neque mari
 fugium sit. Ex arce detractas fores, è portu naues in expeditionem emissas. Ma-
 gnanimis, certam vel in morte victoriam, vel in victoria salutem & præmia con-
 stituta. Cum hæc agerentur, iam Nicolaus Consaluo classem è composito ad
 alteram partem insulæ circumegerat: variisque (vti conuenerat) locis descensum
 & oppugnationem ostentare pergebat, & nox adiuuabat inceptum, ex incerto spe-
 ciem omnium multiplicem oppidanis intuentibus reddens. & in Prætoria subli-
 me vexillum, ac lumen in puppi, ad hæc, densi tota classe ignes, tormentorum
 fragor, micantiaq. arma, & mistus hominum vocibus ac tympanorum pulsibus tibia-
 rumque concentu Martius tubarum sonus; Castrum cum omni exercitu adesse
 monstrabant. Eo terrore Consaluo omnium oculos in se conuerterat: vt non
 ex vrbe tantum, sed etiam è castris, armatorum agmina, relictis præfidijs ad mar-
 re concurrerent. id vbi à speculatoribus accepit Prætor, in primo tumultu, an-
 tequam dolum clarior proderet lux, instructas, prout angustia loci ferebant, cor-
 pias, (ferme tria erant hominum millia) pluribus simul portis emittit. primum
 agmen ducebat Mascarenias è veterano milite, ac perito locorum, atque ad eius
 imperia dudum adueto: accesserant è reliquo exercitu quadringenti. cum cæ-
 teris modico interuallo sequutus est Prætor. Cingebant latera spectatæ fortitu-
 dinis viri. Vna Casalius ornatu quam augustissimo trabeatus, Christi ad Crucem
 affixi attollens imaginem, concionabundus aderat. Eius hortationibus inflam-
 mati Lusitani, simulque diuina & humana pleni spe, clamore consentienti ad ca-
 stra succedunt: ac semiplenas adorti stationes, è vallo deiciunt: & partim stratos,
 partim integros aggeres murosque, scalis, contis, humeris innixi transcendunt;
 hostemque obuium, hastis, gladiisque conficiunt. Ad eius rei nuntium Rume-
 can vacuam ratus arcem, cohortes aliquot ad eam occupandam circuitu capto
 iubet extemplo contendere. ij, ab Antonio Corrae, quamquam patentibus por-
 tis, magna cum cæde pulsus. Alia item manus ad opem castris ferendam à mari
 submissa, inde aliquot locis atrociter dimicatum est. id adeo ex ipsa vuluerum
 foeditate perspicere potuit. Cosmo Patuæ gladio femur abscissum. Vafæo Fer-
 nando, cum sese in hostes acrius immisisset, decusus ab tergo thorax, perque pla-
 gam nudata vitalia: cuidam, quod super aures oculosque eminebat, à reliquo ca-
 pite, prope ad ostentationem artis, vno acinacis ictu diuisum est. Circa vnam
 tem è turribus, qua Prætor ipse constitit, multum sanguinis fufum: & vexil-
 lifer Eduardus Barbutus, inter scandendum ter ab hoste præcipitatus, repetito
 quartum conatu in pinnas euasit, ibique per vim Lusitana signa constituit. Ex
 inde ingens Mamudianos inuasit pauor, & fuga passim fieri cæpta. perterritis;
 hinc Prætor, illinc Mascarenias pertinaciter ab tergo cum suis instant, immittiq.
 fugientium turbæ eodem impetu in urbem irrumpunt. ibi redintegrata pugna;
 & æquis aliquandiu viribus mercenarij ac transfugæ maxime resistebant. Vrgen-
 te dein vehementius Lusitano, quantum se inuehebat hic, tantum illi de loco de-
 moti, atque vti denuo inclinaret certamen, Lusitana vis vltra sustineri non por-
 tuit. Fusi Mamudiani, insula trepide relictâ, super alium alij ex vtroque ponte
 sese in continentem eiciunt, multi in turba obruti, multi à persequentibus interi-
 feci. Castris & oppido Lusitanus vno die potitus, in oppidanos deinde nullo
 discrimine sexus ætatisque sauitum est. Mascarenias præcipue cohortes, dolenti
 atque iracundia paruit; Mahometicamq. perfidiam, cæcos tot prælijs commilit-
 tones, & diuturnæ obsidionis mala ad satietatem vltâ est. armati iuxta & inermesq.
 pueri senesque, viri pariter ac foeminae trucidati, vsque ad brutorum animantibus
 cædem atrox ira peruenit. regium Cambaia vexillum, & alia signa relata com-
 plura. castrensis æque atque vrbana præda militi cæsit. vtroque tabernas aper-
 tas,

tas, paratam expositamque rerum omnium copiam; triclinia strata, & appositos cibos velut in media pace (adeo Lusitanum Indus contempserat) inuenerunt. Simon Pheus & Socij, ad catenas demendas frustra quæsitæ. ab irritis sub muris colloquio Mamudiani Madabam vinctos attraxerant. hodie dein, & vna ciuem Goanum Athanasium Frerium cum militibus viginti, dū lembo Diu petent, vi tempestatis ad Surratum nuper eiectos, ab nuntio cladis acceptæ Mamudius rabie furens iugulari omnes iussit. in cisternam proiecta cadauera. Cæterum in prælio è nostris desiderati circiter sexaginta: ex hostibus ad quatuor millia. Rumezan imperator (incertum à quo peremptus) inter cætorum aceruos gregali amictu vix tandem est agnitus. sexcenti viui, in ijs principes aliquot, in potestatem venere. Præter innumerabilem armorum ac telorum copiam, ænea tormenta maiora in castris reperta quinque & triginta, è quibus vnum Arabicis inscriptum notis, rudi opere factum, sed inusitatæ magnitudinis, in armamentario Olisiponensi conspeximus. Clara admodum & gloriosa Lusitanis hæc quoque victoria fuit, vel magnitudine periculi, vel prædicatione omnium & fama: celebritatem auxere diuina miracula, quod hostes ipsimet affirmarent, conferta iam pugna, maiores aliquot ballistas, applicitum quater ignem, cælo minime pluuiis, respuisse. & super ædiculam arcis, apparuisse mulierem cælesti lumine radiantem, cuius fulgor ita adspicientium oculos mentesque perstringeret; vt, cæci propemodum, neque in ordines ire, neque in vnum conglobare se possent; ac tanto superiores numero, tamen, immutata repente rerum omnium specie, in denos Lusitanos pugnanturi singuli viderentur. inde consternationem, & fugam ortam. Prætor, ab tam felici euentu primum Deo supplicationes habendas curauit. collaudato dein exercitu, laureatas ad Ioannem Regem litteras misit, militumque ac ducum virtuti minime maligne testimonium tribuit: inde hostiles omnes munitiones æquauit solo: pontes quibus insula continenti iungebatur, interfecit. Simul, ad reficiendam augendamque arcem, admotis ipse ante alios manibus, cunctos accendit; atque vt ingenti labore militum; ita non magno sumptu, intra paucos menses partim repurgatæ ruderibus fossæ; partim etiam turres ac mœnia restituta: iisque, ad extremum, laxiore circulo noua fossa nouique muri circumdant. Hisce rebus peractis, & stipendio militibus persoluto, Prætor ineunte autumno victor Goam insolita omnium ordinum gratulatione reuectus est. Per eosdem fere menses Idalcæ in Bardeianos & Salfetanos fines, eadem qua nuper iis Lusitano cesserat leuitate, ad vectigal portoriumque exigendum armata manu procuratores immiserat. Aduersus hosce, modicis copiis Prætoris iussu profectus Iacobus Almeida, eiectos ex agris, Pondam trepida compulit fuga, castellū, vt supra docuimus, magnis operibus ab Azedecane munitum. iis cum ab Idalcæ subsidia mitterentur, Castrius ipse cum duobus millibus peditum, equitibus ducentis in ea loca traiecit. Ad eius aduentus famam, pauidi hostes, ne expectata quidem oppugnatione, castello agrisque excessere. Castrius Ponda recepta & euerfa, Goam rediit: inde aduersus Mamudium reparantem bellum, protinus classe contendit temborum aut biremium centum & viginti, quibus Lusitani mille octingenti, & socii Naires quingenti vehebantur. Cum hisce copiis in Cambaiam delatus; alijs atque alijs locis milites sub signis ad populandam oram agrosque duxit. Cum diu neminem obuium habuisset armatum; ad Barocum denique urbem cum equitum millibus quinque acie instructa sese illi obiecit Mamudius ipse Rex. Turritos elephantos, & curulia tormenta in prima fronte locauerat; post elephantos in dimidiatæ Lunæ figuram instructo equitatu substiterat. Neque Castrius detrectauit certamen. Vbi ad teli iactum est ventum, repente Mamudiani referunt gradum, haud tamen confusis rursarum ordinibus; & intra conspectum hostium, loco re-

motiore

A motiore consistunt. Tam subiri receptus causa in occulto est. Sunt qui ab Turca quodam ex præfectis monitum dicant Regem, ne florem nobilitatis, & vultum suum ipse caput furentibus rabie ac temeritate Lusitanis obijceret. Sunt qui putent eo consilio recessisse, vt auiditate pugnandi pertractos intra sua præsidia Lusitanos, ex omni parte circumueniret. siquidem è toto regno copias ingentes equitum peditumque in loca vicina contraxerat. Vt cunque sese habeat res, Castrius ad ostentandam fiduciam, integris item ordinibus, aliquantulo spatio cedentibus instare perrexit: dein torrente desuper Sole, armisque degrauantibus, expressa ab tanto Rege timoris confessione contentus, incolumem exercitum præter oculos Mamudij, cum plausu cantuque ad naues reduxit. Patanem inde Arabum coloniam metu ab incolis relictam, itemque Patem eiusdem tractus oppidum celebre, & alia emporia multa, plurimas naues incendit: magnum mortalium numerum partim occidit, partim cum alia omnis generis præda captiuos auexit: sata, villasque, & conditas horreis fruges exussit. Eam vastitatem per se grauem, spatium temporis grauiorem fecit. Tres fere menses circumlatus belli terror ac populatio: & Mamudii conatus in multum tempus ea clade repressi. Inde Prætor confirmato Diensi præsidio, renauigans Goam, ex itinere Dabulum oppidum Idalcæis maritimum vi cepit, direptoque flammam iniecit. Idalcæ, absente Castrio, in Salfetanum rursum agrum, externorum magna ex parte militum octo millia miserat, equites septingentos. Abassini erant, Arabesque Turcis immixti. Duces iis quinque pari imperio præerant, ita vt pluribus sententiis in decernendo staretur. ad Marganum vicum munierant castra. Prætor, vt Goam insulam attigit; priusquam urbem intraret, nouis copiis auctus, ab Agacino (id loci nomen ad veteris Goæ ruinas) illico in Salfetanam terram transmisit ratibus. Lusitanorum peditum duo millia, equites centum & octoginta; pedites Canarinos ex eadem insula Goa item bis mille; Naires sagittarios peltatosque trecentos ducebat. Eius aduenta cognito, duces hostium silentio noctis in locum natura tutiorem se recepere. à fronte fluuius, ab tergo mons editus claudebat. eorum vestigijs acriter insistens Prætor, in castris ab hoste desertis ea nocte consedit. ibi refectus ex itinere miles. Postridie, diuisis quadrisariam copijs, intentus prælio ad hostem ducit. Lusitanos interim, tanquam non cum armatis ac pluribus dimicandum, sed quasi par pecorum grex mactandus foret, accensa cupiditas inuaserat pugna: minisque ac denuntiacionibus plerique ad signa contineri vix poterant. ex iis quinquaginta fistulatores, inconsulto Præto, deuisis callibus antegressi, flumen vado traiciunt, interclusique ab suis temere hostem laceffunt. in eos continuo Arabicus equitatus emissus; cumque pauci à pluribus premerentur, atque retro ad flumen trepidi cederent; conspicatus laborantes Prætor, ad opem circumuentis ferendam, anne transmissis cum paucis equitibus aduolat: perque ignium riuos, quos iactæ à Mahometanis ardentes duxerant ollæ, perque media tela hostem aggressus, tandem sustinuit pugnam, quoad ab tergo reliqua superueniret acies. Eo primum certamine (ita per litteras iusserat Rex) cum Sancto Iacobo, Diuus quoque Thomas Apostolus inuocatus. & is ipse dies forte natalis erat Apostoli, xij. Kal. Ianuarias, quæ res animaduersa, fiduciam animosque militibus auxit. Simul etiam Casalius idem qui nuper ad Diu, Christi pro nobis è ligno pendens effigiem excelsum gerens, commemoratione tantæ caritatis identidem addebat simulacros. Neque ad superos vota, neque ad homines hortamenta irrita fuerunt. Euidens tum quoque cælesti numen Christianis affuit rebus. Et Lusitani proceres, non à fordore concepto, in Mahometanas cateruas impetum dant. Aluarus Castrius primo incursum duos ex equis præcipitat; stricco deingladio sese medios

medios in hostes immittit. Ioannes Ataidius vnum ex primariis deturbat: inde non gladio tantum, sed manu atque impressione vrget aduersos. Franciscus Syluius, effuso item vno, cum tribus simul capessit pugnam, atque omnes interficit. Iacobus Almeida vnum e quinque ducibus hasta transigit. Aluarus Camigna tres equites, Aluarus Gamma duos, Antonius Persona totidem stermit. Saluator Fernandus vexillifer, ad cæteros magis magisque incitandos, in mediam hostium aciem seque & signum intrepidus intulit. Dum hæc ab antefignanis fiunt, nequaquam ab aliis interea cessatum. acriter vbique gesta res. magna passim edita strages. ac nisi prælio interuenisset nox, e tanto hostium numero pauci omnino superfuissent. Sub vesperum cepta pugna, circiter vnus horæ spatium habuit. arrepta dein fuga plenos vulnerum ac pauoris Mahometanos tenebræ simul ac tyluæ tutatæ sunt. Eorum equites cecidere centum & quinquaginta; sexcenti pedites: e quinque præfectis, occisi tres. in iis Celabatecan Turca, magna inter omnes auctoritate. e reliquis, alter duabus acceptis plagis ægre tandem euasit; alter incolumis, per densas cohortes incitato equo sibi viam aperuit. E Lusitanis vnus tantum desideratus, Ioannes Carriagijs, Goanus ciuis, & Naires duo: vulnerati Lusitani quatuor, Naires haud amplius tres. Hæc omnia postmodum ad Ioannem Regem fuscè perscripsit Prætor, idemque multiplici intra vertentem annum parta victoria, Goam urbem specie triumphantis innectus est. Sub hæc, perhonorificum de rebus ad Dium gestis decretum Regis allatum. ex eo cum alia fortibus viris diuisa præmia; tum veteranis ad Bazainum agri assignati. Prætor ipse laudatus verbis amplissimis, & Proregis titulo decoratus est: eidem super honorarium stipendium, decem auri millia dono data, & in tres annos prorogatum imperium. Sed, quæ rerum humanarum vanitas est, Castrio non diu licuit vti honore ac beneficentia Regis. e magnis laboribus virgilisque lenta correptus febrî, gementibus bonis, intra paucos menses extinguitur, vir omnium consensu æque belli ac pacis artibus clarus. Huius ingenium & industriam varijs per omnem ætatem casus exercuere. Olisipone, adolescens, ob clandestinum matrimonium electus à patre, in aliam partem vrbs migravit. ibi, quamquam in magnis rei domesticæ angustiis, cum Petro Nonnio eiusdem vicinitatis, illustri mathematico, familiaritatem inuit, multaque ab eo per otium de rebus astronomicis, ac de nautica in primis arte cognouit. Ab ea commendatione, ipsomet insinuante Nonnio, in Ludouici principis amicitiam peruenit. Ioannis Regis frater germanus hic erat: idemque eximius bonarum artium patronus ac præses. Ab eo cum auxiliarijs copijs ductus in expeditionem Casaris Tuncetanam, egregium sese virum & manu, & consilio præbuit. Inde cû Garzia Noronia in Indiam ab Rege missus; magnam sibi rerum Indicarum noticiam peperit; eamque litteris ingenti labore ac subtilitate explicauit. Ab Olisipone Goam vsque, singulorum dierum iter; locorum aspectus ac situm, altitudinem Solis ac poli, diligentissime persecutus est. Id ipsum rursus præstitit oram legens ab Goa Dium vsque, & ex partium dimensione, multis oppidis vicisque vocabula antiqua restituit. ij commentarij, Ludouico dicati, in Academia Eboresi (quam Henricus dein Cardinalis regali munificencia condidit) adseruantur. Exstant eiusdem Prætoris ad Ioannem Regem epistolæ: in quibus, præter communis boni studium insigne, non vulgarem insuper tum militaris, tum politicæ rei scientiam facile animaduertas. Et, quod hæc omnia superat, vsque adeo pius perhibetur fuisse, vti quantalibet stipatus aut nobilium aut plebis frequentia, ad Crucis aspectum illico positus humi genibus, oculos in cœlum cum attenta quadam veneratione defigeret, huic pietati non sine causa viatorias vulgo acceptas ferebant; quas breui tempore, paruisque copijs, non pau-

Acas neque obscuras de nominis Christiani hostibus reportauit. hoc etiam nomine felix, quod morienti Xaverius affuit, & in extremo illo certamine opem egregiam tulit. Castrio vita functo (annus tum agebatur seculi huius octauus & quinquagesimus) successiones quas vocant, de more consueta, prima Ioannem Martiarem, cuius modo meminimus, nominabat. is, quod in Lusitaniam paulo ante redierat, solutus alter codicillus Prætorum declarauit Gar-

ziam Salam, grandis iam ætate virum, multisque in eadem provincia honoribus domi pariter ac militia clarum. Hic, ritu solenni tradita ex templo gubernacula. Atque ea lætius fuit eius initium magistratus, quod per eos ipsos menses, e Dominicana quoque familia prædicatores in Indiam peruenere. Duodecim erant numero. Antistitem habebant

Iacobum Bermudiū

Castellanum

Hiscæ, ac

uenturis deinceps fratribus, templum

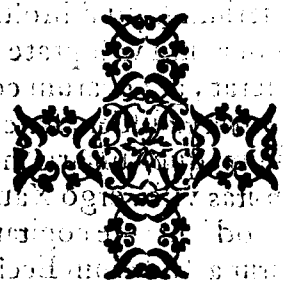
cœnobiumque Goæ magno rei

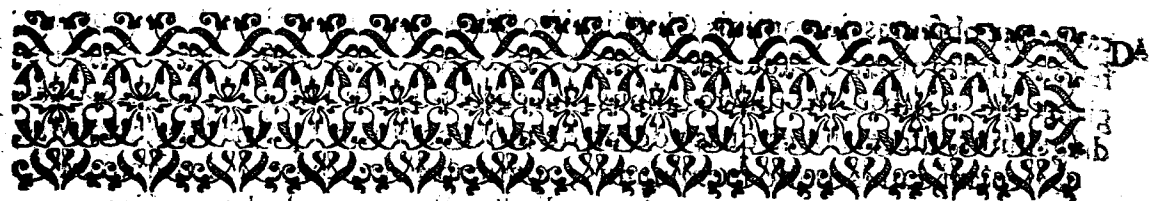
Christianæ bono, & vr-

bis ornamento, con-

ditum est.

Libri tertidecimi Finis.

HISTORIA RVM

INDICARVM

LIB. QVARTVSDECIMVS.

Indicæ

Indicæ

Sedem tempus quo India gerebantur, in vitimas quoque terras præter spem & expectationem ingens Pungentia patuit. Angerus erat in Iapone quidam, maritimo in oppido Cangoxima honesto loco natus, regni quod Saxumam appellant. Is, contracta cum Lusitanis institutoribus amicitia, de religionis Christianæ mysteriis, ac simul de Xauerij sacerdotis vita rebusque quas gereret, multa ex iis in familiari sermone percepit. inde paulatim, & veritatis, & Xauerij tanto studio est captus, vti ad eum inquirendum, vasto & ignoto sese mari absque vlla dubitatione crediderit. profectus ducibus Lusitanis iisdem, post varios errores atque discrimina, Malacæ Xauerium (qui è Molucis Indiam repetens eadem in vrbe substiterat) summa sua cum animi voluptate conuenit. atque vt pater item de Iaponiis mira quædam audierat, Xaueriarum congressu & aspectu valde lætaturus, crebris deinde colloquiis vti & iisdem facitari non destitit. percommode ad singula respondebant; mirumque videri nolle cunctis, ac præsertim Angero, tum indoles, tum humanitas vti ergo Xauerius, vt primum Indica negotia transegisset, Iaponios (quod iam ante cogitarat) omnino adire constituit. Interea, quod Parauana & finitimæ Indiarum Ecclesiæ erant illi ex itinere inspicendæ; Angerum Goam via breuiore præmisit. Ioannem Beiram, Nunnum Riberium, Nicolaum Nonnum socios Molucas petere iussit. Malacensis catechismi, quem negligi aut remitti nolebat, munus Vincentio Viegæ externo sacerdoti egregie probò concredidit. Mox ipse perquam difficili ac periculosa nauigatione Cocinum delatus, inde ad Cori promontorium Piscariosque traiecit fines. ac suis qui in ea regione curabant, Antonium Criminales communi consensu præposuit: neophytos ad perseverantiam adhortatus est; oratoria recognouit; nec leuibus denuo signis atq; miraculis Christianæ fidei veritatem ostendit. morbos depulit; dæmonia exegit; mortuos quin etiam reuocasse perhibetur; quod tamen vt postea fateretur ipse, quamquam grauissimorum hominum prece fatigatus, adduci non potuit. Hisce alijsque in ora Piscaria gestis rebus, ad urbem Goam summa ciuium gratulatione peruenit paulo antequam Prætor Castris

Astius è vita discederet. huic animam agenti (vt supra significatum est) affuit Angerum vna cum famulis probe institutum, sacro intinxit latice, ac Paulum appellauit. famulorum alter Ioannes, alter Antonius nominati. ea, mensis Iaponicæ fuere libamina. simul, è focis alios alio: Alphonsum Cyprianum genere Castellanicum, in Diui Thomæ Coloniam; Gasparem Berzeum, ortum in Belgis, Armuziam destinauit. Goani collegii ac seminarij domesticæ disciplinæ consuluit. Indica suorum domicilia, dum abesset, Paulo Camerti cuncta subiecit. Interim vero, Iaponicam ad expeditionem, instante iam die, se ipse diligenter parabat. is vbi percrebuit rumor, piorum greges ad illum protinus lacrymabundi conueniunt. monent, obsecrant, obtestantur, ne semet vltro tam ancipitem ac periculosam in aleam det; neu publicam rem, quæ ipsius vel in primis nitatur capite, eiusmodi consilijs tantum in discrimen adducat. Sane quam multa erant, quæ quamlibet animosum hominem ac fortem, absterere à tali itinere possent. primum ipsa longinquitas. quippe leucas amplius mille trecentas distat à Goanis finibus terra Iaponia. dein, multis in regionibus, ac præsertim circa Somatram ac Sinas, mare à piratis infestum, itemque à Sinarum præsidijs, quæ sæpenumero in peregrinos omnes nullo discrimine tamquam in hostes inuadunt. idq; tum erat extimescendum magis, quod Sinas inter & Lusitanos nondum essent plane reconciliata commercia, neq; locus foret Sinarum vllus, quo Lusitanis ad contrahendum aperte descendere, aut vbi tuto commorari liceret. memorabantur etiam varijs locis insidiosa vada fyrtesque, nondum ad plenum iis cursibus exploratis. itemque Eoi pelagi natura, quod sæuum, & vastum, & vorticosum, totas haud raro naues absorbet. & super hæc, præcipuus nauarum terror, ecnephias typhon; fuerus in ea vel maxime plaga furere: & ipsa cum oneribus vectoribusque nauigia, in asperum sæpe littus ac saxa torquere. Cum hæc & alia multa ad timorem proponerentur, satisque mirari se posse amici negarent; cur tanto rerum vsu, tali sapientia vir, tantis periculis obijceret sponte se se, relictaque in vicino segete, cuius ipsemet sementem fecisset; tam longinqua, tam operosa, tam incerti prouentus noualia peteret; Ast ego (inquit ille) satis mirari non possum, cur infinitam Dei vim pariter & clementiam quotidianis præconijs celebrare soliti, eidem nunc potentæ ac bonitati, meo potissimum in capite diffidatis. Anne vos præterit, qui rerum omnium arbiter sit, huic animata æque atque inanitha, prorsus ad nutum omnia deseruire? Testis haud semel vnda, quæ se se Domini ac famulorum postea gressibus, mutata illico natura, calcandam exhibuit. Testes venti ac procellæ, quæ perfusis vltimi exitii horrore discipulis, vno Christi imperio conciderunt. Testis inclytus ille Iob, in quem nihil omnino, nisi ex Domini voluntate, malo dæmoni licuisse comperimus. Testis denique (ne in re aperta sim fusior) veritas ipsa, quæ capitis nostri capillos omnes numeratos esse, ac ne vnum quidem ex ijs periturum, disertis verbis affirmat. ergo, sicuti Regum ducumue internuntii ac præcones, regiis duntaxat insignibus freti, per media castra, per instructas armatorum phalangas ac tormenta disposita, vadunt securi, & inermes; ita, diuinarum legum interpretes, gentiumque doctores, vna summi Regis tutela ac maiestate subnixi, per varia terræ marisque pericula, atque adeo per intentas vndique machinas ac mucrones, quocumque res postularit, intrepidi atque alacres penetrare non dubitant. At enim isti ipsi quos narras, in latrones incidunt, laniantur à feris, naufragia faciunt: varijs implicantur morbis; æstu, frigore, fame, siti, rerum omnium egestate laborant; circumueniuntur consceleratorum insidijs, factionibus opprimuntur; tyrannorum iussu omnibus suppliciiis excruciatu mactantur. Concedo: & quidem hisce itineribus olim Apostoli ac martyres ad sempiternam gloriam peruenerunt. Sed idem contendo; hæc omnia

nia ad illorum vel probandam fidem, vel constantiam illustrandam, Diuina tantum dispensatione permitti. Nam alioqui refertæ historiæ sunt exemplis eorum, quibus esurientibus angeli ministrarint cibos, quorum leuandæ siti, purissimi subitro fontes è terra emicuerint; quibus, posita extemplo sæuitia, flatus ac tempestates obsecundarint; quos, voracissimæ & in alios ferocissimæ belluæ, propalam blandiendo permulserint; quos vel exquisitissima licitorum carnificumque tormenta nil læserint; queis ferrum, equulei, virgæ, rotæ, flammæ pepercerint. Atque in eiusmodi certaminibus, tamen non semper explorata victoria est, multique ac magni sæpe conatus in irritum cadunt; tamen diuinæ gloriæ & hominum salutis feruentem, fidenter omnia tentare, moliri, experiri par est. Ita ne vero ad leuissimam incertamque prædam, per densas acies, micantes gladios, & volitantia tela cæco impetu ruet miles; inanes honorum titulos, & speciosa vocabula, nihil aut modicum duratura, ambitiosus per summam indignitatem atque miseriam, quotidianis obsequiis, adulatione seruili, valetudinis damno, patri-monii profusione captabit; sordidarum mercium causa, quæque dumtaxat corpori seruiunt & vetustate facillime corrumpuntur, institor ac nauicularius, terra vnde ortum habet, relicta, veluti ruptis naturæ foederibus, ventorum ac maris iræ sese permittet; obiectusque fluctibus ac piratis, ignotum orbem, peregrinarum auium instar, ignota semper littora pererrabit; nos, propagandæ religionis, amplificandi Christiani nominis, omnipotentis Dei demerendi; seruandi humani generis gratia; inopiam, ærumnas, incommoda, mortem denique recusabimus: præsertim cum illorum temporarios labores, ab improba plerumque cupiditate profectos, mortemque vnam, altera sæpe mors, & sempiterni labores, atque infiniti cruciatus excipiant; nostram industriam operamque, si in officio ac fide ad extremum vsque perstemus, beatissima æternitas, immortales coronæ, immensa præmia maneant. nihil ergo sit tanti, quo nostra de Deo, deque hominibus benemerendi studia retardentur. Nam quod Goanæ Ecclesiæ, viciniquæ huiusce tractus, absente me, solitudinem pertimescitis; agnosco pietatem vestram. sed ne in hanc messem operæ desint, satis à me, vt in tanta nostrorum paucitate, prouisum est. Paulum Camertem eximia caritate virum, Goano collegio; Antonium Crimianum, insigni virtute pastorem, Ecclesiæ Parauanæ cum idoneis adiutoribus vtrumque præfecimus. Ad hæc, episcopum habetis in vrbe vigilantissimum; Franciscanos, Dominicanosque fratres, vestri amantissimos cupidissimosque: præter hosce, alij quoque subinde sacerdotes è Lusitania superuenient. Vltimis, vltimis, inquam, nationibus, ad quas læti salutis nuntij, nullo vnquam tempore allati sunt, rectus ad vitam æternam callis tandem aliquando monstrandus; ac teterrima dæmonum seruitute miserandum in modum oppressis; Christianæ libertatis cominus attollenda vexilla. Neque enim pro Lusitanis tantum, aut Canarinis, aut Parauis, sed pro vniuerso hominum genere, quot quot vbiq. sunt, fuere, futuri sunt, redemptor idem & conditor I E S V S vitam ac sanguinem in Cruce profudit. quibus miserissima captiuitate detentis, cum in idipsum à præpotenti Deo vocatus destinatusque sis, non omni ratione consuluisse, neque per inuia quamuis & aspera sacrum Euangelium pertulisse; extremæ non modo ignauitæ, sed etiam perfidiæ crimen esse quis ambigat? Proinde cessant querelæ, absint complorationes, singultus ac suspiria fileant. quin potius, vti Christianos; & Dei hominumque amantes decet, meam hanc expeditionem, faustis, vt ita dicam, ominibus, & studio incensis apud Deum suffragationibus prosequimini. Hisce dictis leuato vtcunque mœrore, conscendit nauim Aprili mense, anno post Christum natum M D X L I X. Comites habuit è societate Cosmum Turrianum, & Ioannem Fernandum Hispanos: de externis, Paulum famulosque Iaponios.

A Iaponios. Cocinum ab Goa primum, inde Malacam exeunte Maio uenere. Hic patri quo intenderat pergere cupienti, nauis Lusitanorum nulla sese obtulit. Iuncus erat Sinarum in Malacensi portu, & quidem piratica infamis. vulgo latronis iuncum appellabant. Cum hoc ipso latrone Xauerius (tanta merat eius menti fiducia diuinæ tutela, tantus ardor liberandi ab dæmonū seruitute Iaponios) certa mercede paciscitur, vti relictis ad læuam Sinis; ipsum & comites in Iaponem extemplo perducatur. soluere viij. Kal. Iulias, ipso Diui Ioannis Baptistæ die natali. Post multa nauigationis incommoda, & nautarum fraudes, Cangoximam, Angeri, vt dictum est, patriam attigere xvij. Kal. Septembris, qui dies Assumptæ in cœlum Deiparæ Virgini sacer est. Xauerius à Pauli propinquis atque domesticis amanter exceptus, vix dum recreatis à maritima iactatione comitibus, ad Christianam rem animus adiecit. linguæ primum Iaponicæ rudimentis ad instar pueruli summo studio ac sedulitate institit operam dare. in præcipuis dein fidei Christianæ capitibus conuertendis, quamquam enixe adiuuante Paulo, tamen ob rei difficultatem, & mysteriorum altitudinem, & linguarū incertitiam, complures dies ingenti labore miseriaque defudatum est. postremo, iis in codicem vtcunque relatis, ex eo codice Xauerius balbutire ad populum vna cum sociis cepit. magni extemplo concursus ad eos facti. atque, vt procacia & acuta sunt Iaponiorum ingenia, ridere alij solæcos barbariemque; alij, quid ea lectione significaretur, ambigere; alij peregrinum habitum cultumque demirari; alij etiam, communis consuetudinis ac mōrum ignaros, probris & cauillis petulanter incessere. nec deerant, qui eiusmodi ludibria detestati, miserarentur innoxios; nec spernendum vtiq. genus hominum interpretarentur esse, qui tam remotis è regionibus, docendi tantum gratia, periculo maximo, nulla mercede venissent. Xauerius interea focique nihil de studio & contentione remittere. ad hæc, normam eam tenere viuendi, tamque illustria sobrietatis, patientiæ, mansuetudinis, omniumque virtutum exempla præbere; vti veram ac salutarem doctrinam afferre se, factis moribusque multo magis, quam dictis aut scriptis ostenderent. Inde haud leuiter commoueri ciuitas capta; nostrisque non ad magistratus modo, sed etiam ad Regem qui tum extra oppidum agebat, Paulo præsertim adnitente, facile patuit aditus. Commertium is Lusitanorum auide iam dudum expetebat, quos ad vicina emporia cum pretiosis oneribus commere didicerat. apud eos quod plurimum gratia & auctoritate Xauerium valere Paulus & famuli testarentur; valde sese illi comem & humanum initio præbuit. quin etiam prolatam à Paulo, Christi & Sanctissimæ Virginis matris imaginem veneratus, id ipsum fieri ab omnibus qui aderant, imperavit: ac prædicandi Euangelij, & baptizandæ ritu Christiano gentis potestatem haud grauate concessit, eaque de re, publica edicta proposuit. Ac Bonzii etiam (quo de hominum genere supra demonstratum est) superstitionum Iaponicarum antistites, vel nouitatis gratia capti, vel suis opibus ac maiestate confisi: cum nihil ab ignotis præsertim externisque sibi metuerent, fauere tum quidem Xauerio videbantur. ergo Christiana paulatim sacra in urbem inducunt. Pauli primum vxor & filia, tum propinqui & amici complures, eodem Paulo dies noctesque hortante, monente, docente, ad baptismum adducti. hosce deinceps alij subsequuti; quibus ad virtutem ac pietatem excolendis, operam Xauerius in primis impendebat assiduam. Decretum erat illi, simulatque aliquem eius linguæ vsu nactus foret, Iaponis caput Meacum adire, & quo expeditior ad cæteros prædicatio esset, Regem primum ipsi vel Imperatori, quem vniuerso Iaponi præesse audierat, Euangelium afferre: sed Regis præcipue Cangoximani promissis ac precibus, & oblati

rei bene gerendæ spe, diutius quam cogitarat in eadem vrbe detentus est. Inter **D** hæc, negotiatores Lusitani cum mercibus Firandum regni Higensis appulerant. id vbi Cangoximæ cognitum est; periniquo tulit animo Rex, vicinos dynastas insperatis augeri opibus, at se diuturna lucri aduentitij expectatione frustrari. ex eo tempore sensim auersari Xauerium cæpit, & ab ipsius doctrina præceptifque refugere. Bonziji quoque, posteaquam Christianis institutis vitia sua reprehendi; Euangelii luce mendacia prodi, sanctissimis decretis conuelli nefaria dogmata; denique discipulos & sectatores ab se auocari animaduertunt; immutata subito voluntate, Xauerium execrari, fictis criminibus ipsum & socios in inuidiam adducere; publice priuatimque maledictis lacerare atque proscindere; offensum iam Regis animum nouis in dies facibus instigare. neque ab incepto desistere; quoad reuocato priore edicto, rursus pœna capitali sancitum est, nequis omnino, relictis patriis auitisque noua & peregrina sacra susciperet. Xauerius, æquitate animi ac summissione furentes lenire nequicquam conatus, multa & graua perpeffus incommoda, Meacum quo pridem intenderat, abire decreuit. Christianorum numerus in vrbe Cangoxima ad centum ferme peruenerat. Paruulum eum gregem, Paulo commendat. ipse, vertente anno, mœrentibus lugentibusque neophytis, & gratias immortales agentibus optimo patri, Firandum ad Lusitanos cum Cosmo Turriano & Ioanne Fernando progreditur. ibi vero, cum à Lusitanis ipsis ingenti gratulatione, tum in eorum gratiam ab regulo per honorifice acceptus est; & quod optabat vnum, illico facta legis Euangelicæ promulgandæ potestas. iam linguæ paulo maiorem notitiam noui præcones erant nacti. ergo, partim dicendo, partim aliis, aliisque prout res postulabat, periochis è codice recitandis, & super hæc, in oculis omnium innocenter & caste viuendo; plures paucis diebus Firandi, quam toto anno Cangoximæ ad Christum adiungere. iis Cosmi Turriani curæ fideique concreditus, Xauerius cū Fernando Meacum petens, circa Octobris initium, sæuiente iam hyeme, Amangutium, leucas fere centum à Firando processit. ea tū erat vrbs perampla (nam aliquoties dein ferro & flammis euersa est) in Iaponis ferme umbilico sita, ac Regem habebat longe lateque imperantem. Ad eum Xauerius accitus Fernando comite accessit. ille de vno cœli terræque conditore, de lapsu angelorum hominumque, de redemptore generis humani IESV Christo Dei filio, de sempiternis pœnis ac præmijs, ex eo quem dixi libro multa expromenti Fernando, vnius horæ spatio mirum in modum attentas aures præbuit: dein; vt sine honore, ita sine iniuria utrumque dimisit. eadem ferme nostri quotidie bis ad circumfusam multitudinem per uicos & compita prædicabant, obsoleto ac peregrino vestitu, nulla pompa vel apparatu verborum. Nihil initio tam nouum aut absurdū ad Amangutianorum aures oculoque accidere potuit. ergo, non plebis tantum infanæ, sed etiam nobilium infesto clamore, sibilisque & cachinnis explosi; & omni petulantia genere vexati sunt nullo prorsus operæ pretio. Hæc per eos dies Amangutij gesta. Meacum inde abeuntes, duorum fere mensium iter excepit difficile & asperum, a latronibus atque piratis infestum; niue geluque, syluis ac saltibus; ad hæc, interueniente pelago vel æstuarijs impeditum. Id iter ingressi humano præsidio nullo, difficile dictū est quam graua, quam acerba ignotis regionibus terra marique pertulerint, pedites ambulabant, & quidem in humeros elata sarcinula. in manicas oryza semitostæ indiderant bolos (auelam vulgus appellat) eo cibo famem, aqua profluente sitim leuabant. Ignari viarum, & simul quo latronum insidias effugerent, indigenas equites citato gradu, nunquam talari deposita veste persequebantur excalceati, quod eo anni tempore

torrentes

A torrentes amnesque occurrerent vado superandi non pauci. itaque partim antecessentium festinatione, partim etiam assidua sarcinæ veftatione lassī, ad hæc lubrica plerumque via incerto ac fallente vestigio corruebant, pedibus interim glaciei & algoris iniuria miserandum in modum intumescens: ac noctu demum imbre perfusi, fame & algore confecti, sicubi tecto saltem agresti reciperentur, alia hospitalitate nulla; præclare videlicet secum agi putabant. Nam in pagis quidem & oppidis, præter cætera vulgi ludibria, interdum etiam lapidibus petebantur. at vbi transmittendum esset mare, vix atque ægre tandem in naues admissi, pecudum instar in ipsam pæne sentinam detrudi consueuerant. Per eiusmodi vexationes atque miseras cum ad urbem denique Meacum sospites haud sine miraculo peruenissent; minime idoneum sationi Euangelicæ tempus, cuncta bello flagrantia, surdas ad salutaria monita & obstructas incolarum aures offendunt. Ad ipsum vero Imperatorem, quamquam adhibita diligentia conatuque, adspirare non licuit. ergo, terræ natura, gentisque moribus in præsentia utcunque exploratis, per easdem difficultates, iisdem itineribus, eodem ferme spatio temporis, Amangutium reuertuntur. ibi, quod se se haud iniquum illis ante præbuerat Rex, certum erat fixumque Xauerio, terram eam rursus omni arte moliri, curaque & labore, quoad eius fieri posset, sterilitatem soli maciemque peruincere. & quoniam experiendo cognorat, Iaponios, Bonziorum furo & ostentationi assuetos, plurimum externa moueri specie, & animi bona ferme corporis habitu cultuque metiri; ad eorum mores, quantum sine peccato liceret, in præsentia conformare se se; & Christi causa non nihil ad illorum salutem extrinsecus mutuari in animum induxit. ergo, priusquam ad opus aggredieretur, Firandum accurrit. ibi, Lusitani Regis impensa videlicet, augustioribus vestimentis induitur; commendatitias ad Iaponios Reges litteras, quas ab Indiæ Prætoris & Goano Episcopo sibi traditas, interim ibi reliquerat, sumit, nec non à Malacensi Præfecto munera Iaponiis ante id tempus ignota. In iis erat Lusitana vestis, vinumque prænobile; musica sambuca, & horologium ex ijs, quæ inæquali ponderum examine, plurimumque rotarum denticulis inter sese implicatis, lento motu ac perpetuo, temporum interualla distinguunt: quam Europææ solertia machinam gentes illæ sine fine mirantur. Hisce rebus in iumenta impositis; ipse, præter Ioannem Fernandum duobus tribusue Iaponiis comitatus, Amangutium redit: litteras & munera offert Regi: quibus ille magnopere delectatus, ac simul comitum numero admonitus, & noui habitus dignitate; caput cum consiliarijs contulit, iisdemque approbantibus, maiore deinceps in honore Xauerium habuit. ac primum, auri argentique non leui pondere munificentiam aduenæ remunerari contendit: quæ cum Xauerius obfirmato consilio cuncta reieccisset; altitudinem animi suspiciens Rex, uacuas Bonziorum ædes illi ad habitandum adsignat; dein publica per vicos edicta proponit, placere sibi, non Amangutii modo, verum etiam omnibus suæ ditionis finibus regnisque, vnius Dei legem ac religionem declarari palam; eamque cuiuslibet amplecti liberū esse: legis eius ac religionis interpretes nulla ratione lædi, vel impediri. sub hæc, Euangelici præcones ad instituta munia quam acerrimo studio retulere sese. interdiu, in areis triuivsq. conciones habebant; noctu, confluentibus ad se omnium ordinum, ætatum, sexus vtriusque mortalibus, aures ac responsa præbebant. erat autem tanta frequentia celebrataque, uti cœtum ædes ipsæ non caperent: alii, quæ in publico inaudissent; priuatim ac per otium auere nosse: alii etiam, animi causa, incomptam ac rudè peregrinorū atq. hospitiū irritare linguam, & cū effuso adstantiū cachinno de

A a a industria

industria disputationem extrahere. alii, denique variis interrogationibus etiam atq. etiā fatigare doctores novos. Huic tantæ curiositati cū ab Dei seruis, partim ex vetere historia, partim è physica ratione, partim è Theologorū decretis atq. responsis identidem satisfieret; illi, voluptatum illecebris irretiti videlicet, in stultitiæ tenebris, & cœno flagitiorum nihilominus hærebant. neq. tamen idcirco Xauerius despondere animū: quin potius omnem in partem versare semet, cæptisque acriter ac perseveranter insistere. Cum aliquot iam menses crudum aridumque nouale tractasset, ac, nullodum fructu, diuini verbi semina proiecisset; tandem è proficillio ac sæpius iterato solo, Christianæ fidei germen emicuit. Germenis eius origo fuit eiuſmodi. Concionanti, vt solebat, in publica via Fernando, præteriens è plebe nescio quis, attracta præpingui salua, repente in mediam inspuat faciem. ille, sine perturbatione vlla sputum linteolo abitergit: ac ne verbo quidem reddito, cæptam orationem eodem prorsus tenore vultuque prosequitur. id contemplatus ex auditoribus quidam haud imperitus rerum æstimator (ex quo facile intelligas, ad permouendos ad virtutem animos, facta dictis quanto antecellant) cæpit cogitare apud se; profecto nobilissimum atq. adeo diuinum philosophiæ genus esse, quod homines ad tantam æquitatem animi constantiamque perduceret. dimissa dein concione, domum ad Fernandum venit; præcipua Christianæ fidei capita legesque probe cognoscit: postremo, certis precationibus, Mosiſque decalogo, ac symbolo Apostolorum è catechismi formula memoriter haustis, Amangutianorum omnium primus, antea vitæ detestatus peccata, sacro fonte renascitur. Hunc alii deinceps diuino impulsu imitati, quorum ad quingentos breui peruenit numerus; & quidem ita in proposito firmi stabilesque, vt per varias deinde clades, & bellica infortunia, & nefarias Bonziorum conspirationes, magistris ac pastoribus haud semel orbat, suis tamen ipsi moribus ac vitæ ratione, Christianam fidem & disciplinam in hoc vsque tempus religiose coluerint. inter quæ circumacto iam anno, Lusitanorum alia naus portum Bungitenuerat, quo nomine regnum Amangutio distat leucas circiter quadraginta. ab iis de statu rerum Indicarum Xauerius cum litteras accepisset, cum alias ob causas eam sibi prouinciam repetendam existimabat; tum vero, vt rursus inde quocunque opus foret, supplementum è noua copia mitteret. simul, quoniam apud omnes circa nationes magnum nomen Sinarum, magnam auctoritatem compererat esse: primo quoque tempore Sinas ipsos Euangelij gratia adire cogitabat, haud absurda ratione coniectans, si gentem illam Christo lucratus foret; eius lucri accessionem facili negotio postmodum vniuersos fore Iaponios. Hæc eo moliente, cæteri quoque dispersi per Indiam focii minime segniter in suo quisque munere versabantur. Egregia in primis fuit opera Gasparis Berzei, quem Armuziam à Goa profectum, paulo ante docuimus. Is in Zelandia, seu Mattiacis Belgici Oceani populis, oppido Goufa, Francisco & Agnete parentibus, obscuro natus loco, à primis pueritiæ rudimentis Louanium ad studia grauiora se contulit. Inde per varios casus cum in Lusitaniam deuenisset, in societatem adscitus, ac diu multumque probatus, in expeditionem Indicam vna cum alijs octo deligitur. Conimbriga profectus Olisiponem anno seculi huius quadragesimo octauo, nauem Ioannis Mendozæ conscendit. focii adiuncti quatuor: totidem cum Antonio Gomesio in aliam nauem impositi. Ac primum omnium, à nauarcho eblanditus est Gaspar, vt quotidie publice tum ad plebem erudiendam catechismum exerceri, tum ad propitiandum cœleste numen catholico ritu litanias adhiberi permetteret. Mox ad vitia tollenda corrigēdosq. hominū mores paulatim aggressus est: è in primis ar-

duam

A duam atque difficilem. præter naualem quippe turbam, colluuiemque seruilem epibatæ circiter quadringenti numerabantur, plerique scortis, alexæ, rixis, calumnijs adſueti. Ad horum sananda ingenia, Gaspar, exemplo priusquam verbo opus esse ratus, cunctis, vt æquum erat, ad omnem virtutem & caritatem prælucere perrexit. Neque sane ampla defuit illi de Deo pariter ac de hominibus benemerendi materies. primum focii eius è maritima iactatione & nauſea in morbum incidere. iis dum accurate ministrat, & propalam coqui munere fugitur, ita despicabilis initio visus, vt paranti ad focum cibos ac satagenti, procaces circum pueri, præter cæteras contumelias, appositam quoque ollam aut furto subducerent, aut per lasciuiam frangerent: quidam etiam ab innocente vix colaphos pugnosque abstinerent. perspecta dein patientia & grauitate viri, paulatim contemptus in verecundiam vertit: nec defuere, qui laboranti, per se persequos opportune succurrerent. simul etiam focijs melius cæpit esse. operam ergo iis adiutoribus, ad verbum Dei prædicandum, prohibenda flagitia, curandos ægrotos, vetere iam societatis instituto, conuertit. ex quo, mirum dictu, quanta quam breui omnium vitæ mutatio consequuta sit. bene moratam institutamque familiam; non promiscuam seruorum, nauarum, militum, institorum turbam, **B** contineri marino illo domicilio diceres. Primus ferme Præfectus Mendoza, Gasparis consuetudine & admiratione sese collegit: piisque priuatim exercitationibus ab eodem excultus, vltro deinde cum alijs quoque opportuna de Christo deque cœlestibus rebus habere colloquia; suos primum familiares, tum cæteros in officio continere; egenos & imbecilles quotidianis elemosinis alere. Præfecti virtutem ac beneficentiam reliqui deinceps pro sua parte imitati: vnus etiam haud infimæ sortis negotiator, Christianæ caritatis pulchritudine ac specie captus, contempta rerum humanarum inconstantia & vanitate, sese ad Gasparis ductum ac vitæ rationes applicuit. Inter eiuſmodi occupationes Guineæ malacia primum, dein sæuissimis procellis duabus circa Bonæ spei promontorium superatis, nemine (quod perrarum est) tantis incommodis, tantaque morborum lue prorsus amisso, ad Mosambicum nauis appellitur. Ibi optatissima dierum quindecim capta quies; terrestribus etiam diuerforijs è maritima iactatione reſecti plerique. Gaspari tantum ac focijs, de aliorum magis quam de sua incolamitate sollicitis, integratus labor. lauta illis inquilinorū hospitia minime deerant; ac multi, vt iis ad valetudinem tuendam vterentur, instabant; sed Gaspar, Xauerij æmulator egregius, deportatis in publicum nosocomium ægrotis, eodem ipse quoque successit: ac refouendis eorum corporibus animisque (cum ad centum & viginti decumberent) pari cura ac diligentia totum sese rursus impendit. Per id ipsum tempus alia eiuſdem classis nauis, fratres Dominicani duo Mosambicum delati. horum quoque, in eo valetudinario, magna cum omnium approbatione caritas ac virtus enituit. Goam deinde peruentum. Ibi Gaspar, nouo impetu capto, in omnes partes Christianæ adiuuandæ rei animum ac vires intendit. variis quotidie locis ad multitudinem; in ipso Prætorio ad selectam nobilitatem procereſque verba faciebat: quanto cum fructu motuque, è noua emendatione morum, è voluntariis diuitum ac delicatarum pœnis, è plurima peccatorum confessione, è frequenti restitutione pecuniarum apparuit. disputationes etiam de religione cum Brachmanis habebat interdum. Ex ijs primarius quidam sæpe conuictus; denique cum vxore & sororis filio baptismum expetiit. Is baptismus octo ipsos dies tinnitu festo, symphonia, choreis, ingenti omnium ordinum studio celebratus: viæ vrbs, vario peristromate, ac virenti palma elegantem in modum ornatæ: neophyti magna tum Christianorum, tum etiam Brachmanarum frequentia in equis ad templum deducti; ibi ex aqua baptismatis, ab Episcopo ac

Aa 3 Prætoze,

Prætor, honoris causa rite suscepti. Marito, Lucæ Salæ; vxori, Elisabethæ nomen impositum: adolescens Antonius appellatus. in hanc deinde familiam, ad cæteros ad Christum inuitandos, Prætor ipse, quod ita Lusitanum Regem velle non ignoraret, alia quoque propalam ornamenta & beneficia contulit. Hæc & eiusmodi multa Goæ Gaspar omni ope curabat. A Xauerio dein missus, vti dicebamus, Armuziam; in ipsa primum nauigatione pristinam cunctos adiuuandi consuetudinem tenuit: eaq. re ipsa commotos è vectoribus aliquot Christianos fecit. Mascatum Arabiæ felicis delatus; Europæos exules, vel decoretos, qui tamquam ad asylum in ea perfugerant loca, quoad fas tulit, expiare, atque ad fidem officiumque reuocare conatus est. A Mascato prouectus Armuziam; in ipso portu, officij causa obuios habuit Proepiscopum, & sacerdotes. ab his cum honesto comitatu ad arcis Lusitanæ præfectum deducitur. ibi cum inter se præfectus, & Proepiscopus de hospitalitate certarent; & Gasparem apud se retinere admodum cuperent; ille, gratis vtrique actis, ad publicum videlicet nosocomium de more diuertit; eam veluti sedem belli contra Satanam & vitiorum monstra capturus. Hic, è Xauerij præceptis, quæ assidue cogitabat, suum ante omnia pectus acri custodia sepsit ac munijt. simul, optimatû voluntates sibi conciliare aggressus, breui perfecit humanitate, submissione, prudentia, vt omnium nemo illis acceptior esset, aut carior. Per hos maxime, de statu emporij, & generibus negotiorum, & moribus hominum diligenter cognouit. Deliberanti dein apud se, qua potissimum ex parte oppugnaret sceleris & nequitie munimenta; arcem ipsam protinus aggredi visum est. ea ferme contemptu sacrorum, inficitia diuini pariter humanique iuris, & alta quadam futuri seculi obliuione constabat. nec mirum. multos quippe annos Christiani conuenæ & inquilini, magistris, ac monitoribus, parochisque caruerant: & qui nuper aduenerant clerici, quæ tum erant tempora, pecuniarum haud paulo magis quam animarum inhiabant lucris. ergo passim enata virgulta vepresque, omnem ab infelici tellure benigni sideris radium ac lumen arcebant. hinc teterrima rerum, cæremoniarum, errorumque colluies; artes magicæ; diuinationo; sortes, concubitus incesti ac vagi; quodque haud minus detestere, fidelium cum infidelibus, Iudæis, Turcis, Arabibus infanda connubia; vt Christiana proles à matribus educata (proh nefas) in Mahometanos, & Hebraicos, & aliarum gentium ritus moreque transfrent. eam consuetudinem, Gaspar, admirabili spiritus vehementia, crebris concionibus, ac terribili cælestium irarum denunciatione disculsit. Et auxerat opportune pauorem auditorum atque formidinem, terra per eos forte dies horrendis motibus intremiscens. Præterea Gaspar, ad sinceritatem fidei reuocandam, & prauæ religionis procul habenda contagia, nullo non die statis horis è Xauerii formula publice catechismum habebat. id vero in omnes partes vnice profuit. puerilis ætas, infima plebs, sexus vtriusque mancipia, Christianis præceptionibus ac mysteriis erudita. simul etiam quotidianæ singulorum vitæ custodes adhibiti, qui ad Gasparem cuncta deferrent: propositisq. præmiis ac pœnis, pudici paulatim ac probi mores in vulgus inducti. eadem illa rudimenta legesque, serui mox heris, filii parentibus, fideles pueri æqualibus Mahometanis, aliisque priuatim edebant; eoque omni arte ad Christum allicere nitentur. ac demum, sublati ibi quoq. prophanis & lascinis cantionibus, castissimo verû ac salutaribus monitis dies ac noctes omnia personabant. Ita, religionis integritati, non in præsens modo, sed in posterum quoque magna ex parte consultum. Erant præterea qui ferrum, & sulphur, vitæque merces alias, Turcis ac Mahometanis inferrent, quod Pontificias diras, contra id facinus in cœna Domini cum horrendo carmine fundi solitas, vel proterue contemnerent, vel penitus ignorarent. docti quanto id

piaculo

A piaculo fieret, à quæstu sacrilego destitire non pauci, & pro ea potestate quam habebat Gaspar, in gratiam cum Ecclesia restituti. Ab hisce victorijs, Christomiles, teterrimam aliam generis humani pestem aggreditur, auaritiam, & sceleris malum: quo in genere tanta erat nonnullorum impudentia (qui se Christianos ferebant) vt aureorum vix decem iteratis per annum vsuris, integra semper sorte, seque familiamque turpiter alerent. ad hæc tollenda scelera, Gaspar, de auaritiæ peccato disputationes instituit ea subtilitate doctrinæ, tam veris grauibusque sententijs, tam incensis amore diuino verborum fulminibus, vt hoc etiam dæmonis castellum pæne à fundamentis frequenti verberatione conuulserit. Id, graui multorum pœnitentia, & euidenti morum ac vitæ mutatione declaratum est; qui prima luce, ne salutato quidem Deo, ad argentarias tabernas protinus itare aduerti, atque ibi nullo recti prauique discrimine res contrahere, pecunias huc illucque trancere, scenus augere; iam, intima religione tacti, domo templum recta, inde forum adibant. ibi, stupentibus alienigenis pariter incolisque, tamquam in academia, de iure mutui, de legibus permutationum, de Christiani mercatoris officio, è Gasparis potissimum præceptis ac traditione quærebant. Neque labijs dumtaxat ac vultu sese philosophia continuit. ad rem atque ad facta peruenit: & inexorabilibus ad eam diem claustris obseratas aperuit arcas. Igitur ex male parto restitutiones vel in duplum iustis dominis, aut, vbi ij non apparerent, in pios vsus; & super hæc elemosynæ factæ complures, atque ex iis, auri argentiue redactum, quod magno puellarum numero collocando, nosocomij laxandis angustijs, & multorum inopiæ leuandæ sat esset. opulenti præterea negotiatores, gehennæ metu perculsi, vltro suas omnes rationes ad Gasparis arbitrium contulere, parati, quicquid ab se fraudatum fuisset, non pecunia tantum, sed etiam, vbi satis ea non esset, corporibus luere. Per hunc modum, fraudibus & rapinis obuiam itum est. Ingens præterea, vt in celeberrimo portu, amplisque diuitijs, erat Armuziæ luxus. ea quoque Satanæ opera Gaspar aggressus, multorum excussit delicias, multos à scortis atque à nefario pellicati diuulsi. inde ad lites dirimendas tollendæque inimicitias adiecit animum: monitisque & auctoritate viros aliquot honestos adduxit, vti datis inter se dextris, & venia offensionum petita, publice ad ipsas templi valuas, magna populi frequentia, in gratiam optimo exemplo redirent. Non eundem cum sicarijs (quorum erat ibi summa licentia) successum habuit res: Gasparis dicta palam aspernabantur, negantes, futura damna lucraue sibi esse tanti, vt præsentem fructum ac dulcedinem vltionis amitterent. Hoc perditorum hominum genus, itemque blasphemij, & seditiosij, & grassatores, egit cum Lusitano præfecto Gaspar, vt oppido pellerentur; sed propter multitudinem impetrari non potuit. Crescebat interim occupationum moles. quippe non vnus nationis alteriusue salutem Gaspar complexus erat animo, sed omnium prorsus, quotquot in eadem insula versarentur. quo pluribus ergo sufficeret, spatia temporis certa ratione dispensare coactus est. Dominicam feriam, itemque tertiam, quartam, & quintam, populo Christiano: secundam ethnicis, sextam Mahometanis; sabbatum Hebræis (quos harum quæq. secta festos obseruabat dies) attribuit. Christianis, quod eorum potissimum gratia missus in ea loca fuisset, idcirco longe plurimum operæ tribuendum putabat. igitur & ægrotis in nosocomio, quoad liceret, sedulus aderat; & custodias adibat frequenter; catechesim vero itemq. conciones, vel feruentissimo solis ardore (cū intra tectorum vmbras immerfi aquis incolæ sedent) habere pergebat tanto omnium ordinum ætatumq. concursu, loca certatim occupantium, vt pæne ante lucem templi auditoribus oppleretur. accedebat domestica & quotidiana consuetudo multorum; vt, quod è superiore incassum egerat loco,

privatis

priuatis colloquiis, & familiari conuictu ad exitum haud raro perduceret. Multo
 vero maximam temporis partem eximebat poenitentiae sacramentum, cui Gaspar
 non interdiu solum instabat, sed etiam noctu: atq. ita distinebatur interdum, ut
 ad necessariam corporis quietem, quantouis adhibito conatu, spatium horae vix
 vnus eriperet. Auxit eam occupationem, publice per eos dies accepta clades.
 Munitum & opportunum castellum erat in Persidis continente, Monajanum,
 Armuzianae ditionis. id hosti repente proditum est. eo vehementius tum Regis,
 tum popularium animos inopinata res perculit. missus extemplo recuperandi
 causa, Mahometanus praefectus cum quinque millibus Persice iuuentutis, additi
 excedere, Lusitani circiter quadringenti. Pantaleon Sala praerat. Hosce, Ga-
 spar, antequam ad bellum exirent, Christiano ritu ad confessionem conatus ad-
 ducere, viginti vix persuasit, apud caeteros inania fuere monita: flagitiis non mi-
 nus quam armis operi ad castra tendebant. Venienti dein ad se Pantaleoni salu-
 tandi causa, vereri se admodum dixit, ne graues neglecti numinis poenas Lusita-
 ni propediem darent. Praesensioni respondit exitus. quippe, ut in statua per-
 uentum est, tetra Lusitanam cohortem inuasit lethargi lues. breui periere ad
 quinquaginta. vulnerati praeterea ab hoste circiter centum. inde cum alij dein-
 cepti atque alij caderent, ac veluti pecora passim inhumati iacerent; consternata
 foedo spectaculo reliqua cohors, & ex conscientia delictorum, sempiterni exitii
 metu perterrita; conuulsis repente signis aegre Armuziam reperunt; Gasparem
 vnum omnes requirunt; uti se a peccatis absoluat, ac resipiscentes exaudiat, ob-
 testantur. Nec mora; in valetudinarium admissi, & in lectulis collocati plerique.
 Tum renouato ad omnem laborem conatu Gaspar in corporum simul & animorum
 curacionem totus incumbere. acciti extemplo medici adiutoresque. Sacerdotes
 etiam aduocabantur; sed vulgo negarunt milites, vlli ominino se se, nisi Ga-
 spari, arcana sui pectoris velle committere. quocirca ita distringebatur, ut vno
 eodemque tempore, huic peccata expromenti; aures: illi animam agenti, voces
 & hortamenta praerberet. Cecidit perincommode, quod vi morbi emotis men-
 te nonnullis, ad confessionem peragendam neque ratio, neque sermo constaret.
 in ijs quidam cum ferrum in se se repente strinxisset; clamore & concursu reten-
 tus, extorto gladio, in Gasparis fauces inuasit manibus: ac minimum abfuit, quin
 spiritu intercluso praefocaret in fontem. per vim auulsus, paulo post exspirauit. in-
 stinctu mali daemone in eam rabiem actus creditur, tantam a Dei famulo sibi quo-
 tidie praedam eripi non ferentis. Inter haec, sollicito Rege populoque, quod
 extraheretur bellum, & amissi castelli obsidio male procederet; supplicationes ad
 Beatam Virginis aediculam duo fere millia passuum ab vrbe, Gaspar indixit. insigni
 pietate concepta exalcati non semel iere quamplurimi, caelestem opem ac pa-
 cem consono clamore poscentes. haud in irritum fusa obsecratio. Monajanum,
 vi & armis ad eam diem frustra oppugnatum; conditionibus demum, ac subita vo-
 luntatum inclinatione receptum est. ea res praeter spem nuntiata, ingentem Ga-
 spari apud omnes gratiam & gloriam peperit. eximia viri sanctimoniae felix tri-
 buebatur euentus. Accessere ad nominis celebritatem ac famam, in alio genere
 nonnulla miracula. Lusitanus erat praediues, mammonae laqueis valde irreti-
 tus. is Gasparem salutaria dantem monita, identidem respuebat, hoc etiam no-
 mine infensus patri, quod suum negotiandi ac viuendi genus (ut est suspicax ma-
 le conscia mens) publicis ab eo concionibus proprie perstringi putaret. cum huius
 pertinacia Gaspar interim officijs & caritate certabat. ac plurima nequicquam
 expertus, ad extremum magis magisque pro illo se macerat, preces & obsecra-
 tiones instaurat. nouissima demum haec remedia valere. propitiati Domini in
 obstinatum indulgentia singularis apparuit: quippe fera iam nocte, secundum quie-
 tem

tem Lusitanus praesentem sibi videre visus est sacerdotem, pulcherrima forma
 conspicuum, suauissimo quodam odore fragrantem. tum alter adstans iacenti
 nescio quis, amica voce; quid, inquit, dubitas, coelesti huic medico, animi tui
 latebras & vlcera patefacere: nonne cernis quantus oris decor, quanta & quam au-
 gusta corporis totius habitusque dignitas sit? Hisce dictis erecto mirum in mo-
 dum homini, & experiendi causa manus ad tactum admouenti, apparere Gaspar
 e vestigio desijt. eam scilicet frustrationem Lusitanus aegre admodum ferre.
 Tum alter ille, tristem ac moerentem bono animo iubet esse, certam desiderati sa-
 cerdotis in proximo spondet copiam. quippe, vbi diluxerit, in regio nosocomio
 publice sacris operaturum. haec effatus, item euanuit. Admiranda somni vir-
 tus fuit. lapideum viri pectus emolliit; vim lacrymarum expressit. madenti-
 bus inde oculis ac genis euigilans, Gasparem e valetudinario precibus infimis do-
 mum accersit; perque summam obseruantiam, ac mistum gratulationi pudorem
 accepto, actae ad eam diem vitae, quantum repetere potuit memorando, noxas
 edisserit: eidem seque & sua cuncta permittit. mox tempestiuo dierum aliquot
 secessu, meditatione saluberrima vegetatus, cum alia Christianae sanitatis mini-
 me obscura dedit signa; tum vero, quod in egestes, breui aureorum millia circi-
 ter quinque distribuit. Alium quendam, Gaspar, diu multumque oblectantem;
 ad euendam animi saniam, plagasque nudandas tandem aliquando perduxer-
 rat. is, peracta confessione, dum circa mediam noctem e praescripto satisfacit;
 ecce tibi, tetrus animalibus foedisque monstris cubiculum repente completur. ab
 ijs circumuentus, ac varie petitus, obrigit primo; & concius offensionum, in-
 certus gratiae, ne viuus in tartarum cum ipsis, ut aiunt, vestimentis illico rape-
 retur, extimuit. dein, vbi se se paululum ex pauore collegit, detractam e pariete
 sacram imaginem arcte complexus, magno clamore diuinum implorat auxilium.
 Ad eas voces (mirum dictu) confestim atra illa & feralis turba discessit tanto cum
 tumultu strepituque, uti domus tota concuti & conuelli funditus videretur. Id
 probe expiati purgatique animi argumentum nonnulli duxere. certe magna tum
 sua, tum Gasparis laude, vir ille, haud paulo meliorem inde vitae rationem insti-
 tuit. Alius, cum aliquot iam annos in flagitiorum tenebris & coeno iaceret; in
 Christi lucem extrahi nullo modo se patiebatur; affirmans, mortem subitum
 potius, quam Gasparis vultum atque iudicium. Veritus deinde, ne, si diutius
 in eadem vrbe mansisset, ad id ipsum quod adeo horrebat, amicorum aut conui-
 tijs tandem adigeretur, aut precibus; mutare sedem, & in India proficisci quam-
 primum decreuit. eo consilio vix dum conscenderat nauem, cum subita vi morbi,
 miser, ac simul panico quodam ita correptus est, ut coelestes in suum caput minas
 vndique intentas putaret: quicquid increpisset, se videlicet vnum peti sine du-
 bio crederet. Hisce terroribus anxius, in terram exscendit: Gasparem aduocat:
 peccata fatetur: ac valetudine tum demum recepta, castigato vetere luxu nouum
 induit hominem. eodem improvisae mortis metu pertinaces alii multi ad Gaspa-
 ris tribunal, arbitriumque pertracti. Atque horum, animi ferme: illorum, etiam
 corpora sanata diuinitus. Primarii viri filius, febris grauissima laborabat. eidem
 erat oculus diuturna tabe putridus, & sauo tumore diruptus. duplici malo mul-
 tis adhibitis effectu nullo remedijs; cum in humana ope nihil iam esset spei, moer-
 ens pater Gasparem demisse obtestatur & obsecrat, uti pro salute carissimi filij
 tam periculose aegrotantis, litare dignetur. Fecit ille: neque diutius dilatum e
 coelo beneficium est. eo ipso quo salutarem hostiam obtulit die, non solum a
 quatis humoribus vniuersa febris abiit, sed etiam delapsis ex oculo maioribus
 squamis, plane restitutum est lumen. Tum parens, accito festine Gaspari, liber-
 ratum ytroque simul morbo iuuenem, vix praelatitia sui compos ostendit: agit-
 que

que gratias immortales, quod sibi pariter ac nato spiritum lucemque reddiderit. At Gaspar, modesto vultu, constantique sermone, Deiparæ Virgini, cuius votiuū fuerat sacrum, tantam virtutem, adeo insigne miraculum tribuit. Idem pro amico pæne iam animam agente rogatus fecit: ille, sacro vixdum absoluto, conuuluit. Mulier à dæmone propemodum obfessa, spectrisque horridis agitata, in vltimum venerat vitæ discrimen. Euocatus à marito Gaspar, vt afflictæ & exsanguis manus imponeret; per occupationes ipse tum quidem adire non potuit; cæterum schedulam, inscripto diuī Ioannis Euangelio, pro se misit, quam pesti amoliendæ mulier è collo suspenderet. id vbi factum, confestim leuata morbo, terroribusque soluta, surrexit. Præterea, cuiusdam acutissimus laterum dolor, pia Gasparis deprecatione sedatus est. Neque vero ad corporis morbos dumtaxat leuandos, aut depellendos, valebant eius vota; sed etiam, vbi ad animi salutem id expediret, vltro accersendos augendosque. Centurio nobilis quidam, insigni contumacia & procacitate pæne totius ciuitatis odia sibi concuerat: ac proinde cum multis, vt fit, graues & apertas inimicitias exercebat. Is ad concordiam à Gaspare diu multumque sollicitatus irritò semper conatu, incertū cuius rei gratia ex vrbe secessit. regressus deinde, cum in eadem obstinatione perstaret; quam vellem (inquit Gaspar) ad flectendam istius mentis duritiam, diuina manu in corpus aliquid grauioris cruciatus immitti: nondū id plane optauerat, cū ferus ille, sæua correptus febris, ad Gasparem, vrgente religione se contulit. à quo per Pœnitentiæ sacramentum rite expiatus, cum in eius potestate sese futurum omnino affirmasset; apprehensum inermem ac supplicem, pater, ad petendam ab inimicis veniam offensionum tota vrbe circumagit: sane opportune: quippe, alii lapidibus, alii gladiis & ballistis instructi, variis locis inuitum caput ad necem operiebantur: quorum incensus dolor, & puniendi propositum, centurionis humilitate, & Gasparis auctoritate subito mitigatum est. Ita, quod ferreus miles, audacia & robore ægre assecutus foret, vti aduersariorum iras atque impetus frangeret, id morbo subactus & Gasparis hortatu, Christiana virtute ac submissione perfecit. Alium item superbum, & sanguinarium; trucique ore minaces gerentem spiritus, aduersa præter opinionem valetudo prostrauerat. Vfus occasione Gaspar, ad hominem, si qua posset leniendum simul & expiandum, clementer accedit. mulcere iracundiam; bona concordia & pacis, discordia mala; perpetuum è mutuis certaminibus angorem ac solitudinem; Christianæ legis de reconciliatione vim ac necessitatem expromere. Ille, domita nondum asperitate sæuitiaque, patrem auersatus, vltro contumelias ingerit, Deumque laceffit ipsum. abiret cum intempestiua sapientia: nullo pacto velle se inultum excedere: neque ipsius Christi gratiam existimationi ac dignitati præferre. hæc & alia, militanter, impia verba iactanti, renidens amarum Gaspar; Ita ne? inquit. Atqui non ante crastinus occidet sol, quam tu plus quinquies, & quidem frustra, sacerdotem inclames. nec vana cecinit. postera luce ante meridiem acri symptomate oppressus, posita repente ferocia, magnis vocibus Dei seruum ægrotus implorat. ac parum abfuit, quin ad supplicium sempiternum, temeratus ac sordidus è vita discederet. Hæc & alia id genus, à Gaspare, cœlestis cuiusdam virtutis edita documenta. Præterea missi variis è nationibus ad eum desertores ac transfugæ, nec non schismatici ventitabant Abassini, Armenij, Georgiani, & ex Europa non pauci, quos ille, per summam lenitatem ereptis opinionum erroribus, solemnī ritu priatos, restituebat Ecclesiæ. Ex iis vnus, Ioannes nomine, in ipso conatu Gasparis adeundi, præclarum martyrij decus tulit. Germanus erat genere, in vrbe Colonia patre natus admodum locuplete; annumque iam decimum in oppido Turcarum Catifa, non longe ab Armuzianis finibus pro Mahometano sese gere-

bat,

A bat, tormentarij pulueris artifex, atque ob id ipsum genti percarus. is, audito Gasparis nomine, rebusque iis quæ Armuziæ gerebantur; ab impio ministerio ad simulatum Christi, si Gaspar adiuuaret, quamprimum redire constituit. Id quo sine arbitris fieret, in atramenti librarij difficultate, sulphureum diluit puluerem: ex eo diluto litteras ad Gasparem vna eademque sententia, Latino, Belgico, & Franco sermone conscribit: vehementer optare se, modo apud Lusitanos tuto liceat commorari, & in idipsum à Gaspare fidem accipiat; Armuziam venire, & Christo Domino per sacramentum pœnitentiæ satisfacere. eo nuntio lætus Gaspar extemplo rescribit; fidenter accedat, sibi ac Lusitanis aduentum ipsius gratissimum fore. Hæc epistola, incertum eius fraude qui perferendam acceperat, an alio quo casu, ab Catifano præfecto intercepta, Ioannis consiliū prodidit. Confestim à Turcis de ipsius religione quæsitum. ille vero intrepide sese Christianū fateri, atque ad omnia tormenta necemque pro Christi nomine promptum ostendere. Inde furentibus Mahometanis, fœde laniatus atque dissectus, ad vltimum vsque spiritum in veræ fidei confessione permansit. Caput abscissum, & prælongo infixum hastili, Turcæ in arcis mœnibus posuere. Haud ita multo post, Lusitana classis Armuziam tenuit. millia duo circiter hominum ea classe vehebantur. eius turbæ totius animorum sordes Gaspar eluit solus, quod sacerdotes cæteri per eos dies in morbum incidissent. inde placato Deo Lusitanus ardentior ad Catifanum littus accessit, ac repentina descensione oppidum cepit, atque diripuit. inter direptionem, Gasparis epistola apud Præfectum reperta. eo argumento de Ioannis nece cognitum est. reflexum extemplo caput, Armuziamque accurate transmissum Gaspar cum psalmodia & laudatione perhonorifice condidit. Atque hæc ferme Dei seruus cum his qui vel Christi censebantur nomine, vel quoquo modo ad ius ac ditionem Ecclesiæ pertinebant. Cum Saracenis autem, & Arabibus, quique alii pseudopropheta sequuntur, cum ex occasione alias, tum vero sexta, vti dictum est, feria maxime versabatur. Apud eos, contra quam in Iapone Xauerio, magnam illi pepererat existimationem perspecta & voluntaria viri paupertas; & in tantis animi bonis, tantaque doctrina, tantus corporis neglectus, tanta externi cultus habitusque tenuitas. Gratiam vero conciliat comitas, & mansuetudo, & super hæc, fœneratoribus Europæis per illum incussa religio, & exhaustis incolis pecuniæ restituta. Augebat venerationem, constans apud omnes de eximia illius sanctitate, editisque miraculis rumor. vt eum Mahometani magnum Christianorum sacerdotem, atque adeo ipsum Ioannem Baptistam Zachariæ filium vulgo appellarent. Ergo ab ijs, patri, inter cætera, nouum etiam & inusitatum honoris genus illud habitum est. media nocte, videlicet ob calores, illum non modo in maximū Mahometis templum (Coranum idest rem sacram Arabes de ipso Mahometicæ legis nomine appellant) quo Christianis hominibus pedem intulisse capitale est; sed etiam in ipsius templi fastigium perduxere frequentes, magna luminum accensa vi, manum ipsius ac vestem subinde osculantes: neque abnuit ire Gaspar, quo gentis ritus ac superstitiones, refutandi gratia, certius propiusque cognosceret. Eadem fama permotus Armuziæ Rex ipse, diuino impulsu paulatim in studium Christianæ religionis incubuit, atque in id ipsum viginti circiter millia traxit è multitudine, itemque è nobilitate nonnullos: neque ita multo post ad se Gasparem accersit, in trantique, non assurrexit solum, sed etiam in suamet sella diu renitentem sedere coegit. Ad colloquium, cæteris arbitris consulto remotis, vnus interpretes adhibitus Garzias Perna Lassitanus, fidelis vir, & solers ingenio; Latinis pariter & Arabicis litteris eruditus. In eo congressu, cognita Regis voluntate, quominus inuisa proceribus foret, actum de coarguendis in publico cœtu & principum corona, vanitatis Mahometanæ fallaciis:

fallaciis: dein conditum catechismo tempus, ac sacro baptismati. & Gaspar, col-
 laudato Rege, lætissimus abiit. eam rem (neque enim celari diutius potuit) satrapæ
 ægre admodum passi, blanditijs primum ac precibus tentant Regem: asper-
 nanti, mox defectionem, & arma, & iras Thomæ Periarum Regis magni denun-
 tiant. Hæc comminationes, diuina tutela frater & subsidio Lusitano, temnebat
 Rex. Cacizios insuper (quo nomine Mahometanæ superstitionis antifites vo-
 cant) aufos in regia vestibulo de auita religione tenenda vociferari, confestim
 abigi lapidibus iussit, atque perpetuo multauit exilio. Hactenus constantiam
 & fortitudinem Rex prælitit miram: sed matris ad extremum, intestina bella,
 patriæ excidium, occasum regni omni arte miserantis, obtestationes & lacrymas
 diutius ferre non valuit. Regis exemplum cæteri extemplo secuti. Aliquot de-
 inde interiectis diebus, vocato rursus ad se Gaspari plus etiam quam antea ho-
 noris tribuit Rex. ingredienti ad scalas occurrit, ac dextram insuper appren-
 sam nixus genibus exoculari contendit. dein tarditatis purgandæ cauis, docuit
 quanto in periculo res versaretur. Si pergant de baptismo agere; domesticos tu-
 multus ac seditiones, externa imminere bella. cedendum tempori, neque expe-
 riendam tanto discrimine vim. ubi primum atrox procella conciderit, & optata
 affullerit lux, se neque suis promissis, neque patris optimi caritati ac studio de-
 futurum. Interea, quæ alioquin ad rei Christianæ dignitatem & incrementum
 attineant, quantum præsentis difficultates ac tempora patiantur, ab se cuncta ni-
 hilominus expectet. Ad ea dicta Gaspar, magna nimirum spe delusis inge-
 muit; hortatusque Regem est; uti Deo, cui nihil arduum, fideret; eique totam
 rem ex animo commendaret. ipse item ab Rege digressus, contra nouas dæmo-
 num & hominum fraudes, nouum è cælo auxilium petit: voluntarias pœnas, ie-
 iunia, obsecrationes per se perque suos instaurat: supplicationes de more per vr-
 bem habendas curat. concinentes longo agmine incedebant pueri; validior atas,
 quinquageni vel sexageni pariter, in sua terga flagris acerrime sauebant: omni-
 bus locis implorabatur diuina clementia. Aduersus ea Cacizii vicissim inflati pœ-
 nitentia Regis & popularium, concitata plebe, supplicationes item obire, in ediam
 extendere, nouaculis cutem incidere, quammaximas manus in Coranum & reli-
 qua fana cogere, Mahometis execrabile nomen, ex omni parte dissonis ciamori-
 bus inuocare. Tum Gaspar, facinus indignum ratus, in vrbe quæ Lusitano præ-
 sidio teneretur, Christo Mahometem opponi: cum veritate mendacium, fabulas
 & ludibria cum recta fide sanctisque mysterijs propemodum ex æquo contende-
 re; per summum animi ardorem aliquot maioris formæ comparat Cruces; ac nul-
 la vi, nullo armorum strepitu, præuia duntaxat pfallentium puerorum imbelli tur-
 ba, ad Coranum tendit intrepidus. res mira: Crucis virtute ac fulgore perstricti at-
 que attoniti Mahometani repente diffugiunt. Gaspar in Corano palam victricia
 mortis ac Satanæ defigit signa. Regis dein iussu fabris adhibitis, templi ianuz
 cæmento & calce obstruuntur. Super hæc, graui edicto impiæ vociferationes
 insula tota prohibita. tum vero satrapæ & antistites fremere; violatas religiones,
 & sacra deserta, cum Armuziano coram, cum ceteris Regibus, Periaq. in primis,
 per litteras queri: cunctos ad arma atq. ad vltionem accendere; postremo, sese vr-
 bem relicturos, & in perniciem vestigalium alio commercia auocatueros minari.
 cum parum terrendo proficerent, ac nihilominus clauis valuz perstarent, multo
 breuiorem, & magis compendiarum ineunt viam. Europæos aliquot, professio-
 ne duntaxat ac nomine Christianos, perque eos nouum arcis Lusitanæ præfecti
 grandi adoriuntur pecunia, uti Coranum denique patefieri, & celeberrimæ reli-
 gionis altaria sibi reddi permittat. Præfectus, quietis videlicet otique causa in-
 clinato ad assentiendum animo, nihil t. men inconiulto Gaspare ausus aggredi,
 patrem

A patrem ad conuiuium inuitat. in eo conuiuium cum blande super eâ re Gasparem
 appellare, & molli brachio negotium tractare cæpisset, subito deliquio pene exa-
 nimatus, captum omisit. de cæteris qui rem nefariam vrgebant, alii alio leto pau-
 cis diebus absumpti. de templo in præsentia nihil impetratum. Rex cum ali-
 quandiu Christi cultum agitasset animo, improborum artificio ac scelere sensim
 infatuatus, denique sapientem cogitationem abiecit, ac regno cœlesti (quod ni-
 miû sæpe fieri videmus) humanas opes, & fluxa commoda vitæ præsentis ante-
 tulit. De populo tamen subinde fiebant aliqui Christiani. Sed Gaspar ipsa pete-
 bat capita; & legis peritos in certamen ac disputationem elicere nitcbatur, ut Ma-
 hometica palam prauitate conuicta, gentem, si fieri posset, vniuersam ad Chri-
 stum adiungeret. illi contra, tergiuersari, congressum altercationemque defu-
 gere, & quidem ipsius religionis obtentu, quod subdola falsi prophetæ sanctio-
 ne vetari dicuntur, Mahometica dogmata ad examen ac trutinam reuocare, & in
 quæstionem vilo pacto deducere. Hoc maxime prætextu conatus Gasparis &
 prouocationes diu eludere. Veriti deinde, ne si pergerent abnuere pugnam; præ-
 damnare semet, & causæ diffidere viderentur; athletam denique producenti,
 ætate prouectum, natione Persam, cum sobrietatis apud eos, tum vero doctri-
 næ famâ præstantem: quippe non Mahometica dumtaxat volumina, sed Aristo-
 telem etiam lectitarat, ac medicam insuper callebat artem, eratque in physicis
 apprime versatus. Is in medium adductus, Gaspari ante omnia sponsonem ob-
 tulit; in montem natiui salis (quales in eo tractu multi consurgunt) squalidum, ac
 desertum, & omnis alimenti penitus inopem secederent ambo. vter diutius in eo
 monte in ediam tolerasset, eius fides in Deum ac religio, rector ac sanctior ha-
 beretur. Ad ea Gaspar, tentato, quod aiunt, Deo, nihil opus esse respondit:
 hominem à brutis ratione tantum & oratione secerni: verbis agerent prius: con-
 certatione verborum si decerni lis, atque ad liquidum controuersia perducere non
 posset; tum demum sponsonem certarent; atque ad aspera quamlibet experiri
 ta descenderent. Hisce auditis philosophus rubore statim, mox pallore inffundit
 nolle se videri victum: nolle rursus infirmas ac friuolas theses in discrimen addu-
 cere. ad extremum, vincente pudorem metu, in aliud tempus dilata res est. Por-
 ro, hæc nequaquam in occulto agebantur. Inter cæteros aderant ipsius philoso-
 phi vxor, & filia, non vulgari indole & ingenio foemina, & insuper, generis no-
 bilitate insignes, è Zeideni familia, quam ferunt ab ipso Mahomete originem du-
 cere. hæc, perspecta pugilis Christiani constantia, Mahometani formidine, pro-
 fecto nihil syncerum ac solidam subesse patriis cæremoniis argute coniectant.
 dein afflatæ diuinitus, quando paterfamilias in amentia perstaret, priuatim ipsæ
 met salutis suæ prospiciunt, baptismum à Gaspare seorsim petunt. ille foeminas ill-
 lustres apud fidelem amicum & probum, catechismi causa in hospicio locat; ia-
 nuis quæ in publicum ferebant, diligenter oclufis. ea res ob illarum claritatem
 atrox admodum incolis visa; magnosque in vrbe animorum motus exciuit: sed
 partim Gasparis reuerentia, partim Lusitanorum arce machinisque deterenti;
 diuersorio vim afferre non audebant. Tum philosophus desiderio ac dolore a-
 gitatus, ad Gasparem adit; iniuriam dolenter expostulat; coniugem marito, pa-
 renti filiam reddi protinus æquam esse, Deos hominesque testatur. Gaspar contem-
 tra, nihil iniuria factum dicere, foeminas vltro (& sapienter quidem) sibi con-
 suluisse; ut Christo initiarentur, suppliciter exorasse: recta illarum studia de-
 ri, sanctissima postulata repudiari nefas fuisse. Sub hæc, multis vltro introque
 habitis verbis, nouam conditionem philosopho Gaspar tulit; relictam paulo an-
 te disputationem, ex condito repererent; testes adessent; si victor euaderet

Perfa, foeminas domum abduceret cum bona pace: sin victus; una cum illis ipse quoque Christum indueret. Eam conditionem admodum grauate Perfa visus accipere: sed amor, & necessitudo, & praeterea ratio dignitatis vrgebat. dicitur disputationi dies. ea vbi affuit, in idem conclaue conueniunt. sponsonis iudices ac spectatores certaminis Proepiscopus ipse, & Penna interpret, itemque scriba publicus, qui dialogum ex fide mandaret litteris; nec non alii partis vtriusque viri graues adstabant: spectaculi autem eo maior fructus fuit, quod certantium vterque dialecticis artibus erat imbutus; vt non eminus inter imperitos tamquam velites, in irritum aut in diuersum tela ferrentur; sed vt inter statarios & exercitatos, collato pede, gladii mucronesque concurrerent. De natura Dei quaesitum in primis. quem solitarium, & generationis expertem, e Cerdonis & aliorum haeresi Mahometes affirmat. Hanc naturam vel maxime foecundam validis argumentis Gaspar ostendit; effecitque ratiocinando, vt Perfa Deum trinum vnicumque, ex fidei orthodoxae decreto concederet. Deinceps de Christo Dei filio sequutum problema, quem ex Dei quodam halitu; & e Virgine matre conceptum genitumque Mahometani eximium illi quidem prophetam agnoscunt; veruntamen Deum eundem, & pro generis humani salute mortuum, prorsus negant. At Gaspar, verum Deum pariter hominemque, duplici in vnam hypostasim coeunte natura, non solum e Spiritu sancto conceptum & natum e Virgine, sed etiam omnem Dei patris iram in perfidum ac rebelle genus humanum suo capite excepisse, diraque supplicia, & ipsam in Cruce mortem sponte subiisse; rationibus, exemplis, oraculis docuit. Iam, quae Arabes de coelesti beatitudine fabulantur, quam in foeda sensuum voluptate ac titillatione constituunt; quaeque de immensis nescio quibus Angelorum corporibus ac ministeriis turpiter adstruunt, perleui momento cuncta Gaspar evertit. Denique, varie argumentando premendoque, paulatim aduersarium adduxit, vt Christianam religionem dignam esse quam prudentissimus quisque maxime foueret; Mahometicam nec sine stultitia suscipi, nec sine pertinacia defendi posse fateretur. Vbi ad hunc locum ventum est; nouo perfusus gaudio Gaspar, ad Persam; bene habet, inquit; non longe abes a regno Dei. dein cum instare pergeret, & clarius eandem confessionem exprimere; Perfa confusus ac perturbatus, daemone reprehente resiliens, tam longe sese prolapsus ingemuit, ac sibi talia excidisse responsa. postremo, ne manus omnino dedisse videretur, ad veterem cantilenam confugit; domesticis negotiis impeditum, ne fidem falleret, subito se in arenam descendisse: certis insuper libris ad commentandum sibi opus esse, quo paratior instructiorque in pugnam rediret. vt proferretur dies, & ampliaretur iudicium, postulauit. inde furtim ex vrbe ad vicinum dynastam consultandi gratia secessit, ab eo acriter obiurgatus, quod cum veteratore ac venefico (ita enim Gasparem appellabat) egisset; camelis in Persidis interiora transmissus est, neque postea rediit. Insignis ad Caciziorum dedecus & ignominiam, illa fuga & exsilium fuit, vulgo, fractum & abiectum Persam latebras quaesisse narrabant. Vxor interim eius, & filia, Christianis institutionibus erudita, diuisis in pauperes aureorum quatuor fere millibus, magno apparatu pompaque ad templum Christi adeunt. ibi summo omnium gentium ordinumque concursu, mira bonorum laetitia, sacro fonte abluuntur. matronae **MARIA**, Virgini Catharina inditum nomen. hanc dein Gaspar Lusitano viro dedit in matrimonium. Earum praecleara conuersio Mahometanos in diuersa distraxit. alii exemplo incitati, rectam fidem amplectebantur. alios contra, e tam secundo Christianae rei progressu metus incelsit, ne

magia

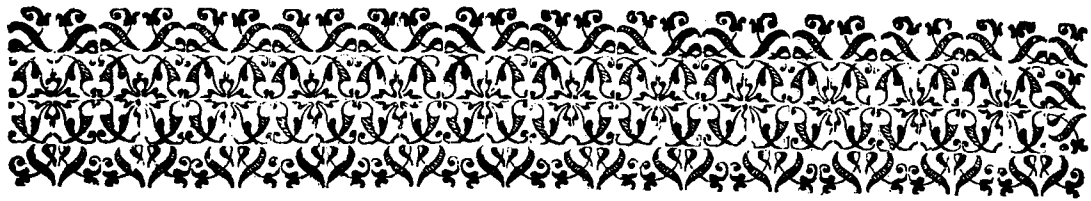
A magia & praecantationibus ad peregrina & inuisa cogentur sacra. ac proinde, antilitum admonitu, non modo vocem Gasparis ac vultus horrebant; sed etiam ad consuetum catechismi signum, oppositis illico manibus obturabant aures, quod ita persuasum haberent, in ipso quoque illius tintinnabulo ac sonore vim inesse maleficam. Per idem tempus, modo praecorum adesset copia, nouus in vicinas regiones aditus Euangelio patebat. populi sunt felices Arabiae, celeberrimis quatuor oppidis incolentes; Ammonitas quidam opinantur: vetustissimi generis: in ipsum vique Loth originem referunt. Horum maiores, fama est mortalium primos a Mahomete in fraudem inductos. ij, rumore excitati, qui de Gasparis admiranda virtute ac doctrina longe lateque manauerat; communi consensu patrem ad se per litteras ac nuntios inuitarunt. magno studio se terti veri veritatis & sapientiae: ad sitientes aures accederet; non sine fructu verba facturum. ea res Gaspari mistum dolore gaudium attulit. sollicitam de officina ratione, deque aeterna salute gentem in media apparere barbaria, magnopere laetabatur, obstructum sibi ad eos aditum, valde moerebat. Optatum quippe Gaspari dudum fuerat; ad mortem ac supplicia pro Christi nomine subeunda, se se in medios Persas ac Turcas immittere; & Mahometanae sectae mendacia refutare palam; sed eo feruore comperto, Xauerius, publicae magis rei quam Gasparis gloriae consulens, in ipso discessu illum ex insula Armuzia, ad triennium, suo certe Goani Rectoris iniussu pedem efferre, vetuerat. Itaque Gaspar, quamquam eundi ac periclitandi percupidus, tamen obsequium sacrificio antiquius duxit; legatos, adhibita praeparatione, baptismo lustravit; quominus in eam regionem ipse in praesentia tenderet, causatus occupationes, per epistolam vniuersae nationi suavit, idoneos interim ad se discipulos mitterent, atque in amore ac proposito veri cognoscendi perstarent. Haec se se initia dabant expeditionis nouae, necessario dilata, multis vt fit, difficultatibus interpositis, deinde concessit. At Gaspar a libero excuriu, & ancipiti peregrinatione cohibitus, eo accuratius operam ac studium in omnes vniuersae Armuzianae vineae partes intendit. Inter alias nationes, vti dictum est, ethnici quoque simulacris, dediti Armuziae versabantur. In iis aliquot erant Iogues, (de quibus ante commemorauimus) horrido in primis & aspero victu cultuque, famam sanctimoniae vulgo captare adfueti. suburbanum habebant specum, ac delubrum: interdum ad emendicandam stipem, & imbuendas variis erroribus hominum mentes prodibant: noctu sese in eam recipiebant latebram: statisque horis (adeo ex omni parte Christianas caeremonias daemone aemulari non desinit) dato signo ad certas primum commentationes euigilabant; tum ad caelestes honores simulacro seu pagodi cuidam, vt vulgus Indicum vocat, habendos. vnus omnibus praerant, insigni duritia & austeritate vitae; neglecta semper barba & capillo; asperso cineribus corpore; oblitus pannis, ac seminudus; dira macie luridus. hisce aliisque id genus artibus in tantam sui admirationem adduxerat cunctos, vti qua pedes aqua lauisset, hanc Armuziae Rex ipse religionis causa potaret. Hunc praecipuo conatu Gaspar aggressus, paucis diebus arcta sibi familiaritate deuinxit; & crebra cum eodem instituit de omni virtute, ac praesertim de continentia & de castitate colloquia. quibus ille paulatim in studium Christianae religionis adductus, moram trahebat nihilominus; & inter consilium mutandae vitae perplexus haerebat. Ita nutanti & anxio, suauis Gaspar, vti diebus triginta continuis, quina verbera virgae, totidem Christi plagas recolendo susciperet; certamque sibi lucem a sole iustitiae accuratis precibus imploraret. Fecit ille diligenter. ac demum nocte quadam diuinas laudes & bona reputanti apud sese, clara subito ad aures accidit vox: Quin tu, quod tibi monstratur iter ingrederis? vna est ad salutem via, quam populus Christianus insi-

stit. simul, vigilanti, magnificus nostratium sacrarum apparatus per speciem
 oblati: pretiosa Pontificum vestimenta: sumptuosa textilia: mitræ gemmis
 auroque fulgentes: nitidissima lintea: nec non disposita in abacis vasa vari gen-
 neris, auro argentoque cæлата. His ille visis, ac monitis, & intimo sancti spi-
 ritus hortatu vehementer incensus, ad Christum sine vlla dubitatione transire
 constituit: Mane, vitato Regis congressu, qui ad illum vitendi causa, vti so-
 lebat, accesserat, Gasparem ipse vltro conuenit; baptismum enixe petit. ade-
 ptus, noua innocentia stola & inclyto Pauli nomine decoratus est. Goam de-
 in profectus, & in Europam classe transmissus, iucundum aliquandiu spectacu-
 lum Regi Lusitano, ac popularibus præbuit. paranti postmodum è Lusitania
 Romam ipsam adire, interuenit mors. Cæterum Armuziæ sequuti rectoris au-
 thoritatem: loques alii, suaue Christi iugum, graui & acerba dæmonum excassa
 tyrannide, subiere. insignis ad veri Dei gloriam, & rectæ fidei propagationem
 ea conuersio fuit: atque ad multum exinde tempus in omnium ore ac sermone
 versata, specum ac delubrum Gaspar solemnè ritu expiatum, præalta ibi defixa
 Cruce, Deiparæ Virgini dedicauit. Idem Iudæos omni officio & caritate com-
 plexus, miram ab eorum plerisque gratiam inuit. inde sese comiter illorum sy-
 nagogis & cœtibus inferendo, quem frustra expectant liberatorem ac Regem
 aduenisse iam dudum; atque ad infinitam eius clementiam quamlibet noxiis ac
 perduellibus aditum perfugiumque patere, firmissimis argumentis ac testimo-
 niis demonstrabat: vti ab inanibus vmbriis, & rancida superstitione ad nouam le-
 gem veritatis & gratiæ se tandem aliquando transferrent; suadere & instare
 pergebat. duos præsertim magistros; quos vocant Rabinos, magna apud v-
 sanam gentem auctoritate, in certamen vocabat: ac parum absuit, quin sæpius
 conuictum vtrunque ad Ecclesiam aggregaret. quominus plane obsequerentur;
 nimia in vxores ac liberos indulgentia, & necessario male quæ sitæ rei familiaris
 damno deterriti sunt. Hisce aliisque gestis rebus, celeberrimum in Oriente Ga-
 spar nomen euasit. Vna res famulo Dei ad cumulum dignitatis & gloriæ defuit;
 occasio martyrii subeundi, quam ille palmam ardentè, vti dictum est, adamaue-
 rat. Felicior in eodem voto fuit Antonius Criminalis, quem à Xauerio Ecclesiæ
 Parauanæ præpositum fuisse docuimus. Is totam oram, ducenta amplius passuum
 millia, singulis mensibus ingenti labore nudis pedibus obire aduersus; ad Rema-
 nacoris vada tum erudiendæ insudabat plebi. Vltimus in Septentrionem Chri-
 stianorum locus erat ille: Narfingano seu Bifnagensi regno finitimus, agri male pa-
 cari: atque ob id Lusitanorum aliquot præsidio tenebatur. In eodem litore no-
 bilissimum idolorum fanum habent Brachmanæ; ii ab Lusitanis militibus per-
 lasciuiam lacesiti, ac variis affecti contumeliis, ad proximos Narfingæ
 populos confugiunt, quos Badagas vocant. cum iis acceptas à Lusitano
 queruntur iniurias: orant obsecrantque, ne patriæ religionis antistites, Deo-
 rum immortalium interpretes ac sacerdotes, peregrinis, & profanis, & desertis
 hominibus, derisui ac ludibrio diutius patiantur esse. Præsentissimum quem-
 que spreti numinis vindicem vltoremque, maxima ab superis haud dubie la-
 turum præmia. Hisce vocibus incitati barbari, certis de more significationi-
 bus iuuentutem ad arma vocant: millia ferme sex momento conueniunt: ad
 Remanacorem agmine infesto contendunt. Haudquaquam anceps erat ex-
 peditio: Pagus, nullo aut perexiguo septus munimento, ad incursum pate-
 bat: incolæ minime feroces ingenio; & super insitam lenitatem, piscan-
 do natandoque magis quam bello aut armis exercitati. in Lusitanis tantum
 erat spes: qui tamen ipsi vix quadragenarium explebant numerum: & qui-
 dem per eos forte dies, cum ab alijs imparati rebus, tum à tormentario pul-
 uere,

A uere, quo maxime malo territare vel pauci magna barbarorum examina
 in fugam agere consueuerant. Nota hæc Narfingano: speculatores quippe ac
 delatores occulti non deerant. eo maiore fiducia & impetu ferebatur ad prædam.
 Aduentu hostium cognito (& prouecta iam erat dies) Antonius præfectum præ-
 sidii Ioannem Fernandum Corream ad pacem duris in rebus petendam, placen-
 dosque aliqua honesta ratione Badagas, nequicquam adhortatus; templum, vbi
 rem diuinam mane peregerat, rursus ingreditur; ibi tenellum gregem æterno pa-
 stori commendat. tum de ipsorum incolumitate sollicitus, ad portum accurrit.
 Miseranda ibi rerum facies. iam iamque adesse nuntiabatur hostis. inde alij præ-
 nus in auia fugam arripere: alij domo raptim elatis quæ quisque poterat, occupa-
 re lintres, vel vbi in ijs locis non esset, ad ipsas in salo stantes adnare naues; alii,
 deficiente consilio, incerti quid agerent, hac illac errabundi cursare. Mulierum
 in primis triste spectaculum. hæc paruos complexæ liberos, opem à viris implo-
 rantes; cuncta lamentis gemitibusque complebant. Antonius, certatim offeren-
 tibus illi scapham Christianis; atque vt præsentis exitio subtraheret sese, etiam atq.
 etiam obtestantibus; imbellem & opportunam iniuriæ turbam summa ope instat
 imponere. Inter hæc, Badagæ, nulla pacis mentione ad aures admissa, irarum
 & cupiditatis pleni, sine certamine irrumpunt: Lusitanos trepide molientes à ter-
 ra, telis eminus impetunt. lanceis multi; plerique sagittis, complures etiam, nu-
 per illatis ad eos ferreis instructi fistulis aderant. iis licet nondum ita perire vteren-
 tur, tamen haud in irritum plumbea tela mittebant. Icti Lusitani periere postmo-
 dum sex. Antonius, dum, suimet oblitus, pergit fidelis custos armento consule-
 re; comitem suum & interpretem, eximia probitate virum, occidi circa se videt.
 ad eius casum, illico manibus oculisque defixis in coelum, procumbit in genua;
 quod ille quadragies ferme cum iaculatoriis precibus quotidie factitabat. Inter
 eam supplicationem, ipse quoque mox impio ferro confossus, animam Deo red-
 didit. Abscissum caput, & madentem cruore subuculam, barbari ad ostentatio-
 nem ex alto suspendunt. inde ad prædam versi, magnum foeminarum ac puero-
 rum abducunt numerum; atque ad gratias pro bene gesta re idolo agendas, cum
 læto cantu ac tripudijs abeunt. Beati martyris truncum, tenui cespite à super-
 stitibus incolis in summa tellure contactum, Lusitani deinceps altius effossa hu-
 mo, cum lacrymis condidere. Vir fuit insigni morum sanctitate; minime vulgari
 consilio & vsu rerum; cibi ac somni parcissimus; patientia corporis animiq. mi-
 ras; ac multo plura spiritus Apostolici relicturus exempla, ni strenuum proba-
 tumque operarium, diuina bonitas, ad gloriosam laborum mercedem ex agro ma-
 turallet educere. Felicem eius exitum, cum cura exploratum atque compertum
 focii à Xauerio eidem attributi, cum alij priuatim ad alios, tum communiter
 omnes ad Goanum Episcopum ex fide scripsere.

Libri quartidecimi Finis.

HISTORIARVM INDICARVM

LIB. QVINTVSDECIMVS.

TALIS viri nece, ac neophytorum acerba vexatione commotis bonorum omnium animis, haud exigua spes aliunde rerum utique lætiorum affulsit. Maritimum est oppidum Tanor, leucas ultra Goam circiter octoginta, cis Calecutum ad quindecim. eius oppidi Rex è Brachmanarum ordine ac disciplina, cuiusmodi pleriq. Malabaricæ terræ sunt Reges; in Lusitanum nomen à pueritia valde propensus, cum Cialensis arcis præfecto Ludouico Xiralupo (quam arcem à Nonnio Prætore exstructam in limite Calecutano docuimus) amicitiam ac familiaritatem inierat. Idem, Vincentium Franciscanum, Goani Episcopi comitem; & Ioannem Soarium Cialensem antistitem, ventitantes ad se, libenter audiebat. horum præcipue stimulis discusso torpore, baptizatus à Soario, susceptus à Xiralupo, & Cosmo Anno Quæstore (qui tum forte Cocino rediens, Tanore salutandi eius causa descendit) Ioannis maxime nomen in gratiam Lusitani Regis desumpsit. Paulo post, vxor quoque sacro fonte lustrata, itemque è Cialensis reguli præfectis vnus, & è Caimalibus seu dynastis alter. verum hæc in occulto fiebant, ne quis grauior popularium motus existeret; atque adeo Rex ipse Tanoris, trina filia, Brachmanicæ superstitionis insignia, palam è ceruice gestabat; cum tamen idem ipse, Vincentii patris munus, æneam icunculam Christi ad Crucem affixi, abditam foueret in sinu. sub hæc, neophytum Regem adstringendæ cum Lusitanis amicitia causa, incessit cupido regiam ipsorum urbem vltro adeundi Goam; & familiariter cum Prætore & cum Episcopo colloquendi. id quo tutius faceret, litteras ad vtrumq. dat; vetustum sibi hospitium esse cum Lusitano genere: nuper etiam, illorum sacra sibi & vxori suscepta. Valde se optare, si per eos liceat, ad maiorem percipiendum eius necessitudinis fructum, dextrasque iungendas, Goam venire, esse præterea, quæ cum vtroque communicari vehementer expediat. Eiusmodi litteris ad urbem allatis, aduentus illius fama extemplo vulgata nouo gaudio cunctos affectit. præclarum atque honorificum sibi ducebant, sub nominis Lusitani tutela præsidioque latere quam plurimos; & Christianam religionem relictijs patrijs ritibus induisse haud ignobilem in iis locis Regem: atque,

VI

A vt cupiditati est ferme adiuncta credulitas, vulgo ita differebant: Malabarici territorii incolas omnes, viri huius exemplo atque auctoritate, in Lusitanicam fidem breui esse venturos: simul, affuturo propediem hospiti, quod genus honoris habeatur, exquirunt. super eadem re Prætore ipse consilium aduocat. ei consilio interfuere delecti è nobilitate viri triginta: Quæstores regij tres: custos Franciscanorum; & Goanus Episcopus. Ambigebat Prætore, vtrum aduenientem Tanorium, qui apud suos nondum pro Christiano se gereret, neque Brachmanicas è collo deponeret lineas, Goæ pro Christiano accipi ac tractari oporteret. eã de re cū alia alij rogati censerent; negauit Episcopus, neophyto Regi, patriū in præsentia gestamen, aut vitio verti, aut fraudi esse debere. Iosephū quoq. ab Arimathia, quem iustum sacra testentur litteræ: itemque Nicodemum, & Gamalielelem, qua fide, qua probitate viros? occultos Christi discipulos fuisse propter metum Iudæorum. eandem ob causam, ipsosmet Apostolos Christi, ante acceptam spiritus plenitudinem, ianuis clausis dies aliquot in eadem cænatione latuisse. iam vero, Diuum Sebastianum, bellatorem illum ducemque fortissimum, suscepta dudum Christiana religione, tamen Romano militari ornatu, vt nulla re proliis à cæteris dignosci posset, custodias dissimulanter obire, & martyribus animos addere solitum, quoad coram ipso Diocletiano demum aperiendi quis esset, quem coleret, cui dies noctesque seruiret, præclara sese dedit occasio. Similiter, huic etiam Regi tam pio, nondum maturis ad Christum publice profitendum rebus, concedendū aliquid spatij, dū Naires ac proceres vitandæ seditionis causa paulatim ab insita superstitione diuellat. suum esse cuiusque rei tempus. id expectandum utique sapienti. sæpe, quæ patientia ac lenitate sanari negotia possint, peruicacia & festinatione corrumpi. Hæc, & in hanc sententiam alia dixit Episcopus, haud dubie beneuolentia in Regem, & quadam naturæ bonitate prouectus: nec satis animaduertens, quantum inter habitum nationis, & symbola religionis intersit. Vicit tamen auctoritas Pontificis, inque eius sententiam Prætore & reliqui frequentes iere. Confestim Ioannes Lupus cū octo biremibus, & idoneo commeatu, missus ad Regem aduehendum; in ipso Tanoris aditu anchoras iacit, deque suo appulso facit eum per nuntios certiolem. ille, sospitem gratulatus accessum, ad profectiolem extemplo se comparat. id vbi cognitum in vrbe, propinqui, & primores, ac præcipue Brachmanæ circūstant Regem; monent, orant, obsecrant, ne regnum sine causa deserat; ne caput suū peregrinæ & ignotæ committat genti: ne sese vetustissimis ceremonijs præditum augustumque, profana & impura contagione contamine. Ea monita precesque obfirmato ad iter animo cum Ioannes aspernaretur; enimuero illi acrioribus remedijs opus esse constituunt: facta conspiratione, custodibusque ad portas adhibitis, Regem in arcem includunt triplici circumdatam muro. neque tamen idcirco ille de sententia demoueri se est passus. nocte concubia, solus, reuincta capillis in ipso vertice, quam dicebamus, effigie Christi, cuius opem subinde implorabat; subitariam restem, præligato quod fors obtulerat adunco cerui cornu, retinaculi causa in pinas iacit: eoque adminiculo in summum euadit. inde translato in partem alteram vinculo, suspensus manibus ad ima sese demittit. ita, septum vnum atque alterū felici ausu transgressus; in tertii descensu, quod altitudinem mœniū restis haud æquaret, ex interuallo desiliens, caput & alterum læsit crus. inde ad stationem Lusitanorum ægre progressus, in ascensu scaphæ, tumentibus aquis pæne submergitur. Hisce defunctis periculis, ad naues denique magna omnium gratulatione peruenit. Vixdum in Prætoriam erat acceptus, cum eius cognito discessu oppidani ad littus accurrunt: supplices tendunt ad illum manus; eadem quæ paulo ante, cum lacrymis obtestantur. quos ille partim præfenti largitione, partim celeris

celeris reditus promissione solatus, familiaribus paucis adsumptis Goam ire per-
 D
 rexit. Propius ad insulam accedenti, præfectus vr̄bis Franciscus Lima in ipso
 portus ore cum splendido comitatu, & fulgentibus vndique serico versicolore
 caturibus ac lembis, obuiam fit. Ad mutuuum conspectum, vtrique tubæ tibæ-
 que, ac tympana perstrepunt. Consueta dein salutatione accepta redditaque
 Rex ad impositam littori suburbanam Antonii Personæ villam, regio instructam
 apparatu, deducitur. ibi noctem exegit. Postera luce, Hispaniensi decorus ha-
 bitu & aureo torque, pari frequentia, nec sine horrifono tormentorum fragore
 ad vr̄bem classe prouehitur. ipsum Prætorem in arcis mole præstolantem; para-
 tos item ciues populūque; structam summa ratione pompam offendit. eius pom-
 pæ ordo traditur talis. Ad portam qua intrandum erat, Lima præfectus in ar-
 gentea lance clauēs vr̄bis tenebat; hospiti Regi more maiorum offerendas; adsta-
 bant decuriones auratis baculis holosericam ostrinam attolentes vmbellam, fim-
 briis e cocco retorto pendentibus. Viam quæ recta vocatur, & præter Sabaianas
 ædes ad templum fert maximum, probe purgatam, aqua conspersam, virentiq.
 stratam iunco, parietibus ex vtraque parte pretioso textili & varia pictura nitentibus;
 clerici & sodalitia sacra cum infulis & insignibus religionum, longo agmine
 infederant. postremus omnium erat Episcopus, maioris formæ baiulans Crucem.
 Rex vr̄bem ingressus, cum cætera lætus gratulatione, tum in primis honore cla-
 uium; sub umbella cunctabundus incessit, adeo conferta occurfantium ac dedu-
 centium multitudine (cum interim e superioribus locis alii spectarent plurimi)
 E
 uti à lictoribus, vmbellam antecedenti honoris causa Prætori, magno labore sub-
 moueretur. Vbi ad Episcopum accessit Rex, solemniter ab eo precatione iustratus,
 Crucem venerabundus amplectitur, pendentis Christi signum exosculatur: dein
 templum intrat, fusiſque rite precibus, ad pridianum hospitium eques eodem
 studio & comitatu reducit. exceptus dein à Prætoře quam apparatissimis
 epulis, arcano colloquio tempus ac locum petit. confestim vacua pars facta Præ-
 torii. ad colloquium Episcopus, & nonnulli theologi nominatim adsciti, ac præ-
 ter hosce Lima vr̄bis Præfectus, & Franciscus Aluarus à secretis, & regii quos dixi
 Quæstores, & Gaspar Nonnius interpretes. Coram eo confessus Rex omnem sui
 de religione consilii rationem exposuit. Sibi, posteaquam, singulari Dei benefi-
 cio caligine discussa, de tenebrarum profundo in lucem sapientiæ ac veritatis e-
 merferit, nihil æque in votis fuisse, aut esse; atque vt populares suos non solum,
 sed vicinos quoq. Reges ac Principes Christo conciliet, cunctisque de suo (quod
 F
 aiunt) lumine lumen accendat. Verum lenitate opus esse: quæ nisi tempus ac
 spatium datum sit, constare non possit; vsque adeo Malabaricam gentem suas
 amplecti ac fouere, alienas horrere atque auersari leges ac cæremônias: adeo au-
 ritis erroribus ac superstitionibus captam atq. implicatam teneri. interea sibi Chri-
 stum eiusque præcepta penitus hæere in medullis: eius rei Deū & conscientiam
 testes inuocat. simul, ad certamina, vbi res tulerit, pro Christi nomine subeunda
 sacrosancto Chrismate confirmari se postulat. Ad ea Prætor, & Episcopus, col-
 laudata viri pietate, cum experiendi gratia dicerent, fatius videri sibi, Regem, ad
 cæteros permouendos, Christianum sese fateri palam; & ope diuina præsidio-
 que magis quam humana prudentia vel dexteritate confidere; multo plus vni-
 uersæ genti exemplo factisq. quam arte ac simulatione & occultis hortationibus
 profuturum; Rex magna rursus pericula, magnos rerum motus obtendere. in-
 ter cætera incommoda, fratrem sibi esse æmulum regni, præpotentis dynastæ
 vicinis opibus & fauore subnixum. haud sine causa vereri se, ne si noua, & pere-
 grina obtrudenda religione, populorum animi grauius offendantur, eorum alie-
 nationem ille suam occasionem putet. Lusitanis paululum modo expectare ne-
 graue

A
 graue sit. Si vita suppetat; domesticas pariter & publicas res ita se Deo adiuuan-
 te compositurum, vt quæ nunc temporis causa corde tacitus premat, ea postmo-
 dum vultu, sermone, rebus denique ipsis tuto possit expromere. Aduersus hæc
 ultra tendere, neque Prætori, neque consiliariis visum. ita; re infecta discessum
 est. seorsum dein super sacramento Confirmationis à Prætoře consultus Episco-
 pus, nequaquam negandum enixe petenti respondit; eodemque approbante. Præ-
 toře, postridie ipsemet in priuato sacello, neophyrum, paucis adhibitis testibus;
 ne rumor maneret, solemniter ad luctam spiritalem inunxit. ab eo mysterio Rex
 nouis dein promissis optima spe tum Episcopum, tum cæteros omnes impletus.
 Decem ferme dies Goæ in hospitio substitit. omnes hi dies Lusitano populū
 geniales ac festi fuere. e cunctis ædium sacrarum turribus campanum æs quam
 citatissimo pulsu dies noctesque perfonuit. Exhibiti ludi, taurorumque venatio;
 accessere armatæ saltationes & Indicæ, & Aegyptiacæ; mimi, fanniones, & per-
 toristæ, quæque alia effusæ lætitiæ signa sunt: itemque ad Numidarum consue-
 tudinem edita equestris pugnæ simulacra; in quibus expeditos equites, vario di-
 stinctos ornatu, arundinum iaculis inter se decertare mos est. Inter quæ reuoca-
 tus domesticorum epistolis precibusque Rex, proficiscendi veniam petit. Multi-
 B
 tum illi à Prætoře bombycinæ vestis, multum gossipinæ famulis in discessu do-
 natum. omni genere honoris & officii cultus, multo quam ante Lusitanis amicior
 & obstrictior abiit. Hanc nos rei gestæ seriem cum ex aliis auctoribus minime
 spernendis, tum vero ex ipsiusmet Episcopi Goani litteris hausimus, ad Catha-
 rinam Lusitanicæ Reginam datis. quibus nuntiis mirum in modum lætus Ioan-
 nes. Rex, Tanorij conuersionem vna cum Antonii Criminalis exitu glorioso, non
 modo Lusitania tota prædicandam curauit, sed etiam Romæ Pontificatum in-
 eunti Iulio iij. per Alphonsum Alencastrium oratorem suū diligenter exposuit:
 quæ res, ingenti plausu, per eos ipsos dies resurgente Britannia quoque (perstis-
 tisset vtinam) bonorū ac fidelium vbiq. gaudia cumulauit. Sunt qui totam eam con-
 uersionem, captandæ Lusitanorū gratiæ, in tempus ab Rege barbaro fictam pu-
 tent, eo maxime argumento, quod domū reuectus, promissa non præstitit. Mihi,
 circūspectis rebus omnibus, verisimilius videtur, metu potius quam perfidia neo-
 phytum à suscepto consilio destitisse: præsertim quod alioquin & ipse contractam
 cum Lusitanis amicitiam egregie coluit, & successor eius hodie sese præclare in
 eosdem animatum ostendit. Circa idem tempus, extorres patria dynastæ alii
 duo, cum ad Lusitanam confugissent opem, tenera ætate vterque, ad Christum
 C
 adiuncti, atque à Prætoře Societati I E S V in disciplinam dati. Trichinamali
 Io insulæ alter, quæ Ceilano adiacet; alter Maldiuus, quarum de regione ac natu-
 ra supra docuimus, imperabat. Ac Trichinamali quid postea contigerit, incer-
 tum. Maldiuanus, ducta in matrimonium nobili virgine Lusitana; exsul adhuc,
 & regno superstes, Cocini extremam ætatem degit inglorius. eius maximus natu-
 filius, Franciscus nomine, præstanti indole & humanitate adolescens, nuper, cū
 in Lusitaniam ad Philippum Regem suis ac patriis de rebus venisset; per noctem
 ignotus Olisipone, à sicariis, contracta ex occurſu rixa, magno bonorum dolo-
 re peremptus est. Cæterum inter eas quas dixi conuersiones, confecta iam æta-
 te Garzias Prætor, anno seculi huius vndequinquagesimo supremum obierat
 diem; pacatam nactus quidem ille prouinciam, veruntamen de Lusitana re inter
 ipsam pacem egregie meritis. quippe imminutam variis casibus classem, rostratis
 cellisioribus ad quatuordecim cum cura suppleuerat. sulphurei pulueris in vr̄be
 Goa instituerat officinas. Lusitanicæ ditionis oppida & propugnacula cunctis
 ad tolerandum bellum rebus instruxerat. inchoatam à Castrio Diensis arcis ædi-
 ficationem, ex eius commentariis ac destinatione promouerat: multas ab eodem
 ob

ob negotia bellica relictas in suspenso lites & controuersias, attenta & æquabili iurisdictione deciderat. In Garziæ locum Georgius Capralius è regio codicillo susceptus. oppido Bazaino tum præerat; vir & bello strenuus, & pietatis laude præcellens. Hoc rerum Indicarum statu, Brasiliæ quoque syluæ ac dumeta paulatim interlucari ac subigi cæpta. Societati I E S V id item onus impositum; cum id ipsum Franciscani iam ante fratres aliquot, Italici maxime generis, forti magis animo quam prospero euentu tentassent. Namque ante partam eius linguæ notitiam, vnus ex iis in traiectu fluminis ignoti submersus, celebre illi ab se nomen dedit. Fratris flumen exinde appellatum, reliqui, subito coortis in aduenas Brasiliis, interempti. Successere igitur è Societate primi omnium sex; Ioannes Azpilcueta Nauarrus, Antonius Pireus, Leonardus Nonnius, Didacus Iacobæus, & Vincentius Rhoterigius Lusitani. Rector iis additus item Lusitanus, Emmanuel Nobrega, præstanti virtute ac sapientia vir. Thomam sequebantur Sosam, qui primus omnium Prætor ea littora petiit. Brasiliam attingere in eunte Aprilis mense, anno post Christum natum MDXLIX; cum ante duos circiter menses Olisipone soluissent. Navigatione sunt vsi admodum læta, ventisque adeo secundis atque ferentibus, uti cæptis illorum adesse Deum, haud obscure appareret. Paucæ tum Lusitanici generis erant in iis regionibus, ac vix dum inchoatæ coloniarum, seu præfecturæ. antiquissima omnium, & ab Aequatore in meridiem prima, Itamaraca dicebatur. alteram Pernambuco, tertiam Illeos, quartam (Capralis quondam appulsu prænobilem) Portum securum; extremam à Sancto Vincentio nominauerant. ipsorum vero incolarum, nulli pagi, nulla oppida vrbesue. dispersis (vti supra dictum est) mapalibus habitabant, sedem pabuli ratione mutantem Nomadum in morem: iidemque ab externis alieni commerciis, & infandis epulis aduerti, paucos aduenas & imperitos regionum, haud sine causa terrebant. Sosa comitesque ad villam quam vocant Veterem descensione facta, instructo agmine, Christianæ religionis insignia præferentes, puro & aperto loco præcella Crucis trophæa gratulabundi constituunt. Ibi mensis ferme ynus fuit mora, dum variis artibus conciliantur animi barbarorum, & idoneus in vicino situs exquiritur nouæ vrbi condendæ, cui deinde Saluatoris nomen inditum est. Nec vani fuere conatus. & pax cum accolis inita, & spatium ædificationi designatum duobus circiter passuum millibus à Veteri villa. inde Lusitanæ multitudini (aliquot exceptis, quibus priorem sedem mutare non placuit) in exstructionem aræ diuiduntur. Patres, facta optione, locum domicilio delegere, vbi M A R I A E Virginis adiutricis templum hodie cernitur. id templum ab iisdem conditum est ingenti labore: siquidem populo domibus priuatim excitandis, & cingenda raptim vrbe, dies noctesque occupato, aquari lignarique ipsimet, ac proximis è montibus materiam suis humeris baiulare cogebantur. Accedebat extrema propemodum egestas in ignoto incultoque solo; nulladum eorum victum aut cultum ab Rege decreta pecunia. excalceati, ac seminudi, æstu & sole torridi, quotidianum obibant opus. nec raro, plane omnibus defecti alimentis, cibaria ostiatim emendicabant euentu vario, quippe cum alii sibi quoque angustam esse domi rem dicerent; alii commoti misericordia, ex eo quod suppetebat liberaliter impertirent. eiusmodi inopia conflictatis, ad extremum Prætor modicum quid, elemosynæ nomine ad tolerandam ex parte vitam adsignat, quoad reliquis deinde necessitatibus ab Lusitano Rege pro cætera ipsius munificentia ac pietate subuentum est. Inter eas tamen ærumnas, miseriaeque (si vltro suscepta pro Christi nomine incommoda nominibus hisce appellare fas est) adiuvandis quantum liceret, Lusitanorum animis, exemplo, verbo, sacramentis instabant. Sed non eo consilio tantum traiecerant pelagi, uti Europæis inquilinis,

Christi

A Christi notitia dudum imbutis, atque ab infantia ad numerum fidelium adscriptis, potissimum operam darent. Indigenarum illi salutem præcipua contemplatione spectabant, in cæcis opinionum tenebris, & in summa veri numinis ignoratione versantium. itaque, simulac popularis è Lusitania Sacerdos aduenit, qui curionis parochiue munere fungi posset, concessis illi ædibus tanto sudore constructis; extra oppidum nouam in sedem loco edito commigrarunt, quem montem Caluarium ipsi dixerunt, circumfusis vndique barbarorum tuguriis; magno scilicet apertoque discrimine vitæ; sed sacra Deo & deuota iam capita, nihil pro salute hominum periculi recusabant. Atque hac maxime ratione Prætori ac cæteris, (quos tamen haud omnino relinquebant) satisfactum à patribus. Alia longe erat causa Vincentianæ coloniarum, quos exules ferme, in vltimis finibus ab omni Christiano pastore disiunctos, atque ob id ipsum cœlesti carentes cibo, circumfremantibus barbaris, ipsa propemodum efferauerant loca. Ad hosce igitur omni studio recreandos refouendosque Nobrega ex ipsa suorum paucitate duos in præsentia destinauit: Leonardum Nonnium, & Didacum Iacobæum. ipse cum reliquis ad Brasiliis indidem cicurandos & erudiendos incubuit. erat omnino laboriosa prouincia, & multis difficultatibus implicata. obstabat incititia linguæ, quamquam haud ita copiosæ nec variæ, tamen ab omni Europæo sermone plane abhorrentis. obstabant ingenia moresque incolarum: quod super quotidianas cædes, ac finitima bella, & inexpiabile vlciscendi certamen, dapesque diras; in crapulam quoque ac Venerem proiecti, magis in dies obtunderent aciem mentis; & flagitiorum cæno quicquid erat indolis bonæ, demergerent. Accedebat indomitum ac late patens malum, & quo valentius nihil aditum atque iter obseperit Euangelio; veterum Christianorum, indigna tali nomine ac professione licentia, procacitasque, cum anxia cupiditate sordibusque coniuncta; ut eorum aduentus in barbarorum vicos, vitæque consuetudo, cum grauius cunctos offenderet, tum ingentem nomini Christiano inuidiam infamiamque conflaret. Nec leue afferebat incommodum ipsa mobilitas gentis, & crebra, uti dicebamus, mutatio loci; ut sub ipsam interdum messem, fœsis agricolis, & diuturnum laborem tædiumque spe largi prouentus de more solantibus, adultæ iam segetes repente apparere desinerent. Postremo deploranda erat hic etiam, in tam vastis terrarum spatijs tantula ac tam deserta operarum manus. Sed nequaquam idcirco fracti animis vel debilitati sunt patres, haud ignari videlicet, quam exiguo numero Apostoli quantas olim res Deo duce atque adiutore gessissent. & Christus idem, talium consiliorum parens fautorque, recentibus his quoque famulis ipso potissimum præside fretis, ac nihilominus pro sua parte satagentibus, aderat. Igitur incommodo linguæ obuiam itum initio nonnullorum ope ex iis qui ante Sosæ aduentum ad villam Veterem agebant. ij primùm adhibiti interpretes, vicem sermonis vtcunque supplebant. Dein, quo facilius procederet tota res, ac minus ipsi aliunde penderent patres ad Brasiliam linguam addiscendam cuncti pariter animo adijciunt, acrique studio ac pia æmulatione perfectum haud ita magno temporis intervallo, uti essent ad confessiones audiendas, & habendas conciones idonei. Azpilcueta præsertim in eo genere enituit laus; ut cognitis iam rebus quæ à Xauerio apud Indos fierent, vulgo Lusitani affirmarent, peculiare ac proprium munus decusque Nauarræ gentis ac nominis videri conuersionem ethnicorum. Hoc instructi adiumento patres, doctrinæ Christianæ capita, curasque preces, ut assolet, Brasiliæ vertunt. dehinc vicos, & tuguria paulatim obire; modestia; comitate; beneficiis obligare sibi homines omnium ætarum: ac simul de rebus diuinis dicere per se ad populum incipiunt. Mirificos insolita prædicatio motus animorum effecit in rudi tenebrisque inuoluta barbarie; satisque apparerebat,

rebat, cum alia, tum præfertim quæ de omnipotentia & infinitate Dei differebantur, ingenti cum admiratione æque à viris ac mulieribus accipi. Nostram etiam legendi scribendique consuetudinem ac peritiam, sine fine suspicere videbantur; cupereque sese in cultu ac religione nostris esse simillimos. verum quominus id re ipsa perficerent, inueterata morum peruersitate ac feritate retardabantur. eo acrius instare patres, uti eos humaniorem ad victum ritumque traducerent. Maximus fuit labor in cohibenda funesti ac feralis cibi consuetudine, quo Brasilius nullum palato gratius edulium norat. atque ob id ipsum graua non semel adiere discrimina. Inter cætera illud memoratur facinus insigne. Captum in prælio ex hostibus quendam accolæ ad Caluarii montis radices attraxerant, ac diu passum coactumque pinguescere, in epulas ingenti cum exultatione maclant. ea re cognita, Christum suppliciter inuocant patres, hortatique inter se protinus aduolant; in agurium irrepunt; protensum cadauer in ganeam præparantibus interueniunt. palam ac fidenter afferunt manus. Ac virorum quidem, quies ac silentium fuit, iniectione pudore, quod cum patribus non nihil iam familiaritatis è vicinitate contraxerant. Non eadem fuit patientia foeminarum. vetulæ adstant aliquot præcipua crudelitate, & hostis puniendi libidine. hæ sibi necopinato ereptam è faucibus prædam indigne ferentes, cum clamoribus & quiritationibus concurrere, iuuentutem ad vlciscendam adeo atrocem iniuriam excire. inde commoti nonnulli auferentibus aliquantulum restitere. sed mox vel ipsa repugnante natura, vel etiam diuinitus territi cæptum omittunt. ita, corpus ablatum patres in horto suo sepeliunt, aliquot cenotaphiis ad fallendum appositis, si forte barbari noctu ad effodiendum atque asportandum accederent. Nec vana fuit coniectura, Facta manu per tenebras in hortum irrupere Brasilius. pertentatisque sepulcris, ac demum inuento corpore (tanta sagacitas fuit) iam extraxerant brachium, cum excubantes in id ipsum patres accurrunt, eademque orationis animique constantia nefarios conatus infringant: ac, ne sæpius certandum foret; ablata denuo membra intra urbem ipsam accurate defodiunt. exasperauit ea res vehementius animos gentis, muliebribus præsertim incensæ facibus; ac parum abfuit, quin agmine facto repente urbem inuaderent. Patres quidem, iussu Prætoris intra moenia remigrare coacti tantisper dum iræ mitescerent; aliud sibi hospitium condidere qua nunc collegii noui extruuntur ædes. Idem Prætor, qua erat pietate rerumque vsu, iacta in eos crimina & voces vulgi repressit. Ipsorum culpa & rerum gerendarum auiditate misceri cuncta, pacem turbari, ferocissimæ nationis arma irritari conquirebantur. At ille negabat euentum belli extimescendum; quod eorum causa conflatum foret. Deum quippe vel meliori affuturum causa; vel sedatis tumultibus, è turbido ac tristi, serenum repente nitidumque diem haud dubie redditurum. Vera cecinit. mitigati præter spem animi barbarorum; & magno omnium gaudio redintegrata pax est. lentius inde cautiisque patres cum Brasiliis agere: non tam quod suo ipsi parcerent capiti, quam ne sermonem aut offensionem popularibus darent: monendo, precando, fœditatem rei demonstrando; non paucos à nefaria laniena ac popina tandem auulsere: ab aliis impetratum, uti ad eos, qui capti saginarentur, saltem sibi patret alloquiū. horum ergo, quando seruare corpora non dabatur, animis certe omni studio consulebant. Christiana edoctos mysteria, atque ad salutarem peccatorum detestationem adductos, priusquam rapere ad necem, sacro lustrabant latice, dabantque operam, uti ex hostiū ludibriis ac terribilissima feruitute, ad cœlestia regna proleui euolarent; sed ne hac quidem ratione miseris diu prospicere licuit. Mali dæmonis officio sibi persuaserant aiebantque barbari, intinctis eo baptismate caribus multum de priuina saporis gratia deperire. ac proinde immutata volunta-

te, ab illo religionis munere nostros arcebant. Itaque attendente demum eo decursum à patribus, uti neci destinatos, supremo die ad patibulum vsque prosequerentur, atque interea madenti sudario super aliquam corporis partem furtim expresso, adhibita formula sacramenti, iam iamque morituros dissimulanter abluerent. id aliquoties tentatum, ex animi sententia cessit. Per idem fere tempus Lusitanus quidam incolarum casis oberrans, incertum unde orto iurgio, rixaque, perimitur. Accendit ea res maiorem in modum animos Europæorum. nulla surgentis etiam tum vrbis habita ratione, vindicandam fremunt cædem, consulendum ipso initio incolumitati aduenarum; neque impunitate ac socordia diutius alendam gentis audaciam. hæc minitabundi & coram Prætores, & inter se iactare. nec dubie ad arma itum foret; ni rem Christianam fouens Deus, barbarorum animos ad æquitatem repente flexisset. amicitia ac vicinitatis iura, sanguini prætulere. deditus piaculum iræ noxius, & inaudito apud eas nationes genere poenæ, in os bombardæ propalam insertus, applicato ad spiraculum igne discerpitur. ea res per agros nuntiata, magnum Brasiliis terrorem incussit; simul etiam, vnus Lusitani casus, cæteros in præsentia non nihil ab inconsulto ac temerario discursu cohibuit. inde patribus paulo expeditior Euangelii prædicatio cæpit esse. magnoque ac fidenti animo sese multitudini subinde immiscentes, densam ignorantia nebulam, veritatis luce dispellere, opinionum portenta ac monstra fugare; magorum ac veneficorum (quibus derisui simul & quæstui captæ mendacis & errore sunt mentes) præstigias atque fallacias aperire ac tollere nitentur. In iis præcipua astutia veterator, summam sibi auctoritatem vbique pepererat; tamquam pro Aesculapio venditabat sese; ad ægrotos omnes illico aduocabatur. Hunc Nobrega data opera aggressus, rogat; qua tandem vi res tantas efficiat; illumne consulat Deum, qui totam hanc rerum vniuersitatem verbo condiderit, regiamque ac domicilium habet in cælo; an tartarei cacodæmonis consuetudine vtatur & opera impudentissime arrogantissimeque. respondit, se quoque Deum esse, & Deo prognatum; certum etiam hominem coram produxit, à quo grauer laborante morbum ipse depulisset. illum præterea regnatorem cæli Deum, sibi esse amicissimū; ac sæpe inter nubes, tonitrua, ac fulmina ostendere sese; & alia eiusmodi multa, superbia vanitatisque plenissima. Hanc Nobrega tantam audaciam impietatemque non ferens, aduocata concione instat singula hominis dicta firmissimis argumentis maxima vocis contentione refellere: conuictumque tandem ac fractum, ad sententiam simul moreque mutandos adduxit; amice comiterque pollicitus, se pro illo apud verum Deum fore deprecatorum. ac paulo post, cum se ipse initiandum sponte obtulisset, in catechumenorum adscriptus est numerum. is numerus pro multitudine reliqua oppido exiguus erat: ægregue admodum necessaria Christianæ sapientia præcepta & dogmata capiebant. post diuturnam institutionem, qui maxime idonei ad baptismum euasere, vitali fonte lustrati, cumque vnica vxore, cæteris dimissis, rite coniuncti sunt. ex iis vnus, lætitia gestiens adiit patres: nutu gestuque significans & affirmans, proxima nocte se se apud superos fuisse, incredibili gaudio & suauitate perfusum. Cætera plebs à patriis epulis, & ebrietate, & saltationibus impudicis, & multiplici coniugio abstrahi ac diuelli non poterant. neque in iis colendis vilo pacto respondebat operæ fructus. quocirca focii, nequaquam ultra serere super spinas, sed puram aggredi tellurem è veteri præcepto constituunt. Infantes primum quamplurimos in tutum recipere (si cui forte ante vsu rationis obeunda sit dies) & salutari summi Pastoris nota insignire festinant. patres dein matresque familias, precibus, promissis, blandimentis adducunt, uti puerilem ætatem ac sobolem, sibi in disciplinam dent. hosce postmodum ipsos, cibo & crepundiis paulatim illectos, omni arte mansuefaciunt. nec poenitendus fuit labor. siquidem & tradita facile accipiebant, & retenta fideliter, gratioribus

dioribus natu, quotidianæ consuetudinis & linguæ beneficio per otium inculcabant; & suo ipsi exemplo sensim cæteros à nefariis atq. impuris moribus auertebant. Parentes interea (vt est etiam improbis ipsa per se virtus amabilis) filiorum obsequio, sobrietate, cultu, doctrinâ lætari, eorūq. vltro ad proficiendū accendere. ac tantus erat Christianæ institutionis amor, vt piis catechismi carminibus, ac beatis vocibus IESV & MARIÆ, littora, campi, luci perireperent. Neq. ita multis interiectis diebus, Brasiliū centum maturi baptismo exstiterent. is baptimus quanto maximo licuit apparatu pompaq. celebratus est peracto Paschate, qui præcipue dies, vetere Ecclesiæ instituto, sacris eiusmodi sunt destinati. cæteros catechumenos ad septingentos, dū amplius erudirentur, in aliud tempus, quamquam ingemiscentes, & impatientes moræ, differri placuit. Sub eiusmodi rerum initia, subito factum, vti neophyti pene omnes in morbum alui, oculorumue, ac varios abscessus inciderent. hæc magi videlicet ad baptismum inuidiose referre. lauacione illa tentari valetudinem; doctrina ac prædicatione, pestem ac perniciem populis importari calumniabantur. Sed ipsorum mendacia & improbitatem, Dei beneficio redita mox Brasiliis firmitas, aperte redarguit. ea recepta. insitire cum aliis, monitu patrū, oratoria sacraliue ædes publice exstruere, quo ad conciones & catechismum vndiq. conuenirent. duæ duobus locis magno Christianæ rei bono excitatæ. Agitatum etiam à patribus (idq. dein tempore procedente perfectū est) vt quod de Theseo iactat Græcia, ipsos per tuguria indigenas, in pagos & oppida cogerent; agris colendis adiuuarent; eorumq. cœtus legibus ac magistratibus temperarent. Circa idem fere tempus, quo Prætor in Brasiliam est missus, Conganis quoq. Aethiopiis ab Rege Lusitano pari diligentia & caritate subuentū est. Alphonfus iam ante decesserat Rex, cuius de singulari virtute ac pietate initio demōstrauimus. Successor eius, Iacobus nomine, quamquā Christianis initiatus sacris, tamen ab illius viri vestigiis atq. itineribus longe deflexerat. Hunc imitati populares, ad patria vitia leui momento ruebant. nec multum erat in Europæis vel insitoribus, vel etiam sacrorum administris, auxilii. quippe tantum aberant à miseris Aethiopiis verbo aut exemplo iuuandis, vt ipsi potius constringendi vinculis, maloq. ad officium cogendi viderentur. His rebus cognitis Ioannes Tertius. e Conimbrigenfi collegio quattuor viros in vineam illam, cæteris eandem sortem ardentem optantibus, impetrauit: Christophorum Riberum, Iacobum Diazium, Didacum Soueralium, queis Georgius Vasæus præerat. ij ab Olisipone ad celebrem Sancti Thomæ insulam nauigarunt, ex qua facilis ad littora Congi traiectus est. in ea insula febribus aliisq. morbis acerbè vexati, necdū recuperata valetudine Pindam emporiū Congani Regni transmittunt. Forū aduentu audito Rex à leucis quinquaginta è proceribus duos obuiâ misit. ab iis in regiam ligneis equis de more perducti. rudis artificii tale commentum est. Cantherio seu tigno dodrantalis ferme crassitudinis, pedum octo longitudinis, bubulum corium ad tellæ amplitudinem intendunt. huic ephippio diuicatis cruribus viator insidet, baiuli succollant duo, & vbi longius iter est, succedunt alii. huiusmodi caballis languidos adhuc patres in interiora prouectos, comiter accepit, in Ioannis videlicet gratiam, Rex, vna cum liberis & ciuitate ad Crucem extra mœnia positam honoris causa progressus. Tum illis assignatur hospitium, cuiusmodi Aethiopum ædificia sunt, culmo paleisque contactum. Ibi Soueralius publice ludum aperuit. sexcentos admodum pueros labore maximo & litteris, & Christianis præceptionibus imbuebat. Cæteri ad emendandam populi ac procerum vitam omni ope connixi primum, dein ad prædicandum ethnicis Euangelium operam contulere, nec sine fructu: quippe intra quintum mensem Riberus mille septingentos Aethiops probe initiatos, ad Christum adiunxit: Diazius quadringentos: Vasæus trecentos. idemque Vasæus cum fido vno

dunta-

A duntaxat interprete, viatico profus nullo in proximos pagos egressus, duomillia & septingentos baptismo expiauit: ac præter templa olim in vrbe Alphonfi beneficio condita, tria in finibus excitauit dicauitque; Saluatori vnum, MARIÆ Adiuatrici alterum, tertium Diuo Ioanni Baptistæ. ingrauescente dein morbo, domum redire coactus: ac reliqui item aduersa conflictati valetudine (siue id è grauitate cœli, siue ex insolentia deterioris cibi contingeret) à spiritalibus ministerijs ad necessariam corporum curationem haud sine magno ipsorum dolore traducti. Accessit ad prædicationem interrumpendam, Regis quoque alienus à studio religionis animus cum rei Christianæ, quæ ipsius auctoritate ac munificentia in primis egeret, segniter admodū ac maligne pro sua parte consuleret: atq. inter cætera pessimi exempli delicta, ab improborū consuetudine, & à multiplici pellicatu auelli non posset. Haud paulo felicior, eadem tempestate, fidei processus erat in India. & Capralius Prætor, tuendis ornandisq. neophytis ethnicos ad Christū inuitabat. Consilio, auctoritate, ope, Dei seruis & Euangelij præconibus aderat. Præter hæc, attollentem sese denuo Zamorinū, exercitu mature coacto repressit. Couletū, Tiracolū, Pananem Calecutanæ ditionis, vi cepit, facibusque subiectis incendit; agros vastauit; palmeta succidit; magnum numerum æque maioris ac minoris formæ nauium flammis absumpsit. ad extremū, oræ Malabaricæ proceres, Calecutani socios ac foederatos, Cocino minitantes, intra Giembem insulam deprehensos obsedit: redactisq. iam in arctū rebus, nūctius de Alphonfi Noroniæ successoris aduentu in castra perfertur. E Lusitania profectus, Ceilanum attigerat. ad eius rei famam dilapsi milites, Noroniæ visendicupiditate. & Capralius ipse ad prouinciam illi tradendam, vix anno Præturæ circumactis, discessit; inde soluta præter opinionem obsidio. Interim ex vltioribus Indis valde iniquos infestisq. Euangelio sese præbebant reguli Molucenses. ij cū denuo in Lusitanorū conspirassent cædem, patefactis insidijs oppressi, vires omnes atq. consilia ad neophytos ab Christi cultu absterrendos, Caciziorū instinctu verterunt. neq. ita difficile fuit, exacerbatos Europæorum iniurijs; flagitijs atque peccatis offensos, necdū in veræ fidei ac solidæ virtutis amore fundatos, partim suadendo, partim insectando vexandoq. conuellere. Ergo, cum alii, tum vero qui Mauricas insulas incolebant, quorum ingens in oppido Tolo erat numerus, Xaurij patrūq. auctoritatis atq. institutionis oblitū, rupto baptismi sacramento, pro palam ab Ecclesia Christoq. desciscunt: eadem sacram euertunt: Cruces & sanctorum signa succidunt: Lusitano Rege contempto; Geilolii tyranni imperio ac ditioni sese subiiciunt. Neq. impune tanta illis impietas cessit. primū ager, totius regionis antea feracissimus, mutata subito natura, squalidus atq. effœtus euasit: condite in horrea fruges, dira tæbe profus exesæ: dulces aquæ, falsugine atq. amarore contracto, noxiæ redditæ: fame dein ac pestilentia multi omnium ætatū ordinūq. mortales absumpti. ac reliqui nihilominus in obstinatione persistere. satisq. comperto, sibi nouū à Lusitanis imminere bellum, contra omni arte parare sese; aditus alios muris, alios vallo fossaq. & operibus obiectis obstruere; milites ac tormenta clam ab Geilolio submissa locis idoneis collocare. Inde cum se aduersus omnem externam vim fat superq. tutos putarent, ac deterrimus quisq. ferocissime loqueretur; Lusitani parua, vt solent, manu, magnæ rei molem aggressi, cū auxiliariis manipulis aliquot superueniunt: missisq. è classe internuntijs, blando ac benigno sermone desertores ad sanitatem reuocare conantur. se nō armis aut multitudine fretos, aut sanguinis avidos accessisse; verū salutis ipsorū studio adductos, & omnipotentis Dei præsidio atq. ope subnixos: quem illi si pergant spernere, neq. eos admisi facinoris poenitentia capiat; maiore in dies mercede senturos, quam graui piaculo datam Christo fidem, & initam cum Lusitano Rege amicitiam, ac diu-

Cc 2 na

na pariter & humana foedera violarint. Aduersus ea cum inflato ac pertinaciani-
Dmo respondissent barbari; sat iam ab ignoto & externo mercatore iniustatum indi-
 genis; non ultra ferendam impotentis dominatus acerbiter; sibi quoq. auxilia,
 machinasq. ac bellica tormenta suppetere; deniq. se Christianos nullo pacto futu-
 ros; continuo in amentes efferatosq. euidentior quam umquam alias, vindicta cœ-
 lestis apparuit. circa meridiem obscuratus repente sol. densas hinc tenebras cum
 pauidi ac tremebundi palparent; ecce tibi rursus, vicini montis è vertice, cum hor-
 rendo mugitu crebrisq. tonitribus, qualia maioribus tormentis eduntur, sordidū
 ac tetrum erumpit incendium; tantaq. cineris, pumicumque, & ambustorum igne
 lapidum vis, ut propugnacula & muri coronas æquaret. accessit terrarum motus
 ingens, quo arbores auulsæ radicitus & inuersæ, tecta omnia diruta præter vnum
 templo nuper euerso contiguum. quin, proxima quoq. palus, oppleta saxis & im-
 prouisa congerie, late restagnans, multos mortales vna cū brutis animantibus ob-
 ruit. neq. horas paucas, ut ante, sed ipsos tres dies noctesq. tartarei camini ardor
 ac sæuitia tenuit. Post triduum steterit flammæ, & caligo discussa: faciliq. ac plano
 iam aditu Lusitani procul è nauibus omnia contemplati, descendunt. ac defensori-
 bus aut exitio sublati, aut metu dilapsis, iterū nullo certamine cuncta peruadit.
 Arma dein illata. Geilolio is duodeuiginti iam annos cuiusdam insulæ, septem à
 Ternate leucas, arce sese tenebat, partim situ manuq., partim etiam æneis munita **E**
 ballistis, quas ille Christianis, interposita hospitii fide captis, ac subinde ma-
 catis ademerat. ea Lusitani arce tertiū intra mensem Bernardini Sofæ consilio ac vir-
 tute potiti sunt. ipse tyrannus, cum viuis in potestatem venisset, memor flagitio-
 rū ac scelerū, sibimet mortem veneno conscivit. in eius locū filius ab Sofa cæte-
 risq. suffectus. His cognitis rebus confestim illuc ab Ternate Ioannes Beira trās-
 misit. territos incolas palatosq., suauis oratione ac familiari vultu contraxit: mo-
 nitosq. per eam defectionem quanto quamq. nefario se se obstrinxissent crimine,
 docuit nihilominus, modo facti pœniteret, nō esse cur de uenia desperarent: quip-
 pe nullum excogitari posse delictum, diuinę bonitati atq. clementię par. Multipli-
 ci malo emollita iam & subacta erat gentis duritia. hoc altius amantissimi patris
 monita penetrarunt. ergo vbi sat magno acriq. dolore compunctos, & priora con-
 silia cū gemitu detestantes, ac sibimet ipsis iratos animaduertit; bono ac fidenti ani-
 mo iubet esse: tū solemniter per sacram confessionem expiatis, Ecclesię sacro-
 sanctæ, Christoq. salutis humanæ parenti restituit. Inde noua rerū omniū facies.
 pariter hominibus recta mens, laticibus dulcor, telluri fœcunditas redijt: luctus, **F**
 mœror, atq. formido; in gratiarū actiones, hymnos, lætitiāq. conuersa: deniq.
 inaudito miraculo, noxii quoq. mures, qui fata per id tempus in perniciem gētis
 eroserant; aquæ iustralis adspergine protinus ethnicorū in arua compulsi, tanto
 quidem eorum damno, uti vulgo cū Christianis iniuriam expostularent: mox etiā
 tantis ac tam varijs permoti prodigijs, gregatim ad Beirā baptismi gratia conflu-
 erent. iis, quod pater solus cūctis ministrare non posset, socios à Ternate accersit
 primum: dein, cum ne ij quidem sufficerent, magistratum rogatu in Indiam ad
 subsidia petenda profectus est. Interea Gaspar intra insulæ Armuzię fines exacto
 ferme triennio, Goam superiorum accitu reuertit, Japonios inde Sinaque, si per
 eosdem superiores liceret, tum etiam Scythas, ut ex ea parte immenso circuitu
 Romam ipsam adiret, vasto & cœlestibus flammis ardenti agitans animo. Verum
 in digressu ab Armuzianis, haudquaquam ei leue negotiū fuit. Nō enim precibus
 duntaxat, lacrymisue, uti mos est, ne se desereret, sūmi pariter infimiq. tendebant;
 amica parabatur ei vis; positq. locis opportunis insidię. quas ille frustratus, celeri
 lembo ad Lusitanā peruenit classem, capta & direpta Carifa Canarinos ad portus
 eo ipso tēpore nauigantē. ibi magno militū ac naualis turbæ gaudio in vnā è ro-
 stratis

A stratis acceptus, ad Bazainū applicuit. A Bazaino, Antonii Laurerii Franciscani
 inuitatu, ad salutandos in vicino Christianos excurrit, ab eodē Antonio per Euan-
 geliū genitos. Multa, in eo tractu, priscae artis & magnificentię monumenta vi-
 tuntur. in iis Canarini fanū quod appellant, vna cū ædibus priuatorū multis, itē-
 que viis & angustibus, nec non cisternis ad centū, è solido ac viuo lapide fer-
 ramentis excisum. aliud item ex vna petra fanū elephantis vocatur, multis insigne
 simulacris, ac duobus præcipue colossis ingentibus, terna queis capita, totidem
 pedes manusque. eiusdem operis templū aliud incerto titulo, Antonius rite ex-
 piatum, Christo dicauerat. in templum id Gaspar obuio Christianorum agminē,
 præcinentibus tubis, effusa cum lætitiā exceptus, rem diuinam peregit, grauiq.
 & efficaci oratione animatis ad fidem officiumq. neophytis, Tanaham inde, Ciäu-
 lumque, postremo Goam cunctis optatissimus appulit. At Xauerius, ex Iapone
 Indiam, ex India retro Sinarum littora petiturus, primum Christianos in digres-
 su confirmat. Cosmum Turrianum, & Ioannem Fernandum, Amanguantiano
 præficit gregi, ipse in Bungum, quo Lusitanorum appulsam audierat nauem, re-
 cta contendit. Rex erat Bungi tum adolescens, & cœcis errorum tenebris in-
 uoluitus. attamen cognito quanta Xauerii esset virtus, quanta etiam apud Lusi-
 tanos auctoritas, (quorum ille, ut plerique eius tractus dynastæ, commercium ac
B societatem expetebat) aduenienti patri sese valde humanum & honorificum præ-
 buit: abeunti, comitem è suis familiaribus cum epistola & donis ad Indię Præ-
 torem dedit. idem, cæteris è Societate, qui in Iaponem postea missi sunt, ean-
 dem humanitatem ac benevolentiam præstitit; proprium in suo regno domiciliū
 assignauit; aditum ad Regum finitimorum familiaritatem gratiamque litteris ac
 nuntiis muniit: quin etiam, in maximo rerum suarum discrimine, inter grauis-
 simas bellorum ac seditionum procellas, eorum saluti & incolumitati præcipua fi-
 de curaque consuluit; ac duodecimo demum post Xauerii profectioem an-
 no, Christiana sacra suscipiens, quæ ad id vsque tempus metu seuerioris discipli-
 næ fuerat auersatus, de tanti patris nomine Franciscum appellari se voluit. no-
 uissime vero, ad Gregorium xiiij. Pont. Max. legatos è regia stirpe, venerationis
 & obsequii nomine destinauit: qui Olisiponem ipsius ferme triennii spatio, per
 quā ancipiti nauigatione deuecti, & à Philippo Catholico Rege in primis munifi-
 ce comiterque tractati, bonam Hispaniæ & Italiæ partem, ut inaudito post om-
 nium seculorum memoriam, ita gratisimo cunctis principibus populisque spe-
C ctaculi genere peragrarunt. Cæterum Xauerius, præter Bungensem, de quo di-
 cebamus, Regis internuntium, ex ipso etiam fidelium numero viros duos egregie
 cordatos assumpsit, Matthæum, & Bernardum, ad urbem vsque Romam Iapo-
 nicæ indolis exempli causa mittendos. quorum alterum Goæ mors abstulit, alter,
 quo intenderat, cursu feliciore peruenit, & ab Ignatio in Societatem acceptus,
 quo in vulgus obscurior, eo per otium attentior, exquisitas Ecclesiæ Romanæ
 cæremonias, religionesque, & sacrorum apparatus est contemplatus; celeberrima
 sanctæ vrbs templis insigni cum animi fructu, ac pietatis incremento non se-
 mel obiit; patriam deinde repetens, multa Iaponiis narraturus; in Lusitania læ-
 tali correptus morbo, Conimbrigæ supremum vitæ actum haud sine plausu
 peregit. Hisce ergo comitibus à Bungo Xauerius Nouembri mense anni quin-
 quagesimi primi, paucis diebus peruenit ad Sinarum insulam Sanctianū,
 quo commeabant per ea tempora Lusitani, leucas ab vrbe Cantone triginta.
 ibi inter alios opportune reditum ad Indos parantem Didacum Pereriam
 offendit, nauarchum experientem, & industrium, & Sinarum utcunque lit-
 toribus adfuetum. Cum hoc sua pater de introitu aggrediendo consilia con-
 tulit. Aptius nihil vtrique visum, quam ab Lusitano Rege ad Regem Sina-

rum, amicitiae, & societatis incundae cum litteris ac donis orator. quam rem in-
 feliciter olim quorundam culpa tentatam, mitigatis ipsa die Sinarum animis, mo-
 do temeritas abesset ac fraus, multo iam nunc melius cessuram, haud inani conie-
 ctura sperabant. in huius porro noui legati comitatu posse Christi nuntios in ipsa
 mediterranea dissimulanter induci, qui vel aliquam linguae consuetudinem, vel
 interpretes certe nacti fidos, magno deinde animo, diuina subnixi ope sementem
 Euangelij facerent. Cum ea maxime ratio probaretur; legationem sibi (ni Praetor
 abnuat) Pereria ipse deposcit: caetera, nempe Xauerius. Hac mente profectos ab
 Sanctiano, atrox procella e regione Cincei portus inuasit, auullamque repente
 scapham, & in ea duos e nautico ministerio Mahometanos, ex omnium oculis ab-
 stulit. Furebat ventus: aquarum infani montes vndique minabantur exitium nau-
 tae maioribus demissis antennis, modico tantum velo tempestatis vim subterfu-
 gere nitebantur: memoriam scaphae, propior metus ac terror cunctis excusserat.
 Xauerio tantum ea insidebat cura. neque id, euadendi consilio si naufragium in-
 cideret; sed miserum illud animarum par ab sempiterno interitu vindicandi, ni-
 mirum diuinitus concepta spe, si reciperentur, Christianos aliquando futuros.
 Hoc ille studio accensus, quamquam alieno tum tempore, intentos gubernaculo
 nauclerum ac praefectum aggreditur. diu renitentem vtrunque monitis, obtesta-
 tione, auctoritate peruincit, uti dolones demitti protinus imperent. aegre id ex-
 sequuti proretae, mox, cum ne sic quidem e summo speculantibus appareret sca-
 pha; pelago saeuiente vela rursus expediunt. Tu, inuictis caritatis ardore ad pro-
 priam aduolat pater: iniectis antennae manibus, haud intermissa ad Deum prece,
 paululum adhuc morae per summam contentionem extorquet: puerum iubet,
 dispiciendi causa, denuo rudentes ascendere. Cum haec maxime fierent, ecce su-
 bito aduentans praeter omnium opinionem scapha conspicitur. Protinus clamo-
 re sublato contracti dolones: atque ad eam expectandam, cursumque facilius in-
 hibendum, obliqua oneraria contra maris impetum sistitur. appropinquanti dein
 eminens iniici funem Xauerius vetat, affirmans ad ipsum nauis latus recta accessu-
 ram esse per se: neque aliter factum. per medios fluctus facili admota remigio,
 tandiu stetit, dum tenacius religaretur ad puppim. lenitum interea pelagus. Ma-
 hometani e tanto periculo sospites, instante Xauerio caeterisque, ad Christum
 extemplo conuersi. cuncta prorsus uti praedixerat, euenere. scilicet magnitudi-
 ne rei primo defixi omnium animi: noua dein perfusi laetitia, diuinam clementiam
 gratulantes agnoscunt: ac prospero demum cursu Malacam deferuntur incolu-
 mes. ibi solita celebritate pater acceptus, non diu substitit. inspectis tantum &
 confirmatis in opere fociis, ex ea vrbe Cocinum, Cocino Goam deuenit Februa-
 rio mense, anno seculi huius quinquagesimo secundo, quatuor non totis mensi-
 bus e Iapone illuc usque consumptis. eius aduentus, quo diutius ac longius ab-
 fuerat, eo maiorem vniuersae ciuitati laetitiam attulit. ipse, a descensu, primum
 omnium, publica nosocomia, & sacra caenobia religioforum inuisit; dein ad col-
 legium diuertit. Ibi Gasparem ac socios perquam suauiter amplexatus, reliquum
 vnum esse cognoscit, qui dudum in lecto decumberet, is e diuturno ac letali mor-
 bo desperatus a caeteris, nunquam tamen spem abiecerat ipse, modo Xauerius
 ante supremum adesset diem. neque mendax fuit fiducia. uti valetudinarium in-
 gressus pater, iacentem grato sermone ac salutatione uti solebat, impertit; im-
 positisque capiti manibus, consueta in eam rem ex Euangelio effatus est verba; il-
 lico leuationem sensit aegrotus, mox etiam vires omnino recepit. Obnitente
 dein rursus amicorum turba, nihilominus in maturandam profectioem intentus,
 Episcopo Praetorique suas & Pereriae cogitationes aperuit. laudabiles vtrique
 visa. & Praetor haud grauate principem legationis Pereriam declarauit, eidemq.

conci-

A conciliandae fidei litteras ad Regem Sinarum, nomine Lusitani Regis attribuit
 Caeteris ornamentis donisque regalibus Pereria suomet sumptu magnifice lega-
 tionem instruxit. Xauerius interea, Indicae prouinciae res, ne quid per ipsius
 absentiam caperent detrimenti, accurate ordinabat. Ante omnia Gasparem;
 Paulo Camerte piis aliis muneribus occupato, quamquam inuitum, & comitan-
 di per asperrima quaeque patris cupiditate flagrantem, Goano collegio caeteris-
 que praeposuit. Ad Bazaini culturam Melchiorem Nonnium; ad Tanahae, con-
 saluum Rhoterigium; ad Cocini, Franciscum Henricum, in Piscarium littus
 Aloysium Mendium (qui deinde propter Christum ibidem a Barbaris iugulatus
 est) ad Sancti Thomae coloniam, Ioannem Lupium abire iussit. in Lusitaniam
 vero, atque inde Romam ad demonstrandum Ioanni primum Regi, tum Igna-
 tio Indicae prouinciae statum, & petenda ab utroque supplementa, Andream
 Fernandum cum Bernardo Iaponio, uti paulo ante diximus, destinauit. In Ia-
 ponensem denique vineam, Cosmo Turriano, & Ioanni Fernando subsidiarios
 designauit Balthasarem Gagum, Petrum Alcaceuam, Eduardum Syluium. hosce
 Malacam usque secum ducebat. Hisce aliisque rebus, tum e domestica discipli-
 na, tum e publica utilitate compositis; inter pijs deducendum lacrymas faustasq.
 preces, & certantia vota discessit xv. Kal. Maij, tertio circiter mense quam e Ia-
 pone redierat. Periculosa in primis ea quoque nauigatio fuit. secundo proue-
 ctos flatu, adeo subita ac foeda tempestas inuasit, uti neque nautarum conatus
 artesue, neque vasorum onerumque iactura, superandis fluctibus, & nauis regen-
 dae sufficerent. Inde, cum ex sanguine metu, humescentibus virorum etiam alio-
 qui fortium oculis, relictas alij coniuges liberosque, alij tetrum & informe genus
 leti miserarentur; ingenti animo pater in medium prodiens, pauorem atque for-
 midinem singulis demere; excitare iacentes; certo vultu ac sermone haud dubiam
 Dei benignitate salutem omnibus polliceri. Castellum dein onerariae scandit in-
 trepidus. reliquiariam thecam e collo sibimet detrahit: lineaque suspensam, vnius
 trinique Dei nominibus fideliter inuocatis, mari mergit; ac rursus ad caelestium
 pacem exposcendam, sub tabulata succedit. Haud ita in longum extenderat pre-
 ces: cum e dira procella, turbidoque ac fulminante caelo, optata lux primum,
 mox plena tranquillitas rediit. Hinc recreati Lusitani cum se defunctos iam pe-
 riculis crederent, aperte monuit Dei seruus, haud leuius adhuc superesse discri-
 men. neque falsa praedixit. in breuia syrtesque paulo post illata carina, cum ali-
 quandiu ipsa inarasset vada; vectoribus pariter ac nautis nouo horrore intremen-
 tibus, eodem deprecatore in altum euasit. Malacam deinde peruentum. ex ea
 vrbe pater Balthasarem Gagum eiusque consortes in Iaponem sine cunctatione
 transmisit. ipse cum Pereria sese ad reliquum itineris conficiendum parabat. Bo-
 no iam loco videbatur esse res. quippe non modico nauigationis emenso iam spa-
 tio: & oratore caeterisque ad suas cuiusque partes rite obeundas accensis: cum re-
 pente, vnde minime oportuerat, graui tum Christianae rei damno, tum bonorum
 dolore discussa tota legatio est. Praefectus eo tempore Malacam obtinebat, haud
 satis equo in Pereriae dignitatem animo, ac proinde coloniae infrequentiam cau-
 satus, acceptasque clades, & imminens ab Aceno bellum; nauem legati, legatumue
 ipsum, e portu excedere vetuit. Neque, obfirmatam illius mentem, aut amicos-
 rum hortamenta, aut Pereriae obtestationes, aut Praetoris decretum ac litterae;
 aut Xauerii exostulatio, causaeque bonitas, & Pontificia ipsa cum caelestibus di-
 ris minisque diplomata, flectere valuerunt. denique, quantam in eo negotio di-
 ligentiam & alacritatem, vel certa cum impensa periculoque praestiterat designa-
 tus orator, tam se alter hic, nobilissimae legationi actionique infestum aduersa-
 rium praebuit. Neque vero, in hac etiam vita, (ne quis indormire Deum rebus
 humanis

humanis putet) debita meritis vtriusque stipendia defuere: siquidem Præfectum D
 execrantibus quacunq̄ incedebat viris foeminisque, elephantiaca primum
 inuasit lues: deinde, haud vno crimine, sed peculatus præsertim ac rapinarum ac-
 cersitus, magistratu deiectus, catenis onustus, in Lusitaniam Regis iussu transue-
 ctus est. ibi cognita causa, damnatus, redactis in fiscum bonis; ad hæc, morbo in
 dies ingrauescente, quod reliquum vitæ fuit, per summam, & animi ægritudi-
 nem, & corporis foeditatem, egens, infamis, ab omnibus contemptus exegit. Con-
 tra, Pereria, egregii studii conatusque non modo præclarum ex optimi cuiusq̄
 commendatione, atque adeo ex ipsa conscientia fructum, sed etiam splendida &
 opima postmodum à munificentissimo Rege præmia retulit. Xauerius autem,
 quamquam tanto præsidio ac spe subito destitutus; haud tamen idcirco despon-
 dit animum. neque consilium saluberrimæ expeditionis abiecit. Solatus Pere-
 riam, atque ad obliuiscendam iniuriam, & condonandas Christo inimicitias ad-
 hortatus, itinere cæpto perrexit ipse cum vno e Societate Alexio Ferreria, exter-
 nisque pueris duobus, quorum alter alienigena Sinensem linguam penitus igno-
 rabat; alter, cui nomen Antonius à Sancta fide, genere Sina, in Goano diui Pau-
 li seminario à primis educatus annis, pertenuem retinebat patriæ linguæ noti-
 tiam. Hoc tantulo comitatu Sanctianum reuectus pater, ante omnia in littore E
 temporariam ædiculam ex obuia materia raptim extruxit. ibi rem diuinam quo-
 tidie facere, & Lusitanos negotiatores omni officio adiuuare, vti solebat, insti-
 tuit. simul, è Sinis qui ad eam insulam commercii causa ventitabant, peritum in-
 terpretem sibi parauit, qui tamen postea iniecto iudicii pœnarumque metu, fe-
 fellit fidem. ab aliis, de gentis quotidie moribus, legibus, institutis, diligenter que-
 rebat, nec non de ratione insinuandi se in eas vrbes, hominumq̄ colloquia. quam
 illi rationem, cum sine euidenti capitis discrimine propter seuerissima interposi-
 ta edicta iniri negarent posse; tamen Xauerius, ex iis quæ de Sinarum indole in-
 genioque subinde audiebat, acriore in dies accendebatur studio, tam docilem,
 tam politam alioqui natione gentili caligine ac tenebris eruendi: ac modo Euan-
 gelium afferre miseris quo quomodo liceret; omnes cruciatus ac mortem cum
 eorum salute non solum æquo, sed etiam libenti paciscebatur animo. Huic pa-
 tris voluntati studiisque maxime Lusitani obsistebant, tum ipsius caritate, quem
 diligebant omnes ac reuerentur vnice; tum vero nimia quadam sollicitudine,
 et anxia cura fortunarum suarum; graui scilicet pauore concepto, ne vetitos in-
 tra fines publica nulla fide subito deprehensus Europæus aduena sacerdosque,
 non ipse tantum acerbissimas illico daret pœnas, verum etiam denuo in Lusitanum F
 omne nomen, regionum satellitum furorem atque iras accenderet. atque ob id ip-
 sum crudelitatis eorum cum vetera documenta promebant, tum etiam recens in
 Lusitanos aliquot edita, qui tempestate in littus eieci; comprehensi confestim
 ab incolis, teterrimo etiam tum carcere tenerentur. quod si naufragis & eiectionis
 puenisset; quid tandem illi futurum, qui se se, prudens volensque, nullis cuius-
 quam opibus vel commendatione fultus, intra illorum præsidia & septa non du-
 bitasset includere? Deinde, vt maxime cuncta experiri libitum foret, quam tan-
 dem facultatem habitura esset res? calcaturumne cū comitibus æquora? an, cen-
 tum fere millia passuum (quantum interesset spatii) trabe vel tabula traiecturos?
 nam portitoris quidem, & nauicularij nullam omnino fore copiam. Lusitanos,
 omni impulsu continentis arceri. Sinis, capitale esse, quemquam externum in-
 iussu Præfectorum inferre. quod si quis adductus pretio, suam in id operam
 quamuis occulte detulisset; verendum tamen, ne pernumerata mercede, receptum
 cum inermi socio puerisque peregrinum, vel in deserta quapiam insula per scelus
 exponeret; vel breuiore facinoris compendio, nequid iudicij emanare posset, in
 altum

A altum enaui proijceret. Cum hæc ad terrorem à Lusitanis haud absurde propo-
 nerentur; nunquam tamen Xauerius de sententia potuit demoueri: tantum, quod
 ad ipsorum incolumitatem ac mercimonia pertineret, omnem illis dempsit timo-
 rem; persancte pollicitus, non ante se quo tendebat iturum, quam confectis ipsi
 negotiis ab Sanctiano soluissent. cæterum à transmissione in id tempus præpa-
 randa non destitit, aliquandiu nullo successu, quippe Sinæ institores, ad quos erat
 necessario confugiendum, appellati ea de re, vulgo negabant. ad extremum ta-
 men pecunia euectus est vnus. huic cum Xauerio in hæc pacta conuenit. Sina lem-
 bum, occultandæ rei gratia excluso omni alio remige, nauta, vectore, suis dunta-
 xat filiis famulisq̄. ad iter in diem certam instrueret. transuectum in suburbia Can-
 tonis patrem, ad tres quatuorue dies clam haberet apud se; tum intempesta nocte
 cum sarcinula & libris ad portam vrbis nemine conscio destitueret; vnde perdu-
 ctus (quod extemplo videlicet erat futurum) ad tribunalia, quicquid liberet ibi
 de religione, aliisue de rebus, periculo suo palam explicaret. Xauerius vicissim, cū
 ius opera transuectus fuisset prorsus haberet occultum: eidemq̄. nauili nomine da-
 ret piperis quod ducentorum paulo amplius aureorum efficeret summam. id pi-
 per Xauerio Lusitani, quando eum ab incepto reuocare nequiuert, in id ipsum
 B pro amicitia fuerant elargiti. ea pactioe transacta pater interea omni tormenti
 patientiam assidue meditari: martyrij palmam cū animarum salute coniunctam
 dies noctesque sibi proponere: conditum profectio tempus per summam cu-
 piditatem exspectare. Inter hæc abeuntibus paulatim Lusitanis, aduersa valetudi-
 ne laborantem Ferreriam, ne sibi in tam ancipiti re impedimento foret, in Indiam
 tempestiue remiserat. mox ipse quoque in febrem incidit: qua dies aliquot acerbe
 vexatus, cum onerariæ in salo iactationem ægre admodum ferret; in casam inde
 sese recepit apertam, ventoque ac frigori peruiam, ex ijs quas ad extremam litto-
 ris oram, Lusitani ab Sinis ædificatione prohibiti, è paleis ac ramalibus momen-
 to excitare, atque in discessu disturbare consueuerant. Ibi quinto ab discessu die,
 dum Sinam ex composito portitorem exspectat, nauarchis iam Lusitanis præter
 vnum cunctis ex eo loco profectis; cum ad refocillandas vires nihil omnino sup-
 peteret, in summa rerum omnium egestate, germanus Christi in morte pariter &
 in vita discipulus, accensa diuino amore iacula è psalmis ferme petita subinde in
 coelum emittens, IESVMq̄. ac MARIAM suauiter inuocans. è corpore ex quo
 iam pridem eminebat, excessit i v. Nonas Decembris, anno Christi nati (nam de
 C ipsius quidem ætate nil traditur) supra sesquimillesimum quinquagesimo secu-
 do: Indicæ vero suæ peregrinationis, vndecimo. Ea de re ferius moniti Lusi-
 tani mœrentes accurrunt: mirantur habitum quiescenti quam mortuo propio-
 rem: compositos artus; decoram faciem; ipsa denique pietatem adhuc spirantia
 lineamenta. dein rati id quod erat, indignum ac nefas, tanti sacerdotis corpus,
 tamque de Lusitano vel in primis genere benemeriti, nullo exsequiarum hono-
 re, desertis in locis & barbaro solo relinquere; cum ipsis vestimentis in arcam in-
 clusum, viua operiunt calce; quo celerius exesis acrimonia carnibus, nuda secum
 ossa deportent: ipsam dein arcam deserto & squalido quodam in eius insulæ col-
 le defodiunt. post dies aliquot confectis negotiis ad sepulcrum vniuersi conue-
 niunt; corpus diligenter inspiciunt attractantq̄. non modo integrum, solidumq̄.,
 & aspectu iucundum inueniunt, sed etiam, quo magis obstupere, suauiter admo-
 dum fragrans. læti suam de viri sanctitate opinionem comprobari diuinitus, in
 eadem viux calcis arca reconditum, venerabundi omnes in nauem imponunt.
 Inde Malacam deuectum, prodeuntibus obuiam cum solemnī pompa oppidanis,
 excipitur, & sua impensa funus procurante Didaco Pereria, qui nondū abierat,
 in ædem Beatæ Virginis, vbi collegium est hodie Societatis, defertur. iam tertius
 à morte

morte agebatur mensis. arcam sacerdotes & amici rursus aperiunt: nihilominus incorruptum extrahunt mirabundi, ac Lusitanico more (haud dubio Dei nutu, quo liquidius postea de admirabili integritate constaret) terræ ipsi mandant nullo capite tabulæ munimine, puluino duntaxat ceruici subiecto, & obrecta sudario facie. quinq. ipsos menses cum in eo tumulo iacisset, è socijs quidam missus ad Xauerium inuestigandum ab Goa superuenit (quem nos deinde Romæ hæc eadem ab alijs ante perscripta memorantem audiuius) is auiditate ac studio explorandi cernendique oculis quæ ferebat fama, sarcophagum detegit. mirum dictu: puluinum ac sudarium purpureo cruore tinctum offendit, dum funeris administri terram superingerunt inculcantq. inter sepeliendum expresso. cæterum corpus totum plane illæsum, & eadem quæ ferebatur odoris suauitate: quin etiam (quod super omne miraculum fuit) vestimenta ipsa, crepidasque, & extimum lintheum, adeo recenti specie, vt illo ipso Melchior Nonnius in Iapone deinde, quem admodum Diui Pauli eremitæ palmea quondam tunica Diuus Antonius, ita ad celeberrimas quasq. gratulationes & cæremonias vti consueuerit. clara profecto ac testata sancti patris virginitate ac sanctimonia (quamquam alijs quoque argumentis ante iam nota) quando neque calcis viiæ caustica vis, neque telluris humor ac situs, defuncti carnes aut amictum vlla ex parte labefactare valuerunt. Quo indignius visum omnibus, vltra in defosso haberi corpus, tanto tamque honorifico Dei munere custoditum. In ijs Didacus Peteria, memor amicitia ac meritum, elegantiore materia formaque arcam aliam damasceno serico subluendam, aureo textili desuper obtegendam curauit. in eam translatum corpus idoneo loco ad vsque tempus Indicæ nauigationis est habitum. quo ipso tempore Indiam repetens Cosmi Turriani missu Petrus Alcaceua, Malacam ex Iapone delatus, impositum in onerariam sacrum thesaurum vna cum altero de quo dicebam socio asportat, præsens vtiq. nauigantibus ac salutare præsidium: si quidem nauim, diffracto gubernaculo, vadis impactam aliquoties, præsentis illius ope, cuius vehebant exultantias, haud dubie seruatum fuisse cum alijs, tum nauarchus ipse testatus est: idemq. actuario Goam celeri cursu præueniens, rem totam patribus nuntiauit. ex ijs quatuor cum totidem à catechesi pueris, biremi regia, tardius nauiganti onerariæ ad Baticalam occurrunt, arcam denuo referant sextodecimo iam ab obitu mense; æque incorruptum corpus ac vestimenta, gaudio simul ac stupore attoniti deprehendunt. Arca iterum clausa in biremem eo quem dixi ornatu deponitur. nauis sublati vnde quaq. vexillis tormenta festo cum reboatu displodunt. eo die sub vesperam à Baticala ad Goam biremis rediit. arca noctem vnam in ædicula Dei paræ Virginis custoditur, passibus ab vrbe mille quingentis. postridie mane confestim Prætor ac proceres, Canonicorum ac Misericordiæ sodalitia, ingens præterea oppidanorum uis, & Diui Pauli collegium omne, corpori extra portas obuiam prodit. reliqua multitudo ad spectaculum effusa, parietes, fenestras, plateas, ita compleuerat, vt in reditu summoueri vix posset. cum cereis candidati nonaginta præibant pueri, sequebantur clerus, & magistratus, ac nobilium ordines: quacunq. pium incedebat agmen, multa erant passim odoramenta disposita. feretri latus vtrunq. thuribula ex argento affabre facta cingebant: Diui Pauli templum quo inferebatur, cum per eos ipsos dies hebdomadæ sacrosanctæ agerentur solemnia, nihilominus albo peristromate conuestitum: cuncta sobriam ad hilaritatem læritiamq. composita. Hoc maxime modo corpus acceptum, & statim in Diui Pauli sacello, testum vti erat, magna cum veneratione repositum est. ibi, quominus tertium aperto iam loculo palam ostenderetur, efflagitantibus pariter summis infimisq. negari non potuit: veruntamen ad introspectandum obiecti cancelli, ne applicuisse rosaria, impressisse oscula virginis carnibus, semel iterumq. palpasse non

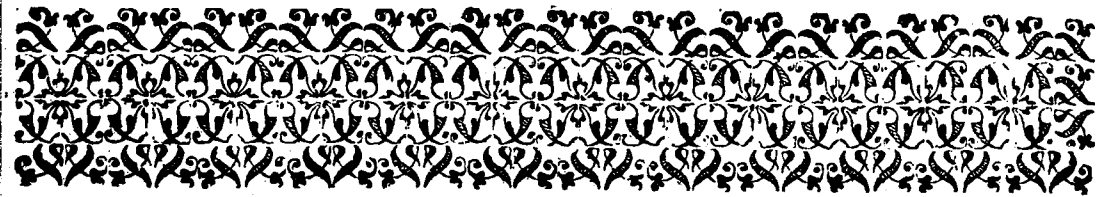
satis

A satis habentes; insuper (quod apparebat futurum) in frustra, & præsegmina, cæteratq. reliquias inuolarent. in eo sacello tres amplius dies ac noctes habitum summo ac perpetuo omnium ætatum, nationum, ordinumq. concursu. neque interea ab vno quopiam è superiore loco pater est laudatus, vt assolet. pro laudatore populus fuit. alij quippe reconditam viri doctrinam, & sapientiam, ac dicendum, copiamque: alij prudentiam, vsumq. rerum, & longinquas peregrinationes ac plurimas; alij comitatem ac mansuetudinem, & sine fastu vel arrogantia grauitatem, sine indignitate summissionem, sine fucō pudorem atq. modestiam; alij castitatem insignem, & voluntariam paupertatem; & longa ieiunia vigiliisque; alij subleuitas egentium angustias; orbis educationem ac disciplinam; viduarum ac virginum pudicitiam egregie custoditam; curatos per summam patientiam ac sedulitatem ægrotos; diremptas plurimorum inimicitias; alij verissimas predictiones atq. miracula; (multo videlicet plura quam quæ nos alio properantes attigimus) ac partim Christianorum greges à perduto vitæ genere ad meliorem frugem, partim ethnicorum à Satana seruitute ad Christi fidem obsequiumq. traductos; horumq. tutelæ commodis; ornamentis omni ratione consultis; alij deniq. magnitudine n animi in rebus arduis capeffendis, constantiam in promouendis, & quod super omnia mirandum, adeo salubri temperamento mistam actione contemplationem; vt cum vtranq. coleret propemodum ex æquo, neutra tamen officeret alteri: hæc, inquam, & alia pro suo quisq. sensu lacrymantes in cælum efferre. Interea exacto ferme quinquagesimo, cum satis iam in aperto fuisse videretur, ab focus arca iuxta maximam arcam loco certo reponitur, & claustro munitur. Huic tantæ gratulationi Gaspar adesse non potuit, ad æterna, vt sperandum est, gaudia paucos ante menses euectus. Is Indicæ prouinciæ administratione suscepta publice priuatimq. multa præclare instituit, quorum hodieq. vltus cum vberissimo perseverat animi fructu. dumq. in domesticam pariter disciplinam, & communem Ecclesiarum vtilitatem intentus, affecto iam corpusculo acerbis grauiusq. quam ferre posset imperitat; inter concionandi ardorem & contentionem defectus repente viribus, intra pulpitem concidit. collecto dein spiritu domum regressus, acriq. correptus febrī, mox inter sodalium caros amplexus animum efflauit. x. v. Kal. Nouembris, anno seculi huiusce quinquagesimo tertio. elatus est, magno situitis luctu, quam sibi suisq. vniuersam excellenti caritate officijsq. deum varet. Sub hæc, ab Iaponis dynastis litteræ ad Prætorem allatæ: fœdus & amicitiam vltro petebant: ac siue id ex animo, siue gratiæ causa, nuntios Euangelii, & sapientia Christianæ magistrōs: ea re permotus, vt æquū erat, successor Gasparis Melchior Nonnius Lusitanus, commendata vicarijs citeriore prouincia, cum focus aliquot Iaponem petere intendit. Ingens dudum in ijs locis erat perturbatio rerum omnium. Amangutij Regem inter ac populares atrox ac periculosum exstiterat bellum, nec nisi Regis & filiorum interitu restincta seditio. in Bungi quoq. Regem, aliquot principum coniuratio eruperat. ij, commisso demum prælio victi cæsique: orti deinde non nihil ab armis fuit. patres ad prædicationem & consueta munia redierunt. ac Deus item signis atq. miraculis adiuuabat. ægroti debilesq. iustitiam vltimum aqua sanati: ex inuisis diuturna possessione corporibus, Dei verbo fugata demonia, hæc & alia minime deerant Euangelij firmamenta; sed nondum idus eo notabilis fiebat ad rectam fidem accessio. Pauperes ferme, & inferiorum ordinum homines, colla salutari subdebant iugo. contumax etiam tum, & fastidiosa, vturum tamen manus olim datura nobilitas, à Christiana humilitate, ac mansuetudine, egentiumque ac vulgi consortio valde abhorrebat.

Libri quintidecimi Finis.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM

LIB. SEXTVSDECIMVS.

INTER hosce tam varios dubiosq. rei Christianæ successus, repentinum & graue apud Ceilanos quoq. bellum exarsit. Columbo Regi, qui Cottam pariter insignem obtinebat urbem, tres erant sororis filii, ad quos, de morte gentis, hæreditas pertinebat. ii, expetitur ab insita dominandi libidine regnum, senecta auunculi detineri ægre ferentes, facta coniuratione Regem interficiunt. inde ita inter se opes & imperium partiuntur, uti natum maximus, nomine Pareæ Pandar, ius populis è regali solio diceret; minimus, cui Madunio nomen (medio paucos intra dies extincto) militaribus copiis cum stipendio ac potestate præfesset. Ac primo quidem concordibus inter se animis agere visi: mox (ut est omnis dominationis male fida societas) capitales inter vtrūq. dissensiones exortæ. Queri Madunius, non pro dignitate meritisque tractari se, quippe qui præcipuo periculo & audacia nefariam vim ac sceleratas manus auunculo, ceteris hortantibus, attulisset; magisque sese in dies à Pareæ consuetudine rationibusque alienum ostendere. at ille, nouis quotidie sese caputq. suum præsidii aduersus fraternas insidias impietatemq. munire. inter cætera, eum Lusitano Rege per supplices litteras egit obtinuitque, uti nepotem ex filia, contra consuetudinem, excluso Madunio, in regni successionem iusq. adoptaret. Eo acriore incensus ira Madunius, exercitu coacto apertum fratri bellum inferre, Cottanos euastare fines, ad oppidum castra mouere non dubitat. Rex item, ne contra latronem ac perduellem, aggere mœnibusq. potius, quam armis ac virtute sese tutari videretur; male auspiciato eductis extra oppidum copiis, idoneo confidet loco. erat in eius castris auxiliaria Lusitanorum cohors. ex iis gregarius quidam (temere, an à Madunio corruptus, incertum) plumbeo missili, sine metu suis obuersantem Regem interficit. Tum proceres in urbem extemplo sese recipiunt; nepotemque Pareæ, regis communi consensu decoratum insignibus, in auro collocant sede. mox; diffisi adolescentis ætati, ac popularium animis, instante præsertim ac minitante Madunio, nouum ab Noronia Prætoris subsidium petunt. Ille sine mora instruit classem; impositisq. Lusitanorum millibus

admodum

Admodum tribus, ipsemet eam expeditionem obire constituit. prætendebatur bello, vetus cum Columbo fœdus, & pia pueri pæne circumuenti defensio. sed arcana suberat profectio illecebra, quod à quibusdam pro certo accepisset Prætoris, auri argentiq. thesaurum in vrbe Columbo repertum, quo si potitus foret; & Lusitanum crebra erogatione exinanitum ærarium opportune suppleri, & se suosq. facili negotio ditari posse consideret. Hac mente consilioq. profectus, in Columbi classe Columbum deseritur, leucas ab vrbe Goa ducentas. de descensione facta, primum omnium in thesauri perscrutationem toto pectore incubuit: & exacerbatis peracri quæstione oppidanis, adeo ut non pauci ad hostem subinde transfirent; ingenti labore miseriaque tandem eruit quod aureorum centum millium summam expleret, quantum in clasis belliq. apparatus insumpserat. Inter hæc Madunius contractis vndiq. copiis intra Ceitauacam urbem, à Columbo nouem introrsus leucas, intenta cura sese munire pergebat. Promotis eo signis Prætor haud magna mole urbem expugnat: direptamque, ferro & flammis excindit: de Madunij exitu nihil traditur. inde, firmato pupilli regno, quam inuenta pecunia lætior clariorque, Goam sospes reuertit. Ab Goa, renouato impetu, Ciembé insulam petit, receptaculum latronum Malabariū, in Cocinensis Regis damna perniciemq. imminentiū. hanc frustra nuper à Caprali circumfessam, ipse haud incruenta victoria tandem cepit; Malabaribus partim cæsis, partim in seruitutem abductis. Circa idem tempus, auide cupienti Solimano Turcarum tyranno, occupandæ Armuziæ viciniqu. tractus oblata denuo spes, Mahometanis inquilinis odio Lusitanorum per clandestinos identidem nuntios litterasq. sollicitantibus. ea si obtinisset loca, per breui in Cambaiam & Indiam transitu, Lusitanos quæstuosissimi commercii fructibus, & iniusta longinqui maris possessione, facillime depulsurum. Eiusmodi stimulis incitatus Turca, cupidus præsertim delendæ ignominia: ad Diu priore bello susceptæ; Peribecum vnum è Præfectis, qui ad Mecam agebat, classem ab Suezio propere iubet accerere; & Adeni claustra quam occultissime præteruectum, Arabiæ Felicis quicquid Lusitanorum custodia teneretur, necnon Armuzianos fines, repentino aduentu (si res patiat) inuadere; cum eo tamen, uti ad colligendam clementiæ famam, incolarum animos benigna oratione ac promissis alliceret prius, quam incendiis, cædibus, populatione vexaret. Ille, triremibus quinque & viginti, onerarijs duabus extemplo deductis ornatissimisque, celeritate vsus & secunda navigatione, Mascatum applicuit. Lusitani sexaginta, duce Ioanne Olisiponensi eam arcem obtinebant. ii, vel subito clasis impulsu perterriti, vel à comitatibus imparati; Peribeco saluis corporibus & libertate deditioem faciunt: eiusq. mox deditioem luere piaculum; à barbaro contra pacis fidem, & Solimani mandata male mulctati, & in custodiam & vincla coniecti. Eius rei fama pauidis illico nuntiis Armuziam allata, cum in maius, ut fit, cuncta certatim auerent; ita occæcauit animos omnium; uti amentes repentino terrore Mahometani pariter & Christiani diffugerint. Rex cum proceribus intuta iam sese receperat loca. ciues & inquilini, partim arreptis quæ carissima habebant, partim etiam præ formidine ac festinatione relictis; auios alij montes, alij proximas insulas petunt. duo tum ad Armuziam è Societate IESV agebant patres: eorum alter, ad nauandam in extremo discrimine Lusitanis operam; sese cum ijs in arcem inclusit; alter, neophytos, ne mortis metu à Christo deficerent, cortogatis in alimenta pecunijs, ad Mogastanem continentis oppidum ingenti labore traiecit; eumq. ibi gregem ad vsque transitum illius tempestatis cum fide curaque tutatus est. At Peribecus obuio, nemine prouectus, vacuum hominibus, gaza referatam urbem, ad Turumbacū ab arce procul ingreditur: aduersus Lusitanorum eruptiones militem idoneo loco disponit: dein cæteris diripiendi oppidi signum dat. Paucæ tū erant emporia Armuziano diuitijs comparanda: vsq. adeo multi om-

D d nium

hiū ferme nationum infitores, varias illuc primæ notæ merces opesq. congesse-
 rant. Ergo tantum pretiosæ vestis, gemmarum, & vnionū, auriq. & argenti exhau-
 sum; quantum alioquin expedita ad iter faciendū aliquot nauigia capere potue-
 runt. exposita dein ad arcem oppugnandā & apte locata muralia tormenta. queis
 Peribecus præcipue infestum sibi vnum è propugnaculis tanta pilarum vi sine in-
 termisione quassauit; vt solutis iuncturis bona pars muri prociderit. adeoq. cer-
 tis ictibus pares globi in aduersa tormentorum ora contorti, vt nostris amplius ex
 eo loco iaculandi facultatem eriperent; neq. inter verberationem omnino quif-
 quam ostendere sese pro pinnis auderet. Ea edita strage haud tamen ad subeundū,
 conferendasq. manus Turcæ animus fuit; siue ad asportandam festinaret prædā,
 seu præsidii magnitudine territus, quod Lusitanos bellatores amplius octingen-
 tos omnibus rebus ad sustinendam vel oppugnationē vel obsidionem instructos,
 arce contineri non dubie comperisset. Ostentata igitur in speciem, dein omiſſa pu-
 gna, Queixomé insulam, quo multos ex vrbe confugisse audierat, protinus petiit:
 oppressisq. ac varie cruciatis, quicquid secum asportauerant fortunarū extorsit.
 inde grauem spoliis classem ad Bazoram urbem, quæ in intimo est Persico sinu
 Turcicæ ditiois, applicuit. ibi recognitæ manubiæ, & è molesta iactatione refe-
 ctus miles. At Goam vt primum circumferri ab Turcis Armuzianos allatum est;
 Prætor, quanta maxima potuit classe exercituq. coacto, Diu sine mora procef-
 sit. inde, ne præsiidiis Indiam nudaret, cum parte copiarum Antonium Noroniam
 iubet Armuziam pergere. Profectus, desertam direptamq. urbē; itemq. solutam
 dudū arcis obsidionem inuenit. intento dein reuocandis habitatoribus, triremes
 duas è freto in altum egredi nuntiat. Peribecus, Mecam ante hyemem reditu-
 rus, pretiosissimis vtramque rebus onustam, nocte per summū silentiū à Bazora
 soluerat, reliquis deinceps pari silentio sequentibus. Ad harum conspectum Anto-
 nius confestim anchoralibus præcis, abeuntem latronem insequitur. at ille, ante-
 cepto iam spatio, per summam & remigum contentionem, & nautarū industriam,
 vix tamen atq. ægre instantium ab tergo Lusitanorum effugit manus. Inde mœ-
 rens tam paruo sibi momento elapsus hostem Antonius Armuziam reuertit; a-
 ditaq. Regis iussu arcis præfectura, classem, vt mandauerat Prætor, Didaco No-
 roniam tradidit. Eius ope ac præsentia dum fauces freti, vicinamq. oram attente
 percurſat; profugi maris accolæ in patrias reuocati sedes; inclusi que intra finum
 hostes, capto haud semel impetu cum ex angustiis erumpere conati essent, opæ-
 riis duabus amissis præclare cohibiti, quoad vrgente demum hyeme Turca Ba-
 zoram, Noronia Goam in hyberna concessit. neque iis dum exactis, Prætor, cui
 puniendæ Turcarum audaciæ cura viuebat in pectore, Fernandum filium cum
 magno nauium ac militum numero ad easdem obsidendas fauces mature trans-
 misit. is celeri cursu in Arabiæ conspectum delatus; speculatoriis nauigiis quo-
 quouersum dimissis, cognoscit partem triremium, cæteris ex interuallo sequen-
 tibus, cursum ad fauces intendere: continuo classiarios ad demendum nomini
 Lusitano dedecus, atq. ad viciscendas fratrum ac sociorum iniurias cohortatus;
 ad Rosalgatum promontorium dirigi proras iubet. inde oram legens, circa Ma-
 scarum obuias triremes habuit octo: eæ, vitandi congressus causa cum littus pro-
 pemodum singulæ abraderent, Fernandus è celsarum numero tres rostratas, ca-
 stellorum instar, vltro in arenam inflatis velis inferre non dubitat. inde transitu
 alueis ac missilibus intercluso, habiliores ad cursum dromones & expedita na-
 uigia quæ remis agerentur, egregio milite instructa; in hostes immittit. ij,
 desperatis iam rebus, cum iactura triremium sese in terram parantes euicere;
 oppressi celeritate nostrarum nauium trucidantur: ac nullo pæne certamine
 triremes abductæ, cæteris Turcis è longinquo spectantibus, qui suorum casu
 perterriti, ac Mecam ne si liceret quidem tanta accepta clade redire non ausi, lon-
 giore

A giore ambitu in Cambaiæ fines ad Cindiscanem regulum perfergere. is, in fidem
 acceptos ac supplices, repetente dein Lusitano, ita seruauit; vt in eius gratiam
 triremes ad vnam omnes membratim dissolutas, ad nauigandum prorsus inutiles
 fecerit. Eam satisfactionem Prætor Lusitanus accepit. Fernandum interim,
 haud leui parta victoria, quominus syncero gaudio frueretur, cura de illis in bre-
 uia rostratis angebat: ne infixæ penitus euelli non possent. verum postquam ple-
 niore accedente æstu paulatim alleuari cæptæ; iamque salo prorsus liberæ atque
 agiles innabant; tum vero plausus & clamor militum ac nautarum exortus: velif-
 que in Orientem datis, Goam incolumes ingenti omnium gaudio peruenerunt.
 At Peribeco, cum duabus quas dixi triremibus prospera nauigatione Mecam re-
 uecto, male partis opibus diutius frui non licuit. Solimani iussu, cum rei gestæ
 seriem postea didicisset; execrandæ rapacitatis atq. perfidiæ pœnas capite ab-
 scisso perfoluit. Per idem fere tempus, periclitanti Parauanæ Ecclesiæ priuato
 consilio ac virtute subuentum. Indici maris oram, præsertim quæ ad Cori pro-
 montorium vergit, distractis tum in diuersa Lusitanis viribus, Malabares Tur-
 cis immisti, latrociniis & incursionibus infestam nomini Christiano reddiderant;
 nauibus ad viginti, anni vix spatio interceptis. iidem oppidum Punicale, oppu-
 gnantibus ab terra Mahometanis, admota ipsi classe vi ceperant, Henrico Henri-
 cio è Societate I E S V, necnon præfecto præsiidi Lusitani cum vxore ac libe-
 ris & quinquaginta militibus in custodiam datis: quodque multo erat detestabi-
 lius, Parauanos aliosque neophytos ad quinquaginta millia variis artibus ab
 Christo abducere nitebantur. Eius rei Cocinum multiplex iam fama peruenerat:
 itemque per litteras Parauæ Christiani tam duris in rebus opem ab ea ciuita-
 te precibus infinis implorabant. ac demum, instanti minaciter hosti vt Chri-
 stiana desererent sacra, consensu responderant, nisi intra quintum diem substi-
 dium à Lusitanis venisset; tum se de religione deliberaturos. Interim Cocini
 cognito sociorum extremo discrimine; ingens incesserat dolor, quod ærario ex-
 hausto, & absente magna parte iuuentutis ac nauium, publice Parauis opitulandi
 nulla esset facultas. Inde cum vulgo mœsti perplexique, casum vicinæ Ecclesiæ
 miserantes, hærent, Aegidius Fernandus Caruallius in communi causa præci-
 puam Christianis operam nauare constituit, eximia pietate pariter ac fortitudine
 vir; quam nuper in obsidione Malacensi nobilitauerat. Is contracta vndique pe-
 cunia, & omni pæne domestico instrumento in idipsum oppignerato; quamuis
 C tum è crure altero laboraret; biremes quatuor, manciuum vnam (actuarii ge-
 nus id est) confestim omnibus ad bellum rebus ornauit. multis deinde cum lacry-
 mis per sacram confessionem expiatus, cœlestique refectus cibo, in hostes du-
 xit intrepidus: eosq. ad Calecarem vicum assecutus; vno I E S V nomine fiden-
 ter inuocato, renouatis quæ iam consensuisse videbantur militiæ Lusitanæ mi-
 raculis, rostratas minores duodecim, lenunculos, quos vocant cialatones, amplius
 quadraginta, momento fudit fugauitque: in terram dein egressus, Mahometano-
 rum ædificiis ignem iniecit: Henricumq. grauias & acerba multa perpeſsum, cum
 reliqua Lusitanorū manu è vinculis eripuit. Sub idipsum fere tempus quo aduer-
 sum Christi fideles Malabarica grassabatur impietas, (ex quo facile diuini consilii
 ac destinationis apparet altitudo) ex eadem natione gloriosum Euangelio testi-
 monium perhibebant Malabares adolescentuli sex circiter & triginta, ab nono æta-
 tis anno ad septimum vsq. decimum. hosce, Lusitana qua vehebantur nauis, circa
 Arabiam à Turcis excepta, curā à Christo ad Mahometem traducere summa ope
 barbari conarentur; postquam alternis blanditiæ minæq. nil proderant; ad verbera
 cruciatufq. descendunt. Adduntur ad cæteram immanitatem stillæ adipis igne
 liquati, ea tormenta multasq. præterea iniurias, puerorū virtus fidesq. vicit egre-
 gie.

gie. Turcæ obstupefacti constantia, ab iis vltra vexandis tandem abstitere. At
 Caruallius, præter insignem apud Indos gloriam, ab Lusitanis quoque, & ab ip-
 so in primis Noronia debitum tantæ virtuti, & caritati præconium tulit: dumq.
 digna talibus factis exquiruntur præmia; interim è regio fisco quicquid in eam
 expeditionem insumptierat, benigne repensum. Eodem Noronia Prætoris, cum
 alia, tum duo in primis horrenda fuere naufragia. Emmanuel Sosa, cognomen-
 to Sepulueda, qui Dienfi (vti memoratum est) præfuerat olim arci, vir opulen-
 tus ac splendidus, ducta in matrimonium Eleonora Garziæ Salæ tum Prætoris
 filia, tactus desiderio patriæ; pressam diuitiis rostratam excessam Cocini con-
 scendit. sequebatur vxor, ac parui liberi; & Pantaleon Sala, & nobiles aliquot; &
 præter nautas, famulorum etiam ac mancipiorum turba: in vniuersum capita fer-
 me sexcenta. Ianuarii mensis initium, Lusitaniam ex illa petentibus ora, statum
 soluendi tempus. ventorum id vices, ac dudum explorata nauigandi ratio postu-
 lat. Sosa cum cæteris, quod impeditior ad Coulanum coemptio fuerat; non nisi
 Februario mense profectus; circiter Idus Aprilis Casrarium littus aperuit. Inde
 leni flatu prouectis, circa Bonæ spei promontorium vehemens ab occafu obstitit
 ventus, idque cum fulgetris, & cœli fragore, tetraq. ac minaci nubium vi. Tum
 inhorrescens mare paulatim attolli, maioreq. in singula momenta ciere fluctus.
 Cum inaduersum obnitendi, remigio destitutis, nulla esset ratio; paulisper addu-
 bitatum à nautis, vtrum demissis antennis, in salo transitum tempestatis expecta-
 rent. verum Oceano magis magisq. fauente perterriti; simul propter anni tem-
 pus abiecta superandi promontorii spe; retro in Indiam pari consensu vela dare
 constituunt. Sed ne id quidem è voto successit, adeo violenti ac repentini flatus
 ab Oriente, diuersisque coorti plagis, quassatæ iam nauis in perniciem conspira-
 uerant. Horum impetu vela primum discissa: malus deinde, mox gubernaculum,
 frustra fluctus euitante magistro, diffringitur. præterea costis immodica iactatio-
 ne conuulsis, multo plus accipiebatur vnde, quam vt exhauriri aut egeri summa
 turbæ naualis contentione & industria posset. Neque, præcipitata leuandæ nauis
 bona onerum pars, auertebat exitium. per hunc modum spoliati armamentis; ob-
 uersante perpetua mortis imagine, dies aliquot in alto iactati, postremo vrgen-
 tibus à meridie ventis, certum ad naufragium ad terram appelluntur. neque erat
 in malis potius quicquam, ni viuentes videntesque hauriri profundo, vel in cæca
 vada syrtesque adigi mallent. ad teli ergo missum iactæ ab vtraque parte ancho-
 ræ, dum scaphis, quæ vna supererat salus, in continentem euaderent. Sosa ante
 alios cum vxore filiiq. & primariis aliquot, raptim elata pecunia gemmisq.,
 tranfuecti haud sine ingenti periculo: vique adeo immanes toto littore moles a-
 quantum illis reciproco frangebantur. neque idem effugium cæteræ multitudi-
 ni patuit; scaphis, post vnum alterumue traiectum, in dorsuosa breuia impactis &
 comminutis. Eodem fere temporis articulo anchorarius funis in Austrum ob-
 uersus, quamquam valido nexu & crassitudine, rumpitur. Tum qui remanserant,
 diuisa nauis latera, & vasto dehiscentem hiatu alucum conspicati, erumpentia
 ex imo dolia, sarcinas, captasque corripunt; seque, incertam ad spem, qua cui-
 que proximum est, in mare demittunt. Miserando hinc spectaculo, immistos
 fluitanti gazæ mortales, & naualia instrumenta passim agi ferrique cerneret.
 Periere ab ipso statim deiectu, Lusitani circiter quadraginta; ex aliis nationibus,
 ad septuaginta: reliqui haud semel operati fluctibus, ac turgido spumantique æstu
 in diuersa raptati, ad hæc, scriniorum incussu luctu, aut clauorum squamarumq.
 tactu cruenti (tantus amor est lucis) tandem semianimes in sicco vestigia posuere.
 Vix dum euaserant; cum in conspectu omnium, vacua hominibus carina subsidit;
 & arenis illata, duas primum, dein quatuor in partes, ad extremum in mi-
 nutissima

A nutissima frustra dissiit. hæc maxime clades ad vltimam pæne rerum despera-
 tionem Lusitanos adduxit. quippe, consilium fuerat, è reliquis naufragii subri-
 tarium dromonem intentis vestibus ad cursum aptare; atque vbi licuisset, cum
 delectis retro Sofalam aut Mosambicum opis petendæ causa transmittere. Eam
 quoq. sibi facultatem ereptam videbant, cum è discerpto nauigio laceroque, vix
 vlla fragmenta cubiti mensuram excederent. Paulatim dein, quæque superna-
 tauerant, quæque obruta fuerant, pæne cuncta cum cadaueribus in littus eiecta:
 ipse quoque demum anchoræ, hastæque, & minora tormenta, quamquam hæc
 quidem prorsus inutilia; sulphureo omni corrupto puluere, neq. vilo conficien-
 di apparatu. Inter hæc autumnus abierat: &, quod ab æquatore in meridiem
 gradus vnum & triginta distat regio; refouendæ turbæ, frigore, inedia, vulneri-
 busque torpenti, Sosa complures excitat ignes. tum ex aliquot oryza semicor-
 ruptæ modijs, ac fassamentis, quæ tempestatis iniuriæ superfuerant, cibaria in
 singulos parce diuisa: quod squalida circum arena, ac nullum esset cum incolis,
 fera & inhospita natione, commercium dulces tantum in proximo scaturigines
 emicabant. atque ob id, connexis in orbem scrinijs, aduolutoq. saxorum ponde-
 re, vti securas exigerent noctes, loco munimenta circumdata; & quatuor in partes,
 vt assolet, vigiliæ distributæ, quas intempesta nocte haud semel circuibat Sosa;
 neque vllum, in tali calamitate, boni & ciuis & præfecti omittebat officium.
 Tredecim ferme dies curationi corporum dati. mox de summa rei deliberatum,
 quid agerent, quo se conferrent. nemini dubium fuit, quin oram tenentes, ad
 flumen contenderent; cui Laurentius Marchesius olim ab Sancto Spiritu no-
 men indiderat: eodemque Lusitani ab Sofala & Mosambico mercimonij causa
 commeabant. id flumen à statiuis in Orientem aberat leucas centum & octogin-
 ta. Ab hoc decreto, Sosa, quamquam præcipua in clade, tamen cæteros ipse vul-
 tu ac sermone confirmat: ne asperis in rebus desponderent animos. qui se pelago
 committant; iis famem, sitim, iacturas, ærumnas, omnia incommoda esse debe-
 re proposita. quæ si contingant, non ita mox cadendum, quasi ea nunquam euen-
 tura existimarint. ad hæc, pro suis quisque delictis æterna supplicia meriti; bre-
 uia ac temporaria non inuiti persoluant. Simul, eo infortunio, non quid perdi-
 derint cogitandum, sed quod euaserint. amisisse multa: sed perire vna cum ijs
 quæ amiserant, potuisse. monuit insuper, vt inter efferas destituti gentes, nullum
 deinceps nisi in coniunctione & concordia præsidium collocarent. nemo seorsû;
 omnes in commune consulere. nihil neque dispersis, & vagis tutum, neq. con-
 globatis & consentientibus noxium fore. postremo præcatus est cunctos; in ratio-
 ne itineris, Eleonoræ & filiorum vel ætati vel sexui parcerent; seque validi & ro-
 busti ad infirmorum vires attemperare ne grauarentur. Ad ea succlamatum, du-
 ceret quo vellet, & quo modo. se ab eius auctoritate arbitrioque non recessuros.
 Per hunc modum corporibus & animis, utcunque firmatis; hoc maxime or-
 dine capebant iter. Præcedebat Sosa cum vxore virilis animi fœmina, liberisq.
 propter ætatem securis, & Andrea Vafæo nauis magistro (is præcellum Crucis
 vexillum ferebat) & Lusitanis aliis octoginta, seruis præterea centum. hi pueru-
 los tergo per vices; Eleonoram informi pilento gestabant. sequebantur cum ancil-
 lis & imbelli turba nautici. agmen infaustum Pantaleon & reliqui cum mancipijs
 Lusitani cogebant. Modicis inde itineribus, per infesta Casrum incursionibus, &
 noxiis animantibus loca progressos: inuiæ rupes, excedentia in nubes iuga, de-
 spectu horrendo conualles, cœnosæ voragines, inflata imbribus hybernis flumi-
 na excipiunt. ijs dum superandis, humilia procul vada, clementeq. montium a-
 scensus ac descensus inquirunt; littoralis spatii triginta non amplius leucas, crebro
 ipsi ambitu flexuque, cæcis ad hæc erroribus, in centum prorsus extendunt.

Mensis inter hæc voluitur. simul, extrema quoque inopia, consumptis iam omnibus alimentis, conflictari cæpti. Sustinebant famem primo conchyliis, putresq. cetorum artus, & alia maris eiectiona. dein, ubi à litore abcesserant, syluestria poma baccæue; tum tenerrima frondium; postremo bestiarum cadauera & ossa quælibet igne tosta; pellēsque mollitæ. Nec leuius torquebat fitis: cum oppido pauci, nec nisi magna præsentis pecuniæ mercede, aquandi causa de via decederent, insidiantium ex occulto latronum impetus, atque leonum etiam ac tigrium ignota cubilia metuentes. enormia inde aquæ pretia: uti octo interdum aureis hemina constaret. Inter quæ subinde aliqui lassitudine, inedia, siccitate confecti, deploratis viribus, Aethiopi diros, belluūque, & alitibus præda restabant, suprema ad suos mandata dantes antecedentibus: quorum in animis, ut fit, diuturni terrores & proprium cuiusque malum, omnem pæne miserationem ac sensum alienæ calamitatis exstinxerant. Sofam tamen, cari aliquot relictī, supra modum angebant. vxoris vero quotidiani labores miseriæque propemodum emouerant mente: quamuis illa quidem sese marito infatigabilem corpore pariter animoque præstaret comitem; ac baiulorum destituta ministerio, dudum suis ipsa pedibus ambularet addens cæteris animos; & in partem oneris, teneræ proli subleuandæ succedens. Quarto mense ad amnem Sancti Spiritus peruentum ab insciis. causa latendi fuit, quod auditæ conceptæq. animo magnitudini haud quaquam respondebat flumen (quippe tribus alueis ea regione decurrens, in exitu iungitur) & idonei ad percontandum explorandumq. interpretes deerant: siquidem Aethiopicis ex alia longe regione mancipiis quæ habebant in comitatu; nondum erat cum ijs populis tanta societas linguæ, uti per illos possent, quæ vellet, probe cognoscere. Percommode cecidit, quod regulus ea tenebat loca, miri admodum præter aliorum consuetudinem ingenio vir, beneq. in Lusitanos animatus, quod illi placidum & æquum paulo ante commercium cum ipso Laurentio Marchesio & Antonio Calderia fuisset. Is, peramanter acceptum Sofam & reliquos, apud se, dum aliquis ab Sofala inceptor appareret, omni arte retinere conatus est, partim ab insita humanitate, partim etiam proprii commodi gratia, quod finitimis implicitus bellis, tempestiuo firmoque sibi auxilio diuinitus oblatam hanc putaret manum, ac proinde, post multa benigni vultus inuitamenta, denique gestu, nutibus, & incerta vocum significatione denuntiat, haud procul abesse inde potentiorē se Regem, impium, & rapinæ aduetum: si pergant, præcipitis consilij pœnas duros. Nec preces nec monita profuere. quo liberalius habebatur Sofæ, eo magis fraudem suspicatus, porro abire contendit, nauiculq. ab eodem regulo imperatis fluuium trajicit. Quinto die ad medium amnis brachium processere, leucas iam à naufragio trecentas emensi; è quingentis comitibus ad centum & viginti varijs cladibus redacti non amplius. id quoque brachiū, conductis pretio lintribus, imminenti ignari transmittunt. maiore dein vsu linguæ, per interpretes haud dubie cognitum, id esse flumen quod tanto iam diu labore quæsisset: & eiusdem habitus albos homines illuc nauibus itare consuefse. non longè à mari is locus aberat. falsi ex eo latites: neque vllam dulcis aquæ venam circum apparere constabat. ad hæc, solum plane incultum ac sterile. cum ibi Lusitani, malis victi, sub noctem necessario confedissent; postridie aduentantes Aethiops ferme ducentos adspiciunt. ac primo adesse prælium rati, arma quæ male iam sustinebant, expediunt: reliquias virium ad repellendos fugandosque latrones intendunt. dein, postquam pacatus appropinquabat Aethiops; ac, qui nam, & vnde profugi, blandè quærebat; sumpta fiducia, infortunij summam, & exhaustos labores, per interpretem exponunt. cibaria tantū, neq. ea gratuita iure gentium petunt: ferramenta genti expetita conciliando commercio proferunt.

Haud

A Haud spernenda crescendi occasio barbaris visa. tantum de re ex tuto aggredienda solliciti, ac toti è fraude mendacioq. conflati, respondent, nihil esse commeatu in promptu: haud ita distare oppidum: eo si accesserint, hospitaliter ac benigne cunctos ab Rege tractatum iri. Suadebat requiem vltima lassitudo, & inuentus agnitusque tandem exoptati fluuii terminus: vafana insuper fames virgebat ac fitis. age sane. ducibus iisdem ad oppidum tendunt. iamque successuros, per viatorem ingressu prohibet Rex. dentæ arbores in vicino adsignatæ, quarū vmbra sese vtcunque reficerent. sex ibi dierum fuit mora: clauos ferme reuulsos, è naufragij tabulis, cum carnibus nutrituq. alio permutabant: fitim leuabat in proximo fons. contracta inde cū incolis nonnulla consuetudine, perniciosam in spem hospitij Sofæ paulatim inductus, mercatoris cuiuspiam aduentum ab Sofala, si liceat, ibidem operiri constituit. id ipsum Aethiopes cum valde hortarentur; ex iis missi ad Regem, qui Sofæ interim, & coniugi, cæterisq. pro instituta societate paulo commodius diuerforiū peterent. Ille, popularium haud absimilis, omnibusq. artibus ad fallendū instructus, iubet Sofæ renūtiari; se suosq. optimo esse in aduenas & calamitosos animo: sed quominus eos adhuc intra oppidū admiserit, duabus maxime causis retardatum. altera, quod magna tum annonæ penuria, vno omnes loco sustentari non possent: altera, quod ferro succinctos, & vario genere telorum, incolæ seminudi, ac sudibus tantum adueti, maiorem in modum extimescerent. Si animum inducant Lusitani, ad pacatæ mansionis fidem, arma interim apud se custodienda sine dolo deponere; se domi suæ præfectum primoresque benigne habiturum: reliquos, circumfusis oppido vicis fida in hospitia diuisurum. Dura omnino postulata visa concilio. sed recusantibus, extrema necessitas & egestas instabat. ergo nemine præter vnam Eleonoram dissuadente palam; Sofæ qui amice monenti atque inuitanti regulo priori abrogauerat fidem; repudiatis Eleonoræ precibus monitisque, se ac sua demum omnia insidioso huic præpostera credulitate permittit. cohors reliqua ducis auctoritatem sequi non dubitat. tradita extemplo arma præmittuntur ad Regem: Sofæ cum vxore, liberisque, & fidelibus aliis ferme viginti subsequitur. cæteros quinos vel senos regii præfecti varia in loca diducunt. necdum ad inhospitales peruenerant casas, cum destitutos ac diremptos ab ope mutua; non peculio tantum, siquid abditum gerebant, sed vestimentis etiam quamquam attritis ac laceris exuunt; eaque nocte maligne admodum pastos, mane sustibus conuictisque per summam perfidiam & immanitatem tectis ac vicis exturbant. Rex, gemmis, auroque, & argento, & quod pretiosi reliquum Sofæ & familiaribus fuerat, audivissime rapto, corporibus tantum ac vestimentis abstinuit; domoque cunctos item exegit, insuper increpans, clementia adductum se non pro meritis tractasse vagos piratas, & communes humani generis inimicos. Tum demum sensere Sofæ comitesque, quam stulte sese inermes ignotæ ac barbaræ fidei credidissent. Neque hic finis miseriarum fuit. nanque dum inopes consilii, solutis ordinibus, nullo rectore, nullo signifero, passim incerto errant gradu; noua repente Aethiopum manus, præacutis armata sudibus, in Sofæ manipulum inuadit: ipsumque & cæteros vtriusque sexus nullo discrimine vestibis nudat, obnoxios, & contra ne hiscere quidem audentes. adeo ablatis armis ceciderant animi. Eleonora tantum, generis memor, ac pudoris ad vltimum retinens; obniti acriter, pugnis quin etiam colaphisque barbaros vltro ad necem irritare: quoad mariti denique hortatu, & deficientibus iam plane viribus, abstinit. nec mora: detractæ direptæque vestes; metu ac pudore confusis qui ex infelici comitatu restabant, atque ab tanta rerum indignitate auertentibus oculos. tum vero, castæ matronæ tristior omni morte lux visa: defodit arenis è vestigio sese: quæ supereminet, soluto raptim fusoque obtegit crine. mox ad

Andream

Andream paucosque superstites, voce suprema: Vos quidem, inquit, duci vestro fidem egregiam praestitistis, optimi viri. nil ultra opus est. ite, vobisque ipsi tandem aliquando consulite. ac, si quem patriis olim finibus reddi contingat, renuntiate quo loci mea me maritumque delicta perduxerint. Mœstum inde silentium immobilis tenuit. cara tantum intuenti pignora, iuges riui lacrymarum denso cum gemitu profluebant. Sofæ item, altus mœror ac dolor vocem incluserat. cumque defixo in terram obtutu, aliquandiu attonito ac stupenti similis adstitisset; paterna demum exstimulante cura, proximam in syluam quærendo qualicunq. nutrimento secedit. inde regressus, Eleonoram triduo ieiunio fletuque pæne consumptam, è filiis alterum prorsus extinctum offendit, eumque suis ipse manibus terræ mandauit. Postridie eodem pabulandi functus officio, coniugem vna cum filio exanimem reperit, & lamentabili circum uociferatione complorantes ancillas. Hisce confestim summotis, in dextram iacentis manum aliquandiu reclinato capite incubuit: dein, iisdem adiuuantibus ancillis, cadauer vtrumque sepeliit, nihil vnquam effatus. postremo sese iterum abdit in syluas. ibi laniam à feris putant. nunquam deinde comparuit. Hunc exitum, inter paucas miseranda Sofæ peregrinatio terra marique fortita, cum seculi huiusce tertius & quinquagesimus ageretur annus. reliqui ad centum, foedo agmine, rerum omnium inopes, diu errabundi, variis casibus ad sex & viginti redacto numero, cum pro captiuis haberentur, denique ab nauiculario Lusitano, qui eboris mercandi causa regionem eam à Mosambico perierat; festiis in capita quaternis redempti. in his Pantaleon fuit: qui ante hoc biennium, exacta iam ætate, verum præualens viribus, Olisipone subito neruorum stupore apoplecticus obiit. Cæterum tanta Sofæ calamitas longe lateque vulgata misericordiam hominum ciuit: cupiditate & audaciam non imminuit. Anno quippe insequenti, nauarchi alii quinque Lusitaniam versus Cocino soluere. Fernandus Aluarus Capralis cunctis præerat. ex iis nauibus, vna tantum Olisiponem post varia discrimina tenuit. aliarum incerti euentus, Prætoria excepta, cui à Sancto Benedicto erat nomen. Hæc quantum patebat constipatis ad summum oneribus, vix ut nautico ministerio spatia superessent; in medio cursu aduersis ventis & fluctibus labefacta, cum deploratam duceret sentinam, ipsa item circa Bonæ spei promontorium ad littus quod appellant Natale, vi tempestatis allisa dirumpitur. inter enatandum periire ad ducentos. cæteri ferme debilitati ac semianimes, deserto in littore corpora prostrahere. Mesquita Perestrellius, qui cladi superfuit, ac totam accurate descripsit; varios insolitosque addit terrores. ingruente procella, cacodæmonum choreas in sublimi visas. ab infortunio dum se miseri ad viam parant, silentio noctis nautica errantium ibidem animarum exaudita celeumata. cæterum hi naufragi iisdem ferme quibus priores itineribus casibusque, illuue obsiti, macie enecti, cum à recentis amplius, ad tres circiter & viginti rediisset summa, redempti pariter à Lusitanis negotiatoribus; miseriarum & patientiæ documentum, ad Sofalam atque ad Mosambicum ægerrime peruenere. Sub idem tempus, Alphonso Noroniæ, cum circiter quadriennium prouinciam administrasset; successor aduenit Petrus Mascarenias idem, qui Xauerium olim ex vrbe Roma in Lusitaniam adduxerat. Is, qua erat in Deum pietate, bonis maiorem in modum approbantibus, ante omnia ad euellendos ethnicos ritus ac superstitiones, quarum adhuc erant in vrbe Goa multæ reliquæ, studium & cogitationes intendit. simul neophytorum libertati, commodis, immunitatibus, è Regis decreto cum fide curaque consuluit. Idem, sollicitantibus iterum ab Idalcanis odio Mahometanis proceribus, ac præsertim Inele Maluco, Mealem, qui Goæ dudum in libera custodia tenebatur, cum equitum peditumque præsidio in finibus Decanij regni, Pondæ consti-

tuit.

A tuit. Goam dein regressus; vixdum anno vertente Prætura; morbo decessit. Huic è regio chirographo rite suffectus è prima nobilitate Franciscus Barretus; hoc Prætore, Mealem à Ponda Inel Malucus cum duobus equitum millibus in Decaniæ terræ interiora perduxit. Ab rerum nouarum cupidis, quique sauo tyranni seruitio premebantur, ad mitem ingenio virum, ac iustum regni hæredem concursus illico fieri cæptus. neque se Idalcan aduersus ea segniter comparabat. inter cætera, diffusus popularium voluntati, magnas firmasque copias è Nasringano regno haud leui mercede conduxerat, ac postremo signis collatis, haud dubie victor euasit. Meales ad Nizamalucum è fuga se contulit. Goam inde repetiit. ibi reliquam exegit ætatem. Prætor interea firmando imperio intentus, Ciaulanam arcem, vicino iubeatam & obnoxiam colli, in eum ipsum collem transferre statuerat. coacta ergo in id classe, cum fabris alioque apparatu Ciaulum petit. Non latuit ea res Nizamalucum. is, ne geminum pro vno iugum acciperet, armato milite prior locum insedit. neque Prætori tentanda res visa per vim. dissimulato consilio, & renouata cum Nizamaluco amicitia; ad lustrandam Borealem plagam de more perrexit: nullaque memorabili gesta re; Goam ante hyemales motus reuertit. Sub hæc Idalcan victis perduellibus ferox; in Canarinum litem præfectos cum exercitu misit. ij excelsis tumulis castra posuere, præterfluebat amnis incerto gurgite, præcipitibus vtrinque ripis. ex hisce munimentis Mahometani crebra excursionem terretres ab Goa com meatus arcebant. Aduersus eos Prætor ex insula peditum tribus fere millibus, & paucis equitum turmis in continentem traductis, cis flumen è regione hostium in ipsa valle confedit. Mahometani interim è superiore loco incendiarias bolides, & varij generis tela torquere. Prætor, conferendæ cominus pugnae audus, quod ponti materia deesset; transitum ex omni parte circumspicere. postquam dubias voragines, & cuncta vndique prærupta cernebat; admotis acriter equo calcaribus, vti erat cataphractus, qua in arcum coibat flumen, immani saltu transmisit: ac tanta fuit incitatio, vti disruptis ephippiis propemodum ex equo delaberetur. idem ausi ducis exemplo quidam, protinus in terram effusi, & ruentibus super eos equis obruti. cæteræ copiarum, simulatque trans amnem conspectus est Prætor, qualicunque demum reperto vado, per æqua per iniqua traiciunt: ardentisque animis, in hostem aduerso cliuo succedunt. Non tulere impetum Indi. vixdum inito certamine, queis nullum in fuga dedecus, terga vertere. neque per aspera & confragosa euadentibus Prætor diutius insistit. Missi dein vltro citroque legati; & ex vtriusque gentis commodo redintegrata pax est. Nec minori felicitate per id fere tempus in Brasilia quoque compositi bellorum tumultus: cum orto Lusitanos inter & Saluatoris accolis iurgio, ab Ioanne Rege Brasiliæ defecissent. Sequuta dein quies, perque eam tranquillitatem liberior excursus Euangelio patuit. Thomæ Sofæ Prætori iam ante successerat Eduardus Acofia: & peropportune cum eo insignes aduenerant è Societate IESV viri Ludouicus Grana, Blasius Laurentius, Gregorius Serranus, Ioannes Confalvus genere Lusitani, Antonius Blasius Castellanus, & qui prouinciam hodie regit, Iosephus Anchieta Cantaber. Hisce adiutoribus institutæ aliquot locis Ecclesiæ, atque in pago præsertim, cui Piratininga nomen: vagique Brasiliæ, quo commodius erudiri possent, paulatim in vicos aut oppida contributi. atque hic etiam miraculis nonnunquam Deus prædicationi adstruebat fidem. inter cætera illud insigne referunt. Bello inter Piratiningæ incolas & finitimas gentes exorto; cum in aciem exissent Piratiningani; necopinata multitudine hostilium copiarum exterriti fluctuabant. Erat in exercitu virilis animi foemina, paulo ante sacro lustrata baptismo. Hæc, percussos metu conspicata viros, magno animo hortatur, vti signo Crucis, Christiano

niano more se muniant, ac prælium sine dubitatione committant. Factum uti **D**
 monuerat; ac dempro pauore tantus repente ardor atq. fiducia cunctis iniecta;
 uti alacres ac celsi pugnam inierint; magnaue edita strage, hostem in fugam auer-
 terint intacti omnes, duobus tantum exceptis qui salutaria piæ mulieris præce-
 pta contempserant. sagittis ambo confixi: alter postmodum occubuit. Sub hæc,
 ad auri venas inuestigandas Lusitani milites cum fabris in mediterranea Præto-
 ris iussu profecti. eorum animis Azpilcueta pastor adiunctus. ij per multos erro-
 res, varijs, vt assolet, conflictati miserijs & ærumnis, denique ad Saluatoris vr-
 bem rediere nullo tantæ operæ pretio. At Azpilcueta è summis laboribus ac las-
 titudine morbum contraxit, quo sensim absumptus, magnum Brasilijs pariter
 ac Lusitanis desiderium sui reliquit. Interea exciti fama rerum quæ à patribus
 gerebantur Carigij & Ibiragiari populi Americæ interioris, dociles mitelque na-
 tura, Christianæ religionis præstantiam adamauerant, Castellanis præsertim hor-
 tantibus, qui ad Paragaium amnem (is ex Argenteo defluit) sedes habebant. Nec
 dubitauerunt Carigii amplius ducenti, aliquot Hispanis admistis, audiendi Euange-
 lij ac baptismi petendi causa, Brasiliam versus à sexcentis passuum millibus iter
 periculosum ignotumq. capessere. horum piæ voluntati breuiore compendio fa-
 tisfactum. siquidem à Tupinaquinis diræ immanitatis gente intercepti ac truci-
 cidati, labes criminum suo protinus cruore expiarunt, tanta beatitudinis æter-
 næ concepta fiducia, vt inter ipsam necem percussores in hæc affarentur verba:
 „ Vos quidem arbitrati vestro, carnifices, fluxa hæc & olida membra concidite.
 „ animas certe non prohibebitis, quominus ad suum hodie conditorem ascen-
 „ dant. Per hunc modum mactati plerique; alijs vincla indita; vnus è Castell-
 „ lanis duntaxat elapsus, cum ad Sancti Vincentii coloniam peruenisset, cun-
 „ cta patribus ex ordine retulit. Missus extemplo ad Tupinaquinos haud sine aper-
 „ to vitæ discrimine Petrus Correa, linguæ Brasilicæ (vt supra diximus) bene pe-
 „ titus; trucidis ac sanguinariæ gentis ferociam blando sermone permulsi-
 „ t, ac duos qui supererant, exemptos è custodia Castellanos in Brasiliã perduxit incolumes.
 „ Cæterum ipse Carigiorum indole magnopere delectatus, illam sibi prouinciam à
 „ Nobrega depoposcit. additus illi comes è Societate Ioannes Sosa Lusitanus, e-
 „ ximia sobrietate ac patientia vir: præfinito spatio temporis, intra quod spatium
 „ redirent. Haud otiosa vel irrita fuit legatio. Ingenti labore totum illud iter
 „ emensi, verbo & exemplo magnos in Carigia terra motus animorum fecere; non
 „ plebe tantum, sed primoribus quoque à patria vanitate magis in dies ad studium **F**
 „ Christianæ veritatis accensis. Ab eo munere dum ad socios euocandos Brasiliam
 „ repetunt anno seculi huius quinquagesimo quarto, sub ipsam natalem Domini
 „ diem, quem Nobrega peregrinationis terminum dixerat; præclara vtrique tanti
 „ sudoris atque operis præmia diuinitus persoluta. Vetus quidam erat Castellano-
 „ rum interpres, quem paulo ante Correa captum à Brasilijs, & in epulas de more
 „ saginatum, ex eorum faucibus eripuerat. magna huic erat cum Carigijs consuetu-
 „ do, & auctoritas, varijs artibus & mira calliditate quæ sita. Ab eius impuro con-
 „ uictu quod Correa, tollendæ publicæ offensionis causa, concubinam auulserat;
 „ ira percitus ille, & immemor acceptæ salutis; insimulare Corream & Sosam apud
 „ Carigios institit, & in summum odium adducere, quasi cum hoste vicino in eo-
 „ rum perniciem conspirassent. Inde suspectos vulgo & inuitos, ethnici aliquot
 „ in itinere adorti, Brasilijs primum duos qui cum ijs ambulabant, dein Sosam ni-
 „ xum illico genibus, & in preces effusum, sagittis eminus impetentes interimunt.
 „ postremo in Corream ipsum arcus intendunt. is, aliquot iam acceptis vulneribus,
 „ cum eos placido nihilominus vultu ac sermone lenire conaretur; contra illi pro-
 „ verbis spicula redderent; flexis item ipse genibus, baculo abiecto, manus ocu-
 „ losq.

A losq. tollit in cœlum, peccatisque hostium ingemiscens, inter supremam depre-
 cationem densatis ictibus expirauit. Sunt qui factum eiusmodi in dedecus &
 & infamiam trahant gentis vniuersæ, argumento probabili. sed mihi certis auctori-
 bus compertum, clementi alioquin, vt supra diximus, ingenio viros, impii vetera-
 toris dolo, & proditiōis falso metu compulsos ad facinus. Certe, cum hæc scri-
 beremus, de instituendo inter eos publico liberalium artium gymnasio à patribus
 agebatur. & vineam hanc, vt in primis fructuosam, Correa Sosaq. præcipua sibi
 cura colendam sumpserant. quorum ille ante Societatis aduentum, Brasilici no-
 minis terra mariq. acerrimus insectator, postquam à patribus doctus est, quanto
 id piaculo fieret: nouis beneficijs veteres iniurias obliterare, totūq. se se Brasilio-
 rum salutem è patrum disciplina dicere constituit: præclare secum actum iri putans,
 si in ea gente ad Christum adducenda vitam sibi ponere contigisset: ac proinde
 fideliter ac vigilanter admodum versatus in opere; quinto initæ Societatis anno
 voti compos effectus est. alter, ab olla & culina, quo in ministerio focis aliquan-
 diu deseruierat, ad gloriosam pariter ipse coronam ascitus, nouum patribus fra-
 tribusque solidæ virtutis ac summisionis certamen iniecit. Cum hæc in Brasi-
 lia fierent, Ioannes Rex dignam ipsius virtute ac pietate suscepit actionem; A-
B bassini Regis ac regni ad catholicam fidem, atque ad auctoritatem Sanctæ Roma-
 næ Ecclesiæ tandem aliquando adiungendi. nam etsi ab Dauide legatus, de quo
 supra commemoratum est, Clementi vi i. venerationem obsequiumque detule-
 rat; tamen, in tanto locorum ac temporum interuallo, ad ingenium deinde redie-
 rat Abassina gens, quippe cuius in animis hærebant Dioscori & Eutichetis peni-
 tus infixæ mendaciæ; & ab adulterino Alexandria præfule nihilominus iuris diui-
 ni responsa, ritusq. sacrorū, & publicæ ac priuatæ cæremonia petebantur. qua-
 propter vna superesse videbatur salutis ratio, si ab Romano ipso Pontifice legiti-
 mus & recte sentiens Patriarcha ad eos pascendos regendosq. populos mittere-
 tur, & cum eo, spectata morum innocentia & sanitate doctrinæ theologi, qui con-
 cionibus, colloquijs, & frequenti disputatione, deceptis è mentibus letalium opi-
 nionum atque superstitionum fibras euellerent. Cuius rei perficiendæ hoc maio-
 rem in spem venerat Ioannes, quod Claudius Rex, cui Gamma pridem suppet-
 tias tulerat, optime sese in Latinos Francofue (vt appellant ipsi) animatū, & recon-
 ciliationis cupidum ostendisset. Rebus igitur cum Iulio iij, mox cum Paulo i v,
 diu multumq. agitatis, ad consilium adhibito in primis Ignatio Loiola; tandem
 in id munus delecti è Societate I E S V tredecim viri, sanctimonix non minus
C quam eruditionis laude præstantes: iique varijs è nationibus. accessere ex eadem
 Societate probi aliquot vitæ quotidianæ adiutores. Neque vlli, tam arduam in-
 expeditionem, tamq. laboriosum iter atque longinquum, alacritas defuit. tantum
 ab honorum vocabulis & insignibus cuncti & suo ipsi iudicio, & Societatis insti-
 tuto valde abhorrebant. ac proinde nominatim appellati ea de re quidam, præci-
 se negauerant. Eo dignior quæ extolleretur, tanta humilitas visa. ac ne tergiuer-
 sationi ultra esset locus; ab summo Pontifice pro imperio coactus ad Patriarcha-
 tum euehitur Ioannes Nonnius Barretus Lusitanus, qui nuper in Africa redi-
 mendis iuandisque captiuis insignem operam summa cum prudentiæ & carita-
 tis laude nauauerat: alterius Nonnij germanus frater, qui tum Indicam Ignatii no-
 mine Societatem regebat. Huic, Episcopali dignitate coadiutores, vt appellant,
 iidemque si quid ei grauius accidisset, successores pro potestate insuper adiuncti
 duo, Melchior Garnerius item Lusitanus, & Andreas Ouiedus Castellanus, qui
 Collegio Societatis Neapolitano tum præerat, mirus & corporis domitor, & glo-
 riæ humanæ contemptor. illum antistitis Niceni, hunc, Hierapolitani titulo de-
 corauit Pontifex. Neque in quopiam eorum hæere potuit cupiditatis aut ambi-
 tionis

tionis vlla suspicio: cum & inuitos tanta onera subiisse constaret; & per hosce dignitatis gradus, non ad opes, aut vitæ commoda, sed, vti declarauit euentus, ad vltimam egestatem, & ærumnas, & quotidiana capitis pericula tenderent. Magnam vero expectationem delectus ille conciuuit. & cum de successu rerum varie, vt fit, pro suo quisque sensu loquerentur homines; tamen huic tantæ ac tam nouæ actioni vulgo fauebant. Ignatius vero in eandem, non solum opi diuinæ implorandæ alsiduis per se perque socios votis & supplicationibus excubabat; sed etiam, fessa iam ætate viribusque, suum ipse nomen operamque (modo fulgor ac species honoris abesset) summo Pontifici sponte detulerat. cumque eius ætati, & valetudini, maximis præterea occupationibus parceretur; accurata meditatione ad Claudium Regem scripsit litteras hoc exemplo: Domine mi in Domino nostro I E S V Christo: Gratia tuæ Celsitudini, & salus, & affluentia donorum spiritualium, à Domino nostro I E S V Christo. Serenissimus Portugaliæ Rex, pro ea sollicitudine ac zelo, quem illi Deus creator noster ac dominus dedit gloriæ sancti sui nominis, & salutis animarum, quæ vnigeniti eius filij pretioso sanguine & vita redemptæ sunt; non semel ostendit mihi per litteras, pergratum sibi fore, si è religiosis nostræ minimæ Societatis, quam vocant I E S V, duodecim viros designarem, è quibus ille Patriarcham vnum, duos coadiutores pariter & successores eligeret. iisdemque à Summo Christi Domini nostri Vicario suppliciter peteret auctoritatem & ius, quo iure ad suas quisque partes rite obeundas ipsi cum sacerdotibus alijs in tuæ Celsitudinis regna transmitti possent. Ego, pro eximijs inter cæteros Christianos principes, eiusdem Serenissimi Regis Portugaliæ meritis erga Societatem nostram vniuersam, nostraque vicissim omnium in illum obseruantia & pietate, feci quod iusserat: consultoque sequutus numerum qui Christi Domini nostri, Apostolorumque eius collegiū referret; præter ipsum Patriarcham, sacerdotes duodecim supplementi ac velut seminarii causa, è corpore nostro cunctos excerpti: qui ad subleuandas iuuandasque animas, tuæ Celsitudinis imperio ac ditioni subiectas, sese vitamque suam in omnem laborem atque discrimen offerrent. Atq. hoc libentius paruri, quod præcipua quadam alacritate sentio me sociosque meos omnes ferri ad obsequium & cultum Celsitudinis tuæ, haud immerito, quippe quæ inter tot circumfusas vndique nationes infidelium & hostium nominis Christiani, vestigijs maioram suorum insistens, ad conseruandam ac promouendam Christi Domini ac Dei nostri religionem & gloriam diligenter incumbit. Quam ipsam ob causam optandum fuerat, vt ad hæc tam recta tuæ Celsitudinis studia conatusque, subsidium accederet spiritualium patrum, quibus & legitima potestas ab hoc Sanctæ Sedis Apostolicæ fastigio deriuata; & fidei Christianæ pura & sincera doctrina suppeteret. quæ nimirum duæ sunt clauis illæ regni cælorum, quas Christus Dominus noster Sancto Petro, & omnibus qui deinceps in eius erant folio sessuri, promisit prius, dein ipsa re tradidit. Promisit tantummodo, cum ad eum dixit (vt legimus apud Diuum Matthæum Euangelistam) Ego dico tibi quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; & tibi dabo clauis regni cælorum; & quicquid ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quicquid solueris super terram, erit solutum & in cælis. Tradidit, ac promissa patrauit; cum post resurrectionem, antequam in cælum ascenderet, sciscitatus ex eo ter (quemadmodum affirmat Diuus Ioannes Euangelista) Simon Bariona diligis me plus his: subiunxit in singula responsa: Pasce oues meas: committens illi non partem aliquam ouium suarum, sed totum prorsus gregem, vniuersa cum plenitudine potestatis, ad alendos vitali Christianæ religionis pabulo cunctos vbique fideles, eisdemque ad cælestia sempiternæ beatitudinis

itudinis pascuæ perducendi. Ac cæteris quidem Apostolis, auctoritatem Christi Dominus noster impertiit delegatam, ac veluti extra ordinem: at Sancto Petro eiusque successoribus, ordinariam dedit ac plenam; vt ab hoc summo Pastore, tamquam à fonte, reliqui animarum pastores peterent, eidemque acceptum ferrent, quicquid omnino iuris ad suum quisque munus ac regimen obtinerent: quod olim adumbrasse per Esaiam videtur Dominus, cū de Eliachim loquēs Pontifice Maximo; Et dabo, inquit, clauem domus David super humerum eius; & aperiet, & non erit qui claudat; & claudet, & non erit qui aperiat. quo videlicet typo figuratus est Petrus, eiusque successores, quibus datam integram potestatem declarant clauis, consuetum vtique symbolum & insigne pleni atque absoluti dominii. Quæ cum ita sint; Celsitudo tua gratias debet ingentes Domino Deo nostro, quod ipsa regnante potissimum, dignatus fuerit istis nationibus mittere veros animarum pastores, qui à Summo pendeant Pastore ac Vicario quem reliquit in terris I E S V S Christus Dominus noster; & quantamcunque habent potestatem, quæ sane perampla est, hanc ab eodem illo Vicario totam acceperint. Nec sine causa, patri auoque tuæ Celsitudinis displicebat sumi ab vrbe Alexandria Patriarcham. quippe, sicuti diuulsum à corpore membrum, neque motum, neque sensum, neque omnino vitam à corpore accipit suo; ita Aegyptius Patriarcha, siue ille Alexandria, seu Memphi degat, cum schismaticus sit ac disiunctus ab hac sacrosancta Sede Apostolica, & ab Ecclesiæ totius capite Pontifice summo; videlicet vitam gratiæ, & pastorem auctoritatem, nec sibi recipit ipse, nec alteri cuiquam valet legitimam impertire. Ecclesia namque Catholica, vna tantum est in orbe terrarum: neque fieri potest vt alia Romano Pontifici, alia pareat Alexandrino. Vti sponsus eius Christus vnus est, sic sponsa illius vnica, de qua Salomon ait in Canticis ex persona Christi Domini nostri; Vna est columba mea: & Oseas propheta: Congregabuntur filii Israel, & filii Iuda pariter, & ponent sibi caput vnum. & in eandem sententiam multo deinde post Sanctus Ioannes, Fiet, inquit, vnum ouile, & vnus pastor. Vna erat, quemadmodum in Genesi legimus, arca Noe; extra quam nulla omnino salus. vnum tabernaculum quod fabricatus est Moyses. vnum Hierosolymæ templum à Salomone conditum, quo in templo sacrificare & adorare oportebat. vna cuius staretur iudicio, Synagoga. Hæc nimirum omnia Ecclesiam denotabant, quæ vna est item; extra quam nihil boni. etenim qui cum eius corpore coniunctus non fuerit, nempe nullum à Christo capite recipiet influxum gratiæ viuificantis animam, ac præparantis ad felicitatem æternam. Huiusce vnitatis declarandæ causa, contra quosdam hæreticos in Symbolo canitur: Credo vnā Sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam: damnatusque à sacris Concilijs error est, priuatas Ecclesias, ceu Alexandrinam, Constantinopolitanā, aut similes dari, quæ communi omnium capiti subiunctæ non sint Pontifici Romano, ex quo perpetua serie ab Sancto vsque Petro (qui Christi Domini iussu, vt à Diuo Marcello martyre traditū est; Romanam elegit sedem, eamque suo cruore sanciuuit) perducti Romani Pontifices; Vicarii Christi contra controuersiam à tot ac tanta sanctitate doctoribus Latinis, Græcis, omniumque nationum habitis; ab sanctis Anachoretis, Episcopis, & alijs confessoribus adorati; tot signis atque miraculis, tot denique martyrum qui in hac fide & vnione Sanctæ Romanæ Ecclesiæ vitam profudere, testimonio comprobati sunt. Merito igitur, consentienti Episcoporum omnium voce qui ad Chalcedonensem conuenerant Synodum, Papæ Leoni pariter acclamatum, Sanctissimus, Apostolicus, Vniuersalis. Et in Constantiensi damnata est hæresis negantium super omnes, & singulas omnium terrarum Ecclesias, Primatum Romani Pontificis emi-

nere. Ad quas tam disertas firmasque patrum sanctiones atque decreta, Con-
 cilio quoque Florentini, quod sub Eugenio IV. præter alias nationes, à Græcis
 etiam, Armeniis, & Iacobitis tanto studio celebratum est; in hæc verba accessit au-
 thoritas: Definimus, Sanctam Apostolicam Sedem, & Pontificem Romanum,
 in vniuersum orbem tenere primatum, ac successorem esse Petri, & verum Chri-
 sti Vicarium, totiusque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum patrem & do-
 ctorem existere: & ipsi in Beato Petro, pascendi, regendi, gubernandi vniuersa-
 lem Ecclesiam, à Domino IESV Christo potestatem plenam esse traditam. Iure
 igitur Serenissimus Rex Dauid, tuæ Celsitudinis genitor, misso ad obsequiũ Ro-
 mano Pontifici deferendum legato, sanctam hanc Sedem omnium matrem ac
 principem agnouit. cumque alia multa & præclara ipsius pariter & tuæ Celsitu-
 dinis acta numerentur; tum duo hæc eiusmodi sunt, vt eorum præstantiam nul-
 la vnquam obscuratura videatur obliuio: ac proinde ab omnibus qui sub isto vi-
 uunt imperio, immortales auctori bonorum omnium Deo debentur gratiæ pro
 tam singulari in eos beneficio, vestra duorum opera, industria, virtute collato:
 cum alter omnium primus se in illius potestate qui Christi vices gerit in terris,
 perpetuo fore professus sit; alter item primus dictum ab eodem Christi Vicario
 Patriarcham, verum ac legitimum Sacrosanctæ Sedis huiusce filium in sua regna
 perduxerit. Etenim si in magni cuiusdam beneficii loco habendum est, vt profes-
 sio est, in fitos esse corpori mystico Ecclesiæ Catholicæ quod à Spiritu Sancto
 viuificatur ac regitur, quam, teste Euangelista, idem Spiritus docet omnem ve-
 ritatem; si eximium est munus, lucem sanæ doctrinæ intueri, & Ecclesiæ fun-
 damentis insistere, quam Apostolus Paulus ad Timotheum scribens, domũ Dei,
 columnam & firmamentum veritatis appellat; cui se promisit in æternum affore
 Christus Dominus, inquit, Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem
 seculi, vt legimus apud Matthæum Euangelistam; est sane cur sine fine gra-
 tulentur istæ nationes Deo Domino & conditori nostro, cuius prouidentia, per
 tuam parentisque tui Celsitudinem tanto illos bono dignata est. præsertim cum
 iure sperandum sit, ex hac ipsa conciliatione consensuque, fore, Christo Domi-
 no moderante, vt cum spiritualibus temporaria quoque incrementa, non sine
 amplificatione imperii tui, & hostium abiectioe proueniant. Sacerdotes qui
 mittuntur isthuc, omnes quidem, sed præcipue Patriarcha, coadiutoresque, &
 successores eius duo, spectata admodum virtute sunt, & nostra in Societate pro-
 bati per omnia: ac propter illustrem caritatem, & exquisitam rectamque doctri-
 nam ad hoc tanti momenti opus adsciti. neque vero illis animus in idipsum aut
 alacritas deest, haud leui concepta fiducia, labores suos, ad Christi Domini glo-
 riam, tuæ Celsitudinis rem, animarum auxilium, pari cum operæ pretio collo-
 candi. Humanæ quippe salutis amor, illos, & Christi Domini aliqua saltem ex
 parte imitandi exstimulat studium; qui cruciatus ac necem subiit volens ac li-
 bens, vt mortales ab æterna calamitate redimeret: aitque per Euangelistam:
 Ego ium pastor bonus: bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. hoc e-
 xemplo incitati Patriarcha & cæteri parati veniunt, non verbo duntaxat, confi-
 dioque, & spiritualibus adiumentis; sed ipsa morte, si res ferat, periclitantibus a-
 nimis opitulari. tua Celsitudo quo interiore illos ad consuetudinem ac fa-
 miliaritatem admiserit; eo maiorem, vt spero, capiet in Domino voluptatem.
 Iam vero, quod pertinet ad fidem ac pondus eorum quæ ab ipsis vel publice vel
 priuatim exponuntur, non ignorat Celsitudo tua, omnium (quatenus rite lega-
 ti sunt) sed Patriarchæ præcipue dictis, Apostolicæ fidei pondus & auctorita-
 tem inesse; ac perinde illis & Ecclesiæ credi oportere; cuius ab ipsis interpretan-
 da

da sunt verba & sententiæ. Et quoniam Christi fideles cunctos Ecclesiæ firmi-
 ter assentiri, eiusque decretis obtemperare, & si quid existat ambiguum aut ob-
 scurum, eandem consulere necesse est; non dubito quin tua excellens pietas pro-
 bitasque publico edicto curatura sit in suis regnis, vt omnes omnium ordinum homi-
 nes tum Patriarchæ ipsius, tum eorum quos ille sibi substituet; dicta, præcepta, re-
 sponsa citra vllam dubitationem sequantur. Constat ex Deuteronomio, de con-
 trouersis omnibus ac nodis ad Synagogam Ecclesiæ prænantiam referri soli-
 tum: hinc illa quoque Christi Domini verba: super cathedram Moyfi sederunt scri-
 bæ & Pharisei: id ipsum in prouerbis docet sapientia Salomonis, cum ait: Ne
 dimittas præcepta matris tuæ (ea est Ecclesia) & alibi: Ne transgrediaris termi-
 nos quos posuerunt patres tui. ij sunt eiusdem antistites. Denique tantum Eccle-
 siæ suæ tribui ac deferri vult Christus Dominus; vt per Sanctum Euangelistam
 Lucam aperte denuntiet: Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit. &
 per Sanctum Matthæum: Si Ecclesiam non audierit: sit tibi sicut ethnicus &
 publicanus. Ex quo apparet, ne aures quidem præbendas iis, qui alienum quip-
 piam à sensu & interpretatione catholicæ Ecclesiæ attulerint; Sancto quoque
 Paulo in epistola ad Galatas id ipsum præmonente, cum ait: Si aliud vobis an-
 gelus de cœlo euangelizauerit, præter id quod euangelizauimus vobis, anathe-
 ma sit. ad summam, hoc idem Sancti doctores, Conciliorum Canones, fidelium
 omnium consensus & consuetudo plane demonstrant. Ac vicissim Patriarchæ ac
 sociis pariter omnibus certum est fixumque, tuam Celsitudinem assiduo cultu,
 submissione, atque etiam quoad fas piumque ferat, indulgentia prosequi. Nos ve-
 ro quotquot in hisce terris è minima nostra Societate retinemur, tua Celsitudo
 ad omne obsequium in Domino paratissimos habeat. Nostris quidem certe pre-
 cibus & sacrificiis, vt iam instituimus, Deo supplicare pergemus, vt Regiam
 Celsitudinem tuam, regnumque istud amplissimum in Sancto Christi famula-
 tu conferuet: detque illi ita transire per bona temporalia, vt non amittat æter-
 na. Idem ipse Deus ac Dominus noster, omnibus nobis ad sanctissimam ip-
 sius voluntatem & clare cernendam, & rite exsequendam, perpetuum lumen
 ac vires pro sua infinita bonitate suppeditet. Romæ vij. Kalen. Martias
 M. D. LV. Hæ litteræ, quas ad Claudium, ut dixi, perferret, Ioanni
 Patriarchæ designato, cum Pontificiis diplomatibus, & sacro pallio de mo-
 re transmissæ. Legationem totam Ioannes Rex pro sua consuetudine per-
 quam liberaliter instruebat. oratorem insuper declarauerat è suis familiaribus
 C primarium virum Fernandum Sofam, qui Patriarcham honoris causa in A-
 bassiam vsque deduceret. Accedebant regalis opulentia dona, in textæ au-
 ro argentoque vestes, & sacrorum instrumenta magnifica. Dum hæc paran-
 tur; mature ab Goa Regis iussu profectus ad Claudium Iacobus Diazus,
 qui aduentum Patriarchæ & comitum nuntiaret: eisque aditum in ea loca
 muniret. Vna missus à Prætoro Consaluis Rhoterigius (de quo supra me-
 morauimus) egregie pius & eruditus è collegio Societatis Goano sacerdos.
 huic mandatum (nondum explorato ad liquidum sensu Abassini Regis) vt rem
 totam probe cognosceret; conceptosque ab eo bonæ mentis igniculos, inte-
 rim accurate foueret, excitaretque. Simul, superstibus è Christophori Gam-
 mæ clade Lusitanis, quorum plerique in iis terris nupserant, spiritalem o-
 pem ac solatium afferret. Sapienter id prouisum ac prætentatum, exitus do-
 cuit. Biremibus duabus, vnus mensis nauigatione, ad Arquicum Abassina
 ditionis expositi ambo, in regia statua (quæ subinde principi mutare mos est)
 terrestri aliquot dierum itinere peruenerunt. Biduo post admissi ad colloquium:

A Lusitani Regis epistola publice recitatur, in qua erat: Quod sese Claudius, cui ac parentis exemplo, rectæ in Deū fidei, & catholicæ communionis cupidū ostendisset; gratissimum id omnibus Christi cultoribus, ac sibi præsertim accidisse. atque ob id se missurum anno proximo certum ē sua familia virum, & cum eo perispecta morum innocentia, & doctrinæ synceritate patres, qui optimis eius studiis toto pectore deseruirent. Sub hæc & alia in eam sententiam, ē Lusitanis adstantibus Abasina linguæ peritis cognita, Rex veluti oppressus, obducto vultu, sermone confuso, perplexa quædam & incerta respondit. ingenii mobilitate, vel improborum suasu immutatum haud dubie cerneret. Modeste posthæc interrogatus, quid ita super ea re litteras ad Ioannem ultro dedisset; reiecta in librarium aut interpretem culpa, se quidem fraterna in Lusitanum Regem voluntate esse ac fore subiunxit; cæterum nihil sibi minus in mentem venisse, quam ut iccirco à maiorum institutis, ac tot seculorum spatio corroborata religione deficeret. Attamen Rhoterigijs, ope fretus diuina, captatisque temporibus, Claudium omni ratione ad sanitatem reuocare conatus; miram in eo & primoribus regni, Conciliorum, & Ecclesiasticæ historiæ, ac diuini & humani iuris inscitiam deprehendit. Neque tamen astus aberat. callide vel in primis ipse Rex agere; occupationes modo simulare; modo longis, & alienis, & non inuenientibus exitū sermonibus de industria tempus extrahere. in angusto comprehensus, palam eludere; pleraque inficiari; interdum etiam infimi sacerdotis qua sortem, qua confidentiam acerbe perstringere. At Rhoterigijs, cum & malignos aditus, & iniquiorem in dies coram disputandi conditionem animaduertisset; librum subseciuis interim operis ab se confectum, & Chaldaice utcunque redditum, obtulit Regi. quo libro, confutatis Abasina gentis erroribus, Ecclesiæ Romanæ summum inter omnes Ecclesias culmen ac potestatem aperte monstrabat. Aduersus hunc librum dum Claudius petita ē variis cœnobiorum bibliothecis volumina dies noctesque perlustrat, neque tamen extricat quicquam; Latini sacerdotis nomen, & insignis in eo cuiusdam sapientiæ famam toto pæne regno vulgavit imprudens. ac ni caute suppressus liber fuisset, magnos proculdubio concursus ad Ecclesiæ Romanæ gremium apparebat futuros. auxilium Abuna (sic enim Aegyptios Antistites vocant) nuper in eas regiones Alexandria missus. hunc Rex certaminis causa cum Rhoterigio committere cupit, atque etiam ut scriptis Rhoterigii responderet hortatus est. At ille, rugosa fronte, supercilijs adductis, nullum, ait, sibi cum hæreticis commercium sermonis esse: neque se illuc altercandi cum peregrinis, sed cleri ordinandi gratia destinatum. quin religionem ultro incussit Regi, quod impia scripta legere esset ausus: idque ne in posterum faceret, minaciter vetuit. Inter eiusmodi frustrationes ac moras sextus effluxerat mensis. cumque iam tempus reuersionis instaret, Rhoterigijs, per Sacramenta expiatis, & confirmatis in officio Lusitanorum animis, ab Rege veniam abeundi cum Diazio petit; ac simul obsecrant, missis ambagibus promat, quid super aduentu Patriarchæ & comitum referri imperet Goam. ille, quod ad patrum aduentum attineret, Mazux præsto fore dixit ē suis, qui descendentes exciperet, atq. ad se cū fide cura. q. perduceret. vbi coram eos audisset, tum se, quid facto opus esset, deliberaturum. Simul, auri decem vncias Rhoterigio in viaticum erogari iubet. ille, accepta voluntate, pecunias reuocavit. Goam dein repetentes, circa Zeilanā orā subita coorta procella euerso nauigio prope demersit. saluti fuit, suppliciter inuocatum Beatæ Virginis auxilium. eius præsentis ope, desperatis iam rebus, nullo nautarū ministerio suam in sedem carina rediit. ira fluctus exhausti. vorua dein casus effigies Goæ in eiusdem

Dei

A Dei Matris templo suspenso. Per eisdem fere dies quibus in Aethiopia Rhoterigijs erat profectus; ē Lusitania præmissi, dum grauiora Patriarcham negotia morantur, ex eius comitatu decem; ac varias, ut fit, in naues impositi, Mosambicum incolumes deuenere. A Mosambico dum vultum præcidunt Oceanum, abducta ab cæterorum conspectu oneraria vna, in syrtem per tenebras noctis impingitur. neque tumidum erat mare, & paruo interuallo, breuia, ignotam ad insulam exigui admodum ambitus pertinebant. Eo tutius, dirupto alueo nauæ vectoresque, trecenta circiter capita in terram effusi. verū squalidus & ab omni humano cultu desertus erat locus. & ē comæatu nautico modicum quid vini, & cibaria eaq. ferme vitata supererāt: ut ni propere subueniretur, vltima necessitas ac dira fames instaret. extemplo nauarchus opis petendæ gratia scapham cum eximiijs viris triginta conscendit, & leucarum quingentarum, ut nauæ supputant, spatium emensus, haud sine miraculo Goam applicuit. mox, ē naufragii reliquis raptim cōcinnato nauigio, quinquaginta ferme alii subsequuti. remanere ad ducentos. in iis ē patrū numero tres. Consaluus, Paschalius, & Alphonfus Lupius. hi ab antecedentibus liberaliter inuitati; præcipuā conditionem in communi discrimine recusarunt: afflictamq. turbam & inopem, suis quoque officiis ac præsentia destitui, quo erant caritatis ardore, passi non sunt. Eorum periculo cognito Pretor Barretus confestim cum duabus celocibus eundem nauarchum, & nauclerij ordinis præfectum, quem gubernatorem maximum appellant; ad naufragos quærendos ac deportandos abire iussit. irritus fuit labor. & ingenti, ut diximus, interuallo distabant; & insula quo minor, eo ad inuestigandum obscurior. Ergo non ante inuenti, quam inedia ad vnum omnes absumpti sunt. Eius rei nuntius Goam allatus, mœrore ciuitatem impleuit. Socii tres æterno virtutis & caritatis præconio celebrati, quod oblato ad salutem exitu, suis tamen ipsi capitibus aliena solatia prætulissent. Anno insequenti, Ioannes Patriarcha, Andreas Episcopus, & Ioannes Mesquita, oratore Sosa inter nauigandum extincto, Goam deueniunt incolumes. Ibi cognito Claudium, contra opinionem & famam, in veterum erroribus & impia secessione persistere; digna consultatione res visa. Adhibiti præter lectissimos ē Societate patres, Ecclesiæ quoq. Goanæ viri primarij. Ac Patriarcha quidē, quamquā alperis ac periculosis in rebus, tamen sese in omnem aleam Christi causa paratū ostendere. cæteris nequaquam ē Sedis Apostolicæ dignitate visum, eo loco fastigioq. personam, tot tantisq. Pontificis Romani decretis ac iudicijs inclutam; se iuncte à Catholico cœtu genti præbere ad ludibrium & contumeliam os. Verum, ne prædamnata & abiecta repente per metum vel ignauiam tantæ expectationis apparatusque legatio, & si quid sanari experiendo posset, omissum villa ex parte videretur; Andream Episcopum duobus tribulue cum socijs Abasiam adire, quæque Rhoterigijs incassum egerat, pari fide, maiore auctoritate rursus aggredi placuit: & prout sese res darent, per litteras Patriarchæ Ioanni suadere vel dissuadere prouinciam. Ille, tam præclaram de Christo bene merendi & exercendæ patientiæ occasionem arripuit libens. Cum Emmanuele Fernando sacerdote, & paucis præterea comitibus in Abasiam profectus; nihilo quam Rhoterigijs faciliorem aut æquiorum expertus est Regem. Maior dein illis oblata omnis virtutis explicandæ materies. Paucis namque post eorum aduentum diebus, Claudio à perduellibus acie victo ac perempto successit Adamas frater, olim desertor fidei Christianæ, vir immanis ac ferus, & Apostolicæ Sedis hostis acerrimus. is, vinctum Andream, in castra bellumque raptauit; comites, probris & contumelijs; Abasinos quotquot catholicæ veritati fauere visi sunt, vario genere poenarum affecit. atque ipse demum à Turcis, quorum arma rebelles in regnum ascuerant, ingenti clade fufus fugatusque

Ee 3

est.

est. & ab iisdem, Andreas ac focii primo capti crudeliterq. direpti, postmodum **D**
 igne in hospitium iniecto viui pæne combusti; denique tanta premi rerum om-
 nium inopia cæpti sunt: uti ad vitam tolerandam, ne à pusillo quem supra dixi,
 Catholicorum abscederent grege; bobus & aratro quæ sitis, terram suis ipsi ma-
 nibus colerent. Atque inter hæc difficultates & incommoda quotidiana, ca-
 ritaris & obedientiæ gloria clarus Andreas, diuexato miris modis & fatigato cor-
 pusculo tandem excessit. Per hunc modum de aggregandis ad Catholicorum
 numerum Abassinis elusæ bonorum spes. At Patriarcha Ioannes, Albuquer-
 cio Goano Episcopo vita functo, cum ad illius Ecclesiæ gubernacula vocaretur;
 nunquam, ut eam reciperet procurationem adduci potuit. Suum ipse quin po-
 tius apicem, quoad liceret, ad Societatis normam & instituta submittens; per-
 petuam abstinentiæ, religionis, industriæ laudem ad vltimum vsque spiritum
 æquali tenore perduxit. Melchior, Nicenus Episcopus, pari moderatione cum
 se pæne in ordinem redegisset; in Thomæos Christianos è consuetudine So-
 cietatis excurrans, Nestorianum pseudoepiscopum, inficientem praua doctrina
 populorum animos, egregie confutauit ac fregit; aliisque deinceps viro forti di-
 gnis actionibus cum iniquorum simultates & odia subiisset; directa in eius caput **E**
 sagitta, pileoque decussio, propemodum interfectus; in Sinas denique iussu Ro-
 mani Pontificis abiit. ibi ad Amacanum hodie Lusitanorum emporium, ætatis
 iam exactæ reliquias, propagandæ fidei, & Christianorum animis rite curandis
 infumit. cæteri Patriarchæ focij varias ad functiones de more destinati, vitam
 in suo quisque munere posuere. insignem inter eos perhibent Antonium Qua-
 drium Lusitanum, qui vniuersæ dein prouinciæ quatuordecim annos magna
 cum sanctitatis & prudentiæ laude præfuit. Verum circa irritæ expeditionis ini-
 tia; neque leuioris momenti aliam, neque meliore successu tentauit Bomferrus è
 familia Franciscana sacerdos, natione Gallus, minime vulgari vel doctrina, vel
 sanctimonia vir. Is, rei Christianæ studio incensus cum in Indiam peruenisset, au-
 dita Pegusiani regni amplitudine, virtusque & superstitionibus incolarum, eam
 sibi præcipue gentem omni ope subleuandam, ac fidei rudimentis imbuendam su-
 scipit. Igitur Goa profectus ad Diui Thomæ coloniam, ex qua frequens in lit-
 tora Pegusiana traiectus est; cum eius coloniam Vicario, & Alphonso Cypriano,
 & cæteris Lusitanis amicitiam iniit. iisdemque adiutoribus in onerariam admis-
 sus, difficili admodum ac periculosa navigatione ad emporium cui nomen Cosmi,
 deuehitur. Prorsus ignotæ paulo ante Correx aduentum de quo supra diximus, **F**
 nostris hominibus ex gentes fuerant. ipsius dein Correx & comitum relatu,
 multa de illarum diuitis moribusque comperta. Bomferri postea litteris de origi-
 ne Pegusiorum præter fabulosas quasdam opiniones acceptum, stirpem eos ab
 Iudæis exsulibus ducere, qui ab Salomone damnati ad Oфирanas aurifodinas, ea
 loca primi tenuerint. Fertilissimus vero ager, & exspatiantibus late campis, a-
 lendo pecori bonus, & affluens omni varietate rerum est: quippe, a luo nauig-
 abili, & flexuoso discursu piscosæ amnes intermeant. è quibus vnus è Ciamaio
 lacu centum & quinquaginta leucarum decurrit spatio; atque ad instar Nili statis
 incrementis in triginta circiter leucas exundans, præpingui ac feraci limo rigat
 arua felicia. Accedunt ad opulentiam, crebra introrsum æstuaria, facili com-
 mercio gentium exterarum, ac mira quilibet importandi exportandique co-
 pia & facultate. Cæterum ignara Dei, & in omnem libidinem scelusque proie-
 cta gens est, ac miserandis opinionum erroribus inuoluta: è quibus nonnulla hoc
 etiam loco attigisse operæ pretium fuerit: ut ex ea comparatione, Christiani,
 cum sua clarius agnoscant bona; tum ad eadem aliis impertienda vehementius in-
 ardescant. Iam primum, qui apud eam barbariem sapientes habentur; infinitos
 perpetua

A perpetua serie ac successione mundos ab omni æternitate constituunt. innume-
 rabiles item Deos: quorum aliquot in singulis mundis variante numero deinceps
 existant. qui nunc voluitur, hunc Deos quinq. habiturum affirmant, quos si qua-
 tuor iam abierint. postremum hunc ante bis mille & nonaginta nouem annos aiunt
 è vita migrasse; nunc sine Deo sunt. post multorum annorum curricula ventu-
 rum alium expectant: eo quoque demortuo mundum hunc ingenti conflagratu-
 rum incendio; uti mox reparetur, succedatque moles noua, suos item Deos æ
 proprios habitura. in Deorum autem cœtum homines referuntur, ea tamen le-
 ge, si prius in aquatiles, terrestresque, & aerias omnium generum animantes va-
 ria transmutatione migrauerint. Qui ex hac vita decedunt, iis triplicem fingunt
 sedem; Naxæ, is tormentorum est locus; & Scuum, deliciis ac paradiso Maho-
 metano persimilem: & Nibam, quæ vox, omnis essentia priuationem, & vlti-
 mum corporis & animi interitum notat. duobus in prioribus animæ tandiu de-
 tinentur, atque inde repetitis nascendi vicibus in mundum toties redeunt; quo-
 ad in Nibam admitti, hoc est prorsus ad nihilum redigi denique mereantur. Hæc
 & id genus alia Pegusiani dogmatis elementa sunt; existantque multa de hoc ge-
 nere toto conscripta volumina. Ex ijs principijs, & eiusmodi vanitate, quam
B prauus numinum cultus, quam absurdæ cæremoniæ, quæ portenta opinionum,
 quæ vitiorum sequantur monstra, non expers doctrinæ, vel rerum imperitus fa-
 cile quiuis existimauerit. Accedit ad cumulum malorum, quod hæc tenebras
 circumsepit dæmon, ut solet, summa difficultate luminis inferendi. siquidem
 ipsius artificio plane persuasum ac penitus infixum habent Pegusij, cuiuslibet al-
 terius, quamquam ex ipso demissæ cœlo doctrinæ vel sectæ, decretis aut placi-
 tis, aures, nedum assentum, abique inexpiabili scelere præberi non posse. Bom-
 ferrus, in Cosmi de quo dicebamus emporio, tribus ferme annis, inter hæc explo-
 randa mysteria, linguamque ediscendum, ingenti labore miseriæque consumptis
 (ita tamen ut adiuuandis per id ipsum tempus Europæis mercatoribus operam
 daret) sermones demum de Christiana religione serere pedetentim aggreditur.
 Vnius æterni trinique Dei prouidentiam; vniuersitatis huiusce molitionem ex
 nihilo; primi hominis crimen in posteros omnes letali contagione transfusum;
 necessitatem satisfactionis infinite, quam præter Deum præstare cum posset ne-
 mo; Deus ipse, redimendi generis humani gratia factus homo, volens prudens-
 que pro sua immensa bonitate subierit; ad hunc humanæ salutis auctorem, quot-
C quot sese per fidem, & imitationem, & caritatem adiunxerint; hisce omnibus
 inenarrabilia quædam & sempiterna esse in cœlo præmia constituta: qui secus;
 hisce in tartaro item exquisitissima in omnem æternitatem parata supplicia: ad
 vitam quisque pertineat classem, extremo voluentium seculorum die, cum animæ
 vita functæ, rursum corpora induerint, Deum ipsum iudicem in celeberrimo su-
 perum inferumque conuentu lata sententia planum esse facturum. Hæc igitur,
 & alia rectæ fidei capita, cum per occasionem exponere, Dei famulus, multisque
 partim exemplis, partim rationibus affirmare tentasset; mirum quam obduratos
 obfirmatosque contra omnem veritatem animos incolarum offenderit: alii, ut fa-
 bulas ac deliramenta ridere: alii, ut pestes & piacula prorsus abominanda respue-
 re. neque multum ab vltimo exitio aberat ignotus præco, si nouam ab omni me-
 moria disciplinam ac religionem porro inculcare institisset. Ergo non sine cau-
 sa veritus, ne super discrimen capitis, & quotidianas ærumnas, oleum quoque &
 operam perderet; amicorum suasu, re infecta, retro vnde venerat in Indiam re-
 uertit. Per eosdem fere dies atrox Cocini facinus editum. in capsa, quæ priorum
 collationibus in maximo vrbis templo prostabat, nefariæ schedulæ à custodibus
 repertæ, cum horrendis in Christum salutis humanæ parentem maledictis ac
 iurgis.

Iurgiis. Lacerabatur simul è Societate Consaluus Sylueria, qui ad Manomotapam Aethiopiae deinde Christi causa peremptus est, ac tum in eadem vrbe conciones habebat vir nobilis genere, sed virtute & eruditione multo nobilior. Huius tam sacrilegae, tamque infandae audaciae crimen haud obscuro indicio haesit in falsis è circuncisione fratribus, qua ex faece aliqui ex Europa subinde, pretio à limenarchis aut nauium magistris furtim admissi, mercatorum habitu in Indiam peruehuntur. ibi cum Aegyptiis ferme Iudaeis (quorum in iis locis numerus ingens) aliarumque nationum, & sectarum hominibus, in Christiani deinde nominis damna perniciemque conspirant. Ex eo, de inducenda in illas regiones sacra Inquisitione agi caeptum ab Rege: quae hodie per idoneos probatosque iuris diuini consultos iudicia Goae magno rei Christianae bono exercentur. Interea Melchior Nonnius, ab Goa per varios ancipitesque admodum casus ad Sinarum littora primum, inde, redemptis è custodia Lusitanis quorum ante meminimus, in Iaponios biennii amplius nauigatione perfertur. comiterque & benigne exceptus ab Rege Bungi, Cosmum Turrianum necopinato ibidem offendit, qui ab euersa excisaque iterum per intestinas ciuium discordias rabiemque Amangutio vrbe, sese in ea loca receperat. Cedrinas aedes elegantiori opere, itemque aream templo condendo, necnon annuae pecuniae modicum quid patribus adsignauerat Rex: eius areae pars coemeterio è Christiana consuetudine dedicata: pars altera in usum valetudinarii publici item diuisa bifariam: vti elephantiaci, quorum est in iis terris magna multitudo, seorsum ab caeteris aegrotis haberi, curarique possent. Id opus, quo magis nouum insolitumque, eo maiore approbatione celebratum ab incolis; multique inde, sed vt antea plebei ferme ad Christum accedebant. At Melchior, haud ignarus, ad excitandos ad virtutem, pietatemque populorum animos, quantum sit in principis exemplo momenti; Regem ipsum variis rationibus ad verum Dei cultum conabatur adducere: successu tum quidem minime laeto: quod neque dum tumultus plane quieuerant; & Rex è lenxuana haeresi, quae negat spiritum esse vltimum, aut omnino quicquam praeter ea quae sensu percipimus; à voluptatibus, quaeis dudum adfueuerat, ad Christianae disciplinae seueritatem traduci se nullo pacto sinebat. Egit cum eo Melchior, vti cum aliquot saltem Bonziis praecipua sapientiae fama, coram ipso regni proceribus disputationem ac certamen haberi de religione permitteret: ne id quidem impetratum. Inde cum exiguam in praesentia cerneret proficiendi spem; Cosmo cum sociis ibidem relicto, ad suum ipse prouinciale munus reuertit in Indiam. Sextus & quinquagesimus tum seculi huius agebatur annus. eo ipso tempore Ignatius Loiola Romae, non tam aetate confectus, quam ieiuniis, vigiliisque, & super omnia desiderio Christi, decesserat. Huic, cum aliis in prouinciis, (ipsas enim duodecim ab se Dei munere constitutas reliquit) tum in India praesertim, solemni ritu, & exquisitis caeremoniis parentatum est. tametsi minime deerant qui tam illustri sanctitate viri patrocinium implorandum potius, quam fundendas pro eo preces haud absurde affirmarent. Certe ab illius excessu (vti optimum patrem in caelo suorum caeptis adesse conieceres) per omnes fundatae ab eo Societatis ordines, recens quaedam ad pios labores alacritas, nouus mentium ardor, vigorque diffusus: & Indicus ager, culturae & sationibus vberiore quam antea prouentu respondit. annis quippe proximis quatuor, Goae duntaxat, praeter incertam summam eorum qui à Franciscanis & Dominicanis abluti sunt, baptizati ab Societate IESV mille primum & octoginta; mox mille nongenti sexdecim; dein tria millia ducenti sexaginta; demum incremento notabili duodecim millia septingenti quadraginta duo. In iis regia virgo fuit, adulta iam aetate, Mealis filia, ob generis claritatem

A claritatem Regi Mahometano cuidam in matrimonium destinata. haec, tempestiuis nobilium foeminarum adhortationibus, itemque psalmis, & catechesi, & supplicationibus quae per vrbem haberi consueuerant, studio Christianae religionis incensa, dum Praetor Barretus tota de re Mealem docet, ac furentem ira placare contendit; matris ancillarumque pertinaces & impias eluctata manus, ad paratum in platea vehiculum, adiuuante Praetore, sese proripuit. inde cum honestissimo comitatu ad spectatae virtutis ac pudicitiae matronam perlata, Didaci Pereriae coniugem, adhibito scriba publico testibusque, Christianam sponte se fieri velle professsa, post aliquot dies in D. Pauli templo ab ipso Aethiopiae Patriarcha vitalibus aquis abluitur, & sacro MARIAE nomine decoratur, tanta ciuitatis vniuersae laetitia tantoque concursu, vt Praetor ipse, qua erat pietate, virga ad submouendam turbam arrepta, lictoris munere fungeretur. eidem virgini cum à primoribus Lusitanis priuatim, tum à Praetore data publice munera; & annui redditus aureorum circiter octingentorum è fisco regio in alimenta decreti. Iam ex ipsis quoque Regibus Molucarum, is qui Baetianum obtinebat insulam, quamquam acriter obnitente socero Ternateni, tamen constanti animo se se ad Christum applicuit; abolitaque Mahometana superstitione, ac fanis euersis, defixas haud vno loco praeltas Cruces adorari à popularibus iussit. Ac Soloris quoque Rex (quae salubris admodum ora, gradus octo cum quadrantibus tribus ab Aequatore in meridiem sita, leucas distat à Malaca trecentas) cum familia, regni proceribus ab Lusitano quodam insitatore baptismum accepit. patres deinde à Malaca per litteras inuitatos cum propter paucitatem non impetrasset, fratris filium Regem designatum, cui Laurentio nomen, apprime bona iuuenem indole, Malacam ipse transmisit: nimirum vt ibi per otium expositus, ad suos dein erudiendos reuerteretur in patriam. Haec Solorani. Ac multae insuper eius plagae nationes cum Euangelii nomen pertenui accepissent fama, miram in cupiditatem Christianae religionis exarserant. Quibus vt Ioannes Rex propter multitudinem atque distantiam cunctis opitulari non posset, Indicos quidem certe neophytos nouis decretis ornare, beneficiis atque muneribus augere pergebat. is audita Petri Mascareniae morte, cum praclare intelligeret ad amplificationem rei Christianae plurimum interesse, cuiusmodi moribus ingenioque Praetor Indiam regeret; circumspectis omnibus Lusitani primoribus regni, praefectum cubiculi Constantinum Brigantiae Ducis fratrem, in id ipsum delegerat munus: qui prouinciam illam adeo sancte ac prudenter postmodum obtinuit, vt deinceps ituris eo magistratibus, officii exemplum ac norma vnus ipse proponi consueuerit. Iam in id quoque Ioannes acriter animum & cogitationes intenderat, vt Francisco Xauerio pro sanctitate viri, & immortalibus in Ecclesia Christi promeritis, caelestes more maiorum honores à Pontifice Romano decernerentur. Atque idcirco per litteras Indiae Praetori mandat, vt quaecumque per Xauerium Deus miracula perpetrasset, vere atque accurate indagata colligeret: cuius nos inquisitionis autographum exemplar cum testimoniis publicis priuatisque apud Conimbrigense Collegium nuper inspeximus. Haec meditantem ac molientem, neque fera, neque inexpectata Ioannem abstulit mors, cum aetatis annum, viribus dudum affectis, ageret quintum & quinquagesimum: vir plane magnus, & venerabilis, ac praeter caeteras laudes aeterno preconio celebrandus, quod imperii moderatione, cultuque bonarum artium, & studio religionis amplificandae, formam speciemque benefici, & mitis, ac vere Christiani Regis expresserit.

Historiarum Indicarum Finis.

SELECTARVM
EPISTOLARVM EX INDIA
LIBRI QVATVOR.
IOANNE PETRO MAFFEIO
INTERPRETE.

IOANNES PETRVS MAFFEIVS

E SOCIETATE IESV,

Christiano Lectori. S.

UAE de Catholica religionis progressu litteræ ferme quotannis ex India perferuntur; eas (quod facile animaduerti) optimus quisque audissime lectitare consuevit. Nec sane immerito. Quid enim ad honestam vitæ oblectationem accommodatius, quam corpore domi sedentem, cogitatione ac mente peregrinari; transmeare Caucasum; Oceanumque; nouas identidem formas rerum, & (ut inquit ille) mores hominum multorum cernere, & urbes? Quid porro, vel ad animi fructum uberius, vel ad virtutis emulationem efficacius, quam Euangelij face dispulsis errorum atq. opinionum tenebris, veritatis lucem longe lateq. fusam intueri; & in diuerso, vel aduerso potius terrarum orbe veluti renascentis Ecclesie sancita miraculis, testata martyrys, distincta personis, notata locis temporibusque primordia recognoscere? Quæ mecum ego cum reputarem; & superioribus annis feci libenter, uti non exiguam earum litterarum partem in Latinum è Lusitanico sermone conuerterem; & nunc easdem sub Indicarum Historiarum opus intentiore delectu pressas ac repurgatas, & nonnullis insuper auctas epistolis, denuo in publicum edendas existimaui. Sane recentiores supersunt aliæ, quas mihi si per occupationes ac valetudinem licitum fuerit, latinas facere pro mea tenuitate propositum est. Tu interim (amice Lector) fruere presentibus; ac nostros qualescunque conatus pijs apud omnipotentem DEVM precibus adiuuabis. Vale.

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA.

LIBER PRIMVS.

FRANCISCI XAVERII E SOCIETATE IESV
ad Socios in Europam.

VAM lætos atque vberes animarum fructus Indica ferat vinea; & non in Regijs modo præsidijs, verum etiam in reliquis oppidis barbarorum, sanctissima Christi fides quàm feliciter crescat, fufius ad vos scripsi mense Ianuario superiore. Ego Iaponem versus ex India sum profectus Aprili mense, duobus è Societate nostra comitibus, altero sacerdote cui Cosmo nomen est, altero laico: itemque Iaponijs neophytis tribus, quos mihi sane videtur Dominus præcipua quadam benignitate clementiaque fouisse. namque ut in Diui Pauli Collegio Goæ, celesti lauacro expiati sunt, tanta eos diuina bonitas voluptate gaudioque perfudit, tantamque ad suæ in ipsos beneficentiæ cognitionem adduxit, ut præ lætitia spiritali, piaque dulcedine lacrymas non tenerent. in virtutibus vero mirabile dictu est quantum profecerint: plane, ut eæ nobis iucundam atque vtilem sermonis materiam præbeant. Ad hæc, & legere, & scribere didicerunt, ac distributis in horas precationibus diligenter vacant. Interrogati a me quonam sentirent se genere considerationis potissimum affici; passionis Domini recordatione, dixerunt: itaque huic vni maxime commentationi dant operam. Articulos fidei, Redemptionis generis humani causas, & cætera Christiana mysteria per otium cognouerunt. Percontanti mihi sæpenumero quonam religionis Christianæ ritus, quæue instituta sibi maxime crederent profutura; duo illa semper, scilicet Confessionem & Communionem sine controuersia responderunt. ad dentes insuper, sua quidem sententia neminem omnino fore participem rationis, quin auditis Christianæ disciplinæ decretis assentiatur ac pareat. Vnius vero ex ijs, cui Pauli nomen, sanctæ fidei cognomen impositum est, illam quoque vocem audiui, cum ingemiscens in hæc verba prorumperet: O miseri Iaponij; qui ea ipsa quæ Deus ad vestrum est fabricatus obsequium, adoratis ut numen. cui ego, quid ita? inquam. tum ille, quod Solem, ait, venerantur ac Lunam; quæ res, ijs qui nouere Dominum IESVM Christum, famulantur ac feruiunt. quid enim agunt, inquit, aliud: nisi diei tenebras ac noctis illuminant, ut ea claritate mortales ad magni Dei, & filij eius IESV CHRISTI cultum & gloriam in terris vtantur?

Verum ut ad institutam itineris nostri narrationem reuertar, Malacam venimus pridie Cal. Iunias, anno MDXLIX. ibi Lusitanorum accepimus ex Iapone litteras, in quibus erat scriptum, principem quendam eius terræ virum velle fieri Christianum: itaq. legari ab eo ad Pratoré Indiæ, qui aliquot è Societate nostra Christianæ religionis interpretes postularet, afferebatur etiam, quodam Iaponis in oppido, mercatores Lusitanos in hospiti-

Ff tium

tium iussu reguli diuertisse dæmonum incurfibus vehementer infestum, atque ob id habitatoribus destitutum: cum ignaris quid esset Lusitanis vestes detraherentur, famulus etiam nocturno spectro perterritus exclamasset; excitatos eo strepitu, arripuisse arma: deinde famulum Crucibus vndiq. circumdedisse hospitium: incolas vero & regulam mercatoribus aperuisse, domum eam ab dæmone inhabitari: & simul quæsisse quonam ad eum fugandum remedio vterentur: respondisse Lusitanos, nullum aduersus dæmones Cruce firmiter inueniri præsidium: itaque ex eo die Cruces domibus eius oppidi fere singulis collocatas. Nuntiabatur ad hæc, per amplum patere euangelizantibus in Iapone campum; quod ea gens moribus mansuetata sit, ingenio docilis, & acuta: quocirca magnam in spem veni, si per nostra peccata non steterit quo minus captis faucat Deus, ingentem animarum vim ad Ecclesiæ gremium accessuram. His ego rebus cognitis, tametsi ea mihi admodum læta videbantur, tamen aliquandiu substiti, mecum adhuc de profectioe deliberans: sed cum certa constarent mihi iam diuinæ voluntatis indicia, videremque, me, si ab incepto desisterem, ipsismet Iaponijs ethnicis multo detestabiliorem futurum, (quamquam perennis illè humani generis aduersarius meum hoc iter summa ope nititur impedire) fidenti animo pergere, & primo statim aduentu Regem ipsum Iaponis adire constitui, eique mandata quæ habemus a Domino, exponere. Et quamuis apud Regiam Academia dicatur esse percelebris; tamen haud dubiam nobis, si ad certamen ventum sit, Deo fauente, victoriam pollicemur. nec nos litteratorum veremur sophismata; nec barbarorum minas, vel dæmonum insidias pertimescimus. quid enim nobis aut ab eorum scientia qui IESVM nesciunt, potest esse periculi; aut ab eorum vi, quibus nihil in nos, nisi quantum Deus ipse permiserit; licet præsertim cum nulla re alia, nisi diuinæ gloriæ studio & salutis animarum adducti negotium hoc susceperimus; & Iob à diabolo sacræ litteræ non nisi concedente Domino lædi potuisse testentur. Illa verò nos vna assidue cura sollicitat, ne grauius ipsi pro humana fragilitate peccemus; neue Dei auxilio, quod laborantibus ille semper benignè suppeditat, abutamur. quod tamen ne accidat, cum sacrosanctæ matris Ecclesiæ (cuius imperij fines; animabus ad creatoris agnitionem trahendis propagare satagimus) tum nominatim Societatis IESV meritis impetratum iri speramus.

Sane quam periculosum iter hoc Iaponicum est, partim ob frequentia latrocinia, partim etiam ob tempestates, quæ passim hoc mari ita sæuæ excitantur, vt præclare agi cum ijs qui nauigant existimetur, si tribus è nauibus duæ cursum incolumes teneant. Quocirca venit mihi sæpe in mentem vereri, ne, qui è nostra Societate sapientiores videntur, si cui eorum in hæc loca mitti contigerit, temerarium esse negotium, Deumque tentari quodammodo, tam apertis adeundis periculis, putent: qua tamen eos suspitione postmodum libero, quod spero, Societatis nostræ doctrinis ac litteris inhabitantem Domini spiritum præsidere. Illud quidem occurrit mihi sæpenumero, quod aliquando patrem nostrum Ignatium audiui dicentem: omnibus ijs, qui in Societate nostra versantur, summo studio conatuque elaborandum esse, vt inanes ab se timores, & cætera cuncta depellant, quæ homini, quo minus totam in vno Deo spem collocet, impedimento esse consueuere. Porro, quemadmodum interest inter eos, quorum ita spes est in Deo reposita, vt rebus tamen affluant necessarijs, & eos qui ob id ipsum vt Christum imitentur, & soli Deo confiderent, omnibus sese vitæ præsidijs exuerunt; sic proculdubio multum refert, vtrum quis, cum vnicum habere se profiteatur in Dei bonitate perfugium, tum in tuto & quasi in umbra se exerceat: an, alia re proposita sibi nulla præter Dei honorem gloriamque, sese caputque suum volens vidensque in discrimen offerat pæne quotidie: cuiusmodi si quis existat; næ illum ego propediem seculi tædio, migrandique ad Dominum desiderio affectum iri crediderim: quandoquidem hæc hominum quæ dicitur vita, mors perpetua potius, ac triste quoddam à cœlestibus regnis exilium est.

Vos interea valete fratres, dominumque precamini, vt nostram disunctionem pro infinita sua misericordia coniungere dignetur in cœlo: nam in terris quidem ecquando post hæc visuri inter nos simus, incertum est. Malaca. x. Cal. Iulias M. D. X. L. IX.

EX

EX EIVSDEM PARÆNETICA
ad Gasparem Berzæum, cum is
Armuziam peteret.

N Armuziana ista prouincia, primum, & antiquissimum tibi sit Dei obsequium, & animi tui cultus. Ex hisce fontibus cætera ad proximorum vtilitatem large manabunt. ac proinde curabis, vt semel bisue quotidie te ipse ad calculos voces: atque integer iudex cognitionem exerceas tum communem omnium illius diei cogitationum, & actionum tuarum; tum verò propriam earum, in quibus aliqua per id tempus præcipuo studio vel præcauenda, vel corrigenda, vel ad perfectum expolienda susceperis. In primis verò, Christianæ humilitati intenta cura studeas velim: eaq. potissimum obeas ministeria promptus ac libens, quæ cæteri velut abiecta & minime speciosa fastidiunt. in eo genere catechismus est. quas tu partes ne alteri delegaueris. circa meridiem singulis diebus compita vrbis cum socio circuibis ipse, plebem in templum elata ciens voce. ibi Lusitanorum filios, puerosque, & liberos, nec non sexus vtriusque mancipia, salutaribus institutis atque præceptis erudies: teque publicè præeunte, promiscuum vulgus Christianas preces, & pia dogmata resonabunt. Atq. id ipsum eo maioris apud te momenti debet esse, quod eius laboris patientia non modò imperitos idiotasque ad notitiam Dei atque ad virtutem informat; sed etiam reliquorum animos cum tacito quodam plausu atque approbatione conciliat. Delatus Armuziam, Proëpiscopum adibis officij causa: eique ad genua protinus accides, & manum ex osculabere. ex eiusdem auctoritate conciones habebis; in confessiones audiendas incumbes; & cæteris Christiani pastoris fungere muneribus. Simul, operam dabis, vt ab eo gratiam & benevolentiam in eas, quo per te, si fieri possit, pijs animi saltem rite purgandi meditationibus imbuatur. Reliquos item sacerdotes omnium summifione & officio demerebere: curabisque vt ex ijs quamplurimos ad easdem meditationes Deo adiuvante perducas. Præfectus item præsidij, qualis qualis ille sit, enitere quantum poteris, vt amicus ac propitius tibi sit: neque res vlla erit tanti, vt dicto factoue illum exasperes: vbi hominem tibi arcte deuinxeris; tum si & male audierit, & monendo reddi meliorem putaris posse; & occasio commoda inciderit; quàm amicissime ac demississime, & ore placido eidem expones, quinam de illius actis & vita sermones hominum sint: suadebisque, vt famæ pariter & officio consulat. Multi erunt, qui de illo ad te querimonias deferant; tuamque apud eum prophanis in rebus implorent opem. hisce tu occupationum tuarum & magnitudinem excusabis, & genus. addes, vereri te, ne parum ea legatione proficias. qui numen & conscientiam spernat, hunc tua quoque monita nihili esse facturum. Cum Sodalitio Misericordiæ, fac vt quam optimè tibi conueniat: sodalesque ipsos, quoad eius fieri poterit, mansuetudine ac benevolentia comprehendas: ac totum opus, quibuscunque licuerit rebus, pro virili parte promoueas. Aegrotos in publico nosocomio; & vinctos in carcere identidem vises; hortaberisque ad cœlestes iras per sacram confessionem auertendas, quandoquidem ij, propter admitta piacula ferme plectuntur, & sunt qui Sacramentum Pœnitentiæ nunquam obierint. Ad hæc, vbi res postulauerit, ages cum præsidibus vtriusque loci, vt mature cognoscantur singulorum causæ; ac simul, vt egentibus miserisque ad tolerandam vitam necessariâ præbeantur. Iam, inter nauigandum, & postea quam exscenderis; omni ope contendes, vt per idoneos certosque homines, Armuziani populi mores ac vitia domi forisque; genera pactionum & quæstuum; nec non

in forensi re corruptelæ, factiones, calumniæ, & alia id genus, quibus opprimitur veritas; tibi quàm notissima sint: quò ad ea postmodum curationes ac medicinam scienter accommodes. Hoc tibi ad rem ex animi sententia gerendam longè vtilius fuerit, quàm librorum attentata peruolutio, minimè tamen alioqui omittenda. Mihi quidem, in omnes partes plurimùm semper illam notitiam profuisse perspexi. In capeffenda autem Christiana re, delectuque negotiorum habendo; illud vitabis in primis; ne, quorum fructus ad vnum vel ad paucos pertinet, anteponas ijs, quæ plures, vel etiam vniuersos attingunt: sed quò latius quidque, eò potius & antiquius tibi sit. Quos in Societatis nostræ disciplinam admiseris; eorum profectum caue ne acrioribus tentamentis explores, quàm quæ pati, vt egroti natura, sic tyronis imbecillitas possit. Sed semper infra potius, quàm supra vires probatio sit. alioquin exacerbantur multi, sensimque desperant; ac domitis ad extremum frænis, in auia & dirupta præcipientes abeunt. Atque hoc toto in genere, prorsus vitanda censeo experimenta, quæ vel inani & absurda nouitate, vel etiam procaci quadam & cynica libertate, aut risum, spectantibus, aut stomachum mouent. Tu verò sectabere quæ & in vulgus accepta sunt, & cum ratione pariter ac pietate consentiunt. cuiusmodi sunt quæ posui modò; carcerem & valetudinaria frequenter inuisere; vinctis & decumbentibus, in vtroque homine patienter ac sedulo ministrare; itemque, ad paupertatis voluntariæ documentum, panes & nummulos emendicare palam; & alia id genus. Porro, ad regendos, & in virtute promouendos alumnos, illa res vna vel maximè proderit, comitate quadam eos & paternæ benevolentia significatione perlicere ad arcana pectoris sui plane tibi nudanda; sic prorsus, vti omnia cogitationum initia, quibus vel à deprauata natura, vel à malo dæmone sollicitantur, extemplo ad te deferre non dubitent. Hæc deferendi & communicandi fiducia & consuetudo, mirum, in omnes partes quantopere conducatur. siquidem occultæ hostium fraudes, & improbæ petitiones, in medium protractæ, vel ipsa luce protinus euanescent; vel, si virgere persisterint, varijs remedijs opprimuntur. quibus in remedijs experte virtutis illud est; vbi quempiam inani gloria, corporum illecebris, aliaue parum honesta cupiditate irritari cognoueris, huic præscribere spatium aduersus ea vitia meditandi: tum, quæ excogitauerit, iubere vt ea populo per occasionem adhortationis impertiat. Hinc duplex percipietur fructus; tenacioris memoriæ, quòd ferè quæ commenti sumus, promendo & commemorando, altius nostris animis infiguntur: salutaris verecundiæ; quòd nos ea non exsequi pudeat, quæ ipsi alijs facienda præcepimus. In Sacramento Pœnitentiæ, cum negotiatoribus præsertim amplis & opulentis, sunt quæ ante criminum cognitionem, in ipsa cognitione, & post cognitionem obserues. Ante cognitionem; curabis, vti reus idem & actor (nisi id mysterium frequenter obire consueuerit) biduum aut triduum sumat ad antea actæ vitæ reputanda peccata, & simul memoriæ causa in schedulam ex ordine referenda: vt ne imparatus, & sine aliquo morfu doloris pudorisque, ad accusationem accedat. In ipsa verò cognitione, si turpitudine flagitiorum, aut magnitudine scelerum, quod sæpe fit, absterreri hominem senseris quominus ipse se prodat; hilari facie, blandoque sermone, quinetiam, si opus fuerit, varijs te quoque morbis animi olim implicitum fuisse testando, vti singula probè fateatur, adduces. & cum alia diligenter inuestiganda & elicienda sunt; tum verò accuratissimè, quæ ad nefaria lucra, & res dolo malo partas aut retentas pertinent. etenim, si quem scenore contaminatum, aut peculatu, vel iniquis pactioibus, in vniuersum interroges, num aliena possideat; vt est procliuis ad sui tutelam, & sibi met libenter ignoscit hominum natura; facile inficiabitur: sin genus vitæ artifice quam factitet, si vfuras, & contrahendi, mercandi, vendendi formulas nominatim exquiras, & (si regius forte præfectus curatorue ille sit) si de interuersa interceptaue pecunia, de monopolijs per vim nefasque institutis, deque alijs quæ magistratus contra voluntatem Regis, & ius commune plerumque sibi pro potestate & imperio vindicant, singillatim percunctere; multorum hæud dubie delictorum confessionem exprimes, quæ reus alioqui, vel per malitiam, vel per insciam silentio forsitan inuoluisset. A confessione, si noxius tibi dura & perfricta visus erit

fronte;

fronte; comperdinabis videlicet, eique certos interea locos ad commentandum assignabis, quorum consideratione, tamquam repetitis ictibus, è filice pectoris sui, pios gemitus, & aliquas amoris diuini scintillas excutiat. Quòd si fraudati quid fortè restituendum, vel condonandæ iniuriæ, vel scorta relinquenda, vel eiusmodi quippiam expiandum sit; planè videbis, vti ante latam sententiam expietur, neu te largis cuiusquam pollicitationibus induci permittas: nam qui piaculis eiusmodi obstricti tenentur, ab sacerdote appellati; magis in promittendo interim faciles, quàm in præstando postmodum fideles existunt. Vbi sine fallacia ab reo satisfactum esse didiceris, tum demum, æternis vinculis absolutum, temporario aliquo supplicio rite iniuncto, dimittes. Si qua pecuniæ summa, seu propterea quòd iusti domini copia nulla sit, seu etiam pictatis ac beneficentiæ studio erit in pauperes conferenda; nequaquam ego tibi sim auctor, vt illius pecuniæ te sequestrum ac diribitorem exhibeas. sed eam tu (nisi si tibi secus interdum in re præfenti videbitur) ad Misericordiæ sodales extemplo reijcies: atque id multis grauibusque de causis primum, quòd tibi non equè ac sodalibus nota est mendicorum & egentium turba: quorum alij sæpe morbum, alij probitatem & sanctimoniam, alij etiam inopiam ipsam egregiè simulant. Ad hæc, si percubuerit, humanis necessitatibus & egestati paratum in tua facilitate subsidium esse; tanti vndique petentium concursus ad te fient, vt ad Apostolicas functiones, quæ tibi primæ esse debent, otij nihil superfit. Non est porro æquum, te qui ad Euangelium prædicandum veneris, relicto verbo Dei, ministrare mensis. Postremo, si pecunias ipse tractare assueueris, metuendum est, ne famæ tuæ atque existimationi aliqua labe ab iniquis, & omnia peiorem in partem interpretantibus, adspargatur. Quæcuncta incommoda effugeris, si hæc Christianæ caritatis, & officij partes, eidem Sodaliatio delegaueris. Quotidiani vsus præcepta, ad æternam salutem præcipuè necessaria, in Beatæ Virginis, & in Misericordiæ templo palam in tabella propones. Ad ea perlegenda, exscribenda, & quod caput est, obseruanda, cum cæteros inuitabis; tum verò poenæ loco, si res postulet, adiges in tempus certum, quorum ipse confessionem exceperis: vt inde perpetuam, si fieri possit, eius disciplinæ consuetudinem sponte retineant. Singulis verò noctibus, voce ad commiserationem accommodata, vicatim populo commendabis opportuna deprecatione adiuuandas animas, quæque in hac vita peccato letali tenentur; quæque in altera purgatorio igne torquentur. statis per hebdomadam diebus operam conferes ad simultates ciuium dirimendas, restinguenda odia, forenses denique controuersias componendas, quippe quarum impense magno ciuium damno sæpe sortem exsuperant. Ergo ijs omni ope obuiam ibis: atque ipsos etiam quorum interdum culpa lites aluntur, scribas ac leguleios, tibi aliquo pacto deuincire, & salutari quopiam remedio sanare conaberis. In concionibus autem, quo magis commune bonum id est, eo maiorem, vti dicebamus, industriam, & assiduitatem, & operam collocari, neque illas ad vulgi oblectationem plausumque, sed ad morum emendationem, & vnius Dei gloriam omnino referri par est. Animorum quippe agitur salus: adhibenda vulneribus remedia; non, prurientes aures curiosis quæstionibus, & inani fermone scalpendæ. ac proinde accersita, fucata, dubia, obscura, controuersa, ne in medium adduxeris. virtutis amorem, vitiorum odium excitare contendes: & ex ijs quæ pro vniuerso mortalium genere Christus Dominus acerbissima pertulit, locum subinde aliquem inducendo, ad male actæ vitæ desertationem, ad lacrymas, ad Pœnitentiæ & Eucharistiæ Sacramenta populum vehementer impelles. Inter dicendum autem, vide ne quem eorum præsertim qui cum imperio ac potestate sunt, aperte perstringas. Exulcerare plagas hoc quidem est, non curare. & qui longius in eo genere prouehuntur, efficiunt nihil, nisi vt magno labore, fructu nullo, gratias perdant, odia colligant. Priuatæ obiurgationes in priuato adhibendæ sunt, & quidem plurima humanitate consperse. opulentis verò ac potentibus viris, quod serme delicatum & fastidiosum est genus, inter ipsam admonitionem subinde etiam te ad pedes abijcies; vel, si res tulerit, caros dabis amplexus: planè vt perspiciant non tristitia te vlla, vel scueritate, vel negotiorum appetentia, sed eximia quadam beneuolentia & caritate, ad officium re-

prehensionis adduci. Iam verò, de familiari convictu; & quotidiana cum hominibus consuetudine, haud leuis est animaduersio; multasque & magnas ea res habet cautiones. quarum prima illa est: Ita vtendum amicis, quasi non tu quidem illis, sed illi tibi olim infensi, infestique futuri sint. Id si presumpseris animo; longè attentius omnia circumspicies, teque ipse in officio continebis; neque in securitatem effusus, admittes quod aliquando tibi exprobrari, aut obijci possit. In viuere sum tamen, te cunctis mitem, iucundum, affabilem prebeas velim; vt ea comitate illecti (nam alioqui anceps & periculosa curatio est, quod item supra monuimus) omnes tibi pectorum suorum latebras, ac recessus aperiant. Alter loquens cautionis est, operam des vt studiosos recti, verosque discipulos, à fictis prauisque dignoscas; & conuenientem vtrisque facias medicinam. Non enim deerunt plurimis obstiti viceribus, qui, vel metu ne illa detegas, vel etiam captandæ ad ceteros commendationis causa, vtro sese tuam in amicitiam ac familiaritatem insinuare non dubitent; si te inter cetera ad prandium aut cœnam inuitent; i fanè; actu vicissim illos ad Sacramentum Confessionis inuita: curaque, vt prorsus intelligant, fixum esse tibi cœtumque, eos omni ratione ad Christianam seueritatem ac disciplinam; à laxiore vita delicijsq. traducere: sic fiet, vt vel in posterum te frustra interpellare desistant; vel (quod optandum est magis) ad meliorem frugem, te duce ac magistro, tandem aliquando perueniant. Ad donis muneribusque (si uolâ quædam excipio; quæ si recuses, largitor utique Lusitanus contemni se putat) omnino abstinere, vulgari prouerbij memor; Captum esse, qui ceperit, Ioannes tibi Rex omnia ad victum, cultumque necessaria detulit. eius vt è benignitate, atque idipsum modicè, vel etiam intra modum; vt votiua paupertatis religiosa professio constet. Si multis è partibus ad cibaria cocta seu cruda mittentur; ea tu ad carcerem, vel ad valetudinarium publice deportanda curabis. atque hoc pacto, in tractandis hominum ingenijs tua tibi ratio longè solutior & expeditior fuerit. Quos ad vitia profectos; & in peccandi libidine perperam obstinatos offenderis; gehennæ quidem illorum & futuri terrore iudicij maximè commoueri oportebat: sed quoniam hæc nimium abesse longè, stulti homines putant; multi etiam propter fidei imbecillitatem, sine omnino ulla turpiter ambigunt; at tu, morbos, ærumnas, calamitates, exilia, vincula, cædes, orbitates, naufragia, honorum proscriptioes direptionesque, & alia malorum genera sexcenta percures, quibus in hac etiam vita impios ac prauos tenaces homines afficit Deus: eaq. denuntiatione perditos & insanos ab amentia reuocare conaberis. Si cum irato & flagrantè cupiditate vindictæ, res tibi fuerit; blanda primùm oratione, quasi aliud agens, mulcebis hominem: dein, capto circuitu, sensim ad causam accedes; vt quam ille queratur iniuriam eleues verbis, & multo minorem opinione fuisse demonstras; aut etiam diuino permissu relata, quod iniuriosum ille quoque se quondam in alios fortasse præbuerit. ad hæc & alia id genus dicta, si te auersabitur, cedes tempori scilicet: sin dederit sese, premes paulatim acrius, & identidem instabis, quoad sedata perturbatione reliquam ab te medicinam libenter accipiat; eadem ferme obseruatione, ad leniendum dolorem, mœrorèmq. & ceteras animorum ægritudines, vt licebit. Atque hæc cum ijs qui Christiani censentur. Conuertendis autem ad Christum Iudeis, ethnicisque, suum item spatium ac laborem imperties: quam ad rem, ne longior sim, non pauca ex ijs quæ supra posuimus transferri commodè poterunt. Verùm de his hæcenus. redeo ad prima. Tu facinoriorum curationem ita, mi Gaspar, incumbas, vt interea tuæ ipsius perfectioni ac saluti quam diligentissimè consulas. Vale.

EIVS.

EIVSDEM AD SOCIOS

Goam.

APONEM Deo adspirante attigimus Augusto. mense die. Assumptioni Mariæ Virginis sacro, cum festo ipso Diui Ioannis Baptistæ die natali, Malacæ sub vesperam soluissemus. Nauiculario vti sumus ethnico, mercatore Sina, qui suam in id operam præfecto Malacæ detulerat. ac primo sane feliciter nauigauimus: sed mox (vt sunt barbarorum ingenia ad leuitatem atque ad inconstantiam prona) profectionis mutare consilium nauicularius cepit, & in occurrentibus passim insulis tempus frustra contere. Nobis autem in eo itinere cum alia multa, tum illa duo præcipue molestissima contigerunt: alterum, quod oblata diuinitus tempestate nauæ per nequitiam abuterentur; qua elapsa, ad oram Sinarum appellere, ibique totam hyemem, cursum expectantes ponere cogebamur: alterum, quod in eadem naui simulacrum vehebatur dæmonis; cui nauæ, quanquam inuitis nobis & inspectantibus, patrio ritu sacrificabant. ab eodem etiam per sortes de ipsa nauigatione petebant responsa; quæ (vt aiebant, credebantque barbari) modo lata, modo tristitia reddebantur. Centum a Malacæ leucas, Sinas versus prouecti, quandam ad insulam stetimus: ibique aduersus maris illius sequitiam naualibus instrumentis, aliaque materia comparata, post multas cæremonias & sacrificia questum est ab idolo, prosperam deinceps fortunam essemus habituri, necne. cum valde prosperam respondisset, proinde ne moraremur diutius; sustulimus anchoras, velaque gratulabundi fecimus omnes: illi, simulacro quod in puppi locatum candelarum luminibus, odoramentisque ex incenso ligno, quodam Aquilano venerabantur: nos conditore celi terræque Deo, & eius filio domino. IESU CHRISTO. confisi, cuius cultum religio nemque amplificandi studio in ea loca deferebamur. Cum iam essemus in cursu, placuit nautis ab dæmone percontari, vtrum nauis qua vehebatur, Malacam esset ex Iapone reditura. cum in Iaponem quidem peruenturam omnino, sortilegi retulissent, verum ex Iapone Malacam minime reuersuram; tum vero institutæ nauigationis poenitere barbaros cepit, satiusque ijs videri apud Sinas hyemare, & Iaponicam profectionem in alterum annum differre. Noster autem quis animus, quis tum esset dolor, cogitare vobis cum potestis ipsi, cum de tota itineris nostri ratione consuleretur dæmon. Mox in oram terre quæ Cocincinam vocant, delati; duo, vno eodemque die (qui fuit Diuæ Mariæ Magdalene facer) vespere, sane quam aduersa pertulimus. Etenim exasperato vehementius mari, ingentesque voluente iam fluctus, cum iactis anchoris agitaremur in salo, apertum in ostiū sentinæ vnus è comitibus nostris Emmanuel Sina forte præteriens decidit. mortuum credimus: nam & alte ceciderat; & à capite pæne ad vmbilicum obrutus aliquantisper in aqua iacuerat. verum tamen extractus magno cum labore exanimis grauitèque caput sauciatus, adhibita curatione; paucis diebus, Deo fauente conualuit. Nondum huius plane curatum erat vulnus: ecce tibi eodem ferme casu, eademque nauis iactatione, filia nauarchi in mare delabitur, & in omnium oculis frustra conantium opitulari, submergitur. Cuius interitum tanti sunt eiulatus ac lacrymæ consequuta: tanto præterea, quotquot in naui eramus, vitæ in discrimine versabamur; vt admodum digna miseratione res esset. Barbari ad propitiandum per sacrificia dæmonem versi, nulla capta quiete, diem noctemque totam in actandis idolo autibus, ferulisque apponendis operam dederunt, nec sortes etiam que dicere causam infortunij. responsum est; ijs qui prius in sentinam ceciderat

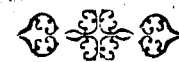
derat Emmanuel fato functus fuisset; puellam in mare non fuisse lapsuram. Cernitis ipsi profecto, quantum nobis eo responso demon ab suis ministris crearet periculum: & nobis quid futurum fuerit, nisi furentis rabiem Dominus compressisset. sed me tamen in primis graues illæ in Deum iniuriæ, & barbarorum sacra illa sacrilega permouebant. itaque fufus in preces, Deum rogavi sapius, vt priusquam fluctibus operiremur, homines ab se ad ipsius imaginem ac similitudinem conditos; tam falsis opinionum erroribus impiisque superstitionibus liberaret. tetrum quippe spectaculum, & indignum est facinus, Dei vice ab hominibus ad vnus DEI laudē factis, adorari perpetuum ipsius humani generis inimicū. Cuius de minis atque terroribus, quibus ille mortales, nactus occasionem, aggreditur, quod multa mihi eo die nocteque Dei beneficio contigit experiri, quamquam ea sane cogitū vtilia sunt, tamen breuitatis causa cætera prætermittam; vnum illud summatim attingam: huiusmodi ipsius petitiones eludi nulla ratione facilius, quàm animi magnitudine quadam ac securitate præstanda, non illa quidem, quæ propriis viribus, sed quæ vnus Dei tutela præsidioque nitatur. venisse tempus vliscendi sui, crebro mihi ponebat ob oculos. sed magis tali in re ac tempore nobis timendum est, ne fixam in Deo fiduciam, quæ debet esse firmissima, remittamus, quàm ne ab hoste (qui nihil valet nisi Domino permittente) vincamur. Porro, quid nobis in extremo spiritu futurum est, fratres, cum debilitatis corporis animique viribus grauiori quàm vnquam antea tentatione vexabimur; nisi per otium prius spem totam in Deo reponere, atque ad eum tempestiue confugere didicerimus?

Ad nauigationē reuertor. lenita paulum tempestate, vela ventis moerentes dedimus, paucisque diebus in portum Sinarum quem Cantonium vocant, peruenimus. Ac nauis quidem non dubium fuit, quin hyemandum esset ibidem; quamuis nos partim rogando, partim etiam eam iniuriam cum Lusitanis & cum præfecto Malacæ exposulaturus minando, frustra eos reuocare à proposito niteremur. Sed nescio quomodo factum est, vt stationis mutandæ petendique portus Cincei (qui in eadem est ora) subito consilium caperent. Eo cū iam appropinquaremus, nauarchus à quibusdam præternauigantibus repente fit certior; Cinceum portum à piratis compluribus obsideri. Præfens omnino periculum imminerebat: eratque ventus Cantonem reuertenti, aduersus Iaponem petenti, secundus. quocirca subita re perculsi nauæ, volentes, nolentes, cursum in Iaponem dirigere, & nos quo polliciti fuerant (& quidem reliquis portibus insulæ exclusi) recta Cangoximam, quæ Pauli nostri patria est, inuito dæmone perducere sunt coacti. ibi, cum à Pauli cognatis, tum à reliquis oppidanis amicissime excepti, dies ipsos quadraginta in addiscendis Iaponicæ linguæ elementis haud exiguo cum labore posuimus. iamque Decalogi præcepta, Deo fauente promulgare sumus aggressi, quæ Paulus noster, & cætera Christianæ fidei capita patrium in sermonem accurate conuertit: ac nos quamprimum typis mandare decreuimus, quo Christi notitia facilius latiusque fundatur. Idem cognatos amicosque homo impiger dies ac noctes ad salutem hortari ac docere non destitit: breuique vxorem, & filiam, multos præterea vtriusque sexus in ouile Domini compulit. Nec sane (quod cernimus adhuc) eorum consilium improbatum in vulgus: & quia pleriq. norunt litteras, per facile Christianis precationibus assuescunt. Die qui fuit Archangelo Michaeli sacer, cum Rege Saxumano collocti sumus: qui nos perhonorifice acceptos, vt Christianæ legis volumina diligenter adseruaremus admonuit. paucis deinde post diebus edixit licere omnibus qui sub eius imperio sunt, fieri Christianos. Hæc nobis initia sese dant: læta utique, veruntamen admodum incerto successu. Magna quippe multitudo eorum est, qui nefaria huius terræ sacra procurant. Cū ipsorum placitis atq. commentis, quod Christiana tantopere pugnat veritas; valde suspicamur fore, vt licet in præsentia nobis fauere videantur, tamen cum res paulatim progredi cæperit, nostram in perniciem tum sequantur ipsi, tum vero populū concitent; alioqui per se minime nobis infestum. Fixum autem ac certum est nobis, sicut ab omni profus contumelia & iurgijs abstinere, ita ab gentibus ad cognitionem conditoris liberatorisque nostri Domini IESV CHRISTI vocandis, nulla ratione

tionē desistere. Quod si euenerit, vt in causa tam honesta, tamque pio ac salutari negotio vitam ponamus; nã nos id in magni beneficij loco accipiemus à Domino, cuius præceptis, animarum salutem, corporis nostri iactura mercari iubemur. Vtinam modo nos mentis candorem & simplicitatem, quæ Sancti Spiritus gratissima sedes est, cum fide præstemus. quam tamen ad rem multum nos loci opportunitas adiuuabit. Etenim remotis a deo in regionibus, inter impios dæmonum cultores ab amicorum conspectu longissime positi, omnique pæne mortalium ope ac solatio destituti; nimirum nostrimet paulatim obliuiscimur: nosque in Deum totos necessario effundimus. quod secus, vbi Christiana viget religio, fieri consuevit. parentum quippe vel patriæ caritas, affinitates, necessitudines, amicitie, ad omnes corporis animique vsus parata subsidia, Deum inter & homines interponunt fere sese: atque inde sensum ipsius Dei subrepat obliuio. quocirca eximiam in nos, hoc etiam nomine, Dei benignitatem experimur: qui cum, hac suscipienda peregrinatione, aliquod præstare nos illi putaremus obsequium; ipsi nos potius singulari eiusdem beneficio affectos, multisque vinculis solutos agnoscimus, quæ spem in Deo nostram & cogitationem cœlestis patriæ distinebant. Ad hæc illud quoque non leue commodum accedit, quod deliciis ijs, quæ alibi carnis stimulos irritare, mentisque & corporis vires solent infringere; hic cæremus omnino. Etenim Iaponij nullum altile mactant vel comedunt, pisce vescuntur interdum, oryza & tritico non abundant: herbis ac pomis vt plurimum victitant. & quidem ita prospera valetudine ad multam vsque senectutem vtuntur, vt facile appareat, quam paucis sit eadem quæ alioquin est insatiabilis, natura nostra contenta.

Vos item, carissimi fratres, (quoniam tanta vobis prouincia patet) vigilate animis; vestramque industriam ac pietatem in theatro cœlesti probare contendite. id assequemini, si Christianam humilitatem, & sensibus intimis colueritis, & moribus expresseritis ac vita: quod ad existimationem auctoritatemque attinet, totum id Domino permittentes, qui vobis eam ipse per se conciliabit profecto. quod si facere omiserit: vestra causa videlicet, ne, quæ Dei sunt vobismet arrogetis, omiserit. Illud vero vos ego etiam atque etiam obtestor, vt veram inter vos pacem atque concordiam omni ratione retineatis: summaque ope nitamini, vt ne qua in vobis semina dissensionis existant: præclaros illos vestros conatus ac studia patiendi pro Christo, conferatis interim ad omnem discordiæ spiritum delendum, memores affirmasse Christum, ea re suos cognitum iri, si se diligerent inuicem. Gratiam suam Dominus Deus noster ac voluntatem animis nostris insinuet, quo ex ea quàm maxime cuncta faciamus, Cangoxima. Nonis Nouemb. MDCLIX.

PAVLI IAPONII AD SOCIETATEM IESV in Indiam.

QVOD mihi maxime fuit optatum, vt in Iaponem redire, matrem meam, & vxorem, ac filiam, cognatos præterea ac familiares meos ab impio dæmonum cultu ad Christi religionem traducere mihi liceret; id iam Dei Domini nostri clementia singulari sum consequutus. Nunc autem alia me coquit cura, vt ij, quemadmodum ad Christum conuersi sunt, sic in fide quam ei dederunt, firmi stabilesque persistant. quod ego cum à Domino precor identidem; tū vos, per Christum, vt in precibus vestris ac sacrificijs mei memorique memores sitis, obtestor: quandoquidem ad salutem (nisi principijs consentiant exitus) capisse nil prodest. Iaponij me sane quàm libenter audiant de

IESV Christo verba facientem. itaque multos, fauente Deo, Christianos fore confido. Nos hic omnes corpore (vtinam æque spiritu) bene valemus, & quamquam à vobis locorum interuallo disuncti sumus; tamen & animis in præsentia coniuncti videmur; & erimus aliquando corporibus: videlicet cum ad extremum iudicium excitabimur vtinam cum Domino regaturi, Cangoxima. Nonis Nouembris, M D L X L I X.

IOANNIS FERNANDI AD FRANCISCVM Xauerium.

OST tuum ex hac vrbe discessum, inflati animis domum ad nos conuenere Iaponij, vt varijs nos interrogationibus fatigaret: videlicet rati, qui ipsorum argumenta refelleret, absente te, fore neminem. Sed Cosmus Turrianus, Deo fauente, spiritus eorum represit: etenim interprete me ad singulas quaestiones ita respondit, vt satisfaceret: quas ego Iaponice quoniam ipsius mandato litteris consignauit, deesse nolui quo minus ex ijs aliquas ad te perscriberem.

Quæsitum est, ex qua materia Deus animum condidisset: nã corpus quidem è quattuor constare elementis non ignorabãt.

Respondimus ad hoc; quemadmodum Deo, vt elementa, Solem, ac Lunam, & reliquũ mundi fabricaretur ornatum, non opus fuit priore materia: sed vt existerent, ipso nutu verboque fecit; sic animos etiam ab eo creari sola ipsius voluntate, materia nulla. Tum illi percontari: qui color animi, quæ nam esset species. Nullam respondimus, etenim hoc proprium esse elementorum & corporum. Cum inde efficerent, quoniam corpus non haberet, nihil esse animum; Cosmus vt eos verbis ipsorum conuinceret, interrogauit num esset aer in mundo; cum annuissent, quæsiuit denuo, esset ne coloratus aer: negarunt. Tum ille: si aer, cum res corporea sit, nullo est colore; quanto minus (inquit) animus, cum careat corpore? Hoc audito, cessere.

Quæsiere alij, dæmones quid nam essent. cum responderetur esse multitudinem Angelorum duce Luciferò, qui elati superbia, quòd Deo sese æquiparare voluerant, cœlesti gloria sunt diuinoque aspectu priuati; cur, aiunt, homines tentat diabolus, estque eis adeo vehementer infestus? quòd eos, inquit Cosmus, ad beatitudinem illam, quam ipse amisit, conditos nouit: propterea eis inuidet, laboratq. vt in fraudem inducantur.

Interrogauere nonnulli, cur, si erant cuncta quæ Deus fecerat bona, Luciferũ spiritum malum & contumacem creasset? Ad ea, Luciferum, inquit, quique sunt eius sectam sequenti, condidit Deus & clara intelligentia præditos ad bonum dignoscendum ac malum, & libera voluntate ad vtrumlibet eligendum: vt eos, si bonum exoptassent, gloria, si malum, inferni cruciatus exciperent. qua facultate quòd Lucifer ac reliqui dæmones abusi, pro Deo adorari concupiuerunt; idcirco pœnas dedere, & sua ipsorum culpa mali ac fuperbi euasere: quòd fecus bonis contigit Angelis, qui semet subdentes Deo, meruere gloriam sempiternam. Percontabantur alij, quid esset Deus, vbi esset, num aspici posset: alij, cur Deus cum sit adeo clemens, aditum gloriæ tantis difficultatibus circumsenserit, denique tantus erat à matutino tempore vsque ad vesperam hæc & alia sciscitantium numerus, domus vt appleretur, sed Cosmus (vt dixi) fecit omnibus satis. Bonziji nos, quòd eorum scelera conarguimus, maledictis insectari non desinunt. Confinxere quidam ex ijs, diabolum

diabolum è simulacro pronuntiasse, nos ipsius esse discipulos: eundem nostra de causa è cœlo, multis inspectantibus, regiam fulmine percussisse: quidam etiam humana carnis voracitatem, nobis exprobrant. Ad hæc, illa quoque incommoda vel Dei potius beneficia accepimus. Commotum est in oppido bellum, quòd regis obitu deinde sedatum est, adeo exitiosum & graue; vt vrbs octo dierum spatio conflagraret incendiis, & sanguine redundaret; quippe sublatis legibus, impune victrix vbique grassabatur improbitas: passim homicidia: passim rapinæ: atque eo sane toto tempore nos ad cædem inquirebamur assidue, partim ab ijs, qui nos oderant, partim ab ijs, qui nostras qualescunque sarcinulas admauerant: itaque magno in discrimine vitæ saepe versati sumus: verum ex omnibus periculis eripuit nos clementissima Domini mater, quæ clientes adeo præcipua cura tuetur suos. Cum enim status rerũ esset huiusmodi; Cosmus Antoniũ misit ad Naëtondoni vxorem, vt ab ea consilium peteret: illa iussit nobis renuntiare, confestim veniremus ad se: porro inter eundem complures in cateruas armatorum incidimus: ij inter se per eorum ordines transeuntibus nobis, quin, aiunt, è medio tollimus hosce de Cengecu (sic enim Europæos appellant) quandoquidem ipsorum culpa, lignea vel lapidea simulacra neque alijs, neque sibi salutem dare posse negantium, Dij indignati, excitata discordia, tantam huic populo cladem intulere: hæc autem dicebant illi, propterea quòd eo bello cœnobiã multa cum simulacris ignis absumperat: imminuta magnopere idolorum & præstigiatorum auctoritate, vel ob id ipsum, quòd Regi in primis, vt nosti, supersticioso, nihil eam superstitionem profuisse constiterat. Ex eo discrimine elapsi, Naëtondoni domum peruenimus, cuius vxor dato puero qui prosequeretur, nos ad Bonziorum cœnobiũ, quos ea suis alebat sumptibus, amandauit: illi vero grauitè nobis offensi, respuere: dæmonas dicere, nec locum excipiendo tam improbo hominum generi sibi superesse. Cur nos Deus, qui habitat in cœlo, cuius legem exponeremus, ex ijs periculis non in cœlum eriperet? Tamen ad extremum siue Dominae metu, siue famuli precibus adducti, phani particulam nobis ad hospitium assignarunt. ibi toto biduo commoratos mulier nos domum suam rursus accersit, & in posticis ædium partibus ambulatiunculam quandam nobis ad diuersandum attribuit. hic nos quot periculis, quot laboribus perfuncti fuerimus, ne longior sim, in præsentia fileo. Sanctis sacrificijs, & preceationibus tuis nos admodum commendamus, & patrum fratrumque carissimorum: quos ego ad hanc gentem salutaribus erudiendam præceptis, & veram in agnitionem Dei conditorisque sui trahendam, propediem venturos esse confido. Amangutio, 13. Cal. Nouembris. M D L I.

EDVARDI SYLVII AD Societatem IESV Goam.

MANGVTIANAS res primum, deinde vero Bungenfes ad Diuinæ maiestatis gloriam hac epistola persequare. Postquam à nobis Petrus Alcaceua discessit in Indiam (discessit autem Octobri mense, anno Domini M D L I I.) Amangutium venicũ Cosmo Turriano. ibi ex familia Regia multi insignes ac nobiles, & cum eorũ singulis alij xv. ferme, vel xx, Christiani sunt facti. ad eum numerum accessere Meacenses Bonziji duo, quorum alter, earum legum in primis peritus, multa percontatus à Cosmo, totam illi suam vicissim de mudi opifice, deque hominis anima sententiam patefecerat, cuius erat summa, nullum esse plane verum omnium conditorem. Verumtamen ipsemet conditor suam illi gratiam impertiri dignatus est, vt quanto versaretur in errore, & quàm essent ve-

ra, quæ à Cosmo dicebantur, liquido cerneret. itaq. Dominum Deum nostrum ex animo colere statim decreuit. id quo melius faceret, omnibus rebus quibus ad eam diem utebatur, abiectis, exiguum sibi tectum, aliqua ex parte à nobis adiutus, cum socio suo Barnaba exstruxit. ibi morantur ambo, & victum sibi et suis manibus operantes quaerunt: nihil è domo nostra, nihil aliunde gratis accipiunt: vnam acquirendam virtutis rationem sciscitantur à nobis, in qua, ceu nouellae plantae, adeo feliciter crescunt, vt mei me sane ex eorum comparatione poeniteat. Eodem tempore Iaponius alius quidam ad Deum conuersus est, magna humanitate vir, acutoq. iudicio, annos natus plus quinquaginta: & quamuis, antequam constituit Christiana sacra suscipere, diaboli tentationibus adeo vexatus est, vt in morbum incidit; postea tamen quam Deo sese commisit, manna absconditum affatim hausit, & nunc de pristina sua impietate deque excellentia diuinae legis loqui non desinit. Is nouo nomine Paulus appellatur: & quod magna prudentia & ingenio praeditus est, & nihil vnquam adorauit in vita (nam Iaponiorum superstitionem inane semper nescio quid iudicauit) suo exemplo multos ad religionem impulit Christi: cui ille haud sane fictè dat operam, siue transferendis in patriam linguam scriptis quibusdam, (qua in re valet plurimum, & stylus eius valde probatur) siue alijs mortalibus omni ratione ad veritatis viam trahendis: praesertim vero confirmandis ac retinendis in fide neophytis, quos antea tam vehementer insectabatur. Vxor eius, & filij sunt iam Christiani, cum ipsius fratre non minus ingenioso, & ornato, alijs praeterea ipsius affinibus, & amicis,

Septuagesimum vel octogesimum alius circiter annum agens, vir nobilis, ac dynasta, superstitionem suam cum Christiana religione commutauit: idolorum ante id tempus cultor egregius, quippe cui, simulacris humi de more statuendis venerandi causa, praesidiuitate laboris occalluerant manus, nunc vero tanta ei lux veritatis oborta est, vt de laboribus ab se frustra susceptis, deque sua caecitate verba facere nunquam desistat. is idolorum loco templum aedificare decreuit, quo Christiani ad sermones inter se de cultu diuino serendos augenda pietatis causa conueniant: & vniuersis qui sub imperio suo sunt, omni conatu, persuadere constituit, vt ad Baptismum accedant: quo lustratus est eius quoque filius, annos natus triginta, qui domum nostram Christianae doctrinae & sacrorum causa ventit. Tria passuum millia distat ab vrbe Amangutio vicus quidam. ibi ad quinquaginta, vel sexaginta neophytos rusticos operarios omnes, tantum rerum diuinarum studium ceperat, vt litterarum prorsus ignari, litteratos homines populares suos argumentando conuincerent. Quin etiam eius loci Bonzius ipse, cum illos saepe sermone atque altercatione laceraret, turpiter ab iisdem superatus ac victus, existimationi suae denique migrando consuluit. eius discessu neophyti valde leuati sunt. Iidem pariter vniuersi certum in locum saepe se conferunt, vbi de cultu diuino differitur, admonentque inuicem sese, & ad fidem, ac religionem hortantur. Verum de statu rei Amangutianae plura cognoscetis ex epistola Cosmi Turriani, quam misit in Bungum; ex qua ego haec quae sequuntur excerpti. Ex hisce pauperibus multi facti iam sunt, fiuntque semper aliqui Christiani. iisdem precationes tenent, easque ad ianuam fere quotidie recitant: tum singulis caxa (quod monet genus est) in elemosynam datur: quare illi admodum laeti, & Domino gratias agentes domum sese recipiunt. iisdem, Dominicis diebus, cum in ordinem discubuerit, qui Christiani ad sacrificium veniunt, aliquid ijs praebent elemosynae causa: itaque & illi beneficio gaudent, & Christiani rei totius dispositione atque ordine delectantur; & omnes in vniuersum Domino gratias agunt; cuius sibi munere, antea ipso vitam foeditas patuit, Paulus & Barnabas Meacenses Bonziji duo mirabiliter in fide proficiunt. Faxit Dominus, vt ad finem vsque perseuerent. Die qui fuit DD. Cosmo & Damiano sacer, vespere mortuus est Ambrosius Eunadus Faisumius, Regis oeconomus. eius funeri mecum interfuerit plus ducenti sexus vtriusque neophyti. signum Crucifixi vnus è neophytis praeferebat; & quoniam demortui domus à nostra plurimum aberat, pompa mediam per urbem necessario ducta est. Efferebatur autem corpus admodum excelso feretro, tantaque funeralium multitudine, vt ipsam diei lucem repraesentarent; ac terrae quanto licuit apparatu ceremonijsque,

remonijsque mandatum est. Commouit ea res aliquantum ad impias sectas deferendas cognatos ipsius, & maiorem ciuitatis partem: quas quidem sectas plane relinquerent, si diuinae legis interpretum hic foret copia. Vxor autem eius continuo pauperibus fecit benigne: nam & ipso quadriduo praebuit ipsis epulum, & è domestica suppellectili multa distribuit: in ijs etiam vestem sericam, ex qua conficietur pecunia ad aedificandam illis domum in area, quam idcirco nobis neophytus quidam attribuit. Hoc eius rectè factum, ceteraque neophytorum erga in opes beneficia, quibus bis terue cibaria singulis mensibus largiuntur, compenset Dominus: quem vos rogate fratres mihi carissimi, vt haec ab illis fiant, nullam ob aliam causam; nisi vt eidem placeant: & simul in officio me sua benignitate confirmet.

Domus ea, cuius meminit Cosmus, perfecta iam est. Absolutum est opus, v. Cal. Iulij, & diebus aliquot ibidem sacrificatum, sermonesque de ipsius fundatione sunt habiti. Haec tenus de rebus Amangutianis. Nunc ad Bungenfes venio. Anno MDLII. nostri lapidationibus ibi male accepti sunt, confictis in eos criminibus, quod carne vescerentur humana. sed Rex, causa cognita, rem totam breui compressit, dispositis custodiae causa circa domum nostram interdum noctuque vigilijs. atque ea sane praecleara fuit neophytorum probatio: quippe nos quo maioribus cinctos videbant angustiis, eo maiorem ipsi firmitudinem animi constantiamque praeferebant. Eo tempore multae ad neophytos conuersiones, multae contra Bonzios disputationes habitae sunt: qui victi, cum quid agerent non haberent, insigni mendacio populum onerarunt, nulla re scilicet Christianam à Iaponica religione differre. Res erat sane periculosa. itaque nostri diuinae gloriae zelo inflammati, nil aliud per eos dies docere populum institerunt, nisi haec duae religiones quantopere inter sese differrent: legem quippe Iaponicam fabulis atque mendacijs Christianam vero plane certissimis niti principijs. Atque ob id ipsum Balthasar Gagus librum Iaponico sermone conscripsit, ac dedit Regi, quem Rex coram se, suisque consiliarijs recitatum, ac vehementer probatum, suo signo obsignauit, atque ad Balthasarem remisit, iubens ei renuntiare, se libri eius exemplum descriptum habere apud se: proinde exemplar obsignatum vt erat, ostenderet magistratibus, vt eos perspecta Christiana veritate & doctrina, beneuolos & amicos haberet. Ex eo tempore adhuc in pace fuimus. Bonziji in Dominum credere complures. in ijs quidam legisperitus ex eorum ordine, qui commentationibus vacat, noster antea vehemens aduersarius. huic ita deinde clarum veritatis lumen affulsit, vt in exquirendo Christiani hominis officio nunquam defatigetur. Tanta vero tranquillitate fruitur animi, atque ita Dei beneficia ipsius haerent infixae memoriae; vt pro ijs à quibus Christiana mysteria didicit, & à quibus huc missus est, denique pro cunctis Euangelij praecationibus preces ad Dominum assidue fundat. Anselmus est quidam Dominus vici non longe ab vrbe positi. is, vt vxorem ad cultum Dei traduceret; anno superiore venit ad nos, & Balthasarem domum suam adduxit; qui foeminam, & domesticos omnes, aliosque complures necessaria ad religionem rudimenta edocuit, & conuertit ad Dominum. Horum exemplo tantus in reliquis eius vici incolis motus animorum est factus, vt omnes fere Christiana iam sacra susceperint. Vicus est alius, decem leucas ab vrbe: illuc item anno superiore lucra causa se contulit neophytus operarius quidam, Antonius nomine: ibique reperit hominem, qui ab daemone septem iam diebus ita praefocabatur, ut nihil neque esculentum, neque poculentum per fauces posset demittere. Hunc miseratus Antonius, & simul recordatus latronis eius, cui culpam suppliciter agnoscenti Dominus noster IESVS CHRISTVS ignouerat, aquam in vas infundit, expiatque manu sua per signum Crucis. deinde hortatur aegrotum, vt peccatorum suorum agat poenitentiam, & credat in eum, a quo & conditus fuerit, & salutem possit accipere. Annuit aegrotus, & continuo portectum sibi poculum aquae totum penitus hausit, appositumque oryza paulum, sine labore comedit. Quae res aegrotum ita permouit, vt cum primum per corporis vires liceret, ad nos conferre sese Christianae religionis suscipiendae causa decerneret: itaque fecit omnem superstitionem abiectam, Christianos ritus ac preces edidicit, paucisque post diebus est

mortuus. Alium etiam conuertit ibidem Antonius, claro admodum genere natum. Lucas nouo iam nomine dicitur. Is cum Baptismi caussa ad nos venisset, postea quam ablutus est, Balthasarem domum suam cum Ioanne Fernando, Antonioque perduxit. ibi dies aliquot instituentis baptizandisq. ita multis vacarunt, vt ex vna tantum Lucæ familia, sexaginta capita (in his vxorem Lucæ, duosq. filios virili ætate) celesti lauacro purgauerint. Quorum tanta constantia, tantum animi robur apparuit; vt suo exemplo aliis ad fidem trahendis numerum deinde trecentorum impleuerint. Annus circiter agitur, cum quidam oculorum acie sane debili baptizatus est. is Dei benignitate factum est, vt vna cum animi lumine oculorum quoque lumen reciperet: etenim continuo clare cepit videre: cuius rei fama cum latius manasset; Iaponiorum ad nos concursus hinc inde statim est factus, partim cæcorum, partim vario morborum genere, vt lepra, febri, alijsque huiusmodi laborantium, in quibus Dominus pro sua sapientia, celestis numinis vim sæpe declarat. Quod vt facilius cognoscatis, nonnulla referam, quæ in hoc genere contigerunt. In popularibus neophyti illius, quem ex oculorum debilitate repente conualuisse docuimus; iam inde ab ipso abauo quidam hæreditario veluti iure, & quasi per manus acceperat, vt à dæmone torqueretur. atque is impetranda salutis caussa, in victimas & impia sacrificia patrimonium pæne consumpserat. Verum dæmones idolis inhabitantes, quo maiores sibi honores haberi cernebant, eo vexabant hominem grauius; nec illius tantummodo cruciatu contenti, arreptum ipsius quoq. filiū annos natum triginta adeo male accipere, vt multos dies nihil omnino gustaret, nec iam patrem, vel affines agnosceret. Balthasar vbi id rescit, contulit eo sese, cumque filium in ipsis tormentis offendisset, iussit eum Diui Michaelis nomen pronuntiare. paruit ille, & in ipsa pronuntiationis clausula tam vehementer intremuit, tanta cum gestulatione, motuque membrorum, vt qui astabant, rei miraculo perhorrescerent. Verum diuinæ placitum est bonitati, vt simulatque super eum Balthasar sacra illa effatus est verba: In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, à nequissimo spiritu liberatus; continuo & cibum & vsum mentis rationisque receperit. Deinde vero vna cum patre Christiana rudimenta edoctus, & vterque sacro fonte lustratus est; ac filius quidem, Michaëlis: pater autem, Pauli nomen assumpsit. Paucis post diebus, eiusdem Pauli filia, soror Michaëlis, ad templum nostrum accessit, quæ item triginta iam annis male à dæmone habebatur. Ea cum velle se Christianam esse dixisset, vehementer pariter ipsa timore corripitur. Tum Balthasar ad exorcismos confugit, cepitq. mulieri suadere, vt nomen IESVS, nec non D. Michaëlis pronuntiaret. illa vero discruciatu grauisime, ore compresso, voce veluti in cantum soluta, respondit, si, Xaca & Amida, qui legem dedere Iaponijs, idola repudiarentur, neminem adorandum esse præterea: neque vero se cuiuspiam vi, ab eorum cultu posse abduci. Postridie (qui dies fuit Beatissimæ VIRGINI sacer) templo Christianis referto, cum mulier quoque adisset; Balthasar sacro peracto, ad exorcismum redijt. Hic dæmon versus eiulare, iniuriam cõqueri, foeminamque torquere. Cum in eo statu res esset, Christiani qui aderant, in preces dedere sese, nec ita multo spiritus ille nequam erupit, mulier autem valde leuata est, atque integra prorsus mente, potum petijt, porrectamque sibi aquam lustralem seu benedictam, ebibit. Tum iussa dicere IESVS, MARIA, tam suauiter pronuntiauit, vt vox Angeli videretur. Ex eo tempore nunquam deinceps à dæmone vexata est, iamq. Christiana facta suscepit. Qui ægroti huc deuenere, ex ijs ad trecentos iam Christiani cernuntur: quorum sermones inter se de beneficiis à Domino post Baptismum acceptis, operæpretium est audire, dum hic patientiam in morbo ferendo, ille recuperatam prope valetudinem prædicat. solent autem huiusmodi ægroti, decem alios, quindecimue singuli ad Christianam religionem secum adducere, quorum corpora non alio medicamento curantur à nobis, nisi aqua benedicta, cuius virtus in hoc regno multis experimentis, præsertim vero in oculorum curatione, quibus Iaponij vulgo laborant, est comprobata: vt eius petenda caussa à leucis decem vel duodecim vndique concurratur ad nos.

Hoc anno, qui post Christum natum est MDLV, in hac æde sacra Funariensi, à Cinerali-
bus

bus ad Paschalia vsq. solennia, conciones quotidie cum sacrificijs habitæ sunt, tanta neophytorum frequentia, vt eos domus nostra non caperet, tantoque animi ardore, nonnulli vt è pagis pridie ob id vnū ad nos venirent, quo postridie mane ad tempus concioni adessent; nonnulli autē ad templū duabus ante lucē horis accederent. quibus rebus homines ita vehementer inflamabantur, vt quotidie ferme deni, duodeni, vel etiam viceni post catechismū fierent Christiani. Itaq. baptizati sunt eo toto Quadragesimæ tēpore, quadringenti. A Paschalibus ferijs vsque ad Pentecosten eodem feruore ac studio continuatæ sūt quotidie conciones, neophytorum rogatu, qui propitiandi Domini caussa mysterium Confessionis sane quàm diligenter frequentant; quorum vitæ morumque immutationē post Baptismū; notū affinesq. eorū valde mirantur, quippe, vt quisq. maxima pro Christi nomine ignominia afficitur, ita se beatissimum putat. Quidam etiam, cum initio conuersionis, nonnullo pudore territus latitaret; ita se nunc palam penitus in causam Christianam tanta sua cum delectatione demisit, vt verbo Dei potius quàm cibo sustentari aliq. videatur. Cæremonia quoque nostra funebris magna cum admiratione probatur ab ethnicis: vt funus quod primum duximus, hominum plus tria millia spectandi caussa celebrauerint. cū autē pauperibus æque ac diuitibus honorē à nobis vident haberi; tū vero legi Domini Dei nostri simile nihil fatetur esse. atq. lex ea sane late vagatur in hoc regno Būgeni: nā præter vrbani neophytorum gregem; locali quinquaginta, vel sexaginta, Siquiditotidē, Quinctani (pagorum hæc nomina sunt) plus ducenti visuntur. Neophytus quidam est, quem cateri ob eius virtutem parentis loco venerantur & colunt; qui sæpe ad sacrificia & conciones huc ventitat. Is ea circuit loca, & cunctos ad officium adhortatur. Superioribus diebus Balthasar Gagus cum Ioanne Ferdinando Firandum profectus est ad Lusitanorum qui ibi erant, confessiones audiendas. Rex autem ante quàm discederet, venit ad nos, iussitque Balthasarem de comætu sine cura esse: daturum se qui eum prosequeretur, & omnia ad iter necessaria compararet, idemque, si Balthasar vellet, præstaret in reditu: præfectis etiam, quacunque transeundum esset, iumenta & cætera quæ opus forent, se imperaturum. Eum nunc in singulos dies exspecto. mecum hic de neophytis remansere senex quidam, Antonius nomine, quinquaginta vel sexaginta natus annos: & alij præterea quattuor vel quinque homines impigri ad necessaria negotia obeunda.

Scriptis iam litteris, ex Ida pago non longe ab vrbe posito mulier quædam cum marito ad hoc templum Baptismi caussa se contulit. Sed vterque, quod Balthasar aberat, domum suam re infecta, consilioque pæne mutato reuertebantur. Id vbi cognouit Antonius is quem modo nominaui, me appellauit, vt preces ab omnibus, qui aderant, ad Dominum pro vtroque eorum habendas curarem. itaque dum orationem Dominicam, elata voce multi pronuntiamus, conspecta mulier est adeo vehementer intremere, vt illā ipsi tres homines regere & continere non possent: dentibus vero tam acriter infrendebat, vt viderentur effringi. interea constructis ipsius manuum digitis, mulierem signo Crucis, & aqua benedicta lustrabat Antonius: nobis ex altera parte in oratione Dominica & Angelica salutatione perseverantibus. Post hæc mulier aliquantulum consopita, simulatque expergefata est, iussa dicere, IESVS, MARIA, primum veluti indignabunda pronuntiauit. tum ei manus arctius iterum vinciuntur, precationi simul omnes insistentibus: nec ita multo post foemina dolere manibus, & lamentari, & rogare vt sese quàm citissime soluerent. Deinde, pia admodum voce proferens, IESVS, MARIA, verum Creatorum suum adorare se dixit, grauemque sese peccatricem agnoscere. Eadem mihi postea affirmauit, se toto septennio cordis ingentem sensisse grauedinem, sed iam ea leuatam, & exultatam esse. Postridie mane cum marito discessit: redituri ad Baptismum cum primum Balthasar Firando reuerterit. Mihi sane magnam tota res attulit voluptatem, & ex eo die plane alia mulier atque antea, visa est. multa præterea in hac regione geruntur à Domino: quos pro sua bonitate idoneos vineæ suæ cultores dignetur efficere. è Bungo 12. Cal. Octobr. MDLV.

TAQVÆ REGIS FIRANDI
ad Melchiorem Nonnium.

PATER Mag. Franciscus cum meum in hoc regnum venisset, Christianos fecit magna animi mei voluptate nonnullos, quos equidem commendatos habeo, & ab omni iniuria tueor. Bis deinde ad nos venit etiam Pater ille qui Funaij versatur, baptizavitque cum ex affinibus meis aliquot; tum ex reliqua nobilitate per multos: quem ego virum aliquoties audiui, eiusque doctrinam, quæ mihi penitus hæret in medullis, ita probavi, vt CHRISTVM sequi plane decreuerim. Quocirca te in meo Regno videre magnopere cupio: semel quippe mentitus, non mentiar iterum. Tu si ad nos te contuleris; & rem Deo gratissimam feceris, & à me quàm honorificentissime liberalissimeque tractaberis. Firando.

Taqua Nombo Firandi Rex.

COSMI TVRRIANI AD SOCIETATEM
IESV in Lusitaniam.

X quo tempore à Francisco Xauerio, qui postea migravit è vita, Amangutij sum relictus; res per humani generis aduersarium minime tranquillæ fuerunt: qui cû intelligeret quantum Euangelij promulgatione proficeretur, omni ratione eâ impedire conatus est: bellum enim Regem inter ac populares eius ita perniciosum excitauit, vt vigesimo post meum aduentum die, Rege ipso cum filijs interfecto, alium, qui Regis Bungi erat frater, in magna tamen principum dissensione, suffecerint. Nec tamen à nobis interea cessatum est: nam ad annû MDLVI. (quod spatium fuit annorum circiter sex) assiduus concionibus, cæterisque ex instituto nostro ministerijs obeundis, Christianorû duo milia fecimus: quo tempore nonnulli è proceribus, coniunctis viribus contra nouum Regem, sectatoresque ipsius, vbi Amangutio sæuam adeo incendium intulerunt, vt cum amplius decem millibus familiarum incoletur, vnius horæ spatio vniuersam flamma peruaserit. Nec sane domus nostra, templumque ab eo incendio fuit immune. Post hæc affertur nuntius, educere hostes; quo audito Christiani conueniunt, communiq. sententia statuunt, non esse mhi in ijs tumultibus commorandum: denique vigesimo post incendium die, cum iam hostium exercitus ab vrbe non plus tribus millibus passuum abesset, vehementer à me efflagitant, orantque vt inde discedam. quorum ego precibus eo animo cæssi, vt post eas tuibas, ac seditiones redirem. Consilio profectiois meæ cogno-

to,

to, reliqui Christiani ad me concurrunt, nullam ea nocte partem capiunt quietis, cum alij peccata confiterentur, meumque discessum lugerent; alij mecum vnâ decedere decreuissent. quos ego vt potui, verbis solatus, discessi, multis me nihilominus ad nouem millia passuum prosequentibus summo cum dolore ac gemitu. mortuum parentem in conspectu eos habere dixisses. Nimirum præfagire iam tum videbantur calamitates, quæ postea contingere: quippe deinde, & vrbs funditus euersa est, & summa annonæ inopia, aliaque id genus multa incommoda consecuta. In itinere cum diuellerentur à me, ecce tibi denuo lacrymæ virorum, mulierum, puerorum; quæ me sane magno mœrore, tristitiaque affecerunt: atque ita illi ad suos regressi sunt, ego Funaium iter intendi, qua in vrbe versabatur Balthasar Gagus cum duobus fere millibus Christianorum, quos ibi fecerat; eratque magna apud Regem in gratia, ad quem Prætor Indiæ certum hominem Regis Lusitanie nomine cum pretiosis muneribus misit, egitque gratias quod nos adeo humane liberaliterque tractaret. Hoc ille officio permotus, ædes nobis optimas ex materia cedrina est elargitus: è quibus templum exstruximus cum reliquis ad incolendum necessarijs ædificijs, operam suam in id nauantibus admodum impigre Christianis. Decreuit etiam nobis aureorum quinquagenum vectigal. Inde cum æstus belli iam deferbuisset videretur, ethnici multi ad verbum Dei confluebant, ac fere semper ad Dominum conuertebantur aliquot, decem interdum, interdum quindecim, pluresque aut pauciores, prout mentes eorum Spiritus sancti claritas illustrauerat. Amangutio etiam Rex, regnique proceres, missis per Christianos epistolis, nos ad se inuitarunt. qua de re cum Regem ipsum Bungi amicitie causa consuluissem, respondit adhuc maturum non esse: simulac foret, se monituum. suspicati sumus occultam aliquam coniurationem ipso conscio aduersus Amangutii Regem esse conflam: nec sane temere, nam ex principibus quidam potens, Amangutium ex incendio ferme iam instauratum aggressus, diruit, magna ciuium parte vel spoliata, vel in seruitutem abducta, Regis etiam fratre cum omnibus ijs, qui partes eius sequebantur, occiso. Ea re cognita, Bungi Rex magnas copias ad Amangutium occupandum misit, quo euentu, adhuc incertum est.

Anno MDLV. octauo Idus Septemb. Rex apud nos sane quàm iucunde cœnauit: à cœna de Deo verba fecimus. ipse per quendam ex amicis iussit nobis renuntiare velle se certos pecuniæ fructus assignare alendis ijs, qui in sua ditione Dei legem docerent. Respondimus, nobis hoc non esse ita necessarium, sed in pauperum subsidium hospitali domum à nobis ædificatam esse, quæ huiusmodi ope admodum indigeret, orare nos Regem, vt beneficium illud in eam domum conferret; quod fecit, & simul iussit nobis attribui aream in vrbe imperij sui admodum ampla ac celebri Facata nomine, ab vrbe regia quinque dierum itinere, vbi iam Balthasar Gagus aliquot fecerat Christianos. Eò nunc Balthasar idem est rediturus, vt ibi diutius commoretur, atque commodius Euangelium prædicet. Christus Dominus noster, eas vires nobis easque virtutes impertiat, quæ ad assiduos huius prouinciæ labores atque pericula sunt necessaria. Valet. vj. Idus Septembris. MDLVII.

Gg 3

GA

GASPARIS VILELÆ AD
Societatem IESV.

ANNO MDLV, cū in hæc loca Melchior comitesque peruenissemus, nihil ad vos scripsi, propterea quod redituro mox in Indiam Melchiore, satis fufè de moribus hisce, ac regionibus ex ipso vos cognituros putabam. Nunc ea persequar, quæ post eius discessum præfente me contigerunt, quo in omnibus immensa Dei bonitas magis eluceat.

Vbi terram hanc attigi, iussus sum Funaij habitare cū Cosmo Turriano, partim vt ingrauescentem iam illius ætatem, in tantis ac tam multis laboribus aliquo auxilio subleuarem; partim etiam, vt ex eius consuetudine ediscerem, qua ratione horū

Christianorum ingenia colenda tractandaque sint. Balthasar autem Gagus, qui ibi erat, Firandum est missus, vbi portus est in primis celebris, & Christiani nonnulli: Regulus præterea vrbis eius valde nos diligit, fecitque nobis potestatem aræ coëmendæ, qua in aræ Virginis Matris ædem sacram excitauimus ad pios Christianorum vsus, cum Iaponiorum incolarum, tum Lusitanorum, qui eò comitant. Gagus ab Regulo humane exceptus est cum alio fratre nostro, itemque alio Iaponio Christiano in rebus diuinis admodū erudito, quos secum adduxerat. Hos deinde cognouimus in neophytis instituendis magna cū laude versari, post Gagi discessum, aræ coëmimus patientiorem, donauitque Rex nobis peramanter quasdam ædes in proximo, quæ statim nobis vsui fuere. ex ijs quippe templum extruximus, addidimusque tecta nonnulla nobis ad incolendum necessaria. Opus ad culmen perductum est die sanctis omnibus sacro, anno MDLVI. Melchior primum in eo sacrum fecit solenne. Inter hæc tēpus aduenerat, quo Melchiori in Indiam redeundum erat, quem à nobis dimisimus, nulla spe in hac quidem vita nos reuifendi. Inde Christianæ rei ex instituto dedimus operam non sine aliqua difficultate propter occultas conspirationes aduersus Regem in vrbe constatas à reliquijs coniatorum, quos mense ante nostrum aduentum capitali supplicio affecerat, ac deinde ad ceteros minori suo cum periculo puniendos in insulam quandam, quæ arcis instar est, sese receperat. Hisce tum multibus & recentibus Christiani vehementer, & nos etiam aliquantū perturbabamur animis, quod ex Regis interitu (si forte id contigisset) aut mors nobis imminere sine dubio videretur, aut certe multa ac graua incommoda, quæ magno nobis impedimento forent quominus rem ex animi sententia gereremus: verumtamen nonnullis à Rege concessis, pax inter eum & ciues composita est, & quaecunque otium consecutum.

Instituti autem nostri in Iaponijs adiuuandis eiusmodi ratio est. Primum, quoniam plurimis tantæ sunt tenebræ, vt animam simul cum corpore interire, nullumque Dei iudicium de rebus in vita bene vel male gestis futurum existiment; duos menses quotannis, Nouembrem ac Decembrem, vsque ad octauum diem ante Natales Domini ferias, ponimus in quotidianis, de morte, iudicio, pœnis inferni, deque cœlesti beatitudine concionibus; ad quas vniuersi fere conueniunt Christiani. Die vero mortuorum omnium cōmemorationi dicato, in eandem rem maiori etiam studio ac cæremonia incumbimus. Toto autem eo tempore, cenotaphium habemus atratum: super id, responsum vnū verbis conceptis quotidie pronuntiamus, & sacra rituum illorum mysteria populo exponimus. Quo quidem anni tempore tanta vis frigoris est, vt præter assiduum gelu matutinum

num, multa etiam è cœlo decidat nix. Sed Dominus pro sua clementia, necessaria nobis remedia suppeditare non desinit.

In festa Natalia, dimissis per finitimas villas nuntijs, Christianorum conuentum indiximus; quorum, à viginti quattuor, ac triginta millibus passuum, tanta multitudo confluit, vt eos templa duo coniuncta, ædesque nostræ priuatæ non caperent. Media nocte sacrum solenne rite peregrimus cum hymnis quibusdam pijs, de laudibus Natalium Domini, & non nullas è sacris litteris historias exposuimus, quibus rebus Christiani admodum delectati, & in sacrosancta fide firmati sunt. Post eorum dierum celebritatem cum æquū esse non videretur, vt intra domesticos parietes inclusi, animas IESV CHRISTI sanguine redemptas in desertis regionibus perire pateremur; missus sum cum Ioanne Fernãdo ad vicum, quem Cutamen appellant, vbi aliquot Christiani visuntur, quo & gentilibus viam veritatis ostenderem, & Christianis solatium aliquod atque vtilitatem afferre. Et quoniam iter illud pedibus iniquo anni tempore sine vilo comœtu faciebamus; nec frigoris nec famis incommodum defuit. Peruenimus ad montem, vbi nos quidam ethnicus excepit hospitio, & paululum oryzæ dedit in cibum: & quia lucebat adhuc, ab eo petijmus, vt viam nobis ad vicum quendam finitimum monstrare ne grauaretur: quo cum peruenissemus, ad vetulam Christianam probi viri vxorem item Christiani, diuertimus. cuius nobis in ministrando studium, & alacritas, cum veteris illius, ac nascentis Ecclesiæ laudibus procul dubio comparanda, omnem præteriti laboris molestiam, ac defatigationem absterfit. Cœnam pro ipsius angustijs parauimus ex herba iname quam appellant, atque nasturtijs, cum anus ad nos calefaciendos ignem paucis quas habebat paleis excitasset. Eadem monita à nobis, vt aliquos ad Euangelium conuocaret, quamquam nox erat, frigusque permagnum, tamen tantam in ea re diligentiam adhibuit, vt multos barbaros adduceret, ad quos cum apud senem quendam de salutis ipsorum ratione verba fecissemus, decem ex ijs permoti diuinitus Euangelio crediderunt: quos simulatque opportunum est visum, magna nostra lætitia baptizauimus. Accessit ad hos etiam senex annos natus septuaginta, cuius domi sermo de Deo (quem diximus) habitus fuerat. Is cum annos circiter octo graui admodum valetudine laboraret, ita vt mēbris pane solutis, inter loquendum vehementissime tremere, multis in vita homicidijs perpetratis, dæmonis cultor, cuius speciem se se identidem offerentem adorabat vt Deum; biduo post Baptisimum Dei beneficio sanus, ac liber ab omni tremore surrexit, & omnibus inspectantibus, diabolicas syngraphas aliaque id genus igne combusit.

Ex eo loco profecti, antequam Cutamen peruenimus, nos in itinere nox oppressit. in magnis tenebris, frigore, gelu, incerti qua iter esset, aut quem percontaremur, Deum precati nos in viam dedimus, & in cuiusdam ethnici hospitium incidimus, qui nos ad Christianum honoratum hominem habitantem in ea solitudine misit, quem antequam inuenimus, iterum errauimus, sed ea ipsa noctis hora nobis obtulit Dominus, qui nos ad optatas illius Christiani ædes aliquando perduceret. Is nos simulac vidit, statim nobis prouoluit ad pedes, nunquam se tanto in honore fuisse dicebat. ea nocte in consolandis animandisque Christianis eius domesticis ibi posita, postridie mane profecti, Cutamen venimus, acceptique hilariter sumus à Christianis, qui cognito nostro aduentu obuiam nobis processerant. Hic, dierum aliquot moram fecimus, quo & Christianos confirmarem, & paganos ad Christum adduceremus, quorum decem conuersi, alij miserabili quodam errore liberati sunt: cum enim sese de more dominis sacramento fidelitatis obstringerent, idque ante idolum stantes, sanguinemque mittentes è brachio; descriptis ex eo litteris quibusdam, quæ legi non possent, & ad extremum syngrapha concremata heros se fidem seruatuos esse iureiurando promitterent; omni studio fecimus, & effecimus, vt si ab ea consuetudine prorsus nollent absistere, saltem per Deum conditorem cœli terræque iurarent, quod nobis omnes se facturos esse polliciti sunt, potiusque mortem opteturos, quam ad pristinam iurisiurandi formulam redituros. Ea res Dominis eorum pergrata fuit, ipsorumque fidem, nunc multo quam antea plurius æstimant. Circumspicis

Etis huius prouinciæ miserijs & inopia, Cosmo visum est, è re communi futurum, si in vrbe Funaiio valetudinarium institueretur. Itaque consilio cum Rege communicato, per amplam domum extruximus, bifariamque diuisimus, vt altera pars elephantiacos (quorum magnus in his locis est numerus) altera leuioribus morbis ægrotantes exciperet. Confluxerunt ilico elephantiaci complures, quorû curationi præfecimus unum è fratribus nostris chirurgiæ peritum, qui contemptis vt Christum pauperem sequeretur, deliciis diuitijsque quas possidebat, in Societatem nostram adscriptus est. Et quoniam vrbe tota montibusque finitimis multi præterea inopes, ægrotique versantur: constitutus est Iaponius Christianus annos natus quatuor & viginti, spectatè virtutis adolescens, qui castitatis voto alijsque nonnullis Deo sese dicauit, vt is egentibus, viduisque diuideret eleemosynas, quas Christiani conijciunt in arcam ob eam ipsam rem publice positam. Augetur autem quotidie huiusmodi pauperum, atque ægrotantium multitudo, in hospitali quam diximus domo, magno cum rei Christianæ adiumento, & barbarorum pudore, cum videant populares suos ægrotos omnes gratis à nobis curari, necessarijs medicamentis adhibitis.

Ineunte Quadragesima, instituti sunt sermones de sacra Confessione, quam Iaponij tanto cum labore, lacrymisque peragebant, vt nostrum nobis teporem tacite exprobrare quodammodo viderentur.

Per idem tempus multa ac magna capitis pericula adiuimus; cum enim Rex arce se conzineret, quæ abest ab vrbe viginti quinque millia passuum, cumque magna latronum vis, sublatis iudicijs, vrbe tota volitaret, quorum animi in cædem nostram à Bonzijs sollicitabantur; hyeme tota, necè in singula momenta expectantes, pauco vino in vsum sacrificiorum, alijsque rebus nonnullis vt potuimus absconditis, cum vel in cibo capiendò mors nobis ob oculos versaretur, vigilijs inter nos distributis (quod nunc etiam facimus) vitam nostram, magno sane labore incommodoque tutati sumus. Quo tempore iussit Rex nobis renuntiare, se nihil opis in tali re nobis afferre posse: proinde nostræ saluti consulere mus, molestum sibi fore si quid nobis incommodi accidisset. Ac reliqua sane vrbe item vigilijs agebantur, sed omnis nostra spes, atque fiducia ex vnus Domini clementia ac bonitate pendebat. Inter hos metus hyeme exacta, nullo tamen Quadragesimæ die non habitus est sermo de rebus Diuinis, aliquot sese quotidie diuerberantibus, cum sexta quaque feria noctu de passione Domini verba fierent, flagrisque in corpus suum omnes domestici nostri vna cum Iaponiis centum ferme, sæuirent, qui ad audiendum Euangelium ventitabant. Semihora dicendo absquebatur: inde Christi Crucifixi proponebatur vexillum: postremo extinctis luminibus veniebatur ad verbera, nec ante cædendi modus fiebat, quam psalmus quinquagesimus ad finem vsque pronuntiatus esset, idque ea pietatis significatione, vt cuiusvis animus ad religionem, & lacrymas commoueri posset. Inter hæc rursus Amangutium inuitamur: sed quia in Bungo constabat operæ fructus; & simul, ne Ioannis Fernandi auxilio priuaremur (nam ei proficiscendum fuerat) Amangutianis rescripsimus, Paschalibus festis nos eo venturos. Sacrosancta hebdomada, quanta maxima potuit cæremonia religioneque peracta est. Primum Dominico die Palmarum, solenni sacrificio factò, ramisque de more distributis, prodijmus supplicantes, Crucemque præferentes per magnam; emensaque area spatiosa è regione ianuæ, foribus in reditu occlusis, Cosmus, qui extra templum cum signo Crucis populoque remanserat, clamare cepit, Attollite portas: cui respondebat è templo chorus, vt assolet. cum tertio denique admissus esset, & ad aram maximam ordo comitantium, non sine summa omnium lætitiæ peruenisset; sacrum missæ continuo captum est. Passione Domini decantanda, ingens animorum motus, & eorum, qui recitabant, & eorum qui audiebant est factus: tantumque dolorem delictorum atrocissimi Domini mortis narratio omnibus attulit, simulque intimum solatium ita magnum, vt satis appareret, omnia hæc à Spiritu Sancto proficisci. atque ita sacrum peractum, & ritus illi sanctissimi quid sibi vellent, populo expositum est. ad hæc templi parietes pullo peristromate conuestiti, & sepulcrum

excitatum

excitatum est ad sacratissimum Christi corpus condendum, ac persoluenda iusta solennia, adiuuantibus quinque Lusitanis, qui in hac vrbe hyemauerant, seque ad nos Confessionis causa receperant. Quartæ feriæ tenebras quas appellant, alternantibus choris canticum Zachariæ, cum symphonia; deinde psalmus idem quinquagesimus magno cum sensu, lacrymisque Christianorum; gentilium vero admiratione, & approbatione conclusit. Postridie, ad sacram Eucharistiam admissi Lusitani & Iaponij aliquot, qui quidem ad tantum mysterium idonei videbantur: & quia tum primum cœleste illud cœuiuium inibant, summa animi dulcedine ac voluptate perfusi sunt. His rite peractis, corpus Christi condidimus, templum circumeuntes accensis luminibus. In sepulcri præsidio Lusitani duo, cum totidem pueris, armati maculis ferreis galeisque, sunt collocati: quæ res cum tempus illud referrent, quo Christus liberator noster in terris versatus est; Christianos mirum in modum commouebat, magnoque male actæ vitæ dolore afficiebat vniuersos. Sextæ feriæ exsequias maior populi frequentia celebravit. decantata passione Domini, & corpore Christi recluso nõ sine motu & cōploratione omnium, mirabilis erat sacris peractis dolor ac mœstitia Christianorum domum redeuntium. ijdem Sabbato sancto sacris adfuerunt. Ara in medio templo exstructa, sacello etiam maximo aulæis pictaque tabella exornata, in qua Christi resurgens effigies cernebatur, multis præterea candelis ardentibus, pullum prætendebatur siparium. id, simulatque chorus, Kyrie eleison, nouies cecinit, subito demissum, aram ipsam, & Cosmum stantem aperuit, qui è choro clam se subduxerat, seque ornatu sacrificantis induerat. Vbi vero Angelicus hymnus intonuit, confestim æra campana vi summa pulsantur. quæ res tanta ac tam repentina lætitiæ Christianos affecit, vt in te pæne emoti viderentur, siue id ex præterito mœrore, siue ex rei nunquam ante id tempus visæ nouitate contingeret. sane ij nobis dicebant se iam nunc in hac vita fructum cœlestis beatitudinis prægustare. Atque his rebus in Christiana fide non mediocriter confirmati sunt. Paschali die quæ consequuta est, corpus Domini circumtulimus sub vmbella, cereis & candelis accensis. Symphoniaci, cæterique ministri fertis amoenissimis redimiti iucunde psallebant. Nec tempestiuus tormentorum aliquot fragor, nec magna populi uis celebritati defuit. itaque concursus multitudinis nullum eo die locum sacro sermoni reliquit.

Dum hæc geruntur, affertur Amangutio nuntius, dynastam quendam nomine Moridonum copijs adductis, Regeque Amangutij & principibus interfectis, urbem totam flamma ferroque vastasse. Ac nobis vtique si eò venissemus, fuerat moriendum: sed videlicet nos Dominus dignatus hoc honore non est; quem habet ijs tantummodo, quos præcipue diligit. vrbs excidium ingens fames excepit, quæ cum è barbaris multos, tum è Christianis nonnullos absumpsit; vniuersum vero ciuitatis statum ac sobolem in multos annos omnino perturbauit, ac perdidit. Atque hi sane bellorum tumultus, quod adhuc experti sumus, Christianæ fidei propagationem magnopere distinent; sed nihilo minus eo ipso tempore in Bungo regno multi Christiani fieri cepti sunt, præsertim ex inopi plebe. nam diuites fere mundo seruiunt, & obrectatorum vuculas pertimescunt. Firando etiam à Balthasare Gago litteras accepimus, in parua quadam insula, triginta vel quadraginta homines Baptismum petere, Christianos eius regionis in IESV CHRISTI cultu proficere, phanumque extruxisse, quamquam pro multitudine populi exiguum. Quod vero ad nos ipsos attinet, nunquam occasiones defunt, quibus probemur & exerceamur. Etenim Bonziji fictis criminibus falsisque testibus nos apud populum in inuidiam conantur adducere, quod scilicet humana carne vescamur: atque ad faciendam mendacijs fidem vestes manantes sanguine in ædium nostrarum fores occulte conijciunt. idque non semel hoc anno fecerunt; qui est à Virginis partu MDLVII. quocirca toto pæne Iapone percrebuit, nos damonas esse, nec verbis nostris habendam fidem. quod etiam scriptis in ianua nostra propositis palam edicunt. A pueris etiam interdum lapidibus petimur. Complures præterea nos foede & contumeliose compellant, tametsi contra honesti viri permulti reuerentur, & colunt.

Huius

Huiusmodi periculis (vt dicebam) tentamur à Domino, & præclare docemur, quàm parum sine illius ope valeamus ipsi. Idem tamen hæc Iaponiorum peccata dissimulans, clementiæ suæ non obliuiscitur, ad alliciendos ad se animos nonnulla supra naturam interdum efficiens. Quendam multis iam annis pæne paralyticum Baptismo lustratum intra paucos dies sanitate donauit. Mulierem assiduo singultu etiam dum loqueretur & cibum caperet, iam diu laborantem per Baptismum eo vitio liberauit. Aliam encephaliticam, vt primum Christiana facta est, dæmon reliquit. E montanis quidam cum febris conflietaretur, ad templum nostrum descendit, certus inde non ante discedere quàm sanitatem reciperet, postridieque conualuit. Iam in ipso valetudinario, quod diximus, vulnera, veteresque decem atque etiam viginti annorum abscessus quarto decimo interdum die sanantur. Atque hæc omnia necessaria sane sunt ad huius gentis tenebras dispellendas, detegendosque diaboli dolos, atque præstigias. simulat quis ex composito se mortuum esse, hunc venefici extractum è sepulcro se ad vitam reuocasse mentiuntur. Interdum etiam adiuuante dæmone ægrotos aliquos curant. Quidam cum multos iam dies nusquam appareret, veneficorum opera repente comparuit. Defunctus cum efferretur nescio quis, vbi ad feretrum detegendum sepeliendi causa ventum est, nullum cadaveris ne indicium quidem inueniunt. Hisce alijsque id genus artibus miseros Iaponios diabolus decipit: quorum ad cætera scelera, quæ multa sunt, illa etiam accedit immanitas, vt filios infantes crudeliter enecent, vel quod vnum aut alterum sobolis causa satis esse, vel quod in rei familiaris angustijs eorum felicitati hoc pacto se consulere arbitrentur. Persuasum habent etiam alicubi: quæ mulieres ventrem ferant, eæ foeminam si pepererint, ad inferna damnari: qua re per motæ foetum in vtero medicamentis interimunt. Iam vero vetantur Iaponij de vitæ exitu cogitare, ne videlicet mortis metu à flagitijs deterreatur. quocirca mortem repentinam exoptant, beatumque putant cui ita obire contigerit. Sunt etiam qui dæmonem colant, eoque familiarissime vtantur, quos Iamambuxas hoc est milites conuallium appellant, ij ad famam sanctimoniam colligendam, sese grauius puniunt, stant, vigilant, cibo parcissimo vtuntur; altero denique vel tertio mense, vbi satis factum esse diabolus pronuntiauerit; nonnullis amentiam socijs vna secum adhibitis emendicata à popularibus stipe, mare petunt, nauiculamque conscendunt, cuius sentinam ita perforant, vt accepta paulatim aqua mergatur. Ad hæc, diabolus magnopere satagit quo brutorum animantium specie vulgo adoretur, atque vt boues colant, hominem occupat; percontantibus nomē, respondet se regem esse boum: rogatus vt abeat, negat se ex homine discessurum, nisi templum sibi exadificandos esse recipiant. Si pollicentur, abscedit. si promissa non fecerint, rursus reuertitur, oppressumque hominem varijs cruciatibus torquet, quousque phanū ædificent, in quo varias belluarum figuras pro numine venerantur, capitali etiam alicubi proposita pæna, si quis bouem occiderit. Interdum etiam venatores, si quam feram interemerint, suis veneficijs in morbum inducit. itaque eius rei metu feras pro dæmone suppliciter colunt. Quæ omnia facit ille nimirum ob eam causam, vt mortales vero Dei cultu deserto mutent gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis, hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Iaponiorum doctrina seu superstio multiplex est. alij nescio quem iam mortuum colunt nomine Amidam, alij quendam, quem Xacam nominant. est etiam hæres eorum, qui lingua patria Fotoqui vocitantur, in opinionum suarum prauitate vsque adeo pertinaces, vt aures Euangelio prorsus occludant. negant enim fidem habendam nisi scriptis ijs, quæ apud se habent: & pro miraculo est, si quis eorum Christiana sacra suscipiat. Denique Soli etiam, ac Lunæ deorum honores habentur, nec non ipsi dæmoni, cui templa erigunt, atque in ipsis templis effigiem eius multo quàm nos foediorem ac deformiorem depingunt. Multi sunt etiã coetus coenobitarum vtriusque sexus, albo vestium colore, rufo, nigroque distincti, vita moribusque turpissimi.

Societatis nostræ in his partibus tria domicilia sunt. Amangutij vnum, vbi multi erant Christiani: verum ædes eæ vna cum vrbe ipsa incensæ, & solum à barbaris templo Idolorum

rum postea dicatum est: tametsi nunc audimus nonnullos qui superfuerunt Christianos, id ipsum iudicio repetijisse, eiusque possessionem nostro nomine recepisse. Alterum est domicilium Firandi. Tertium, idemque omnium maximum est hoc Bungenfe, quod in primis stabile Deo propitio futurum videtur, tum propter Regis (quamuis nondum Christiani) eximiam erga nos beneuolentiam, & alijs rebus & in consilio dādo probatam nobis, & cognitam; tum etiam propter existimationem à nobis apud præfectos regios magistratusque collectam. Accedit quod Rex Euangelij promulgationem in suo regno sibi gratam esse demonstrat. Ad quem si Rex Lusitaniæ Ioannes patronus ac parens Societatis nostræ legatum quempiam mitteret, multum ea res (vt arbitror) ad eius conuersionem valeret. Vos etiam atque etiam Dominum obsecrate carissimi fratres, vt Regem hunc excitet: nam vtique ex eius conuersione huius regni totius insularumque conuersio pendet; quippe cum sit Iaponis Regum hodie in primis potens.

Septembri mense Firandum, cum ibi Balthasar Gagus esset, duæ Lusitanorum naues appulsæ. Itaque à Cosmo ad eius subsidium in Confessionibus audiendis, alijsque laboribus, quos noua prouincia secum affert, eo sum missus. Meo aduentu Gagus, & Lusitani, & ipse regulus oppidi valde gauisi sunt. Et quoniam Christianorum veterum vita morisque apud hos populos in vtranque partem plurimum ad exemplum valent; primum omnium suadere Lusitanis institimus, diligenter cauerent, ne quem neophytorum exemplo suo offenderent. Multos Confessione purgatos sacra Eucharistia refecimus. omnibus vero dominicis festisque diebus ad Lusitanos à nobis, ad prouinciales à Iaponio Christiano comite nostro magnæ virtutis homine, & salutis suorum cupidissimo conciones habebantur: semel etiam cum symphonia sacrificauimus, & solenni supplicatione præibant sclopetarij quadraginta cum disphosione festiua: hos tibiæ sequebantur: deinde Lusitani duo cum funalibus, & crucifer vnus dalmatica indutus: tum è fratribus duo Litanias concinebant: postremum locum tenebat ornatu corporis pretioso Balthasar Gagus sacerdos. Vbi in conspectum nauium ventum est, in quibus erant vexilla sublati varijs Crucibus coloribusque fulgentia; prætereuntes nos maioribus tormentis honoris causa consalutarunt. Frequens tum ibi forte mercatus erat, quo ex omnibus fere partibus negotiatores conuenerant. Itaque spectaculum magna Christianorum lætitia, magno barbarorum conuentu atque approbatione celebratum est. Cum ad Crucem peruenissemus, quam non longe ab ædibus nostris locauimus; habita de laudibus Crucis oratione, ad templum eodem ordine redijmus. Faxit Dominus vt per hos sanctos ritus qui cernuntur, Creatorem suum agnoscant homines, qui corporis oculis cerni non potest. Interim nuntiatum lætus rerum Bungenfium progressus, simulque Pauli obitus nationes Iaponij quem ægrum Funaij reliqueram, virum magnis virtutibus præditum. Hunc ferunt, agentem animam, inter mortuis vocibus nihil tamen æque clare pronuntiasse ac IESVS, MARIA: cuius mortem homines pariter vitamque admirati sunt. Istiennium iam in vinea Domini laborauerat fidelis operarius comesque noster magno animi ardore, spiritu, curaque salutis humanæ. Itaque multum eius morte damni fecimus. ægre enim in tanta hominum nequitia similem Paulo reperias. Balthasar Gagus Cosmi iussu ex eo loco Facatam profectus est, vt possessionem adiret areæ quam Rex nobis ad ædes ædificandas attribuit. Inde Bungi Regem inuisit, vt is totam rem auctoritate sua confirmet. speramus autem id valde è re publica futurum. est enim ea vrbs cæteris aliquanto pacatior, quod mercatores opulenti qui ibi commorantur, diuitijs metuentes suis, imminentis belli pericula largis muneribus, & congiarijs redimunt. Hic locus quartum iam quintumue annum abundat annonæ. exspectamus vicissim vacas Pharaonis strigosas, quas vtinam Deus arceat. effodit enim pectus, infantium multitudo à parentibus tali tempore pereuntium: quibus si nunc ipsa vilitate non parcunt, quid in caritate putandum est? Magna enim (mihi credite) fratres carissimi sterilitatis incommoda ac difficultates in his regionibus sunt, prorsus vt ipsi diuites herbis tolerant vitam. Idcirco nos Iosephi prudentiam imitati, in annum insequentem aliquid semper custodientes, Christianorum inopia, ac necessitati consulimus: tametsi

tametsi inter Iosephi horrea nostraque permultum interest, quippe apud nos non nisi nasturtiorum folia, lactucæque sole tostæ adferuantur. Res frumentaria in his locis est perexigua: nam triticum ubi maturum est, imbrium vi tempestatumque deperditur. Oryzam ferè demetunt, eamque non ita multam, vt vniuersæ vrbi sufficiat: nec ea pauperes, nisi si quando gratulationis causa, vescuntur: quos tamen omnes Domini benignitas alit, ac sustinet.

Scriptis his litteris, cognatus quidam Reguli Firandensis armis Regi Bungenfium illatis acie victus est: quem quoniam Firandensis Reguli ope adiutum Rex Bungi cognouit, vastitatem eius regno inferre constituit. propterea Funaius scripsit ad me Cosmus rumorè esse, Bungensem exercitum infestis signis in hæc loca venturum: proinde si opus esset, rebus nostris mature prospicerem. Ex hoc denique intellexi quid esset, cur antea me Rex Bungi vt Octobri mense hinc discederem, per litteras monuisset. Huius belli metu perterriti afflictique Christiani quidam ad me noctu venerunt, profetsique sunt, si ego Firandi remanerem, se ad oppetendam mecum vna mortem in templum nostrum esse venturos: sin minus, intra priuatos parietes vitæ finem expectaturos: quos ego salutaribus præceptis instructos, ijs verbis quæ tempori ac rei conuenire videbantur, bono esse animo iussi. Huius insulæ Firandi circuitus nouem passuum millia colligit, & aliquot habet vicos, quorum maximus est hic ubi sum in præsentia familiarum omnino ducentarum. In reliquis sunt Christiani non nulli, quos, nisi bellum impediatur, singulis hebdomadis inuisere statui.

Hæc habui, mihi carissimi fratres, quæ de hoc anno MDLVII scriberem. vos oro per IESVM CHRISTVM, vt precibus vestris mihi veræ summisionis, perfectæque obedientiæ virtutem ab eo impetretis, qui mea causa ad ignominiosam vsque Crucis mortem esse obediens voluit. Ex insula Firando quarto decimo Cal. Nouemb. MDLVII.

MELCHIORIS NONNII AD SOCIETATEM IESV in Lusitaniam.

ANNO post Christum natum MDLV. ad vos dedi litteras ex ora Sinarum, ubi hyemare coactus fueram, cum Iaponem tenere non potuissem. Multa in eo itinere & magna vitæ pericula adiuius, cum aut in vada incideremus, aut naues inter se concurrerent. In eo autem portu Sinarum ad mensem Iuniū vsque substiteramus, quod anni tempus Iaponicæ nauigationi vulgo putatur idoneum. Sed cum repente decretū esset insequentem quoque hyemem ibi traducere; continuo Lusitanos qui simul aderant circiter trecentos institimus consuetis officijs adiuuare. Casa itaq. & templo è paleis raptim exstructo,

quotidie Christiana doctrina tradebatur: omnibus vero dominicis festisque diebus sacrum missæ & verba de rebus diuinis non sine magno fructu fiebant. Quo quidem tempore dici non potest, fratres carissimi, quantum voluptatis animo ceperim, cum viderem in Sinarum regione, inter tot seculorum idololatrias, diuina sacrificia peragi, & Euangelium promulgari: & præsertim hebdomadæ sacrosanctæ Paschatisque solennia multis eorum qui aderant lacrymis lætitiæque celebrari. Illud etiam percommode factum est, vt Lusitanos aliquot redimerentur, ab incolis iam diu in vinculis habiti, & capite sine culpa damna-

Ati. Tenebantur autem adeo tetra immanique custodia, vt nisi hisce oculis ego ipse vidissem, nunquam fieri posse putassem, vt quisquam eo vitæ genere spiritum duceret.

Quadragesima exacta, Cantonem Sinarum urbem (quæ Olisiponi magnitudine pæne par est) tristes nuntij perferuntur, quibus omnes valde perterriti sumus: in Sancij prouincia, tantam repente aquæ vim scaturigine crebra è terræ visceribus erupisse, vt omnem circa regionem ad passuum centum octoginta millia inundauerit, vrbes septem villasque complures obruerit, omnibus incolis vel ipsa inundatione demersis, vel si inundationem effugissent, demisso cœlitus igne consumptis. Quod ita pro certo est habitum, vt Chaurel, qui magistratum Cantone summa cum potestate gerebat, quod patrem atque familiam ea calamitate amisisset, administratione deposita (id enim in patris luctu solenne est) ad obrutam Sancij regionem magno cum squalore discesserit. Hæc autem de Sinis tantummodo cognita sunt; nam Lusitanis alijue omnino aduenis mediterranea penetrare non licet. Inde, anno proximo, Iunio mense Iaponem versus nauigare perreximus, & duas inter insulas certum naufragij vitæque discrimen Dei beneficio euasimus. cuius clementia, & in eiusmodi periculis cura salutis nostræ, nostram in ipso fiduciam non mediocriter auget, magnamque spem affert fore, vt Bungi Rex ad Christum adiungatur, præsertim cum eius rei, Rex ipse, scriptis ad Prætores Indiæ litteris, significationes dederit non obscuras.

B Cum ad Bungi oram appropinquarem, ad oppidum quoddam appulimus, cuius oppidi principes, sumptis armis ab Rege defecerant. ibi ex incolis qui ad nauem accesserant, audimus urbem totam euerfam esse, aufugisse Regem, putare se nostros etiam Socios qui ibi commorarentur, occisos. Ea res quamuis falso nuntiata, omnes quotquot eramus in nauis, magnopere conturbauit, ac percudit. Sed illuc nihilo minus vento aduerso contendimus, & Socios omnes incolumes DEI beneficio offendimus. Quos ego nobis ad littus obuiam prodeuntes quanto meo gaudio viderim, verbis exsequi fratres carissimi nequeo, prorsus vt à morte reuocati mihi viderentur. Neque vero in eo congressu Cosmus ille Turrianus temperare lacrymis poterat, bonus vtique senex, & vir plane egregius. Annos aliquot Amangutij vixerat, in ea vrbe relictus à Francisco Xauerio. ibi rem Christianam administravit egregie, multis magnisque laboribus, ac difficultatibus fortiter superatis. Etenim vel intra priuatos ipsos parietes à Bonzijos lapidibus sputisque appetitus, illusus, & contumeliose tractatus est, cum sine magno periculo domo pedem efferre non posset, idque ob eam maxime causam, quod post Francisci Xauerij ex eo regno discessum, Rege ipso Amangutij ex insidijs interfecto, assiduo pæne bello ac seditionibus, cum vniuersæ fere nobilitatis ac magistratuum cæde regnum illud exarserat: cuius rei culpam Bonzijos (quorum est magna apud plebem auctoritas) cum in Christiana sacra suscepta, neglectasque Deorum

C religiones conferrent; tantam in inuidiam Cosmum adduxerant, vt & mundus illi crucifixus, & ille mundo vicissim iure optimo dici posset. Sed eum in hisce incommodis & ærumnis præclara nimirum conscientia sustentabat: quippe qui ad Christi Domini nostri gloriam retulisset omnia, & Amangutianam Ecclesiam interim conseruari atque augeri intelligeret. Denique mihi narrabat, nunquam se in vita, lætitiæ ac voluptatis tantum cepisse, quantum per id tempus Amangutij percepisset. plane vt existimem illum è lacrymarum mira suauitate & copia, magna ex parte oculorum aciem perdidisse. Vt in Bungum veni, dedi operam vt Regem ipsum inuiserem, multisque eum rationibus ad CHRISTVM traducere sum conatus: sed frustra, partim quod hostium metu in locum munitum sese præsidij causa recepisset, partim etiam quod sibi intelligeret Christiana lege mores esse mutandos. Accedebat illa quoque suspicio, fore vt populares sui Christianum regem ferre nollent. Sed illud maxime retardabat hominem, quod dæmoni deditus est in ea Bonziorum secta, quæ animum ait vna cum corpore interire, spiritum esse nullum, & nihil omnino præter ea quæ sensu percipimus. Sunt autem Bonzijos cum regni proceribus affinitate coniuncti, nobis vero, quod plebi eorum scelera fraudesque detegimus, iniquissimi, tantisque mendacijs populum onerant, nihil vt Euangelio in his terris maiori impedimento esse videatur. Quod idem Francisco quoque Xauerio (quamuis id nos celaret) vsu venisse

nisse nunc demum cognoui. Quot ille in ijs locis incōmoda superauit; cum pedibus iter
 D asidue faceret, cum per vias, eđesque Bonziorum, ac principum concionaretur, vulga-
 ribusque cibarijs, quæ insipidissima sunt, victitaret! In magnis vero frigoribus, instar fa-
 muli à pedibus, Iaponios equites citato gressu persequeretur, talari veste nunquam depo-
 sita, & quidem sarcinula onustus, vt eo comitatu insidias latronum effugeret. Idem in
 castigandis Iaponiorum flagitijs & superstitionibus adeo fuit liber ac vehemens, vt trepi-
 daret comes eius, qui mihi hæc deinde cuncta narrauit. Quoties ille puerorum insectan-
 tium vociferationes, iurgia, lapidationes constanti semper inuictoque animo pertulit!
 Mortem vero pro Christo vsque adeo optabat, vt eam vltro pæne querere videretur. Re-
 gis quidem Amangutij nefario flagitio libere atque acriter accusando, nõ obscurum adiit
 vitæ discrimen. Iaponijs proceribus quibusdam eum parum honorifice compellantibus,
 trementem interpretem, & mucronis ictum in singula momenta expectantem, iisdem
 compellationibus (tametsi citra contumeliam) respondere iubebat, idque non contuma-
 cia elatus, sed quod illud sentiret ac diceret: nullam (vt tum res erant) suæ doctrinæ dicto-
 rumque in ijs locis auctoritatem futuram, nisi maiore apud eos esset in honore, quam ip-
 simet Bonzij, quos illi sane valde reuerentur. Quæ eius animi magnitudinē vitæq. contē-
 ptū Iaponij vsq. adeo mirabantur, vti Xauerius etiamnum magnum apud multos nomen
 sanctitatis obtineat. Ego in grauissimā febrim incidi magno sane vitæ periculo: ex qua ter-
 tio deniq. mense præter opinionē euasi: cūq. res Iaponicæ turbulentæ exiguā spem profes-
 E ctus ostenderent, infirmo etiamtū corpore ad meū prouinciale munus in Indiam mihi re-
 nauigandum existimaui. Huc nos (qualem nec videre me in vita memini, nec vero existere
 vnquam posse putauit) sæuissima dierum quinque tempestate iactati, incolumes Deo mise-
 rante peruenimus: cuius bonitatem supplices exoramus, vt quos è tot periculis ereptos in
 hæc loca perduxit, eosdem obedientia duce ad cœlestia regna sedesque peruenire patiatur.
 Cocino iij. Idus Ianuarias MDLVIII.

GASPARIS VILELÆ AD SOCIETATEM
 IESV Goam.

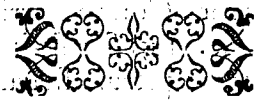

F NNO superiore, fratres mihi carissimi, ad vos fusc per scri-
 psi res cum alijs huius prouinciæ locis, tum præsertim Firandi
 gestas, vbi annum sum commoratus. quo temporis spatio
 Christiani mille & trecenti facti, templaque tria Christo de-
 dicata sunt, quæ Idolorum antea fuerant. quam rerum con-
 uersionem aduersarius ægre ferens, magnas in nos turbas per
 Bonzium quendam excitauit, qui ex incremento rei Cbristia-
 næ acri odio in nos iam ante concepto, habita in super nobiscū
 disputatione turpiter victus, adeo exarsit dolore ac rabie, vt in
 perniciem nostram ex illa die neruos omnes intenderit. Con-
 festim praua Bonziorum dogmata atque mendacia vulgo prædicare aggressus est, idq. eo
 euentu, vt cuius nomē Firandi ante id tempus obscurum atque ignotum fuisset, plurimos
 iam sectatores haberet; nec plebs modo, sed ipsi Bonzij ex eius ore penderent. Inter hæc il-
 le populū in nos omni arte incitare, monere & horari, vti nos, sicuti Franciscum Xaueriū
 antea, exterminarent, atque ita Deorum ab se iram ac minas auerterent. quibus rebus ef-
 factum

A factum est, non solum vt multi in nos falsum dicerent testimonium, sed etiā (quod Chri-
 stianos pupigit vehementer) vt Crucem effringere non dubitarent in sacro cœmeterio po-
 sitam: quam iniuriam & Regulus ipse, & aliquot alij Christi gloriæ cupidi quanquam vl-
 cisci parati, iustis tamen de causis patienter tulerunt. Dominus vero Deus noster nihil ijs
 alijsque multis eorum sceleribus commotus, sed recordatus miserationum suarum anti-
 quarum, pro flammis atque fulminibus signa misit è cœlo ad eorū tenebras fugandas per-
 quam clara & illustria: etenim in media aëris regione species Crucis apparuerunt, aliaque
 prodigia valde conspicua. verum enim vero vsque adeo densa caligine mentes eorum ob-
 ductæ sunt, vt insolitam lucem intueri nequiverint; sed potius in sua pertinacia obfirma-
 tiores, neophytos à Christi cultu summa vi reuocare conati sint.

B Meacum est vrbs totius Iaponis caput, frequentissima academia, litteratorumque con-
 uentu percelebris: cui ciuitati quod Euangelij lux nondum affulsit, Cosmo Turrano Re-
 ctori nostro visum est faciendum, vt aliquis nostrum ad explorandum ciuitatis statum, si-
 mulque tentandum quis ibi locus Euangelio sit, mitteretur. Eius rei gratia crebris sup-
 plicationibus ac sacrificijs rite peractis, hæc mihi prouincia obtigit, quamuis ad tantum
 onus haudquaquam idoneo. Sed qui illud mihi imposuit Dominus; idem ferendo quo-
 que suppeditabit vires. Equidem, quod ad me attinet, mortem, iniurias, incommoda,
 & frigora quæ in ijs regionibus maxima sunt, mihi propono. Iaponicæ linguæ tametsi
 consuetudinem aliquam nactus sum, tamen quo facilius atque commodius cum Iaponijs
 agere possim, interpretem è Societate nostra Iaponium mecum duco, iamque me ad iter
 accingo. Itaque ne longior sim, temporis angustia prohibent. Illud à vobis fratres carissi-
 mi enixe peto quæsoque, vt me in tali tantaque re omnis opis egentem, Domino quam di-
 ligentissime commendetis. Ex Iapone, Cal. Septemb. MDLIX.

IOANNIS FERNANDI AD
 Melchiorem Nonnium.

C TA proximi superioris biennij cognosces ex litteris ijs, quæ pu-
 blice missæ sunt. Nunc accipe quæ mihi in præsentia occurrunt.
 Bungenium Christianorum in suscepta religione maior in dies fir-
 mitas atque constantia cernitur: quippe sese poenitentia, & Eucharis-
 tia sacramentis identidem muniunt: sacris concionibus adsunt, sub-
 inde se verberibus puniunt, aliaque pia munera diligenter obeunt:
 horarias præces quotidie recitant, cruciatibus Domini in horas sin-
 gulas ita distributis, vt vniuersam eius historiam feriem singulis die-
 bus ea ratione percurrant. Neque vero Facatæ, quanquam templo
 à militibus direpto & disturbato, cessatum est: Nam præter foeminas puerosque, patres
 familiarum sex baptizati sunt, quorum opera illam Ecclesiam propediem restitutum iri
 confido. Atque vt intelligas, Iaponij Christiani quantum in virtute profecerint; narra-
 bo quid vni eorum nobili genere nato contigerit. Is cum esset Amangutij apud amicum
 opulentum, qui agros oryzae feraces ei fruendos dederat, cumque videret se occupationi-
 bus distineri, quo minus Christo, quem admodum optabat, totum se manciparet ac trade-
 ret; fundo vectigalibusque relictis, Facatam vna cum vxore, liberis, ac seruis venit, vbi nõ
 modo se ipsum Deo vere atque ex animo dedit; sed filium quoque indolis egregie no-
 bis

his tradidit tenera adhuc ætate, Societatis nostræ doctrina præceptisque imbuendum. Idē, ut vni Deo vacaret, abiectis omnibus negotijs, totū Quadragesimæ tempus posuit apud nos: quidquid à quotidiano sacro & concione supererat otij, totum id, precando, contemplandis sempiternis præmijs atque supplicijs, morteque, & extremo iudicio infumens: quibus rebus in Domini nostri IESU CHRISTI cognitione & amore crescebat in dies. Accedebat ad eius constantiam virtutemque corroborandam, rerum à martyribus pie fortiterque gestarum assidua recordatio: è quibus, præcipue diui Stephani delectabatur præclaro facinore, pro lapidatoribus suis in extremo spiritu Dominum deprecantis. Vbi hebdomadæ sacræ dies venerunt, vitæ maculis per Confessionem diligenter elutis, ipso Paschatis die cum alijs quattuor aut quinque cœlesti pane sese pavit ac munijt. Quinto autem sextoque post die, capta vrbe Facata, è principibus quidam qui seditione commota in Regem Bungi arma ceperat, is apud quem noster Christianus (vt diximus) Amangutij antea vixerat, se ab illo desertum indignatus, eum à sicarijs ad necem conqueri iubet: quos ille vbi se ad orientes aspexit, non modo arma non sumpsit, cum esset vir alioqui fortis ac strenuus; sed etiam quasi mansuetus agnus in genua procubuit, tamdiu ad Dominum Deum oratione conuersa, quoad vsque impio ferro confossus eidem animam reddidit. nec dubitamus quin pro interfecto fuderit preces. Etenim diui Stephani exemplum intimis eius medullis inhæserat. Filius apud nos, vxor autem & filia apud sanctam

Alexander est quidam alius Christianus, is cum esset in famulatu potentis viri in agro Facatensi, haberetque in eodem famulatu socrum & coniugem, quæ vxori domini seruebant; à Spiritu Sancto permotus, ea familiaritate salarioque relicto, Facatam, Baptismi petendi causa concessit, quo impetrato, perceptis iam Christianæ fidei rudimentis, tota de re dominum fecit per litteras certiore, eumque ita IESU fauente commouit, vt coniugem & socrum ad ipsum continuo dimiserit, quæ item ad Ecclesiam aggregatæ sunt, & coniux quidem, quindecim post diebus excessit è vi-

ta, IESVS, MARIA, pie pronuntians; quam multis rationibus in cœlum ascendisse confidimus: Alexander vero vxoris mortē sanctissime obita adeo permotus est, vt omnem pecuniam abijcere, vitam cœlibem agere, & quoad spirauerit, Cosmo Turriano parere decreuerit. Pius sacrificijs tuis & reliquorum patrum fratrumq.

mihi carissimorum me valde commendo.

è Bungo.

iiij. Nonas Octobris,

M D L I X.

Libri primi Finis.

SELECTARVM

SELECTARVM
EPISTOLARVM
EX INDIA.

LIBER SECVNDVS.

LAURENTII IAPONII.
ad Socios.

CCEPI vestras litteras, quæ mihi pericundæ fuerunt: & quoniam intelligo quanto vicissim desiderio teneamini aliquid de statu nostro cognoscendi; exponam paucis, quæ nobis in hac Meacensi prouincia contigerunt. Primum igitur Didaci domum deuenimus in Sacomoto vico: qui vicus iacet ad montis Frenoiamæ radices, in quo cum cœnobium litterati-que permulti: tum vero insignis cuiusdam principis Bonziorum domicilium cernitur. ad eum montem cum peruenissemus, misit me Gaspar cum litteris ad Bonzium nomine Dairzembum, quibus ille perlectis, aduentusque nostri causa cognita; respondit, magistrum suum ex principibus eius ordinis vnum, qui è Bungo nos euocauerat, anno superiore extremū diem obiisse; & se tenui re familiari, auctoritate nulla relicto, præsidio nobis esse nō posse. ad eū tamen postridie Gaspar, & ego reuertimus: & quoniā nos auide ipse decemq. eius discipuli Bonziji audire videbantur; apud eos verba fecimus: à quibus admoniti nullas religiones in ea loca iniussu Bōziji eius regionis maximi induci posse; dedi mus operā diligenter, vt eū cōueniremus. Sed cū res parū procederet; oppidi præfectū postremo rogauimus, vt nos ad illum introducere ne grauaretur. tum ille; Si disputandi causa venistis (inquit) excludemini: sin ædiū visendarum, id spectaculū vobis pecunia muneribusque mercantium est. Gaspar, vt omnes aditus clausos Euangelio vidit; à Frenoiama profectus, Meacum contendit. In ea vrbe quattuordecim dies in ædibus conductis morati ad docendum minime accommodatis, in alias migrare coacti sumus loco celebriore positas. Huc Meacenses nonnulli iam ad audiendum Euangelium ventitabant. Post quintum autem & vigesimum diem, Bonzio nos deducente, viro in primis ciuitatis honesto, Regem seu Imperatorem Gaspar adiuuit. à quo ita amice acceptus est, vt ex ipso met eius poculo, honoris & amicitie causa biberet. tum vero frequentiore etiam vrbis parte nobis ad habitandum assignata, magna vis omnis generis hominum ad nos, vel audiendi, vel disputandi causa, confluit: sed animis intus tam obduratis, vt verbo DEI audito partim blasphemarent, partim etiam irriderent nos, atque deluderent. per eos dies cum honesta mulier Meacensis ad concionem venisset; vbi peroratum est, Baptis-

H 3 mum

num petijt statim: sed rem distulit Gaspar, eo quòd mulierem nondum ad id Sacramentū idoneam repperit. Cingues præterea duo (magni honoris nomen id est) noctu ad nos audiendos ita se conferebant, vt nostram doctrinam valde probare viderentur: quidam vero è principibus oppidi Gamangoxini, qui Meaci habitat, cum decem alijs apud nos Christianus est factus, postea cum Gaspar ad Mioxindonū, qui præcipuum Meaci obtinet dignitatis locum, auxiliij petendi causa à primario quodam ciue deduceretur; tota vrbe percrebuit Mioxindoni fusu primarium illum virum in vincula Gasparem cõiecisse. rursus, cum vrbis præfectus per compita edixisset, ne quis Gasparem læderet; fictis rumoribus multū editum esse mentiebantur, vt Gaspar oppido pelleretur. huiusmodi multa prætereo, quæ singillatim enarrare nimis longum est. Sed iuuante Domino IESV CHRISTO confidimus, nos, vt adhuc fuimus, ita etiam in posterum incolumes futuros magna cum Diuini nominis gloria, rabieq. ac dolore diaboli, quando iam nostri in hanc vrbe aduentus, ad Banduensē vsque Bonziorum academiam fama penetravit, sexcentis passuum millibus Meaco distantem. interim Bonziorum minis, atque importunitate compulsus hospes is, ad quem diuiteramus, nos domo sua dimisit: itaque in aliam nos recepimus. Hic acrius etiam in nos aduersarij sæuire cæperunt, cum nos alij firmas, vulpes alij, alij denique à dæmonibus occupatos, anthropophagosq. appellarent: pueri etiam eorundem instinctu cum cateris iniuriis, contumelijsque, tum etiam lapidū, glebarum, & arenæ coniectu infestarent, atque lacefferent. Quanquam his rebus, Domino adiuuante, minime deterriti sumus, quo minus Euangelium ad mensē Aprilem vsque nuntiarem, cui Iaponij centum circiter fidem habuere, baptizatique sunt. sub id tempus Bonzij quinque nos conuenerunt ex ea secta quam Baracaque appellant, qui meditationibus quibusdam vacant arbitrato suo confictis. ij cum nonnulla de nobis quæfissent eiusmodi, vt appareret eos à dæmone agi; Gasparis responsis victi abiectique conciderunt. Duo præterea ex ea secta quæ Tendau dicitur, cum diu nobiscum de religione atque acriter disputassent; concessere ad extremum veram nostram esse doctrinam, tametsi eorum nemo se ad Christum adiunxit.

Alius in primis eruditus, cum è sermone Gasparis cognouisset vnum esse opificem rerum omnium, animosque hominum nunquam interire; idcirco negauit se Baptismum petere, quòd ex impurissimo flagitiorum cœno emergere, casteque viuere se posse diceret:

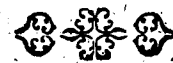
In Bonziorum ordine magnum est nomen eorum, quorum eruditionem duo quidam ex principibus suo chirographo comprobauerint. Ea veluti quædam canonizatio est: in sella constitutos adorant, eorumque approbationem scripto testantur. ex eo tempore qui probati sunt, certos locos cateris ad meditandum proponunt. Hunc dignitatis gradum adeptus Bonzius quidam, nomine Quenxu, qui ipsos triginta annos in meditando consumpsit; in charta pratum, & in eo aridam arborem depingendam curauit. ad arboris autem radices carmina duo descripsit iudicum chirographo confirmata, quorum hæc erat sententia:

Prioris, Cedo, quis nam te seuit arbor arida?
Ego, cuius principium nihil est, finis nihil.
Posterioris; Meum cor, quod neque esse, neque non esse habet,
Neque it, neque redit, nec retinetur vsquam.

Is igitur Bonzius cum ad Gasparem venisset contumacia inflatus, quòd diceret iam sibi perspicuum esse, quidnam antequam nasceretur fuisset, quid tunc, quid denique post mortem esset futurus; seque non discendi causa, sed animi tantum, ad nos accessisse; diuinitus ita repente immutatus est, vt vere nihil esse quidquid sciebat, sibiq. Christianam doctrinam esse necessariam intellexerit. Baptizatus itaque summa populi admiratione; vitæ exemplo, quam ducit sanctissimam, alios aliquot partim conuertit ad Christum,

partim

A partim vehementer commouit. Cosmus autem amicus noster qui ante sexennium in Bungo baptizatus est, aduentu nostro cognito nos statim adiuit, parentibusque ac patria relicti Dominum cœlebs colere, & Gaspari obedire constituit. Bonzius erat quidam admodum senex, annos iam quadraginta in meditando versatus. is Christianam religionem ita auide arripuit, vt id ætatis homo ad verbum Dei audiendum à sex passuum millibus ventitet. Ad hæc, Bonzij circiter quindecim Christum secuti, partim legitimis iungi nuptijs, partim cœlibem vitam agere (quod in eo hominum genere maxime mirum est) decreuerunt. In vico Farima habitat Bonzius, qui piscibus, carnibus, tritico, hordeo, denique oryza abstinet, herbis tantum victitans, arborumque baccis ac pomis, quiquæternæ salutis adipiscendæ causa voto se obstrinxit è libro quodam Xacæ, quem Foquequiū appellant, se gratis plebem eruditurum. Narrauit autem nobis, se ante decennium per nocturnam quietem sibi visum esse versari cum sacerdotibus, qui è Cenghequ, hoc est Europæ regione venissent, sibi que rectum ad salutem iter ostenderent, experrectumque postridie, statim audisse Amangutij esse presbyteros quosdam è Cenghequ, de vita futura publice disputantes. Hic audito Euangelio gauisus est; sed quoniam sine commætu Meacum festine venerat, dixit se Farimam rediturum eo animo, vt sublatis rebus necessariis, votisque neglectis, & fallaci illa vitæ asperitate deposita, Meacum reuerteretur, & Christiana sacra susciperet. occulte etiam ad nos contulere sese audiendi Euangelij causa viri insignes duo, quorum alter in meditando exercitatus, quodam quasi Episcopi munereungebatur: alter erat Bonzius legum peritus, & concionator, qui in eo congressu Gaspari aperte confessus est, in Iaponica philosophia simplex nihil esse, vel solidum. Bonziorum quoque familia, quæ à Foxequu nomen duxit, vitamque seueriorem cateris omnibus profitetur; audito Dei verbo, nostraque vitæ ratione perspecta, quòd Gaspar gratis populum doceat, & cum ipse omni foeminarum consuetudine abstineat, tum laicos vna tantum vxore iubeat esse contentos; offendi cæperunt in Bonzio quodam præfecto cœnobij, quem antea venerabantur vt Deum, quòd amicas habeat in occulto, & laboris in docendo sui mercedem exigat: cumque carni ac piscium esu cateris interdicat, ea ipse clam comedat; quocirca eum è cœnobio pellere, aliumque pauperem ac bene moratum in eius locum sufficere decreuerunt. Tres præterea iisdem meditationibus clari, quintum iam diem conciones nostras assidue celebrant, quos propediem baptizatum iri confidimus, eamque rem ad exemplum magnopere profuturam. Non longe ab ædibus nostris incendium excitatum est: cuius incendij in nos vt veneficos, diabolique præcones causa conferebatur: sed iam Bonziorum furor aliqua ex parte deserbuisse videtur. quorum cum ita multæ, ac diuersæ numerentur sectæ, suâ quisque profiteri nos dicunt; Xingouini, id ipsum Denichi, quod illi prædicent: Ienxuan Foben quoddam suum: Foquexani Mion (disciplinarum ea nomina sunt) Iondaxuenses Amidam: Xintani denique Quoquium: sed vt speramus, non longe aberit, quin omnes fateantur legem summi cœlorum terræque opificis nostro præconio promulgari: quem pro sua infinita clementia facturum esse confidimus, vt ipsum agnoscant, agnitoque omnem laudem, & gloriam tribuant. Vestras etiam atque etiam, fratres mihi carissimi, & istius Ecclesiæ, quibus ego maxime, deprecationes imploro. Meaco iij. Non. Iunias, MDLX.

CON.

CONSALVI FERNANDI AD QVENDAM
 è Societate IESV.

HISCE litteris nonnulla, frater mihi carissime, persequear, quæ, in Iapone dum essem, in vinea Domini gesta sunt. Versabatur eo tempore Firandi Gaspar Vilela, cuius iussu Gulielmus vias vrbis ære campano circumiens, pueros ad Christianam doctrinam Iaponice discendam in templum cogeat: ex quibus vnus admodum paruulus nondum ad cœtum Christianorum adiunctus; Gasparem adiit Baptismum magnopere efflagitans. quem Gaspar, id ætatis puerum, patre ethnico, cum prius perdiscere iubere capta Christianæ doctrinæ, respondit ille, nequaquam se inde abiturum, quoad Baptismo lustratus esset. denique domum ad suos regressus, ita cum parentibus egit, vt patrem, matremque, fratres, ac sorores ad Baptismum adduxerit. Ad aliud venio non minus mirabile. Diuturno morbo vexatus ethnicus quidam ex optimatibus, cum varias curationes frustra tentasset, suadenti Christiano cuidam, vt ad valetudinem recuperandam, Christiana religione suscepta, ad templum nostrum accederet, aquamque lustralem ebiberet; paruit ægrotus: statimque in pristinam valetudinem est restitutus. alij præterea morbi complures in his regionibus eadem aqua pelluntur.

Alius Christianus cum è graui morbo iam prope animam ageret; me accersitum rogauit, vt quoniam essem è Societate IESV, pro se Dominum deprecarer: sanitatem se continuo recepturum. psalmis septem pœnitentialibus recitatis, magnam ipsius fidem Dominus reddita statim valetudine remunerari dignatus est.

Profectus ex eo loco Gaspar in insulam quandam ad promulgandum Euangelium, incolas plus sexcentos triduo baptizauit, Christianæ fidei præceptis imbutos. quæ res tanto diabolum affecit dolore, vt vnum è Bonzijs eo miserit, qui populo persuaderet, falsa esse quæ Lusitanus concionator docuisset. qua re cognita Gaspar confestim eodem legauit è nostris, qui apertis rationibus aduersarij mendacia redargueret. quæ res Christianos non mediocriter recreauit.

Haud ita multo post, barbari tres è principibus ciuitatis, communi consilio profecti ad excindendam Crucem in monte à Christianis erectam, vixdum scelere perpetrato, inter se rixari cæperunt, sibiq. inuicem id ipsum facinus exprobrare: demum eo rixa peruenit, vt eo ipso in loco, vbi Crux posita fuerat, inter se ex prouocatione dimicauerint: quorum duo postridie mane mortui ibidem reperti sunt: tertius vero nusquam postea apparuit (ablatus à dæmonibus creditur) nec aliud quidpiam de illo auditum est, nisi quod biduo post adolescens quidam repente ab immundo spiritu occupatus palam dicebat: se nimirum esse qui Crucem præciderat, & propterea se in altera vita torqueri acerbissime. quod vbi videre Iaponij, rei occultanda gratia adolescentem abscondere statuerunt, atq. ita ex oculis nostris euauit, vt nihil de ipso deinde cognouerimus, incertumque sit, eum ne interfecerint. qui partim hisce de causis, partim quod sexcentos quos dixi neophytos viderent alios idola cremantes, alios in mare proijcientes; concursu ad Regem facto postularunt, vt Gasparem regni finibus pelleret. quibus Christiani cum ex altera parte resisterent, resque iam ad arma spectare videretur; Rex misit qui Gaspari nuntiaret, nequaquam sibi placere eum in suo regno interim: proinde ad Socios sese reciperet. quocirca

in

A in Bungum vbi erat eo tempore Cosmus Turrianus, inde concessit non sine magno quidem animi dolore: quippe qui in spem venisset Regis ipsius ad Dominum traducendi. is enim sapius Gaspari præfente me dixerat, se animo ac voluntate esse Christianum, & pro Christiano se gerere, quod præclare intelligeret patriæ superstitiones quantum à veritate distarent.

Valetudinarium & sodalitiū, quod Misericordiæ vocant, à Cosmo institutum in vrbe Funaiō Regni Būgenfis, ethnici magna cum approbatione suspiciunt: cum enim inter se ex animo ac vere non ament; mirantur in primis, reperiri in toto orbe terrarum, qui pauperes curet, ijsque necessaria cuncta suppeditet.

Duo sane admirabilia mihi narrata sunt, quæ in hoc oppido contigere, ethnicus quidam è primoribus ciuitatis ancillam habebat Christianam. atque, vt ethnici ferme Christianos auersantur, conuersus ad famulam, Cur, inquit, tu Christiana es, cum ego sim ethnicus? nisi continuo ab ista religione recesseris, hisce ego te manibus interficiam. Cui serua Dei, non eo consilio se Christiana sacra suscepisse respondit, vt ijs mox desertis ad barbaros ritus rediret. tum herus eius perseuerantia cognita, cum mortis minis interdixit, ne ex eo tempore ad Crucem adorandam sese conferret. illa vero diuino fulta præsidio, nihil idcirco ab instituta Crucis latria desistere, quoad eam herus obuiam in itinere factus,

B occidit.

Alterum illud est. Paucis ante diebus, quàm ego ad hunc Firandi portum venire, Sinarum nauis Lusitanum quendam qui apud Sinas in vinculis fuerat, in eundem portum aduexit. Sinæ aliquot ibidem commorantes cum ad nauim accessissent, vt Lusitanum viderunt; quærere de nauarcho Sina populari suo cæperunt, quo consilio Lusitanum in ea loca perducere ausus esset, cum Rex Firandi sacerdotem Lusitanum ex oppido pepulisset; nisi spoliari se ab Rege nauigio vellet, continuo Lusitanum interficeret. Hæc dum agitantur, diuinitus factum est, vt Christianus Iaponius quidam interueniret. is vbi moerentem Lusitanum aspexit, ad eum confestim accedens, causa mœstitiæ cognita, manu apprehensum bono animo iubet esse: quantum per suas facultates liceat, nihil ei apud se defuturum. inde perducit domum, ibique hominem habuit quoad vsque nos eo peruenimus. Et sane Lusitanos Christiani tanta benevolentia prosequuntur, vt in eorum ædes æque liber illis atque in suas ipsorum aditus sit: sed tum præcipue præclarum amoris sui documentum dedere, cum Iaponij facta in eos coniuratione arma ceperunt. quod vbi à Christianis cognitum est, communi statim consensu ad eorum defensionem se vel capitis periculo compararunt: cum ex eis quidam extrema iam ætate, reliquorum domos circumcursaret, hortareturque omnes ad mortem pro Christianis fortiter oppetendam:

C quare perterriti barbari, à suscepto consilio destiterunt. Obsecrate fratres carissimi Dominum, vt huius gentis animos ad suos errores ac miseras recognoscendas illuminet. Calen. Decemb. M D L X.

LYDO

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIOS
in Lusitaniam.

N ijs litteris, quæ à vobis ad nos assidue perferuntur, insignes amoris erga nos vestri, & caritatis cernuntur notæ. apparet etiam quanto studio teneamini ad nos subleuandos in hæc loca veniendi. hanc plenam pietatis voluntatem, quoniam nos remunerari nõ possumus, Dominus ipse pro sua benignitate compenset: quanquam vt amori vestro nos etiam aliqua ex parte respondeamus (quoniam auctis scire quid à nobis in re Christiana geratur) anni huius præsertim acta ad vos prescribere statui.

Balthasar Gagus hoc anno ex Iapone profectus in Indiam, aduersa tempestate retentus, hyemauit in ora Sinarum: atque id fuit causæ, cur à nobis huiusce anni litteras non acceperitis. Post eius discessum nuntij Meaco allati sunt, Bonziorum in Gasparem Vilelam odium aliquantulum refrixisse. itaq. rursus aures dare cepisse Euangelio, ferique aliquos Christianos, atque in ijs nobilissimos homines, & in rebus physicis admodum intelligentes. Misæ sunt etiam aliquot à Meacensibus illis neophytis ad Bungenfes Christianos epistolæ; quarum vna duodecim circiter paginarum magnam harum regionum Christianis attulit voluptatem, sæpiusque descripta, omnia Christianorum loca percurrit, & simul recitabatur etiam ethnicis. Summa erat epistolæ, fectarum Iaponis omnium (quæ plus vndecim sunt) expositio simul & confutatio, cum religionis Christianæ confirmatione: nec vero pacatas vnquam res Iaponiorum fore, quoad omnes fierent Christiani: atque id ipsum multis apertisque rationibus probabatur. Mense Iunio inëunte, ex Gasparis ipsius litteris cognouimus illum iter cepisse ad vibem Sacaium, quæ bidui distat Meaco; vbi spes magna messis vberimæ ostendebatur, non modo quod sit libera, & in primis ampla Iaponis totius; sed multo etiam magis, quod eum quidam è principibus ciuitatis illuc per litteras inuitasset, ædesque suas ipsi ad Euangelij promulgationem obtulisset. cuius tantum est eius rei desiderium, vt in Bungum etiam certum hominem cum mandatis miserit ad Cosmum Turrianum. Recordabitur, vt speramus, pro sua bonitate Dominus harum gentium, easq; conuertet ad se: nos autem in suo confirmabit obsequio.

Quod ad Bungensem Ecclesiam attinet, quæ nunc quidem est Iaponis omnium maxima; admodum augetur in dies (cæptis adspirante Domino) cum virtus veteranorum, tum etiam tyronum numerus: quorum tanta est pietas, vix vt possim verbis assequi: nonnulla tamen attingam, vt ex ijs reliqua intelligatis. Primum nulla nox præterit (vt mihi quidem videtur) quin verberationes in templo fiant, ac fere semper omnium quotquot ibidem eo tempore sunt. quibus in templo non licet, ij sese intra priuatos parietes cum vniuersa familia verberant. Quotidie, quamuis ningat, Christianis refertum est templum; nec referatur fere, quin multi reperiantur ad limina præstolantes. Festis autem anni celebrioribus, tanta vis hominum confluit, vt ad multitudinem capiendam vmbacula è frondibus raptim exstructa cum templo continuare necesse sit: atque alij quidem præcipuis anni festis, alij vero diebus Beatissimæ Virgini sacris, alij quintodecimo, alij etiam octauo quoque die Confessione maculas abluunt. Sed Bungenfium studium ac

pietas

A pietas Quadragesimæ præsertim diebus elucet. res profecto visenda: quippe in singulos annos crescit huius Ecclesiæ religio ac probitas.

In pueris ijs, qui ad nos Christianæ doctrinæ gratia ventitant, aliqui ita parui cernuntur, vt nihil pane præter catechismum eloqui possint: itaque id ipsum quod tenent memoriter, oppido concinunt. Prope templum nostrum duodecim circiter Iaponij patres familias habitant, quorum filij puerique singulis noctibus audito signo salutationis Angelicæ, ad Crucem conueniunt in ea vicinitate defixam; ibique nixi genibus totam horam quotidie in Christiana doctrina decantanda consumunt: idque parentû iussu, quorum tanta est pietas, vt infantibus Christiana rudimenta vna cum lacte paulatim instillēt, eosque tenera adhuc ætate nostram in disciplinam domesticam traditos Domino confitent. nec vero parentum pietatem non imitantur liberi, atque vnus præsertim natu maximus omnium, annum agens tertium decimum; cui super mensam cruciatus Christi Iaponice recitanti, fluunt interdum ex oculis lacrymæ, nulla vultus mutatione: alij vero eorundem cruciatuum recordatione commoti, pijs Christum liberatorem verbis affantur, ita suauiter, vt cuiuslibet ferreum quamuis pectus emolliant. Itaque horum quos domi educamus operam ad conuersionem harum gentium magno nobis vsui fore speramus: quippe cum Iaponios auditores patria lingua magis quàm peregrina retineat. alios præterea quinque Iaponios apud nos habemus proeecta iam ætate viros admodum probos: tres videlicet Funaij, quartum Meaci cum Gaspare Vilela: postremus comes est peregrinationis meæ, annum agens alterum & vigesimum, tanta in dicendo suauitate ac lepore præditus, vt auditorum animos mirabiliter capiat: hæreses vero Iaponicas, multaque de physicis ita callet, vt hosce philosophos omnes refutet, ac vincat. faxit Dominus, vt eorû animis ignem iniiciat. Christiani Facatenses, ac præsertim vnus è principibus, Cosmum missis nuntijs per Deum obtestati sunt, vt eo aliquem è Societate mitteret: velle se optimum templum exstruere, & suis alere sumptibus quotquot è nostris ibi commorarentur: quod iam fieri captum est. hisce de causis, & simul, quod multi Christianorum vici alicuius è nobis aduentum sermonesque iam diu desiderabant, decreuit Cosmus, vt initio Iunij anni MDLXI, ad eos pagos, & loca finitima inuisenda discederem.

B Prædie quàm Facatam perueni, aduentu meo cognito Christiani obuiam mihi alij ad trita passuum millia, alij etiam longius magno cum gaudio processerunt. ego complures dies in ea vrbe moratus, incolas circiter septuaginta sacro fonte lustravi. in quibus erant Bonzij duo Iaponicarum legum sane periti, cum alter etiam regius concionator fuisset. is septem dies mecum disputando, interrogando, quæ dicebam in commentarios referendo consumpserat, cum immensa Dei Domini nostri lux ei tandem affulsit, & illius exemplo multorum præterea tenebras dispulit.

C In eadem vrbe Facata cum alij complures, tum præcipue duo morbo graui laborantes diuina ope sanati: quorum vnus paterfamilias tanto capitis dolore torqueri solitus, vt violentas sibi manus inferre sæpe tentarit, tertio decimo die Dei benignitate conualuit. alter erat iunior lepra foedissima coopertus. is, quod de Christianis honorifice pieq. sentiret, putaretque iuuante Domino sibi per me sanitatem reddi posse; in meum conspectum adductus est: quem vt vidi, negauit me ei morbo posse facere medicinam: veruntamen ne plane moestus à me discederet ipse, quique eum adduxerant, remedium quoddam illi præscripsi facillimum, & post tertium diem ad me redire iussi: ita nitidus redijt, vt nulla unquam scabje laborasse videretur. equidem obstupui perspecta hominum fide, aperteq. denuntiaui Christianis, ne sanitatem pharmaco, sed Deo Domino fideique suæ acceptam referrent: quæ quidem etiam in animos eorum qui morbo liberati fuerant, redundauit. nam vterque Baptismo petito, & post catechismum impetrato, ad Ecclesiam aggregatus est. cumque iam discessus mei tempus appeteret, quo a quietiore animo id ferrent, spem illis maturi reditus præbui: quorum duo primores ita obfirmato animo itineris mei comites esse statuerunt, vt eorum studijs remittere, aut eos de sententia demouere nulla ratione potuerim.

In

In exitu Iunij Facata discessimus in insulam Tacaxumam, ambitu passuum sex milliū, **D** in ditione viri principis Firandensis, Antonij nomine: vbi cum essent quingenti circiter Christiani, ethnici tantum octo; ij quoque ad Deum nostro aduentu conuersi sunt. Præest autem eorum institutioni, excellenti virtute vir, qui è Bonzio Christi seruus effectus est. ædem habent, quæ idolorum antea fuerat, in primis ornatam: cuius vectigali, itemque eleemosynis quas erogat institutum ibi quoq. Misericordiæ sodalium nō modo ipse antistes alitur, sed etiam inopes peregrini, qui illuc sane multi (quod vidi per eos dies) religionis causa ventitant. eadem stipis per Misericordiæ sodales rite fideliterque distribuendæ ratio, seruatur etiam in vicina insula Iquicuchi, itemque in cæteris insulis, in quibus Ecclesiæ sunt. quod fit, vt ad iter in ijs regionibus faciendum sarcinæ & impedimenta minime sint necessaria: quippe, quocumque peruenias, omnia tibi gratis, ac sedulo cōparantur; maritimo itinere naues, terrestri comites & iumenta: quæ si recuses, iniuriā videlicet sibi fieri, seque in Christianis officiosis numerari non putant.

Firando cum ad hanc inuisendam Ecclesiam aliquot Lusitani venissent, horum Christianorum religione, precandi studio, obedientia, amore non modo in sacerdotes nostros, sed etiam in omnes eorum vicarios, tantopere delectati gauisque sunt; vt mihi affirmarent, Socios nostros qui in cæteris orbis terræ partibus versantur, si vel particulam norint eorum, quæ cum his Christianis geruntur, omnes Iaponicā hanc provinciam expeturos: quod equidem credo: nam vna profecto Christianæ doctrinæ decantatio multas vobis præ lætitiâ lacrymas exprimat. quid enim si videatis pueros centum, ac puellas, bis quotidie catechismi causa conuenientes, qui paucis ante diebus dicati diabolo fuerant, iam Christianos templū ingredi, aqua lustrali se aspergere, demum ad precepcionem rite genua flectere? quid si duobus eorum voce præeuntibus, subsequentes ceteros, doctrinæque præcepta concinentes audiat? idque tanta cum modestia, ac verecundia, vt oculos semper humi defixos habeant, ac duo illi præsertim, qui voce præeunt (quos ego de industria non semel, & curiose notauī) & quidem in maximis caloribus, cum facies eorum sudore manarent, tanta fuere constantia, vt manus, oculos, pedes nunquam mihi mouere conspecti sint: raptos profunda aliqua contemplatione dixisses. nec vero doctrina tantum decantanda contenti sunt. nam eius quoque explicationem libentibus nobis requirunt. Iam vero quanta cum animi vestri voluptate intueamini Iaponios hosce Christianos positos genibus, manibusq. sublatis, Christum è Cruce pendentem adorantes, lacrymis ad solum vsque fluentibus, in tormentorum Domini cogitatione ita demersos, vt pæne ecstatici videantur? atque hæc quidem in hisce insulis prope desertis. quid de ijs locis existimandum est, in quibus (vt in Bungo) Sacramentorum est vsus frequens? quæ cum ita sint; misereat (quæso) vos fratres carissimi harum Ecclesiarum, Deumque cum **F** gemitibus obsecrate, vt supplementum aliquod è Societate nostra dignetur huc mittere. quod si forte nimis diu distulerit, quam vereor, ne qui venerint, paucos superstites è nobis offendant: siquidem tres hac ætate magnū vitæ discrimen adiuimus, quam tuetur Dominus, vt opinor, quoad alij nobis ad nouā hanc vineam tuendam colendamq. succedant.

Ex ea quam dixi insula, in aliam traieci maiorem, quæ Iquicuqui vocatur. incolas habet circiter mille quingentos, in ijs Christianos ferme octingentos. ij, quod iam ante de meo aduentu cognouerant, obuam mihi nauem cum primoribus aliquot Christianis miserunt: quam vt conscendi, in ipsa nauigatione, tribus passuum millibus ante quam ad insulam peruenimus, Crucem aspexi edito loco positam, quam satis amplo interuallo circumiens murus, sepeliendis Christianis cœmeterium efficit. vbi descendimus, humanissime excepti, continuo ad salutandam Crucem de more perreximus: inde templum eorum inuisimus, eleganter ornatum. atque illos in præsentia quidem ne inopem plebem non sine iactura ab institutis operibus auocarem, dimisi, concione in matutinum & vespertinum tempus, puerorum vero catechismo in pomeridianum indicto. itaque tanti concursus fieri cepti sunt, vt cum multi excluderentur, aream, quæ ad vestibulum templum est, storeis pro re nata contegere necesse fuerit. Templum est autem excelso loco

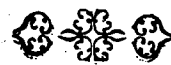
A loco, lucoque denso, & ad aspectum iucundo. in id ascenditur gradibus, quibus in imis stagnum est aquæ, nudis pauperum pedibus abluendis, non superstitione, vel cæcermonia, sed ne templi catastro mata calcata commaculent. Postridie quam huc veni, cæteras quoque sacras ædes lustrari pulcherrime positas, quippe quæ ante id tempus idolorum fuissent, quibus colendis optima loca diligenter exquirebantur: hoc autem tempore æditui Iaponij sunt illi ipsi qui nuper Bonziji, nunc Christiani appellantur, antea dæmonem, nunc IESVM Crucifixum supplices venerantur, & colunt. Et quoniam ex altero pago eiusdem insulae sane frequenti, ad alterius pagi templum trium fere miliarium interuallo Christiani magno suo incommodo venire cogebantur; templum ibi quoque ex ædificandum curavi, quod paucis diebus multorum subsidio, magnaque omnium alacritate perfectum est, tabula picta, cæteroque ornatu ex vrbe Firando illuc aduecto. Christianorum animis recreatis, caelestique fonte purgatis ijs, qui ad Baptismum videbantur idonei; ad alium Christianorum pagum, quem Dixi vocant, ire perrexi, vt eos per Euangelium solarem, & simul vt in æde noua, quæ tum ab ijs ad tectum perducebatur, sacellum extruendum curarem, Iquicuchensibus Christianis officiose nobis in eam rem fabros lignarios septem, aliaque auxilia necessaria deferentibus. ibi igitur amantissime excepti à Christianis; qui quasi regem exspectarent ita sedulo vias ante purgatas ornauerant, prima luce, & vespere de rebus diuinis disputare instituiimus, quo commodius cæteris horis dici facello ex ædificando vacarent, quod summa eorum diligentia paucis diebus est absolutū. Catechismi deinde cura certo homini tradita, Iram traieciimus eo consilio, vt Facatam propediem reueteremur, quod eius peregrinationis spatium Cosinus nobis ad Augustum exeuntem vsque præscripserat. Iram, Cruce salutata, cum incolis egimus, vt ibi templum (nullum enim erat) communi consilio facerent: ad quod nobis Firando sacræ imagines, cæteraque necessaria ornamenta transmissa sunt. nonnullis concionibus habitis, quibus in fide Christiani sunt confirmati, Baptismoque lustratis qui lustrandi supererant, Casungam inde contendimus: vbi tanta nobis hominum multitudo sese obuam effudit, vt festi alicuius diei solennis cælebritas videretur. Cruce adorata, ad primarium quendam Christianum diuertimus, apud quem nonnullis concionibus habitis, magna omnium voluntate decretum est templum, in quo sacerdotes sacrificarent, si qui in ea loca venirent: quo item Firando necessarius sacrorum apparatus est missus. Interea dum hic agimus, mihi grauis homo narrauit Iquicuchi mulierem Christianam suadente diabolo, siue eius ministris, abortus faciendi gratia pharmacum sumpsisse eiusmodi, vt infantem ipsamq. parentem necauerit. Huius corpus Christiani, quippe quæ noxa capitali obstricta migrasset, in ipsorum cœmeterio in quo Crux est posita, sepeliri cū vetuissent; illa post aliquot dies periculose ægrotanti adolescenti cuidam Christiano per uisum, Corpus (inquit) meū sacra sepultura prohibuitur est illud quidem: sed ne idcirco me Christiani damnatam existiment: nam ante quam è vita discederem, Dominus contritione mea lacrymisque placatus est. quibus rebus Christiani ex adolescente cognitis (namque is deinde conualuit) valde animati sunt.

C Ex eo loco rursus ad pagum Iquicuchi, atque inde, spereditus Christianis relicta, Firandum discessi ad quædam sacrorum instrumenta accipienda, quæ nobis Lusitanorum nauis aduexerat.

Firandum vt venimus, nauarchum Lusitanum allocuti, ad Antonium diuertimus statim, qui cum vniuersa familia nos peramanter accepit, detinuitq. ad multam noctem nonnulla de officij religione percontans: postridie nauarchum adiui, vt permagnam tabulam pictam in naui proponeret Christianis visendam, quos in proximum Dominicum diem (quod eorum commodo fieret) ad concionem simul & spectaculum, dimissis per agros nuntijs, euocauimus. interea nocturnis hortationibus cum cæteri Christiani in fide animati sunt, tum ethnici circiter quinquaginta ad Baptismum adducti: in ijs, è proceribus quidam Antonio non inferior. Et quoniam Firandi sacra ædes erat nulla, petijt nauarchus ab Rege, vt in area nostra excitare liceret ædiculam, quo Lusitani qui versabantur

ibi nonaginta, religionis causa conuenirent; eidemq. Firandenses Christiani deinceps viderentur. cui Rex se deliberaturum respondit. ea erat dissimulata negatio. itaque id ubi resciuimus, apud Christianum in area nostra habitantem priuatum sacellum exstruere, atq. adornare constitui. quod ille tanta animi alacritate studioq. recepit, vt ædium duarum quas possidebat alterius, vltro mihi optionem daret, seque custodem fore profiteretur. igitur, Antonio præsertim operas & cetera necessaria benigne suppeditante, paratū oratoriū est, & omnibus rebus instructū, in quo singulis noctibus Litanæ & sacri sermones habebantur. vbi Dominicus dies aduenit, è pagis insulisque finitimis ingens Christianorum multitudo confluit tum ad verbum Dei audiendum, tum vero ad sacram visendam imaginem, positam, vt dicebamus, in naui, loco peristromatibus, vexillis, virentibusque arborum ramis ornato. referta iam spectatoribus naui, cum perorassem; eos omnes nauarchus, quod longe ab domibus suis abessent, liberali cibo, potuque refectos dimisit.

Iam dies obrepserat, quo die mihi in Bungum redeundum esset: quocirca sacra tabula ex oneraria in nauiculam translata, vt inde Facatam deueheretur; Christianos Iquicuchenses monui, me sabbato proximo (vt promissa facerem) ad eos ex itinere venturum, & inde postridie vespere profecturum: qua illi re audita, parata naui continuo ad me deducendum venerunt. sub noctem conscendi, comitibus pijs aliquot Lusitanis, qui me rogauerant, vt mecum se ad illas Ecclesias inuisendas venire permitterem. Descendentibus nobis ad littus obuiam prodire Iaponico more cum facibus multis: eodemque comitatu ad templum venimus, vbi nos magna populi multitudo cum pueris exspectabat. Concione habita, & puerorum catechismo peracto, quod iam intempesta nox erat, plebem dimisi, maneque postridie (Dominicus erat dies) post concionem incolas circiter tredecim Christiana doctrina iam institutos baptizauimus. Inde profecti, magna in itinere ac varia incommoda molestiasque pertulimus. Nam & mari, paruis lintribus, ijsque monoxylis, vastos interdum sinus præcidere sumus coacti, vixq. imminentium piratarum manus effugimus, qui captos homines diu multumque vexatos in seruitutem diuendunt; & terra, iumentis consulto relictis, lutulenta via atque teterrima cingulo tenus coeno demergebamur: quæ tamen sordes occurrentibus passim riuis eluebantur. Accessit ad hæc, assiduum pæne profluuium sanguinis, quo sane grauiter acerbique vexabar. Sed eas omnes difficultates, Christianorum erga nos studium caritasque compensabat egregia: cū & hospitij commorationisque nostræ mercedem constanter ac benigne respuerent: & abeuntes, viatico omnibusque rebus necessarijs liberaliter instructos vberrimo fletu prosequeretur: & quod longe admirabilius est, impressa à nobis humi vestigia ipsa; obstupescentibus rei nouitate ac miraculo qui mecum aderant Lusitanis, oscularenrur. Verum, ne longior sim, modum epistolæ faciam, si vnum addidero, ex quo facile iudicare possitis, quanta sit Iaponicæ gentis ac nominis ad humanitatem religionemque propensio. Cum fessus è via, morboque pæne confectus, in quodam ethnicorum oppido substitissem; tamen nullum erat desiderium cibi, tamen ne plane deficerem, oryzam reformidans, putridaque piscium falsamenta (hæc enim incolarum cibaria sunt) misi qui oua coëmeret. is autem mihi mox oua cum ipsis nummulis retulit. Causam quærenti, respondit, incolas oua, quod dies ille festus ipforum esset, vendere noluisse: quod ægroto quærentur, dono dedisse. Denique in Bungum ægre peruenimus: ibi quanquam à Cosmo, ac Socijs amantissime acceptus, humanissimeque tractatus, vix tamen adhuc è diuturna ægrotatione conualui. Vos clementissimum IESVM obsecrate fratres, vt mihi ad se perfecte colendum vires animumque suppeditet. è Bungo. Cal. Octobris. MDLXI.

COSMVS

A
E SOCIETATIS IESV LITTERIS IN EVROPAM
de obitu Consalui Sylueriæ Lusitani.

B
CONSALVI Sylueriæ nostri felicem obitum hac epistola persequemur. Is circa initium anni MDLX. cum Socijs duobus Goa discessit in regna quæ dicuntur Inhambanis & Manomotapæ, vt nationibus illis Euangelium nuntiaret, quod concionatorum inopia nunquam probe cognouerant. Vt primū Inhambanem attigere, morbo corripitur ita graui, vti Consaluus natura valentissimus, oculorum acie vehementer hebetata fractisque viribus, propemodum extinctus sit. Vbi paulo melius habuere, ad urbem regiam Tongen iter intendunt. ibi Regem vna cum vxore, sorore, liberis, cognatis, regniq. proceribus, populo denique pæne toto intra paucos dies magna omnium gratulatione atque lætitia sacro fonte lustrarunt. Rex Constantini, Regina Catharinæ, soror Elisabethæ nomen assumpsit. Inde Consaluus rei Christianæ causa relictis apud Regem Socijs, Manomotapam ire pergit. comitabantur amici Lusitani sex. oram vnica biremi legebant. Mosambico insula superata, vix ad Mafuzæ fluminis ostium, leucas nonaginta procefferant, cum atrox coorta tempestas, Consalui deprecatione repente sedatur atque comprimitur. Inde exscensione facta, die qui fuit Diuo Hieronymo sacer, plicatilis ara in ipso littore ad sacrificium excitatur, ita vehementi Solis ardore, vt cakeati Lusitani, terræ calorem ferre vix possent. Consaluo autem inter sacrificandum eruperunt ex toto capite pustulæ: quas cum ad curandas medicamenta nequaquam deessent, præclaro sui ipsius odio incensus ille cuncta repudiavit, seque naturæ dumtaxat sanandum permisit, ac tempori. Triduū ibi morati, tranquillo mari prouehuntur ad Colimanem fluuium. eo resstantibus iterum ventis ægre subuecti, ad Mingoaxanem Giloæ regem veniunt amicum Lusitanorum: à quo benigne ac liberaliter accepti, facta etiam promulgandi Euangelij potestate, diutius tamē ibi non substitere, quod ad Manomotapæ Regem festinarent, quo vno ad Christum adiuto, finitimos reges longe viribus atque auctoritate inferiores ad Christum deinde facile perducere posse confiderent. Hinc ad annem ingentem tendunt Cuamam, leucas à Sofala triginta, ex quo rursus in Lindem proximum sinum periculosa procella compulsi, tredecim ibi steterunt dies. Ab Linde cum ad Cuamam denuo peruentum esset, in ipso introitu fluminis re diuina peracta Consaluus à Lusitanis comitibus petijt primum, vt quoniam fines Manomotapæ ingredi inciperent, totum legationis suæ negotium Domino suppliciter commendare ne grauarentur: deinde vt æqui bonique facerent, si reliqua tota navigatione se, vt precibus vacaret, ab eorum conspectu atque consuetudine remouisset: in rebus præsertim grauioribus, consulto potissimum Deo exoratoque opus esse. tum iubet in certa nauigij parte velum sibi prætendi. in eo recessu octo ipsos dies ita delituit, vt semel tantum quotidie tostis ciceris pugillo, & exiguæ haustu frigidæ sese reficeret, & quicquid à precatōne supererat temporis, in euoluendo libro confumeret, qui scriptas sanctorum continebat vitas.

Octauo igitur die, cum ad Senam (qui terminus nauigationis erat) venissent, vicum

li 2 sane

sane frequentem; ibi descensum est, nuntiusque à Consaluo ad Regem de suo aduentu in
 intima regni missus, à quo dum responsum expectat, interim Christianos aliquot inqui- **D**
 linos à peccatis per confessionem absolutos, à turpi concubinarum consuetudine ad sacras
 nuptias legitimasque traduxit, catechismum publice docuit, & è Lusitanorum seruitiis
 ibidem capita fere quingenta baptismo lustravit. Regem etiam Inhamioris, Regis Mano-
 motapæ stipendiarium, tribus passuum millibus à vico Sena, cum aliquoties adisset, co-
 hortationibus suis ita permouerat, vt se vna cum vxore & liberis, libentissime Christia-
 num fore profiteretur. Sed Consaluus, partim quòd non haberet quem apud illum cate-
 chismi causa relinqueret, partim etiam ne Manomotapæ Regis offenderet animum, si
 prius stipendiario quam ipsimet Christiana sacra impertisset, Inhamioris Regem vt po-
 tuit consolatus, hortatusque vt ipse cum suis Dei bonitate fretus in suscepto consilio per-
 maneret; totam rem in tempus aliud distulit. Iamque alter effluxerat mensis, cum Anto-
 nius Caiadus Lusitanus, qui morabatur in vrbe Regia Manomotapa, legatus à Rege ad
 Consaluum aduenit Manomotapam perducendum. Consaluus sacrorum ornatu cum
 sacro lapide & calice in sarcinam colligato, sublatoque in humeros, se in viam dedit.
 Cum ad fluuios ventum erat, qui multi in ea regione sunt, si quidem vado superari pos-
 sent, quamuis ad iugulum vsque pertingerent, transibat, manibus elata seu capite sarcina: **E**
 sin minus, vasi ligneo impositum peramplo Consaluum, natantes ipsi propellentisque
 traiciebant Cafres, quo nomine gentes eæ appellantur. sub noctem natalem Domini ad
 Chetuchin pagum haud longe à Manomotapa ventum est, factumque ter sacrum summa
 Lusitanorum animi voluptate. Inde Natalium feriarum octaua, cum urbem Manomota-
 pam introissent, misit confestim Rex qui Consaluum cum muneribus viseret, auri pondere
 ingenti, bobusque permultis, & famulatu ad ministeria quotidiana: quippe qui de Lusita-
 nis mercatoribus iam ante cognouerat, Consaluum non modo vitæ sanctitate virtuteque
 præstantem, sed etiam generis claritate ac nomine in primis esse conspicuum. Consaluus
 gratijs actis, muneribusque repudiatis, ex ipso legato Regem cogniturum esse respondit,
 quod genus auri, quasue diuitias quæsiturus in ea loca venisset. Obstupuit ea animi ma-
 gnitudine Rex, venientemque ad se deinde Consaluum tanta gratulatione & significatio-
 ne honoris excepit; quanta neminem vnquam antea. Nam & in ipsa penetralia, quo nul-
 li est aditus, introduxit; & absidente matre, confidere Consaluum etiam in tapete iussit,
 Antonioque Caiado è conclauis ianua interprete adhibito, Rex quattuor continuo scisci-
 tatur, quot foeminas, quid auri, prædiorum, bouum denique vellet, quos incolæ non
 minoris quam aurum ipsum aestimare dicuntur. Cum nihil se præter ipsum Regem re-
 spondisset optare; conuersus ad interpretem inquit Rex: Profecto necesse est, qui nihil
 horum accipiat quæ à cæteris tantopere adamantur, longo interuallo à reliquis distare **F**
 mortalibus. & nihilo minus ad extremum multa benigne pollicitus, amantissimis verbis
 Consaluum ad hospitium remisit. Ibi dum ille mane rem facit diuinam, è principibus
 quidam præterentes cum è foribus aspexissent in ara propositam perelegantem MARIÆ
 VIRGINIS imaginem, quam in tabula depictam ex India Consaluus aduexerat, specie
 decepti ad Regem deferunt, Consaluum egregia forma puellam apud se habere, hortantur
 vt ab illo deposcat. Nec mora: mittit ille, qui Consaluo renuntiet, audisse se, illum vxorè
 secum adduxisse: vehementer cupere, vt eam sibi sistat. Tum Consaluus tabulam pre-
 tiosa veste inuolutam ad Regem affert. Cuius desiderium quo magis exacuat, præfatur
 illam esse effigie matris Dei, cuius in ditione ac potestate sint omnes Reges, & Imperato-
 res orbis terræ totius: ac tum denique tabulam aperit, Regis quoque matre præsentem. Rex
 imaginem veneratus, Consaluum etiam atque etiam obsecrat, eam sibi largiatur, domi
 habere se velle. Libenter vero Consaluus annuit: quin etiam ipsamet in regio cubiculo
 collocat, ibidemque quasi sacellum quoddam precandi causa peristromatis pretiosis exor-
 nat. Narrant qui inde venere Lusitani, noctibus deinceps circiter quinque, Reginam
 cœli ea ipsa specie quam tabula ostenderet, diuina circumfusam luce, suauisque splendo-
 re fulgentem, augustissimo simul ac iucundissimo aspectu, dormitanti Regi assistisse. quòd
 ille

A ille mane matri narrabat, rei nouitate vehementer attonitus, itemque Lusitanis, qui sta-
 tim id Consaluo renuntiabant. Postremo Rex Consaluum ipsum accersit, ait se mirum
 in modum angere, quod sermonem Reginæ eius quæ secum singulis noctibus loqueretur,
 non intelligeret. Cui Consaluus cum eam esse linguam diuinam dixisset, quam nemo
 nosset, nisi qui sacrosanctis eius Reginæ filij legibus pareret, quippe qui DEVS esset, ge-
 nerisque totius humani redemptor; Rex in præsentia quidem, si minus verbis, vultu cer-
 te ac significatione se Christianum velle fieri ostendit: bidui deinde spatio interiecto, per
 Antonium Caiadum Consaluo aperte denuntiat, certum esse sibi matrique Christiana sa-
 cra suscipere: proinde ad se baptizandum quamprimum veniret. Consaluo tamen dies
 aliquot supersedere fatius visum, dum Rex Christianæ fidei præceptis ac rudimentis im-
 buitur. quibus, cum satis iam operam dedisse videretur, quinto circiter & vigesimo post
 aduentum suum die Consaluus Regem simul & matrem non sine solenni pompa & gratu-
 latione baptizat. Regi, Sebastiani: matri, Mariæ nomen est inditum. Eo ipso die Rex
 Consaluo, quoniam aurum respueret, boues centum donauit: ille ad Antonium Caiadum
 misit, vt in frustra dissecti distribuerentur in pauperes. Quam eius liberalitatem ac benefi-
 centiam populus ingenti cum admurmuratione suspexit. Regem imitati trecenti fer-
 me è regni proceribus, Christo sese pariter addixere. Hi nunquam à Consalui latere
B discedebant. adferebantur etiam dona Consaluo: lac, oua, butyrum, hœdi, aliaque id
 genus: quæ ille nec aliud genus carnis omnino gustabat; cocto dumtaxat milio quodam
 exiguo, herbisque, & syluestribus vicitans pomis. Iamque spectata vitæ morumque san-
 ctimonia studioque salutis humanæ, tantam sibi summorum infimorumque beneuolen-
 tiam conciliauerat, tantisque in omnium animis effecerat motus, vt in Christianam reli-
 gionem vniuersa multitudo videretur incumbere; cum à Mahometanis quattuor poten-
 tibus & callidis viris, & apud Regem gratiosis, Consaluo parantur insidiæ. Auctor con-
 spirationis fuit Mosambicanus Minguames nefariæ superstitionis antistes, siue, vt ipsi ap-
 pellant, Cacicus. ij Regi partim coram ipsi, partim per idoneum internuntium valde si-
 bi dolere demonstrant, quòd tantum in capitis regni que discrimen vltro se ipse demiserit.
 Consaluum, cui tantum fidei & honoris habeat, missu Proregis Indiæ, terræque Sopa-
 læ regulorum, ad explorandum Regis statum, sollicitandosque ad defectionem populari-
 um animos aduenisse, vt motibus excitatis ipsi deinde infesto exercitu subsequuti, Regem op-
 primant. Addunt insuper fabulosa portenta, Consaluum magum esse terribissimum om-
 nium, & sagacissimum, varia veneficia ac medicamenta secum attulisse ad incolarum ani-
 mos occupandos, Regemque macandum. quicumque caput suum aqua perfundi pateret-
 tur, conceptis præsertim verbis Langariorum (sic enim Lusitanos vocant) à Consaluo
C pronunciatis, confestim volentes nolentes in eius potestatem venire: id ipsum alibi con-
 tigisse. proinde videret etiam atque etiam Rex quò progrediretur, cui se suaque crederet.
 Si Consaluum abire permittat incolumem, fore vt ciues mutuis inter se cædibus amentes,
 atque lymphati miserandum in modum grassentur atque concurrant. Hisce aliisque men-
 dacijs onerato Regi, adolescenti præsertim, ac matri, facile persuasum est, vt Consaluum
 primo quoque tempore interficiendum curarent. Nec dum ea consilia eruperant, dan-
 destinis agitata colloquijs, cum ad Antonium Caiadum Consaluus, haud ignaro (inquit)
 mihi, nec imparato, mors instat ab Rege. Caiado autem ita incredibilis visa res, vt sub-
 ridens prorsus negaret. iamque dies aduenerat necis, vel vitæ potius, qui dies natalis erat
 idem D. Susannæ Virginis martyrisque: Consaluus ab Antonio magnopere petit, vt Lu-
 sitanos duos tresue ad se confestim accersat. Confessionem (inquit) illorum tuamque si-
 mul excipere, & sacra Eucharistia hodierno die reficere vos omnino constitui: nec enim
 postea potero. Hos ille dum absentes euocat, Consaluus ad meridiem vsq. prætolatus,
 cum non adessent, consecratas consumpsit hostias duas: factisque eodem die Christianis
 circiter quinquaginta, vestem ad corporis cultum, rosaria ad precandum diuisit. Lu-
 sitanos vero sub vesperam redeuntes, confessionis Sacramento, quoniam Eucharistiæ nõ
 licebat, purgatos, mira vultus hilaritate animique tranquillitate animabat inscios quid
 ille

ille conditum haberet in animo. Ipsidem sacrorum apparatus dat in ædes Antonij defendendum. ipse linteatus cum effigie Christi ad Crucem affixi, domi remansit, reuertentiq; rursus Caiado, pectus hominis manu leniter apprehendens, Antoni Caiade (inquit) profecto paratior ad mortem obeundam ego sum, quàm ipsimet inimici ad inferendam: Regi autem ac matri libenter ignosco. Mahometanorum quippe artificijs ac dolis inducti sunt. Hæc ille serena facie atque hilari cum dixisset, Antonius ab eo digressus, tametsi vix fieri posse putabat, vt Rex tam nefario scelere sese obstringeret; tamen, quoniam ex recenti quodam sermone, eius animum exulceratum, contra quàm existimasset, offenderat; famulos duos ad Consaluum custodiendum ea nocte misit, à quibus ea quæ sequuntur, accepta sunt: Consaluum, cum secus diuersorium in area ad multam noctem, quasi è corporis custodia exire gestienti mora nimis longa videretur, ita citatis gressibus ambulasset, oculis semper intentis in cœlum, manibus modo sublatis ad sidera, modo Crucis in figuram extensis, ducens ex intimo corde suspiria; suum denique tugurium subiisse, fufisque precibus coram Christi signo, quod vnum solatium illi supererat; in arundineum stratū decubuisse, & in somnum incidisse iustorum: id enim ex insidiis conspicati satellites octo circiter, illico irrumpunt: in ijs barbarus nobilis nomine Mocrumes, qui sæpe cum Consaluo conuiuium inierat, iacentis pectus opprimit infidetque, arreptum inde pedibus & brachijs, humo tollunt alij quattuor: duo reliqui collo iniiciunt funem, quo vtrinque adducto, Consaluus expressam ex ore naribusque magnam sanguinis copiam effudit, & spiritum simul Domino reddidit. Tum vero CHRISTI simulacro sacrilegis manibus comminuto, defuncti corpus recte ligatum, attractumque interfectores in præterfluentē Monsengeffem deiiciunt, ne videlicet (quod Mahometani confinxerant) cadaver ipsum tam malefici hominis sub dio relictum veneni sui tabe cunctos inficeret. Hunc habuit exitum pia Consalui legatio: quo sublato, Rex eadem sæuitia percitus Christianos pariter quinquaginta, quos ille extremo die suo pepererat, magistri donis exutos iubet occidi. Id simulatque cognitum est, regni proceres, quos Encoscs vocant, rei atrocitate permoti consensu adeunt Regem; & si hominibus (inquiunt) hisce mors idcirco debetur, quòd aquam infundi capitibus suis à Consaluo permiserint; eadem & omnium nostrum, & vero tua quoque causa Rex est: omnibus vno eodemque leto occumbendum. Qua denuntiatione repressus Regis furor cū aliquantulum resedisset, eum biduo post Lusitani quoque conueniunt, docent quàm graui scelere sese obligauerit: terrores in super addunt, nò Deum modo indignam innocentissimi viri necem debitis pœnis, sed etiam homines ipsos nobilissimi, bello atque armis vlturos. Ad ea Rex diligenter excusare sese, culpam in suos impulsoresque reijcere, magnum perpetrati facinoris dolorem ostendere, denique vt factis verba consentiant, è quattuor consiliarijs duos confestim interficit: nam reliqui duo, quorum alter fuit princeps nefarij consilij Minguames, rem odorati, mature diffugerant: qui tamen quod summa diligentia conquirebantur, nequaquam euasuri potentissimi Regis manus existimabantur. Hisce rebus perlatis in Indiam, Antonius Quadrius noster, id ipsum vehementer optate Prorege, idoneam nauigandi tempestatem expectabat, vt Socios aliquot Manomotapam mitteret ad capta promouenda, quæ felicem omnino progressum habitura sperabant, eius Ecclesiæ fundamentis tam innocenti castoq; sanguine positis.

Nobis interea, carissimi fratres, omni cultu & obsequio propitiandus est Dominus; ac præter ceteros ipse quoque Sylueria suffragator adhibendus, vt pari spiritus ardore succensi, deuotas Christo animas, Dei gloriæ & salutis hominum causa tandem aliquando fundamus. **Gor.**

GASPA.

GASPARIS VILELÆ AD SOCIOS.

ANNO superiore, Cosmi Turriani missu, è Bungo discessurus Meacū, de mea profectioe feci vos per litteras certiores. Nunc, quoniam id fore vobis gratum atque iucundum existimo; ea persequar, quæ mihi ex eo tempore contigerunt: vt cum Deo Domino gratias agatis; tum fratrem hunc vestrum à vestra consuetudine tanto locorum interuallo disunctum, supplicationibus vestris adiuuandum intelligatis.

Anno igitur à Virginis partu MDLIX, comite Christiano Iaponio, Laurentio nomine, probo iuvene, & linguæ huius rerumq; peritissimo, nauigium ethnicorum conscendimus:

iter autem nostrum (quod facile iudicari potuit) aduersarius multis rationibus impedire conatus est. primum enim ipso nauigationis initio, tanta repente malacia ac tranquillitas exstitit, vt naus loco moueri non posset. Tum barbari vt muneribus pacem ventumque à Dijs obtinerent, stipem singillatim à vectoribus corrogare cæperunt. Vbi ad me ventum est, negaui me vnus Dei conditoris cœli terræque cultorem, in quo spes meas omnes haberem repositas, quidquam in ipsorum delubra collaturum. quo illi responso adeo excæduerunt, vt eius incommodi causam apud me residere, ac proinde me in mare projiciendum esse affirmarent. Hic nos ad Deum mente animoque conuersi: cuius beneficio inflari vela mane postridie capta sunt. Sed cum aliquot passuum millia processissemus, aduerso vento rursus retenti, quatrimum stare coacti sumus. Tum vero barbari plane in nos causam eius rei conferre, verbisque & significationibus conceptam iram ostendere: quæ tamen Domino miserante cohibita est. Denique ad portum quendam delati, ibiq; decem dies tempestate coacti subsistere, communi sententia decreuerunt, nequaquam nos secum ex eo loco auhendos: & ipso quoque nauarcho in eam sententiam adducto, nos descendere coegerunt: quem tamen, cum aliam nauem nullam in eo portu offendissem, precibus placatum, inuitis omnibus perpuli, vt me vltra eum locum passuum sex & triginta milia deferret. Et quoniam nauarcho vltius progrediendum non erat; barbari circum naues quotquot in eo portu erant circumcurfare statim incipiunt, & gubernatoribus aperte denuntiare, si prosperam optent nauigationem, nos omnino reijciant: ita cunctis abeuntibus, nos in littore sumus relictī: sed paulo post diuinitus alio confestim nauigio appulso, tam feliciter nauigauimus, vt portum citius ijs qui ante nos soluerant (cū etiam aliquot eorum in piratas incidissent) sine vllō periculo tenuerimus. Tum denuo instare barbari, & nauicularijs persuadere conati sunt, ne porro nos ad urbem Sacaium vheret, sed frustra. etenim incolumes eo peruenimus quarto Idus Sextileis: qui dies quoniam Diuus Laurentio erat sacer, ipsum Christi martyrem, eius nationis patronum asciimus, est autem vrbs Sacaium per ampla, plurimisque ac pecuniosis mercatoribus frequentissima, fronsque legibus ac moribus more Veneto gubernatur. Hic nos ex itinere aliquantulum recreati; ad montem contendimus Erenoiannam, ab vrbe Meaco passuum millibus decem & octo. mons autem est permagnus habitatur à Bonzijs, & caput est regni; ad cuius radices iacet lacus plenus piscium, passuum nonaginta milia in longitudinem, vnum & viginti in latitudinem colligens, quem multi confluentes efficiunt amnes. in eius littore locus est

ad

ad montem pertinens cœnobijs plus quingentis visendus, multis alijs bellorum iniuria de-
 letis, quæ quondam trium millium & trecentorum summam impleffe dicuntur. Hæc au-
 tem cœnobija Bonziz variarum habent sectarum, bipedum superbissimi: ac cæteri quoque
 montis incolæ ad litteras natura propensi videntur, in quibus (vt opinor) excelleret, si se
 ad Christianam religionem adiungerent. ijs nos Euangelij lumen inferre conati, nihil
 profecimus, & nemo nobis aures, præter senem quendam Bonzium, dedit: cui, & simul
 discipulis eius aliquot, demonstraui vnum esse Deum opificem rerum omnium, ani-
 mosque hominum esse immortales, tum ille mihi in aurem insufurrans, orationem meâ,
 quamuis placitis Iaponiorum aduersaretur, plane sibi probari dixit, & præsertim quæ de
 animorum æternitate à me fuerant disputata: sed quominus Christi sacra susciperet, se
 Bonziorum metu, capitique periculo deterreri. vbi igitur frustra nos laborare intellexi-
 mus, inde profecti, paucis diebus Meacum hyeme tum ineunte peruenimus: est autem
 vrbs perampla, tametsi maior olim fuisse traditur, cum esset eius longitudo passuû vnus
 & viginti millium, nouemque latitudo. Hanc montes editissimi cingunt: quibus in imis
 ingentia vbique & opulenta cœnobija, atque ædificia antiqua cernuntur: quanquam sedi-
 tionibus & incendijs vna cum ipsa vrbe, magna ex parte disiecta & excisa; vt, quod nunc
 vrbs incolitur, præcæ magnificentia tenuis quædam velut imago esse perhibeatur. Regio
 est in primis frigida, partim ex copia niuium, partim ex arborum cæduarum inopia. Ster-
 rilis autem adeo, vt raphanis, rapis, malis insanis, & leguminibus vulgo vescantur.
 hæc autem ciuitas dicitur quondam religione ac litteris floruisse: cuius rei argumen-
 tum etiam illud afferunt, quod ex eadem vrbe monteque omnes Iaponiorum sectæ mana-
 uerint, quarum principes ac magistri in his locis sibi in hoc vsque tempus sedes ac domi-
 cilia collocarunt. Meaci igitur, conducto hospitio, cum nemo fere ad nos ignotos
 adhuc, & obscuros audiendos accederet, mihi faciendum existimaui, vt primum omnium
 Regem siue Imperatorem honoris causa inuiserem, vt eo beneuolo, propitioque vtremur:
 deinde sumpta Cruce, in mediam viam ex ædibus prodians Christum palam prædi-
 care institui: quas ad voces ingens continuo populi multitudo conuenit, alij rerum nouarum
 studio, alij etiam cauillandi atque irridendi. Quorum interrogationibus cum ita
 Deo adiuuante responderetur à nobis, vt ipsorum rationes plane infirmari ac refutari cõ-
 staret; aduentus nostri fama totam urbem ita peruasit, vt omnium sermone celebraretur:
 partimque improbaretur nostra doctrina, partim etiam defensores aliquos inueniret. Bõ-
 zij quidem furentes circumcurrere vicos, plebem in nos incitare, Euangelium probris
 maledictisque proscindere, falsis etiam testibus criminari, nos carnes humanas vorare, re-
 pertaque domi nostræ ossa cadauerum: alij denique nos hominum specie dæmonas dice-
 re: hortari etiam vicinos, vt nos finibus pellerent: ædiû vero domino exprobrare, quod
 nos in suis tectis morari pateretur: qui ipsorum dictis impulsus, mihi renuntiare iussit,
 vt confestim migrarẽ: cumque incertus quo me reciperem, haud ita continuo paruissẽm;
 stricto gladio in me impetum fecit, quamuis intelligeret, si me occidisset, se vel patrijs le-
 gibus capite punitum iri, vel eius ignominia vitandæ causa, mortem Iaponico more sibi
 vltro esse appetendam. Ac meus quidem quis tum esset animi sensus ac status, cum im-
 pendentem mihi è barbari manibus ensẽ aspicerem, existimare potestis ipsi. Et sane mi-
 hi affirmanti credite fratres, permultum interesse, vtrum quis mortem apud se tacitus me
 daretur & cogitet, an oblatam sibi propius intueatur accernat. Ego me (ad quem enim
 confugerem?) Domino totum commendaui ac tradidi, cum vna me res eo tempore so-
 laretur, quod inter eos terrores minasque verbum Dei in hac vrbe, quæ omnium Iapo-
 nicarum superstitionum est parens, disseminari & crescere intelligerem. Eo periculo per-
 functus, cum iam aliquot Christianos fecissem, iniquorum furori concedere, & in alias
 ædes migrare constitui, quas nobis vini propola quidam exhibuit per incommodas quip-
 pe qua Ianuario mense in magna niuium copia, frigoribus maximis, & parietibus, & om-
 ni alio munimento carerent. Hic nos maiore etiam animo captis institimus, Dei benefi-
 cio parati, vitari, si opus esset, in Christiano causa profunderẽ, iamque & e ciuibus plu-

A re, iamq. & e ciuibus plures, & e paganis permulti Christo nomina dare non dubitabant,
 quauis ob id ipsum vulgo despicerentur; & Bonziz, quamuis aliqua ex parte placati, nondũ
 tamen calumnijs ac maledictis nos lacerare desisterent, quinimmo ne usquam consistere no-
 bis liceret, communi consilio emptores ab eius taberna qui domum nobis locauerat, auo-
 care ceperunt: quo ille permotus incommodo, sapius egit mecum, vt inde migrarem:
 sed tamẽ solitudinem nostram miseratus, quod nullus præterea foret nobis in vrbe locus,
 tres menses de habitatione commodare decreuit. quo temporis spatium multa frigoris, labo-
 ris, valetudinis incõmoda non solum æquo, sed etiam libenti animo (Domino auxiliante)
 pertulimus. Iamque æstas appetebat, cum Regem rursus adiuimus, vt nobis in vrbe
 tuto manendi faceret potestatem. ac, tametsi obrectatores non defuere, feliciter tamen
 diploma statim abstulimus, mortis proposita pœna, si quis nos aut iniuria affecisset, aut
 quo minus suscepto munere fungeremur, impedire ausus esset. Ea re & iniquorum im-
 petus retardati, & Christianorum numerus ita auctus est, vt necesse fuerit perampla domo
 ad eam rem cõempta templum instruere, quo non Christiani solum, sed etiam ethnici cõ-
 fluebant. quorum alij se ad Ecclesiam aggregabant, alij cum verba nostra vehemẽter pro-
 barent, Baptismi tamen petitionem se differre dicebant, quoad latius res Christiana pate-
 sceret. Annum iam in opere versabamur, meliusque res ibat in dies, cum perpetuus ille
 B hostis bonorum omnium, Bonzios, aliosque barbaros impulit, vt magna pecunia: vi in
 commune collata magistratus corruperent: qui muneribus deliniti incilio Rege nos sum-
 ma cum ignominia exterminassent vtique, nisi cognita re ethnicus quidam primarius, vir
 bonus, & nostram causam apud Regem agere solitus, nocte antequam domum nostram
 irrumperent inimici, me per nuntium monuisset, vt Bõziorum rabiẽ in præsentia de-
 clinarem, meque in arcem quandam suam ad sextum decimum lapidem ab vrbe, reciperẽ.
 Consilio à Christianis probato, magna eorum manu, ea ipsa nocte ad arcem vsque dedu-
 ctus, fere quadriduum latui. Sed cum iam res postulare videretur, ne diutius abessemus,
 Meacum occulte regressi, ad Christianum quendam diuertimus. quo tempore varius erat
 de nostro discessu populi rumor: cum alij iniuria, alij iure optimo nos oppido pulsos di-
 cerent. Christiani vero clam eo ventitantes, quibuscunque rebus poterant, consolari nos
 & iuuare conabantur: quorum opera quattuor mensium inducijs impetratis, vt interea de
 nostra mansione, vel profectioe ageretur; in publicum magna omnium bonorum gra-
 tulatione prodiiimus, neque ita multo post sacra ædes nobis est restituta. Quæ dum ge-
 runtur, ad Regem delatum est, contra ipsius edictum quàm iniqui in nos Bonziz ac magi-
 stratus fuissent. qua re permotus, multo nobis in posterum diligentius cauit: aduersarij
 vero fracti ac debilitati non modo nos vltra vexare destiterunt, sed etiam facta iam nobis
 C libera commorandi potestate, nonnulli fauere visi sunt. ita, quod consilium diabolus in
 nostram perniciem ceperat, id ipsum vel maxime nobis diuinitus profuit.

Restat vt nonnulla de superstitione, sacrisque huius gentis attingam, vt ipsorum cæci-
 tate perspecta, eo magis enixe pro ipsis Dominum deprecemini. Primum Augusto men-
 se concelebrant ludos quos vocant Gibon (quæ vox hominem significat) quod ij ludi ho-
 mini sacri esse dicantur: quorum eiusmodi est ratio. Primum in vrbs vicos, opificum
 que collegia, describunt pegmata excogitanda moliendaque. inde vbi festus dies aduent,
 veluti ad supplicationem populus coit. Agmen curus quindecim, vel viginti præce-
 dunt fericis pretiosisque tapetibus cooperti: in ijs pueri multi psallentes, vel tympana pul-
 sant, vel tibijs concinunt. Singulos autem curus hominibus tricenis, aut quadragenis im-
 pulsos sua quemque artificum turba sectatur. Alia deinde sequuntur vehicula homini-
 bus armatis instructa, fericis item, varijsque præscarum rerum monumentis ornata. Hoc
 ordine pompa delubrum præteruehitur, cuius delubri ea celebritas est: qua in re mariti-
 num tempus omne consumitur. Sub vesperam inde binæ lecticæ prodeunt: altera illius
 quem colunt Dei, lecticarijs ita compositis, vt præsentis numinis pondere, valde fatigari
 premique videantur; alteram esse aiunt amicæ cuiusdam ipsius. neque ita multo post, ter-
 tia lectica vxoris iustæ gestatur, cui simul ac maritus per nuntium significauerit se vna cum
 pellice

pellice aduentare; lecticarij statim huc atque illuc lymphati discurrunt, itaque vxoris Zelotypiam, insaniamque significant. Hic populus magna edit signa doloris, atque moestitia: plorant multi, multique ad consolandum Deæ animum positis genibus eam supplices venerantur. denique lecticæ coniunctæ ad phanum redeunt: atq. ita ludis finis imponitur.

Neque ille minus miserabilis error est. Eodem Augusto mense biduum tribuunt colendis Manibus mortuorum. sub imminentem noctem in ædium foribus lampadas multas accendunt vario genere picturæ, & ornatu: inde urbem tota nocte perambulant, alij religionis, alij etiam spectandi causa: magna etiam populi vis, cum aduesperascit, ex vrbe aduentantibus (vt ipsi videlicet opinantur) suorum Manibus obuiam prodit. Vbi quendam ad locum peruentum est, quo loco eos sibi occurrere arbitrantur; humanis primum verbis excipiunt: Felix (inquiunt) faustusque sit vester aduentus. Iamdiu aspectus vestri fructu caruimus: confidete parumper, ciboque vos ex itineris defatigatione reficite. Tum oryzam, poma, & alios apponunt cibos: quibus ea per inopiam non licet, ij aquam calidam secum afferunt: ibique totam horam morati, quasi finem epularum expectent, precibus eos in suas domos inuitant, aiuntque præcedere se, domus instruendæ causa, parandique conuiuij. Vt biduum illud effluxit, accensis funalibus oppido plebs egreditur, lumina discedentibus præferens, ne scilicet in tenebris offendant, aut quopiam incurant: inde in urbem reuersi, ædium tecta lapidationibus diligenter excutunt, ne qui forte ex Manibus (à quibus nimirum aliquod sibi metuunt damnum) occulte remanserint: tamen si eos miserantur nonnulli, quod paruulos dicant esse, & si forte eos in itinere imber oppresserit, extingui misellos. Interrogati Iaponij, cur illis epulum præbeant, respondet, eos ad paradysum tendentes suum, qui abest leucarum decies millies millena millia, quod iter non minus quam triennio conficitur, fessos è via, recolligendarum virium causa huc diuertere. Per eos etiam dies omnia sepulcra diligenter purgant: Bonziji autem videlicet regnant; nemo est enim re familiari quamuis exigua, quin ad expiandos rite suorum Manes, Bonziji munus aliquod afferat. Videtis fratres mihi carissimi huius gentis errores, & tenebras, in quibus hæret adeo pertinaciter, vt eam inde ægre admodum eruas. Obsecrate Dominum, vt eos pro sua bonitate conuertat.

Ad hæc, alios etiam agunt celebri cum certamine ludos mense Martio sane detestabiles. Conueniunt post meridiem quibuscunque libuerit, armati, deorumque suorum imaginibus picti humeros. tum duas in acies diuisi, pueri primum lapidibus, deinde cæteri sagittis, & sclopis, mox contis, postremo gladijs dimicant. qua ex pugna semper fere nonnulli desiderantur, complures vulnerati discedunt, omnibus qui in eo prælio quempiam occiderint, aut plagis affecerint, impunitate proposita. omnino bellicosa est natio. hoc ipsorum studium, hæc est oblectatio: militibusque pro numero ac dignitate capitum, quæ ex hostibus caesa retulerint, præmia persoluantur.

Dæmon autem tanto apud hosce miseros in honore est, vt ei magnificentissima phana extruantur: in quibus horribili specie sese identidem offerens, cum alibi adoratur à populo, tum præsertim in monte suburbanò, in quo fuisse quodam aiunt cœnobiorum septem millia, quamuis nunc minus multa visantur: quorum est vnum in primis opulentum, & confluenti omnium ordinum multitudine vsque adeo celebre, vt cum Reges bella gesturi ingentem auri vim ei delubro voueant, & victoria parta persoluant; tum infima quoque plebs in suis difficultatibus atque periculis eodem auxiliij causa confugiat. quibus dæmon per quietem apparens persuadet, se ipsorum religione placatum, eos è periculo eripuisse, perindeque ijs cetera in posterum cessura, vt ipsum rite negligerue coluerint. quibus ille artificijs ita imperium in has gentes exercet, vt magnopere metuatur, obseruetur, denique adoretur ab omnibus.

Ille quoque deplorandus hominum error est. Bonzium quendam Combadaxi nomine, ante octingentos annos ferunt in hac vrbe versatum: quem equidem existimo hominis forma dæmonem fuisse: adeo nefaria scelera ab eo excogitata, cæterisque demonstrata, vt hunc aduocant, hunc aduocant deducere stellas è caelo, & futura prædicere solitum: inuentorem etiam

etiam litterarum fuisse, quibus Iaponii vtuntur, sibi que multa eaque magnifica templa ædificari iussisse, extremaque iam ætate subterraneum sibi effodi specum, in quem vltro se condidit, cum diceret, se iam vitæ huius satietate teneri, & in eo specu viuentem velle quiescere ad annorum decies millies millena millia. quo tempore fore, vt magnus quidam in Iapone doctor existeret, seque tum in lucem hanc esse rediturum: eo sermone habito, se intra specum obturato ostio occludi imperasse. magnum est eius vbique nomen, & viuere etiamnum creditur, multisque se per visum offert, & ab eo plerique suppliciter opem implorant. anniuersaria vero illius diei solennia, quo die sese in specum abdidit, mirum quanta remotarum etiam nationum frequentia celebrentur.

Alij præterea alijs ætatibus fuere tres vel quattuor Bonziji summa eruditionis existimatione, quibus item magni honores habentur: sed vni præsertim, quem ante annum trigemum vixisse perhibent, auctorem sectæ eius, quam Icoxos vocant: magna apud plebem auctoritate: cui sectæ Bonziji semper cum imperio præsidet, stupris, flagitijsque palam turpiter deditus. quem plebs nihilo minus tanta pietate, ac veneratione prosequitur, vt eum si modo aspexerit, vim lacrymarum profundat, soluique se admisis noxis ab eo suppliciter petat. eidem tantum pecuniæ deferunt, vt magnam Iaponicarum diuitiarum partem vnus obtineat. Festos vero eius dies quotannis ita conferta populi multitudo concelebrat, vt in ipso cœnobij aditu, cum fores aperiuntur, obruti aliqui semper intereant: quibus cum ita præclare agi putatur, vt nonnulli religionis causa sese pedibus irrumpentium vltro calcandos necandosque substernant. nocte autem, oratio de laudibus eius dum habetur, tanta auditorum comploratio oritur, vt si publice magnum aliquod incommodum ac vulnus esset acceptum.

Magna est etiam sanctitatis opinio Bonziji Nequiron, qui ante quingentesimum annum floruisse dicitur, & Foquexanæ familiæ princeps fuisse.

Hactenus de rebus Meacensibus. venio ad Sacaias. Ego Sacaium Cosmi iussu Meaco me contuli, vbi sum in præsentia: quam urbem, cum ex concursu hominum ad nos audiendos (quorum aliqui iam baptizati sunt) lætam nobis animarum segetem allaturam; tum quod copiosissima ac munitissima est, tutum nobis in tumultibus bellicis perfugium fore confidimus.

Multa vidi post meum aduentum memoratu digna, è quibus ne longior sim, vnum dumtaxat exponam. Iulio mense festum diem agunt Daimaogini, quem excellenti sanctitate virum, asseclam aiunt fuisse prisca cuiusdam Imperatoris. hunc Sacaias adorant, templis compluribus ei dicatis, & ludos eiusmodi faciunt. Horis pomeridianis viam vrbe longam ad passus ducentos transfuersis vtrinque tignis ac tabulatis obsepunt, ne plebi introspicere liceat: tum magna hominum multitudo à tribus passuum millibus eo contendit. in primo agmine idolu procedit equo insidens, stricta ingenti machæra, pueris duobus deinceps comitantibus, quorum alter arcum eius & pharetram, alter accipitrem gerit. pueros multæ equitum turmæ certis insignibus distinctæ sequuntur, & magna præterea pedum vis, qui voto se se ei celebritati obstrinxere, saltantesque concinunt, Xenzairaquu, Manzairaquu: hoc est annos mille voluptatis, mille millena millia gaudij. Hanc turbam Bonziji primum candidati psallentes, deinde vniuersa nobilitas in equis mitrata, postremo quinque vel sex veneficæ magno mulierum comitatu linteata sequuntur: extremum agmen claudunt ingentes armatorum copiarum ad excipiendam Daimaogini lecticam prodeuntes ad viam, quam clausam esse dicebamus. Lecticam vero ipsam inauratâ lecticarij ferunt viginti, qui varias cantilenas velut intercalari quodam carmine concludunt Xenzairaquu, Manzairaquu. Eandem, simulatque profertur in publicum, iactata suppliciter stipe, alijsque similibus veneratur populus. Hanc ego superstitionem, & alias in hac vrbe conspexi, quas Dominus aliquando penitus abolere dignabitur. Meacum ad Natalem Domini cum Christianis agendum post menses quattuor cogitabam, vt mense Martio Sacaium denuo reuerterer, Christianamque rem omni conatu fulcirem, quoad nobis supplementum isthinc in tanta operariorum inopia submittatur. Vos per Dominum obsecro

stor fratres mihi carissimi, animum inducatis ad hanc prouinciam adeundam. Etenim si D quod vnquam tempus amplificandæ Catholicæ Ecclesiæ fuit idoneum, nunc certe egregia sese præbet occasio. Iaponica lingua haud sane difficilis est, utique ad intelligendum. patientia tantum, animique submissione opus est, ad ea quæ Dominus permiserit, perferenda: quas ille virtutes pro sua benignitate profecto impertiet ijs, qui huic colendæ vineæ sese alacri animo obtulerint. Quem nos etiam atque etiam obsecramus, vt in animis vestris, & omnium semper inhabitet. Saciao. xvi. Calen. Septemb. MDLXII.

EX EPISTOLA ARIÆ SANCTII ad Socios.

GO in hac vrbe fratres mihi carissimi operam nauo curandis agrotis, qui in Hospitali domo sunt, & simul pueros quidam partim Iaponios, partim etiam Sinas, qui apud nos educantur, litteras & musicen doceo, quo maiore cæremonia cultuque sacra in posterum peragantur: quam rem ad conuersionem barbarorum non mediocriter profuturam esse confidimus. In his pueris duo numerantur, alter quattuordecim, alter vndecim natus annos, tam excellenti ingenio præditi, vt id ætatis, Christianos concionibus suis ad lacrymas vsq. per moueant. Sed maiorem Cosmus Turrianus Meacum misit ad ædem sacram tuendam, & Gasparem Vilelam in opere subleuandum: minor apud nos remansit. Institutum nostrum in Iaponijs erudiendis, eiusmodi est. Ioannes Fernandus, qui bene iam nouit Iaponice, edocendis neophytis primum operam dat: deinde certum in locum se confert, quo multi ad eum sciscitandi & querendi causa conueniunt, quibus ille respondet; refutatque, cum opus est, errores ipsorum: idque sæpe numero bis in die vertendis etiam Iaponice necessarijs quibusdam libris vacat, adhibitis ad eam rem nonnullis incolis Christianis, vt versio purior, clarior, atq. suauior sit: ex ijs qui Christiana disciplina instituuntur, aliqui sunt viri primarij, quorum vnus ante Baptismum, Bonziorum cœnobio cum potestate præfuerat, in Iaponicis superstitionibus litterisque apprime versatus.

Ad conciones, quæ singulis anni festis diebus, per Quadragesimam vero multo sapius habentur, operibus suis & ratione lucri neglecta, tam alacriter auideque ventitat plebs, vt fræno potius, quam calcaribus egeat. quantum vero concionibus proficiatur, satis apparet vel ex pietate cultuque sacrorum, vel ex consensu mutuaque Christianorum beneuolentiâ, quam sane augeri constat in dies. Hebdomadæ sacræ diebus cum cætera solennia rite sunt persoluta, tum vero quinta feria in cœna Domini, posteaquam pauperum pedes de more abluti sunt, agmen processit eorum, qui sese flagris cadebant: sequebantur tredecim pueri ornatu funebri, passionis Domini argumenta gestantes: ij suum quisque cæmen elata voce tanto cum animi sensu pronuntiauerunt, vt nemo omnium, quotquot erant in templo, lacrymas tenere potuerit. Paschali autem die Dominico, historiæ quædam è sacris litteris actæ sunt: vt exitus Israëliti populi ex Aegypto, specie rubri maris in vestibulo

A vestibulo templi machinationibus artificiosis exhibitâ, quæ transitum Israëlitis præberet, ingressum autem Pharaonem vna cum exercitu obrueret. Ionæ quoque Prophetæ casus, aliaque similia spectacula edita sunt. Supplicationibus absolutis, dialogus publice est habitus, in quo superiorum dierum ex morte Domini luctus atque mœstitia cum Paschalis celebratis lætitiâ & gratulatione conferebatur: quibus rebus mirum quanta voluptate affecti fuerint Christiani. Atque iam ante, ipsis quoque Natalis Domini ferijs, orbis terrarum totius inundationem, custodias Loth, Abrahami victoriam, denique pastorum aduentum ad oppidum Bethleem, sermonesque cum Virgine Dei matre habitos ita ad viuifi effinxerant, non modo vt spectatores, sed actores etiam ipsi præ intima animi dulcedine collacrymarentur. Atque hæc de rebus Bungensibus.

Nunc de cæteris Iaponis partibus pauca complectar. Gaspar Vilela Meaco Sacaium profectus primarij cuiusdam viri precibus inuitatu, non solum peramanter ab eo acceptus est, sed etiam eiusdem benignitate sumptuque templum ædificauit, quo populus ad Euangelium conueniret: statimque constitit operæ fructus, nonnullis ad Baptismum adductis, in ijs adolescentem filio eius, apud quem Gaspar diuenerat, præclarum indole puero, qui tam illustria virtutis ac pietatis dedit indicia, vt eius opera parentes quoque ipsius, fratremque natu maiorem, qui iam ad religionem Christianam valde se propensum ostendit, ad Ecclesiam Dei aggregatum iri Domino fauente speremus. Puerum hunc Gaspar deinde, parentibus non inuitis, quos nimirum adolescentulus precibus vicerat, in Bungum misit, vbi quid egerit, è Ludouici Almeida epistola cognoscetis.

Quod ad Amangutianam Ecclesiam pertinet, quam iam diu nobis lustrare non licuit, morem præceptaque sibi à Cosmo tradita Christianos studiose retinere cognouimus. Dominicis diebus in templum sacra tabula picta, quam eo misit Cosmus, ornatam, frequentes conueniunt: atque vbi Deum rite precati sunt, vnus eorum ex Catechismo Iaponice scripto nonnulla recitat, de quibus deinde differunt inter se.

Habent etiam quosdam quasi œconomos agrotis ac pauperibus subleuandis pecunia, quæ tum ad eam rem, tum ad curanda Christianorum funera in commune confertur. Aliqui etiam in Bungum ad Confessionem, & audiendum verbum Dei se conferunt. eam Ecclesiam Cosmus, quoniam per operarios non potest, saltem per litteras consolari & confirmare non desinit.

De Firandensibus autem rebus illud accepimus, Regem hoc anno se denuo Christianis æquum præbere cepisse, templique exstruendi iam nunc illis potestatem fecisse eo fortasse consilio, vt cum Cosmo in gratiam redeat, & hac ratione cum Lusitanis fœdus & hospitium renouet: quorum sibi amicitia, atque commercium quàm sit fructuosum, vt clarius desiderando sentiret; nauem eorum, superioribus diebus Firandû appulsam, & Cosmo, & Lusitano viro nobili, qui tum in vrbe Funaiio versabatur, nauarchi eius auunculo visum est faciendum, vt in alias oras auerterent. Igitur abeundi potestate ab Rege Bungensi quamuis egre impetrata de Cosmi valetudine atque incolumitate sollicito, Firandû vterque profecti sunt. Funaij autem, vbi à Christianis auditum est, Cosmum profectio- nem parare, mœrentes continuo ad eum ventitare cæperunt, parentem illum atque pastorem agnoscere, manibus hi, illi etiam humi prostrati, pedibus oscula figere: quibus Cosmus exposuit, quam iustis de causis iter illud ingrederetur, & simul mandauit, vt vicarijs, donec rediret (quod propediem erat futurum) diligenter obtemperarent: atque ita ab eis digressus est, multis eum viris, mulieribus, pueris magno cum luctu ac mœrore extra oppidum prosequentibus. quo absente, cum barbari se in templum nostrum insolenter inferrent, ea recognita Rex misit è familiaribus suis, qui templum assidue custodirent, & in vincula abriperet, si quis in eum locum se contumeliose gessisset: atque eiusdem præsidij negotium duobus etiam primarijs ciuibus dedit, in ea vicinitate habitantibus. In ipso autem itinere labores atque pericula Cosmo non defuere: tertio quippe die in latronum insidias incidit, quorum vnus intentum iam arcum in Cosmi pectus non sine magno eius vitæ discrimine obuenterat, cum ex ipsius comitibus quidam ante sagittam emissam, addu-

Etas arcus habenas præcidit. Firandi autem magna cum gratulatione à Lusitanis exceptus, qui nauis vexilla sustulerant, & tormentorum strepitu lætitiā significauerant; in adicu lam diuertit ab Ludouico Almeida raptim, dum templū ædificatur, exstructam: vbi cum cæteros Christianos, cognito Cosmi aduentu terra ac mari vndique confluentes, tū nau- tas ipsos Lusitanos admisis noxis per Confessionem absoluit; iisdemque facile persuasit, vt cum oneraria ex eo portu discederent. Hæc habui de Iaponensium rerum progressu quæ scriberem. Vos Dominum precari assidue insistite fratres, vt nos idoneos veritatis Euangelicæ præcones efficiat. è Bungo. v. Idus Octobris. MDLXII.

LVDOVICI ALMEIDÆ
ad Socios.

ANNO superiore cum Ecclesijs Facatæ, Firandi, alijsque lu- stratis in Bungū ægrotus ex itinere rediissem, vt primum è morbo conualui, de tota peregrinatione mea feci vos per lit- teras certiores, quas quoniam vobis esse gratas intelligo, per- gam ea scribere, quæ quidem in ijs locis euenere, in quibus mihi versari ex eo tempore contigit: nam cætera ex aliorum litteris cognoscetis.

Firandi erat Christianus quidam quintum circiter, & sexa- gesimum agens annum, scriba Regis intimus, quem ille apud se in honore habebat, liberaliterque tractabat. is igitur Chri- stianus cum animaduerneret se iam ad vitæ exitum appropinquare; susceptas in vita macu- las matura Confessione delere; & (quoniam nullus erat ibi sacerdos) Bungum vel cum Regis offensioe, periculoque rei familiaris petere omnino constituit. rem itaque cum vxore communicat; quæ (vt erat præstanti virtute ac pietate mulier) consilium vehemen- ter probauit: illud solummodo monuit, vt quam occultissime abiret, ne in se Regis iracū- diam prouocaret. Quocirca nauem Christianus intempesta nocte conscendens, in Bun- gum iter intendit: cuius discessu postridie cognito Rex, partim quòd eius opera admodū indigeret, partim quòd se inconsulto inuitoque abiisset, iratus, nauigio statim instructo, misit qui hominem persequerentur. Iamque magno suo bono è finibus Firandensis re- gni in Reguli cuiusdam ditionem euaserat; cum superuenientibus qui ad eum capiendum misi erant, Reguli iussu, cui cum Firandensi rege amicitia intercedebat, eodem Re- ge postulante oppressus, & in custodiam traditus est. Firandi vbi cognitum est il- lum inuentum fuisse, nec tamen vt rediret vllò pacto adduci potuisse; legauit ad eum Rex cognatos ipsius nonnullos, qui ad redeundum hortarentur: sed vxor contra per litteras ei suavit a suscepto itinere nequaquam desisteret, bonoque animo esset, se laborum ipsius periculorumque breui confortem futuram. Sed videlicet currentem incitabat. Cos- mus autem vbi id rescituit, egit cum Rege Bungi, vt Christianum ab regulo per litteras impetraret: quas qui pertulit litteras, offendit hominem magna in Deum fide, speq. sub- nixum,

nixum, de se ipso autem adeo demisse, maleque sentientem, vt non modo qui in Bungū ad Confessionem incolumis perueniret, sed qui vllò prorsus beneficio afficeretur à Deo Domino nostro, se prorsus indignum affirmaret: tantoque in se ipsum odio erat incen- sus, vt ad quotidianas verberationes, & precandi assiduitatem, alia quoque voluntaria supplicia adiungeret, tanta cum sui cognitione, vt precibus Christiani, qui regiam epi- stolam attulerat, nequiverit adduci, quicquam vt de instituta vitæ austeritate remitteret. Denique solutus in Bungum ægre peruenit tanta animi sui cum voluptate, tantasq. Deo gratias agens, vt rem verbis assequi nequeam. Cuius aduentus cum ad cætera multa pro- fuit, tum ad Christianorum fidem ac spem in Domino augendam. Eum Cosmus, pietatis, quos alimus domi, instituendis præfecit, & pijs quibusdam libris in Iaponicū ser- monem vertendis. Magnum apparet in eo precandi studium, & caritas; & licet extréma sit iam ætate, vix vnquam cessantem reperias. Eum Dominus ad finem vsq. conseruet.

Per idem tempus nobilis quadam mulier, primarij ciuis vxor ex familia regis Bungen- sis, à dæmone agitata, per campos tanto cum ululatu, atque impetu ferebatur, vt à nemine contineri posset. Hanc sibi Cosmus à Christiano quodam insigni viro commendatam ad se perducit, & in cubiculo publici valetudinarij, perpetuis, custodibus, adhibitis, colloca- ri iussit. Et quoniam in spem venerat mulier, se Baptismi beneficio sanitatem esse rece- pturam, habebatque mentis eius animique vexatio dilucida interualla; ijs opportune Cos- mus est vsus ad eam Christianis præceptis rite imbuendam. quibus vt satis erudita visa est, in magna Christianorū corona, eam Dominico die baptizare constituit. Erat mulier tum sane quieta, sed cum primum caput salutari aqua perfundi captum est, tanta repente vi se commouit, clamoresque edidit ita magnos, vt omnes quotquot aderamus, perterrefecerit. Tum Cosmus à quattuor viris apprehensam, teneri ad finem vsque Baptismi imperauit. quo absoluto misera fractis viribus concidens, inter famulorum manus in hospitale cubi- culum est relata. Ex eo tempore nullum eiusmodi incommodum, aut molestiam huc- usque perpeffa est. quare & Christianorum fides non mediocriter aucta, & maritus ip- sius ita permotus est, vt ab Rege petierit, sibi per eum liceret Christiana sacra suscipere: quod ei Rex ita prolixè libenterque permisit, vt diceret gratum sibi fore, si eum reliqua familia imitaretur. itaq. baptizatus ipse cum liberis, cognatis, & famulis, sane quam in vir- tute proficiunt. Ego interea vires è morbo collegeram. quocirca mensis Octobris initio misit me Cosmus, comite è Christianis domesticis vno, ad templa quinque videntur, va- rijs locis regni Bungenfis commodo Christianorum exstructa: mensum in eo itinere po- sui, multos baptizavi ethnicos, Christianos autem docui, qua ratione templa concelebra- rent, sermonesque inter se de religione sererent, si quando ad urbem venire non possent.

quasdam etiam areas defixis Crucibus Christianorum sepultura dicauimus: denique in singulis templis benedictum, seu piaculare granum relictum cum codicillo, qui descriptas gratias indulgentias contineret. Inde ad Cosmum reuersus, Cangoximam mense decem- bri tetendi. profectiois causa fuit Emmanuelis Médozæ cum sex Lusitanis aduenus, qui vt per Confessionem peccatis sunt absoluti, Cosmum rogarunt etiam atque etiam, vt me Cangoximam ad hyemem ibi cum ipsis exigendam, Christianos visendos, & promulgan- dum genti Euangelium mitteret. id ipsum Regi quoque Cangoximano fore gratissimum, quippe qui magnam eius rei voluntatem scriptis ad Prætorem India litteris, item- que ad Antonium Quadrium eidem prouinciæ pro Societate Præpositum, ostendisset. è Bungo igitur (vt dicebamus) profecti, gelu, & frigoribus maximis, quatríduo ad mare peruenimus: cum semper, vbi sub vesperam consisteramus, verba de rebus diuinis ad in- colas fecissemus. Inde solutis anchoris, inter nauigandum, aduerso vento, in oppidum sane frequens coacti descendere, cum spectaculi nouitate permota (nunquam enim Lusita- nos antea viderant) magna hominum vis ad nos conuenisset, per eam occasionem eis Euangelium nuntiauius, quo illi audito, obstupescit, ad nos audiendos, & ad nauem redire, atque vnueris pacis professi sunt, nisi Reguli metus obstaret, se Christo sacri- mina libenter daturus, idq. eo cum animi dolore, & consue, vt nos ad misericordiam pro- uocarent;

uocarent. Dixi me cum Regulo acturum (qui Bungenſis Regis eſt ſtipendiarius) vt cui-
 liber Chriſtiano eſſe impune liceret: eoſque ſolatus vt potui, ex eo loco diſceſſi. digreſſu
 meo lacrymæ nonnullis obortæ, vt ſi diu mecum vixiſſent, apud quos non toto biduo
 fueram, ex quo facile iudicare poſſitis, quanta ſit huius gentis ad humanitatem, religio-
 nemque propenſio. Angunem delati, & à Regulo peramanter excepti, vt primum oppor-
 tunum eſt viſum, de rebus diuinis, & animorum immortalitate cum eo colloqui capi-
 mus: multisque ſermonibus vltro citroque habitis, cum etiam familiæ partem a cœna ad
 audiendum accerſiſſet, ſera iam nocte ab Rege dimiſſi, nauarchum quendam Luſitanum
 ſane tempeſtiue conuenimus: cum enim noſtra hortatione permotus, concubinam, ex
 qua duas ſuſceperat filias, iuſta cum dote in matrimonio legitimo collocaveat, paucis poſt
 diebus eſt mortuus. Ex eo portu Tamarim tendentibus, vbi Emmanuelis Mendozæ na-
 vis in ſtatione erat, arx in itinere occurrit Hexandoni viri principis, in edito monte poſi-
 ta, omnium quaſ in vita videre me memini, & loco & opere munitiſſima. quippe quam
 decem fere propugnacula cingunt, inter ſe non niſi ponte ſubductili peruia, magnoq. in-
 teruallo diſtancia, foſſis ita profundis, vt deſpicientium oculis altitudo caliginem offun-
 dat, perpetuo (vt aiunt) ſilice ferramentis exciſo: quod equidem vix hominum manu ſci-
 ri potuiſſe crediderim. ibi cum Hexandoni vxorem, & quattuordecim præterea Chriſtiani-
 nos multis iam annis Franciſcus Xauerius Deo peperiſſet; mihi faciendū exiſtimaui, vt me
 ad eos conſolandos, confirmandosque conferrem. qui me omnes, ſed vxor præſertim He-
 xandoni amiciſſi me acceptum, multa cum de Franciſco Xauerio, tum de Bungenſi, Mea-
 cenſi, cæteriſque in Iapone conſtitutis Eccleſijs percontati, feliciſque ipſarum progreſſu
 valde lætati ſunt. me autem idcirco etiam libentius viderunt, quod iamdiu neminem om-
 nino e Societate noſtra conſpexerant. quo toto temporis interuallo eos in Chriſtiana fide
 partim ſenis cuiuſdam Chriſtiani, honorati viri velut magiſtri familiæ ſtudio, partim etiã
 quibusdam miraculis diuina prouidentia retinuerat. Relictum ſibi libellum deſcriptis Xa-
 uerij manu Litanijs, alijsque precandi formulis, æque ac ſacras reliquias pia mulier admo-
 dum religioſe cuſtodiebat, expertæ virtutis remedium. Etenim ægrotos complures, in ijs
 Hexandonum iam deſperatum, corporibus ipſorum impoſitus libellus ille ſanauerat. Nec
 minora cura ſenex traditum ſibi ab eodẽ ſeruabat flagellum, quo ſinguli Chriſtiani inter-
 dum (nec enim ſæpius permittebat ille, veritus ne uſu nimio abſumeretur) ſeſe cedere cõ-
 ſueuerant, quod eam rem non ſolum animis, verum etiam corporibus prodeſſe diui-
 nus intelligeret: itaque mulier ipſa quam diximus, morbo grauiſſimo implicata, cum
 varia medicamenta fruſtra tentaveat, ad ipſum flagellum poſtremo confugiens; Franciſci
 Xauerij, vt putandum eſt, meritis continuo in priſtinam valetudinem eſt reſtituta: cum
 omnibus igitur de re diuina familiariter colloquutus, ara etiam excitata cum Beatiffimæ
 Virginis imagine pereleganti, quam eo mecum attuleram; pueris nouem, in ijs duobus
 Hexadoni filijs Baptiſmo luſtratis (quos iam ſenex ille Chriſtianiſ rudimentis imbuerat)
 incredibili cum eorum mœrore poſtridie mane diſceſſi, comœatu ab ipſis affatim inſtru-
 ctus, atque pollicitus me in reditu quindecim dies apud ipſos commoraturum. Can-
 goximam ſimulatque peruenimus, Regem adiui conſeſtim, eoque collaudato quod Eua-
 gelium in ſuo regno promulgari cuperet, multisque præterea verbis habitis, petij vt lice-
 ret mihi in præſentia Tamarim uſque ad Luſitanorum ſtationem excurrere, quod ille cum
 permiſiſſet ea tamen conditione, vt autem ipſius ex itinere inuiſerem; Tamarim tridui iti-
 nere, diuertentes ad Regis auum, ire perreximus, maxima niuium eopia, quæ aciem ocu-
 lorum retunderet, viaque teterrima, occultis paſſim occurrentibus foueis; e quibus iu-
 menta ſeſe ægre admodum expedirent. In eo igitur portu, ægrotis primum curatis, quo-
 rum ingens erat numerus partim ſauitia frigorum, partim etiam cibiorum inopia: de-
 inde ethnicis nouem, qui idipſum à me diu multumque contenderant, baptizatis: certo
 præſertim nauis loco, ad ſeminarium tutelam de Iaponijs coemptarum (quaſ illi ex præſi-
 natum adiecerant) cuſtodibus binis appoſitis; denique communi conſilio iudicia pecu-
 nariam miſiſſe, ſi quis temere uſurandum uſurpaſſet, (late enim patebat hoc vitium) Can-
 goximam

A goximam redij, & conciones ad Chriſtianos habere inſtitui. nam ethnici veriti Bonzio-
 rum offentionem, ad nos venire nõ audebant: quod ego cum animaduertiſſem, cepi con-
 ſilium familiaritatis, ſi quo modo poſſem, atque amicitia cum Bonzijs ineunda, quo
 deinde populus ad nos maiore cum fiducia ventitaret. Erat in eo ordine vir quidam inſi-
 gnis, magna etiam ante id ſacerdotium exiſtimatione, tum vero & Regis ipſius conſilia-
 rius, & amplis cœnobijs tribus ſumma cum poteſtate præpoſitus. Hunc igitur adij, col-
 lyrio ad oculos curandos, quibus ipſe laborabat, allato: atque ille meo ſane quàm lætatus
 aduentu, ſibi valde optatum fuiſſe dicebat, quæ Xauerius diſputaret, cognoscere; ſed in-
 terpretem deſuiſſe. Inde me multa de ſummo rerum opifice, de immortalitate animo-
 rum, de tempeſtatum varietate, terræ tremoribus, pluuijs, alijsque rebus huiusmodi in-
 terrogans, magna ſua cum voluptate totam eam noctem apud ſe detinuit. Quibus ille ſer-
 monibus captus, cum ad me ſæpe, alio item Bonzio comite, ego viciffim ad illum fami-
 liariter ventitarem, tumque doctrinam noſtram tum apud alios, tum apud Regem ipſum
 ita collaudaveat, vt Rex Xixona (hoc eſt ſancam rem) publice reſponderet; vel eo Regis
 teſtimonio, vel conſirmata atque illuſtri mea cum Bonzio conſuetudine animati ethnici
 ad nos audiendo venire cæperunt: e quibus multos Deo adiuuante ad Chriſtum adiun-
 ximus. In eo numero fuere primarij duo Regis ipſius cognati, quos catechiſmo inſtitu-
 tos vna cum vxoribus & parte familiæ (triginta quinque in vniuerſum fuere) baptizau-
 imus. quorum deinde omnium ope ac ſtudio ſacrum Deo Domino templum exſtru-
 ctum eſt.

Rebus ita conſtitutis, per Chriſtianum nuntium in arcem Hexandoni magnis precibus
 accerſitus, optimis cum Chriſtianorum, tum etiam reliquorum ſtudijs me magnopere
 expetentium deeſſe non potui: e quibus circiter quinque primarij audito aliquoties Eua-
 gelio ad Eccleſiam adſcripti ſunt: in ijs quidam adeo excellenti ingenio, vt in commenta-
 rium relatis ijs, quæ de me didicerat, librum conſecerit exorſus ab ipſo mundi initio ad
 uſque Chriſti domini noſtri in terras aduentum, eius præcipue cruciatibus ſingillatim
 enumeratis. quæ ipſius lucubratiõ & hominibus illis, & alijs etiam populis, ad quos eam
 ego ipſe deinde circumtulit, maiorem in modum profuit. Idem iuſſus à me Iaponica qua-
 dam ſcripta de Chriſtiana religione deſcribere, mandatum ita auidè arripuit, vt opus vni-
 uerſum (omnino folijs quinque & quinquaginta conſtabat) vnius dimidiatique diei ſpa-
 tio abſoluerit. Hunc ego, & Hexandoni filium natu maximum, quem Xauerius bapti-
 zauerat, docendis in templo cæteris Chriſtianiſ præſeci, regula præſcripta, quam in eo
 munere obeundo tenerent, quam quidem in rem, vt quibus otium ſuppetit, diligenter
 incumbunt, præſertim vero librarius ille quem dixi: qui quidem Chriſtianiſ lectionibus,
 & commentationibus mirifice delectatur, ſeque cum libro quem à me deſcripſit, in lucu
 abdens, quæque legit ex eo ſecum identidem reputans, tanta voluptate perfunditur quod
 ad hanc Dei rerumque cœleſtium cognitionem peruenerit, vt lacrymas præ gaudio con-
 tinere non poſſit. Is ipſe in Chriſtianorum cœru poſt Litanias publice decantatas inter-
 rogatus à me quidnam eſſet factururus, ſi Rex ei diceret, Chriſtiana ſacra ſac deſeras, quoniã
 ex meis popularibus es, meiſque ſumptibus victitas, reſponſurum ſe dixit illico: Here, vis
 ne me in te ſine fuco ac ſimulatione beneuolum? in re tua familiari procuranda fidelem?
 vis me ſubmiſſum? vis perferentem iniuriarum? vis denique in omnes clementem ac be-
 nignum? iube me eſſe Chriſtianum: hæc enim virtutes omnes vna religio Chriſtiana
 complectitur. Ac cæterorum quoque Chriſtianorum (ad quorum numerum ibidem
 alij ſeptuaginta per eos dies acceſſere) egregia pietas, aſiduum precandi ſtudium, mirus
 inter ſe amor atque concordia cernitur. vna tantum res ipſorum animos vehementer an-
 gebat, quod Hexandonus communium meritorum Eccleſiæ expers tamdiu in Iaponi-
 ca ſuperſtitione perſiſteret. pro cuius conuerſione cum preces ad Deum, & lacrymas cun-
 cti, ſed vxor ipſius præſertim quotidie funderent: tum ego eiudem vxoris rogatu homi-
 nem adij, & ex eo quaſiui, cur ueritatem ſæpe iam cognitam depoſitis Iaponiorum erro-
 ribus ſequi negligeret. Tu ille Deũ teſtatus Chriſtianam religionẽ ſibi plane probari, alio-

quin permisurum se nequaquam fuisse, vt eam familia sua tota susciperet; vna re quominus eos imitaretur, impediri se dixit, quod vereretur, ne grauius animum Regis offenderet: sperare se Deo propitio fore aliquando, vt Rege ipso libente, Christum, quem intimis sensibus adorabat, palam ac libere profiteri posset. quo illius responso Christiani valde lætati sunt. Inde cum rursus ad Cangoximanos venissem, Cosmi litteris per Christianum Bungensem ad me perlatis eo consilio sum reuocatus, vt ad Regem Vocoxiuræ proficiscerer, qui nos in suum regnum liberalissimis conditionibus inuitauerat: cum præter alia multa, & Lusitanis omnibus in eum portum commeantibus, quique cum ipsis negotia contraherent, in decennium ab omni portorio immunitatem se daturum esse promississet; & quicquid circa est agri ad passuum octoginta millia Cosmo obtulisset, vt intra eos fines ethnicus nemo ipsius iniussu habitare posset. Cangoximæ igitur institutis qui Christiano grege in templum statis diebus aduocato, pastorum vice ac munere fungerentur, baptizatisque ijs, qui iam ad id Sacramentum idonei videbantur; ceteros quibus potui verbis sum consolatus: duos præsertim Bonzios illos, de quibus dixi: quos in discessu meo perquam studiose CHRISTO nomina profitentes, in aliud tempus idcirco reieci, quod à curandis Iaponico ritu Regis procerumque funeribus, nulla ratione se posse desistere dicerent, eaque re Christiana sacra, quæ ipsi apud se taciti colerent, minime pollutum iri arbitrantur. denique à Christianis vario commeatu peramanter instructus, & magna cum doloris amorisque significatione dimissus, ad arcem Hexandoni (quæ ab oppido Cangoxima passuum abest decem & octo millia) dum nauis paratur, biduum substiti. atque inde incredibili Christianorum dolore ac gemitu, ipsis etiam ex arce summa feminis ad mare me deducantibus, &, quasi in eo salus omnium verteretur ita me vt celeriter ad se redirem enixe rogantibus, conscendi, & decimo septimo die in Bungum magna nostrorum gratulatione perueni. atque inde tertio Nonas Quintiles Vocoxiuram, qui locus ultra Firandum est quattuor & viginti passuum millibus, discessi: quo vt perueni, salutatis ex itinere Facatensibus (qui cum initio diu multumque Euangelio resitissent, bel-
 lis deinde perdomiti ac velut subacti, diuinum semen libentius acceperunt, bonamque in primis virtutum frugem tulerunt) Regem Vocoxiuræ primum adij, qui me honorifice sane bis conuiuio excepit. deinde cum eius ministro, qui Regis ipsius nomine ad Cosmum litteras dederat, de re communi agere institui, cumque ille quædam ex ijs quæ per epistolam nobis vltro detulerat, reuocaret; faciendum mihi existimaui, vt ad Cosmum scriberem, eique totam rem integram referuarem. Ad portum igitur reuersus, dum in Christianos ex instituto adiuuandos incumbo, Firando nuntij perferuntur, quanto cum rei Christianæ adiumento Damianus Iaponius familiaris noster excellenti pietate virtuteque iuuenis, qui nuper Facatensibus quoque summa cum omnium admiratione operam nauarat egregiam, in eo oppido versaretur. nec ita multo post, quædam parantibus nobis, quæ ad Cosmum mitterentur, ecce tibi repente affertur ipsum adesse Cosmum. Primo incredibilis visa res: ea Cosmi ætas ac valetudo, ea difficultas itinerum est; sed vbi iam ad portum applicuit, quanto gaudio affecti sumus facilius est vobis existimare, quam mihi scribere. is me confestim ad Regem legauit, vt cum eo rem omnino transigerem. quod ego cum fecissem ablatis etiam syngraphis, in Bungum ipsius Cosmi iussu ad epulas in ædibus nostris (id enim semel in anno solenne est) Regi Bungenfi parandas excurri: quo secum ille filium heredem regni futurum meo rogatu cum proceribus duxit. Cumque in eo conuiuio candidati pueri nostri domestici quattuor magna cum omnium delectatione fidibus canerent, Regis filius mensa relicta sese ad æquales suos hilariter ac festiue recepit, puer ille quidem, ac pæne potius infans (annum quippe agit quintum) sed in quo sensus animi ac ratio longe præcurrat ætatem. è Bungo rursus Vocoxiuram reuersus, qui locus à Christianis incolitur, habetq. in monte summo Crucem, quæ eminens valde conspicitur à Petro Barreto nauarcho Lusitano defixam, quod eodè loco tribus deinceps diebus sub vesperam, inspectante se, alijsque compluribus, sublime in aère signum Crucis apparuisset; Cosmum sanctissimis (vt solet) occupationibus districtum offendi. Tanti ad eum Confessionis & Eucharistiæ

A charitiæ causa concursus vndique Christianorum fiebant, vt omnis perturbationis vitandæ causa, triceni per vices ordine sibi succedere iuberentur, quorum erat ita magna in Cosmum obseruantia ac veneratio, vt coram eo oculos attollere non auderent: tanta feligio ac pietas, vt in sacris mysterijs obeundis, ac præsertim in corpore Christi fumendo, copiam lacrymarum effunderent: ea denique animi virtus, ac probitas morum, vt barbari ipsi Christianorum vitæ admiratione sese colligerent, & feueriorem vltro disciplinam induerent. Per eos dies Facatensium Præfectus nauigiū cum hominibus fere triginta ad Cosmum misit rogatum, vt quoniam tres è militibus suis in prælio sclopis icti grauius ægrotarent, opem illis ferre ne grauaretur. Fecit Cosmus, vt Facatam è domesticis nostris adolescentem Iaponium mitteret chirurgiæ laude præstantem, qui non modo vulnera extractis artificiose glandibus mira felicitate sanauit, sed etiam oblatam sibi mercedis loco magnam argenti vim, stupentibus barbaris constanti animo excelsoque repudiavit. Qua re commotus Præfectus; vt nos aliqua ratione remuneraretur, immunitati nostræ toto suæ ditionis imperio, qua sæpe nobis iter habendum intelligebat, publicis diplomatis cauit.

Restat vt epistolam hanc eximie indolis adolescentuli commemoratione concludam; in quem cum omnia & animi & corporis bona quasi secum ipsa certans natura congefserit; tum etiam dona accessere cœlestia, quæ singulare pueri ingenium, memoriam, oris corporisque totius dignitatem ac speciem multo admirabiliorem efficerent. tanta enim in eo castitas ac sanctimonia cernitur, vt octauo quoque die post Confessionem rite peractam cœlesti Eucharistiæ conuiuium non sine lacrymis ineat: tanta vero animi submissio & humilitas (cum illustri admodum loco sit natus) vti ad Bungensem inuisendam Ecclesiam à Gaspere missus ex vrbe Sacaiō, bona cum parentum venia, quos puer precibus expugauerat, eo simulatque peruenit, vt scilicet vnus è Christianorum grege videretur, nō modo comam sibi totonderit, quod in Iapone valde inusitatum est, verum etiam omni delictiore cultu ornatuque abdicato; de contemnendis rebus humanis publice disputare instituerit. Idem in patriam à parentibus reuocatus, Vocoxiuram, vt inde Sacaium renauigaret, à Cosmo perductus est, quem aiunt ex itinere in vrbe Firando apud uxorem Antonij viri principis, eiusque ancillas, cum se per id tempus ad sacram Confessionem pararent, de Poenitentiâ sane opportune verba fecisse: quam ille Christianæ philosophiæ partem, iam antea sæpius à se tractatam, callet egregie. Huiusmodi pueri sunt (fratres mihi carissimi) quorum opera faces amoris diuini Deo aspirante Iaponiorum cordibus iniectum iri speramus: atque ob id ipsum apud nos delectam eorum manum Societatis nostræ præceptis atque institutis imbuimus. Interea Socios omnes nostros per IESVM CHRISTVM obtestor, ab eo precibus impetrent, vt mihi det in ipsius obsequio ac famulatu vitam ponere. ex Iapone. octauo Cal. Nouemb. MDLXI.

REGIS CANGOXIMANORVM AD Lusitanum Indiæ Prætorem.

ANNO superiore cum duo ex Societate IESV meum in hoc regnum concionandi causa venissent; bellicis occupationibus impeditus, quem & ego cupiebam & ipsi merebantur honorem, illis habere non potui. Eadem fuit causa, cur Lusitani ad Omangū portum nauis delati, non modo perinde ac voluntas mea, & ipsorum dignitas postulabat, accepti non sint; sed etiam pro piratis habiti (quibus ora maritima per id tempus erat infesta) commisso praelio Alphonsum Vasæum non sine meo quidem dolore, è suorum numero amiserint.

Tu si ad me litteras dederis, magno me decore auctum atque ornatum existimabo, atque ipse vicissim ad te scribam quotannis. Lusitani vero, vel sacerdotes tui si ad me cum tuis litteris venerint; eo erunt apud me loco, qui rebus tuis iure debetur. Xaxuma. anno quarto.

EIVSDEM AD ANTONIVM QVADRIVM Indiæ prouinciæ pro Societate IESV Præpositum.

OCII duo Cosmi Turriani, qui in Bungo versatur, meum in hoc regnum se contulerunt: quorum ea est animi magnitudo roburque, ea in dicendo vis atque doctrina, vt mihi celestia quædam tonitrua esse videntur. Sed illud in primis admiror, aut Lusitanos mercatores negotiorū causa, aut vestri ordinis homines vnus rerum opificis gratia (præsertim cū ita late pateat propiusque absit India) è remotissimis regionibus totum pæne terrarum orbem circumeuntes, ad aquam calidam ebibendam paruas in hæc insulas tam longa & periculosa nauigatione contendere. Sane ante Christiana sacra suscepta nihil erat in his locis, præter calores maximos: vt mihi Socij vestri Nauabangi, quasi ventilatores videantur, qui corda mortalium salutari aura opportune refrigerent: qui

profecto

profecto libenter meum in hoc regnum est cur veniant, quamuis exiguum. nam vt alibi aduersos maris æstus, hic quidem certe semper secundos offendent. Ac licet populares mei Christiani ipsorum præsentia destituti, se interea Crucis aspectu excelso loco subleuata sustentent; meum mihi tamen hoc regnum à Socijs vestris relictum, quandam obducti nubibus cæli, aur Solis propria luce defecti reddit imaginem.

Simul etiam Lusitanos negotiatores, quorum mihi perspecta fides ac probitas est, in meæ ditionis terras commeari mihi gratissimum fuerit: qui sic habeant, se non modo ab omni iniuria tutos fore, sed etiam amicissime, liberalissimeque tractatum iri. nec latronum insidias metuant, qui, quibus in oppidis Christiani sunt, nulli versantur. Te quidem certe obsecro, vt de tuis aliquos primo quoque tempore mittas, quos ego magno cum desiderio in ipso littore

opperior. Datæ anno quarto, mense septimo, octauo die, & vigesimo.

Libri secundi Finis.

SELE

SELECTARVM
EPISTOLARVM
EX INDIA

LIBERTERTIVS.

GASPARIS VILELÆ AD
Societatem IESV.

ANNO MDLXI, Augusto mense urbem Sacaium ingressus sum, quæ in Septentrionem sita, gradus obtinet quinque & triginta, & semis. Cumque Euangelium in ea promulgare cepissem, multos repperi, qui verum id esse faterentur, sed quo minus ex eo viuerent, famæ & existimationis ratione impediri. gentem enim diuitijs affluentem, & dignitatis in primis auidam, facile absterret diabolus iniurijs & contumelijs proponendis, quibus in hac vita Christiani fere semper obnoxij degunt, si ducem ac liberatorem suum imitari voluerint. quo fit, vt agere admodum Sacaiiani ad Baptismum accedant.

quanquam in ijs ipsis difficultatibus quadraginta circiter baptizati sunt, in quibus erant milites quattuordecim prætoriani, quorum ita insignis, vitæ morumque mutatio constitit, vt è lupis agni mansueti non sine magna omnium admiratione facti esse videantur.

Atque vt Sacaium per eos dies Meaco discederem, diuinitus equidem factum credo, ne videlicet in ea pericula inciderem, quæ mihi nec opinanti imminebant. Etenim mense postquam inde excessi, Meacum quadraginta millium armatorum obsedit exercitus: quæ etiam causa fuit, cur ad Christianos, sicuti promiseram, non redirem. Illius autem incommodis belli Sacaium vrbs fuit immunis, in primis Iaponis totius contra omnes hostium impetus munitissima. nam ab Occidente alluitur mari, ab alijs vero partibus profundissima cingitur fossa, & aquis plena perperuis. Atque etiam intestino omni tumultu ac seditionibus vacat, nec rixæ ferme audiuntur. cum enim vrbs vias suas quæque portas, & custodes habeant, statimque cum opus sit, occludantur; nullus noxijs ad fugam exitus patet, sed continuo comprehensi ad tribunalia pertrahuntur. Quamquam ij qui inter se inimicitias gerunt, si alter alteri ad iactum lapidis extra mœnia occurrant, se inuicem male admodum accipiunt. Sed ad bellum Meacense reuertor, cuius exitus fuit eiusmodi. Cognita vrbsi obsidione patruus Regis, confestim ei cum exercitu in subsidium venit: huic obuiam iere ex altera parte Neugori Bonziji, qui hominum ordo quandam militiæ Rhodiæ speciem refert. Castris igitur Meacum inter, & Sacaium locatis, crebra prælia

committebantur: ita tamen, vt res Bonziorum semper esset superior. denique vigesimo die, cum ad vniuersam dimicationem ventum esset, Regis patruus victus, quoddam in castrum confugit. Rex autem Meaci, eius rei nuntio audito, se in arcem recepit vrbe deserta, quæ ab hostibus capta, rapinis incendioque vastata est. ijdem sequuti victoriam, signis ad castrum de quo diximus, motis; patrum Regis, eiusque copias omnino delere parauerant: cum Rex Meaci exercitu viginti millium hominum quam occultissime instructo, & ingenti flumine superato, hostes nec opinantes tanto impetu oppressit, vt cum essent ad hominum triginta millia, fusi fugatique sint. quos Rex deinde coniunctis cum patruo viribus fugientes Meacum vsque insecutus, tanta ipsorum cæde urbem recepit, vt multos in annos ea victoria debellatum esse existimetur. Itaque aduersa factio extremam sibi perniciem metuens, pacem ab Rege petijt, seque interponente Vo, siue Dairi, qui rebus ad honorem dignitatemque pertinentibus toto Iapone præsidet, impetrauit. In his tamen belli periculis, & calamitatibus, templum nostrum Dei beneficio integrum, & incolumem perstitit: & in ipsa obsidione Laurentius Iaponius Meacum bis penetrauit (nam me ipsum per litteras Cosmus ante sedatos tumultus eo redire plane vetuerat) semel ad celebrandas cum Christianis Natales Domini ferias: iterum ab iisdem euocatus ad gratias principibus ciuitatis agendas, qui Bonzios cum templum nostrum per vim occupassent, iniusta possessione magno bonorum gaudio depulerant. Toto eo belli tempore, quod annum circiter vigit, pia quædam munia Christiani Meacenses obiere, tribus in singulos menses viris institutis ad pauperum incommoda subleuanda eleemosynis, quæ ob eam ipsam rem in commune conferebantur: cum etiam semel in mense in consilio publico de ipsorum pauperum commodis ageretur. mulier vero Christiana in primis locuples, & honesta, cum liberos non haberet, partem suam bonorum à marito obtinuit; eamque in mendicos, lepra vlceribusque tota vrbe finibusque Meacensibus laborantes, quamquam nonnullis obrectantibus Bonzijijs, magna tamen cæterorum omnium, qui nihil vnquam simile viderant, admiratione atque approbatione distribuit.

Multa in his locis cœnobija Bonziorum visuntur, in quæ (vt aiunt) poenitentia causa se recipiunt qui mundo nuntium remisere, densis adeo tenebris obcœcati, vt nefaria flagitia in his cœnobijs admittere nulla religio sit. nam discrimine recte vel perperam facti confuso, seditionibus, furtis, rapinis, cædibus, cuncta miscentur. Quam etiam ob causam ex ijs quidam nomine Cacubau, vt ex ea videlicet hominum colluione, faceque emergeret, focijs aliquot secum adhibitis, Bonziorum formam instituit, eorum qui Neugori nominantur: quorum alij precibus vacant, alij militiæ, alij quinis quotidie singuli perficiendis sagittis. Arma vero semper habent parata, principemque familiæ suæ Cacubau in deorum numero venerantur. Rectorem cui pareant, habent nullum. viribus namque certatur. & quamquam in consilijs, qui ætate præeunt, priores sententiam rogantur; suffragiorum tamen iura vsque adeo promiscua sunt, vt quod reliqui omnes communi sententia decreuerint, vnus modo si intercesserit, prorsus impediatur. Itaque ad vnam eandemque deliberationem toties conuenitur, quoad plane dissentiat nemo. Vbi vero tenebræ se intendere, sæpe sese inuicem perimunt, ac diripiunt: nec tamen idcirco se putant leges violare, cum ijdem muscam, aut passerem necare nefas ducant, quod legibus suis quicquam animatum vetentur occidere.

Nunc paucis exponam, quod anno superiore me fugit, Iaponij miseri, cum ad sedes, vt ipsi putant, beatorum migraturi sunt, qua ratione se ad iter accingant. Eas autem esse varias opinantur: alias infra maria, alias alibi, certis præpositis dijs, qui à quibus in vitâ culti sunt, eos in suum quisque domicilium præmij loco perducant. atque ad infernas quidem sedes qui profecturus est, hoc maxime modo se comparat. Dies complures stat vigilans, & ex quodam quasi suggestu de mundi contemptu concionatur. huic alij sese comites adiungunt, alij stipem eleemosynæ causa largiuntur. nouissimo autem die orationem habet ad comites, qui pro amicitia simul omnes epoto vino, conscendunt nauiculam, imposita falce ad spinas rubosque qui occurrunt in itinere præcidendos: nouissime induunt ve-

stimentis, manicas lapidibus infarciunt: ad collum autem ingēti saxo religato, quo citius **D** ad paradysum illum suum perueniant, sese ē nauigio sponte præcipites dant. Quem mihi videre contigit, hunc septem comites sequebantur; qui quidem tanta cum animi alacritate & gaudio in mare sese proiecerunt, vt nouitate spectaculi plane obstupuerim. Qui autem Amidam venerantur, alium ritum obseruant. Cum eos tædium cepit vitæ, in specum ad instar dolij, in quo confidere possint, sese conijciunt, ita ex omni parte contactū, vt vna tantum ex arundine perforata spiritum ducant. atque ita ieiuni ad mortem vsque perisistunt, assidue Deum illum suum, seu potius demonem inuocantes. Nuper in hac vrbe Saciao contigit (quod tamen vt audio haud insolitū est) vt Bōzius quidā pecuniosus, omni scelere ac nequitia infamis, annos natus septuaginta, cum in morbum incidisset, se mori nolle affirmaret. Idem interdum comedens repente ex omnium conspectu prorsus ablatu est: quod ipsi quoque Iaponij malum & infaustum interpretantur. Est autem in his locis opinio ē falsis vatum prædictionibus, ex hoc tempore omnia fore semper pacata. id autem ea ratione confirmant, quod annus hic post millesimum & quingentesimum alter & sexagesimus; postremus sit (vt ipsi aiunt) inferiorum, quos à quadragesimo septuagesimo numerant: & propterea hoc anno dicunt facinorosos omnes bello consumptum iri, vt pax in posterum vigeat, quam illis dare dignetur Dominus, quo latius sanctissima ipsius religio peruagetur.

BALTHASARIS GAGI ad Socios.

QVI status esset rerum Iaponicarum, & quibus Deo fauente laboribus in vrbe Facata perfuncti essemus, per litteras vobis exposui anno MDLX. nunc ea perscribam, quæ mihi Goam ex Iapone repetenti in itinere sesquianni spatio contigerunt. **B** Cum certis de causis Cosmo Turriano necessarium visum esset, vt aliquis nostrum proficisceretur in Indiam; ego eam peregrinationem obire iussus comite vno ē fratribus qui cœlum Iaponium non ferebat, Rege, Socijs, & vniuersa Bungi Ecclesia salutata, sexto Calen. Nouemb. MDLX, iuncum (nauis genus id est) vterque conscendimus, & duodecim dies venter vsi sumus ita secundo, vt nobis iam in conspectu esset ora Sinarum, postridieque nos putaremus portu Veniaga potituros, vbi semper quingenti, aut sexcenti Lusitani morantur. vectores igitur & reliqua naualis turba, prospera nauigatione plus æquo elati, præmaturis gratulationibus atque conuiujs comiteatū nauticum consumere atque exhaurire cœperunt. In hac animi iucunditate, cum ita prope ab continente abessemus, vt quolibet vento littus teneri posse videretur; eo ipso die sub vesperam aduerso repente flatu increbrescente, imbribusque densissimis tam sæua tempestas exorta, adeoque ingentes excitati sunt fluctus, vt iuncus modo attolleretur altissime, modo infime magno omnium cum horrore desideret. Augebat perturbationem ac metum, cum intempesta nox cœcaque tenebræ, tum minantes circa scopuli. quo in discrimine cum aduerso flatu retinere-

mur,

A mur, ecce tibi noctis hora circiter decima gubernaculum nauis effractum in mare delabitur, quo amisso de huiusmodi nauibus plane actum existimatur, statimque propterea præciditur malus, ne iuncus ex vehementi agitatione mergatur: & simul ipsa quoque vela cū antennis in mare prolapsa sunt. Tum vero omnes longe alijs ac pridie sensibus animi, serio de morte cogitare, certatimque ad Confessionem concurrere incipiunt, tanto omnes terrore perculsi, vt mente pane emoti viderentur, neque iam in summa nauis quisquam appareret. vnus gubernator in vado explorando, contemplandoque per magnetem cursu totam eam noctem absumpsit. Postridie, sæuiente adhuc mari, fusiisque armamentis, salutis spes iam fere nulla supererat. tantum argenti pondo ad aureorum centum millia vehabantur, quæ tali tempore nulli nobis vsui esse possent, cū ita vehemens esset agitatio, vt alterum in latus procumbente iunco, ima carina appareret: & simul ex leuitate saburræ, & pondere tabulatorum non modo diu retineretur, quo minus in alteram partem recumberet, sed etiam compagibus resolutis, carina fatisceret. quocirca tertio tempestatis die malum alterum, qui stabat ad puppim, nauæ præcidere, & mercatorum cubicula leuandi oneris causa disturbare, ipsos denique foros ē crassis trabibus asseribusque compactos resoluere sunt coacti, vasto iam nauis alueo, ac propemodum vacuo, hic velum exiguum nauclerus ē mappis, cubiliumque linteis & ornamentis, veste serica, aliisque nonnullis, quæ tum sese obtulerant, pro re nata concinnat & comparat: quod ipsum statim impetu venti discerptum est. iamque humanæ opis vnum illud supererat: validior clauus ad extrema tempora referuatus, sed in iis procellis metuendum erat, ne repositus ad puppim statim effringeretur. Verumtamen, ne in Bornei fyrtes incideremus, quo in loco nonnulla nauigia Lusitanorum ē Sinis in Indiam cursu directo perierant (præsertim cum illuc nos impetus maris deferret, nec plus centum & quinquaginta millia passuum inde abessemus) tutius visum est, gubernaculum restituere, paruumque sarcire velum quod vnum restabat. Sed omni iam veste consumpta, mœrentibus omnibus, quod nihil ad refarciendum occurreret; diuinitus factum est, vt qui rimas iunci, obturandi causa scrutabantur, in sarcinam vestium inciderent, cuius antea non sine luminibus diu multūq. frustra quaesita, cum merces in Iapone exponeretur, pretium domino magister nauis aureis octoginta persoluerat. Ex hac igitur sarcina aduersus venti vim duplici velo confecto, & baculis quibusdam, arundinibusque crassis aptato, clauoque summo conatu locato, quem ego prius precationibus pijs, & piaculari aqua rite lustraueram, cæteris eo tempore vota nuncupantibus variisque fundentibus non sine lacrymis preces, diem vnum noctemque processimus: sed cum nauis iustis careret velis, atroci tempestate vsque adeo quassabatur, diffractum vt denuo sit gubernaculum. Tum vero seruandi argenti spes prorsus amissa, accersiti nauæ barbari Sinæ, vt vectoribus in scapham confugientibus, ipsi in iunco remanerent, aliâque sibi raptim extruerent, se deliberaturos ea nocte respondent; inde ad fortes demonemque inuocandum conuersi: quod ego cum cernerem, orabam Dominum, ne nos demonis arbitratu interire permitteret. Mane, simulatque illuxit, nauæ sese statim ad alium clauum reficiendum, scaphamque parandam expediunt. Clauus ē refixis iunci tabulis refectus, & collocatus, non diutius sustinuit impetum maris, quam quanto temporis spatio Litanie recitatae sunt: quo magis in suscepta sententia persistebant Christiani, vt in scapham, quotquot ea caperet, sese reciperent, & iuncum vna cum argento cæterisque desererent. atque ego sane liberaliter inuitatus in scapham, partim ne pericula adirem noua, partim ne plus ducentos mortales, scaphæ exclusos angustijs, omni solatio destitutos in iunco relinquerem, sacerdotes duos ē nostris & fratrem vnum imitari omnino decreueram, qui superioribus annis ē Lusitania proficiscentes in Indiam, ad insulas Maldiuanas naufragio & fame perire, quam scapham conscendere, quæ Cocinum incolu- mis tenuit, cæteris vectoribus desertis in extremo periculo vitæ, maluerant, in quo officio vitam naturæ debitam Christo Domino pie fortiterque reddiderant. Sed interea fabri lignarij, quartum iam gubernaculum reparauerant, ad quod collocandum, pacemque a Deo exposcendam stipe a vectoribus in hospitale domicilium Bungenis Ecclesie corro-

Li

gata,

gata, miserante Domino factum est, vt clauus is omnium infirmisimus nos ad continē-
tem aliquando perduceret. Quindecim ipsos dies ea tempestate iactati sumus, quotidie
(vt erant pericula) morientes: cum etiam vulgo neglecta, nec iam clauibus custodita
argenti laminæ pedibus traherentur. Eiusmodi quippe temporibus pauper spiritu est
quilibet.

Initio tempestatu eius, vectores nautasque mature monuimus, vt animarum saluti
confulerent: qui in mea potestate se plane fore cum promississent, ego vt sublatis peccandi
occasionibus ad gratiam diuinam magis essent idonei, primum illud curavi, vt foemina
quæ uehebatur in nauis, certum in locum abderentur, vbi quinque menses remota à vi-
rorum oculis perstitit: deinde ad ceteros animandos confirmandosque conuersus, tã-
tum Deo adiuuante profeci, vt qui principio abiectis animis concidissent, ad æquitatem
ac fortitudinem reuocati, pro admisis in vita noxis leue sibi supplicium illud atque incõ-
moda ducerent: placandoque Domino certatim dediti, vel precibus ac litanis vacarent,
vel sublatis in cœlum oculis pia cum prece suspiria mitterent, vel alta apud se cogitatione
defixi lacrymas funderent: alij etiam flagris semet cæderent: alij mare sacris reliquijs, &
aqua sancta lustrarent: alij denique nummos in cultum Diuorum à vectoribus peterent,
quorum vis tanta collecta est, vt quindecim dumtaxat viri locupletes, aureos fere mille
contulerint. Ac mihi sane credite fratres, in hac vita labores & incommoda esse expen-
da, quippe quorum amaritudinem, magna suauitas, & firma spes comitetur: quod secus
in rebus prosperis vsu venire vel primis nauigationis diebus clare perspeximus. Inter has
igitur difficultates rursus in terræ conspectum delati, & cum iam contēnebrasset, nimia cu-
piditate prouecti, periculum fuit, ne vi ventorum ad terram allideremur. Sed ex eo pe-
riculo, cum primum illuxit, euasimus: & à Sinis nautis cognitum est, nos per magnam Si-
narum ad insulam processisse, nomine Ainanem: ex qua insula nautici comitatus, &
anchoralia à Sinis fere petuntur. hic dum portum subimus, qui in Septentrionem ad gra-
dus decem & nouem est positus, in aliud repente omnium maximum vitæ discrimen in-
cidimus. In ipso enim aditu iuncus in arenam bis adeo vehementer incussus est, vt plane
iam carina dehisceret. ac pereundum nobis vtique fuerat, nisi Præfecti seu Limenarchæ
permissu, præsentem incolæ nobis opem tulissent: quos nonnullis donis remunerati de-
scendimus **11.** Calen. Decemb. quem ipsum in diem Præsentatio Dei matris **MARIE**
VIRGINIS incidebat. & quoniam iunco afflicto, ac pænè iam dissoluto, ad portum
Veniagam nauigari non poterat; Lusitanum quendam continuo ad Cantonem oppidum,
atque inde Amacanem ad Lusitanos mercatores pedestri itinere misimus, qui de nostra sa-
lute iam desperauerant. Amacanem peruenit nuntius Natali ipso die Domini, anno
MDLXI, statimque ad nos deportandos Lusitani aliquot nauigia submiserunt. Et quo-
niam in Ainane insula menses quinq. posuimus, ex qua deinde Amacanè trigesimo die
peruentum est; de eius insulæ & incolarum natura ac moribus, ne longior sim, pauca
de multis attingam. Est autem Ainanis regio cum fructibus Indicis, & omni cibario-
rum genere abundans, tum etiam margaritis & vnionibus nobilis: frequenter incolitur,
vrbibus opere lapideo exstructis: gens vero ipsa moribus rustica, vestitu brachata, emine-
ntibus è capite ad instar bouum cornibus binis è tenui confectis velo, forficibusque ceu ton-
forum è summa fronte, peracutis. eius ornatus causam cognoscere nunquam potui, ni-
si, si forte dæmonem effingunt specie belluæ sese offerentem. In hac ego insula sacrificau
aliquoties, & Sacramenta distribui. Inde proficiscentes ad Sinas, cum parua nobis insula
ipso Paschali die Dominico sese obtulisset; partim eius dici celebritate, partim etiã ipsius
loci amoenitate inuitati, descendimus, & commodum in monte quodam ingenti specum
& fornicem in templi formam excauatum offendimus. ibi, ara excitata, sacroque per-
acto, cœlesti pane Lusitanos refeci. Ex eo loco ad Sinas delati, idoneam tempestatem ex-
spectantes, ad alteram vsque feriam Natalium Domini anni **MDLXII.** substitimus. atque
inde solutis anchoris tertio decimo die Petram albam felici nauigatione tenuimus. Hic im-
minentibus tenebris territi quo minus fretum Sincapuranum inueheremur, ex cœnsione

facta

A facta Domino gratias agebamus vniuersi, cum repente vela complura piratarum apparue-
re (Aceni vulgo appellantur Somatræ populi) ad regnum Iantanæ tendentium. Tum no-
bis Malacensis quidam denuntiauit, nos vt instrueremus, Acenorum regem centum na-
uium classe aduentare, quoniam consilio, sibi incertum esse. Ea res nobis sane metum at-
tulit, quod oneraria pretiosis mercimoniis referta, ab armis autem esset inops. ac nihilo-
minus nautæ vectoresque sese ad pugnam expediunt. Sed classe Acenorum sine iniuria
præteruecta, ad dimicationem ventum non est. Postridie vero Sincapuranum fretum in-
uecti, cum ventus deficeret, anchoras iecimus. interim Acenorum naues ferme triginta,
in ijs maioris formæ decem, quibus totius classis uehebatur Præfectus, ad nos aduentantes,
partim ad puppim onerariæ sese opponunt, partim etiam latera ipsa pænè abradunt, vt
appareret eos mercibus adamatis (neque enim ignorabant ex quo loco profecti essemus)
pugnam optare. cumque biremes maioribus bombardis, atque sagittis, quas præsentem vene-
no in ipsa nauis assidue inficiebant, nos infestare cepissent, quamquam nostri, quorum e-
rat numerus ad ducentos, arma parauerant, seque omnes ad propugnandum instruxerāt;
tamen certissimo in capitis discrimine versabamur: cum ex altera parte hostium classis mul-
to viris armisque superior immineret, ex altera vero littus esset propinquum, salo in quo
stabamus non plus cubitos quattuor profundo, itaque aut præcisus ab hoste anchoralibus,
B quod vrinantes faciunt, in vada incurrendum, aut in manus hostium plane deueniendum
fuisset, nisi nos insperantes præsentem periculo Dominus exemisset. quippe hostes comiter
amiceque à nobis compellati, nonnullisque muneribus deliniti, non modo nos laceffere
desierunt, verum etiam ita beneuoli discessere, vt sibi met ipsi Lusitanos, & nobilitate, &
belli gloria compararent. Malacam inde peruenimus tertio decimo Calen. Februarias,
qui dies Diuo Sebastiano sacer est: vbi à Socijs nostris amantissime excepti, ad octauum vs-
que Idus Februarij piratarum metu commorati sumus. Malaca dum ad Colanum portum,
in quo arx est Lusitanorum, contendimus, Ceilanis iam syrtibus superatis, vento ad-
modum prospero in Cilanos scopulos recta deferebamur, nisi ad iactum lapidis animadu-
erso periculo, & mutata repente velificatione Comorinum promontorium feliciter præ-
teruecti (quod vix fieri posse videbatur) ipso die Paschali dominico, magna Melchioris
& reliquorum Sociorum gratulatione qui in eo Matris Dei collegio sunt, Cocinum ap-
puliffemus: quo ex loco ad hoc Goanum diui Pauli collegium dudum expectati quinto
decimo die peruenimus. Cuius equidem collegij cum egregia rei Christianæ adiuuandæ
studia, tum varias plurimasque exercitationes, & spirituales, & litterarias, denique ipsius
Ecclesiæ incrementa vehementer sum admiratus: quam porro Dominus ad gloriam suam
tueatur, & augeat. Hactenus de nauigatione. nunc de Iaponicis rebus pauca perstringam.
C In Iapone Ecclesiæ numerantur nouem templo quæque suo instructa: quorum templo-
rum quinq. circiter idolis ante dicata, nunc sacris altaribus, & **IESV CHRISTI, MARIE**
Q. VIRGINIS DEI matris imaginibus exornata diuino cultui seruiunt. Fac-
tense templum Christianus quidam, Cosmus nomine exstruxit. idemque vt nos in ora Si-
narum tempestate retentos cognouit, argenti laminam mihi in subsidium misit. Nam
Cutamense (quod templum est permagnum in agro Funaiano regni Bungenis, passuum
ab vrbe viginti quinque millibus) suo sumptu ædificatum Christianus Lucas cœmeterio
circundedit, excelsa lapidea Cruce in medio posita, ad quam se post mortem sepeliri ius-
sit. Cutamensis porro ager ipse, vectigalis est dynastæ cuiusdam ethnici, cum quo ipsius-
que comitibus, dum Ecclesiam Cutamensem inuisimus, de rebus diuinis sæpe collocuti
sumus. quibus ille sermonibus, nostraque consuetudine delectabatur adeo, vt quattuor
horas totas interdum nobis aures præberet, atque ita commouebatur interdum, vt velle se
Christianum fieri diceret: sed hominum rumusclos veritus (quæ res toto terrarum orbe
plurimum potest) à suscepta sententia destitit. Idem apud Lucam rursus totum vesper-
tinum tempus nos audiendo consumpsit, clareque perspectis ex ea disputatione Iaponica-
rum sectarum omnium erroribus atque fallacijs: comitibus suis, qui secum aderant, a-
perte professus est gratum sibi fore, si quis eorum Christiana sacra susciperet. quæ

LI 2

res

res nonnullos ex iis adduxit, vt conceptum animò Baptismi desiderium exprimerent: quo ille ita gauisus est, vt eos ipsemet hortaretur, vti constanter in proposito permanerent. Ac fere omnes Iaponij proceres nobis amici sunt. nam etsi aliqui, acie mentis retusa flagitijs, lucem Euangelij aspiciere nequeunt; valetudinis tamen causa, si quando ipsi, aut ipsorum familiares in morbum incidunt, ad nos confugere consueuerunt. vt iam in his terris Christianam rem non modo Theologi, sed etiam medici chirurgique promoueât. quod ipsum apud Sinas quoque propediem fore confidimus: qua in prouincia rumor iam dissipatus est, candidam gentem, promissa barba, Sinarum Imperij potituram. quod si (vt speramus) euenerit, pauca omnino pro mensis eius, itemque Iaponica, & Indica copia, Christianarum sodalitatum omnium operæ fuerint.

In Iapone, simulatque cognitum est me in Indiam profecturum, Christiani omnes à viginti septem passuum millibus ad me salutandi causa venerunt: qui vero longius aberant, mihi se per litteras excusarunt. Itaque in meo discessu tanta hominum multitudo conuerat, vt eos nec templum, nec atrium nostrarum ædium caperet. Hic ego fratres mihi carissimi, Christianorum lacrymas consulto prætereo; quorum moerorem solari conabar noui supplementi spe, cuius causa me ad Socios mecum ex India reducendos abire dicebam. Ad mare tendentem ingens me agmen omnis ætatis virorum, atque mulierum àta obfirmato animo prosequutum est, vt ad eos domum remittendos bis in itinere mihi subsistere necesse fuerit. quorum equidem precibus (nam ijs me magnopere commendaueram) nos è tantis periculis diuinitus ereptos puto. Sunt autem Iaponij acceptorum beneficiorum adeo memores, gratique, vt si modo ipsorum elemosynas acceperimus, quod illi sibi honoris loco ducunt (non enim dico si eos inuiserimus, aut alia quapiam re adiuerimus) eorum primarij ad agendas nobis gratias domum vsq. contendunt. quod ipsum interdum etiam ethnici eorum cognati faciunt, quod si qui nobis (vt fit) in domesticis ministerijs operam dederint, illam dumtaxat mercedem requirunt, vt sub vesperam hilarum vultum dicamus: Goxinro de oniar, hoc est, laborastis egregie. Id si reticeatur, valde moesti afflicti que discedunt.

Bungensium Rex proficiscenti mihi dedit eleganti opere gladium, auræque vagina in anguis formam elaborata, mittendum ad Regem Lusitanæ, quem esse tenera adhuc ætate cognouerat, itemque præclarum Indiæ Proregi pugionem: quæ omnia in Iaponem idcirco remisimus, quod tempestatis iniuria nitorem suum atque decorem amiserant. Ad ipsum autem Bungi Regem Constantinus Prorex munera & litteras miserat: & simul eum affecerat laudibus, quod Euangelij præcones in suis regnis tueretur, benigneque tractaret. quod ille munus ac litteras ita illustri gratia excepit, vt non modo eum qui attulerat, aureis donarit amplius sexcentis, verum etiam ad Prætoré vicissim miserit in bellicos vsus affabile factum thoracem auro sericoque distinctum, cum inaurata galea, cupreoque frontali, item hastilia duo pugionibus præfixa, argenteis crustis ornata, quas Nanguinatas appellant, aliaque similia. Nos autem ipsos mirum quanta beneuolentia prosequatur, nam cum cæteris rebus amice nobis fauet, & commodat, tum in consilio dando fidem præstat cum humanitate ac facilitate coniunctam, liberumq. permittit, sequamur id, quod optimum esse iudicauerimus. In Christianorum vero negotijs, quanti nos faciat, plane demonstrat, etenim vel infimorum hominum res, commendatio nostra si accesserit, suas putat, eosque nominatim appellat, quod magnum est apud Iaponios honoris indicium, aditusque eis ad se præbet facilimos: denique illis etiam internuntijs ad nos vitur, quibus rebus Christiani maiorem in modum animantur.

Vostanto Regi fratres meliorem in dies mentem: nobis ad cæpta strenue promouenda lucem viresque precamini. Goa,

GASPA-

GASPARIS VILELÆ

ad Socios.

ANNVM in vrbe Sacaii moratus, Meacum pacatis iam rebus discessi anno MDLXII, magnaue Christianorum lætitia acceptus, conciones habere continuo institi: & quo maiore gratulatione studioque celebrarentur instantes iam Natales Domini feriæ, Iobeum promulgauit septimo ante anno datum à summo Pontifice. quo illi ita permoti sunt, vt ipsorum & in Confessionibus diligentiam, & in festorum Natalium expectatione pietatem ac studium magnopere admirarer. Natalis Domini dies festus cum aduenisset, nouem, qui mihi maxime idonei visi sunt, exposita prius ipsis augusti illius ac tremendi mysterij sanctitate, ad sacram Eucharistiam admisi, eo sensu pietatis affectos, vt magno temporis spatio lacrymantes ante perstiterint. Reliquorum autem desideria id ipsum auide expetentium, verbis leniui; totaque ea nocte in laudibus summi parentis ac Domini exacta, matutino tempore sacrum feci, deque ipso Natali, tanto cum omnium gaudio ac voluptate differui, vt identidem prisca illa mihi subirent nascentis Ecclesiæ tempora, cum Christiani omnes vno amoris vinculo caritatisque coniuncti, ad festos dies agendos, & conuiuia spiritalia celebranda castissimè conuenirent. Peractis ferijs, deinceps ad conciones redij, ad quas ethnici multo iam tum pauciores, quam antea ventitabant: credo propterea quod initio ad nos audiendos cauillandi studium ac petulantia complures impelleret, quos nunc perspecta veritas ab ea derisione deterret. Nec fere nobis iam aures atque operam dant, nisi qui serio salutis suæ consulere, ac rationi parere in animum induxerunt. quod ipsum cæteri quoque Meacenses utique facerent, nisi eos fictis rationibus deceptos ab eo consilio dæmon abduceret. aiunt enim, cum perpetuum quendam innocentis vitæ cursum religio Christiana requirat, se eiusmodi militiæ sacramento obligari, & pugnam aduersus voluptates deliciasque nolle capeffere, vt cum se magna ex parte huius vitæ iucunditate priuarint, tum sempiternis in altera vita supplicijs, nisi ad finem vsque perseverauerint, deinde mactentur.

In hebdomadæ sacrosanctæ Paschalibusque solennibus, eadem Christianorum fides, atque religio constitit. celebritatem auxere nouem Baptismo lustrati, in ijs cuius quidam locuples, & Iaponicis superstitionibus admodum eruditus, cuius oculos mentis, cum nihil post mortem omnino superesse putaret, Dominus ita aperire dignatus est, vt sacrosanctum Baptismum magno animi ardore lacrymisque susceperit.

Per eos dies seditione Meaci rursus exorta, quam iniqui in Christiana sacra conferebāt (multo iustius Regis ipsius tyrannidi tribuendam, qui regna septem vi metuque tuetur, nec spei quicquam habet in ciuium caritate repositum) ad reuiscendos neophytos, Sacaii, de Christianorum Meacensium sententia discessi, Meacensis templi Ecclesiæque custodia Christiano admodum seni relicta. Meacum reuertar (vt spero) ad festum diem agendum natalis Reginæ cœli **MARIAE VIRGINIS**, cui ædem idcirco dicauimus, quod eo ipso die Meaci primum sacra missa peracta sunt. In hac autem vrbe Sacaii, non admodum magna mihi spes propinque mensis, nunc quidem ostenditur: tanta enim est

LI 3 incolarum

incolorum superbia ac leuitas, vt cœlum honoris existimationisque iactura mercari se nol-
le fateantur: quanquam tempore procedete speradum est agrum hunc ipsum bonam pie-
tatis frugem laturum. Rationem instituti nostri in Bonzijs hisce tractandis, aliaque non-
nulla cum de ipsorum ornatu cultuque corporis, tum de incolarum natura moribusque
separatim perscripta ad vos mitto: quo iis cognitis gratias Domino nostro agatis, qui nos
ex infinito prope cœcorum numero exemit; & simul eidem supplicetis, vt ad ipsum con-
uertantur hæ gentes, Indica Brachmanarum superstitione deposita, quam ab Indico ma-
gistro ex regno Sionis acceptam huc vsque retinent: quod ipsum ex delubris etiam appa-
ret, quæ in oppido Indiæ Ceilano eadem quæ in Iapone videre me memini. idque vobis
idcirco significandum putauit, vt praua huiusce religionis origine cognita, vos ad eam re-
prehendendam, & confutandam facilius comparetis. Precibus vestris, ac sacrificiis vt me
Domino commendetis, à vobis etiam atque etiam peto. Sacaio. v. Cal. Maij MDLXIII.

Scriptis iam litteris, rogat me per nuntium ethnicus quidam vir opibus præpotens, vt
ad se baptizandum veniam in urbem Naram. Omnino vereor vt verbis hominis fides ha-
benda sit: grauem enim adhuc se rebus diuinis aduersarium præbuit. Verumtamen, quic-
quid sit, experiar: præclare mecum existimans actum iri, si in Christiana causa vitam po-
nere mihi contigerit. nec enim permittet Dominus, vt exiguam huiusce lucis vsuram a-
nimæ meæ saluti, atque immortalitati antepo-
nam. Sin ethnicus ille vera narrauerit, seq-
ex animo ad sacrosanctâ Ecclesiam aggregarit; ne ego tum omnia Societatis nostræ Colle-
gia nouam in hanc messem per litteras euocare non dubitem. magnum enim in his locis
eius viri nomen, magna auctoritas est. Faxit Dominus quod è sua gloria maxime fuerit,
cui me inter acies gladio, intentaque in me inimicorum tela versantem, plane commissi
totum ac tradidi.

LVDOVICI FROII AD SOCIETATEM IESV in Indiam & in Europam.

MAXIMIS nauigationis periculis summo Dei ac Domini
nostri beneficio liberati, ex ora Sinarum incolumes in hunc
Iaponis portum deuenimus, quem Vocoxiuram appellant: ob-
uiosque habuimus in littore Christianos incolas omnes tan-
ta ex aduentu nostro voluptate ac lætitia gestientes, vt nos hu-
meris ipsimet suis sublimes tollere atque asportare velle vide-
rentur, quorum ducenti circiter nos ad templum vsque dedu-
xerunt. Cosmi vero Turriani gaudium fuit ita magnum, vt
collacrymaretur, satisq. se vixisse iam diceret, quoniam qui-
dem operarios sibi in subsidium missos à Domino in tanta ne-
gotiorum mole, tamque opportuno tempore cerneret. Ioannem autem Fernandum è
magnis assiduisque laboribus ita consumptum macieq. confectum offendimus, vt animam
agere pæne videretur. Etenim ad domesticas & quotidianas Cosmi occupationes, accede-
bat etiam magna frequentia principum virorum, & Christianorum tum ex alijs regionibus

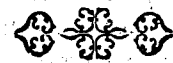
A bus, tum ex hoc regno, vel baptizandi vel salutandi causa aduenientium. Ioannes autem,
post sacra missæ à Cosmo peracta, totum fere diem & sæpe noctem partim rudimentis
Christianæ doctrinæ vulgo tradendis, partim etiã proceribus ac Bonzijs qui ad Baptismum
accederent, separatim instituendis ponebat. Mihi vero baptizandi onus impositum est:
ac nono post nostrum aduentum die primum sexaginta Baptismo lustrati sunt, multique
deinceps è prima nobilitate, Barptolemæi regis maxime hortatu ac persuasionibus inci-
tati: quorum plerique catechismum sua manu continuo describebant, quo facilius memo-
riæ commendarent, eundemque domesticis traderent. singulis autem, à Baptismo, sane
quam enixe ac studiose petentibus, Crucis sigillum è collo gestandum, itemque Rosarium
precandi causa dabatur.

Firandi autem, simulatque Sodales ex India aduenisse auditum est; Antonius & vxor
ipsum Elifabeta misso confestim nuntio Cosmum magnopere obsecrarunt, vt quoniam
tres è nostris in hoc portu sacerdotes essent, unum ex ijs ad Firandensem cæteraque eius
tractus Ecclesias inuisendas omnino mitteret. quod si per litteras ab ipso non impetra-
sent, duos è filijs suis ab se legatum iri, qui id ipsum humi strati supplices peterent. Neq.
ita multo post, ab vrbis Ximabaræ Tono seu regulo (qua in vrbe Christiani eo tem-
pore plus mille & quingenti numerabantur) nobilis vir cum mandatis ad eundem
B Cosmum est missus, vt ab eo promissa exigeret. promiserat enim Cosmus, simulat-
que supplementum ex India aduenisset, missurum se qui Ximabaræ commoraretur. Ea-
dem erant postulata Regis quoque Bungenis, quo in regno annum iam sacra missæ facta
non fuerant. Atque in Bungum quidem, quod eius Regis gratia ad rem Christianam iu-
uandam in primis est necessaria, Baptista Montanus paucis post diebus profectus, amicissi-
meque ab ipso Rege acceptus est. Antonio autem Firandensi, itemque Tono Ximaba-
rano Cosmus respondit, simulatque per occupationes liceret, se ipsum ad illos esse ventu-
rum. Christiani vero, quique insulas, quique Firandum oppidum incolunt, vbi rescire
nos piacularibus orbiculos seu grana benedicta ex India, itemque Veronicas attulisse; multi
cum vniuersa familia, ijque admodum pauperes, conductis mercede nauigijs ad huc por-
tum traiecere. interrogati cuius rei causa, nullius præterea, respondebant, nisi vnius pe-
tendæ Veronicæ. nam qui orbiculum optabant, octo diebus ante, supplicationes ad Deum
habebant, quo facilius impetrarent: atque etiam, cum sibimet ipsi diffiderent, Lusitanis
apud nos deprecatoribus utebantur: eaque dona quam sibi grata essent, ipsis etiam lacry-
mis testabantur. Iam vero alij Christiani Amangutio, quinquaginta aut sexaginta leuca-
rum itinere, alij Facata, alij denique alijs è regionibus ad nos hucusque Confessionis cau-
sa contenderunt. quorum sane religio caritasque est admirabilis. Per idem tempus Bar-
ptolemæus quoque Rex ad Cosmum inuisendum in hæc loca se contulit: quem continuo
C adiuiimus, eique xenia dedimus Rosarium ex equo marino, itemque granum vnum auro
insertum. quæ ille quanti faceret, vel ex eo ostendit, quod vtrumque statim è ceruice sus-
pendit. cuius aduentus magna Lusitanorum quoque gratulatione (namq. illum omnes
admodum diligunt) concelebratus est. Regis autem ipsius animi submissio ac pietas, cum
sacro missæ interesset, potissimum elucebat. etenim cum in templum quotidie mane, mul-
to ante lucem veniret, (maximam enim noctis partem fere Iaponij proceres vigilant) non
modo sacerdotem ad statam horam vsque præstolabatur; sed etiam plebem infimam adue-
tu suo summoneri plane vetabat, vixque parato sibi honoris causa stragulo ad confiden-
dum utebatur: prorsus, vt quilibet vnus è populo videretur esse. Sermones vero de re-
bus diuinis ita auide expetebat, vt sacro interdum peracto, ante recitatum à pueris de mo-
re catechismum templo nequaquam excederet. idemque vt quædam sacrificii & Eucharis-
tiæ mysteria probe cognosceret, accersitum ad se eius rei gratia nocte Ioannem Fernandum
summa sua cum animi voluptate pæne ad lucem detinuit multa percontans, quæ sibi par-
tim ad comites suos docendos, partim ad Bonzios refutandos, necessaria diceret, quæ ille
& simul purgatorij ignis inferique supplicij discrimen à Ioanne cum didicisset, ad Cos-
mum salutatum accessit: cui id honoris etiam habebat, vt in ædium ingressu pugionem cate-

cæteraque arma deponeret. Paucis diebus in his locis moratus, ad subsidium fratri suo **D** germano Rimanorum Regi ferendum, qui bello erat implicitus, proficisci coactus est. & quoniam consuevere Iaponij principes Manibus mortuorum decemalia fere sacra, non sine magna Bonziorum præda saginaque perfoluere; Barptolemaus rex, patre qui eum adoptauerat, per eos dies vita functo, re cû Cosmo cõmunicata, pro exsequiis illis, Bonziorumq. conuiujs, totidem dierum epulum sex pauperum millibus præbere constituit: partim vt sibi ipsi, quoniam impio parenti non poterat, diuinam gratiam conciliaret: partim etiam, ne post Christiana sacra suscepta, pristina benignitatis atque clementiæ oblitus esse videretur. Idem, in rebus diuinis multo plura præstare quam polliceri solitus, simulatque Vmbram regiam urbem regressus est, demortui Regis imaginem quam odorem suffire venerarique solebat antea, igne comburi iussit: quod à Bonzijs ingens piaculum est habitum. cumq. ex itinere ad oppidum Omuram se contulisset, vbi erat eo tempore vxor ipsius Regina; multis ei rationibus persuasit vt vna cum omni famularum comitatu ad baptismum accederet. quæ res eo mirabilior visa est, quod antea Regem ab eo consilio reuocare ipsa tentarat. simul etiam Rex templum ibidem magnificum ædificare constituit, Bonzijs ad eam rem è cœnobio quodam eoque pulsus. quapropter etiã Aloysium præstanti virtute virum, regie vrbis præfecti fratrem, sibi que in primis familiarem, ad Cosmum cum mandatis misit. quibus rebus ira permoti barbari impellente dæmone, **E** Regi ipsi insidias compararunt. Capita coniurationis fuere duodecim viri vrbis administrationi præpositi. ij, ad rem occultandam, Regemque fallendum, Christianos fieri velle se simulant. quos tamen Rex, quasi eorum scelus præfagiret, diu multumque ante Baptismum probari iussit. Et quoniã Gotondonus spurius regis demortui filius, Barptolemao in legitimi filii locum ab Rege ac Regina adoptato, hæreditario iure regnoque priuatus fuerat; Gotondonum coniurati cum alio quodam è proceribus facinoroso homine Feribo, in societatem consilij assumunt. omnes denique Barptolemaum hortantur vt regni possessionem cum pompa solenni aliquando capiat, & simul Regine baptismum ac cæterorum, Cosmo accersito, quanta maxima possit cæremonia & ciuium gratulatione concelebrat: namque eo ipso die statutum facinus perpetrare decreuerant. sed veriti mox, ne ipsorum consilia patefierent, rem aggredi anteuertunt. Aloysium regis internuntium vltro citroque ad Cosmum rei Christiane causa comitantem Feribus in itinere adortus interimit: cuius in comitatu ne Cosmus esset, diuinitus factum est: præmisso quippe ad Regem Alexandro, Aloysium subsequi deinde ipse decreuerat. Eadem ipsa nocte XII viri regis ædibus vrbique incendium inferunt, ex quo Rex cum præfecto vrbis Aloysij fratre paucisque præterea comitibus, in arcem proximam confugiens, haud ita multo post Rimanorum Regis auxilijs regnum prope vniuersum ingenti Christianorum gaudio recepit, misitq. Cosmo nuntiatum, se Vocoxiuram, cum primum posset, ad ipsum inuisendum esse venturum. Interea Gotondonum, & Feribum, aliosq. rebelles varijs locis Rex Rimanorum obsidebat, eorumque agros ita vastabat, vt ex hoc ipso portu incendia cernerentur. multi etiam seditiosi, Regis imperio capite plectebantur: quam rem ad Christiane religionis propagationem magni momenti fore confidimus. Sed paucis mihi perfringendum videtur, quam ratione Barptolemaus Rex sese ad Christum adiunxerit. Is claro in primis genere natus, Cegandono patre admodum sene (qui viuit adhuc) acerrimo & Bonziorum fautore, & Christiane religionis inimico; ab Rege, vt dicebamus, adoptatus est, (quem arcta affinitate contingebat) populo magistratibusq. approbantibus. Aliquot deinde post annis Cosmus, cum Vocoxiuram se contulisset, Rex ad eum salutandum ineunte Quadragesima venit, quem antea nunquam viderat. Ad ipsum vero postridie Cosmus Lusitanis nonnullis comitantibus, qui in hoc portu hyemabant, honoris causa adiit, eumque in ædes nostras in posterum diem ad prandium inuitauit. A prandio Cosmus partim suo ipse sermone, partim Ioannis Fernandi, qui bene Iaponice nouit, opera, cum alia multa Regem de rebus diuinis edocuit, tum de animorum aternitate, inlicitaque & errore illorum, qui nihil esse omnino præter materiam primam opinarentur.

habita

A habita est hæc disputatio in sacello quodam optime ornato, proposita **MARIE VTRIGINIS** imagine cum filio. **IESV**, cuius ille tabulæ cum cætero aspectu mirifice gaudebat, tum stupēbat in primis quod quamcunque se in partem verteret, defixos in ipsum oculos puer **IESVS** habere videretur. Atque ille quidem omnia quæ dicebantur, clare percepit. in digressu autem, Cosmus ventilabrum aureum Regi donauit, Cruce præfixum cum clauis tribus, & nomine **IESV** eleganter sane descripto: quod ventilabrum Gaspar Vilela ex vrbe Meaco miserat. cuius argumenti litterarumque nouitate permotus Rex, vt ea omnia per otium cognosceret, rursus ad nos cum magno comitatu se contulit, cæterisque in atrio relictis, vno Aloysio secum adhibito, templum ingreditur, ibique rursus de sacris fidei Christiane dogmatibus, deque sanctissimi nominis **IESV**, Crucisque mysterijs atque virtutibus, Regis ipsius rogatu Ioannes admodum fufe copioseque disseruit: è quibus multa Rex sibi ipse manu in commentarium retulit. ex eo die, aurea Crucis sigillo munitus, quod secum de Cosmi sententia dies noctesque gestabat, se identidem **IESV**, **CHRISTO** commendas, crebrisque Cosmi cohortationibus incitatus, denique nomen **CHRISTO** Domino dare constituit. Nocte igitur domum ad nos cum suis familiaribus venit, pijs de religione sermonibus ad insequentem vsque lucem aures præbet, quibus Cosmi iudicio iam satis institutus, sacro Baptismate ab eodem illustratus est, manibus in modum precantis magna cum submissionis pietatisque significatione coniunctis, comitum suorum è præcipua nobilitate corona circumdatus, qui pariter eius consuetudine monitisque adducti, in eandem Baptismi voluntatem valde incubuerant. Xumitanda appellabatur antea: ex eo tempore Barptolemaus nouo nomine vocitatus est. Inde ad bellum discessit, Cosmum obtestatus, vt pro sua suorumque salute, ac felici vxoris partu Dominum precaretur. Porro in itinere Maristenis delubrum, quem Deum rei militari præpositum Iaponij magno cultu cæremoniaque venerantur, iniecto igne consumpsit, eodemque loco signum Crucis erexit, quod ipse & vniuersus ipsius comitatus supplices adorarunt. In castra vero simulatque peruentum est, misit qui toto regno Deorum phana comburerent. Ex ipsis vero lucis materiam caduam gratis admaues parandas ac reficiendas Lusitanis attribuit. Quin etiam in castris, quicquid à bellicis occupationibus ortij superest, id totum nocte dieque in militibus ad Christianam pietatem informandis infumit, quos paulatim ad nos, quo res minus inuidiosa apud ethnicos ac Bonzios sit, Baptismi causa dimittit. Eiusdem, in bello insignia sunt nomen **IESV** cum clauis tribus in humerali depictum, Crux è collo dependens, & piaculare granum in baltheo. Deniq. tanto rei Christiane studio incensus est, vt neminem intra insulæ huius fines habitare patiat, quin concionibus sacris intersit. Christianos vero, contra omnium, etiam parentis Cegandoni iniurias ac vim tuetur egregie, & quoniam Rex est splendore atque auctoritate præcellens; magnopere, vt dixi, fore speramus, rebus pacatis, vt Euangelium ipso adiutore Dominus longe lateque disseminet. Vos interim ego etiam atque etiam oro, vt sacrosancta sacrificia vestra, piisque suffragationes mihi deesse nē patiamini. **Vocoxiura** xviii. Cal. Decemb. **MDLXIII.**

EVDO

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIOS

in Indiam.

LXPONAM his litteris fratres mihi carissimi, quam ratione Rimanum in regnum, urbemque Ximabaram nuper inducta Christiana religio fuerit. Ac portus quidem hic seu emporiū Vocoxiuræ, quod commutato iam nomine MARIAE VIRGINIS adiutricis vocatur, compluribus Facata, Fifando, Meaco, aliisque ex oppidis huc ad Cosmum Christianæ doctrine causa commigrantibus, ita frequenter habitari cæptum est, ut Ecclesiam hanc regionis huiuscæ totius caput aliquando fore speremus; Barptolemæo etiam rege vna cum ipso flore nobilitatis haud ita pridem ad fidelium numerum aggregato. Eius autem frater, Barptolemæi monitis precibusque sapius excitatus, ut à Iaponicæ superstitionis erroribus ad rectam veritatis Evangelicæ semitam se traduci pateretur; à Cosmo magnopere petijt, ut aliquem ad se instituendum in castra (bellum enim per id tempus gerebat) omnino mitteret. Missus ego sum, benigneque ab eo acceptus, nocturno tempore, quod à negotijs magis erat vacuum, de rebus diuinis ad Regem diu multumque dixi. quod ipsum deinde per alias occasiones alibi cū ipsius rogatu fecissem, ijs sermonibus admodum delectatus permotusque Rex, certis de causis Christiana sacra ipsemet in præsentia suscipere supersevit, sed duas mihi dedit epistolas, alteram ad Cosmum, cui potestatem per eas litteras faciebat Euangelij toto suo regno libere promulgandi; alteram ad incolas oppidi maritimi Cochinoci, in qua erat scriptum, ut ad audiendum Euangelium ad me conuenirent. ad quos me qui perduceret vnum ex amicis ac familiaribus mihi comitem dedit: quo sane breui peruenimus, hospitioque excepti ab urbis Præfecto, verbum Dei disseminare institui. Nec sane frustra. etenim baptizati sunt quinquaginta supra ducentos, in quibus fuit cum vxore, ac liberis ipse ad quæ diuerteramus, urbis præfectus. Deinde cū in ædes regias in primis instructas loci maiestate deterriti timidius incolæ ad nos & ipsi venirent, & filios mitteret, veriti, ne ab ijs ædiū ornatus, & catastromata foedarentur; ubi id animaduerti, egi cū Præfecto de alijs ædibus, populi docendi causa, cōparandis. ille mihi sane liberaliter omnium quotquot essent in oppido, dedit optionem. delectum est ædificium quoddam per amplum, sed magna ex parte dirutum, secus aream, quam nobis Rex templo ædificando attribuerat. Operæ centum ad ruinas instaurandas ædemque sacram exstruendam Præfecti imperio ex censu ciuium exhibitæ, opus vtrunque celeriter absoluerunt. Tum vero liberius ad Christianæ doctrinæ rudimenta, sacrasque conciones pueri senesque sese conferre: è quibus deinceps non ita multo temporis spatio centum & septuaginta Baptismo lustrati sunt. designatum est etiam Christianis humanis prope ædem sacram Cruce defixa per amplum soli spatium, quo primum illati sunt infantes duo tertium circiter annum agentes, quos Dominus pro salute harum gentium deprecatores in coelum asciiuit. Secuta deinde est in Barptolemæum regem coniuratio, bellicique tumultus, quibus tametsi oppidani commoti, atque à Bonziorum fautoribus potentibus viris ad Christianam religionem deferendam sollicitati sunt, Cruce etiam ipsa contumeliose diffracta; ipsi tamen in fide fortiter persistenterunt, quod egomet deinde ex eorum sermonibus

Amonibus clare perspexi, cum ad eum portum per id tempus nauis accessissem. cum enim ab hostibus Christianæ religionis vrbe occupata, publico edicto nos intrmittere vetaretur; ad stationem nostram, sera admodum nocte, parato nauigio frequentes venerunt, se diligenter excusantes, quod nos excipere hospitio sibi per aduersarios non liceret, pietatem tamen suam atque constantiam verbis testantes huiusmodi: Christiana religione deserta, quam porro sectabimur? in difficultatibus nostris atque periculis ad quem confugiemus? an ad lignea siue lapidea simulacra, quæ huc vsque coluimus? quis insitam vnius Dei caritatem ex animis nostris euellet? Quibus ego verbis maiorem in modum recreatus, eosque vicissim, ut potui, consolatus; ad Cosmum ceterosque Socios Vocoxiuram ex eo loco profectus sum, qui sese cum Christianis ad hostium furorem vitandum, in onerariam receperant. verum sedatis iam maxima ex parte tumultibus, & Barptolemæo, qui in arcem quandam ex incendio regie vrbs cum paucis vix viuus euaserat, in regnum restituto, metus hoste omnes iuuante Domino propediem sublatum iri confidimus. sed de his hæcenus.

Venio ad res Ximabaranas: quam ego in urbem ab ipso Tono accersitus, Cosmo iubente, me contuli, benigneque exceptus, & in optimo totius vrbs domicilio sum collocatus. Postridie me Tonus inuitat ad cœnam. A cœna familiares suos atque domesticos in cœnaculum conuocat. Hic ego bene longam de Christiana religione disputationem instituo. illi vero multa ac varia me interrogant: quibus ego dum ad singula respondeo, noctis magna pars abiit. Mane cum illuxisset, Tonus rogatu meo popularibus omnibus Christianæ capessendæ religionis fecit publice potestatem. ex eo tempore ter quotidie concionari cœpimus, matutinis primum horis, tum pomeridianis, postremo vespertinis, tantâ hominum vi confluyente, ut non domus solum, sed etiam via auditoribus oppleretur. Secundum hunc rei Christianæ cursum more suo aduersarius non semel impedire conatus est. Tria visuntur Ximabaræ cœnobiaz Bonziorum, qui cum alijs de causis plurimum possunt, tum quod principes ciuitatis affinitate contingunt. Eius ordinis hominum fallacias atque superstitiones quod palam coarguimus, populumque ab ea secta ad CHRISTVM omni ope traducimus, capitali nos vbique fere odio insectantur. Ximabaræ autem, simulatque ita propensam in nos populi voluntatem intellexere; inimicitias quas antea inter sese exercebant, communi metu suadente depositis; calumniis fictisque criminibus nos oppugnare constituunt. Ad Tonum adeunt, mirantes cur in suis terris tam improbum genus hominum versari patiatur. Anthropophagos esse nos, & quocunq. Christiana sacra inferamus, eodem continuo bellum excidiumque importare. Si nobis in vrbe habitatio detur, Lusitanos ipsos illi imperium erepturos. Ad hæc, plebem incitare conantur, partim ut nos ex vrbe pellendos vna voce abs Tono deposcat, partim etiam ut nos publice conuictis maledictisque proscindat. Eam rem ubi parum procedere animaduertunt, consilium etiam audacius capiunt. Dum ego in ædibus nostris de re Christiana ad populum maxime dissero, facta manu quidam è Bonzijs de communi ceterorum sententia in ædes nostras irrumpit, positamque ibi Crucem effringit. Sane indigna visa res est, valdeque omnes, sed hospes præcipue noster, eo facto commoti. Itaque nihil propius factum est, quam ut eum interficerent. Bonziji autem furore elati scelus scelere cumulant. Mos est neophytorum susceptam à se Christianam religionem Cruce in charta depicta, atque in ædium foribus collocata publice profiteri. id illi sibi non modo apud Deum salutare, sed etiam apud homines gloriosum existimant. Hæc omnia insignia Bonziji postridie, primoribus vrbs pro affinitate fauentibus, discerpere ac lacerare decernunt. Quod ubi Tonus resciiuit, Christianis confestim totam rem iussit renuntiare, eosque hortatus est, ut tumultus vitandi causa, eam iniuriam æquo animo ferre ne grauarentur: se ipsum in Bonzios vtique animaduersurum, sed tempore. Quorum amentia ac furor eo vsque processit, ut quicumque ad nos audiendos venirent, eos vsu etiam fontis arcerent in proximo ficti, ad quem plurimi aquationis causa ventitabant. profus, ut nobis eius molestia vitanda causa, in aliam vrbs partem migrare necesse fuerit.

Iam vero illa quoque res accidit, non minus euentu felix ac læta, quam in his diebus accidit.

turbulenta. Adolescentes duo ad nos audiendos rei nouitate inuitati ex oppido finitimo **D** venerant. dumque in aedibus nostris morantur, in familiari & iuuenili colloquio (vt fit) vnus eorum alterius procaci interrogatione lacepsitus, stricto mucrone in focium præceps iracundia ferebatur; cum illum ex his qui aderant Iaponij quidam (aderant autem fere ceterum) vi arreptum retinent, eique de manibus sicam extorquent: quo ille factò ita iratus inde discessit, vt aut eam vlscisci iniuriam, aut mortem sibimet inferre Iaponico more, statuerit. Accessit ad extimulandum iuuenis animum fatis iam per se incitatum, patris quoque denuntiatio vehemens, ne suum in conspectum veniret omnino, nisi prius ab ædium præcipue domino apud quem res illa contigerat, doloris poenas exegisset sui. igitur adolescens, amicis affinisque coactis, vim comparat: quod vbi Ximabaram allatum est, Christianos omnes magnopere conturbauit; me vero potissimum, verentem, ne si ad manus ventum esset (quæ res non sine multorum cæde erat futura) tum vero Bonziji ciuibus quod cupiebant plane persuaderent, nos rixarum ac seditionum vbique terrarum auctores esse perpetuos. Iamque se, quanquam in magno omnium mœrore oppidani ad Ioannis (sic enim appellabatur) hospitis nostri defensionem instruxerant, aduentabatq. armatum agmen aduersariorum; cum iuuenis ille dux agminis repente præter omnium spem gentisque consuetudinem exterritus substitit, fatis dignitati suæ, fatis parentis imperio factum existimans, si vacuam nobilis cuiusdam viri domum ingressus in suburbano **E** positam, resistente nemine, pugionem inde vicissim abstulisset, atque ita (vt fecit) in patriam reuertisset. Id à Christianis vbi rescitum est, tanta voluptate lætitiæq. perfusi sunt, vt ab ipso noctis crepusculo, quamquam eos domum dimittente me, nihilominus gratias DEO cuncti simul agentes, factum inuicem gratulabundi narrantes, ad insequentem lucem vsque persisterint. Nec tamen inter hæc aliasque difficultates, & Bonziorum infestationes, Domino DEO fauente, cessatum est. nam præter quotidianas conciones & catechismum, Baptismi celebres varijs temporibus complures habiti sunt. Ac primum ethnici quinquaginta nomen CHRISTO dederunt. deinde rursus circiter septuaginta. tertio denique Baptismo, candidati trecenti numerati sunt, è quibus baptizauimus duxat eos, quos satis probe institutos Christianis præceptis inuenimus. ceteri qui minus adhuc idonei videbantur, in aliud tempus reiecti. Christianorum primitias libauit Dominus in hoc item oppido, sex videlicet trimos aut quadrimos infantes: quorum qui primus excessit è vita, Christianæ fidei veritatem illustri sane testimonio comprobauit. cum enim iam ageret animam, sublatis ad fœdera manibus; Tem iangate mairo, id est, confestim (inquit) in cœlum migrabo. cuius rei miraculo neophyti magnopere confirmati sunt. Ipse autem Regulus tametsi nec dum Christianus est, & certis de causis in aliud tempus Bonziorum scelus ac maleficia debitis vindicare supplicijs distulit; suam tamen erga **F** nos beneuolentiam, & Christianæ religionis vel tuendæ vel amplificandæ studium plurimis rebus ostendit. primum enim nobis honoris causa familiariter saepe conueniendis nomen nostrum apud Ximabarapos in admiratione & in gratia posuit: deinde aream templo ædificando optimam, materiamque suo sumptu conuectam, operasque ducentas nobis attribuit ad arcis ruinas æquandas solo, quæ arx quondam illa ipsa in area fuerat. in templi vero ipsius apparatus & cultum familias septuaginta in ea vicinitate habitantes certum vectigal pendere iussit, exturbationis poena proposita, nisi in officio persistissent. Idem, quod Christiani ad templum, æstu maris accedente, ægre admodum veniebant, ingenti ponte ad ipsius templi valuas vsque perducto, facilem iustitiamque aditum præbuit. Auctus vero filiola (quam nos quod clarissimo genere orta est, magno Christianæ rei adiumento futuram aliquando speramus) eam nobis tradidit baptizandam, quod fecimus, & nomine Christiano. MARIAM appellauimus, vt eam videlicet nomen ipsum ad omnem virtutem ac sanctimoniam incitaret.

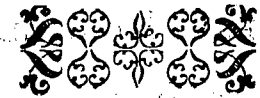
Hæc fere in oppidis Cochino, & Ximabara gesta sunt; quam ego vtranque Ecclesiam per id tempus saepe reuisi, & alteri Damianum, alteri Paulum comites ac familiares, nostros interim dum ego abessem, præposui. Vos etiam atque etiam abscio fratres, vt

pro

A pro hac vniuersa Iaponica vinea Domino Deo nostro quam diligentissime supplicetis. Ex portu MARIAE VIRGINIS adiutricis. v. Calen. Decembris. M D L XIII.

IOANNIS BAPTISTÆ MONTANI

Ferrariensis, ad Michaelem Turrianum è Societate IESV. in Lusitaniam.

B NNO superiore in Iaponem peruenimus, & maritimum in oppidum Christianorum descendimus, vbi Cosmus Turrianus cum vno è fratribus nostris rem Christianam præclare gerebat. quibus ego cum nauare operam ibidem vellem, in Bungu à Cosmo idcirco sum destinatus, quod sesquiannu iam ea princeps Iaponis totius Ecclesia sacerdotem desiderabat. Ibi quarta Bungenium & lætitiæ & benignitate acceptus fuim; exponere nimis longum sit. Regem ipsum etiam inquit aliquoties, à quo semper honorifice humanissimeque tractatus sum, qui tametsi ethnicus adhuc est, in ea secta quæ nihil superesse post mortem existimat, Christianæ tamen religioni tantum tribuit, rebusque nostris vsque adeo fauet enixe, vt vnus è fidelium numero esse videatur. credo propterea quod omnibus ducitur, videtque se ex quo tempore Euangelium in suis terris promulgari captum est, non solum imperio, atque opibus auctum, sed etiam filio, quod venter optabat. Quod ad conuersionem harum gentium attinet, Euangelium longe lateque iam peragatum est, & sane probatur in vulgus, & fere semper ad Baptismi, Deo beneficio aliqui perducuntur. Ratio autem nostra cum illis agendi est eiusmodi. Quæritur primum quam sectam sequantur. deinde, non modo quam ipsi profitentur, sed etiam reliquæ omnes Iaponicæ sectæ multis rationibus ita confutantur, vt eam opè ac præsidio æternæ salutis se nequaquam posse potiri intelligant. Id vbi perceperunt, docentur esse vniuersarum omnium opificem, qui ex nihilo cuncta creauerit, eaque omnia fungi officio præter Angelos desertores, & hominem, qui è primo illo statu sua culpa exciderit, in quo ab Deo parente positus fuerat; idemque naturæ legibus, rectæque rationi aduersetur. Dicunt deinceps, Deum esse trinum & vnum, cuius imperium primus ille homo neglexerit. Et quoniam infinita maiestati ac numini facta iniuria, infinitam quoque satisfactionem exigeret, secundam Trinitatis personam, cum genus humanum, aliaue omnino creata natura soluendo non esset, humanitatem nostram vltro assumpsisse atque induisse, vt idem homo simul & Deus innocentissimus poenam nostris sceleribus debitam pretioso sanguine suo acerbaque persolueret morte, ac nos in omnipotentis Dei gratiâ restitueret. Hæc illis omnia clare & copiose explicantur. tum ad eorum quæstiones probe respondetur, & omnis ex eorum animis, quoad eius fieri potest, dubitatio tollitur, atque vt illis certa præcandi formula tradita, præceptaque Decalogi exposita sunt, promittunt se barbaros ritus superstitionesque deposituros. denique sacri Baptismi vis atque mysteria sic

M m dem

dem: explicantur, atque ita CHRISTO dant nomina ac baptizantur. Versamur autem D
in hisce Iaponijs regionibus hoc tēpo re ē Societate sacerdot. septē, fratres quinque. mul
ti præterea sunt incolæ familiares ac veluti sodales nostri, præstanti virtute homines, qui
nos in opere haud segniter adiuuant, Sed vniuersi pro mensis copia sane quàm pauci su
mus, nec nobis (quod facile credas) ab occupationibus multum superest otij. itaque sub
sidi o vehementer indigemus. Pij deprecationibus tuis & cæterorum me valde commen
do, è Bungo. v. Idus Octob. MDLXIV.

EX ALIA EIVSDEM IO. BAPTISTÆ
Epistola ad Ioannem Polancum è Societate
IESV. Romam.

VNC aliqua mihi de Bungenium Christianorum pietate
ac deuotione dicenda sunt; quæ virtus cū semper in ijs apparet
eximia, tum vero Quadragesimæ tempore præsertim elucet.
nam præter asperitatem vitæ priuatam, & assidua supplicia vo
luntaria, Christiani sexta quaque feria frequentissimi in sa
cram conueniunt ædem; atque vbi de passione Domini per
oratum est, extinctis luminibus atrocissime cuncti sese diuer
berant. Equidem vt primum interfui, attonitus rei nouita
te miraculoque, prorsus obstupui. Neque vero dumtaxat
virorum hoc decus est: ipsæ quoque mulieres in hanc partem
se admodum strenue atque acriter incitant, quarum nonnullæ cum me summis precibus
obsecrant, sibi vt in templo sumptis ne dignoscerentur virilibus tunicis, echinatis glo
bulis ferreis in sua terga sauire liceret; negari scilicet: primum id minus decorum arbitra
tus; deinde etiam veritus, ne si ad cæteram austeritatem & pœnitentiam, qua se ipsæ pæne
conficiunt, verberum quoque tormentum accessisset, certum adirent vitæ discrimen. id
ipsum graui admodum ætate senes à me magnopere contenderunt. Iam vero sacra heb
domadæ officia, quo animi sensu ac lacrymis; Paschalia autem solennia quâto animi gau
dio, atque hominum multitudine celebrentur, dici vix potest. Nec sanè minor est Na
taliū feriarum gratulatio & celebritas, quin etiam pia simul & iucunda per eos dies spe
ctacula committuntur, illustribus aliquot actionibus è sacra historia Iaponico versu descri
ptis: quæ poëmata Christiani magno suo bono memoriter hauriunt, namque ea ratione
& magnam sacrarum litterarum partem addiscunt, & hisce carminibus identidem concin
endis, profanas cantiones quibus antea assueuerant, paulatim dediscunt. Nam quid ego
de Confessionibus dicam? quo in genere ita solertes accuratique sunt, vt aliud nil egisse
videantur in vita. Quibusdam ego, id vehementer optantibus, per interpretem aures
præbui: quorum nonnulli scriptam Confessionem suam secum attulerant. Credas
mihi affirmanti velim, quotidianas me sesquianni totius (tam diu enim sacerdote carue
rant) recognitiones actionum suarum, quæ examina dicimus, in ijs scriptis liquido
comperisse; ea dispositione atque ordine in commentarium crimina suis quæque die
bus notata retulerant, cum ante id tempus octauo vel quintodecimo quoque die
Sacramentum Confessionis obire consueissent, quæ mihi eorum diligentia eo laudabi
lior

Alior videtur, quod ex mediocribus interuallis peccata rite confiteri haud ita difficile duxe
rim: ipsorum vero octodecim mensium errata in tēporum feriem digesta proferre, id vero
in primis mirandum est. Quid quæris? contritione sua animique candore ita me sibi ob
ligarunt, vt cum CHRISTO Domino ingentes & agam & habeam gratias, quod me
in hæc loca perduxerit; tum etiam tibi plurimum R. P. vel eo nomine debeam, quod au
thoritate studioque tuo perfectum est, vt aliqua mihi pars demandaretur huiusce tam fru
ctuosa prouincia: quam ego vt ex instituto ac spiritu nostræ Societatis geram, peto abs te,
vt infirmitatem meam tuis ad Deum precibus ac sacrificijs subleues. è Bungo. vi. Idus.
Octobris. MDLXIV.

LVDOVICI FROII AD SOCIOS
in Indiam.

NNO proximo, Vocoxiura vico ab hostibus concremato,
& exciso, Cosmus Turrianus cum Ludouico Almeida, & Ia
cobo Consaluo officij causa conquisitus à Christiano quod
nobili viro Tacaxim oppidum Regis Bungenis æger nau
deuctus est. Ego autem ab Antonio Firandensi viro Prin
cipe accersitus, Cosmi iussu Tacaxumam contendi febrifri
goribusque vexatus, quæ me quattuor menses male habue
runt. Eodem venit post mensem Ioannes quoque Fernan
dus. Insulani sunt numero trecenti circiter & quinquaginta,
Christiani omnes, quorum quibus licuit, aduenienti mihi
nauigiolis obuiam prodire, cæteris in littore præstolantibus, quorum omnium quanta
sit pietas atque religio, ex eo facile iudicabis, quod bis in nocte ad Dominum deprecandū,
Christiue tormenta necemque secum reputandam surgere è lectulo consueuerunt. Quin
etiam primis tenebris multi cum se in preces fuderunt, ad mediam vsque noctem in ea co
gitatione suimet pæne oblitī persistunt. Pyxidulam ego cerearum agni cœlestis imagi
num, quas Romæ summus Pontifex consecrauerat, Socijs nostris attuleram ex India, id
vbi resciiuit Christiana quædam anus Facatenfis, multis precibus vnā mihi earum extor
sit. Eius rei fama statim hoc toto tractu percrebuit. itaque ad me quotidie & Firando, &
alijs ex locis nauigia veniebant virorum feminarumque plenissima, è reliquijs illis amo
ris (sic enim appellant) aliquid à nobis efflagitantium; negari non poterat, itaque totum
eius ceræ consecrationisque mysterium exponebat Ioannes, deinde in eos distribuebatur.
& sane ceram in particulas ita minutas secare coacti sumus, vt Christianis mille quingen
tis attriginta sufficerent. quas pro suis quisque copijs vel argentea theca, vel aenea, vel
flansea, vel ex aurichalco includebant; ex altera parte nomine IESV spinea corone
circumdato, ex altera tribus ad imam Crucem clavis incis. Templum autem ip
sum, quod Firando, alijsque ex insulis confluentem ad nos multitudinem non capere
per eos dies amplificatum, & sacrario atque ædificijs ad hyemem traducendam ornatum
est, opere absoluto, dum Iaponius quidam apud nos ceram in candelarum vsu

ad ignem liquat, arida palearum materia, è quibus parietes erant exstructi, flammam ita **D**uide arripuit, non modo vt hospitium nostrum ademque sacram, sed etiam quindècim fere vicina Christianorum tecta comprehendit atque consumpsit. quorum sane mihi æquitas animi ac patientia visa est admirabilis, cum incensis domibus domesticoq. instrumento, in publicum se coacti proripere, tempestate perfrigida, cum è coelo densa nix caderet, vna cum coniugibus liberisque, qui nonnullis eorum erant septeni, octoniue, nostram tamen vicem magis quam suam ipsorum dolerent. Ex ea clade sacrorum apparatus Deibeneficio ereptus est; & aliquid è supellectili vestibusque, quas nos omnes egentibus Christianis ijs, quorum domus arserant, miseratione commoti diuisimus. Ioannis verò Fernandi commentarius multis iam annis elaboratus, in quem ille sacras conciones, & catechismi explicationem Iaponico sermone retulerat, sane quam incommode periit. Ego interea cum ægrotus decumberem, ex eo periculo me ad quendam Christianum recepi, ibique in summa egestate storea mihi pro stragulo fuit, lignum pro cervicali: eo statim magna vtriusque sexus hominum ac puerorum turba confluit; incommoda nostra & calamitatem, lacrymis prosequentium: mortuos parentes lugere dixisses atque, vt est gens ad omnem humanitatem ac misericordiam pronâ, quamquam in summis rei familiaris angustijs, alij ad me contegendum suismet vestimentis exuere scse, alij in cibum duas tresue cochleas, alij virides cepas, alij deniq. syluestre allium afferre. aliquot etiam Firandenses, & Facatenfes Christiani, qui in eam insulam anno priore Vocoxiura migrauerant, cocta nobis cibaria septem octoue dies è suis domibus misere. Eius incommodi nuntio Firandum vicinasq. in insulas perlato, confestim ad nos subleuandos Christiani cum fabris, paleis, funibus, arundinibus aduolarunt: quorum opera cum ades nostræ, templumque, tum etiam incensa Christianorum tecta magno omnium gaudio ac voluptate resecta sunt.

Sub eodem tempore ecce noua calamitas! Aduectum ex India pretiosum ornatum sacrorum vna è aureo textili, & simul vitrea vase donanda principibus, Firandum Cosmus, vt **E**ri videlicet ab incendijs vitiora essent, ad Christianum amicum custodienda transmiserat. Hic dum ludos quosdam profanos ipso Cinerum die agunt barbari, vnus ex ijs temere arreptum ignem in ædificium coniecit, qui vento adiuuante, adeo vehemens ac sauum excitauit incendium, vt bonam vrbs partem cum ædibus Antonij dynastæ, & Christiani eius qui nostra seruabat, momento parte temporis hauserit, quæ res magnam mihi præcipue, febrili tali anni tempore, laboranti, patientiæ materiam præbuit, quod in eas ego quoque sarcinas, Diui Thomæ partes, quæ appellantur, itumque nonnulla valetudinis aduersæ remedia, quibus admodum inops est hæc terra, contecram. Inde, paucis interiectis diebus, vigilias agere sumus coacti latronum & hostium metu, quibus parum hoc Firandi regnum infestum est: paratissime nauigijs quibus alio, si res ferret, auctoritate **F**ra vestis & instrumentum, nos cum Christianis in editum locum munitumque recepimus. Sed belli tumultus ille Deo fauente sublatus est. Et quoniam Iaponica linguæ ignorantio rem Christianam magnopere distinet, erepto ex assiduis occupationibus tempore, faciendum sibi frater noster Fernandus existimauit, vt de Iaponico sermone grammatica præcepta conscriberet: ijs duplex etiam Lexicon addidit: in altero Iaponicas voces, in altero Lusitanicas alphabeti ordine cum sua cuiusque significatione prætexens. Sexto vel septimo mense, haud tamen idcirco intermissis concionibus, cæterisque muneribus, cælibrationem absoluit, in primis utique necessariam Iaponijs excolendis.

In ferijs Natalibus, atque Paschalibus, incolarum summa religio. Nocte Natali sub vesperam ientaculo exceptos bifariam in templo diuisimus. Ibi alternantibus choris certos ex veteri testamento locos, sacrasque Prophetarum prædicationes temporum accommodatas versu Iaponico decantarunt. Deinde solennia missarum sacra peracta sunt: Dominica in palmis cum factum fieret, Passione Domini per vices, vt fit, recitanda, tanta populi comploratio orta est, vt vix inter pronuntiandum nos mutuo exaudire possimus. Iam sexta feria, quæ proxime consecuta est, complures tum Firando, tum ex finitimis pagis Christiani ad verberationem cum flagris ac tunicis confluxere, quod Firandi conuentus **h**uiusmodi

A huiusmodi ab Rege prohibentur. nec sæuientibus eo die procellis atque imbribus deterriti sunt, quo minus acriter sese cædentes, sanguinemque mittentes, per multos passus agmine composito incederent. quod ipsum separatim mulieres quoque, Christi amore incensa fecerunt, idque summa cum pietate, & sanctimonia. Porro aquam Sabbato sancto benedictam, magno studio ac fide ad morbos pellendos partim apud se religiose asseruandam sumpserunt, partim etiam Firandum, cæterasque in insulas atque oppida Christianis dono mittendam. Paschali vero die Dominico, ad summam gratulationem species tantum & pompa magnifica defuit. cætera sane egregia. vnum dumtaxat pallium erat nobis, quo eodem pro umbella in supplicatione vsi sumus. sub ea gestabam ego sacratissimum CHRISTI corpus in calice, linteatus præibat Fernandus corona rosea redimitus, & quamquã macie ita confectus, vt vix hæere vestigijs posse videretur; valde tamen iucunde canebat, Dic nobis MARIA, quid vidisti in via? Cui respondebat ex altera parte Iaponius quidã senex, trullam bacillo pulsans: nec enim vlla in his locis organa musica sunt. Eo die cibum apud nos cuncti sumpserunt, quod festis ferme celebrioribus factitant, præsertim vero die Visitationi MARIAE VIRGINIS sacro, quem diem præcipuo cultu atque honore exigunt Misericordiæ sodalitia, conuiuij curatoribus in qualibet Ecclesia constitutis.

Ipsis hebdomadæ sacro sanctæ diebus, Firandi res accidit ad prouidentiam Domini iustitiãq. declarandã admodum illustris. Princeps Bonziorũ erat in vrbe quidã, Sasmãdaque nomine, regni totius huiusce tanquã Archiepiscopus, capitalis Christianæ religionis inimicus: cuius scelere antea & Cruces præfixa, & Gaspar Vilela cū reliquis omnibus è Societate nostra Firando pulsi exclusiq. fuerant. quã rem Antonius dynasta grauissime tulerat, nec tamen vindicarat, eo quod Bonzius principum affinitatibus admodum porès esset. Is igitur ab eodem Antonio, qui tũ regij exercitus Imperator vna cū Rege militabat, per interpretem petijt fundum quendam continuandum prædijs delubrorum suorum. Id cum Antonius aperte negasset, accensus ira misit continuo Bonzius primum, qui Antonij villas, deinde sex circiter Christianorum Antonij popularium domos incenderent. Enimvero tum Antonius rei atrocitate commotus Regem adit, Bonzij improbitatem diutius ait tolerari non posse: nisi in ipsum Rex animaduertat, sese confestim rei militaris cura deposita, ad vlciscendam eam iniuriam profecturum. cui Rex quamquam inuitus ac mœrens, tamen quod Antonij viri nobilissimi, & secundum se opulentissimi opera plurimum indigeret, respondit se totam rem ipsius arbitrio plane permittere. Tũ recordatus iniuriarum quibus ille nos affecerat, postulauit Antonius, vt Bonzium eo dignitatis gradu deiectũ, Firandensis regni finibus in perpetuum exterminaret: &, ne qua spes reditus ei relinqueretur, agros illius ac bona alijs possidenda assignaret. Quo statim facto, & Christiani molesto grauique aduersario liberati, & Bonzijs dedecus ingens, ac dolor iniustus est.

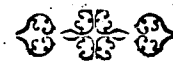
C Decem menses Tacaxumæ fuimus: quo temporis spatio vicinas insulas, quæ in Antonij ditione sunt, bis Fernandus inuisit. nec sane frustra. nam & Christiani, ipsius aduentu mirum in modum recreati, & barbari multi ad ouile CHRISTI perducti sunt: in ijs vetula quædam annu agens circiter nonagesimum, mulier honorata, multisque affinitatibus pollens. Hæc beatitudinis gratia, multa Iaponis delubra superstitionis peregrinationibus circumierat, habebatque papyraceam tunicam, quæ descriptam Amidæ vitam continebat, quam illi cum alijs diplomatibus & indulgentiis (Ecclesiasticos enim ritus dæmon effingit) Bonzij pretio ingenti vendiderant, polliciti, si eo amictu, supremo die suo efferretur, omnibus noxis solutam, recta ad beatas Amidæ sedes proculdubio peruenturam. Aegrotum quendam eius propinquum Ioannes inuiserat, cuius domi casu ipsa quoque tum aderat. Eam igitur Ioannes accersi iubet, si pauca de Redemptore generis humani, deque altera vita cognoscere cupiat. audituram se respondit mulier: verũ enim uero falli, si quis idcirco se Christianam futuram existimet. Sed vbi dæmonis malitiam fraudes Amidæ, cui illa tantopere fideret, Euangelicam denique veritatem, Ioannes aperuit, vt Iaponica ingenia facile rationibus cedunt, eius orationem mulier ita approbavit, vt lacrymis obortis Baptismum continuo peteret. quid multa? solennes præcationes edi-

dicit, chartaceam illam tunicam, aliaque Bónziorum scripta quæ diximus, ad Ioannem D attulit comburenda, sibi posthac sacrum fore nihil, aut religiosum affirmans, præter nomen I E S V. ac deinde baptizata, tantam animi pietatem atque ardorem ostendit, vt cū vniuersos Christianos, tum eos præfertim, qui eam antea nouerant, ingenti gaudio affecterit: quam metuebant prius, nunc autem metu duplicatum in amorem conuerso, maxime diligunt: ac mirantur quæ prius præ imbecillitate corporis stare vix posset, eam nunc quotidie templum petentem, Angelicamque salutationē trecenties recitantem, & singulis noctibus orandi causa bis è cubili surgentem. Eadem postea ad me Tacaxumam cum aliis Christianis naui contendit, vt rei diuinæ interesset, & granum aliquod benedictum, & ceræ, quam diximus, consecratæ particulam à nobis exposceret.

Hiscè rebus, alijsque peractis, quas ego breuitatis causa prætereo, Fernandus ad me reuertit. Et quoniam Firandenses Christiani magno nostri desiderio tenebantur, mihi autem per Regem à Christiana religione, contra quam initio simulauerat, alienum, in ea vrbe rem diuinam facere non licebat; supplicationibus habitis, & re cum Antonio communicata, omnino visum est faciendum; vt saltem Fernandus eo sese conferret: vbi ille dum fideles in officio retinet, labantes in fide confirmat, ethnicosque præceptis Christianis instituit; in terea naues Lusitanorum duæ in hanc oram è Sinis delatæ. quarum magistri cum iniussu meo Firandi portum inuehi nollent, Rex ratione lucri coactus (nam alioqui, se-
E
cus ac primis aduentus nostri in Iaponem annis simulauerat, & nobis, & Christiano infensus est nomini) se mihi per quendam è suis familiaribus excusauit, quod bellicis districtus negotijs nondum mihi salutem nuntiari iussisset; & simul magnopere petiit à me, vt Lusitanos vrbe aditu ne prohiberem: se primo quoque tempore de mea quoque introductione cum nauarchis acturum. Illi igitur, permittente me descendunt, & promissa ab Rege sæpius exigunt, templum ære suo se exædificaturos recipiunt. Rex tergiuersando rem extrahere, nosque iam aperte frustrari, cum eo ipso tēpore oneraria cui a sancta Cruce est nomen, aduenit, sane opportune. nam & sacerdotes è Societate tres Melchiorem Ficeredum, Balthasarem Acostram, & Ioannem Capralem summa cum animi nostri voluntate ac lætitia nec opinantibus nobis aduexit, & occasionem optimam præbuit Regis ab ea perfidia reuocandi. Hanc ego nauem actuario quæsitam reperi in ipso cursu velis adhuc inflatis: & Petro quidem Almeida nauarcho pro excellenti eius probitate, & in Societatem nostram obseruantia, facile persuasum est, vt vela submitteret statim, ibidemque subsisteret: mercatores autem siue nauigationis nauis tædioque, siue alia quauis de causa, nullis rationibus de sententia deduci potuerè quo minus scaphis oppidum peterent, & mercimonia exponerent. magno illis ea descensio stetit: namque à furibus igne apothecis eorū iniecto, nõ exigua mercū parte vel flamma ventoque fauiente consumpta, vel etiã
F
ab ipsis furibus inter eam trepidationem ablata, aureorum circiter duodecim millium dānum fecere. Interea Petrus Almeida, qui iactis anchoris, ab oppido sex millia passuum stabat, rogatu meo Regi aperte denuntiat, se nisi nobis restitutus nequaquam appulsurū. Rex autem, dierum aliquot mora interposita, ad extremum metuens, ne si rem diutius distulisset, magna rerum suarum iactura nauarchus alios portus peteret; nobis & vrbe intrandi, & sacræ ædis exstruendæ potestatem fecit. Descendentibus nobis ad littus die natali D. Barptolemæi Apostoli, gratulatio ingens & à nautis Lusitanis significata est, & ab incolis Christianis, cum se præter spem, voti compotes factos viderent. Nos cum nauarchis & magno præterea comitatu Regem adiuiimus, eique gratias egimus. accepti sane frigide, quod dedit accepimus. inde Antonio eiusque matre salutata, ad instaurationem templi continuo animum adiecimus. ex onerariis Lusitanorum tribus, pecunia in ædificationem corrogata, opus celeriter ad culmen perductum est. Itaque in eo templo natalem diem M A R I A E V I R G I N I S egimus Balthasare sacrificante, & magno omnium gaudio concionante. Tanto autem studio à nobis de hac Firandensi commoratione multis de causis laboratum est: primum quod ita mandauit Antonius Quadrius: deinde ne Christiani incolæ summa virtute ac religione homines deserantur: tum vt iacta à nobis in ani-
mis

A
mis puerorum, qui sane præstanti sunt indole, semina Christianæ doctrinæ, ad bonam frugem nostra opera perducantur: postremo Lusitanorum etiam gratia, qui ad hoc emporium libentissime comitant, ad merces distrahendas ac diuendendas opportunissimū. Dum hæc ad Firandum geruntur, cognitum est Cosmum Turrianū Bungenfis regis hortatu, atque auxilio ad oppidum Rimani regni Cochincum peruenisse; eamque Ecclesiam, quam hostes afflixerant, eiusdem Regis ope ac beneficio restitutam. Eo Melchior Ficeredus cum mandatis ac litteris, quas affererat ex India, ad Cosmum profectus est. Nec ita multo post Cosmus ad nos scripsit, vt ad se ego & Balthasar Acostram veniremus. Caprali, & Fernando Firandi relictis. quæ prima nauigandi facultas fuerit, proficiscemur. atque ego me, nisi per mea steterit peccata, Meacum ad Gasparem Vilelam missum iri confido. nam nostrorum hominum subsidium aliquod non ipse modo, sed etiam Meacenses vehementer exoptant: quippe qui ad eum, sacrorum causa, è remotis vrbe amplissimæ partibus ægre admodum ventitant. Cuius profecto res gestæ satis declarant, nihil esse tam arduum atque difficile, quod non animi robur ac perseverantia superet. Nam qui primis legationis suæ temporibus, contumelijs, probris, lapidationibus nullo defensore appetitus, diuque vexatus est; tantum constantia, patientiaque profecit, non modo vt populò, sed etiam vt principibus, Regeque iam ipso æquo ac beneuolo vtatur. In agro Meacensi
B
intra quadragesimum circiter lapidem Ecclesias septem instituit, multis è prima nobilitate ad Christi cultum adductis: magnum denique rei Christianæ studium in illis gentibus excitauit. Verum hæc, & reliqua huius prouinciæ acta ex aliorum litteris fusius cognoscetis. Vos ego patres, fratresque mihi carissimi per Deum obsecro, vt vestris in sacrificijs precibusque memoriam mei retineatis. Firando. Quarto Non. Octob. MDLXIV.

IOANNIS FERNANDI AD FRANCISCVM
Petreium è Societate I E S V.

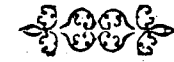

C
T si putabam vos de rebus Meacensibus è Gaspari Vilela ip-
sius litteris cognituros; tamen cum Christiani duo certi homi-
nes nuper ad nos Meaco venissent, faciendum mihi existima-
ui, vt quæ ab illis accepimus, tibi per litteras primo quoque tem-
pore exponerem. Anno superiore, cum Gaspar ad Bonziorum
furorè atque impetum declinandum, ex vrbe Meaco Sa-
caium Christianorum hortatu precibusque se recepisset; Di-
dacus quidam neophytus ad Xamaxinodonū in rus adijt, debi-
tam sibi à nescio quo pecuniam iudicio repetens. hunc Xama-
xinodonus vt agnouit, per ludibrium sit ne Christianus inter-
rogat. Ego vero sum, inquit ille: cui rursus Iudex: cedo, vestra quæ dogmata sunt re-
cusanti respondere Didaco, seque excusanti quod tyro esset etiam num; acinus instare de-
nuo barbarus, & vrgerè, vt aliquid in medium afferret. Necefsitate pene ductus Didac-
cus

cus de animorum immortalitate, deque æterno totius vniuersitatis parente cepit nonnulla differere: quibus permotus Xamaxinodonus, abi (inquit) nuntia magistro tuo vt ad suam mihi doctrinam declarandam accedat. nam si tu rudis adhuc & nouitius tam bene disputas, quid de ipso doctore tuo putandum est? quod si veritatem religionis Christianæ probarit; eam ego fortasse & Quequidonus collega suscipere non grauabimur. Didacus igitur non sine diuino consilio id factum existimans, forensi actione deposita, Sacaium illico ad Gasparem excurrit, eique iudicis mandatum exponit. Gaspar rem cum Christianis qui ibidem aderant, communicat. illi negant se dubitare quin ea sit insidiosa euocatio; proinde nequaquam eundem, omnino probabilis erat ea sententia: verumtamen, ne cui, verbum DEI audire se velle dicenti, aliquo pacto defuisse videretur; Laurentium Iaponium comitem suum ad eum legauit: qui, quamquam proposito vitæ periculo, libens discessit, ea conditione, vt nisi intra quatrimum reuertisset, minus commode cum eo actum existimaretur. Dies duo, tres, quattuor: nec tamen redit. pro mortuo scilicet, vel certe male accepto est habitus. mittitur de communi sententia Meacum vnus e Christianis Antonius nomine, vt cuncta Sacaium explorata certa que referat. Huic in ipso itinere occurrit Laurentius & comites duo cum iumento tendentes ad Gasparem deportandum, quod iam Xamaxinodonus & Quequidonus Laurentij opera Dominus ad se conuertisset, Meacum igitur cum Socijs tribus Gaspar profectus (ij sunt Iaponij Laurentius, Augustinus, & Damianus missus ad eum mense Decembri) Xamaxinodonus & Quequidonus Baptismo lustrauit. Erant ambo venefici, & dæmone familiariter ytebantur. idem iuris Iaponici peritissimi, summaque prudentiæ & eruditionis fama, itaque ab ipso Rege & ijs qui rerum potiuntur, de religione belloque consulebatur: Christianæ autem religionis adeo acres aduersarij, vt in ea affligenda & Gaspare exturban do Bonziji ipsorum præcipue opibus, gratia, auctoritate niterentur. Nunc autem diuinitus immutati ambo tanto studio in Christianæ causæ defensionem incumbunt, vt Iaponicarum opinionum prauitatem atque fallacias scriptis arguere atque aperire instituerint, Euangelica veritate ad calcem operis addita: quem librum ad communem omnium vtilitatem salutemque sunt edituri. Sane grauem ex eorum conuersione plagam ac dolorem Bonziji accepere, præsertim quod illos imitatus Xamaxinodonus quoque, vir in Iaponicis meditationibus exercitissimus, & Mioxindoni rei militaris præfecti cognatus, ad CHRISTVM accessit, atque inde in patriam reuersus passuum ab vrbe Meaco viginti quattuor millia, quæ Imoris appellatur, estque in Mioxindoni ditione, tantum apud affines & amicos exemplo suo monitisque profecit, vt eo Laurentius ipsorum rogatu missus à Gaspare, patritios sexaginta eorumque familias, omnino capitum ad quinque millia, baptizauerit, æde sacra confestim exstructa. quorum tanta fuit in fide virtus atque constantia, vt post Laurentij discessum, à Bonziji ethnicisque ad defectionem sollicitati laceffitique partim altercationibus, partim etiam ludibrijs & insectationibus, nõ modo non ab incepto destiterint, sed etiam pro defensione Euangelij diem vnum in armis fuerint. Quibus rebus Xamaxinodonus cognitis, Gaspari persuasit vt ad Mioxindonum (cuius domicilium ab Imori castro, vnius diei distat itinere) sese conferret, causamque Christianorum apud eum ageret. Ab eo Gaspar benigne acceptus, cum de rebus diuinitus ipso valde approbante verba fecisset, summa eiusdem voluntate obtinuit, vt Imorenes ethnici Bonziji que neophytis negotium postea ne facerent. quare Christiani molestia liberati & magnopere confirmati recreatique sunt: ad quorum numerum tredecim alios in reditu Gaspar adiunxit, postridieque Meacum reuertit. Ex eo tempore in agri Meacensis munitis oppidis quinque ad passuum non vltra quinquaginta millia totidem Ecclesiæ institutæ dicuntur. Regis autem ipsius Meacensium tanta esse fertur in Gaspare animi propensio, vt cū Gaspar ab Amangutianis litteras accepisset, eam Ecclesiam à Moridonno tyranno vexari, pijs ipsorum discussis cœtibus, euerso templo, araque ipsa per vim occupata. Regem adierit, atque ab eo impetrauerit, vt ad Moridonum scriberet, gratiam sibi esse facturum, si Christianos commendatos haberet, eorumque templi instaurationem

tionem atque ædificationem adiuuaret. Eam epistolam Rex insigni cuidam viro dedit ad Moridonum in castra leucas triginta vltra Amangutium perferendam; eiusdem epistolæ separatim exemplo ad Christianos Amangutianos allato, qui propterea magnam in spem rerum meliorum venerunt. Hæc habui quæ de Meacensibus rebus in præsentia scriberem; vt tam læti nuntij quam primum in Indiam peruenirent. Gasparem ipsum de eisdem rebus aiunt scripsisse. Eius litteræ, quas Bungi itinere pergens alius nescio quis ferre dicitur, vt speramus, propediem subsequuntur. Hactenus de alijs. Quod vero ad me ipsum attinet, te per IESVM CHRISTVM R.P. obtestor, vt mei in sanctis sacrificijs tuis nominatim memineris, atque id ipsum à reliquis omnibus Socijs peto: quo ipsorum deprecatione placatus mihi Dominus tantum virtutis impertire dignetur, vt Societatis nostræ disciplinam ac leges ad finem vsque vitæ custodiam. Firando. vi. Idus Octobris.

MDLXIV.

B

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIOS in Lusitaniam.

C

OMPLECTAR his litteris, fratres mihi carissimi, ea dumtaxat, quæ mihi, certa Iaponis obeunti loca in itinere commiserunt: nam cætera nostri Meaco, Firando, atque alium, ad vos ipsi perscribent. Anno proximo Pater Cosmus Turrianus, Vocoxiura, vbi tum commorabatur, misit me, duo in oppida regni Rimani ad prædicandum Euangelium; quibus in oppidis intra tertium circiter mensem (quæ Dei benignitas est) non infimæ conditionis homines amplius mille ducti ad ouile CHRISTI perducti sunt. Atq. illa quidem iam cognouisse vos arbitror: Barptolemæum Regem valde potentem Rimani Regis fratrem, magna cum nobilitatis parte conuersum ad CHRISTI fidem, aliosque deinde complures. Didicistis præterea, vt opinor, Vocoxiura vicus ac portus, nostris ab eodem Barptolemæo attributus, cum ædificijs, tum vero neophytis in dies quàm feliciter crescere ceperit. Hunc adeo lætum rei Christianæ progressum cum diabolus ferre non posset, Bonzios permultos è popularibus Barptolemæi sollicitare non destitit, quoad facta coniuratione armisque clam sumptis, Reges ambos repente impetu aggressi; Barptolemæum, quod idolorum cultu sublato phana ipsa Deo vtro dicasset regno deturbatum, in arcem quandam compulerint, intra quam sese continebat hoc tempore; fratrem vero eius, quod in regnum suum patefecisset aditum Euangelio, dimidia fere parte oppidorum suæ ditionis exuerint. In eo tumultu, Vocoxiura vicus, abiecto furtim à vicinis hostibus igne, confestim incensus est. Cosmus in Rimani curiam neophyti nauem confugit, Leonis nomine, qui periculo cognito statim præclare instructis nauigijs duobus ad opem Ecclesiæ temploque ferendam aduenerat: quod tamen in su

VII

una cum ædibus Christianorum agricolarum, cum iam Cosmus, vt dixi, nauigium con-
 scendisset, inspectantibus nobis, eodem conflagrauit incendio. Spectaculum nostris o-
 culis graue admodum, & acerbum, Vicus primum exustus ac dirutus is, qui modo & cõ-
 uenarum numero, & plurimo Dei cultu florebat; innocentes pueri permulti quorũ pijs
 vocibus, ac quotidianis precationibus in Dei laudem nuper omnia perstrepebant, raptim
 in naues impositi, dilapsique; cætera neophytorum turba cum liberis atque familijs, sine
 tecto, sine cibarijs, sine vlllo præsidio relicta crudelitati hostium atque sauitiæ. Rebus igitur
 desperatis moerentes cursum direximus ad portum, qui primus regni Bungenfis occur-
 rit, leucas à Vocoxiura circiter quinquaginta. In ea nauigatione, digna memoratu nõ-
 nulla accidere; è quibus hoc vnum in præsentia exponam. Cum ad alias eius oræ statio-
 nes, tempestatis causa, coacti summus appellere; tum ad quandam regni Rimani portũ,
 citra eum locum quem petebamus, passuum millia quinque & viginti. Eius portus at-
 que oppidi facile princeps erat Leo: qui inde Vocoxiuram ad nos, vt diximus, nauigij
 duobus erat profectus, Eo igitur delati, quod Cosmus valetudine admodum vteretur ad-
 uersa, descendimus, ibique dies octo substitimus. quo tempore Christianorum concur-
 sus ad Cosmum ingens fieri cæptus; quod neminem è sacerdotibus nostris antea viderant.
 Verum noctu fere ventitabant, exploratorum metu, hostiumque Christiani nominis,
 quibus oppidum erat refertum. Nam Regis pater, qui ætate iam exacta Regni admini-
 stratione decefferat, cognita seditione ac bello in filium excitato, rebellibus renuntiare
 iusserat, omnia ipsorum arbitrio compositum iri; sponderatque, ipsũ filium Regẽ,
 itemque nepotem, in exilium ituros; Crucẽ Christiano ritu defixas auulsũ iri, Chri-
 stianos ad patrios ritus Christo deserto redituros. Id erat causæ cur neophyti minus aper-
 te Cosmum inuiserent, quorum erat numerus ferme octingentorum. Ipsi vero pueri
 Christiana doctrina sic erant eruditi, vt cuncti precandi formulas, plerique etiam Cate-
 chismum totum tenerent. ij, curabat Cosmus vt inter sese, dialogi more, fictis ad tempus
 personis, de Christiana religione, Gentiliq̃ superstitione certarent; idque tanta cum
 animi voluptate, vt perspecta gentis huiusce fides ac pietas, omnem pæne acceptæ cladis
 dolorem abstergeret. Sed hoc ipsum quoque solatium nobis humani generis hostis inui-
 dit; ac Bonzios impulit, vt facta manu, diuersorij nostri arundinea tecta nocturnis lapi-
 dationibus magno cum strepitu peterent: quo maxime tempore neophyti spiritualium ser-
 monum delicijs fruebantur. Quocirca nihil hostium vim ac potentiam veritus Leo (quod
 alius nemo præter ipsum auderet) nos ædium suarum excepit hospitio: cumque nihil o-
 minus Bonzij furerent, tanto dolore ipse cum omnibus suis exarsit; vt inscientibus nobis
 arma capere, ignemque coenobijs Bonziorum inferre, summa præsertim vxoris volun-
 tate, decreuerit. Eam rem odorati Bonzij, furem deserunt. Verum quia commoratio
 nostra diuturnior, periculosa neophytis esse videbatur, idq. ipsimet ita iudicabant, quam-
 quam magno cum dolore, quem ex ipsorum solitudine & calamitate capiebamus, magna-
 que mutuæ beneuolentiæ significatione, silentio noctis digressi; postridie Tacaxim oppi-
 dum Bungenfis oræ tenuimus. Ibi Cosmus loco propinquo consistere, & neophytorũ
 animos, epistolis, inter eos terrores atque discrimina confirmare, totiusque rei exitum
 expectare constituit. & quo esse ibi tuto liceret, ad regem Bungi me misit, duarum &
 triginta leucarum itinere; vt is de mansione sua cum Tacaxiano Præfecto per litteras age-
 ret; quod Cosmus ipse propter valetudinem longius progredi non auderet. Rex erat eo
 tempore Vosuqui (id oppidi nomen est) quem vt conueni, Cosmi que mandata exposui,
 Rex valde lætatus Cosmum in suis versari finibus, protinus mihi dedit ad Præfectum epi-
 stolam; Cosmo aream ædesque ad habitandum attribueret, & ex incolis, Christianum;
 quicumque vellet, fieri permetteret. Atque hæc quidem eo ipso die: post mensem autẽ,
 Cosmum regni proceribus per litteras magno opere commendauit. Post menses vero duos,
 cum Christianam rem parum procedere cognouisset, duas edidit tabulas ornatas auro, ni-
 groque colore distinctas, quarum alteram Cosmus apud se, alteram vnus è nostris habe-
 ret in alio pago peroelebris (Cauaxirim appellant) leucas à Tacaxi septem. Earum in vtra-
 que

A que rei Christianæ tribus capitibus chirographo suo cauit quàm diligentissime. Primum
 enim edixit licere in suo regno, summis, medijs, infimis Christianos fieri: deinde poenas
 proposuit, si quis diuinæ legis præcones, aut impedisset, aut vlla ratione læsisset: tertio
 declarauit placere sibi in perpetuum tota sua ditione prædicari Euangelium. Ac mirum
 sane, quantopere Christianæ religioni faueat, quamquam ei nondum addictus. Petenti-
 bus nomine Bonziorum quibusdam, vt nos exterminaret; alienum esse eius dignitate, fer-
 re qui Deos suos tam impudenter, tam contumeliose profcinderent; infames item, edaci-
 tate carnis humanæ (hoc enim illos non pudet crimen nostris obijcere) & quocunq. per-
 gerent, euerfiones atque excidia secum afferentes: cum hæc, inquam, & alia sexcenta in
 nos probra iactarent; annus, respondit ille, circiter quartusdecimus agitur, ex quo hi ho-
 mines in hæc loca magno vtique meo bono delati sunt: tribus quippe dumtaxat regnis an-
 te præfueram, nunc vero quinque possideo. antea pecuniæ laborabam inopia, nunc Iap-
 onis Reges omnes diuitijs supero; atque ad populares etiam meos hoc beneficium perti-
 net. denique omnia mihi ex eorum hospitio secunda acciderunt: quin etiam filio magna
 mea voluptate sum auctus, cum nullum antea suscepissem. Quæro nunc ex vobis, ec-
 quid attulerit mihi commodi religionis vestræ defensio? proinde cauete, ne in posterum
 ad me, istiusmodi verba faciatis. quo illi responso fracti abiectique cesserunt. Idem fere
 B Meaci contigisse cognouimus, cum Bonzij ex ea vrbe Gasparem Vilelam exturbare cona-
 rentur. Mos est Iaponiorum, cum aliquam pecuniæ summam principibus largiuntur, chi-
 rographum illis offerre, ex quo ipsi deinde per suos domesticos eam pecuniam exigant.
 Eiusmodi chirographum, facta collatione, Meacenses Bonzij detulerant ei, qui causas ip-
 sorum apud Regem agere consueuerat, vt idem ille nostros Meaco pellendos curaret. Is
 auditum aliquoties Dei verbum (vt erat bonus natura) probauerat. Itaque rem sustine-
 re, & chirographum apud se detinere constituit, quoad clarius, quæ tradebantur à Vile-
 la, cognosceret. Adit igitur & audit hominem magno cum assensu: redit iterum, ac ter-
 tio: denique clariore oborta sibi luce Christianus efficitur. atque hæc maxime ratione Do-
 minus hominem hunc, sicut & cæteros qui se haud difficiles præbent, ad veritatem ab
 errore traduxit. Verum, vt ad institutam narrationem reuertar, tabulas ego regias ad
 Cosmum misi, quarum vnã Eduardus Syluius Cauaxirim promulgandi Euageli causa
 pertulit. Ego in regia vrbe moratus sum à natalijs Domini ad Paschatis vsque peracta
 solennia. Interea quanta, quàm assidua concionum frequentia; quàm crebri Baptismi;
 quæ in publicum hospitale caritatis officia; quot elemosynæ; ferijs vero Natalibus, quã
 pia è sacris historijs spectacula exhibita: per Quadragesimam, qui ardor animorum, quã
 graues, quam acerbæ poenæ à neophytis vltro susceptæ: Paschalibus denique diebus quàm
 festiuæ ac iucundæ gratulationes tum publicæ, tum priuatim extiterint, quoniam ea vo-
 bis minime noua sunt, nihil attinet scribere. Per eos dies Eduardus Cauaxire dum incen-
 sus rei Christianæ studio, immemor cibi potusque ad Euangelium dies ac noctes prædicã-
 dum incumbit, grauem morbum è summo labore contraxerat. Ad eum ego curandum
 (absentem autem Cauaxiris oppidum ab regia vrbe leucas paulo plus triginta) Cosmi iussu
 ingenti labore perrexi; quod è perpetuis imbribus amnes adeo intumuerant, vt vado tras-
 mitti non possent. Ita coactus de recta via deflectere, quinto demum die perueni Caua-
 xirim, fratremque nostrum offendi humanis omnibus remedijs, in magna diuinorum so-
 latorum copia, destitutum; macieque pæne extrema confectum: sic prorsus, vt nonnul-
 la, quæ mecũ ad instaurandas ægroti vires attuleram, parũ illi exhausta prope iam naturali
 virtute profuerint. Et quoniam Cosmi visendi, antequam migraret è corpore, magno de-
 siderio tenebatur, noctem quietam nactus, ipsius Cosmi iussu Tacaxim eum naui transue-
 xi, quem acceptum amantissimè, officiosissimèque tractatum, Cosmus frustra sanare co-
 natus est: decem superuixit dies: sumpto bis corpore Domini latus abiit, præclaro nobis
 cum virtutum aliarũ quæ in ipso elucebant, tum vero Christianæ humilitatis ac patientiæ
 documento relicto. Quàm multas ille, sui præsertim aduentus initio difficultates, & in-
 commoda pertulit! quot imbecilli corpusculi vexationes poenitentiæ nomine subiit! quan-
 ta

ta vero industria, quanto fuit studio Christianæ religionis propagandæ: equidem nil vidi simile, cessabat numquam. itaque præter ceteros labores, non Iaponicas modo, verum etiam Sinenses, quæ multo difficiliore cognitæ sunt, didicerat litteras, artemque Iaponicæ linguæ grammaticam, & copiosa lexica primus ipse confecerat. Sed redeo ad Cosmum. Is eo ipso tempore ab rege Rimanorum accersitus, tamen cum eo congregari vehementer optabat, atque ob id ipsum etiam in oppido Tacaxe remanserat, prius tamen regem Bungeni constituit tota de re facere certior: binas interea litteras ad Rimanum dedit, quas cum mandatis ego deinde sum subsequutus: ignosceret moræ: ita de se meritum esse Bungeni sem, ut illo inconsulto proficisci fas esse vix duceret. Riman Tacaxe tendentibus pagus occurrit, quam Leonis patriam esse iam diximus. Eo ut perueni, me viso, & profectio- nis meæ causâ cognita, neophyti, dici vix potest quanta latitia affecti sint. Serum erat diei: totum id tempus confluentibus ad me salutandi causâ datum est: baptizati quoque nonnulli; in ijs ethnici cuiusdam filius, qui pro ea consuetudine, quam cum Christianis sancte institutam habebat, non modo sese Deo commendare iam cæperat, verum etiam Christianæ doctrinæ rudimenta memoriter hauserat. Postera luce ex eo loco profectus Riman quinque leucarum interuallo deueni. Rex cum cetera comitate, tum etiam cœ- nia me excepit; multaque de Bungeni re percontatus, quod ad Cosmum attinebat, ita re- spondit: Cochincum suæ ditionis emporium esse Christianorum (quadringenti & quinquaginta fere neophyti numerantur) eo Cosmum posse concedere, ibique ex- spectare, dum debellatum esset; daturum se, qui me illuc usque perduceret; mihi que arcem, ac domum in vsus Cosmi assignaret. itaque factum est; celsitque res e sententia. Cosmus bona Regis Bungenis venia conscendit statim, & Cochincum nauis delatus, magno omnium gaudio exceptus est; nullaque interposita mora, neophyti solum purgare, ædesque influere ag- gressi sunt. Ille perspecta hominum virtu- te ac probitate magnopere delecta- tus; illud præcipue mirabatur, cum temporis spatio non plus trimestri ad CHRISTVM Dominum cuncti conuersi fuissent, tam recenti re, nul- lis hostium minis aut denuntiacionibus de susce- pta religione potuisse deduci. Grates Do- mino, qui illos tanto animi robore, ac fortitudine impertijt. e Bungeni. Pridie Idus Octob. MDLXIV.

Libri tertii Finis.

SELE-

SELECTARVM EPISTOLARVM

EX INDIA

LIBER QVARTVS

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIETATEM IESV, in Indiam & Europam.

communis officij ratio, qua ad alloquendos litteris amicos absentes impellimur, & præcipuus animi fructus, quem vos percipere ex Iaponicarum rerû cognitione intelleximus, me hortatus est, ut confectum Dei beneficio iter Meacense, carissimi fratres, hac epistola vobis exponerem. Cum statuisset Præfectus noster Cosmus Turrianus, ut ego & Ludouicus Froius Meacum eo consilio peteremus, ut ipse quidem maneret ibidem, & Gasparem Vilelam adiuuaret in opere, ego autem ut Ludouicum illuc usque profectus, quod ad spem propagandæ in ijs locis Christianæ religionis attinet, comperta atque explorata referrem omnia; Cochincoco Rimanî agri vico maritimo, quod his temporibus Cosmi Turriani domicilium est, ab ipso Cosmo non sine magna benevolentia significatione faustisque precationibus ad nauem usque deducti, solutis anchoris eo ipso die ad urbem Ximabaram secundo vento deuenimus; atque ibidem (ut est grex ille neophytorum eximio quodam rerum diuinarum studio) vel concionum frequentia, vel eorum qui ad CHRISTI fidem traducti sunt genere ac numero, bidui ferme operam adiuuante Domino sane quàm præclare posuimus. Cum iam hora profectio- nis adesset, a neophytis parato nauigio ad mare deducti sumus. quidam etiam (ex quo facile hominum in nos amor eluceat) qui ad tempus adesse nequuerant, curriculo tendere ad naues, & aquis eodem impetu se se credere, ut nos iam in salo stantes, affari sibi liceret. Ioannes vero dynasta proprio nauigio nos longius profectus, cursum inde ad Barptolemæum regem intendit, qui paucis ante diebus Cosmo Turriano Crucem auream dono miserat cum epistola, in qua erat scriptum, se Crucis eius beneficio, quam secum semper tulisset, non modo magnis e periculis euasisse, verumetiam multas ex hoste retulisse victorias. Id argumentum suæ fidei & amoris mittere se ad Cosmum, cupere tamen aliam sibi vicissim ab eo remitti; eam, quod Cosmi fuisset, maiore etiam apud se in honore seruaturam. Crucem igitur Ioanni dynastæ Cosmus tradidit ferendam ad Regem: additæ muneribus Ludouico Froio nonnullæ reliquæ. Cui vos quoque Regi tam pio, tamque Christianæ religione

Nn religione

robur haud sentiret sibi inesse tanto certamini par, nubere satius esse, non tamen auunculo. Tum illa, Christi fretam auxilio sperare se dixit & de se ipsa, & de inimico generis humani victoriam: sese periclitandi causa quid in eo genere possit, triduum totum, & quidem magna cum animi sui voluptate atque letitia per inedia transgisse: itaque statuisse apud animum suum, qui in eo ieiunio & vires & solatia sibi suppeditasset IESVS, eundem sibi ceteris omnibus in difficultatibus affuturum. His ego auditis, tam pium eius propositum admiratus, hortatusque etiam atque etiam, ut vigilaret in retinenda constantia, virginem a me dimisi. postridie Sanctium alloquor, filie voluntatem expono, doceo matrimonium illud tribus maxime de causis esse nefarium. Primum quod vir sit ethnicus, & colendis Idolis adprime deditus; deinde quod Monica auunculus; postremo quod ipsa repugnet & renitatur puella. Ad hæc ille; neminem esse tota vrbe Christianum, quicum filiam matrimonio possit honeste coniungere; perditum idololatram per eam occasionem facile ad CHRISTVM posse conuerti; denique sibi non esse iam integrum, quippe qui conscijs principibus ciuitatis, homini in primis opulento potentique, filiam enixe cupienti desponderit: vereri se, ut inimicitias & inuidiam sustinere possit, si rem inchoatam, ac pæne confectam, repente reuocare nitatur, quæ cum ita sint, tamen quoniam id matrimonium saluis Christianis legibus contrahi nequeat, se omnino, quicquid ego velim, esse facturum. Laudavi pietatem hominis. Ille perturbato in præsentia recessit animo: sed mox, ut est vir egregie prudens, Deo duce ac præside, incestas nuptias mira lenitate discussit. Neque ego interea desisti Monicam salutaribus præceptionibus instruere. quas illa cum & eximia quadam animi submissione, & magna gratiarum actione semper exciperet, præscas illas mihi Virginis reddere videbatur, quas optimo iure Catholica Ecclesia ob excellentem vitæ sanctimoniam in numero cœlestium collocauit. Est autem puella maiorem in modum solitaria & precationibus dedita: cubiculum habet remotum ab omni domestico strepitu, cum signo Crucifixi & spiritalibus libris, quibus, ut est legedi scribendique bene perita, dat operam. Frater eius est Vincentius nomine, annos circiter vndecim natus. Is, percunctanti mihi, quem sibi modum statueret amoris in IESVM Christum Deum suum ac Dominum; ut sanguinem (inquit ille) ipsius causa profundam, & quamuis minutissima in frustra dissectus, me Christianum esse profitear. Interim ego iam firmior caperam esse. Itaque nostrorum monitu, qui Meaci versantur, ethnicum quendam adire constitui in Sacaians finibus eo tempore commorantem, cuius auctoritas & opes in vrbe Meaco magnæ esse dicuntur. Id iter pedibus conficere me Sanctius nequaquam est passus. nam & longius erat, & ego vires nondum plane receperam. Lecticam ab eo sum coactus accipere cum lecticarijs duobus admodum leuem, commode sedentis hominis dumtaxat vnus capacem, quadrata forma, fenestellis ad latus additis, quæ ab infidete aperiri claudiq. ad libitum possint, quo maxime vehiculi genere vtuntur nobiles: ornatu magnifico, & opere quam elegantissimo. Sic igitur ad eum quem dixi dynastam alieno ministerio deferor. Scribam habebat Christianum apud se: cuius beneficio nobis & facilis ad eum patuit aditus, & de rebus diuinis agendi benigne potestas est facta. Comes erat mihi Iaponius quidam in eo genere in primis exercitatus. Is cum de vanitate plurimum Deorum, de Iaponicæ superstitionis origine, itemque de vno rerum omnium opifice & conditore vero Deo differeret (auditores autem aderant præter Dynastam viginti) eosque ipsos statueret iudices, vter cultus verior esset existimandus; ingens apparebat omnium approbatio: scriba vero gaudio triumphare, quippe qui Christianam religionem ante susceperat, & cum omnes eo sermone commoti, tum tres præcipue nobis aures deinde sæpius præbuere, baptizatique sunt. Sed quia cognoueram eo ipso tempore Gasparem Vilelam esse Imori, quod castrum leucas distat ab vrbe Sacaiæ sex, reuersus ad Sanctium, dixi, discedere postridie statuisse me. Tum ille, quoniam quidem mihi abire certum esset, velle se, ait, nonnulla mihi è suis thesauris ostendere. Ripus est Iaponiorum, qui quidem nobilitate ac diuitijs præstant, hospitibus paulo honoratioribus in digressu beneuolentique causa præbere spectanda, quæ apud sese pretiosissima sunt. id est omne instrumentum necessarium

A necessarium ad potionem herbe cuiusdam in puluerem reductæ, suauem gustu, nomine Chia. Est autem modus potionis eiusmodi. pulueris eius, quantum vno iuglandis putamine continetur, conijciunt in fictile vas, ex eorum genere, quæ porcellana vulgus appellat. Inde calenti admodum aqua dilutum ebibunt. Habent autem in eos vsus ollam antiquissimi operis ferream, siglinum, poculum, cochlearia, infundibulum eluendo siglinum, tripodem, foculum denique potioni calefaciendæ. Hæc igitur Iaponiorum est gaza, nec sane apud eos minoris, quam apud nostros homines annuli, gemmæ, & è carbunculis atque adamante monilia. Sunt etiam periti earum rerum æstimatores atque proxeneta. Puluis autem ipse magno admodum pretio venit, eiusque propinationem solennes præcedunt epulæ. Quinetiam certæ ædium partes dicuntur hæc conuiuijs, quarum est mira mundities, nec in alios patent vsus. Postridie igitur me per nuntium accersit Sanctius, cuius è cubiculis per angustam admodum ianuam cum neophytis duobus in xystrum educimur. Inde scalæ nos excipiunt cedrinæ, admirabili quodam artificio elaboratæ, eademque ita purgatæ mundæque, ut nunquam ad eam diem calcatæ pedibus esse viderentur. per eas in atriolum ascendimus. inde arcto aditu in coenaculum ducimur conuiuii destinationem, vsque adeo egregio perfectum opere, ut hominum manu fieri potuisse vix credas. pars erat eius coenaculi armarijs instructa more nostro. Stabat è creta nigerrima focus vlnæ ambitu; ipsa nigredine (quod mirere) splendorem æquante lucidissimi speculi; olla tripodi admodum eleganti superimposita, pulchra ad aspectum, quam dixit mihi vnus è neophytis, optima conditione sexcentis aureis coemptam à Sanctio, sed re vera multo pluris esse. Interea mensa nobis apponitur, non tam ciborum varietate (quos terra ipsa non fert) quam genere ministerij, & munditijs elegans. Eximia est enim gentis in conuiuiorum apparatu solertia. Nullus præterea quamuis in maxima discumbentium multitudine strepitus, vix hiscere famulum cernas. omnia ad modestiam & grauitatem mire composita. peracto prandio, nixi omnes genibus (nam hoc apud Iaponios Christianos in more positum est) Deo gratias egimus. Tum Sanctius potionem quam dixi Chia, sua ipse manu miscuit nobis atque porrexit. Deinde suppellectilia, quæ tunc ibi erant, exposuit. In ijs ferreum tripodem exiguum, paulo plus dodrantis circuitu, ad sustinendum ollæ, cum aperitur, operculum. Eum ego tripodem atrectans manibus, quod vetustate rimas agebat, ferruminatum duobus locis offendi. Ac nihilominus aiebat Sanctius eum in primis nobilem esse Iaponis totius, sibi que aureis constitisse mille & triginta, quamuis eum ipse longe pluris faceret. Porro hæc instrumenta fericis tegumentis inuoluta conduntur arcibus pretiosis. Alia præterea minime vilia dixit mihi Sanctius in præsentia non ostendere se, quod ad manum non essent, verum in reditu prolaturum. Quæ vobis æstimationes minus à vero abesse videantur, si reputetis id quod res est, Meaci esse quendam ex principibus ciuitatis, qui vasculum fictile ad vrceoli magnitudinem, in vsu eius quam dixi, potionis, aureorum triginta millibus æstimet: omnino carius, sed certe multi non deerunt, qui decem millibus cum eo libenter decident. Nam quæ tribus, quatuor, quinque millibus æstimentur, idque frequenti commercio, alia vasa plurima sunt. Atque etiam gladijs quibusdam est eadem apud Iaponios dignitas. Iamque profectiois instabat hora. Salutata igitur vxore Sanctij & liberis, in suburbanum quoddam, ientaculo de more preparato, deducor ab ipso Sanctio, eiusque filio, fratribus, & cognatis, & neophytis aliquot egregio corporis cultu, quod ad honorem meum id pertinere arbitrarentur. Ab eo comitatu digressus, ad amnem deuenio nauigabilem hora post Solis ortum tertia, ab vrbe Sacaiæ nouem millia passuum. Præstolabantur ibi me duo nauigia, quæ nobis Christianus vir, Imorensis castri primarius, factus de profectioe mea certior, ad tempus occurre re iusserat. quorum in altero filius erat ipsius, duodecim circiter natus annos, in humero sclopum gerens, virili plane ac militari corporis habitu; in altero large & copiose exstructa cibaria. Is, ut me ad conscendendum inuitauit, continuo mihi mandata parentis exposuit: ignoscerem sibi, quod ipsemet obuiam mihi non prodijset: se id cupisse vehementer, sed quod recentem hospitem Gasparem Vilelam sibi deserere non liceret, vicariū

eius officij misisse filium, qui me domum vsque perduceret. Ad montis radices in quo **D** summo castrum est positum, aduerso flumine sub occasum Solis delati, quod arduus admodum & asper ad iugum vsque restabat ascensus, descendenti mihi praesto fuit lectica: & quamquam accelerantibus gradum lecticarijs, circa medium cliuum oppressere nos tenebrae in fylua cedris & pinis ingentibus frequentissima; sed opportune obuiam habuimus e castris, cum accensis funalibus homines: quae res ad itineris difficultatem leuandam non mediocriter profuit. Denique oppidum intrauimus, magna cum Gasparis Vilelae, tum hospitis nostri ac familiae voluptate. Castrum est totius regionis huiusce munitissimum in Mioxindoni ditione, qui rerum ferme potitur hoc tempore, ibique eum fidelissimis habitat, qui magna ex parte Christiani sunt. Li postero die cum animarum sordes per Confessionem eluere cuperent, ad concionem, quae bis habebatur quotidie de Sacramento Pœnitentiae, conuenere vestitu serico versicolori, inauratis ferme præcincti pugionibus, & quidem tanta nostrorum hominum reuerentia, vt eos plerumque manibus humi positos perinde alloquerentur vt reges. Crux erat domi nostrae posita; hanc ubi suppliciter adorarunt, Gaspare magna demissione salutato, aures admodum attentas Dei verbo dedere. Inde multa sciscitanti, quae pertinerent ad refutanda Genxuensium mendacia (quod hominum genus & secta, Iaponicarum omnium vehementissime Christianae religioni aduersatur) iteque alij alia percontati, cum Gaspar ad omnia respondisset, lati digressi sunt. Postridie **E** Confessionum initium est factum, quo in opere Gaspar hebdomadam posuit. adiuimus etiam salutandi causa Regem, quod semel quotannis Gaspar facere consueuerat. Ille vero nobis non poculum modo porrexit (quod summum honoris indicium est) sed etiam, quadiu apud eum fuimus, flexis aequae ac nos genibus perstitit, ac verbis humanissimis vtrunquedimisit. Insula est passuum mille & quingentorum ferme circuitu ad montis eius radices, quam grandis ambit fluuius, & in ea templum Christianae religioni consecratum. Hanc possidet praestanti fide neophytus, & miro incensus desiderio nominis Iaponici totius ad **C**HRISTVM adiungendi, qui, vt aedem sacram in urbe Sacaiō aedificandam curarem, non modo me multis rationibus adhortatus est, sed etiam Caxarum (monetę genus id est) in eos sumptus quinquaginta millia liberaliter detulit. eoque subsidio rem aggredi nobis erat in animo. Ad hanc igitur insulam missae celebrandae gratia Sabbato sub vesperum venimus. Templum pro nostra tenuitate exornauius in posterum diem. Tum prima luce Christiani affuere: Gaspar diuina peracta re, de matrimonij Sacramento sermonem habuit, quod nonnulli cuperent nuptias Ecclesiastico ritu contrahere. Baptizati sunt etiam nobiles fere octo. Inter quae me rursus e frigore tormina corripuere acerbissima. Meacum igitur Gasparis hortatu delatus eger decubui menses duos. Exacta dein hyeme, vt caelum **F** intepuit, recreatus, quae circa Meacum sunt Christianorum loca, quod ita Cosmus Turrianus mihi mandaratur, lustrare constitui. de quibus ad vos pauca perscribam, quoniam quidem separatim res Meacenses e Ludouici Froij epistola cognoscetis. Naram igitur veni primum, diei vnus itinere. Vrbs ea ditionis est Daiondoni inter Meacenses proceres longe potentissimi, & apud Mioxindonum atque Cubum gratia & auctoritate summa. Neophytos e prima nobilitate duos adij protinus, hortatusque sum, vt sacri Baptismi beneficium agnoscerent, & immortales Deo Domino gratias agerent. Illi me ad praefectum in arcem deduxere munitissimam, aspectuque pulcherrimam. Collis erat praecelsus e lapide molliori. Eum collem ante quinquennium Daiondonus fabris adhibitis ad iustam plantitiem ita depressit, vt eadem opera ex ipsomet lapide solidae turre & propugnacula existerent. In medio autem complures effodit puteos negotio facili, quippe cum ad tertium statim cubitum, aquarum copia scaturiret. Tum illuc e popularibus suis ditissimum quaeque ac fidelissimum euocauit: solum in areas descriptum illis aedificandi causa distribuit. Illi porro certatim edes extruxere magnificentissimas, contignationibus multis, & more nostro specularibus fenestris instructas. Illud vero praecipue delectat intuentium oculos, quod non priuata solum aedificia, sed moenia etiam ipsa turre & tectorio inductae sunt leuissimum prorsus ac nitidissimo. Nihil in orbe nostro tale conspexi. Calcem quippe non arena

A arena commista, sed candidissimo quodam chartę genere subigunt. Nam quid ego de tegulis dicam, quae duorum digitorum crassitudine, nigricantes, & varietate figurarum oculos retinent, & in quingentesimum annum atque eo amplius durare dicuntur. Osci porro & cubicula cedrina sunt gratissimi odoris, pergulae omnes ex vna duntaxat eiusdem materiae tabula. parietes pretiose caelati praecis annalium monumentis. quod inter effigies est spatij, totum id inauratum est. Columnę cum epistylis ac spiris ex aurichalco ite inauratae, caelatura magnifica, quibus e medijs eminent eiusdem operis rosae peramplae, visusque pulcherrime. Iam vero lacunaria tum alijs commentis opificum, quae dicendo assequi nequico, admirabilia, tum vero tabularum iuncturis adeo artificiose latentibus, vt quamuis defixos fallant obtutus. Sed mihi inter caetera mirabile visum est cubiculum vlnarum quatuor versus quattuor & semis, e ligno croceo vndatim crispante, venustatis eximia, ita polito ac splendido, vt cum speculorum fulgore certet. quamquam ego dotem eam ipsius materiae fuisse minime credidi, quod ad eum modum sine aliquo artis lenocinio radiare vix posset. Huic aedium dignitati hortorum respondet amoenitas, quibus dici nihil puto posse iucundius. Multa sunt Meaci visenda, sed nihil ad haec. Itaque non immerito locus hic confluentibus vndique animi tantum & oblectationis causa viris principibus celebratur. Nobilissima phana sunt etiam, quorum vnum Cobucui nomine, post concionem ad neophytos habitam adiuimus ipsorum rogatu postridie. Eius propylaea triplici constant atrio cum totidem peristylis. In primo aditu egregij sunt operis lapideae scaelę, quibus in summis, ad postes ianuarum, colossi duo praecclare facti cernuntur, clauas, quasi custodiae causa tenentes. post tertium denique peristylum, templi sese facies aperit. In id gradibus item lapideis artificiose factis ascensus est. Valvas colosse leones duo custodiunt. In medio teplo, sedentium habitu, septenarium cubitorum tria signa sunt posita, Xaca & filiorum, latera ipsius cingentium. Pavimentum omne est e quadrato lapide. Sed miraculo praecipue sunt columnę septuaginta cedrine, diametro & altitudine plane visenda, quarum singulas caxarum decies, hoc est aureorum quinque circiter millibus constitisse, codices & rationes templi testantur. Eas cum reliquis parietibus valde iucunda miniati operis pictura contestit. Tectum eo quo dicebamus tegulae genere affabre & varie laqueatum, ad vlnas quattuor porrigitur extra parietes, mirum vt videatur tantae molis procurrens pondus sustineri ac suspendi posse. Ad templi latus cenatio Bonziorum sane magnifica, & eadem qua templum ipsum structurę atque operis firmitate, vlnas in longitudinem quadraginta, duodecim in latitudinem extenditur. Dormitoria porro cubicula in duos diuisa ordines, & centum & octoginta numerantur. Multi praeterea & perampli sunt Oeci, quorum vnus pensilis, columnis quattuor & viginti, vlnae vnus & dimidiate ambitu superimpositus, bibliothecam continet Bonziorum, tanta quidem librorum copia, vt vel fenestras ipsas propemodum obstruere videantur. Balnea praeterea, & cellę in vsu domesticos, & promptuaria visuntur artificiosissime elaborata. Iam vero culinae quantam munditiam, quod id Iaponiorum omnium commune est, nihil attinet dicere. Ahenae quibus aqua ad potandum calefit (frigidam enim neque hyeme, neque aestate bibunt) vlnae altitudinis, duorum digitorum crassitudine, oris ambitu vlnarum trium, stant ex aere purissimo. Culinam riuus praeterfluit. Tota nocte, vt in magnis aedibus (conclauia numerantur minimum quattuor & viginti) laternae collucet. Ab huius templi aedificatione sexcentisimus iam annus est. Stagnum habet ante se vulnarum in omnem partem circiter quinquaginta plenissimum piscium, graui poena proposita, si quis eos attigerit. Inde ad Casunge delubrum accessimus dicatum idolo, a quo diuitias, honorem, vitae diuturnitatem, & quicquid in hoc seculo est optabile promissum sibi cultores inani spe delusi, miserandum in modum expectant. Itaque magna in veneratione & honore apud Iaponios est. Adeuntibus praetium occurrit primum, aspectu grato, herba non vltra dimidium palmum exarsit per pratum excipit lucus, isque densissimus; hunc perpetua & equabilis ad templum usque latitudine limes interfecat, passuum longitudine circiter mille, planus ad iter, & quae mediu: inde in cliuum assurgit lapideis gradibus vlnas binas inter sese distantibus. Minusque admi-

Na pinu cedrus extollitur tanta proceritate, vt meridiano diei tempore totus pænelimes
 opæetur: stipitibus ita crassis, vt ex ijs mali in vsum cuiusuis quamlibet capacis onerariæ
 nauis effici possint. Sane cedros ex ijs vidi complures vlnarum quinque ambitu, rotun-
 ditate plane tornatili. Loci amoenitatem augebat præterlabens etiam riuulus. Vt propius
 ventum est, duplex apparuit ordo pilarum è lapide quadrato cum basibus, laterna super-
 imposita lignea nigricante cum emblematis ex aurichalco inauratis cælatisque magnifice,
 & lapideo regimine turbinato ad flatus arcendos ac pluuias. Aliæ erant laternæ è solido
 metallo, item auro coopertæ, opere admodum sumptuoso. ex vtraque parte stant quin-
 quagenæ, quarum singula omnibus ardent noctibus. Media autem pila nomen ostendat
 aureis litteris incisum eius, qui delubro laternam quamque dicauerit, annua pecunia in
 vsum perpetui luminis attributa. Tum ingens domus Bonziarum exurgit nobilium foe-
 minarum, quæ annum egressæ quintum & quadragesimum, sese delubri ministerio man-
 ciparunt. Student cultui corporis, ornatu ferico, & maxime peregrinorum ex toto Iap-
 onie religionis causa assidue confluentium, leuandæ siti dant operam. Ex hac Bonzio-
 rum in domo porticus admodum pulchra ad vsque adyta pertinet phani, quo nemini patet
 ingressus, nisi qui ipsius loci antistites sunt, quorum vidimus aliquot intra sedentes togis
 amplis è ferico indutos, tectosque capita pileis plus dodrantem altis. In eam autem por-
 ticum nūmmi iactantur à populo. Aliud est in eadem sylua delubrum, quod Fachima-
 num appellant, simile cæteris: nisi quod laternarum est etiam pretiosior cælatura, & auri
 maior copia. Circa, est atrium candido & nigro stratum lapillo, medicis consitum ma-
 lis, ordine certo dispositis, magnitudine pari, in singulis interuallis vase lapideo colloca-
 to, quod fruteta continet, altitudine haud supra binos dodrantes, iucunda rosarū & flo-
 rum varietate commista. Inde, quod redeuntibus domum, minus nobis erat deuium,
 phanum inuisimus aliud extra nemora positum consecratum Idolo Dajbut, quæ vox ma-
 gnæ sanctitatis denotat virum. Huius phani frons ianuas habet tres, sed vnam præcipuam:
 atrij vero latera singulas, altitudinis atque amplitudinis omnes miræ. Patet autem atrium
 ad quadrata forma vlnas omnino sexaginta, quoniam eiusmodi est apud Iaponios ædifi-
 ciorum & priuatim & publice ratio, vt quanta cuiusque mensura sit, primo statim intuitu
 intelligas. In eius atrij medio est phanum vlnas longum quadraginta, triginta latū. Scalæ
 & pauimenta ex ingenti quadrato lapide: vbi portam intraueris maximam, duo sese ostē-
 tant colossi, maioris etiam formæ, quàm quos antea diximus. Duo præterea stant iani-
 tores ad latera, truci admodum aspectu, vlnarum quattuordecim altitudinis, instar tur-
 rium, membris inter se præclare conuenientibus: alter Tamondea dicitur, alter Befamon-
 des; quorum singulos vni cælo præesse vulgus opinatur, calcantque pede singuli dæmo-
 nem. In medio autem templo tria sedent signa. Canon, & Xixi, parentem Xacam in-
 terlocant. Xacæ statua ex ære cyprio in ampla & pulchra quiescens rosa, quattuordecim
 vlnas latitudinis obtinet: reliquæ duæ nouenas, lignæ, sed omnes affabre admodum au-
 ro intectæ, radijs tanta claritate micantibus, vt intuentis aciem pæne perstringant. post
 hæc, alia duo simulacra cernuntur; Homocondis, & Zoiolis (quibus etiam cælorum præ-
 sectura vulgo tribuitur) superioribus omnino similia, porro ex vtraque templi parte pul-
 pitum cernitur: ea est quadriforis mansio, parietibus duarum vlnarum altitudine. Interius
 alia est eiusdem formæ domuncula, in eius medio stat cathedra eximia maiestatis. Totum
 vero suggestum parua ambit operis egregij porticus, trium dodrantium latitudine, iam
 vero lacunaria templi columnæ cedrinæ sustinent octo & nonaginta, miræ altitudinis, æ-
 qualiter teretes, ambitu vlnarum trium & semis. Templi conditi, septingentesimus an-
 nus est. Annis viginti exstructum perhibetur fuisse. Idem anno abhinc quadringen-
 tesimo conflagrauit, ac restitutum est denuo, sed nequaquam pari magnificentia mate-
 riæque præstantia, quod ipsum indicant lapideæ columnarum bases ex incendio relicte,
 quarum amplitudo longe maiorem columnarum formam postulare liquido cernitur. Iam
 vero extra peristylum templi, turris lignea firmo admodum opere ingentibus triginta
 pilis imposita, tantinnabulum seu campanam sustinet eneam tantæ magnitudinis, vt eam
 dimensus

A dimensus præsentem me neophytus quidam, vlnarum os duarum, sex ambitum, trium &
 semis altitudinem; æris vero ipsius crassitudinem dodrantis vnus dimidiatique compe-
 rit. Suauissimum edit sonum, exauditurque longissime. Qua templi patent fines, iteq-
 vrbē tota, & circa vrbem passuum ad duo circiter millia plurimi cerui & palumbes nō mo-
 do vagantur impune, sed etiam tecta ciuium subeunt, atrectante nemine, propterea quia
 delubro dicati sunt. Ac de phanis quidem huius vrbis & monasterijs, ne sim longior, ha-
 tænus. Quæ postquam rogatu, vt dixi, neophytorum inuisimus, postridie Nara To-
 chim leucarum quinque interuallo veni sub vesperam, acceptusque sum à Christianis in-
 colis ingenti latitia, credo quod Iaponij cuiusdam opera conuersi ad dominum, cum Ga-
 spar plurimis maximisque occupationibus impeditus eos adire non posset, nullum adhuc
 è Societate nostra conspexerant. Gens est fere nobilis. præfectus Cubum cognatione at-
 tingit. Itaque vulgo cum adeunt hominem, non nisi celsitudinem ipsius inter loquendū
 appellare mos est. Triduum apud eos fui dumtaxat. Concio defuit nunquam. Multa
 de quibus ambigerent singuli quæsiere: precationi vero mirum omnes ij quam dediti sint.
 Digredienti autem mihi non modo munuscula quædam obtulere benevolentia causa,
 quæ, ne se contemptos putarent, recusare non potui; sed etiam equos & exploratores iti-
 nerum peramanter dedere. Itaque Sauam, sex à Tochi leucas, iter intendimus. Id
 B castrum in editissimo positum iugo, leucas à Meaco viginti distat in Orientem, situ amœ-
 nissimo, quippe omne circa spatium, cum alię formosę varij generis arbores, tum cedrus
 plurima pinusque conuestit: & inde in subiectos agros apprime consitos frequentesq. edi-
 ficij atque cultoribus, ad passuum millia circiter sexaginta prospectus est. Huc ergo dum
 tendimus, medio ferme itinere, stratos equos duos, & quidem optimos nullo fessore cō-
 spicimus, sagittarijs fere quindecim comitantibus, quos nobis Christianos omnes, Chri-
 stianus ipse dominus loci Franciscus obuiam miserat. Igitur Tochianis domum remisissis,
 & gratijs actis, nouo comitatu Sauam magna Christianorum voluptate peruenimus. Frā-
 ciscus autem ipse, vt nos lautius exciperet, simul etiam, vt nobis occurreret in itinere, ve-
 natum ex oppido excefferat eo ipso die. sed in nos idcirco non incidit, quod opinione
 celerius ambulauimus. Sauæ porro diuertimus ad ædem Christianorum sacram, cui con-
 iuncta domus est Socijs nostris excipiendis, itemque separatim laicis qui sese nostris homi-
 nibus comites dederint, è cedrina fere materia opere egregio fabrefacta. Hanc etiam por-
 ticus ambiunt, longissimo, vt dixi, gratissimoque prospectu. Sub noctem Franciscus
 affuit magna cum domesticorum & clientium manu, aprum ingentem afferens, non
 sine magno quidem & labore quæsitum & impedio, quippe non canes modo, sed etiam
 quosdam homines fera male multauerat. Pictā in templo CHRISTI resurgentis ima-
 C ginem, quam è nostro effingendam exemplari Franciscus egregij artificis manu curauerat,
 nixi omnes genibus pia cum prece venerantur primum venatorio nondum ornato depōsi-
 to: deinde me perbenigne salutatur Franciscus, agitque gratias, quod ad se tam longe con-
 tenderim; tum, veritus credo ne mihi fesso de via molestus esset, magna cum amo-
 ris humilitatisque significatione se domum recepit. Vir est inter populares suos corpore
 simul & animo eminentissimus: nam & statura Iaponijs quotquot vidi ad hanc diem om-
 nibus antecellit: & eximia humanitate atque animi magnitudine præditus est. Accedit
 summa cum in armorum vsu dexteritas agilitasque membrorum; tum Iaponicæ supersti-
 tionis legumque peritia: quod ille studium cum ad veritatem religionis Christianæ tra-
 stulerit, tantos breui tempore processus effecit, vt Dei magnitudinem assidue prædicare,
 cæterosque ad virtutem exemplo vitæ, plenisque pietate sermonibus incitare non desinat.
 Sane ego eum ex abdito quodam loco exaudiui cum ad domesticos aliquot, quorum erant
 ethnici nonnulli, de fide Christiana disereret, doceretque quantum inter patria Idola
 Deumque verum interesset. Qua in disputatione, elatus ardore animi, eo deuenit, vt
 diceret, non modo fidelis ministri, sed ne hominis quidem loco, qui Christianus nō esset,
 posthac neminem apud se futurum. Atque hæc vari fides religioque eo admirabilior est,
 quod vix ante annum ad Christum adiunctus est, eumque semel tantum à Baptismo Ga-
 spar

par inuisit. Castrum est Sauæ finitimum, cuius qui potitur, à Daiondono rege descie-
 rat. Hunc quamquam magno proposito periculo non dubitauit adire Franciscus, nobis
 qui Sauæ remanseramus, enixe Dominum pro ipsius incolumitate precantibus: tantaque
 prudentia tractauit ingenium rebellis, vt quocunq; uoluerit flexerit hominem, eumque
 Daiondono, cuius in ditione sunt ambo, reconciliauerit. Magnam Sauanis lætitiã attu-
 lit ea res, pacem optantibus. Nec modo secularia procurauit ibi Franciscus, sed etiam na-
 ctus occasionem, Euangelio promulgato & Iaponicarum opinionum vanitate detecta,
 primarios quosque eius loci viros desiderio Christianæ religionis accendit. Paulo post,
 alium dynastam conuenit ethnicum, eumque cum familia tota conuertit, ij paucis ante
 diebus Baptismi Sacramento Ecclesiæ adiuncti sunt. Postea legatus ad Mini regem, duos
 regni proceres ad Christum eadem felicitate traduxit, quos ego cū exclusus temporibus ba-
 ptizatum ire non possem, ad Gasparem scripsi Meacum, vt aliquem eius rei caussa ad illos
 mitteret, quòd eorum Baptismus ad Christianam religionem augendam non mediocriter
 pertineret. Atque hæc & alia id genus multa Franciscus. Nos autem Sauæ & conciones,
 & priuata colloquia de rebus diuinis habuimus, & varia sciscitantibus incolis factum est
 satis. Baptizati præterea nouem: in ijs claro admodum loco natus adolescens, qui de Chri-
 stianæ fidei mysterijs à populari quodam neophyto edoctus, ad me Sauam vsque leucarū
 decem interuallo Baptismi caussa uenerat. Dum hæc geruntur, affertur ad nos nauem
 in portu Sacaiano stare paratam: quam ego ne occasionem amitterem, quamquam incré-
 ditibus digressu meo Sauanis, inde discessi. Et quia Sacaium petentibus periculosa quædam
 loca erant prætereunda, Franciscus non modo necessaria nobis ad profectiõnem omnia,
 sed etiam sclopis alijsque telis armatos quattuor & viginti custodes attribuit, nec omnino
 quicquam est passus nos in iter illud impendere. Compenset Dominus egregiam hanc
 in nos uiri benignitatem. Vos uero carissimi fratres pro eiusdem salute Dominum assi-
 due deprecamini. Sacaium ut ueni, ingenti gratulatione me Sanctius eiusque domestici
 rursus excipiunt. Triduum substiti dum nauæ soluerent, nec interea neophytos confir-
 mare, officijque monere destitimus. Cognoui etiam Monicæ uirginis in suscepto consi-
 lio constantiam: quæ ab alio quodam Meacensi procere non mediocriter expetita, omnes
 conditiones animo excelso repudiarat. Sed cum iam hora profectiõnis instaret, Imo-
 rensis oppidi Princeps, qui magna uirorum nobilium manu Sacaium ad me salutatum ac-
 cesserat, itemque è Sacaiano grege Christiani primarij nos uiaico instructos, honoris caus-
 sa ad nauem vsque deducunt, nauarchoque commendant diligentissime. Comes uero
 nauigationis nobis magno Dei beneficio accessit Sacaianus medicus eximia eruditione at-
 que existimatione uir, qui à superstitionibus patrijs conuersus ad Dominum, non modo
 communis officij laudem, uerum etiam Euangelicæ perfectionis culmen expetit, seculo-
 que plane relicto, se ad nostram Societatem aggregare decreuit. Itaque ut prorsus exi-
 ret de terra sua, & de cognatione sua, rogauit me, ut in Bungum, alioque se mecum addu-
 cerem. Cessi facile hominis precibus, iussuque omni patrimonio cedere filio item me-
 dico, pretiosum dumtaxat ornatum corporis retinere, quo facilius nobis ea ratione ad Ia-
 ponios principes, qui externa fere specie ducuntur, aditus patefieret; ad Cosmum Turria-
 num inde perduxi, cuius mandato, ingenti neophytorum approbatione concionari iam
 de rebus diuinis instituit. Idemque nuper in urbe Sacaii tam sumptuose indui, & tanto
 comitatu incedere solitus, mirum quanta nunc humilitate, quanta mansuetudine uer-
 tur in domesticis ministerijs apud nos. Verum ad rem redeo. Sacaij conscendimus circa
 Idus Maias, & in Bungum die tertio decimo secunda nauigatione peruenimus. Lætis
 nuntijs de re Meacensi Ecclesia illa tota ualde gauisa est. Inde quarto post die Vosu-
 quim perrexi, ut regem inuiserem, à quo humanissime acceptus, petij neophytis id in
 printis optantibus, locum templo ibidem extruendo; ille uero non aream modo nobis ad
 mare locus arcem optimo situ, uerum etiam fabros ad ædificationem libenter attribuit,
 quam rem speramus ad Christianæ religionis incrementum magno opere profuturam. His
 peractis Funaium redij: Funaii perueni octauo die Ximabaram, quo Cosmus etiam Tur-
 rianus

A rianus trigesimo circiter ante die Cochino se transfulerat. Magnos ibi concursus offen-
 di ethnicorum ad uerbum Dei audiendum. Christiani facti paucis illis diebus ad centum &
 octoginta. Tonus etiam ipse, itemque separatim uxor stipata grege cognatorum & ci-
 uium, Cosmum Turrianum adire, & concionanti cum aures præbuisent, magis etiam
 quàm antea propenso ac beneuolo in nos animo recessere. Tum confessionibus omnium
 Christianorum auditis, nauigijsque duobus per amplis ipsorum opera comparatis, Cochi-
 nocum magna nos turba longe prosequente re nauigauimus. Et quoniam allatum erat,
 Ioannis Pereriæ Lusitani onerariam nauem appulsam esse ad portum Rimani regni Facu-
 dam, leucas à Cochino quinque circiter & viginti, misit eo me Cosmus ad Lusitanos
 uisendos: eodemque Melchior Ficeredius quintodecimo post die ad eorum confessiones
 audiendas & sacrum missæ faciendum è Bungo peruenit. Hic dum uerque moramur,
 me Barptolemæus rex Omuram ad se per nuntios euocat. Ego approbante Ficeredio me
 in uiam dedi Iaponio comite uero sectarum Iaponicarum in primis perito, nec Christiani-
 næ religionis ignaro. Aduentu nostro Barptolemæus, qui neminem ex nostris biennio
 toto uidisset, ualde lætatus est. multa deinde percontatus, addit uereri se, ne familiares
 sui, & ij quidem quibus maxime fidat, inter diuturnas bellorum occupationes Christianæ
 doctrinæ rudimenta dediscant, itaque renouata institutione opus esse. A cœna igitur è
 domesticis suis primarios euocat, iubetque arrectis auribus nostrum sermonem excipere.
 Non omittam hoc loco quædam ad huius Regis Christianam humilitatem & pietatem
 declarandam magnopere pertinentia. primum ad mensam, diu renitente ac repugnante
 me, perucit denique, ut loco superiore quamuis inuitus accumberem. Sublata mensa,
 familiariter se inter me & Iaponium comitem interlocat, & studiose docet hominem (eo
 enim utebamur interprete) quam potissimum in sententiam ad suos quorum optime no-
 rit ingenia, uerba facere oporteat. Inchoato deinde sermone, idem in inferiorem locum
 seorsim ac demisse in famulorum turbam eo sese consilio recipit, ut re ipsa exemploq; suo
 demonstret, quantus honos Euangelio, quantus Euangelij præconibus debeatur. Ac pri-
 ma quidem illa disputatione ex ipsis creatis naturis vnum esse omnium creatorem euiden-
 ter ostendimus. Tum declaratum est, quæ Iaponiorum numina, quis Christianorum
 Deus esset infinita bonitate, potentia, sapientia præditus. Quæ illi cum stupentes audi-
 rent, magno opere uidelicet lætabantur, sese ab inanum Deorum ueneratione ad talis tanti-
 que Domini cultum esse traductos. Reliquis uero diebus actum de cœlesti beatitudine,
 pœnis inferorum, alijsque rebus eiusmodi, quas maxime neophytis initio proponere cõ-
 fueuimus. Et sane talibus egere monitis uisa est mihi Barptolemæi familia: nam ipse quid-
 em Regis in fide constantia plane uicit expectationem meam. Quæ uiri laus eo maior
 est, quòd nec ita pridem Christiana sacra suscepit, & eo ipso nomine à popularibus suis
 per summum scelus atque perfidiam regno spoliatus, finibusque suis exactus est, uix vno
 sibi relicto puero uictus quotidiani administro. quanquam deinde in regnum est diuini-
 tus restitutus, rebellibus partim supplicio affectis, partim, cum ad sanitatem redirent, uen-
 namque supplices peterent, in fidem receptis. Ego dies aliquot apud eum commoratus,
 Facundam ad Lusitanos reuerti. Ibi redduntur mihi à Cosmo litteræ ut ad se primo quo-
 que tempore ueniam, inde mihi necessario in Bungum esse proficiscendum. Cochino-
 cum ergo traieci minime tuta nauigatione, etenim nocte desertum quendam ad portum
 appulsos duo piratarum inuasere myoparones, qui tamen præclare instructo nauigio no-
 stro, propugnatoribus acriter dimicantibus reiecti sunt. Cosmus interea in febrem inci-
 derat: ea simulatque leuatus est, in Bungum ab eo discessi, tum aliarum rerum caussa, tum
 uero ut Ioanni Baptistæ nostro in eius Ecclesiæ procuratione succurrerem. Primo post
 profectiõnem die Ximabaram delatus, Airem Sanctium ibidem reperio in erudiendis Ca-
 techumenis occupatum. Et quoniam neophyti magno concionum desiderio tenebatur,
 dies aliquot rogatu ipsorum in eo munere posui. Candidatos etiam aliquot Christianis
 præceptionibus probe institutos, sacro fonte abluimus. Tonus ego præterea, & ille me uic-
 tissim inuisit, audijsque cum suis peratente de rebus spiritalibus differentem. Quin e-
 tiam

tiam cœmeterio Christianorum, quod illi mirum in modum expetebant, locum idonei, D
itemque nouo templo exstruendo, & in alios etiam vsus, infulas tres excelsa confitas pinu
benigne largitus est. porro grex ille neophytorum in primis flagrat studio rerum diui-
narum. quod cum alijs rebus plurimis clare perspeximus, tum illa præsertim. Instabant
anniuersaria quædam ethnicorum festa ludice celebritatis eximia, ad quæ, vt apud nos ad
corporis CHRISTI solennia, omnes omnium ordinum homines ritu patrio conuenire
consueuerant. Cum se Christiani affuturos negarent, enimuero Bonzijs cæterisque indi-
gnum facinus visum. Itaque Tonum adeunt, iniuriam Christianorum queruntur, ob-
secrant etiam atque etiam, ne patriis diis & ciuitati vniuersæ, sibi denique ipsi tantam inu-
ri contumeliam sinat. Per motus hac oratione Tonus, vocatos ad se Christianorum prima-
rios diligenter hortatur, ludos ne deserant. A iunt illi, se Christianis legibus prohiberi,
spectaculis interesse, quæ idolorum tribuantur honoribus: proinde nequaquam affutu-
ros. Ad ea Tonus, si minus idolis, mihi certe meisque iusis hoc date. Illi vero in pro-
posito omnes obfirmati, Quidquid volueris, inquit, nobis facito, leges nostras ne-
quaquam violare decreuimus. atque ita ab Tono digressi, in templum sese vniuersi reci-
piunt, martyrium fortiter expectantes. Et sane (vt acri sunt & vchementi Iaponij terme
dynastæ natura & ingenio) mirum est Toni imperio cunctos non illico fuisse maectatos.
Sed eorum fortasse multitudinem territus, iussit illis renuntiare, quoniam in sua religione E
tam obstinati persisterent, quod attinet ad ludos, agerent quod probarent, se illos vltra
non cogere. Quare neophyti magnopere in fide pietateque confirmati sunt. E princi-
pibus ciuitatis Christianus quidam Leo nomine, Toni propinquus, nuper est mortuus. Is,
quod ære suo templum additis liberaliter hortis exstruxerat & Christianam religionem non
modo contra cæteros ethnicos, sed etiam contra ipsum Tonus, vbi opus esset, egregie tue-
batur, Bonziorum scelere creditur veneno fuisse sublatus. Hunc neophyti, vt mutuum
inter se Christianorum caritatem publice ostenderent, quàm magnificentissime ex-
tulere: feretrum cum Litanij & precibus magnaq. cereorum ardentium mul-
titudine septingenti fere neophyti sequebantur, arca vespere conditus
est circumfuta serico. postridie lapideum additum est monumen-
tum, & lignei circumquaque cancelli, Crucibus duabus, al-
tera ad ostium septi, altera ad monumenti caput, impo-
sitis, opere politissimo. Itaque vulgo locus quo-
tidie celebratur ac visitur. Verum de Xi-
mabarani hætenus. Ego inde Funa-
ium, mox veni Facundam: ibi
hæc scribebam ad vos septi-
mo Cal. Nouemb.
MDLXV.

LVDO.

LVDVICI FROII AD SOCIOS
in Indiam.

B

NNO superiore, fratres carissimi, ad vos scripsi Firando,
constituisse Cosmum Turrianum, vt Meacum sublcuandi
Gasparis Vilele causa proficiscerer, quod multa esset ibi mes-
sis, operarii pauci; mihi que comitem itineris ab eo assignatum
fuisse Ludouicū Almeida. Nunc mihi, tam longa peregrina-
tione Dei beneficio peracta, visum est faciendum, vt ea pō-
tissimum per litteras vobis exponerem, quæ vobis cognitu iu-
cundissima putarem fore. Et quoniam totum hoc scribendi
munus ita inter nos ego & Almeida initio distribuimus, vt il-
le iter ipsum quæque in itinere gesta sunt, ego res Meacenses,

& alia nonnulla de Iaponiorum natura moribusque probe comperta persequerem; ommissa
peregrinatione, ego quod mearum est partium hæc præstabo litteris: vos autem maior vi-
delicet huiusce gentis miseratio capiet, reputantes quanto artificio, quanta solertia saga-
cissimus ille humani generis aduersarius, per speciem religionis, cæremonijs plurimis ri-
tibusque deceptas Iaponiorum mentes ad interitum perducatur, ac pertrahatur. Ac primum
in eorum animis profus extincta est notitia omnis, non modo CHRISTI liberatoris no-
stri, verum etiam vnius Dei rerum omnium opificis. Superstitionum vero permulte sunt se-
ctæ, quarum quam quisque voluerit liberum est sequi; sed præcipue duæ, quæ ab Amida & Xacæ
denominantur. Itaque complura visuntur cœnobija non modo Bonziorum, sed Bonzia-
rum etiam vario corporis habitu, quippe alij internis tunicis albis, externis nigris vtuntur;
alios cineraceus distinguit color, quorum idolum est nomine Denichi. ab ijs Amidani
magnopere disident. Bonziji porro fere omnes magnifice habitant, habentque peram-
pla vectigalia. Iisdem cœlibatus indicitur, nuptias contraxisse capitale est. In phano me-
dio aram excitant: in ea signum Amidæ ligneum, corpore supra lumbos nudo, muliebrem
in modum auribus perforatis, in rosa item lignea confidet præclara ad aspectum. Ingentes
habent bibliothecas, cœnationes ad cibum vna sumendum, eramenta seu tintinnabula,
quibus ad preces horarias excitantur. Vespere præfectus certum unicuique argumen-
tum ad meditandum proponit. à media nocte ante aram templi, alternantibus choris qua-
si matutinas recitant preces è Xacæ libro nouissimo: prima luce horam vnã singuli medi-
tando consumunt. mento capiteque suntraso. amplissima peristylia construunt, & in
ijs Foroquiorum (hoc nomine Iaponij quidam sancti appellantur) sacella dies per annu-
festos agitant multos. Sunt autem Bonziji clari vt plurimum genere: namque Iaponij
proceres multiplici prole onerati, quibus filijs amplum satis patrimonium relinquere se
posse diffidunt; hos fere ad Bonziorum numerum aggregant. Insignis eorundem sacrificio-
rum est auaritia: omnes conficiendæ pecuniæ norunt vias. Vendunt artificio miro multa
chirographa, quorum præsidio sese tutum à dæmonibus fore vulgus putat. Mutuantur
etiam nummos, quos in altera vita multiplicato reddant fœnore, dantque cautionis cau-
sâ syngraphas creditori, quas è vita discedens secum ad inferos deferat.
Alia est familia sane frequens eorum, quos Ianambuxos vocitant, cuiusdam ad vltimum
capillo.

capillo. ij res vel amiffas, vel furto sublatas ita comperiunt. Statuunt ante sese puerum, hunc dæmon certis euocatus carminibus occupat: ex eo deinde puero: quod auent cognoscere, sciscitantur. Horum preces in vtranque partem multum valere creduntur. Itaque preces eorum faustas æque dirasque pretio populus comparat. Huius ordinis candidati, antequam admittantur, bis terue nulleni simul montem quendam editissimum petunt. Ibi sexagesimum diem poenitentiae nomine, vbi sese voluntario supplicio macerauerint (quo ipso tempore sese illis dæmon varia specie visendum offert) quali iam laurea donati, & in cæteram adscripti familiam, floccis quibusdam albis ornantur è collo pendentibus, atrisque pileolis qui non nisi summum capitis verticem tegant: atque his tanquam insignibus inde Iaponis prouincias peragunt, seque operamque suam vbique venditant, aduentum suum in oppida significantes pulsū catilli, quem secum circumferre singuli soliti sunt. Non desunt alij nomine Genguis, qui res item furto surreptas, furesq. ipsos per diuinationem demonstrent. Ii in præcelso montis iugo sibi domicilium collocarunt: oris atro colore ob asiduum solis, pluuię, venti, geluque patientiam. Vxores ducunt, sed non nisi ex suo genere ac stirpe. Iisdem (vt fertur) è capite quasi corniculum quoddam extuberat. Editissimas rupes atque cacumina subeunt, flumines traijiunt maximos, vnius arte dæmonis, qui vt infelices magis in errorem inducat, iubet illos montem quendam altissimum ascendere. Hic eum miseri ad præfinitum vsque tempus magno cum desiderio præstolantur. Tum illis denique circa meridiem, aut sub vesperam sese offert dæmon, quem sub Amida nomine venerantur, transitque per medium eorum coetum, ex eo viso tanta in hominum pectoribus ac medullis insidet superstitio, vt nullis deinde rationibus possit euelli. Consueuerat etiam diabolus in alio quodam monte sese Iaponis visendum præbere. Quisquis maiore beatarum sedum ac paradisi desiderio tentatum, confitebatur, eo sese, eamque visionem expectabat: demique oblatum sibi visum, eiusdem suavis, in interiores vsque sequebatur recessus ad foueam profundissimam, in hanc diuinam deliens, cultorem vna secum ad interitum detrahebat. patuit in hunc modum factis. Senem ea superstitione captum filius ab eiusmodi consilio reuocare frustra conatus, sumptu arcu & sagittis ad locum vsque occulte profecit. Comparat ibi dæmon humana specie non sine splendore quodam. Hunc senex dum venerabundus adorabat, adducit arcum prope re filius, emissaque in spectrum sagitta, pro viri vulpem immutata repente, figura confixit. Inde fugientis cruorem bestię persecutus, ad præcipitium illud, quod dixi, peruenit, quo in imo per multa ossa reperit mortuorum, quos dæmon per eam speciem ante deceperat, atque ita & à præsentem interitu, & ceteros ab opinione vsque adeo pestifera liberavit. Ad hæc locus est frequentibus Bonziorum cœnobijs admodum celebris (Cociam appellant), quorum princeps auctorque perhibetur fuisse Combendaxis, vegetor calidus, arteque dicendi famam sanctimonie consecutus; cum tamen diabolica plane iuualet, & se descriperit. Inuentor etiam fuisse dicitur litterarum, quibus nunc vulgo Iaponi vtuntur. Is cum ad senectutem peruenisset, sese vltro defodit scrobe profunda quadrata forme, cubitorum circiter quattuor, eamque deinde seueris verbis aperiri omnino vetuit, neq. enim in præsentia mori se, post aliquot millies millena annorum millia vitum quendam doctrinæ laude præstantissimum in Iaponis regna venturum, nomine Mirozu: tum se quoque demum è fouea proditurum: interea festum diuturnis laboribus corpus quiete velle reficere. Cuius ipsius sepulcrum lampades ardent multæ: è varijs eo missa prouincis; persuasum est enim genti, quicumque in id monumentum exornandum largæ benefici fuerint, eos non in hac modo vita diuitias auctum iri, sed etiam in altera ipsius Combendaxis patrocinio futuros incolumes. Eius porro cultui qui sese mancipant, intra cœnobija quasi claustra concluduntur, capillo in speciem abdicata vitæ secularis abrafo, cum tamen vbi deinde, prout eos legit libido, in omni flagitiorum genere volentur. In illis edibus, que (vt dixi) per multæ sunt, præter magnam dæmonum turbam, Bonziorum sex circiter millia numerantur. Mulieribus aditus eorum non est, capitali si accesserint, poena propostâ. Eorum quædam præterea domicilium ab Bonziorum.

Arum. Hi magnam puerorum turbam varijs artibus ad omne doli furti que genus erudiunt. Si quos eximia nacti sunt indole, hos de regum singulorum edoctos profapia ac stirpe, & procerum ritibus; armorum etiam vsu, dicendique arte exercitatos, regio ornata in alias prouincias dimittunt eo consilio, vt sese regum filios ementiti, per commendationem speciemq. nobilitatis conciliata mutui nomine pecunia, bene nummati ad se reuertantur. Itaque locus is tanta est apud Iaponios infamia, vt si quem ex ea disciplina forte deprehenderint, confestim interimant; nec tamen impostores idcirco ab improbitate malitiaque discedunt. Iaponiæ terræ in Septentrionem adiacet amplissima syluestriū hominum regio, leucas ab vrbe Meaco trecentas. Bestiarum pellibus induuntur, toto hirti corpore, ingenti barba, mystacibus maximis, quas paxillo subrigunt potaturi. Vini genis auida in primis, ad bella ferox, formidolosa Iaponijs. In prælio fauciati, salitis aquis abluunt vulnera. id vnum genti remedium est. speculum gestare dicuntur in pectore; ad caput gladios alligant sic, vt in humeros manubrium desinat. Sacra habent nulla, cœlum dumtaxat venerari soliti sunt. Aquita per ampla est vrbs in regno Iaponis Geuano. illuc frequentes commeant mercimonij causa, itemque vicissim ad eos Aquitani, sed rarius, quod illuc delati, fere perimantur ab incolis. Multa erant præterea in hoc genere quæ scriberem: sed ne sim longior, ad Iaponiorum insanias redeo; qui ad memoriam sui nominis propagandam illud vel maxime pertinere arbitrantur, inanis gloriæ cupidissimi, vt quanto maximo apparatu pompaq. vita functi sepeliantur. Funerum autem & exsequiarum in vrbe Meaco ritus eiusmodi est. Hora circiter antequam domo efferatur cadauer, amicorum turba vestitu quàm optimo ad rogam anteit. mox propinquæ ac notæ mulieres progrediuntur amictu candido (color ille funestus est) versicolori velo caput obductæ, familiam etiam pro suis quæque facultatibus ducunt, albo item ornato subserico. quæ vero dignitate atque opibus præcellunt, cedrina singulæ magnifico apparatu & artis eximie lectica vehuntur. secundo loco incedunt pedibus viri permulti sumptuoso vestitu. Longo deinde interuallo Bonzius earum superstitionum antistes auro sericoque refulgens lectica gestatur ampla & præcelso pretiosi operis, Bonzijs stipatus fere triginta petasatis lecticisque, atro superindutis pallio textu pertenui. tum cineraceo quidam vestium colore (nam is quoque funestus est) accensa prælonga pinea face, demortuo (ne offendant erretue ignarus viarum) iter monstrat ad pyram. Huic Bonziji ferme ducenti succedunt, nomines concinentes dæmonis eius, quem defunctus in vita præcipue coluit: simul etiam ingens catinus ad rogam vsque tintinnabuli vice pulsatur. tum chartacei duo per ampla & expansa figura canistri præfixi hastilibus, chartaceæ item rosæ varij coloris copiam continent: quos qui gestant, tardiori procedentes gradu, sic hastilia subinde concutiunt, vt flores illi paulatim in speciem pluuiæ decidant, ventoque flante spargantur: eum videlicet imbræ argumento esse aiunt, mortui animam ad paradisi gaudia penetrasse. post hæc autem, octo prima lanugine Bonziji diuisi bifariam, prælongas arundines cum vexillis cubitalibus, quibus item idoli nomen inscriptum est, per terram auersa trahunt cuspidem. Tum iisdem insignes litteris, ardenti inclusa candela decem laternæ feruntur, obductis velo pertenui lateribus. Ad hæc iuuenes duo cinereis vestimentis pineas præferunt faculas, dodrantium trium longitudine, haud tamen accensas, quibus deinde rogo flamas iniiciant. Eodem vestimenti colore permulti sequuntur, verticem capitis ad aperti exiguis admodum pileolis mento subligatis, è nigro fulgente corio forma triquetra (quod apud eos honoris indicium est) iisdem scheda insignes, capiti affixa, in qua nomen eius, quem dixi, dæmonis legitur: quod ipsum quo magis celebretur, pone certus homo tabellam ostentat cubiti longitudine, dodrantis latitudine, albo velo tenuissimo tectâ, inscripto ex vtraq. parte eodem illo nomine litteris aureis. Tum demum à quattuor viris, lectica sedens magnifica defunctus ipse gestatur in veste candida, demisso capite, iunctisque precantis habitu manibus. ad cæterum amictum extima toga papyracea superadditur libro exarata, quem Deus ille siuis, cum interris ageret, scriptum reliquisse perhibetur, cuius prædico meritisque vulgo sacro potest fieri.

re salutis existimant. Cadauer filij subsequuntur, quàm elegantissimo cultu corporis: quorum natu minimus pineam item fert facem ad ignem pyræ inferendum. Extremum agmen est magnæ hominum multitudinis iisdem quæ modo dixi pileorum insignibus. Vt ad locum exsequiarum peruentum est, Bonzj vniuersi & cætera simul turba cum strepitu aramentorum catinorumque horâ spatio dæmonis illius nomē magnis clamoribus inuocant. Deinde hoc maxime modo fit bustum. Area quadrata satis ampla, cancellis eminentibus, & velo crassiore ita præcincta est, vt singulis in quattuor cœli plagas ianuis introitus pateat. In medio fouea referta lignis, tecto eleganti opere ex vndulata materia super eam excitato, duas habet è regione mensas vario ciborum genere (piscibus tamē exceptis & carnibus) præsertim vero carycis, medicis malis, placentis affatim instructas. Stat etiam in earum altera vaporarium vasculum suffimenti causâ prunis impositum, & lignum aquilanum in disco. Vt igitur eo deuentum est, lecticæ vinculum inijcitur è fune prælongo, quem, qui adsunt, certatim manu apprehendentes vociferantur, vt diximus: postea totum septum introrsus terna lustratione circumeunt. Deinde lecticæ pyræ superimposita Bonzj earum cæremoniarum antistes, carmen effatus, quod circumfusa turba nequaquam intelligat, accensam faculam ter supra caput in orbem idcirco circumagit, vt eo significet gyro, defuncti animam nec originem habuisse, nec vero finem aliquando habituram esse. Rotatam inde faculam abijcit: hanc duo è defuncti filiis cognatisue arreptâ stantes ad lecticæ latera ad Solis ortum alter, alter ad Occasum, super cadauer ipsum mutuo sibi quasi honoris & officij causâ ter vbi porrexerint, denique in lignorum struē inijciunt. Superinfunditur oleum statim, cum aquilano ligno & alijs odoramentis, prout copiæ suppetunt, magnoque incendio corpus in cinerem vertitur. Interea filij ad mensam accedunt, & aquilano ligno in vaporariū indito, solenni suffitu parentē quasi iâ ad cœlestium numerum adscriptum supplices venerantur. Adoratione peracta, merces laborum Bonzj pro dignitate persoluitur: Antifiti quinque vel decem vel etiam viginti aurei nummi: cæteris vel argentei deni viritim, vel certus caxarum numerus: prandium vero paratum (amicorum ac Bonziorum turba dimissa) vel busti ministris, vel pauperibus vlcerosisque relinquuntur. Postridie liberi cum affinis & amicis ad rogum reuersi, cineres, ossa, dentesque demortui in vas inauratum imposita, domum referunt, ipsumque vas veste contextum in medijs ædibus locant. frequētes adsunt iterum Bonzj ad priuatas exsequias: eademque septimo die denuo repetuntur. Deinde translati certum in locum cineres terræ mandantur, quadrato imposito lapide, in quo ductis à summo ad imum vsque maioribus litteris, nomen describitur dæmonis, quemcunque demortuus in vita coluerit. inde continuis diebus ad sepulcrum se filij conferunt, ibi spargunt rosas, ibi calidam apponunt, vt habeat defunctus, vnde sitim leuet. nec solum die, sed mensē etiam & anno septimo priuatos intra parietes eadem funebria iusta recurrunt, ingenti videlicet Bonziorum sagina, crebrisque vindemiis. Omnino in hæc funera impensa fit à locupletioribus aureorum trium circiter millium, à tenuioribus ducentorum trecentorumue. nam quorum tanta est inopia, vt funeri sumptus desit, eos per noctem ac tenebras nullo apparatu vel pompa in sterquilinum abiectos humi defodiunt. Aliud est etiam genus funeris, quod viuentibus in ora præcipue maritima ducitur. Ii cum Amidæ sese eximio quodâ cultu deuouent, eius visendi cupiditate flagrantēs, mortem vltro sibimetipsi consciscunt. Ac primum emendicata per dies aliquot stipe, & in manicas indita, publice concionantur ad populum, totamque consilij sui rationem exponunt, magna omnium approbatione; tantâ quippe sanctimoniam cuncti suspiciunt: deinde sumptis falcibus ad vepres ac sentes, qui ad beatorum fedes iter impediunt, præcidendos, nauigium conscendunt nouum, saxisque ad collum, brachia, renes, crura, pedesque religatis, in altum prouecti, vel perforato de industria merguntur alueo, vel etiam deinceps in mare singuli sese præcipitant. Alueo vacuo confestim ignis ab amicis ac propinquis officij causâ proprio separatim nauigio profectus inijcitur, nefas putantibus naream tantis religionibus consecratam, ab vilo profectus

A fus in posterum attingi mortalium. Sane, dum nos peteremus Meacum, octo diebus antequam ad Insulam Hiu peruenimus, viri sex, fœminæ duæ simul eo genere lethi perierant ad oppidum Fore. His deinde populus ædiculam vniuersis, columnam pinumque singulis perpetui honoris causâ prope littus erexerāt, & imposita baculis complura chartæ segmenta, ædicolæ toto tecto defixerāt, carminibus plurimis intra parietes propositis, quæ beati illius cœtus egregias laudes celebrarent. Itaque visebatur locus die nocteque superstitionis. Ac forte per eos dies dum ad quendam infantem Baptismo lustrandum ego & Ludouicus Almeida tendimus, illac nobis iter facere contigit: atque eo ipso tempore prodeuntes è sacrario quinque circiter vetulæ cum globulis precatorijs, quæ vulgo rosaria dicimus, (adeo Christianos mores Lucifer æmulatur) partim ludibrio nostram ride re dementiam, partim se uero vultu nobis impietatem exprobrare, sacrum illud monumētum nulla veneratione honorisue significatione prætereuntibus. Restat vt de Bonziorū concionibus pauca perstringam. Eæ si minus crebræ quàm apud nos, certe quàm apparatusissimæ. In templo permagno cum serica superne umbella suggestus attollitur. In eo stat ornatu sumptuoso cathedra: ante cathedram mensa cum tintinnabulo & libro. Vbi concionis tempus aduenerit, ad suum quæque doctorem in varia templa frequentes Iaponiorum sectæ conueniunt. Ille suggestum ascendens, & in sella confidens, magnifice sese circumspicit: deinde indicto campana silentio, pauca ex eo quem diximus, recitat libro, quæ mox idem fusius explicat. Sunt autem hi concionatores viri ferme disertis, atque ad flectendos animos auditorum idonei: & quoniam hiat semper auaritia Bonziorum, eo potissimum omnis spectat eorum oratio, vt populum inducant specie pietatis ad sua locupletanda coenobia, tanto beatiorē in altera vita fore quemque affirmantes, quanto, quæ ad sacra vel exsequias pertinent, maiore pompa & impensa curarit. Cumque ita multæ atque ita inter se pugnantēs numerentur superstitiones atque familiæ; in eo tamen vel maxime laborant magistri, vt sua quisque mendacia & fabulas ita discipulis probent, nihil vt præterea verum, nihil ad æternam salutem tutum, nihil dignum quod audiatur, existiment. Accedunt alia quoque artificia, incessus grauitas, oris atque habitus dignitas, denique species omnis exterior; quibus rebus Iaponiorum pectora tantis opinionum peruersitatibus imbuuntur, tantamque ex ijs fiduciam ac spem salutis æternæ concipiunt: non solum vt domesticos intra parietes, verum etiam in publico, totaque vrbe rosaria fere semper manu percurrant, ab Amida Xacaque diuitias, honores, bonam valetudinem, sempiterna gaudia suppliciter postulantes.

Quæ cum ita sint, carissimi fratres, existimare potestis ipsi, quanto Dei auxilio indigeant, non modo qui in hæc loca Euangelium afferunt, sed etiam qui allatum accipiunt. C seque relictis idolis ad CHRISTVM adiungunt: quippe tot à diabolo machinis oppugnantur, ita sollicitantur assiduis Bonziorum dissuasionibus, postremo ab affinis amicisque adeo contumeliose, moleste, acerbeque vexantur, vt nisi diuina gratia sacrificijs ac precationibus Ecclesiæ Catholice conciliata subueniat, multorum vel potius fere omnium fidem atque constantiam his certe nascentium Ecclesiarum initijs valde periclitari necesse sit. Quo magis vobis, qui salutem animarum tam vehementer expetitis, Iaponicos hosce greges præcipue in Domino commendatos esse par est. Nos Sacaium ex itinere venimus quinto Calen. Februariar. Ludouicus Almeida quibusdam negotijs primum, deinde etiam valetudine aduersa impeditus, ibi diutius substitit: ego diei non amplius mora facta, profectus inde, Meacum leucarum tredecim interuallo perueni pridie Calen. Februariar. Aduentu meo cum cæteri Christiani, tum Gaspar Vilela præcipue, qui neminem è nostris Meaci toto ferme sexennio viderat, mirum in modum recreatus est: is quædragesimum nondum ætatis annum excedit, sed cani septuagenarium indicant, frigorum vi vehementer affecto consumptoque corpusculo. Meacensi lingua, quæ, vt celeberrimo populi regniæque vrbs fertur elegantissima, iam nunc vitur ita perite; non modo vt confessiones intelligat, sed habeat etiam conciones. Quosdam insuper libellos ad pietatem in eandem vertit linguâ, aliosque deinceps non intermittit subsecuijs operis inuenta. Quod

reliquum est, nos omnes Dominus pro sua bonitate perpetuo tueatur, opemque nobis ad voluntatem ipsius & recte interpretandam, & rite exsequendam impertiat, Meaco.
 1. Calend. Martias. M D L X V.

EIVSDEM AD SOCIOS.

N ijs litteris, quas ad vos dedi mense Februario, multa de Iaponicis ritibus atq. superstitionibus cognouisse vos arbitror: alia nunc de rebus præcipue Meacensibus addam hac epistola, quam puto vobis fore non iniucundam. Ego, vt scripsi ad vos antea, Meacum attingi magna Christianorum lætitia pridie Calendas Februarias: incidit meus aduentus in ipsum noui anni initium, quod hachyeme Iaponij à Calendis Februarijs auspiciati sunt; varius enim est in his regionibus anni cursus; longe alia atque apud nos ratio temporum, atque descriptio. Vetus est autem gentis mos, vt anno ineunte, ab die nono Lunæ adusque vigesimum, regni proceres, & Bonziorum principes ad Regem quisque suum salutandum non sine donis accedant. Ea sunt fere magnus charitæ numerus, aurea flabella, arma affabre facta, & alia eiusmodi. atque hæc consuetudo, iam inde ab antiquis ducta temporibus, cum in alijs omnibus regnis, tū vero in hoc Meacensi tanto diligentius retinetur, quanto Cubus, honore atque amplitudine cæteris omnibus Iaponis Regibus antecellit: atque idem honos vxori quoque ipsius, matrique tribuitur. Hos autem salutatores Cubus longo cubiculorum ordine admittit ille quidem in penetralia, operis eximij peristromatis aureis adornata; sed ad eorum verba salutatorumque (ea loci & personæ maiestas est) nihil omnino respondet: insignibus tantum Bonzijs quibusdam id habet honoris, vt flabellum quod tenet manibus, paululum inclinet; atque in hunc modum primæ nobilitatis viri inducuntur: nam inferiorum ordinum hominibus, quamquam locupletissimis, & longe pretiosissima dona ferentibus, nullo pacto ad eum aditus est. Et quoniam ad viam Euangelio muniendam, & exstimationem apud rudem ignarumque veræ virtutis & gloriæ populum colligendam pertinere magnopere visum est, vt Euangelij præcones nequaquam exclusos inde fuisse constaret; dedit operam Gaspar, vt illum ipse quoque per idem anni tempus inuiseret. ac superioribus quidē annis aulici cuiusdam beneficio potentis viri, & ad Christianam religionem propensi, aliquoties introductus est: nunc vero mihi quoque eiusdem opera patuit aditus. Cubum ergo primum, deinde vxorem, postremo separatis in adibus matrem inuisimus, honesto comitatu ad regiam vsque deducti: & cum benigne accepti sumus ab omnibus: tum vero à matre humanissime, quippe quæ non modo potionem nobis misceri iussit à famulis, verū ipsa manibus honoris causa porrexit. Eam inuenimus in cœtu nobilium sceminarū sedentem ante sacellum ornatissimum, in quo erat Amida puerilis effigies egregie picta cū diademate, aureis à capite radijs emicantibus. mirum ibi silentium, mira modestia, miram denique domesticam disciplinam: vehementer dolendum vt sit, tantam indolem tantis diabo-

A li fraudibus opprimi; orandusque sit etiam atq. etiā Dominus, vt hæc tenebras, Euangelij splendore pro sua infinita bonitate dissipet.

Vt eo functi sumus officio, postridie Gaspar ad neophytos reuifendos abiit Imerim; ego Meacensibus prædicare Euangelium institi, cum alijs, tum vero quibusdam è Cubi familia viris illustribus, qui ad nos ventitare ceperunt: ex ijs tres audito iā aliquoties verbo Domini, Baptismum à nobis vehementer efflagitant; sed idcirco differtur, vt interea melius Christiana rudimenta atque instituta percipiant. Auditores habemus mirum in modum curiosos; nullum quærendi finem faciunt, præsertim qui sunt è Ienxuana familia, quæ omni sublato numinis metu, corporis voluptates pecudum more persequitur: nihil in animum inducunt credere, nisi quod cernunt oculis, manibusque contrectant: quamobrem expugnantur difficillime, nec nisi euidentibus plane demonstrationibus, cedunt. Objiciunt autem nobis inter alia; si quidem est Deus, vt dicimus, idemque adeo bonus est; cur ad hoc vsque tempus celauit bonitatem suam, eamque tam sero Iaponijs declarauit? respondetur autem ad hæc omnia sic, vt contradicere nequeant: sed tantæ, tam densæ illis tenebræ sunt, vt insolitam Euangelij lucem vix pauci admittant: qui tamen eo sunt ingenio atque indole præditi, vt vbi verbum Dei quasi terra semen acceperint, quo tardius acceptum, eo diligentius amplectantur ac foueant. In vniuersum autem, Iaponiorum ingenia ad Christianam religionem in primis idonea sunt, præstantque non solum in cognoscenda veritate sedulitatem ac studium, sed etiam in retinenda fide, atque constantiam. tres quidem ij quos modo diximus, aulici, tanta in eo genere diligentia sunt, nō modo vt Christianæ doctrinæ præceptiones ac formulas suo descriptas chirographo deinceps memoriæ mandent, idque celerrime; sed etiam quæ ex concionibus nostris audierint, domum regressi in commentarios referant, præsertim quæ de mundi creatione, de immortalitate varijsque viribus ac facultatibus animæ differuntur. Eos deinde commentarios offerunt Socio nostro Damiano recognoscendos identidem. Et cum eiusmodi gentis natura, tum illud quoque vel maxime Christianam causam adiuuat, quod multæ sunt superstitionum sectæ, non solum diuersæ ac variæ, sed etiam inter se pugnant: quo facilius est, diabolica mendacia fraudesque conuincere. Circa Meacum in patentibus campis plurima sunt idolorum phana, è quibus adij Christianorum ductu nonnulla: in ijs quoddam est Amida sacrum ab vrbe quattuor fere passuum millibus, à præcis Imperatoribus conditum ac subinde renouatum, longitudine vlnarum centum circiter & quadraginta. ingentes habet valuas in medio. ingredientibus objicit sese suggestus, in quo Brahmanis habitu, perforatis auribus, mentoque & capite raso ingens Amida statua confidet. supra statuam quasi pro vmbraculo pendent excepta catenis multa magnaue tintinnabula: circa, ludentium specie triginta cernuntur milites strictis telis armati, saltantes Aethiopes, anus venefica, dæmonesque teterrimi: effingitur etiam certa quadam imagine ventus, horrescoque aspectu tonitrua: ad hæc septeni gradus ad templi totius longitudinem porrigitur: in ijs ordine certo dispositæ vnus Canonis Amida filij imagines omnino mille, hinc inde quingenæ, eadem omnes forma, ore venusto, egregie factæ, tricena brachia totidēq. manus ostentant: è quibus duo tantum ad reliqui corporis magnitudinem apta proportione conueniunt, cætera parua sunt, duo etiam lumbos præcingunt. Singula porro statuæ bina tenent iacula, pectus insignitæ septenis hominum vulticulis, corona capiti imposta cum diademate radiante. Sunt autem cuncta eius templi non modo simulacra, sed etiam quæ diximus tintinnabula, & ipsæ catenæ magna obryzi auri copia scite admodum ab imo ad summum vsque verticem intectæ sic, vt fulgorem intuentes oculi ferre vix possint: locus est celeberrimus, multique eo longinquis è regionibus religionis causa confluunt.

Inde passuum interuallo duum circiter millium, collis attollitur, ad cuius radices veterem quandam academiam multis distinctam cœnobijs tenui fluens aqua riuus circuit amoenissimus, multa ibi delubra, quorum in aliquibus magno cultu adoratur statua cæcæ dæmonis, facie magis etiam quam apud nos pingitur, fœda & horribil: in summis autem colle ingentia tria lignea templa, ligneis item columnis mira crassitudine suspenduntur, in sum-

pauimento strato laterculis leuigatis. In eorum vno colossiū immanis magnitudinis **D** Xacæ signum, singulas habet ad dextram læuamque statuas paulo minores: à tergo autem quoddam quasi folium exsurgit, ex quo sigillorum unius palmi duo circiter millia prominent, infantisque præterea bimi fere quadraginta. denique latus vtrumque templi, sparis armati dæmones bini custodiunt: hæc autem aurata sunt omnia. Alterum est templū probandis, & laurea donandis veteri academiæ more scholasticis destinatum. In eo pulpitem, vexillis compluribus è superiori parte pendentibus, eminet ligneum, in quod scalis tribus ascēditur. est ibi mensa cū cathedra parata magistro, qui actibus eiusmodi præfideat, itemque ad imum suggestum altera in vsum discipuli, qui eo iudicio probandus, insignibusque doctrinæ publice decorandus est. templum autem ipsum lacertæ, seu scellioni dicatum est, quem vulgo Deum ac præsidem litterarum & eruditionis existimant: huic nulla neque ara, nec statua, vt cæteris Dijs erigitur. in summo tantum laqueari, multiplicem conuolutus in spiram ingenti orbiculari depingitur forma, vt scholastici dum eum supplices venerantur, oculos mentemque simul ad superna cogantur attollere. Tertium phanum altitudine duo proxima superans, clausum offendimus. è regione sunt ædes per amplæ, cælatura magnifica; scholasticorum id domicilium est. multa erant præterea ibidē visenda, sed imminente iam nocte reuertimus.

Hæc habui quæ ad vos in præsentia scriberem. ea si minus læta videbuntur, quòd parum **E** videlicet ad rei Christianæ amplificationem attingant; eo diligentius orandus erit vobis Dominus, vt de Ecclesiarum incrementis, & rei Christianæ progresibus multa nobis in posterum ad vos, maiore cum animi nostri vestrique fructu, spiritalique solatio scribere liceat. Quamquam post nostrum ab vrbe Firando discessum non pessime posita est opera: Deo quippe adiuuante Iaponij sexaginta ad Christianorum numerum adiuncti sunt. Quod reliquum est, nos omnes pro sua clementia Dominus perpetuo tueatur, ac protegat. Meaco, pridie nonas Martias. M D L XV.

EIVSDEM AD SOCIOS.

QUOD vos velle maxime intelligo, id hisce litteris agam, vt Ecclesiastica primum, tum cætera persequar. Quadragesimæ diebus Dominicis omnibus Gaspar Vilela Euangelium declarauit. quarta quaque feria Damianus noster de Pœnitentiæ Sacramento copiose disseruit. sexta, sacro missæ peracto, non destitit Iaponius puer ex ijs quos educamus, de Passione Domini verba facere: quam in sententiam, conuenientibus nocte neophytis, Vilela denuo disputabat, ijs præcipue locis insistens, quibus auditores ad pietatem excitari maxime possent. Dominica in palmis (quoad eius fieri potuit in tanta ædium angustia) Catholico more ceremonijsque transacta est. inde ex oppidis finitimis atque etiam remotioribus neophyti ad indulgentias (quas à summo Pontifice datas Catholico

ritu

Aritu proponimus) Paschatifq. solennia frequentes venire cæperunt. in ijs quidam cū vxoribus liberisque nobiles viri, quamquam lecticis aut equis vsi, tamen assidua pluuia valde vexati, pietatis laudem cum laudare patientiæ meritis. Vilela ducentorum fere & quinquaginta confessionibus auditis, quinta feria in cœna Domini mandatum Euangelicum de mutua dilectione publice docuit. postea cum de Eucharistia suauissime perorasset, cœlestem panem Christianis circiter sexaginta distribuit: qui cum ex intimo sensu, & gaudio spiritali, copiam funderet lacrymarum, sane quàm ingenti nos affecere solatio. in sacello intimo Ludouicus Almeida sepulcrū crexerat ornatisimum. in eo Corpus Domini conditum est, armatique custodes adhibiti. Vespere, solennibus officijs per solutis, puer Iaponius in exponenda Passione Domini ferie collecta è quattuor Euangelistarum historiis, horas duas ferme consumpsit. quæ deinde explicatione potissimum indigere sunt visa, in ijs Vilela ex instituto declarandis immoratus est, suadens auditoribus pœnitentiam; sed calcare videlicet currentibus: nam cum sæpe alias, tum eo maxime anni tempore voluntarias ab sese pœnas, easque adeo acerbis exigere soliti sunt, summopere gratulandum vt sit, in vltimis hisce terrarum finibus, inter tot idolorum cultores, in ipso denique (vt ita dicā) regno diaboli, sacratissimæ Crucis trophæa, salutaremq. humano generi mortem CHRISTI Domini, tam incitatis hominum studijs, tanta religione, tam grata memoria celebrari. Maioris hebdomadæ luctum atque tristitiam, ingens gaudium Dominicæ Resurrectionis excepit. à media nocte, domus Christianis completa est, liturgiâ & supplicatione matutinam expectantibus. ea peracta, simul etiam Christianis aliquot Eucharistiæ Sacramento refectis, concio habita est de Resurrectione Domini Paschalibusque mysterijs. inde conuiuio excepti sunt, quod Natali die & Paschate Domini solenne Gaspar instituit eo consilio, vt quàm artissimis Christianorum animi caritatis ac beneuolentiæ vinculis inter se iungantur. simul etiam per eam occasionem colloquia de rebus cœlestibus habita, ductaque præ dulcedine ad vesperam. quædam præterea è diuinis laudibus decantata. quo strepitu exaudito gentiles, præsertim quòd non nihil de apparatu ædiculæ nostræ cognouerant, instare vehementer vt fores aperirentur: obstiti non potuit: introire permulti, pleræque vero mulieres diuino quodam instinctu nixæ ante aram genibus, manibusque sublatis, effigiem CHRISTI Domini supplices adorarunt. Posthæc neophyti, qui ex oppidis vicinis ad festa conuenerant, Gaspare officiosissime salutato digressi sunt: non autem id Gaspar agebat, vt sibi diuersorium conduceret prope regiam in superiore vrbe parte, quod toto iam fere triennio frustra conatus est; vt ibi quoque posset Euangelizare commodius. Verum satis iam de rebus Ecclesiasticis: ad alia veniamus. Antedissecessum Almeida, cum tempus eius reuersionis adesset, perducti sumus vterque ad insignia quædam vrbe ædificia ac templa, quorum tanta est religionis ac magnificentiæ fama, vt ad ea visenda ex aliis omnibus regnis peregrini Meacum fere assidue confluant. Ex his nonnulla perstringam: infinitum est enim singula persequi. Aedes igitur quædam Cubi primum adiuius eximio quodam artificio atque elegantia extructas oblectationis & animi causâ. nihil ego nec in Europa, nec in tota India tale conspexi. ijs horti subiecti sunt cœ aliis arboribus ignotis in orbe nostro, tum cedro, cupresso, pinu, malis medicis consiti: quæ omnes arbores, varias in figuras artificio manu coactæ, cameras, tintinabula, rures, & aliaque id genus plurima referunt. iam lilij, cyani, rosæ, florumque tanta est copia, tanta colorum odorumque varietas, non solum vt aduenas ac peregrinos, verum etiam domesticos ipsos atque cultores cum voluptate atque admiratione retineant. neque hosti modol, sed vrbs ipsa quoque pulcherrima. viæ latæ ac directæ, foribus arcium instar (quæ ves fures & latrocinia maxime prohibet) occluduntur. in ijs variarum mercium institor, opifices, ac sellularij, cum alia in usus deliciasque mortalium, tum præsertim aurea stabella conficiunt, sericamque cuiuslibet operis textrinam exercent. in medio celeberrimo phanum cum omnibus horis diei, tum vero sub noctem clausis iam tabernis frequentissimè visitur, iactantur à populo nummi cum precibus, & simulacrum adoratur: in medio horti Cubi via longa lataque perducti, inde sumptuosissimas præfecti Meacensis principis stauratas

stauratas edes adiunimus: quibus item horti coniuncti, non modo arborum multitudine
D artificiosisque figuris delectant oculos, verum etiam aquæ limpidissimæ copia, quæ à no-
 uem circiter passuum millibus excisa rupe, regali sumptu perducta, lacum in hortis medijs
 efficit, in quo complures variæ magnitudinis insulæ, ligneis lapideisque peruiæ pontibus,
 vsquequaq. latisimis arboribus opacantur. Inde quanquam fessos iam, ac reditum cogi-
 tantes, neophyti nos longius pertraxere. multa igitur prætereuntes phana, ingentem in-
 gredimur lucum, in quo Bonziorum cœnobio quinquaginta miræ amplitudinis, à regum
 & principum liberis qui sacris addicti sunt, magnifice ac sumptuose incoluntur: facitque
 ipsa vicinitas, vt eorum præfecti se inuicem elegantia munditijsque superare contendant.
 Ex ijs aliquot inspeximus obiter. Cuiusdam est ianua lignea egregio quodam artificio,
 longeque alia atque apud Europæos forma. hæc nos in xystum induxit stratum quadrato
 lapide nigro, parietibus vtrinque excurrentibus opere tectorio læuoris atque candoris
 eximij. Xysto nouum quoddam genus hortorum prætenditur; in quibus manu facti col-
 les è faxis ad eam rem è longinquo petitis, fructibus confiti, pontibusque coniuncti cernun-
 tur. Solum partim arena crasfiorē admodum candida, partim etiam atris lapillis obducit-
 tur, è quibus passim elati maioris formæ lapides, ex imo leucoia, violas, ac flores emittunt
 adeo artificiose commistos atque dispositos, vt cum in orbem singulis anni temporibus
 floreat, ver ibi perpetuum esse videatur. Multa prætereo, tum ne longior sim, tum quod
 ea verbis assequi me posse diffido; sed illud non omitam, quod in reditu vidimus. In
 medio phano quodam, machina lignea sculptilis variisque picta coloribus, multis forulis
 collocatos continet libros ab vno Xaca cōscriptos. eademque, vt est versatilis, quem quis-
 que voluerit librum offert protinus. & quidem tanta est voluminum copia; vt incredibili
 sit, vel vna ætate à multis auctoribus, vel multis ætatibus ab vno auctore confici potuisse.
 eorum autem vsus est maximus nō in Iapone modo, sed etiam in Sionis regionibus, vnde
 de omni Iaponica fabulositas & superstitiones primum extitisse, atque inde paulatim or-
 sam Sinarum, Pegusiam, Bengalanam, totumque eum tractum in Bisnagam vsq. perua-
 gatæ dicuntur. Aliud etiam phanum in reditu vidimus inferorum regi dicatum, cuius
 præclsum horrifico trucique adspectu simulacrum regio sceptro insignitū, duobus hinc
 inde ingentis item staturæ dæmonibus cingitur, quorum alter calamo describit hominum
 noxas, alter descriptas in tabula recitat. parietes picti, varias inferorum ostentant pœnas,
 quibus plurimi sexus vtriusque mortales dæmonum ministerio cruciantur. Celebratur
 autem ædes hæc, augeturque pecunijs fere assidue: nunquam enim defunt, qui ad regis effi-
 giem timore perfusi, ea ab sese tormenta atque supplicia deprecantur. Atque hæc illo die.
 Postero autem, Christiani cuiusdam principis inuitatu ad audiendas Bonziorum concio-
 nes in suburbana cœnobio (sunt autem exitus ex vrbe spatia gratissimi) venimus. **F**
 egressi, turbam virorum æque ac foeminarum cum suo quemque rosario supplicantes ad-
 spicimus. percontati à neophytis, quidnam id esset, dimissam tum concionem esse respō-
 dent. interrogati de numero, aiunt homines earum rerum periti, capitum esse quinque
 circiter millia. addunt insuper, in eo templo quotannis centum diebus continuis ab vno
 eodemque Bonzio conciones haberi, multis magnisque indulgentiis auditori perseveranti
 propositis. Optatum erat nobis omnino aliquem ex ijs concionatoribus audire, cogno-
 scendi maxime studio, saluaque religione & officio transferendi ad vsū nostrum, quæ
 ad conciliandos permouendosque Iaponiorum animos pertinere viderentur. & quoniam
 allatum est, rem adhuc integram esse in alio quodam cœnobio, pergere porro illuc vsque
 decreuimus. eo tendentibus igitur nobis primo Guiuani phanum occurrit, quod ingenti
 frequentia, superstitione, anniuersarijs mimorum ludis variisque spectaculis magnope-
 re celebratur & colitur. Inde exeuntes, viam ingredimur pinis vtrinque iucunda admo-
 dum specie consitam: simul adspicimus populi concursum, ad concionem citato gressu ten-
 dentis. nos vt ad locum peruenimus, moniti à Christianis periculum esse, ne Bonziji si nos
 adesse sentirent, concionari desisterent, occulto loco ad initium vsque concionis non si-
 nam magna quidem admiratione, vel pudore substitimus è conscientia teporis ac negli-
 gentiæ

A gentiæ nostræ concepto, cum interim vnus horæ spatio auditores illi omnes ad parui pul-
 lum tintinnabuli nixi genibus, incredibili quadam significatione pietatis, rosaria manusq.
 tollentes in cœlum, in oratione persisterent, vociferantes assidue: Namu Amida Ambut.
 Hoc est: Da salutem Amida: quod ipsum nomen etiam domi forisque, seu emant aliquid,
 seu vendant, modulata quadam pronuntiatione gestientes ac libentissime sapius inuocant.
 quin etiam pauperes ipsi inter emendicandum, ijs à quibus elemosynam petunt,
 propitium precantur Amidam. Bonziji vero ac legisperiti verba illa plebi inculcare non
 desinunt: Ichinem, Amidabut, Sucumet, Murioo, Zai: id est quisquis Amida sancti
 nomen ex animo inuocauerit, proculdubio saluus erit. Imperato deinde maiore campa-
 na silentio, vt concionator suggestum ascendit, tum nos quoque sensim irrepimus. pha-
 num erat ad fores vsque ac porticus refertum viris ac foeminis. in ipsis autem arc gradibus
 multi Bonziji confidebant manibus intra togam abditis, oculisque demissis. Porro con-
 cionator claro, vt aiebant, genere, decora quidem in primis facie, aspectuque gratissimo,
 in excelsa vnde ab omnibus conspici posset sedens cathedra, sericis ad talos vsque perquam
 splendide vestimentis indutus, interiore candido, exteriore purpureo, flabellum tenens
 aureum; ex libro quem habebat in mensa propositū, quædam institit subinde recitare, tum
 fufius explicare, tanta non solum actionis venustate, sed etiam (vt Gaspar Vilela affirmabat
 eius linguæ bene peritus, & cæteri qui nobiscum aderant) orationis elegantia atque artifi-
 cio, vt mirum videri non debeat, eiusmodi homines tanto in honore ac veneratione esse
 apud veritatis ignaros. Mihi quidem hæc apud animum meum reputanti, venit in men-
 tem, non sine Sancti Spiritus vehementi quodam instinctu Franciscum olim Xauerium tā
 acri studio tam longinquam hanc peregrinationem expetisse Iaponicam. profecto enim
 hæc gentes, nature bonitate, ingenijque præstantia multis Europæ nostræ (quod earum pa-
 ce dictum sit) nationibus antecellunt. Quod si minus magnifice de Iaponijs vel sentiant
 negotiatores Lusitani, vel prædicant; id nimirum idcirco fit, quod non nisi cum populis
 maritimis negotia contrahunt, qui ab interioribus tantum absunt vita cultu, morumque
 elegantia, vt præ ijs rustici videri propemodum possint. itaq. per contemptum syluestres
 etiam vulgo à Meacensibus appellantur, cum tamen alioquin ab humanitate ipsi quoque
 maris accolæ nequaquam abhorreant. Sed iam finis epistolæ sit. plura propediem: atq. vt
 nam cuiusmodi omnes optamus. Meaco y. Calend. April. M D L X V.

EIVSDEM AD SOCIOS.

D statu rerum Meacensium, & religionis Christianæ processibus
 ad Paschatis vsque peracta solennia, superioribus litteris ad vos
 fufè per scripti. attexam nunc fratres carissimi reliqua, è quibus ta-
 cile iudicare possitis, quàm assiduis vestrum omnium sacrificijs
 pijsque deprecationibus egeamus.
 Postquam à Paschali conuentu neophyti in suas domos & vic-
 naciastella digressi sunt, nos Meacensibus Euangelium predicare
 perreximus. auditores minime deerant. multi etiam diabolicis
 fraudibus, & Iaponicæ superstitionis prauitate conuicti, sic immu-
 tabantur afflati diuinitus, vt constantissime crederent, in vno **CHRISTO** Domino ac
 Redem-

Redemptore nostro omne salutis humanæ perfrugium esse repositum. Ventitabat etiam **D** ad nos cum alijs principibus ciuitatis, quidam Regis Mini cognatus, vir sane perspicax: is cum à nobis multa subinde perquireret, litterisq. responsa mandaret commentandi causa; tantus illi paulatim veritatis illuxerat splendor, non modo vt ipse in voluntatem Christianæ suscipiendæ religionis vehementer incumberet, sed etiam spem nobis adferret fore, vt Mini regnum vniuersum ipsius opera atque auctoritate sacrosanctum acciperet, Evangelij lumen. Ad hæc, Iobeleum à summo Pontifice datum, ad felicem euentum Tridentini Concilij precibus ac ieiunijs impetrandum, in hac vrbe propositum est octauo ante Pentecostem die. cuius rei nuntio in pagos & castella perlato, magno studio ac pietate sese comparauere neophyti ad tam insigne **CHRISTI** Domini beneficium: & quanquam per eos dies Gaspar in febrim incidit, & ego non optima sum vsus valetudine, tamen concursu ad nos Christianorum facto, Dominica Pentecoste, imbecillitatem nostram Domino fulciente, per occasionem tam amplæ consequendæ indulgentiæ, multos & verbo Dei, & sacratissimo **CHRISTI** corpore pauimus, quod illi nimirum, vt solent, vberissimo fletu crebrisque suspirijs percepere. is erat Christianæ rei cursus, vt in tantis gentium tenebris, tantaque aduersariorum potentia, sat secundus: iamque parabat Vilela totam hanc Meacensem obire prouinciam, & prout se obtulisset occasio, per ethnicorum pagos & oppida circumferre Evangelium; cum captis interuenit atrocissimum, & post hominum **E** memoriam inauditum facinus, quod non modo conatus nostros omnino impediret, sed etiam nos ipsos in extremum vitæ discrimen adduceret. Nam Regulus Imorensium (de quo scripsi ad vos antea) Mioxindonus, deuictis à se gentibus quibusdam potentia atque opibus auctus, ipsum quoque Cubum, vt in pace otioque securum & imparatum à rebus omnibus, certe nihil eiusmodi metuentem, imperio quod magna cum æquitate regebat, per summum scelus atque perfidiam deturbare, ac tyrannidem occupare constituit: neq. apud inflammatum dominandi libidine animum, vel Cubi virtus & probitas, vel plurima eaque maxime ab eodem in se profecta beneficia valere. Igitur assumptis latrocinijs socijs duobus, Narensium tyranno Daiondono, & alio quodam dynasta; cum delectis armatarum duodecim millibus repente Meacum iter intendit eo certiore spe rei perficiendæ, quod & ipse Cubi nomine vniuersa rei bellicæ præerat, & plurimos habebat in vrbe Meaco satellites & clientes. copiis ergo prope vrbem iussis opportunoloco subsistere, ipse cum fidelium manu specie officij Meacum introit, nimirum vt quibusdam recentibus honoris insignibus à Cubo decoratus, ei gratias agat. atque vt quod volebat quàm maxime sine tumultu transigeret, ad alia verborum officia illud etiam addit, vt Cubum in suburbanū quoddam Bonziorum coenobium blandis precibus ad coenam inuitet. namque ibi circumuentum adorari placuerat. Sed cum res parum procederet, quod Cubus deconfidente prope **F** Meacum exercitu factus denique certior, & suspicatus id quod erat, non modo se Mioxindono minime crederet, sed etiam fugam pararet (ex qua deinde imprudenti comitum suorum consilio reuocatus est) Mioxindonus aperte ratus agendum, copias omnes ad regiam propius admouet: ac ne inexpiabili in suum Imperatorem ac Regem odio accensus esse videretur, dum inops consilij Cubus cum familiaribus trepidat, præmittit ad Regiam qui palam denuntiet, se Cubi ipsius caput minime petere, certis tantum eius cognatis amicisque grauter infensum, eorum potentiam vltra ferre non posse: itaque tum demum rem conuenturam, seque inde cum pace abiturum, si complures procures, quos nominatim in scheda descripserat, quamprimum interfici iubeat. ad hæc tam insignis impudentiæ postulata, ira percitus is qui ad ea cognoscenda Cubi iussu prodierat, grandis natu aulicus ille ipse qui nos ad Cubum introducere consueuerat, abiecta quam legerat scheda, verbisque grauisimis in parridas inuectus, ad extremum addit, rebus iam desperatis quoniam quidem alia ratione non possit, certe voluntaria morte sese officio fideique sue satis esse facturum. His dictis regressus in regiam, coram ipso Cubo strictum pugionem gentis more sibi condidit in viscera, & moribundus occumbit. eodem ipso leto quattuor alij, cum præ amore occlusis ianuis non admitterentur, mox in ipso regia periere vestibulo. Scis vero demortui

A demortui filius, vt patrem conspexit exanimem, præceps dolore atque iracundia fertur in coniuatos infestus, pugnansque perimitur: tum illi pluribus locis palatio flammæ iniiciunt, quod Cubus vbi sensit; certus prælio potius quàm incendio mortem oppetere, ex honestissimæ grauissimæque sceminae matris amplexu se proripit, vaditq. cum suis armatus in confertam hostium aciem: ibi quàm acerrime dimicans, ventrem hastili, caput sagitta confixus; duobus præterea vulneribus acceptis in facie, concidit: super eum præliantes egregie centum circiter aulici primæ nobilitatis viri sternuntur: quorum cum animi magnitudo ac fidelitas omnium, tum præsertim adolescentuli cuiusdam quartumdecimū annum agentis enituit: qui cum in certamine hostes pæne obstupescisset audaciæ miraculo, eumque viuum sublato vndique clamore conarentur excipere; ille Cubum defunctū intuitus, sibi que turpissimum ratus Regi suo Dominoque supersitem esse; gladio confestim abiecto sicam arripuit, abscissoque sibimet gutture eandem sicam adegit in viscera. Inter hæc hostes, qua per incendia patuit aditus, in regiam frequentes irrumpunt; fratrem Cubi Bonzium vna cum matre, nequaquam vel huius senectutem vel illius adolescentiam miserati, acerbissime contrucidant: regia gaza diripitur: cuncta ferro flammaque miscentur: honorariæ puellæ ac pedissequæ, regulorum fere ac principum filia, & clarissimis ortæ familijs, omnia miserabiliter eiulatu gemitibusque complentes, inter obsessos armatis exitus conantur sibi fuga consulere: quarum aliqua vestimentis etiam in illa ipsa immanitate petulanter atque procaciter à militibus exuuntur: aliæ vero ad viginti, dum ancipiti metu distractæ, hinc micantes horrent gladios, inde scævienti perterrentur incendio; in conclaue quoddam abdita quo nondum flammæ peruaferant, igne deinde grassante opinione celerius, ibidem oppressæ atque ad vnam omnes absumptæ sunt. porro Cubi ipsius filia duæ ad pedes hostium prostratæ suppliciter, Christiani cuiusdam beneficio, in ædes propinquas amicorum, incolūmes euasere. at mater ipsarum regina, inter ancillarū greges tum quidem elapsa feliciter, in quoddam sese coenobium recepit, passibus mille circiter & quingentis ab vrbe disunctum; sed paulo post à conquistibus deprehensa, vbi sese Daiondono & Mioxindono iussu morti destinatam esse cognouit; chartam atque atramentū poposcit, scripsitq. sua manu multis verbis ad filiā vtramq. litteras, quarū erat clausula, viro suo per summam iniuriam à rebellibus interempto, se quoque nullo suo merito ad necem rapi: verum tamen æquisimo animo sese mortem obire, nec dubitare quin hoc totum pro sua infinita clementia de se statuisset Amida, quo citius ad paradisi gaudia peruenire, ibique Cubo suo in perpetuum perfrui sibi liceret. Deinde obsignata epistola, cū Bonzijs apud quos delituerat gratias egisset, ad aram Amidæ perrexit: ibi manibus sublati in cœlum, obtinendæ indulgentiæ causa Amidam bis inuocat nominatim, & simul coenobiarca ad absolutionis iudicium manus capiti supplicantis imponit. inde regressa in cubiculum, elatis manibus Amidam rursus appellans, à militibus iugulata est. Iam vero qui Cubo in extremo certamine affuerant, eorum eades direpte, suburbana ædificia solo æquata, corpora simul cum ipso palatio concremata sunt. Cubi tantum cadauer, hostium permisso, à Bonzijs ad rogum ac sepulturam elatum est in coenobium, quod ille ad eam ipsam rem ingenti sumptu construxerat. primarius autem quidam è Cubi familiaribus peregre proficiscens, cum rem gestam in itinere cognouisset, Meacum redijt illico: atque vbi regiam deletam, & omnia versa vidit in cineres; sepulture locum recta petiit, ibique dissecto sibimet ventre super Cubi tumulum corruit. Sorores Cubi duæ sunt Bonziæ; quas, quamuis inclusas coenobio, nihilo minus aiunt peti conuitiis atque ludibriis hostium: atque ob id ipsum à sodalibus perpetuo custodiri, vigiliis distributis, ne sibimet necem ex desperatione consciscant. Nos interea ciuitate ad acerbum adeo spectaculum ingenti pauore percussa, cum domum nostram neophyti confugissent, ad preces ac Litanias conuersi videlicet, mortem exspectabamus in singula pæne momenta. nec sane, quod Bonziorum in nos odium est, quæque eorundem apud Mioxindonum atq. Daiondonum gratia & auctoritas, multum ab extremo periculo absumus. sed cū ad nos clam venisset præmissa

itia scriba Mioxindoni, pectus feriens, & impietatem Domini sui grauisime detestans increpanisque; multis deinceps nuntijs atque interpretibus vltro citroque missis, magno uix tandem labore impetratum est, sacra iam veste ceteroque instrumento in pacata loca premissis, vt exsulatum nobis abire liceret. Itaque Gaspar Imorim ad Christianos profectus est, ego paruum sum relegatus in insulam nomine Cangam. Atque vt intelligatis, nisi hæc tam atrox repente procella exstitisset, quam lætos Domini vinea fructus ostenderet, quod die discesimus (is fuit sanctæ Mariæ Magdalænæ sacer) eo ipso die, quamquam in magna trepidatione actumultu, Bonzius vnus, laici duo è Mioxindoni familia Baptismi Sacramento renati sunt. Quod superest patres fratresque carissimi, vobis orandus est etiam atque etiam Deus, vt afflictas res pro sua bonitate sapientiaque restituat: ne stultis ratiocinatoribus, & occulta iudicia Domini parum æqua lance pensantibus, plus diabolus ad euerisionem Ecclesiæ Meacensis, quam CHRISTVS ad eiusdem tutelam defensionemque valuisse videatur. Ex Iaponis insula Canga. mense Augusto. MDLXV.

ORGANTINI BRIXIENSIS ad Socios Romam.

NON eram nescius (fratres mihi carissimi) quam grata vestris auribus accidere soleant ea, quæ de nostrorum hominum laboribus atque periculis ex India perferuntur ad vos. Quocirca prætermittere nolui, quin ex ijs quæ hoc anno præcipue cõtingerunt, nonnulla perscriberem, præsertim vero felicem Francisci Lupij obitum, qui vnacum fratribus nostris duobus, ante vnum mensem, pro cõstanti Catholicæ fidei confessione à Mahometanis interfectus est: vt simul intelligatis & quantopere diuino subsidio vestrisque deprecationibus egeamus; & quæ maxime requirantur in eo, qui Indicam hanc expeditionem atque prouinciam expetat.

Illud igitur primum: Patres duos, Ramirum & Alcaram è vita migrasse (quos ignota quapiam in regione viuere putabamus) hoc anno denique pro certo cognouimus. Ii ante biennium Iaponis regna petaturi, onerariam quandam in vrbe Cocino conscenderant, sane inuiti, vel quod nauicularius vir potens, nimia lucri cupiditate, mercatores in suam vnus nauæ merces imponere per vim & iniuriã cogeret: vel quod ob id ipsum nauis iniusto pondere prægrauata pressaque interitum haud obscure denuntiaret. Verû, vt eque clemens ac iustus est Dominus, sacerdotes hosce duos permisit in eodem versari discrimine, quorû officium ac pia sedulitas tot mortalibus per cõfessionem sacram expiandis confirmandisque

A disque in extremo spiritu non deesset. Secunda nauigatione Malacam vsque delati, atque inde prora in Sinas directa, cum iam in Sionis peruenissent sinum, atrox repente procella cooritur, eoque vento excitata quem Typhonem appellant. Is, ex Occidentali ferme plaga violentus erumpens, & rapida vertigine circa horizontem rotatus, asfiduis incrementis horarum circiter viginti spatio circulum conficit: impetu horribili sæuisque turbinibus vasta illa æquora vehementissime commouens agitantisque: decumanis vndique fluctibus insurgentibus, qui inter sese velut arictantes atque collisi, omnem salutis spem nauigantibus adimunt. Ad hanc igitur tempestatem adeo periculosam, cum ingens etiam oneris iniqui pondus accederet, solutis carinæ compagibus totam nauem ætus absorpsit; sic, vt nullæ planè reliquæ superfuerint. Erat in eodem cursu iuncus (onerariæ Sinensis est genus) qui singulari Dei beneficio portum tenuit. ex eo deinde cognitum est, nauem, cum imminenti exitij signum æneo tormento frustra dedisset Sinis proprio metu laborantibus atque sollicitis, paulo post haustam fluctibus apparere desisse.

B Perculit casus is vehementer Indiæ colonos: nam & aureorum quadringentorum milium, & permultorum hominum damnum est factum, complures etiam viduæ atque inopes relicte mulieres. Neque vero, humana ratione rem æstimantibus, eius incommoda pars minima peruenisse videtur ad nos: duobus è Societate nostra viris amissis, quorum opera magno rei Christianæ vsui in hisce regionibus esse procul dubio potuit. quamquam speramus illos eo migrasse, vbi vel maiori esse nobis auxilio suis apud Deum suffragationibus possint: neque enim parui ducendum est, in eiusmodi causa pro CHRISTO laborantes, è vita excessisse.

C Periculo simili perfuncti sunt etiam Andreas Fernandus, & Ioannes Capralis: alter Sinas, alter è Sinis Iaponem petens: quorum vterque asseuerat pro miraculo haberi, si quis Typhonis violentiam effugiat, præsertim vero, si totam noctem sæuire perseverauerit: itaque in tali re, nauas, desperata salute corporis, ad vota potius quam ad arma, ad expianda peccata, quam ad humana remedia solere conuerti: quippe non modo vela venti dilacerat, diffringit malos, & quicquid exstat ex aqua dissoluit; sed etiam ipsa nauigia (præsertim si minus onusta sint) arrepta, & in terras vsque longo tractu contorta affligere dicitur. Occupat autem ventus hic marium quicquid est Malacam inter & Iaponem, frequens à mense Maio vsque ad Septembrem, quo maxime anni tempore hæc maria nauigantur. Vos itaque, fratres carissimi, qui Sinensem hanc & Iaponicam expeditionem Christianæ fidei propandæ gratia optatis, comparate vos ad mortem in itinere obeundam, sicuti obiit duo illi priores: & contra, putate vos iter incolumes posse conficere, quemadmodum posteriores hi duo, quos diximus, confecerunt. qui in hisce versatur orbis terræ partibus, huic nihil minus quam de tuendo corpore laborandum est: ea quotidie vitæ pericula occurrunt. Et sane ita constitutum & affectum animo quemque esse oportet, mortem vt omnino contemnat: nimius quippe metus, & cura corporis, spiritalem & nostrum & aliorum profectum haud mediocriter impedit: quod in se quisque ipsa experiri & cognoscere facile poterit.

Anno proximo, Franciscus Viera Goam è Molucis veniens cum paululum processisset, nauis in fyrtes & scopulos incidit, factoque naufragio, mari sese commisit imperitus homo natandi: & bis ad ima demersus, ab vrinatoribus denique femiuuius ad littus extrahitur: quo cum ceteri quoque comites fere omnes, aliqua etiam parte commeatu tormentorumque recepta, se contulissent; nouum eos periculum confestim excepit: cū enim incolæ Mahometani à Lusitanis hostiliter disiderent, magna eorum manus ad eos irucandos accurrit: sed nostri in locum natura munitum sese receperant, cuius opportunitate, itemque tormentorum vsu, ab hostium incursum tam diu se defenderunt, quoad nauis alia Molucensis ereptos eo periculo Malacam abduxit. Multa Franciscus capitis pericula narrat, quæ nostræ Societatis homines in Molucis insulis fere quotidie subeunt: præterea de neophytis prædicat, qui eo præcipue anno Christianæ fidei causa crudeliter oppugnati, magna etiam ex parte variis cruciatibus interfecti sunt: cum quidem multos ip-

filios partim sinu complexæ, partim manu trahentes, opulentis instructisque domibus consulto relictis, per sylvas errarent, ne susceptam recens Christianam religionem eurare aut deserere cogentur: aliæ vero vna cum liberis, in IESV CHRISTI confessione fideliter persistentes, gladijs impiorum occumberent: multi præterea adolescentuli, eiusdem fidei retinendæ causâ, ingentia maris spatia trajicerent, ex insula tranantes in insulam. Atque etiam illud, idem Franciscus addebat: quo tempore Mahometanorum metu, post naufragium sese munito illo quem diximus, continebant loco, eodem contendisse pueros, non plus decimum aut duodecimum agentes annum, qui noctu natantes, veritine per imprudentiam iaculis peterentur, clamarent: Ne librate, ne librate: Christiani sumus: quorum constantia nostri ad lacrymas usque permoti, & cæterorum quibus opem ferre non poterant calamitatem miserati, eos in comitatum suum gratulantes acciperent. Quin petitis, fratres, ut vitam vobis in hisce regionibus ponere liceat, quoniam quidem ipsæ mulierculæ pueriq. ad mortem pro CHRISTO obeundam exemplo suo nos prociocant?

Qui è nostris in ora Comorinensi rem Christianam procurant, ijs grauissima impendent pericula tum à Mahometanis, tum à Narsinganis, quos Badagas vocant, regionum ferme vectigalium exactoribus. Est etiam in primis importunum & contumax genus hominum militarium, qui Naires vulgo dicuntur. Ex ijs quidam iuri dicundo præpositus, cum in templo nostro forum ageret, Andreas Fernandus (qui Romano in isto collegio quondam versatus est) indignitatem rei non ferens, Mahometanum inde amouere omnino constituit: ad eumque conuersus: An tu facile patiaris (inquit) eiusmodi munera in vestris phanis exercere Christianos? respondit ille: nequaquam. Rursus Andreas: ita ne verò delubra vestra dæmoni dedicata, nulli functioni quæ vobis minus decora videatur, patere permittitis: nos nostra tēpla vero Deo ac Domino consecrata per summū scelus profanari hæc pollui negligemus? tum acriori etiam spiritu: Apage, inquit, apage te. Atque hac increpatione permotus barbarus in præsentia excelsit ille quidem, sed paulo post, ut erat animo elato ac superbo, doloris impatiens, armatorum plus centum coacta manu redijt ut: Andream occideret: quasi vero non vnus in id facinus foret satis. Andreas autē, cognita re, neophytum comitem suum, ne quid primo illo impetu caperet detrimenti, magna festinatione in templo conclusit: ipse pro foribus, innixus arundine constitit, mortē expectans. & Mahometani quidem arcubus & sclopis instructi cum adessent, hortati se inuicem ad manus Andree inferendas, ibidemque satis diu morati (ex quo diuinam providentiam in Andrea tuendo facile intelligas) denique re infecta, nullo plane resistente, discedunt, hominem prorsus intactum atque illæsum relinquunt: ille vero, eiusmodi euentu erectus, & in ea sententiâ confirmatus est, placere Deo, ut improba illa ethnicorum iuris dicundi consuetudo è sacris ædibus tolleretur. itaq. rem magno conatu aggressus, quod voluit ea tota regione perfecit. Idem cum neophytum, qui à baptismo sese Mahometanis vitibus contaminare nō dubitauerat, in custodiam tradi iussisset; pagani ij apud quos neophytus piaculum illud admiserat, publicis nuntijs ab Andrea petunt ut hominem eximat è custodia, liberumque dimittat. æquum esse negat Andreas. Illi iterum ac tertio repetunt, mortem insuper minitantes. cum nihilo magis flecteretur, facta manu in hominem are constituunt. certior fit ea de re Andreas à quibusdam Christianis monentibus ut nescio quo se recipiat: verum ipse recusat, vtrumque locum inquiens hostibus æque esse obnoxium. Tum è Christianis quidam: Vis ne, ait, pro tua defensione populus ad arma concurrat? Nequaquam, respondit. nauigium vos mihi dūtaxat in fugam, si opus erit, instruite. Hæc verba dum fiunt, ecce tibi repente magna hostium multitudo superuenit, qui cū Andream aliquandiu circumstetissent (mirum dictū) ne asperioribus quidem verbis eo compellato, nedum occiso digressi sunt. Pagus est alius Mahometanorum, qui, cum acre incensumque Andree studium Christianæ fidei propaganda ferre non possent, communi consilio cum primum illac ei transire contingeret, ipsum è medio tollere decreuerant. verum simulatque eo peruenit, rap-

to eos terrore Dominus perculit, ut quasi cum ingenti exercitu in oppidum irrupisset Andreas, ita sese abderent omnes, nec apparere quisquam auderet in publico.

Hæc, ut dixi, atq. alia huiusmodi pericula in eo tractu sunt pæne assidua: ut nostri imminentibus hostibus, loca sæpe mutare, sæpe etiā lintres conscendere, atq. in mari pernoscere cogantur. Mahometana est natio Malabarica. ij ferme piraticam exercent, Christianis maxime infesti, quod multi iam è Societate nostra senserunt. Petrus Vaës vna cum Socio missus Damantum, pæne iam absoluta nauigatione, quinque Malabarium biremes obuias ostendisset, quàm celerrime ad littus appulso nauigio, cum reliqua nauali turba vectoribusq. descendit: nec tamen ita maturare licitum est, quin Malabares extremum agmen assequuti, viros aliquot foeminasque perimerent. Nostri duo non tam pernicitate corporis, aut robore (tridua præsertim inedia & valetudine prope confecti) quàm singulari quodâ Dei beneficio præsentique ope, ex hostiū elapsi manibus, imminente iam nocte sese ignotis inuijsq. itineribus ac saltibus commiserunt. Augebant metum hinc indagantes piratæ, inde incolæ Christianis infensi. cumque totam fere noctem errassent, denique labore ac defatigatione victus Alfonsus in itinere substitit, fociumque compellans: Mihi quidem, inquit, harum gentium feritatem (quoniam sic placet Deo) diutius euitare non licet. Tu tibi, frater, ipse consulto. Interea se dies aperit, armatorum aduentantium manipulum adspiciunt: haud dubiam rati sibi cadem imminere, ad preces, ut in re tali, confugiunt, ambo sese victimas offerunt Deo. Sed res contra quam putauerant, cecidit; nam Brachmanes quidam eius regionis in primis opulentus, descensione piratarum audita, ad nostros conquirendos periculoque eximendos, eam armatorum manum vltro dimiserat. ij sublatum in humeros Alfonsum, pone sequente focio, ad Brachmanem perduxerunt, qui eos liberalis sime exceptos, cibo somnoque resectos, datis etiam præsidij causâ comitibus, liberos Damantū abire permisit. Eximiam huiusce Brachmanis (in tanta præsertim barbaria) humanitatem ac beneficentiam Dominus pro sua benignitate compenset. Idem Alfonsus Damano Goam reuertens, in piratas denuo incidit, verum euentu meliore, quippe à Christianis prælio commisso, biremi vna, celocibus duabus prædones exuti sunt.

Petrus quoque Martinius hoc anno Bazainum ex obedientia nauigans, in hosce Malabares incidit: à quibus proculdubio captus esset, nisi egregie instructum, quo vehementi actuarium, medios hostes felici conatu atque impetu perripisset: quæ tamen res, haud omnino cesit impune: etenim nauarchus noster in ipso transitu grauius à prædonibus interceptus est.

P. vero Dionysius hoc item anno tendens Cocinum, cum ex itinere Mongalorem attigisset, vbi tum castris positus Lusitani urbem obsidebant Regina cuiusdam Christiani nominis inimicæ (quam urbem deinde captam euerterunt) rogatus ut descenderet ad milites confessionem audiendam periculoso vulnere laborantis, cum iam esset in littore, barbari nec opinantes Lusitanos magna vi repente adorti, nonnullos etiam qui erant cum Dionysio occidunt: ipse ut se ad actuarium reciperet, non minori periculo in mare se proiecit, tandi peritiam nulla, mortique præsentis quorundam ope subtractus est.

In eodem exercitu versabatur cum Socio vno Ioannes Franciscus Stephanonis, præterquam quod militum confessionibus audiendis, cum res exigeret, operam dabat, sæpe etiam hostium telis caput obijciebat suum. quippe qui, quotiescūque certandum esset, in primis ordinibus imaginem præferens Crucifixi, militibus cohortandis instaret: circa quæ pugnantes eum caderent plures, incolumem semper eum diuina providentia præstare. Naves Christianorum duæ cum ab Armuzia soluisent, in Malabares inciderunt, quarum altera capta est: altera Dei beneficio effugit, quàm Petrus Fouarius cum Socio vno conscenderat.

Iam verò tres alij è nostris, in ijs Melchior Nonnius, Goa Cocinū versus profecti, circa mediam nauigationem Malabaribus hisce piratis occurrunt, qui celocibus aliquot, & ship pagine equis onusta, quàm de Christianis antea ceperant, onerariam nostram magis quàm dubitauerunt, in primis totius Indiae grandem ac validam. Sed non paruo ipsa præcipua-

ia: victi quippe fusique sunt, multis ipsorum in prælio cæsis: hippagine etiam à nostris recepta. Nimis longum faciam, si cunctas eorum insidias persequar, quas nemo nostrorum hoc anno expertus non est, cui quidem hæc maria nauigare contigerit.

Salfetanæ insulæ in proximo sunt, in quibus ethnicorum ducenta, Christianorum duocirciter millia numerantur, in ecclesias quinque descripta, quibus in singulis bini è Societate rem Christianam administrant. Has porro insulas euripus bene longus à continenti disungit. in euripi littore statio quædam est, vbi à prætereuntibus etiam viatoribus Salfetani barbari vectigal per summam iniuriam exigunt. eo cum peruenisset vnus ex decè ijs, quos in ea dicececi versari diximus, paucis neophytis custodiæ causâ comitantibus, vt è Sociis quendam inuiferet, Mahometanorum actuariolis per multis, breui temporis spatio circumuentus est. Ac primo quidem sat molli brachio de nostris conqueri incipiunt, quod in transitu ad portorium soluendum appellere negligant: deinde, cum sacerdos mercatorem se negaret esse, nec huiusmodi oneribus obnoxium; irati nauigiola sensim applicant, neophytorum arma nonnulla furripiunt, sacerdotem ipsum iniectis manibus vi conantur abducere: quod vbi minus è sententia cessit, vniuersam denique feritatem ac malitiam expromunt: contis, iaculis, lapidibus hominem petunt, ingenti arrepta parma se protegentem, neophytis etiam egregie propugnantibus: quorum vnus, cum iam eius loci præfectus grauem ictum in caput sacerdotis libraret, aliam nullam cernens defendendi rationem; ex arcu quem habebat adductum, emissa repente sagitta Mahometanum traiecit: is continuo moribundus in mare delabitur, tum cæteri se recipiunt, sacerdote ex altera parte femiuuio relicto, parma (cuius munimento seruatus est) locis compluribus perforata. Eo casu cognito vicini Brachmanes in subsidium frequentes accurrunt, & quadam quasi lectica è lignis ac linteis raptim exstructa, exceptum hospitio sacerdotem admirabili quadam humanitate, quibus possunt medicamentis curant, deinde vehiculo satis comodo impositum, ad ipsius eodem, vt inde Goam transueheretur, deportant: Goam demum delatus ex vulneribus æger, dies amplius quadraginta decubuit. Atque iam antea ille ipse præfectus alios tres è nostris ibidem interceptos domumque suam abreptos, multis probris, contumelijsque vexauerat.

Nondum vigesimus agitur dies, cum ibidem Balthasar Gagus est captus: ac Pondâ perductus, à Mahometanis Præfecto regio sistitur. Expostulanti quod vectigal sibi non solueret, & quædam alia querenti, Balthasar satisfecit egregie. Tum ad Christianos quosdam iussus diuertere, incolumis ad nostros postero die remissus est: nimirum propterea quod Prætor Indiæ cognita re, statim omnes huius insulæ exitus custodiis occuparat, edicto proposito necui prorsus Mahometano excedere liceret: multo etiam vehementius acturus atque seuerius, ni Gagus tam prope dimissus fuisset.

In eadem Salfetana regione Gagus in latrones cum incidisset, summo Dei beneficio manus eorum effugit: quod sclopus iam in ipsum intentus, flammam, è fomite non arripuit. Hoc vero tempore ea loca Mahometanis alijsq. grassatoribus admodum infesta nuntiabantur, magno utique nostrorum periculo: quos tamen (vt speramus) Dominus pro sua clementia proteget. Prætor etiam, quo die hæc scripsi, militum cohortem ad eos fines tuendos miserat.

Iam vero de Francisco Lupio nostro quid dicam fratres? de cuius obitu è Melchioris Nonnij epistola, regionibus illis pro Societate præpositi, sic accepimus. Idoneam nactus nauem, & cum cæteris rebus, tum vero epibatis nautiq. plus centum instructam, vna cum fratribus, eisdem Melchioris iussu conscenderat. iter vnus diei prouecti, postridie in Malabarum celoces quindecim incidunt. pugna committitur, quam nostra nauis, vt erat egregie ornata, ad vesperam vsque fortiter sustinet. ad extremum, intentis in prælium Christianis, tormentario pulueri casu quodam ignis ad motus adeo vehemens exortuit incendit, vt primo impetu, superiore nauis parte diffracta, homines aliquot in mare proiecit. quo viso hostes nauigia propius admovent, partim vt natantes excipiant: partim etiam aliquos, si possint, ex onerum reliquijs rapiant. sauebat ignis interea, multique iam

partibus

A partibus comprehensis, oneraria instar fornacis ardebat. Vectores ac nauæ, prout ad quemque ignis accesserat, ita se quisque è nauis præcipites dare: cum vita seruitutem pacisci. nostri quattuor, etiamnum in angulo, quo nondum flamma peruaserat, continere se se, & preces ad Dominum fundere, incerti quod potissimum optarent exitij genus: quippe, si eodem loco persisterent, iam iam desflagandum: sin mari se crederent, vel aquarum vi moriendum sibi esse cernebant, vel hostium certe iaculis, ni vellent in ipsorum potestatem venire, quos à Societate nostra præsertim, capitali odio disfidere non ignorabant. cum diutius deliberassent, rem totam denique Dei bonitati committere, ac cæteros imitari constituunt. dum igitur in alto iactantur, Franciscum è tonsura capitis pro sacerdote cognitum illico Mahometani in celoces accipiunt, certi hominem aut vita priuare, aut à CHRISTO disungere. quærunt ex eo proinde, velitne, CHRISTO deserto, Mahometem sectari: ego vero nequaquam, ait egregius CHRISTI miles. instare illi acrius, cædemque, ni pareat, strictis intentare mucronibus. at ipse fortioribus etiam oculis, eadem illa respondit. qua viri constantia ad rabiem concitati ac furentes barbari crudeliter hominem contrucidant. ille præclaro nobis veræ virtutis documento relicto, dæmonis victor migravit ad Dominum. Huiusmodi triumphus ad sacrosanctæ fidei amplificationem vtinam Dei benignitate quam plurimis nobis obtingant.

B De reliquis, duo, vel eundem exitum sortiti, vel inter natandum lanceis confossi putantur. id autem ex eo conicitur, quod omnium captiuorum indicem, seu catalogum accepimus, in quibus vnus dumtaxat numeratur è nostris: quocirca duos, vt dixi, mortuos arbitramur. Melchior ab eodem loco abest propius. is totum euentum clarius fortasse cognouerit, Romamque perscripserit.

Restat quartus, Antonius Dionysius nomine. hunc ad terram enatantem prædones, cur diutius persequerentur, non fuit: alij quippe iam in littore ad prædam parati constiterant: à quibus Antonius, quæ gentis est impudentia & immanitas, omnibus etiam interioribus vestimentis exutus, in oppidum quoddam abreptus est. Hunc Mahometani incolæ adhuc ignari quisnam sit, in vincula catenasque coniectum ita benigne tractare dicuntur, vt nudus humi cubet stragulo culitraue nulla, non plus scutellam oryæe quotidie in cibum accipiat. sed eum Goæ propediem affore sperabamus, quandoquidem in redemptionem est iam curata pecunia.

C Nunc, quoniam tum ex hisce difficultatibus & incommodis, tum ex alijs, quæ ad vos è Iapone fortasse perscripta sunt, satis vt arbitror intelligitis, in hæc Indiæ regiones venire, aliud esse nihil, nisi doloribus mortique, CHRISTI Domini causâ vitio offerre sese; modum epistolæ faciam, & alia pericula silentio prætermittam, quæ maiorem etiam animi virtutem roburque desiderant. Illud vos tantum rogo, & per commune omnibus nobis beneficium huiusmodi nostræ vocationis obtestor: vt pia quadam abdicatione rerum omnium (non omisis interim aut neglectis ijs, quæ vestræ fidei curæque commissa sunt) expetatis ardentem, Deumque assidue deprecemini, vt liceat vobis ad animas vestras & corpora eidem immolanda, in hæc loca contendere, utique ad id ipsum in primis accomodata. Quod vt impetrent pauci, non parum tamen omnes ea petitione profecerint. etenim si Dei thronum atque præsentiam frequentare, caput vitamque vestram pro salute animarum ei deuouere non deseritis: profecto vestra ille studia non modo pro sua bonitate approbabit, sed etiam pro merito cuiusque remunerabitur. Præterea, fieri non potest ad mortem vt se quispiam comparet, quin idem ab hac vita misera sese diuellat ac separet. Dicam planius: quisquis pro CHRISTI Domini gloria mortem verè & ex animo exoptat, idem nullo negotio prauas animi cupiditates coercet, quæ res ad Deum & sancte colendum & facile, valet plurimum. Itaque sic habetote fratres mihi carissimi: eos impetus animi eaque desideria, quæ fundamentis huiusmodi non nituntur, assidua precandi exercitatione coniuncta, nequaquam esse huic Indiæ legationi atque oneri paria: quippe, quæ minus fundata sunt, eo facilius varijs & quotidianis incommodis labefactata subleuantur, paulatim & concidunt. contra, si matura stabilique virtute subnixa fulciantur, ingruentibus

bus laboribus atque periculis non modo non quatiuntur, aut corruunt, sed etiam magis magisque confirmantur & corroborantur in dies. Quocirca obseruet etiam atque etiam unusquisque se, videatque quemadmodum ambulet: omnibus autem nobis ad sanctam ipsius voluntatem ac placita rite exsequenda, spiritum Deus ipse, viresque suppeditet. Amen.
Goa v. Cal. Ianuarij. M D L XVIII.

FRANCISCI CAPRALIS, AD IO:
Baptistam Montanum.

UPERIORIS anni res gestas in vinea Domini scripsi ad te antea fusius. nunc quae sint deinceps acta narrabo. In ditione Barptolemæi dynastæ versatus adhuc est Ficeredijs, vbi Christiani subinde facti complures, in ijs nobiles aliquot. Cetera ex ipsiusmet Ficeredijs litteris cognoscetur. Porro in hac vrbe Cochino, vbi ferme agit Balthasar Lupius, multae confessiones per interpretem sane magno cum animarum fructu ab eodem exceptae. Complures etiam insigni ante id tempus pertinacia, flexere tandem animos, & præter omnium spem sese ad CHRISTVM adiunxere. Præterea, cum graue instaret huic neophytorum gregi periculum partim ab ipsomet regulo qui à Christiana religione vehementer abhorret; partim etiam à quorundam leuitate, qui nondum erant in fide fundati; diuinitus factum est nec opinantibus nobis, vt multi primum ad verbum Dei audiendum; deinde etiam ad Baptismi sacramentum accederent: & hoc ipso tempore numerus augebatur in dies. Quo de genere toto quoniam ad vos puto Balthasarem ipsum plura scripturum; hæc strictim attigisse contentus, veniam ad res Amagufanas, qua in vrbe ego, & Ludouicus frater, & Laurentius Iaponius hyemauius hoc anno, ipsius Amagufani Toni rogatu: qui cum Euangelij audiendi causa crebris me litteris inuitasset; nec mihi, nec ijs quos ea de re consului, vilo pacto amittenda visa est adeo præclara Christianæ propagandæ religionis occasio. Fundum igitur venimus primum. quo nomine oppidum in primis munitum ac frequens, quidam ex Toni popularibus obtinet. Hic, vbi è nauis descendimus, obuiam nobis è nobilitate prodire permulti non sine læticia, qua triumphanter millium interuallo ad oppidum vsque deucheret. neque tamen ea sum usus, quamquam id illis admodum agre ferentibus. Bonziorum deinde cœnobio excepti sumus, vnde ipsi cum suis idolis Toni iussu paulo ante migrauerant. Huc ille nobis cum xenia protinus misisset, paulo post ipsemet nos gratulabundus inuisit. Assuere mox magistratus etiam, publice gratias agentes nobis, quod ad legem Dei prædicandam venissemus ad se. Paucis dehinc diebus in adeundis officij causa principibus, & ciuium benivolentia concilianda consumptis; conciones in eodem cœnobio haberi cepta. ad quas præter cetera turbam Tonus quoque cum arcis præfecto & alijs proceribus ventitabat eo quidem animi sensu,

A su, vt ex ijs aliquot ipso statim initio baptismum expeterent. Sedenim Diabolus in humani generis perniciem intentus, cum futuræ mensis copiam cerneret, conatui nostro sese vehementer obiecit. Dynasta Xichiensis est Amagufano finitimus, cuius in ditione nonnullas habemus Ecclesias, Michaële Vafæo præside; is ad Lusitanorum allicienda nauigia, tantisper dum eos falleret, suscepta Christiana religione, deinde per summum scelus perfidiam; que deserta; dæmonis instinctu (quem sibi apparentem aspectabili forma & adorare coram & alloqui dicitur) necnon Bonziorum suafu, quos plerunque graues aduersarios experimur, cognita propensione Amagufani populi ad fidem Euangelicam; tam multiplices adhibuit machinas ad Tonum ceterosque ab ea mente auertendos; vt res tota frigere continuo caperit. Quod ego magno meo dolore cum vidissem; ne in ijs locis operam diutius perderem; parum absuit quin re infecta redirem. sed ne nullum omnino exstaret operæ pretium, placuit experiri ecquid in oppido vicino profici posset, cum alijs nominibus celebri, tum quod illic Tonus maiorem ferè partem temporis habitat: sed ibi quoque desertoris eiusdem, & aliorum Diaboli satellitum scelere aditus nobis omnes ad animarum salutem obstructos offendimus. itaque trium circiter mensium ibidem spatium per ingentes labores, summamque hyemis asperitatem exacto, cum nulla iam superesset rei bene gerendæ spes; ecce tibi repente immutata diuinitus voluntate Amagufanus Tonus baptismum efflagitat, idque cum multis, quos imitati deinceps ex alijs quoque vicis, & oppidis plurimi sese ad Christianam Ecclesiam aggregarunt. in ijs etiam (quod mirere) Bonzius concionator insignis, idemque princeps Icoxuanæ familiæ, quæ in his locis hominum secta Lutherianæ videlicet in Europa respondet: siquidem ad beatitudinem requiri aliud nihil affirmant, præter vnius nomen Amidæ: eiusque præstantissimis & salutaribus humano generi meritis iniuriam fieri, si quis opera virtutis, & suam cuiusque industriam esse præterea necessariam ducat. Conuersus ad CHRISTVM est etiam Toni filius adoptiuus, eximia spe summæ virtutis adolescens: huic ante baptismum magna fuere cum Bonzijs, & Camisamâ Toni vxore certamina. sed omnes difficultates Deo adiuuante perripuit amor cognite veritatis, & mira quædam animi inuicti constantia. Idemque duodecimo quam renatus est die, cum audisset nos profectioem parare; voluit omnino vel minima quæque delicta sacramento confessionis eluere. ac mihi neganti opus esse, quod è recenti baptismo emerisset ab omni labe purus ac splendidus; institit nihilominus ille, cum diceret ignorare se quid nam sibi euenturum esset absente me. Cessi igitur denique incensis officio precibus, & aures neophyto præbui, tam scienter, tam dispositè singula recensenti, vt non sine stupore ego quidem oblatam eius animo lucem, & impertita diuinitus charismata recognoscerem. Atque hæc antequam ego discessi, postea vero (quemadmodum ad me delatum est) Camisama accersitum adolescentem interrogat; num Christiana sacra suscepit quamquam inuita ac repugnante se. Ille vero quod erat fatetur ingenue. Tum indignatâ mulier, & sua in eum beneficia, & illius ingratum in se animum exprobrans; iubet illum vultu fouero confestim è sua domo facessere; neque suum in conspectum venire post hac: quadenuntiatione adolescens non modo non exterritus est; sed etiam diserte respondit: ingenti se se gaudio exsilij ignominiam, & incommoda pro CHRISTI nomine subiturum. sed cum ad templum à neophytis nuper exstructum venisset, reique totius manasset oppido rumor, adsuit Tonus ipse continuo, & Bonzio quodam nobili secum adhibito; qui adolescentem à teneris educarat; multis precibus mitigata Camisama, in eius gratiam innoxium filium incolumi Christiana fide restituit. Cum his ergo manipulis Dei beneficio Bungum versus inde profectus; Fundum ex itinere attigi denuo: prolatisque Toni litteris quibus ad audiendum verbum Dei cinctos adhortabatur, ea fuit rerum conuersio, is ardorem morum, vt qui paulo ante nefario conatu prædicationem Euangelij vel maxime distinuerant, in ijs etiam quidam è numero Bonziorum, immutati subito sese ad nos adiuuandos enixe conferrent. Itaque diebus octo decemue quibus ibi substitimus, præter aliam turbam, plus viginti è principibus ad CHRISTVM adiuncti sunt. exædificandi præterea templi cura mandata certis hominibus, tantus denique omnium exstitit motus, vt cum primum

huc

huc redirem, se se Christianos fore vniuersi promitterent. ipse vero dynasta Fundanus **D** cur nomen CHRISTO dare superfederet, id causæ afferebat, quod è patriis legibus necesse foret sibi, dum gens tota prophanos ritus abijciat, publicis eorum ludis atque celebritatibus interesse. itaque baptismo in proximum annum dilato, precandi formulas interim è catechismo ediscebat. Qui in Amagufanis finibus baptizati sunt, eorum numerus in vniuersum est duum circiter millium. In Bungeni autem ditione conuersi aliquot: quidam etiam languentes erecti. Iam vero in ipsa quoque Xichi regione, quamuis deserto illo dynasta furente minaciter, cum aliqua facta est ad CHRISTI gregem accessio, tū in super edita nonnulla sunt veræ fidei ac pietatis illustria documenta. Cum enim è neophytis quidam proposita capitis pœna perterritus, quæ humana fragilitas est, à CHRISTI nomine defecisset; id vxor eius ita indigne tulit, vt vna cum filio sese à viri conuictu & consortio protinus remoueret, fortiter increpans: Auertat à me Dominus, vt cum eo viam, qui mortis metu CHRISTVM eiurauerit: quo facto miser ille compunctus intimis sensibus, & culpam agnoscens, noctu clam ad Michaëlem Vasæum accessit: & effuse flens, ducensque ex alto corde suspiria, locum pœnitentiæ suppliciter petijt, paratus tanti peccati quodlibet subire supplicium: quin etiam certum sibi esse affirmans, relicta patria fortunisque omnibus in Christianorum loca migrare, vt religionem susceptam liberius colere sibi liceret. nec se fellit fidem. nocte intempesta ipse cum fratre ac duodecim præterea consilij eiusdem socijs, abiit. qui omnes re familiari & agris, facta iam sciente, neglectis; vagi & egentes: CHRISTO seruire potius, quam domi diuites, et apud Principem gratiosi ac potentes idola colere, maluerunt. Nec minor in cæteris illius terræ neophytis, quamquam numero paucis tenerisq. virtus enituit. Grauibus enim edictis contra CHRISTI cultores à tyranno propositis; tantum abfuit, vt illi ab instituto recederent: vt etiam in exilium voluntarium ad Christianorum oppida patriis focis bonisque relictis abire; vel si res ita ferret, vitam pro CHRISTO profundere communi consensu decreuerint. Qua cognita re, dynasta damnum simul & inuidiam veritus; reuocauit edicta: & accito ad se Michaëli nostro multa promisit.

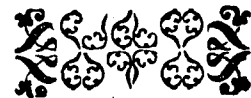
Facata est vrbs in primis celebris, quæ hostili rabie cum alijs oppidis nuper incensa & euerfa, ac denuo propter loci opportunitatem extrui capta, paulatim speciem veteris frequentia recepit: numeratque iam nunc ædificiorum ad tria millia, cum decem millibus antea censeretur. hic ego & Ludouicus in transitu dies quattuor vel quinq. morati, Christianos aliquot fecimus; multo plures vtique facturi, si mensẽ vnum ibi ponere licuisset: is erat hominum vndique concursus ad nos. Aedificabat ibidem hoc tempore templum suo sumptu neophytus quidam. totus vero grex aliquem sacerdotem magnopere postulabat: sed nemo erat quem daremus, magno sane meo dolore: nam & illius populi inclinatio ad fidem; & ingens nationum varietas eodem commercij causa confluentium, præclaram ostendit copiosam materiem frugis. Nuper etiam dynasta quidam decem circiter à Cochino leucis, & locum nobis templo excitando, & in parochi sumptus vectigal annuum detulit. Alijs item locis nostri ob id ipsum valde expetuntur: sed tanta paucitas est, vt nedum alia querere, sed ne parta quidem tueri possimus: perit enim non vno loco Christiana res operarum inopia: quanto animi nostri mœrore non dico. magna tamen eramus in spe fore, vt Dominus pro sua clementia ac bonitate subsidium nobis aliquod tã necessario tempore mitteret: præfagebatque nescio quo modo mens, te quoque affuturum optabam quidem certe vel maxime: non solum vt amicissimi viri congressu & colloquio fruere: sed etiam vt exemplo tuo monitus ipse merecolligerem, quippe iam pridem varijs curis & occupationibus valde distractus. Nobis Deus vberem gratiam & sui nominis caritatem cunctis infundat, vt omnibus in rebus ei quam diligentissime seruiamus. Amen.

Cochinoci. ix. Cal. Octobris.

M. D. LXXI.

LVDO-

LVDOVICI FROII AD ANTONIVM
Quadrium in Indiam.

QUA mentis humanæ pueritate fieri dicendum est, Pater, vt quæ nobis Deus bona largitus est, ea carendo fere magis quam fruendo sentiamus? Id adeo ex obitu Vatandoni Comidoni clarissimi atque optimi viri quotidie certius ego quidem experior. cuius de incredibili studio erga nos nomenq. Christianum vniuersum, licet sæpius te per litteras docuerim antehac; tamẽ hoc tempore, cum ille ingenti mœrore bonorum omnium in bello ceciderit, faciendum mihi existimaui, vt paulo fusius ad te perscriberem. nam & grati memorisque animi officium id vtique postulat; & ipsa commemoratio laudum ipsius, leuat aliqua ex parte dolorem meum; & ad celebritatem & gloriam Diuinæ prouidentia pertinere videtur, intelligi, nobis, in tam remotis regionibus inter Bonziorum insidias, & intenta in nos barbarorum tela versantibus, non deesse ne ex ipsis quidem principibus ethnicorum; tum nostræ salutis, tum Christianæ religionis ac fidei propugnatores acerrimos, Ac quo res tota clarius pateat, repetam paulo altius initia ipsa & originem eius amicitia, quæ nobis cum illo intercessit. Christianus est quidam in hoc Meacensi tractu non modo generis claritate conspicuus, verum etiam propter egregiam virtutem ac probitatem summa apud omnes gratia, nomine Darius Tacaiama Fidanus. Is cum pro sua in Deum pietate, proque ea necessitudine, quæ sibi erat cum Vatandoni, de rebus diuinis deque instituto nostræ Societatis esset aliquoties cum eo familiariter collocutus; hominem denique perpulit, vt concionis audiendæ causa ad templum nostrum accederet. Cũ igitur ad Gasparem Vilelam vterque venisset, ex ipso Catechismi exordio disputatum à nostris est horæ amplius spatio, vnum esse Deum fontem & originem rerum omnium; quæ videntur quæque non videntur, ex nihilo cuncta creauerit; ac simul peruersitas & amentia sectarum Iaponicarum multis rationibus refutata est. Quæ omnia Vatandonus homo ingeniosus cum & patienter ad finem vsque audisset, & tamquam rationi rerumque naturæ consentanea valde probasset; egit in præsentia Gaspari gratias, operamque suam illi benigne admodum detulit. & quoniam certis de causis erat ei confestim in regnum Vomi (quæ ipsius fuit patria) recedendum; ad extremum adiunxit, vbi vacaret, se ad audiendum Dei verbum esse rediturum. Sequuta deinde Cubi cædes est, cumq. ab iisdem coniu-ratis, qui Cubum oppresserant, crudelissimis hominibus, & Christianæ fidei inimicissimis, nos quoque ad necem inquireremur; fuga nobis coacti consulere, multis peragratis locis, ad urbem Sacaium denique venimus, vt ibi tuto loco, & Meacensi ditioni finitimo, bellorum exitum, & occasionem aliquam redeundi Meacum exspectaremus. Interea Vatandonus, cuius animo altius infederant quæ de vno cœli, terræque Domino ac Deo nuper audierat; mirabiliter audis plura discendi, petiit à Dario Tacaiama per litteras, vt à Gaspare Vilela Iaponium aliquem Diuinæ legis interpretẽ suo nomine postularat, quod vbi Gaspar cognouit; misit ad eum protinus Damianum, in erudiendis Iaponijs populis suis in primis exercitatum. qui dum magna spe rei bene gerendæ concepta, Vomina

iter

iter intendit; eo ipso tempore demortui Cubi frater Cauadonus Voiacata, elapsus è con-
 iuratorum custodia, ad Vatandonum opis imploian la causa confugit supplex: quem il-
 le non modo benigne exceptum ingenti sumptu & munificentia plus annum in arce sua
 Coca fouit atque custodit, magno ob id ipsum ere alieno conftrato; sed etiam, vt in frater-
 num imperium restitueret; finitimos Reges nationeque circumire, atque omni ratione
 sollicitare non desijt, quoad Nubunanga Rex Voaris, armatorum quinquaginta millium
 exercitu comparato; & Mioxindoni & Daiondoni, qui coniurationis principes fuerant,
 repressa audacia, quem dixi exulem, in fraternis opibus & gradu honoris amplissimi col-
 locauit. Id fuit causse, cur Vatandonum absentem patriam, & rebus grauissimis occupatum
 Damianus inuenire, ac per otium (vt sperauerat) religionis Christiane mysteria docere
 nequuerit. Venit deinde Sacaium Vatandonus vna cum precipuis ducibus exercitus Nu-
 bunange; cumque apud eum esset etiam Darius Tacaiama, tempus opportunum ratus
 Meacensis Ecclesie subleuanda; Vatandonum docet, occiso priore Cubo; nos etiam sa-
 ctione Bonziorum per summam iniuriam pulsos Meaco; nunquam postea redeundi pote-
 statem impetrare potuisse; neophytorum gregem paulo ante ab idolorum seruitute ad cul-
 tum vnius verique Dei traductum; orbem pastoribus in luctu & squalore iacere, de nostra
 magis, quam de sua salute atque incolumitate sollicitum: orat, & obsecrat, vt dignum se-
 suisque rebus gestis patrociniū nostri suscipiat, seque pro aequitate ac iustitia perditora
 hominum sceleri furorique opponat: id si fecerit, magnam non à Christianis modo, sed
 etiam ab ipso CHRISTO Deo gratiam initurum. Quæ vbi Vatandonus audiit; alacri-
 tate mirabili delatam ad se causam recepit illico: meque confestim (nam Gaspar in Bungu
 iam pridem euocatus abierat) ad se nocte eadem accersit, ad quem cum adissem; tanta sum-
 ab eo non dico comitate, sed veneratione acceptus, vt in confessu principum (quod Euro-
 pai nostri vix credant) de sella mihi quamuis enixe renitenti decederit, aliaque more pa-
 tris signa summi cuiusdam honoris habuerit. Mecum ego Laurentium nostrum addu-
 xeram: quem vbi Vatandonus Iaponium cognouit esse, conuersus ad eum! Quin, inquit,
 nisi incommodum est, mihi, & proceribus hisce de Christiana lege, deque vno rerum om-
 nium conditore aliqua exponis? Tum ille, quæ est facundia præditus, in eam sententiam
 ita copiose tanta cum auditorum attentione disseruit; vt in mediam vsque noctem sermo
 protractus sit. cum perorasset, eius orationem, & argumenta magnis laudibus Vatando-
 nus extulit, & simul nostram causam principibus qui aderant, ex animo commendauit:
 quos ego cum officij causa postridie conuenissem, non modo me per honorifice accepere
 singuli, sed etiam suum omnibus in rebus mihi studium operamque benigne polliciti
 sunt. Ad hæc Vatandonus, qui Sacaiam populi tumorem & superbiam nosset, nec igno-
 raret, nos ex quo tempore Meaco sumus exacti, quasi profugos & abiectos homines vul-
 go contemni; ad conciliandam nobis auctoritatem & gratiam; semel iterumque hono-
 ris causa domum nostram non dubitauit venire tanto stipatus grege amicorum, vt multi-
 tudinem via ipsa non caperet. Quinetiam Fabium Reoqueium indidem Christianum pri-
 marium virum, quod nos in eo exilio benigne fouisset, accersitum ad se non modo ma-
 gnopeie laudauit gratiasque egit illi mirificas; verum etiam hominem de suo liberaliter
 admodum muneratus est, addens insuper, quicquid in nos officij ac beneuolentia contu-
 lisset vel conferret in posterum, id se perinde gratū esse habiturum, ac si totum in semet-
 ipsum collatum fuisset.

Post hæc Meacum reuertit: paucisque diebus interiectis fecit me per litteras certio-
 rem, se de reditu nostro cum Nubunanga, & nouo Cubo transgisse: itaque Darium prope-
 diem ad me reducendum esse venturum. itaque factum est; quanto neophytorum gau-
 dio, tu ipse existimabis, cum id propter aduersariorum summam gratiam atque poten-
 tiam sperare vix iam vllus auderet. Tandem igitur veni Meacum, & quoniam ædes no-
 stras quidam tribunus militum occupat; diuerſi ad Christianum ciuem Meacensem, An-
 tonium nomine, virum in primis honoratum, ac nobilem: statimque nos Vatandonus
 per deinceps inuisit, hospiti que nostro item vt Sacai fecerat, dedit munera, ac petiit, nos
 ad

A ad aliquod tempus habere: intellecturos breui Christianos quanta
 cum fide cura que Vatandonum negotia transgisset. quæ tanta significatio bene-
 uolentia dici vix potest, quantam nobis apud illos existimationem attulerit. Nec ita
 multo post (sane præter opinionem infidelium) quæsitum ipsemet me magno comitatu
 deduxit in regiam, fecitque effectum omni artificio, vt inspectantibus, & tabescentibus Bó-
 zijs, in magna principum etia, cum à Nubunanga, tum à Cubo quam honorificentis-
 sime admitterer. Ad hæc, nostræ non modo mansioni, & incolumitati, sed commodis
 etiam & ornamentis per litteras regias diligenter cauit: quæ quoniam ab ipsis etiam du-
 cibus, atque à principibus Bonziorum, non nisi magno auri argentiue pondere compa-
 rantur; cum idcirco Vatandonus insciente me ad Nubunangam decem auri laminas iu-
 sta magnitudinis attulisset; negauit ille subridens, in tali causa opus esse muneribus:
 decretum ipsemet, qua maxime vellet formula scriberet: se id confestim suo chirogra-
 pho muniturum. Tum ille tanta regis in nos propensione animaduersa, scripsit non
 modo vt nobis tuto Meaci habitare liceret; graui poena proposita, si quis nobis nego-
 tium facefferet; sed etiam vt ædes nostræ ab hospitio militum (qui fere in templa, & cœ-
 nobia diuiduntur) ac præterea vti vicinitas nostra tota à vigiliis obeūdis, præbendis ad mu-
 nitionem operis, alijsque id genus oneribus esset immunis. quæ omnia cum à Nubunanga,
 & Cubo, quamuis contra nitentibus aduersarijs, impetrasset; subscripta diplomata
 (quorum ipse in suo tabulario exemplum retinuit) magna sui animi voluptate vocato ad
 se Laurentio tradidit; pollicitus insuper, se daturū operam, vt Tribunus ille qui nostras
 occupauerat ædes, iam pridem à Christianis desertas, excederet: idque multis adhibitis
 internuntijs tam diligenter curauit, vt ille denique in superiorem vrbis partem ingen-
 ti populi admiratione migrauerit.

B Multo deinde post, cum Rex Micauæ inuisendi Cubi causa Meacum ingenti comita-
 tu venisset, exceptus est non ita remoto ab æde nostra diuersorio, cumque ad accipien-
 dos amicos eius, quotquot erant propinqua Bonziorum ædificia occuparentur; ven-
 tus Vatandonus, nequid nobis quoque molestia exhiberetur, scribam suum, & ali-
 quot præterea è familiaribus misit ad ædes nostras, qui speciem præberent occupati iam
 ab se hospitij: quæ res vtique nos ab omni eiusmodi incommodo liberos præstitit. neque
 vero id ipsum egregia beneuolentia cõmentum ille significauit nobis; è scriba deinde
 cognouimus ipsius conscio secretorum. & sane tum hisce, tum alijs in rebus, quæ vel
 ad commodum, vel ad dignitatem nostri ordinis pertinerent; tanta fuit eius diligentia, &
 amor in nos; non modo vt preces nostras, verum etiam voluntates suis ipsemet fidelis-
 simis consilijs, officijs, benignitate præuerteret.

C Quandiu Nubunanga Meaci commoratus est; ad eum ego de Vatandoni sententia
 aliquoties accessi, tam facili mihi ex illius commendatione aditu ad regem, vt multo
 interdum dynastis, & principibus Bonziorum ad limina præstolantibus, ego extra or-
 dinem intromitterer. Sed cum proxime ad regem sub eius protectionem adissem; lon-
 ga illa disputatio, de qua scripsi ad te antea; de immortalitate animorum incidit mihi
 cum Nichioxine Bonzio, viro in primis disertio, & propter egregiam rei militaris pe-
 ritiam (neque enim hoc sacerdotum genus abhorret à bellicis artibus) magna apud re-
 gem auctoritate. ex quo certamine cum ille turpiter victus abiisset; in eam exarsit rabiem,
 vt nunquam ex eo die perniciem nobis moliri desierit. cuius furori & amentia
 cum locis omnibus aperte sese Vatandonus non modo consilio, sed etiam armis op-
 poneret; nec illum vsquam consistere pateretur; superatus ille viri constantia, vbi
 se viribus imparem sensit; omni deinceps dolo & insidijs grassari constituit. Dissi-
 mulata igitur in tempus iracundia, falsis criminationibus circumuentum Vatando-
 num eo tempore ægotantem, adeo artificiose & callide apud Nubunangam accusa-
 uit, multis diaboli satellitibus in eius flagitij societatem adscitis; vt Rex mendacis
 neratus, aduentem ad se valetudine recuperata Vatandonum, non modo aditu congestu-
 que per summam ignominiam arcuerit, sed etiam aureorum viginti millium gregem
 Qg reditu

reditu, & nobili in primis arce multarit. quo in tanto incommodo, tantum D
 abest, vt quicquam idcirco de suscepta in nos benevolentia, & que remitteret; vt e-
 riam palam dicitaret venientibus ad se consolandi gratia principibus, præclare vero se-
 cum actum esse, cui nostra caussa in tantam calamitatem incidere contigisset: atque
 adeo, quo illustrior esset amor ipsius erga nos, quam quædam facta & rei familiaris,
 & dignitatis imminutione; tamen diligentius etiam antea, vbiunque opus
 foret, nobis omni ope curaque affuturum. Interim ex altera parte Nichioxines, & cæ-
 teri Bonziorum antistites, oppressa innocentia impune volitare; nobis ferrum, flam-
 mamque minitari; de templo nostro funditus evertendo, serendoque ibidem sale per
 ignominiam perduellibus constitutam, in suis cœtibus multa iactare; nec tamen ces-
 sit illis ea res esse sententia: nam & Nubunanga, Cubusque nos nulla nostra culpa aut do-
 mo, aut ex vrbe pelli passi non sunt; & machinationis eius artifex Nichioxines, iu-
 sto Dei iudicio compluribus eiusdem flagitiis ac facinoribus patefactis, haud ita mul-
 to post à Nubunanga multis verbis male acceptus, & omni dignitate spoliatus est: & an-
 no vertente Vatandonus cum ad Nubunangam, qui tum forte Meacum redierat, sordi-
 datus venisset; Diuino profus beneficio, amicorū deprecationibus ad causam dicendam
 admissus, tantam suæ cladis misericordiam exciuit, vt illum Rex, viri meritis & probita-
 te perspecta, in pristinum gratiæ locum restituërit, & insuper dena aureorum millia ad vi- E
 ginti quibus antea fruebatur, addiderit.

Iam, qui apud alios causam nostram tam diligenter agere solitus fuerit, qui ad po-
 tentissimos Reges aditum nobis tam studiose munierit, qui denique pro nobis fortuna-
 rum & capitis discrimen adierit; ineptum arbitror explicare, quam benigne, quamque
 honorifice nos accipere consueuerit ipse venientes ad se vel Meaci valde remoto à nobis
 loco; vel in suis extra urbem oppidis, aut arcibus habitantem. Qua ille curâ cauebat exce-
 ptis hospitio, ne quid nobis omnino deesset! quam familiariter nos in ipsis ædiū penetra-
 libus, quò paucissimis est familia patebat introitus, vna cum vxore, liberisque adhibebat ad-
 mensam! quoties, rei Christianæ causâ iter habentibus per infesta latronibus loca nobis e-
 quos & corporis custodes attribuit! quam sæpe xenia misit humanissime! quam suaviter
 si quid vicissim ad illum nos allatum ex Europa, vel ex India mitteremus, quod Nubunan-
 ga, vel Cubo gratum fore intelligeret, remissum id ipsum ad nos, monuit vt illis potius op-
 portuno tempore largiremur! Neque vero nobis fauebat ille tantummodo: sed etiâ Chri-
 stianam rem tanto erat ardore cõplexus, vt de Diuinæ legis præstantia, de sempiternis post
 mortem præmijs atque supplicijs, de virtutibus Christianis in cœtibus principum ferebat
 ipsemet ex occasione sermones. Quinetiam multos, dum esset Meaci, per causam inspiciē-
 di horologij, ignotæ in his regionibus machinæ, domum nostram adductos, eadem opera F
 sacris concionibus admouebat; atque vbi peroratum esset, summâ totius doctrinæ iterabat
 ipsemet, præcipuis locis insistens, & Bonziorum fraudes & errata redarguens.

Iam vero neophytorum, quos omnes fratrum numerabat loco, defensionem ac patro-
 cinium quam ex animo suscepisset; cum alijs plurimis rebus ostendit, quas ego, ne longior
 sim; consulto prætereo; tum vero insigni quodam pietatis & iustitiæ documento. id fuit
 eiusmodi. Vetula quædam erat de grege neophytorum, Dominica nomine, cuius filius in
 templo nostro ministrare consueuerat. hanc ethnicus nescio quis potes cū de quarundam ædiū
 possessione deturbare per vim & iniuriam conaretur; confugit illa supplex ad Vatandoni
 fidem, cuius deinde beneficio quicquid cupiebat, obtinuit. sed prima luce ad eum profe-
 cta, dum expectat ad fores, pueri quidam è Vatandoni familia, rosarium, quod de more
 muliercula percurrerat, interea per ludibrium, vt fit, vellicat; stanneam ieiunculâ è rosario
 pendente abripere. tum illa indignari, & impietate facti muliebriter accusare. contra pueri
 quo magis irritatam videt, eo instare acrius, & illudere. cum strepitus inualefceret, exaudit
 è cubiculo Vatandonus foeminam quiritantem. quærit continuo, quid sit rei. protèr uitate
 puerorum cognita; iubet ex ijs tres proximus comprehendere; se uere admodum increpans
 declaraturum se, quantum opere velit Christianos omnes ab omni contumelia tutos, domi
 suæ

A suæ præsertim. cumque dubium esset nemini, quin grauer esset in eos animaduersurus,
 muliercula primum pro illorum salute deprecari: cum nihil ipsa proficeret; monitus e-
 go statim ad eum miro Laurentium: qui cum nihilo magis hominem placare potuif-
 set; ego ipse denique ad illum accessi: multisque rationibus iracundiam mitigare co-
 natus sum. sed nec vetulæ preces, nec Laurétii legatio, nec nostra contentio flectere ani-
 mū hominis valuerunt, quominus vnum ex ijs quippe notiore petulantia adolescentulū,
 in arcem suam ab vrbe amandatum, capite plecteret. tantam ille venerationem rerum di-
 uinarum, tantum cultum religionis imbiberat. Denique, vt finem faciam, Christia-
 nos omnes omnibus minimis maximisque rebus fouebat, sicuti liberos indulgentissimus
 parens. Miretur fortasse quispiam, quæ res catechumenum eo pietatis ardorisque pro-
 uexerit. Primum, vt ego quidem arbitror, insita illi constantia, & bonitas tam insignis,
 vt fortes viri permulti relicto vberiore stipendio, ad ipsius ductum & imperium sese vl-
 tro conferrent: deinde, ac multo etiam magis, frequens auditio, & cogitatio verbi Dei,
 cui quoties per bellicas aliasque grauisimas occupationes licebat, aures dabat quam studio-
 sissime. captus erat quippe vehementer honesti pulchritudine, & Christianæ fidei verita-
 tem & excellentiam magis admirabatur in dies. & sane, cum primum ei Laurentius ater-
 nitatem animæ, & varias ac multiplices eiusdem vires exposuit; stupore propemodum at-
 tonitus Vatandonus, qui ad eam diem in hæresi fuisset Ienxuanorum, qui nihil omnino
 post mortem superesse opinantur; palam exclamauit: se tum demum ex quo ea didicisset,
 hominem sibi videri: antea quidem in tantis errorum tenebris, infra ipsas pecudes iacuis-
 se miserrimum. atque etiam Tacacuquim (id arci nomen) eundem Laurentium ad se
 magnis precibus euocauerat, quo commodius catechismo vacaret: eoque probe peracto;
 Christianæ militiæ obligare sese baptismi sacramento decreuerat. sed hæc parantem, &
 assidue meditantem oppressit mors illi immatura, Christianis omnibus luctuosa; quem ti-
 bi casum exponam, vt potero.

Iquenda est regio finitima ditioni Vatadoni: quam regionem bellicosi admodum inco-
 lunt populi. in eius limite cum Vatandonus castella duo excitasset; non tulit factum I-
 quendæ regulus. exercitu repente coacto, primum omnium præmia pronuntiauit aureos
 annuos MD siquis ad se caput Vatadoni retulisset: deinde vero postridie ad vnus è ca-
 stellis oppugnationem tetendit infestus. Quod vbi sensit præfectus præsidij Darius Ta-
 caiama, citato equo misit protinus nuntium ad Vatandonum in arce vicina Tacacuqui
 morantem. is cognita re, quas habebat eo tempore copias, præcipiti agmine ducit ob-
 uiam hostibus. ducenti eius latera stipabant lectissimi viri: cum his intrepidus arces-
 sit, reliquos opinione sua pauciores (haud plus quingenti fuere) cum filio subsequi iussit,
 C Hostis comperta paucitate nostrorum, veritus ne si Vatandonus id ipsum resciret; omnia
 pugna se in castella reciperet; maiorem partem exercitus iubet occulte considere ad mon-
 tis radices: cæteris imperat, Vatandonum ad certamen eliciant. Vt propius ventum est,
 Vatandonus puniceo insignis galero quem dono à Lusitanis acceperat, ardens cupiditate
 pugnandi, nõ expectato subsidio, cum sua cohorte dumtaxat, ex equo desiliens (neque e-
 nim equites in lapone pugnare mos est) sese in aduersos ferociter intulit, neque ante pro-
 uidit insidias, quam confurgente vndique multitudine circumfusus est. Pugnatum vtrin-
 que acriter: quoad Vatandonum multis acceptis vulneribus egregie dimicantem obtrun-
 cavit ex hostibus quidam, cū quo gradum forte contulerat; verū is quoq. letaliter faucibus,
 dū certa præmij spe caput asportat, paucis confectis passibus moribundus occubuit. reliqui
 stipatores Vatadoni ex præcipua nobilitate ad vnū omnes cæsi. Qui erant in subsidijs, cū
 se longe impares cerneret, fuga repete dilapsi. Vatadoni filius in arcem Tacacuquim cū ad-
 modum paucis cõfugit. hostes victoria vsi, vastatis agris, villis incensis ad arcem castra posue-
 re. ego, quo die male pugnatum est, eram in insula Sanga ijs ipsis locis ita propinqua, vt
 fragorem tormentorum exaudirem. Sed nihil tale suspicanti mihi tristis adest repente in-
 tus, Vatandonum casum esse cum suis. id vbi Meaci cognitum est, Organtinus Italus, & La-

Laurentius Iaponius Bonziorum insolentiam veriti, neophytorum hortatu omnem apparatus sacrorum in tutum asportandum curarunt. ego nequid aduersarij contra Christianam rem audacius molirentur; quo ipso die hæc scripsi, mane Laurentium ad Nubunangam, & amicos ipsius cum muneribus miseram. omnino turbulentæ erant res: multi circumquaque inimici: neophytorum grex metu ac mœrore perculsus. auxerat inuidiam obitus ipse Vatandoni, & rumor improborum scelere dissipatus, omnes quicumque nos foueant, tandem iratis Dijs funditus interire. Nos in tanta solitudine periculisque vna scilicet fiducia bonitatis Diuinæ sustentat: quam quo magis magisque demereamur in dies; tuas pater optime, fratrumque nostrorum omnium pias pro nobis deprecationes, & sacrificia vehementer expetimus. Meaco. IV. Cal. Octob. MDLXXI.

EIVSDEM AD ANTONIVM QVADRIVM
in Indiam.

VANTA esset rerum perurbatio, qui Christianorum dolor ex obitu Vatandoni dynastæ, uiri fortissimi nostrique amicissimi; nuper ad te fuscè perscripsimus. Ex eo die, insperata quædam, eademque cum ad muniendam Euangelio viam, tum ad leuandum mœrorem nostrum in primis accommodata exstiteret. quos ego euentus hac epistola persequar.

Quod ipsemet nosti iam pridem, Frenoiana excelsus in primis est mons, nouem circiter millibus passuum ab vrbe Meaco situs ad orientem. In eo monte Rex quidam Iaponis, patriæ superstitioni apprime deditus, ante annos octingentos templa construxit ad tria millia & octingenta, ædibus adiunctis dumtaxat in usum Bonziorum, qui legum ac disciplinarum in studio versarentur. quod vt sine vlla interpellatione quàm commodissime facerent; non modo turbas, ac strepitus omnes agrorum inde remouit; sed etiam vicos duos vnde omnia necessaria peterent, ad montis radices ædificauit, superum inferumque Sacomotum (id locis nomen) iisdemque Bonzijs insuper, tertiâ fere partem vectigalium Regni Vomensis attribuit. Quod opus ab illo Rege fundatum, posteri eo impensius adiuuerunt; quod vniuersæ Academiæ summo cum imperio præponi solitus est aliquis vel ex filijs regis, vel quam arctissima certe cum rege affinitate coniunctus. Itaque in tantam amplitudinem excreuerat olim Academia, tantumque illi honoris, & auctoritatis accesserat, non solum vt Meacensis omnis iurisdictio illorum hominum arbitrio reueretur, sed etiam vt omnes ferme Iaponicarum superstitionum interpretes, ducesque sectarum, inde tamquàm ex perenni fonte, vel seminario quodam existerent. sed imminuta paulatim regia potestate, rebusque (vt fit) bellorum iniuriâ ac vetustate labentibus;

ingens

A ingens ille templorum numerus quæ sexdecim dispersa conuallibus, antea viscebantur; ad octingenta vel paulo amplius redijt. ac simul Bonziorum illa qualiscunque disciplina sensim ita soluta est; vt omni abiecto pudore sese turpissimis voluptatibus flagitiisque dederint; atque ad armorum usum ac latrocinia studio doctrinæ religionisque conuerso; cū alia multa per vim nefasque patrarent; tum vero annis ab hinc septem & triginta Meacum urbem, ingenti facta hominum cæde pæne totam incenderint. Verum iusto Dei iudicio, cum præsertim allatum ad se CHRISTI Euangelium obstinata respuerent, monte; detigit anno superiore, vt graui bello inter Nechienis Regem, & Nubunangam exorto; illius copias Bonziji tecto & comæatibus iuuerint; Nubunangam vero præter cæteras iniurias etiam transitu prohibuerint. Quare ille maiorem in modum offensus fremensque pactis cum hoste inducis, in regnum Voaris redijt; ac primum Bonzios eius regionis Ieoxos (qui dicuntur) castellis omnibus exiit; & quotquot uiuos vel ex ipsis, veteriam ex eorum popularibus capere potuit, omnes cruci suffixit: deinde aucto exercitu, victoriam signa repente ad Frenoiamam, ira stimulante conuertit. Tum primum temerarios Academicos, & omnia sibi secunda pollicitos, verus belli terror inuasit, pœnituitque lacescit. Nubunanga; cumque se uiribus longe inferiores cernerent; missis legatis, magno primū auri pondere, deinde loci religione, metuque numinum placare conati sunt Regem: quibus ille cum respondisset; nec se pecuniæ cupidum, sed vindicem scelerum, & ultorem iniuriarū adesse: nec inanium Deorum vlla terreri formidine; tum illi vt in re trepida; contra hostium impetus omni ratione se comparant. Erat in ipso montis vertice templum Quanonon dicatum, quem deum vel dæmonem potius miro cultu veneratur Iapone toto cœca gentilitas, plurimiq. mortales votiua peregrinatione suscepta eodem assidue consuebat; quod persuasum haberent ab illo Deo longioris vitæ spatia, bonam valetudinem, diuitias impetrari. Frenoiamani vero Bonziji sacra quotannis eidem ac ludos ingenti apparatu sumptuque persoluere soliti sunt, quibus continuo in vrbe Meaco Gibonis solennia succedebant eo pompæ ordine, hominum frequentia, commentis artificum, vt satis appareat æmulum diuinæ gloriæ Sathanam, in his locis, anniuersariam apud nos corporis Christi celebritatem effingere voluisse. In illud igitur montis cacumen & Bonziji, & e proximo pagis promiscua turba sese recipiunt: stationibusque dispositis, hostem ex eo loco prohibere constituunt. At Nubunanga Sacomoto & Catata vicis cum incolarum internedone incensis euerisq. montem ipsum Frenoiamam, ne quis è numero Bonziorum abiret, corona circumdedit. deinde instructum exercitum in eos aduerso diuo submisit: restitere aliquamdiu è superiore loco Bonziji: urgente dein multitudine hostium, effugatiq. claustris, & superata munitione trucidati fere omnes: ac simul, iniectis maximo ac nobilissimo templo facibus, ea tota moles horribili prorsus incendio conflagrauit: atque id ipso die festo Michaëlis Archangeli, III. Cal. Octobris: vt ad hostes CHRISTI delendos, tollendaque prorsus illa nequitia cubilia, & scelerum officinam, princeps militiæ cœlestis præfenti ope affuisse videatur. Postridie vero, qui dies fuit natalis Beati Hieronymi, Nubunanga circummisso milite, latitantes ferarum instar Bonzios qui prælio superuerant, protractos è dumetis aut specibus interemit. sub hæc domus eorum direpta, sana plus CD cum omni sacrorum instrumento pariter concremata, ingens omnibus circa nationibus terror incussus. Meacum dein Octobri mense ineunte victor Nubunanga se contulit. Hic ego & Organtinus ad eum officij causa cum adijssemus; non modo comiter ambos accepit; verum etiam (quod vix credat quispiam) sese in nos peramanter effudit. Quod superest, te Pater etiam atque etiam obtestamur, vt nos totumque Iaponicum gregem hunc tuis & sociorum pijs deprecationibus & sacrificijs adiuuare ne desinas. Meaci. Natali die Sancti Francisci. MDLXXI.

Scriptis iamdiu litteris necdum datis, alia quædam interim euenere; quæ ego ad Diuinæ iustitiæ ac prouidentia fidei gloriamque deesse nolui, quin adscriberem.

Germani duo fratres erant in vrbe Meaco, tum genere, tum diuitijs clari: ijdemque Xaca cultores egregij. quorum vterque sese religioni Christianæ in primis ac rem aduersariū

D
 fidue præbuit, ijdemque superioribus annis antesignani fuere factionis eius, cuius sceleris nostri Meaco semel iterumque per summam iniuriam exacti sunt. Anno deinde post sexagesimo sexto, cum ego Vatandoni opera ac studio restitutus ad Cubum salutandi causa de more venissem, die quodam accidit ut ex his fratribus natu maior adesset, nomine Taquenus Michisamidonus. Is, quo erat in nomen Christianum odio acrabie, non potuit sese continere, quominus coram ipso Cubo, me sociosque maledictis inceseret; nobisque cum aliis calumnias, tum præsertim esum humanæ carnis obijceret; quæ tamen crimina ab iracundia ac furore profecta, apud Cubum ceterosque qui aderant, minime valuerunt. Idem nuper, Evangelij progressum, & collabentem Deorum suorum existimationem incredibili quodam animi dolore cum cerneret; fretus tum suis opibus, tum gratia principum, nouam Xacæ sectam condere aggressus est. iamque repudiata coniuge, mentoque & capite raso, Bonziorum habitum & cultum induerat; cum ad illum adiungere se demonis instinctu capere complures: quibus ille magno sumptu amplum cœnobium extruebat (numerus enim discipulorum ad CD ascenderat) concionibusque pane quotidianis populum contra Christiana sacra legesque miris artibus incitabat. sed cum illi tantis debita sceleribus ultio Diuina maneret; accidit aliquando ut intemperantia linguæ prouectus præsertim Cubo Nubunangam Regem dictis amaris haud obscure perfringeret, affirmans illum iam ad summum potentie culmem euectum, diutius in eo fastigiostare non posse quin rueret, vel certe quasi matura vel potius vieta ex arbore bacca decideret. quibus temere iactis, non defuere confestim, qui ad Nubunangam cuncta deferrent. quibus ille auditis, vniuerso Bonziorum generi multis iam ante nominibus infensus, ut diximus, adeo excauit; ut in regnum suum Voaris Meaco decedens, comprehensum nouum hæresiarcham, & equo impositum, quamuis magnopere deprecante Cubo aliisque proceribus; quindecim à Meaco leucis in ipso itinere securi percussit. ad hæc, liberi, euerfis & solo æquatis domibus eorum, & cœnobio nuper ædificari cæpto, in exilium acti sunt. triduo autem post (quod mirandum est magis) frater ipsius æque acerbus CHRISTI inimicus, in vrbe Sacaiio infixæ pedi spina dolore confectus, ac miserabili genere leti defunctus est: ut in vtroque euidenti significatione cœlestis iræ vindicta satis appareat.

E
 Franciscus Capralis ad nostrorum lustranda in his Meaci partibus domicilia non ita pridem accessit. eum ego deinde in regna Mini, Ceunoquuni, Cauachisque deduxi: Paschalia vero festa Sangæ peregrinatus: quo fructu, ex alijs litteris (ut spero) cognosces. Te Pater optime Dominus tueatur incolumem. Meaci. iv. Idus Augusti. MDLXXII.

EIVSDEM

A
 EIVSDEM AD FRANCISCVM CAPRALEM.

B
 VLLAM puto regionem ex ijs, quæ Christianorum navigatione, vel armis aperte sunt, in tanta rerum vicissitudine ac varietate versari, quantam assidue patitur hæc terra Iaponica. Mitto cætera quæ tibi nota sunt. Post tuum à nobis digressum, quot cædes, populationes, euerfiones urbium, & incendia consecuta! Cubo enim (ut nosti) Nubunangæ opibus restituto, cum res Meacensis vtrumque pacata videretur esse, repente quibusdam interpositis offensionibus (ut sunt irritabiles animi Regum, & omnis imperij suspiciosa cõmunio) periculosum & graue bellum inter eosdem exarsit, cuius belli initio cum se Cubus, euocatis vndique militibus, in arcem munitissimam recepisset, & cum hostibus Nubunangæ inita societate (qui multi potentesque sunt) tantum virium collegisset, ut Nubunanga nequaquam è suis finibus egressurus in præsentia crederetur; tum ille nihil hoc apparatu perterritus, præter omnium expectationem cum robustis legionibus affuit: captusque misericordia populi, cum frustra per interpretes de conditionibus pacis egisset, malo cogendum ratus, qui monitis non pareret; quamquam intuitus, atque adeo illacrymans tantæ cladis (ut affirmant) omnibus passim tectis agrorum, multisque præterea idolorum fanis, Bonziorumque cœnobiis, ad hæc vicis frequentibus vno die centum exustis, prædaque ingenti rerum non modo agrestium sed etiam vrbium abacta (quod ciues tumultus initio, veriti ne Meacum recta contenderet, pretiosam stipullectilem cum liberis vxoribusque in ea loca raptim auexerant;) rursus Cubum institit ad pacem inuitare. At ille foederatorum copias propediem expectans, cum interim omni ope resistere, & vltima experiri decreisset; tum vero Nubunanga vehementius irritatus urbem ipsam euertere statuit. Est autem pro situ loci diuisa bifariam, sic ut altera pars Meaci, superior; altera inferior nominetur. Superiorem longe celeberrimam totius Iaponis, præcipua nobilitas incolebat. ij direptionis & incendii metum ingenti pecunia conati redimere, nihil profecerunt. inferioris vrbis exitus felicior fuit: siquidem ciues, & in ijs Christiani permulti, non tam argenti pondere, quam precibus infimis & humilitate veniam & pacem à Nubunanga impetrarunt: itaque totis castris graui poena proposita iussit edici, nequis inferiori Meaco damni quicquam inferret. Interim in superiori parte conscelerati aliquot, ne in patriæ direptione & exitio nulla ad ipsos prædeportio perueniret, vltro ignem tectis iniicere anteuertunt, qui tota ea nocte longe lateque vagatus, tertiam fere oppidi partem absumpsit. postridie vero Nubunanga cum suis inuectus, quod erat reliquum omne combussit. eo incendio aedes priuatæ ad octo millia: Bonziorum cœnobia, viginti: & in ijs duo Xacæ, & Amidæ nobilissima & maxima; minoris vero fortimæ ad octoginta conflagrasse dicuntur; quorum in vnum trepida fuga sese abdiderant Bonziæ mulieres ad sexaginta ex iis, quæ stipi cogendæ ad instaurationem fani Daibud in regno Thematis religionis causa dabant operam. Non defuit in tam luctuosa clade res pane ridenda. Manibus mortuorum ad inferos primum, deinde ad beatas Amidæ sedes, cum tempus fuerit, deducendis, lizum nescio quem, ferali instructum tridente præfecit Iaponica fabulofitas. Huius lizi delubro (quod in Meaco inferiori colebatur) Bonziæ

me-

metuentes exitium, fortibus coram ipso iactis, quæsiere num illud inde amoueri expediret. **D** cum responsum esset utique amouendum, idque continuo, etenim loco imminere sine dubio flammæ; antistites templi, & vniuersa vicinitas magna cum veneratione ac cæremonia statuat in Meacum superius transfulere: cumque iam in tuto rem esse putarent, ecce tibi conflato repente, ut dicebamus, ibidem incendio, simulacrum penitus deflagrauit. Interea inclusus arce Cubus nihilomagus flecti, quoad Nubunanga, castellis circa ipsam arcem quattuor excitatis, obsidione hominem premere, & operibus oppugnare constituit, minis insuper additis Imperatoris dignitatis ab ipso in Dairis filium transferendæ. Quo metu victus Cubus, positis tandem ferocibus animis, præsertim cum expectata dudum auxilia non adessent, pacem expetiit: neque abnuuit Nubunanga, quamquam longe superior, & explorata pænè victoria. Scriptis itaq. conditionibus obsides dati: qui tamen quod non primæ sunt notæ, negabant plerique Cubum in conditione mansurum; sed hanc moram interpositam, quoad auxilium à sociis quandoque veniat: adeo gratia quæ Nubunanga à Cubo pro singularibus eius in se promeritis maxima debebatur (quæ humani est ingenij prauitas) in odium vertit.

Nobis inter hosce tumultus, quorum vix minimam partem hisce litteris attingi, tametsi re Christianam amplificare non licuit, tamen haud omnino cessatum est. siquidem & neophytos exanimatos metu solati sumus, & multos inopia rerum omnium pressos, conquiritis elemosynis recreauimus, & plurimis rebus vicissim eorum in nos fidem ac beneuolentiam sumus experti. **E** Qua illi cura sacrum instrumentum, & imagines, ne quid paterentur iniuriæ, locis idoneis abdiderunt! Quanto studio nos in eas arces & oppida certatim inuitarunt, quæ maxime remota ab hisce periculis videbatur! Quo sensu post sedatos tumultus incolumitatem nobis frequentes gratulati sunt! cum quidem præ gaudio plerique lacrymas non tenerent. Iam vero illa quoque res magno nobis fuit solatio, quod inter ipsas armatorum cateruas multa militum vexilla salutari signo Crucis distincta conspeximus: in quibus Ioannes Naetondonus Tambæ regulus, idemque rei militaris laude insignis, in ipsa galeæ crista nomen I E S V maioris formæ litteris aureis gestabat inscriptum; cuius viri egregia pietas atque constantia silentio mihi prætereunda non est. Primum enim ethnica matre, cum tu hic esses, ab hostibus interempta, anno deinde vertente à suis monitus, ut mortuæ ritu Iaponico parentaret, ac Bonzijs de more munera mitteret, ille vero sese paratum inquit iusta parenti persolvere, quippe si minus illi quæ sua culpa euangelicæ lucis expers, è vita migrauerat, sibi certe ac fratribus haud dubie profutura. Confestim ergo pauperibus è regno Tambæ inuitatis (conuenere autem circiter mille) ante ipsa arcis moenia & largum epulum vniuersis, & certam pecuniæ summam singulis præbuit; Christianas inferias ethnicis ingenti cum approbatione mirantibus. Idem, cum ipso tumultus initio duo millia lectissimorum militum ad urbem Meacum adduxisset (quo maxime præsidio fretus Cubus arcem tueri decreuit) sacramento rogatus Cubi nomine, verbis ethnico ritu conceptis, quibus nisi fidem præstent Imperatori, vel Regi, Duces militesue, sese caputque suum æternis inaniū deorum supplicijs deuouent; negauit ille se falsos deos fidei suæ testes adhibiturum, sed vnum Deum rerum omnium conditorem; nec alio iure iurando obligari se passus est; eodemque die sub vesperam venit ad templum Christianis dumtaxat militibus comitantibus. ibi cum aliquandiu precationi vacasset; poenitentis sacramentum à me poposcit supplex, & simul rationem ac viam confessionis bene atque ordine peragenda. Præceptiones igitur illi quasdam tradidi Iaponica lingua conscriptas, quibus perlegendis, & notando siquid opus esset, totam eam noctem nulla capta quietis parte consumpsit, ac deinde peccata de more confessus, arcem introijt. Gerit autem ad assiduam mortis recordationem propalam è rosario maiusculæ formæ caluariam, aliaque eiusmodi religionis insignia præfert eo clariore tum virtutis indicio, tum pietatis exemplo, quod idem & in ipso flore iuuentæ nunc est, & bellator egregius. Idem in illo Meacensi discrimine veritus templi nostri direptionem. non modo milites ad eius custodiam, sed etiam iumenta misit ad supellectilem auerendam, & summa cura quotidie ex arce, quo lo-

A co res esset, per internuntios exquirebat: meque codicillis monebat identidem, ut ex ijs periculis Tambam effugerem ad suos, datis ad eos litteris ut me perinde ac semetipsum acciperent. Rebus deinde utcunque compositis, ut primum Nubunanga discessit, confestim salutandi causa venit ad me, suaque mecum assidue negocia communicare non desinit; ac præter insignem probitatem & fidem tam docili est ingenio, ut Lusitanicas notas imitari bis terue dumtaxat aggressus, recentissimas ad me litteras dederit Lusitanico caractere conscriptas. Præterea cum Bonzijs, apud quos diuersatur, de religionis veritate concertat: refellitque mirum in modum eorum insanias. quin etiam suis militibus piū aliquem librum quotidie lectitat ipsemet, eosque ad Christianam fidem studiose adhortatur. In prædijs ac locis, quæ virtutis ac præmii nomine Cubus eidem attribuit, sanum est Massunogi nescio cuius, in primis totius Iaponis & ipso ornatu & genere structuræ visendum. id ille disturbare constituit, & ex ea materia in oppido suo Tamba templum exstruere ad populares suos Christiana religione imbuendos. & ego ob idipsū, sedatis motibus hisce, mittere illuc Laurentium cogitabam. Frater ipsius natu maior, Guembadonus nomine iam triduo pergit nostris concionibus interesse, quæ ter, quaterue singulis diebus habentur. alij præterea è Ioannis familia uentitant, itemque Naitus Iosadonus ordinum ductor ex eadem regione, in Iexuena secta valde versatus. is, quindecim concionibus auditis, baptismū efflagitat; sed eum ego, ut cæteros fere candidatos, ad finem vsque catechismi reieci. **B** militibus Naetondoni diem extremum obiit neophytus, cui nomen erat Romano; huic ego morienti affui in tempore: eundem extulimus publice magna hominum frequentia: siquidem funus à Christianis omnibus Meacensibus, & ab vniuersis commilitonibus nõ modo fidelibus, verum etiam ethnicis concelebratum est.

In Regno quoque Voaris, quamquam in summa operariorum inopia, feliciter admodum Christiana religio pullulat. Supplet autem doctoris vicem, egregia fide & caritate non ignotus tibi neophytus, Constantinus, cuius viri de laudibus mira perferuntur ad me. Domi suæ oratorium ornauit, quo Christiani omnes philosophandi causa conueniunt. in eo coetu explicat ipse præcepta Decalogi, ex commentarijs quæ habet apud se. mortuos etiam Christiano ritu sepulturæ mandat: baptizat infantes: ethnicis Euangelium prædicat: redarguit Bonzijs: denique pusillum gregem pro viribus tuetur adeo, ut Voarenfes Christiani vulgo Constantini discipuli nominentur. Conuertit etiam subinde (Spiritu Sancto adiuuante) ad CHRISTVM aliquos, è quibus nuper quosdam duxit ad nos eo animi candore, summissione, virtute viros, ut primitias spiritus in ijsdem facile agnoscas. ij, cum ad obeunda hebdomadæ sacrosanctæ solennia amplius quadridui itinere per infesta latronibus loca Meacum venissent, templum ingressi, prostrauere sese illico ad aram, effuse flentes, agentesque Domino gratias, quod se ad sacra illa officia incolumes perduxisset. **C** Singulis ego piacularum globulum Roma transmissum donauit, quod illi munus perinde ac thesaurum quempiam ita simul & venerabundi, & læti acceperunt, ut vel eam vnā ob re tanti fuisse labores itineris omnes, & omnia vitæ pericula dicerent. Constantino vero præbui etiam icunculas, & stanneas Cruces, Voarenfis diuidendas; itemque linteum in exsequias defunctorum. Hisce muniti præsidijs, & catechismo probe iterato, post festa Paschalia in patriam rediere, Meacensibus Christianis ad sex millia passuum officii causa prosequentibus.

Venio ad res Cauachenfes, quo in Regno complures item numerantur eximia fide ac probitate neophyti: cuius rei haud obscurum præbuit documentum Hector ille, qui ibidem ad te (si meministi) cum vxore ac liberis adiit. Cum enim adolescentem ethnicum nobilem ipsius curæ concreditum, intemperanter agerem, amice obiurgasset, ut sunt iuuenes, diuites præsertim, aduersus monita contumaces & asperi, ita offensus est nequam ille, ut paulo post percussores ad interficiendū Hectorē dæmonis instinctu summisserit; quos bonus Christi discipulus ut in se repente vidit irruentes, deuexa iā ætate vir, & inermis, apprehenso quem è ceruice gestabat globulo, I E S V dulce nomen implorans, multis vulneribus crudeliter confossus occubuit. Eius vxorem quattuor cum filiis Christianis obsequitā

Itam recepit illico in fidem suam Iquenda Sangadonus primarius vir è Mioxindoni familia, cuiusque inopiam ac solitudinem in oppido Sanga sustentat sane quam insigni pietate vir, & Christianorum omnium quotquot in eo sunt Regno, parens tutorque fidissimus. Huncarci Vacaianę præpositum, cæterosque neophytos commorantes ibidē, ethnici tres cum occidere statuisent, arcemque hostibus prodere; conscelerata eorum consilia diuinitus patefacta sunt in ipso pæne articulo aggrediendi facinoris. itaque & Christiani periculi euasere, & infideles illi paulo post, Mioxindoni iussu cogitati sceleris capite pœnas dedere, cuius euenti felicitas iure tribuenda videtur precibus meritisque Sangadoni.

In eadem loca (vt scripsi ad te antea) Organtinus Italus cū Laurentio, & Mattheo profectus paulo ante natalem Domini diem ingenti Christianorum lætitia acceptus est, cumq. in ipsis natalitijs circiter quindecim sacro fonte abluisset plerosque è Mioxindoni domo; redire parantem, Sangadonus vna cum reliquis Christianis magno adhibito conatu, variisque rationibus ad vsq. Paschalia festa retinuit. Interea quid actum sit à nostris, ex eiusdem Organtini epistola cognosces, cuius præcipua capita hoc loco mihi summam addere visum est. Organtinus Brixianus, Ludouico Froio Meacum. Dominico die palmarum cum Sangam vndique Cauachenfes neophyti conuenissent amplius CC (nam per Quadragesime tēpus nonnulli se ad CHRISTVM adiunxerant) eo ipso die magno omniū gaudio supplicantes incesimus; in Paschate vero, sacramentum confessionis obiere nonaginta quinque; Communionis autem septuaginta. quo ne maior esset numerus, sacerdotū inopia factum est, solus enim eram, sed in omnium animis utique post illa mysteria liquido vis gratiæ celestis apparuit. deinde rursus alternantibus choris, fidibusque subinde cantibus, agmine composito procesimus ad Crucem vsque magna turba spectante gentiliū. ea cæremonia peracta ego sacrum ritu solenni peregi, concionem Laurentius habuit ingēti auditorum tum approbatione, tum fructu; ac ne sua corporibus quoq. refectio deesset, quotquot aderant Christiani Sangadonus omnes ibidem excepit admodum liberali conuiuio. Sic illi abierunt dies. Nunc ego Sacaium parabam excurrere, vt quibus neophytis Sangam venire non licuit, eorum ibi confessiones audirem. Vale. Sanga. Hactenus Organtinus, qui quoniam Iaponijs iam nunc sine interprete ipse per se præbet aures, vel inde existimabis quam breui quantum in huius linguæ cognitione profecerit.

Ego paucis hisce diebus baptismatis fonte lustravi Naitum Tosandonum, quem supra dixeram concionibus frequentem adesse (is Thomam nouo nomine appellari se voluit) deinde Guembadonum Ioannis Naëtondoni fratrem, qui hoc tempore in familiaribus est Cubi, eritque vt spero, huic Meacensi Ecclesię non paruo adiumento. accessit etiam filius ipsius Guembadoni annos natus nouem, quorum alteri Iuliani, alteri Benedicti nomen indidimus. Is deinde Iulianus milites Cubi prætorianos, è quibus habet complures amicitia sibi coniunctos, capit paulatim ad nostras conciones allicere: audiuntque libenter, & capiunt quæ dicuntur, iamque nonnulli se ad CHRISTVM adiungere decreuerunt.

Organtinus, & Laurentius ante octo dies huc Sanga rediere, itaque Laurentium celeriter misi Tambam, ad Euangelium promulgandum, vehementer id efflagitante Naëtondono.

In Regno Iquendæ vnus dumtaxat est Christianus, sed mirum in modum studiosus fidei propagandæ. Huius adhortatione permotus vnus è triumuiris Regno administrando, venit hodie cum aliquot è suis ad me, audiendi Euangelii causa; quod hisce militibus labore & diligentia maxima ab horis meridianis ad vesperam vsque sine intermissione explicatur ac traditur. Ex iis multi iam è catechismo cum alia, tum ipsas precatiunculas chirographo suo descriptas, admodum facile memoriter haufere. Sane quam optatum fuerat nobis, in Iquendæ regionem inferre verbum Dei: gens enim est acri in primis ingenio, nec dum nobis ad eam aspirare licuerat.

Sed paginæ iam nimis multæ procedunt. itaque modum epistolæ faciam, si quædam adhuc de Nubananga subiunxero. Præter Frenoiamensem, (quam ille Rex, vt antea ad te scripsi, funditus euerit) aliæ sunt etiā Bonziorum Academiæ. in ijs & longa sexcentorū

anno-

A annorū pace, & varijs opibus ad omnes deliciarū vsus eo cōgestis, in primis clara celebrisque fuit ea, quā patrio nomine Facufangin appellant. Multa visabantur ibi cœnobiaz Bonziorum, & separatæ præterea ipsoꝝ aedes numero mille quam ornatisimę, cōmodisimęq. In horum quoque Bonziorum perniciem intentus iamdiu Nubunanga, sustinebat tamē se, dum aliqua se offerret causa probabilis. Ea vt apparuit, quippe præda quam è regno Voaris quidam ex hostibus eius abegerat, apud hosce Bonzios deposita & custodita; enimvero ille nihil cunctandum ratus, post factas cum Cubo inducias, confestim cum exercitu venit illuc: multisque incensis ædificiis, & cuncta illa Bonziorum gaza direpta, egregie suas iniurias vltus est. Ac vide quam non dissimulanter factis dictisque Iaponicæ superstitioni, eiusdemque custodibus bellum indixerit. Xinguen est Rex Cainochuni, qui patre in exilium pulso per vim, fratre autem natu maximo in custodiam incluso, regnum inuasit; infano deorum cultui vsque adeo addictus, vt post aditam regni possessionem, barba & capillo posito, se in Bonziorum ordinem adscribi voluerit: nec solum eo habitu, & stolæ ornatis incedit, sed etiam ter quotidie sacris operatur, sexcentos ad eam recessum trahens Bonzios. Is per causam instaurandæ Frenoiamæ, & diruta Quanonis templi resistendi coacto exercitu, & locis aliquot dolo magis & fraude quam vi aperta occupatis, antistitem se, & assertorē professetur auitæ religionis: & sibi iactat esse propositum, in ea tuenda colendaque vincere Xacam ipsum, fama sanctimoniz celeberrimum. Idem cū ante aliquot menses dedisset ad Nubunangam litteras cum arroganti inscriptione, Tendaino, Taxu, Xamōn, Xinguen, hoc est summus in domicilio Regum, religionumque Xinguen, vicissim illi respondit hic alter cum horrendo plane sui nominis titulo: Dainoquū, tennomauon, Nubunāga: id est, Nubunāga domitor demonū, hostis oppugnatorq. sectarū. Nec sane falso: pergit enim diabolicos hosce ritus, & nefaria sacra, & omina, quibus Iaponij mirū in modū ducuntur, & sacrificulos omnes non modo palam irridere atq. contemnere, sed etiā detestari, & omni conatu delere: vt non immerito ab hisce neophytis flagellum diuinæ iustitiæ nominetur. nec desunt qui eundem (licet nondum id aperte præferat) intimis tamen sensibus esse Christianum existiment. Quæ cum ita sint, pro certo putarat Iaponicū vulgus, Nubunangam religionis tam multis locis tam grauius violata, breui pœnas daturum. Nunc vero contra, cum videant omnia illi è sententia cedere, fierique potentior in dies; valde offendi capere in suis diis, & conceptam à pueris opinionem de ipsoꝝ numine ac maiestate paulatim deponere: quæ res minime aliena nostris rationibus videbatur, atque vtinam precrebrescat.

Hæc ego, Pater optime (quo minus œconomiam in scribendo requiras) ex interuallis ad te fere noctu exarabam, erepto è summis occupationibus tempore. Si quid proinde acciderit litteris dignum, non deero vestris omnium desideriis. Vos interim istic valete, nostramque imbecillitatem vestris holocaustis, pijsq. supplicationibus fulcire quotidie pergit. Meaco. xv. Cal. Iulias. M D L X X I I I.

Selectarum Epistolarum ex India
Finis.

DE

PETRI DIAZII AD LEONEM HENRICIVM
Prouinciæ Lusitanæ pro Societate
IESV præpositum.

DE QVINQVAGINTA
DVOBVS E SOCIETATE IESV,
DVM IN BRASILIAM NAVIGANT,
PRO CATHOLICA FIDE
INTERFECTIS,
EPISTOLÆ DVÆ.

FXPONAM his litteris felicem exitum Ignatij Azebedij
Brafiliæ Præpositi Prouincialis, & comitum. Nonis Iunij,
cum Aloyfio eiuſdē Brafiliæ prouinciæ pro Luſitaniæ Rege
præfecto, claſſe nauium ſeptem, Oliſipone profecti, octauo
die Materiam hanc inſulam proſpera nauigatione tenuimus.
Nouem circiter & ſexaginta in vniuerſum e Societate noſtra
conſcenderamus, in tres onerarias diſtributi. Quæ S. Iacobi
dicebatur, ea cum Didaco Andradio multiſque alijs e noſtro
rû numero uehebatur Ignatius. Franciſco autē Caſtrio cû frã-
tribus duobus, & pueris orphanis, Ioannis Fernandi obtigerat
nauis. Me Socijs cum amplius viginti, eadem quæ Aloyſium Præfectum nauis exceperat.
Et quoniam certis de cauſis in hoc Materix portu aliquandiu ſubſiſtere decreuerat Aloy-
ſius; vectores & nauæ S. Iacobi, quòd multa negotia haberent in Palma ex Canarijs, ſeu
Fortunatis inſulis vna, magnopere efflagitarunt, vt ſibi liceret præire: ſe expeditis mature
negotijs, aduenienti reliquæ claſſi præſto futuros. Atque initio quidem recuſabat Ignatius,
in tanto maris & piratarum diſcrimine à cæteris digredi periculofum ratus: verum de-
inde victus precibus, abeundi veniam ab Aloyſio petijt: qua impetrata, quaſi diuinitus ea
quæ poſtea conſecuta ſunt, pridie eius diei qui Apoſtolorum Principi ſacer eſt, Sacramen-
to Confefſionis & Communionis præmuniendoſ curauit omnes, & ſimul diuiſis hjs
Agni cæleſtis cereas imagines aliquot, à ſummo Pontifice conſecratas, & alia quædam re-
ligioſa munuſcula, quæ ex vrbe Roma ſecum attulerat.

C Hiſce peractis, ſoluère pridie Kalen. Iulij vento ſecundo, qui tamen eos in medio curſu
defecit. Porro Dominico die proximo, quinto nonas Iulias; allatum huc eſt, Iacobum
Soriã maritimæ rei pro Nauarræ Regina præpoſitum (is Caluini ſectator egregius, ca-
pitales inimicitias cum Papiſtis, ſic enim Catholicos per ludibriũ hæretici appellat, exen-
cere ſe ſe palam profitetur, ac prædicat) ſtare cum nauibus circiter ſeptem in portu ad quina
que leucas hinc ſito, cui à Sancta Cruce nomen eſt. Perturbauit is nuntius vehementer
omnium animos, ſtatimque Aloyſius, oppidi que præfectus cum populo vniuerſo ad pug-
nam comparauere ſe. Itaque Sabbati luce quæ conſecuta eſt, cum ſe Iacobus Soria
in conſpectum noſtrum dediffet, occurrentibus ſibi Catholicis, qui probe inſtructi
militibus tormentiſque nauigia decem eduxerant, perterritus ceſſit; fuga que ſibi conſu-
luit. Hoſtem fugafſe contenti noſtri poſtridie reuertuntur: ille vero hoc perſunctus pe-
riculo, Canarias petijt, ac die Iouis inſequenti ad aſpectum uſque Palmæ Inſulæ; & oner-
ariæ noſtræ, quæ portum capere nunquam potuerat vento deſtituta, ſane feliciter pro-
uectus. eo autem ipſo die Ignatius mane cum cæteris fratribus ad Tertiæ cohortis (ſi hoc
co nomen) vicum a portu leucas quinque circiter, ſcapha contenderat: eo conſilio, vt ſi
daretur facultas, ad portum terreſtri itinere perueniret: ſed cum reſcivit quid contingeret
Rr in

Seleſtarum Epitolarum ex Indis

Finis

DE

in nauim se denuo recipere sunt coacti. Vt vel ex hoc satis appareat, expetendum id genus **D** mortis paratum illis fuisse diuinitus: eoque magis, quod iter illud leucarum octoginta, vix diebus quindecim ab ipsis emensum, addo nauim minime impedita, vento etiā in initio (vt diximus) valde secundo; id iter totū nauibus quinque (& quidem earū nonnullis admodum onustis) non plus triduo ab Iacobo Soria decursum est. Postridie nostri eadē malicia nouem fere millia passuum à littore detenti, vbi aduentantes Calvinianos aspiciunt, paucis dispositis tormentis ad defensionem extemplo parare sese: Ignatius autem sumpta **MAR**IAE Virginis imagine, quam Roma secum extulerat, prout res & tempus postulabat, ad officium, atque ad pietatem cunctos hortari. Interea vnum è nauigijs hostes ad nostram onerariam applicant, in eamque tres primo, in ijs nauclerus magna apud eos existimatione, transfiliunt. atque ij quidam statim à Lusitanis interfecti: sed maiore deinde hostium irrumpente numero, diutius obfisti non potuit. Tum Iacobus Soria, vbi cognouit nostræ Societatis homines ibi uersari, omnes ad vnum occidi imperauit, vociferatus: interfice, interfice, quoniam ad praua dogmata disseminanda Brasiliam petunt. In eorum numero, qui onerariam occupauerant, erat Iacobi cognatus quidam: qui cum vitam aliquot Catholicis promississet, id iussit Iacobo renuntiare. quæsiuit ille, cunctine presbyteri (sic enim nostros vocabat) essent interempti: cum interemptos esse responsum fuisset, tum ab alijs manus abstineri non vetuit. quo facto sane præclare suum in nos odium **E** exprompsit, præsertim quod paucis ante diebus, intercepto nauigio, quo Franciscani concionatores duo, totidemque seculares, vt appellant, sacerdotes in Lusitaniam uehebantur, eorum nulli necem intulit: nactus deinde nostros magna ex parte adolescentulos tyronesque, nulli pepercit omnino. Mactatus est autem omnium primus Ignatius, quem obuiam hostibus prodeuntem elata manibus ea quam dicebamus imagine, magnoque animo profitentem sese cum suis esse Catholicum, lancea tribus ictibus confoderunt, & sacram imaginem extorquere frustra conati sunt. tum Didacus Andradius in amplexum ruit Ignatij: atque ita coniuncti simul ambo confecti vulneribus præcipitantur in mare vna cum ipsa imagine, quæ de Ignatij manibus nunquam exciderat. Inde tabulata onerariæ subeunt, quo Ignatius in eo tumultu fratres octo & triginta (tot enim erant eum ex hoc portu profecti) condiderat: binosque, ac ternos ordine deinceps eductos ad nauis marginem, actalaribus tunicis, quamquam exigui admodum pretij, exutos, adacto bis terue singulis in viscera pugione, semianimes è naui deturbant: quorundam etiam præcidunt brachia, vt omnem prorsus euadendi spem ijs adimant. Atque hunc exitum felix comitatus ille sortitus est. Postea quæsitum de trium illorum cæde, qui ex hostium classe in onerariam primi transcenderant. Eius auctores cædis, onerariæ gubernatorem cum ministris duobus, ad se perduci furore percitus iubet Soria, ibi, ipso non solum imperante, sed **F** etiam inspectante, viuentium pectora dissecantur, & extracta crudeliter intestina deiciuntur in pelagus. Iam vero hanc immanitatem Calviniani illo etiam scelere cumulant. in onerariam reuertuntur, sacrosanctum caput vnus ex vndecim Virginum millibus, quod solatium neophytorum Ignatius in Brasiliam afferebat, è carchesij fune contumeliose nefarieque suspendunt: deinde arreptam aliam Virginis Deiparæ effigiem, egregio perfectam opere, quam item Roma Ignatius auexerat, cum sacris alijs imaginibus permultis, in angulo nauis per ludibrium collocant: in easque vt in scopum ficas eiaculari lasciuientes incipiunt. Rosaria vero benedicta, ac sanctorum reliquias, librosque de religione, & alia scripta quædam ad Brasiliæ prouinciæ rem magnopere pertinentia, vt sibi minus utilia, vel superuacanea potius, alto mandarunt. Huius rei gesta scribam totius à Lusitanis duobus accepimus, qui spectatores affuerunt, cum per eos dies à Calvinianis captiui detinerentur. Qui è nostris occisi sunt, æque nouitij ac veterani, præclaris erant adiumentis rerum gerendarum instructi: itaque ad rem Christianam promouendam valde habebantur idonei.

Obstupescit sane, mecum ipse considerans mutationes migrationesque nostrorū è nauim in nauem Olisipone primum, deinde in hac insula Materia; vt felix ille manij pulus, sicuti

Gedeo-

A Gedeonis quondam milites, pæne viritim à Domino lecti fuisse videantur. Me in S. Iacobi nauem imponere, ipse apud Aloysium præfectum remanere Ignatius iam prope decreuerat, sed mutauit deinde consilium: partim vt equidem existimo, ne laborem atque periculum subterfugere voluisse videretur; partim etiam quod ego tanto indignus bono videri licet fui. Reliqui sumus nunc è Societate ad triginta. Captū iter numinis fiducia persequi certum est: vtrum eodem euentu, nescimus: illud quidem intelligimus: Iacobum Soriæ id vehementer expetere, nobisque tendere insidias. Sed iam instat hora profectionis; itaque finem scribendi facio, meque & comites tuis cæterorumque sacrificijs ac deprecationi commendo. Ex insula Materia xv. Kalend. Septemb. M. D. LXX.

FRANCISCI HENRICI
Præpositi Domus Olisiponensis ad
socios, Romam.

NXITVM Ignatij Azebedij, & Sociorum nouem & triginta iam cognouistis, vt credimus; qui Brasiliam vna cum Aloysio regio Præfecto petentes, vt in ea prouincia, rei Christianæ procurandæ causa, more nostro collegia instituerent, in itinere à Calvinianis oppressi, vitam in professione fidei Catholicæ profuderunt. Nūc aliorum XIV qui anno post, in eadem causa parem præstiterunt animi fortitudinem (ad septuaginta enim è nostris Olisipone discesserant plures in naues impositi) persequemur eo ipso **C** ordine, quo rem totam alter duorum qui Dei benignitate superfuere, nobis exposuit.

Post obitum Ignatij, cum Lusitanicæ naues è Materia insula cursu in Brasiliam directo soluissent; aliæ alium euentum fortitæ sunt: ea vero, qua Petrus Diazus cum Socijs aliquot uehebatur, ad Cubæ insulæ portum, cui à sancto Iacobo nomen est, fluctibus & procellis adeo labefactata peruenit; vt eam relinquere plane sibi necessarium duxerint. Sed cum alia esset ibi nulla, ad Abanam eiusdem insulæ portum, in Orientem procedere statuerunt; ac tridui primum iter emensi pedibus; & quidem excalceatis, imbre denso atque perpetuo, via teterrima; difficultatibus præterea vt in eiusmodi regione, maximis; exiguo & aperto sese commisere nauigio, ventis pluuiæque adeo expositi, vt non commeatus modo corruperetur humore nimio, sed & ipsa quibus erant induti vestimenta pæne putrescerent. Eo nauigio quattuor & septuaginta leucas Abanâ vsque prouecti, maioris formæ naui in eo portu cōducta, Augusto menſe denique ad insulas Tertias, Aloysium regiū Præfectū, & è nostra Societate Franciscum Castrū, & quinque fratres qui antecesserant, assequuntur. Hic Aloysius, nauali turba vehementius imminuta, q̄ & ex oneraria ipſius, in tā difficili ac diuturna mensū quindecim nauigatione viri sexaginta perierant, & ad Antillas multi substiterant; multi etiam laboribus periculisque defatigati, mutato consilio in Lusitaniam inde reuerterant; cum superesset vectorum & nautarum vix quod in vnam satis est

R r 2

set

set onerariam (in quibus tamen ipsis foeminae quinque & viginti, imbelli cum puero- D
rum grege numerabantur) redactis in vnum omnibus, captum iter vnica naui pera-
gere instituit; soluitque feria quarta, octauo Idus Septembris. Porro è Societate no-
stra (totidem alijs fere tempestate disiectis, de quibus nihil dum certi compertum
est) quatuordecim aderant, Patres duo, Petrus Diazius & Franciscus Castrius; duodecim
fratres; Alfonsus Fernandus, Gaspar Goës, Andreas Pais, Ioannes Aluarus, Petrus Dia-
zius, alter eodem, quo Sacerdos nomine; Fernandus Aluarus; & ex nouitiorum nume-
ro; Michaël Tarraconensis, Franciscus Paulus, Petrus Fernandus, Sebastianus Lupius, Di-
dacus Fernandus, Didacusque Caruallius. Tres octo in altum Oceanum prospero flatu
prouecti; naues quinque sole iam occidente conspiciunt, quarum erant Gallicae quat-
tuor, vna Anglica. Ea, dissimulato in noctem vsque consilio, conuersis deinde repente
proris, vento secundo nauem nostram insequuntur. Id vt animaduertit Aloysius, ratus
(id quod erat) & hostes esse, & haereticos; aduocata statim concione, socios nauales ad
praelium acriter ineundum hortatur, mortemque vt Christianos deceret, pro Catholica re-
ligione fortiter oppetendam. deinde arma expediri, culcitras locis opportunis pratendi,
saxorum vim congeri, sulphurei pulueris cados promi celcriter imperat: dispositis deni-
que ad pugnam stationibus, peccata rite confessus est ipse, & ceteri quibus ea nocte con-
fitebatur spatium datum est. verum in albescente iam die, rostrata hostium nauis ex earum E
genere, quos Galeones appellant, ad nostram appropinquauerat, amplior & eminentior
multo; duabusque tormentorum significationibus, de more, iusserat à Lusitanis vela sub-
mitti. Cum illi nequaquam parerent; tum hostes facto ter in onerariam impetu, quinq.
ex eorum numero occidunt, septemdecim, eosque fere omnes in cruribus vulnerant, sic,
vt funibus, ne caderent, altera manu apprehensis, non nisi altera decertare possent. Et
quamquam haeretici è superiore admodum loco pugnabant; haud tamen incruentum eis
fuit certamen: siquidem & initio dimicationis de suis fere viginti amisere, vulneratis præ-
terea circiter vndecim; & deinceps tribus bombardæ ictibus laesi grauisime sunt, quorum
vno diffractus malus & vela prostrata; altero perforatum carinæ latus non sine magno eo-
rum discrimine aquas accepit; tertio discerpti decem simul haeretici: quæ tametsi erant om-
nia non leuia incommoda, nihil tamen hostes æque perturbauit ac vela deiecta, prorsus vt
de se actum iam arbitrarentur. Tum vero ex ipsa desperatione omnibus connixi viribus,
quartum iam nostros inuadunt, & minore quam putauerant negotio superant. decem
quippe non amplius propugnatores erant relictis, quorum quinque in proa collocati, pri-
mo impetu cecidere. Itaque patefacto iam aditu, haeretici ad sexaginta vi maxima irrum-
punt, quos Aloysius, cum duas ferreas glandes alteram accepisset in pectore, alteram in
crure, quamquam exhaustis iam corporis viribus, magno tamen animo constituit oppo-
nere; gladioque, & scuto nunquam abiecto, ad extremum vsque spiritum dimicauit egre-
gie. Eius morte à reliquis deditio facta. quæ tamen ad mitigandam hostium crudelita-
tem minime valuit. nam diabolicis instinctu furis, obuios quosque obtruncant: Aloysiū,
ignari quis esset, nudatum, itemque aliorum corpora multis adhuc spirantibus, in vn-
das proijciunt. Versus deinde in Sanctorum reliquias, & sacras imagines furor, quarum
erat ingens in ea nauis numerus. Has haeretici Catholicis per vim extorquere, trahere per
tabulata, calcare pedibus, in ignem denique gratulabundi conijcere: simul, ore impurif-
simo, in Sanctos quorum erant illæ reliquiae, blasphemias euomentes, quas horret ani-
mus scribere. quin etiam, repertas vigesimo post die statuas duas, alteram sacratissimæ
Virginis, alteram Angeli, clatas in publicum, sacrilegis fregere manibus, caput Angeli
per ludibrium tota nauis circumferentes. Tertium & trigessimum vagati diem, capto etiam
Algarbiensi nauigio, prædam exposuere postremo ad Oruium promontorium oræ Cal-
laicæ. Classi præpositus erat Ioannes Cadauius Gallus, haereticus vehemens, &
Ecclesiasticorum ordinum inimicus acerrimus: rostrata vehabatur eadem, qua Ia-
cobus ante Soria Ignatium Azebedium & comites ceperat & occiderat. In Aloy-
sium vero prædictum incidere Calviniani, cum ab insula Gomera, eam depopulati,
fol-

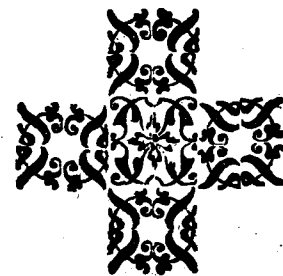
A soluisent. atque is fuit Aloysij & Lusitanorum obitus. cuius viris de fortitudine virtu-
teque frater noster ita multa commemorat; vt pro certo habendum sit, animam eius
in coeleste domicilium commigrasse. Nunc veniamus ad nostræ Societatis homines,
quod maxime nobis propositum est. Ii, cum hostes infesti aduentarent, à media
noctē ad lucem vsque expiandis per Confessionem criminibus quisque suis vacarunt.
Deinde tabulata subire iussi, non nisi commisso prælio ascenderunt ad animandos milites,
cibo recreandos, & curanda vulnera. Sed quo tempore facta est deditio, in summa nauis,
præter Castrium exstabat eorum nemo: namque is paulo ante ad excipiendam vnius è gu-
bernatoribus Confessionem ascenderat, ad imam proræ turrim ex vulnere animam agentis.
In eo munere occupatum, haeretici vulneribus quam plurimis punctim caesimque confo-
diunt, ira maxima perciti, nimirum eo quod Ecclesiæ sacramenta ministrantem offende-
rant. Nam in cæteros non adeo saeuere: in Castrium vero certatim omnes. Sub idem
tempus Petrus Diazius, qui ad eam vsque horam Confessionibus eorum qui sub tabulatis
erant, operam dederat, atque hilari semper ac sereno vultu animauerat cæteros, Gaspare
Goe sequente, in apertum prodiit. Vt primum apparuere, vtrunque Galli confestim
occidunt. nec puero quidem ætatis admodum teneræ parcunt, qui à Petro ægre sese diuel-
li patiebatur. Atque hoc maxime modo tres ij primo congressu caesi ac nudati, deijciuntur
B in pelagus. Tum vndecim reliqui, sedato iam paulisper tumultu, sese inuicem plenis pie-
tate sermonibus adhortati, vltro in editiora nauis euadunt: nec modo, latendi causa, in
cæteram turbam sese non inserunt; sed etiam in vnum, dedita opera, conglobati omnes,
aperte profitentur se & eiusdem esse religionis cuius tres modo perempti, & æque para-
tos ad mortem communis Domini gratia subeundam. Quos, circumfusi confestim hære-
tici, dictis factisque eo die toto contumeliose ac petulanter illudere ac diuexare non desi-
nunt, cum illi responderent nihil, nisi siquid ad honorem Dei, vel ad dignitatem Eccle-
siæ Catholice pertineret. Vbi nox adfuit, manus ad terga religantur in fontibus: atque in-
ter vincendum, accidit vt Michaël Tarraconensis è vulneribus quæ in brachijs principio
acceperat, ingemisceret. Quæ res tantum abfuit, vt haereticos ad misericordiam permo-
ueret, vt etiam arreptum furenter hominem, multa ingerentes probra, è nauis precipitaue-
rint; & ne incomitatus abiret, Franciscum quoque Paulum (nam is erat proximus) eo-
dem impetu deturbarint. Cæteri omnes, vinculis (vt dicebamus) iniectis, in Aloysij
cubiculum detruduntur: adhibitisque custodibus, totam eam noctem, partemq. insequen-
tis diei, prope per inedia transigunt: cum interea super alios alij ad ostium adessent car-
ceris, modo lata, modo tristitia nuntiantes: quidam etiam truci obtutu, strictis minaciter
gladijs fremere: Papistæ, Latrones, ecquis erit aliquando qui vitam vobis eripiat? &
C alia eiusmodi. Interea nostri, quasi futura prospicientes, magno animo sese ad extrema
queque parauerant: nec eos sefellit opinio. Nam educti è carcere, damnantur capitis.
Iamque parabantur laquei vt suspenderentur singuli è maximo nauis malo; cum Præfe-
ctus, maioris prædæ spe, quod eos putaret pecuniam, ad templum in Brasilia exedifican-
dum, secum attulisse, rem in præsentia distulit; sed eorum comperta denique inopia, Pe-
tro Diazio, Didacoque Caruallio ibidem relictis, septem reliquos in rostratam ex onera-
ria transferri iubet. Hic eos haeretici denuo circumfistere; nec solum in fratres nostros, verum
etiam in Romanum Pontificem CHRISTI Vicarium, in Ecclesiasticos ritus, in San-
ctos eorumque venerationem, denique in Sacramentum ipsum altaris, contumeliosa atq.
impia verba proferre. ad quæ cum illi fortiter admodum responderent, cædebantur pu-
gnis, alapisque frequentibus, defensores Catholice fidei: quin etiam exquirebantur dili-
genter in summis capitum verticibus, sacrae quas appellant coronæ, quarum haeretici si
quas inuenerant, has vero iterum iterumque singuli tundere; & simul iurgijs & maledi-
ctis in eosdem inuehi cum alijs multis, tum illis præsertim: canes, fures, veteratores; per
vos stat quo minus conspirent vniuersi mortales atque consentiant, sublatisque discordijs
ac tumultibus, tranquilla omnes pace atque otio perfruamur. Vestro scelere non modo
Germania, & Gallia, verum etiam Brasilia, atque adeo toto terrarum orbe praua doctrina
Rr 3 diffun-

diffunditur. Erat è nouitiorum numero Petrus Fernandus, faber lignarius; omnium re-
centissimus ille quidem; sed apprime humilis, & magna virtute vir. Is, initio deditio-
nis, pileo talarique tunica exutus ab hostibus, ne deinde fallente vestitu pro seculari haberetur,
& præclaram pro CHRISTO moriendi occasionem amitteret; aggregabat se ad fratres
identidem, vultu oculisque ad modestæ religionisque significationem ita compositis, vt
vel ex eo satis intelligerent hæretici, hominem esse de nostris. Quo etiam vehementius
irritati, caput eius arreptum, vtraque manu subrigere, colaphis pectere, digitis oculos ape-
rire, palpebrasque distendere, paxillos denique mento subdere, ne vultum demitteret. ad
hæc, illum contumelijs inceslere eiusmodi: Canis, attolle faciem; frontem exporrigere. quæ
ille nimirum excipiebat tanta non solum animi æquitate, sed etiam oris hilaritate, vt eo
bono se indignum existimans, conuersus ad Deum, diceret: Quo meo mihi merito hoc
tribuis, vt pro te patiar, Domine? Per hanc simul procacitatem atque sauitiam hæretici
cum sese miseri diutius oblectassent, alij demum alto varios in vsus digressi sunt; spatium-
que fratribus datum ad inflammandos mutuis cohortationibus animos, viresque recolligen-
das: quo in genere Petri maxime Fernandi, eius quem modo dixi caritas ac virtus enituit,
cum in singulos congressus, lætissimo semper vultu, cæteros ad constantiam ac fidem ac-
cenderet, atque ad agnoscendam insignem hanc in se Dei beneficentiã, multis rationibus
excitaret. Cuiusmodi sermonibus dum se inuicem confirmant fratres, magna rursus cir-
cumuenit eos hæreticorum manus. Instituitur de religione certamen: ex quo, vt genus vi-
deatis, vnum attigisse sat fuerit. Oppugnabant hæretici supplicationes & preces, qui-
bus auxilium à Sanctis more catholico exposcimus. qua in disputatione acrior coortus
quidam ex ijs: Non ne, inquit, cernitis, in nostra potestate vos esse captiuos? quin vos
igitur MARIA virgo, Sanctique, quorum opem implorandã affirmatis, è manibus nostris
eripiunt? cui fratres: Si expediat nos esse superstites; Beatissima Virgo Sanctique, & vi-
tam nobis à Domino, & libertatem obtineant utique: sed quia emori præstat, idcirco non
impetrant. Hæc & alia id genus respondebant fratres: quæ illi cum ferre non possent, a-
mentes iracundia & rabie, consputabant ora subinde nostrorum: quin etiam quodam Al-
phonfi Fernandi responso permotus vnus ex ijs, furensque: ob id ipsum, inquit, quod
ita dixisti, peribis. cui Alphonfus, vtpote Prominister: Non solus ego, sed omnes plane
mori parati sumus. Atqui exspectate (ait hæreticus) molossi canes, caput egomet uobis
præcidam, vosque (meam fidem testor) in mare præijciam. Hac altercatione in cœnam
vsque ducta, discedunt hæretici: fratres vero tempus nacti rursus molestia vacuum, de in-
tegro adhortari se mutuo; diuinam opem in tali tantoque salutis aternæ discrimine expe-
tere; CHRISTI morte cruciatibusque memoria repetendis, sese ad perseverantiam at-
que ad fortitudinem incitare; Deo denique pro tam præclara sibi oblata bene moriendi oc-
casione gratias agere. Interea hæretici expleto epulis ventre, animi quoque feritatem ex-
tremo supplicio nostrorum exsaturare constituunt: nec mora: singulos octoni denique cir-
cumstant, exutosque tunicis, quanta maxima vi, quàm possunt longissime à nauibus in
altum ciaculantur. Ac Petrus quidem Fernandus, & Ioannes Alvarus, natandi minime
periti, fluctibus hauriuntur illico; cæteri quinque vnum in locum diuinitus congregati,
diu sese sustentant, postremum vale sibi dicentes inuicem, ac veniam inter se delictorum
petentes. Didacus vero Fernandus, quem vna cum Sebastiano Lupio (qui deinde super-
stites ambo fuere) sub noctem hæretici quidam quasi diuino iussu, cibo potuque refecerat,
validus viribus, classem, quod è repentina pluuia venti quieuerant, tardius euntem asse-
quutus, & nescio quo pacto in vnam nauium acceptus, Diuinæ consilio prouidentia man-
sit incolumis. Luctantur cum fluctibus reliqui, & quamquam in summa difficultate
ac defatigatione, Apostolico Symbolo, precibusque fundendis ad Deum, sese contra
spiritalis nequitias communire non desinunt. iamque nox erat media, cum Alphonso
Fernando in verba præeunte, certos è quinquagesimo psalmo versiculos decantare cape-
runt, atque illum præfertim: Tibi soli peccaui, &c. Verum lassitudine tandem victus, &
aquarum vi obrutus Alphonfus extinguitur, spectata probitate, ac religione vir, cuius
præcipue

A præcipue robur animi ac virtus in hæreticis modo refutandis eluxerat. Hunc autem eo
consilio è Lusitania secum abduxerat Azebedius, vt philosophiam, cui magna cum lau-
de uacauerat, in Brasilica prouincia profiteretur. Alphonsum secutus est mox, IESVM
inuocans, Andreas Pais: postremus omnium Fernandus Alvarus mergitur. Tum Seba-
stianus Lupius in mari medio, nocte intempesta, densis tenebris, imbre maximo derelictus,
elatum sorte quadam in classe lumen eminus intuens, mille circiter & quingentorum
passuum interuallo distantes consequitur naues; quarum ad vnam, itemque alteram acce-
dens, & vt admitteretur suppliciter postulans, cum acerbe minitantes hostes, intentaque
in se tela sensisset; quasi ad extremum perflugium, contendit ad vnam è scaphis: cuius ad
marginem stans forte quidam hæreticus paulo mitior, tum Sebastiani angustijs, tum
etiam fortassis ab se desertæ veræ fidei religionisque recordatione commotus,
excepit hominem: penulaque contactum, ac furtim in nauem imposi-
tum, commentis quibusdam hostium furori atq. immanitati sub-
trahit. Duos autem illos qui in Lusitanica nauis relictis fue-
rant, eodem genere mortis, eadem animi magnitudine
defunctos accepimus. Porro nobis hæc omnia
Sebastianus ipsemet Lupius exposuit. nos
totam rei gestæ seriem his consigna-
tam litteris eidem Sebastiano re-
cognoscendam ostendi-
mus: cuius ille nar-
rationis veri-
tatem ac
fidem suo rursus testimonio comprobauit. Quo etiam
studiosius fecimus, vt hanc ad vos mitteremus epi-
stolam, rati eo vobis gratiorem futuram,
quo certiora perferret. Quod reli-
quum est, vestris omnium sacri-
ficijs, precibusque, nos e-
tiam atq. etiam Do-
mino com-
menda-
ri
percipimus. Olisipone. v.
Idus Decembris.
MDLXXI.

F I N I S.

CLAVDIO AQUAVIVAE D
 PRAEPOSITO GENERALI
 SOCIETATIS IESV.

Ioannes Petrus Maffei S. D.

QUAE parens et conditor nostrae Societatis Ignatius, auctore ac duce Deo gesit in terris; ea profecto digna sunt, in quibus commendandis immortalitati, scriptorum omnium certet industria. Id scilicet fuit causa, cum in eo munere alij non sine pietatis & ingenij laude versati sint, cur ego quoque, delatam olim ad me à Patre nostro Everardo nonnullam huiusce provinciae partem, neque ita gravate receperim; & receptam, si minus cum apparatu et copia, certe cum fide curaque, Deo adiuvante confecerim. Nec sane dubium, quin, qui talem mihi laborem iniunxerat, huic potissimum laboris eius & opera fructus ac prima libamina deberentur. Nunc, quando, priusquam in vulgus exirent lucubrationes meae, ad beatos ipsius Ignatij complexus, ut speramus, ille decesit; ei nempe qui in utriusque Praepositi locum & curas nutu divino successit, optimo iure dicenda fuerunt. Ac tibi quidem, Pater humanissime et optime, in praclarum illud exemplar dies noctesque intuenti, minime dubito quin opus hoc qualecunque, gratum acceptumque futurum sit. Ceteris ut perinde iucundum ac fructuosum accidat; nimirum, ab IESV, tuis incensis officio et caritate precibus & sacrificijs impetrabis.

IGNATII

IGNATII VITAE
 LIBER PRIMVS.

Ortus eius, & educatio. Cap. Primum.

NEA Hispaniae regione, quae ad Pyrenaeum pertinet, ac vulgi sermone Guipuzcoa nominatur, in primis clara est Loioleia familia. Eius familiae princeps Bertramus, Ognis & Loiola dominus, quae loca sunt in finibus urbis Aspeithiae, in matrimonium ducta Marina Sone, aequae clari generis foemina, quinque suscepit ex ea filias, filios octo: quorum minimus natus fuit Ignatius is, quem Societas IESV parentem agnoscit; cuius de vita & moribus, quae nobis fuerint comperta, in unius Dei gratiam gloriamque litteris mandare decreuimus. Hisce ergo parentibus natus Ignatius est anno post Virginis partum M. CDXCI. regnantibus in Hispania Fernando & Elisabetha, cognomento Catholicis. Ac de prima ipsius pueritia id vnum constat, haud ita seuera disciplina educatum à suis fuisse; atque ab ipsis incunabulis, ut in opulenta domo, profanos admodum hausisse spiritus: deinde litteris vixdum à limine salutatis, cum esset eximia & animi & corporis indole, continuo in Fernandi regiam à patre missum, veteri Hispaniae more, quo in regno principum liberi ea fere conditione ac iure nascuntur, ut maximus aetate dumtaxat in patrimonio imperioque succedat; reliqui, siue ad acuendam gentis industriam, siue ad familiae splendorem in vno capite retinendum, portiuncula quadam hereditatis asperfi quae tenuem in vitum cultumque sit satis, vel studiis doctrinae militiae dant operam, vel aulae regumque praesidio ad opes gloriamque nituntur. Hic ille cum honorarios inter ephebos aliquandiu apparuisset, aulicis imbutus moribus ad Antonium Manricum sese contulit Naiarensium duces ex ijs, quos in Hispania magnates appellant; quo cum Loioleiae genti necessitudo vetus intercedebat. Atque apud hunc domi forisque in honore habitus, rei militaris tyrocinia posuit: & quod ijs ferme usu venit, qui nondum caelestes delicias degustarunt, id ipsum Ignatio contigit, ut ardenti laudis humanae studio, & communis consuetudinis impetu abreptus, cum esset in corporis ornatu elegantissimus, equorumque, & armorum usu praecelleret; quod sibi datum fuerat temporis ad negotiationem salutis aeternae, id ille miserabiliter, ut plerique mortalium, partim in factionum rixarumque periculis, partim in amatoria vafania, & caetera saeculi vanitate consumeret. Verumtamen inter eiusmodi vitia, & caecos errores, praecleara quaedam emicabant bonae ac religiosae mentis indicia. Primum enim in tanta licentia militari, tamque corruptis hominum moribus, quamuis animo consternatus esset interdum, & multis undique cinctus angustijs; nulla tamen ipsius atrocior unquam audita vox est, quales multae à nefarijs hominibus in Deum, ac Dei providentiam vulgo iactantur. Nec solum ab omni verborum impietate semper abhorruit, sed etiam sacra omnia sacrorumque antistites naturae perpetuo instinctu admodum religiose reuerentus est. Erat praeterea intactus ab avaritiae sordibus, & à lucri cupiditate vehementer alienus: quod cum alias, tum vero in expugnatione urbis Naiarae, quae in Cantabriae finibus est, perspici

perspici potuit: quam iure belli, cum dux militi diripiendam dedisset; Ignatius, quamuis ad ipsum victoriae pars non exigua pertineret, tamen nec praesentis praedae dulcedine, nec ceterorum exemplo adduci potuit, ut sese alienae rei contactu pollueret; non Christiano solum, sed etiam ingenio homine id insignium existimans. Quae ipsius altitudo animi in priuatis quoque disidijs ac simulatibus eminebat, ut si quando ex certamine dignitatis (ut fit) ad manus pugnamque venisset, si locus reconciliationi daretur, illico vna cum armis odium omne deponeret, & cum inimicis in gratiam plane bona rediret fide. Neque vero eidem in magnis arduisque negotijs capeendis alacritas, vel gerendis consilium & cautio deerat. quocirca inter quosdam Cantabriae populos graui orta seditione, legatus ad eos a duce Naiarae, breui controuersias omnes magno partis vtriusque consensu & approbatione diremit: ac licet iuuenis admodum esset aetate, in agendo tamen, tractandisque hominum ingenijs, iam tum senilis quaedam in eo maturitas apparebat; prorsus, ut negotium nullum ferme susceperit, quod non ad optatum exitum sua lenitate ac virtute perduxerit. quamquam ob imperitiam rerum diuinarum, haec tam egregia animi bona, & quasi talenta non optime collocabat interdum: ad hominum videlicet gratiam, ac sui ipsius incrementa ijs artibus vtens, quas ad vnius Dei honorem & gloriae omnino referri oportuerat.

Conuersio eius ad Christum. Cap. 11.

VNC maxime in modum adolescentia, atque ipso aetatis flore consumpto, cum annum ageret iam nonum circiter & vigesimum, a miserabili errore, certoque aeternae vitae periculo in rectum salutis iter summo Dei beneficio reuocatus est. Tota autem eius conuersionis ratio fuit eiusmodi. Ardebat eo tempore Hispania intestini bellum multibus, quam nactus occasio Franciscus Galliae Rex, Nauarrae Vasconum quae Guipuzcoam attingit, Henrico Aliberto cognato suo recuperandae, cuius pater ex eo regno Fernandi Catholici armis olim exactus fuerat, Andreae Foxiu, cognomen-
to Asparotum, cum exercitu iussit in eas regiones impetum facere. qui celeritate usus, cum aliquot loca improviso aduentu cepisset; cumque nobilitas Henrici cupida ad Gallum sese quotidie adiungeret; Naiarae dux, qui Nauarrae summo cum imperio praerant, eius rei fama commotus, in vltiorem Hispaniam ad auxilia contrahenda profectus est, Ignatio, paucisque praeterea Pompelone custodiae causa relictis. Acceteri quidem, appropinquante Gallorum exercitu, magnitudine pedestrium & equestrium copiarum exterriti, & simul diffisi oppidanorum animis, tempore cedere, & urbem relinquere omnino decreuerunt: Ignatius vero, multis verbis homines ab eo consilio reuocare coactus, ubi se nihil proficere hortando perspexit, ardentibus oculis detestatus ignauiam perfidiamque, spectantibus omnibus in arcem solus introijt, paratus illam cum aliquot in eo praesidio relictis omni ope tueri, quo virtutis exemplo permotus alius quidam Ignatij in studio bellicae laudis aemulus, eandem aleam subiit: reliquis vero salus, quam aut fides aut gloria fuit antiquior. Ventum deinde in consilium est a custodibus de summa rei: cumque in tanta propugnatorum paucitate contra tantas hostium copias negarent plerique locum obtineri posse diutius, ac seniorum praesertim sententiae ad protectionem inclinarent; Ignatius, quo erat animi & corporis robore, quam acerrime sese rursus opposuit remque disiecit. Interea Galli, resistente nemine, propius ad urbem accedunt, & magna ciuium voluntate admissi, castris ad arcem positus, praefectum praesidij ad colloquium euocant. Ille accepta fide, cum tribus dumtaxat egrediatur, in quibus erat Ignatius, qui cum ab hostibus proponi conditiones iniquiores vidisset, exarsit nimirum, easque conditiones tam acris ac vehementi oratione comminationibus diffusit, ut ad extrema omnia perpetienda potius, quam arcem deserendam cunctos accenderit. Nec mora: Galli omisso colloquio, accensus in castris, tormentis moenia qua-

terc, at-

A. tere atque diruere; vndique ascensum tentare: Hispani contra, Ignatij praesertim exemplo atque adhortationibus incitati, fortiter sese defendere, subeuntem hostem gladijs, telis, contis arcere; quoad Ignatio ante alios dimicanti, globi vi excussus e muro lapis, laeuam haud ita graui ter laesit tibiam; globus vero ipse quamquam impetu refracto subiliens, dextram adeo labefactauit atque confregit, ut e vestigio semianimis alienata mente corruerit. Tum vero debilitati animis ceteri, & deditio facta. Ignatium porro stratum, vel ad colligendam clementiae famam, vel etiam virtutem in hoste admirati Galli benigne suscipiunt, & in urbem ex arce translatum, in pristino hospitio collocant, medicisque adhibitis, & rebus omnibus necessarijs diligenter curant. Huic Gallorum benignitati, pro sua animi magnitudine egregie respondit Ignatius. quippe tantum aberat ut eos odisset, a quibus in illam calamitatem, vitaeque discrimen erat adductus, ut cum in lecto decumberet, singulos blande comiterque compellans, omnia fere sua in eos amoris causa diuiserit; atque hunc clypeo, illum pugione, alium thorace donarit. Interiectis deinde aliquot diebus, cum grauius laboraret quam ut breui tempore sanari posse videretur; ad ceteram humanitatem illud etiam additum a Gallis, ut Ignatium lectica Loiolam vsque (neque enim longe aberat) deportandum curarent. qui peramanter a suis acceptus, cum ingravescente in dies morbo periculosius aegrotaret, accersiti confestim vndique medici, crure inspecto, febre uere pronuntiant, ossa illa, siue id prioris chirurgi vitio, siue itineris agitatione contigerit, nequaquam esse bene locata: neque vero, nisi ea coagmentatione denuo resoluta, frustisque suo loco repositis, posse vilo modo fieri ut coalescant. Qua tam acci ba denuntiatione Ignatius minime exterritus, non modo statim aequo animo sese paratum ostendit ad omnia subeunda, sed etiam inter ipsam curationem, quamuis esset asperissima, nullum aliud indicium dedit doloris, nisi ut coactos in pugnum digitos valde constringeret. Ex eo die morbus maiorem in modum est auctus; cumque iam Ignatius omnes fere cibos haustusque stomacho fastidiente respueret, aliaque in eo cernerentur lethalia signa; suorum admonitu, sacris, quae ad expiandum animum pertinent, rite procuratis, ipso B. Petri Apostoli peruigilio, cunctis moerentibus, eo deductus est, ut medici prorsus actum affirmarent, nisi ante mediae eam noctem vis morbi remitteret. Venerabatur iam dudum Ignatius praecipuo quodam cultu principem Apostolorum: quin etiam eius laudes militariter olim carmine Hispanico celebrauerat: cuius profecto pietatis fructum non exiguum tulit. siquidem illa ipsa decretoria nocte per quietem videre sibi visus est eundem Apostolum, optatam sibi valetudinem diuinitus afferentem. nec sane in irritum ea visio recidit: quippe continuo leuari doloribus, ciboque refici est captus. Iamque Dei beneficio periculum mortis euaserat, magnaue suorum gratulatione melius habebat in dies: cum repente animaduertit os quoddam genu sub ipso foedius prominere: quod quonia praeter caetera incommoda impedimento etiam sibi videbat fore, quominus graphice quam soleret ac vellet, ocreatus incederet (ut erat idem & patietiae militari, & urbanae munditiae & elegantiae apprime deditus) percontatus est medicos, posset ne vilo pacto deformitas tolli. qui cum respondissent posse utique, sed dolore omnium quos ad eam diem sensisset, maximo & acerbissimo, propterea quod in eam federe fragmenta iam firmiter coaluerant, non dubitauit Ignatius ingenti omnium vel admiratione, vel metu, concinnum ac decorum corporis habitum anteferre manifesto vitae discrimini: se carique de sententia medicorum os iussit, clariore etiam, quam ante, fortitudinis ac patientiae documento: quandoquidem in ea carnificina (quae quolentior, eo fuit horribilior) non modo ligari teneriue se non est passus, verum etiam, ijs qui aderant, pauore propemodum ex sanguibus, ab omni prorsus querimonia gemituque se ipse continuit. Post haec, doloribus magna iam ex parte mitigatis, nondum tamen gressu recuperato, nec pedibus ad insistendum idoneis, interea dum iacentis corpus terrestres medici per sanare conantur, eiusdem animi vulnera curare medicus caelestis aggreditur. Cum enim affixus lectulo Ignatius, fallendi temporis causa prophanum quempiam librum poposcisset ex ijs, quos antea per otium lectitare consueuerat, diuino plane consilio factum est, nullus ut eo tempore domi liber esset eiusmodi: at vero longe meliores alij duo reperti sunt.

Sf

sunt.

sunt, Hispanico sermone conscripti; quorum alterius, Vita Christi, alterius (quo selecta virtutum exempla continebantur) Sanctorum flores, erat inscriptio. Ea videlicet lectio salutis initium attulit homini. Dum enim oblatos sibi libros, varijs locis quasi aliud agens delibat, sensim capi captus est pulchritudine eorum quae scripta reperiebat; atque adeo inter ipsam lectionem, vbi quidpiam insigne cognouerat, subsistere, secum ipse deliberans: Quid si praeclarum hoc sancti Dominici facinus, quid si hoc sancti Francisci, Deo fretus aggrediar? Neque vero, cum haec & alia sibi multa proponeret, res occurrebat vlla tam ardua, tamque difficilis, quam non perficere sese posse generosa quadam alacritate confideret. Quae cum apud se diutius agitasset, emergebant rursus rerum inanium voluntates, & saecularia desideria: quorum sese nonnullis adeo manciparat, vt dum eorum vel adipiscendi rationem exquirat, vel potiundi spem animo concipit, plures interim horas per imprudentiam in ea cogitatione defixus haereret. Iamque priora illa propemodum exciderant, accensosque nuper igniculos pietatis, voluptatum illecebrae, & perniciose rerum fluxarum blandimenta restinxerant; cum periclitanti seruulo diuina bonitas opem celeriter afferebat, ex eorum videlicet recordatione quae legerat, meliorem ei mentem, & consilia saniora submittens. atque in hac item commentatione tamdiu morabatur, donec interuentu cuiuspiam, alio mentem animumque conuerteret. Hac ille vicissitudine, & quasi conflictu dies aliquot mirum in modum exagitatus, cum in eius pectore voluptas & virtus pae ex aequo certarent; contrarias in partes magna sua perturbatione distrahebatur, incertus animi, hancine viam, an illam, cum primum posset, insisteret. Verumtamen inter alternas fluctuantis animi propensiones illud intererat, quod blandis illis rerum fluxarum imaginibus, quamdiu praesentes obuersabantur, tamdiu titillabatur Ignatij mens: abeuntibus vero, succedebat illico amarus quidam torpor, & aegritudo, & sibi met displicentis animi taedium. At contra, praecleari illi ad Christianam laudem impetus, cogitationesque de adaequanda vigilantia & sobrietate Sanctorum, de votiuis peregrinationibus, de victu cultuque in primis horrido & aspero; non modo cum aderant, animum insolita quadam iucunditate mulcebant, sed in recessu quoque, tristitia subeunte nulla, securum hilaremque praestabant. Sed enim tantum hoc ille discrimen, saeculi tenebris occaecatus adhuc, hebesque ad subtiliora hominis interni iudicia, quasi ignotum quidpiam praeteribat, quoad clariore demum oborta sibi luce, mentis aciem accuratius in eam varietatem cepit intendere; ac denique, non sine admiratione quadam animaduertit, ab illis cogitationibus, vt erant inanes ipsae, sic se ieiunum & aridum, ab his autem, velut a pabulo salutari, laetum vegetumque discedere: liquidoque perspexit, fucata & insidiosa voluptas quantum a vero & solido gaudio ac suauitate distaret. Atque hanc primam de intimis animi sensibus motibusque, ratiocinationem habuisse fertur Ignatius: ad quam vbi maior deinde rerum diuinarum vsus accessit, tantam in spirituum discretione (quae consummatae sapientiae virtus est) solertiam atque peritiam est consecutus, vt egregia etiam illius generis praecipua in eo libro, qui Exercitiorum appellatur, posteritati reliquerit. His ergo obseruationibus, & assiduis librorum monitis e lethali animae veterno excitatus, antea vitae peccata, & infinitam in se Dei clementiam aliquando cepit agnoscere; nec solum de mutandis in posterum moribus, verum etiam de expiandis omni ratione delictis, placandoque numine, serio cogitare. Atque in hanc deliberationem ingressus, denuo sese ad Christi domini, Sanctorumque sectanda vestigia occulto quodam instinctu acriter sentiebat impelli, & eorum praecipue, qui in se ipsi quam maxime duri ac seueri exstitissent, artium quippe spiritualium, & Christianae philosophiae rudis & ignarus adhuc, omnem fere sanctitatis & officij perfectionem in asperitate vitae, & in voluntaria corporis afflictatione statuerat. quocirca iam tum agitabat animo, simul atque per valetudinem liceret, nudis pedibus Hierosolymam petere, ac frequenti verberatione, longoque ieiunio tantas peccatorum poenas vltro suscipere, quantas videlicet ab excelsa magnoque animo, salutare odium sui, & ardens diuinam gratiam promerendae studium exigebat. Iamque rectis euntibus sensibus, & optima quaque expectentem, longe vehemētius incitauit diuina visio. Etenim nocte quadam vigilantem, augustissima specie,

ac bea-

ac beatissimo lumine fulgens MARIA virgo vna cum paruulo IESV, non modo sese palam ostendit, verum etiam incredibili benignitate spectandam aliquamdiu praebuit: quo viso mirifice recreatus Ignatius, tantum repente odium fastidiumque concepit eorum quae apud caecos mortales prima putantur, ac praesertim quae cum inhonesta voluptate coniuncta sunt, vt omnes rerum illarum, quamuis diuturno vsu ac vetustate corroboratas imagines, ex hominis memoria cōfestim aspectus ille deterferit. Accessit ad haec illud quoque, non leue Dei beneficium, quod ei in omnem deinde vitam proprium ac stabile mansit: vt quotiescunque sublatis in caelum oculis astra suspiceret (quod sane saepe faciebat, ac diu) mortalia cuncta illi repente fordescerent; & miro quodam aeternae patriae desiderio raperetur.

Ad Monteferratam religionis causa proficiscitur.
Cap. III.

INTEREA simul & animo & corpore conualecens, e lectulo surgere, & intra cubiculi fines paulatim crura explicare, atque ingredi ceperat; nihilque longius ei videbatur, quam vt de cognatione sua, & de domo patris exire, & praeteritae vitae peccata quam acerrime vindicare sibi liceret. Sed quia nondum erat ad iter faciendum idoneus, constituit interim praeclearissimas quasque Christi Domini, Sanctorumque res gestas memoriae causa describere: atque ad id ipsum exquisiti cuiusdam nitoris & elegantiae codice comparato, quae de virtutum exemplis praecipue admirabatur, in eum codicem vario picturae genere quam compositissimis & quam clarissimis litteris ordine referebat. Atque huic operi dum insisit ardentius, quamquam sua de instituendo nouo genere vitae consilia mortalium nulli aperuerat; haec tamen tanta scribendi ac legendi assiduitas, contemptus corporis, frugalitatis amor & parcimoniae, sermo quotidianus non ad vrbanitatem, vel ad ambitionem, vt antea, sed ad modestiam, pietatemque compositus: haec igitur, & alia non obscura imminutati animi indicia, celeriter illum domesticis prodiderunt. In ijs Martinus Garzia frater natu maximus, qui de mortuo iam pridem Bertramo in dominatu, reique familiaris administratione successerat, suspicatus id quod erat, Ignatium vel morbi vexatione, vel eorum quae legerat admonitione compunctum, ac pertaesum vitae prioris, nouum aliquid ac magnum moliri, atque etiam fortasse nuntium rebus humanis velle remittere; commotus animo vehementer, hominem seuoat, varijsque interrogationibus blande pertentans, ad extremum per communes parentes, perque fortunas omnes obtestatur & obsecrat, videat etiam atque etiam quid agat, quo progrediatur, ne quid noui consilij capiat, quod vel ipsi munitum & exploratum ad gloriam & opes iter impediat, vel sempiternam Loioleae familiae dedecoris notam inurat. Ad quae Ignatius breuiter, quo se quam primum a fratre expediret, satis memorem fore sese respondit officij: & simul, quonia de recuperata propemodum eius valetudine ad Naiarae ducem nuntij venerant, in oppido finitimo, cui Nauarreto nomen est, eo tempore comorantem; veniam a fratre petijt ducis pro amicitia reuiscendi; ac per eam causam, duobus duxat assumptis famulis, qui eum in viam se dedit, ac breui Nauarretum peruenit incolumis. Ibi duce amicisque ita salutatis, vt arcana consiliorum suorum quam accuratissime tegeret, simul etiam certa pecuniae summa in vsus pios insumpta, Barcinonem petere, vt Hierosolymam inde contenderet, famulosque dimittere statuit, quo liberius remouis arbitris in suum seuire corpus, & debita vitae licentius actae supplicia a semetipso posset exigere. Solus ergo per summam dissimulationem Nauarreto profectus, primum omnium religionis causa celeberrimam beatam Virginis adem adire decreuit, quae in Monteferrato a monachis Benedictinis

cinis incolitur, estq. Barcinonem è Nauarra petentibus minime deuia. Deinde reputans
 apud animum suū partim voluptates, quibus antea indulserat, partim etiam periculosum
 & graue bellum, quod sibi rursum à carnis illecebris, atque ab inferioris animæ viribus im-
 minebat; omni ratione se contra domestici hostis insidias muniendum est arbitratus. Ergo
 non solum institutam, ex quo die Loiola discesserat, consuetudinem obfirmato retinuit
 animo, vt singulis noctibus poenæ nomine se acerrime verberaret; sed etiam ratus nullum
 continentiae præsidium posse firmiter inueniri, quàm Dei matris eiusdemq. Virginis per-
 petuæ patrociniū, recenti præsertim illius in se clementia ac benignitate inuitatus; in eius
 maxime clientelam fidemq. confugit, ac studio virtutis incensus, illico fecit vt eidem Vir-
 gini Beatissimæ sese irreuocabili voto castitatis obstringeret. Quod religiosi animi obse-
 quium & sacrificium pro sua infinita bonitate ratum & gratum Deus ipse videtur habuisse:
 quandoquidem ipsa Virgine deprecante videlicet, ex eo tempore ad extremum vsque
 diem Ignatius plane omni sensu libidinis caruit. Cæterum quo facilius omnes intelli-
 gant, quàm sit periculosum & anceps, in Christianæ philosophiæ curriculo sine rectore
 ac magistro versari; non omittam hoc loco quod ambulanti in feruore spiritus per eos ip-
 sos dies Ignatio cōtigit. Erant eo tēpore in Hispaniæ finibus, Maurorum multæ reliquiae:
 quos nefariæ superstitioni Mahometis addictos, Fernandus Catholicus haud ita pridem è
 suo pepulerat regno. Ex ea igitur face quidam insidens mulo, Ignatium forte affecutus,
 comitem sese illi adiunxit; ac nonnulla primum (vt fit) de itinere sciscitantur, varijs dein-
 de sermonibus eo deuentum est, vt de singulari MARIÆ virginitate differerent. quam
 cum nefarius ille ante partum quidem integram illibatamque fuisse fateretur, à partu vero
 nequaquam; contra Ignatius ab eiusmodi errore quibuscunque poterat rationibus homi-
 nem reuocare cōtenderet; post multam altercationem magis magisque obstinatus impius
 ille, cum oblatam sibi veritatis lucem intueri nollet, repente non sine rabie quadam subdi-
 tis mulo calcaribus antecessit, seque celeriter ex Ignatij conspectu proripuit. Quo facto ve-
 hementius irritatus Ignatius, parum abfuit quin citato gressu persequeretur abeuntem, &
 pugione confoderet; facinus indignum existimans non tam contemptum relictumq. su-
 perbe se, quàm de summa castimonia & sanctitate Reginæ Angelorum ausum fuisse vilif-
 simum caput ore polluto detrahere: cumque militari etiam tum spiritu religionis officij-
 que momenta per penderet, sese vix pietati satisfacturum putabat, si tantas blasphemias pa-
 teretur inultas, neque ab impuro dæmonis mancipio poenas petulantis linguæ reposceret.
 Verumtamen incitatum iam generosi pectoris impetum retardabat suspicio latētis in tam
 speciosa cogitatione piaculi; metusque probabilis, ne per hanc animaduersionem, & cæle-
 ste numen, & eam ipsam quam defendere conabatur, Virginē offenderet. Cum igitur mul-
 ta secum agitasset, motu corporis pariter atq. animo varius; ad extremum, sane quàm præ-
 cipiti consilio statuit ad biuium vsque procedere, vnde Maurum ex habito colloquio ad
 proximum pagum nouerat diuertisse. in eo biuium laxatis omnino mulæ, qua vehebatur,
 habenis, ita de re tota interpretari, vt si bestia ipsa per se Mauri vestigijs insisteret, non du-
 bitaret quin accepta futura esset ultio Maiestati diuinæ: sin minus, pro certo putaret, nequa
 quam id à se officij Deum, Beatamque Virginem postulare. Hac ille mente processit ad bi-
 uium: cumq. pagus ille, quem diximus, abesset diuerticulo passuum non amplius quadra-
 ginta, via facili ac spatiosa; plane diuinitus factum est, vt sponte sua iumentum angustiore
 via Barcinonem versus iter arriperet. Atque hunc in modum Ignatius in re tam graui, nul-
 lo pia ipsius studia regente periclitatus, lethalis noxæ crimen felicius effugit, quàm sapien-
 tius. Inde progressus ad vicum à Monteferrato haud longe distantem, de peregrinatione
 Hierosolymitana, deque asperiore vita quamprimum ineunda mire sollicitus, viatorum
 ibi cōmit ornatum, sparteos videlicet calceos, talarem è sacco tunicam, funemque pro bal-
 theo, tornatilem baculum, & in vsum aquæ cucurbitam. Quæ omnia, vt Christi pauper-
 tatem non erubescere, & peruersam recti verecundiam deponere paulatim assuesceret, su-
 spensa propalam ex ephippijs, ad montem vsque latus aduexit.

Alia

Acta eius in Monteferrato. Cap. IV.

Vo simulatque peruenit, templum ingressus, ac numine sa-
 lutato, nihil antiquius habuit, quàm vt per sacram totius an-
 teactæ vitæ confessionem, contractas animi sordes elueret.
 qua confessione in primis fideliter atque accurate de scripto
 peracta per triduum, summa deinde cum veneratione ad Sa-
 cramentum altaris accessit. Contulit etiam cum eodem pa-
 tre, qui sibi confitenti aures dederat, omnia sua consilia co-
 gitationesque de imitatione Sanctorum, quæ ad eam vs-
 que diem prorsus nemini patefecerat. præterea, quidquid ha-
 buit pecuniæ, totum id in Christi Domini gratiam pauperi-
 bus benigne diuisit. Dein silentio noctis eius, cui dies festus Angelicæ salutationis illu-
 xit, pretiosa vestimenta quibus erat ornatus, quàm occultissime potuit, pannoso cuidam
 ex infima plebe largitus, confestim optato illo sacco sese alacer induit, ac fune præcinxit;
 dextro pedi; quod ex reliquijs morbi singulis etiam tum noctibus intumesceret, calceum
 induxit è sparto; sinistrum vtique nudum relinquere, & capite item nudo prorsus decre-
 uit incedere. Sed quia non ignorabat plurimos pallio tenus esse philosophos, vestemque
 facilius multo mutari quàm mentem; omni ope sibi enitendum existimauit, vt illa exte-
 rioris amictus insignia, ad intimos animi sensus occulta quadam affinitate pertingerent.
 cumque accepisset in more positum olim fuisse, vt nobiles equites antequam in ordines
 referrentur, in sacris ædibus noctem vnā armati excubarent (quod in Hispania perui-
 gilium armorum appellant) militarem illum ritum ad rudimenta Christianæ perfectio-
 nis in semetipso transferre constituit. Igitur gladio ac pugione, quibus antea mundo me-
 ruerat, è tholo suspensis, nouo instructus armorum genere, totam eam noctem perui-
 gil ante aram sanctissimæ Virginis, modo stans, modo nixus genibus, præteritorum vni-
 demisse precari, diuino cultui deuouere sese, ac beatam præcipue Dei matrem intenta sup-
 plicatione propitiare non destitit. Atque hunc in modum Christianæ militiæ nomen ex
 animo dedit Ignatius anno post Christum natum M. DXXII. quo ferme ipso tempore,
 vt à multis non sine admiratione quidem animaduersum est, Martinus Luther infa-
 mis hæresiarcha, magnis in Germania motibus excitatis, iussus à Carolo quinto Impera-
 tore adesse Vormatiæ, male pressum ad eam diem virus opinionum suarum effudit in illo
 conuentu palam, Sedi que Apostolicæ & catholicæ veritati nefarium atque impium bel-
 lum temulentus indixit: vt satis appareat, cum maxime furiam illam contra omnia diuinā
 & humana iura, legesque sacratas obarmaret Satanas; tum ex altera parte, præter alia
 militantis Ecclesiæ robora, nouum etiam hunc ducem excitatum diuinæ pro-
 uidentia nutu, quem Christus Imperator, & ipsum, & sectatores ip-
 sius, obligatos religionis arctissimæ sacramento, adactos-
 que nominatim in verba Romani Pontifi-
 cis, furori ac libidini hæreticæ
 prauitatis oppo-
 neret.

Sf 3

Arde-

Ardores eiusdem in studio pœnitentiæ. Cap. V.

ACRA igitur vigilia, quemadmodum dicebamus, exacta, quo celebritatem hominum, famamque sanctitatis vitaret Ignatius nondum certa luce, relicto monachis iumento, pedes ipse, obuoluto etiam tum fascijs altero crure claudicans, per summum laborem à Monteferrato discessit, & è via militari paulo post deflexit ad oppidum Barcinonensis agri Minoreffam (hodie Manresam vulgus appellat) nouem fere millibus passuum à Monteferrato: vbi antequam longinquæ & periculose peregrinationi Hierosolymitanæ sese committeret, sæuiente præsertim Barcinone per id tempus pestilentia, deuio & obscuro loco aliquandiu delitescere, & humilitatis Christianæ, quæ caterarum est parens custosque virtutum, solida iacere fundamenta decreuerat. Interea mendicus ille, quem Ignatius pridie suis vestimentis induerat, cum ex insolito ornatu in furti suspicionem venisset, illico à loci magistratibus comprehenditur, & diuinam humanamque frustra implorans fidem in vincula conijcitur. Cumque inter quæstionem ea sibi à viro quodam nobili clam donata iureiurando affirmaret, notasque corporis, ignarus nominis, ederet; conquiritur extemplo diligenter Ignatius. cum nusquam appareret, mittitur ad eum insequendum festine viator; qui ægre procedentem facile consequutus, quærît ex eo, num cui quidpiam in Monteferrato donauerit. Ad eam vocem, id quod erat, suspicatus Ignatius, substitit; coactusque innocentis periculo, pauperi cuidam vestimenta sese pridie largitum esse confessus est: cumque viator porro instaret, quis tu, aut cuias? nulum omnino ad ea verbum Ignatius reddidit. sed itinere capto perrexit tacitus, casum infantis apud se miserans, ac semetipsum incusans, qui ne benefacere quidem sine ipsius cui benefaceret damno, vel certe discrimine, didicisset. Vt igitur Minoreffam accessit, oppidum ingressus quo dicebamus amictu, ad publicum infimæ plebis hospitium precario sese contulit; ibique sanctæ paupertatis ac pœnitentiæ studio inter egentes ac sordidos quam exsequemur vitam exorsus est. Victum ostiatim precibus infimis emendicare quotidie; totam hebdomadam, excepto die Dominico, ieiunare; in ipso cibatu simplici pane contentus, atque vbi sitis vrgeret, aqua profluente; somni parcissimus humo nuda cubare, auctoque supplicio, singulis diebus ter sese flagellis quàm acerrime cedere. Ad hæc, horas quotidie septenas genibus nixus in oratione vocali persistere; nam eius quæ mentalis dicitur, vsus & consuetudinem adhuc ignorabat. Præterea sacrificio matutino; Vesperarum & Completorij officijs attentissima cura semper intererat. obibat etiam octauo quoque die sacra Confessionis & Eucharistiæ mysteria. Et quoniam superioribus annis (vt diximus) & humanæ laudis famæque appetentior, & munditiarum ornatusque fuerat studiosior: vt vitium vtriusque diligentia pari neglectu rependeret, natalium suorum generisque splendorem, ne quis illi honos haberetur, studiose celare; & capillum quem pro eius sæculi more promissum impensius comere curareque consueuerat, relinquere cepit impexum & squalidum: quin etiam vngues ipsos excrecere per diuturnam incuriam pati: atque in hoc tam aspero, tamque horrido vitæ instituto, constanter id omne refugere, quod vllam posset afflictæ carni delectationem aut leuamen afferre. Itaque cum esset decoro vultu, & egregia totius corporis firmitate; detractis paulatim viribus, omnis ille vigor acerrimi bellatoris, & forma viridis iuuentæ prorsus elanguit.

Mole-

Molestia scrupulorum, ac tentationes eiusdem. Cap. VI.

IVSMODI vitæ cursum aliquandiu securus Ignatius magno animi fructu sine vlla offensione tenuerat, nondum grauiora prælia & occultas dæmonum artes expertus, quibus incauta mens hominum ad præclara tendetium, si præsertim suis viribus ipsi confidant, facile in fraudem inducitur; cum repente quædam illi obijcitur species, cuius, quamuis identidem apparentis, formam & figuram satis explicare non posset, multis distincta luminibus, & grato quodam splendore collusens, quod spectrum diabolicum postea, vt dicemus, agnouit, isdemque fere diebus cum se illuue & squalore oblitum animaduerteret, atrox illa cogitatio nec opinantem inuasit. Quæ, malum, ratio te, miser, impulit, vt relicta patria, cognatis, amicisque potentibus, pedore ac dira macie deformatus tristissimo & obsoletissimo vestitu, vel stipem in triuijs corrogares, vel inter infimas plebis minutæ quisquillas lateres inglorius? nonne intermissa militiæ honoratæ stipendia, dulcissimisque æqualium conuictus, & pristinae fortunæ cultum victumque, maiore cum tua tuique sanguinis dignitate repeteres? Hæc, & alia id genus vbi animo vehementer obiecta; auctorem sensit Ignatius illico: & quamuis initio paulisper ea recordatione commotus, tamen vt se collegit, illam ita constanter ab se reiecit ac repulit, vt vltro etiam familiarius quàm antea, sese coetibus atque colloquijs egentium & mendicorum infereret. qua submissione victus princeps auctorque superbiæ, rursus Ignatio templum ingredienti ad officia diuina celebranda, quibus mira cum attentione ac perseuerantia quotidie dabat operam, vt diximus; incæpti operis molem ac difficultatem ita repræsentauit, quasi eius ærumnas & incômoda miserans diceret: Hem infelix Ignati, annis vtique septuaginta, quot atas tua recipit, in tantis tibi laboribus, in tanta vitæ asperitate degendum est: quos tu, præsertim vixente senio, tolerare quî poteris? Tum ille fortiter, nec sine contemptu: Quasi vero, inquit, mihi tu vel vnus diei spatium præstare possis. Hæc duo prima post conuersionem Ignatius de summa rerum certamina subiit: quorum vtroque turpiter superatus humani generis hostis, vbi se irruptione & aperta vi nihil proficere intelligit, longe diuersa bellandi ratione, dolo cuniculisque grassari constituit. Neque abnuuit Christus, pugnarum eiusmodi iustissimus arbiter: qui vt neminem supra id quod potest, oppugnari permittit, sic militibus suis, quos gratiæ diuinæ præsidio, & liberæ voluntatis arbitrio ad omnem virtutem exercet, ne parta semel victoria per otium torpeant, nouam in dies gloriosi triumphum materiam deesse non patitur. Est igitur in dæmonis artibus, quas ad bonorum perniciem assidue meditatur, illa vel pessima; vt quos ita videt studio virtutis ac religionis addictos, vt inde terrestrium vel honorum spe, vel commodorum & voluptatum illecebris auelli non possint, hos per speciem ipsiusmet honesti quod adamarunt, ad immoderatam inedia & carnis macerationem acrioribus incitamentis impellat, eosdemque præteriti temporis piacula reputantes, ac cælestis iræ seruili metu perculsos, in singula momenta misero quodam angore sollicitet. id autem eo consilio, vt vel plane defecti viribus, per causam recuperandæ valetudinis paulatim ad focordiam atque ad ignauiam delabantur; vel assidua scrupulorum agitati molestia, dum se ipsi calumniari non desinunt, si minus inertia, certe defatigatione ac lassitudine ab incæpto desistant. cuius vtriusque cladis vtinam ne tam multa nobis quotidie exempla suppeterent. Hæc igitur eadem fraus Ignatium quoque in discrimen adduxit. Obtinuerat ille (quemadmodum dicebamus) ex quo sese ad Christum adiunxit, in summa vitæ austeritate perpetuam animi tranquillitatem atque latitiam: quam ne ex quotidiana copia vilem duceret, neu suis ipse meritis per insolentiam adscriberet; ab ijs quas diximus, tentationibus cepit illi pater cælestis vniuersam repente subtrahere, sic, vt interdum

interdum cum maxime gaudens exultaret in Domino, tunc subito nulla præcedente significatione, prorsus exui nudarique se omni gaudio & iucunditate sentiret: nec iam in precibus, neque in psalmis, neque in ceteris, quibus assueuerat, pietatis officijs ullam inueniret omnino delectationem aut requiem. idque cum ei frequenter accideret, attonitus rei novitate, animo suspensio ac mire sollicito, causas eius varietatis & immutationis inquirere, ac dubitare apud se, recte ne confessionem in Monteferrato, quam diximus, peregisset? quidquam ne omisisset, quod ad integram criminum accusationem attineret? ac proinde num idcirco fortasse Deum adhuc iratum experiretur? Quæ ille dum anxius agit, arrepta occasione diabolus perturbandi hominis, deque suo statu deiiciendi, hanc ipsam suspicionem atque formidinem institit illi vehementer etiam atque etiam incutere. Ex eo tempore tyro vanis agitari terroribus, dies noctesque fletibus iungere, nullam capere partem quietis. Itaque dum amisam recuperare conscientiae pacem, & hærentem visceribus pestem omni ratione conatur euellere, non satis habuit peccata vetera, quorum de confessione ambigebat, iterum iterumque apud sacerdotem exponere; sed etiam cuiusdam concionatoris monitu, qui Minorellæ per eos dies agebat, totius vitæ noxas, quotquot reuocare in memoriam potuit, in libellum relatas, quod ad Montemferratum antea fecerat, quam accuratissime rursus explicuit. Sed (quod sæpe contingit) quod sibi adiumento fore putabat, id erat ei contrarium maxime. si quidem ipsa commemoratione rerum quas aliquando obliuisci oportuerat, fiebat ut etiam si quid ipsa die mitigatum fuerat, recrudesceret. Nec iam tantummodo superiorum annorum delicta occupatum animum amarissima superstitione torquebant, sed etiam præsentis temporis cura pauorque, ne inuisa Christo sua essent studia, neu Dominum suis omnibus dictis, factis, cogitatis offenderet. Quocirca multis iam rebus frustra tentatis, vnum dumtaxat occurrebat illi remedium, nec sane spernendum; ut sacerdos pro potestate omnino sibi posthac eiusmodi suspicionibus ac recordationibus interdiceret. Sed id ipsum consilij ad eum deferre non audebat, peruersa videlicet rationatione delusus, ac veritus ne sibi minus ea medicina prodesset, cuius auctor ipsemet existisset. Inter has ergo curas, graui pressus mœstitia cum ita iaceret, ut nulla iam res mitigare dolorem posse videretur; inuasit hominem atrox & sæua cogitatio, ut ad luctus miseriasque finiendas, e fenestra cubiculi (Dominicanorum hospitio tum forte utebatur) semetipsum præcipitem daret. Quam ille cogitationem, ope diuina cum acerrime repulisset, subiit animum firmitas & constantia cuiusdam anachoritæ, quem in Patrum historia legerat, impetrandi gratia nescio quid quod vehementer optaret, omni cibo tamdiu abstinuisset, quoad per eam abstinentiam propitiato numine, voti compos existeret. & quamquam periculosa admodum ea ratio videbatur, metusque suberat, ne tam audaci incepto Deum irritaret potius, quam reconciliaret sibi; tamen tota re apud se diu multumque agitata, ne quid omnino intentatum relinqueret, illum ipsum rigorem perseverantis inedia sine vlla dubitatione experiri constituit, atque ita experiri, ut nihil interea de quotidiana precatione, verberibus, & cætera corporis maceratione remitteret. Dies igitur vnus, duo, tres, quatuor, nec tamen aut linqui animo, aut molestia liberari: itaque ad septimum vsque diem obfirmata mente ieiunium extendit, extendissetque porro, ni sacerdos idem, cui sua non modo vitia, sed etiam bona, & intimos omnes animi recessus ac latebras diuino quodam instinctu nudas & apertas habebat, pro imperio vetuisset eum longius progredi, minus in super additis, ni paruisset, illum a sacra corporis Christi communionem prohibendi. hac igitur tā seuera denūtiatione deterritus, cibum sumpsit Ignatius, & illo quidem ac postero die fuit illi quies: tertio vero eadem illa peccata rursus occurfare memoriae. quarum cogitationum initia dum admittit incautius, ac species (ut fit) speciem adducit, sensim in pristinos fluctus, æstusque solitudinum reuolutus; cum ex vna parte prorsus instaurandum Confessionis mysterium iudicaret, ex altera vero id sibi non modo non profuisse, verum etiam nocuisse antea cerneret, ex vehementi fluctuatione tam graue tedium præsentis miseræ mentem eius inuasit, non quidem ut de morte oppetenda, sed ut de abicienda seueriore disciplina, & sæculi commodis repetendis magno quodam impetu cogitauerit. Ver-

rum

Arum in tantis tenebris ac procellis nutanti, & in magnum adducto periculum, peropportune radius diuinæ bonitatis affulsit, cuius beneficio diabolica discussa caligine, totius tentationis exordia progressusque attente considerans, liquido comperit, omnes illos conscientiae stimulos, vanasque suspiciones, à malo spiritu fraudulenter immixtas, ac proinde sine vlla dubitatione constituit, præteritæ vitæ labes, quod ad confessionem attineret, perpetua obliuione conterere. Atque in hunc modum singulari Dei beneficio, non modo infelicem illam sui calumniandi miseriam ac poenam euasit ipse, verum etiam alios curandi, qui eadem ægritudine laborarent, miram à patre luminum facultatem & scientiam est consecutus.

Ignatij profectus in Spiritu. Cap. VII.

B **I**sce igitur periculis perfunctus Ignatius, ac veluti auulsus ab vbere; maiores quotidie efficiebat in solida virtute processus: & quo acrior ac diuturnior probatio fuerat, eo magis idoneus euasit ad noua omnipotentis Dei charismata capiēda: in quibus fuit illud eximium. Cum enim religionis causa ædem Pauli Apostoli extra oppidum peteret, & in ipso itinere ad Rubricatum amenem, qui Minorellam interfuit, constitisset; necopinanti repente diuina quædam oborta lux est tanta, tamque mirifica, ut momento pæne temporis nullo magistro quam plurima clare perspexerit non solum de fidei Christianæ mysterijs, verum etiam de alijs vel subtilissimis philosophorum quæstionibus atque decretis: quasi nitidissimo quodam in speculo perspiciue cerneret ea, quæ post multam accuratamque lectionem, maximosque labores ac vigiliis vix demum solent homines intelligentia comprehendere: atque in eo cælesti prorsus intuitu, non sine summa animi voluptate diutius acquieuit. Quo tanto, tamque insigni accepto beneficio, cum ad agendas Domino gratias accessisset ad Crucem in propinquo defixam; oranti sese denuo in aëre spectrū illud obiecit, de quo diximus antea, sed (quæ nimirum virtus ac potestas est Crucis) nequaquam pari splendore vel pulchritudine. itaque quod suspicatus pridem Ignatius fuerat, tum denique clare perspexit esse dæmonium: eodemque deinde sæpius apparente, tantum abest ut moueretur, ut illud etiam baculo per contemptum abigeret. Atque eius fere generis per id tempus plane diuinitus alia multa percepit. Quodam die, dum indicta publica supplicatione Minorellæ religiosum agmen instruitur; & Ignatius interim beatissimæ Virgini psallit, insistens gradibus templi Dominicanis; subito in Deum ita rapta mēs eius est, quasi per apposita quædam, & maxime illustria symbola, Trinitatis ipsius numen augustissimum cerneret distinctum personis, vnum essentia. Qua visione tanto gaudio est delibutus, ut neque in ipso mox agmine lacrymis & singultui crebro temperare valuerit, neque vero totum eum diem alia vlla de re, nisi de sanctissimo illo fidei Christianæ mysterio disputare: idque tanta similitudine & exemplorum varietate & copia, ut cuncti obstupescerent. quinetiam per eos ipsos dies non dubitauit homo litterarum propemodum ignarus, librum de Trinitate conscribere quoquo potuit stylo: vsque adeo cælestes typi quos diximus, in eius memoria atque intelligentia diuinas illas rerum altissimarum notiones impresserant. Ac licet antea quoque & monadem in triade, & in monade triadem sanctissime coleret, suasque & naturæ diuinæ communiter, & separatim singulis personis preces hymnosque perfolueret; ab hoc tamen raptu longe studiosior & ardentior euasit in eodem officio pietatis; eamque laudabilem consuetudinem ad extremum vsque vitæ retinuit, sic, ut præcipuam caperet voluptatem. & proprio quodam sensu rerum cælestium afficeretur, quotiescunque sanctissimæ Trinitati sacra perageret. Neque vero fuit hic finis mirabilium visionum: siquidem rursus per significationes arcanas, & mystica quædam exempla, oblatas est eius mētis modus ipse, quem in huius vniuersitatis

uerfitatis molitione summus ille rerum opifex tenuit: quas illustrationes atque doctrinas, **D** vt omnino vires naturales excedunt, sic postea negabat Ignatius posse verbis adumbrari, nedum exprimi. Præterea cum sacrificio Missæ in eodem templo Dominicano interesset, dum à sacerdote de more hostia salutaris attollitur, apertissime vidit Ignatius illa specie Christum Deum eundem & hominem verissime contineri. Factum est etiam aliquando (idque ipsum qui interfuere, testati sunt) vt alienatus à sensibus, à Completorio Sabbati ad alterum vsque proximi Sabbati Completorium in altissimo quodam excessu perstiterit; quâ ipsa hora, multis adstantibus qui rei totius euentum attente expectabant, quasi è profundo somno excitatus, repente sustulit oculos, I E S U M perquam suauiter inuocans. atque interim pij quidam homines mortuum rati, vtique terræ mandassent, nisi contemplati omnia diligentius, ac pertentato corpore, latentem in eo vitam ex tenui cordis palpitatione sensissent. Ad hæc, intento precationi, sese non semel tum Christus Dominus, tum Virgo mater ostendit. quibus, & alijs id genus clementiæ diuinæ subsidijs in recta fide vsque adeo confirmatus est, vt etiam si nulla existissent Christianæ religionis monumenta vel testimonia, nequaquam tamen dubitasset, ex ijs tantummodo quæ Deo sibi aperiente cognorat, mortem pro defensione catholici veritatis oppetere. & qui paulo ante vix vocalis nosset orationis vsum, paucis mensibus tantam rerum spiritualium peritiam, ac tantam Dei familiaritatem est nactus, vt quidam, eius omnia vel dicta vel facta curiose obseruantes, intempesta nocte supplicentem animaduernerint (cleuante spiritu sarcinam corporis) quatuor circiter cubitis à terra sublimem: & quidem ex consortio sermonis Domini (quod de Moyse scriptum legimus) tota facie mirum in modum radiante. **E**

De studio collato ad proximos adiuuandos. Cap. VIII.

V AE omnia, quamquam egregia atque expetenda per se, tamè eo plures erant in Ignatio faciendæ, quo magis erant cum aliorum fructu & vtilitate coniuncta. Nam in cæteris ornamentis ac beneficijs, quæ in eum Deus plena manu congecit, illud equidem vel præcipuum duxerim, quod in tanto perfectionis ardore non dedit illi spiritum solitudinis, animumve vni sibi vacantem, sed Christianæ propagandæ fidei cupidissimum, ac mire studiosum diuinæ gloriæ, salutisque communis. Cum igitur acta eius in Monteferrato (quamquam ea ipse occultissima voluerat esse) institutamque vitæ asperitatem ac sancti-**F** moniam vicinis locis fama vulgaret, ac nobilitatem viri præcipue, rumor (vt fit) etiam in maius attolleret; ingens hominum concursus ad eum fieri captus partim visendi gratia, partim etiam consulendi; quos ille vt omni conatu quam acerrime ad Christum adiungeret, neu squalor ille nimius, & diutina illuies ad se aduentibus terrorem incuteret, primum deponere sordes, & externum corporis habitum capit aliqua ex parte componere: deinde cū intelligeret difficilem in primis & ancipitem esse curationem animorum; quo cautius rectiusq. in re tanta procederet, ope diuina suppliciter etiã atq. etiã implorata, suæ cõuersionis originem, ac feriem, variasq. tentationum procellas ac tenebras, & subsequutam mox tranquillitatem ac lucem, quam accuratissime secum expendens, demum ex ijs quæ partim caelesti magistro dictante perceperat, partim etiã ipsemet experiendo cognorat, de fructuosa ratione meditando orandi que, præclaras obseruationes & saluberrima præcepta conscripsit: qui liber (vt antea dictum est) Exercitiorum spiritualium titulo, tempore procedente deinceps ab eodem auctore atq. recognitus, & Romani Pontificis iudicio ac testimonio comprobatus, ita multos omnis ætatis atque ordinis homines tum in eligendo genere vitæ, tum in componendis moribus, perturbationibusque sedandis, ac præsertim in retinenda constantia saluari, mirum in modum iuuat; rursusque quotidie, vt in re optima videatur hoc non in postremis

A postremis numerandum esse remedijs, quæ diuina bonitas hac hominum ætate vel ad corrigenda sæculi vitia, vel ad renouandam veterem Ecclesiæ disciplinam clementer adhibuit. His ergo meditationibus, quos ad bonam perfectæ virtutis frugem Ignatius reperiebat idoneos, paulatim, & quasi per gradus capit excolere: cæteros interim precibus monitisque, prout sese dabat occasio, à vitiorum foeditate deterrens, atque ad studium æternæ beatitudinis incitans: idque eo libentius atque securius, quod communicandis ijs quæ à Domino acceperat, nihil interim sibi religionis ac spiritus deperire sentiret. Nec solum venientes ad se, benigno excipiebat alloquio; sed etiam inuitatus interdum ab alijs ad prandium, minime recusabat accedere; nimirum eo consilio, vt ex re & ex tempore sumpta occasione, qui se in Dei gratiam terrestri pauissent cibo, eosdem ipse vicissim spiritualibus epulis, & opportuna quapiam adhortatione reficeret. Atque in hunc fere modum adiuuante Domino permultos ad arctam salutis semitam, à via lata & spatiosa traduxit.

Egra morbo periclitatur. Cap. IX.

B ED in eiusmodi curam dum incumbit ardentius, nec tamen interea fere quidquam de assiduitate precandi, ac de quotidiana vitæ asperitate diminuit, morbum ex ingenti labore contraxit adeo periculosum & grauem, vt sæuiente atrociter febre proxime ad mortem accesserit. quo tempore & oppidi magistratus periculo viri permoti, publice diuersorium illi curarum necessarijs rebus instructum: & præter aliam amicorum turbam, honestæ matronæ, quæ vitandæ pestilentiae causa Barcione sese eo receperant, certatim ægrotanti assidere, & nocturnas agere excubias, perinde quasi in vnius vitæ salutem omnium verteretur. Atque his populi officijs, ac pia sedulitate bonorum, ereptus è præsentis vitæ discrimine, in id ipsum iterum ac tertio recidit ob eam causam, quod nondum plane confirmatis viribus (blandimenta videlicet carnis, & veteris hominis malitiam veritus) præpropera festinatione ad pristinas occupationes corporis animique redierat: quarum pondere oppressus, denique didicit ipse, alijsque deinde præcipere solitus est, imbecilla valetudine minuendos labores, curandumque tali tempore, vt quantum de consuetis exercitationibus infirmitas demat, tantum ad Dei gloriam, & proximorum ædificationem æquitas animi, & exemplum Christianæ fortitudinis addat. Vetabat idem etiam corpus debito somno ciboque fraudari, multis eo tempore doctus experimentis, vt moderata sobrietate vegetatur animus, sic immoderata vigilia vel inedia vires adeo frangi ac debilitari, vt mens earum ministerio destituta, vix munere suo fungi, aut ad contemplationem rerum diuinarum possit exurgere. Vexatus igitur, vt dicebamus, diuturna & periculosa ægrotatione, demum ita conualuit, vt ex reliquijs morbi dolore stomachi molestissimo subinde cruciaretur: quapropter calceos induere, & panni crassioris tunica cinerea, & capitis tegumento contra sæuitiam hyemis munire sefe-
piorum hominum benignitate precibusque coactus est.

De inanis gloria vitio superato. Cap. X.

ACESSIT ad illa corporis ægrotantis incommoda, grauis etiam animi cruciatus, ab importuna quadam inanis gloriae tentatione profectus. Dum enim ingrauescente morbo conscientiam suam diligentius excutit, seque ad extremum comparat mortis agonem; subiit illi repente, se iustum esse, neque villo pacto sibi de sempiterna beatitudine dubitandum. Cui suasioni dum resistere vi summa conatur, intelligens vt quisque sibi maxime placet, ita Deo maxime displicere; diuturnum & anceps intra sese certamē tanta tentatione metuq. sustinuit, vt miris modis quotidie torqueretur, maiorēq. ex offensionis

diuinæ formidine, quam ex ipsa grassantis morbi vehementia metū ac sollicitudinem caperet. Versabat videlicet in omnes partes hominis animū dæmon callidus, Christi permissus; & quæ desperationis iaculis paulo ante superare nequiuerat, eundē rursus nimie confidentiæ ac vanitatis elatione supplātare & euertere nitebatur. Sed cōtra eiusmodi cogitationes Ignatius & in ipso (vt diximus) morbo, & recuperata postmodum valetudine cum diutius dimicaret; partim agendis idētidē Domino gratijs, partim naturæ humanæ fragilitatē apud se reputādo; deniq. diuino præsidio detestabile hoc ingrati animi vitium ita debellauit, euulsitq. radicitus, vt postea quotiescūq. salus animarū, aut Dei gloria postularer, sua nō minus bona, quam mala sine vlla prorsus cenodoxiæ titillatione palam & ingenue exprimeret.

De profectioe Hierosolymitana. Cap. XI.

INTER hæc anni fere spatio exacto, partim spiritualium rerum scientia instructus, partim etiam arte quadam & consuetudine regendarum animarum imbutus, cum nihil vulgare aut exiguum agitare animo, sed egregia quædam & ardua in Dei gloriam ab ipso conuersionis initio concepisset; Hierosolymam, quod iam dudum habebat in votis, petere omnino constituit, non tam vt Christi Domini sacratissima incunabula cerneret (tametsi id ipsum vehementer optabat) quam vt in conuertendis ad Euangelij lucem infidelibus qui ea tenent loca; vel operæ pretium faceret, vel certe martyrij palmam, cui

ius auidissimus erat, acquireret. Sed hoc suum de prædicando Euangelio consilium, vitandæ scilicet humanæ laudis causâ, nemini prorsus aperiebat: peregrinationis vero proposito, cum necessario amicis patefecisset, multi primum id ei multis rationibus dissuadere, obtestari etiam & orare ne populum ab se nuper è somno vitiorum excitatum ad studia virtutis pietatisque, repente desereret, neu se ipse, affecta præsertim valetudine, itineri tam longinquo ac tam periculoso committeret. deinde cum nec precibus nec suasionibus eum de sententia demouere possent, instare saltem & vrgere, ne in comitatus abiret; multa posse in tam remotis ignotisq. sibi regionibus, ac tanta rerum humanarum varietate contingere, quæ præsentem cuiuspiam fidelis opem solatiumque requirerent. Omnino probabilia videbantur afferre, & humano iudicio rem æstimantibus, etiam necessaria: nec vero deerāt homines impigri, peritiquē linguarum, qui sese illi comites laboris ac periculorum libenter offerrent. Verum Ignatius, quæ erat animi altitudine, in cælum semper intentus, atque à diuina prouidentia vsquequaque pendere mirabiliter cupiens, amicis omnia sua in eum studia profitentibus ita remisit, vt diceret, in præcipuis hominis Christiani virtutibus,

non mo-

A non modo fidem & caritatem esse, verum etiā spem. Eius porro cōparandæ gratia, certum sibi esse nō modo sine viatico, sed etiam sine comite iter id ingredi; quod clare perspiceret; si, qualia multa possunt homini accidere, peregrinanti præsertim, sibi quidpiam euenisset, fieri non posse quin aliqua saltem ex parte comitis præsidio fideique confideret: proinde quidquid in eo spei locasset, id vtique ex ea detractum iri fiducia, quam totam in vno Deo clementissimo parente ac rectore vellet esse repositam.

Nauigat in Italiam. Cap. XII.

NAC igitur mente sub initium anni MDXXIII. magno omnium dolore Minoressa profectus venit Barcinonem, vt in Italiam ex eo loco trajiceret. cumq. peropportune paratam ibi nauem offendisset, egit cum nauarcho suppliciter, vt se mendicum egētemq. gratis admittere ac transportare ne grauarctur. cui nauticum quidem ille se remissurū promisit; ea tamen conditione, vt nautici saltem panis, quod erat necessariū, secum inferret. Eo responso cū vehementer angeretur Ignatius, quod cōmeatus copiā quamuis exiguam, cerneret inopiæ illius quam sibi summā pro-

posuerat, legibus aduersari; post multas anxiasq. cogitationes totam rem deniq. permittere statuit arbitrio sacerdotis, quem sibi paucis illis diebus Barcinone, tū suæ cōscientiæ iudicem, tum interpretē diuinæ voluntatis elegerat. Ille re cognita, Ignatio respōdit, aqua postulare nauarchū: proinde non resistendum esse, nec vero timendū, ne si cibaria, tam vilia præsertim ac necessaria, sibi parauerit, quidquam idcirco contra consilium perfectæ paupertatis admittat. Tum Ignatius quamquam soluto vixdum religione animo, tamen partim sacerdotis impulsu, partim etiam metu occasionis eius amittendæ; emendicata de more pecunia, panes in nauem imposuit, & ne quid præterea secum inferret, paucos qui superfluerant nummos reliquit in ipso littore: deinde solutis anchoris die quinta Caietam non minus periculosa quam celeri nauigatione delatus, Romam pedibus iter intendit. ac prima nocte diuertit ad villam militibus refertam; quibus nefaria quædam ac turpia molientibus, tātō animi ardore ac vociferatione se obiecit, vt illi partim verbōrum pondere, partim cōstantiæ miraculo obstupefacti, à flagitioso conatu destiterint. Inde laboribus maximis, cū sæuiente per eos dies pestilentia luridus ipse ac macilētus, tectis fere atq. oppidis airceretur, deniq. in urbē Romam haud ita acriter custodi tam, lassitudine ac fame pane cōfectus introijt ipso Dominico die Palmarum. cumq. venerabundus religiosissima quæque loca obijisset, Adriani VI. Pont. Max. pedes ex osculatur. Mox paranti Venetias ire, vt in Palestinam inde transmitteret; rursus Hispani amici nonnulli, qui Romæ eo ipso tempore versabantur, profectioem dissuadere cum alijs rationibus, tum præcipue nauigationis longæ & infestæ periculis proponendis: quippe cum paulo ante per summum nominis Christiani æque damnum ac dedecus, Turca Rhodum insulam expugnasset, quo nuntio videlicet omnis Italia horruerat. Sed cū Ignatius ab instituta peregrinatione nullo terrore posset abduci; illud saltem hortari & orare institerūt, ne se daret in iter eiusmodi sine pecunia, tum in alios vsus necessaria, tum vtique ad nauticum pro transmissione soluendum. nam vt Venetias emēdicato victu peruenisset, quæ deinde ratio quæ spes homini externo & ignoto foret, in tam remotas regiones traiectum nanciscendi gratuitum? Proinde recte amicis suadentibus ne resisteret, iuuarique se in CHRISTI gratiam aliquo saltem viatico pateretur. Cum hæc, & alia eiusmodi asseuerantes pariter ac miserantes ingererent; sapius eadem iterando, cunctantem ac tergiversantem denique perpulerunt, vt in ipso discessu aureos aliquot nummos acciperet. quo ille subsidio oneratus verius quā instructus, nō multum processerat viæ, cū rem totā attente contemplans, seq. ipse accusans grauit er, quod de fiducia diuina humano metu se deijci, fixūq. paupertatis proposito oblato auro passus esset

Tt infringi;

infringi; parum absuit quin omnem pecuniam illico indignabundus abijceret: sed quia id prodigum, ac Deo ingratum fore videbatur, decreuit certe in obuios pauperes paulatim infumere. quod cum alacriter praestitisset, breui & nummis omnibus vacuus, & stimulis conscientiae liber euasit. Pergentem porro Venetias, eadem quae supra memorauimus incommoda & difficultates itinere pæne toto vexarunt. Sauebat etiam tum locis aliquot foeda lues atque contagio; dispositiq. custodes aditus oppidorum assidue tuebantur. Ignatium vero ex ipso corporis habitu vel in summa caeli temperie metuisses. Obsita erat squalore vestis, & horrida; color ex sanguis, cauum macie caput, cõditi introrsum oculi, & inanes faucium sinus. quocirca fiebat, non solum vt exclusus à diuersorij omnibus pernoctare saepe cogeretur in publico, sed etiam vt pallore & macie peremptum, rigentemque, pretereuntes aliquando nonnulli ceu monstrum quoddam aut triste simulacrum horrerent. Ipse vero linguae imperitus, ignarus itineru, cum praefatigatione saepe deficeret; ad Fosfam tamen Clodiam Deo adiuuante peruenit, quo ex emporio breuis & quotidianus Venetias traiectus est. Ibi certior factus à viatoribus, obseruari Venetis omnia diligentissime, & è suspectis praesertim regionibus venientes accessu prohiberi; flexit inde itinere terrestri Patauium, quorundam consilium sequutus, qui id ipsum periculi metuentes, faciliore sibi ex ea vrbe Venetias transitum fore sperabant: ijdemq. Ignatium adiunctum sibi comite, praefat imbecillitate haud ita aequantem gradus, in campis circumpadanis repente destituunt, vnus ope CHRIS T I subnixum: qui sane pro sua infinita clementia laboranti seruulo in tanta solitudine minime defuit, sed proxima nocte sese illi, quemadmodum antea saepe fecerat, visendum obtulit, recreatumq. mirifice, intra ipsa Patauina moenia primum, deinde Venetias sine vllo errore aut difficultate perduxit. nemo quippe ex Patauinis custodibus ad portas, nemo ex Venetis exploratoribus ad insulas frequentiores appropinquantem (cum nauim ingressi de more singulos vectores diligenter excuterent) Ignatium nulla munitu valetudinis tessera, ne appellauit quidem: mirantibus, cognita postmodum re, Clodianis desertoribus illis; quibus per adulterata videlicet symbola introitus in urbem vtramq. non sine magna vel sollicitudine, vel cõtentione patuerat. Venetiarum vrbis, in recessu intimo sinus Adriatici, ea regio ac situs est, vt leniter stagnantes ex alto aquae illam ex omni parte circumluant. ea inclytæ vrbi & ad merces copiasq. inuehendas opportuna receptacula, & contra hostiles incurfus munimenta firmissima sunt. Ex ijs porro aestuarijs, maiores minoresque euripi totam urbem intercurfantes, varijs mæandris ac flexibus ita distinguunt, vt, quot in partes pedibus, in totidem fere mari aditus sit; egregio sane vel artis, vel naturæ miraculo. Inde vicoru, insularum, ac pontium ingens numerus: vt qui diutius ibi versati non sunt, viaru locorumq. modo varietate, modo similitudine saepe fallantur. Sed contra eiusmodi ambages, certum paratumq. remedium est maxima multitudo cymbarum, quae viquequaq. dispersæ, nominatim ad omnia & publica & priuata loca quemlibet haud ita magna mercede traiciant. Ignatius naui Patauina, ex ijs quae per Medoacum flumen assidue comitant, in area Marciana sub noctem expositus, cum neq. vias ad publica xenodochia nosset, nec portitori conducendo suppeterent nummi; assuetus longo iam vsu male cubare, sub porticu Procuratoria, quam appellant, intendentibus iam se tenebris, vacuum opificis cuiusdam fulcrum elegit, in quo fessos artus vtrumq. reficeret. Tenet fama, litterisque multorum est memoriae traditum, dum ille ibi noctem exigit, vicinum senatorem M. Antonium Triuifanum (quem ipsi multo deinde post, eiusdem ciuitatis principem vidimus) caelesti voce excitatum, increpitumq. quod in multa veste, molliq. strato decumberet ipse, cum interim Dei famulus peregrinus non longe à vestibulo illius aedium iaceret in publico pauper, & omni humana ope ac solatio destitutus. itaque ingenti metu & horrore perosum profiliisse confestim, & questum diligenter Ignatium excepisse perhorificè. Sed ille postridie cum in amicum veterem Cantabrum incidisset, à lautiore hospitio sese ad eum familiariter transtulit.

E

F

Nauigat in Palaestinam. Cap. XIII.

B I cum aliquandiu moraretur, in omnem nauigandi occasionem intentus; ecce tibi nouae amicorum pugnae (quos illi vbiuis breui conciliabat cognita viri virtus atque modestia) eum varijs terroribus ab instituta peregrinatione reuocare conantium; quibus ille, Deo fretus, ita resistebat, vt diceret, pro certo habere se, vt caetera cuncta deficerent, vel vna solummodo tabula quo cupiebat vtique peruenturum. Nec eum defecit bonitatis diuinæ fiducia. Cum enim eo anno formidine Turcarum, vt diximus, solito minor esset in Iudæam peregrinantium numerus, & quotquot erant, simul omnes paulo ante soluisent, desperata iam à caeteris re, Ignatius repente fit certior, nauem in Cyprum parari patricio Veneto, praetori eiusdem insulae designato: cumque inde non ignoraret breuem atque facilem esse traiectum in Palaestinam; nullo adhibito deprecatore, cum tamen **B** multi nec aspernandi suppeteret, ad Venetorum Ducem Andream Gritum adiit ipsemet, insigni non minus humanitate quam prudentia principem: ac Deo fauente facile ab eodem impetrauit, vt gratis in Cyprum vsque deueheretur. Sed interea dum praetoria ornatur nauis, in febrim Ignatius incidit, factumque diuinitus est, probanda scilicet eius constantiae causa, vt quo die pharmacum hauserat, eo ipso nauis signum profectionis ediderint, quare minime conturbatus Ignatius veniam petit ab hospite; qui pertinaciter ipsum etiam atque etiam retinere conatus, cum nihil omnino proficeret, consultitur medicus. ille vero sine cunctatione respondet, hominem ad interitum ruere. Attamen Ignatius nihilo magis immutatus, & caelestis nimirum medici ductum sequutus, felici sane consilio (quod tamen admirandum potius, quam imitandum alijs duxerim) fluctuante etiam tum in stomacho potionem conscendit, factumque est Dei beneficio, vt ora soluta, inter nauigandum, ex ipsa maris agitatione tantam vim pestiferi ac vitii humoris euomeret, vt morbo plane leuatum sese celeriter senserit. Recuperata valetudine institit suo more, quoscunque poterat factis dictisque ad virtutem & pietatem adhortari, cumque in eadem naui per summam impudentiam committi grauia quaedam flagitia comperisset, non dubitauit apertum dedecus detestari palam; & impuros illos homines tanta orationis acrimonia reprehendere, vt ij facta cum nautis coniuratione molestum sibi monitorem in deserta quadam **C** insula exponere, atque ab suo conspectu & consuetudine procul amouere decreuerint. quam rem odorati è vectoribus quidam Hispani ad Ignatium pro amicitia detulere, suadentes etiam atque etiam, vt in loquendo cautior esset, sibi que consuleret. sed ille nihilominus turpiter peccantes obiurgare perrexit, diuinæ prouidentiae ope subnixus: cuius beneficio factum est, vt ad insulam sceleri destinatam appropinquantem nauis, aduerso repente vento reiecti, volentes nolentes Ignatium in Cyprum vsque peruenerint: vbi cum stare ad salinas peregrinam nauem, de qua supra diximus, audisset, illuc itinere terrestri se contulit: in eamque gratis admissus, nihilo plus viatici secum intulit, quam in priores intulerat, Christo vno videlicet fretus, qui tota illa nauigatione sese illi non semel ostendit; eumque magnopere confirmauit; ac denique incolumem ad portum Palaestinae perduxit.

Palastina loca sancta perlustrat. Cap. XIV.

NDE cum caetera peregrinorum turba progressus, vt ad conspectum sacratissimae urbis est ventum, incredibilem ex ipso illius intuitu cepit animo voluptatem; ac deinceps partim in comitatu, partim etiam solus, loca illa CHRISTI Domini, MARIAE virginis, & Apostolorum nobilitata vestigijs, eximio quodam animi fructu venerabundus haud semel obiit: modo inclyti quondam templi reliquias, modo sepulchra Prophetarum intuens: hic nascentis & vagientis; illic docentis, & miracula patrantis filij Dei monimenta considerans. Vbi vero ad loca eiusdem acerbissimis poenis insignia, & morientis in cruce sanguine consecrata, atque ad defuncti sepulchrum accederet; effusus in lacrymas, humo pia oscula imprimere, immortales agere Domino gratias, incredibili quadam spiritus dulcedine & suauitate compleri. Ad haec, antiquum beatissimae Virginis domicilium, itemque locum instituto primum Eucharistiae mysterio, & sancti Spiritus aduentu memorandum, & alia eiusmodi quamplurima, quae per otium deinde reuiferet, a mystagogo quam accuratissime addiscere. Erat Ignatio iam diu deliberatum, vt diximus, in augustis illis Iudaeae sedibus pedem figere, atque ad conuertendos ad Euangelij lucem infideles toto pectore incumbere; quod non reperiret vel vbi sanctius in terris vitam degeret, vel in quo munere fructuosius operam collocaret. Neque, plurimis iam experimentis diuinæ bonitati confidere, & in diem paruoque viuere assuetum, rerum quae ad corpus pertinent, habebat cura vlla sollicitum. Id vero laborabat vnum, fragilitatis humanae videlicet conscius, ne spiritui quotidie deficienti, & noxarum fordes aliquas contrahenti, opportuna sacrae poenitentiae ablutio, & caelestis panis alimenta deessent. Quam ad rem idoneum ratus ministerium fratrum è Franciscana familia, qui loca illa religiosa tuentur, & peregrinis aduenientibus praesto solent esse; adit ille ad custodem coenobij, ac litteras ei, quas ex Italia commendatitias attulerat, reddit; & quod ad conuersionem infidelium attinet, nihil ei suorum consiliorum impertit; voluntatem vero suam in eisdem sedibus commorandi habitandique demonstrat: rogat proinde, vt se fratres dumtaxat tecto recipiant; sibi que Confessionis & Eucharistiae sacramenta ministrent: se, quae ad victum cultumque spectent, nullo prorsus eorum incommodo curaturum. Custos, partim commendatione amicorum, partim postulati moderatione permotus, bene sperare iubet Ignatium, ita tamen, vt rem in aduentum Prouincialis Ministri differret, qui per eos dies in Bethleem oppido versabatur. nec dubitauit Ignatius quin aequae facile Prouincialem esset habiturus, atque custodem habuerat. itaque cum reditus iam peregrinorum instaret, litteras ad amicos in Occidentem scribere aggressus est, quibus eos de suo statu faceret certiores. Cum igitur maxime scriberet, quod in posterum die peregrinis erat indicta profectio; ecce tibi à custode nuntius, adesse Prouincialem, & Ignatium accersere. ad quem bonae spei plenus cum extemplo adijisset, collaudat ille primo pia hominis voluntate: sed re apud se diligentius deliberata, videri sibi ait satius, vt recedat; idque cum alias ob causas, tum vero quod ante id tempus nonnulli eodem studio accensi, dum securius vagantur, à Turcis excepti, vel misere periissent, vel certe in acerbae seruitutis calamitate incidissent, quos deinde propter officium ac vicinitatem Franciscani fratres non sine magno coenobij detrimento redimere cogebantur. proinde se in die infrequentem cum caeteris peregrinis ad iter accingeret. Ad quae cum ita respondisset Ignatius, vt sibi certum fixumque esse affirmaret, Hierosolymis omnino restare; simulque modeste significaret, se, quamuis aliter sentiète Prouinciali, nequaquam, nisi aliqua oblata religione, à proposito recessurum: tum ille potestatem se à summo Pontifice habere subiunxit sacris interdici si quis inuitus se ibidem remanere conatus esset: iamque potestatis eius diploma proferre paranti, confesum Ignatius, vt omnia ecclesiastica iura, & imperia valde reuerbatur,

Atur, nihil prolato opus esse respondit, credere se quae diceret; & quoniam ita iuberet, dicto audientem fore. Dum igitur ad hospitium tendit moerens, vt se ad reditum compareret; acris illum incessit repente cupiditas motis Oliueti illius celeberrimi reuifendi, quo in summo cernuntur adhuc IESU Christi ascendentis in caelum expressa vestigia: ac ne quis forte in tantis temporis angustijs impedimento sibi esset, re nemini patefacta, & (quod periculosius est) nullo propter inopiam Turca secum adhibito ex ijs qui mercede conducti peregrinis in ea regione praesidio sunt; solus ad montem excurrit: cumque à custodibus non admitteretur, cultellum è calamaria theca detractum mercedis loco ijs dedit, sacri motis cacumen subiit alacer, & diuinorum pedum notas multa cum prece & ingenti gaudio veneratus, ad Bethphage properauit: vbi dum singula curiose perlustrat, subiit illius animum subito, minus diligenter in Oliueti fastigio sese animaduertisse, vtra ex caeli plaga dextrum, vtra sinistrum esset Christi vestigium: qua dubitatione quasi quibusdam calcaribus incitatus, illico ad montem recurrit, adnotauitque intentis oculis vel minutissima quaeque. sic, vt locus in posterum dubitationi non esset: vsque adeo inexplebile studium sacrosancta illa redemptionis humanae monimenta, & incunabula Christianae religionis penitus etiam atque etiam cognoscendi recolendi que mentem eius inuaserat. Interea, cum abesset diutius, nec in turba peregrinorum appareret, ad Franciscanos defertur desiderari ex eo numero Ignatium. Franciscani suspicati id quod erat, ac veriti ne per eam solitudinem Ignatius in aliquod vitae vel seruitutis discrimen incurreret; Armenium quemdam in eo coenobio ministrantem, ad illum perquirendum celeriter mittunt. qui descendenti ex Oliueto com modum Ignatio factus obuiam, fuste primam, ac truci vultu acriter minitari, ac temeritate aspere admodum increpare: deinde immissa manu, & brachio ferocius apprehensum, ad diuersorium trahere minime sane renitentem, quin etiam nouo caelestis gaudij rore perfusum, quod inter eas contumelias Christum sibi praesentem, & vsque ad hospitium praesentem, incredibili quodam genere consolationis aspiceret.

In Hispaniam redit. Cap. XV.

Vigitur postera dies illuxit, cum reliquo peregrinorum agmine Ignatius abiit praesiderio tristior, & relictam prouinciam sine fine respiciens; nec tamen, quoniam praesenti necessitate victus inde recederet, de muniendo in posterum sibi quoad reditu ac mansione desperans. Cumque primo traiectu Cyprum tenuisset incolumis, tres ibi onerarias in Italiam paratas offendit: quarum vna erat Veneti mercatoris, maxima, & omnibus rebus instructa; altera minor, sed bene firma, Turcarum: tertia Christianorum, parua, & male compacta. Ac caeteri peregrini, quod tempus erat hibernum, & obnoxium tempestatibus, pro se quisque tendere, ac certa mercede pacisci: vt in primam illam ascenderent: cumque Ignatius propter egestatem à nauarcho repudiaretur, eidem illum enixe precari, vt hominem sibi notum, probum, atque adeo sanctum ne recusaret admittere. quibus ille non minus amare quam inepto facetus: Atqui sancto, nihil opus est (inquit) nauis. calcabit aquora multorum exemplo. neque vnquam exorari se passus est: sed magno ei stetit cauillus, & contumacia. Cum enim Ignatius inde per contemptum exclusus, facile obtinisset iisdem deprecatoribus, vt in illam debilem gratis admitteretur: cumque simul omnia nauigia vento secundo soluisset, repente cooritur atrox adeo ac saeva tempestas, vt Turcica nauis in omnium conspectu miserandum in modum fluctibus hausta, nullo prorsus euadente perierit; Veneta vero in scopulos illisa naufragium fecerit, saluis tamen hominibus; tertia tantum, qua vehabatur Ignatius, minime valida, ventis ac fluctibus diu multumque agitata, altero denique in Apuliam, lacera ac valde fessa peruenit: quo ex loco ipse deinde Venetias petiit, tam longa & periculosa nauigatione mire vexatus. Etenim studio paupertatis, quae fuit illi sem-

per omnibus commodis & emolumentis antiquior, nudis cruribus, hyeme sæuiente con-
 scenderat, femoralibus tantum è tela, coccifq. ad humeros aploide, ac scissili tunica breui-
 ore semiamictus, cum è cælo densa caderet nix, ac tristi gelu cuncta inhorrescerent, atq. ad
 has cæli iniurias accedebant quotidiana vitæ discrimina, vigiliaeque, & cætera maris incom-
 moda: quibus ille pæne confectus cū Venetias peruenisset Ianuario mense anni M D XXIV,
 ab hospite Cantabro clementer acceptus, nummisq. aliquot ad iter faciendū, atq. ad fouen-
 dum stomachum nimio frigore languentem panni quodam frusto donatus, Ferrariam ve-
 nit. ibi maximum vrbis templum ingressus, dum religiose numen adorat, mendicus quidā
 ex ijs qui sacrarum ædium vestibula conterunt, precatiōni apprime intentum inruitus, cō-
 festim ad illum accedit, manumq. ad stipem porrigit supplicis: cui cum Ignatius ex ea quam
 habebat pecunia, nummulum hilari vultu dedisset, atq. is (vt fit) rem ad cæteros pauperes
 detulisset; alius aliufq. deinceps ad Ignatium accurrere: quos ille cum se per Christum ob-
 scèrantes frustrari fas esse vix duceret, à minoribus nummis ad maiores paulatim progres-
 sus, breui totam crumenam ita penitus exhaust, vt sibi deinde ad cibum illo die capiendum
 ostiatim emendicare necesse fuerit. quam rem pauperes ijdem mox conspicati, & maxima
 quadā admiratione correpti; sanctū, sanctum illico exclamāt, quibus plausibus vocibusq.
 nequaquam inflatus ipse, cum vno bonæ conscientiae testimonio niteretur, Genuam inde
 sine vlla cunctatione profectus est. Graue per id tempus inter Christianos Reges vigeat
 bellum; & præcipua quæq. Cisalpinæ Galliae loca, vel Hispanicis, vel Gallicis præsidijs te-
 nebantur: cumq. ob id ipsum valde infesta cædibus ac latrocinijs itinera esse constaret; ad-
 monitus à bonis quibusdā viris Ignatius est, vt per occultos tramites à via regia declinaret,
 ni cum ingenti vitæ periculo in manus militum vellet incidere. At ille, quem ardens odiū
 sui, & amor imitandæ Christi patientiae intrepidum redderet, recta nihilominus ire perre-
 xit. neq. ita multum viæ processerat, cum ad oppidum nescio quod in stationes circumfiden-
 tium Hispanorū incurrit, qui tam periculoso ac suspicioso tempore exploratorē sine
 dubio rati, comprehensum Ignatium, & in domunculam quamdam seductum, blande pri-
 mum interrogant; deinde omni vestimento, & ipsis deniq. calceis ferociter exuunt, singu-
 las partes proterue simul & curiose pertractant, numquid ad obsessos vel nuntij, vel litte-
 rarum afferat, diligenter exquirunt. cum nihil eorum quæ putauerant, neque percunctan-
 do elicerent, neq. perscrutando inuenirent; ira commoti, Atqui te Præfecto sistemus, in-
 quiunt, & confessionem quam pertinaciter suppressis, exprimemus: cum nihil recusaret
 Ignatius, ac tantummodo peteret, vt sua se tunica tectum incedere paterentur; illi vero, lu-
 dibrij & ignominiae causa brachatū per media castra vulgo inspectante atq. irridete perdu-
 cunt. quam ille tam insignē contumeliā excepit ac subiit alacer, cum alijs nominibus, tum
 præcipue quod interea sibi species quædā est obiecta Christi Domini, cum à Pilato per me-
 diam vrbem ad Herodis tribunalia missus esset, ab eo per summam iniuriam atque indigni-
 tatem sprete & illusi; & vniuerso irridente ac sibilante populo, per hominū ora semel ite-
 rumque traducti: cuius opprobrij se quoque factum esse vt cumq. participem, mirifice læ-
 tabatur: sed vbi ad Præfecti diuersorium appropinquauit, repentino quodam timore per-
 fusus, cæpit subito cogitare apud se, quonā modo ipsum alloqueretur. Etenim Ignatius,
 quod olim in regia, sermonis flosculos & verborum elegantiam nimium studiose captasset,
 ad eam vanitatem expiandam, consulto post conuersionē instituerat rudi & agresti sermone
 cum ipsis quoque dynastis ac principibus agere; & quo magis vulgo cōtemneretur, omne
 liberalioris educationis & nobilitatis indicium studiose celare: tum igitur subiit illius ani-
 mum, expediret ne tali tempore quidpiam de suscepta seu tarditate, seu rusticitate depone-
 re. Sed cum rem totam accuratius intuens, ab humano timore profectam animaduertisset,
 vsque adeo in semetipsum animo concitatus est, vt nulla habita ratione periculi, non mo-
 do putata consuetudine ad orationis lenocinia non descendere, sed nullum proflus neq.
 gellus neq. verborum honorem habere Præfecto decreuerit. Quæ res cuiuspiam fortasse teme-
 ritatis potius quam consilij videatur esse: sed vtiq. feruorū Dei, præsertim in ipso feruore
 penitentiae, facta vel dicta, ad comunem sensum ac normā exigenda non sunt. Cum igitur
 coram

A coram illo stetit, vt erat seminudus & squalidus, ne aperto quidem capite, oculos humi
 defigit. multa ac varia sciscitanti, nullam omnino reddit vocem, tantum ad illam interro-
 gationem, Es ne speculator? non esse, respondit; idque ob eam causam, ne si nihil contra-
 dixisset, silentio ipso, quod aiunt, rem affirmasse, & merito quæsitorem in suam perniciem
 efferasse videretur. Tum ille insanum ratus Ignatium, acriter milites increpat, quod in
 conspectum suum, non bene cognita re, dementem adduxerint; & simul, Abigite hunc, in-
 quit, liberumque dimittite. qua reprehensione magis magisque irritati, cum aduersus Du-
 cem hiscere non auderent, sui doloris poenas ab innocente Ignatio repetunt. nec modo iur-
 gia & probra certatim ingerere, sed etiam impetu facto, pugnis, cubitis, calcibus hominis
 latera faciemque contundere, mirabiliter in ipso verberum dolore latantis, quod aliquid
 innoxio sibi ad Christi Domini exemplum perpeti contigisset. Cumque verberando &
 conuitiando fessi denique destitissent, miseratus alius quidam miles excepit exanimem, ac
 fouit, ciboque recreatum in sequenti luce tutum abire permisit. Sed antequam Genuam
 accederet, rursus in statua Gallorum incidit, verum euentu admodum dispari. siquidem
 Dux, vt eum in Guipuzcoa natum audiuit Vasco ipse eidem regioni finitimus, quasi po-
 pularem clementer agnouit, ac benigne tractari à militibus iussum postredie dimisit inco-
 lumen. Inde cum Genuam peruenisset, Rhotericum Portundū ibi offendit Cantabrum,
 B Hispaniensi classi præpositum, in Fernandi quondam regia sibi notum; cuius beneficio
 dum Barcinonem trajicitur, nihilo pacatiori vsus est mari, quàm terra paulo ante vsus fue-
 rat. Etenim à piratis inspecta nauis, qui valida per eos dies classe infestum habebant mare
 Ligusticum, ingenti nautarum labore metuque manus insectantium effugit.

Barcinone ad studia litterarum aggreditur. Cap. XVI.

N T E R E A Ignatium Hierosolymitana commoratione pro-
 hibitum, grauis coquebat cura, quid ageret, quod nam potissi-
 mum vitæ genus eligeret. ac multa secum agitanti venerat illi
 dudum in mentem, coenobium aliquod ingredi maxime dis-
 solutum, vt ibi, dum lapsam religionis disciplinam, & verbo
 & exemplo conatur ad veterum instituta redigere; & cæte-
 ris aliqua re prodesset, & ipse interea (quod necessario futurū
 videbat) ab ijs qui restringi se nollent, multa pro Christi no-
 mine pateretur. Sed incertus num id maxime ad Dei gloriam
 pertineret, quam videlicet vnā in omni actione spectare cō-
 sueuerat; multa ac diligenti prece & ieiunio explorat numinis voluntatem: ac diu perple-
 xus, in eam denique mentem sese diuinitus plane sensit impelli, vt sine dubitatione statu-
 ret, primum operam suam, qualis qualis esset, nequaquam intra vnus familiae cancellos
 includere: deinde, quo latius pateret vtilitas ac fructus animorum, eiusdem consilij ac pro-
 positi idoneos aliquot adlegere socios atque adiutores: postremo, vt sine hominum admi-
 ratione versari in adiuuandis hominibus posset, ad sancti Spiritus vnctionem, doctrinae
 quoque subsidium, ac litterarum cognitionem adiungere, præsertim quod ea commenda-
 tione facultatem etiam repetendæ atque obtinendæ Hierosolymitanæ prouinciæ (cuius
 illi cura viuebat in pectore) facile se ab ecclesiasticis magistratibus aliquādo impetraturū
 sperabat. Et quidem, quod ad litterarum studia pertinet, cum nondum intelligeret quā
 illa sibi totum hominem fere vindicent, ratus posse interim se animis quoque adiuuandis
 vacare, Minorem ad gregem illum suum reuerti decreuerat, vbi, & sparsa in hominum
 mentibus pietatis virtutisque semina ab bonam frugem perducere, & Cisterciensis cuiusda
 monachi, spectatae sanctitatis ac doctrinae viri, cum consuetudine perfuui, tum industria
 erudiri magnopere cupiebat. Sed cum illum, contra quā putarat, demortuum reper-
 set; Barcinonem sibi studiorum idoneam sedem putauit fore, propter eam maxime causam,
 fam,

fam, quod cum paupertatem perpetuo colere, nihilque ab domo sua & cognatis accipere decreuisset, in ea vrbe multos habebat spiritali necessitudine sibi coniunctos: in ijs Ardebalum quemdam peritum, vt locis ac temporibus illis, ludimagistrum; & Elisabetham Rosellam primariam sceminam, quorum alter operam illi gratuitam in docendo, altera in quotidianos vsus quidquid opus esset benigne detulerat. Vt igitur Barcinonem reuertit, seque Ardebalum dedit in disciplinam, repuerascere in gratiam Christi matura iam aetate viri (quippe tertium circiter ac trigessimum agebat annum) & elementarius propemodum fieri non erubuit. Ceterum ad illa spinosa rudimenta grammaticae capienda, ediscendasque verborum inflexiones & nominum, cum alia erant ei impedimento, tum illud praecipue, quod animum ad rerum caelestium sensa concipienda longo iam vsu promptum & agile, si amandi vocabulum, vel alia quaequam eiusmodi vox admonuisset eorum, quae pie ac religiose cogitare & commentari consueuerat, subito pene abstractus a sensibus, in contemplationem diuinæ caritatis ac sempiternæ beatitudinis tota mente raperetur. Ex quo fiebat, non solum vt nihil noui mandare memoriae posset, sed etiam vt si quid antea impressum esset, id ipsum concursu nouarum & praestantiorum imaginum illico deleteretur. quam ipsam rem, quasi futura praefagiens, pro sua parte adiuuabat etiam vaser humani generis inimicus, eo maxime tempore crebra intelligentiæ lumina eidem offerens, & recondita patefaciens scripturae sacrae mysteria. Quod ille cum cerneret, cumque adhibito saepe conatu, euagationem hanc frustra cohibere tentasset; pro ea discretionem spirituum quam diuturna exercitatione parauerat, facile sensit diaboli fraudem sese a litterarum studio reuocare conantis. ac, quo consilio Barcinonem sese contulerat, id ipsum labore ac diligentia consequi maiorem in modum exoptans, hanc inijs rationem eius abigendae molestiae. Templum erat beatae Virginis, cui a Mari cognomen est, gymnasio proximum. in id templum fufis rite ad Deum, eandemque Virginem precibus, Ardebalum pro amicitia accersit; rem illi totam, vt erat, exponit; deinde se ad pedes abijcit homini, etiam atque etiam obtestans, ne ab incepto desistat; se utique, modo sibi panis, & aqua non desit, in proximum biennium, & eo amplius, si opus fuerit, ad scholas frequentem esse venturum, seduloque daturum operam litteris; petere & rogare, vt ab se quotidie non minus quam a ceteris pensum exigat; cessantem, quasi quemlibet vnum e grege puerorum, arbitrato suo & verbis & plagis accipiat. Miratus viri humilitatem ac probitatem Ardebalus, bonum animum iubet habere, suamque illi operam deuoto pollicetur. Atque hac submissione victus denique demon abscessit, & importunis illustrationibus Dei beneficio recedentibus, operæ pretium Ignatius facere, & liberius in grammaticae cognitione cepit excurrere. Interea discendi mirabiliter auido, & omnia studiorum compendia perquirenti, suaferere nonnulli, ad pietatem videlicet cum elegantiore doctrina iungendam, vt Erasmi Roterodami, qui ea tempestate Latinitatis auctor idoneus habebatur, Enchiridion militis Christiani studiose perlegeret. quod ille facere cum cepisset, celeriter sensit ea lectione spiritus feruorem in se quasi frigida superfusa restingui: consultoque per preces Deo ita librum illum abiecit, vt neque in manus postea sumpserit ipse, & multo post, Generalis creatus, omnia scriptoris illius opera in Societate Iesv legi vetuerit: non quo singula haeretico veneno infecta putaret; sed ne quis forte captus facetijs ac dicacitate viri, sensum, vt fit, ab incorruptis ad vitiosa descenderet. Nec tamen eo tempore Ignatius, quamquam studio litterarum adeo intentus, consuetam caritatis officia & studium penitentiae omisit. quinimmo cum Barcinonem valentiore quam inde abierat stomacho reuertisset, non ille quidem ad sacrum rediit, neque orationi ita multum temporis tribuit, sed tamen vestitu admodum vili vsus est, & calceos ad ostentationem vitandam ita perforauit, vt soleis paulatim magis magisque discerpis, hyeme iam seuiente, nudis humi plantis incederet: atque etiam subsessiuus operis, eropto e scholasticis exercitijs tempore, institit pia passim colloquia serere, plebem infimam doctrinae Christianae praecipue imbueret; quosdam etiam spiritalibus exercitijs ad virtutem ac perfectionem informare. Quorum rerum admiratione permoti praeceteris viri quattuor, se ad Ignatium ductum atque institutum, aggregarunt (quibus tamen, vt suo loco videbimus, in

mus, in proposito constantia defuit) Callistus quidam, qui auctore Ignatio peregrinationem Hierosolymitanam nuper obierat, alterum Artiagam cognomento appellabant; tertius fuit e Gotholaniae Proregis familia, nomine Cazeris: ad quos ultimo loco Ioannes adolescens, natione Gallus accessit. His ille socijs auctus; tametsi studiorum metam quam primum attingere optabat, quo liberius omnem curam atque operam in hominum salute consumeret; tamen quod sibi nondum sat firma grammaticae fundameta iecisse videbatur, numquam adduci potuit, vt ab Ardebali disciplina discederet (quamuis ad superiores artes vulgo idoneus haberetur) quoad insignis quidam Theologiae doctor, cui sese excutiendum examinandumque tradiderat, facto periculo, ad reliquorum sententiam accessit. Cuius auctoritatem & iudicium ne contemnere videretur, licet ipse sibi haud sane placeret, ad grauiora studia Complutum vna cum socijs abijt.

Eiusdem commoratio Complutensis. Cap. XVII.

BR cum ad publicum xenodochium suo more diuertisset: artium, vt appellant, curriculum inijs non admodum felici successu: quippe qui eadem illa praepropera festinatione incitatus, nullo pene seruaro vel ordine vel discrimine disciplinae, multa & varia vno eodemque tempore aggressus est; & in logicis terminos, quos appellant, in physicis Albertum, in Theologia Magistram sententiarum (qui maxime libri tum in Hispania terebantur) euoluere, & plures quotidie in scholis audire cepit interpretes; quae res in speciem utilis & compendiarum, vel maximo ei in id ipsum quod properabat, impedimento fuit. Etenim, quod in rebus humanis fere fit, cum auide sequeretur omnia, nihil propemodum assequeretur: & ipsa varietas ac multitudo rerum, tum intelligentiae tenebras, tum vero memoriae perturbationem & confusionem afferebat. Ad haec illud etiam accedebat incommodi, quod in summa paupertate, non solum ex emendicato viuebat ipse cum suis, verum etiam aliorum inopiam ac difficultates, conquisitis vndique elemosynis, magno labore & corporis & animi subleuabat. Praeterea, quod eius cursum vel maxime retardauit in litteris, tanta cupiditate ardebat errantes animas ad bonam mentem atque ad legem Euangelicam reuocandi, vt se, quamuis alieno tum tempore, continere non posset quo minus & in scholasticorum circulis de vera virtute ac pietate sermones iniiceret, & in tritius pueros plebemque fidei Christianae praecipue erudiret, & omnium ordinum homines passim ad cultum Dei, studiumque religionis, acri ac vehementi oratione incitaret. Quibus adhortationibus commoti multi cum ad sanitatem & officium redirent, & crebris altisque suspirijs veram cordis contritionem ac poenitentiam testarentur; ab imperitis quibusdam Ignatius in suspensionem & crimen veneficij vocari est captus: quasi homines oratione sua cardiacos redderet. Praeterea cum insignes quaedam in populo repente morum ac vitae mutationes existerent, & maior in dies hominum concursus ad Ignatium fieret; breui rem ad sacros Inquisitores Toletum pertulit rumor. Gliscebatur eo maxime tempore apud Germanos Lutheriana pestis, manabatque malum quotidie latius. Quinetiam in Hispania ipsa, insani conatus eorum qui sese Illuminatos ferebant, paulo ante magistratuum diligentia oppressi fuerant. Quocirca sacri Quaesitores in omne eiusmodi contagionis periculum excubantes animo, atque ex hac hominum frequentia & inusitato agendi genere veriti ne quod nouum incendium existeret, Complutum celeriter aduolant, in Ignatij doctrinam ac mores diligenter aequae ac dissimulanter inquirunt. cum nihil neque in dictis neque in factis a recta fide alienum inuenirent, Ignatium ne appellant quidem; tota re delegata Vicario Archiepiscopi, Ioanni Figheroae, qui deinde Regio consilio praefuit, Toletum ipsi ad sua tribunalia reuertuntur. Neque ita multo post, Vicarius ipse, magis vsurpandi

pandi iuris causa, quam quod rem vlla animaduersione dignam putaret, ad Ignatij diuerforium adit quiete, & pauca quaedam ab eo percussatus, ad extremum exponit, inquisitum in ipsius & sociorum vitam esse acriter, neque inuentum quidpiam vitiosum; proinde more suo animarum saluti operam darent, cum eo tamen, vt non vno eodemque omnes habitum incederent; ne tali tempore nouam aliquam sectam inducere viderentur. Natiui coloris lanca veste cuncti utebantur. iussit ille Ignatium & Artiagam nigro, Callistum & Cacerem rufo colore distingui, adolescentem Gallum nihil mutare. nec recusauit Ignatius, vt erat magistratibus apprime obediens. Interiecto deinde quattuor fere mensium spatio, cum nihil de instituta docendi ratione remitterent, nec persuadere sibi Vicarius posset, homines idiotas, in ijs tractandis quae ad Christianae fidei dogmata pertinent, nusquam labi; rursus in eos clam institit quærere. sed cum nihilominus sana cuncta reperisset, rem totam sine vilo iudicij tumultu suppressit. Nectamen ita multo post Vicarius idem tertiam in Ignatium quaestionem exercuit, quorundam calumnijs ac suspitione compulsus. Confluebat ad nouum doctorem audiendum, vt diximus, populi turba promiscua, in ijs foeminae duae honesto loco natae, grandis natu mater, & filia forma elegantissima. haec publicis Ignatij adhortationibus incitatae, vt est sexus ad pietatem propensus, adeo exarsere, vt cuncta Hispaniae valetudinaria peragrarer, & in Christi Domini gratiam toto vitae suae tempore pauperibus ministrare decreuerint. Hoc animi propositum Ignatio cum aperuissent; dissuasit ille magnopere cum alias ob causas, tum ne cuius oculos animumque sollicitaret aspectus adolescentulæ, non deesse Compluti pauperes, quos officij causa, si vellent, inuiserent; posse etiam operam dare sacro Eucharistiae ferculo prosequendo, & alia id genus obire permulta, vtriusque sexui, alterius etiam ætati magis congruentia. Quibus rationibus, & simul auctoritate viri deterrita, cogitatum quidem illa deposuere prouinciam; verum tamen eadem agitata spiritus vi, temperare sibi postea nequiverunt, quominus inconulto atque inscio prorsus Ignatio, pedibus, ac mendicatum specie aliud genus peregrinationis longæ difficilisque susciperent. Giennium in Bætica est vrbs, quam nonnulli Mentefam Orctanorum falso putarunt, sacro Sudario in primis visenda, in quo crucem sibi met baiulantis expressa Christi Domini adoratur effigies. Ad id Sudarium venerandum, pedibus, vt dictum est, paucis admodum consocijs profecta, duodecim ferme dierum itinere, cum in vrbe non apparerent, admiratio primum affinium ac vicinorum orta: deinde vbi à familiaribus cognitum est peregrinantium habitu petiisse Giennium, varie pro suo quisque sensu rem interpretari. nonnulli probare factum, plerique reprehendere quod eo loco foeminae sine comitibus, nullo apparatu se in iter periculosum dedissent. Doctorem vero Cirolus, cuius in tutela erant mulieres, auctorem eius consilij suspicatus Ignatium, vehementer excaucionibus cuncta miscere, & ipsas matres familias à cura domesticarum rerum auocare, nobiles vero puellas in pudicitiae discrimen adducere. Atque his querimonijs Vicarium perpulit, vt Ignatium in carcerem, missis repente viatore, conijceret. Erat æstiuum anni tempus, & satis laxa custodia. itaque ad eum totis iam illis finibus celebrem, vel spectandi, vel audiendi causa plurimi ventitabant. quibus ille securitate mirabili tum Christianae doctrinae rudimenta, tum etiam, vbi res exigeret, spiritualium exercitationum præcepta more suo tradebat. Georgius quidem Nauerus, insignis ea tempestate doctor, & magna apud Carolum Caesarem gratia, cum ad eum visendum accessisset, animi magnitudinem, & dicendum admiratus, vt primum ad suos domum reuertit: Hodierna die vidi Paulum (inquit) in vinculis. Iamque septimumdecimum diem ibi transegerat non solum innoxius, verum etiam prorsus ignarus cuius criminis nomine accerferetur; cum eius interrogandi gratia (multa quippe ad eum ab iniquis delata fuerant) Vicarius ipse cum scriba publico in carcerem venit. Ac primum (vt fit) varijs quaestionibus versat in omnes partes Ignatij animum: dein sciscitatur ex eodem, obseruet ne Sabbata. cui ille, Vtique, in honore beatæ MARIAE virginis (inquit,) nam ceteroquin & Iudaicos ritus ignoro, & vero Iudæum patria meam fert nullum. Postremo, nostin, ait, mulieres quasdam duas, matrem & filiam? Cum Ignatius an-

A tius annuisset, Numquid auctor illis fuisti (adiungit) peregrinandi Giennium? Nihil vero minus, ait Ignatius: quinimmo credas mihi iurato velim, eiusmodi concurfationes & itinera in vniuersum vtrique dissuasisse me: & si profecta sunt, me ignaro, atque adeo inuito profectas. Tum hilari vultu Vicarius, humeros Ignatij leniter apprehendens, Atqui ob id ipsum, inquit, in custodiam te scito fuisse coniectum. His ita peractis, ac tota serie quaestionis per scribam in commentarios relata, Vicarius abiit. Interea peregrinatione confecta, secundo & quadagesimo denique die mulieres reuertuntur. è quibus Ignatij innocentia clare perspecta, venit in carcerem scriba, & Vicarij sententiam Ignatio recitat: qua primum iubebatur ipse cum socijs cæterorum scholasticorum habitu incedere; deinde quadriennij perfinebatur spatium sacrae Theologiae cognoscendae, ante quod exactum spatium, de fidei Christianae mysterijs ad populum verba ne facerent. Quibus auditis, quod ad habitum pertinet, nihil sane recusabat Ignatius, dummodo in idipsum egenti sibi necessaria præberentur: illam vero temporis finitionem ægre admodum tulit, quod ea re sibi viam ad procurandam animorum salutem obstrui cerneret. Itaque sine vlla dubitatione Salmanticam ad sua prosequenda studia migrare constituit, cum sesquiannum circiter Compluti moratus, inter eas ipsas difficultates & occupationes, non nihil tamen è logicis, physicisque, & ex ipsis Theologiae fontibus degustasset. Sed interim, ad gloriam Dei, ne quid in doctrina moribusque suis resideret infamiae, Toletanum Archiepiscopum (cuius in dioecesi Complutum est) sibi ex itinere adendum, totamque ei rem gestam, & omnem consiliorum suorum rationem explicandam existimauit. Is erat Alfonso Fonseca, morabaturque eo tempore Pintiae. à quo benigne acceptus, animatusque ad caepa strenue promouenda, nec non instructus viatico, Salmanticam venit, quo comites iam ante præcesserant. quorum ille diuerforium ignorans, primum omnium sacram aedem ingreditur, vbi orantem conspicata pia quaedam mulier, instinctu videlicet numinis, vltro ad eum accessit, & sciscitata nomen, ad socios iam sibi notos læta perduxit. Verum Ignatio ne Salmanticæ quidem quieto esse diutius licuit. Cum enim quod supererat à studijs otij, in cohortandis ad virtutem ac pietatem & priuatim & publice non modo plebeijs, verum etiam principibus viris infunderet; neque vero, adiuuante Domino, frustra operam collocaret; omnium in se oculos repente conuertit, urbemque totam celeriter eius nominis fama peruasit. Erat omnino inusitata res, & ipsa nouitate valde mirabilis; laicos homines, & externa re nulla differentes à cæteris (etenim eos Figheroa suo sumptu Compluti scholasticorum vestimentis ornat) Apostolico ac pastorali propemodum munere fungi palam, & sacerdotes ipsos ad partes suas rite obeundas accendere. Et cum eiusmodi vitae genus valde probarent, suspicerentque permulti; tum vero non deerant qui totam rem secus interpretarentur, ac diligentius cautiusque examinandam putarent. In ijs Dominicanæ fratres è diui Stephani præclaro coenobio, quamquam eorum pro potestate non erat eiusmodi quaestio, tamen, quo erant caritatis ardore, fat suum rati quod communem ad rem totius Ecclesiae pertineret, Ignatium noscere, spiritumque ipsius, & doctrinae genus, & vitam institutum expendere omnino constituunt. Interim ignarus huiusce consilij Ignatius confessarium ex ipso coenobio sibi delegerat. Is igitur confessarius aduenam iussu Vicarij (nam Prior, seu coenobiarcha tum aberat) in proximum Dominicum diem ad prædium inuitat; nec reuerti, Fac (inquit) paratus accedas; quaerenda ex te non pauca. Ac nihilominus, vbi dies aduenit, sine cunctatione promissa fecit Ignatius. Exceptus est cum vno e comitibus Callisto, comiter. Sublatis deinde mensis, vtrumque Vicarius cum eodem confessario, & alio è fratribus in sacellum quoddam seducit. confident omnes. Tum blando vultu Vicarius Ignatium intuens, gaudere se admodum inquit, ac valde probare, quod ille cum socijs Apostolicum in morem peregrinando populos doceat, atque ad cultum Dei, ac studium pietatis impellat. verum tamen auere se nosse quibus maxime litteris operam dederint. Cum id quod erat, Ignatius, minime doctos fateretur esse: Quid igitur, inquit, expertes doctrinae, conciones de rebus diuinis habetis? Nos vero nequaquam concionamur, ait Ignatius; verum de virtutis pulchritudine, de vitij scditate, cum occasio sese dat, fami-

dat, familiariter & ex æquo loco differimus, atque homines ad odium peccatorum, amoremque probitatis hortamur. Ad ea Vicarius: Sed utique de virtutibus vitijque sine liberalium artium cognitione disputari non potest, vel à magistris & libris accepta, vel infusa diuinitus: vos vero neque litteris, neque doctoribus operam dedistis, ut ipsi fatemini: restat igitur ut à Spiritu sancto vobis hæc tradita sint. atqui hoc ipsum est de Spiritu sancto, quod maxime quærimus. Tum Ignatius ut peti se vidit repentino dilemmate, cum aliquantulum substitisset: De his, inquit, hæcenus. Cum nihilominus instaret ille, ac Spiritus sancti verbo hominem vrgeret, oppressus Ignatius tam perseveranti interrogatione, in eodem tamen gradu constantiae persistit, seque nihil præterea responsurum affirmavit, nisi quibus legitime interrogandi ius esset. Quo loco Vicarius: Ita ne vero? inquit. Cum nouæ impostorum sectæ quotidie pullulent, & in errorē ac fraudem ita multos inducant; vos in reddenda vestra doctrinæ ratione tergiversamini? Atqui efficiam ut omnino reddatis. Triduum deinde intra sacros cœnobij fines detinentur, atque humanissime tractantur à Fratribus. Eo spatio exacto, ecce tibi à Baccalaureo Fria, Vicario Salmanticensis Episcopi, notarius ambos perducit in carcerem, includitque separato à reliqua reorum turba conclauī, mirum in modum squalido, ac peruetusto, odorisque teterrimi; cuius tectum medium stipēs ligneus fulciebat, ac stipiti ferrea catena erat affixa dodrantium longitudine circiter nouem, bifida ad extremum serie. huic ergo catenæ altero vtrumque pede adstringunt, sic, ut nusquam alter sine altero progredi, aut loco pæne mouere se posset. Igitur tota ea nocte per summum corporis incommodum nulla capta quiete, in hymnis & canticis persistere. postridie, ut per urbem vulgata res est, continuo boni viri complures cum stragulis, culcitrisque, & ciborum apparatu adfuerunt, quorum benignitate recreatus Ignatius, ac paulo clementius haberi deinde in ea custodia cæptus est. Itaque, ut ante Compluti, sic eo tempore concursus ingens hominum ad eum fieri. ad quos ille admirabili tranquillitate, de contemptu rerum humanarum, de futuro extremo iudicio, deque sempiternis præmijs atque supplicijs diserebat. In ijs Francisco Mendoza (qui postea S. R. E. Cardinalis & Episcopus Burgenis est mortuus) miseranti casum ipsius, & amicē ex eo quærenti, grauitèr ne ferret custodiam & vincula: Tantum ne malum tibi videtur esse carcer? inquit Ignatius. atqui, scito, vrbe Salmantica tota non ita multas esse compedēs, manicasque; quin ego plures Christi Domini causa vehementer exoptem. Interea Baccalaureus Frias ad carcerem accedit, Ignatium & Callistum diuersos interrogat, ac varijs percotationibus, quales haberi à iudicibus solent, vtriusque sensus & animum diligenter explorat. Cum illi congruentia responderent, nec modo sibi, sed etiam inter se mire constarent; denique librum Exercitiorum, de quo inaudierat, poscit: nec recusat Ignatius; quin etiam sibi præterea esse tres in eadem vrbe socios aperit, editque diuersorij nomē, ac notas, quibus inueniri sine errore possint. neque vero superfedit ille missis licitoribus eos in carcerem tradere inferiorē; ne quod ijs colloquium cum Ignatio, neu qua communicatio consiliorum esset. Post hæc, ablatum Exercitiorum librum & ipsemet accurate perlegit, & examinandum præterea tradidit tribus Theologiæ doctoribus: qui dum singula diligenter expendunt, accidit interea res ad innocentiam Ignatij & sociorum declarandā non leuis momenti. Cum enim cateri, qui in vinculis tenebantur, per negligentiam custodum effracto carcere omnes repente dilapsi essent; Ignatius comitesque soli in summa fugiendi licentia postridie ibidem inuenti sunt, & cunctis admirantibus, approbantibusque, confestim in amplam domum & commodam inde magistratuum iussu traducti. Citatus præterea Ignatius ad Baccalaureum & reliquos libri sui recognitores, cum & de Exercitiorum ratione, & de præcipuis fidei Christianæ mysterijs multa ex eo quærentur, paucis ac demisse præfatus, neque se vacasse admodum litteris, & quæcumque sentiret, diceret ve, Ecclesiastico iudicio & cetera cuncta submittere, ad singulas quæstiones de sanctissima Trinitate, de Incarnatione Domini, de sacramento Eucharistia, aliisque complures ita respondit, ut iudices ipsi pæne obstupescerent. Præterea è iure canonico proponitur ei difficilis quidam nodus, quē ipse, cum item responsa Doctorum se ignorare dixisset, illico soluit egregie. Postremo iustus

primum

primum Decalogi præceptum, uti consueuerant ad populum, sic ibidem repente explicare; in eam sententiam vsque adeo varie & copiose dixit, ut omnē illis præterea interrogandi cupiditatem exemerit. His rebus ita peractis, cum dies vinculorum esset secundus iam & vigesimus, vna cum socijs euocatur ad iudicum sententiam audiendam. cuius erat summa, & innoxios eos, & ab omni hæretica labe intactos videri, ac proinde posse arbitrato suo in adiuuandos homines ac plebem erudiendam incumbere; tantum ne intra quadriennium in Theologiæ studio exactum, quæ cogitatio lethali, quæ veniali crimine teneretur (qui locus in toto pæne iure Pontificio ac Theologia difficillimus est) auderent ipsi per se definire, atque statuere: id autem propterea quod in Exercitiorum libro signa quædam tradita viderant iudices ad peccata capitalia à venialibus dignoscenda: quæ tamen quod nihil continerent à recta fide alienum, nominatim improbare non audebant. Recitata sententiæ, cum honorifice tractatum ab se Ignatium putarent iudices; ille vero suis rebus è conscientia apprime confidens, vehementer indoluit, ab ijs quos veræ & Catholicae fidei tutores ac præfides agnoscebat, nullo in suis neque dictis, neque scriptis deprehenso vitio, tamen in re tanta tamque necessaria sibi silentiū imponi; atque iter ad excolendos ac pro viribus adiuuandos homines impediri. Quæ ipsa res inclinatum iam ante animū eius impulit, uti satius iudicaret ex hisce difficultatibus quas in Hispania obijci sibi subinde videbat, ad scholas Parisienses in Galliā vltro sese transferre: ubi tū ob suā nouitatem, & eius linguæ inscitiam sibi minus interim negotij putabat fore, tū propter illius academiæ celebritatem atque frequentiam, non defuturos deinde quos ad suū institutum, atque ad Apostolica vestigia sectanda perliceret.

Lutetiam proficiscitur. Cap. XVIII.

quoniam ad iter adeo longinquum & anceps, non idem erat socijs animus: atque etiam, ut maxime incolumes eo peruenissent, incertum erat, apud ignotas nationes quam copiā in studijs litterarum degendi essent habituri; communicato cum ijs consilio statuit Ignatius antecedere solus ipse Lutetiam: & si quidem res facultatem habitura videretur, ut eos ibidem alere posset, ipsos euocare per litteras; sin minus, tota de re tacere certiores; ut quamquam diuersis locis, eadem tamen coniunctione animorum, emenso interim philosophiæ ac Theologiæ curriculo, intermissam ad tempus consuetudinem, Deo uolente deinde repeterent. Rebus igitur ita compositis, quamquam è præcipua Salmanticensi nobilitate multis ægre ferentibus, ac maiorem in modum renitentibus, vigesimo circiter die quam è custodia exierat, in viam se dedit Ignatius, onustum libris a sellum præ se agens, ac Barcinonem deuenit. Hic vero, ut inter veteres amicos ac familiares, omni ope certandum illi fuit, ut se à lacrymis atque à complexu carorum auelleret, etiam atque etiam deprecantium, ne patriam cum externa regione mutaret, neu se tali tempore in manifestum vitæ periculum vltro demitteret. Vigebat adhuc bellum inter Hispanos Gallosque, & circa regni vtriusque præcipue limites infesta latrocinij loca, & recentes multorum cædes ad metum proponebantur. Sed ille nec terrore, nec precibus de suscepto consilio demoueri se passus, certe illud recusare non potuit, quominus tum ad sumptus itineris, tum ad necessaria Parisijs comparanda, nummorum aliquid partim in numerato, partim in nominibus ab Elisabetha Rosella, & alijs quibusdam amicis acciperet. Quibus ille subsidijs, ac præcipue diuinæ bonitatis ope munitus, hyeme summa pedibus, ut solebat, nullo ducē vel comite inde profectus est sub initium anni M D XXVII. cumque Ianuarium totū in itinere posuisset, Februario mense Lutetiā sospes introijt. ibi quod ad studia pertinet, respiciens per exiguum præteriti temporis fructū, rationibus suis accurate subductis ad Diuinitatis gloriam statuit in litteras toto pectore incumbere. cumque experiendo iam cognouisset,

Vu eam

eam esse humanæ mentis imbecillitatem, ut in plura vno eodemq. tempore vix atq. ægre D sufficiat, damnata priore festinatione, in posterum, cōpendijs omnis, regia via procedere, & studiorum suorum nouum initium ordiri decreuit. Igitur ad Montis acuti collegium ita re quotidie, ibiq. inter procacium puerorum greges, matura iam ætate vir, grammaticæ rudimenta repetere non dedignatus est. Simul etiam de stato precationis tempore, & vexatione corpulculi, quo plus otij ac virium studio superesset, multum imminuit, sic tamen, ut illa precipue tria nunquam omiserit: primum, ut quotidie sacrificio Missæ religiose interesset: alterum, ut octauo quoque die post poenitentiae sacramentum cælesti pane sese reficeret: extremum, ut bis quotidie sua eius diei dicta, facta, cogitata quam diligentissime recognosceret; conferensq. hodiernum cum hesternodie, hebdomadam cum hebdomada, mensemq. cum mense; suos in spiritu vel progressus, vel regressus perquam accurate exploraret atq. perpenderet. Procuracionem quoq. alienæ salutis, & institutam consuetudinem agendi cum proximis, tantisper dum litteris, ac præsertim philosophiæ vacaret, aliqua ex parte remisit, numquam tamen omnino depofuit.

Extrema inopia incommoda superat. Cap. XIX.

AM vero, satis vsu ipso edoctus, quantum detrimentum studijs afferat mendicitas, & cura tolerandæ in singulos dies vitæ; & nihilominus optans CHRISTI Domini & Apostolorum exemplo nihil profus in hoc sæculo possidere; priorum benignitate ac facultatibus totam rem ita moderari constituit, ut neque in diem, ut antea, precario victitaret, & nihil idcirco de voluntariæ paupertatis proposito meritoq. deperderet. Sed ea res primis utiq. mensibus minimecessit illi est sententia. Cum enim sese in Hispanorum aliquot contubernium contulisset, qui plurimi Parisijs ipso belli tempore versabantur, & exactam est syngrapha Barcinonensi pecuniam cuidam ex eadē natione custodiendam dedisset, eam ille clam suos in vsus non optima fide conuertit; cumq. postea reddendo non esset, reliquis iam nummis insumptis Ignatius, & a locupletibus amicis, quorum ope adiuuari posset, longo intervallo disunctus, tanta subito rerum omnium inopia oppressus est, ut ei cibum ostiatim queritare quotidie, & in hospitale sancti Iacobi domum, infimis precibus exorato eius loci præfecto, demigrare necesse fuerit; graui sane incommodo. Quippe Lutetia Parisiorum, vrbs in primis Europæ totius & magnitudine & celebritate visenda, trifaria est diuisa. partem unam, quam Sequana fluuius insulam efficit, regia vetere, foro, & tribunalibus nobile, vulgo Ciuitatem appellant. altera, quæ nouam regiam continet, Oppidum dicitur, tertia pars iam inde à Carolo magno dicata Musis, Vniuersitas nominatur. in hac, præter ceteram incolarum turbam, scholastici maxime inhabitant; ac numerantur ibi collegia per multa libero aditu, cum suis vnumquodq. liberalium artium discipulis & doctoribus, & præfecto collegij, quæ Primarium vocant. Igitur ex ea vicinitate in sancti Iacobi hospitium, quod procul inde est in suburbio, extrema necessitate compulsum Ignatius, in tanto locorum intervallo, cum alijs afflictabatur incommodis; tum vero quod cum ante lucem in academia inciperent scholæ, nec nisi nocte desinerent; ipse, illius hospitij legibus, nec mane ante solis ortum egredi poterat, & vespere ante occasum regredi cogebatur, sic ut inter eundem & redeundum, quamuis industrio ac vigilantissimo discipulo multum & de magistri dictatis, & de tota scholarum exercitatione deperiret. Cui tanto detrimento cum in præsentia nullum aliud remedium occurreret, consilium cepit more scholasticorum egentium ea conditione locandi operam suam alicui ex academia Primarijs, doctoribusve, ut quod sibi à rebus domesticis otij superesset, id totum in scholastica disciplina studijsq. doctrinæ consumeret. Sed magis magisque probante Deo constantia & patientia viri conditionem eiusmodi, quamuis magna adhibita diligentia, nactus est nullam.

Itaque

AItaq. deiectus hac spe, cum id ærumnosæ vitæ genus aliquandiu tolerasset; & quos in Hispania reliquerat socios, de statu rerum suarum per litteras monuisset, hortatus ut ibidem ex condito circulum studiorum absoluerent; rationem iniit multo commodiorē, ut inditis vacationum ferijs, in Belgium, atq. interdum etiam in Angliam siue Britanniam, ad Hispanos negotiatores excurreret: quorum benignitate cum facile obtinuisset annuam pecuniæ summam Lutetiæ toto studiorum tempore certis pensionibus exigendam, commodius multo cepit in liberalium disciplinarum cognitione versari. Cumq. octodecim fere menses Latinæ linguæ tribuisset in Montis acuti collegio, in collegium cui à sancta Barbara nomen est, ad philosophiæ studia transijt alacritate mirabili: ac primū occurstantes denuo rerum cælestium importunas imagines, quamquam eximia cum animi delectatione coniunctas, eadem spiritus constantia, qua superiores illas, iterum ab se reiecit ac repulit; deinde magistris attente audiendis, multa ac diligenti eorum quæ audierat commutatione, quotidianis deniq. gymnasij exercitationibus, triennio & mensibus sex (quod spatium temporis curriculum philosophiæ in academia illa tribuitur) ita profecit, ut honorifico magistri iudicio ac testimonio (is erat Ioannes Penna philosophus) post consueta certamina, ritu solemni, laurea, cæterisq. doctrinæ insignibus decoratus sit. Post hæc in cœnobij Dominicani gymnasio sacram Theologiam aggressus est, ingenti sane labore & industria, cum præter ceteras lucubrationes, hyeme sæuiente, quotidie mane ante lucem ad scholas, quæ illa circiter horarum habebantur, accederet. atque ex eo studio tantum Deo adiuuante percepit, quod satis esset ad fidei doctrinæq. suæ rationem, sine suspitione vlla nouitatis, ex Patrum decretis atque auctoritate reddendam.

Varie propter Christum exercetur. Cap. XX.

EQUE vero, quamuis interim à plebis catechesi atque à publicis actionibus abstineret, idcirco tamen, quoad per scholas licitum est, ab adiungendis ad CHRISTVM hominibus, animadisque ad studium veræ laudis & gloriæ destitit. quapropter multi nec infimæ fortis viri, priuatis ipsius colloquijs ac monitis incitati, partim castigato vetere luxu, Christianæ disciplinæ seueritatem induerunt; partim etiam solemnium voto varia religionum instituta professi sunt; partim deniq. ingenti academiæ totius admiratione, in CHRISTI gratiam pecunia egentibus distributa, pauperem vitam agere, atq. adeo ad conculcandum penitus omnem sæculi fastum, & expianda superbæ crimina, palam per vicos & compita manum ad stipem ipsi porrigere, victumq. palam emendicare ceperunt. quos tamen amici, rem indigne ferentes, cum neq. precibus neq. minis à proposito reuocare valuissent, facta manu deniq. ab hospitali domo sancti Iacobi quo sese contulerant, vi armisq. in pristinum academiæ diuersorium ad sua prosequenda studia retraxerunt. Ignatius vero tantam eiusmodi rerum inuidiam subiit, ut præter ceteras iniurias & maledicta, falsis etiã criminationibus ad sacrum Inquisitorem semel iterumq. delatus sit. Is erat ea tempestate Mathæus Ori, ex Dominicana familia Theologiæ magister, tum eruditione, tum probitate conspicuus; qui accusatorum fraude comperta, Ignatium non absoluit modo, sed etiã miris ornauit laudibus, ipsumq. Exercitiorum librum, qui præcipue in suspensionem crimenque vocabatur, tantum abfuit ut damnaret, ut sibi etiam eiusdem exemplum Ignatij permissum desumpserit. præterea absolutionis ac sententiæ formulam, publici scribæ chirographo & signo munita, quam contra iniquorum calumnias, quoadcumq. opus esset, proferret, tametsi minus gratum id potentibus quibusdam viris fore videbat, Ignatio petenti concessit. Neq. vero pro CHRISTI nomine solum hac falsæ accusationis procella defunctus Ignatius est; sed eorum opera, qui illum deinde vel maxime dilexerunt, virgarum quoque publice per-

Vu 2 culum

culum adiit, Mos est Parisijs in scholasticos improbos ac seditiosos, ad fanciendam academiæ disciplinam, in hunc fere modum animaduertere. Dissimulato consilio, ad cõdictam diem in aulam collegij Primarij, magistriq. nodosa instructi virga conueniunt: comprehensumq. repente noxium, & in medio confessu nudatum, certo plagarum numero singuli afficiunt. Id supplicij genus cum ad sensum corporis peracerbum est, tum vero ad ignominiam ac dedecus longe turpissimum, deque ipsius loci nomine aula vulgo appellatur. Hunc igitur cruciatum ac notam maleficis constitutam, Ignatio in fonti, quod condiscipulos festis præcipue diebus à schola ad oratoriũ & sacra mysteria Cõfessionis Altarisq. traduceret, vehementer iratus magister ipse Ioannes Penna parauerat, Iacobo Gouea Lusitano collegij Primario in suam sententiam facile adducto, quippe qui iam ante priuatim erat in sensus Ignatio, quod familiarem quemdã suum, Amatorẽ nomine, seuerioris vitæ præceptionibus imbuisset, atq. (vt pietatem fere interpretantur homines) infatuasset abductum à curis inanibus, & iucundo conuictu amicorũ, atq. à pristina consuetudine. Vt igitur dicta supplicio dies illuxit, aduentans iam ad scholas, ab amico fideli mature monetur Ignatius, ne intra collegij septa vtiq. illo die inferat pedẽ; concitatos in eum esse omnium animos; pœnas aulae daturum extemplo, ni caueat. Ad cuius rei nuntium ancipiti deliberatione distractus Ignatius, quod & pro CHRISTI nomine verbera & cõtumelias perpeti mirifice optabat, & supplicij apud homines adeo turpis infamia, metuebat ne complures è iuuentute, ipsius opera iam ad meliora conuersos, nec dum in bono stabiles, à sua cõsuetudine atq. auctoritate auocaret, iterq. sibi ad alios etiã deinceps CHRISTO lucrificandos arumperet; totam rem ad ipsius Gouea arbitrium iudiciumq. reijcere statuit: quod ille re cognita decreuisset, id ex diuina maxime gloria & voluntate futurum. neque de eiusmodi sententia vllis amici denuntiationibus precibusve demoueri se passus, quamquam horren-
 ti pœnæ imminentis acerbiter, & renitenti carni vim fortiter intulit: ingressusq. collegiũ, & recta Goueam petens nondum è cubiculo egressum, placido ac sereno vultu, & altam animi pacem ac securitatem indicante; Si meæ mihi (inquit) existimationis & incolu-
 mitatis, quam diuinæ gloriae, salutisq. animorum cura prior esset ac potior; nequaquã ho-
 dierno die pedem intra fines huiusce collegij posuissẽ, neq. enim antequam huc venirẽ,
 ignarus eram Gouea, quantum è vestra omniũ indignatione dedecoris, quam acerba tor-
 menta me maneant. Sed quoniã nihil omnino mihi vel ad meritum optabilius, vel ad verã
 dignitatem præclarius duco, quam CHRISTI Domini causa, tam grauiam tamq. multa pro
 me perfuncti, vicissim probra, plagas, mortem deniq. perpeti; idcirco nimirum ad scholas
 accessi, & vltro memet in tantum & corporis & famæ discrimen obieci. Verum enim vero
 mihi non modo quid votis meis ac desiderio, sed etiam quid proximorum rationibus, &
 sempiternæ salutis conducatur, caritatis lege considerandum est. Multos habeo adolescentes
 Dei beneficio nuper è cœno flagitiorum emersos, ac vix dum auulsos ab improborum pe-
 silenti consortio. hos ego vereor, ne si me in tam honesto conuentu publice vapulasse cõ-
 stiterit, à meo sermone congressuque protinus auocet infamiæ metus; ac proinde, vt sunt
 flexibiles hominum voluntates, ad eadem illa saxa quibus paulo ante adhæserant, ingenti
 demonum gaudio, & feruor ætatis, & prauæ consuetudinis æstus abripiat. Simul etiã (ve-
 rum vt fatear) tui me Gouea, doctorisq. mei Pennæ me miseret, qui Christianam pietatẽ
 ac fidem sacramento professi, cæterisq. ad exemplum iustitiæ virtutisq. præpositi; CHRIS-
 TI famulum, CHRISTI causam agentem, adeo acerbè infectamini. & qui, qua pœna lex
 affici iubet eos qui scholasticos deprauare, magistris illudere, seditiones cõflare voluerint,
 eadẽ dignũ iudicatis eum, qui iuuentutẽ à vitijs, doctores à iurgijs, academiã à tumultibus
 vindicare conatur. quæ quoniã mecũ ipse reputas, nõ leuis momẽti ducebã esse, quamquã
 cupidus inimicorũ odij vel meo sanguine explendi, tamen pro nostra necessitudine deesse
 nolui, quominus eadẽ tibi quoque, integra etiamnum re, cõsideranda proponerem. Mihi
 vt dixi, pro CHRISTI nomine vexari ac torqueri optatissimũ est: iamq. si videtur, sponte
 ad patibulũ pergo, tu, Lutetiæ Parisiorũ, à sancta Barbara collegio, in eiusmodi causa ta-
 le documentum vel pietatis vel æquitatis dari an expediat, pro tua sapientia ac religione
 confi-

A confitue. Vix dum Ignatius dixerat, cum Gouea, vir & ni cõcitaretur aliunde, suo pte mi-
 tis ingenio, & tum instinctu diuino valde compunctus; illico cæpta damnauit, ac maiorem
 in modum detestatus est; apprehensumque amicissimè Ignatium deduxit in aulam, quo
 iam collegæ cum reliqua turba parati conuenerant. Ibi silentio indicto, repente contra om-
 nium expectationem de Ignatij laudibus orationem instituit; viri fortitudinem, innocen-
 tiam, caritatem extollens; se ipsum, & cæteros qui innoxio periculũ struxerant, vehemen-
 ter accusans. quam in sententiam cum multa dolenter grauiorq. dixisset, ad extremũ obor-
 tis lacrymis, ad Ignatij genua procidit, precatusq. delicti veniam, & apud cæteros illum in
 admirationem gratiamq. restituit, & ipse in omni deinde vita Ignatium & socios præci-
 puo amore studioq. complexus est.

De socijs ad Ignatium adiunctis. Cap. XXI.

B A S C E igitur, aliasque eiusmodi insectationes atque pericula
 Ignatius CHRISTI causa contraxit. attamen idem plurimorum
 quoque sibi gratiam ac benevolentiam optinuit artibus peperit.
 Fuit enim in illo, præter diuinitus infusa charismata, mirum
 etiam atque efficax ingenium & studium ad animos hominum
 demerendos. In principum amicitias opportune insinuare sese,
 easdemque obsequio & submissione tueri; pares facilitate ac sua-
 uitate morum allicere; inferioribus, & egentibus, auctoritate,
 opera, necnon è suis angustijs etiam pecunia præsto esse; morbo
 aliquo laborantes vel cum valetudinis & contagionis periculo adire, solarique amantissi-
 me; eorum quibus cum viueret, ageretve, vel difficultatem naturæ, & arrogantiam perpeti,
 vel ineptias ac stultitiam, quoad ita res ferret, exorbere dissimulatione mirabili; ad alio-
 rum arbitrium ac voluntatem, quibuscunq. rebus honeste posset, semper accomodare se ac-
 snectere; omnibus denique in CHRISTI gratiam omnia fieri: vbi penitus in hominum sen-
 sus ac voluntates irrepserat, tum demum officijs ac benevolentia comprehesos occupatof-
 que, pro suo quemque captu, sensim & caute progrediens, Christianæ religionis & officij
 præceptionibus excolebat. Atq. his ferme artibus, & simul sanctimonix ac frugalitatis, ex-
 plo, multos, vt diximus, à turpi ac flagitiosa vita non modo ad sobrietatem & continentiam,
 sed etiam ad contemptum rerum mortalium, atque ad salutaria consilia CHRISTI conuer-
 tit. Complures præterea hæreticos, grassante iam tum peste Luteriana, tempestiuus dispu-
 tationibus monitisq. conuictos, ad sacra Quæstorum tribunalia volentes adduxit; & cum
 sancta Romana Ecclesia in gratiam secreta abiuratione restituit. Iam vero, quod ei vel in-
 primis propositum initio fuerat, vt aliquos ingenio doctrinaq. præstantes, ad suum insti-
 tutum ac vitæ rationem aggregaret; in id ipsum per Theologiæ maxime tempus incubuit;
 adiunxitq. sibi, Deo bene iuuante, iuuenes nouem ex academia vniuersa lectissimos. quorũ
 primus fuit Petrus Faber Allobrox, pago Villaretto Gebenensis diocesis humili natus loco,
 sed egregie pius, quippe qui duodecimo ætatis anno per summũ sanctimonix studiũ virgi-
 nitatẽ Deo vouerat, idemq. ad litteras à vita pastoralis traductus, tantũ ingenio industriaq.
 profecerat, vt eũ in locis Aristotelis difficilioribus magister ipse Penna cõsuleret. Hunc igitur
 Ignatius & studiorum & contubernij cõmunionem sibi coniunctũ; licet focium gloriosi
 operis ipso initio destinasset, nõ tamen cõtino illi rem aperuit, neq. ad tantam perfectio-
 nem impellere confestim aggressus est. sed conscientia excutere, & in se ipsum quotidie di-
 ligenter inquirere primum edocuit, deinde ad totius ante acta vitæ noxas per sacram Cõn-
 fessionem expiandas adduxit, postremo, cum iam philosophiæ curriculum exegisset, spiri-
 tualibus exercitationibus perpoliuit; adeo propensum ad penitentiam, tatoq. animi ardore
 succensum, vt hyeme summa, concretũ glacie flumen Sequanam plaustris impune premen-
 tibus, in parata Iacobi vici domuncula propositas meditationes, & quidem insides naua
 sub dio

sub dio peregerit, sexque ipsos dies omni prorsus cibo potuque abstinuerit, in ediam longius utiq. protracturus, nisi eum, re animaduersa, consultoque suppliciter Deo vetuisset Ignatius, & sane respondit operi fructus. Cum enim antea in eligendo certo vitæ genere Faber mira animi sollicitudine, variisque scrupulorum molestiis adeo torqueretur, ut præ nimio angore sese in auias abdere solitudines, ibique radicibus herbarum victitare pæne decerneret; ex hac spiritali exercitatione vocari se vna cum Ignatio ad animorum subsidium non dubie sentiens, tantam est pacem ac tranquillitatem conscientiae consequutus, ut ex vehementissima tamquam agitatione ac falo, placidum tutumque portum se denique nactum esse profiteretur. Ex eodem contubernio Franciscus quoque Xauerius nobilis Cantaber, idemque non vulgari eruditione, quippe qui laurea magistrali donatus Lute-
 tiæ postmodum publicus Aristotelis interpret exstiterit; quamquam principio ita nõ studiosus Ignatii, ut eius pietatem (ut fit) etiam procaciter irrideret; tamẽ viri tum patientia, tum obsequijs adeo delinitus est, ut ad illius ductũ arbitriumq. sese omnino contulerit. Hunc & diuitiarum affluẽtia, & viuido ingenio, & viribus corporis præferocem, admirabili prudentia ac lenitate mansuefecit Ignatius, in eamq. rerum humanarũ despicientiam, & caritatis ardorem paulatim adduxit, ut inter ipsa Exercitia spiritalia, tum ad carnis macerati-
 onem quattuor dies ieiunus omnino trásegerit; tum vero, quod inter iuuenum greges defultor eximius, corporis agilitate sibi nimium placuisset, ad eius piaculum vanitatis, membris valido fune perstrictis, non sine acri sensu doloris dies aliquot in commentandis orandi-
 que labore atq. attentione perstitit. Hic est Xauerius ille, qui non multo deinde post, Ioannis Lusitanæ regis rogatu, ex auctoritate Pontificis Romani missus in Orientẽ, plenus Apostolico spiritu, tota India maritima summis laboribus ac periculis peragrata, in vltimas Iaponiorum terras Euangelij lumen primus intulit, atq. ingenti infidelium numero ad CHRIS-
 TVM adiuncto, multis clarus miraculis, in ipso aditu Sinarum excessit è vita. Porro Xauerium & Fabrum imitati sunt Iacobus Laines Seguntinus, qui deinde Societati nostræ proximus ab Ignatio præfuit, vir de Christiana republica in primis optime meritus; & Alfonso Salmeron Toletanus, Græcis & Latinis litteris admodum eruditus: vterq. confecto Cõpluti philosophiæ curriculo, Parisiosq. partim Theologiæ causa, partim etiã Ignatii noscendi gratia profecti, cuius de laudibus iam tum in Hispania, constanti hominum sermonibus multa cognouerant. Accessit ad hos etiam Nicolaus Bobadilla Palentinus, doctus iuuenis, & philosophiam publice professus in oppido Hispaniæ Pintia: itemque præstanti indole Simon Roterigijs Lusitanus. & post aliquãto, Claudius Iaius Gebennẽ-
 sis, & Ioannes Cõdurius Ebredunensis, Paschasiusq. Broctus Ambianensis, Fabri præcipue (cuius já erat nomen Parisijs celebre) monitis & exẽplo permoti. Hi omnes, impulsu plane diuino, cum alter alterius consiliũ ignorarent, post exactissimam totius vitæ confessio-
 nẽ spiritalibus exercitijs ab Ignatio perquam diligenter exculti, vehemẽti quadã spiritus motione sese nõ quidem in vmbra ac solitudinem, sed in solem ac puluerẽ euocari ad præ-
 lia Domini prælianda senserunt. nec fuit è nouem vllus fere, quin ad propitiandum cæle-
 ste numen, eiusque voluntatem suppliciter exquirendam; præter cateram abstinentiam, & incommoda voluntaria, tridui, ut minimum, totius in ediam sponte pertulerit, nimis audaci fortasse consilio; nisi eos & multorum exempla, & feruor simul ætatis ac pietatis excuset. Hosce igitur socios Dei beneficio nactus Ignatius (quorũ tres erant superstites hæc scribete me, Salmeron, Roterigijs, & Bobadilla) quod iam diu moliebatur & agitabat animo, re ipsa aggredi primo quoq. tempore statuit; ut Hierosolymam Põtificis maximi permissu repeteret, gentesq. finitimas Christiana quondã religione præstantes, deinde Mahometis nefaria superstitione deceptas, vel à miserabili errore ad veritatem Euangelij reuocaret, vel certe (quod erat proximũ) sanguinem ac vitã in causa tam pia, tamq. gloriosa profunderet. Neq. sane difficile fuit, ceteros iam sponte curretes, & Dei amore incensos, in eãdẽ sententiã & propositũ adducere. & quia pleriq. Theologiæ studia nondũ absoluerant, ne interim conceptus ardor animi refrigesceret, & simul, ut ipsorũ eo gratius diuinã maiestati obsequium esset, quo maiorem sibimet ipsi necessitatem seruitutis ac religionis im-
 posuissent;

A posuissent; implorato beatissimæ Virginis patrocinio, ac sancti Dionysij Areopagite, cuius in tutela Parisijs sunt, in æde suburbana, quæ Mens martyrum dicitur, sub Confessionis & Eucharistiæ mysteria sese voto obstrinxere singuli, emensis Theologiæ spatij cõtinuo mortalibus rebus nuntium remittendi, atq. in paupertate perpetua feruendi gloriæ diuinæ, salutique animorum: ac nominatim, ad constitutam diem Hierosolymam eo consilio nauigandi, ut in conuersionem infidelium toto pectore incumberent; palmamque martyrij studio se captarent. id consilium si qua re impediretur, anni circumactõ spatio denique Romam adirent, suamque operam summo Pontifici CHRIS-
 TVM Vicario ad spirituale proximorum auxilium sine vlla vel præmij pacto, vel temporum aut locorum exceptione deferrent. Id votum in eo templo vouere ingenti cõsensu & alacritate, anno post CHRIS-
 TVM natum M. D. XXXIV. decimo octauo kal. Septembris, quo die Assumptionis MARIÆ Virginis anniuerfaria gratulatio celebratur. idemque votum eodem loco dieque pariter anno proximo ac tertio renouarunt, atque ea res tum ad conspirationem ac vinculum animorum, tum ad confirmandas in suscepto consilio mentes omnium mirifice valuit. Incendebant præterea studium alter alterius omni genere officij & caritatis, quæ ac moderatore simul Ignatio, quem omnes ut parentem eundem & vnice diligebant, & valde reuerentur. ac primum spiritalia modo apud hunc, modo apud illum agitare co-
 tus; ibique suauissima de rebus diuinis habere colloquia, & sese mutuo ad Christianam laudem & decus hortari; deinde in studiorum difficultatibus, locisque obscurioribus adiuuare inter se; & lucubrationes quisque suas, lumenque doctrinæ & ingenij, cum res exigere, in commune conferre; præterea inuicem sibi omnibus in rebus adesse certatim; denique à frequenti sacramentorum vsu, & assiduitate precandi meditandique, nullo pacto recedere: quibus rebus & varias dæmonum insidias tentationesque, conantium eos ab in-
 cepto reuocare, vicerunt; & breui tanta coaluere concordia, ut quamquam
 è diuersis, necnon infensis inter se orti nationibus, gratia tamen
 superante naturam, intra eosdem alti parietes, atque
 adeo ex vno propemodum omnes vsq.
 eo in lucem editi viderentur.

LIBRI PRIMII FINIS

IGNATIIVITÆ

LIBER SECVNDVS.

Ager Hispaniam repetit. Cap. 1.

NTEREA Ignatius graui morbo partim è maximis laboribus vigiliisque, partim etiam è Parisiensis cæli grauitate contracto; vexatusque subinde stomachi iam pridem affecti doloribus acerbissimis, post multa remedia incassum adhibita, iubetur à medicis ad patrium solum & incunabula se referre; quod vnum ad inueteratas corporis agitudines certissimum perfugium vulgo arbitrantur. Nec recusauit ille, non tam valetudinis ratione, vel desiderio suorum adductus, quàm duabus alijs maxime causis: primum, vt quibus olim in regionibus, malo publico, iuuenilis licentiæ ac vanitatis ipsemet specimen extitisset, ibidem ad spiritualem ædificationem vicissim aliqua Christianæ humilitatis atque modestiæ documenta præberet; popularesque suos & verbo & exemplo ad studium penitentis salutis accenderet. deinde, vt, quoniam socijs aliqua erant in Hispania rei familiaris trax; eas eodem itinere atque opera ipse expediret; neq. per eã causam illi vel auocarentur à studijs, vel recenti etiam tum vocatione, & expeditionis tam arduæ, tamque laboriosæ consilio, patriæ dulcedinis, ac domesticæ tentationis, qua nulla fere periculosior est, aleam subire cogentur. Simul etiam, è relictis olim in Hispania socijs, cogitabat, si quem in proposito constantem inueniret; secum in eandem expeditionem educere. Cæterum ne quid è suo discessu res Parisiensis caperet detrimenti, primum commilitones ad perfectam ac fidem paucis adhortatus, Petrum Fabrum & apnis & vocatione antiquissimum, illis præposuit; cui interim obtemperarent, quem parentis ducerent loco. deinde tempus certum edixit ijsdem approbantibus, quo tempore cuncti, rebus omnibus præter viaticum & necessaria scripta ex voto abdicatis, nauigaturi Hierosolymas Italiam peterent, sequè iam antegressum Venetias conuenirent. Dicta profectio dies est viij. kalend. Februarij, anno M D XXXVII ineunte, qua die Apostoli Pauli conuersio beata recolitur. His ita constitutis, anno M D XXXV. per autumnus tempus ipse non sine lacrymis, mutuique amoris magna significatione singulos in digressu complexus, cum vellet de more pedibus quamquam ægro corpore proficisci; coempto à socijs equo vti coactus est: breuique partim ex ipsa vectatione, locorumque mutatione, partim etiam è studiorum intermissione morbo leuatus, Pyreneo superato Guipuzcoam prouinciam attingit. Eius de aduentu propinqui festine præmoniti ab ijs qui hominem ad Aquas Augustas, quam hodie Baionam appellant, in transitu agnorant; extemplo, quod regni limes latrocinijs infestus esset, armatos homines ad eum excipiendum tuendumque dimiserant: atque hos primum Ignatius in Guipuzcoæ finibus, deinde etiam, quæ iam tum erat fama de sanctitate viri, clericos omnes agmine composito ad oppidum Aspeithiam honoris causa obuios habuit, cumque ab ijs, & ab ingenti præterea gratulantium turba deduceretur ad aedes paternas; ille, vt ostenderet quantopere ab eiusmodi fastu pompaque abhorreret; vt primum potuit, ex eo comitatu sese proripiens, ad publicam hospitalem domum diuertit, victumque continuo emendicare ostiatim cepit; frementibus videlicet cognatis, eamque rem (vt

fere de-

A fere deprauata sunt Christianorum quoque iudicia, & pauci ex animo crucem amplexantur) summi dedecoris atque ignominia loco sibi ducentibus. Deinde quamquam inultis ijsdem, insitit plebem Christianæ doctrinæ rudimentis imbuere, priuatique colloquijs eos qui ad se ventitabant, è peccatorum veterno excitare; festis vero diebus etiam conciones habere tanta hominum frequentia, vt cum eos templa non caperent, in agrum prodire necessario cogeretur, vulgoque arbores audiendi causa conscenderent. Et sane operæ fructus egregius Dei beneficio constitit. Complures ad virtutem ac Dei cultum à vitæ prauitate conuersi, multæ sublata discordiæ, & odia inueterata restincta, contra aleatores lata publice lex, pœnæque propositæ; institutum præterea, vt preces pro salute quotidie fundentur eorum omnium, quibus lethalis noxæ piaculo obstrictis, in singula mometa exitialis exitus immineret: itemque vt ex Ecclesiæ Romanæ consuetudine, salutationis Angelicæ signum daretur mane, meridie, & vespere. iam vero graua quædam vitia, quæ non in populum modo, sed etiam in sacerdotes irrepserant, magna ex parte correctæ. denique morbo incurabili affectis, & extrema pressis inopia, ne vel oppido errarent, vel strati passim in compitis, cælum miserabili questu complerent, publico sumptu consultum. Atque hæc leges moreque custodiendi, ne (quod fere fit) bene cæpta propediem obsolescerent, curam & munus Loioleia familia, placata postmodum Ignatio, sibi desumpsit. qui cum in eo xenodochio aliquãdiu ita versatus esset, vt satis appareret ipsum exemplo CHRISTI Domini laboribus & paupertate multo magis, quàm otio & rerum affluentia delectari; ad extremum quotidianis propinquorum precibus exoratus, ne cognationi aut nihil omnino dedisse, aut etiam inimicias palam denuntiasse videretur, in paternam domum ex hospitali se transtulit; ibique aliquot moratus dies, restituta domestica disciplina, cunctis ad officium ac pietatem animatis; valentior multo quàm Lutetia discesserat, ad sociorum expedienda negotia proficisci constituit. Atque hic nouum ecce tibi certamen Ignatium inter & cognatos exoritur; cum ille pauperis habitu profusus, & pedes iter facere destinasset animo: illi contra, quoniam quidem eum apud se diutius retinere non possent, certe non nisi bene comitatum, & pecunia instructum abire permitterent. Verum certaminis denique is fuit exitus, vt Ignatius ne frustra diutius tenderet, ad viam modicum in speciem deduci se passus, breui domum & famulos & cætera cuncta remisit, pedibusque porro perrexit; Gallicano equo ministris valetudinarij iam ante relicto, quem illi deinde in Ignatij memoriam, veluti sacrum & immunem ab opere, vagari in pascuis ad extremum vsque senium permisere. Ignatius igitur Navarra primum, deinde Castella peragrata, mandatisque recentium sociorum exhaustis, de veterum statu ac voluntate cognoscere nequaquam omisit: verum illi partim expectationis ac moræ tædio victi, partim etiam asperio virtutis itinere fatigati, in alia fere omnia dudum abierant. Ioannes tantum Gallus, ne de animi salute perichitaretur, monasticæ se addixerat vitæ. Callistus ab animorum cura, ad pecuniæ lucrum studio repente conuerso, in Indiam nauigauerat, vnde aliquanto post bene nummatus ingenti omnium admiratione qui eum antea norant, Salmanticam rediit. Cazeris cum Segouiam patriam petiisset, mollioris vitæ commodis, & domesticorum consuetudine delinitus, otio ac voluptati sese dederat. Artiaga vero, curriculum honoris & ambitionis ingressus, & è Commendatario factus Episcopus, cum aliquando in eo dignitatis gradu vixisset, ad extremum ægrotus, nepota per imprudentiam veneni laguncula (cum duæ starent, altera salubris aquæ, altera sublimati, quod appellatur, medicamenti) miserabili genere leti defunctus est.

Venetias

Venetias ingenti labore contendit. Cap. I I.

IGNATIUS ergo cum in Italiam properaret, & hosce quos dixi socios tam longe lateque dispersos in vnum redigendi, atque ad pristina reuocandi consilia spes nulla se ostenderet; occulta Dei iudicia secum expendens, suis pro ipsorum salute ad superos precibus, Valentiam venit, vbi videlicet nauem stare paratam audierat. Ibi dissuadentibus multis ne se tali tempore mari committeret, quod praeter ceteras difficultates, etiam nobilis archipirata Aenobarbus, loca opportuna, & littorum flexus valida obsideret classe; nullis terroribus de sententia decessit Ignatius. & nauis praedones quidem effugit, verumtamen foedissima tempestate coorta, clauo diffractio, suisque armamentis, cum iam de salute vectores nauaeque omnino desperassent, lacera & quassata fluctibus Genuensem portum agerrime tenuit. Atque haec tanta maris incommoda, non sane leuius terrestri itineris discrimen excepit. Cum enim solus, ignarusque regionum Ignatius per Apennini tramites Aemiliam peteret; viam ingressus initio spatiosam, sed in arctum deinde magis magisque coeuntem; studio procedendi, sensim in eas penetrauit angustias, vnde sese expedire humana ope vix posset. Primo igitur sollicito vestigium facere, deinde cum neque progredi, neque iam regredi tutum esset, in exilitate salebrosa, & horrenda crepidine, torrente rapido minaciter subterfluente; haesit aliquantisper stupenti similis, vbi repente sese tot periculis cinctum animaduertit. Sed ad extremum fidenter implorato diuino auxilio, quod vnum reliquum esse videbatur, humi procubuit; & genibus manibusque reptando, quadrupedis instar, ac prominentia modo saxa, modo e saxis enata virgulta prensando, tandem euasit labore, quos ad eam diem pertulisset, omnium maximo. inde per immensa altitudinis inuias rupes ac solitudines diu errabundus, cum ad radices montium denique deuenisset, omnia rursus offendit partim niuium tabe, partim etiam hybernis imbribus impedita. Cumque nihilominus vrgeret progrediendi necessitas; via teterima (& est mollis & cretosus ager, ac semita per horum temporum incuriam exiguo munimento, nec vllis, vt olim, stratae lapidibus) cum profundo ac tenaci limo diu multumque luctatus, ad Bononiae portas tandem aliquando peruenit. Atque hic, ne quid deesset ad probandam aequitatem ac patientiam viri, ad ceteras miseras illud etiam ludibrium accessit; vt in ipso vrbs introitu, e ponticulo in fossam, limo coenoso margine lubricante decideret, emerisusque luto deformatus ac madidus, ab ijs qui tum aderant, non sine ioco & facetijs (vt sunt procacia in alienis malis hominum ingenia) rideretur. Sed ille nimirum identidem exerceri se a patre caelesti prudenter intelligens, & in gratiarum actione persistens, sole siccatis vtrumque vestibus, lassitudine ac fame confectus cum vrbs magnam partem frustra emendicando perambulasset, in collegium Hispanicae nationis demum exceptus, ibique dies aliquot clementer est habitus. Inde cum itinere iam facili & certo Venetias peruenisset, exacta pecunia quam illi per trapezitas eadem Elisabetha Rosella benigne curauerat; interea dum socios e Gallia praestolatur; in varia pietatis opera ex instituto cepit incumbere. Nec sane frustra; siquidem complures omnium ordinum homines partim Christianae doctrinae preceptionibus imbuit, partim ab impura & flagitiosa vita ad castum Dei timorem, studiumque virtutis eodem Deo adiuuante conuertit. Quibusdam etiam primarijs viris tum patrijs indidem, tum externis, praua animi affectione ac vitio laborantibus, non sine copioso fructu, spiritualium exercitiorum expertae virtutis medicinam adhibuit. In ijs Didacum Gujam, & Stephanum germanos fratres e praecipua nobilitate Cantabriae, sibi quondam Compluti familiariter notos, ac tum Hierosolymis redeuntes, earumdem commentationum beneficio tantam ad rerum diuinarum intelligentiam, & humanarum contemptum adduxit, vt omnibus diuitijs & honoribus abdicatis, CHRISTI consilia omnino sequi decreuerint.

Atque

- A Atque hos imitatus est postmodum Baccalaureus Hozius, item Hispanus, Theologiae peritus: qui cum ad easdem commentationes peragendas valde propensus esset, verumtamen ex quibusdam iniquorum sermonibus haberet suspectam Ignatij doctrinam ac dogmata; demum se Ignatio exercendum atque colendum ita commisit, vt multos in cubiculum quo secessit, secum afferret libros, quibus Ignatij dicta scriptaque ad sanctorum Patrum & conciliorum trutinam expenderet. Sed vbi appositas ab Ignatio epulas degustauit; tantum abfuit vt in ijs veneni deprehenderit quidquam, vt etiam ardenti quodam rerum caelestium amore inflammatus, mortalibus commodis nutium sponte remiserit, atque vltro ad Ignatij voluntatem & vitae rationes adhaerit. Ex Veneta vero nobilitate in primis eo secessu ac meditatione profecit Petrus Contarenus Zachariae filius, is qui multo post, magna cum integritate ac sanctimoniae laude Paphensem Episcopatum administravit. Sed & aliorum ex Ignatij consuetudine insignis vitae morumque mutatio est consecuta. Quae quoniam nec ab obscuris hominibus, & in oculis celeberrimae ciuitatis fiebant, breui vt alijs locis antea, sicutum Venetijs Ignatij pietas in crimen inuidiamque vocari capta, non ferente diabolo, tantam sibi praedam e faucibus eripit: statimque vulgatum ab eiusdem emissarijs est, Ignatium prauitatis haereticae semel iterumque conuictum in Hispania, clapsum e custodia, in Galliam profugisse; ac proinde eius effigiem ab Hispanis Inquisitoribus ignominiae causa publice concrematam. eundem Parisijs nouas molientem res, inficientemque perniciose doctrinae labe scholasticos; vbi delatum suum nomen ad sacra tribunalia odoratus fuisset, fuga praeuertisse licitorum manus, & consilia magistratum. Quas criminationes Ignatius cum non modo in vulgus, iniquorum opera sparsas, verum etiam ad Legatum Apostolicum Hieronymum Verallum, qui deinde S. R. E. Cardinalis fuit, delatas inaudisset; non tam de sua, quam de sociorum existimatione sollicitus, vltro ad Legatum adiit, & acriter institit, vt eorum criminum quaestio exerceretur. quod ita factum, & veritate comperta, honorifice a Legato est absolutus, incumbente in eius causa cognitionem Gaspare Docto, Legati affecta; qui ex eo tempore Ignatium vnice dilexit, ac sacratissima domui Lauretanae deinde praepositus, in Societatem vniuersam plurima egregiae voluntatis officia contulit.

Venetias ad Ignatium socij veniunt. Cap. III.

VM haec in Italia gerit Ignatius, interim bello inter Christianos ingrauescente Reges, cum exercitu formidabili Caesar per Insuorum & Allobrogum fines in Galliam irruperat. Ea fuit socijs Ignatij causa & profectionis maturanda, & itineris per Thulingiam, seu Lothoringiam atque Germaniam, sane incommodo anni tempore faciendi. Igitur pecunia rebusque omnibus, praeter viaticum & scripta, in CHRISTI Domini gratiam distributis, mense Nouembri, anno circiter post discessum Ignatij, suo quisque baculo innixi pedites viam capessunt, & quidem tanta cum alacritate ac seruore spiritus, vt ne a Iacobo quidem Laie, viribus nondum e recenti morbo recuperatis, extorqueri potuerit, quominus & pedibus ambularet vt reliqui, & inter ambulandum insuper inualida membra discruciatet hispido in primis & horrenti cilicio. Vestitus erat omnium, vt peregrinorum & pauperum, nequaquam elaboratus, & ad modestiam submissionemque compositus. pendebat e scapulis mantica ex corio, in qua sacra Biblia, & Breuiarium asseruabatur, & scripta, quae diximus. Rosaria vero ad catholicam fidem vel inter ipsos haereticos profitendam, palam gestabant e collo suspensa. Hospitium ingressi, primum omnium, nullo adstantium respectu, nixi omnes genibus Deo gratias agebant; eundem in egressu pariter sibi propitium precabantur. Sobria & frugalis erat mensa; oratio ac meditatio non solum in diuersorij, verum etiam in ipso itinere plurima. sacerdotibus qui tres erant, sacrificanti-

crificantibus, ceteri quotidie caelesti reficiebantur pane. sermo nisi de rebus diuinis aut necessarijs fere nullus. in decernendo si quid in deliberationem incideret, mira concordia: in superandis viarum difficultatibus periculisque, summa constantia & aequitas animi. Autumnales pluuia tota fere Gallia pertulerunt: occurrere mox Alpes praene obstructa niuib: multa fuere subinde famis, frigoris, defatigationis incommoda subeunda: nihil se illis obiecit tam arduum, aut tam extimescendum, quod eorum quemquam a concepta religione, officioque deduceret. Atque hac disciplinae pacisque custodia, cum omnibus, per quorum fines transierant, populis, bonus odor in CHRISTO fuissent; cunctis non catholicis modo, sed etiam haereticis nouum ac religiosum agmen magna cum approbatione mirantibus, ad tertium Idus Ianuarias anni MDXXXVII. Venetias ingenti omnium gaudio, & mutua gratulatione hospites ad Ignatium peruenerunt. Atque ubi paululum e longa contentione ac lassitudine quietis est captum; statim Hierosolymitanae prouinciae consilia renouantur. primum omnium, rati gratiora superis fore sua studia, si ad ea summi totius Ecclesiae Pastoris auctoritas & consensus accederet; simul atq. huius remitteret, tunc vel maxime saua, Romam ire constituunt, & a Pontifice maximo ius tum ad sacros ordines, titulo voluntariae paupertatis, tum ad mansionem Hierosolymitanam, & praedicationem Euangelij sine vilo interdicti metu suppliciter petere. Interea Venetis ne cessarent, atq. adeo ut quaedam quasi rudimenta futurae militiae ponerent; publicis valetudinarijs inter se distributis, agrotos ac pauperes omni ope adiuuare insisterunt: Confessionis & Eucharistiae sacramenta gratis ministrare qui per sacerdotium poterant: ceteri solari iacentes; afflictos moerentesque spe caelestium bonorum erigere; adesse animam agentibus; cunctos deniq. ad patientiam, fidemque adhortari: nec modo spiritualibus officijs fungi certatim; sed ne vilissima quidem ac feruilia corporibus pauperum curandis, defugere ministeria; sternere lectulos; euerrere fordes; purgare schaphia; cadauera defunctorum rite curata humi condere; interdum pariter noctuq. omnibus praesto esse tanta cum alacritate ac diligentia, ut cuncti obstupescerent, vulgatoq. rumore, principes etiam viri ad spectaculum conuenirent. Quibus in officijs cum aliorum omnium, tum Xauerij praecipue caritas ac virtus enituit. Is cum in quaedam incidisset morbo Gallico misere deformatum, atque ad eius aspectum exhorruisset, ut ea re infringi ac debilitari sensit caritatem in proximum, ita repente in semetipsum excanduit egregius CHRISTI miles, ut manantem saniem ex vlceribus purulenta (cuius rei vel mentionem aures delicatae refugiant) obfirmato animo, semel iterumq. non dubitavit exfugere. quare non modo se ipsum in praesentia praclare vicit, sed etiam in omne tempus propriam quandam atq. perpetuam in elephantiacos atq. vlcerosos clementiam & misericordiam esse consecutus: quam deinde, vbicumq. terrarum fuit, quotiescumq. se dedit occasio, diligenter exercuit. Quidam etiam e sociorum numero, pauperem lepra tota corpore cooperatum cum praefectus nosocomij non admitteret, in suum lectum accepit ipse; cumque mane surrexisset cunctis ingemiscens eadem ipse quoq. morbi foeditate correptus; postridie non sine miraculo prorsus illaesus atq. intactus apparuit. Haec & alia eiusmodi verae pietatis & officij documenta cum in ea vrbe dedissent (quorum ibi gratia in multos annos deinde memoria viguit) appetente iam vere, uti condixerant, Romam cuncti fere praeter Ignatium, discessere. Ipse tum ad parta in Domino retinenda, tum ad expedienda quae ad nauigationem pertinerent, ibidem interea substitit. Atque illi quidem eadem fere disciplina quam supra diximus, iisdemque imbrium difficultatibus, iter ingressi; ad superiorem parcimoniam ac frugalitatem illud etiam addidere, ut neque vlllo prorsus viatico, diuinae tantum prouidentiae bonitatisque fiducia, Romam vsque contenderent: & quia tum Cinerarium, seu Quadragesimae tempus erat; quotidie, quamquam in tantis laboribus, ritu catholico ieiunarent. Nec sane defuit illis & exercendae spei, & CHRISTI Domini inopiam ac perseuerantiam aliqua saltem ex parte imitandi materies: acciditque aliquando, ut cum parvis dumtaxat frustulum singuli mane sumpissent, imbre densissimo flagrantibus late capis, ut alicubi pectore tenus aqua pertingeret, nullo praeterea cibo, millia passuum ferme triginta nudis pedibus vno die peregerint; & quidem incredibili non modo tranquillitate

animi,

animi, sed etiam hilaritate psallentes. Diuersorij vero cum propter inopiam excluderentur, & ad publica xenodochia de more cofugerent, quamuis oppido lasi, tamen ijs quae supra diximus, caritatis muneribus fungebantur; seq. ipsi domare ac vincere magis magisque nitebantur in dies. Sane Rauennae quidam ex ijs cum hospitalis lectuli sordes, ac manantia tabe stragula nauseabundus vitasset; quae prima deinde occasio data est sui met puniendi, non praetermisit. in pago nescio quo pauper phthiriasi consumptus e vita migrauerat. cum in eum pagum nostri venissent, distributisq. cubilibus nullum iam superesset, nisi quod phthiriacum fouerat; Pater ille amissam nuper palmam recuperare vchementer exoptans, nudum illico per summum animi ardorem easdem subiit lodes, ibiq. sese identidem versans, cum ingentes animalium greges ea tota pauisset nocte; ad sudorem vsq. defatigatus, non leues ab se prioris fastidij ac deliciarum poenas exegit. Deniq. sanctam Urbem ingressi, ut sacra Apostolorum limina, & praecipuae religionis templa caste obierunt; a Petro Ortizio Hispano Caesaris procuratore ad Pontificem maximum introducuntur. Is erat eo tempore Paulus III. e gente Farnesia, cuius nomini plurimum utiq. nostra Societas debet. Consueuerat autem super mensam non fabulatores aut mimos inducere, sed praestantes philosophos atque Theologos; & ipsemet, veritatis indagandae atq. illustrandae causa ponere de quo inter se disputarent. ea erat grauissimi senis & prudentissimi Principis oblectatio. Ad has ergo disputationes post pedum oscula Patres adhibiti, cum egregium qua Christianae humilitatis atq. modestiae, qua eruditionis & ingenij specimen praebuissent; non modo quae volebant de sacerdotio; deq. Hierosolymitana prouincia, libere atq. approbante Pontifice impetrarunt, sed insuper pecunia ab eodem instructi, & fausta cum prece dimissi sunt. Ad quam deinde pecuniam cum e nationis maxime Hispanicae collatione accessisset, quod aureorum amplius ducentorum summam expleret; socij ne quid ex eo viatico praeterquam in usum votiuae nauigationis attingerent, apud mensarios pecunia omni deposita, & Romae victum emendicantes; admirabile dedere spectaculum ijs qui coram Pontifice differentes illos audierant; & deinde quemadmodum venerant, sic Venetias prorsus egentes ac vacui reuerterunt.

Sacris initiatur Ignatius: et de rebus ab eodem Socijs in Venetia ditone gestis. Cap. IV.

EST haec, diligenti adhibita praeparatione, cum ad eiusdem Legati Veralli pedes perpetuae paupertatis & castimoniae nuntiassent vota, diuini amoris igne succensi, mirante, ac maiorem in modum approbante populo, sese dentro ad pristinos illos labores, & assidua pauperum ministeria retulerunt. Deinde in exitu mensis Iunij, Diui Ioannis Baptistae die natali, Ignatius, & reliqui laici per omnes ordinum gradus ad apicem sacerdotij Vincentio Negosantio Fanensi, Arbensium Episcopo crecti sunt, tanta non modo ipsorum, sed etiam ipsius Episcopi letitia & animi voluptate, ut sese inter eiusmodi caeremonias nihil vnquam simile sensisse affirmaret. Interea Patribus neq. in eam diem vlla fuerat in Palaestinae transmittendi facultas; & eo ipso tempore cum graue bellum ex foedere Christianorum principum, Venetos inter & Solymanum Turcam exarsisset, sublato repente commercio, omnis non modo peregrinorum, sed etiam insitorum nauigatio conqueuit. ut satis appareat, caeleste numen iratum gentibus ijs quae creditum sibi regnum Dei per summum olim scelus negligentiamq. amiserit; Apostolicum hunc, de totumq. sibi manipulum, in alias longe nationes atq. prouincias iusto ante iudicio destinasse. Itaq. propter eam quam dixi causam, spe traieciendi sublata, quamquam voti religione soluti videri propemodum poterant, tamen ne quis omnino scrupulus animis inderet, finem anni vertentis, vni Parisijs ante decreuerant, prorsus exspectare,

Xx sequere

seque interim tum ad sacerdotij primitias diuinae maiestati libandas omni diligentia comparare; tum etiam post multam precationem & abstinentiam, proximis operam ex instituto nauare constituunt. Id quo liberius atque commodius facerent; e tanta vrbis celebritate ac frequentia, in finitima eiusdem ditionis oppida alio atq. alio recipere sese: ut si forte (quod tamen in praesentia vix fieri poterat) bello sedato praeter opinionem transitus parauisset, e propinquo Venetias cuncti simul accurrerent. Franciscus ergo Xauerius, & Salmeron, ad montem Celsum (id vico nomen ab vrbe Patauii millibus passuum fere quindecim) secessere, Ioanes Codurius, & Hozius, Taruisiu; Claudius Iaius, & Simon Roterigijs Bassanum, oppidum agri Patauini; Paschasius & Bobadilla, Veronam; Ignatius vero, Faber, & Laines cum Vicetiam petiissent, hanc vitae rationem iniere. Erat extra urbem domus cuculata & deserta nullis foribus aut fenestrarum obicibus; vento cui libet peruia. id sibi diuersorium, ne cui molestiam exhiberent, atque ut ab urbano strepitu remoti liberius vni Deo vacarent, memores in super stabuli quod Regem ipsum Angelorum nostra causa nascentem olim exceperat, vnanimis delegerunt, quotidianis munibus ita inter se distributis; ut vnus ad custodiam diuersorij; & paucula victus ministeria remaneret (qui ferme erat Ignatius, quod propter nimiam lacrymarum copiam grauitex oculis laboraret) reliqui duo urbem ingressi, cibum in singulos dies emendicarent: quod ab ea functione superesset otij, totum id omnes caelestium rerum contemplationi tribuerent. In hoc vitæ genere cum quadraginta iam dies non minori caelestium donorum copia, & animorum voluptate, quam corporum vexatione, & calnis incommodo perstitissent, quanto nimirum spatio temporis, CHRISTVM ipsum Dominum ac magistrum, antequam turbæ sese committeret, abstinuisse cibo, & in eremo cum bestijs latitasse meminerant; ad eos reuertendos Taruisio repente Codurius affuit. cuius accessu satis, cum spiritus vehementiam ex ea solitudine, assiduitate precandi, ieiunijq. conceptam diuini cohibere non possent, ad gloriam & gloria ex umbra in arenam prodire, & quæ diuinitus acceperant bonis, cum proximis communicare constituunt. Nec mora: Vicetiam ingressi, descriptis inter se celebratissimis oppidi partibus, eadē omnes hora de rebus diuinis ad populū dicere incipiunt, nullo prorsus aut loci apparatu, aut pompa verborum. In truijs plateisve, prout cuiq. locus obigerat, desumpto ex aliqua forte officina scamno pro suggestu utebantur. populū elata voce, & in gyrum acto supra verticem pileo, ad concionem inuitabant. sermo, ut peregrinorum & hospitū, ex varijs linguis fere mistus, ac minimè proprius. Verumtamen is erat orationis impetus, adeo graues ac veræ sententiæ, tanta in omni gestu atq. habitu pietas, deniq. ardor in oculis emicabat, ut peritissimus quisq. rerum assumator hos demum esse Christianos concionatores, germanosq. præcones Euangelij dicitaret: multi etiam qui rei nouitate illecti cum cæteris initio per iocum lasciuiaq. ludibundi confuxerant, prudentissimis eorum præceptis, & dicendi grauitate permoti, deposita paulatim petulantia longe alij atque accesserant, dimissa concione recederent. Quod si quis deinde seorsum ad Patres adiret, veritatis & officij studiosior; huc vero humanissime acceptū, pro ipsius ingenio prouidentissimis institutionibus ad omnem virtutem ac religionē informabāt. Illud vero præcipue rem adiuuabat, quod neq. inanes plausus, ut diximus, fucata oratione captaret; neq. inter ipsam concionem, aut vbi peroratum esset, quamquam in summa rerum omnium inopia, quidquam à circumfusa multitudine vel peteret ipsi, vel etiam vltro delatū acciperent. breuiq. constare capit, paupere tecto ciboq. contentos, & ab omni auaritia & vanitate abhorretes, non aures populi scalpere, sed vulneribus omni ratione mederi; nec suū potius, quam Dei proximorumq. negotium agere. Atque haud sane dissimilis fuit cæterorum Patrum in sua cuiusq. prouincia probitas & industria; ut etiam aliqui ex magnis laboribus, & incommodis extremum adierint vitæ discrimen: Neq. ita multo post, cum euocati ab Ignatio, ut de rebus communibus agerent, cuncti Vicetiam conuenissent; tanta animorum inclinatio, ac beneuolentia populi Vicetini erga peregrinos apparuit, ut que nuper in vrbe tribus duntaxat, cibarij panis, ac fere mucidi, quotidiana vni oratione colligebatur, quod satis esset ad vitæ agerrime tolerandā; in eadē, ipsi iam undecim, ex voluntarijs cuiusq. elemosynis omnia ad

victum

A victū cultumq. necessaria large ac benigne suppeterent. Ibidē igitur primas diuinæ maiestati hostias immolauere noui sacerdotes, vno Ignatio excepto, quippe qui ad se comparandum amplius adhuc temporis sibi sumpserat, & Romæ postea sacrificandi fecit initium ad ipsum Præsepe & incunabula CHRISTI Domini, quæ in æde sacratissima beatæ MARIÆ ad Niues religiose coluntur.

Ignatio Romam appropinquanti CHRISTVS apparet: et unde Societati IESV nomen inditum fuerit. Cap. V.

B.

T quoniam expeditioni transmarinæ præfinitum anni spatium erat in exitu; & infestum adhuc classibus mare; quid proinde agendum esset, Patres inter se deliberant: nec dubiū fuit, quin, uti Lutetiæ vouerant, cuncti sese ad fidei catholice propagationem, & animarum auxilium, Sedis Apostolicæ cultui, & Romani Pontificis obsequio manciparent. Cuius officij procuratio (quonia satis id esse videbatur) Ignatio, & duobus primarijs patribus Fabro & Laini mandata est; Romam adirent, & (quod bene verteret) CHRISTI Vicario hæc sociorū studia ac vota quàm primum exponerent. Interea reliqui, ne conceptus è diuturna meditatione & sacrificijs feruor ac spiritus euanesceret, non modo se ipsi diligentissime custodire, sed etiam præsidij diuini fiducia proximis omni ratione opitulari decernunt. ac præcipuis vrbibus inter se descriptis, præsertim in quibus litterarum studia florere, & frequentissimā iuuentutem versari cognouerant; Codurius Hoziusq. Patauiū, Roterigijs & Iaius Ferrariam, Xauerius & Bobadilla Bononiam, Paschasius & Salmeron Senas profecti, eadem ferme ratione quàm paulo ante Vicetiæ adhibitam diximus, & priuatim & publice cum hominibus agere, eosq. è lethali flagitiorum veterno excitare, atq. ad contemptum rerum mortalium, & cogitationem futuri sæculi omni conatu atq. artificio impellere atq. adhortari cæperunt. Cumq. ipsa nouitate rei omnium in se oculos atq. ora vertissent, paucis mensibus, Deo aspirante, non modo id effecere quod maxime optabat, ut magni animorū motus, & insignes ad CHRISTVM conuersiones existerent; sed etiā, quod minime laborabant, ut ipsorū nomen ac fama Italiam fere totam ingenti cum admiruminatione peruaderet. At Ignatius Romam duobus quos dixi comitibus recta cõtendens, & ab eorum altero quotidie corpus CHRISTI religiose casteq. suscipiēs; MARIA virginē potissimum præside, atq. adiutrice, sese ad sacrum suo tempore faciendū, ac multa pro CHRISTI nomine subeunda, dies noctesq. simul intenta quadā animi cura, simul in æstimabili spiritus dulcedine, & noua diuini luminis copia præparabat. Etenim ex quo primū Hierosolymis rediens ad litterarū studia, in CHRISTI gratiam animum adiecerat, de rerum caelestium contemplatione, ut diximus, non sine magna difficultate remiserat multū, seq. ipse Dominus caritate, spiritali cōsolatione delicijsq. sponte subduxerat. Sed studiorū exacto curriculo, deinceps & Venetijs, & in Vicetino secessu, & in hoc de quo dicebamus itinere, tam crebra diuinitus lumina, tam liquidas animi voluptates, eadē scilicet Virgine fauente percepit, ut in antiquum statum illum Minorissanum (quem postea ob singularem & eximiam illius temporis in se de Dei benignitate religioso ioco primitiuam suam Ecclesiā appellare consueuerat) non solū ex integro, sed etiam cum fenore sibi restitutus, esse videretur. Sed præter cætera, quæ quod mortalem naturā exsuperant, verbis exsequi difficillimū est; quo die Romam accessit, res ei contigit vel ad memoriam posteritatis insignis, vel ad confirmandū in proposito Ignatium ceterosq. haud mediocriter efficacem. Etenim orandi causa non longe ab Vrbe templum ingressus, quæ passim imposta militari viâ cernuntur, statimq. ut sepe solebat, abstracto à sensibus, atque alta quadam animi contemplatione defixo, clarè

Xx 2 ama

520
 fima in luce per speciem illi sese Deus pater ostendit, IESV filio baiulanti crucem, & crudelissimis affecto supplicijs, presentem Ignatium sociosq. commendans; quos ille cum in fidem ac patrocinium libentissime recepisset, ad Ignatium placido & sereno vultu conuersus, hæc ipsa effari verba dignatus est: **EGO VOBIS ROMAE PROPITIUS ERO.** Quo tanto tamque diuino solatio mirum in modum erectus & confirmatus Ignatius, ac socios deinde compellans: Quid nobis, ait, Romæ futurum sit, fratres; in crucem ne, an in rotam agi nos velit Deus, ignoro. vnū scio, quidquid eueniat, IESVM CHRISTVM nobis propitium fore, ac simul totius visionis ordinem exposuit. Quæ res non in presentia tantum illos insolita quadam lætitia & voluptate perfudit, sed etiam in posterum contra omnes difficultates atq. pericula magnopere corroborauit, ac munijt: atq. id ipsum vel in primis fuit causæ cur Ignatius confirmata postmodum Societati salutare potissimum IESV nomen indiderit. quam tamen deinde verbo scriptoque minimam vocare solitus est, quod reliquis religiosorum familijs (quas item societates IESV licet optimo iure appellare) cunctis omnino tum de splendore, tum de antiquitate concederet.

Ignatius Romæ Christianæ rei dat operam: in Casinati monte animam Hozij calum intrantem videt. Cap. VI.

GITVR tam secunda numinis voluntate, tamq. liberali promisso mirum in modum læti, sicut tamen vt non sine mysterio CHRISTVM Dominum crucifixi maxime habitu apparuisse apud se reputarent, cum gratiarum actione ac prece sanctam Urbem ingressi, nihil antiquius habuere quam vt viatici nomine sibi numeratâ anno priore pecuniam, quoniam quidē navigationis consilia in irritum cecidissent, prorsus ad nummum isdē à quibus acceperat, redderent; quæ, vt pote sacra, in alios pietatis vsus & opera expendere. Deinde, quemadmodum ante conuenerat, suam & reliquorum operam Pontifici maximo in Apostolicis præcipue functionibus, citra honoris titulos, & dignitatis insignia, detulere. Neq. aspernatus est pia Patrū studia CHRISTI Vicarius: atq. in presentia, donec eiusmodi aliqua sese offerret occasio, iussi Faber & Laines in almo Sapientiæ Gymnasio sacras literas profiteri, quo munere dum alter in Biblijs explicandis, alter in scholastica Theologia, vt appellant, pari cum eruditionis ac pietatis laude perfunguntur, atq. etiam sæpe corâ ipso Pontifice de grauib. rerum diuinarū quæstionibus disputant; interim Ignatius proximorum salutem de more operam nauabat cum alijs artibus, tum vero spiritualibus præsertim exercitationibus, quippe ad curandas perturbationes admodum efficaci, virtutisq. iam pridem expertæ remedio: quibus ille per eos dies, præter ceteram turbam, insignes aliquot viros diligenter excoluit. in ijs Gasparem Contarenum Cardinalem, grauisimum Senatorem, eundemq. temporibus illis (quod eius varia monimenta præclare testatur) ingenij & doctrinæ facile principem. Is, Ignatij prudentia & consuetudine vsque adeo captus est, tantumq. eius præceptis consilijsq. profecit, vt qualem dudum optauerat animi regendi moderandiq. magistrum, deniq. sese Dei beneficio nactum esse affirmaret. idemq. quadita sibi Exercitia (quod exemplum apud hæreses hodieq. asseruari perhibent) sua ipse manu perquam accurate descripsit. Huc imitatus Casaris procurator (de quo supra dictum est) Petrus Ortizius Theologiæ doctor insignis, easdē exercitationes ad CHRISTI Domini gloriâ, & suâ salute omnino experiri constituit. Id quo liberius simul & fructuosius faceret, procuratorum interim vicarijs delegata, cum paucis quotidianæ vitæ administris, & Ignatio præceptore in monte Casinate recessit, quod in monte antiquissimū & nobilissimū cernitur sancti Benedicti cenobium. Ibi, remotis arboribus, maxima diligentia dies ipsos quadragesima præmedita-

A meditationi ex Ignatij præscripto vacauit; idq. tanto cum animi fructu, tantaq. accessione virtutis, vt quamquam Christianam philosophiam multo ante professus, tamē se tum de niam vere philosophari capisse fateretur, ac parum abfuit, quin gradis iam natu vi: & Imperatoris legatus, illico mortalibus rebus abiectis magno animo sese ad laboriosum Ignatij vitæ genus adiungeret. sed cum id neq. per atatem liceret, neq. per suscepta negotia; certe quod proximum fuit, egregie præstitit, vt & sancti moniæ ac pietatis exemplo in posterum sui ordinis hominibus præluceret, & Societatem deinde nostram quibuscumque posteribus, per quam studiose ornaret, atq. defenderet. Non omittenda videtur hoc loco res memorabilis, quæ Ignatio in illa Casinati commoratione diuinitus accidit. Dum enim pro salute Baecalauri Hozij quem grauius agrotare cognorat, Domino supplicat, repente vidit in spiritu (quod ipsum ibidem D. Benedicto fertur olim in obitu Germani Episcopi contigisse) animam socii luce clarissima radiantem, deducuntibus Angelis in sublime ferri, atque ipsa demum cæli beatissima regna conscendere, eidemque Ignatio, paulo post, dum ad rem diuinam accedit, in ipso Missæ introitu, Sanctis omnibus rite appellandis, lucidissimum cælestium agmen subito apparuit, sic, vt in ijs Hozium eximio fulgore micantem sine vlla dubitatione dignosceret. Qua ex vtraq. visione tanto est gaudio delibutus, vt multos dies præ dulcedine lacrymis temperare nequiverit. Huic Hozio Patavium (vt diximus) prouincia nuper obtigerat. vbi dum in officio, singulari cum industria & fide versatur, ex ipsa rei nouitate suspectus, & coniectus in carcerem ab Antistite Patavino, moxque ab eodem dimissus perhonorifice fuerat. cumq. acius deuo in proximorum salutem incubuisset, è magnis diurnis nocturnisq. laboribus lethali morbo correptus, ex hac vitam migrauerat, cum alijs miræ cuiusdam sancti moniæ relictis indicijs, tum vero quod qui ante obitum subniger fuisset, ac vultu deformior, in eiusdem demortui facie tantus repente nitore ac venustas apparuit, vt eo spectaculo Codurius consors prouinciæ animum exsaturare, & præ lætitia fletum cohibere non posset. Huius igitur tam felici exitu maiore in modum gauisus Ignatius, è Casinate Romam vna cum Ortizio peracta commentatione regrediens; obuium habuit in itinere Franciscum Stratam Hispanum, præclaræ indolis iuuenem, sibi antea non ignotum: qui cum è cuiusdam principis viti familia, per ætatis aulicæ vitæ militandi causa Neapolim pereret, vno Ignatij congressu atq. sermone (quæ hominis erat in dicendo vis) à sæculi stipedijs ad CHRISTI vexilla facili negotio traduci se passus est: ac varijs deinde locis, eiusdem Ignatij missu, & Societati nostræ, & rei Christianæ vniuersæ concionator egregius haud mediocriter profuit. Hoc igitur auctus commilitone Romæ Ignatius reuertit: ad quem deinceps aliquot etiam alij rebus gerendis idonei diuino impulsu paucis diebus adiuncti sunt.

Romam Patres vniuersi conueniunt: veterem plebis erudiendam, & frequentem usum Confessionis & Eucharistiæ restituant. Cap. VII.

VAE dum ardens CHRISTI amore diligenter agit Ignatius, interium Patres ceteri, sua quisque prouincia bene gesta, Romam (vti decreuerant) circa mediâ Quadragesimâ conuenere. Is fuit annus post CHRISTVM natum MDXXXVIII. Tecto recepti sunt à Quirino Garzonio ciue Romano, ad villam Minimorum fratrum cenobio proximam. Ibi in summa omnes egestate precario victitantes; comuni consilio ad rem Christianam pro viribus adiuvandam aggressi; permissuq. Antistitem varia Urbis templa sortiti, concionibus primum ciuitatem ad omne officium atq. virtutem vehementer accendere; deinde etiâ veteri Ecclesiæ instituto plebem puerosq. Christianam

catechesi (quæ iam diu obsoleuerat) vicatim erudire instituerunt. Ac licet pijs eorum studijs **D**æmon omni conatu se opponeret; tamen partim exemplo vitæ, partim assiduitate dicendi hortandiq. cum alia multa propediem affecti sunt, tum vero præcipue, vt sacræ Confessionis & Eucharistiæ frequens vsus (quo nihil est humano generi salutarius) diaboli fraude iam pridem extinctus, magno utiq. Christianæ Reipub. commodo in principe magistræ orbis terrarum Ecclesia renouisceret, ex quo deinde paulatim effectum est, iisdem scilicet adiutoribus, non solum vt in Italia, Gallia, Hispania, cæterisq. catholicis Europæ regionibus, verum etiam vt in ipsa India, atq. adeo in vltimis terris, vbi paulo ante feræ dæmonum dapes & nefaria sacræ viguerant, iam nunc, ingenti bonorum gaudio, per penitentia Sacramentum frequenter elutis animi fordibus, diuina passim conuiuia celebrentur.

Falsis criminibus circumuenitur Ignatius, & absolvitur.

Cap. VIII.

VALÈ nimirum satanas futura prælagiens, ipsis rerum initijs per se suosque satellites obuiam ire non distulit. Augustinus **HI** quidam erat ex Eremitana familia concionator, prorsus indignus eo nomine atq. ordine. Is Lutheris impij sectator occultus, per ambages identidem perniciofa dogmata spargebat è pulpito: ac miris artibus auditores à recta in Deum fide atq. à Romani Pontificis auctoritate sensim abducere conabatur. Ad autè eo fidentius, quòd per eos forte dies Pontifex aberat, maximis de rebus quæ ad salutem Ecclesiæ pertinebant, in fines Gallia Narbonensis, Nicæam vsq. profectus. Hanc rem odorati è Patribus quidam; ne ad perniciem animorum latius manaret; communi consilio tota ipsi cognoscere atq. inuestigare non dubitant. ad eum concionatorem audiendum cum cætera multitudine semel iterumq. conueniunt, quæ ratio disputandi sit, qui scopus totius orationis, diligenter attendunt. neq. vero, peritos dogmatum quæ per id tempus in controuersia vocabantur, diabolici ministri fessit astus, ac latens lupi sub ouis pelle rapacitas. Itaq. satis iam comperta atque explorata re, primum ex Euangelij præceptis priuatim ad hominem addeunt, quid ad se delatum, quid auribus ipsimet suis deinde perceperint, ijs potissimum verbis exponunt, quibus non de populi modo salute sese, verum etiam de ipsius qui populum pestifera contagione inficeret, pro Christiana caritate sollicitos esse demonstrant: rogant, **F** hortantur, denuntiant, praua dogmata corrigat, ambigue dicta, quæque ad contemptum Sedis Apostolicæ, & Ecclesiasticarum traditionum ac rituum facile trahi possint, ad Conciliorum decreta, normamq. sincera fidei quamprimum interpretetur: vtique à deprauanda Romana ciuitate, atq. à perturbando ipso veritatis fonte in posterum abstinere. Ille (qui factus hæreticorum est) homines nimirum idiotas ex habitu ratus, eorum dicta primo eleuare, & eludere, deinde vbi se varijs vrgeri ac premi argumentis & rationibus vidit, versante animam simul ira metuque, pauca præfatus quæ ad occultandam in præsentia improbitatem valerent; cû inanibus promissis Dei famulos ab se dimisit. Deinde vt se à timore collegit, diabolicis actus furij, & amicorum opibus fretus, quos ille sibi multos potentesq. parauerat, ad institutam agendi consuetudinem pari scelere atque impudentia redijt. Quòd vbi sensere Patres, in re tam atroci, tamque periculosa nequaquam lenibus rati opus esse remedijs, consiliu cepere dignum hominibus diuinæ gloriæ studiosis, dignum sacræ Theologiæ doctoribus, vt improbi concionatoris mendacia palam, & ex superiore loco suis ipsi concionibus refutarent. Id ergo cû facere instituisent, bonis maiorem in modum approbatibus cognita re Lutherianus vehementer excauit, vocatisq. ad se confestim amicis rabiem dæmoniacamque futuram impertijt, etiam atq. etiam obtestans, ne tantam ac tam insignem iniuriam inultam

A inultam esse paterentur. Illi, & eadem laborantes opinionum infania, & magistri ignominia valde commoti, facta conspiratione, Ignatium & socios omni dolo per fas ac nefas euertere, nec modo fama, sed etiam, si res procedat, vita spoliare constituunt. Primum igitur tota Vrbe fictis criminibus dissipant, Ignatium sociosq. omni scelerum genere cooperatos, tum in Hispania, tum in Gallia, quin etiam nuper Venetijs, falsæ religionis, & probri flagitijque damnatos; & elapsos è iudicum manibus, ad corrupendam iuuentutem specie pietatis Romam se contulisse; ibi, quod bonis artibus nequeant, id, alios criminando accusandoque, per summam iniuriam querere, vt sibi apud imperitum vulgus famam sanctitatis eruditionisque concilient. Cum aures nacli secundas, hæc & alia id genus quam appositissime ad veritatis imaginem & per se ipsi, & per emissarios oppido sererent; tantum in inuidiam & odium breui seruos Dei adduxerunt, vt eos multi iam quasi facinorosos ac fugitios horrent; ipsorumque congressum & consuetudinem vulgo refugerent. Cumque iam res è sententia flueret, læti successu aduersarij, præterea promissis ingentibus onerant subornantque qui iisdem fere nominibus quæ sparsa in vulgus fuerant, apud Vrbe Præfectum infontes accuset. Has vero partes, inexpiabili scelere sibi desumpsit Michaël Hispanus quidam, qui iam ante Parisijs in Ignatium debacchatus, ac deinde singularibus ab eodem Ignatio lucrandi fratris mirabiliter cupido prouocatus officijs, egregiam viri beneficentiam (vt fere fit) minime vulgari perfidia atque impietate rependit; atque vt Ignatium & socios familiariter nouerat, confictis quam maxime ad similitudinem veri criminibus, apud Præfectum sane magnam in suspicionem cunctos adduxit. Omnino res erat insignis infamia; nec modo in Vrbe vulgi sermonibus terebatur, sed apud exterarum quoque nationum atque prouinciarum aduersariorum nuntijs ac litteris percrebuerat, Ignatianos cum suo capite, denique manifestorum scelerum, hæresisque conuictos teneri: videlicet, vt quas noxijs varijs locis effugissent poenas, eas iusto Dei iudicio Romæ in celeberrimo totius orbis terre teatro persoluerent. Interea Ignatius totius machinationis nequaquam ignarus; fretusque tum præclaro conscientia testimonio, tum etiam CHRISTI promissis, qui se illi Romæ propitiuam sponderat fore; omnes inimicorum impetus, totamque belli procellam inuicto animo sustinebat; Deumque vna cum socijs pro aduersariorum salute precabatur assidue. Iamque causa dicenda tempus appropinquabat; cum incidit in eius manus epistola, quam antea Michaël, recentibus quibusdam Ignatij meritis delinitus (quippè vel ferrea pectora interdum patientia & caritate flectuntur) ad amicum nescio quem summa cum Ignatij & sociorum laude perscripserat. Ea videlicet epistola, delatoris causam iugulauit. namque vbi iudicij aduenit dies; citato ad tribunal Ignatio, multa in eius vitam ac mores improbe mentitus est Michaël. ad quæ cum Ignatius admodum sedate respondisset, **C** prolata ad extremum epistola ac recitata, institit ab aduersario querere, numquid earum rerum meminisset? num chirographum agnosceret? Tum ille re inopinata percussus, victusque conscientia, repente pallefcere, titubare, frigidum sudore perfluere. quod vbi animaduertit Præfectus (is erat Benedictus Conuersinus, vir prudens, & in causis cognoscendis apprimè versatus) confestim suspicatus coitionem ac dolum, data opera Michaëlem diligenter interrogat: cumque non obscuris vestigijs ad ipsa fraudis cubilia peruenisset, seuerum calumnia vindicem sese præbuit: ac multis verbis increpitu calumniatorem (quamquam Ignatio pro ipsius periculo deprecante) in super multauit exilio. Post hæc Ignatius flagitare & vrgere, vti conspirationis nefariæ principes, quæ priuatim in circulis coetibusque iactarant, eadem coram Præfecto palam ac legitime exponerent, vt sibi diluendi crimina, & se sociosque purgandi copia fieret. Misso igitur viatore, vadimonium obire coguntur. At illi, veteratores & callidi, & cum in foro iudicijque diu multumque versati; tum etiam recenti Michaëlis malo facti cautiore, vbi ad tribunal adfuerunt, per summam dissimulationem se de Ignatio ac socijs & sentire quam optime, & ad eam diem sensisse respondere neque vllum esse crimen, quod ipsi quidem in eorum vitam moresque conijciant. Atque hæc, & alia eiusmodi coram iudice: rati nimirum fore, vt Ignatius præclare secum actum existimans, quòd imminens calumniae periculum euasisset; tam illustri præsertim accepta satisfactio-

satisfactione proinde quiesceret. At ille multa ac magna quae ad iuuandam Ecclesiam pertinerent, mente ac cogitatione complexus; veritatemque ne si quid suspicionis incommoda, aut si qua dedecoris nota nascenti Societati adhaeresceret, vel omnes in posterum ipsius conatus irritos redderet, vel certe magnum rebus gerendis impedimentum afferret, a Praefecto etiam atque etiam postulare, ne ficta aduersariorum palinodia fidem haberet: eos quippe aliarum sermonibus, tum per epistolas longe lateque vulgasse, ac quae tunc ad tempus accommodata, iudicij metu perterriti dixerint. quae nisi a magistratibus rite cognita & quaesita publice coarguantur, malo videlicet publico per summum nefas haesuram in Societate magnam infamiam. proinde iure se postulare, ut in sua dicta vitamque omnem diligenter inquirat, se suosque ad causam usque cognitam in vinculis habeat, ac pro ut re ipsa coopererit, ita pronuntiet. Haec igitur, & alia id genus, Ignatius. Contra, aduersarij, veritatem si quaestio perageretur, ingenti suo periculo ac damno paterent ipsorum artes atque mendacia; per se suosque omni ope contendere ac niti, ut Praefectus ab instituta cognitione desisteret. Iamque ut pote qui plurimum opibus & gratia poterant, in suam sententiam non modo Praefectum, sed Legatum etiam, qui Vrbi pro Pontifice summo cum imperio praerant, Cardinalem Neapolitanum adduxerant, quin etiam ex ipsismet Ignatij socijs non deerant, qui, aduersarijs iam a suscepta actione deterritis, & sponte cedentibus, non vltra instandum, vitandas lites, paci & quieti consulendum esse censerent. At vero Ignatius in posterum longe prospiciens, eoque iudicio non tam suam, quam CHRISTI Domini causam agi prudenter animaduertens; nullis neque minis, neque promissis, nec suasionibus de sententia deduci se passus est. cumque omni ad eam rem conatu non semel adhibito, propter aduersariorum gratiam atque potentiam nihil plane proficeret, non dubitauit, consulto per sacrificia precesque Deo, ad ipsiusmet Pontificis maximi fidem opemque confugere, qui Nicæa per eos dies, adulta iam ætate redierat, & in Tusculano secessu valetudinis causa morabatur. Facili ergo ad principem aditu, quo die venit, admissus Ignatius, Latino sermone (quippe qui nondum satis Italice nosset) eidem ex fide retulit, quo consilio a militari vita sese ad animorum auxilium, atque ad litterarum studia transtulisset: ac dum rem Christianam pro virili parte administrat, quoties, quot locis, quibusve nominibus accusatus & absolutus fuisset. Nuper etiam ab Hierosolymitana peregrinatione bello prohibito (quod Pontifex ipse non ignoraret) se, ceterosque eiusdem instituti laborisque socios, qui se vitamque suam ad Christianae religionis amplificationem Sedi Apostolicæ mancipassent, cum maxime in vrbe Roma populum docere insistunt, paratque in omnem quamuis arduam atque longinquam expeditionem, eiusdem Pontificis reditum nutumque auide praestolantur; circumuentos repente iniquorum insidijs, & summam in inuidiam non modo in Vrbe, sed etiam apud remotas nationes adductos, ne id quidem a magistratibus obtinere posse, ut iacta in suos mores vitamque crimina in cognitionem vocentur: sibi quidem propriae utilitatis & nominis rationem (quamuis ea per se negligenda non sit) minus antiquam esse: sed quoniam eodem iudicio & ipsorum existimatio, & animarum salus agatur (omnium enim qui ad rem publicam accedant rationes, non veritate solum, sed etiam fama niti) petere se & orare, ne grauetur pro sua sapientia ac potestate perficere, ut Praefectus Vrbs inchoatam quaestionem primo quoque tempore peragat; ne in Vrbe totius æquitatis parente, contra paucorum factionem opesque nullum inopiae ac solitudini praesidium fuisse videatur. Sub hac audita Pontifex bono esse animo iubet Ignatium, & collaudata (quod antea fecerat) ipsius & sociorum industria & pietate, Praefecto per codicillos imperat, iudicium utique reddat Ignatio, causam rite cognoscat, feratque pro veritate sententiam. Equidem hoc loco adesse mihi animis velim eos, qui Deum res humanas negligentem circa caeli cardines orari, non minus inepte, quam impie fabulantur: exijs quippe quae consequuta sunt, nemo sanus, paternam caelestis numinis curam ac providentiam in suos, non clare perspiciat. Cum enim tota aduersariorum actio ea maxime calumnia niteretur; Ignatium sociosque varijs locis iure damnatos, ambustosque iudicij flamma per dolium effugisse; cumque longum & operosum esset, nemine praesertim ne-

tim necessaria in eam rem impendia subeunte, ex tam remotis disiunctisque prouincijs reigeste seriem litteris consignatam, testibusque firmatam ex forensi formula petere; plane diuinitus factum est, ut quotquot in Italia, Gallia, Hispania Ignatij iudices exstitissent, sub ipsum ferendae sententiae tempus Romam fere omnes alius alia de causa conuenerint. Ioannes Figheroa, quondam Archiepiscopi Toletani Vicarius, is qui Compluti primum de Ignatij fama capiteque cognorat, grauibus de causis Neapolim a Caesare missus, in reditu commodum Romam subfugerat. Venerat eodem e Gallia, Parisiensis Inquisitor Matthaeus Ori, Dominicanus, apud quem Ignatius, ut supra dictum est, semel iterumque ab improbis fuerat accusatus. Denique in tempore Gaspar etiam Doctus a Venetijs adfuit, qui habitum in ea vrbe in Ignatium quaestioni praesuerat. Hi omnes in iudicium adducti, aduersariorum commenta detexere, cum summa testificatione virtutis ac pietatis Ignatij. Praeterea litterae ciuitatum, apud quas Italia tota Patres aliquandiu vixerant, per idem tempus allatae, magnum pondus ad illustranda ipsorum merita, & refellendas iniquorum calumnias attulere. Iam vero Hercules quoque, secundus hoc nomine, Dux Ferrariensium, qui Patribus familiariter usus, iisdemque peccata ritu Christiano confessus, ex eorum etiam manibus corpus Domini sumpserat, libentissime fecit non modo ut per epistolam, sed etiam ut per legatum, perspectae ipsorum innocentiae ac sanctitati debitum testimonium laudesque tribueret. Quibus rebus adductus Vrbs Praefectus, vigente praesertim Pontificis iussu, quamquam aduersarijs omni studio contra nitentibus, denique sua sententia Ignatium & socios omni non modo culpa, sed etiam culpae suspitione liberauit verbis amplissimis, eiusque sententiae, ad vindicandam infontium famam, varias in prouincias testato descripta exempla dimissa. quibus ex rebus dici vix potest quantum Patribus vbique honoris & estimationis accesserit. Atque hac maxime ratione diu suppressa atque occultata veritas extulit aliquando sese, ac malitia superata, processit in medium; quaeque machinamenta diabolus ad teneram adhuc Societatem deformandam atque adeo praefocandam artificiose parauerat, ea ipsa, moderante rem numine, in eius maxime decus & incrementa cessere. At vero insidiariorum longe dissimilis fuit exitus. Namque administer consceleratae calumniae Michael, fraude patefacta (quemadmodum dicebamus) in exilium actus est: E ducibus vero (quos nominare hoc loco necesse non est) vnus paulo post iudicium graui correptus morbo; semet acriter ac dolenter incufans, cum insigni facinoris detestatione diem obiit, alter, cum deinde manifestis hereticarum opinionum indicijs teneretur, mature sibi fuga consuluit, effigiemque suam pro se iudicibus cremandam reliquit. tertius eodem nomine comprehensus, & cognita causa perpetuo addictus carceri, ad extremum tandem morte iam imminente respuit; eidemque animam agenti quidam e Societate ad vltimum usque spiritum assedit; quaeque illi tempori tribui solent, pietatis & caritatis officia praestitit.

C Porro Lutherianus ille concionator, qui totam conspirationem scelusque conflarat, intra catholicorum castra per fraudem aliquandiu verfatus, cum religionis ac pudicitiae simulationem vltra sustinere non posset, larua deposita, palam fidei & continentiae bellum indixit, atque ad optatae haereticorum lustra popinasque se contulit.

Ignatius

Ignatius & ceteri Patres de constituenda Societate deliberant. Cap. IX.

Igitur falsa accusationis procella Ignatius sociique defuncti, primum omnium (vt æquum erat) ingentes & vniuersi communiter, & singuli priuatim egere diuinæ clementiæ gratias; deinde, partim quod aliqui subinde ad Ignatij institutum aggregabantur; partim etiam quod inaudierant, aliquot è suo numero varias in vrbes atque prouincias iam tum rogatu Præcipuum à summo Pontifice destinari; visum est faciendum, vt de stabilienda quàm maxime ad Dei gloriam, salutemque animarum Societate primo quoque tempore inter se consulerent, ad eam quippe diem, communi tantum officio ac pietate ducti, sine certis & proprijs legibus ac magistratibus vixerant. Ergo preceationibus, ieiunijs, & sacrificijs in eam rem quàm accuratissimè adhibitis, quotidianæ vitæ munera laboreque ita partiti sunt, vt diurna tempora Dei verbo, consuetisque functionibus; nocturna vero priuatis inter se colloquijs, & necessariæ consultationi darent. Prima igitur nocte quæsitum est, vtrum Pontificis iussu digressi, prout se daret occasio, suam quisque sine aliorum consensu vel respectu rem agere; an potius, quamquam corporibus locisque disuncti, animorum tamen conspiratione, & meritum communionem, vt adhuc fuerant, sic in posterum coniuncti esse deberent. Dictisque sine variatione sententijs, nullum fuit dubium, quin tam suavis, tamque arcta societas, Dei prorsus munere ex tam diuersis moribus linguisque coalita, omni conatu studioque retinenda foret; tum ne qua Spiritui sancto iniuria fieret, à quo diuinitus fuerant in eam consensionem adducti; tum vero, ne concordia atque vnitatis bonum amitterentur, quò nihil est ad res magnas atque arduas moliendas, & obstantia quæque perimpenda, valentius. Cum hæc & alia multa in eam sententiã ingenti alacritate & gaudio spirituali pro se quisque dixisset, magnopere incensus ad mutuam caritatem & benevolentiam animis, cœtus ille dimittitur. Proximo deinde confessu de religione relatum est, placeret ne ad vota duo Paupertatis Castitatisque rite suscepta, tertium perpetuam item Obedientiã adiungere, & è suo corpore eligere, qui ceteris ampla cum potestate præesset. In eam rem, quod maioris momenti videbatur esse, diem proferri placuit, spatiumque seorsum singulis ad deliberandum dari, atque interim instauratis preceationibus & sacrificijs, diuinæ sapientiæ lumen opemque diligenter exposci. Vt igitur eius consultationis dies aduenit, omnium in vnum congruere sententiã, quandoquidem **C H R I S T V M** Dominum ac magistrum sibi pro vitibus imitandum cuncti susceperant, quoniam ille sese perfectum atque integrum holocaustum Deo parenti pro salute humani generis obtulisset, prorsus oportere vt ipsi quoque pro suo modulo **C H R I S T V M** effingerent: ac quemadmodum singulorum corporis bona per voluntariam inopiam, corpus ipsum per castimoniam Deo immolatum esset, sic animus quoque ante cælestes aras per obedientiam spiritualis victima caderet, præsertim cum hoc sacrificio nullum diuinæ maiestati gratius aut suauius esse constaret. Ergo sine controuersia deligendum videri, cui omnes in terris tanquam **C H R I S T O** parerent, cuius in verba iurarent; denique cuius sibi nutum ac voluntatem instar diuini cuiusdam oraculi ducerent. Hisce ita constitutis, deinceps quæsitum de huius ipsius potestate, vtrum certo dierum spatio definitam, an vero perpetuam esse deberet. Perpetuam esse placuit omnibus, idque cum alias ob causas, quas commemorare hoc loco necesse non est, tum vero vt negotia grauiora, quæ ad conficiendum non modo plenæ libertatis, verum etiam longi fere temporis indigent, leniter, & ex animi sui sententia posset ad exitum sine vlla trepidatione perducere. Additum ad hæc, vt Societatis candidati, cum alijs experimentis, tum vero præ-

Aro præcipue spiritualibus exercitationibus, peregrinatione, & infimis publici alicuius valetudinarij ministerijs probarentur. Itemque, vt qui Societatis instituta profiterentur, ij ad tria solemnia vota, quæ nobis cum alijs dicatis Deo familijs fere communia sunt, quartum nominatim adiungeret; quascumque ad fidelium vel infidelium terras Christianæ rei causa Pontifici maximo ipsos mittere placuisset, eo sine vlla tergiuersatione, atque adeo sine vlla non modo mercede, sed ne viatici quidem petitione proficiscendi; ac simul, concepta verborum formula sese obstringerent, puerili ætati per catechesim erudienti; quòd eo remedio nullum ferme efficacius foret ad intemeratam fidem tuendam, ac prauæ religionis prohibenda contagia. Hæc igitur & alia id genus nonnulla per eos dies ab Ignatio patribusque decreta sunt: eidemque Ignatio negotium datum, vt ea in summam redacta, Pontifici maximo primum Apostolica auctoritate sancienda atque approbanda proponeret; deinde vt eadè ipse postea per otium fusius explicaret ordinaretque, & quàm accommodatissimas ad Societatis vocationem & spiritum leges canonesque prescriberet.

Patres in varia loca Pontificis iussu discedunt. Cap. X.

S hac ferme decreta, Pontifex maximus aliquot operarios ab Ignatio in varias agri Ecclesiastici vineas postulauit. Id nostræ Societati fuit Apostolicæ peregrinationis exordium. Ennio Verulano, S. R. E. Cardinali per eos dies cum amplissima potestate legatio Parmensis obuenerat. Huic, Pontificis iussu, legationis comites, & rerum spiritualium administri duo, Petrus Faber, & Iacobus Laines ab Ignatio dati: Senas vero in Etruriam, Paschasius ad instaurandam sacri cuiusdam cœnobij disciplinã ab eodem Pontifice missus est. In Aenariam seu Inarimem insulam, pacificationis gratia non leuis momenti, Nicolaus Bobadilla: Brixiam in Cenomannos ditionis Venetæ, Claudius Iaius grauibus item de causis abiit. Ac per idipsum tempus etiam in extremas terras primum Societati paruit aditus. Brasilicam oram, & præterea quidquid inter inaccessum olim Bonæ sper promontorium, vltimosque Sinas interiacet maritimi tractus, Indo & Gange superato, Lusitani, armatis classibus; ante annos aliquot ingenti ausu & labore, æque fortiter ac feliciter aperuerant. neque Ioannem hoc nomine tertium Lusitanæ Regem insigni virtute ac pietate virum, vlla magis angebat cura, quàm vt barbaras illas nationes à misera dæmonum seruitute ad vnius veri Dei notitiam cultumque traduceret: atque ob idipsum, quos in ea mitteret loca præcones Euangelij, & moribus & eruditione præstantes, tota Europa impendio conquirebat. Eius rei conscius Iacobus Gouea, is qui Parisijs in ipso virgarum periculo singularem Ignatij fidem virtutemque, ingenti cum admiratione cognorat, proculdubio statuit, illum & socios ad Indicam expeditionem fore quàm accommodatissimos, quoniam quidem ab Hierosolymæ accessu bello impediti, quemadmodum audierat, in Italia substitissent. Neque tamen quidquam eius consilij ratus impertendum Regi antequam ipsius Ignatij voluntatem explorasset; pro amicitia ad illum scribit, quàm libente Lusitanæ Rege, quam spatiosus bonorum industriæ pietatique campus in India pateat. sibi quidem, quando illum & socios ab Hierosolymitana curatione arceat bellum, sanctissimis ipsorum studijs prouinciam in primis aptam videri. Si conditio placeat, vltro semet apud Regem totius negotij fore interpretem pollicetur. Ad ea, cum gratiarum actione rescripsit Ignatius, neque se, neque socios esse iam sui iuris, quippe qui summo **C H R I S T O** Vicario semetipsi perpetuo nexu Obedientiæ mancipassent. proinde agendum esse cum Romano Pontifice. quidquid ille iussisset, id vero sine mora facturos. Quo accepto responso Gouea, cum facile speraret à Pontifice impetrari posse; rem totam Regi suo per litteras

litteras aperit, ipsumque exemplar epistolae Ignatii ad eum mittit cum summis illius & for-
 ciorum laudibus, etiam atque etiam suadens, ut eiusmodi vitiorum opera potissimum vitari-
 tur, ne tam praeclaram occasionem elabi patiatur è manibus, cui similem fortasse nullam
 sit in posterum habiturus. Haud incassum adhibita hortatio. quippe Rex & sua sponte
 iam incitatus, & Gouernantis viri monitis & auctoritate permotus, confestim Petro Mascare-
 nia, suo apud Pontificem maximum Oratori mandat mox in Lusitaniam redituro, det
 operam ut quam plurimos ex Ignatii disciplina secum deducat, Evangelij causa mittendos
 in Indiam, eaq. de re cum Ignatio quam prius agat: si res cum illo minus procedat, omni
 conatu cum ipso Pontifice transigat. utique, ne sine tali comitatu reuertatur ad se. Hoc
 tam seuero mandato legatus accepto, sine cunctatione Ignatium conuenit, ac pauca praefa-
 tus (ut sit) conciliandae benevolentiae; mandatum sui Regis exponit, Patresque minimum
 sex in missionem Indicam postulat. Ad quem ille submissa oratione, tam honorifico Re-
 gis de se iudicio gratias cum egisset, eadem ferme quae ad Gouernam respondit: quod ab se
 petatur, totum id è summi Pontificis voluntate imperioque pendere. qui tamen, si, quid
 ego sentiam quæris (inquit Ignatius) vnum aut alterum fortasse tibi concesserit, plures ve-
 ro nequaquam. At ille cum nihilominus in eodem postulato persisteret, Dei fidem &
 hominum testans, nusquam operam collocari fructuosius posse; tum Ignatius, quasi futu-
 ra praesagiens, familiari ac placido vultu: Deus, inquit, meliora, clarissime orator. quippe si
 è tam exiguo numero, sex vnam dumtaxat in prouinciam demas, quantulum, quæso, reli-
 quo terrarum orbi supererit? Neq. tamen idcirco ille ab incæpto desistit. quoniam Igna-
 tium flecti posse diffidat, ad ipsum adit Pontificem, narrat quid sibi ab Rege mandatum sit,
 suppliciter etiam atque etiam obsecrans, ne in tam honesta causa, tamq. pia, frustrari se, Re-
 gemque suum concepta peropportuni subsidij spe patiat. Hic Pontifex, quamquam
 lætus ab vrbe Roma potissimum, ut par erat, peti sacri Evangelij nuntios, & insuper, tanto
 Regi, tamque de Romana Ecclesia bene merito gratificari vehementer exoptans; tamen, ut
 in tali negotio, ne videlicet seruis Dei ad omne paratis obsequium abuti pro potestate vi-
 deretur (qua erat lenitate ac sapientia vir) audito legato, rem ipsam probauit, de numero
 ad arbitrium reiecit Ignatii. Is proinde (sanè quam ægre ferente Mascarenia, neque ta-
 men aspernante quod datum est) post multas in eam rem suas ad superos preces, quemad-
 modum antea significauerat, duos dumtaxat glorioso muneris destinauit; Simonem Rote-
 rigium Lusitanum, & Nicolaum Bobadillam, qui cum idcirco Romam euocatus, grauius
 ischiade laboraret, neque legatus Regius maturo iam reditu expectare diutius posset; agro
 Bobadillæ, sibi que vicem ereptam dolenti, Franciscus Xauerus repente sufficitur. Erat
 omnino laboriosa prouincia, iterque longinquum: & cum fere nullam in spem reditus,
 tum vero in apertum pæne quotidie vitæ discrimen. Sed quæ alios ab eiusmodi consilio
 retardassent, ea ipsa incitamenta fuere Patribus, cū se quisque tali sorte præ cæteris beatum
 existimaret. Ac Simon quidem parata in Lusitaniam nauis celeriter antecessit, ac deinde
 Regis Lusitaniæ iussu, procerumque rogatu, quamuis inuitus, in eadem prouincia substi-
 tit. Xauerus autem, uti delatum ad eum est, confestim exsiluit gaudio, datoque sibi tempo-
 re vix quod satis esset ad laceram attritamque tunicam refarciendam, & salutandos fratres;
 cum legato postera die profectus est, immortales agens Domino gratias, quod se denique
 voti compotem effecisset. Perpetuas quippe clades pereuntium ex ignoratione Dei, in vlti-
 mis regionibus, animarum, iam ante miserari, & mensis potissimum Indicæ magnitudinem
 crebris consueuerat vsurpare sermonibus. Quin etiam per quietem non semel erat sibi vi-
 sus Aethiopem in humeros sustulisse vsque adeo ponderosum, ut ipsa oneris magnitudi-
 ne excitaretur è somno mire defatigatus, membrisque omnibus dolens: continuoque rem
 omnem Iacobo Laini patefaciebat eiusdem cubiculi socio. Hæc igitur fuere nostris homi-
 nibus Pontificiæ missionis initia: Patresq. in varia deinceps loca profecti, maiorem in mo-
 dum aucta Societate, institutisque supplementi causa tota ferme Europa collegijs, domi-
 busve, res eas Deo duce atque adiutore gessere, quæ proprio, & quidem iusto volumine
 ipsa per se ad enarrandum indigeant.

Ignatius

Ignatius plebi fame periclitanti succurrit. Cap. XI.

EQVE vero Ignatio & cæteris qui remanserant Roma, ne-
 gotium defuit. Erat annus à Virginis partu M D XXXVIII.
 insignis annonæ caritate, ac per hęc mem præcipue tanta fru-
 gum inopia, ut passim iacentes in publico pauperes frigore fa-
 meq. confecti, miserandum in modum exspirarent. Quo specta-
 culo comotus Ignatius, tantæ calamitati sibi omni ope subue-
 niendum putauit. Iamque è Garzonij villa, cum suis in Urbis
 frequentiora loca migrauerat, laxiore sibi ab amicis domo cõ-
 ducta ad circum Flaminium, in ea regione quæ sancti Angeli
 ad forum Piscariū hodie dicitur. In eius igitur domus ampla
 cœnatione fœno stragulisq. dispositis, & in pauperum alimenta eleemosynis vndiq. cor-
 rogatis in omnes partes dimisit qui in id hospitium, ut quemq. periclitatē extrema inopia
 inuenissent, vel inter manus, prout res ferret, vel gestatoria sella deueherent. Cum strenue
 curaretur, adhibitis etiam vbi opus esset, adiutoribus baiulisque, breui numerus decumben-
 tium ad quadringentos ascendit. Hic vero, eodem Ignatio præside ac duce, Patrū fratrum
 que sese caritas ac virtus exeruit. Diluculo quotidie linteati omnes ad imperia accipienda
 præsto aderant. Inde ad sua quisque officia discurrere sine vlla perturbatione vel tumultu;
 alij recens illatos pauperes clementer exuere, & calida elutis corporum fordibus in lectulo
 collocare, alij absidere languentibus, eosdemq. amicisimam consolari verbis. hi cibos aut do-
 mi excoquere diligenter, aut aliunde missos instruere, illi fercula inferre, & longa inedia
 propemodum enectis pretiosos liquores instillare: hi cubilia sternere, illi scopis pauimen-
 ta purgare: deniq. certatim omnes munere suo ita fungi, ut præclare testarentur, in mini-
 mis illis agnoscere se Regem regum & dominum dominantium. neq. vero corpora solum
 egentium, sed animi quoque eadem opera curabantur. Plurimi quippe rudes, Christianæ
 doctrinæ præceptis probe instituti, multi à turpi quæstu, fraudibusq. deterriti, & quod ca-
 put est, sacra omnes cõfessione expiati, ac pane cælesti longo interuallo refecti sunt. Dein-
 de, ut aliqui conualuerant, succedentibus inuicem alijs, cum tegumentis ad frigus arcendū,
 & certo pecuniæ subsidio mittebantur. Ea res per Urbem vulgata, magnam populū be-
 neuolentiam conciliauit Ignatio, atq. ad eam Christianæ humilitatis caritatisq. officinam
 visendam interdum promiscua turba, noctu vero etiam viri principes ventitabant: ac tanta
 fuit exempli vis, ut quidam, cum præsentibus non suppetere sibi nummi, depositis illico in
 vsus pauperum vestimentis, domum seminudi reuerterint. Alij etiam sancta æmulatione
 incitati, eiusdem conditionis homines, quorum nõ deerat passim copia, hospitio susceptos
 benigne curarunt. Multi præterea proceres, in gloriosi operis perfectionem, Ignatio pe-
 cuniæ summam vltro detulere non leuem. Qua in re Margaritæ Austriacæ Caroli V. filia,
 Octauio Farnesio nuptæ, Placentinorum & Parmensium hodie Duci, pietas ac beneficen-
 tia vel in primis enituit. Atq. eius pecuniæ, cum Ignatius intelligeret, se vel maxima eorū
 qui contulerant voluntate, partem aliquam in suas & suorum necessitates erogare posse,
 tamen tanta fuit religione vir, ut ne obolum quidem nisi in externorum pauperum com-
 moda insumperit, relatis in codicem accurate nominibus, ut omnium prorsus ratio con-
 staret. Atque hunc maxime in modum labor ad exactam vsque hyemem secunda ciuitatis
 admurmuratione perductus. ac vere demum ineunte, frumenta partim ab ijs
 qui suppresserant, sponte prolata; partim à magistratibus aliunde
 conuecta sunt. Ea re non mediocriter annona laxauit;
 grauiq. perfuncta periculo plebs, Deo adiu-
 uante, ad solitos quæstus & opi-
 ficia redijt.

Yy

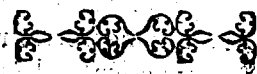
Confir-

Confirmatur à Pontifice maximo Societas. Cap. XII.

NTERTIA, cum ad Ignatium studio religionis aliqui subinde se adiungerent; nequaquam immemor ille, quod ad Societatem confirmandam attinebat, negotij paulo ante suscepti; quidquid à publicis occupationibus otij datum est, in eam ipsam rem diligentissime contulit. ac primum totius instituti formulam (sufius postea explicandam) ad certa capita dilucide redegit, ac breuiter. deinde nactus opportunitatem, quod Pontifex maximus per autumnum ferias è turba negotijsq. Tibur sese receperat; eam formulam auctoritate Apostolica faciendam eidem Pontifici suppliciter obtulit per Gasparum Contarenum Cardinalem, de quo supra dictum est, ob egregiam virtutem sapientiamque Principi in primis acceptum, nostrisq. ordinis amicissimum. quam ille ubi perlegit; confestim: Spiritus, inquit, Dei est hic. ac multa præterea in eam sententiam adiunxit, quare confideret recentem huiusce manipuli ardorem, tali tempore diuinitus excitatum, afflictis Ecclesiae rebus non leui tum præsidio, tum ornamento futurum. Verumtamen, ut in tanta re ne minus consulte quidpiam statuisse videretur, totum negotium delegauit tribus viris è sacro Collegio Cardinalium, apud quos minimum loci fore putauit gratiæ. In ijs fuit Barptolemæus Guidicionius Lucensis, vir diuini humaniq. iuris apprime peritus, idemq. nouarum religionum adco non amicus, ut de ijs ad certum numerum redigendis librum etiã conscripsisse dicatur. Is, præiudicata iam causa, collegas nequaquam propensos in Ignatium, facile in suam sententiam adduxit, certamque propemodum confectamque rem, consilio & auctoritate sua pæne discussit. Quod ubi sensit Ignatius, parum præsidij ratus in hominibus esse, ad opem diuinam de more confugit. ac præter ieiunia, supplicationes, cæteraque ad numen propitiandum adhiberi solita, cælestes in super hostias eo tantum nomine per se & per amicos immolauit ad tria millia. qua procuratione, intra finem anni verentis, cum cæterorum, tum præcipue Guidicionij ita immutata voluntas est, ut cum de multitudine religionum cohibenda idem quod antea omnino sentiret, huic tamen refragari se ultra negaret posse, diuino videlicet monitu, & occulta spiritus operatione vehementer instinctus. Ita, qui diu valde anxios habuerat Patres, eorumque spem varijs frustrationibus propemodum extinxerat, idem vna cum cæteris collegis repente placatus ac fauens, rem vltro suscepit, commendauitque Pontifici, Tibure denuo commoranti; qui libentissimo animo & Societatem ipsam, & Societati inditum nomen rite sancteque approbauit V. Non. Octobris, anno M D XLI. idque testatum voluit esse publicis litteris eodem die locoque datis; cum eo tamen, ut in vniuersum focij ne plures sexaginta numerarentur. Ea videlicet fuit nouellæ Societatis quædam quasi probatio. siquidem triennio post, cum varijs locis atque prouincijs Deo aspirante constaret egregius opere fructus; ab eodem Pontifice limes ille omnino sublatus est, liberumque Ignatius & successoribus relictum, cui libet petenti Societatem dare. quod item apparet diplomate dato pridie Idus Martias anno

M D XLIII.

Præposi-

Præpositus Generalis creatur Ignatius. Cap. XIII.

GITUR post multas difficultates approbata deniq. Societas; gratiæ primû (ut æquum erat) actæ superis, quorum benignitate res bene feliciterq. vertisset; deinde, quoniã in dies à Pontifice missio Patribus imminabat; è suo corpore Præpositum Generalem (sic enim qui cunctis præfesset appellare placuerat) primo quoq. tempore deligere visum est. Societatis autem status per id tēpus erat eiusmodi. Franciscus Xauerus & Simon Roterigijs in Lusitaniam erant profecti. Petrum Fabrum Caesaris legatus Ortizijs ad Vormatiensem conuentum Pontificis permisso in Germaniam adduxerat. Iacobus Laines Parmæ, Claudius Iaius Brixia, Senis Paschasius agebant. In Brutios Nicolaus Bobadilla discesserat. Cum Ignatio Romæ duo dumtaxat è Patribus versabantur, Salmeron, & Codurijs. tyrones vero qui nomen dederant Societati, partim apud Ignatium erant, partim studiorum causa ab eodem Parisios missi, necessaria ad bellum spirituale arma enixe parabant. quidam etiam ad res domesticas componendas in Hispaniam profecti; & concionibus iam tum, & colloquijs, ingenti hominum approbatione, Societatis nomen longe lateq. vulgauerant. Hoc Societatis statu, cum Præpositi eligendi tempus adesset, Patres qui quidem in Italia erant, per litteras moniti, quod rei Christianæ commodo facere possent, creandi Præpositi causa ad Urbem accederent; sub initium Quadragesimæ anni M D XLI. conuenere omnes, vno dempto Bobadilla, quem in oppido Bisiniano tum maxime res gerentem, abduci rursus ab opere Pontifex noluit. Is & cæteri qui longius aberant, suum quisque in scheda suffragium rite obsignatum, partim in discessu reliquerant Romæ, partim deinde misere inclusum epistolis. Ac primum tridui supplicatio indicta, vetitumque inter ipsos de Præpositi electione colloquium est. deinde coniectis in vnam schedulis, triduum in super continuatæ preces: ac septimo denique die legitime extractis recitatisq. suffragijs, Præpositus declaratur Ignatius, nemine præter ipsum Ignatium discrepante: namque is consulto, ne vnum nominatim ex omnibus deligendo, cæteros quodammodo notasse videretur; in scheda scripserat, se ad eum accedere, in quem plurima suffragia conuenirent, vno se dumtaxat excepto. Igitur explorata iam numinis voluntate, ad Ignatium vincerabundi accurrunt Patres. at ille, parendi nimirum longe quàm imperandi cupidior, se uero vultu iubet eos abistere, negatque se munus viribus impar suis vlla ratione subiturum: multaque serio disputat, cur alium potius quemlibet sibi sufficere debeant. Sed videlicet quibus rebus putabat voluntates Patrum alio posse transferri, eæ ipsæ vel maxime studia eorum incendebant. nihil enim ad conciliandos homines æque valet, atq. animi moderatio atque submissio. quo factum est, ut nihil eorum quæ ad munus detrectandum Ignatius afferebat, aliquandiu non modo ad animum admitterent, sed ne ad aures quidem. Sed post multam deniq. altercationem ægre Ignatius tenuit, ut amplius in tertium diem obsecratione protracta, rursus in suffragium iretur; quo die cum idem prorsus omnium consensus exstaret, neq. iam locus tergiuersationi videretur esse; tum Ignatius: Quandoquidem vos in me potissimum eligendo perstatis, inquit, ego autē, meæ conscius infirmitatis, vestro iudicio salua religione assentiri nequeo; reliquū est, ut huiusce contrariæ uersæ arbitrum deligamus eum qui mihi à confessionibus est; quoque, ut scitis, vtor diuinae voluntatis interprete. (is erat ante conditam Societatem frater quidam Theodosius ex ordine Minorum, cenobij quod ad sancti Petri in Monte aureo, qui fuit olim Ianiculus, appellatur.) Quod, ne frustra diutius tenderent Patres, eo facilius cōcessere, quod in animo habitabant, quin ipsorum suffragij prærogatiuam ille quoque sua sententia comprobaturus esset. neq. eos fessellit opinio. Cū enim rem totā ad eum detulisset Ignatius, imbecillitatem suam

Yy 2 suam

suam corporis animiq. commemorans, dein etiam atq. etiam obtestans, vt se tanto onere **D** leuatum vellet; ille cognita re tantum absuit vt precibus Ignatij cederet, vt etiam obiurgauerit hominē, quōd, tam explorata diuina voluntate, Spiritui sancto diutius restitisset: & simul, ne dissimulationi esset locus, vltro adiit Patres, ac de suo responso certiores fecit. Quibus rebus denique victus Ignatius, omni spe in vno Deo rei bene gerendae reposita, dedit manus, diemq. constituit x. Kal. Maij, quo die ad auxilium diuinum implorandum, praecipua septem Vrbs templa simul omnes obirent, & in diui Pauli potissimū (quoniam eius maxime Apostoli vestigia sequerentur) solemni professione suae religionis vota susciperent. Vt igitur ea dies adfuit, in eo templo ad sacellū beatæ Virginis, vbi tum Eucharistia custodiebatur, quod sacellum ad imos gradus est arae maximae, sub ipsam caelestis panis communionē; ipse primum qui sacrificabat Ignatius, tum ceteri sua quisque vota clara voce descripto ex Apostolici diplomatis formula nuncuparunt. deinde sumpto ex Ignatij manibus corpore Domini, post gratiarū actionem, sacratissima eius aedis loca religiose cū adiissent, circa aram maximam sub qua Petri, & Pauli Apostolorum ossa condita sunt, cuncti consistunt, flentesq. praegaudio, & suauissime amplexantes inter se, gratulantur de nouo superis, quōd caeptis adfuerint, suamq. Societate arctiori vinculo colligarint: deinde reliqua templa pari letitia ac pietate circumeunt. Quibus rebus ingenti omnium consensu & conspiratione peractis, magistratum Ignatius inijt. ac primum omnium, ad constituendam domesticam disciplinam adiecit animum, quae digna tali instituto, digna Christianae philosophiae professoribus haberetur. Itaq. ad ceteros prouocandos, atq. ad iacienda in tyronum animis verae humilitatis fundamenta, in sordidis culinæ ministerijs aliquandiu versatus est ipse, tanta cum alacritate ac diligentia, quasi tum primum ad suam ipsius emendationē, vitæ spiritualis curriculum esset ingressus. neq. tamen interea grauioribus negotijs deerat, temporibus ita distributis, vt quantum liceret, vtriq. muneri satisfaceret. accedebat ad hoc summus paupertatis amor, summa in victu cultuq. frugalitas: praeterea in singulorum officijs exigendis, erratisq. puniendis admirabili mixta lenitate seueritas: in subleuandis vero omnium & animi & corporis necessitatibus, cura & vigilantia plusquam paterna. cumq. ad ea caritatis officia, prout res postulabat, opportunas insuper adhortationes & publice & priuatim adhiberet, haud sane difficile fuit, in animos, recentissimo tum Societatis spiritu, sponte incensos officio ac religione, eos mores eamq. viuendi rationem inducere; vt (si caelestibus terrena comparare fas est) intra illa tecta parietesque, angelorum in humanis corporibus quidam conuictus videretur esse. nullae tum querimoniae, nullae detractiones, nulli suffurri quibus incommodae suspiciones excitantur, & dissiunguntur animi; sed acerrimum sui cuiusq. deprimendi submittendiq. certamen; in superiorū iussis excipiendis exsequendisq. alacritas ingens, mirus in comunicando interpretandoq. candor atq. simplicitas; oculorum ac sensuum intenta custodia; studiū precationis ac solidæ virtutis ardens; quaeq. ex his rebus necessario prouenit, admirabilis in magna nationum, ætatum, ingeniorū varietate concordia. Itaq. coniectis, vt fit, omnium oculis in ordinē nouum; breui non ad nostros tantum, verum ad exteros etiam, salutaris exempli manare utilitas capit. Adolescens quidam, egregijs naturæ adiumentis, è Septentrionali plaga Romā aduenerat, non modo Lutheriana tabe infectus ipse, verū etiam mire cupidus eiusdem longe lateq. vulgandæ. Is cum ex occasione sese in hominum coetus infereret, verbisq. venenatis clericorum vitam ac mores summam in inuidiā vocaret primum, deinde abductis à sacerdotum reuerentia mentibus praua dogmata sensim instillare quotidie pergeret, patefacta re, iussu magistratū comprehenditur. qui cum & ipsi per se, & sacrae Theologiae magistris adhibitis, illum ab opinionum insania reuocare frustra conati essent; ne quid intentatum relinquerent, ætate & ingenium miserati, prius quam in eum lege ageretur, accersito Ignatio rem totam exponunt: quoniam ipsorum neq. adhortationes, neq. minæ proficiant, habeat illum aliquandiu apud se, videat etiam atq. etiā vt errantem ouiculam ad Ecclesiae caulas aliqua ratione trahat. Ille clementer acceptum hæreticum domum adducit. neq. vero sapientes iudices frustra spes est. siquidem adolescens ab Ignatio socijsq. amicissime habitus, eorum dictis, factis,

A factis, institutis accurate obseruandis paulatim affici atque immutari Dei beneficio est ceptus; & quam antea respuerat medicinam, libentius in dies accipere: ac demum perseverantibus Patrum officijs, & diligentissima curatione, eo processit res, vt euulsis lethaliū dogmatum fibris, priorem pertinaciam gemebundus agnosceret; nec ante à salutaris incepto destitit, quam voluntaria abiuratione detestatus errores, ingenti bonorum tum administratione, tum gaudio, cum Ecclesia sancta in gratiam redijt. Is deinde, quærentibus viris grauius cur qui antea tot machinis oppugnatus peruicacissime restitisset, Ignatij denique Patrum hospitio & consuetudine vinctus se passus esset, sine cunctatione respondit, se illorum non tam disputationibus argumentisque (licet in eo quoque genere valerent plurimum) quam spectatæ sanctitati virtutisque cessisse: quōd ita apud se prope necessario statisset: tam incorruptis moribus, tanta pace atque concordia, tam bonis operibus rectam in Deum fidem abesse nullo modo posse. Quæ res documento erit hominibus nostris, licet ad conuertendas ad CHRISTVM animas ingenij ac doctrinæ præsidia requirantur, tamen conspecta vitæ morumque innocentia plus multo quam litteris aut concertationibus profici. Alius quidam filius familias, desertis liberabibus studijs, ac repudiata omni disciplina, prorsus indomitus & effrænis, cum neq. à parentibus iam, neq. à magistris regi vllō modo posset, Ignatio traditur, cuius lenitate, itemq. cæterorum Patrum præceptis atq. institutis accuratissime excultus, posita paulatim ferocia petulantiaque, cunctis admirantibus ita pudicos modestosq. induit mores, vt vix minimum in illo vitium reprehenderes. Multi præterea omnium ætatum atq. ordinum, quos præceps in omnem licentiam natura cupiditasque corruperat, Ignatij consuetudine exemplisq. incitati, collegere sese, atque ad bonam frugem Deo adiuuante rediere.

Generalis Ignatius denuo Catechista munere fungitur. Cap. XIV.

PER eos dies nomen Societati dederat è Pontificia familia Petrus Codatius Laudensis, vir honoratus; & opulento sacerdotio præditus. Is, diuino prorsus instinctu, diuitijs & commodis omnibus propter CHRISTVM abdicatis, Marthæ munus in Societate sibi vltro depoposcit, & egregie præstitit; in alimeta Patrum (erat autem Vrbe tota notissimus, & apud principes gratiosus) elemosynis vndiq. corrogandis. quæ res Ignatium & socios magna molestia liberauit; quippe quos in spirituales proximorum salutem omni studio intentos, temporaria curæ ad eam diem valde impedierant. Eiusdem Petri opera templi etiam proprium Societas nacta est sanctæ MARIAE à Strata, non satis amplum illud quidē, aut commodum, sed tamen in celeberrima Vrbs regione, & ad Societatis functiones in primis idonea: cuius loco, dum hæc scriberemus, Alexander Farnesius Cardinalis, Pauli III. Pontificis maximi nepos, ad eum nomini LESV magnificentissimam regio sumptu extruebat. Ei templo deinde adiuncta domus est, quam hoc tempore Patres incolunt, Philippi Archinti beneficio, Salasiorum Episcopi, qui tum Pontificis vices in diocesi Urbana gerebat, viri de Societate vniuersa in primis optime meriti. In eo igitur templo Ignatius, professionis lege, sex & quadraginta diebus Christianæ catechesi operam dedit è loco superiore, magna & assidua non modo plebis, verum etiam præstantium virorum frequentia prorsus, vt quidam ex optimatibus palam gloriaretur, beatosq. se ferrent, quōd nullā omnino ex Ignatij concionibus omisissent. Agendi autem rationem sequebatur eiusmodi. Finis dei præcepta & mysteria cognitu necessaria, primum ad vulgi captū explanabat, iterabat

que, ubi opus esset, eadem saepius: deinde opportunis digressionibus certos interim locos tractabat suus, non tam ad ingenij vel doctrinae ostentationem, quam ad pietatem excitandam, populumque permouendum accommodatos, idque tam veris grauibuscque sententijs, tam ardenti vultu oculisque, ut diuini amoris ignem vndiq, spirare videretur, minime fucata eloquentia vix, nec in singulas voces numerosq, solcite, sed ingenti animo, prout impetus tulerat, sua sensa prosequens. Itaq, perorationem eius, non ineptus populi plausus, aut stulta facundiae commendatio sequebatur, sed alta suspiria gemitusque, & antea vitae detestatio salutaris: ut vel defixis humi oculis, tristes ac sibi met irati discederent, vel etiam illico sese ad sacerdotum pedes abijcerent confitendi causa, tanto cum fletu atq, singultibus, ut linguam soluere, aut vocem in verba formare vix possent.

Societas augetur, distribuuntur provinciae. Cap. XV.

INTER haec Societas maiorem in modum creuit, sublatiq, Pontificis decreto cancellis quos initio idem Pontifex (ut dictum est) illi probandae praefixerat, multi certatim ad militiam spiritualem Ignatio dare nomina. Cumq, noui ordinis fama, bonusque odor instituti operis manaret quotidie latius, Patres varijs orbis terrae locis vehementer expetebantur. Itaq, ab Romana domo, tamquam a metropoli, distantiissimas in regiones, ciuitatum Regumq, inuitatu missa coloniae, domusq, vel collegia ingenti approbatione constituta; primum omnium in Lusitania, atq, adeo in ipsamet India, sumptu ac munificentia Regum Lusitaniae; tum aliorum pietate in Hispania, Gallia, Germania, Italia.

sed cum aliae pleraeque nationes aude Societatem amplexae sunt, tum vero Sicilia & inuitauit perhonorifice, & permissu Pontificis maximi acceptam, in primis copiose ac benigne tractauit; adnitente praesertim Ioanne Vega Hispano (qui regnum illud pro Caesare administrabat) praestanti non minus religione, quam prudentia viro; cuius, etiam antea, dum Romae legatus Caesaris ageret, plurima & maxima in Ignatium & socios egregiae cuiusdam benevolentiae documenta constiterant. Itaque tam late iam fusa Societate, non modo collegijs domibusve rectores praeficere, ut antea, sed etiam Prouinciales praepositos quos appellant, cum ampla potestate in singulas nationes describere coactus Ignatius est. Ac primum Lusitaniae praeposuit Simonem Roterigium, deinde Hispaniae Antonium Araozium Cantabrum, Italiae Iacobum Lainem, Indiae Franciscum Xauerium, Germaniae Petrum Canisium, Galliae Paschasium Broetium, alijsq, deinceps alios. Nam urbanam prouincia, nisi si quando grauiori valetudine premeretur, ad extremum vsq, ipse administravit. Interea de Societatis vniuersae progressu mire sollicitus, a singulis Prouincialibus per litteras pensum exigere, vnicuiq, mandare diligentissime quae e re communi essent; Romae vero, praeter domesticam disciplinae curam, de qua dictum est, caeterasque functiones, multa & graua quae ad incrementum ac defensionem catholicae fidei pertinerent, partim cum summo Pontifice, Cardinalibus, Legatisque Principum coram, partim etiam cum ipsis Regibus atq, Principibus per epistolas & interpretes agere. Accedebat ad haec, solitudo ingens, atque indefessus labor in subleuandis pauperum difficultatibus; orbium orbarumq, educatione ac pudicitia procuranda tuendaque, & perditis mulierculis a turpi quaestu ad frugem & continentiam traducendis.

Vana

Variae in Ignatium tempestates excitantur. Cap. XVI.

VIBVS ille rebus dum CHRISTI causam agit intrepide, multorum ut fit, odia simultatesque contraxit. In ijs aulicus quidam (cuius nomini parcitur) eo tempore potens & tiosus, cum abductam a se mulierculam, quam misere detestabatur, & in male nuptarum, ut appellant, coenobio collocatam ferre non posset; sauiore in dies concepta rabie, quam libido & amor incendebat, ita demum exarsit; ut pae nesfurere videretur. Ac primum, facta manu, fenestras coenobij lapidibus petere, custodes infestare, minari; deinde in Ignatium auctorem & socios, in circulis coetibusque omnia maledicta conferre

quin etiam ex occurso probris & contumelijs eosdem incessere; denique ad eos funditus euertendos improbitissimas in ipsorum vitam calumnias dissipare; quae domos primum nobilium circumlatae, celebrataeque sermonibus (quos partim prona in deterius persuasio, partim uasani illius artificium dolorque excitabat) ad Cardinales etiam, atque adeo ad ipsum Pontificem peruenerunt. Igitur vulgus, ut est pluma & folio leuius, quos nuper summa cum approbatione suspexerat, eosdem repente contemnere, & acerbior in dies odio execrari, & singulorum caput dira imprecatione defigere; profus ut iam non modo cum proximis agere, sed ne pedem quidem ianua tuto efferre possent. Principes vero, licet magna ex parte fictas criminationes putarent, tamen rati subesse profecto nescio quid, quod tanta inuidiae flammam foueret; vel immutata, vel certe labefactata in Ignatium voluntate videbantur. At Ignatius, quamuis a sua suorumque consuetudine multos abduci non sine rei Christianae iactura cerneret; tamen ratus mitigari hominis ferociam posse, primo rem dissimulare, atque adeo officijs cum improbitate cessare; deinde ubi malum ferpere quotidie latius, & ipsa patientia corroborari audaciam sensit; non tam priuato dolore, quam rei publicae detrimento permoctus, ad Summum Pontificem adiit, ab eoque suppliciter impetrauit, ut criminum, quae sibi suisque de nouo obijcerentur, ac re iudicium exerceretur ab Archinto Vario, & Francisco Michaelio Urbis praefecto. Ij, citatis omnibus ad quos criminum vel suspicio vel conscientia pertinebat, ac per diligentem inquisitionem calumniatoris fraude comperta, Ignatium & socios non modo absoluerunt lata sententia, sed etiam debitis laudibus & honore verborum extulerunt, increpito valde aduersario, poenaeque proposita non leui, nisi a petulantia maledictisque desisteret. nam, ne grauius in eum animaduerneretur, Ignatio in primis deprecatore perfectum est. ita, quod antea semper, tum quoque Ignatij sanctitatem illustravit hominum iniuria: & Deo duce, virtus ac veritas, dum violatur, effulsit. Ijsdem fere insidijs postmodum appetitus Ignatius est a sacerdote quodam, qui cum domum catechumenorum administraret, ferre non poterat in ea regenda familia maiorem a loci praesidibus Ignatij rationem haberi, quam sui. Sed miser, Ignatio silente ac pro eodem orante, breui perfidiae poenas dedit. atrocibus enim antea vitae sceleribus iusto Dei iudicio patefactis, quae ad eam usque diem astute suppresserat; sacerdotio spoliatus, & perpetuo carceri addictus est.

Regimen

Regimen foeminarum à Societate depellit Ignatius. Cap. XVII.

NTEREA Elifabetha Rosella Barcinonensis, quæ Ignatij prima litterarum studia fouerat, Societatis IESV coalitæ, & confirmatæ fama commota, Romam ex Hispania contulit sese, partim vt Ignatium longo interuallo reuiferet; partim etiam vt vna cum quibusdam alijs pijs foeminis ad normam illius atque præscriptum ageret vitam. Atque Ignatius quidem, sospitem aduentum mulieri de se optime meritæ gratulatus est, & omnia officia detulit quæ saluo religionis instituto præstare posset: curam vero foeminarum suscipere sese negauit posse, plurimis grauisimisque occupationibus impeditum. At illa nihilominus instare; sanctissima veteris amicitia iura testari; postulati æquitatem obtendere: denique vbi magis magisque obfirmatum vidit Ignatium, ad aulicas confugit artes: atque vt erat nobili nata loco, per viros principes facile tenuit vt Pontifex maximus Ignatio munus id ipsum quod recusabat, iniungeret. Sed ea res magnam in Societatis commo-
Edum vertit, præter spem: ac nostros, non solum in præsens, verum etiam in posterum à tam periculosa prouincia liberauit. Etenim Ignatius, Pontificis iussu ea procuratione suscepta, paucis diebus tantam difficultatem ac laborem sensit, dum querimonias mulierum audire, superstitiones euellere, inanibus & curiosis quæstionibus respondere identidem cogitur, vt pæne plus ei negotij pauca foemina, quam Societas vniuersa facefferet. Itaque licet Elifabethæ, pro eius in se promeritis gratificari admodum cuperet, tamen reputans apud se, quantum ex huiusmodi tricis detrimenti res publica pateretur, simul etiam cogitans fore vt harum exemplo alia deinceps religiosæ mulieres virginesve idem à Societate in posterum expeterent; nequaquam ignarus quam periculosa, & suspicionibus plena sit ea consuetudo; priuati officij rationem post habere communi vtilitati, ac totum hoc genus administrationis à Societate prohibere omni ratione constituit. Igitur adhibita (quod in omnibus grauioribus causis faciebat) præparatione diligenti, imploratoque per iteratas preces & hostias cælesti præsidio, ad Pontificem accessit, verbisque supplicibus demonstrauit, ex onere sibi nuper imposito, quam exiguo cum fructu quantum laboris ac molestiæ pertulisset: ea ipsa re monitum quam aliena sit à Societatis instituto eiusmodi præfectura, petere se & orare, vt non ab illis modo, sed ab omnibus in perpetuum foeminarum collegijs gubernandis immunem Societatem esse iubeat; non defuturos aliorum ordinum idoneos homines, qui id munus libenter & cum fide obeant: sibi quidem & suis, prouinciam videri minime accommodatam. neque vero æquum esse, qui sese ad omnium gentium auxilium, sine vlla regionum aut locorum exceptione, **C**HRISTI Vicario mancipauerint, eorum operam & industriam, non sine graui communis rei damno, paucis regendis mulierculis implicari. Quibus rationibus ita permotus est Pontifex, vt supplicanti omnia largæ ac prolixè concesserit. Itaque Societati ab eiusmodi munere vacatio in perpetuum data, eiusque vacationis auctoritas testata est trinis deinde litteris Apostolicis, quæ tempore procedente magno vsui fuere nostris hominibus ad eius generis pericula & molestias abigendas.

Honoribus in Societatem nostram Ignatius aditum obstruit. Cap. XVIII.

TQVE ijs difficultatibus perfuncta Societas, prosperum Dei beneficio cursum tenere videbatur, cum noua rursus in eam coorta tempestas est, eo quidem grauior & periculosior, quo in speciem lenior blandiorque. In ijs, qui per Germaniam varijs locis Domini vineam excolebant, Claudius Iaius è primis Patribus vnus, virtutem & sanctitatem suam cum genti vniuersæ, tum Romanorum Regi Fernando ita probauerat, vt eo Rex nullum prorsus ad curandas animas, atque ad pastorale munus aptiorem existimaret. Is pro sua sapientia cum præclare intelligeret, regni causam cum causa religionis ita esse coniunctam, vt quantum de catholica religione detraheretur, tantum de obsequio multitudinis, & de imperij maiestate decederet; contra sæuientem eo maxime tempore Lutheranam pestem, velut vnicum remedium, quam optimos animarum pastores & Episcopos omni diligentia conquirebat. Igitur vita functo per eos dies Tergestinatorum Episcopo, quæ ciuitas est Istria (cui tum prouinciæ, quam dixi lues, propter viciniam Germaniæ imminere) circumspicere diligenter omnibus & personis & rebus, denique ecclesiam illam Claudio Iaiio perspectæ sibi virtutis & doctrinæ viro tradere ac demandare conuenit. Sane, vt vulgo expetuntur huiusmodi sacerdotia, minime timendum videbatur esse, ne delatum vltro præsertim honorem Claudius repudiaret: siquidem Tergestina cathedra cum in primis eius regionis ampla & honorifica est, tum vero (quod potissimum hodie quæri solet) vectigalibus haud sane contemnendis instructa. Verumtamen Rex, ne quid incerto Claudio cum Pontifice maximo ea de re transigeret; primum omnium litteras ad ipsum Claudium dat, Tridenti per id tempus rei Christianæ causa commorantem, ac nihil cogitantem minus: quarum erat sententiâ, Tergestinum gregem orbem spirituali custodia, circumquaque frementibus lupis, in maximo versari discrimine; dignam esse vigiliam caritate Iaii, studioque hominum seruandorum; petere se, vt si à Pontifice maximo id ei muneris onerisve imponatur, ne recuset subire; & populo vtilem, & sibi gratam operam vehementer fore. Percussus inopinata re Iaius, primo cohorruit: non quo detestandum quid sibi oblatum putaret, sed quod Episcopus, qua curam gerit animarum, diuinam pæne virtutem, & omnibus numeris absolutam postulet sapientiam: qua gradus honoris est (& quidem ad continendam in officio multitudinem ferme cum splendore opibusque coniunctus) à spiritu humilitatis ac paupertatis, quem profiteretur Societas IESV, vehementer abhorreat. deinde, vt sese ex pauore collegit, susus in preces lacrymasque, etiam atque etiam obtestatus est Deum, vt ab se tantum discrimen auerteret; neu se primum quasi ianitorum speciosos titulos honoresve in Societatem ad id tempus intactam inuehi sineret. tum rescriptis ad Regem, multis rationibus ei suadens, vt tam honorifico iudicio decoraret abium digniorem, longe imparem suam imbecillitatem esse oneri: ac demum ita conclusit epistolam, vt omisis ambagibus, quod petebatur, præcise negaret. Quæ res iam satis incensum studium Regis, multo vehementius inflammauit, quod ita statueret, tantam in summa virtute & eruditione modestiam, nequaquam priuatæ vitæ quasi tenebris delitescere, sed in editissimo fastigio, vt luceret omnibus, collocari oportere. Ergo cum ex litteris Claudij diffideret, illis aut precibus aut promissis flecti eius animum posse, ipse Pontificem ipsum, inconsulto vltro Claudio, rem conficere statuit. Ad eum igitur quam accuratissime scripsit, quanto in periculo Tergestina ciuitas versaretur Episcopo destinari, se quidem pro sua parte diligenter circumspexisse, quem nominaret aptum ei muneris, nec ullum inuenisse

uenisse aptiorem Claudio Iaio, Societatis IESV presbytero, cuius innocentiam doctrinamque exquisitam plurimis rebus esset expertus; sed frustra per litteras tentasse eius animum, in studio Christianae humilitatis ita defixum, & ab honorum insignibus admittendis usque adeo alienum, ut nisi pro potestate cogatur, nulla sit spes laborantis illius ecclesiae tam opportuno praesidio subleuandae. proinde suppliciter se etiam atque etiam orare & obsecrare, ut Claudium pro imperio iubeat, delata sibi gubernacula munusque sine tergiversatione recipere, quoniam ut quisque de se ipse minime alta sentiat, ac proinde studiose lateat, ita ecclesiasticis functionibus & ipso episcopatu dignissimus sit. Haec igitur, & aliud genus multa, ad Pontificem. & simul Didaco Lasso mandat oratori suo, ut id ipsum & cum Pontifice, & cum quibus opus fuerit, quam diligentissime curet, prorsusque conficiat. Eius rei famacum per aulicos quosdam ad Ignatium peruenisset; primo haud ita sane commotus est. nam & Claudij constantiae, & Pontificis aequitati ac sapientiae confidebat; & eiusmodi petitiones iam ante Societas, Deo adiutore, non semel eluserat. Verumtamen ut quid esset rei clarius cereret; continuo Bernardinum Maffeiium (qui tum erat Pontifici ab epistolis, ac postea in Cardinalium numerum cooptatus est) vltro conuenit, ac tota de re familiariter pro amicitia sciscitatur. Ille haud sane grauante ipsam epistolam Regis ostendit, ad Pontificem summis cum Claudij laudibus & vehementi contentione perscriptam, qua lecta confestim Ignatius eadem de causa ad Regis oratorem Didacum Lassum adit; qui litteras item ad se proprie datas demonstrat, & quidem magna ex parte ipsius Regis chirographo, etiam atque etiam postulantis mandantisque, det operam, ut Episcopatus ab se in Claudium collati primo quoque tempore auctor fiat. Pontifex maximus, eiusque auctoritatis diploma rite confectum ad se transmittat. His cognitis Ignatius, ubi tam iniquo loco rem vidit esse, pertimuit, sed ita, ut nequaquam animo caderet, ac licet se talibus aduersarijs longe imparem sciret esse, tamen fiducia numinis omni ope sibi contra nitendum existimauit. atque in praesentia Didaco suadere conatur, ut ab actione Societatis tam aliena desistat ipse, & simul ab ea mente Regem aliquo pacto deducat, quibus verbis cum nihil proficeret, quin potius ab homine rideretur, domum regressus quam intensissimas preces & sacrificia de more suis indixit: deinde nactus opportunitatem, facilemque aditum, Pontifici demonstrauit quanto res ea damno esset futura & Societati nostrae priuata, & Ecclesiae vniuersae communiter. non quo dignitatis gradus ac tituli ipsi per se mali atque improbandi sint, quippe ad Ecclesiam regendam & ordinum discrimina retinenda inducti diuinitus: sed quod & perfectos viros requirant, quales pauci admodum omnibus saeculis extiterint, & insuper ab huius minimae Societatis instituto valde alieni esse videantur. Etenim quibus artibus, quoque spiritu excitata & conflata sit, eodem profecto alendam & conseruandam esse; non amplitudinis & splendoris nimirum, sed humilitatis & parcimoniae. Quod si aditus in Societatem honoribus pateat, multum utique de vera caritate imminutum iri, quae nihil omnino habet in vita propositum, nisi vnus gloriam Dei, nam (ut sunt hominum ingenia) & complures fortasse ad hanc religionem accessuros, opum cupiditate magis, quam diuini obsequij studio: & qui nuper adscripti sint, magnitudine laboris, & disciplinae asperitate defatigatos, ut primum praesentis praemij commodum affulserit, murato repente cursu, nouae spei velificaturos. atque ut maxime in officio cuncti persistant; tamen nisi praesenti iactura eatur obuiam, sine dubio Societati exitiale (quod Deus auerteret) exitum imminere. Id adeo vel inde facile perspicere posse, quod paucis illis annis, quattuor viris ex ea familia praecipuis totidem Episcopatus delati sint, quos nisi fortiter ab sese Patrum virtus & constantia reiecisset, videlicet alio deinceps atque alio libere, & breui miseram Societatem ipsis luminibus carituram fuisse. Atque haec, quod priuatum ad conseruationem ipsius religionis attineat. Iam, si communem spectemus vtilitatem, nemini dubium esse quantum ex ea re detrimenti res publica perceptura sit: nihil enim omnibus artibus aequae deplorandum fuisse, atque in tanta mensura copia tantam operam inopiam: atque ex ea ipsa paucitate, qui vni cuiusque agro addicti affixique sint, longe minus utique proficere, quam qui Apostolico ritu soluti ac liberi omnes ecclesias per-

uagentur, ad eamque potissimum reipublicae Christianae partem subleuandam accurrant, quam maxime laborare cognouerint. Praeterea, ad faciendam populis fidem, & animos permouendos, nihil esse efficacius vitae ac morum exemplo. itaque adhuc Societatem (absit verbo inuidia) Ecclesiae non mediocriter profuisse propterea quod minime ab eius dictis facta dissenserint. nunc autem, si ad id fastigium extollantur Patres, quomodo fieri posse, ut apud multitudinem infciam arcanorum, ambitionis ac leuitatis crimen effugiant? qua porro fronte, quo vultu, repente aucti ac decorati ipsi honorum insignibus, de imitatione CHRISTI, de fugienda gloria, de voluntario sui contemptu ac submissione verba facturi sint? Hisce, alijsque de causis Pontificem maximum etiam atque etiam obtestari atque obsecrare, ut quam Societatem primus auctoritate & benignitate sua confirmauerit, ornauerit, auxerit, eandem ab omni suspitione incommoda velit esse liberam, suaque in eam beneficia tam periculoso praesertim tempore tueatur. Audiit Ignatium Pontifex perbenigne, ut solebat; sic tamen, ut integritatem hominis admiraretur potius, quam consilium approbaret. Itaque collaudata initio ipsius fide ac probitate, sensim flexit orationem, & contra sententiam Ignatij cum alia multa disseruit, tum vero ex veteri oraculo: *Cor sibi* quit, regis in manu Domini: quasi diceret, in Claudio eligendo tantam Fernandi Regis contentionem plane diuinitus extitisse; ac proinde clariorem esse numinis voluntatem, quam ut obsisti ultra oporteret. Quae cum Ignatius grauius ac dolenter accipere videretur; Pontifex, qua erat lenitate, ne Dei famulum tristem ac moerentem ab se dimitteret, ad extremum iubet illum super ea re amplius consultare, precesque ad Dominum fundere; se quoque idem esse facturum. Interea Didacus orator negotium vrgebat acerrime. iamque instabat dies, quo die in Senatu de Tergestina ecclesia referendum erat. qua re Ignatius cognita, confestim Cardinalium paene omnium domos, quarum erant multae longis intervallis inter se disiunctae, ingenti diurno & nocturno labore circumiit, singulis eadem illa fere proponens, quae paulo ante Pontifici maximo. Sed videlicet eorum mentes iam ante occupauerat orator. Itaque mire obfirmatos offendit in Claudij electione approbanda; partim quod tanti Regis voluntati fauerent; partim etiam quod vigiles & custodes Claudij maxime similes, tam formidoloso tempore, in Ecclesiae propugnaculis atque speculis ipsimet collocandos putarent. Haec quoque spe deiectus Ignatius, vnum reliquum videbat esse remedium, si Fernandum ipsum Regem a suscepto consilio per litteras auocaret, quem pro ipsius pietate virtuteque ita in se suosque animatum nouerat, ut minime dubitaret, quin cognita re salutem Societatis, Tergestinatorum rationibus antelaturus esset. Sed ne illa quidem ratio habebat exitum: quippe insequenti luce de Tergestina cathedra Senatus erat futurus. Ignatius igitur exclusus angustijs temporis, numquam intermissis ad Deum precibus, quasi ad extremum in rebus humanis per fugium sese contulit ad Margaritam Austriacam Caesaris filiam, de qua supra dictum est, foeminam per id maxime tempus gratia & opibus florentissimam. Hanc pro spiritali necessitudine (erat enim illi a confessionibus) edoctam quanto in periculo Societas esset, infimis precibus obsecrat, ut Societatis causam in se recipiat; & imminentem relationem auctoritate sua interposita tandem differat, quoad Regem ipse per epistolam alloquatur, & ab eo responsum accipiat. Fecit illa quod rogabatur, & illico datis ad Pontificem codicillis, optatam dilationem impetrauit. ea demum res aliquid laxamenti dedit Ignatio. etenim spatium nactus, ad Regem scripsit litteras, deprecationis & querimoniarum plenas; illum etiam atque etiam per CHRISTVM obsecrans, ne Societatem nuper ad gloriam Dei tanto labore conflata, sine causa perditum iret; non ita de ipsius maiestate, regniisque & se & socios esse meritos, ut ab eo nulla eorum existimationis, famae, salutis denique ratio habenda esset. non de fore idoneos viros, qui rem Tergestinam capebant, sinceret modo sui ordinis homines quae capissent paupertatis & humilitatis via, ad CHRISTI gloriam, & salutem animorum sine offensione pergere. id si (ut sperabat) permitteret; se & socios immortalis beneficio Regi obstrictos fore, precesque pro ipsius maiestate saluteque numquam intermissuros. Hisce alijsque id genus incensis officij religionis rationibus precibusque minime restitit Rex: & quamquam

quamquam inuitus, tamen suis rationibus amicorum utilitati posthabitis, quod via fieri videbatur posse, per epistolam iussit oratorem suum ab instituta, vel potius pane coniecta actione desistere. Quae res vulgata, & Pontificè maximum facile in Ignatij sententiam adduxit; & Ignatium ipsum ac socios affecit ingenti letitia. Itaque & in posterum supplicationes decretae, & in praesentia solemnibus hymnis in gratiarum actione publice perfolutus est. Ac pari deinde constantia sese Ignatius idem opposuit, cum nostris hominibus pinguia sacerdotia, quibusdam vero Cardinalatus etiam deferretur, ac nominatim Francisco Borgiae Hispano dynasta, qui amplissimis in eo regno perfunctus honoribus, diuino instinctu post vxoris obitum rebus mortalibus valere iussis, & sponte deposito Gandiensi Ducatu, magna hominum admiratione Societati se addixerat. Quamquam in Aethiopica legatione, quae postmodum Lusitaniae Regis rogatu à summo Pontifice nostris iniuncta est; cum ad eam functionem Ecclesiasticae dignitatis insignia, & honorum tituli necessario quaererentur, imperanti pro potestate Vicario Dei, resisti non potuit. praesertim cum periti rerum aestimatores argute conijcerent, nouam hanc manum, non ad opes & copias, verum ad labores & aperta vitae pericula destinari.

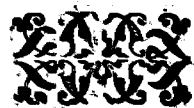
Confirmatur à Julio III. Societas. Cap. XIX.

OST hac, Paulus III. Pontifex maximus, senio curisque confectus, è vita migravit, comitiaque nouo creando Pontifici, in magna studiorum ac voluntatum varietate in aliquot menses extracta sunt. Quo ipso tempore cum Vrbs, vt in diuturno interregno, annonae difficultate vehementissime laboraret, nostrisque numero in dies auctis, extrema fames adesse videretur, Ignatius cum aliorum, tum praecipue sacri Collegij Cardinalium eximiam in se suosque benignitatem expertus est. quippe in summis occupationibus Patres augustos pia nostrorum hominum recordatio subiit: communiq. consilio ad eorum inopiam

subleuandam non leuis pecuniae summa ex ipso Conclauis transmissa est: enixè in primis fauente atque adiuuante Rodulpho Pio Carpenfi, quem Ignatius iam ante sibi sociisque patronum ac protectorem, vt appellant, è summi Pontificis auctoritate delegerat. Ac rebus diu multumque agitatis, Pontifex denique declaratur Iulius eo nomine tertius, qui quòd in Synodo Tridentina Legatus Fabrum, Lainem, & Salmeronem Theologos Apostolicos familiariter nouerat, multaque tum ex ijs, cum ex alijs de Societatis instituto di-

dicerat, Ignatio supplicanti multa in Societatis incrementum ac rem, admodum liberaliter tribuit; nec enim solum prioris Pontificis ordine nostro iudicia & acta, firma rataque voluit esse; verum etiam eundem ordinem nouis insuper ipse testimonijs atque decretis ornauit. Cuius rei publica diplomata existant verbis amplissimis.

Magistratus

Magistratus sese abdicare conatur Ignatius. Cap. XX.

ISC E rebus ita peractis, cum satis in praesentia communi rei consultum esse videretur; Ignatius qua erat humilitate, vigiliam suam alteri tradere, seq. Generalatu omnino abdicare constituit. Igitur Patribus quotquot communis rei commodo potuit, Romam euocatis; cum in consilium conuenissent; ne, vt olim, sibi forte coram dicenti reclamaretur, per epistolam disertis verbis exposuit, se, qui vitia nosset sua, & initio inuitum, atque adeo coactum, Societatis gubernacula recepisse; & nunc grauiore etiam valetudine atateque, multo minus idoneum esse tanto muneri. proinde

per CHRISTI Domini sanguinem petere atq. obtestari sese, vt sine villo sui respectu, communi utilitati prospiciant, & quamprimum sibi sufficiant virum & animo & corpore firmiorem. Id quo liberius faciatis, inquit, Ego in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vnus Dei ac creatoris mei, depono Generalatum simpliciter & absolute, meq. ab dico hoc munere, priuoque; & omnibus animae meae viribus obsecro tum professos omnes, tum si quos professi adhibere ad hanc deliberationem volent, vt huic meo tam iusto desiderio faueant, piamque oblationem libenter admittant. Hac epistola recitata, magnus animorum motus est factus, cum partim viri modestiam ac submissionem satis admirati non possent, partim etiam pro se quisq. metueret, ne quis alius fortassis Ignatij voluntati assentiretur. Verum vt ad suffragia ventum est, idem plane consensus omnium in eo retinendo existit, qui olim fuerat in eligendo: & enixe petenti, praecise negatum. Deniq. per internuntium iussus Ignatius alia omnia cogitare: etenim se quidlibet potius, quam alium gubernatorem ipso viuente passuros. Atq. hac communiter dimisso deinde coetu, priuatim singuli cum eodem exposulare, quòd ab inceptis desistere, quòd vixdum constitutam Societatem omniq. custodia egentem, quasi durus pater teneram adhuc filiam deserere conaretur. Pergeret porro, & publicam rem ordinaret, legesq. perscriberet: Deum, cuius manus alligata non sit, in posterum quoque, sicut antea, pijs ipsius conatibus adfuturum. Itaq. Ignatius, quamquam inuitus, & religiosae quietis, vitaeq. priuatè auidissimus, tamen ne minus dicto audiens videretur esse, Patrum auctoritati ac precibus denique celsit, seque ad institutum opus legum scribendarum quam diligentissime retulit. Ac primum, vnus Dei gloria, saluteq. animorum sibi proposita, Societate vniuersam, quo facilius administratio tota constaret, certas diuisit in classes: prouiditq. quantum ingenio & cogitatione assequi valuit, cum vt ceteris vitijs, tum vero vt ambitioni & avaritiae, quae duae perniciosissimae sunt mortalium pestes, omnino obstrueretur aditus: veraeque humilitati & paupertati, quam maximus & maxime diuturnus honos ab omnibus haberetur. Ad haec, rationem Praepositi Generalis creandi, necnon priuatam ac publicam disciplinam, quaeq. alia coetibus hominum regendis vsui solent esse, praescripsit. Nec modo maiora, sed minora quoque ministeria curationesve, certis legibus ac praecipis quam accuratissime persecutus est. Has deinde leges, quamquam longo tempore, summaque cura elaboratas & conditas, non tamen continuo pertulit, sed per idoneos homines tota Societate promulgandas curauit, vt vsu ipso, & magistra rerum experientia probaretur, satis ne ad Societatis propositum, atq. ad Apostolicam instituti formam conuenirent. neque ante ratas fixasq. voluit esse, quam in proximo conuentu Patrum tota re agitata & plane perspecta, legitime sancirentur. iisdemque Patribus deinceps addendi, moderandi, immutandi, ac demendi prout expedire videretur in Domino, plenum ius ac liberam potestatem reliquit.

Zz Socie-

Societati in Hispania valde laboranti succurrit.

Cap. XXI.

PER idem tempus Societas, videlicet ne latiore successu intumesceret, vel ad otium ignauiamque delaberetur, varijs in Europæ regionibus diuino permisso vehementer exercebatur, idque partim ab inuidis & obrectatoribus, partim etiam ab ijs, qui temporibus ita periculosis tam insolitam concionum frequentiam, tam assiduam Sacramentorum administrationem, & reliqua instituti nostri munera, genusque doctrinæ suspectum haberent. Quo in numero in alijs prouincijs alijs, sed in Hispania vel acerrimus nostrorum insectator exstitit Ioannes Siliceus Archiepiscopus Toletanus. Is cum à cæteris Societatis nostræ ministerijs valde abhorreret; tum Exercitiorum spiritualium, quibus nostri eo tempore vel maxime in erudiendis hominibus utebantur, nomen ipsum pati non poterat. Compluti vero, in sua diocesi, piorum ciuium liberalitate Collegium Societatis I. S. V. repente excitatum, quo academia illa pæne tota conflueret, ita ægre ferebat, vt de nostris è sua ditione pellendis; toto animo dies noctesque cogitaret. Sed cum in ipsos palam impetum facere vereretur; partim spectata vitæ innocentia, partim etiam virorum principum gratia, & summi (quod caput est) Pontificis auctoritate subnixos; iracundiæ suæ fulmina in populares suos, familiares nostros, aperte contorquet. Ac primum, quod è suo clero complures nostra disciplina ac meditationibus imbutos esse cognouerat; edicto minaci, iuris in Ecclesia Toletana dicendi potestate priuat sacerdotes eos, qui è nostra formula spiritualibus exercitationibus operam dedissent. deinde, præsentis anathematis pœna proposita, vetat in academia Complutenſi omnino quemquam à nostris hominibus Ecclesiæ sacramenta suscipere. Quæ res, vt pote insigni infamia, varios illico rumores hominum Hispania pæne tota commouit; cum alij nostrorum acta, mores, instituta defenderent; alij contra, non sine graui aliqua certa que ratione tantum Antistitem ita de Societate statuisse disputarent. Nostri, quamuis Dei clementia, & conscientia testimonio freti, re tamen tam atroci, tamque inopinata percussi, angebantur animo; neque tam ignominia sua, quam Ecclesiæ damno permouebantur, quod ex tanta hominum alienatione, tantisque calumnijs imminere necessario videbatur. Itaque cum obsecrationibus & sacrificijs, & voluntaria corporum castigatione cæleste numen de more propitiassent; per communes amicos Archiepiscopum docent, nihil ab se vel contra Ecclesiæ rem, vel contra ipsius Archiepiscopi dignitatem esse commissum, cur in rebus diuinis occupati, & nihil nisi Dei gloriam, & proximorum salutem ex Apostolica auctoritate quærentes, tantis iniurijs affici, præsertim indicta causa, debuerint. Si quid secus ab inimicis ad eum delatum sit, se ad purganda crimina, atque ad omnem satisfactionem in Domino paratos esse: tantum ab eo suppliciter petere, vt conceptam iram, ad causam vsque cognitam, pro sua sapientia ac pietate sustineat. Cum ille nihil idcirco de acerbitate remitteret, satisque appareret, nostri nominis odium altius in eius animo infuisse, quam vt euelli, aut mitigari vlla ratione posset; Ignatij voluntatem atque consilium per litteras quam primum exquirunt. Ille, circumspectis rebus omnibus, Deumque per se suoque anixe precatus, vt ea res ad ipsius gloriam, salutemque animarum, bene ac feliciter eueniret; sine vlla dubitatione, si Archiepiscopus in incerto persistat, iubet nostros ad consilium Regiū prouocare; litteras Apostolicas proferre; Societatis causam cum CHRISTI causa coniunctam æque moderate ac fortiter agere, ipse interea ad Pontificem adit supplex; Archiepiscopi factum exponit, summi tribunalis opem & auctoritatem implorat, sine vlla tamen grauiore querimonia vel exaggeratione verborum. Ac nostri quoque in Hispania

ex Igna-

A ex Ignatij præcepto rem ad consilium deferunt: Pontificia diplomata, & iura Societatis legitima ostendunt; obseptum sibi aditum ad proximos adiuuandos expostulant. Quæ cum nulla ipsorum culpa ab Archiepiscopo acta esse constaret; eum denique exitum habuit res, vt & Regij consilij decreto, & acri Pontificis obiurgatione, Archiepiscopus edicta sua reuocare, nostrosque omni molestia atque ignominia liberare coactus sit. Quæ res latitiam bonis omnibus attulit eo maiorem, quo magis de nostra existimatione ac fama solliciti fuerant. Atque haud ita multo post; Archiepiscopo vita functo, nostri à Toletana ciuitate benigne inuitati, & in ijs ipsis ædibus publice collocati sunt, quas idem Archiepiscopus paulo ante clericis quibusdam ædificauerat. vt ab ijs qui diuinam prouidentiam ex rerum humanarum euentis obseruant, non sine causa animaduersum fuerit, omnes tanti Præsulis in Societatem impetus & conatus eo denique recidisse, vt cum maxime nostros, opinionis errore deceptus, ex vniuersa Hispania pulsos cuperet, tunc ipsum in sua Toletana metropoli domum illis exstrueret, ornaretque. Eiusmodi fuit igitur Hispaniensis illius procellæ transitus. Ac pari felicitate in alijs quoque prouincijs coortæ in nos tempestates, Ignatij lenitate prudentiaque sedatæ sunt; ac Dei beneficio vbi que fere Societas maiora in dies incrementa capiebat.

B

De Iulij III. obitu, & de Marcelli II. in Ignatium nostrosque beneuolentia. Cap. XXII.

NTER hæc Iulius anno Pôtificatus quinto demoritur: cui Marcellus Ceruinus Politianus ingenti bonorum omnium gaudio susceptus est. quidquid enim erat spei de publicis rebus, id pæne totum eius Pontificatus annis vulgo desponderant. Ad hunc Ignatius pro veteri familiaritate cum adorandi & gratulandi causa venisset; arcte amplexatus hominem Pontifex, & suauissime exosculatus, multa cum eo inambulans de fidei Christianæ propagatione, deque restituenda Ecclesiastica disciplina serio contulit: atque ob id ipsum nonnullos ab eo petijt viros, quos haberet apud se consilij causa. Cæterum in primis dilexit Iacobum Lainem, & Martinum Olaium, quorum videlicet vtriusque virtutem ac sapientiam optime nouerat. nam de Francisco Xauerio, cuius fama, rebusque gestis valde permouebatur, iam ante exorauerat, vt illum omnino Romam ex India reuocaret. **C** quod tanti viri videndi, ruendique in eius amplexum miro quodam desiderio teneretur. quinetiam nostros quotquot ea tempestate Romæ versabantur, ad se in palatium adduci iusserat: quod hæc copiosas recensere, & singulos coram quasi bonus Imperator milites vellet inspicere. denique multis de nostra Societate verbis vltro citroque habitis: Tu bellatores (inquit Pontifex) confice; nos utemur. Cum ab eo congressu, alijsque deinde colloquijs lætus admodum discessisset Ignatius, & optima spe Societatem impleset, breui ea latitia cunctis euauit. siquidem Marcellus altero & vicesimo die quam Pontifex declaratus fuerat, febre extinctus; ingenti omnium luctu Christianam rempublicam orbam ac debilitatam reliquit.

Ignatij obitus. Cap. XXIII.

VCCESIT Marcello Paulus eo nomine quartus, qui cum propter nonnullas interpositas offensiones acerrimus nostri ordinis inimicus fore putaretur, hominum opinionem longe fefellit. Nam & in Ignatiū ipsum, cunctis admirantibus, per honorificum sese præbuit; & Societatem multis rebus decorauit, auxitque: & nostrorum hominū opera maximis in rebus Ecclesiæ plurimū vsus est: & de fundando collegio seu academia, quā in Vrbe Ignatius magno reipublicæ Christianæ bono instituerat, serio cogitauit. Hunc Pontificem inter & Philippū Catholicum Regem exorto graui & periculoso bello, quod

breui deinde compositum est; cuncta misceri; compleri armatis Vrbs; tympanorum, ac tormentorum horrifico strepitu omnia personare; pacis artibus parum admodum loci esse. Quocirca Ignatius pertæsus temporū, & Societatis rebus utcumq; compositis, contemplandi studio secessit in villam, quam non longe ab æde sanctæ Balbinæ, ad Thermas Antonianas, in vsū præcipue Romani Collegij, amicorū benignitate nuper exstruxerat. Ibi, vel rectorio noui operis male acceptus, vel vrgente iam senio, lethalem in febrē incidit; sic, ut cū eius intima vrerentur præcordia, nullus in facie pallor, nulla in toto corpore signa mortis existerent, tantum insolita quædam lassitudo in membris ac motu apparebat. Itaq; domum relatus, in lectulo collocatur. accersiti confestim medici bono animo iubent nostros esse. At ille cum sibi vltimum diem instare sentiret, mirantibus cæteris, misit qui à summo Pontifice sibi decedenti salutarem expiationem & indulgētiam ritu catholico precaretur, deinde cum ad multam noctē de more vigilasset, quinetiā nonnulla cum domesticis in rem Collegij transegisset; sopori se dedit: itemq; qui aderant, cubitū discessere, nihil admodum periculi suspicantes. at ecce mane postridie duo è fratribus, eius vitæ quotidianæ administrari cubiculum visendi Patris causa introeunt; ad lectulum sensim accedunt, ac præter omnium opinionem vitali spiritu pæne defectum offendunt. Accurritur illico ad socios. alij ad medicum aduolant: alij interea ad refocillandas vires (vt assolet) iusculum porrigunt: quibus ille cum nihil iam opus esse dixisset, IESVM intermortuis vocibus identidem appellans; placidissime efflauit animam hora post solis ortum prima, feria sexta, pridie kalendas Augusti, anno post CHRISTVM natum MDLVI. Qui vero ad Pontificem pridie sub vesperam fuerat destinatus, quòd nihil tale metueret re in proximā lucem dilata, cū quod volebat, statim impetrasset libente Pontifice, & verbis amicissimis Ignatium prosequente; grauius deinde semet incufans, tempori non occurrit. Defuncti corpus tum inspicendi, tum exenterandi causa dissectum, summam viri abstinentiam & sobrietatem liquido comprobauit. siquidē & stomachus venterq; prorsus inanis, & præ siccitate diuturna mire contractus apparuit: & iecur ea ipsa de causa ita obduratum aridumque, vt pæne lapidesceret. Sane Realdus Columbus, egregius ea tempestate sector, qui aperiendo interfuit, in hepatis vena, quæ Porta dicitur, lapides tres sese inuenisse testatur in suo de Anatomia libro. vt pro miraculo non leui habitum sit, vitalibus adeo affectis, ac propemodum exustis, hominem tam diu viuere potuisse, præsertim hilari semper eodemq; vultu exsequentem Præpositi Generalis officia & munera. Mortuus est autem anno ætatis quinto & sexagesimo, sue conuersionis ferme trigesimo quinto, confirmatæ vero Societatis sextodecimo. quam illē tam exiguo temporis interuallo tam longe lateq; propagatam reliquit; vt iam tum ab ipso constitutæ numerarentur prouinciæ duodecim, & in ijs varia nostrorū domicilia fere centum. Vulgata eius morte, ingens confestim hominum concursus visendi causa domum est factus, atq; hi manus, hi pedes certatim exosculari; alia rosaria quæ vocantur, applicare corpori,

A corpori, multi etiam pilei, vestiumve, quibus vti consueuerat, frustulum aliquod enixè rogare; quibus tamen modestiæ gratia nihil à nostris est datum. Corpus in eodem cubiculo vbi exspirauerat, biduo ferme seruatum, sabbato sub vesperam inclusum arce, post exsequias mira populū frequentia celebratas, in templo nostro ad dextrum latus aræ maximæ humatum est. ac statim præsentem opem ex Ignatij patrocinio nostri sensere.

Non enim, vt multi putarant, orba tali parente Societas mœrori se dedit, aut concidit: quinimo steterè animis Patres; perque omnes ordines insolita quædam suauitas spiritus, & mentium vigor ad subeundos CHRISTI causā labores, & cæpta strenue promouenda peruasit.

et multo magis vultu
et non inquam in agniti
-ad sup. et in modis in

LIBRI SECVNDI FINIS.

IGNATIIVITÆ

LIBER TERTIVS.

ACTENVS Ignatij toto vitæ cursu proposito, nunc præcipua quædam de ipsius factis, dictis ac moribus, & quidem quo magis in promptu sint, per species exsequemur. Ac primum de studio precandi meditandique, qua laude in primis Ignatius floruit.

De orandi assiduitate, & studio pietatis. Cap. I.

NITIO conversionis, ut ante diximus, precandi contemplandi, causa magnam sibi vim intulit, partim in rerum caducarum, quibus allueuerat, vitanda recordatione; partim etiam in scrupulorum molestijs abigendis. Procedente deinde tempore, cum magis in dies à contagione corporis, Deo adiutore, se abstraxisset, tantam eius generis facultatem adeptus est, non modo ut è cæli, siderumque aspectu, quo maxime capiebatur, sed etiam ut ex intuitu floris, aut herbæ, aut leuissimæ cuiuslibet rei, confestim in Dei cogitationem amoremque suauissime raperetur. Idque nostris hominibus cupiebat esse familiarissimum, ut in singulis creatis rebus, quoad eius fieri posset, creatoris potentiam, sapientiam, bonitatem agnoscerent. Eosdem monebat, ut contra quotidianas dæmonum insidias, ne circumuenti repente in fraudem inducerentur; vel instructo, quod aiunt, agmine semper incederent, vel certe dissipatis in varias curas & negotia viribus animi tamquam receptui canerent statis horis diei; & in semet ipsi descenderent, suaque omnia dicta, facta, cogitata, coram Deo quam diligentissime reputarent, adhibito etiam monitore, si opus esset, vel memoriæ, vel etiam notiæ causa: denique omnia probe contemplati, contra id vitium maxime pugnâ capessèrent, quo vitio se præcipue virgeri & laborare sentirent, nec ante desisterent, quam Deo duce debellatum esset. Sane ipse, quamquam se habebat semper in potestate, & ex diui Bernardi præcepto, non se rebus tradere, sed commodare consueuerat; tamen, quæ erat diligentia, in singulas horas ultro inquirebat in se: idque, propter diuturnam exercitationem, nullo negotio; magisque, ac magis in spiritu proficere nitebatur, diem cum die, ut supra diximus, hebdomadâ cum hebdomada cõferens: qui cursus ad candorem animi ac perfectionem certissimus est. neque id solum, sed etiam statis quotidie temporibus, erepto ex summis occupationibus otio, contemplantioni vacabat. quam ad rem aliquoties à domesticis clam obseruatus est hoc maxime modo se comparans. Ut enim superiorem ascenderat ædium partem, vnde liber esset prospectus ad sidera: stabat aliquâtime oculis in cælum defixis: tum prouolutus in genua, totius huiusce pulchritudinis conditor è suppliciter adorabat; deinde propter imbecillitatem, humili scabello simul atque confedisset, continuo ex oculis vberes lacrymarum riuuli profluebant; idque nullo proripsum vel singultu, vel strepitu. Atque in hunc fere modum, æque animo & corpore immotus, excipiebat diuini luminis radios; ac patri cælesti mira quadam spiritus dulcedine iungebatur. Neque vero ad beatos hosce cõgressus, tantummodo sub orationis horâ componebat ille sese, verum in perpetua quadâ erat vigilia

A contra omnes rerum mortalium illecebras, & otiosam mentis euagationem. nec minus accurate animum ab omni labe tuebatur, quam qui pretiosis ornati vestibus, via lutulenta coguntur incedere. intenta erat custodia sensuum; quotidiana cuiuslibet omissionis confessio; iugis recordatio beneficiorum Dei: in aliorum factis dictisque interpretandis nulla temeritas. denique summa obseruabat cura quidquid ad CHRISTI gratiam vel tuendam, vel augendam quoquo modo pertinere intelligeret. Mortalium rerum curas, ac præcipue quæ ad affines cognatosve pertinerent, omnino refugit, illud Apostoli dictum reputans apud se: Nemo militans Deo implicat se negotijs sæcularibus. Erat ei pronæptis ex fratre, virgo, quæ deinde Ioanni Borgiæ nupsit hodie Philippi Regis apud Cæsarem legato. de hac in matrimonio collocanda cum ad eum subinde referretur; totam ille rem semper ad cognatos reiecit, nec adduci vquam potuit, ut vel minimam eius negotij partem attingeret. Quamquam aliquando per hyemem clauso cubiculo, allatas è Guipuzcoa litteras ianitor festine reddidit ratus gratissimas fore, quod nimirum longo & locorum & temporum interuallo afferrentur. at ille fasciculum, ut erat ligatus, illico in ignem abiecit, re ipsa ianitorem admonens, qui sese cælesti militiæ addixerit, huic esse mortalia negligenda. Peregrinis hominibus, conditionem, ipso interprete (quod multum apud principes auctoritate valeret) in aula quærentibus, negabat sibi nisi cum summi Regis aula rem esse: ad eam si aditum optarent, daturum se operam, quantum labore ac precibus assequi posset, ut essent in intimis Regis amicis ac familiaribus. quo responso vulgato, minus multi iam in eo genere molestiam illi exhibebant. Nihil maioris momenti aggrediebatur vquam, nisi attente consulto ac propitiato Deo: nec vllum quamuis leue religionis obibat officium, quin eius animi ardor, ex toto corporis habitu, ac præsertim ex fronte atque oculis emicaret. ex quo facile existimari potest, qualem ille se in horaria precatone psalmisque, & in sacrificio Missæ præstiterit. Sane, cum initio sacerdotij, in medio Lateranensi templo, CHRISTI natalitiâ celebraret ad aram sacris Apostolorum Petri, Pauli, & Andreæ reliquijs inclutam, tanta est repente spiritus dulcedine delibutus, ut inter diuinam rem peragendam lacrymas tenere nulla vquam ratione potuerit. Quo tam insolito spectaculo commotus è circumfusa multitudo quidam, ac rem longe secus interpretatus, Francisco deinde Strata: Ignatij administrato in aurem insufurrans: Facinorosum nempe virum, inquit, sacerdotem istum tuum, & omnibus flagitijs coopertum, qui conscientiæ stimulis agitur, crimina sua toto pectore defleuerit. Visionum præterea exstat libellus, ac luminum, quæ illi ferme sacrificanti obuenerunt, quo maxime tempore Societatem ordinabat: quas visiones ipsemet pietatis & memoriæ causa in ephemeridem retulit. Eum libellum qui attentius legat, clare perspiciat, qua præparatione, quo spiritu ad Sacramentum altaris accedere consueuerit. Septem etiam Urbis templa, & religione & Pontificum indulgentijs celeberrima, certis anni temporibus diligenter & caste visibat pedes, & quidem per hyemem lacernatus, haud sine mantelo: nec vlla corporis lassitudine, aut cæteros exemplo suo destitui, aut se tantorum bonorum communionem fraudari patiebatur. Piacularia vero grana quæ dicuntur, & cereas agni cælestis effigies, pictasque Sanctorum icunculas, & alia id genus quæ ab impijs iridentur, ita studiose tuebatur, & caras habebat, ut in eius scrinio post mortem nihil fere aliud apparuerit. Pro Ecclesia catholica, ac nominatim pro Christianis Regibus atque principibus, quotidie ardentem orabat: pro summo vero Pontifice numquam sine vberibus lacrymis. Et quoniâ denuo lacrymarum incidit mentio; non omittenda videtur hoc loco res memoratu digna. In cæteris ornamentis ac beneficijs, donum etiam lacrymarum Ignatius à CHRISTO Domino acceperat, sic, ut in singulas preces illico fletus erumperet. qua consuetudine eo denique adductus est, uti propter acrimoniam humoris paulatim exesa luminis viciem oculorum pæne amiserit. hac ille iactura, quod ad ipsum priuatim attinebat, non sane mouebatur: quinimmo triumphabat se in obsequio CHRISTI oculos perdere. Sed quoniam id fieri sine magno communis rei detrimento non poterat; suorum præsertim accedente impulsu, precari Dominum institit, ut sibi liceret interdum à lacrymis temperare. nec frustra. si quidem ex eo tempore tantum in lacrymas ius & arbitrium obtinuit, ut earum quasi

rum quasi habenas, prout vellet, adduceret idem atque remitteret. Quæ res cuiquam fortasse veritatis fidem excedere videatur; sed nobis utique in tam recenti memoria mentendi causa non est.

Quod eius fuerit de perfectione iudicium. Cap. II.

A licet precationi usque adeo deditus esset, tamen eo studio, se vel à publica re administranda, vel à caritatis cæterarumque virtutum officijs minime patiebatur abduci, & quamquam certum unicuique spatium temporis quotidie necessarium esse dicebat ad se colligendum, viresque diuinitus impetrandas; tamen eos non ita laudabat, qui dulcedine solitudinis, & diuinæ familiaritatis illecti, in arenam descendere, & sua primum vitia euellere, deinde etiam proximos adiuuare negligenter. quinimmo, pluribus doctus experimentis, aiebat, qui minus in eo genere sibi temperant, eorum plerisque (nisi periti cuiuspiam ductum sequantur, vel præcipuo Dei fulciantur auxilio) partim dæmonum illusionibus obnoxios esse, partim etiam contumaces, & sibi placentes, & in sua sententia mire obstinatos ac peruicaces euadere: qua peste nulla propemodum esset hominum cœtibus capitalior. itaque suorum ille profectum, non tam ex continuata precatione, vel diuturno secessu, quàm è solidæ virtutis officijs, ac præsertim ex mansuetudine atque animi æquitate spectabat. Cum è familiaribus nescio quis, fratrem præstanti religione collaudans, ad Ignatium cum admiratione dixisset: En hominem iugiter precationi vacantem: immo vero, mutata voce, en, inquit Ignatius, hominem sibi met acriter imperantem. Alium quempiam, quoddam stomachosior esset natura, & subinde in amara verba prorumperet, sese fratrum consuetudini alieno tempore subtrahentem, Ignatius blande compellans: Quin te, inquit, statutis horis in fratrum consuetudinem das? cum ille iracundiam naturæ, bilemque prætenderet; Na tu vehementer erras, ait Ignatius: etenim hæc & huiusmodi vitia, non fugiendo, sed resistendo vincuntur. Denique licet piæ precationis laude præcelleret ipse, ut dictum est, semper tamen spiritum, quem vocant mortificationis, spiritui speculationis antetulit, nam ut in eloquentiæ studio, cum & ars, & usus ipse sit necessarius, longe plus tamen à sapientibus viris vsui quàm præceptioni tribuitur; sic in parandis virtutibus cum & commentatio, & actio requirantur; multo plus tamen agendo & pugnando, quàm speculando vel cogitando proficitur.

De caritate ipsius in Deum. Cap. III.

A R I T A T E in Deum fuit, quanta par est eum esse, qui ipsius Dei gratia rebus humanis nuntium sponte remiserit. neque solum eatenus Dominum amabat, ut præ illo reliqua omnia nihili duceret, quæ virtutis huiusce præcipua est pars; verum inerat in amore voluptas mira: prorsus ut quantilibet pressus curis, ac molestijs fatigatus, in vnus Dei recordatione, & quasi amplexu, per summam delectationem acquiesceret. **C** H R I S T V M vero Dominum ac liberatorem videndi sicuti est, tanta flagrabat cupiditate, ut eam ipsam ob rem solui corporis vinculis vehementius in dies optaret. Itaque si quando grauiorem incidisset in morbum; concepta migrandi spe, abstraheretur illico à sensibus non sine magno

A magno valetudinis detrimento; quocirca mentem à cælestibus rebus interim auocare etiam atque etiam iubebatur à medicis. & quoniam acerbissima **C** H R I S T I mors pro salute humani generis obita Ignatio semper obuersabatur; vicissim ille pro **C** H R I S T O per summos cruciatus quotidie cupiebat emori millies. Quoties vero ingesta in illum conuitia & ludibria reputaret apud se; non modo rei atrocitate permouebatur ut multi, sed etiam accendebatur generoso quodam imitandi studio; atque in semetipsum quasi tanti sceleris auctorem accerrime exardebat: ac nisi eum cohibuisset existimationis ratio propter salutem aliorum; simulata dementia, ad plebem in se concitandam, nudus onustusque cornibus, aut alio fœdo corporis habitu prodire non dubitasset in publicum; & incessentes cœno vel stercore pueros, vocesque improbas, & sputa, & omnes alias insanæ multitudinis contumelias libentissime pertulisset. Sed quoniam eiusmodi nulla se dabat occasio; certe quod erat proximum sedulo faciebat, ut immortalia Domini beneficia in se, memoria coleret sempiterna; & in eiusdem vel indaganda voluntate, vel gloria quærenda, suas omnes curas cogitationesque consumeret. cuius rei vel hoc satis magno argumento sit. Inter ipsam negotiorum molem perditas meretriculas tanto studio conabatur ab impuritate auocare, ut si qua ex ijs respiceret, seque intra pudicitæ septa recipere vellet; grandis iam naturæ, & Præpositus Generalis, antecedere ipsemet, ac perductoris quodammodo munere fungi, **C** H R I S T I causa non erubesceret. In quo cum admoneretur à quibusdam, frustra tempus ac laborem infumi, quippe insanabiles esse eiusmodi foeminas, ac licet in præsentia penitentiam ostenderent, breui tamen ad ingenium redituras: Ego vero, inquit ille, cuiuslibet istarum, vnus dumtaxat noctis impedisse flagitia & iniurias in Deum, omnis operæ ac vigilantæ pretium duxerim.

De caritate in proximos. Cap. IV.

C X hoc tam incenso in Deum amore, egregia nimirum illa caritas in homines redundabat. quos quoniam pretioso eiusdem sanguine redemptos, ac proinde carissimos illi sciebat esse, quidquid in Deum nõ poterat nullius egentem rei, omne id, ipsius gratia in proximos conferebat. Ut primum è peccatorum cœno emerit, confestim ad cæteros ex eodem cœno extrahendos incubuit. atque ob id ipsum (uti supra dictum est) ingenti labore & incommodo litteris operam dedit; & in Societate instituenda nihil spectauit aliud, nisi ut errantes animos ad rectum salutis iter omni ratione reduceret. **B** arcinonè, cum in grammaticæ studio versaretur, eodemque tempore, animorum quoque salutem acerrime procuraret; virginum quoddam collegium, cuius nomen consulto reticeo, soluta admodum disciplina corruptisque moribus, ad veterem sanctimoniam ac sobrietatem omni studio reuocare nitentur; suadebatque illis præcipue frequentem usum sacræ Confessionis, & Eucharistiæ. Quam ad rem, temporibus illis insolitam, quo facilius eas adduceret, præire ipsemet illis palam decreuit, adhibito ad id Pualto sacerdote; quo ipse ad confessiones utebatur, spectatæ virtutis ac sanctitatis viro. Igitur ex eius manu corpus Domini cum subinde sumpsisset, foeminis ex odæo spectantibus; tam præclaro exemplo & assiduis hortationibus incitatæ, pleræque ad salutarem penitentiam officiumque traductæ sunt. quod nefarij quidam amatores vbi sensere, aditumque sibi ad optata flagitia magis in dies obseptum videre; in extremam efferati rabiem, Ignatium & Pualtum ex insidijs adorti constituunt: ac die quodam è templo redeuntem vtrumque fistibus ita male acciperunt, ut Pualtus paulo post è vulnere dolore sit mortuus: Ignatius vero dies aliquot in lecto iacuerit. sed vixdum receptis viribus; nec alterius nece, nec suo malo perterritus, ad militiam

ta caritatis

ta caritatis officia redijt alacer. cumque eum vulgo monerent, ac per Deum obtestarentur amici, ne denuo in capitis discrimen daret sese: Quid mihi optatius, inquit ille, quam pro **C** **H** **R** **I** **S** **T** **O** Domino, meisque proximis emori? Parisijs, amicam à turpi cuiusdam foeminae consuetudine frustra saepe reuocare conatus, cuius ille flagitij causa vicum subinde petebat, non longe ab vrbe positum, denique egressus hominis & itinera dissimulanter explorans, deterrendi eius consilium tale commentus est. Stagnum erat propter viam qua transcendendum erat illi de more; eo mature praeuertens Ignatius, tempestate perfrigida sese nudus aquis collo tenuis immerfit; ibique salutare amico tetendit infidias: nam vt appropinquantem aspexit, Deum precatus vt ea res vtrique feliciter eueniret, horribili repente in aduersum intonuit voces: Quo, quo miserrime properas? non intelligis in quanto verseris periculo? nonne intentum in te diuinæ iustitiæ gladium vides? Perge porro, perge nefariam istam explere libidinem. Ego me hic tandiu tua causa macerabo, quoad caelestes iras meo malo auertam abs te. At ille subita voce percussus, atque ad Ignatij aspectum veluti deprehensus, obstupuit: demiratusque caritatem viri, nec dubio pudore concepto, retulit pedem, & in posterum Deo adiuuante sese ab illa pestifera familiaritate continuit. Alius quidam Ignatij alumnus, praestanti vir ingenio, magnos in virtute processus effecerat, ac deinde (quæ humana fragilitas est) labore victus, daemone sollicitante, circumspiciebat fugam, quod vbi sensit Ignatius, varijs ad eum retinendum hortationibus monitisque incautum adhibitis, eo denique descendit, vt pro discipuli sanitate totum triduum omni cibo potuque abstineret, precesque cum lacrymis ad superos funderet, quæ poena, tamquam remedio, languenti animo applicito, respuit ille, suumque errorem gemebundus agnouit; ac deinde in suscepto genere vitæ cum laude perstitit. Parisijs, vt antea dictum est, deposita pecunia fraudatus a contubernali, sic, vt ad sese alendum stipem emendicare deinde cogitur magno studiorum detrimento; non modo iratus amico non est, verum etiam insigni beneficio rependit iniuriam. Cum enim fraudator ille postea Hispaniam repetens, graui morbo ex itinere implicitus, Rhotomagi substitisset (quæ vrbs tridui ferme iter distat Lutetia) ingrauescente valetudine paulatim ad omnium rerum inopiam est redactus, cumque vt ignotus in alieno solo, spem nullam subsidij cerneret, licet præterita meminisset, ac præclare sibi esse conscius, quam male de Ignatio meritis fuisset; tamen tantam opinionem de eximia viri bonitate conceperat, vt non dubitauerit illum de suo casu per litteras facere certiores; & aliquid opis ab eo suppliciter petere. Tum Ignatius, quasi hereditas aliqua sibi obuenuisset, sic alacer nulla interposita mora se in viam dat; Deum pro amici salute etiam atque etiam obsecrans: quinetiam (quod longe mirabilius est) ad propitiandum illi numen, iter illud totum pedibus, nullo prorsus cibo potuque, ingenti celeritate confect. Vrbem ingressus, conquisitum hominem amicissime inuisit, affectum semianimemque sedulo ministerio recreauit, atque vbi morbo leuatus est, litteras ei commendatitias ad amicos in Hispaniam dedit; & mendicato ab se viatico instructum in nauem imposuit, cum ille simul pudore gaudioque confusus, dexteram Ignatij tenens, Deum superosque omnes invocaret ad gratiam illi pro se referendam, satisque mirari non posset, senescente iam mundo, tantum caritatis exemplum in terris existere. Per idem studiorum tempus, tamen si multum de spiritali functione remiserat, numquam tamen potuit se continere quominus eripsum ex litterarijs occupationibus quotidie tempus aliquod in proximorum salute conlumeret. itaque & condiscipulos ad virtutem ac pietatem ex occasione incitabat; & ex collatiua pecunia multorum subleuabat inopiam, & agrotos visendo recreandoque humanissime solabatur. In ijs cum ad quemdam adisset, graui & contagioso vlcere laborantem; & ministrandi causa, vt fit, decumbentem subinde attrectasset; in discessu metus Ignatium subiit, ne ex eo contactu dextra pestilentiam contraxisset: quæ suspicio cum sollicitaret hominem vehementius, eumque ab huiusmodi caritatis officio in posterum auocaret, ille cognita fraude confestim in semetipsum exiit; dextramque in os identidem inserens, increpuit vltro: Qui de vna manu tam anxius es, quid vniuerso corpori facies? Atque hac fortitudine & presentem depulit metum, & ad eadem porro exsequenda pietatis opera sese vgetum

A getum atque hilarem praestitit. Atque hanc ægrotos adiuuandi consuetudinem non modo priuatus, vbi cumque terrarum fuit, verum etiam Societati Praepositus diligentissime tenuit. Nam è nostris vt quisque in morbum inciderat, cuiuslibet esset ordinis, ex templo acciri medicum imperabat, ac nihil prorsus omitti eorum, quæ is prescripisset, oppignertis etiam, diuenditisque, si opus esset, lancibus, stragulisque, & cætera supellectili. Sane, cum ex laicis adiutoribus quidam saeva conflictaretur febris, ad eumque refocillandum delicatiori cibo opus esset, quidquid nummolorum domi erat, denarios tres eam vnam in re infumi iussit, ac resistenti paulisper obsonatori, nihilque præterea pecuniæ ad cæteros alendos superesse dicenti: Atqui nos quidem, inquit ille, valemus: arido pane contenti esse poterimus. atque ita languenti coemptum obsonium est. Ipsos vero decumbentes inuisitabat subinde ipsemet, confirmans vnumquemque verbis plane diuinis atque caelestibus, dabatque operam, vt omni deposita sollicitudine, superioribus esse curæ se suamque salutem, sine vlla dubitatione sentirent. Homines vel de se ipso priuatim, vel de Societate communiter bene meritos diligentissime coluit, nullumque in eos neque viuos neque mortuos grati ac memoris animi officium prætermisit. quippe non modo pro ipsorum salute Dominum per se suosque precabatur assidue; sed etiam, dum viuerent, saepe domum veniebat salutandi causa, eosdemque adeuntes ad se quamquam alieno tempore, accipiebat in primis hilariter; deque Societatis progressu, ac rebus praesertim Indicis, quarum ipsa longinquitas habet delectationem, pergebat amicissime facere certiores: atque etiam, cum opus esset, quibus rebus poterat, benigne adiuuabat. Hieronymo quidem Arzio, Hispano doctori (quicum erat ei magna necessitudo) non modo grauius ægrotanti frequens adfuit ipsemet, sed etiam fidelibus famulis destituto, probos & industrios è Societate viros ministrandi gratia submisit. Andreas Lipomanus patritius Venetus, quem Trinitatis Priorem appellabant, vir non pietate minus, quam genere nobilis, Collegio nostrorum hominum constituendo Patauij, opimum sacerdotium eiusdem vrbs addixerat, dimidia tantum parte vectigalium, sibi quoad viueret reseruata. At vero Ignatius, ne se vinci pateretur officio; patentibus litteris eum vltro perpetuum sacerdotij administratorem declarauit; neque è vectigalibus attigit quidquam, nisi quod ab ipso Priore quotannis ad paucos è nostris alendos per eleemosynam præberetur, quinetiam eius fratris filio pensionem decreuit annuam aureorum ad quadringentos: quam tamen bonus ille Prior nequaquam admisit. ac cæteros item, quorum beneficijs prouocatus esset, eximio quodam studio & obseruantia prosequutus est.

C *Manfuetudo eiusdem, & comitas. Cap. V.*

B omni fastu & moribus imperiosis vehementer abhorruit. vultum in eo contumaciæ cerneret nullum, & quod difficillimum est, lenitatem ita cum grauitate miscebat, vt neque facilitas de auctoritate, neque seueritas quidquam de suauitate detraheret. Parisijs per iocum inuitatus à nobili quodam, vellet ne tridiculis ludere (quibus in oblonga mensa per angustum fornicem, eburnea pila traicitur) Ego vero ludam, inquit Ignatius. At enim qua sponsione, subiicit ille, qui pecunia careas? Tum Ignatius: Hac sponsione, respondit, vt certo vtiq. dierum numero tibi deseruiam; verum tamen, arbitrato tuo, si viceris tu meo, si superior ipse discessero. Cui ea conditio placuisset: Age sane in certam descendam, cumque nihil minus calleret Ignatius, diuinitus factum est, vt in singulos omnino traiectus victor euaderet: subinde exclamante aduersario, se merito plecti, qui Ignatium prouocasset; seque diuinum iudicium prorsus agnoscere. Peracto deinde certamine, victum victor ab inanibus curis &

curis & occupationibus, in aliquot dies abductum, è sponsione, spiritualibus exercitationibus diligenter excoluit: torpentemque situ ac delicijs animum ipsius, ad salutarem Dei metum, aeternaeque vitae cogitationem excitauit. Venetijs Patauium pedibus cum iter haberet, domestica, eaque admodum attrita lacerna ob inopiam indutus, Iacobo Laine comite; pecuarius quidam puer, qui à via non longe armenta pascebat, conspectis eminens peregrinis, ad eos repente propius aduolat: habitusque fortasse nouitate permotus, defixis procaciter in Ignatium oculis, cachinnos tollere, eidemque licentius caput illudere. cumque Ignatius vultu placido substitisset; conuersus ad eum comes: Quin, ait, acceleras gradum pater, teque istius pueri petulantiae subtrahis? Immo vero, inquit ille, cur puerum oblata sibi praeter spem hac tanta oblectatione fraudemus? Itaque consulto etiam diutius haesit in ijsdem vestigijs: ac se curiosius intueundum ridendumque affatim proteruo adolescentulo praebuit: plus nimirum ex hoc qualicumque sui contemptu ac ludibrio hauriens voluptatis, quam alij ex vulgi plausu fausta acclamatione percipiunt. Atq. hunc mansuetudinis tenorem diligenter in omni vita seruauit: ac satis constat, annis ipsis triginta, quibus CHRISTVM sequutus est, neminem prorsus ab eo fuisse non modo contumeliose tractatum, sed ne appellatum quidem acerbius. Si quid praeciperet; roganti erat prior quam iubenti. Alloquendi vero eius causa, nihil erat necesse tempus opportunum, aut molles captare aditus: qualibet adijsses hora, siue corpore melius haberet, siue deterius, prosperis aequaeque aduersis in rebus, & accipiebat benigne, & patienter ad finem usque sine interpellatione audiebat: ac nullum quamuis infimae fortis hominem stare coram se, nedum aperto capite patiebatur esse, nec modo ex destinato congressu, verum etiam ex occursum fortuito, fratres ita laetis intuebatur oculis, ut vel ex hoc, insitam animo in omnes beneuolentiam satis ostenderet. Amicos praeterea, tum domesticos, tum externos interdum ad prandium aut coenam, siue ut appellabat ipse, ad penitentiam inuitabat; nec repudiabat si quis ultro se offerret: quin etiam interuenientes coenae, vel in ipso iam exitu, nihilominus iubebat accumbere, & frustula panis ipse carpendo, & simulanda appetentia, conuiuium consulto extrahebat, quoad nouissimus quisque sine rubore aut solitudine, per otium absolueret. Si quis ab eo quidpiam, sibi alijve peteret; vel dabat hilare, verbis etiam, quod auunt, munus exornans; vel si abnueret, causas afferebat eiusmodi; ut ille sese contemptum nullo modo existimare posset. ac tanta ipsius erat in eo genere vel efficacitas, vel suauitas, ut qui ad eum legati à quopiam venerant, cum id quod volebant, minime impetrassent, Ignatij rationibus interdum ita victi pacatique discederent, ut ultro ipsi mutata ratione, apud eos à quibus missi fuerant, ipsius causam pertinacissime tuerentur.

Gravitas eiusdem, & in custodia disciplinae severitas. Cap. VI.

A hac porro comitate, quemadmodum austeritas, sic etiam leuitas omnis aberat & ineptiae. Ita enim compositus fuit moribus, ut neque manum, neque oculum membrumve aliquod sine causa & ratione moueret; & in statu, incessu, accubatione, sessione, decorum teneret. Iam in loquendo fuit adeo consideratus & parcus, ut nullum plane verbum nisi consulto ac meditato proferret. neque figuris vel amplificationibus utebatur, sed rei gestae seriem, & rationum momenta sine fuco exponebat. quae simplicitate plus valebat in persuadendo, quam alij calamistris & lenocinijs. De se ipso, deque suis rebus, nisi necessitas cogeret, vel Dei gloria postularer, nihil dicebat unquam, ab aliorum vero factis dictisque exquirendis, nisi ad suam curam spectarent, omnino abstinere. Consueuerat etiam eos reprehendere, qui de soluta Ecclesiae disciplina, deque emendandis Principum moribus temere

A temere disputarent: quam tentationem se fugasse dicebat consideratione extremi iudicii, & eorum quae tali tempore à semetipso proprie exigenda forent. quae si pro se quisque reputaret, haud ita facile homines in aliorum vitam inquisituros. Denique tanta inerat in eius sermone prouisio, tarditasque longo usu parta, ut cum biliosus ac praeruidus esset natura, pituitosus ob id ipsum ac lentus haberetur à medicis. Atque hi mores, cum admirabili vitae sanctitate coniuncti, incredibile est, quantum illi conciliarent venerationis. nam ut quisque intimus erat Ignatio, ita suspiciebat eum maxime. Ludouicum quidem Consaluum Lusitanum, qui domus Romanae minister aliquandiu vixit, magno rerum usu, magna prudentia virum, dicere solitum accepimus: antequam cum Ignatio coram egisset, praclare se utique de illo existimare solitum, qui tali Societati praesesset. at vero, postquam ipso familiariter usus est; Societatem magnificere cepisse, quam Deus tali praeside ac moderatore donasset. Iacobus vero Laines, qui proximus ab illo Societatis gubernacula tenuit, ceterique Patres, quamuis humanissime cum illis Ignatius ageret, tamen eximiam viri virtutem ita reuerentur, ut bene moratos vel parenti liberos, vel magistro discipulos, ad stare dicerent. Quod si quando (quod tamen raro fiebat) rei necessitate coactus, vultum indueret feruorem, & aliquem increparet asperius; tanta erat vis ponderumque verborum, ut contra ne hiscere quidem auderet quisquam. idque praesertim in causa viri cuiusdam insignis apparuit, qui cum turbulenter esset, quam ut eum diutius ferri oporteret; cumque eius animum Ignatius blandis monitis praecipisque nequicquam sanare tentasset; ad extremum oratione conuersa, diuinam testatus iustitiam, ac caelestis irae minas intentans, tantum ardorem spiritus praese tulit, ipsi ut parietes tectaque non dubio motu nutare & concuti viderentur. quo terrore perculsi qui aderant, illico procumbentes, Dei pacem precibus ac votis exposcere. ipse vero qui accusabatur, exanimis ad pedes Ignatij sese confestim abiecit, ac supplex confusa voce, culpae veniam petijt, seque posthac in officio fore pollicitus est. Continebat autem in disciplina cum ceteros omnes, tum eos maxime qui vel insigni eruditione, vel generis nobilitate praestarent: quippe quorum dicta factave ad exemplum in omnes partes valeant plurimum. Otium vero, ut omnium vitiorum fomitem ac seminarium, in primis oderat: itaque duos tresve rei familiaris adiutores, cum ad ianuam alieno tempore confabulantes è superiore loco aspexisset, illico iussit acruum lapidum in proximo situm, in summam aedium contignationem sine cunctatione transferre. eosdem tertio post mense cum ibidem iterum otiantes animaduertisset, illam ipsam lapidum congeriem, ut in eundem locum referrent unde asportauerant, imperauit: amice in super admonens, nihil in Dei famulatu periculosius esse desidia. Cum quendam in tradito sibi munere valde remissum atque oscitantem inuenisset; quaesivit ex eo, cui nam in tali ministerio daret operam, Deo ne, an hominibus? cum ille se Deo utique deseruire dixisset: Plecteris igitur, inquit Ignatius; nam in rebus humanis minus accurate versanti, iure forsitan ignouerit quispiam; at immortalis Deo ministrari negligenter, id vero nullo pacto ferendum est. Spectaculis publicis, quauis alioqui licitis, vel etiam sacris, adesse nostros non ita facile permittebat. quod si qui, facta potestate, se ad ea conferrent; eos etiam atque etiam iubebat, sine villo arrogantiae seu leuitatis indicio modestiam ac submissionem tenere; cedere omnibus; & infimum semper locum (nisi aliter a circumstantibus cogerentur) eligere. Cum è Romano ab se nuper instituto Collegio adolescentem quosdam solutius in publico ambulantes vidisset; castigandos curauit palam, hortandisque graui oratione, ut quem haberent insitum animis pudorem ac verecundiam, eum externo item corporis habitu praeserferent: & quoniam a postulo teste spectaculum factum essent omnibus, cauerent etiam atque etiam, ne superuacanea locutione, curioso oculorum obtutu, aliove incondito gestu motuue corporis, quemquam offenderent; praesertim cum eo de genere toto, multa cum precatione lacrymisque, conscripta pulcherrima ipse praecipua paulo ante edidisset. Nihil noui moris in Societatem induci se incipio est passus: praecipuaque vigilanter & acriter obstitit: quippe qui exempli vim nosset, & rerum incrementa salutaria. Quosdam, qui ad vineam iniussu iusserat pila, laici etiam lapone manus lauante, non impune abire permisit: seditiosos vero, & aliena laudis obtrectatores, & rerum nouarum cupidos, non

dos, non diu tulit: sed omnia expertus, quæ ad reuocandam dubiam indolem, & peiore loco positam facere viderentur; si parum proficeret, ad extremum è Societate pellebat. neq. per ea tempora carcerem compedesve in Societatis mores induci permittit, negans, qui vinculis constringendi forent, eosdem esse ad nostrum institutum idoneos. itaq. custodia loco ianuam ostentare consueuerat. acciditq. aliquando, vt iusta de causa complures adolescentes exauctoratos vna dimiserit. atq. huiusmodi fere (quod silentio pretereundum non est) è Societate pulsi homines, exitialem exitum fortiti sunt, satisq. constat, alios inter symphoniam lasciuie saltantes repente occidisse, alios contracta rixa interfectos, alios denique alio miserabilis lethi genere periisse. In puniendo autem id sequebatur in primis, vt noxæ responderet animaduersione, & in suo quisq. vitio plecteretur: superuacanea verba silentio; ignauiam labore; honoris cupiditatem ignominia lueret. ac ferme animaduersionu Ignatii genus erat illud: circulum humi describere, ex quo noxij ne iniussu excederent: colloquijs certorum hominum nominatim interdiceret; verberationes ad præfinitum temporis spatium iniungere: & alia eiusmodi. Noxas autem leuiiores & quotidianas intelligo; cuiusmodi in homines etiam studiosos perfectionis cadunt: nam grauiiores Ignatius minime tolerasset. Solebat etiam fontibus, ad humilem mensam in triclinio accumbentibus, obiurgatorem inducere, infimæ plerumque conditionis hominem, sed ingeniosum & acrem; qui cunctis audientibus, vitia reorum increparet, exprobraretq. religionis annos, & negligentiam: idemq. ceteros carptim necopinantes repente perfringeret; nimirum edomandæ superbiam causa, mentisque è pigritiæ veterno excitandæ. Sed qui deliquerant, priusquam ex consuetudine punirentur, quam lenissime operam dabat, vt suam ipsi culpam agnosceret; atque vltro sibi met multam irrogarent: quæ tamen si grauior videretur, confessione contentus, ita moderabatur, vt multum sæpe de acerbitate minueret.

Eiusdem animi submissio, & quidnam de virtute Obedientie senserit. Cap. VII.

NEGABAT, suo quidem iudicio, quemquam probe intelligere quam vehementer in se quisq. diuinæ bonitatis operatione impediatur: quantave illius beneficia & dona per socordiam ignauiamq. corrumpat. quo crimine sese accusabat in primis. atq. ita de suis rebus demisse & humiliter sentiebat, vt se mortaliu omnium infimum, & opis diuinæ maxime egentem putaret: sibiq. ceteros omnes ad virtutis pietatemq. & exemplo & incitamento fateretur esse. Priuatè vero vitæ quanto desiderio teneretur, & initio declarauit in recusando magistratu; & deinde, cum vt redigeretur in ordinem, aliusq. sibi succederet, omnino contemnit. quod tamen si consequutus non est; tamen obedientiæ studium quibuscunque rebus potuit, semper ostendit. Romano quidem Pontifici, cuius in verba præcipuo sacramento iurauerat, ita erat præsto, vt ad ipsius nutum sese paratum exhiberet cõfecta iam ætate, vnus baculi adminiculo, pedibus quocumq. opus esset, peregre proficisci, vel etiam nauigiū ascendere plane exarmatū, seq. eodem Pontifice iubente, mari ventisq. sine ulla dubitatione committere. Quem ipsius animū vir quidam primarius cum haud satis probaret, & in eiusmodi re consiliū prudentiamq. requireret; prudentiam quidem, non obedientis, verū imperantis esse, respondit Ignatius. Et sane cū in Societate nostra virtutis hanc ceteris omnibus anteferebat: tum nihil huic laudi tam contrariū dicebat esse, quam in superioru iussis cõsilio examinando mora, vel potius arrogantia, negabatq. obedientis nomine dignū haberi oportere, qui legitimo superiori non cum voluntate iudicij quoq. submitteret. Id enim demum esse Deo gratissimū holocaustū, cū omnes animi vires, ac præsertim intellige-

non eob

55 A

tia &

Atia & mens, quæ summum in homine obtinent locum, in obsequiū CHRISTI coguntur. qui vero inuiti ac dissentientes, actu exteriori dumtaxat, iussa præpositoru exsequerentur, hos inter vilissima mancipia, vel pecudes potius numerandos aiebat. Exstat eius epistola ad socios Lusitanos in hanc sententiã scripta, (qua nihil ego quidem in eo genere vidi subtilius) quam qui accurate perlegerit, facile intelliget, quam iure Ignatius tantum huic vni mentis & rationis obsequiū tribuendum putarit. Quinetiam in sermone quotidiano sapissime vsurpare consueuerat; qui ad superioris nutum, voluntatis propensionem solummodo, non etiam iudicij consensionem accommodarent; eos altero tantum pede intra religionis septa versari. Neq. vero eiusmodi præcepta verbis tantum explicabat ille, sed, quantum ei res & persona concederet, etiam factis. Medico quidem, quoties ægrotaret, ita se dicto audientem præbebat, vt eius monita pro oraculis duceret, ac quodammodo prudentiam penitus exuisse, & omnem suæ salutis curam & sollicitudinem in eundem proiecisse videretur. Cum stomacho grauisime laboraret aliquando, ex nimio videlicet hepatis calore, vt supra diximus; adhibitus medicus, quo domus eo tempore utebatur adolescente nec peritissimo; frigidæ corporis constitutioni causam illico tribuit. nec mora. quidquid excogitare potuit ad corpus & præcordia calefacienda, præscripsit. ac primū fenestras, foresq. cubiculi, ne quid afflaret auræ obserari diligenter iussit; deinde languentem multa sub veste continere sese; postremo quam calidissimo cibatu, & exiguo mero, sed quam austerissimo refecti. quæ omnia Ignatius licet sibi, non leuibus argumentis, minime accommodata sentiret, ac medicum ipsum nec litteratissimum, neq. exercitatissimum sciret esse; tamen ne cum extremo quidem vitæ periculo, cõtra eius edicta nihil vnquam effatus est. Aestas erat summa: calores, vt in Vrbe maximi: ingenti stromatū pondere premebatur Ignatius: manabat è membris omnibus tanta sudoris copia, vt culcitra ac vestes maderent; ac nihilominus ex præcepto se intra calida fomenta cohibebat ægrotus. ardebat siti; nihil omnino poscebat: discruciebatur doloribus acerbissimis, nullam edebat vocem; linquebatur animo interdum, neq. tamen significabat; deniq. peruersa curatione eo adductus est; vt cum vltimum sibi discrimen adesse intelligeret, Societatis administratione Patribus delegata, aditu cubiculi domesticos prohiberet omnes, vno excepto valetudinarij curatore: atque id demum existit signum, desperata iam valetudine, se ad vitæ exitum comparantis. Itaq. Patres in re tam subita consilio habito, cum non deessent qui medici præsertim iunioris placita reprehenderet, Alexandrum Petronium, ætate prouecta virum, & medicæ artis laude præstantem, exemplo acciri iubent. Is vt inspexit Ignatium, genusq. & ordinem adhibitæ medicinæ cognouit, per summam indignationem vociferatur, hominem calore necatum esse: pandi confestim fenestras & ostia; leuari stragulis lectum; frigidæ haustus affatim dari astuanti imperat: quæ res prioris medici inscitiam plane coarguit; siquidem refrigerato hepate, ventriculi tormina quieuerunt; & obedientiæ meritis Pater auctus, pristinam insuper valetudinem breui recepit. Rursus, cum ieiunia cineralia, seu Quadragesimam quamuis affecto corpore, per seueranter nihilominus obseruasset; ipsa deniq. feria quarta sanctioris hebdomadæ, febri correptus est; nec dubitauit idem Alexander, quin totum id ex imbecillitate nimia proueniret; quocirca pulli gallinacei esum ad vesperam illi præscripsit, abijtq. admodum incertus animi, vtrum Ignatius tali tempore iussa facturus esset. redit deinde postridie, queritq. sollicitus, num se refecerit pullo. cum annuisset Ignatius: Fatebor, inquit Alexander, ingenue id quod res est. Complures non custodita solemni abstinentia, nihilominus hoetriduo in morbum incidere. quibus ego cum accessit, carnium cibatum indixerim, vix ægreque ab ijs impetraui vt obtemperarent, propterea quod per hos dies carnibus vesci, nimis graue piaculum ducerent, tu contra, peracto iam pæne curriculo, ad ipsas metas meo monitu non recusasti desistere, hoc ego, Pater, satis mirari nõ possum. Ad ea Ignatius serena fronte, quæ animi tranquillitatem indicaret: Atqui obediendum est, inquit: nec plura in eam sententiã effatus est, quo responso mirifice delectatus Alexander, & sanctitatem viri magis magisque suspiciens, totam rei gestæ seriem ipsemet mihi deinde narrauit. Atque ad sapientem hanc sanctamque stultitiam cæca, vt ipse appellabat, obedientiæ;

Aaa 2 suos,

suos, ut essent ad subita ac seria promptiores, interdum fictis etiam in rebus erudiebat. Sacerdos quidam, edito iam signo, paratus ad sacrificium, & calicem tenens, cum e vestuario pedem efferret, per nuntium ab Ignatio qui totam rem e propinquo obseruabat, repente iubetur, sacro deposito ornatu, pallium sumere prodeundi causa. Paruit ille sine tergiversatione, ac palliatus Patri confestim apparuit. Tum Ignatius quaerit ex homine, sit ne aegre passus, in procinctu iam ad immolandum, subito se iuberi sacra deponere vestimenta, remque diuinam ommittere? Cum ille, se, ne tantulum quidem esse commotum affirmaret: At qui me, scito (inquit Ignatius) non quo te in praesentia opus habeam, sed periclitandi tui obsequij gratia id fecisse de industria. & sic habeto; plus te sacrificio deserendo esse meritum, quam si id ipsum, ut destinaueras, illico peregisses: nam & si altaris mysterium tanti apud Deum est, quanti profecto est; tamen, ut scriptum legimus, melior est obedientia quam victima. Quendam etiam, cum maxime confessionem nobilis cuiusdam exciperet, consulto vocari ad se iussit. cum ille se peracto mysterio mox affuturum dixisset; accersit eum denovo: at ipse nihilominus confidentis rogatu haesit paululum. ac venienti demum Ignatius: Ita ne vero? iterum, inquit, euocandus es? Et grauioribus verbis accepit hominem; no quo illius tum quidem opera egeret; sed obseruatiam & agilitatem experiri voluerat. Sic enim aiebat; cupere se, quemadmodum caetera Deo dicata familiae, ex instituto aliae paupertatem, alia silentium, alia psalmodiam, alia deniq. aliud praecipuo studio colerent; sic in Societate nihil haberi prius aut potius alacritate amoreq. parendi; & maxime proprium insigni nostrorum hominum esse Obedientiam; quippe qua, diuo Gregorio teste, virtus vna, caeteras omnes animo virtutes inserat, insertasq. custodiat. Hisce ergo artibus, & huiusmodi, subinde alumnos exercere consuevit; ut ad quamlibet praefecti vocem, aut significationem parati, vel inchoatum apicem in scribendo relinquerent; seque expeditos, vbi vbi opus esset, illico sisterent.

Paupertas eius, & castimonia. Cap. VII.

VOLUNTARIAM paupertatem (quam ille religionis murum appellabat) ad extremum vsque constantissime coluit; nec modo ipse proprium habuit nihil, sed ne alios quidem, quamuis genere nobiles, ac delicijs, olim assuetos, quidquam habere permisit. quinetiam quemquam e professa domo apud Germanicum, Romanumve Collegium nisi admodum raro & iusta de causa prohibuit vesci: quo nimirum, si opus esset, iurare verius posset, nihil omnino ad ipsam domum ex Collegiorum fructibus peruenisse. Pauperem autem spiritu eum sibi denique aiebat videri, qui erga ea quibus vteretur, sic esset affectus animo, ut instar statuæ cuiusdam videretur esse, quæ nullo pacto resistit recusatq. quominus omni quamuis pretioso amictu & ornatu confestim exuatur. Castitatis vero laudem Dei beneficio tantam adeptus est, ut ex quo die sese in beatæ Virginis fidem ac patrocinium contulit voto: nullam, ut initio dictum est, deinde quamuis praferuidus natura, carnis tyrannidem senserit. Porro in Societate nobilissimam hanc virtutem tanto studio custodiri volebat, ut nihil omnino neq. in dictis neq. in factis lasciuum aut petulas appareret: ac quoad fieri posset, nostri caelestem vitam in terris agerent, ab omni corporis contagione seiuncti. Quinetiam in scholis Terentium explicari (ni perpurgatus esset) quamquam optimum Latinitatis auctorem, & Romanæ comœdiæ principem, vetuit nominari, quod eum videlicet parum verecundum ac parum pudicum arbitraretur. Noluit igitur ea lectione puerorum animos imbui; ne plus moribus noceret, quam prodesset ingenijs, ex quo facile estimari potest, in caeteris rebus quam acer & vigilans custos pudicitiae fuerit.

Aequi-

Aequitas animi, & constantia eiusdem. Cap. IX.

ADVERSVS ea quæ videntur acerba, & contra omnes varietates quæ in vita versantur, animo fuit semper ita praesentis, ut nunquam vel à statu naturæ, vel à religioso dignitate discederet. Romæ cum apud nobiles quosdam, ut solebat, de rebus diuinis familiariter ageret, instituto iam sermone, trepidus ab domo nuntius ei repente in aurem insuffurat, lictores in domesticam suppellectilem à creditoribus immisso, cuncta miscere & euertere: vix ab eis impetratum sustineret tantisper dum ipse tota de re certior fieret. His auditis Ignatius: Bene habet, inquit: & inchoatam disputationem admirabili tranquillitate animi absoluit. Quarentibus dein amicis quid subita rei accidisset: Noster, inquit, cecono mus ad necessariam ædificationem ære alieno contracto, in praesentia soluendo no est impatientes moræ creditores ad auferenda pignora ministerium forense miserunt. ij perturbare dicuntur omnia: sed me res no mouet. nam strata si abstulerint, humi pro nostra paupertate cubabimus. vnum vereor, ne inter tumultum, commentarij de religione pereant; magna cura & labore confecti. hos ego sane velim saluos: caetera negligo. Tum ij qui aderant, Patris patientiam admirati, facinus indignum exclamant; domum nostram aduolant; praedeq. pro Ignatio facti, satellitum proteruitatem magno conuitio cohibent. neque ea res cuiquam amicorum fraudi fuit: siquidem aureis ducentis ab Hispano doctore, cuius modo meminimus, Hieronymo Arzio, & quidem quid accidisset ignaro, postera die submissis, nullo ipsorum incommodo æ alienum est persolutum. Suscepta negotia in finem vsq. perseueranter vigeat; neq. vero, quos sibi socios expeditionum assumpserat, torpere patiebatur. Vbi necessarium iter, vel quid aliud grauioris momenti destinasset in diem certam, praesertim si postularet occasio, nulla vi tempestatis, aut alia quauis difficultate detorbatur, quominus ad constitutum tempus cogitata perficeret. In aduendis principibus viris, quod ille necessario & saepe faciebat, cunctas aulae molestias, & indignitatem, & aulicorum contumaciam deliciasq. vorabat alacritate mirabili. acciditq. aliquando, ut aditu exclusus, commodam admissionem horas ipsas quatuordecim ieiunus obsederit. Si quid, re bene perspecta, consiliarijs etiam adhibitis, decreuisset; haud ita facile se ab eo deduci patiebatur. Ad Ecclesiasticam disciplinam pro sua parte adiuuandam, statuerat ne quis ex alijs ordinibus, quamuis eruditione, aut eloquentia, aut alia qualibet laude clarus, in Societatem admitteretur. quinetiam si quis per imprudentiam irrepserat, qui vel diem vnum in alienis castris fuisset, contra nitentibus interdum aduenæ propinquis, amicisq. gratiosis, remittebat ad pristina signa, vel si minus pareret, certe e Societate pellebat: ne caeteri nimirum ordines de nobis conqueri possent; aut Societas quasi quoddam perfugium desertoribus esse putaretur. Neque minorem animi fortitudinem praestitit in ijs tuendis, quos, probato ipsorum spiritu & vocatione, in Societatem adscripsisset. quorum constantia cum à parentibus (ut fit) per amplissimos etiam viros acerrime interdum oppugnaretur; Ignatius, vbi opus fuit, coram summo ipso Pontifice, suorum causam contra opes & gratiam, diuino fretus auxilio, sine vlla dubitatione metuve, non solum defendit, sed etiam obtinuit. Itaque principes etiam viros Iulius III. Pontifex maximus festiue admonebat, ne cum Ignatio contenderent; utique ni vellent e certamine victi discedere. Cum lege cauisset, ne quis e nostris vel exsequiarum, vel sacrificij, vel cuiuspiam omnino ministerij nomine pecuniam aut eleemosynam vllam acciperet, nedum cogeret, eam ipse legem diligenter sanctoque in omni vita seruauit; neq. commisit vnquam, ut fidem suam, in rebus praesertim sacris, temere obligaret; vel (quod vitandum est maxime) specie pietatis quaestum facere videretur. quo in genere illud insigne memorant. Grauius aegrotabat ætate iam deuena, idem

Hieronymus Arzius. ad hunc, visendi causa (fuit enim in colédis amicitijs diligétissimus) cum venisset Ignatius, hominemq. benigno & spiritali alloquio recreare conatus esset; ille de futura vita sollicitus, aureos ducentos ad piacularia sacra pro se faciéndâ sudario inuolutos institit Ignatio obtrudere. quos cum obfirmato animo reiecisset Pater, quòd diceret se alieno periculo doctû, ab huiusmodi conuentis iam pridem abstinere, neq. plus **on**ris velle suscipere, quàm quantum præstare cum fide posset; admiratus ille sanctimoniam & integritatem viri, eam ipsam summam paulo post ad eundem sine vlla cõditione transmissit. Tum Ignatius sponte complures hostias ad expianda amici peccata decreuit; neq. in officij & caritatis certamine vinci se ab laico passus est. Pacem & concordiam (quoad officium & Dei gloria pateretur) non modo cum suis; verumetiam cum alienis omni cura studioq. retinuit semper; & cauit, ne, aut per se, aut per suos facto dictove quemquã offenderet. Cum Martinus Olavius, qui collegio Romano annos aliquot magna cum laude præfuit, excellēt vir ingenio doctrinaque, theses aliquot de more proposuisset, in quibus erat caput de Immaculato, vt appellant, Conceptu beatæ Virginis; licet ea de re Ignatius p̄o sua egregia in Deum & Virgine pietate minime dubitaret, tamen ne Fratres Dominicani qui ad disputationem intuebantur, id ægre ferrent, seq. nominatim prouocari putarent, (contrariam enim sententiam auctore D. Thoma tuerentur eorum pleriq.) eam thesem induci tolliq. omnino imperauit. Anno CHRISTI nati M D LIII, cū Societas in Hispania, Deo adiuvante, maiorem in modum cresceret; grauia in nostros crimina repente confecta ab ini quis, & Exercitiorum spiritaliũ præcipue liber in suspicionem apud sacros Inquisitores magno apparatu artificioq. vocatus est. quo nuntio Romam allato, multi auctores Ignatio fuere, vt se suosq. omni ope tueretur; accusatorum calumnias & improbitatem in tanto præsertim suæ existimationis ac famæ periculo redargueret. At ille, conscientia testimonio ac Dei bonitate subnixus, nihil extimuit, remq. totâ sine vllò tumultu magistratibus cognoscendam reliquit. quorum opera, & veritas breui patuit omnibus, & ex eotempore Societas in ijsdem prouincijs feliciores in dies habuit progressus. Nec minor anno iniquitate in nostros qui in Gallia versabantur, procella defauit. Siquidem graui ab aliquot illustribus Theologiae doctoribus, decreto proposito, vsq. adeo lacerata ac tantâ in inuidiam adducta Societas est, vt eam non modo profanum vulgus, verumetiã concionatores ap̄i quotidianis probris & cõuicijs è superiore loco profcinderent. Ei decreto criminibusq. scripto refutandis cū se aliquot è nostris Ignatio paratos offerrent; ac res indigna, minimeq. toleranda cunctis videretur esse; verbis ex Euangelio desumptis Ignatius: Pacem, inquit, do vobis: pacem meam relinquo vobis: neq. certamen cum aduersarijs. vllò pacto suscipi est passus, quòd diceret, proculdubio fore, vt ipsa dies & nostrorũ innocentiam satis probarēt, & inimicorum cogitationes & consilia frangeret: id quod non ita multo post, Dei beneficio est factum: nam & accusatio tota breui consenuit, & ipsis criminationibus illustrata Societas radices in ijs regionibus egit altiores. Admirabilem vero facilitatem, vel potius animi altitudinem Romæ ostendit Pater in acerbissimis vicini cuiusdam iniurijs perferendis. namq. is, vt nostros in proximam sibi domum immigrasse cognouit; cum Ignatium sociosque, vt alij multi, sine causa pessime odisset; vna re valde lætatus est, quòd vendendi suas ædes, quippe nostris valde opportunas, & conficiendæ pecuniæ præclaram sibi occasionem oblatam putaret. Ergo, vt peregrinum ad conditiones quamlibet iniquas cogeret, varijs artibus patientiam hominis exercere constituit. ac primum in atrij cuiusdam interiacentis, quod finibus nostris cõtineri constabat, possessione impudenter inuasit: neq. tamen Ignatius eam rem iudicio persecutus est. In id atrium deinde pauones, & alia demisit altilia; quæ obuersis in eam partem cubiculis nostris molestissimo clangore diu noctuq. obstreperenti nequaquam expostulauit Ignatius. eidem, trichinij parietes in eam partem luminis causa perfringere volenti, per summam contumeliam restitit ille: nihilominus quieuit Pater, atque ob id ipsum cæco aliquot annos trichinio est vsus. Cum hæc maxime ageret, vicinus, vltro Ignatium ac socios tota Vibe institit criminari, bipedumq. nequissimos & cupidissimos dicere, qui in alieno solo, non contenti, male parta ingenti pecunia, domibusque per fallam

A falsam religionem occupatis, possessiones in dies continuare, seque ipsum patrijs ædibus p̄ne per vim exturbare contenderent. Quæ res cum delatæ ad Ignatium essent, non modo sedato animo tulit, vt cætera, sed etiam ex eo die Dominum deprecari pro aduersario cepit ardentius. Denique cum ille diuturna importunitate nostros ad quamlibet iniquum pretium perduxisset, & piorum subsidijs domus tandem esset cõempta; ita ex ea migravit, vt, quasi mox æquanda solo esset, sic omnia inde ferramenta, fores, fenestrarum obicēs, atque adeo elaborati lapidis quidquid potuit, secum asportauerit. neque tamen grauius ea de re questus Ignatius est. neque tali homini, aut vlli omnino mortalium vllò vmquam nomine litem intendit. Neque vero ab hominibus tantum, sed etiam ab ipsis p̄ne temporibus, inuictum animum præstitit. siquidem nulla vmquam vel domestica inopia, vel publica annonæ caritate adduci potuit, vt contra CHRISTI consiliũ de castino sollicitus esset; aut, qui nomen Societati profiterentur, modo ad institutum idonei foret, eos, quamquam ingenti pressus familia, repudiaret. Atq. hoc, eo magis homines mirabantur, quòd illo ipso tempore viri locupletes ac principes, inopiæ metu, multos è domesticis cõpatoriibus non sine rubore dimitterent. Itaque cum ex Ignatio quidam è familiaribus pro amicitia sciscitaretur, quid ita alij diuites & pecuniosi, in tantis annonæ difficultatibus familiam sumptusque minuerent; contra ipse nullis vectigalibus, nullo certo reditu fultus, eamdem aueret? Non satis attendis, inquit ille, quæ sit vis ac natura virtutis illius, quam in Theologicis virtutibus, secundam Apostolus numerat; cui, certis & exploratis in rebus locus esse qui potest? Spes enim, vt idem ait, quæ videtur, non est spes. nã quod quis videt, quid sperat? Neque vero timendum esse, ne qui aues cæli pascit, & agri lilia splendidissimo vestit ornatu, quæ neque ferunt, neque nent, neque in horrea congregant; idem suis operarijs, in Ecclesiæ vinea nullo stipendio laborantibus, necessaria ad exigendam vitam alimenta deesse patiantur. Quod ille videlicet cum iam inde ab ipsa conuersione multis documentis præclare didicisset, tum vero post suscepta Societatis gubernacula, magis magisque experiebat in dies. quo in genere, ne sim longior, nonnulla subnectam. Cum in sumptibus quotidianos aliquando esset opus præsentis pecunia; atque ad nescio quid cõmendum Ioannes Cruceius rei domesticae curator exisset, incerta etiam tum luce quidam ei repente sacculum auro plenum obtulit, ac nihil effatus, illico sese è conspectu proripuit. Ioannes vero, qua erat simplicitate, vt auris speciem vidit, illusionem ac præstigias diaboli suspicatus, in proximam ædem beatæ Mariæ supra Mineruam sese recipiēs, diuinam operam suppliciter implorauit, domum deinde regressus, pecuniam inspectam, & forma & materia probam repperit: Deique clementiam ac benignitatem admirans, in ea quæ destinauerat, sine cuiusquam damno vel molestia insumpsit. Idem, cum in magnis rei familiaris angustijs Deo superisque in Laterano supplicasset; in reditu ad Colossæum theatrum illi subito vir quidam ignotus aureos centum in manum dedit, ac statim apparere desiit. Quare Ioannes non tam lætitia quàm horrore perfrusus, pecuniam domum attulit. Ignatius vero gratias quidem egit Domino, sed talibus iam pridem assuetus, nihil rei nouitate cõmotus est. Rursus nostris pecuniæ inopia laborantibus, quidã è Patribus dum nescio quid exquirat in arcula tomento scrutisque vilissimis plena; nihil minus opinanti venit in manus chartaceum inuolucrum aureis refertum ita nitidis atque micatibus, ac si tum primum ex officina prodiret: quo tam insperato subsidio præsentis egestati peropportune subuentum est. Quodam die sub vesperam, cum domi panes, vinum, ligna penitus defecissent; postridie mane, præter omnium expectationem, à nobili matrona vehes lignis onusta submittitur. ea ligna dum in cella vinaria, vt fit, condit ianitor; ianuam domus patentem reliquit imprudens: recordatus deinde, cum ad occludendum accurrisset, repente modios aliquot frumenti, & vini cados in ipso vestibulo repperit: neq. adhibita quantavis diligentia vmquam rescire potuit, quis ea dona misisset. Hæc igitur & alia eiusmodi subinde accidebant, quæ politico supercilio rem æstimanti, sriuola cuiuspiam fortasse videantur, sed certa & paternam in famulos, Dei prouidentiam satis declarant; & Ignatij securitatem atque fiduciam ab omni stultitiæ vel temeritatis infamia vindicant.

Eiusdem ratio gubernandi. Cap. X.

In consilio capiendo, & rebus gerendis, cum Deum semper, ut dictum est, accurata supplicatione consuleret, tum vero (quod mirum fortasse cuiquam videatur) non pietatis gustum, sed rationis ductum præcipue sequebatur: ut non rationem spiritus dulcedo præiret, sed dulcedinem ratio. Hoc enim aiebat vno maxime belluis homines antecellere, quod hi ratione vtantur, illæ nequaquam. Idem ad exsequenda consilia, quoad fas esset, omnes artes & humana præsidia sic adhibebat, quasi omnem spem in ijs repositam haberet; rursus ita Deum orabat, & ex eo pendeat vno, ac si nihil omnino in rebus humanis opis aut per fugij collocaret. atque hoc pacto (quod longe optimum ac perfectissimum est) prudentiam cum pietate iungebat, ipsaque negotia tanquam onera paribus examinata ponderibus, quamuis difficili ac lubrico itinere ad optatos plerumque exitus perducebat. Ad consultandum autem, illud obseruabat in primis, ut in quaque re semper eius rei peritissimos adhiberet. qua communicatione ac lenitate nimirum assequebatur, ut & rationes iniret optimas, neque in arte sua se quisquam ab eo vel præteritum, vel contemptum, aure conqueri posset. Ac cæteris etiam in rebus, videbat etiam atque etiam, ut vniuscuiusque dignitatis, ætatis, ac meriti ratio haberetur. Petronius erat Pisarenis, qui ante aliquot annos mortuus est, egregia pietate & virtute presbyter. is, cum tres minores natu germanos fratres ad Societatem suis adhortationibus perduxisset; eum semper Ignatius adolescentulis loco parentis ac præsidis voluit esse: neque de ijs grauius quidquam, nisi ex illius auctoritate ac sententia statui passus est. Ad officia vel negotia, quæ per se obire non posset, cum viris principibus transigenda, viros eligebat, rerum vsu ac dicendi copia præditos, atque ijs ita vel scripto, vel verbis mandata dabat, ut liberum ijs omnino relinqueret, cum in rem præsentem venissent, suo ipsorum arbitratu cuncta ex re, & ex tempore moderari. Idemque sub vesperam ad se redeunti cuiquam ex ijs, cum rei gestæ rationem ab eo reposceret, primum omnia: Satin' (aiebat) ex animi tui sententia? quæ liberalitas hominis, & ipsi causa proderat multum; & suorum illi mire deuinciebat animos: & eosdem ad exsequenda negotia perquam alacres promptosque reddebat. Anno post CHRISTVM natum M D LIII. cum ad res in Lusitania componendas Michaëlem Turrianum legaret, haud ita pridem in Societatem admissum; licet ei varias præceptiones ac monita ediderit consignata litteris; tamen cum probe nosset fidem ac prudentiam viri, non modo permisit vt cum in prouinciam peruenisset, suo arbitratu consilia rebus aptaret; sed etiam per multa ei dedit folia pura, suo munita chirographo, quibus ille prout opus esset, quidquid videretur, inscriberet, ac deinde obsignatas epistolas cuiquamque expediret, ipsius nomine redderet. atque hanc consuetudinem laxè cum procuratoribus ac nuntijs agendi, semper magno cum emolumento retinuit. Quin etiam præfectis inferioribus minime maligne suum cuique ius ac potestatem impertire consueuerat: cauebatque diligenter, ne quæ per eos agenda forent, vsurparet ipse; vel ea re quidquam omnino apud subiectos de illorum auctoritate vel existimatione minueret. Verum tamen ijs ita laxabat habenas, vt easdem adduceret quoties vellet; nec non in eorum instituta, moresque & administrandi genus dissimulante inquireret. Exstat epistola ipsius ad Præpositum prouinciæ Lusitanæ, in hanc sententiam scripta; cuius mihi partem hoc loco inserere visum est: Neque verò Prouincialis aut Generalis Præpositi officium est, inquit, minuta quæque, ac temporaria præsertim, in administrando sectari: sed cum ad personæ dignitatem honestius, tum ad tranquillitatem animi tutius est, ea præfectis inferioribus delegare, & rei confectæ rationem ab eis deinde repetere. Equi-

Antea. Equidem in meo fungendo munere id ipsum sequor: atque huiusce concilij maiorem in dies fructum capio, quippe cum & labore & solitudine leuari me magnopere sentiam. ac tibi quoque valde sum auctor, vt curas & cogitationes tuas defigas in commodis & salute: potissimum vniuersæ prouinciæ: & in rebus quidē singulis ordinandis ac disponendis, cum opus est, & ipse versere, & hominum tuo iudicio peritorum sententiam exquiras; ceterum ab iisdem rebus per te curandis transigendisque vt plurimum abstineas, sed instar ex celsi cuiusdam motoris, orbis tibi subiunctos æquabiliter & cum grauitate ciere pergas: a quibus deinde, vt à proximis causis, propria cuiusque effecta proueniant: quod si feceris, & plura, & magis tuo muneri conuenientia, sine tumultu ac trepidatione confeceris. Præterea illud est in hac ratione commodi, quod si quid in agendo peccetur, eius peccati præstat in tuis administris, quam in te residere culpam: ac multo magis decet, quidquid ipsi deliquerint, corrigi abs te, quam si tu erraueris (quod per facile est singula curiosius persequenti) te ab inferioribus emendari. Quod reliquum est, nobis Dominus IESVS CHRISTVS, ad ipsius voluntatem & clare intelligendam, & ritè exsequendam pro sua benignitate lumen ac vires impertiat. Romæ x. Kal. Ianuarias M D LII. Hanc igitur Societatis gubernandæ regulam instinctu plane diuino tenebat Ignatius, eamque in omnes partes plurimum aiebat valere. Primum, quod inferiores præfecti, quo plus credi sibi, & quo liberius tractari se vident, eo libentius, ne videlicet humanitate vincantur, vltro ipsi cum superiore communicent. deinde, quod multo acrius ac studiosius versentur in opere: nam vt quisque maxime suum habet negotium, ita summam in eius procuracione vigilantiam præstat. accedit, vt maior sit in dispiciendo ac statuendo claritas, maius auxilium Dei, quippe sicut in rebus communibus, cum vniuersali Præposito numen cæleste præcipuo fauore conspirat, sic idem proprijs cuiusque præfecti muneribus, suo quodam ac peculiari munere asistit: quorum si facultas & auctoritas à superioribus nimis arctè circumscribatur, & quæ per hos tractanda sunt, illi suscipiant; primum ipsa diffidentia odiosa est, & vt in alijs quodammodo rebus, continuo languescit industria, deinde per eam cupiditatem & ambitionem, peculiaris ille, de quo dictum est, diuinæ gratiæ quasi concursus amittitur. præterea, cum ad rem bene gerendam, & facultas & scientia necessario requirantur; scientia plerumque inest ei, qui rem ipsam ex officio tractat, habetque subiectam oculis. huic hinc minuatur ius, & superior ipse, causa non æque bene cognita, rei transigendæ se immisceat; ingenti prorsus malo potestas à cognitione se iungitur: atque hinc nimirum in omni cœtu suspiciones, discordiæ, rixæ, cum rectores & curatores non contenti suo munere, alter in alterius partes inuadunt: perque summam confusionem tollitur discrimen officiorum, & ordo ille, quo nihil est in hac rerum vniuersitate præstantius. Ad hæc, vbi is qui destinatus est quopiam, certis alligatur præceptis, rarum est vt quidquam è sententia possit efficere. magna enim consilij pars est in tempore, & nouis quotidie casibus interdum ipsa negotiorum species immutatur: quibus in rebus dum religione occupatus animus hæret; dum fluctuat apud se, dum cogitur ad absentes referre; interim, irreparabili saepe damno videlicet, occasionis præteruolat oportunitas. Quæ cum præclare Ignatius nosset, cum suis adiutoribus procuratoribusve, nisi si res aliter postularet, ea quam dixi facilitate vtatur. Itaque & in magnis & arduis plerumque actionibus voto respondebat euentus; & tanta erat ipso regente concordia, is ordinum consensus, vt Societas tota vno eodemque spiritu ductuque agi videretur. Beneuolentiam & caritatem suorum erga se, non solum affabilitate, mansuetudine, cæterisque virtutibus, verum etiam industria quadam alebat: cauebatque, diligentissime, ne quid admitteret, cur eorum quisquam ab illo se minus vel diligi, vel probari putaret: quod in creando primum Generali Præposito seruauit, vt dictum est; ac deinde retinuit in sufficiendo sibi, cum egrotaret, Vicario Generali: nec non in eligendis, qui Marcello Pontifici maximo, vt item supra dictum est, Pontificis ipsius iussu, in Palatio adfuerent: quam nominationem ad ipsorum Patrum consilium reiecit; ne certos ipse appellando; cæteros ad eiusmodi munera minus idoneos iudicasse videretur. Præterea, si quid pro imperio asperius exsequendum esset; eius inuidiam ad inferiores administratos reijcere

reiecere solitus est, ipsis videlicet non inuitis, communemque parentem pie ac religiose tuentibus. Qui hominibus cum potestate praesunt, hos cum alia fraudes & mala circumstant, tum illud in primis, de quo sanctus Bernardus ad Eugenium: Est item vitium, inquit, cuius si te immunem sentis, inter omnes qui cathedras ascenderunt, sedebis me iudice solitarius, quia veraciter singulariterque leuasti te supra te, iuxta Prophetam. Facilitas credulitatis haec est: cuius callidissima vulpecula, magnorum neminem comperi satis cauiffe versutias. Ab hoc igitur scopulo, sicut à ceteris, magnopere Ignatius declinabat: quippe satis ad omnem animaduersionem ipsa varietate suorum temporum eruditus, ac delatoribus ita vnam aurem prebere consueuerat, vt semper alteram reo reseruaret absenti. Quinetiam accusatoris ipsius, inter dicendum, gestus, oculos, vultusque omnes attente obseruabat: crebrisque ac minutis interrogationibus, veritatis eliciendae gratia fatigabat hominem: totam deinde rem, si opus esset, per se & per idoneos viros omnibus vestigijs indagabat leniter ac sine tumultu: cauebatque non modo ne quemquam damnaret in dicta causa, verum etiam vt ne quid omnino prauidicatum ad causae cognitionem afferret. Illud etiam, in rebus praesentim grauioribus, obseruabat interdum, vt accusatorem iuberet sua manu scribere quae deferret: primum quod hominum naturam pronam esse ad maledicendum intelligeret, & stylum quam linguam longe facilius contineri: tum etiam, vt si quod mendacium, vt sit, tempore procedente exstitisset, id, ipso delatoris chirographo teneri & coargui posset. atque hoc temperamento fiebat, vt neque si quid grauius accidisset, ignoraret Ignatius; neque innocentes per calumniam aut per factionem circumueniri vel opprimi sineret. Idem omnes reipublicae partes vigilanter curabat; neque committebat (in quo grauius à magistratibus fere peccatur) vt dum vnam amplecteretur, desereret alteram. Verumtamen praecipua quadam fuit obseruatione in hominibus ad Societatem adscribendis. quam ille rem tanti momenti ducebat esse, vt cum alioquin è custodia corporis euolare quam primum optaret; hanc vnam ob causam in aliquot annos propagari sibi vitae spatia cuperet; quoad nimirum tyrocinijs formula ac disciplina, ad Societatis sum & institutum probe constituta foret. Tyrone autem ille non à naturali quadam bonitate, vel potius tarditate; sed à vigore magis ingenij, & rerum gerendarum adiumentis, legebat: negabatque, qui ad populi negotia factus non esset, eundem esse ad ministeria Societatis idoneum. Quod si quis bardum quempiam eo nomine obruderet, quod ipsum vtique è saeculi naufragio diceret euasurum; nihilominus recusabat Ignatius, neminem affirmans è Societate IESV dicendum esse, qui ad suam vniuersam, non etiam ad aliorum salutem, & acriter & scienter posset incumbere. Quos autem ad probationem admiserat, eorum spiritum dabat operam vt quam plurimis experimentis cognosceret penitus: neque illos tantum ad suauem quemdam sensum pietatis (quo imperiti omnia meriuntur) sed ad veras ac solidas virtutes erudiebat: ac praesertim (quod saepe iam diximus) vt ad nullius rei quamuis ceteroqui laudabilis amorem tanquam ad scopulum adhererent, sed ab omni alia cupiditate, vel etiam propensione soluti ac liberi, ex vno tantum superiorum iuru ac voluntate penderent: neque assuescerent abditos eorum sensus exquirere, vel impertita sciscitari; vel quem, quibusve de causis, iidem aut supra ceteros tollerent, aut etiam infra, suo arbitratu deprimerent: sed illis omne iudicium & consilium à superis datum; sibi simplicitatis & obsequij gloriam esse relictam putarent: essentque proinde ad omnia quamuis ardua & absurda & subita paratissimi. Omnes omnium querimoniae perbenigne audiebat: ac solabatur verbis humanissimis. atque etiam diligenter curabat, vt salua religionis disciplina, & Praefectorum dignitate, vnicique satisfaceret. Neque vero minor vigilanti & seueritate Praefectos ipsos quam reliquos omnes in officio continebat; quin etiam tanto plura maioraque ab illis, quam ab his exigere solitus est, quanto superiores inferioribus, gradus & virtutum insignibus antecellunt. Idem, in respondenda agendoque, simplicitatem ita cum cautione coniunxit, vt satis appareret, alteram alterum non modo impedimento non esse; verum etiam ornamento atque praesidio. Suspensa, vel ambigua, vel obscura verba, perplexum de industria incertumque sermonem; vti barba-

vti barbaras artes; & subdola mendacij tegumenta, fideique ac societatis humanae perniciem, semper est detestatus: ac suo monstrauit exemplo veritatis cultor eximius, quantum inter prudentiam & calliditatem interfit.

Eiusdem ratio proximos adiuuandi. Cap. XI.

MIRAE fuit solertiae in sollicitandis mortalibus, & à diaboli seruitute ad CHRISTI Domini obsequium traducendis. ac quibus artibus daemones ad animarum perniciem vtitur, eadem ipse (quoad liceret, ac fas esset) ad hominum salutem ac beneficium transferebat. Voluntates ac naturas eorum quibus cum ageret, festine odorari; ambiosis splendida, auaritia vtilia, voluptuosis iucunda proponere; & suo, quod aiunt, hamo vel esca quemque piscari. Iam in congressu, maxime Principum, id obseruabat in primis, vt sermonis initia illis daret, extrema reseruaret sibi: cauebatque ne de rebus etiam diuinis inepte vel ad fatietatem ac fastidium ageret. Tristem vero & horridam sapientiam (vtique postquam in lucem hominum prodijt) semper vitauit: cumque philosophiae nomen ipsum, intelligeret, etiam si modeste tractetur, tamen satis odiosum esse per se; nihil in habitu suo, vel in genere vitae, rarum aut notabile conspici voluit: ac semper sese, quibus rebus honeste ac religiose potuit, ad communem consuetudinem accommodauit; neque commisit, vt quod ipse non faceret, id in alijs reprehendere putaretur: prorsus, vt eius mores prima fronte, vel eminus intuenti, vnus aliquis è populo videretur esse: verum quo propius illum inspiceres, quo diutius ac familiarius vtereris, eo magis praestantiam virtutesque virtutum, tanquam odorem ex affricu sentires, atque id ipsum est causae, cur nostris nullam in vestitu ornate, religionis iniunxerit notam: sed quo facilius in hominum coetus & consuetudinem irreperant, ac tempestiuus colloquijs vnumquemque adiuuarent; vbi cumque gentium versarentur, quam modestissimo eius gentis habitu iussit incedere: neque vllum dare signum animi à sensu communi vel ab humanitate abhorrentis. Idem valde vituperabat moderatores animarum eos, qui vel vna eademque via, ac ferme quam ipsi tenuissent, ceteros etiam ad studium virtutis conarentur adducere; vel, dum taxat si quis ad pietatem esset sua sponte propensus, formandum regendumque susciperent: sed ipse nimirum vel feros & barbaros homines non dubitabat aggredi, sic, vt à singulis quod dabatur acciperet: & quos ad consilia CHRISTI prouehere non posset, certe ad praecipua sensim allicere nitebatur. atque vt bonus agricola non tantum rectas & fructuosas arbores, sed etiam deprauatas, neque ita fertiles colit; easque vel adminiculis erigit, vel circumcidendo castigat, vel sub aliena latentibus ymbra caelum aperit, vel telluris vitio laborantibus mutat locum; sic ille, rerum difficultate nequaquam exterritus, dispiciebat in primis quod ingenium quatuor tractandum esset; iidemque saepe morbis, pro varietate naturae, non diuersas modo, sed etiam contrarias inter se medicinas adhibere consueuerat. Quod si quem, omnia expertus, tamen è coeno peccatorum extrahere nequiuisset; non ideo contrahebat animum, vel se angiori dabat, quasi oleum & operam perdidisset; sed conscientiae & officij fructu contentus, acquiescebat in alto Prouidentiae diuinae consilio. De spirituum disfectione (quam ille scientiam habuit maximam) deque moderandis affectibus, multa praecipit egregie; quae quoniam exstant scripta (quemadmodum initio diximus) nihil est quod à nobis hoc loco ingeratur.

Vita eius quotidiana, & domestica. Cap. XII.

SOCIETATI Præpositus, de uera iam ætate; viuendi priuatim hanc ferme normam tenebat. Mane, vt primum euigilasset, certum tempus dabat precationi, & contemplationi bonorum caelestium; deinde, si sacrificandum illi esset (quod munus propter summam animi attentionem, & corporis imbecillitatem, sæpe intermittere cogebatur) sacro, sub vesperam pridie, ad Urbis consuetudinem ordinato, & accurate præcognito, rem diuinam faciebat: quæ recitanda forent, vel in priuato sacello, nemine præter administrum adstante, contra morem Hispaniensem elata pronuntians voce. vsque adeo Ecclesie Romanæ ritus omnes & ceremonias adamauerat. A psallendo, quamquam inuitus abstinebat, quod ei propter vim lacrymarum, & frequentem ecstasim qua corpus mire affligebatur, eiusmodi officio summus Pontifex nominatim interdixerat. A sacro, si cuius negotij causa prodeundum esset, comite vno prodibat: si minus, admittendis audiendisque vel domesticis vel externis operam dabat, serena parique semper, vt diximus, fronte minime suspiciosus ille quidem, aut timidus; attamen apprime circumspectus ac prouidus, vt illi non facile quisquam posset imponere. Actiones autem omnes, è D. Basilij præcepto condiebat tacite precationis sale; seque ipsum, vt dictum est, excutiebat subinde, ne quid labis ex quotidiano mortalium rerum vsu contraheret. A prandio, post gratiarum actionem, remissionis causa, de rebus haud ita serijs molestisve sermones habebat iucundos, qui tamen, vt plurimum, ad agendi & gubernandi scientiam facerent. Inde vel actibus publicis, vel subscriptioni lectionique epistolarum, tempus dabat. ac multa etiam, prout res exigeret, sua manu exarabat ipse, tum, si hora suppeteret, suorum acta recognoscebat. à cena vero, insequentis diei negotia disponebat, accersitisque administris, vel procuratoribus, sua cuique separatim dabat mandata: deinde cum eo quem sibi à secretis elegerat, per otium agebat: eo dimisso, ad multam noctem solus inambulabat innixus baculo, maiorem in modum attentus meditantque apud se; postremo, quod supererat temporis, necessaria tribuebat quietis, id erat spatium horarum circiter quattuor. Cubiculo vsus est per angusto ac tenebricoso, cuius formam nec successores quidem adhuc, religionis, vt puto, causa mutarunt. cibi potusque fuit adeo parcus, vt gustatum funditus perdidisse videretur; nisi si quando pauculis vesceretur castaneis, quibus patrio more puer olim assueuerat. nulli vquam serculo quamuis famelicus ac ieiunus, arrisit; nullum edulij vel condimenti genus cuiquam indixit, nihil vquam inter edendum est questus; licet per adiutorum inscitiam incuriã ve cibaria male cocta conditaque; vinum etiã fugiens aut acidum præberetur. nihil denique sibi proprie apponi voluit vquam: & grauius administrum aliquando punijt, quod vix racum vni sibi præter ceteros attulisset. quæ sane peritus rerum estimator haud ita leuia duxerit, si hominis vel ætatem ipsam, cui multa dantur, vel infirmitatem valetudinis plura imperantem, vel denique summam inter suos potestatem & licentiam, vt ita dicam, suo arbitratu viuendi, consideret. Munditias in victu cultuque dilexit, sed faciles, & nequaquam exquisitas, cuiusmodi & viatorem, & CHRISTI famulum decent; placuitque ei semper, ad alliciendos præsertim homines, vt dictum est, non intacta frugibus: Ac de Ignatio quidem (quod me non fugit) alia id genus multa narrantur, vt in singula persequi necesse non est, tantum ad veri mores virtutemque intelligendam, hæc pauca libauimus,

Pietatis opera publice per eum instituta. Cap. XIII.

NTER ipsam Societatis administrationem, cui potissimum inseruiebat, non exiguam partem curarum alijs quoque rebus impertijt, atq. ijs maxime, quæ ad salutem & commodum populi, atq. ad splendorem ac dignitatem sanctæ Romanæ Ecclesie pertinerent. De curandis ægrotis, & penitentiæ sacramento, Innocentij tertij Papæ lex est: Aegrotos nisi peccata rite confessos, à prima inspectione medici neve adeunto, neve curanto. Ea lex cum ipsa desuetudine propemodum antiquata esset, perfecit Ignatius vt salutaris illa consuetudo, longo intervallo reuocaretur; visendi tamen spatium in alteram vsque vicem extracto: qua moderatione videlicet, simul & publicæ existimationi, & singulorum animis corporibusque consultum est. Mulierculas à maritis cum pudicitie capitisve periculo disfidentes, matronis ditioribus in officio continendas ac sustentandas diuidere consueuerat: sed cum crederet numerus, ne cui grauior esset impensa, locum ipsidem recipiendis alendisque publice parare constituit; suumque consilium impertijt primoribus ciuitatis. quibus rem ita probantibus, vt nemo tamen se profiteri vellet tã gloriosi operis principem, hanc rationem Ignatius iniijt rei ad exitum perducendæ. Ex area templi nostri Petrus Codatius procurator lapides ingentes effoderat, cuiusmodi multi ruinis veteribus continentur. hos igitur lapides, in magna rei familiaris inopia vendi, & summam ex ijs confici aureorum centum Ignatius imperauit: eam pecuniã cum ad opus inchoandum primus in medio posuisset, tantum reliquis ardorem iniecit (insita mortalibus natura propere sequendi quæ inchoare piguit), vt ex voluntaria collatione institutum sit cœnobium, quo eius generis foeminae sese reciperent, ibique securæ tamdiu delitescerent, quoad compositis controuersijs in gratiam cum maritis redirent: atq. idcirco cœnobium (vt supra diximus) Male nuptarum vulgo appellatum est. Ad eius autem loci custodiam atq. administrationem Ignatius piorum hominum sodalitate adhibuit, prudenti sane consilio. Etenim in communem vtilitatem intentus, ne vno dumtaxat munere implicitus teneretur, vt quodque opus absoluerat, confestim eius operis procuratore certis atq. idoneis hominibus demandata, ipse animum & cogitationem ad alia deinceps atque alia transferebat. Parthenonem etiam sanctæ Catharinæ, cui à Funarijs vel à Rosa cognomen est, Ignatius idem instituit. quo in Parthenone puellæ forma eleganti, quarum pudicitia periclitaretur ob angustias rei familiaris, magna præfectorum diligentia conquisita, interdum etiã pro potestate, si res exigat, è complexu parentum abrepta, hodie ad centum & quinquaginta sub claustris, & sanctimonialium foeminarum disciplina, magno labore & impensa educantur: eademque, simul atq. maturum est, vel perpetuæ religioni & castitati sponte se consecrant; vel idoneis viris dantur nuptui, dote à loci præsidibus persoluta. Non minus laudabile quod sequitur. Cũ plurimi bonæ interdum indolis pueri & puellæ, vt in Vrbe plena peregrinis & aduenis, destituti vel orbi parentibus, miserandum in modum per plateas & compita seminudi & egêtes errarent, vtriusque sexus & commodis & salutibus, eodem Ignatio suadente, prouisum est. Itaque ex eo tempore duabus in adibus, hoc est sanctæ Mariæ in Aquiro, & sanctorum quattuor Coronatorum, masculi seorsum ac foeminae, & gratis aluntur, & rudimentis Christianæ fidei, ac partim litteris, partim etiam necessarijs ad vsum reipublicæ artibus atq. opificijs imbuuntur. Vtriusque autem sexus est hac tempore huiusmodi capiti amplius ducentorum; quorum illi præter domesticas exercitationes, ad funera quoque profectura psallentes & candidati procedunt; hæc, vbi adoleuerint, vel maritantur, vel in sacratarum virginum collegia sese conferunt. Quinetiã, quod olim in patria sua perfecerat, id ipsum Romæ quoque molitus est: vt vlcerosi ac mendici per compita misere qui iurant, vni in locum coacti, publica impensa ex censu & collationibus alterentur. eamque

rem ingenti ciuitatis approbatione ad exitum perduxisset, ni pauci potentes, nescio quo spiritu impulsus, huic tam præclaræ actioni obstitissent. Ad hæc, è quibuslibet Hebræorum si cuiuspiam Euangelij lumen affulserat, hunc hospitio cõfestim acceptum Ignatius pro sua tenuitate liberaliter ac benigne tractabat, quoad Christianis præceptionibus eruditus baptismatis fonte renasceretur. neq. à procurandis neophytorum commodis ante destitit, quam ex auctoritate summi Pontificis ædes paratæ sunt, quas Catechumenorũ appellant: quibus in ædibus hodie masculos seorsum ac foeminas, cum aliorum, tum præcipue Gregorij XIII, Pontificis maximi munificentia large sustentat. atq. etiam (quod expressius caritatis argumentum est) baptizati ex eo loco non ante mittuntur, quam aut litterarum præsidio quas interim edocentur, aut artis cuiuspiam, necessaria sibi in reliquam vitam adiumenta parauerint. quo pietatis officio multi ex eadem secta permoti, magno bonorum gaudio, sese quotannis ad CHRISTVM adiungunt. Illud vero optimum, quod ad catholicæ fidei reliquias in Septentrionali plaga fouendas, augendasque, auctore atque adiutore in primis Ioanne Morono Cardinali amplissimo, Seminarium clericorum in Vrbe condidit, dato negotio nostris hominibus, qui conquisitos bonæ indolis adolescentes Romam ex iisdem regionibus mitterent. atque id Seminarium, siue collegium Germanicum, vt appellant, acerbissimis deinde tempestatibus, ingenti labore ac perseverantia tutatus Ignatius est, præstantissimis è tota Societate doctoribus ad eam iuuetutem & litteris & moribus instituentiam adhibitis. quod opus & Ecclesiæ Romanæ ornamento, & Germaniæ magno adiumento & fuisse, & esse hodie vel maxime constat, cum in eius pæne collapsi instauratiõne & amplificationem, idem Gregorius XII. pro sua præcipua in eas nationes clementia & voluntate vehementer incubuit. Nec Germanicæ modo, sed cæterarum quoque gentium pueros & adolescentes Ignatius, pijs ac liberalibus disciplinis imbuendos (quam vnã expeditissimam emendandi generis humani rationem ducebat esse) per se suosque admonitu plane diuino suscepit: atque ob id ipsum, gymnasia, quibus æque infimi ac summi gratis erudirentur, non Romæ solum, sed etiam toto pæne terrarum orbe constituit, summa adhibita cura, vt ne quid professores nostri, quamuis acutum & plausibile afferrent peregrini vel noui dogmatis, nedum ab orthodoxa fide abhorrentis, verum in singulis quæstionibus celeberrimam quæque & probatissimam doctorum placita sequerentur.

Quadam de Ignatio mira. Cap. XIV.

PRAETER ea quæ superioribus libris Ignatio diuinitus accessisse retulimus, non pauca de eodem admirabilia prædicantur. **F** quorum aliqua nobis hoc loco exponere visum est. Recenti conuersione, Hierosolymam petens, dum Barcinone transmissionem expectat, interea diuinam rem, sacras conciones, & alia religionis officia quàm accuratissime obire non destitit. Accidit autem aliquando, vt cum in templo verbum Dei audiret; conspicata hominem foemina princeps, peregrini habitu sæci plebis immistum, videre sibi visa sit eius caput ac faciem eximio quodam fulgore splendentem, idque tanta sua cum animi voluptate, vt quamquam inuita ac repugnans modestiæ causa, tamen ab eo aspectu oculos nulla ratione posset auertere. Igitur cõcione dimissa, nihil ei fuit antiquius, quàm vt mariti permisso, peregrinum per idoneos homines oppido conquisitum hospitio acciperet: qui domum ingressus, percunctantibus illis, quis aut cuius esset; peregrinari se Hierosolymam dixit, neq. de se ipso verbum ultra addidit: verum enim vero sermonem de rebus diuinis instituens, omnes qui aderant, cælesti quodam solatio lætitiæq. perfudit. Quare vehementius etiam permoti, operam dedere, vt nobilis quidam vir, ipsorũ propinquus, in Italiam traiecturus, vna cum Ignatio conscenderet, rati, nauigiũ utiq. tali vectore perire non pos-

A non posse; neq. eos sefellit opinio: siquidem alia nauis, cum eodem fere tempore vela fecisset, non longe à portu vi tempestatis absorpta est; at vero qua Ignatius vehebatur, celerissimo cursu Caietam incolumis tenuit. post reuersionem vero, dum Barcinone, vt in intro dictum est, Grammaticæ rudimentis operam dat, res accidit ad viri sanctitatem illustrandam haud leuis momenti. In parocchia beatæ MARIÆ, cui à Mari cognomen est, ad plateam Lullianam, Lyssani duo fratres de patrimonio diutius litigauerant. Ac deniq. à iudicibus lata sententiã, is qui causã ceciderat, præ nimio dolore ad vltimam desperationem redactus, impulsu dæmonis è cubiculi trabe laqueo se suspendit: ea re cognita vicini ad tetrũ illud spectaculum cõfluunt, mirantes hominis facinus, miserantes insaniam. Id simulatq. Ignatius audiuit, cõfestim aduolat, pendentem ex infelici tigillo restem præcidit, hominẽ vel cadauer potius collocari iubet in lectulo. deinde seorsum nixus genibus pro salute ipsius Deum orare non sine lacrymis institit. Res mira. deprecante Ignatio, cunctis qui aderant in lectulum obuersis, & expectatione suspensis, miser ille repente sustulit oculos, vocisq. vsum eatenus dumtaxat recepit, quoad vocato celeriter in id sacerdoti peccata rite confessus, ac demum expiatus, animam è Tartari faucibus ereptam Domino reddidit. cuius rei fama totam urbem, finesque illos magna cum omnium admiratione peruasit; & supersunt hodie, qui meminerint: à quibus ego id ipsum Barcinone diligenter quæsiui. Ac multo post, Romæ, constituta iam Societate aliud non minus mirum Ignatio contigit. Cum Alexandro Petronio, cuius ante meminimus, & medico & philosopho insigni, magnum vsum amicitiamq. contraxerat. Ad eum ægrotum aliquando vicissim ipse, visendi causa cum adisset, quamquam alieno tum tempore, tamen pro familiaritate à domesticis introductus, occlusis fenestris in lectulo quiescentem inuenit. & ex tenebris ratus hominem sopori sese dedisse, suspensio vestigio tacitus adrepens, puluino sensim assedit. ac nihilominus Alexander è somno excitatus, & repente Felicitatem vxorem in clamans: Quis nouus hic splendor, quæ tanta, inquit, lux cubiculum complet? At illa simpliciter, id quod erat, vnum Ignatium introisse respondit. Tum Alexander, homo grauis & prudens, non dubio argumento viri sanctitatem interpretatus, ex eo die Ignatium tamquam humano fastigio celsiorem, magis magisque suspexit: totamque deinde rem ipse mihi alijsque serio exposuit. Parisijs, Michaël quidam Hispanus, quem Romæ deinde falsæ criminationis ministrum in Patres fuisse diximus, impatienter ferens patronum suum Franciscum Xauerium è medio honorum cursu ad studium humilitatis Christianæ traductum fuisse, ira percitus, Ignatium, vt pote eius rei auctorem, interficere omnino constituit: cumque in hospitium ipsius vltro inuasisset, strictoque iam gladio scalas furibundus ascenderet, diuina repente voce perterritus: Quo tendis infelix? retulit gradum, totamque rem conscientia victus postmodum ipse confessus est. Anno à virginis partu MDLIV. Rodulphi Pij Cardinalis opera, Societatis collegium ad Lauretanam ædem institutum est; acciditque, vt domus nostris ad habitandum attributa, lemorum terroribus, & faunorum ludibrijs admodum esset infesta. cumque, noctu præsertim, modo hi, modo illi detractis è cubili stragulis, vel insolito quodam cachinno excitati per cœcas tenebras trepidarēt; ad eam pestem auertendam multa nequicquam experti, deniq. per epistolam ad sacrificia & preces Ignatij, tamquam ad sacram anchoram communi consensu confugiunt. Ille re cognita, Deum attēte precat, rescriptis socijs, bono essent animo, ac diuino præsidio freti (quod in tali re fecerat ipse non semel) dæmonum terriculamenta nihili ducerent. Mirum dictu. recitatis litteris, omnes cõfestim ea molestia spectrisque non modo in præsens, verumetiam in posterum liberati sunt. Cum Ignatij defuncti corpus exsequiarum causa iaceret in feretro, Bernardina quædam Romana, filiam strumis iamdiu laborantem, quam arte nulla medici sanare valuerant, ad osculandas mortui manus admouere vehementer optabat, certam ex eo contactu, filia valitudinem sibi pollicita: sed cum præ turba, impetu sæpe capto puella numquam ad feretrum accedere potuisset, denique mater, quippe quam filia caritas valentiorẽ audaciorẽque reddebat, non ante destitit, quàm ex Ignatij vestimentis frustulũ adeptã est. id frustulũ virginis collo simul atq. alligatum; velut præsentis numinis ope morbus euauit: cuius mira-

raculi rumor cunctis, ut par est, admirantibus longe lateq. manavit. Ac ne prophetia quidem insigni dono caruisse putadus Ignatius est, siquidem aliqua partim abdita aperuit, partim longe à conspectu remota monstravit; partim etiam multo post futura, sine villo errore praedixit. In ijs qui Barcinone Ignatium maxime colere, ac praecipuum ex eius consuetudine & monitis fructu vtilitatemq. cepere, vidua quaedam fuit nomine Agnes, è Paschala familia, haec cum caetera caritate Ignatium adiuuit, eiusq. sustentavit in opiam, tum Parisios proficiscentem, ad vsq. templum sancti Andreae tria millia ab vrbe passuum, officij causa profecuta est vna cum Ioanne filio, optima spe summæ virtutis ac pietatis adolescētulo. Hunc in digressu cum oscularetur Ignatius, ei q. praecepta in reliquam vitā paterna daret: Cur, inquit ille, cum alijs abs te ex culti, tuisq. monitis incitati, vel CHRISTI cōsilia sint sequuti, vel certe in virtute magnos progressus effecerint, me vnum, parens optime, rudē informemq. destituis? quid misero mihi te absente futurū est? Atqui bono animo esto fili, respondit Ignatius, nequaquam tibi deerit exercendæ patientiæ, deque Deo bene merendi materies. namq. vbi adoleueris, vxorem duces, multisq. incommodis afflictaberis, quæ te solui delicijs, & in auxilio diuino implorando torpere minime patientur. Neq. absuit dicto fides. siquidem post aliquot annos ille contracto matrimonio multos suscepit liberos; cumq. haud ita diues esset, debitorum fraude, quibus non exiguam pecuniæ summam crediderat, rei familiaris naufragium fecit, hodieq. confecta iam ætate senex, seq. familiamq. suam quotidianis laboribus ægre sustentat. Eius deinde Agnetis mortem Barcinone sanctissime obitā, Romæ Dei monitu praesensit Ignatius, vt litteræ Antonij Araozij, qui morienti viduæ affuerat, nihil ei super illa re noui postmodū attulerint. Quidam haud ita pridem in Societate versatus, cū ex imposito sibi munere tanta molestia afficeretur, vt somnū capere vix posset, ac de repetendo saculo cogitaret; Ignatius rem diuinitus odoratus, adolescentem nocte intempesta è lectulo vocari ad se iussit, alioqui fratrum necessitatibus mirū in modum parcere solitus. Is cum animo valde perturbato venisset; ficta persona quaesuit ex eodem Ignatius, si quis hac vel illa tentatione sollicitaretur, quidnam ei consilij daturus esset? ac per eam fermocinationem omnes illi obstupescenti sensim eius animi recessus ac latebras patefecit simul, & perturbationes admirabili dexterritate sedauit. eodemque caritatis officio erga alios quoq. multos pari perspicacitate perfunctus est, qui cū suos morbos propter incitiam aperire nō possent, vltro ijs ipsemet ante medicinam, & genus ægritudinis, & causas detegebat. Vicitia, Fabro & Laine comitibus, dum ex voto finem anni vertentis expectat, caeteris item Patribus ob id ipsum Veneta ditione dispersis, repente affertur, Simonem Roterigium, Bassani, grauisima febri correptū, in extremo versari vitæ discrimine. quo nuntio percussus Ignatius, licet ipse quoque febricula teneretur, tamen illico surgit, ac Iacobi Lainis qui grauius laborabat, cura pijs hominibus demandata, sequēte Fabro se pedes in viam dat, eodemq. die passuum octodecim fere millia confecit ea quidem celeritate, vt praecedentem vix Faber consequi posset. Cumque ex itinere, de Simone sollicitus, orandi causa paululū è semita diuertisset, supplicatione peracta, sensit auditas preces: atq. ad Fabrum rediens, pro certo affirmavit, Simonem è morbo euasurum. ad quem vt venit, arte complexus hominem lata omnia sperare, & certam sanitatē expectare iussit. Nec sane frustra: quandoquidem Simon paulo post, contra omnium opinionem pristinae valetudini redditus est; atq. id beneficium hodieq. secundum Deum Ignatio sese acceptum referre testatur. Haud longe à Bassani mœnibus loco edito templū cernitur beati martyris Viti, ex quo in subiectam conuallem despectus est cum cetero cultu visendam, tum crebris aquarum è Medoaco amne deriuationibus. Id templum eo tempore tuebatur solitarius quidā, Antonius nomine, vir doctrinarum expertis & idiota quidem ille, verum tamen seuerus, & grauis, & ipso totius corporis atq. oris habitu venerabilis; ac proinde apud illas gentes magna virtutis & sanctitatis opinione. Is Ignatiū nihil insigne praesferentem, elato supercilio (vt ipse postea fatebatur) cōtemnere apud se cepit, ac paruifacere; quoad intentius aliquando supplicanti demonstrare dignatus est Dominus, qui vir & quantus esset Ignatius, quamq. multorū adiumento & salutū diuina prouidētia destinatus. ex quo suā ille temeritatem

tatem dolenter accusans, Ignatiū studiose dein colere atque obseruare instituit. Per eosdē forte dies quidam ex Ignatij socijs, partim anachoritæ consuetudine, partim etiā ipsius loci amœnitate captus, ita cogitare capit apud se; Hem, Ignatij comites, vexatis tanto labore, tanta rerum omnium difficultate corporibus, de animorum insuper salute periclitamur. raro, quam extulimus domo, mentem spiritumque referimus: nimium pulueris sordiumque campestri hoc opere & exercitatione colligimus. ac caeteris quidem maior fors gratiæ diuinæ fiducia, plus virium fuerit ad obuia quæque superanda: mihi vero meæ infirmitatis praclare conscio, nonne conducatur, procul negotijs tumultibusque caelestem in terris vitam vna cum hoc sancto eremico cultore transigere? & abiectis multiplicibus curis: vni Deo vacare? Hæc apud se identidem reputanti, occurfabant ex altera parte Ignatij caritas, dulcedo sociorum, capta communia, datae dexteræ, & deferendi nefas. Eiusmodi cogitationum æstibus cum aliquandiu fluctuasset; denique consultandi causa ad anachoritam ipsum adire constituit. sed nequaquam celsit illi res è sententia. quippe vixdum extra oppidum extulerat pedem, cum ei vni spectrum est obiectum, armatus vir, trucibus oculis, stricto gladio minitans. Exterruit primo ea species hominem: dein impetu capto cum nihilominus pergeret; iratus ille ac furens in obuium irruere visus. Tum vero peregrinus haud dubie terga dat, ac sine respectu in oppidum auolat, mirantibus incolis quod tam effuse fugientem aspicerent, nemine persequente. At ille à præcipiti cursu non ante desistit, quam in ipsius Ignatij diuersorium sese cum infana trepidatione coniecit. Cui renidens Pater (totam quippe rem Deo reuelante cognorat) Siccine titubas? inquit: Modicæ fidei, quare dubitasti? Qua ille interrogatione, & in præsentia valde compunctus, & in posterum, ne ab instituto deficeret, magnopere confirmatus est. Cum Ioannes Codurius, è primis Patribus vnus, è graui morbo in vltimum vitæ periculum esset adductus; ad rem diuinam pro socij salute faciendam Ignatius ædem sancti Petri in Monte aureo petijt: cuius & loci, & Apostoli, vt supra diximus, præcipua quadam religione tenebatur. cum ad medium fere peruenisset pontem Ianiculensem, qui Sixti pons hodie dicitur; sublatis intentisque repente in cælum oculis, retulit pedem attonito similis; ac deinde conuersus ad comitem (is erat Baptista Viola Parmensis, ex quo hæc ipsa cognoui) Domum redeamus, inquit: Codurius noster migravit è corpore. Creditus est Ignatius ex illo stupore, & syderum intuitu, & repentina reuersione, vt olim Hozij, fictum Codurij animam vidisse cælum intrantem: licet iustis fortasse de causis de hoc celauerit, quod iustas item ob causas de illo non reticuerat. nam & id ipsum alius aspexisse ferebatur, & ex horarum ratione conperitum est, eo ipso temporis momento Codurium exspirasse: & alioqui non fuit, cur amicissimi viri cognito excessu, domum extemplo reuerteretur, vel ad piaculare sacrum eius, causa de more faciendum, recta pergere omitteret. Id autem accidit anno post Virginis partum. M D X L I. quarto Kal. Septembris. Eodem fere loco deinde quiddam aliud accidit non absimile. Cum Stephanus Baroëlius Nouocomensis, qui viuit adhuc, periculoso morbo implicitus teneretur, & cunctis de illius vita sollicitis, Ignatius pro viri valetudine in eadem illa quam diximus æde sancti Petri in Monte aureo perlitasset; in reditu comitem lato vultu compellans (is fuit Petrus Ribadeneria Toletanus, qui hæc ipsa mandauit litteris) non moriturum ex eo quidem morbo Stephanum constanter asseuerauit. nec vana fuit prædictio: siquidem haud ita multo post, ægrötus non sine magna omnium admiratione conualuit. Cum Patavij, nostris ad gymnasium & reliqua Societatis munera, sanctæ Mariæ Magdalænæ templum, & eius templi vctigalia tribuisset Andreas Lipomanus egregia pietate vir, cuius mentionem antea fecimus; de adeunda loci possessione graue certamen à nobilissimis viris iniectū est. Venetijs tum Laines & Salmeron Societatis causam agebant, ij ad rem perficiendam omni conatu nequicquā adhibito, cum aduersariorum potentia valde premerentur, ac pæne ab incæpto desistere decreuissent; postremo (quod vnum reliquum videbatur esse perfugium) per litteras totam rem Ignatio commendant. Ille, cum quinta circiter feria litteras accepisset, postridie (qui dies erat natalis Deiparæ Virginis) re diuina peracta, respondit CHRISTI, causam ne deferrent; eodem adiuuante,

voti compotes fore. nec vana fuere promissa: quippe, re in Senatu diu multumque agitata, denique possessio nostris adjudicata est cunctis ferme suffragijs: atque à peritis rerum æstimatoribus non leue miraculum est habitum, in eiusmodi ciuitate, à duobus ignotis & peregrinis hominibus, clarissimorum ciuium opes & gratiam superatam fuisse. Paulo IV. Pontifice maximo, cum inter bellicos tumultus vir quidam princeps, qui nuper est mortuus, Collegij Germanici tutelam ac patrocinium, oneris & impedij grauitate defatigatus abijcere cogitaret; idemque auctor esset Ignatio, vt, ne in re iam desperata ac pæne collapsa, diutius operam & oleum perderet; sane fortiter Ignatius illi respondit, Faceret ipse quod vellet: se quidem, quoad viueret, eam procurationem numquam esse depositurum. neque vero dubitare se, quin tam præclare inchoatum opus diuina prouidentia conseruatura esset; ac datura aliquando Pastorem, qui non modo necessarijs, verumetiam copiosis ad victum cultumque vectigalibus id Collegium instrueret. Per eadem fere tempora, vir quidam pecuniosus, templi nostri miseratus angustias, ædem nobis ædificare voluit laxiorem. sed cum is descriptionem quandam suam sequeretur, cum dignitate quidem illam & elegantiâ, verumtamen ad religionis nostræ vsus parum idoneam; Ignatius piam viri voluntatem utique accepit, egitque, vt debuit gratias; rem vero ipsam animo fidenti reiecit; quod sibi compertum esse diceret, non defuturum olim, qui templum nostris muneribus accommodatum exstrueret. Quarum duarum præfensionum alteram Gregorij XIII. Pontificis maximi summa, vt dictum est, pietas atque benignitas; alteram Alexandri Farnesij Cardinalis amplissimi eximia religio, & regia plane magnificentia comprobauit. Alia item de Ignatio miranda narrantur: quæ quia mihi haud satis explorata sunt, necesse non habui adscribere. præsertim quod clarorum hominum sanctitas, non tam signis atque miraculis, quam caritate in Deum, & vitæ innocentia continetur.

Eiusdem forma, & statura corporis. Cap. XV.

STATURA fuit modica, & grato & pleno dignitatis aspectu; colore inter album & aquilum; exporrecta lataque fronte; viuacibus oculis; ob longo & incuruo naso, quam vel in primis certam prudentiæ notam metoposcopi existimant. claudicauit non nihil è vulnere olim in propugnatione Pompeionensis arcis accepto, sed citra vllam deformitatem; vt nemo fere nisi curiosus animaduerteret. Effigies circumfertur illius, nõ admodum ad viu um, vt familiares affirmant; siquidem ex mortui demum facie, gypso imaginem expressere plastæ, quoniam ipse, dum viueret, neque pingi se neque fingi permisit, omnibus in rebus humanæ gloriæ contemptor egregius; ac dignus profecto, cuius vitæ sanctimoniam præstantissimasque virtutes, pia posteritas, tanti parentis memor, in omne tempus imitetur & celebret.

F I N I S.

IN HI

IN HISTORIAS INDICAS RERVM MEMORABILIVM

Index.

- Basinorum Rex Alexander.* pag. 18. E
Abasini obsequium Clementi VII. P. M. defertur. 168. F
Abasina gens Alexandrino Patriarcha patret. 333. A
Abasinorum mores. 225. A 227. A
Abdala dynasta Camparis. vide Campar. 103. C
Abduti Brachmana. 25. A
Acenorum Rex. 80. E 135. A 142. E 160. E 161. C
Adamas Aethiopiae Rex infensus Catholicis. 329. C
Adenum oppidum. 17. C 100. F 124. E 125. C 127. A 189. B & inde. 217. A
Aegidius Annius. 4. F
Aegypti Campsonis consilia conatusque 50. D 69. C 123. B 125. B
Ab Selymo Ottomano extinguitur. 124. F
Aerius Ternatis Rex. 197. A 201. C
Agazinum Cambaiae oppidum. 198. E 188. E
Agefymba noti orbis terminus antiquus. 16. E
Aialus Ternatensis Regis frater. 162. F
Rex idem. 191. B 195. C 196. B
Aialus alter hoc nomine. 253. A
Alcoranum Mahometanorum vel potius Coranum. 287. C
Alexander VI. Pont. Max. definit limites navigationum. 15. C
Alexander Abasiae Rex. 18. F
Almansor Tidoris Rex. 99. B eiusdem obitus. 177. C
Alodini Mahometani reguli conatus in Lusitanos. 91. C 93. C 98. D 105. A 130. D 142. F 162. D 168. D
Victus ad Vgentanam emoritur. 172. D 174. E
Alphonsus V. Lusitaniae Rex. 4. E 5. B
Alphonsus Cardinalis, Emmanuelis Regis filius. 199. A
Alphonsus Congi princeps baptizatur. 10. D
Eiusdem acta. 12. E 88. E 97. A
Alphonsi Albuquerque gesta res. 43. C 56. E 62. D 73. C 78. E & inde. 82. F 86. E 92. D 100. F 105. C
Naufragium 95. C *obitus. laudes.* 107. C
Alphonsus Noronia Indiae Praetor. 312. F 314. E 320. F
Alphonsus Paiua. 17. B
Alphonsus Persona Quaestor Malacensem arcem tuetur cregie. 98. D
Alucan rector pueritiae Mamudij Cambaiae Regis Lusitanos ad Diuum obsidet. 216. D
Amangutium Iaponis urbs. 278. E 332. D
Ambassecongum urbs regia Congi. 8. F
Amboinus insula. 202. E
Americus Vesputius Brasiliam regionem explorat. 31. B
Amida, & Xaca Iaponiorum dy. 247. C
Ammonite populi. 291. A
Amochi deuota capita. 26. E
Ananazes pomi genus in Brasilia. 32. D
Anathema. vide Miracula.
Anchediua insula. 28. F 52. E 55. B
Andreas Ouicidus Episcopus in Aethiopiam. 323. C 239. C
Angerus Iaponius baptizatur. 275. A 277. A
Annus à Lunaribus periodis Sinae conficiunt. 112. E
Anta animal in Brasilia. 32. E
S. Antony Caenobia in Abasiae. 139. B
S. Antony Saxa. 138. F
Antonius Casalius Franciscanus. 268. F
Antonius Correa in Pegusios. 133. C
 Ccc Mala-

Malacam reficit commeatu. 134. D
 Mocrinum ad Baharenum superat. 151. C
 & inde.
 Antonius Criminalis occiditur ab ethnicis. 293. A
 Antonij Galuani laudes & acta. 198. F & inde. 199. A
 Antonij Laurerij Franciscani naufragium. 79. C
 Laudes, actaque. 95. C 57. C
 Antonius Paina in Macazares. 237. B
 Conuertit Reges ac proceres. 238. F
 Antonij Passanij facinus memorabile. 135. B
 Antonius Quadrius Patriarcha Socius. 330. E
 Antonius Sylueria Diensis arcis praefectus. 187. B & inde 216. D & inde.
 Antonij Verani egregium facinus. 135. B
 Apri amphibij in Brasilia. 32. E
 Aqua lustralis. vide Miracula. 304. F
 Arabia Felix. 16. F 291. A
 Arabicus sinus. 17. A
 Argentens amnis. 31. C
 Argenti Sinae auarissimi. 110. E
 Armuzia Insula & vrbs. 65. B 151. A
 157. B & inde 184. D & inde.
 Aroezius Ternatensis dynasta. 158. F 162. E
 193. A
 Aromata promontorium. 17. C
 Arquicum oppidum. 139. A
 Arsinarium promontorium. 5. A
 Aruanus regulus. 142. E 161. C
 Arx ad Anchediuam. 52. E 55. B Ad Armuziam. 66. E 106. E 157. B Ad Goam. 85. B 83. A Ad Calecutum. 102. E 165. C 167. C Ad Cananorem. 52. E 58. D Ad Ceilanum. 131. B 146. F
 Ad Ciaulum. 154. E Ad Cocinum. 43. A 45. B Ad Diuum. 187. B Ad Malacam. 94. F 98. B 130. D 137. A Ad Maladiuas. 137. A Ad Pacem. 142. F 161. C
 Ad Quiloam. 51. C Ad Socotoram. 68. F
 Ad Ternatem. 159. A
 Afrasafagar alio nomine Claudius Aethiopiae Rex. 223. B
 Astrolabium ad rei maritimae usum transferitur. 6. D
 Auius Amboini oppidum. 202. F
 Auzoa Cherfonesus. 16. E
 Aulolola populi Guineae. 16. E
 Azedecan Goam obsidet. 204. D Salfetas

Lusitanis tradit. 204. D rebellat. ibid.
 Rursum tentat fedus. 241. A. Emortur. 242. D

B

ACANOR oppidum capitur a Lusitanis. 170. E
 Bacianum Insula Molucarū. 158. E 178. D 201. C
 Badage populi. 293. A
 Badurius Cambaie Rex. 209. A occiditur. 214. F
 Baharenum Armuzia vrbs. 151. B 184. D
 Banda insula descriptio. 98. F
 Bandora Cambaie oppidum. 208. F
 Baptismus in Congi regno primus. 8. E
 Baptismus parturientem feminam leuat angustys. 236. B
 Barbara mulieris Lusitanae constantia, & pietas. 218. F
 Bardor domicilium fuminarum. 204. E
 Barnagazius praefectus maximus Aethiopiae Regis. 138. F 139. C & inde.
 Baroa Aethiopiae, seu Abassiae vrbs. 224. D
 Barptolemaeus Diazius Bona spei promontorium primus flectit. 15. C
 Eiusdem obitus. 34. E
 Baticala regulus. 78. E 133. A Regina. 240. D
 Batochina Insula. vide Maurica. 99. C
 Bazainum vrbs Cambaie. 185. B 209. I
 Bemoinus Rex Ialophorum Aethiops. 13. C
 Benestarinum castellū ad Goam. 94. F 96. E
 Bengalae regnifitus. 16. F
 Beniensem regulus Aethiops. 13. B
 Bernardus Iaponius Romam venit primus. 305. C
 Conimbrica in reditu moritur. 305. C
 Betel Malabaricum, seu tambul Arabicum, quos in usus. 27. C
 Bethleem templum Olispone. 30. E
 Bezeguicus regulus Aethiops. 5. C
 Bilganum vrbs India. 241. B
 S. Blasii Aquatio. 21. A
 Bintanum insula. 172. D Vide Alodinius.
 Biremis parua ex India nauigat in Lusitaniam. 213. B
 Bohaates Ternatensiu regulus. 158. F 191. A
 Bolcifes Ternatis Rex. 99. B 158. E vide Ternatem.
 Bombarda machina describitur. 22. E
 Bona

Bona pacis aquatio. 21. C
 Bona spei promontorium. 18. D
 Bona signa flumen Africa. 21. C
 Bonferrus Franciscanus in Pegusos. 330. D 331. B
 Bonzj Iaponiorum sacrifici. 247. B 279. C
 Borneum Insula. 17. A 193. C
 Boues ab Indis adorantur. 25. B
 Brachmanae Indoru Sacerdotes. 24. F 131. C
 Brasilia. 31. B & inde. 300. D & inde.
 Braua vrbs. 44. E 56. F
 Bungi Rex in Iapone. 305. A 332. D

C

CABIS animalis ossa cruori sistendo. 90. E
 Caciziorum in Christianos odium, & conatus. 33. D 288. D
 Vide & Mahumetani. 16. E
 Caffres Africa populi. 16. E
 Caimales dynasta in India. 24. F 27. B
 Cairum vrbs. 50. E 70. D
 Cairum in usum anchoralium ex palma. 136. E
 Caius pyrum syluestre in Brasilia. 32. D
 Calaiatum Armuzia vrbs. 62. D 74. D
 Calaluzium Indici nauigij genus. 172. F
 Calecutum vrbs Malabarica. 16. F 24. E 79. B
 Calcutanus Rex. 24. F & inde. 35. C & inde. 102. E 165. B 186. E
 Camaranum Insula describitur. 101. B
 Cambaie regnum, & Rex. 69. B 187. B & inde.
 Camboia ora. 17. A
 Camis Diu minores Iaponiorum. 247. C
 Camparis dynasta. 103. C
 Camphora, vel potius Caphura. 80. D
 Campson Aegyptius. vide Aegyptius.
 Canacapoli in ora Piscaria hypodidascali. 236. F
 Cananor Malabarica vrbs. 16. E
 Canarini fanum e solido lapide. 305. A
 Cangoximanus Rex. 278. D & inde.
 Capitis vertex abrasus quid significet. 119. B
 Capocate portus Calecutanus. 27. A
 Caramanisa regulus Aethiops. 5. C
 Carigij neophyti mactantur ab ethnicis. 322. D
 Carmania regio. 79. D

Carnis humana esus. 300. D
 Caryophylli, seu clauis descriptio. 100. D
 Casia aromatis genus. 80. D
 Castaneriani comitis iudicium de Francisco Xauerio. 332. E
 Catechismus. vide Christiana doctrina.
 S. Catharinae in Africa promontorium. 5. A
 Catharina Lusitaniae Regina. 236. F
 Catifa Armuzia oppidum. 153. B
 Catua ora Malabarica flumen. 181. B
 Caucasus. 16. F
 Caucincina ora. 17. A
 Ceilanum olim T aprobana. 16. F
 Ceitauaca Ceilani vrbs. 313. A
 Celebes populi ad CHRISTVM adiunguntur. 203. A
 Cerigo bellua Brasilica. 32. F
 Cetiganum. vide Celebes.
 Cetus Indicum nauem quatefacit. 133. A
 Cetus alius Indicum oneraria cingit. 142. D
 Chaunaria Africa promontorium. 3. A
 Cherfonesus Aurca vnde dicta. 16. F
 Chiapotio salubris in Oriente. 109. C 244. D
 CHRISTI ordo in Lusitania. 3. C
 Christianorum veterum in India caeremonia & mores. 39. A
 Christiana philosophia introsum speciosa. 231. B
 Christiana doctrina. 238. F
 Christophorus Columbus. 14. F
 Christophorus Gamma opem Abassino Regi fert. 223. C
 Eiusdem obitus. 226. E
 Christophori Iusartis facinus praeclarū. 165. C
 Ciales flumen, & oppidum. 185. C 208. E
 Ciampa ora. 17. A
 Ciaulum oppidum. 71. A 154. F
 Cingale populi. 147. A
 Citor vrbs Indica. 210. F
 Claudius Rex Aethiopiae. 223. B 328. D
 Clauus, seu Caryophyllon. 100. D
 Clementi VII. Pont. Max. Abassini obsequiū defertur. 168. F
 Cocinum Indica vrbs. 17. C 35. C & inde. 52. F 96. D 183. C
 Cocus seu nux Indica. 136. E
 Colanum Malabarica vrbs. 36. E 44. D 52. E
 Collegium Goanum. vide Goa.
 Columbum Ceilani oppidum. 134. C 137. A
 Columna Vasci ubi posita. 132. D
 Columna cum inscriptione ubi posita a Lusit.

INDEX IN

Lusitanis. 6. F
 Comagene. 17. A
 Communionis & confessionis usus. 182. F
 Comorini caput, seu promontorium. vide Cori. 16. F
 Concanum littus occupant Lusitani. 141. A
 Ab Idalcane recipitur. 160. D
 Conceptionis Insula. 37. A
 Concilium Florentinum, & alia Concilia de principatu Romana Ecclesie statuunt. 326. D
 Congi regnum. 7. A & inde. 88. E 97. A
 Conimbricensis academia. 230. E
 Consalus Pereria Moluci praefectus. 193. C & inde.
 Consalus Sosa legatus in Congum. 8. D
 Consalus Sylueria CHRISTI causa peremptus. 332. D
 Constantinus Brigantia Ducis frater. 333. B
 Conuiniurum ratio apud Sinas. 112. F
 Copaiba planta Brasilia humorem balsamo similem stillantes. 31. C
 Cori promontorium hodie Comorini. 16. F 24. E
 Cosmus Turrianus. 276. F 305. A 332. D
 Cotia animal Brasiliicum. 32. E
 Cotia urbs Ceilani. 312. E
 Couletes Calecuti emporium. 164. D
 Cranganor urbs Indiae. 37. C
 Cresentina Sangae Regina. 210. D
 Crux vincit. 10. D 12. F 13. A
 Crucis purpureae signum in caelo apparet. 101. B
 Crucis verae fragmentum ab Rege Abassia in Lusitaniam. 97. A
 Crux sanguinem fere quotannis exsudat in India. 253. A
 S. Crucis Insula ad Bonae spei promontorium. 16. D
 S. Crucis Insula ad fauces Arabici sinus. 102. D
 S. Crucis regio, nunc Brasilia. 31. B
 Crucifixi Domini imago in Goa ruinis inuenta. 88. D
 Cuamy fluvius Africae nobilissimus. 19
 Curiatum Armuzia oppidum. 62. E
 D
DAVLEM urbs Indiae. 75. B 154. E
 Dairi summa dignitatis nomen apud Iaponios. 249. A

E

Dalaca Insula Arabici maris. 168. E
 Damanum Cambaiae oppidum. 188. E
 Daratus fluvius. 13. B
 David Abassia Rex. 92. A
 Decima S. Thomae Apostolo ab Sagamo Rege decreta. 159. C
 Didacus Lupius Sequeria Malacam petit. 79. C & inde. Prator Indiae. 132. F & inde. 154. F
 Didacus Mesquita Catholicae fidei causa in os hiantis bombardae infarcitur. 181. B
 Didacus Pereria Xauey studiosus. 333. A
 Dionysius Rex CHRISTI ordinem instituit. 3. C
 In Diuinam potentiam referuntur Lusitanorum acta. 183. B
 Diurni urbs. 70. E 102. D 149. A & inde. 153. C & inde. 265. C & inde 254. E
 Dosar oppidum Arabiae. 168. F
 Dominicani religiosi in Congum missi. 7. C in Lalophos. 14. B Goam. 281. C 273. A
 Dulcirde regnum Cambaiae finitimum. 69. C

ECCLESIAE Catholicae unitas. 325. E
 auctoritas. 327. A
 Antistitibus quantum tribuerit Franciscus Xaueyus. 235. F
 Eduardus Lusitaniae Rex. 3. B
 Eduardus Barbutus Signifer in Diensi praelio. 269. B
 Eduardus Acofsta Prator Brasiliae. 321. C
 Eduardus Coelius ad Regem Sionis legatus. 130. E
 Bintani portum explorat. 172. E Classem Panensem delet. 172. F
 Eduardus Mellus Alodinum superat. 134. E
 Eduardus Menesius Indiae Prator. 157. B 163. A
 Eduardi Pacteci acta. 45. A
 Elana, seu Torus oppidum. 17. C
 Eleonora Lusitaniae Regina. 7. C
 Eleonora Sale miserandum exitium. 316. D 317. C 320. D
 Elephantes religiose culti. 25. B
 Elephantis fanum e solido lapide. 305. A
 Elisabetha Abassiae Regina. 224. C & inde.
 Emmanuel Rex Lusitaniae. 19. C 31. B 49. B 52. F 88. F 103. B moritur. 158. F
 Emma-

HIST. INDICAS

Emmanuel Congi Regis patruus. 8. E
 Emmanuelis Cernicy virtus militaris. 166. E
 Emmanuel Nobrega in Brasiliam. 298. D
 Eiusdem ac Sociorum labores. 301. B & inde. 322. E
 Emmanuelis Passanij ab Genua oriundi Laudes. 55. B
 Emmanuelis Sosa naufragium. 316. D 320. D
 Episcopus Indiae primus. 203. C
 Episcopus Amacani apud Sinas. 330. E
 Erythrae fauces. 101. B
 Euangelij scripta e collo suspensa morbum depellunt. 286. D
 Exorcismus efficax. 286. D

F

FARTACES Arabica gens. 57. A 69. F
 Faxiba tyrannus in Iapone. 249. B
 Fernandus Castellae Rex limites navigationis cum Lusitano statuit. 15. A
 Fernandi Aluari Capralij naufragium in signe. 320. E
 Fernandus Cotinius. 78. E & inde.
 Fernandus Franciscanus primus Episcopus Indiae. 203. C
 Fernandus Lemius ad Persarum Regem legatus. 107. A
 Fernandus Lupius historicus. 183. B
 Fernandus Magalianes. 144. E
 Eiusdem socij aliquot, orbem totum navigatione circumueunt. 146. D
 Fernandus Sosa legatus in Aethiopiam. 327. C
 Fernandus Turrianus Castellanos Dux in Molucis. 179. F
 Fernandus Vinagrius in Mauricis insulis multos ad Fidem conuertit. 202. E
 Fidei egregium specimen. 94. A 97. B
 Eidei desertores acriter puniuntur. 96. F
 Firandum oppidum, & insula apud Iaponios. 278. E
 Florentinum Concilium. 326. D
 Fluenta promontorium. 21. C
 Fotaques prima nota numina apud Iaponios. 247. C
 Franciscani in India. 30. F 57. C 154. E
 Apud Pegusios. 330. E In Brasilia. 298. D
 Francisci Albuquerque acta. 43. B & inde.

G

GALLI aliquot in Indiam. 211. A
 Gambea fluvius Africae. 13. B
 Ganaria promontorium. 4. E
 Ganges Indiae flumen. 16. F
 Garzias Cotinius Armuzia obsidionem tolerat. 155. C
 Garzias Henricus Ternatensis praefectus. 177. B
 Garzias Noronia Indiae Prator. 272. F
 Garzias Sala Indiae Prator. 273. C Moritur. 297. C
 Gasparis Berzei patria, studia, & in Societate ingressus. 280. F Acta in itinere Indico. 285. A Goa. 281. C Armuzia. 275. A & inde. Miracula. 286. D Obitus. 311. B
 Gatis iuga. 24. E
 Gedrosii populi. 69. C
 Geiloli regnum. 190. E 201. A
 Geinal tyrannus. Vide Pacenum. 142. E
 Genne urbs. 5. A
 S. Georgij insula. 22. D 23. B
 Georgius Botellius Linguae dynastam superat. 104. D
 Georgius Capralis Indiae Prator. 298. D. 303. A
 Georgius Castris Moluci praefectus. 222. E
 Georgius Menesius item. 178. E
 Georgius Vasaus operatur in Congi regno. 302. E
 Gidda urbs. 123. B
 Goa

I N D E X I N

Goa vrbs. 16.F Bis à Lusitanis capta. 83.B
 Obsidetur ab Idalcane. 94.F 128.E
 Goanum D. Pauli Collegium. 228.F 332.D
 Goga Cambaia oppidum. 208.F
 Gomezij Sequeria insula. 168.E
 Gradaamedes Adclis tyrannus. 223.C &
 inde.
 Guadalaiarra Castellanus in India Centurio.
 59.A
 Guardafu promontoriū, olim Aromata. 16.E
 Guinea regio. 5.A
 Guzarates Cambaia populi. 69.C
 Gymnosophista. 25.A

H

HALI Diensis bis à Lusitanis vi-
 ctus. 182.E 185.C
 Hamedes Armuzia dynasta interceptus.
 106.F
 Hebraei Rabbini. 332.D
 Hectoris Sylueria res gesta. 168.E
 185.B 187.B
 S. Helena insula. 37.B
 Helena Abassia Regina. 97.A
 Henricus navigationis Indica primus scruta-
 tor & auctor. 4.E
 Henricus Cardinalis Lusitaniae 272.F
 Henricus Congi Regis filius Romam. 97.A
 Henricus Franciscanus in India. 30.F 35.B
 Henricus Menesius Indiae Prator. 163.A & B
 & inde.
 Hesperij Aethiopes. 16.E
 Hesperides insula. 15.C
 Hieronymiani monachi ab Emmanuele Rege
 culti. 30.E
 Hocenus cum Aegyptia classe in India. 70.D
 & inde.
 Hoxiones idolorum sacrifici apud Sinas.
 119.A
 Hudua Siopis regni caput. 130.E

I

IACOBY S Apostolus Christianis opi-
 tular. 88.E 152.F
 Iacobus Bermudius cum alijs Dominicanis in
 India. 274.A
 Iacobus Botellius modica biremi ex India in
 Lusitaniam. 212.F
 Iacobus Canus Africa littora aperit. 6.E

Iacobus Congi Rex. 302.E
 Iacobi Lacfei in Diensi obsidione facinus.
 258.E 259.A
 Iafanapatani tyrannus in Manarenses ec-
 clesiam scuit. 237.B
 Iaponij populi, & eorum mores. 242.F & inde.
 Prima conuersio. 274.E
 Iaua insula descriptio. 97.C 202.E
 Iazius dynasta Diensis. 70.E
 Ichthyophagi populi. 16.E
 Idalcane Mahometanus dynasta. 83.B 127.B
 141.A
 IGNATIVS Loiola Societatem IESV in-
 stituit. 230.E Eiusdem epistola ad Abas-
 sia Regem. 324.D Obitus. 332.F
 Illici colonia Lusitanorum in Brasilia. 248.E
 India. 16.F Indorum mores. 24.F & inde.
 Indus fluuius. 16.F
 Institores ac nauarchi Lusitani ethnicos ex
 occasione baptizant. 332.F
 Ioannes primus Lusitaniae Rex. 3.B
 Ioannes II. 7.A & inde.
 Ioannes III. Rex Lusitaniae. 52.E 159.B
 Eius laudes. ibid. 229.C 323.B 333.B
 Ioannes Albuquerque Goanus Episcopus.
 220.F 235.B Mors. 330.D
 Ioannis Almeida Quintelani facinus.
 135.B
 Ioannes Barrius historicus. 16.F 146.F
 Ioannes Castris Indiae Prator. 249.B &
 inde.
 Ioannes Colonienfis pro confessione Catholicae
 fidei occisus. 287.B
 Ioannes Consaluis. 4.E
 Ioannes Machiadius exsul. 85.B 94.F
 Ioannes Marianus cum alijs caruleis fratri-
 bus in Congum. 88.F
 Ioannes Mascarenias Diensis praefectus.
 255.B & inde. Prator Indiae declaratur
 absens. 272.F
 Ioannes Nonnius Barretus Aethiopiae Patriar-
 cha. 330.D 333.C
 Ioannis Noua iter in Indiam. 37.A
 Ioannis Petrey in Cruce extollenda praclarū
 facinus. 219.B
 Iogues in India. 25.A
 Cuiusdam admiranda conuersio. 291.B
 292.D
 Iosephus medicus, & mathematicus. 6.D
 Ismael Rex Persarum. 62.D 66.E 106.F
 222.F

Isusius

H I S T. I N D I C A S

M

Isusius Sofale praefectus. 52.B
 Occiditur à Lusitanis. 53.C
 Itamaraca colonia Lusitanorum in Brasilia.
 298.E
 Itinera P. Fracisci Xauerij Lutetiam. 230.F
 Olisiponem. 232.D In Indiam. 233.B
 In Piscariam oram. 236.A 274.F In
 Trauancoris regnum. 237.A In Sinas.
 307.B Cocinum. 277.A 306.F Ma-
 lacam. 277.A 306.E In Amboinum.
 252.D Ternatem. 252.D In Mauricas
 insulas. 252.E In Iaponis vrbes Cango-
 ximam. 277.A Firandū. 278.E Aman-
 gutium. 278.E Meacum. 278.F San-
 ctianum Sinarum. 305.C
 Iudei. vide Hebraei. 332.D
 Iulius II. Pont. Max. 102.E
 Iuncus onerariae nauis genus. 82.E

L

LACERTI in Oriente ad crocodilo-
 rum effigiem. 36.E
 Lanciara nauis genus. 172.F
 Lara Carmaniae vrbs. 68.F
 S. Laurentij insulae situs. 16.E
 Laurentij Almeidae bellicae res gesta. 52.F
 60.E
 Miserabilis exitus. 73.C
 Laurentij Marchesij flumen. 317.B
 Leana Africa mons. 4.E
 Leoni X. Pont. Max. Indica deferuntur pri-
 mitia. 102.F
 Lingua Iaponica vbertate praefertur linguae
 Latinae. 244.F
 Linguae Rex. 104.D 168.D
 Longum oppidum. 181.A
 Loytia Sinarum iuris periti. 115.C & inde.
 Lucopina insula. 99.A
 Ludouicus Romanus Patritius in India.
 54.E
 Lupus Soarius Aluarenga Prator Indiae.
 225.B 232.D
 Lupus Vafaus à S. Pelagio de Pratura conten-
 dit. 169.C 171.C Eiusdē acta. 180.C
 Lusitanae navigationis limites. 15.C Vetus
 eorum parcimonia. 77.B Nomen. 14.F
 133.B Pugnandi genus. 152.D Leges.
 193.A
 Lutherianae heresis quiddam simile apud Ia-
 ponios. 247.C

MACAZAR insula. 202.E & inde.
 237.B
 Macis aromatum genus in Banda insula. 98.F
 Madaba vrbs regia Cambaia. 149.A
 Madagascar, nunc S. Laurentij insula. 16.E
 56.E
 Maddena gens. 17.C
 Madrafaba locus prope Diuum. 153.C
 Madrafaxaus Cambaia Rex. 70.E
 Madrcmalucus pueri Regis tutor. 215.C
 Magadaxus, vrbs Saracenorum. 28.F
 Magi. vide Vencfici.
 Mahometanorum in Christianos odiū. 22.E
 28.D 49.C Iidem quando primum in
 Indiam. 80.D
 Mahometes Anconinus Quiloa Rex. 51.C
 Casus. 138.D
 Malabar is Indicae regionis situs. 24.E Cali-
 variatio. ibid. Incolarum ingenia. ibid.
 Malaca vrbs. 16.F 97.C
 Maldiuarum insularum descriptio. 136.D
 Mamudius Cambaia Rex. 70.E
 Mamudius alter Cambaia Rex. 254.E
 Mamudius Malaca Rex. 80.E 92.D
 Mamudius Armuzia Rex. 157.C
 Manar insula. 229.A Incole propter fidem
 CHRISTI vexantur. 237.A
 Mandinga dynasta societas cum Lusitanis.
 14.E
 Mandioca farina Brasiliae. 33.C
 Mandqa regio. 69.C
 Mangalor oppidum ora Narsinganae. 189.A
 Mangalor oppidum Cambaia. 209.A
 Mantclum Amboini oppidum. 202.F
 MARIAE Virginis noua templa. 30.E
 55.A 94.D 57.C 101.B 139.A etc.
 Miracula. 59.B 328.F
 Martinus V. Pont. Max. 4.F
 Martini Ignatij Castellanos Ducis mors.
 179.F
 Martinus Alphonsus Carualialius Persam in
 bello adiuvat. 222.F
 Martinus Alphonsus Sosa praefectus Indici
 maris. 210.D Indiae Prator. 234.E Eius
 laudes. 242.E
 Martinus Bohemus è maritimi astrolabij in-
 uentoribus vnus. 6.D
 Martinus Villanouanus Comes. 103.A
 Martyrium Antonij Criminalis. 293.B Ca-
 rigiorum.

vigiorū. 222.E *Consalvi Sylueria.* 332.D
Ioannis Colonienfis. 287.B *Ioannis Pe-*
treij. 219.B *Ioannis Sosa.* 223.A *Ma-*
narensum. 237.B *Petri Corra.* 323.A
Rotherici Boti. 151.B
Mascatum oppidum. 62.E
Materia insula. 4.F
Matthaeus Armenius Abasini Regis legatus
in Lusitaniam. 97.A 103.A 139.B
Maurica insula in Molucis. 99.C *vide To-*
lum.
Mazua insula descriptio. 139.A
Meacum urbs Iaponis. 278.F
Mealis exsulis conatus irriti. 241.B 321.A
Huius filia conuertitur. 332.F
Mecana Mahometanorum nauigatio. 188.F
Mehum insula. 102.D
Melchior Carnerius Episcopus Patriarchae
successor. 323.C 330.D
Meliapor Indig urbs, hodie S. Thomae colo-
nia. 159.E
Melicus Iazius. 70.E *vide Iazius.*
Melinde oppidum. 17.C 23.C 28.F
 184.D
Mesquita Pereftrellij naufragium. 320.F
Michael Vasaus India Vicarius generalis.
 228.F
De Christiana re benemeritus. 250.F
Mindanaum insula. 203.B
Miracula quaedam. 102.D 328.F 274.F
 286.D *Anathematis.* 102.D *Aqua*
lustralis. 311.C *S. Crucis.* 101.B 253.A
Tormentorum. 270.D *Visionum.* 311.C
 292.D *Item.* 311.C
Miramudius Mogorum Rex. 210.F
Missa sacrificium sanat agrotos. 286.D
Mogorum Rex. 210.F
Molucarū insularū situs, & descriptio. 99.C
In Christiana fide progressus. 221.C
 333.A
Momoiiani dynastiae neophyti facinus. 196.E
Monaiantum Armuziae castellum. 284.F
& inde.
Moscum odoramenti genus. 110.D
Motiones Indicae quid, & unde dictae. 56.E
Mulieris cuiusdam egregia fortitudo. 219.A
Mures, & putria animalia in usum cibi.
 86.D
Mures à Christianorum praedijs mirabiliter
fugati in agros ethiopicorum. 304.F

N ABANDES *Armuzia oppidum.*

74.D
Nahu Abassia Rex. 97.A
Narsinganus Rex. 87.A
Natale littus. 320.E
Naubadora Cocinensis Rex. 52.E
Naubedarinus Calecuti Rex. 102.E
Naufragia horrenda. 229.A 316.E
Nauigationis Indica difficultas. 233.B *Ia-*
ponica. 275.A
Nautae populi. 69.C
Ninachetus ethnicus. 103.C *In ignem se*
conijcit. 104.F
Nonij Acunia acta ante praetoram. 60.F *In*
Praetura. 184.D *& inde.* 207.E 214.D
Mors. 221.A
Nubunanga Iaponius tyrannus. 249.B
Luciuele Amboini oppidum. 202.F
Lumidarum equitum laus. 14.D
Nux myristica in Molucis. 98.F

O IENSIS dynasta. 56.E
Olla incendiaria descriptio. 166.E
Oonoris regnum. 83.A
Otfacanum Armuzia oppidum. 63.C

P A C A animal Brasilicum. 32.E
Pacenus Rex. 142.E
Palma Indica descriptio. 136.D *& inde.*
Panane Calecutanum oppidum captum, &
incensum. 60.F
Pancensium regulus. 90.F *& inde.*
Papuarum reguli. 197.B
Parabrammia idolum. 25.B
Parauae populi ad Fidem conuersi. 229.B *&*
inde. 315.B
Pardaus nummus. 154.D
Paschalius, & duo alij è Societate IESV fame
pereunt. 329.A
Passany nobiles, ab Genua urbe oriundi. 55.B
Patalena regio. 70.E
Patangatini Parauani. 229.A
Pate, & Patane emporia capta, & direpta.
 209.A
Patriarcha Aethiopia. 323.C *vide Ioann.*
Nonn.

Nonn. Barretus.
Paulus III. Pont. Max. 230.E
Paulus Iaponius. vide Angerus. 275.A
Pedirensis in Somatra regulus. 80.E 90.D
 160.F
Pegusiorum regio. 330.E
Peribecus Turcicae classis praefectus. 313.C
& inde.
Pernambucum Brasiliensis colonia. 298.E
Perfarum Rex. 62.D *vide Ismael.*
Peruana prouincia. 31.B
Petrus Abuaris Capralis in Indium. 30.F
& inde.
Petrus Mascarenias Goa urbis praefectus.
 100.F *Malaca.* 169.E 171.C *& inde.*
De magistratu disceptat. 174.D *& inde.*
Petrus Mascarenias orator in urbe Roma.
 230.F *& inde.* *Praetor Indiae rei Chri-*
stianae studiosus. 320.F
Petrus Nonnius insignis Mathematicus.
 272.E
Petrus Vasaus Ialophi regem occidit. 14.E
Philippus Rex Catholicus. 113.B 305.B
Philoteraportus Arabici maris. 223.B
Pigritia animal Brasilicum. 32.F
Piper oblongum. 80.D
Piratininga pagus in Brasilia. 321.C
Piscarium littus. 229.A
Piscandi genus apud Sinas. 115.A
Plana insula. 21.B
Ponda vicus maritimus. 115.A
Porca oppidum. 182.D
Portus Securus in Brasilia. 31.A
Praetoris in India substituendi ratio. 163.B
 177.A
Prasia insula. 22.D
Prasum promontorium. 16.E
Prima, insula. 34.F
Prophetia S. Thomae Apostoli. 38.D *Franci-*
sci Xaerij. 233.A *& inde.* *Gasparis*
Berzai. 286.E *& inde.*
Ptolemais ferarum. 139.A
Pudicitiae exemplum. 319.C
Pueri Malabares inter supplicia CHRISTVM
profitentur. 315.C
Punicale oppidum. 315.A *& inde.*
Pateolana, vel potius porcellana vasa. 110.D

Q VEIXOMES insula. 157.A
Querimba insula. 157.C
Quitirius Malacensis. 97.B

R ACIOLVM *Arx.* 204.E
Ramanacoris vada. 219.A
Rainelum Cambaia oppidum. 187.C
Regum flumen. 21.C
Reixelum oppidum. 222.F
Reliquia Sanctorū sedant tempestatē. 310.E
Repelini vada. 41.D
Resbuti populi. 210.D
Rhabarbarum apud Sinas. 110.B
Rhotericus medicus, & mathematicus. 6.D
Rhotericus Dominicanus in urbe Colano.
 44.E
Rhotericus Botus in regno Armuzia. 153.B
CHRISTI causa occisus. 155.B
Rhotericus Lima ad Abasinum Regem lega-
tus. 140.D 168.E
Rosalgates promontorium. 62.D
Roztomacanes Goam oppugnat. 96.E
Rubrum mare. 70.D
Rucatellani Molucenses populi. 99.B
Rumecan Sofarys filius. 262.E 270.D
Rumepolis oppidum. 70.F
Arx. 219.A
Rumes unde dicti. 70.F
Rupes inexpugnabilis. 224.E

S A B A I V S *Idalcans genitor.* 55.A
 83.A
Saca Diensis dynasta. 150.E
Saccarum Brasilicum. 31.C
Sagamus Rex. uectigalia S. Thomae Apostolo
attribuit. 159.C
Sagum cibi & potus genus. 100.E
Salsera insula ad Bazairum. 210.F
Salsertani & Bardefiani agri. 204.D
Salutandi ritus apud Sinas. 113.A
Samibeleganus apud Pegusios quid. 133.C
Sanctianum insula Sinarum. 305.C
Sancti SPIRITVS flumen. 318.E
Sandalum album. 80.D
Sanga Regnum. 210.F
Saracenorum in Christianos odium. 131.C
Vide Mahometani.
Selymus Turca Campsonis imperium delat.
 124.F 127.A
Senex trecentos trigintaquinque natus an-
nos. 215.C

Siacanus dynasta. 105. B
Siagram promontorium. 62. D
Siani Rex in Macazaribus baptizatur. 239. C
Signa ad Fidei confirmationem. 311. C *vide* *Miracula.*
Siligatum oppidum. 203. B
Simia in ueneratione apud Indos. 25. B
Sinatum mores. 110. D & inde.
Commercium cum Lusitanis. 306. D
 112. E
Sionis regnum federe cum Lusitanis inuictu. 80. E 94. D 130. E
Siriagram insula. 197. A
Societas I.E.S.V. origo. 230. E *Progressus in*
Lusitaniam. 236. D 289. C *Malacam.*
 252. D *In Molucas.* 252. D *In Iaponē.*
 1305. B *In Sinas.* 305. A *Armuziam.*
 313. C *In Aethiopiā.* 323. C *In Bra-*
siliam. 298. D *In Congum.* 302. E
Eiusdem labores. 328. D & inde. 310. F
Socotora insula. 37. C 68. F & inde. 56. F
 89. C
Sofala aurifodinis prænobilis. 18. D *Arcem*
ibi Lusitani exstruunt. 52. F 53. B
Sofar ab Aegypto in Indiam. 189. A *Dium*
obsidet. 212. D. 257. A *Interficitur.*
 262. D
Solimanus Turca classes in Indiam mittit.
 212. D 216. F 313. B
Solimanus Aegyptiæ classis præfectus in In-
diam. 124. E
Solimanus alter. 204. E
Solimanus Sofala Rex. 54. D
Solimanus Peloponnesius in Indiam. 216. F
 & inde.
Soloris Rex baptizatur. 333. B
Sompi parcimonia. 234. F
Sophus Persarum Rex. 62. D 210. F *vide*
Ismael.
Stachiris fluuius. 13. B
Stephanus Gamma. 210. D *Indiæ Prætor.*
 222. E & inde.
Suaquacnum urbs. 223. B
Subi insula dynasta. 145. B
Successionum in India ratio. 163. B
Suilla caro Sinis valde expetita. 112. F
Sunda oppidum. 174. F
Supa Rex baptizatur. 239. B
Surratum Cambajæ oppidum. 187. C

T ABARIA *Ternatis Rex.* 196. D
Tabonæ præses molossis nudus obijci-
tur. 193. A
Tamendoa animal in Brasilia. 33. A
Tanaha oppidum. 185. C 208. F
Tanoris Rex. 47. C *baptizatur.* 294. E
Tatus animal. 32. E
Tempestas fæda. 34. E
Tensa Iaponiorum. 249. B
Ternate recepti Lusitani. 99. C *Arcæ edificat.*
 159. A *Varij Lusitanicæ rei successus.* 162. F
Terrada nauigij genus. 190. E 221. C
Tertia insula. 29. A
S. Thomæ Apostoli peregrinatio Indica. 37. C
Templum ab eo conditum. 359. C *Marty-*
rium & Sepulcrum. 39. A 159. C 252. F
Eidem à Constantino Prætoris scimplum ex-
struitur. 160. D *Corporis translatio.*
 160. D *In Lusitanorum prælijs quando*
primum inuocatus. 271. C
Thomas Persarum Rex. 288. A
Thomas Petreus legatus ad Regem Sina-
rum. 108. D 122. F
Thomas Sosa primus in Brasiliam Prætor.
 298. D
Tidoris Rex qualis erga Lusitanos. 99. B
Timoia ethnicus Lusitanorū studiosus. 83. A
Tolum oppidum. 303. B
Tormentaria fabricæ artificium. 22. E *Bar-*
baris proditur. 41. B
Torum urbs. 17. C
Toxus Armuziæ Rex. 106. D *Eius furor.*
 157. A
Trauancoris regio. 237. A
Tremclanum delubrum. 240. E
Trichinamalius princeps baptizatur. 297. C
Triglypton regni Peguensis quondam caput.
 333. B
Trimumpara Cocini Rex. 42. E 52. E
Tristanus Acunia in Indiam. 56. D
Legatus ad Summum Pontificem. 102. F
Tristanus Ataidius Ternatensis præfectus.
 196. E
Tristanus Vasus. 4. E
Tristani Vasæi Vega facinus egregium. 155. C
Tuaca liquor. 100. E
Tupinaquini ges in Brasilia interiori. 222. E
Turcarum tyrannus classes in Indiam mittit.
 313. B

V A I D V A

M V V
V A I D V A *antistes Mahumetaurum.*
 192. E
Vaipinum Sacra apud ethnicos insula. 43. A
Kaletudinaria. 96. F 234. F 239. C 283. C
Variuenes Cambajæ pagus. 212. F
Vasæi columna. 22. D
Vasus Gamma Indiam patefacit. 24. D
Iterum in Indiam. 37. B
Tertio in Indiam Prætor. 163. A
Venefici apud Brasilios. 302. D 305. B
Verberati insula. 22. E
Vespertilioes ingentes. 36. F
Vgentana urbs, & regnum. 210. D
Victoria insignes Lusitanorum.
De Calecutanis ad Repelini Vada. 46. E
Alibi. 166. E 54. F 62. E
De Turcis ad Dium. 313. B & inde.
De Aegyptijs. 177. B
Cananorensibus. 60. E
Malacensibus. 93. A
Ceilanijs. 147. A
Iauis. 97. C
Goanis. 86. D 88. D
Dabulensibus. 75. C
Armuzianis. 68. D 156. F
Cambajanis. 269. C
S. Vincentij Colonia. 322. E
Vincentius Franciscanus. 220. F
Vincentius Sodreus nauarchus. 40. D

Naufragio perit. 41. C
Visapor Idalcanis urbs. 242. D
Visonis monasteriū in Abassia regno. 139. A
Visa miranda, & efficacia. 285. A 306. F
 292. D
Vnctio Sacri olei. 107. B
Vocationes Dei aliquot. 295. C
Vitmutis Raia Malacensis. 81. B
Securi percutitur. 94. E
 X
X A C A *Iaponiorum idolum.* 81. B
Xequus apud Arabas, Prætor. 29. D
Xiphias piscis. 133. A
Xoar Armuzianæ ditionis urbs. 63. C

Z

Z A B V C A L E S *arbor.* 32. D
Zala Mahometanorū adoratio. 73. C
Zanafum oppidum. 191. A
Zamorini senioris conatus in Lusitanos. 42. E
 54. D
Zamorini iunioris. 102. D 165. A
Zanzibar insula. 44. E
Zeisadinus Armuziæ Rex. 62. D
Zeila emporium. 126. F 224. D
Zebitanus præfectus. 226. D
Zufolarinus. 128. F 203. C *Vide Azedo-*
can.

INDICIS IN HISTORIAS FINIS

EPISTOLARVM INDEX

MARIAE Sancty. 384. Ioannis Fernandi. 346. 363. 415. Balthasaris Gagi. 396. Laurentij Iaponij. 365. Ludouici Almeide. 370. 386. 406. 417. 421. Ludouici Froij. 402. 411. 433. 438. 440. 443. 455. Melchioris Nonny. 360. Organtini Brixienfis. 447. Pauli Iaponij. 345. Petri Diazij. 469. Regis Cangoximani. 392. Societatis IESV de Cosalui Sylueria obitu. 375. Taque Regis Firandi. 352.

IN EASDEM INDEX RERVM MEMORABILIVM.

GENORVM classis. 399. A. Aedes elegantissima. 426. F. 441. C. AEgrotus pia prece sanatur. 368. E. Agni Celestis cereas imagines, & alia id genus quantopere expetant Iaponij Christiani. 411. C. Ainan insula, & gentis mores. 398. F. Aloysii Lusitanice classis pfecti cades. 472. F. Amagusa acta per Franciscum Capralem & socios. 452. F. Amangutij conuersiones insignes. 347. Vrbs vastatur. 357. Amida, & Xaca Iaponiorum Dy. 358. 433. B. 434. E. 439. BC. 451. C. 443. A. Andrea Fernandi Christiana fortitudo. 448. E. Ancilla Iaponia Christiana martyrjum. 369. A. Antonius Caiadus Lusitanus. 376. D. Eius officia in Cosalui Sylueria. 378. D. Antonius Dionysius a Mahometanis capitur. 451. B. Aqua salita saucijs remedium ubi. 435. A. Aquita vrbs. 435. A. Aqua lustralis, seu benedicta miracula. 368. E. 413. A. Aria Sancty acta. 431. C. Arx munitissima Hexandoni proceris. 388. E.

BALTHASARIS Gagi res gesta. 354. Eiusdem nauigatio, & pericula. 396. Capitur

Capitur a Mahometanis. 450. E. Sclopus in cum intentus flammam non co-cipit. ibidem. F. Baptismatis miracula. 337. 387. B. Barptolemai Regis laudes. 403. C. Conuersio ad CHRISTVM. 405. A. Epulum insignia. 404. D. Victoria de coniuatis. 404. E. Baptismus. 405. A. In militum catechismo sedulitas, in bello insignia. ibidem. In Cosmum Turrianum reuerentia. 421. Christiana humilitas. 431. B. Victoria Crucis beneficio. parte. 424. Bibliotheca versatilis. 442. E. Bonzj, seu Iaponiorum sacerdotes. 344. F. Eorum calumnia, & odia in CHRISTI famulos. 357. 363. A. Ritus & leges. 433. C. Impostura. 434. D. 425. A. Sagma & uindemia. 436. F. Canobia. 442. D. Conuersiones ad CHRISTVM. 347. 366. Boum specie demon a Iaponijs colitur. 338. Brachmanarum in CHRISTI seruos humanitas. 449. B. 450. E. Bungi Rex Christianam rem emixe adiuuat. 430. F. 359. 409. B. 419. A. Eiusdem ad Lusitanie Regem munera. 400. B. Bungenstum Neophytorum in fide constantia. 363. C. Bungenstum Ecclesia omnium in Iapone maxima. 370. F. Bungenstum illustre pietatis exemplum. 371. A. in Bungo res patrum gesta. 349. 450.

CACVBAY impostor apud Iaponios. 395. B. Caremonia Ecclesiastica qua efficaces. 384. F. 412. F. Cangoxima acta per Almeidam. 388. F. Cangoximani Regis de patribus iudicium. 392. Candidus & Cinereus color funesti. 435. B. Canon Amida filius, & eoru effigies. 439. C. Catechismi utilitates. 339. Cegandonus Barptolemai Regis pater. 404. F. 418. E. Chia pulueris usus in patu Iaponioru. 425. A. Christiani facti in ditone Barptolemai Regis. 452. E.

Christianorum in patribus tuendis ardor. 368. F. 369. B. In pauperes benignitas. 395. B. Insigne pietatis exemplum. 405. B. De Malabaribus victoria. 456. D. Fuga miserabilis ab exusta Vocoxiura. 418. DF. Christiani cuiusdam precandi ratio. 422. B. Christianorum quinque millia facta Imori. 416. F. Cochinoi acta per Balthasarem Lupium. 452. E. Coia frequens Bonziorum Canoby loci. 434. E. Combendaxis insignis impostor. 434. F. Concionatoris Christiani partes, & cautiones. 341. Cociones Bonziorum. 437. A. 442. F. 443. AB. Confessary partes, & cautiones. 340. Confessionis, & communionis quam frequens usus apud Iaponios Christianos. 337. Coniuratio in Barptolemaum Regem. 404. E. In Cubum Meacensem. 444. E. Costatini Catechiste Iaponij laudes. 465. BC. Consuetudinis quotidiana precepta. 342. Cosalui Sylueria expeditio. 375. Nex propter CHRISTVM. 378. E. Corniculum quibusnam hominibus e capite extuberat. 434. D. Cosmi Turriani in vrbe Amangutio acta. 346. 361. BC. 385. BC. 391. A. 402. F. 417. C. 420. D. 421. C. Crucis admirande virtutes. 338. 363. A. 368. F. Cubi Meacensis ades elegantissima. 441. C. Horti cultissimi. ibid. Cades a coniuatis. 445. A.

DAEMONVM impostura apud Iaponios. 358. 434. D. Horribili figura pinguntur. 439. C. Daiondonus cum Mioxindono in Cubum conspirat. 444. E. Damiani Iaponij laudes. 390. E. Dary Tacaiam Fidant acta. 455. B. Didacus Andradus una cum Ignatio Azebedio interficitur. 470. E.

E

EDVARDI Syluij laudes, 419. C
Epistola Meacensium neophytorum ad
Bungenses, 370. E
Examen conscientia quam accuratè exercen-
dum, 339.
Exorcismi virtus, 359

F

FACATA vrbs, & res in ea gesta,
359. 454. F
Facatensium neophytorum pietas, 364. DE
Duo sanati diuinitus, 371. C
Facatensis prefectus patrum immunitati ca-
uet, 391. A vrbs incenditur, 454. F
Facusangis Academia nobilis vastatur à Nu-
bunanga, 467. A
Firandi patrum acta, & labores, 356
Christianorum ardor, ibidem.
Francisci Xauerij labores, & patientia, 338,
362. E Animi magnitudo, ibidem. Fla-
gelli, & libelli neophytis ab eo relictis admi-
randa efficacitas, 388. E
Eiusdem preceptiones de vinea domini ex-
colenda, 339. In Iaponem appulsus & iti-
neris pericula, 343. A Rege Xaxumano
honorifice excipitur, 344
Frenoiama cœnobiorum euersio, 461. B
Funaj res gesta, 353
Fundi acta, 453. C
Fundanus Dynasta, 454. D
Funera Meacensium, 435. B
Fusus primum Christiano ritu peractum,
351

G

GASPAR Vilela Cosmo Turriano Co-
mes adiungitur, 354. Eiusdē peregrina-
tio Cutamensis, 355. Meacensis, 363. A
365. 385. A Sacaiana, 379. Ecclesie
ab eodem instituta, 415. AB Apud Mea-
censem Regem gratia, 416. E
Gotondoni & aliorum coniuratio in Barptole-
maum Regem, 404. E
Grana benedicta & alia id genus quantopere
à Christianis expectantur, 403. B 411. C

H

HECTORIS optimi viri nex, 465. C
Hexandoni Dynasta, & uxoris eius
pietas, 388. E 389. G
Hiu insula, & ibi patrum acta, 422. EF
Horti cultissimi, & amantissimi, 441. C
442. D

I

IACOBI Soria Caluiniani pirata eru-
delitas, 469. C & inde.
Janambuxi Bonziorum secta, 433. C
Qua ratione cooptentur, 434. D
Iaponiorum ingenia moresque, 338. 345.
374. F 425. A 437. B 443. B & inde.
Errores, 358. 395. C 396. D In fide
constantia, 356. 439. B Varius anni cur-
sus, 438. E Quæstiones, & curiositas,
346
Iaponios iuuandi inita à patribus ratio, 354
Iaponem & Sinas Euangelij causa petentes,
quomodo affectos esse oporteat, 447. B C
451. C
Idolum Denichi, 433. B
Ienxuanorum secta epicurea persimilis,
439. A
Christianæ religionis odium, 426. D
Ignatij Azebedij & sociorum felix exitus,
469. 471
Indulgentias, & alios Christianos ritus imi-
tari videntur Bonzj, 445. C
Infantis trini à Baptismo animam agentis
dictum admirabile, 408. E
Inhambanis Rex unâ cum proceribus à Con-
saluo Sylueria baptizatur, 375. B
Ioannis Baptiste Montani acta, 409
Ioannis Fernandi agendi ratio, 384. E La-
bores, 402. F 403. AC Lexicon Iaponi-
cè & Lusitanicè, 412. F
Ioannis Cadamij Caluiniani pirata immani-
tas, 472. F
Ioannis Naetondomi Tambareguli Christia-
ni laudes, 464. C
Iobeleum ad felicem Concilij Tridentini euen-
tum, 444. D
Iquenda regno Euangelium infertur, 466. F
Iquenda Sangadonus Christianorum parens;
& in

& in eum coniuratio patefacta, 466. D
Iquicuqui acta per Ludouicum Almeidam,
333. AB 364. E Ira per eundē, 373. AB

L

LAVRENTIVS Iaponius Imori quin-
que millia hominum baptismo lustrat,
416. D
Ludi & nefaria sacra Iaponiorum, 347. 401
Ludouici Almeida peregrinationes, & acta,
370. 387. B Vocoxiura, 406. EF Xi-
mabara, & Cochinoci, 407. A Meaci,
419. B 421
Ludouici Froy acta, 402. 411. Peregrina-
tio Meacensis, 421

M

MAGISTRATVS in concionibus
nunquam aperte perstringendi, 341
Malabares pirata patribus insensu,
449. A
Manomotapa Regi beatissima Virgo per quietem
apparet, 376. F Idem baptismo expia-
tur cum trecentis proceribus, 377. A
Consentit in Consalui necem, ibid. C Fa-
cti eum pœnitet, 378. E
Manuum impositio apud Iaponios, 445. C
Maristhenis delubrum Iaponiorum, 405. B
Martyrium Francisci Lupij & sociorum duo-
rum, 446. F
Molucensium neophytorum, 447. C Ancilla
Iaponia, 369. A
Meacum totius Iaponis caput, 363. A Ibidē
acta Gasparis Vilela, 365. 366. & 367.
eadem vrbs vastatur, 395. A A Rege re-
cipitur, ibid. Eius in Patres humanitas,
426. E
Meaci superioris excidium, 463. C
Meacensium Christianorum pietas, 395. B
441. & seq.
Medicus Sacaianus ad Societatem adiungi-
tur, 430. E Iussus filio cedit omni patri-
monio, ibid.
Melchioris Nonnij nauigatio in Iaponē, 360.
361. AB In Indiam renauigat, 362. E
Minguames Mosambicanus Manomotapa Re-
gem in Consaluum incitat, 377. B Idem
fuga sibi consulit, 378. F
Mioxindonus Cubum è medio tollit, 445. A

Mirozu impostor, 434. F
Miracula, 351. 355. 358
Molucis in insulis assidua patrum discriminata
447. D
Molucensium Neophytorum, in fide constantia
& labores, ibid.
Monica virginis amor in caelestem sponsum,
423. C & seq.
à Muneribus quatenus abstinendum, 342

N

NARA vrbs, 426. F
Nara arcis ades elegantissime, ibid.
Neophytorum pietas, 389. B 416. F 421. G
422. E & F 426. DE
Neophyti Ximabarani constantes in fide,
432. DE
Neophyti Molucenses propter CHRISTVM
interfecti, 447. C 448. D
Neugoriorum secta, 395. C
Nichioxines, V atandoni, & Euangely hostis,
458
Nubunanga rogatu V atandoni patribus fa-
uet, 457. A
Eiusdem ad Frenoiama res contra Bon-
zios gesta, 461
Nubunanga inferiori Meaco parcat propter
Christianos, 463. C
Idem Iaponicarū sectarū hostis, 467. AB
Quosnam sibi adscribat titulos, ibid.

O

OECONOMI subleuandis agrotis,
& pauperibus, 385. B
Organtini Brixienis acta Sanga, 466. E

P

PARADISVS Iaponiorum, 445. B
Passionis Domini recordatione quanto-
pere afficiantur Neophyti, 337. 356. 357
Paulus Iaponius Xauerij comes Cangoxima
domesticos conuertit ad CHRISTVM, 344
Pauli alterius Iaponij prestantis viri obitus,
359
Pileolus triquetra figura, 435. G
Puerulus enixe baptismum petit, parentes &
propinquos ad CHRISTVM adducit, 368. E
Pueri cuiusdā Sacaiani laudes egregia, 391. D

INDEX IN

R AMIRI, & Alcaræ sociorum, nau-
fragium, & mors. 446. F
Ratio agendi cum proximis. 342.
Regina Cali Regi Manomotapæ per quietem
assistit. 576. F
Reliquias amoris quasnam appellant Chri-
stiani. 411. C
Rex Amanguty interficitur. 357
Rex Barptolemaus, vide littera B.
Rex Bungensis, vide eadem littera B.
Rex Gangoxima, vide littera C.
Rex Firandi, vide littera F.
Rex Manomotapæ baptismo lustratur. 377. A
In Consalvi Sylveria necem consentit.
377. C. Facti eum pœnitet. 378. E
Rex Meaci, vide Meacum.
Rex Vocoxiuræ, vide littera V.

S

S AC AIVM urbs libera. 394. A F
Sancti nobilis viri pietas. 423. A
Scriba Mioxindoni officia in patres. 446. D
Scriba Firandensis Regis, itemq. uxoris eius
laudes. 386. & inde.
Sebastianus Lupinus ab hæretico seruat. 465. A
Secta Ioponiorum. 366. 367
Sigillorum duo millia in tergo Xace. 440. D
Sinas & Iaponem petentes quomodo animatos
esse oporteat. 447. BC & 451. C
Societatis IESV domicilia apud Iaponios.
358
Socy varie vexantur 357. Eorum acta in
Bungo. 384. EF
Meaco urbe capta in exsilium abeunt. 446. D
Eorum in ora Comorinensi pericula. 448. D
In eisdem officia Brachmanarum. 449. B
Stellio præses doctrinarum. 440. D Eius
templum. ibidem.

T

T ACAXVMANI precandi studio
mirè tenentur. 372. DE
Taquei scelera & exitialis exitus. 462. DE
Taque Nombó Firandi Rex. 352.

Tectorij nitidissimi species. 426. F
Templa inanum Deorum magnificentissima.
427. A 442. E
Templorum tria millia octingenta ab uno Re-
ge edificata. 460. F
Templum inferorum Regi dicatum, quale.
442. E
Tonus Amagusanus Xauerio fauet. 452. F
baptismo lustratur. 453. A
Toni sily adoptiuæ pietas. 453. C
Tonus Ximabaranus petit Euangeliū. 403. A
Ad CHRISTVM aggregatur. 447. E
Ipsius pietas. 432. D
Typhonis venti vis. 447. AB
Tyrones in religione quomodo tractandi,
ac probandi. 340

V

V ALETVDINARIVM à patri-
bus institutum. 356
Vatandoni dynasta Catechumeni mirū Chri-
stiana restudium. 456. & inde.
In prælio circumuentus occiditur. 459
Vctula nonagenaria mira conuersio. 413. E
Vicenty pueruli sensus amoris in CHRI-
STVM. 424. E
Vofeu Dairi. 395. A
Vocoxiuranus Rex Euangelium efflagitat.
390. D
Vxor in fidei desertorem maritum egregie
consultit, 454. E

X

X AC AE signum colossæum. 440. D
Bibliotheca versatilis. 442. E
Xamaxinodoni & Quequidoni iudicium con-
uersio. 416. D
Xauerius, vide Franciscus Xauerius.
Xichiensis dynasta CHRISTI desertor. 453. A
Ximabaræ plurimi facti Christiani. 408. E
Xinguen Rex Cainochuni Bouziurum defen-
sor. 467. A
Xuicaidoni conuersio, & acta. 416. E
Xixiensium neophytorum pietas. 373. A

Z

Z ACANA balsamenti genus. 438. F

INDICIS IN EPISTOLAS FINIS.

IN

IN IGNATII VITAM
CAPITVM INDEX.

Libri Primi.

Q RTVS Ignatij, & educatio. Cap. I. 479. A
Conuersio eius ad CHRISTVM. Cap. II. 480. E
Ad Montem serratum religionis causa proficiscitur. Cap. III. 483. B
Acta eius in Monteferrato. Cap. IV. 485. A
Ardores eiusdem in studio penitentia. Cap. V. 496. D
Molestia scrupulorum, & tentationum eiusdem. Cap. VI. 487. A
Ignatij profectus in spiritu. Cap. VII. 489. B
De studio collato ad proximos adiuuandos. Cap. VIII. 490. E
Egravi morbo periclitatur. Cap. IX. 491. B
De inanis gloria vitio superato. Cap. X. 492. D
De profectioe Hierosolymitana. Cap. XI. 492. E
Nauigat in Italiam. Cap. XII. 493. A
Nauigat in Palestinam. Cap. XIII. 495. A
Palestina loca sancta perlustrat. Cap. XIV. 499. D
In Hispaniam redit. Cap. XV. 497. B
Barcinone ad studia litterarum aggreditur. Cap. XVI. 499. B
Eiusdem commoratio Complutensis. Cap. XVII. 501. A
Latetiam proficiscitur. Cap. XVIII. 505. B
Extrema inopia incommoda superat. Cap. XIX. 506. D
Varie propter CHRISTVM exercetur. Cap. XX. 507. B
De socijs ad Ignatium adiunctis. Cap. XXI. 509. A

Libri Secundi.

A EGER Hispaniam repetit. Cap. I. 512. D
Venetias ingenti labore contendit. Cap. II. 514. D
Venetias ad Ignatium socij veniunt. Cap. III. 515. B
Sacris initiatur Ignatius: & de rebus ab eodem, & socijs in Veneta ditione gestis.
Cap. IV. 517. B
Ignatio Romam appropinquanti CHRISTVS apparet: & unde Societati IESV
nomen inditum fuerit. Cap. V. 519. A
Ignatius Romæ Christiana rei dat operam: in Casinati monte animam Hozij calum
intransem videt. Cap. VI. 520. E
Romam Patres vniuersi conueniunt: veterem plebis erudienda morem, & frequentem
usum Confessionis, & Eucharistia restitunt. Cap. VII. 521. C
Falsis criminibus circumuenitur Ignatius, & absoluitur. Cap. VIII. 522. D
Ignatius & ceteri Patres de constituenda Societate deliberant. Cap. IX. 526. D
Patres in varia loca Pontificis iussu discedunt. Cap. X. 527. A
Ignatius plebi fame periclitanti succurrit. Cap. XI. 529. A
Confirmatur à Pontifice maximo Societas. Cap. XII. 530. D

Eee Prepositus

INDEX CAPITVM,

<i>Propositus Generalis creatur Ignatius. Cap. XIII.</i>	531. A
<i>Generalis Ignatius denuo Catechista munere fungitur. Cap. XIV.</i>	533. B
<i>Societas augetur, distribuuntur prouinciae. Cap. XV.</i>	534. D
<i>Varia in Ignatium tempestates excitantur. Cap. XVI.</i>	535. A
<i>Regimen feminarum a Societate depellit Ignatius. Cap. XVII.</i>	536. D
<i>Honoribus in Societatem nostram Ignatius aditum obstruit. Cap. XVIII.</i>	537. A
<i>Confirmatur a Iulio III. Societas. Cap. XIX.</i>	540. E
<i>Magistratu sese abdicare conatur Ignatius. Cap. XX.</i>	541. A
<i>Societati in Hispania valde laboranti succurrit. Cap. XXI.</i>	542. D
<i>De Iulij III. obitu, & de Marcelli II. in Ignatium nostrumq. beneuolentia. Cap. XXII.</i>	534. B
<i>Ignatij obitus. Cap. XXIII.</i>	544. D

Libri Tertii.

<i>DE orandi assiduitate, & studio pietatis. Cap. 1.</i>	546. E
<i>Quod eius fuerit de perfectione iudicium. Cap. 11.</i>	548. D
<i>De caritate ipsius in Deum. Cap. III.</i>	548. F
<i>De caritate in proximos. Cap. IV.</i>	549. B
<i>Mansuetudo eiusdem & comitas. Cap. V.</i>	551. C
<i>Gravitas eiusdem, & in custodia disciplina seueritas. Cap. VI.</i>	553. F
<i>Eiusdem animi submissio, & quid de Virtute obedientiae senserit. Cap. VII.</i>	554. E
<i>Paupertas eius, & castimonia. Cap. VIII.</i>	556. E
<i>Aequitas animi, & constantia eiusdem. Cap. IX.</i>	557. A
<i>Eiusdem ratio gubernandi. Cap. X.</i>	560. D
<i>Eiusdem ratio proximos adiuuandi. Cap. XI.</i>	563. A
<i>Vita eius quotidiana, & domestica. Cap. XII.</i>	564. D
<i>Pietatis opera publice per eum instituta. Cap. XIII.</i>	565. A
<i>Quaedam de Ignatio mira. Cap. XIV.</i>	566. F
<i>Eiusdem forma, & statura corporis. Cap. XV.</i>	570. E

IN EANDEM RERVM
MEMORABILIVM INDEX.

A	
ABDICARE sese magistratu conatur Ignatius. pag. 541. A	
<i>Abstinencia & sobrietas eiusdem.</i>	486. E 488. D
<i>Accusatoribus qua obseruatione aures praeberre consueuerit Ignatius.</i>	562. D
<i>Adrianus V I. Pont. Max.</i>	493. C
<i>Aegrotorum curandorum lex.</i>	565. D
<i>Aenobarbus archipirata.</i>	514. D
<i>Agni caelestis carea effigies.</i>	547. C
<i>Alexandri Card. Farnesy pietas, & magnificentia.</i>	533. C 570. E
<i>Alexander Petronius medica artis laude praestantissimus.</i>	568. B
<i>Alfonsus Fonseca, Toletanus Archiepiscopus.</i>	503. B
<i>Alfonsus Salmeron Toletanus, Ignatij socius.</i>	510. E
<i>ad montem Celsum secedit.</i>	518. D
<i>Ambitio & auaritia, duae perniciosissimae mortalium pestes.</i>	541. C
<i>Andreas Foxius, cognomento Asparotus.</i>	480. E
<i>Andreas Gritius, Venetorum Dux.</i>	495. B
<i>Andreas Lipomanus, vir pietate & genere nobilis.</i>	551. B 569. C
<i>Animorum curatio difficilis.</i>	490. F
<i>Antonius Araozius Hispania praepositus.</i>	534. E
<i>eius litterae.</i>	568. E
<i>Apostolorum limina, & praecipuae religionis templa nostri Roma obeunt.</i>	517. A
<i>Arbensis Episcopus Ignatium ad sacerdotium euehit.</i>	517. C
<i>Ardebalus Ignatij praceptor.</i>	500. D
<i>Artiaga se ad Ignatij institutum aggregat.</i>	501. A
<i>eius mors.</i>	513. C
<i>Augustinus quidam Augustinianus hereticus nostros Roma infectatur.</i>	522. E
B	
<i>Baiona, olim Aqua Augustae.</i>	512. F
<i>Baptista Viola Parmensis.</i>	569. B
<i>Barcinone ad studia litterarum Ignatius ag-</i>	
<i>greditur.</i>	499. B 549. C 562. A
<i>Barptolemeus Guidicionius Card.</i>	530. E
<i>Bassanum, oppidum agri Patauini.</i>	518. D
<i>Bellum inter Gallos, & Hispanos.</i>	480. E
<i>inter Venetos & Turcas.</i>	517. G
<i>inter Paulum IV. & Regem Philippum.</i>	544. D
<i>Benedictus Conuersinus, urbis Romae gubernator.</i>	523. C
<i>Beneuolentiam suorum erga se quomodo aleret Ignatius.</i>	561. C
<i>Bernardina quaedam Romana, filiam adoptam Ignatij defuncti feretro sanat.</i>	564. C
<i>Bernardinus Maffei Card.</i>	538. D
<i>Bertramus Loiola.</i>	479. B
<i>Bisenianum oppidum.</i>	531. B
<i>Bona spei promontorium.</i>	527. B
<i>Bononiam Ignatius peruenit.</i>	514. E
<i>Bononiam veniunt Xauerius, & Bobadilla.</i>	519. B
<i>Brasilia ora.</i>	527. B
<i>Brixiam mittitur Claudius Iaius</i>	527. B
C	
<i>CALLISTVS se ad Ignatij ductum aggregat.</i>	501. A
<i>Carcerem in Societatem induci nunquam permisit Ignatius.</i>	554. D
<i>Caritas Ignatij in Deum.</i>	548
<i>in proximos.</i>	549. B
<i>Castitatis laude insignis Ignatius.</i>	556. F
<i>Castitatis virtutem in Societate magno studio custodiri voluit Ignatius.</i>	556. F
<i>Catechesi Christianae operam dat Ignatius.</i>	533. C
<i>Catechumenorum ades, curante Ignatio, parata.</i>	566. D
<i>Cazeres Segouiensis Ignatij socius.</i>	501. A
<i>in patriam reuertitur.</i>	513. C
<i>CHRISTVS tentationum iustissimus arbiter.</i>	487. B
<i>CHRISTI patientia studiosus Ignatius.</i>	498. E
<i>Circus Flaminius Romae.</i>	529. A
<i>Claudius Iaius Gebennensis Ignatij socius.</i>	510. E

Bassanum secedit. 518. D
Brixiam abit. 527. B
Tergestinatorum Episcopatu reicit. 538. B
Collegium Montis acuti Parisijs. 506. D
Collegium S. Barbarae Parisijs. 507. A
Collegium Hispanicae nationis Bononiae. 514. F
Collegium Germanicum Romae. 566. D 570. D
Collegium Lauretanum. 567. C
Compluti artium curriculum inquit Ignatius. 501. A
Concionantur Patavi Codurius, Hoziusque:
Ferrariae Roterigius & Iaius: Bononiae Xa-
uerius, & Bobadilla: Senis Poschastus, &
Salméron. 519. B
Vicetia Ignatius, Faber, & Laines. 518. D
Concordia nihil valentius ad res arduas mo-
liendas. 526. E
Confessio totius antea vitae Ignatij. 485. A
iterum iterumque ab eodem repetitur. 488. A
quotidiana cuiuslibet omissionis. 546. F
Confessio generalis P. Fabri. 509. C
& aliorum sociorum Ignatij. 510. E
Confessionis frequens usus ab Ignatio & socijs
Romae restitutus. 522. D
commendatur ab Ignatio Barcinone. 549. C
Crucem pauci ex animo amplexantur. 513. A

D

D AEMON Ignatium ab incepto reuo-
 care conatur. 487. A
 Ignatio difficultates representat. 487. B
 Ignatium a litterarum studio remouere ni-
 titur. 500. E
 Detractiones & susurri animos disjungunt.
 532. E
 Didacus Guis Cantaber. 514. F
 Didacus Lassus Ferdinandi Regis orator.
 538. D
 Dignitatis gradus perfectos viros requirunt.
 538. E
 a Societatis instituto valde alieni. 538. E
 Dionysij Areopagite tutela. 511. A
 Discretio spirituum, consumatae sapientiae vir-
 tus. 482. D
 Doctrina Christianae praecipis plebem imbuit
 Ignatius. 500. F 513. A 514. F 522. D
 529. B
 Doctrinam Christianam professi tradere de-
 bent. 527. A
 Dominici fratres Salmanticae Ignatij do-
 ctinam expendunt. 503. B
 Domus professa egestati Romae mirabiliter
 subuenitur. 554. C 557. B 559. B

E

E CCLESIA primitiua Ignatij quae.
 519. C
 Ecclesia Rom. princeps magistrum orbis ter-
 rarum. 522. D
 Eleemosyna Ignatij in pauperes. 498. D
 Eleemosynis undique conquisitis alios suble-
 nat Ignatius. 501. B
 Elisabetha Rosella Ignatium victum benigne
 alit. 500. D
 pecunia eundem iuuat. 514. F
 Romam venit. 536. D
 Emendicat victum Ignatius Compluti. 501. B
 Guipuzcoae. 512. F
 & socij Romae. 521. C 517. B
 Erasmo libros abicit Ignatius, & in Societate
 legi vetat. 500. F
 Eucharistiam octavo quoque die sumit Igna-
 tius. 506. D
 idem quotidie. 519. C
 Eucharistia frequens usus Romae ab Ignatio,
 & socijs restitutus. 522. D
 commendatur ab Ignatio Barcinone. 549. C
 Examen conscientiae bis quotidiana habetur ab
 Ignatio. 506. D
 item in singulas horas. 546. F 564. E
 Examen conscientiae P. Fabri. 509. C
 Exemplo vitae ac morum nihil efficacius ad ani-
 mos permouendos. 539. A
 Exercitiorum spiritualium liber ab Ignatio con-
 scriptus. 482. F
 a Rom. Pontifice comprobatus. 490. F
 Salmanticae examinatur. 504. D
 a sacro Inquisitore Parisijs receptus. 508.
 item in Hispania. 558. E
 Exercitijs spiritualibus perpolitur Faber.
 509. C Xauerius. 510. E
 & alij socij Ignatij. 510. E
 item multi Venetys. 515. A Romae. 520. E
 Nouitij probandi. 527. A

F

F EMINARVM regimen a Societate
 depellitur. 536. D
 Feminarum consuetudo periculosa. 536. E
 Ferdinandus Rex Rom. 537. A
 Ferrariam venit Ignatius. 498. D
 Rodericus & Iaius. 519. B
 Fiducia diuina innixus Ignatius. 492. F
 494. D 496. E 514. E
 ad Fossam Clodium Ignatius peruenit. 494. D
 Franci-

Franciscanae familiae fratres Hierosolymis.
 496. E
Franciscus Borgia Gandiensem dux, Socie-
tati se addicit. 540. D
Franciscus Mendoza. 504. E
Franciscus Michaelius, urbis praefectus. 535. B
Franciscus Strata Ignatio se adiungit. 521. B
 547. B
Franciscus Xauerius Cantaber Ignatij socius.
 510. D
primus in Iaponiorum terras Euangelium
intulit. 510. E
Bononiam proficiscitur. 519. B
ad montem Celsum secedit. 518. D
in Lusitaniam tendit. 531. A
in Indiam mittitur. 528. E
India Prouincialis. 534. F
in Sinarum aditu obit. 510. E
Francisci Xauerij per somnum visio. 528. F
Frias, Vicarius Salmaticensis Episcopi. 504. D

G

G ASPAR Contareus Card. 520. F
 530. D
Gaspar Doctus pro Ignatio & socijs. 525. A
Genuam proficiscitur Ignatius. 498. D
Georgius Nauerius, insignis doctor. 502. F
Germanicum Collegium in urbe institutum. 566. E
Giennium urbs Betica. 502. E
Grammatica rudimenta discit Ignatius. 500. E
eadem Parisijs repetit. 505. C
Granapiacularia. 547. C
Greg. xij. Pont. Max. 566. E 570. E
Guipuzcoae prouincia. 479. A 512. E

H

H AERETICORVM fastus. 522. F
 Haeretici ab Ignatio cum Rom. Ecc. in-
 gratiam restituti. 509. C
 Hercules II. Dux Ferrar. Ignatij & sociorum
 innocentiae testimonium tribuit. 525. A
 Hieronymo Arzio egrotanti frequens adest
 Ignatius. 551. B
 Hieronymi Arzj liberalitas. 557. B 558. D
 Hieronymus Verallius Legatus Apostolicus Ve-
 netys. 515. B
 Hierosolymitana profectio ab Ignatio decerni-
 tur. 491. B
 a Paulo III. impetratur. 507. A
 Hierosolymam venit Ignatius. 496. D
 Honoribus in Societatem aditus obstruitur.
 537. A

Hortatur homines Ignatius ad odium peccato-
rum, amoremque probitatis. 503. C 513. A
Hospitium S. Iacobi Parisijs. 506. F
ad Hospitalium domum diuertit Ignatius. 501. A
 512. F
Hozius Hispanus Venetys Ignatio iungitur.
 515. A
Tarusium secedit. 518. D
Patauium proficiscitur. 519. B
eius mortui animam calos penetrantem vi-
det Ignatius. 521. A
Humilitas Christiana caterarum parens, cu-
stosque virtutum. 486. D
Humilitatis spiritum profitetur Societas. 537. C

I

I ACOBVS Couea Lusitanus. 508. D
 527. C
Iacobus Laines Ignatij socius. 510. E
Romae sacras litteras proficetur. 520. E
cum Petro Fabro Parmam contendit. 527. B
Italiae prouincialis. 534. F
Ieiunium P. Fabri. 510. D
P. Xauerij. 510. D
& aliorum Ignatij sociorum. 510. E
 IESU nomen unde Societati inditum. 520. D
Ignatius etiam ante conuersionem ab omni im-
pietate atque auaritia alienus. 479. C
in Popelonese obsidione vulneratus. 481. A
grauiter egrotat. 491. B
urbanae munditiae apprimis deditus. 481. C
lectioe librorum spiritualium conuersus. 482. D
ad Montem serratum proficiscitur. 483. B
singulis noctibus se acerrime verberat.
 484. D
singulis diebus ter sese flagellis caedit.
 486. F
 MARIAE virgini se voto castitatis ob-
 stringit. 484. D
in Maurum quendam irritatus. 484. F
de peregrinatione Hierosolymitana solici-
tus. 484. F 492. E
quo anno militia Christiana nomen dede-
rit. 484. F
excessu quodam raptus. 490. D
magnam rerum spiritualium peritiam na-
ctus. 490. E
cur interdum ab alijs ad prandium iuua-
tus, accederet. 491. A
inanem gloriam superat. 492. D
a diuina prouidentia totus pendens. 492. B

<i>in Italiam navigat.</i>	493. B	<i>alter ex ordine Minorum Romae.</i>	531. C
<i>Romam ingreditur.</i>	493. B	<i>clementia & lenitas.</i>	532. F
<i>Adriani V. I. pedes exofculatur.</i>	493. C	<i>fiducia in Deo.</i>	514. E
<i>Venetias ire parat.</i>	493. C	<i>forma & statura.</i>	570. E
<i>à comitibus destitutus.</i>	494. E	<i>gravitas & in custodia disciplinae severitas.</i>	552. F
<i>Venetias perductus.</i>	<i>ibid.</i>	<i>gubernandi ratio.</i>	560. D
<i>navigat in Palestinam.</i>	495. A	<i>mansuetudo & comitas.</i>	551. C
<i>Palestina loca sancta perlustrat.</i>	496. D	<i>maturitas ac dexteritas in tractandis hominum ingenijs.</i>	480. D
<i>in Hispaniam redit.</i>	497. C	<i>Opera. liber Exercitiorum.</i>	482. F
<i>ab Hispanis militibus contumelia affectus.</i>	498. E 499. B	<i>libellus de rebus CHRISTI & sanctorum praeclare gestis.</i>	483. B
<i>artium curriculum in Compluti.</i>	501. B	<i>liber de Trinitate.</i>	489. C
<i>in carcerem conijcitur.</i>	502. F 504. E	<i>epistola ad socios Lusitanos de Obedientia.</i>	555. A
<i>Salmantica examinatur.</i>	504. F	<i>epistola ad Praepositum provinciae Lusitaniae.</i>	560. F
<i>extremam inopiam superat.</i>	506. F	<i>commentarij de religione.</i>	557. B
<i>Philosophiae studia aggreditur Parisijs.</i>	507. A	<i>carmina Hispanica de B. Petri laudibus.</i>	481. B
<i>sacram Theologiam amplectitur.</i>	507. B	<i>scripta de spirituum discretionem, & de moderandis affectibus.</i>	563. C
<i>varie propter CHRISTVM exercetur.</i>	507. B	<i>paupertas.</i>	556. E
<i>ad sacrum Inquisitorem Parisijs defertur.</i>	507. C	<i>persecutio Lutetiae.</i>	507. C
<i>ab eodem Inquisitore absolvitur.</i>	507. C	<i>Roma.</i>	523. A
<i>vingarum periculo liberatus.</i>	508. D	<i>pietatis studium.</i>	546. E
<i>multos à turpitudine conuertit.</i>	509. B	<i>profectus in spiritu.</i>	489. B
<i>eger Hispaniam repetit.</i>	512. D	<i>ratio proximos adiuuandi.</i>	563. A
<i>Venetias contendit.</i>	514. D	<i>scrupuli.</i>	488. A
<i>sacris initiatur.</i>	517. B	<i>sermo de cōtemptu rerū humanarū.</i>	504. E
<i>plebi Romae periclitanti succurrit.</i>	529. A	<i>studium ad proximos iuuandos.</i>	490. E
<i>in culina ministerijs versatur.</i>	532. E	501. C 503. B 509. B	
<i>Generalatu se abdicare conatur.</i>	541. A	<i>virtutes.</i>	532. E
<i>prophetia dono prae dicitur.</i>	568. D	<i>vita quotidiana & domestica.</i>	564. D
<i>Ignatij ortus & educatio.</i>	479. A	<i>Ignatio nocte vigilantem MARIA virgo una cum paruulo IESV sese palam ostendit.</i>	483. A
<i>acta in Monte serrato.</i>	485. A	<i>eidem Romam appropinquanti CHRISTVS apparet.</i>	520. D
<i>Minoressa.</i>	486. E	<i>Ignatium socij omnes, ut parentem diligunt ac reuerentur.</i>	511. A
<i>in Guipuzcoa.</i>	512. F	<i>Inanis gloria vitium superat Ignatius.</i>	492. D
<i>Venetijs.</i>	515. A	<i>Indica expeditio nostrorū studijs apta.</i>	527. C
<i>Vicetia.</i>	518. D	<i>Innocentij III. Papae lex de curandis agrotis.</i>	565. A
<i>Rome.</i>	520. E	<i>Ioanes Borgia Philippi Regis legatus.</i>	547. A
<i>animi altitudo.</i>	480. D	<i>Ioannes Codurius Ignatij socius.</i>	510. F
<i>submissio.</i>	554. E	<i>Patavium proficiscitur.</i>	519. B
<i>equitas.</i>	557. A	<i>Tarvisium secedit.</i>	518. D
<i>ardor in studio penitentiae.</i>	486. D	<i>gravi morbo laborat.</i>	569. B
<i>caritas in Deum.</i>	548. F	<i>Ioanes Crucius, rei domesticae curator.</i>	559. B
<i>in proximos.</i>	549. B		
<i>castimonia.</i>	556. F		
<i>cautio in negotijs gerendis.</i>	480. D		
<i>constantia.</i>	557. A		
<i>conuersio ad CHRISTVM.</i>	480. E		
<i>Confessarius Dominicanus Salmanticae.</i>	503. C		

<i>Ioannes Figheroa Vicarius Archiepiscopi Tolet.</i>	501. C 525. A	<i>Mendicitas maximum affert detrimentum studijs.</i>	506. B
<i>Ioannes Gallus Ignatij socius.</i>	501. A	<i>Meretriculas ab impuritate auocat Ignatius.</i>	549. A
<i>monastica se vita addicit.</i>	513. C	<i>Michaël quidam Hispanus.</i>	567. B
<i>Ioannes Moronus Card.</i>	566. D	<i>Michaël Hispanus Romae nostros accusat.</i>	523. A
<i>Ioannes Lusitaniae Rex.</i>	510. A	<i>idem exilio multatur.</i>	523. B 525. B
<i>Ioannis tertij Lusitaniae Regis curae.</i>	527. C	<i>Michaël Turrianus in Lusitaniam destinatur.</i>	560. F
<i>Ioannes Penna Ignatij in philosophia praepetor.</i>	507. A	<i>Minoressa oppidum, hodie Manrofa.</i>	486. D
<i>Ioannes Siliceus Toletanus Archiepiscopus, nostrorum insectator.</i>	542. D	<i>Mira de Ignatio.</i>	566. F
<i>Ioannes Vega Hispanus.</i>	534. E	<i>Missa sacrificiū Ignatij socij Vicetiae primum faciunt.</i>	519. A
<i>Iulius III. Pont. Max. Societatem confirmat.</i>	540. F	<i>Ignatius autem postea Romae.</i>	564. D
<i>eius mors.</i>	543. B	<i>Missionis Pontificiae exordium nostris.</i>	527. B

L

<i>LOIOLARVM familia.</i>	479. B
<i>Ludit trucidis Ignatius.</i>	551. C
<i>Ludovicus Consalvus domus Romanae minister.</i>	553. A
<i>Lusitani Brasiliam & Indicam oram aperiuunt.</i>	527. B
<i>Lutetiam proficiscitur Ignatius.</i>	505. B
<i>Lutetiae Parisiorum descriptio.</i>	506. E

M

<i>MAGNATES in Hispania qui uocentur.</i>	479. C
<i>Male nuptiarum cenobium ab Ignatio institutum.</i>	565. B
<i>Marcelli II. Pont. electio, atque obitus.</i>	543. B 543. C
<i>Margarita Austriaca, Octauij Farnesij uxor.</i>	529. C 539. C
<i>MARIA virgo Ignatio noctu apparet.</i>	483. A
<i>MARIAE virginis patrocinium.</i>	501. A 509. C
<i>MARIAE virginis ad Niues, ades Romae.</i>	519. A
<i>S. MARIAE à Strata templum.</i>	533. C
<i>in MARIAE virginis honorem sabbata obseruat Ignatius.</i>	502. F
<i>Martinus Garzia Ignatij frater.</i>	483. B
<i>Martinus Luther heresiarca.</i>	485. B
<i>Martinus Olavius excellenti vir ingenio.</i>	543. B 558. D
<i>Mattheus Ori, Dominicanus.</i>	507. C
<i>Medicis valde dicto obediēs Ignatius.</i>	555. A

N

<i>NEGLIGENTEM in quodam ministerio quendam arguit Ignatius.</i>	553. B
<i>Neophytorum ades Romae.</i>	566. D
<i>Nicolaus Bobadilla Palentinus Ignatij socius.</i>	510. E
<i>Veronam proficiscitur.</i>	518. D
<i>Aenariam insulam petit.</i>	527. B
<i>in Brutios discedit.</i>	531. A
<i>in Indiam destinatus impeditur ischiade.</i>	528. E
<i>Novitij Societatis quibus exercitationibus probandi.</i>	526. F
<i>Novitios quosnam legere soleret Ignatius.</i>	562. E

O

<i>O BEDIENS apprime magistratibus Ignatius.</i>	501. C
<i>summo Pontifici.</i>	554. F
<i>Obedien-</i>	

I N D E X I N

Obediencia sacrificio nullum Deo suauius est, 526. E
Obediencia nexu nostri CHRISTI Vicario mancipati. 527. C
Obediencia virtutem ceteris omnibus antefert Ignatius. 554. F
Obediencia praeclarum exemplum, 556. E
Oliuetus mons, 497. A
Orationi multum temporis tribuit Ignatius. 499. C
Orandi assiduitas in Ignatio. 546. E
Opium, ut omnium vitiorum fomitem, detestatur Ignatius, 553. B

P

PALAESTINAE loca sancta perlu-
 strat. 496. D
Parisij in D. Dionysij Areopagite tutela sunt, 511. A
Parthenonem S. Catharinae à funarijs instituit Ignatius, 565. B
Paschasius Broetus, Ignatij socius, 510. E
Veronam tendit. 518. D
Senas. 527. B
Galliae prouincialis. 534. F
Patauium ingreditur Ignatius. 494. E
Pauli III. Pont. Max. laudes. 517. A
Paulus IV. Pont. Max. 544. D 570. D
in D. Pauli aede, extra urbem, nostri solemniprofessione sua religionis vota suscipiunt. 532. D
Paupertas voluntaria religionis murus est. 556. E
Paupertatis spiritum profitetur Societas. 537. C
Paupertatis amor summus in Ignatio. 532. E
Peregrinatione probandi nouitij. 527. A
Peregrinationis initium Societati, ibid.
Perfectionis studium. 547. B
Peruigilium armorum quid, 485. B
Petronius Pisarenensis tres germanos fratres ad Societatem perducit. 560. E
Petrus Apostolus Ignatio sanitatem affert. 481. B
Petrus Canisius Germaniae Prouincialis. 534. F
Petrus Codatius Laudensis nomen dat Societati. 533. B
Procurator domus professa Romae, 565. B
Petrus Contarenus nobilis Venetus. 515. A

Petrus Faber Allobrox Ignatium primus sequitur. 509. C
alijs socijs praeponitur ab Ignatio. 512. E
Theologiam Romae profitetur, 520. F
in Germaniam ducitur. 531. A
Petrus Faber & Laines reru spiritualiu administri Ennio Verulano Card. dati. 527. B
Petrus Mascarenias, Regis Lusitaniae orator, 528. D
Petrus Ortizius, Caesaris Legatus Ignatium & socios ad Pontificem maximum introducit. 517. A
Petrum Fabrum in Germaniam ducit. 531. A
exercitijs spiritualibus ab Ignatio eruditur. 520. F
Petrus Ribadencria Toletanus. 569. C
Philippus Archintus, Salasiorum Episcopus. 533. C 535. C
Pietatis opera publice per Ignatium instituta. 565. A
Pontifici Romano suam operam offert Ignatius. 520. E
Praepositus Generalis creatur. 531. A
Principum Hispanorum filij quinam in patrimonio succedant. 479. B

Q

QVAESITORVM sacra tribuna-
 lia. 509. B
Querimonias suorum per benigne audit Ignatius. 562. F
Quirinus Garzonius Romae Ignatium & socios tecto recipit, 521. C

R

RAVERNAE quid acciderit cuidam
 ex Ignatij socijs. 517. A
Realdus Columbus egregius Anatomiae magister. 544. F
Regulas perscribit Ignatius. 526. E
Rodolphus Pius Carpensis Card. Societatis protector. 540. E 567. B
Roma urbs, totius aequitatis parens, 524. E
Romam ingreditur Ignatius. 493. B
iterum. 521. B
Romam Patres uniuersi conueniunt. 521. C
Roma Faber & Laines sacras litteras profitentur. 520. E
Romae Confessionis & Eucharistiae frequens usus restitutus, 521. D

SAL-

IGNAT. LOIOLAE VITAM

S

SALMANTICAM ad sua prosequen-
 da studia migrat Ignatius. 503. A
Salmantica in carcerem conijcitur. 504. D
Scrupulorum molestijs agitatur. 487. A
Seminarium Clericorum in vrbe conditum. 556. D
Senas proficiscuntur Paschasius & Salmeron. 527. B
Septem Urbis templa Ignatius & socij obeunt. 532. D 547. C
Sequana fluuus. 506. F
Simon Roterigijs Lusitanus Ignatij socius. 510. E
Bassanum fecedit. 518. D
in Indiam destinatus. 528. E
in Lusitaniam Proficiscitur. 531. A
item Ferrariam. 519. B
Lusitania prouincialis. 534. F
Bassanum grauisima febre correptus. 568. E
Sinae ultimi. 527. B
Sobrietas moderata animum vegetat. 491. C
Socij priores Ignatij. 501. A
inconstantes. 513. C
Socij posteriores Parisijs ad Ignatium adiuncti. 509. C
Roma fictis criminibus circumueniuntur, & absoluntur. 522. E 535. C
Socij & Ignatius de constituenda Societate deliberant. 526. D
Socij in varia loca Pontificis missi discedunt. 527. B
Societas IESV unde dicta. 520. D
minima ab Ignatio vocatur. ibid.
confirmatur à Paulo III. Pont. Maximo. 530. D
item à Iulio III. 540. E
augetur, & distribuuntur prouincia. 535. E
humilitatis & paupertatis spiritum profitetur. 537. C
quibus artibus conseruanda. 538. F
varijs locis exercetur. 542. D
Societatis dignitati in posteru prouidet Ignatius. 524. E
Spectaculis publicis adesse nostros non facile permittit. 553. C
Stephanus Baroelius Nouocomensis, 569. C
Stephanus Guia Cantaber, 514. F

Submissio plurimum valet ad conciliandos homines. 531. C
Sudarium sacrum, in oppido Giennio celebratum. 502. E

T

TARVISIVM secedunt Codurius &
 Hozius. 518. D
Tentatur à demone varijs artibus Ignatius. 487. A 487. B 488. A
Tentatione patriae ac domesticorum nulla secepericulosior. 512. E
Terentium in scholis nostris explicari vetat Ignatius. 556. F
Theodosius frater ex ordine Minorum, à confessionibus Ignatij Romae. 531. C
Theologiam sacram Ignatius Parisijs aggre- ditur. 507. B
Timore humano agitatur Ignatius. 498. F
de Trinitate liber Ignatij. 489. B
Trinitatis misterium Ignatio diuinitus innotescit. 489. C

V

VALETVDINARI publici mi-
 nisterijs probandi nouitij. 527. A
Venetias Ignatius perducitur. 494. E
redit. 498. D
Venetiarum urbis descriptio. 494. E
Verba suspensa & ambigua, uti subdola mendacy tegumenta, semper est detestatus Ignatius. 562. E
Veronam cotendunt Paschasius & Bobadilla. 518. D
Vertranus Loiola. 479. B
Vicetiam Ignatij socij conueniunt. 518. E
Vicetiam petunt Ignatius, Faber & Laines. 518. D
Vicetiorum liberalitas erga Ignatium & socios. 518. F
Vigilia immoderata vires frangit. 491. C
Vincentius Negosantius Fanensis. 517. C
Virtutis pulchritudo, & vity feditas explicatur ab Ignatio. 503. C
Visionibus diuinis illustratur Ignatius. 489. A 489. B 490. D
Voto se obstringunt Parisijs Ignatius & socij. 511. A 519. B

Votum

I N D E X

Votum idem renouant. 511. A
 Votum Ignatij perpetua castitatis & pauper-
 tatis nuncupatum Venetijs. 517. C
 Votis tribus solemnibus quartum addunt no-
 stri. 527. A
 Vota sua religionis nostri in Petri, & Pauli so-
 lemni professione suscipiunt. 532. D
 Vulpus pluma & folio lenius. 535. B

X

ad XENODOCHIVM publicum di-
 uerit Ignatius. 501. B 512. F
 Xenodochij ministerijs probandi nouitij. 527. A

I N D I C V M F I N I S.

ERRATA SIC CORRIGITO.

pagina	linea	Terzanabale	Terzanabali
4	3	ac durum	asperumque
77	35	magistratum exercenti	Præturam exercenti
104	3	eidemque	eademque
374	1	nauti	nautis
344	22	tolerant	tolerent
359	penult.	interdum	nonnunquam
399	46	quaqueuersus	quaquauerfus
427	10	vulnarum	vlnarum
	43	in Bungum	Funaium
430	45	Airem	Ariam
431	47	maxime	maxima
444	26	Frenoiana	Frenoiana
460	34	Iexuena	Ienxuana
465	17	viris	viri
473	1	solitudo	solicitudo
534	43		

R E G E S T V M

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp
 Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee

Omnes sunt Terniones præter Bbb Ccc Ddd qui sunt Duerniones,
 & t primum folium simplex.

FLORENTIÆ,
 Apud Philippum Junctam. M D LXXVIII.

